

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ ԳԱԼՈՒՍՏ ԿԻՒԼԳԵՆԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
CALOUSTE GULBENKIAN FOUNDATION ARMENIAN LIBRARY

ՔԱՐԳԷՆ ԱԹՈՒԱԿԻՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

ՅՈՒՅԱԿ ԶԵՌԱԳՐԱՅ

ՂԱԼԱԹԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ
ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻ ՀԱՅՈՅ

ՅՈՒՅԱԿ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ ՀԱՅՈՅ
ՄՆԻՒՆԻՍՏԵՐՆԵՐ ԿԻՒԼԻՏԻՈՒ
ԱՆՔԻԼԻՏԻՈՒՆ ԼԻՍԲՈԱ

1961

Offert par la Fondation Calouste Gulbenkian

ՅՈՒՅԱԿ ՉԵՌՍԳԻՐԱՅ

ԳԱԼԱԹԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄՍՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ
ՀԱՅՈՅ

22

665

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐ ԳԱԼՈՒՍ ԿԻՒՂԵՆԿԵԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ
CALOUSTE GULBENKIAN FOUNDATION ARMENIAN LIBRARY

ԲԱՐՔԵՆ ԹԺՈՒՅԱԿԻՅ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ

016:091(=91 99)
բ 34

ՅՈՒՅԱԿ ԶԵՌԱԳՐԱՅ

ԴԱՒԱԹԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ
ՄԱՏԵՆԱԳԱՐԱՆԻ ՀԱՅՈՑ

A^{III}
619

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԹՈՒՆԻ ՀԱՅՈՑ
ՄԵՍԻ ՏԵՆԵ ԿԻՒՂԻԿՈՑ
ԱՆՄԻՐԻՍ, Լիսբոնան

1961

Brubaker's Copy
26 Apr 1901 1912

Ն Ե Ր Ա Ն Ե Ա Վ Ա Ն

Սրտագին շնորհակալություն կը յայտենեմ **ԳԱՂՈՒԾՏ** ԿԻՒՂՊԵՆԵԱՆ, **ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ**, որ ընդառաջելով մեր առաջարկությունն, իր աշակերտներին մէջ կը հրատարակէ, ահա, Երանաշնորհ Բարգէն Արտակից Կարողիկոսի Երկասիրությունը, «**ՅՈՒՅԱԿ ԶԵՌԿՐԱՅ ԴԱՂԱԹԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱՐԱՐԱՆԻ**»:

1900—1907՝ իր Պոլիս «ընդ հսկողութեամբ» գտնուած շրջանին, երբ **Ղարաբիյ Բ. Լուսաւորի** Եկեղեցւոյ Բարգիւն էր, Բարգէն իր, Վրդ. Կիւնքեւեւան (սոցա-զայ Բարգէն Արտակից Կարողիկոս Կիլիկիոյ) կազմեց ցուցակը այն ձե-նագիրներուն, որոնք կը գտնուէին ազգապարտեմ այդ հաստատութեան մէջ:

Հանգուցեալի մնծագոյն վաւիսմ էր ի՛ր իսկ ձեռքով եւ ի՛ր կեն-դանութեան հրատարակուած տեսնել ճշտեալ հայկապ երկասիրութիւնը: **Ոսկայն** Երկրակոն անձնանոց պայմաններն ու այլ դժուարութիւններ այդ կարեւորութիւնը եւ հոգեկան հաճոյքը զլացան իրեն:

Ինծանուն **Հայրապետի** Երկասիրութիւնը հզոյ **ԱՆԿԻՐԻՈՅ ԿԱՐ-ՄԻՐ ՎԱՆՈՒՅ ԶԵՌԿՐԱՅ ՅՈՒՅԱԿ** հրատարակութեան յետոյ (սպագրո-թիւնը տարած՝ 1957-ին) կարեւոր էր Խորշ ընծայել, մանաւ, **ԴԱՂԱԹԻՈՅ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱՐԱՐԱՆԻ ԶԵՌԿՐԱՅ ՅՈՒՅԱԿ**-ը, որ առաջին ընդհանուր պատեմագրի հայաշինչ տարիներու ընթացքին կրնա՞ր յիշատակ իր ուրիշ կա-րեւոր ձեռագիրներուն հետ Այնթապի մէջ, Վերեւոյն պայմաններ կա-րելի լըստեմէն ա՛յոք վերագրել ձեռք ձգողը Երանաշնորհ Հեղինակին

կողմն: Ահա այդ շատ կարևոր ցուցակն է, որ կը հրատարակուի ԴԱՍԻՍՏ ԿԵՐ (ԳԵՆԵՐԱԼ) ԼԻՄԻՏԵԴԻՆԻՆ, և Հայկական Մասնաշաղկուն մէջ:

Ներկայ ցուցակի սպագրութիւնը սկսաւ 1960-ի Մայիս ամսուան սկիզբը եւ աւարտեցաւ 1961 Յունուարի վերջաւորութեան. յարաբերաբար կարճ ժամանակի մէջ՝ նկատի ունենալով գործին ծաւալում հանգամանքը եւ այլ դժուարութիւններ:

Երանանքով հայրապետը երբ կ'աւանդուի իր իսկ մեղմով հրատարակելու հեղինակութիւնը, հաւանաբար փոփոխութիւններու ենթարկելու խորացումը աւելի. ոչ, կա՛մ թացատեղական «Խառնարան»ով մը լայն ծածկութիւններ տար Դաւաթիոյ Ազգային Մասնաշաղկունին շնորհիւ: Եւ այժմու կացութեան եւ զանոնք ցուցակագրելու տարապահակ իր աշխատանքին մասին: Նոյն, կ'ենար այդ հրատարակութիւնը դարձնել, որքան կարելի է, կոտորակաւ եւ ամբողջական: Մենք հաստատութիւնը եւ առանց որեւէ փոփոխութեան հրատարակութեան յանձնեցինք մեղմագիրը:

Ուրիշ ցուցակի հրատարակութեան առթիւ ունեցանք երկու հիմնական դժուարութիւններ. —

Ա. — Հեղինակի մեղմագրին դժուարեցնողի ըրալու պարագան: Այն հաճողովով, հաւանաբար, թէ պիտի կ'ենայ իր հեղինակութիւնը ինք հրատարակել, եւ ուրեմն իր ընդօրինակութեան ընթերցումի դժուարութիւն չունենայ. Հանգուցեալը ցուցակագրութիւնը փաստած է հապճեպ գրութեամբ մը, որու ընթերցումը մեծ դժուարութեան կը մասնէր գրաշարն ու սրագրողը: Հանգուցեալ վարպետ գրաշար Պարգև Երիւնեանի աշխատելու աշխատանքին եւ վեհ. Պ. Զարեհ Ա. Կարողիկոսի վերջին եւ իսկապէս սրագրութեան, ներկայ սպագրութեան մէջ կ'ենան սպագրած ըրալ սխալներ, որոնք յաճախ հարազատ առագրութիւնը կը պատկերեն հեղինակի մեղմագիրը: Ուրիշ երկարութեան սպագրութեան գործը աշխատեալ այ դժուար էր, որովհետեւ՝

Բ. — Զուրկ էինք ցուցակագրած մեղմագիրները աշխատելու ունենալու եւ զանոնք հեղինակի արագագրութեան հետ թաղապանքու հմտաւորութիւններ: Ստի, մեր հիմնական նպատակը եղաւ ենթադրաբար իր վերջնական մեղմագրի մէջ եղող երկ մը հրատարակութեան տարով զայն մասնացանկ հայ թէ օտար բանասերներու ուղագրութեան եւ անկորոշու պահել յիշատակարաններն եւ լուսանկարութիւնը ալ մասնանկերուն, ունիք ընդհանուր հոգիներու նախադասութեան որպէս աղբիւր, փառք եւ հարստութիւնը կը կազմեն ԴԱՍԻՍՏ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԿԱՐԱՆ-ին:

ԴԱՍԻՍՏ ԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՏԵՆԱԿԱՐԱՆ-ին հիմքը կը ձևանայ Սոփիանէս Կոլոն Բագիւնցի Պատրիարքի (1715 — 1741) գրադարանը որ հաստատուած էր ի Դուր-Խաթու, Մայր եկեղեցւոյ թակը: Սոփի, Կոլոն Պատրիարքի արժանաւոր յայտնող, հակոբ Եպիսկոպոս Պատրիարք, իր վերջին օրերուն, անձնական իր թղթեր գիրքերը նուիրեց իր նախորդի Մասնաշաղկունին: Ինք եղած էր քա-

շաբաթը Խաղաղության Դուկա Վարդապետի քաղաքական արտաքին-
մերը, որոնցով ձոխացած էր, արդեն, յիշնայ Մասենադարանը: Նախան
Պատերազմի պատկանող սպագիր թե ձեռագիր գրքերը հնգաթիվական էի արժե-
քառու մասը կը կազմեն ԴԱԼՔԻՍՈ ՐԶՈՅԻՆ, ԻՐԱՆԻԱԴԱՐԱՆ-ին: Նախան
իր «ԳԱՆՉԱՐԱՆ, ԻՐԱՆԻԱԴԱՐԱՆ» գիրքին մէջ կը պատմէ (հատոր Գ. էջ 272)
թէ Յովհաննէս Կոյոս Պատերազմ, հիմնադիրը սոյն Մասենադարանին, ինչ-
պիսի՝ հոգածութեամբ ու նախանձախնդրութեամբ ընտանոցն ձեռագիրներ
մերիչ տուաւ իր նախնին վարժարանի, Բաղէշի Ամրաօրի համալսարանի Մա-
սենադարանէն, եւ զանոնք ընդօրինակել չալէ յետոյ իր հիմնած Մասենա-
դարանին համար՝ եւ զրկեց Բաղէշ: Պոյսոյ գրեթէ քսոյր նկնդեցիները,
մասնաւորաբար մեծներն ու հնազոյցներն ունեցած են իրենց յատուկ գրա-
դարանները, ուր ի պահ պահուած են մասենադարան, նկնդեցական, պատ-
մական եւ այլ գիրքեր, որոնք հոգեւոր եւ մասնաւոր սնունդ մատակարարած
են մշակոյթի ծառայի քոյր մարդկանուն, մասենադարաններ՝ որոնցմէ շա-
նորու մասին պատմական ակնարկներ միայն մնացած են հայ պարբերա-
ւորութեան կամ գիրքերու մէջ:

Ներկայ ցուցակի պաշտօնական առթիւ, արտգին շնորհակալու-
թիւն կը յայտենմի ԳԱԼՈՒՍ ԿԻՒԼՊԷՆԿԵԱՆ, ՀԻՄՆԱՐԿԻՍԻԹԵԱՆ, որ յանձն
առաւ զործիս հրատարակութեան նիւթական մասը:

Շնորհակալութիւն, նաեւ, Ս. Արտիս Միարան Հոգշ. Տ. Վար-
դա՝ Վարդապետի, որ խնամովով պատաստեց Յուցակիս «Անձնանուններու
եւ Տեղանուններու Ցանկեր»ը եւ կազմեց «Բովանդակութիւն»ը եւ «Ժամա-
նակագրական Ցուցակ»ը:

14 Փետրուար 1961

Անթիլիաս

Stenographum sp. quadratum Ex

ԸՆԴՀ. ԾԱՅԹՈՒԹԻՒՆ. — Այս գիրք-
խառնիկը գործին թարգմանութիւնը աւար-
տած է 1736ին, հինգ-վեց տարի աշ-
խատութենէ ետքը. — «Գրեթէ ի մէջ
չբնականաց հոգից և վեցից ամաց, հա-
զրէն թէ աւարտեցաւ յամի Տեառն ՌէճԼԶ
դիւ թէ աւարտեցաւ յամի Տեառն 1730-
1731ին սկսուած է թարգմանութեան,
թէն գործին սկիզբը 1733 զրուած է: Իսկ
ընդօրինակութիւնը աւարտած է 1744
մետնիս իմ. յաւուր Տօնի գլխաւոր
Առաքելացն Պետրոսն և Պօղոսն, Գրիշ
Տ. Գրիգոր քահանայի ձեռքով:

Գրիշը շատ ուշագիւր չէ ուղղագրու-
թեան. զիւր միշտ զիւր զը գրէ. յատուկ
անուններ միեւնոյն տառադարձութիւնը
չեն պահած իր գրչին տակ: Այսինքն զը գոր-
նէ չափազանց սղագրութիւն «պատիւ»-
նեքով եւ սա (') նշաններով:

«Անտառը Ս. Գրոց բառգիրք մըն է.
Բառգիրք մը՝ որ Ս. Գրոց բառերն
ու անունները աշխարհագրէն զը մեկնէ
կամ զը բացատրէ:

Բուն «Առաքելութիւն»ը զը
կանխեն երկու գրութիւններ:

Ա.
Տառք = ՊԵՏՐԱՅԻ ԸՆԹԵՐՈՂԻ, գե-
րապատուելի երբայն Յօհաննէս Ռօպէլ-
եան վանացն, և Նշանաւոր ժողովա-
նի սրբոյն վեշիւնոսի Սալմաթիլէնի
Արքա սրբազան վարդապետ:

սկսուած «Հերոնիմոսի Լատուէթոսի

գիրք, զոր նա Անտառ և մրգանոց աշ-
խարհութեանց յորջորջելի վարկեաց»...
վերջ սոր ելանէ և բոլոր ի կեանս
յաւիտեակեան:

Բ.
Տառք. — «Եզրայր Յօհաննէս Ռօպէլեան

Արքա սրբոյն վեշիւնոսի».
«Արքազան, ուղղափառ և ար-
քայակա՛ն հանդիսավեհու-
թեան Փիլիպպոսի Տեառն մե-
րոյ Հերոնիմոսի Լատուէթա
սրբազան վարդապետ».

սկսուած «Զիւրն զոր յայտնի և հշա-

րիտ տեսանեմք».

վերջ. «Ան և ի բազում ժամանակս

պահեցէ անաստան զի ապա

ստ երկնային երջանկութիւն

պտեմ. (—պատեմայ) Ժամանակեացն
Ի վանացն սրբոյն
Ֆիլիպպոսի Կուխիկեան, յա-
մի Տեառն 1550:

Հերոնիմոսի բուն Առաքելաբան
կը սկսի.

«Եզրոր Հերոնիմոսի Լատուէթոսի
Առաքելութիւն յԱնտառն Աշխար-
հութեան».

«Այնքան Հոխապէս բազմագեղուն,
տառա երկնային է Անտառային ի-
մասութիւնն սկսուածով վեց սիւնակ-
նեքու մէջ, Հերոնիմոս իր ձեռնարկին
պատմութիւնը կ'ընէ և կը պարզէ իր
ծրարգիւրը: Այս հակա աշխատութեան
ձեռնարկած էի արդէն. կ'ընէ, երբ
«յայտնեցաւ ինչ սուրբ գրքն Փանինո-
սի որոյ մակագիրն ներածումն առի առ
խորհրդաւոր մեկնութիւն Ս. Գրոց, որոց
զգործն մինչ սակաւ ինչ թաւալեալ
չըլէի. եղի լուրիս իմոյ աւխտանաց,
վարկելով արդէն» եւն.:

Փանինոսի գործէն և ուղղութեանէն
շատ կ'ոգտուի իր Անտառը կազմելու
համար, բայց շատ ալ վախցիւր է որ
իր հեռանկութեան արդիւնքով իր գոր-
ծը անկարգ ու անաւարտ մնալով ցեղե-
րուն և զեղազորմանքուն մնար. «Բայց
սգնեաց Անտառ, որ զի մի ընկնիցի
կազգութեանց և ի սրտոս գերյարգելի
հօր Կառնիկայ Բարդուղիմէոսի Արքայն
Մօն ներշնչաց, զի ստատրեալ սգնե-
ցէին, որով գրին ի կենդանութեան
իմում ի յայտ ելանիցիւր օգտութեամբ.
զի գրեթէ հաւատեալս գիտէի երկ բն-
դունայն վաստակիցէն. զիս ցեցոյ եւ
մնաց եւ զեղածախից մնայր»:

Կը փութայ բացատրել թէ ինչու
Անտառ անուանած է իր գործը. «Արա-
ւամբ գանուն Անտառի ետք գրքոյն.
զի որպէս ի յանառի ինքնաբոյս
ծառքն, զոր ինչ կարգ պահեն, և ոչ
կարգադրապէս են տրամարաշխալք.
և խառնեալք են զանազան սեռ տեղոց.
և յամենայն ուրիշ մերթ նոյնոյ սեռի.
և մերթ զանազան սեռի տեսակ հանգի-
ւպին: Այսպէս անդ յիւրաքանչիւր ա-
ստութեանց, որք տառաք են աշխարհ-
նութեամբք աշխպէս ժողովեալ գտանեալ

որպէս մեզ հանդիպելին, և ցանց որք առաջին տեղով ցանկան գտանես ի յետնագումունս՝ զետեղեալ, միայն զայս պահել նոպարաքննեաց, ոչ սակայն միշտ. զի որք զԱստուծոյ ասին, զառաջին տեղին ունիցէին. ապա զՀրեշտակաց, զմարեաց. զԱռաքինութեանց, և զկնի գիրեաց, զՀերետիկոսաց, և ըզՉարաց և զՄոլոթիկանց: Եղևն ցանց նոյն յիշելիքս և զանազան ասութիւնս, զի բուսանիցէաք խնդրող ընկերացողին, զի մի զինչ ի բաց թողեալ վարկեցէր» եւն, եւն.:

Հերոնիմոս օգտուած եմ կ'ըսէ «յոնից և ի նոյնական անուանց համաձայնութեանց, մանաւանդ Յոնանու Պենեփեոսի, զի իւրաքանչիւրոյ իր պատիւն արիցի, և ի բազումս խորհրդոյն Լուսովիկոսի Յոնանու Վիլիգեանս առն և ուշիմանեալ և սեռ վարդապետութեամբ զերթացելի: Մի՛ ի բաց ընկնացուք զհնթադատման բազմաց ալլոց»:

Հերոնիմոս մէկ երկար և մանրամասն ցանկը կը գնէ այն աղբիւրներուն, որոնց դիմած է. «Զի ժողովումն հեզինակաց համառոտութեան ազազա ի լուսանցան եղաւ:

Այսինքն խլեալ և հատեալ բառից, որ այս համառոտութիւնս ծնանի զնսնմութիւնս ալոցիկ, որք ոչ են ծանօթք հեզինակաց: Արկցուք ուրեմն աստ զթիւն հեզինակաց ըստ ալլոսքինական կարգի, ի միասին մեկնելով զոմանս ներքերմունս, որովք զընթերցողըն կարիցէ զայլս, այսինքն՝ զյարարերմունս ըստ ինքեանս առակցել»:

Այդ ցանկէն ետքը, զարձեալ կը սկսի.

«Մուտ ի յԱնտոն Ալլարանութեան Եղարար Հերոնիմոսի Լաւուրթիոսի» և 12 սինականքու մէջ ընդլայն և ընդերկար կը բացատրէ թէ Ս. Գրքին իւրաքանչիւր բառը շատ իմաստներ ունի. «Զի այս է զովելի առատածնելութիւն սուրբ զրոց զի ի ներքոյ բանից նոյնոց, բազում փրկաւէտ բազմիցս վճիռք իմանին, որք իւրաքանչիւրքն աշխատէ իւրաքանչիւր վճող յնուն, զի ոչ գիտես, թէ զորն զերթապանցել

պարտիս» եւն.: Այդ երկար «Յառաջարանութեան» կը յաջորդէ Յիսասկարան բարդմանի ևուդի գրոյս, կոչեցեալ Անտո Ալլաբանութեան»:

Վեց ու կէս սինականքու մէջ, Յովհաննէս Կոլոտի գրչին ելած տեսութիւն մը, զոր կը նուիրէ Ս. Գրքը ալլարանօրէն, խորհրդարանականօրէն հասկնալու պէտքին: Այդ Յիշատակարանը ամբողջութեամբ հրատարակած ենք (Տե՛ս իմ ԿՈԼՈՏ Յովհաննէս պատրիարքու Երեւանի տեսութիւնը. Երես 190-200 [Ազգ. Մանեագրաւ ԽՉ. տպ. Վիեննա 1904]):

Փոխորին ալլարանական գրուածները շատ անորժելի են Կոլոտին, որովհետեւ Ս. զրոց նկարագրական (litteral) իմացումը թերի կը նկատէ առանց ալլարանութեան. «Հարկաւոր էր ասեմ առ ի լրապէս իմացումն Աստուածային տանից զկնի նկարագրականին ալլարանականն մեկնութիւն. իւր զկնի հարկաւորին վայելչականն, քանզի թէ ըստ երանելոյն Պողոսի՝ ամենահնար բանալոյն խորոցն Աստուծոյ՝ Գիրն սպանանէ, ալլ հոգին կեցուցանէ, այսինքն՝ ծուծն և իմացումն զրոց. զկնի նկարագրականին զհաւատարման կենսագործողելով. զի՞ արդ ուրեմն ի գիրն միոյն սպաստանելով զբառական լուծումն տարակուսանաց կարէր ոք շահիլ ըստ գրոյն. եթէ ոչ երբեմն հարկաւորապէս ալլարանօրէն զնոյն մեկնելի ձեռնարկեցէր: Եւ մանաւանդ զի մարգարէքն և առաքնաքն սովորութեան ազգին հետեւելով բազմիցս վարեցեալք են ալլարանական ոճի»:

Այս thesaurus վրայ. Ղուկաս Վրդ.ի թարգմանութեան համար զործածածն շատ տարբեր, ճիշտ ոճով մը կը պատրաստէ ընթերցողին միտքը թէ ինչու թարգմանել տուած է այս վիթխարի հատորը:

Շատ կը ցաւի որ Հայք չեն ունեցած այսպիսի գրքեր:

«Այդ զրոյսին ի մի փունջ ծաղկի յարինեալ և իւր ի մի ծովակ զրոյս ժողովեալ հեզինակ զրքոյս Անտոնի Ալլարանութեան միջոցնց Աստուածային

ձերմակ մնացած են նաև սկիզբէն երկու թուղթ եւ երեք սիւնակ ալ վերջը:

ԿՈՂՈՏԻ ՅԻՇԱՏԱՅԱՐԱՆԸ

«Յիշատակարան թարգմանել տուողի զրգոյս»:

«Երեք երանան Աստուածաբանական եկեղեցւոյն Գրիստոսի, Աստուածայինն Գրեմէտիսի, ի գիրս Աստուածային անուանց եօթներորդ գլխովն ասէ թէ, պիտոյ է մեզ ազօթիւք նախ համբաւնայ առ սուրբ Երրորդութիւն, որպէս յսկիզբն բարուս և հպելով ի նա ազօթիւք ուսանել զամենայն բարի պարգևան որ շուրջ գնովաւ են սերտեալ, զի ինքն յամենեան մերձ է, ալ ոչ ամենայն մերձ ի նա: Քանզի բանական բազմանք իմանալեացն էութեանց, և որք ներ եթերականին և ծագիականին ստորեւ կանն պարագրեալք հանգոյն վերնաւայաց տարերն հրեղինի ձկտին որքան կարեն հասանել առ ծայրն բարութեամբ անեզրականի ի վախելումն անշափելւոյ բարութեան իւրեանց արարչի. բայց զի ոմանք զընդիմատիպն բարւոյն կամաց ի տեղի նիւթոյ ողջունեալք անցք քան զհոգեղէնս տարբ ստորաստեղեալք յանկարել ոչ տեղի տալ տապին, և ոմանք մարմին ունելով եղծանելի հոգւով ծանրացեալք զօրէն կապարի սուղին ի ջուրս աստիկա: Վասնորոյ փոխանակ անշափելի բարւոյն անփոփոխ շարին հանդիպին: Եւ այս վասնայսորիկ զի ոչ բնութեն վնասուած ունել առաջնորդ գիտութեան և իմաստութեան՝ ալ սնտոյն գիտութեամբք ի վերայ իմաստութեան Աստուծոյ պանծալ յուսացեալք և յեղիւոցն ևս զրկեալ լինին, զի բազմանք անհասկնն ի հասանելեացն ևս զրկեն զբաղանցօղս, ըստ որուն և վեհաբանն Արիստոտել զերկրեան կամելով քննել յոչ հասանելն ինքն ի նմանէ քննեցաւ: Իսկ Աստուածաբանութիւն ըստ կարի բնագոյնդին պարգեւ և յանհաւն հրաժարեցուցանէ, որպէս յայտ է և ի պարագլուխ տեսանողէն, զի թէպէտ զգոյնաբալն աչն մորենի ձկտեցաւ նշմարել, զի եզրպատեան կրթութեամբ զգոյնով վարժեալ բնութեան ընդ զէմ գտե-

սին և նշմարեալեալք, թէ զի մարդ երեւեալն ի նեղ զգոյնի (բայց զգոյնի մարմն) ի ալ յարիթէ, և մինչ աշուպիս քիչիւ, սովորական փայտանք գննել չենէն, քան ազգընէ երեւեցելոյն յետս յեկրք: Կեցաւ թէ յայն գննիկն յայնք քոք: Եւ յայնքն գտաւորդ աչք եզրպատեան հանաք յայն ի յէն, զի ի իտարն Աստուածաբանութեան լինիցն անպեղծ, զի ոչք ի մեռելոսին հպելին անուարժք կոչեալին: արդ զկեցնց գննելոսին անման յս Աստուծոյ գործոյն ոչ կուրեւ անգիւցանայ: Վասն այսորիկ ուրեմն հրաւիրեալք յսկիզբն ամենայն յարթ տալ իմաստութեան ալ յարմարեալ բարեաց ազօթիւք համբաւնայ, զի մի մեռելութեալք առ անմարմին քնտրին և գործն յանպիտանեալ մեռելեալք ի յետս, թիւն: զի որք քան ասինն անպիտան: Եւն ոչ յարմար առ անշափելն քնտրեաց լինել, քան Աստուածաբանն Գրիգորի: Այս ողջ ԲՅԵԼԻԻՆ բարեազոյն Եղեմ, արժան յուեւ պարզապէս մտք կատարին զի և արտաւանդան հայելի ի մտաւայնապալին յեկամայն զգնել եղծարարէն ոչ քննեմ, քան աշուպիկ վնասութի կորուստի ապաւնոյ: Անպիտան Աստուածաբանութիւն յայ ունեղ զինքն թաղուցանէ ձկն գայեցաւ չեղանով գտաւորի: Իսկ աչք յարմարութիւնն ոչ լինի անանջ ճիշտեման առ Աստուծոյ: Իսկ առ Աստուծոյ մեռելեալն ազօթիւք լինի. քան աչքն Գրեմէտիսի ի գիրս Աստուածային անուանք, թէ նախ քան զամենայն և յայն քան վնասուածութեան յարմարէն անուանել պարտ է: զի ազգընէ և արդէն քան նայի որով կուտեք յանայն աստուծոյն գտեմ Աստուծոյ, և անայն անուայ որ թէպէտ պատկար թիւեալք մեղ ի փրկութեան:

Ուստի և իմն սարկութիւն բազման ունելով աշուպիս ի խաղաւնի Աստուածաբանութեան յունեալանի ստացման յոչ շինելն ներնսս յազօթս տպարիւնայ երկիւղած մտք և փոկին իմ նիւսսս որ զկամս երկիւղածաց աննէ, և ազօթից նոցա յս և կեցուցանէ, որ յամենայնում լսեմ ինձ, եւ յայտ վայրի

եւս լուսւոյ ողորդից իմաց, և անդին մար-
դարաբաւ արար գին արժեքն. զի գրեթէ
սա՛մ զ ամենեւեմէս զանեմարտն և ամենա-
բարի մտաւն և ամենայն միջոցն և նազ-
կանց մենարարն. քնպէս և ի մէջ ծալկանց
զեղիմն ունի քուտուցեալ, և ի մէջ մեղաց
զաւանս նիւսեալ և զուսմս ի լիարկեմն
պատու բողբոջեալ, ըսալ չէ դարմանք զի
և ներ անպատեմն Լույի ցոյցանքն ընդ
սուրբ փնդանեաց խառն էին, և ոչ
տապաւորն Թորաւաճու ի Լուսարաց
զընկեցեալ, և ոչ դաւաթն Առաքելոց ի
Յուդայէ, զի թէպէտ և ծիրանին զոյն
բաւ ինքեան իցէ զեղեցիկ, բայց և
երբեմն բաւ թխազունի սեւոյ յանկի
յոտապանակաց. որ թէպէտ և բաւ ին-
քեան զոչինչ ի ծիրանոյն պայծառու-
թենն շահի սեւան, բայց զծիրանին
պայծառ եւս ցոյցանէ, որպէս և ի մա-
ռախլապատ երկնի՝ շողն արեգին դա-
ղեղն նաճանաւոր և բազմապատանկ յա-
րինէ, Իսկ թէ արեգունի և աննախանձ
գերեանդոյ սոյն սկնարարն Աստուածա-
բանութեան զիպեցի, որպէս ի Մայիս
ամսեանն զտոյս լինէ յերկնից ընկալ-
եալ զպեղեցիպատեմից մտազարթաւ յո-
րինեղէ՝ և թէ ոչ թխապեաց անպեղ-
եալ սկնարարից չէ գարմանք թէ ցոյն
ի թիւս փոխելի, զի և մաշտեան
ստատեաց յաւնութիւն և զիս քաջք,
բազուն փրկապաշտ և յոչնական ցեղը,
բայտ սա ինքն գարմաբանի, յանիմ
սանչ ինչ առ աշխարհ, քանզի և նր.
բաշխից զարդարն և զանարարն Թր.
առաւ մաւտ արման գառեցին. բայց
ուր բարեբարութիւն ինչ ո՛վ սիրելի ըն-
թիւնեաց գրաքի բարի յամենա Լուսոյ
և յանարարաց Երոզ անբարեթիւք և
գրեալն ի քաջ ընկիւնք և զիս գը-
ման տառաւոր իր զընկելի և զմանա-
իւր գիտելի. զի գիտելն զլաւ՝ ոչ է
լաւ. ալ ի գործանելն. Քանզի և Թոր-
կինչ գիտել զինչ կրի ի մաշտն. ալ
արարարն միջաբանն ոչ առ թիւ կրի,
ալ թէ գիտել. քանզի աշխարհ գրք.
եւեթ են ամեն զառ ի մտաւանէ ի
մաւ և ունեց ի փնայ ի փառն. եւս
քաջ գրեման և վն գալթնկալութեան
արց ուր ոչ փառնի կարնի՝ մաշտեալն
ի նաւապարսեւ և մի նաւեղիցն զընդ-

բաց և Փարիսեաց, ոչք փակելն զար-
քալութիւն Աստուծոյ, ինքեանք ո՛չ
մտանելն և որք մտանելնն շտալն
թող մտանել, Ո՛վ տալք ինն զամենայն
Իսրաէլ ի մարդարէս. բայց աւա՛ղ ան-
բուժելի և խաւաթեալ վիրաց իմոց, զի
պատիժն առ հնովք սպանեացեալ ար-
դէն առ մեղ կատարի, քանզի ո՛րք են
սքանչելի խորհրդականք, ուր զպիւր
իմաստունք, մանկունք արգարիւ տե-
սուլք և խաբերալք մեղ տիրապետեալք.
Բայց թիբեւս ալցելութիւն ի տեսնէ
եկեալ, բացէ՛ք Տէր Յիսուս զաշտ սիրե-
լի աշին իմոյ նաճաշէլ զլաւ և զբարի,
զպատառոցն և զկարկառիւն, զթափոցն
ընդ մայր և զծոյզովոցն ի մի մայր,
ուր եմն անա աշտ ամենայնց զանա-
բանա Նալելի հետեւողաց եղիցի, զի
սովաւ թիբեւս կրթեալք գիտապիւր զա-
խորժելին և զմալթքելին. Արց ես յե-
թիւս ի բանապիւրաց, ալցիլուս սրբոց սեղ-
եացն Աստուծոյ, եւ իբրտ Տեսուչ մալ-
քաւաղելիս Կոտանկիւտալոյ. Յոնանճեւ,
բանք պատեմաւոր զաւով Լուսմաւ Բա-
ղիւ-ցի. ձեռնառն արեկեւ Տեսն
ՎԱՄԻԼԱՅՈՒՄ ամենալուս և Աստուծա-
բան Վարդապետ նախալցելոյ առ Քրիս-
տոս նից լուսնից առն մեծաւորն Աս-
տուծաբանութեան, եւ զի զլաթեանակ
զաղափաւ ի հեղանդի արեւալիկապոս
զարմաւակնն ՊԱՏԻՄ Կոչեցելոյ, եւ Լուս
բարեման լինաւ սիրով ի յետապ
Լուսոյ իմոց ՏԵՍԻՆ ՎԱՐԴԱՆԵՑ Աստու-
ծաբան և առաքելապետ զարդապետ
Ուղիւնոյ Նաղոյ ցելոյս առ Քրիստոս
Եւ ՏԵՍԻՆ. ԳՐԻԳՈՐԻ արքեպիսկոպոս
Թրքեպիսկոպոսապետ Թորոյ քաղա-
քին երուսաղէմի, և առաքելական ար-
քայ Աթոսոյ Թորոյ Յովորոյ. եւ ինն
նաճախուող եղոր ՏԵՍԻՆ ԱՐԲՈՂԱՍԻ
ամենայն Լուսոյ գերապատիւ որքոյ
Փաւսապետութիւն. եւ փրկապետ ի ի-
լաւանի անթիլիք Լուսայ ինչ բազմա-
մեղի, որ Լուսնապետն առն գրքաշա-
պեթիւք յառաւ յունիչ յանրմեթի
վիրաց իմոց. եւ առն գրքաշա Աստուծոյ,
Լուսաւորութեան եղիւ քաղաքանիս Լուս-
նեղոյն ՆԱԿԱՅԱՅ արքեպիսկոպոս զար-
դապետ, կարի Լուս սեղանի յարեւակն
լեղալի, որ գրեթէ սիրտն ի մեղեքեւոյթ

Նախագահափարին Նշմարեալ՝ անդէն հայկական բառիս իբր զհասարակն զբարոյ արտարեւելէս Վասն որոյ տեսեալ երկոքին ոնդեակէն իմ ի Քրիստոս ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ և ՅԱԿՈԲ ՎԱՐԴԱՊԵՏՅՈՒ ՍՈՒՍՈՒՆԱՅԻՐԲ, գորդաբուզիս բոլորեալ թարգմանեալ նոյնոյ վարդապետի ՂԱՌԻԿԱՍԻ, յԱՍՈՒ, յանձն ատին գրել ինքեանք փոխ առ փոխ, և իւրեանց զծագրութեամբ իսկաւ ժամանակս, գրեթէ մինչև ՅՈՒԹԻՒՆ ԱՍԻՍ և զերեցիին գտոյն գիրքս և զփախճան թարգմանութեանս: Ինչ որ եմ հայր նոցին հոգեւէր և զօրովագումթ փութով ետուն տեսանել որոց եւս մասն բարեաց եղիցի: Յիշեալ էիք և զամենայն աշակերտեալ որդեակս մեր ի Քրիստոս որ միշտ յուսման զեղեւրին թէ զվարդապետս, եւ թէ որդի եւս առ եոյն վախճան ձգտին, զի հասանիցեն առ այն որոյ վախճանաւ աշխատին: Յիշեացիք նաեւ զհարազատն մեր ի Քրիստոս զՎԱՍԳԱՐ ԳԵՂՈՒՍ, ՍԵՐԱՍՏԱՅԻ, որ բազում երախտիս ունի ի վերայ մեկեանց մերոց համբալկաց: որոյ փոխանակ իւրոյ բղձաւորոյն որ է ահաթիւնն Աստուծոյ լինիցի արժանի:

Արդ ոչք հանդիպիք ամա մի՛ կարծէք զսա մի միտոյն գիրքս, աշ զորքան ունի հատորս և խնդիրս աշխարհն գրեանս զսա իմացէր: Եւ ոչ միայն վասն աշխատեալ գրքոյն ի ձեռն զորորմին խնդրեմ, աշ և վասն յուսաորութիւն խոստովանութեան կոչեցեալ գրքոյն: Եւ Անատին Ալլաբանութեան, որ է Բ. հատոր, որոյ մին թարգմանեցաւ ի վերոյ յիշեալ ՂԱՌԻԿԱՍ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ, և ահն ունիմ թէ միւս հատորի տեսութեան թարգմանութեան, և աշ առաջեալ գիրքս յաշտութեանց վրայ հաւաքեալ և ի իւր. հեղինակէ մեկնութիւն հաւաքեալ, որ ի վերայ Աստուածաշունչ Կտակարանաց, և վասն աշտորիկ Անատ Ալլաբանութեան կոչի, զի որ աշխատեալ գրքոյն հանդիպի ի կողմանէ աշխարհութեան ի վերայ Աստուածաշունչ զորոց, ամենեւին անտարակոյս մնայ: Նաեւ խնդրեմ զս-

ղոթա և վասն զգրքոյն, որ կոչի ԽԱՐԻՈՒԹԻՒՆ ԱՇԽԱՐՀԻ, որ է երկու հասոր, որ թէ ումիք զիսկացի տեսանել զայստարիկ գրեանս՝ գիտել կարել թէ ոչ ի զուր ինչ բնթացեալ իցեմ:

Արդ եղև թարգմանութիւն սոյն Աստուածարանական գրքոյս, ԹԵՃԷԼ (= 1729), ի քաղաքն Կոստանդնուպոլիս, ընդ հովանեաւ ՍՈՒՐԲ ԿԱՐԱՊԵՏ ԵԿԵՂԵՆՈՅԻՆ որ յիժԿիՐՏԱՐ, աննախանձ սիրով զիտուացող և զյիշատակարանիս անձանկեր զազափարտազաց՝ ծառայիցց Աստուծոյ ծառայ ևս և եղեց, և ոչք անփոյթ անեն զրել զյիշատակարանս՝ ԸՆԶԵԱՅԻՆ ի զարմութենէն կենաց:

Արդ եւս աշք յամենայնիս առ ոսոս անկեալ զհանդիպողաց նաեւ զընթերցողաց Աստուածարանութեան գրքոյս ազաշեմ, զի միւր լիով բերանով ողորմի տալցէք անիմաստ զրկիս ԶՄԱՌԱՅԻ մահտեալ ՍԱՐՈՒԴԱՅԻ որդի ԿԱՐԱՊԵՏ իբր ԻՐԴՅԻՆԻ, որ բազմօք աշխատութեամբ ի մօտ ծնութեան ժամանակի Աստուծոյ սկսեալ և յանց և ի աւարտ հասուցի շնորհքն Քրիստոսի, ուրեմն խնդրեմ զի մի զանդադիրք սալ զօրորմին, բազմամեղ ծառայիս, և եւս ծնողին իմոյ հոգեւորի, աշխարհ զարմատեալեան ՏԻՐ ՍԻՄԷՈՆԻՆ, նաեւ մարմնաւոր ծնողացս ՍԱՐՈՒԴԱՅԻՆ և ՍԱՐԹԻՆԻՆ, որ և եւս հայցեմ ի Քրիստոսէ, զի զյիշողաց յիշեացի ի միւս անգամ աւուր զայստեսանն: Ամէն:

Այս վիթխարի գործին ալ թարգմանելն է Խարբերիցի Դուկաս Վարդապետս թարգմանած է 1729, Կ. Պոլիս Իսկիւրաւոր ընդ հովանեաւ Ս. Կարապետ և կիզեցոյն: Ընդգրկեալութեան թուականը չէ՝ գրուած թէ եւ կա՛յ գրչին Յիշատակարանս:

Կոյտ Յովաննէս պատրիարք աշխատեալ համար ալ գրած է իմաստալից Յիշատակարանս մը, զոր արդէն հրատարակած ենք — Գրչինն ալ միտսին — ԿՈՒՍՏԱՆ ԹԷՂ (Երես 183-189):

ուած և ամբապէս կազմուած է: Լուսանդքները, հետեւաբար ձեռագիրը շատ քան կորուսած են այս վերակազմութեան առնել:

Կաւմարդեղ (մութ և սուսի զոյն) առատօրէն գործածած են սկսուածներու և տնայրութեան համար:

Գրչութիւնը աւելի խնամոտ ըլլալ էր թուի Առաջին հատորին մէջ:

Գրիչը, Եսայի Քէյ, ՊԱՆՏՐԱՆ բացի գլխաւոր յիշատակարանէն, իր անունը յիշատակագրած է ուրիշ տեղեր ալ:

1. Բուն Բարեկենդանի Շարաթ օրուան կանոնին վերջը:

«Յերեկոյին Հօ. ԴԿ. քանն որ ընդ օր էու. և յոժամ զՀամբարնին սկսանին վախճանն զվարագոյրն, օրինակ Աղամար, արտասելոյն ի դրախտն և մնայ անբայ մինչև Ղազարու յարութեան Շարաթ երեկոյն:

«Մի՛ ընթերցողք յիշեցէ՛ք օրինակող սորա ըզԵՍՈՅԻ ԵՐԷՄԷ և զհոգի ծնողաց նորին»:

2. Հոգեզալստեան Շարաթ օրուան կանոնէն ետքը:

«Հոգիդ Սուրբ Աստուած ճշմարիտ որ իշանելով ի վերնատանն ի դաստառակոյն հրեկնօք լեզուօք՝ զարդարեցեր գնոսս վերնականօք քոյովք պարզեւօք, և մկրտութեամբ արտոյ աւազանին լնուս օր ըստ օրէ զվերածընդեալս հաւատով արտոյ Երրորդութեան, ի՞նչ զմեզ երկրպագուս քո ամենառատելի քոյովք շնորհօք:

Եւս առաւել զգրօցս սորին որ մականուարս կոչիմ ըզՊԱՆՏՐԱՆ մեղաւոր և անարժան Տէ՛ր ԵՍՈՅԻ: Եւ ըզյուսուցիչս իմ ըզՏէ՛ր ԱՍՏՈՒԱՆՄԱՏՈՒՄ քահանայ Աստուծոյ Տէրն Քրիստոսի գինք և զիւր հոգին Մեկեթեկեկի գասցն գոսեցել ամէն»:

3. Յիսնակաց Ա. Կիրակէի ընթերցուածներուն վերջը:

«Յայսմ վայրի, Տրէի ԺԴ. և Նոյնմբերի ԻԲ. ինչ օր որ հանդիպի, տուն է ընծայելոյն Ամէն օրհնեալ կուսին Մարման Երեքամացն ի տաճարն ի ծնողաց իւրոյն: Զգիրքն և զԱւետարան ի սկիզբն ճաշոցիս զիս և կարգա՛ւ Եւ

զմեղսամած ԵՍՈՅԻ ԵՐԷՄԷ յիշեա՛ւ Եւս պապ պահք Յիսնակամոն, և տօնք ո՛չ կատարին»:

4. «Արդ յառաջ քան զՅայտնութեան պահուն զշորս օր համարեա՛ առանց Զորեշարթի, Ուրարթի և Կիւրակէի: Երրա արասցես զաւաղ տօնս վկայս ծննդեան Տեանն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Բայց (յ)որժամ ի վաղիւն զաւաղ տօն կատարելոց իցես, զկնի յերեկոյին ժամուն նախատօնակ արնիւք իր և զպատակեր շարականն ի լման ասա՛, զկնի Մաղթմաք Քրիստոս Աստուած մեր և վասն խաչի քոյ: Քարոզ Սուրբ Ճգնաւորօքն: Աղօթք ՄՐ ընտրեցեր: Հայր մեր:

Ո՛վ տնակատարք իմա եղբարք, մաղթեմ յիշել զգրօցս ըզԵՍՈՅԻ ԵՐԷՄԷ ՓԻԻԶԱԵՄԱՅԻ, և զծնողս իմ ԱՐԲԱՆԱՆ և զՀԻԻՓՍԻՄԷ՛ մայրն իմ, և զուսուցիչն իմ զՏէ՛ր ԱՍՏՈՒԱՆՄԱՏՈՒՄ և զհոգեկնն ՄԻԻԼԷ՛ ԼԱՆԷ՛, և զուք ի Տէր վարձատրեալք, առի (աստի) և ի հանգեակումն: Ամէն»:

Ճաշոցս հակառակ իր նորութեան, հին հետքեր ալ ունի: Տօնացուցակն խրատներու մէջ ՓԱՄԻԵՐ կը գնէ. մեկ նոգական կամ պատմական բացատրութիւններ ալ կը կցէ տաներուն:

Զոր օր.

«Յերկուշարթի տօն է զիւս նշխարաց արտոյն Գրիգորիսի Աղուանից Կաթողիկոսի, և սրոց հարցն թաթլոյ և վարսոսի, և թուամասու, Անտօնի և Կրքանիտեայ և Եօթն Խոտանարակաց, որք Իննական վասն կատարեցան, որ յանուն Սուրբ Կարապետին շինեցաւ ի Տառն»:

«Շարաթ տօն է Մարութայի Եպիսկոպոսի, որ զմարտիրոսաց քաղաքն շինեաց, և ժողովեաց բազում նշխարս արոց, քան հազար և ութսուն հազար, ի Մուփադիկն, և անուանեաց անուն նորա ՆՓԻԿԷՐՏ»:

Հոգեզալստեան առաւօտեան ընթերցուածներու շարքին մէջ դրուած է «Աղկու Եւթագիր»:

Պատարագի աւարտումէն ետք յատկապէս կը յանձնարարէ որ Յովնան.

մեղաւորի. և զգրօգրոս որ կոչի մեակ անուան
 ՊԱՆՏՐՈՒՆ, ԳԱԼԱՆԱԿ. և զԽաչատուր որդի-
 անկա իմ. և զՆուրգոս իմ, և զԵստուցիշա
 իմ ԲԳՏԻՆ ԱՅԽԱՆԱԿԱՆՈՒՆ՝ քանանայ. և
 զոսք յիշեալ չիջիք Աստուծոյ Ամէն:
 Արդ զքեզսու ՌՈՂՅԷ (=1717, Սեպտեմ-
 բերի 2. օրն Սիրակիի. քաւ էն):

Յաջորդեալ տեղ յիշն այլ քաղք թուած
 է ի՛ր ի՛նչ ուրիշի մը անուան յիշատա-
 կադրելոյ համար: Այլապէս պարտաւան:
 կանտիկի իրարման շատա՛ն:

«Ա՛յ Փրկիչ թողորից, յատուր մեծի՛

Այլապէս պարտաւան յոյս հրաշայեւրտի.
 որով զգիտոս Աստուածութեան քոյ և
 զճաշակ Յաւիտեանականի երանութեան
 յայտնեցեր քոյոց սիրելիաց, հե՛ղ
 առաստապէս զմեր շնորհաց և ողորմու-
 թեան քո ի վերայ»...

Շաշոյիս մէջ իտրաւաներու համար
 սերմանկ ձգուած թուղթերէն և տեղերէն
 զատ, իբր պաշտպանակ երկու երկու
 թուղթեր այլ, երկու հատորներուն ըս-
 կիցքներն ու վերջերքը գրուած են:

ԹԻԻ 5

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԹԱՅՆՈՒԹԵԱՆ ԹՈՎԱՆՆՈՒ

Մեծ. բղթի 37,5x25,5:

Մեծ. պտուածի 27x17 գրեթէ:

Նրես թիւերը շեն գրուած. 32 տես-
 քով աւելի. իւրաքանչիւր անդամի 11
 թուղթ կամ 24 երես. 3 երես այլ աւելի
 կայ. $32 \times 24 = 768 + 3 = 771$ երես:

Թուղթ ընտիր քամքակ:

Գրութիւն երկսիւն, իւրաքանչիւր
 սիւնակ 7 ս.մ. լայն, և կարմրագեղով
 գծուած:

Գիր նօսր մանրագոյն:

Կազմ կաշի-փայտ, զարդարուն
 կաղապարով:

Այս խոշոր հատորը թարգմանու-
 թիւն մըն է՝ հաւանաբար լատիներէնէ,
 որուն ա՛յ հեղինակը յայտնի է, ոչ
 թարգմանիչը, ո՛չ այլ թուղթերը:

Սկիզբը սերմանկ երկու թուղթ ձր-
 զուած է, անմիջապէս ետքը կը սկսի ըն-
 զարմակ «Յառաջարանութիւն» մը հասն-
 չոս երես, և ետքը բուն գործը. «Յ»
 զարդարքի համար տեղ քաղ թողուած է
 և կը մնայ աջնակ:

Գործը կը վերջանայ Ս. Ողորմելոս.
 ախ հաւաքածքով, նախքէն առանձնաքի
 վերանուած:

Բուն գործէն զուրս դուրս մը, երեք
 երես, «Պատմութիւն և կարգ Յայտնու-
 թեան իտրաւոր»՝ նրեք երես այլ
 վերջը ապիտակ թուղթ:

Ձեռագիր մը, որուն թէև. հայ
 թարգմանիչը անծանօթ մնացած է,
 քայց ինչ կը թուի թէ Ղուկաս Վարդա-
 պեան եղած ըլլայ:

ԹԻԻ 6

Ա. Ի. Ե. Տ. Ա. Բ. Ա. Ն.

Թուղթի 383 կամ երես 766:

Մեծութիւն 37,5x29, Գրութիւն՝
 19,5x29, Նրկսիւն, իւրաքանչիւր սիւ-
 նակ 9 ս.մ.: Տողի 17: Թերթի (=տեսա-
 րակ) ամենէն վերջը 20 (Ի) նշանակ-

ուած է, քայց ետեւէն (dos) կը համ-
 բուի 20: Թերթի 18ակն թուղթերէ
 կը կազմուին. քայց պակասներ այլ կան.
 որովհետեւ $20 \times 18 = 360$. Իսկ $20 \times 18 = 360$
 մինչդեռ 383 թերթ է ըստբը:

Նիւթ Մազազաթ, հաստ և բարակ խառն. լաւ չկաշիքացածները, փաստաւածները կան:

Կազմ կաշի-փայտ, երկինցս կազմուած է: Թերթիկները կարի կողմէն ծալլուած չեն, ալսինքն՝ զոյգ թուղթերէ չեն կազմուած թերթները, այլ՝ մէյ մէկ (թէք թէք) թուղթերէ որոնք նախ բարակ սրբրմով (կաշիէ բարակ թէկ) կարուած են թերթները կազմելու համար, ետքը, ըստ կազմարարութեան օրինաց, իրարու կարուած են զիրքը կազմելու համար: Կազմը կաշի է, բայց բոլորովին գատուած են կողքերը:

Գիր Մետրոպեան խաշոր, որ անցման ձեւ կ'առնէ զէպի խաշոր երկաթագիր: Եւսեբեոսի յառաջաբանը, շատ մանր հիանալի, իսկ զրգին Յիշատակարանը, վերջը, խաշոր բուն Մետրոպեան տառեր են:

Ջարգապիւր այս կողմէն առատ է և ընդհանրապէս ընտիր: Մասնաւորապէս նշանակելի են Չորս Աւետարաններուն սկսուածին անկաջ զլիսագիրները:

Խորագիր Չորս Աւետարաններուն սկսուածքը քանի մը տող բոլոր ոսկեզօծ: Իւրաքանչիւր զլուխի սկսուածքէն մէյ մէկ տող ոսկեզօծ:

Խորանք Չորս Աւետարաններէն բոլորներէն զատ, որոնք նուրբ վրձինէ կ'աւծ են, կան սկիզբը 1 և 2 թուղթերուն վրայ 0,20,5 ս.մ. տրամագծով շրջանակներ ներսէն խաշաձեւ նկարուած, և այս շրջանակներուն մէջ առած է «Եւսեբիոս Կարպիանոսի սիրելի եղբար» ևն.: Ետքը՝ չոս խորանքեր 3,4,5,6 թուղթերուն վրայ:

Լուսանցազարդ տեղ տեղ. ասոնց կարգը համբելու է նաեւ օգակաւոր, քառակուսի զարդերը, որոնց մէջ զլուխներուն թուահամարները գրուած են:

Նկարք Քանի մը անճոռնի նկարներ վրձնուած են, անշուշտ ետքէն, այդ չորս հիանալի զարդագիրներուն քով, որոնցմով կը սկսին իւրաքանչիւր Աւետարանները:

Մատթէոսի «Գիրք»ին Գ-ը կապոյտն է, ոսկիէ, կարմիրէ և մուկ կանաչէ, հիշտ իր խորանին զոյներով զծուած է: Գ-ին այս կողմը ծաղիկ մը նկար-

ուած է: Մ'չ այնքան սիրուն: Իսկ անճոռնի պատկերը որ Գարրիէլ հրեշտակագետը կը ներկայացնէ հոս լուսանցքի վրայ գրուած է աղեղցնելու համար բոլոր երեսը մազազաթին, ուր խորանը, զլիսագիրը և խորագիրը (8 տող) ոսկիի և ընտիր գոյններով կը փայլին: Թէեւ փայլը ազատացած է անխնամ պահպանութեան հետեւանքով:

Մարկոսի «Ակիգրք»ին Ս-ն նոյն գոյններով գեղեցիկ թաղար մըն է կարծես, որուն մէջ խնկաման մը (կիմէ կրցայ հետեւցնել) կայ՝ ոսկի խաշով: Այս պատուակման Ս իրը թէ առեւի մը կոնակին վրայ կը բարձրանայ. առիւծ մը որ թաթերուն մէջ բռնած է զիրք մը. սուտրով նկարուած է:

Մարկոսի խորանին ստորին կողմը հազիւ նշմարելի զծերու մէջ սպրեկեցուցած է ծաղկոզը մանր բոլորգիրով

«Ս- -- -- --» և «Ն- -- -- --» ևն:

Ղուկասի «Քանգիր»ին Ք, յունական ք մըն է, որուն ս'ւն զծին վրայ Ք եզ մը նկարուած է, անճոռնի ձեւով և բոլորովին կապոյտ գոյնով:

Յովհաննէսի «Ի սկզբանէ»ին Ի ճաշակաւոր ձող մը եղած է զրօշի մը, որ կը կազմէ խորանը, բայց արծիւ մը վայրաց՝ տեղեղ մուկ կարմիր զունով, սուտրով զծուած աւետարան մը կոնակը, եկեղ զրօշին սկիւ՝ ձողին քովը բազմեր է:

Պարագիրներուն ոսկիները տեղ տեղ թափած են և իրենց կարմրագեղզով յատակը կ'երեւին:

Դասակ մնացած են խորաններուն ետեւները, ալսինքն՝ 1, 4, 5, 8, 9, 12 երեսներ, 181րդ երեսին մէկ աւետակը, 182րդ երես ամբողջ և վերջին թուղթը (383-4 երեսներ):

Գրիչ — Վարդան կոմսաւոր. — Տեղ Երզնկա ԱԻԱԳ ՎԱԹ (ս' լերին սեպուս), Տիւրք. — Տ. Սարգիս Սպա. և եզրայրը Ամբակում:

Փամկ. 640+551=1200:

Յիւստակապոս Թիւմ, զլիսաւոր Յիշատակարան ամենէն վերջը: Երկրորդ յիշատակարան մը, ինչպէս պիտի տեսնենք 182րդ երես, քանի մը տող:

Այս պատուական Անտարքանը բր-
նաւա լաւ չէ՝ պահուած: Նախ՝ կազմու-
թեան աստեղ իր լուսանցքներէն շատ
բան կորսնցուցած է: Լուսանցքը աւելի
լայն եղած է քի սկզբին, կտրելու աստեղ
կտրած են նաեւ խորաններէն վերի
կողերը: Ետքը՝ խոնաւութիւնը կամ կա-
թիլքը ֆնասած են: Իր բնտիք եւ զու-
նագեղ խորանները, որ ըստ հնոց մե-
տաքսով, շղարշով կամ թուղթով իրա-
բու հետ շփուեմէ կ'արգիլուէին, բոլորովին
ֆնասուած են արտաքին եւ ներքին շը-
փուածու:

Ամենէն մեծ ֆնասը միլանը տուած
է երկու կերպով: 1. Այնքան թթու
(ասիտ) եղած է բազազրութիւնը մելա-
նին, որ ծակեկեր է գրեթե տեղերը: 2.
Այնքան անհարգատա եղած է, որ
շատ մը էջեր բոլորովին քրած են եւ
գրեթե ունեցուցած տեղերը հազիւ
կ'երեւին:

Եւ երկրորդ գրիչ մը նստը գրով
տողընդմէջ այս թռած էջերը լեցուցած
է աշխարհի անհաշիւ գրչութեամբ մը
որ բնագրի վարի տողերը վերը կը կար-
գացուին. եթէ ամէն թռած գրին վրայ
գրած ըլլար իր անպիտան նստը գրե-
րը, տող առ տող համընթաց կ'ընթա-
նար բնագրին հետ:

Այս երկրորդ գրութիւնը եղած է
ոչ միայն թռածները կարգալու, այլ
նաեւ դիրքին կարգալու համար Մես-
րոպեան տառերը, որովհետեւ չթռած
տեղեր ու տողեր ալ տողընդմէջ գրուած
են:

Չեռագիրս իր արդի վիճակին մէջ
եւ մանաւանդ այդ թռած եւ ծակոտուած
տեղերուն վրայ անընթեռնի է. նոյն
իսկ Յիշատակարանին արժէքը կուտ-
րուած է այդ ծակոտեղէն տողերով,
որոնք անուշա կարեւոր տողեր էին:

Մատթէոսի Անտարքանը կը գրուէ
14-232 երեսները: 34րդ երեսէն կը սկսի
Մատթէոսի տողընդմէջ գրուածը. մեծ
(«Եւ շրջէր Յիսուս ընդ ամենայն կողմն
Քալիլայոցոց») մինչեւ 40րդ երես: Դարձ-
եալ 44, 60-92, 94-108, 113-116, 119-
122, 128-129.

Մարկոս՝ կը գրուէ 234-362 երես-

ներ, տողընդմէջ գրուած են 237-257,
258 երեսը Քրդ սինակ գրեր եւ ասիտ
են: 261 (վերջին տողէն) — 267, 288-287,
313, 319-321, 323-325, 327-329, 355-57.

Դուկաս՝ կը գրուէ 364-597 երեսնե-
րը. տողընդմէջ գրուած են. 365-374,
377-379, 381-382, 388-88, 397 թ: քոյ
սինակ քանի մը տող. 402-407: Այս
էջերուն մէջ փորձած են նոյն ինքն
թռածներուն տեղերն ալ լեցնել, բայց
լեն յաջողած. 409-427, 458-462, 482-
485, 297 եւ 298 թուղթերը շուլլուած են
արմատի (տուշ) վրայ եւ մագաղաթ մըն
այլ եթէ ոչ աւելի, կը պահար, որովհե-
տեւ Դուկասի Անտարքանին Նախագրու-
թեան վերջին մասը կը պակսի:

«Անտարքան ըստ ր Դուկայ,
Դուկաս Անտարքանի յաշակերտեալ
Առաքելոյն Պաղոսի յետ...»:

Յոգընանէս կը գրուէ 588-780ին կէ-
սը: Տողընդմէջ գրուած են. 603-608,
615-618, 625-633, 667-669.

Յիշատակարանը կը գրուէ 780 երե-
սի կէսէն 785ին վերջը: Տողընդմէջ շը-
ղագրով գրուած են 784 երեսը: Այս երե-
սը լաւ դազափար կու տայ թթուտ տե-
ղանին քրած ասեղաններուն վրայ:

Յիշատակարանը ունի քանի մը տա-
ռուած էր որ, ուրիշ առիթով մը (1897
Սգոստոս 25 թ. որ) զատ տեսարակի
մէջ ընդօրինակած էի: Փոնէ իմայ
այստեղ դիտութեամբ կը փոխադրենք
զայն:

ԳԻՇԱՏԱԿԱՐԱՆ

Երես 780, Ա. սինակին կէսէն

«Փառք Ամենաուրբ երրորդուն
թեան, Ամէն.

Վարդան մականունը զձագրի ողոր-
մեսցի Քրիստոս Աստուած եւ տաղանդին,
Ամէն: Տէր Աստուած ողորմես ամենայն
հաւատացելոց եւ որ մեզ մեղուցեալ են»:

Բ. քոյ սինակին կէսէն

«Յիշատակարան Սուրբ Կակի Տեառն

«Անթնարփեան շնորհաւ Տոգույն
սրբոյ հաշտութեամբ գիւղ տեղան զա-
րարածս ի ձեռն միանի որդուս ումե-
նագովելի, ե գերահաշակելի՝ Գերակա-
տար եւ զերազանս, տեղապանոյն եւ
յոխատենչ, լուսայեղծ եւ Աստուածա-

պատուած Սուրբ Աւետարանին, շորեք
 ճառագայթեան, ճշմարիտ Աստուածա-
 խոստովին, զսեմական Աստուածաբա-
 րայութիւն, անդիտագործ և անհամեմատ,
 ծայրածաւալ և ծաշրագոյն, զիպասա-
 նութեամբ, ի կապէ կամարոյ բարձրա-
 դունէ, յամենատուր և ամէնիմաստ
 ստուշութենէ Հոգւոյն Սրբոյ տոյցեալ,
 ի հայրաշարժ ազդիւրէն, ի հրածորանն
 հոռեանէ արեւալ, զրզխումն շնորհաց,
 շորիցն Աւետարանչաց, յաւասարչիւն
 որոյց Աստուածակիր արանցն բնարե-
 լոց քացափաղ աբտանառութեամբ
 բարձրաբարբառ աւետարանութեամբ,
 յազազս բանին Աստուծոյ, միածնին
 Հայր, մարմնաւոր ծննդեանն: Եւ Մկր-
 տութեանն, և ամենայն անասնիտեան
 տեսեալութեանն, զոր ի յերկրի կա-
 տարեաց Աստուածն քան, յազազս փր-
 կութեան ազդի մարդկան, բնդ շորեք-
 ծաղեան տեւզելոս ապարեւեալ յամե-
 նայն հաստացելոց անձինս, ճշմարիտ
 երկրպագոյաց սրբոյ լորորդութեանն,
 Եւ յազազս առ ի Հայրէ անսկիզբն և
 անժամանակ ծննդեանն: Որպէս որդին
 որտոման Զովաննէս, յանրատուր ի
 լուսոյն բնիպեալ զծնագումն շնորհաց:
 Եւ թեւաք Հոգւոյն հասեալ յանիմա-
 նային, բարձրաբարբառ որտոյ ի
 փրկուստ ասելով. ի սկզբանէ էր բանն
 և քանն էր առ Աստուած և Աստուած էր
 քանն, ամենայն ինչ նոյնաւ եղև: Մու-
 ջանելով բոլորից զորդի համագոյ,
 փառակից և արարչակից Հայր յառաջ
 քան զամենայն յախտեանս: Եւ յազազս
 Աստուածադատը սքանչելեացն, զոր
 յերկրի հրաշագործեալ բանն Աստուած,
 իւրով միացեալ անորիշ և Աստուածա-
 խոսն մարմնոյն: Զկուրաց տեսանէ՛լ,
 փոքոց փառ, յառաջիկայից յի: Անպա-
 ճառեից հաստատել. մեծելոց յառնել,
 իրեաց հալածն՝ ի վերայ ծոփոյ գնա՛-
 լին: Եւ որ այլ եւս Աստուածային
 զաւրութեանն զորեք, յաշխարհ ամե-
 նայն յայտնապէս, քորողեալ, հալա-
 ձելով զհասար կուսպաշտութեանն:
 Զեկրորդութեան ծաւալեցին զյոյս յոր-
 դեմ մարդկան: Որով պայծառացեալ
 բերկրի մեզ կաթողի... 11

Տիւղ 761 երեսին վերջը Կոստան

էիք ձեռք մը աշտեղէն դանակով կըտ-
 րած հանած է շեմ գիտեր մէկ թէ եր-
 կու թուղթ. դանակին ծայրը դրած է
 381րդ թուղթին արմատը: Ետ կարեւ-
 ւոր թուղթ մը եղած պիտի ըլլայ կըտ-
 րուածը, որովհետեւ բուն պատմական
 մասն է յիշատակարանին, որ կը շա-
 բուանկէ այսպէս:

Արագած եղբոր իւրոյ Ամբակումա
 Փանանայի, վասն յիշատակի հոշակեալ
 գերազանցութեամբ յարկնակս բարեաց
 ամենայն եպիսկոպոսաց և պարծանք
 սուրբ լիւրին, հարեղբոր իւրեանց
 Տէր Անեանցն, որ և քաղուած ժամանակս
 կալեալ զեպիսկոպոսութեան շնորհս ի
 հոգւոյն կոչմանէ յաւանդ տալով զըս-
 պասաւորութիւն սուրբ գերեզմանի Լու-
 սաւորչին մերոյ Դիդակի, և քաղուած աշ-
 խատութեամբ ճգնական վարուք հաս-
 եալ ի բարեք ծերութեան իւրոյ, ստա-
 նալով բարի և հաւատարիմ ժառան-
 ցորդ, Աստուածայնաք վարժեալ ուս-
 մամբ գիտութեան առ ոտս, սրբութեամբ
 վարժեալ ճշմարտաց արժանացեալ
 սրբանունդ քահանայութեան, նաեւ
 եպիսկոպոսութեան աշտինանի: Ժա-
 ունեցորդ և ամբողջալ լեալ ծերութեան
 առաջնորդութեան նորա և տեսեալ ըզ-
 րարիք յառաջիմութիւն սորա, մեծ
 զոնութիւն Աստուծոյ մատուցեալ, յետ
 աւուրց անցանելոյ իմացեալ զհրաշք
 կոչման իւրոյ զիմեալ հառաչանաք առ
 դուռն սրբութեան խորանաց, ահիւ մե-
 ծաւ առեալ զխորհուրդն փրկական, և
 աւրնեալ զամենեւեան հանգեալ ի
 Քրիստոս եւ կայ աւելելից կուսէ: Ի
 կողմ ամենի սուրբ Լուսաւորչին, յորով
 հանգուցէ Քրիստոս Աստուած բարեխա-
 տութեամբ սուրբ Լուսաւորչին: Ամէն:

Եւ ապա արիական մեծաշան յու-
 սալ և յառաջանալ յամենայն բարե-
 փութութիւնս եպիսկոպոսութեամբ
 լաթեմբ, նաեւ քաղուած աշխատու-
 թեամբ ստացեալ օսեմական գերադայ-
 ծառ ի յիշատակ իւր և ծնողաց իւրոց:
 Եւ ապա սկիզբն արարեալ Քրիստոսա-
 սէր քաղձանաք, մեծաւ փափաքա-
 նաւք, և սրտաշան յաւաքութեամբ,
 քաջահաստատ յուսով, եւ փրկ զսուրբ

Աւետարանն ի փրկութիւն կենաց իւրոց, և ի լուսաւորութիւն հոգւոյ իւրոց. զանձ յաւիտեանական և անկապուտ աւետարանս: Ի պաշտառութիւնն սրբոյ եկեղեցւոյ և յուրախութիւնն նազելի մեղոյ մաւր նոր սիրոյն: յոնաւորածն երկուքս:

Արդ յանդ ելեալ կատարեցաւ Սուրբ Աւետարանս ձեռամբ Վարդանան յետնեալ և անպիտան կրօնաւետի, հրամանաւ և ծախիւր նախաւասցեալ վերադիւսող նաճանգիս Տէր Սարգիս և եղբաւր Ամբակում, ի գաւառիս, որ կոչի Գաւառեղեաց, ի լեւինն Սեպտեմ յորում կայ հանգստարան Սուրբ Լուսաւորչին, առ բնիկն գոյով վկայուեաց բնակութեան և շիրմի որ կոչի Մանե ալի, որում ողորմեացի Գրիգորոս Աստուածամենեցուն և մեծաւասնիս, որ կոչի Աւագ վանք, առ զբան սբոյ Աստուածածնիս և Սուրբ Կարապետի, և սուրբ Առաքելոց ի մէջ Աստուածամեծի Տոնաւոր եղբարց յորում ամբոյցեալ կան ընդ նոյնեաւ սուրբ խորանացս և արիւնակ եղեն սուրբ կտակիս և որ այլ ոք միաբանեալ է սուրբ ուխտիս առ հասարակ ողորմեացի Գրիգորոս Աստուածամենեցուն. Ամէն:

Յամի Ռ. որդի Յիսնեբորդի, միով թուով պակաս (= 649+551) կատարեցաւ Սուրբ Աւետարանս ի բարեխաւածութեան Տէր Սարգիս եղբաւր իւրոյ և հաւատարիմ ծնաւդաց, յորում ողորմեացի Տէր Յիսուս և տացէ վարձս բարիս (վեց եղ ծակոսում):

Բայց գրեցաւ ի հայրապետութեան Տեառն Գրիգորիոս Հայոց Կաթողիկոսի. ի նուագեալ և ի դառն ժամանակի, որ աւր բոս արէ աւարտան, սոփ, և արածութիւն անէ յամենայն տեղիս, և մեծաշուն աշխատութեամբ որչափ կարն էր զծագրեցի ի ստոյգ և յընտիր արիւնակէ, ամենայն արհեստի ի և պատարուն, բան, և բոս որում (ճակոսում), և վասն թե (չորս եղ ծակոսում)

բութեան և վասն անհատութեան, և խոշորութեան մագաղաթիս, զթողութիւն խնդրեմք. զի որչափ կարն էր անացի դառն և ցաւած մարմնով:

Արդ աղաչեմ զամենեւեան, և ըզ-

սրբազան դաս քահանայութեանդ և զամենայն բնիկեցաւոր մանկունս եկեղեցւոյ, որ(ք) բնիկեցաւոր և լուսաւորիք: Յիշեմք առաջի զենդոյն Քրիստոսի զատարարդ և զաշխատողս և ըզծնաւդան մերս և զեղբարսն, և Աստուած զմեզ յիշէ ամէն:

Յիշատակարար վերջին թուղթին երկրորդ երեսին վերի կողմէն առաջին սիւնակէն նիկղ տող և երկրորդ սիւնակէն չորս տող ծակոսում են, ինչպէս որ նշանակեցինք: Բայց կը կարծեմ թէ Յիշատակարանիս զրուծենէն յառաջ ծակոսումս ըլլայ: Արդհետեւ շարագրութեան և իմաստի ընդհատում չկայ այդ ծակոսումս տողերուն պատճառով: Ընդհակառակը միեւնոյն վերջին թուղթին առաջին երեսին վերի կողմէն երկու սիւնակներուն միեւնոյն տողերը բոլորովին պիտի ընդհատէին շարացրութիւնն ու իմաստը եթէ ամբողջովին թռած ըլլար մեյանը: Կ'երեւի թէ մեյանի թթուին չէ դիմացեր այս բարակ մագաղաթը և ծակեցեր է. և զրիչը քանի մը տող վարէն սկսած է երկրորդ երեսը:

Շատ ետքը, և նոսր գիրով երկու յիշատակագրութիւններ ալ սեւադրած են Աւետարանիս երկրորդ և երրորդ երեսներուն ստորին լուսանշարներուն վրայ, այն շրջանակներուն տակ: Սորանք, ինչպէս ըսինք, ներսէն խաշառեւ են և կը պարունակեն շատ մանր Մեարտպան տառերով Եւսեբիոսի հրահանգը Աւետարաններու համաձայնութեան մասին:

Երկրորդ երեսի լուսանշար մեայ.

«Յայտ մամ, որ է թիւն, ՌԻԸ (= 1850), խիստ անհարկն սուղ զարնեալ եղև երեք թշուառեան վշտատան ազդիս, որ խիստ հրաման էլ ի թագաւորէն, ի հալածելոյ զքրիստոնեայքս ի քաղաքէս թէ գնացէք ի մեր երկիրն և եմք այսօր ի մէջ տաքտարութի և շեմք տեղեակ թէ աւուրքն անց ար լինի, իբրեւ (ղէն?) զոհեաց կոխան եղաք, և զարշնցոյց տէր զմասնագութիւն իւր յոյժս»:

Առաջին մասը, որ Յայամաւորքիս ալ սկիզբն է, «Յանկօ Յայամաւորացս գրոցոյն» էաքը, ունի Ս. Գրիգոր Լուսաւորչին նկարը ամբողջ երեսի՝ մը վրայ, Տրդատ ծնրադիր իր առջեւ, Դժբախտաբար նկարները արդէն անարուեստ և ձեռքով ալ շփուած են աւարուելու համար: Ընդհակառակը, խորանը մաքուր պահուած է, առատ ոսկիով, խորանին մէջտեղը արձանադրուած է «Նաւասարդի Ա. և Օգոստոսի ՎԱ. Պատմութիւն Կլակայ վանից սուրբ Կարապետին և գլխոյն Յովհաննոս»:
«Յորժամ լու» բոլոր թղնագիրք է և «Յոն երկու վիշապներէ կազմուած է: Առաջին վիշապը որ Յ-ին ստորին մասը կը կազմէ ընթանը բաց է և դուրս կ'ելլէ արքունի թագով մէկը: Յ-ին վերին մասը կը կազմէ նորէն վիշապ մը գոր Ս. Դէորդ կը սպաննէ իր ձիւ վրայէն:

ՎԱ. րդ թերթին վերջին երեսը և զատարկ թողուած երկրորդ սիւնակին մէջ նկարուած է Կոզմա և Դամիանոս: ՎԶ. րդ թերթի վերջին ամբողջ երեսը շորս նկարներն, որոցն և թոռանց...

ԻԲ. րդ թերթին մէջտեղ Աստուածայայտութեան աթիւ. նկարուած է Աւետարան և Մողաց երկրպագութիւնը: Խաւանք զեղեցիկ է ճոխ ոսկիով և կապուտով. մէջտեղ Յիսուս Քրիստոս, ձեռքը երկրպագւում մը խաչապսակ, իսկ Քրիստոսի լուսապսակին երեք կէտերուն վրայ Տէր բառին մէկ մէկ տառը:

«Յննայիւոյն (բոլորովին թղնագիրք) Ազամայ ի դրախտէն ի ՆՌ. և ի Ճ. ամին ի թագաւորութեան Հռոմայեցոց Օգոստոսի կայսեր եմ. ամին, և Աբգարու Հայոց եւ Աստուգ ի Ա. և Հերոդէի Հրէից թագաւորին ի ԼԸ. ամին, Տէրն մեր Յիսուս օծեալն Քրիստոս ծնաւ ի Բեթղէմէն» եւայլն:

ԼԸ. րդ թերթին մէջտեղ, ուր կը սկսի «Ըստ կարգի ատուց արարչութեան վեցօրեայ, Այսօր Զատիկ է և Տօն Յարութեան Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ: Սբոյն եղիւայի Հայոց Կարապետի ասացեալ»:
Այս խորագիրը զըրուած է խորանին պարտը. խորանին մէջ ալ նկարուած է Քրիստոսի Յարութիւնը: Նկարը կը ներկայացնէ Քրիստոսի

Խաչելութիւնը, Պատանոմը և Յարութիւնը: Բոլորովին աւրուած:

Խորանին նակատը Քրիստոսի Յարութիւնը, ոսկեզօծ յատակի վրայ:

Սկսածը «Կանխագոյն» բոլոր թղնագիրք բացի Ա-էն, որ Եղգ մըն է աւրուած:

Մանր մուրը նկարներ շատ կան լուսապսակներու վրայ, որ վկայաբանութեան հերոսներն են և կամ պատմութեան ենթակաները:

Նկարներուն և տեսները ներմակ կամ զատարկ թողուած են: Դատարկ են նաեւ սկիզբէն երկու թուղթ և վերջէն ամբողջ թուղթ մը մագաղաթ. և պահպանակները որոնք ներմակ հաստ թուղթ են:

Գրիչ Խաչատուր երեց. — ՏԷՐ ԶԱՔԱՐԻԱ զայնա

Յիւստակաբան, Յայամաւորքներու սովորական, ամէն գլխու վերջը կըրկնուածներէն զատ, բուն յիշատակաբանը կը գրուէ վերջընթեր մագաղաթին շորս սիւնակները:

«Փառք ամսիկցին և անզուգական»:

«Արդ՝ յայտ քաղցրանուազ երգոյս հետեւեալ ի սէրն Քրիստոսի, ստացաւ զաւակ անմահ բառ հոգւոյ, և յիշատակ անշնչի յայտնութեան, ի զուգարսի Աստուծանի վայելչալարէ և զհզեցեալ եկեղեցւոյ ի մայրաքաղաքս Ստանկաթուղտոյ, ի խնդրոյ Զաւարիս զայնայի՝ յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնողացն Գրիգորին և Բաթիկին և կողակցին Սղիսաբերին և որդւոյն Յովանէսին, և... պապոցն Զաւարիային և Ուղուրլուին և մեծ մամոցն Շահրիստանին և Մալքուին, և եղբարցն Պողոսին, Սղիսային, Աստուածաբանին և Սանաթին, և քրոջն Սննային, Մատիսանին, Կուլիսեանին, Շահրիստանին և Նազուլին, և աներոջն Պայէ, և զորքընէին Փաւային, և հորեղբորն Մանուկին, և յետոցն Մանեսի Տօնիկին, Գրիգորին, Պողոսին և Ղաւանէ, և մօրքորէն Նազուլին, և կողակցին և եղբարցն Տէր Սարգսին, Գասպարին, Պաղտատարին, Սանակին և Մելլոնին և ամենայն արեան միջնորդոցն: Եւ զսոքեանս արքանացն Նաւանի մասին սրբոցն ի յայտ:

Արդ գրեցաւ ի մեծահանդէս քա-
ղաքս Կոստանդնուպոլսի, ի թվականին
Հայոց՝ Ռ... (=16...), ի թագաւորու-
թեանս եւ ի մեծ բռնակալութեան Բամա-
շիպաղուն եւ Հազարապաղուն, ի վերայ բա-
զում ազգաց եւ ազանց, զբրիտանոնից եւ
ալլահստից, Սուլթան Մամուտի, որ է՝
Սեմայ մանուկ զլոյժ, Կայսր թագ եւ
թալսս թագաւորութեան հօր իւրոյ: Եւ ի
հայրապետութեան Հայոց՝ որ ի սուրբ
Էջմիածինս, Տեառն Տէր Փրկիչպաշտ Կա-
թողիկոսին: Չեռամբ տկար եւ փոռն
գրչի, Խաչատուր Երթցու: Արդ՝ երեսն
հեալ պաշտատիւմ հանգիստազատցոյ յայսմ
ժաղկեալէս բուրբառատին եւ հոգիազարդ
մատանին, յիշել զվերայ գրեալ անունն
եւ անք յիշատակի ի ժամ պահմանց:

© 2000 Blackwell Science Ltd

«Այն և յիշեցէք Վերջի աշատիրոս
... Եւստակիոս Կոստանու և Թեոփիլոս
Իմ զիրացուն Խաչատուրն և Մարգայն և
ամսայն (համայն) մերձաշոր (մերձաւոր)
սորաւ և զուց յիշեալ ի իցեք (ի իջեք)
ամսան հառախն Աստուծոյ ամէն. Թիւին
ԲՄԻԹԻՆ (= 1778) :

Խիթ. Բզ ԽԷԲԺԻՆ ԹԲԳ ԹՈՂԺԻ ԱՌԱ-
ՋԻՆ ԱՐԵՎԻ ՄՈՂԲԻՆ ԼՈԱՄԱՆԳՔԻՆ ՎՐԱՅ
ՄԱՅԺ ՎՈՐԱՆՔՈՎ ԳՐԱՄԵ Է.

၁၂၄၆၂၃၂၃ မှတ်တမ်းအရ ၁၆၈၅ ခုနှစ်
 ဧပြီလ ၂၃ ရက်နေ့

Յայտնաբերքս կազմուած և նորոգուած է շատ բան կորսնցնելով իր լուսանցքէն. աշայէս որ ի՛նչ խորաններ և ի՛նչ լուսանցքի գրայ նախշուած պատկերներ առաւել կամ նուազ չափով կարգուած են:

Յաշտմաւութիւնը բովանդակութիւնը յար և նման է Մարտիանցի Գրիգոր Դոյրի ապագրած Յաշտմաւութիւն. նե-
տեւեալ կարեւոր տարբերութիւններով

«Գրաստեղծին Գրական, գիտելիք տալը
կարեւորագույնն է գլխաւոյն Երգանունն»
տաւարտուելէն ետքը, ձեռագիրքս կ'ուսել-
ցրեմ Արամաւս [] և Նիգարի արտարք:

գիտազատը մի կայք Հայոց Արա-
սող(ի) անուն, և ունի որդի մի խելագար
Եղիաթ անուն: Եւ ի մեծանուն Արաւա-
սող(ի)ն, ոչ եւս գիտազատութիւն նշխարայ
գր իտլազարը գր. վասն որոյ և աշխարհն
մթերովեցաւ (sic) և աւերակն լինեալ ոչ

սովաբան էր յառուր միտման հեծեալ Շն-
դարն ի ձի, ետ փող հարկանելն՝ թէ
կամար թագաւորել, և ել զնայց բնօրի
հեծելագոյն ի գործաւուն: Եւ եւելայն ի վերայ
կարմրեջի գետնոյ վասն անցանելոյ, ի
տեղէն շարժեալ վաստ զին անկառ ի
գետն և կորեաւ: Եւ հնձեկալօրէն համ-
բաւեցին քե առաջնէն Շնթաւայ
փրօսկեցին զնա ևս նոցն ի Սեօւ
Լեւոն, որ է Աւաղ Թաթի և աւոյ կայ
չղթալայն և երկու շուն մին սպիտակ և
մին սևաւ լիզին հանապաղ զչղթալայն
Շնդարայ: Եւ ի ստորելիցն ի մին մայրն
զայ՝ որ թէ կտրի նա երէն և զաշխարհ
անցուցանէ: Այսան աշտորիկ կարգեցին
առաւորսն առասրել զիմոց, թէ ի տա-
րեմուտն ի Նասասարգի ի Ա. առննայն
գործաւոր զիր գործն զինչ և իցէ, կո-
խէ երեք աւոյն, զարքինն եւայն: Զի
կտրի Շնդարայ ի մայրն եկեալ է ի
կտրել, զարձեալ հաստանայն և ամբո-
նայ՝ որ ոչ ելանէ Շնդարն և զաշխարհն
անցուցանէ: Այսպիսի առասրել զիմոց
վարէին Հայց մինչև ի ստորն Գրիգոր
Լուսաւորիչն, որ խափանեալ զայն և
կարգեալց տանէ ի մէկն Նասասարգի,
սորոյն Յովնանու Կարապետին և Արա-
նագրեաւ Հայրապետին: Զի սուտն և
զարշիւին խափանեցին, և ստորն և
նշմարտան հաստատեալց ի փառս Քրիս-
տոսի Աստուծոյ: Եւ

[illegible]

«Պատմութիւն ԵձԻ Լեւոնայի ձա-
նելութեանն Գրիգորոսի Աստուծոյ մե-
քոյս զգոյթը ըստ ձեռագրիս աշաղէս կը
սկսի»։ Առէլ Պոզոս կտակէ յետ մահուան
նշատատուն է յերթադիցաց թ. զգրութիւն
Տիկիւն մի օգետ Երեք ողբի, միև մեծ՝
կտակ տանելու հոց ի բառն անկախ,
միև նմանի, ապա ինքեղի. միև փոխ
իւ յայր։ Տիկիւն Սուրբ Գեորգիոսի
Սոփորոսիւն է և և. Երեք Գրիգոր

Երես 68—69 «Համանայնութիւն մամակարդութեան երկուստեան Մարգարէից»:

Երես 69—90 «Ջարմանայի որին խախտ յարկանաւան քաղաքային մարգարէից արտահանեալք»:

Բուն պործը կը սկսի, մէկ դատարկ թուղթէ նաքը որ յէ իջնագրուած, Յ)րց երեսէն, որուն կէսը բաց թողուած է խորանի համար: Եւ մնացած կէսը երկսին չէ: Սկսուածը թուշնագիր պիտի ըլլայ եղևը, մատխտով սեւագրած են:

«Ողիւ է... պատգամաք պործով և բարուք, աշտկւ և անուամբ նախանձեւաքտցանէ» (!) սկսու անով նախագրուածին մը Ողիւէի գիրքին: Իւրաքանչիւր գրեալը նամակագրուած է և բողոքաւ գրով գրուած միտսին:

Երես 93—244 Ողիւէ:

Երես 245—316 Թովէլ:

Երես 317—479 Ողիւս:

Երես 480—482 Առարկութիւն Յորտիւ մարգարէին:

Երես 483—508 Արթիւ («գլուխ մական»):

Երես 507—508 Առարկութիւն:

Երես 509—724 Միքիւ:

Երես 725—726. Խորագրին տեղը բաց թողուած է: Յոյնաեւ գիրքը չկայ ալ: Կարողքի թիւն որ երկուստեան մարգարէից նոյնութեան է: Խորագրիւր Առարկութիւն պիտի ըլլար թէ Կանապաբուցութիւն յայտնի չէ. բայց Բանանուանուով կը սկսի նուազ նախագրուածինը. «(Բ)անան բնդդէմ Նիւնուադուք քարոզելով և նմա զկործանումն զկնի քառասուն տուրց սպանալով զնոյն առ ապաշխարութիւն վարձոյց»:

Երես 727—781 Նունի:

» 782—783 Առարկութիւն:

» 784—879 Ողիւս:

» 880—881 Մեկնութիւն Ողիւս:

Յորտիւ մարգարէին: Մատաշարանութիւն:

Երես 882—938 Սոփեիւ:

Երես 939—940 Մեկնութիւն Անգլի:

մարգարէին: Առարկութիւն:

Երես 941—994 Մեգի:

Երես 995—996 Մեկնութիւն Ջա:

Խորիւ մարգարէին: Առարկութիւն:

Երես 997—1368 Ջախարիւ:

Երես 1369—1373 Մեկնութիւն Մա:

գալիւ մարգարէին: Առարկութիւն:

Երես 1374—1488 Մաղաիւ:

Թ Ի Ի 9

Մ Ե Կ Ն Ո Ի Թ Ի Ի Ն

ՂԵԻՏԱՅԻՈՅ. ԹՈՒՈՅ ՍԻ Բ. ՈՐԻՆԸ

Թաղը կամ երեսը 271+301+251= 823.

Մեծութիւն 26,5x25,5. Գրութիւն 27x16,7 երկուսն, իւրաքանչիւր տիւնակ 7 ս.մ.էն քիչ մ'անելի: Տեղի 40:

Միջ կտու թուղթ, ուրով և առ զաշարուած:

Կազմ կաշի փայտի վրայ: Եղերքները ոսկեզօծ և ծաղկեկար. թէև քիչ մ'արուած է: Կողերը զարդարուն կազաւարով: Գիր նստը:

Խորագրերն ալ պիտի գրենքը կարմրագեղով:

Հաւ պահուած է հատորա, թէև ոչ թարգմանիչը յայտնի է, ոչ ալ գրիչը, ոչ ալ թուակարը: Բայց շատ հաւանական է որ Ղուկաս Վարդապետին թարգմանածն ըլլայ. գրիչն ալ թէև չէ նախ ընթացիկ միեւնոյնն է «Երկոտասան մարգարէից մեկնութեան» գրիչին հետ:

Բովանդակութիւն

Միգրը թուղթ մը դատարկ. անմիջապէս 1 երեսէն կը սկսի Մեկնուանութիւն Ղուկասեւ յայտնի քառերը երկու տիւնակներով վերել: Առարկութիւն աւարդ թուղթ մը. (անգլա

երես)։ Դարձեալ թուղթ մը գատարկ, նոր հրեանէն կը սկսի բուն գործը։ Այս երեսին վրայ խտանի տեղ բաց թողուած է. մէջտեղ կրկնագիծ շրջանակի մը մէջ գրուած է. «Մեկնութիւն Ղեւտացոց, զյոյն առաջին, Եւր կամ կարգ զյոյնց»։ Երեսին մնացածը միասին գրուած է. զիսագրին (Ա)տեղը գատարկ։

Երես 5—273 կը գրուէ «Մեկնութիւն Ղեւտացոց»։

Երես 274—275 Երկու քուկէս սիւնակի մէջ «Փառաբանութիւն Աստուծոյ սրբոյ և պաշտելոյ սրբոյ սրբացոյցին Ղեւտական օրինաց»։ 275 երեսին Բ-րդ սիւնակը, 276րդ երեսը գատարկ։

Երես 1—2 ամբողջ թուղթ մը գատարկ։

Երես 3—288 «Մեկնութիւն բուց»։ 3րդ երեսին 8 տող միայն գրուած է։ 274 և 275 երեսներուն մէջ թուղթ մը թողուած է առանց իջագրուելու, որուն վրայ գծուած է կարմրագինգով կրկնագիծ շրջանակ մը 16 ս.մ. տրամագծով և համակնկրուն կրկնագիծ շրջանակ մըն ալ 7 ս.մ. և 4 ս.մ. տրամագծով. նշանակէ համակնկրուն և դատականգրուն երես շրջանակները ալ, առաւել կամ նոսաղ երկար տրամագծերով, գծուած են 276րդ երեսի վրայ. և մէջը նշանակուած են «Պարսից քաղաքին» են. քանիցս կրկնուելով։

288րդ երեսի երկրորդ սիւնակէն կը սկսի «Փառաբանութիւն Աստուծոյ առաջնորդողին և իշխողին ի յարամանց և ի գործոց թուոցն» և կը գրուէ 289—299 երեսները։

300—301 թուղթը գատարկ։

Երես 1—2 «Յատաջարանութիւն երկրորդ օրինաց. Մեկնութիւն երկրորդ օրինաց. Առարկութիւն»։

Երես 3—4 գատարկ։

Երես 5—218 Մեկնութիւն երկրորդ օրինաց։

Երես 219—222 «Փառաբանութիւն Աստուծոյ օրինարեքին և նորին քարոզ յերկրորդ օրինաց»։

Երես 222 «Ազօթ և եզրափակութիւն»։

Երես 223—242 «Շարք պատուրանաց ի հինգ գրեացն Մովսէսի (Մովսէսի)»։

«Զի Մովսէսական օրէնքն կամ ձեռյ կտակարանի բազումք են. և այնք ցրուողաբար և շփոթապէս ի բոլոր հինգ գրեանն յատաջարքն և խառնեն, բարեք տեսանցեալ զնոսա ամենեանս աստ ի կարգս իւրեանց բաշխել և իբրտ ի միակ կարգի առաջի աշաց զնել։

Կարգ Ամենից

Պատուիրանաց զօրս Աստուած ևս Մովսէսի. հաւաքեալք ի հինգ գրեանցն Մովսէսի։

ՅԵԼԵԼ կամ պատուիրան Մովսէսական այլ և և	պարզ այլ և և	Բարոյական կամ բնական Արարողական Դատողական Բարոյական և արարողական ի միասին Բարոյական և դատողական ի միասին Բարոյական, արարողական և դատողական ի միասին։
---	-------------------------	---

Երես 218—261 «Կարգ Տափոց»։

«Տափոց և ճարտութեանց Երբայնցոց, Յոռնաց, Հոօմայնցոց, Մպանիացոց»։ հաւաքեալք ի Հոռայնքոսէ, Գեւայոսէ, Ակոխոյոսէ, Ալիսարան և մասնաւոր ի Վիլիսիանքոսէ և յիլզազա-

բսէ, որք նորապէս և նորապէս գնացոնց գրեցին։

251րդ երեսին երեսը (252րդ երեսը) ինչպէս հաճաւ ամբողջ թուղթ մը գատարկ են։

ՄԵՎԵՍԻՔԻՆ ԵՍՍՈՅԵՍՑ

Քաղքի կամ հրահա 1036:

Մեծութիւն 35,3x23: Գրութիւն 27x15,5 հրահաւն, իրարանջիւր սիւնակ 7 ս.մ. լայն: Ցաղ 45: Նիւթ թուղթ սպորթ և հաստ Կաղմ կտրի: Խոփերով, ձաղկենկար: Գիւր նուր, հիշտ թիւ 8 և 9 ձեռագործներու գրութեամբ: Նախադէմ թէ թարգմանութիւնը, թէ գրիչը: Զորագործներ, գլխագործներ և սիւնակներու գրիներ կարմրադեղագոյն:

Լուս. պահուած:

Ձեռագիրս, անշուշտ, Նախան Յակոբ Պատրիարքին էր, երկու տեղ իր իսկ ձեռագիրով լուսանցքի վրայ յաւելուցներ քրատ է:

Երես 181, հրորորդ սիւնակէն. Երբ մեկնիչը կը մեկնէ Եսայիայ 2 զլիւթն 3 համարը.

«Ան տաղեան եկայք և հիշուք ի յետն ձեռն լուս Բրաւուս և հիշեցե՛քն» և առ տունն Մախրուսը:

«... Պատարանիչի կը լիք տալը, կողաց թէ քրիստոնեայն ոչ ասան. հիշուք առ տունն Աստուծոյ մահերայ, այլ առ եկեղեցին որոյն Պետրոսի և Պօղոսի են. // այսինքն՝ այս նոյնք արդէն միեւնոյն էն»:

Նախան կ'աւելցնէ այդ նշանով // «Մանաւանդ ի սուրբ Երուսաղէմ առ Գերեզմանն Քրիստոսի, որոյ ծառայ են Պետրոս և Պօղոս, և այլքն»:

Երես 882 Մեկնիչը շատ ընդարձակորէն մեկնած տունն Եսայիայ զլիւթ. 56 հմբ. 5-ը, երբ նահատակներու և կոյսերու վրայ կը խօսի, Յովաննու Աւետարանչի հոսացեալ կաթնային աղաւտումը կը պատմէ, Նախան կ'աւելցնէ 882րդ երեսի առաջին լուսանցքի վրայ. «Ան սուրբ առաքեալն թաղէս զորուն հիւրէն յափշտակեալ, Քրիստոսի երկնաւոր արքային և փեսային ընծայէր ի հարանութիւն Այսպէս և Գայիանէ, զՀռիփսիմէ ի գրկացն Տրդատայ առեալ Քրիստոսի նուիրէր»:

Բովանդակութիւն

Սկիզբը Հրկու թուղթ դատարկ:

Երես 1-108 անարկաւոր, երեսը

մոզովեալ ի լորս գլխաւոր մարզարկից կարգաւ շարացրեալ և համապատասխան մեկնեալ, խորագրով Եսայիէն (Երես 1-10), Երեմիայէն (10-13), «Ի Թրեւէ, այսինքն» յիղաց» (Երես 13-14 քանի մը տող), Եղեկիէն (Երես 14-20), Դանիէլէն (Երես 20-22):

«ՆԻՄԵՆՈՒԹԻՒՆՅԱՆ խորագրին տակ, Եսայիէն (Երես 22-28), Երեմիայէն (Երես 22-30), «Ի Թրեւէ, այսինքն» յիղաց» (Երես 30), Եղեկիէն (Երես 31), Դանիէլէն և Եսայիէն (Երես 31-39), Երեմիայէն (Երես 39-43), «Ի Թրեւէ, այսինքն» յիղաց» (Երես 43-44), Բարուքէն (44-45), Եղեկիէն (Երես 45-48):

«Առաւել և իւրեալանութիւն» խորագրին տակ Եսայիէն (Երես 48-53), Երեմիայէն (Երես 53-56), «Ի Թրեւէ, յիղաց» (Երես 56), Բարուքէն և Եղեկիէն (Երես 57-59), Դանիէլէն (Երես 59):

Երես 60-86 «Մեկնութիւն գլխաւոր Մարգարէից, Յառաջադանութիւն ի վերայ Մարգարէից»:

Երես 86-141 «Ճրտող Մարգարէական կամ ոմանք կանոնք որք զորքն, որոցանեն զմարգարէական խորագրին տակ 58 կանոններ կը պարզուին»:

Երես 142-151 «Մեկնութիւն ի վերայ Եսայիայ» «Առաւելութիւն խորագրին տակ Ա. Ո'վ է Եսայի, Բ. Եսայիայ վայելչութիւնը, զիրարդանութիւնը և իւրթնութիւնը, Գ. Եսայիայ նահատակութիւնը, Դ. Եսայիայ զրախն թովանդակութիւնը, Ե. Եսայիայ մեկնիչներուն ցանկը կը քննուին և կը քաջատրուին»:

151-1636, 151-154 Երեսները դատարկ են: Կը գրուէ թովանդակ Մեկնութիւնը: Սորբ ամբողջ թուղթ (14 էրես) դատարկ մնացած են վերջը:

ԹԻԻ 11

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԵՄԵԱՅ

Քուրբ 318 թուղթ կամ 636 երես, չէ իջագրուած: Մեծութիւն 34x22: Գրութիւն 20x16,5: Տող 30—32: Թերթ (Տեւորակ) 53: Դիւր հասարակ թուղթ: Կազմ կէս լաթ: Գիր շնորհգիր, Ղուկաս վարդապետին ձեռագիրը: Ընդ տեղ աւելի մատուր նոսր գիր. բայց միշտ չէ շարունակած: Լուսանցագրութիւն ներ առատ են նոյն իսկ թարգմանչի ձեռքով: Մէկ թուղթ սկիզբէն և ևրեր ու կէս թուղթ ալ վերջէն դասարկ մր-նաբան են:

Միջատակարանը (թեղ տողով նա-տորի վերջը պրուած է նոյն ինքն Ղու-

կաս վարդապետին ձեռքով:

ՅՅՈՎԵԼՈՒՄԱՆՈՎԱՆ ՄԵԿՆԱՅԻՒՆ ԵՐԵՄԵԱՅԱՅ Մարգարէին ի շատինական չեղուէ, ի Եսայական բարբառ, աղեւտը եւ զայիւ՛ մակեք Ոսթուածալան վարդապետի մալի սլաւիւնացի Կոստանդինուպոլսոյ, աղեւն աղալ լուսապիւնայ զարթոյտը, Սմառադոյ, ի Ղուկասու վարդապետի կողմէն բարդոյ ի վառ ամենամեծին Ստանուշ և ի պատիւ պրուուայ կու-տին: Մասը ձեռքով Կոստ:

ձեռքովի կտոր, միայն թուղթ և քիչք սկաւէ և քիչ Եսայական թերթ տող:

ԹԻԻ 12

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԴԱՆԻԵԼԻ ՄԱՐԴԱՐԷԻՆ

Քուրբ 240 կամ 480 երես, չէ իջա-գրուած: Մեծութիւն 33x22: Գրութիւն 27,5x10,5: Տող 30—34: Թերթ (Տեւորակ) Ժու Նիւր հասարակ թուղթ: Կազմ կաշի: Գիր շնորհգիր, Ղուկաս վար-դապետին ձեռագիրը, տեղ տեղ նոսր, լուսանցագրութիւններ առատ:

Մի յիշատակարան, այ ձեռքովի: Թիւն: Վերջին թերթին ստորին լուս-տանցքը կտրած Կանաւ են: Դաս Կու-տանական է ուր յիշատակարանը: Այդ յատանցքին վրայ պրուած էր:

Մէկըրք և վերջը մէյ մէկ թուղթ պատարկ:

ԹԻԻ 13

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵԶԵԿԵԼԻ

Քուրբ 54x12=648 կամ 1296 երես, չէ իջագրուած: Մեծութիւն 32x22: Գրութիւն 26x14: Տող 29—33: Թերթ (Տեւորակ) ԾԴ 51: Դիւր հասարակ թուղթ: Կազմ կէս լաթ, քաշալուած: Գիր շնորհգիր, Ղուկաս վարդապետին ձե-ռագիրը, տեղ տեղ նոսր, լուսանցա-գրութիւն ենք: առատ:

Այս հատորը լաւ չէ պահուած, ստորին մասը խոնաւութենէն փաստած է. իսկ Ա. թերթին ստորին մասը փր-ւած՝ կողքի հետ միասին: Վերջին կողքն ալ նոյնպէս փառած վարի կողմէն: Վերջէն ուրք երես դասարկ թու-րուած է և ամենէն վերջին երեսը պրուած է յիշատակարանը:

ախպէս որ կազմի առեն ձեռքով ան-
արուեստօրէն ստորին լուսանցքները
կտրուած են դանակով, իսկ միւս լուս-
անցքները գաղտնաւ են և անմասն:

Քրդ հատուրին սկիզբը հրէք թուղթ
գտառով: Վերջը եւջակէն հրէք թուղթ
դասարէք թուղթած է, բայց երկուքը
կիւնն ու թիւն որ վար կտրուած անուած
են և միայն մէջտեղին թերթը ամբողջ
մնացած է:

Այս երկրորդ հատուրը մի քաղցր:

Նախ 468+375=843 թուղթներէ կամ 1688
էրեւաներէ, և ամբողջ գործը՝ Ա. հատուր
երես 1920+1688 էրես՝ Բ. հատուր, 3668
էրես:

Այս հատուրներուն, ինչպէս նաեւ
Ղուկաս վարդապետի թարգմանութեան
ձեռագիրները կազմող քուրդ հատուրնե-
րը թիւնն ընդհանրապէս լաւ պահուած
են, բայց ձեռագիրներուն բանառաք-
կուած գիճակը և մա նուաւոր ցեղքը,
լատ ֆեւսած են:

ԹԻԻ 15

ՄԵԿՆՈՒԹԻԻՆ ԻՄԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

Թուղթ 721 կամ 1448 էրես: Իճնու-
րիւն 34x22, Գուրիւն 28,5x15,5, Տալ 30—32, Թերթ (ձեռքակ) 4Ա. վերջին
անտրաքը յար թուղթն անք հատուրով
թուղթ: Կազմ կէս լաւ, բայց քաղ-
քաղուած: վերջին երեք անտրաքները
քաղքովին քակուած: ամբողջ կազմը
դասուած, Երկրորդ կողքը կտրուած:
Պիւ չկազմիր, թարգմանչին ձեռագիրը,
քաղք անտրաքի մարդ անցիք լաւ
են Լուսանցարթիւններ լաւ:

Թարգմանած է ու չեղինակէ գեղ-
արդէն չոր կուռնէիսով կուռնէիսան,
ի միաքանութենէ Յիսուսեան, Եախ ի

Լուսանեայ և գկնի ի Հոռո սուրբ գրոց
տաղթը:

Յիշատակարանը վերջին էրեսին
տակը:

Որմաստութեանց մեկնութիւնս
թարգմանեցեալ եղեւ արդեամբք և դո-
միւս արք եղինկոպոսէ Յակոբ Աստու-
ծաբան վարդապետէ, որոյ Սաղմոյս
պատրիարքէ ի լատինական լեզուէ ի
հայկական բարբառ խարբեղացի Ղու-
կաս բազմաթիւս թարգմանեց, յամի
Փրկչին, 1751, և ի յամեսանն Մարտի
9, յատուրս Պատասնորէական պահոցս:

ԹԻԻ 16

ՄԵԿՆՈՒԹԻԻՆ ԵՎԼԵՈՒՍԵԱՆ (SIC) (ժողովող)

Թուղթ 63x12=756 կամ 1512 էրես:
1է Իջարուած: Իճնուրիւն 34x22,
Գուրիւն 27,5x21,5, Տալ 30—31,
Թերթ (տեւրակ) 63: Եւլիս հատարակ
թուղթ: Կազմ թղթակազմ, տակը կէս
լաւ, Գիւ չեղագիր, թարգմանչին ձե-
ռագիրը, անք անք լաւ արտ: ամբողջ
20րդ թերթն ալ գրեթէ ամբողջովին

բոլորգիր: Երկու թերթ սկիզբը և եր-
կու թերթ ալ վերջը անտրաք: Լու-
սանցարթիւններ լաւ:

Հեղինակ կուռնէիս (Տես վերին):
Յիշատակարանը ա՛յննէն վերջին
երեսի ստորին լուսանցքը գրուած է:

«Տեառն Տեառն Յակոբայ գերաս-
տուածարան և զհայուստեք վարդապե-

զի և արհիւրազանէն Առաւօտանայնոց անցիւն
կողմոյն և անցիւրեմներն արեւմտափոստ արեւ-
մափոքի կողմանցիւն մեծի Պոլսոյ, ի
տեւաշտիմին հաշկադեանս ազնիւ ազգի,
որոյ արդեամբք և գոյիւք ի շատինա-

կանէ ի հոյս խորագմանեցաւ անցիւն
մեկնու իմեան Սողոմոնէն Հիւլէօփասա, ինչեւայ,
ի Վուկաս վարդապետէ քաղցմանչի ձաւու
բերթիցայոյ, յամի փրկու իմեան մերոյ
1752, իսկ ի մեւս թուում 1801ս:

ԹԻԻ 17

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԷՎԷԼԻԻԻ ԱՏԻԿԷԱՑ

(Ս Ի ր ա լ)

(Զսոս Հատր)

Ա. ՀԱՏՈՐ.

Թուղթ 624 կամ 1240 երես: Մեծու-
թիւն 34x22, Դեւերին 27 կամ 28x15, 5,
Տոլ 30—32, Թերթ (տեւորակ) 52:
Կնք Կառարակ թուղթ: Կողմ կէտ յամի:
Պիւ յնայցիւր և Կառար Խաւու: Մեծուցիւր
խորդմանչին: Ակիգրէն մէկ և վերջէն
Երկու թուղթի զատարակ:

Անցիւնոյ Կառար Կառարեցիւր: Կառար
Կառարեցիւր: Ի կարգին մը
տաւանաւ:

Ա. հատորք կը բովանդակէ փա-
ռաբանական անգիրք մը: Ա. Յորդադու-
թեան, Երկու բուկէա երես, ԿԻՐՈՒԱՅ
Խաւանոս բխան մը, ԿԻՐՈՒԱՅ Կառարեցիւր
մը, ԿԻՐՈՒԱՅ Կառարեցիւր, որոնք
մըտեղամայն 72 թուղթ կամ 144 երես
կը պարունակէ:

Առաջին հատորին մէջ Սիրաքայ
մեկնութիւնք հասած է Գր. 10, հմբ. 34:

Բ. ՀԱՏՈՐ.

Թուղթ 504 կամ 1008 երես: Թերթ
(տեւորակ) 42: Խեղճ խաւանաբանները շա-
րունակաւած են, աշխակա որ այս հա-
տորք կը պարունակէ 53—95 անգամ:
Ձեռագրին նաեղամանքնէրը նոյն: Առա-
ջին երկու թուղթերը կազմիւ ատեն նա-
յոգուած են:

Բ. հատորին մէջ մեկնութիւնք հա-
տած է Գր. 20, հմբ. 34:

Գ. ՀԱՏՈՐ.

Թուղթ 570 կամ 1152 երես: Թերթ
(տեւորակ) 48, խեղճ խաւանաբանները շա-
րունակաւած են. 96—144 թերթ ամբողջ:

Անցիւրք և վերջը մէկ մէկ թուղթի զա-
տարակ:

Դ. ՀԱՏՈՐ.

Թուղթ 540 կամ 1080 երես: Թերթ
45, խեղճ խաւանաբանները շարունակաւած,
145—180 անցիւրք երկու թուղթի զա-
տարակ, վերջը երեքուկէս թուղթ:

Սիրաքայ բոլոր գիրքը 52 դուռն,
կ'աւարտի հատորին մէջ և Մեկնու-
թեանս վախճանը գծուած է խորհրդա-
նշան մը ուղղանկիւն խաւանաւորի մը
մէջ: Խորհրդանշանին պարտք կը շրջա-
նակէ ու մը, տաւանք խաւան, զոր կը
խաշատեն տար մը և Զիմենիի միւր
մը. հոն, վերք, ուր օձը իր տաւանք
խաւան է, առիւծի դուռն մը, անոր
վրայ աւազի ժամացոյց մը և այս եր-
կուքին իրարու կցած անդուռն երկկող-
մերէն մէկ մէկ արծուի թեւ և ուրորուն
ժանեակները: Ժանեակներուն վրայ
գրուած է արտակն լաւ խեղճականք, օձի
և առիւծի դիտուն միացած անդուռն եր-
կու կողմը՝ «յաւիթն Բականութիւն»,
Զիմենիի միւրքին վրայ՝ «Կենք», տարին
վրայ ԵՆԷ մեղեմուն: Իսկ շրջանակը
կազմող օձին վարի կողմը՝ «Բերեւոյ

Առ խաւն ամի,

Անցիւր անիւրքնան:

«Առակցութիւն Պենաբուրի» խորա-
պարտ, երկուքուկէս թուղթ: Սիրաքայ
վրայ Ժանաթան թիւն մը կ'աւազանէ ԵՆԷ
տաւանաբանութեան մէջ իր բոլոր խա-
տար կատարանոյ համար: Այս Ժանա-
թան թեւն Եւրքը գրուած է յիշատակա-
բանք:

Ամսմի մարդասէր Փրկչին 1753 և ի ամսական Նոյնմբերի 5, աղղեամբ եւ զօլիմ Տեառն Տեառն Աստուածաբան և ետապատիւ արհի և գերապայծառ եպիս-
փոսոսի Տեառն Քանգալայ Ամուրիանցի
կոստանդնուպոլսոյ և քաջ զինուպետի,
հայկազեան սեռի, և թարգմանեցեալ
ևղև ի լատինական լեզուէ ի հայկա-
կան բարբառ, ի Ղուկասու վարդապետ

Թարգմանեցաւ: Արդ ընթերցողս զս-
րին յիշեալ միով Հայքս մերի, և ողջ
լուին, քառասուն եղբայր թարգմա-
նալիեան և գլխարկմանս սարին, և
մանասեպագան գիրնէս գրեալ պատ-
ման, որոյ հարկըստպատիկ ասա և թ
հանդիսեցուն քրիստոսեանք փառ
շաբաթեանսն պարտեալքն Ամէն:

ԹԻԻ 18

ՄԵԿՆՈՒԹԻՆ ԹՂԹՈՅՆ ՊՕՂՈՍԻ (Չորս Հասոր)

Ա. ՀԱՏՈՐ.—

Քուրբ 388 կամ 782 երես: Մեծու-
քին 35x22,5, Գրութիւն 30,5x16,5,
Տող 31—34, Թերթ 33, Նիւթ հասարակ
թուղթ: Կազմ կէս չափ, պակասեալ
հերթ քաղաքական քառասուն գիրքի մը
հիմնալ թիւքիւրի հե: Հասանարար Խո-
լարան մըն է ուր գիրքը, կարն
կուտաններով, (արեան կամ շաքար)
խորանշիւր սուրբի յիշատակութիւնը:
Գիր շեղադիր, թարգմանչին ձեռագիրը:
Նասր գիրը առատ: Լուսանցադրու-
թիւնը նոյնպէս:

Ա. հասոր կը բաժանուի. 1. Առ
Հառմայեցիա թուղթին մեկնութիւնը,
և յայտ թուղթերուն խաղաղիւրդ գրուած
է «Մեկնութիւն լուսնայն քրիստոսեան
սուրբի Կառնի»: Ընդարձակ «Յառաջա-
բանութիւն» ու «Առաքելութիւնը, գրե-
թէ 2 թերթ կը գրուեն:

Բ. ՀԱՏՈՐ.—

Քուրբ 486 կամ 872 երես: Մեծու-
քին 40x22,5, Թերթ 40,5, 18րդ
թիւքիւր հաս (քիւր) կարուած է: Միւր-
ր և վերջը մէյ մէկ թուղթ դատարկ:
Կազմ կարի փայտ:

Բ. հասոր կը բաժանուի. 3. Առ
Կարնայի Ա., 2. Առ Կարնայի Բ. և
1. Առ Կարնայի:

Գ. ՀԱՏՈՐ.—

Քուրբ 456 կամ 812 երես: Մեծու-

քին 40x22,5, Թերթ 40,5, 18րդ
թիւքիւր հաս (քիւր) կարուած է:
Կազմ կէս չափ, փայտ: Միւր-
ր և վերջը մէյ մէկ թուղթ դատարկ:

Գ. հասոր կը բաժանուի. 5. Առ
Եփեսացիս, 6. Առ Փիլիպպեցիս, 7. Առ
Կորնթացիս, 8. Առ Թեսալոնիկեցիս Ա.
և 9. Առ Թեսալոնիկեցիս Բ.:

Դ. ՀԱՏՈՐ.—

Քուրբ 612 կամ 1224 երես: Մեծու-
քին 40x22,5, Թերթ 51, 18և 18րդ
Գ. հասոր շարանակութիւն գրուած է
թիւքիւր հասարակ: քաղաքական
սիրտ, Գ. հասոր շարանակութիւն
և Գ. հասոր 18և կը սկսի միւրիւն 112-
րդ եւ 1—51 համարի և ըստ այնմ
շարանակիցի: Կազմ կարի, փայտ: Միւր-
ր և վերջը մէյ մէկ թուղթ դատարկ:

Գ. հասոր կը բաժանուի. 10. Առ
Տիմոթէոս Ա., 11. Առ Տիմոթէոս Բ.,
12. Առ Տիմոթէոս, 13. Առ Փիլիպպեցիս և 14. Առ
Եփեսացիս:

Միւրաւանքայեցի վերջին երեսի
միւր թարգմանչին ձեռնով գրուած:

«Մեկնութիւն երեսնայեան թիւքիւր-
ականցն արքայ Պապի աստուծոյն, ի
շարանակն յայտն ի հայկական քաղ-
աք արքեպիս և Եփեսոյ, ձեռն ար-
չի և պանծայր Յակոբ Աստուծաբանու-
րեան վարդապետի եւ Հայոց պատրիարքի
Կեսանդրիէնայոյի ի վերա հայկազեան

ազգի և իճԿ ի փոք Հայաստանն Ջրմա-
նացի, քաղ թարուսայետի և ըզմակա-
թի Աստուածային տապից, միջնորդու-
թեամբ ցերեպետն և պաթաթ փոխու-
նալիք ի պաթ խառնալիքն ապի կողմնե-
պաթի Պաշտպան, թուրքաւանդեալ ի
Պաշտպան վարդապետ Խաչերքապետ ի
փոխաւ ամենաւանդեալ Աստուծոյ և ի պաթ

աթի ամենաւանդալ կուսին Մարթամու,
ի վաշխուսն և յազատ Հայոց ազգին.
որոյ ընթերցալն յիշեացէ միտմ Հայր
մեղի և միտմ որդուսի և ինքն յիշեալ
լիցի տոսմի անեղ աստեղին Պրիատուրի

Համի Տեառն 1748 Մարտի ամսոյ
7. ի Պաշտպանաւանդեալ

ԹԻԻ 19

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻԻՆ ԿԱՆՈՒՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՈՑ (ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՆ ԿԱՆՈՒՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՈՑ)

Թուրքի 190 կամ 380 Կրեմա Մեծու-
րիւն 38x21, Գրուրիւն 28,3x16,7, Երկ-
սիւն, իւրաքանչիւր սիւն 7,8 լայն:
Տուր 45: Թուրքի ԺԺ. Մէն մի թուրք 12
թուրք, փերէին թուրք 16 թուրք,
նիւր թուրք, ողորդ Կաղմ ապիտակ
կաշի: Գիր նաւր, թուրք խորագրերն
ու գիրագրեր: Թուրքն նաւն պիտակն
ցուն ցեղեր: Կորպորացիք: Գաւառի
Կրեմ թուրք սկիզբը, 7,5 թուրք ալ
փերէլ:

Մատենան խորագրուած է.

Ամենուրեւն կանոնական ընթերց-
ուածոց, և կանոնականութեամբ Կուսակցութի
Կուսակցութեան, Կաթիտացոյ ի կարգէն
Յիսուսեան. նախ ի Լուսանէնախ, ցկնի
ի Հոսմանական համալսարանի սրբազան

գաւից վարդապետէ, նուիրեալ գերա-
պայծառ և գերյարգելոյ իշխանի մեծ-
ժացոց կրթման կոչեցելոյ, սրբոյ Հոս-
մանականի եկեղեցոյ լայնապայծառ
կարախնալի: Ի միւրեւմ 1700 թուինն:

Երկրորդ երեսը երկաթն չէ, ծա-
նոթ ստորագրութիւններու կը նուիրէ 4
երես և 11 երեսէ քիչ մ'աւելի մնա-
ջարանութեանն և ետքը կը սկսի մեկ-
նութիւնը:

Մեկնութեան թարգմանիչը ան-
տարակոյս թարգմանիչ Դուստա վար-
դապետն է, սէրն ալ Յակոբ պատրիարք
թէեւ բնաւ յիշատակութիւն մը չկայ
այս ընդորինակութեան մէջ: Նաւ լաւ
պահուած հատոր մըն է:

ԹԻԻ 20

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻԻՆ ԿԱՆՈՒՆԱԿԱՆ ԸՆԹԵՐՑՈՒԱԾՈՑ

Թուրքի 852 կամ 1704 Կրեմա Մեծու-
րիւն 35x22,4, Գրուրիւն 28,5x16,5, Երկ-
սիւն 31—33, Թուրքի 71 (չա) և իւր հա-
սարակ թուրքի: Կաղմ կէս լաւ: Գիր
չեղագրեր: Թեոփիլ թարգմանիչին
խորագրեր: լաւ:

Ամերիկայի մէկ և փերէլ Երկուս թուրքի
գաւառից: Լաւ ստանդարտութիւններ ամառու:

Կաթիլակայ իւրաքանչիւր թուրքին
մեկնութիւնը ցուցնելու համար մետաք-
սէ ժաննակներ փակցուած են լուսանցը-
նեքու վրայ:

Բաժանակար թիւն

Ա. Ամենուրեւն, և նախկին ընթերց-
ուածութի սրբոյ խորագրի: Գաւառի: Ծա-
ռաշարանութիւնն և մեկնութիւնն Ե

Բովանդակութիւն

«Յառաջարկանութիւն»-ի հեղինակէն ասացեալը՝ խորագրին տակ և գրեթէ շորս սխեմաներու մէջ, ուր քարոզչութիւն հեղինակը կը խօսի բոլորովին կրօնական մտածութեամբ իր ձեռնարկին վրայ, շնորհակալ ըլլալով Աստուծոյ աշն պարգեւներուն համար, զոր կ'ըսէ. «Անեցոյց և առատացոյց ի յիս անարժան», աշնպէս ոչ եկեղեցական ասպարէզի մէջ քանի կը յառաջդիմէ, աշնքան տակի կը զգայ իր քարոզչութեա պարտականութիւնը և որպէս զի իր քարոզածները չկորսուին, թէ «զբարոքեայն թէ զբարոքելիան» ի զիր կ'արձանացնէ «որպէս զի յետոյ կարգակից եղբարքն իմ զառնեն ի պատրաստի ուրիշն և անշխատ քարոզիւցին ժողովրդեան»։ Իր զործը կը նուիրէ Աստուծածանի և Ս. Էջմիածնի, ինչպէս նաև իր պաշտօնակիցներուն, «զոր, կ'ըսէ, ի փառս Աստուծոյ և մանաւանդ զան ձեր յատկապէս արձանագրեցի զառ մեծաւ աշխատանքով որ կարի յարմար օժանդակ եւ ձեռնեալ և նուիրակց սրբոյ Էջմիածնի, որպէս տեսանէք»։

Յերեմի քորս պիտանի գտանիքէք և նաւորքէք, զայն ի փառս Աստուծոյ վարդապետէք, յիշեալք և պիտի ի յարեալէ եկք, և զոր ոչ պիտի յիշէք և ոչ նաւորքէք, զայն թան պիտանի տառէք անեղբարեկէ անեղբ գնեք, իսկ ի զոն կարօք եւ զանկացողք, զորս զոք յաղեալ զայտլ ի բաց ընկնուիք։

Յիշ չեալք ի Սիմեոն յաղարարին վարդապետ երեսնորդ և ի պարտանիլ որքոյ Էջմիածնի, ի յաշխայնիս մեծ մարտադաւմ կոստանդնուպոլիս, ի զորմս նախարարեալն, ի թմբի նորայ ՅՄԷ (—1758)»։

Այդ քերտէն կը ոգի քարոզչերուն յարքս «Աղեմ»՝ աղիք Ս. Աստուծոյ վարդապետէք։

Երես 5 «Քարոզ ի յուեալիս հրեշտակին առ կոյսն Մարիամ, ի բանն սրբոյ Աւետարանին «Եւ յամենան զեցերորդի առաքեցաւ» եւն.։

Երես 6 «Քարոզ Բ. նորին Սիմէօն վրդպ. ի քարոզ ի ձեռնեցն Բրիտանի Աստուծոյ մերոյ, ի բանն Գուրի. որ

ասէ. «Յարգարութիւն և յիշատեան նաւաստեալ Էս. Ամբաս յոս եւն. իմ թէ «Աղորութիւն և շնորհութիւն պարգեւն առ»։

Երես 10 «Քարոզ Գ. նորին Սիմէօն վրդպ. ի ի միտութիւն և ի թշնամութիւն Բրիտանի. ի բանն որ ասէ. «Պէտ իշտեմք յեղեմաւ և ստգանք զգործունեան»։

Երես 11 «Քարոզ Դ. նորին Սիմէօն վրդպ. ի թաւանարեալ պայտատ Բրիտանի. ի բանն «Հար եկի արիւն եկու եկ. Էկ. 12»։

Երես 13 «Քարոզ Ե. նորին Սիմէօն վրդպ. ի թաւանարեալ պայտատ Բրիտանի ի տաւար յարտազմ «Իր, թի յոսն աւարք սրբութեան նորս, անեն յարտազմ, յեղեման տանէ ձեռնեալ»։

Երես 15 «Քարոզ Զ. նորին Սիմէօն վրդպետ ի բանն. «Աղեմ բան ձեռն առ ձեռն և առ ձեռն ի գիտ ի երեսն յոս քարոզ սեւ»։

Երես 17 «Քարոզ Ը. նորին Սիմէօն վրդպ. տառապարի պաւն. ի բան որ ասէ. «Աղեմ բան ձեռն առ ձեռն»։

Երես 19 «Քարոզ Բ. նորին Սիմէօն վրդպ. ի նոյն բան. «Աղեմ բան ձեռն առ ձեռն արի և գիտ» զի էլ պարզով յարութեան նպաստ թաւ»։

Երես 21 «Քարոզ Թ. նորին Սիմէօն վրդպ. ի Նիւուէացիան» ի բանն Զոնան թէ՛ «Եղեւ բան ձեռն առ Զոնան, արի և գիտ» եւն.։

Երես 25 «Քարոզ Ժ. նորին Սիմէօն վրդպ. ի Կիրակի Սուրբ Սարգիս, ի բան սրբոյ Աւետարանի թէ «Արք Նիւուէացի քարիցն ի դատաստանի» եւն.։

Երես 27 «Քարոզ ԺԱ. նորին Սիմէօն վրդպ. ի շնորհաւորումն սկզբան Մեծի պանոցն»։

Երես 29 «Քարոզ ԺԲ. նորին Սիմէօն Աղուէացի յԱստ Շարաթն, ի բան որ ասէ Տէր ցՄովսէս. «Արացեալ զամենայն բոս օրինակին» եւն.։

Երես 31 «Քարոզ ԺԳ. նորին Սիմէօն, յառաջին շարաթն Մեծի պանոց, ի բանն Եսայեայ. «Գոգեալ զօրութեամբ և լոյծ զգնձիւն» եւն.։

Երես 33 «Քարոզ ժԴ. նորին Սի-
մէօն վրդ. ի Մեծի առաջին Շարաթին
ի լուսարարութն. ի նոյնն բնարանն՝
թէ «Արասցես ըստ օրինակին» որ ցու-
ցան» Եւն.:

Երես 36—37 «Քարոզ ժԵ. նորին
Սիմէօն» ժԵ խորհուրդ առաջին շա-
րաթի պահոցս, որ պատասխանէ Ա.
աւուր ստեղծագործութեան Աստուծոյ,
ի բանն. «Արասցես ըստ օրինակին» Եւն.:

Երես 39 «Քարոզ ժԶ. նորին Սի-
մէօնի. ի խորհուրդ առաջին Կիրակէի
ի նոյն բնարանն. «Արասցես ընդ օրին.»:

Երես 41 «Գլուխ ժԷ. նորին Սի-
մէօնի. քարոզ յառաջին Կիրակէս ի
նախաստեղծն Աղամ, ի նոյն բնարանն.
«Արասցես ըստ օրինակին» Եւն.:

Երես 43 «Գլուխ ժԸ. նորին Սի-
մէօնի քարոզ յերկրորդ Կիրակէն մե-
ծի, որ պատասխանէ երկրորդ աւուր
ստեղծման Աստուծոյ թէ արատց.»:

Երես 45 «Գլուխ ժԹ. նորին Սի-
մէօնի ի մեծի պահոց երկրորդ Կիրա-
կէն, որ պատասխանէ ի խորհուրդ երկ-
րորդ դարուն, յորում անկաւ Աղամ, ի
նոյն բնարանն. «Արասցես ըստ օրին.»:

Երես 48 «Գլուխ քաաներորդ, նո-
րին Քարոզ յերկրորդ շարաթն մեծի
պահոց յորպիսութիւնն անկման ի նոյն
բնարանն, թէ «Արասցես ըստ օրինա-
կին, որ ցու.»:

Երես 50 «Գլուխ ԻԱ. երրորդ, նորին
Քարոզ ի նոյն երկրորդ շարաթ մեծի
պահոց ի Կայէն և ի յԱբել, ի նոյն
բնարանն թէ «Արասցես ըստ օրինակին
որ ցուցանի քեզ»:

Երես 52 «Գլուխ քաաներկրորդ,
նորին Քարոզ ի նոյն Բ. շարաթն
մեծի պահոցս, ի նոյն բնարանն, թէ
արասցես ըստ օրինակին, որ ցուցանի
քեզ»:

Երես 55 «Գլուխ քաան և երրորդ,
նորին քարոզ ի յերրորդ Կիրակէն պա-
հոց, որ նկատէ ի զործ երրորդ աւուր
ստեղծագործութեան Աստուծոյ, ի նոյն
բնարանն թէ «Արասցես ըստ օրինակին»:

Երես 57 «Նորին Քարոզ ի յերրորդ
Կիրակէն մեծի պահոցս ի խորհուրդ
երրորդի դարուն Նոյի ի նոյնն բանն թէ

«Արասցես ըստ օրինակին որ ցու-
ցանի» Եւն.:

Գլուխ ԻԴ. »:

Երես 59 «Նորին Քարոզ առ ազգե-
ցութիւն ինչ ի զօթութիւն և ի պար-
ժան երկրիս և ազգիս Հայոց, զոր ու-
նի ի վերայ աշուց ի ձեռն ծնողաց եր-
կուց ըստ հոգւոյ և ըստ մարմնոյ, աշ-
տիւքն նոյն և Քրիստոսին:

Գլուխ ԻԵ. »:

Երես 62 «Գլուխ ԻԶ. նորին քա-
րոզ ի նոյն երրորդ շարաթն մեծի պա-
հոց ի նոյն յորդի նորա ի նոյն բնա-
րանն թէ «Արասցես ըստ օրինակին,
որ ցուցանի քեզ» Եւն.:

Երես 65 «Գլուխ ԻԷ. նորին քա-
րոզ ի չորրորդ Կիրակէի մեծի պահոց
ի խորհուրդ Տեսեալին ի նոյն բնարանն
«Արասցես ըստ օրինակին, որ ցուցանի
քեզ»:

Երես 68 «Գլուխ ԻԸ. նորին քա-
րոզ ի նոյն չորրորդ Կիրակէ ի Մե-
ծառան և ի Հագար. ի նոյն բնարանն,
«Արասցես ըստ օրինակին, որ ցուցանի
քեզ»:

Երես 71 «Գլուխ ԻԹ. նորին քա-
րոզ ի չորրորդ Կիրակէն մեծի պահոց,
որ նկատէ ի խորհուրդ չորրորդ աւուր
ստեղծման Աստուծոյ, ի բնարանն
«Արասցես ըստ օրինակին»:

Երես 73 «Գլուխ Լ. նորին քարոզ
ի չորրորդ Կիրակէն մեծի պահոցս ի
խորհուրդ չորրորդ դարուն Աբրահամու,
ի նոյն բնարանն. «Արասցես ըստ օրի-
նակին որ ցուցանի» Եւն.:

Երես 76 «Գլուխ ԼԱ. նորին քա-
րոզ ի չորրորդ Կիրակէն մեծի պահոց,
յԱբրահամ և ի Նաաթա նորա, ի նոյն
բնարանն, «Արասցես»:

Երես 78 «Գլուխ ԼԲ. նորին Քա-
րոզ յԱբրահամ՝ դարձաւ ի նոյն բնա-
րանն, «Արասցես ըստ օրինակին»:

Երես 80 «Գլուխ ԼԳ. նորին քա-
րոզ ի հինգերորդ Կիրակէն մեծի պա-
հոցս, ի գառաւորն, ի նոյն բնարանն՝
արասցես ըստ»:

Երես 82 «Գլուխ ԼԴ. նորին քա-
րոզ ի հինգերորդ Կիրակէն ի գառաւ-
առանն, ի նոյն բնարանն, «Արասցես
Եւն.»:

Երևա 84 «Գլուխ ԼԵ. Կորին քա-
րոյ ի վիզերոյց Կիրակէն մեծի պա-
նոց ի Փարթեզիս եւ ի մարտարն
վասն ազգիցն: Արարացեա ըստ օրինա-
կին որ ցուցանին:»

Երևա 85 «Գլուխ ԼԷ. Բարոյ ի
հիշեցերոյց Կիրակէն մեծի պանոց ի
հիշեցերոյց ասոր ասեցեալսքեան ի հան-
ձնաւ: Եւ ըստ անն թէ: արարացեա
ըստ օրինակին:»

Երևա 86 «Գլուխ ԼԷ. Բարոյ ի
հիշեցերոյց Կիրակէն մեծի պանոց ի
հիշեցերոյց արարեա Մովսէսի ի բուն
թէ արարացեա ըստ օրինակին եւ:»

Երևա 91 «Գլուխ ԼԺ. Բարոյ ի
հիշեցերոյց Կիրակէն մեծի պանոց ի
հիշեցին եւ ըստ Մովսէսի քարոյսեալս-
պէ: արարացեա ըստ օրինակին:»

Երևա 92 «Գլուխ ԼԺ. Կորին Բի-
մանի ի սորք Լուսարդին Գրիգոր: ի
բուն թէ: արարացեա ըստ օրինակին:»

Երևա 93 «Գլուխ ԼԺ. Կորին Բի-
մանի ի սորք Լուսարդին Գրիգոր: ի
բուն թէ արարացեա ըստ օրինակին:»

Երևա 94 «Գլուխ ԼԺ. Կորին քա-
րոյ ի վիշեցերոյց Կիրակէն մեծի պանոց
ի խորանոց վիշեցերոյց ասոր ասեցե-
մանն Աստուծոյ: Եւ կամ ի խորանոց
պարուն ի պարուն Բրիտանի ի քր-
կաթին: ի եւ ըստ անն թէ արարացեա
ըստ օրինակին եւ:»

Երևա 101 «Գլուխ ԼԺ. Կորին քա-
րոյ ի վիշեցերոյց արարեա մեծի պանոց
ի եւ ըստ անն թէ արարացեա ըստ
օրինակին, որ ցուցանին:»

Երևա 102 «Գլուխ ԼԺ. Կորին քա-
րոյ ի վիշեցերոյց արարեա մեծի պանոց
ի պարուն Բրիտանի ի եւ ըստ անն
թէ արարացեա ըստ օրինակին:»

Երևա 103 «Գլուխ ԼԺ. Կորին քա-
րոյ ի վիշեցերոյց արարեա մեծի պանոց
ի եւ ըստ անն թէ արարացեա ըստ
օրինակին:»

Երևա 104 «Գլուխ ԼԺ. Կորին քա-
րոյ ի արարեա Լուսարդին: ի եւ ըստ
անն թէ արարացեա ըստ օրինակին:»

Երևա 108 «Մանուգում» Աստանոց
և դաս դիտեա՝ սիրելիդ իմ բնիկե-
րոյ, զի մեք մեծի պանոց քարոյցից
զընարանս դասս եղաք թէ, արարացեա
ըստ օրինակին որ ցուցաւ քեզ ի լե-
րինն, որպէս անս ցուցանէ քեզ: Սա-
կասն ըստ մտաց սոյն ընարանս կա-
րեն և սորա զննի ի տեղի Կորին, որք
և են յարմարք Կորին մտացն, աշխարհն,
ըստ Պաղոսի թէ, արարեա տեսանեմք
ընդ հայելի օրինակաւ, աշխարհում
զէմ յանդիմանն: Այլ ի խելամուտ եմք
փոքր ի շատէ, աշխարհում գիտա-
ցից որպէս և նոյն ծանեալ դիտ: Եւ
կամ թէ ըստ Սողոմոնի, «Մի՛ քամա-
հեր զմասն հնոց, աշխարհացն առցեա
զմանցումս և ի ժամանակի հարկաւո-
րութեան կարացեա տալ պատասխա-
նին: Բանդի ըստ հախնոյ բանին ի
կեանս այս աշխարհս է հայելի Աս-
տուծոյ և Աստուածայնոցն: Իսկ ի յայն
կեանս Աստուած լինի հայելի աշխար-
հիս և աշխարհայնոցն: Ուստի յամե-
նայն իրս աշխարհիս թէպէտ կարեմք
տեսանել զԱստուած և զԿորին գործն,
սակասն եւս առաւել ի գիրս և յօր-
հակա և յառակա անցելոց, քանզի գիրք
և ամենայն առակք ոչ աշխարհն են,
եթէ ոչ հայելի և ցուցանէ արարեա ան-
զերանելոյ կենին և Աստուծոյ դատա-
տանին, քանզի և վասն այսորիկ գրե-
ցան զի հայելի օրինակ և խրատ առ-
եալ մեզ, ուղղեմք զմեզ, քանզի եթէ
ի կեանս այս աշխարհայնոց զմեզ ոչ
ուղղիցենք, յայն կեանս Աստուած
այստանալէս ցուցանէ մեզ զօրինակ
Տնտեսին և Մեծատանն, ըստ այսմ
յարմարել կարէ սոյն միտք ի վերայ
միս ընարանին Մաղմուսի թէ ամբ՝ քա-
մահեր զմասն և զառակա հնոց, զի բո-
լորքն կարեն լինել քեզ հայելի և ուղ-
ղիլ և խրատ զգուշութեան, և թէ զու-
րստ ախորժակիդ զայլ ինչ ընարան
զտեա յարմար մտաց սոցին այն եւս
ի կամս քո ապաստան է:»

Երևա 109 «Գլուխ ԼԺ. Կորին քա-
րոյ յեօթն Կիրակէն մեծի պանոց ի
ճաղկազարդն ի բուն թէ, արարացեա
Յիսուս զերկուս յաշակերտացն:»

Նրան 111 «Պարտի իմ, նայրն ցա-
րոյ ի պալատս Երեսնայն ի պալատս
ասան, յայն քանն իմ «Յայնմամ Նր,
մանրքն արքայաթիւն Երկնից ասան
նաւանայն»:

Նրան 114 «Պարտի իմ, նայրն ցա-
րոյ ի մեծն պալոց Սեպ ինքնաբարձն

ի քանն Պարտի իմ «Պարտի իմ
նայն քանն և ասան ի նայն անայն նե-
ման»:

Նրան 115 «Պարտի իմ, նայրն և
ցարոյ ի մեծն Սեպարթիւն ի Սեպարթ-
իւն Երեսնայն Սեպարթիւն մերայն»:

ԹԻԻ 22

ԿԵՍՆՔ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԻՑ

Քուրբ 188 կամ 376 նրան: Մեծու-
րիւն 34,5×22,7: Գրութիւն 28×16,7:
Տող 31—35: Նիւր հասարակ թուղթ,
77 թուղթերը քիչ մը հաստ և նեղ են,
իսկ մնացածները աւելի բարակ և դիւ-
քով ալ մեծ: Կազմ թղթակազմ: Պիւ
թարգմանչին ձեռագիրը, իբր խոշոր
նստար: Բոլոր ծանօթութիւնները կողմ-
նակի լուսանցքներու վրայ գրուած:
Դասարկ մնացած են 162րդ թուղթին
երկրորդ երեսը և վերջէն ալ 3,5 նրան:

Հատորս կը սկսի

«ՄԱՏԵՄԱՆ ԱՆԱԿՆԻՆ

Ինդիքնէսի Լայնթիոսի յայտա Կի-
նոց և ռուսական և ասորական Կի-
նոցակ փիլիսոփայից»:

Կը բովանդակէ.

Նրան 1 Նախնայն

- » 8 Թաւէս Մէլէնայի
- » 15 Սոլոն Սալամինայն
- » 24 Փիլոն Լակեդեմոնացի
- » 26 Պետարկոն Միդիլեմացի
- » 30 Բրոս
- » 32 Կլեարալոն
- » 35 Պերթանդրոն
- » 38 Սեպարթիւն Սկիթայի
- » 40 Միսոն
- » 41 Նայմէնդէն
- » 44 ձեռքիթան
- » 47 Ինդիքնէսի Լայնթիոսի

Յաղագս կենաց սահմանադրութեանց
և ասորականաց և յայտա և փիլիսոփա-
յից:

ՄԱՏԵՄԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

- Նրան 47 Սեպարթանդրոն
- » 47 Սեպարթանդրոն
- » 48 Սեպարթանդրոն
- » 52 Սեպարթանդրոն
- » 54 Սեպարթանդրոն
- » 64 Պետարկոն
- » 68 Լոսիլեյս
- » 69 Արթուրիլեյս
- » 83 Ձեզոն
- » 83 Եւկլիդէս
- » 85 Դիոգորոն
- » 86 Սոկրատէս
- » 89 Կրիստոն
- » 89 Սիմոն
- » 90 Պետարկոն
- » 90 Սեպարթանդրոն
- » 90 Կեթէս
- » 90 Մեկեդեմոն
- » 97 Ինդիքնէսի Լայնթիոսի

Յաղագս սահմանադրութեանց և
ասորականաց և յայտա և փիլիսոփայից:

ՄԱՏԵՄԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴ

Նրան 98 Պետարկոն

Նրան 101—102 «Նր և ասլ ան Պետ-
արկոն փիլիսոփայ ռուսական ասորական
Պետարկոն, բայ որոնք ասլ Սեպարթան-
դրոնի զմեռչին Պիւր փիլիսոփայա-
բնան, և էր ան Պետարկոն Պերթ-
անդրոն ասորական Երեսնայն, և
ասլ ան Պետարկոնի և ասլ ան Սեպ-
արթանդրոն յայտա և փիլիսոփայի»:

Նրան 103 Ինդիքնէսի Լայնթիոսի

Քաղաքս կենաց, սահմանադրութեանց
և ասացումնոցն հռչակաւ որ փխխոսփա-
լից:

ՄԱՏԵԱՆ ԶՈՐԴՐՈՐԴ

Երես	132	Սպիտակապետ
»	133	Փռնոտկրտուտ
»	137	Պոլեման
»	139	Պրտուտ
»	140	Պրտուտ
»	142	Սրկեպիտոս
»	148	Բրոն
»	150	Հոգիտուտ
»	153	Կարեւագէտ
»	1(7)5	Կէրտուտ
»	1(7)5	Կիտիկենայի Լաւրեթոսի

Յաղաքս կենաց, սահմանադրութեանց
և ասացումնոցն հռչակաւ որ փխխոսփա-
լից:

ՄԱՏԵԱՆ ՀԻՆԳԻՐՈՐԴ

Երես	1(7)5	Արիտուտ
»	160	Թեփրտուտ
»	173	Սարտուտ
»	175	Լիւկոն
»	178	Դեմեպրիտ
»	181	Հերակիդէտ
»	183	Կիտիկենայի Լաւրեթոսի

Յաղաքս կենաց, սահմանադրութեանց
և ասացումնոցն հռչակաւ որ փխխոսփա-
լից:

ՄԱՏԵԱՆ ՎԵՅԵՐՈՐԴ

Երես	184	Սեպիտուտ
»	189	Դիտիկենայի
»	209	Սեպիտուտ
»	210	Սեպիտուտ
»	213	Սեպիտուտ
»	214	Սեպիտուտ
»	215	Սեպիտուտ
»	216	Սեպիտուտ
»	217	Սեպիտուտի Լաւրեթոսի

Յաղաքս կենաց, սահմանադրութեանց
և ասացումնոցն հռչակաւ որ փխխոսփա-
լից:

ՄԱՏԵԱՆ ԵՐԹԻՐՈՐԴ

Երես	217	Սեպիտուտ
»	263	Կղէանթէտ
»	268	Սեպիտուտ
»	273	Կիտիկենայի Լաւրեթոսի

Յաղաքս կենաց, սահմանադրութեանց
և ասացումնոցն հռչակաւ որ փխխոսփա-
լից:

ՄԱՏԵԱՆ ՈՒԹԵՐՈՐԴ

Երես	273	Պիտուտ
»	280	Եմեպիտուտ
»	283	Եմեպիտուտ
»	284	Եմեպիտուտ
»	295	Եմեպիտուտ
»	296	Եմեպիտուտ
»	297	Եմեպիտուտ
»	298	Կիտիկենայի Լաւրեթոսի

Յաղաքս կենաց, սահմանադրութեանց
և ասացումնոցն հռչակաւ որ փխխոսփա-
լից:

ՄԱՏԵԱՆ ԻՆԵՐՈՐԴ

Երես	288	Եմեպիտուտ
»	304	Պարտիկենայի
»	305	Սեպիտուտ
»	305	Սեպիտուտ
»	307	Եմեպիտուտ
»	308	Սեպիտուտ
»	313	Պարտիկենայի
»	315	Պարտիկենայի
»	316	Սեպիտուտ
»	318	Պարտիկենայի
»	321	Սեպիտուտ
»	323	Կիտիկենայի Լաւրեթոսի

Յաղաքս կենաց, սահմանադրութեանց
և ասացումնոցն հռչակաւ որ փխխոսփա-
լից:

ՄԱՏԵԱՆ ՏԱՄԵՐՈՐԴ

Երես	328	Եմեպիտուտ
Յաղաքս կենաց, սահմանադրութեանց և ասացումնոցն հռչակաւ որ փխխոսփա- լից:		

Յաղաքս կենաց, սահմանադրութեանց
և ասացումնոցն հռչակաւ որ փխխոսփա-
լից:

Յաղաքս կենաց, սահմանադրութեանց
և ասացումնոցն հռչակաւ որ փխխոսփա-
լից:

որ է ըստ Յունաց Գունիսի ժիւ. և յուրիսեան զազանքին ժԺ. ըստ Հոսմա-
յեցոցս:

Երես 27 Անուանք. մի-Է. հարց.
որք ստորագրեցին ի ժողովն Նիկիայոյ:

Երես 28 Ա. սինակ
սի զատակն փոք Զայդ
Եւսեփոս: որ է Եւսեփոս Սերա-
տիոյ:
Եւսեփոս. որ է Եւսեփոս Ստասի-
իայ:

Ի զատակն Մենաց Զայդ
Արտափոս Մաքիմիայ. Աքրիմա-
այիսին Արիստակէս. Կամ Արիստի-
նոս Գրեգորիոս: Եւսեփոս Եւսեփոս
Հերակլ Զեյսենայ: Եւսեփոս Եւսեփոս
Մարիոս: Կոստանդինոս Կամ Եւսեփոս
Եւսեփոս:

Երես 31 Թուղք Նիկիոյ ժողովոյն
առ Սիդոնոս զայն:

Երես 31 Երբ Նիկիոյն Եւսեփոս
Կոստանդինոս. Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 32 Եւսեփոս որքոյն Նիկիայ
ժողովոյն:

Երես 34 Եւսեփոս Կոստանդինոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Կոստանդինոս Սիդոնոս Եւսեփոս
Եւսեփոս:

Երես 35 Եւսեփոս Կոստանդինոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս:

Երես 37 Եւսեփոս Կոստանդինոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 38 Եւսեփոս Կոստանդինոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Այս թուղքին վերջն է. Սիդոնոս
Եւսեփոս:

Երես 40 Եւսեփոս Սիդոնոս Սիդոնոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 46 Կանոնք որքոյն և Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս:

Սուրբ ժողովս որ ի Սարգիսեայ
գումարեցաւ ի գումարն գումարն
գումարն գումարն:

Երես 53 Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս:

Երես 54 Եւսեփոս Սարգիսեայ ժողովոյն
առ Սիդոնոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 56 Եւսեփոս Սարգիսեայ ժողովոյն
առ Սիդոնոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 60 Եւսեփոս Սարգիսեայ ժողովոյն
առ Սիդոնոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 66 Եւսեփոս Սիդոնոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 77 Կանոնք Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս:

Երես 77 Կանոնք Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 78 Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 80-81 Կանոնք Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 81 Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս:

Երես 83 Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 87 Եւսեփոս Սիդոնոս Սիդոնոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 98 Կանոնք Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Երես 102 Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս
Եւսեփոս Եւսեփոս Եւսեփոս:

Գերբիզերոյ բարեպաշտ և աստուածատէր Նետտոր եպիսկոպոսից և զոր-ծակցւոյց՝ Կիւրեղ եպիսկոպոսս ի Տէր խնդալոյ։

Անք որմանք պատուոյ և հաւատարմարժանիք, եկին յԱզնոսանդրեայ քաղաքն։

Երես 104 Թուղթ Նետտորի առ Կիւրեղ Ազնոսանդրեայ եպիսկոպոսն ի ձեռն Լամպունայ երիցոյն և միայնակեցին։

Գեր ի վերոյ Աստուածատէր և ամենասուրբ զործակցի իմոյ Կիւրեղից՝ Նետտորս ի Տէր խնդալ։

Այլինչ է զորաւոր քան զԳրիստոնէական պարկէշտութիւն։ . .

Երես 104 Թուղթ Կիւրղի առ Նեստրն Աւուայ որ քանի մի մարդիկ շարս-խառն գինէն աստէի Աստուածպաշտութեան քոյ։ . .

Երես 107 Թուղթ պատասխանեց Նետտորին առ Կիւրեղն։

Ամենապատուելի և յոյժ Աստուածատէր պաշտանկից Կիւրեղից, Նետտորս ի Տէր խնդալ։

Երես 110—111 «Այլինչ խօսիմ վասն ճարասանացն։ Թուղթ Կիւրղի առ Կիւրեղ, առ զորով ժեղապնակ էիմ զԿիւրեղ, զի զա եկիկ մարդկանց խօսիցի) ոչ յսեաց յասելոյ՝ քի յուրապունձաթիս արժանի ամբարիս վարդապետութիւն Նեստրն։

Վշանդի գրեաց առ իւր բարեպաշտութիւն ձեռն։

Երես 111 «Թուղթ Կիւրղի առ ամենախանութեայ Նեստրն։

«Երանեայ գործելութեան քոյ բոլորապաշտութիւն։ . .

Երես 112 «Թուղթ նոյնոյ Կիւրղի առ Կիւրեղ Կոստունն Կոստանդնուպոլսոյ, որմ ժիմեակց ճարամայնիւն։

«Ընթերցեալ զաս ի Գէնչ ու զարկեալ յիշատակագիրն։ . .

Երես 118 Թուղթ Կիւրղի Աղեմանդրիոյ եպիսկոպոսի առ Կիւսեփնոս Լոսմայ նալապիսն։

Ամենասուրբ և յոյժ Աստուածատէր հոր Կնչեստիւնսից, Կիւրեղս ի Տէր խնդալ։

«Երեւ արժան իցէր լսել» ևն։ .

Երես 118 Թուղթ Կիւսեփնոսի պապին առ Կիւրեղն Ալեքսանդրիայ։

Միւրեղույ եղբոր Կիւրեղից Կնչեստիւնոս։ Թուղթ քն զայս սրբութիւնդ քո։

Երես 120 Թուղթ Նեստրն, առ Կիւսեփնոս պապան Լոսմայ խղափի։

«Պարտ է մեզ եղբայրական խոսակցութիւնս ամենէ ընդ միմեանս»։

Երես 122 Այլ Բուղր Նեստրն առ Կիւսեփնոս պապան Լոսմայ։

Շատ անգամ գրեցի երջանկութեան քոյ վասն Յուլիանոսին։

Երես 123 Այլ Բուղր Նեստրն առ Կիւսեփնոս պապան։

Լուայ, որ ամենապատուելի Կիւրեղ եպիսկոպոսն Ազնոսանդրեայ քաղաքին։

Երես 124 Թուղթ Կիւսեփնոս պապային, առ ժողովուրդն Կոստանդնուպոլսոյ, որմ լսել։

«Կնչեստիւնս եպիսկոպոս ամենասուրբէի և զբարձր և ճառարից, երիցանցք և ապաստարանց, և կրթիկոսացք և ընդանարկան ժողովրդեանց Կոստանդնուպոլսոյ, որմ լսել ի Տէր։

«Արժանեալ Բրիտանոս ժողովրդեանց խօսիմ։ . .

Երես 125 Այլ Բուղր Կիւսեփնոսի առ Նեստր։

Միւրեղի եղբայր Նետտորից՝ Կնչեստիւնոս։

«Լանդեալ ասկիկ մի ընդհանուր հաւատն։ . .

Երես 131 Թուղթ նոյնոյ Կիւսեփնոսի՝ առ Յովնանէն Անթիոյ եպիսկոպոսն։

Միւրեղի եղբորց՝ Յովնանոս Կնչեստիւնոս։

«Փափաքեալք, թէ որպէս մի է էութիւն Աստուածութեան։ . .

Երես 132-133 Թուղթ Կիւրղի Աղեմանդրիոյ եպիսկոպոսի առ Յովնանէն Անթիոյ։

Նկատն իմոյ՝ միւրեղի եղբոր և զործակցի Յովնանիսից Կիւրեղս ի Տէր խնդալ։

«Մանեալ աստուգիւ ի բազմաց։ . .

Երես 134 Թուղթ Կիւրղի Աղեմանդրիայ առ Ակակիոս Անթիոյ լազարոս հետաւածոյ Նեստրն։

Նկատն իմոյ՝ միւրեղի եղբոր և զործակցի Ակակիոսից, Կիւրեղս ի Տէր խնդալ։

«Արք մեծաւ տրամութեամբ։ . .

Երես 135 Քույր Ավակիս Բևիայ
Եպիսկոպոսի առ Կիրեոյ:

Տեսան իմում խնամատուրք և յոյժ
Յաստածաւոր եպիսկոպոս Կիրեոյի
Ավակիսս ի Տէր խնդալ:

Այլ առանց որոյց և արտասուաց: . . .

Երես 137 Քույր Կիւրիի առ Ուր
նաղ Լուսադեմայ վարանային:

Տեսան իմում և յոյժ քանկայի եղ-
բոր և գործակցի Լորեանայից, Կիւրեոս ի
Տէր խնդալ:

Ամաքանքի ստուգի: Կի ամենա
պատուելի Նեատոր Եպիսկոպոս: . . .

Երես 138 Ուրեմակ թորոն Կրեցել
ի Յոնաննոս Անթիոյի Եպիսկոպոսի առ
Նեստոր:

Տեսան իմում յոյժ Յաստածաւոր
առ և ամենապարզ Նեստոր Եպիսկոպո-
սից Մանանեայ ի Տէր խնդալ:

Ամպիտաւորութիւն իմ ի վերայ
Յաստածաւորութեանց: . . .

Երես 139 Քույր Կիւրիի Եպիսկո-
պոսին Աղեմանդիայի և ժողովոյն Աղե-
մանդիայի, առ Նեստոր:

Ամենապատուելի և յոյժ Յաստա-
ծաւոր պաշտամէկք Նեստորից, Կիւ-
րեոս, և յնկեքանդորից գումարեալ
Քաղաքի Եպիսկոպոսի առնալիք ի Տէր
խնդալ:

Անքի փրկելի մեր Լուսմայի յայտ-
նաւոր: . . . (1)

Երես 150 Քույր Ուրեմի Կիւրիի, գոր-
գի առ Կրեցելիստան և առ ժողովուրդն
Կասանդիայայի Կրեցելից Գաղաթիս
Վարդապետային Նեստանայի Նեստորի
և յնաղորդակցի ընդ Նեստանայի Գաղե-
մանի ի սեպոյց Նովոյն Այլ մանասանց
ապիմայ ի Յիւ և Նեստան Գաղեկ Գիւր-
եանց Նեստան Յիւ Գաղեկայ Լաղորդակ-
ցիյիս զոյ Գառ ի Նեստան յնկեցեալս,
ալ ընդգիւցեցալ իմ վարդապետքան
Նեստոր:

Անքիք և յոյժ թղթայի եղբայրս,
ժախանայից սարկաւազաց, և ժողո-
վորդեանից Կաստանդուպոյայից, Կիւրեոյ
Եպիսկոպոսս և յնդեպոսի Գառառ ի

յնկեքանդորից գումարեցեալ Կրեցելի-
ցոս ի Տէր խնդալ:

Վճարումամ և Հազար Էկաք ի յայն
կէտն, յոր պարտ էր զոյ ի Կէդրան: . . .

Երես 151 Քույր Ուրեմայ Կիւրիի և
նոյնայ ախնուոյսի առ վանականս Կոս-
տանդուպոյայի:

Մայժ քաղեցաւ և Կիւր ի վերայ
Յաստածաւոր վանականաց, որք ի
Կաստանդուպոյայից, Կիւրեոս և յնկե-
քանդորից գումարեցեալ սուրբ Կրեցելի-
ցոս ի Տէր խնդալ:

Ամեն Յաստածաւորութեան ևս
խանէն, գոր ի Քրիստոս վան իմ Կո-
ստանդուպոյի և Գառ ի յնկեքեալ
ուղղափառաց ցուցիլ: . . .

Երես 152 Հակոբ Եպիսկոպոսի իմ
Արեւելոյ ոյ յնդկէն Երեւանսան զյիւս-
պարեանից ճոյնոցն Կիւրիի Աղեմանդ-
իայից:

Երես 162 Ննդոյ Գիւր Բարեոյ
սարկաւապի և աղայ վանականաց:

Կիւր ի վերայ քաղեցաւ և պատ-
ուելի և առ ի յնասեալ և ի ժաղկիս
նոյնիքի Քաղաքայից քրիստանիք,
Քաղաքի և Վաղեկեցեանի, յորդիք-
այինքն աղայանք Բարեոյ սարկաւա-
պի և վանականի և Քաղաքայի շրջից-
ցոյ ի միայնակցի և աղայ միանե-
նալից քրիստանիքի:

Երես 166 Օրինակ հաւաքակի,
գոր առանհալ լոյ Գաղաթիս քաղաքն
Քեդոս առ Կիւրեոյ Եպիսկոպոսն Աղե-
մանդիայի:

Քեդանայի Կալսիքից, Քիւրեոս և
Վաղեկեցեան, յայնիցք ամենակեք
և մշտապատուելի պատուար, Կիւրեոյ
վերապաշից:

Այլ է մեզ նոյ ամառի քան Գառ-
քեպոյայութիւն, որով Ներսէս արքայն
լինի յնկեքեցի:

Երես 168 Հաւաքակի փոյր Քեդոս
Կալսիքին, առ Կիւրեոյ Աղեմանդիայից,
վան Նամանիայի նա Գառ ի ժողովն
նկեստի:

Քեդանայի Կալսիքից, Քիւրեոս և
Վաղեկեցեանս յայնիցք ամենակեք և
մշտապատուելիք պատուար, Կիւրեոյ
վերապաշից:

(1) Այլ Նիւնաւոր Թեոփիլ է ալ, որ
Կիւրեոյ ժ. յոյնամենեոյ ճամբով ուղ-
ղափառեց:

էնք ընթերցողն պիտի հրամայէ ձեռն
նստանալու յարմարեալիս:

Պատգամաւ փրկանալու Փրկիչը
պատուաւ առեւ ընթերցելը և պիտի և որքեք
ի ձեզ պարտեց պրոքել:

Պատգամ երկուսն Աղեքսանդրոսյան և
պիտաւոր պրիշն ընթերցողն պիտի աշխատեն:

Սահմանադրութիւն և յայտն Սահմանա-
դրութիւն պաշտօնակիրք և հասարակ իրարեկց
և շնորհակալութեան պատգամաւ ժողովոյ
կարգադրութեան սահմաններն ի ձեռք ինքնաշար-
ձեռք Պրիշն ի ձեռք հրամայէ յայտն
հասարակ ըլլալ:

Երևա 221 ՎԼԻՍԻ ԽՂԻՍԻՆ ԿԵԽԻՂԻ

Երևա 222 Պատգամ ամենատարբեր փ-
րկանալու Աղեքսանդրոսյան և վկային Պրիշն
Պատգամ ի գրեթէ վառն Սահմանադրութեան
Պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք ի ձեռք
Պրիշն ի ձեռք Պրիշն ի ձեռք Պրիշն...

Երևա 223 Պատգամ ամենատարբեր փ-
րկանալու Աղեքսանդրոսյան ընդգրկեմ
Պրիշնաւոր:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 224-225 Նոյն Պրիշնաւորն ի
բոլորն առ ինքնաշարձեռք:

Պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 226 Պատգամ ամենատարբեր փ-
րկանալու Աղեքսանդրոսյան ի բոլորն առ ինքնաշարձեռք
Պրիշնաւոր:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 227 Փեղիքաւ ամենատարբեր փ-
րկանալու Աղեքսանդրոսյան և վկային Պրիշն
առ ի բոլորն առ ինքնաշարձեռք Պրիշնաւորն
և ստ ինքնաշարձեռք Աղեքսանդրոսյան:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 228-229 Պատգամ ամենատարբեր փ-
րկանալու Աղեքսանդրոսյան ի ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 229 Նոյն Պրիշնաւորն ի վկայի-
ցեալն զապականն մատակարար:

Պատգամ ամենատարբեր փ-
րկանալու:

Երևա 230 Կարգադրութեան ամենատարբեր փ-
րկանալու:

վրաստանին և վկային Պրիշնաւորն ի
նստանալու պատգամաւ:

Պրիշն ինքնաշարձեռք և ձեռք ինքնաշարձեռք
և ձեռք ինքնաշարձեռք ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 230-231 Պատգամ ամենատարբեր փ-
րկանալու Աղեքսանդրոսյան ի ինքնաշարձեռք
նստանալու:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 232 Նոյն Աղեքսանդրոսյան ի ինքնաշարձեռք
նստանալու:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 233 Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 234 Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 235 Պատգամ ամենատարբեր փ-
րկանալու Աղեքսանդրոսյան:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 236 ի գրեթէ Նստանալու և ձեռք
նստանալու:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 237 Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 238 Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 239 Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երևա 240 Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք
պատգամ ի ձեռք ինքնաշարձեռք:

Սահմանադրութիւն և ձեռք ինքնաշարձեռք:

Երես 231 Տեա Զ. Տեա և զմիւս
յարակցեալ խօսքն, զի ողորմած լի-
նիցի ասէ. . .

Երես 232 Տեա Ժ. Եւ ի մանկու-
թեան երեւեցաւ մարմին տէրունական:

— — Տեա Ա. Քանդի հասա-
րակ են երրորդութեան ներգործութիւնք:

— — Տեա ԺԶ. ուր խօսի
վասն Քրիստոսի:

Սա է որ ասէ, Աստուած Աստուած
իմ, բնդէ՞ր թողեր զիս:

— — Տեա Գ. բնդդէ՞մ հերձ-
ուածողաց ուր խօսի վասն հոգւոյն:

— — Տեա Զ. ուր խօսի վասն
Քրիստոսի:

Առաքեցաւ քարոզիչ զերեաց զիմ-
զութիւնս:

Երես 233 Տեա ԺԷ. Ուստի և զ-
բարք, երկնաւոր կոչմանն բաժանորդք. . .

— — Տեա Դ. Լուսարուք ու-
րեմն և ունկնդիր լիութիւն բանիցս աշ-
տոցիկ, որ ուսէ զմարմին իմ ասէ:

— — Տեա ԺԶ. Եթէ զամենայն
նոր կտակարանն քննել որոնեացես:

Երես 234 Տեա ԻԳ. Տեսանեմ զժո-
ղովորդս մեր լցեալ չիւրմ և եռափափաք
բարեպաշտութեամբ:

Երես 234 (Թուղք Կապրէդոս վե-
րատեսուչին Կարթագինէ մայրաքաղա-
քին):

Դեր ի վերոյ Աստուածապաշտ և
երիցս երանեալ և յամենայն տիեզե-
րաց ժողովեալ պաշտօնակցացդ, Կապ-
րէդոս վերատեսուչս ի Տէր խնդալ:

«Ո՞վ ամենապատուելի Եղբարք,
մեծաւ բազմաոք խնդրէի զգումարումն
ներ պատուելի ժողովոյնս:

Երես 236 ԱՃԻԻ Ընկե՞ծՍՄ Անն ՆեՍ-
ՏՈՐԻ:

«Աուրբ ժողովն ասէ ամենապա-
տուելի Նեստորն, բայց ի յայնչ յարգո-
ծութեանցն իւրոց. . .»

Երես 241 Ընկեցման քուլք յազա-
րեալ աշ Նեստորն ի վաղուեան աւուր-

մարբ ժողովն գումարեալ:

Երես 241.42 «Ի ուրի զոս. ու է
Տաւնիսի ԻԳ. առաքեցաւ՝ եւ քուլք մի
առ կղերիկոսս եւ ճեմեսս ժողովրդեանն
Կոստանդնուպոլսոյ, այսու օրինակաւ.

Մանուցումն լիցի ներ պատուակա-
նութեան, զի յերեկեան օրն, որ էր
այս Յունիսի ամսոյ ԻԲ. այս սուրբ ժո-
ղովս հետեւելով եկեղեցական կանոնաց,
բնկէց յամենայն եկեղեցական աստի-
ճանէ և օտարացոյց զհայոյն յիշ Նեստորն
վասն ամբարշտ քարոզութեանց իւրոյ,
և վասն անհնազանդութեան իւրոյ եկե-
ղեցական օրինաց: Վասն որոյ լաւ պա-
հնէք զամենայն ինչս եկեղեցւոյ, զի
համարս տալոց էք այնմիկ, որ կամօքն
Աստուծոյ և բնորոշութեամբ մեր զերկե-
րոյ բարեպաշտ և Քրիստոսասէր թա-
ղաւորացն, ձեռնադրելոց է վերատե-
սուչ ժողովրդեանն Կոստանդնուպոլսոյ:

Երես 242 «Դարձի ի Կոստանդնուպո-
լիս Եւլոյաց, երբ լոկալան զՆեստորն
ընկեցումն:

«Աուրբ ժողովն գումարեալ ի յե-
րեւան. . .»

Երես 243 «Թագ ժողովոյն զոր յա-
պրեցաւ ի Կոստանդնուպոլիս զա ընկե-
ցմանն Նեստորն:

Կիւրեղ զիտապետ Ազգայնաբարա-
յու, Կոմարիս և Պատմարն կայսերպո-
սացդ և Տէր Դաղմատիոս վանահօրդ և
Տիմոթէոս և Եւլոգիոս երիցանցդ, սի-
նոդոսն և պատմարեալսն ի Քրիստոս
նուիրեցելոցդ շատ խնդալ:

Մեր սպասեալ որ պատուելի Նես-
տորն եկեալ փոշիման լինէր վասն հայ-
հայութեանցն. . .

Երես 245 «Եւ իբրեւ կատարեցաւ
ընթերցումն թղթոյս ամենայն ժողո-
վրդականքն Կոստանդնուպոլսոյ միա-
բան ձայնիւ զօշկեցին ասելով. նզովեալ
լիցի Նեստորն:

Պատասխանեցաւ բիւն Դաղմատիոսի.

Յայնժամ սուրբն Դաղմատիոս ել-
եալ ի բարձրագոյն տեղի մի խօսի և
ասէ:

Երես 246 «Յիմակ թղթոյն զոր
գրեցին կղերիկսն Կոստանդնուպոլսոյ,
աս սուրբ ժողովն.

Դեր ի վերոյ Աստուածապաշտ և
ամենապաշտ իւրոց մերոց:

Երես 247 «Թագ պատմարեալն
զարեցն սուրբ ժողովոյն զրեալ ի Նեստ-
որն, եւ յայն ընդ եմս եղող առաջիմ:

Հաւատամք ի մի Աստուած ի հայրն
ամենակալ...

Երես 309 «Փանկատայ զիւր Փարի-
սիսս երիցոյն»:

— 310 «Օրինակ մոլորական դա-
ւանութեան»:

Որք աշմ առաջին անգամ զգու-
շութեամբ դատարարակին ի վարդապե-
տութիւնս ժողովրդեանն Զրիստոսի:

— 317 «Եւ յետ աշտորիկ ստորա-
գրեցին ամենեքեան աշտպէս». անհուն
շարք մը ստորագրութիւններու:

Երես 322 ճառ Կիրեղ վերառե-
տւի ին Ազնաւորացիս ասացեալ յե-
փեսոս, յառաջ քան զբարոնելն ի պա-
րտնէն և ի ձեռս զինուորաց ժառանգին:

Երես 324 Վերսիմ զորմ շարժու-
ղովոյն:

Թուղթ պատմութեան, զոր արեւել-
ցիք գրեցին թագաւորին վասն պատմե-
լոյ նմա զսահմանն... ևն.:

— 325 Թուղթ Նեստորին առ Սր-
շատակոս Ներքինին թէնոզս կայսերն:

Երես 327 Յայտարարութիւն յու-
ղարկեալ երանելի Կիրեղին և ընդ նմա
զուժարեալ եպիսկոպոսաց ի կողմանէ
միւս եպիսկոպոսացն, որք սպասեալ
յուղէին Յօնանու Անտիոքացւոյն և
առաջի նորս ժողով լինել. զի նոյն Յօ-
նանէս Անտիոքացին գրեալ էր երա-
նելի Կիրեղին թէ միայն Գ. աւուրց
ճանապարհ մնացեալ էր իւրեան, վասն
հասանելոյ յեփեսոս: Եւ այս յայտա-
բարութիւնս յուղարկեցան Յունիսի ամ-
սոյն ԻԱ. յաւուր Կիրեղիէ յառաջ քան
զընկեցումն Նեստորին:

— 329 «Յաղագս հերձուածողաց»:

Երես 330 Թուղթ Յօնանու եպիս-
կոպոսին Անտիոքայ և ընդ նմա զու-
ժարեալ ժողովոյն առ թէնոզս կայսրն,
ձեռամբ Յօնանէս պարտին:

Երես 332-333 Այլ Թուղթ առ ժո-
ղովորդն Անտիոքայ:

Երես 334 Այլ Թուղթ առ Ակակիոս
եպիսկոպոսն:

Երես 335 Օրինակ թագաւորական
զրոյց. որք առաքեցան յեփեսոս առ
սուրբ ժողովն, ձեռամբ Պալլատ նախա-
բարին առ ի աւերել զգործս հարցն,

իրք թէ պարտ իցէ վերստին լինել
քննութիւն հաւատոյ:

Երես 336 Թուղթ պատմութեան,
զոր Յօնանէս դիտապեան Անտիոքայ
և այլ ընդ նմա եղող եպիսկոպոսքն,
գրեցին թագաւորին ձեռամբ Պալլատ
զորաւորին:

Երես 338 Թուղթ նոյնոյ առ իշ-
խանսն և առ զիսաւորսն:

Երես 339 Թուղթ գրեալ յերէնա-
յոս պարտնէն առ արեւելցիս յաղագս
զորոց որք զործեցան ի վերայ Ներկայ
բանից յետ մտանելոյ իւրոյ ի Կոս-
տանդնուպոլիս և յետ պատմութեանցն
այնոցիկ, զորս երեսն ի ձեռն թագա-
ւորին:

Երես 341 Օրինակ հրովարտակին
զոր զեր ի վերոյ բարեպաշտ թագա-
ւորն յղեցին սուրբ և մեծ ժողովոյն
ձեռամբ Յօնանէս պարտին աստեռա-
ղաց:

Երես 342 Թուղթ սուրբ ժողովոյն
առ ամենատուրք թէնոզս թագաւորն:

Երես 343 Օրինակ թղթոյն Կիրեղի
վերառեալին զոր գրեալ ի Կոստանդ-
նուպոլիս:

Երես 344 Օրինակ թղթոյն, զոր
գրեցին սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի
ի Կոստանդնուպոլիս գտեալ եպիսկոպոս
Մենսոյ Ի. աշխնքն Օդոատոսի ժոյն:

Երես 345 Թուղթ պատմութեան
արեւելցւոց առ գերիվերոյ բարեպաշտ
թագաւորն հանդերձ առաջին պատմու-
թեան թղթովն յուղարկեցին թագաւո-
րին ձեռամբ ամենամեծ Իրենայոս պա-
րտին:

Երես 346 Թուղթ նոյն եպիսկոպո-
սացն, առ իշխանն և զիսաւորսն:

Երես 346 Թուղթ նոյնոցն, առ
երիցունս և սարկուսպոսուն և կղերիկոսս
և առ ժողովորդն յերապոլոց քաղաքին
յեւփրատայ սահմանին:

Երես 348 Թուղթ պատմախանոյ
սուրբ ժողովոյն առ հրովարտակն զոր
ընթերցաւ նոցա գերապաշտ Յօ-
նանէս պարտն աստեռաղաց:

Երես 349 Թուղթ նոյն ժողովոյն
առ կղերիկոսուն Կոստանդնուպոլսոյ:

Երես 351 Խրատ յուղարկեալ ըստ

վերադրեալ թղթոյն առ կղերիկոսունա
կոստանդնուպոլսոյ:

— — Օրինակ թղթոյն Կիւրդի
Ազեքսանդրեայ և Կոնստանդնուպոլսոյ
առ կղերիկոսունա և առ ժողովուրդն
կոստանդնուպոլսոյ:

Երես 353 Օրինակ թղթոյն զոր
զրեաց Մեմնոն Եփեսոսի և Կոնստանդնուպոլսոյ
առ կղերիկոսունա կոստանդնուպոլսոյ:

Երես 354 Պատուէր արարեալ յա-
րեւելցոց, որք ևսուն զնա առաքելոց
իւրեանց ի կոստանդնուպոլսոյ:

Երես 355 Թուղթ արեւելցոց առ
եղբարս իւրեանց որք առաքեալ եկն ի
կոստանդնուպոլսոյ:

Երես 357 Թուղթ արեւելցոց Եփե-
սոսի ժողովոյն առ թէոզոս և վազեն-
դիանոս թագաւորն:

Երես 358 Այլ թուղթ նուիրակացն
արեւելցոց առ բնկերս իւրեանց, որք
էին ի յԵփեսոս:

Երես 359 Թուղթ թէոզորիտոս վե-
րատեսուչին Կիւրոսի ի Քաղկեդոնէ յու-
ղարեկալ առ Ազեքսանդր վերատեսուչն
յերուսալոսոյ:

Երես 359 Ճառ նոյն թէոզորիտոս
վերատեսուչին Կիւրոսի ասացեալ ի
Քաղկեդոն առաջի նուիրակացն Ներսէսոց
և աշակերտացն Նեստորի:

Երես 362 Ճառ Յոնանէս վերա-
տեսուչին Անտիոքայ ասացեալ ի Քաղկե-
դոն յետ ճառիցն թէոզորիտոս և Կոնստան-
դնուպոլսոյ և Ափիւնիոս երէցոյն վասն քա-
ջալերեցուցանելոյ զիւրան:

Երես 362 Այլ թուղթ նուիրակացն
Ներսէսոց առ երկազաւան վերատես(ե)-
սուչն Եփեսոսի:

Երես 363 Թուղթ արեւելցոց, որք
առաքեալ էին ի կոստանդնուպոլսոյ, առ
Հուսիոս վերատեսուչն:

Երես 365 Թուղթ ուղղադաւանացն,
որովք յանդիմանին Ներսէսոց չար նեն-
գութիւնքն:

Երես 367 Թուղթ պատասխանայ
սուրբ ժողովոյն առ վերատեսուչն, որք
էին ի կոստանդնուպոլսոյ:

Երես 369 Պիւր ազաւանաց, աշ-
սինքն արքուշտին եկեղեցւոյն կոստանդ-
նուպոլսոյ, առ Թագաւորս վասն սուրբ
ժողովոյն Եփեսոսի:

Երես 371 Պատուէր առեալ ի

սուրբ ժողովոյն ամենապատուելի և Կոն-
ստանդնուպոլսոյ, զոր առաքեաց ի կոստանդ-
նուպոլսոյ, վասն վիճելոյ ընդ արեւելց-
ոց:

Երես 372 Թուղթ սուրբ ժողովոյն
առ Թագաւորս ձեռամբ Յորմազ և Փիւր-
մոս և Փլաւիանոս և Արկադիոս և Ակա-
կիոս և Իւուպարիոս և Կոնստանդնուպոլսոյ
և Փիլիպպոս երէցոյն:

Երես 374 Թուղթ Ալիւպիոսի առ
Կիւրեղն:

Երես 375 ԵՕԹՆԵՐՈՐԻ ԴՈՐՄ,
սուրբ ժողովոյն Սփեսոսի:

Պիւրք մատուցեալք յեպիսկոպո-
սացն Կիւրոսի առ սուրբ ժողովն Եփե-
սոսի:

Երես 379 Սանման սուրբ ժողովոյն:
Սուրբ ժողովն սանմանեաց աշակէս:

Երես 380 Խնդրոյ զիւր զոր Եւ-
պրէոյ վերատեսուչն Բիւզաւոս, և Ար-
կադիոսպոլսոյ, և Կիւրոս վերատեսուչն
Կէլոյ մատուցին սուրբ ժողովոյն:

Երես 381 Այլ սանման սուրբ և
տիեզերական ժողովոյն Եփեսոսի ընդ-
դէմ ամբարիշտ Մեսադրիանեանց, որ և
աղօթեալն և Աստուածաբանակ անուա-
նեն զիւրեանս:

Երես 382 Թուղթ զոր սուրբ ժո-
ղովն զրեաց Նաեղեքն կանոնաք ամե-
նայն և Կոնստանդնուպոլսոյ և երէցանց և սար-
կաւազաց և ժողովրդեանց ամենայն
կողմանց և քաղաքաց վասն արեւելցի
և Կոնստանդնուպոլսոյ:

Երես 383 Թուղթ նոյն ժողովոյն
Եփեսոսի առ երջանիկ ժողովուրդն Պամ-
փուլիայ սանմանին վասն Իւաղաթիւտին
որ էր վերատեսուչ մայրաքաղաքին
Պամփուլիայ:

Երես 384 Մասն երեւոյ որով բո-
վանդակեն ոմանք որք առ Սիւննոզոս
պատկանին և աշխ բանաք յետ ժողո-
վոյն որք զործեցան:

Մեկնութիւն երկուստասն զխաղը-
րութեանցն ասացեալ ի յԵփեսոս ի
Կիւրեղ զիւրապետէն Ազեքսանդրեայոս,
երբ սուրբ ժողովն խնդրեաց ի նմանէ
անուել յայտնապէս մեկնել զնոսա:

Երես 392 Պատասխանի Կիւրեղ
զիւրապետին Ազեքսանդրեայոս ի վերայ

երկոտաւան զլիապորութեանցն առ վերատեսուչն արեւելից։

Երես 424 թուղթ սուրբ Կիրեղ վերատեսուչին Աղեքսանդրիայու առ Եւոպորտան ընդդէմ հակառակ(ա)խառութեան թէնոգորիտոսին ի վերայ երկոտաւան զլիապորութեանցն։

Երես 452-3 Բան երանելի Կիրեղ դիտապետին Աղեքսանդրիայու վասն մարդեղութեան բանին Աստուծոյ։

Երես 453 Հակաճառութիւն վասն նոյն բանին Աստուծոյ մարդեղութեան։

Երես 455 Սանման հաւատոյ Նիկիայու ժողովոյն։

«Թուին Աղեքսանդրին Ուղ. և ի րդեշխութեան Պօղոսի և Յուլիանոսի գերապայծառ իշխանացն Դեսոս առնոյն Յունաց ժիւ. որ է ըստ Հոսմայեցոց Յունիսի ժիւ. ի Նիկիայ մայրաքաղաքն Բիւթանիայու»։

«Հաւատամք ի մի Աստուած» են։

— — «Սանման հայկոպոսացն Նիկիայու ժողովոյն վասն մարդեղութեան բանին Աստուծոյ ընդդէմ Պօղոսի Սամոսացոյն»։

Երես 456 Ճառ յոյժ գեղեցիկ Կիրեղ վերատեսուչին Աղեքսանդրիայու ասացեալ ի յեփեսոս։

Երես 458 Ճառ Ակակ վերատեսուչին Մելիտոնիայու ասացեալ յեփեսոս։

Երես 460 Ճառ երանելի Կիրեղ վերատեսուչին Աղեքսանդրիայու, ասացեալ ի մէջ մեծի եկեղեցւոյն, որ կոչի Մարիամ։

«Փարթեմ է այսօր Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս նոյն ինքն զսեփական վիճակն Աստուծոյ և հօր ունոցն, քանզի նմա ամենայն ծունր կրկնի և ամենայն լեզու խոստովան լինի. թէ Տէր Յիսուս Քրիստոս է ի փառս Աստուծոյ հօր, նմա փառք և իշխանութիւն յաշտեանս յաշտեանց, Ամէն»։

Երես 460 թէնոգորոս վերատեսուչին Անկիւրիայու ճառ ասացեալ յաւուր ծննդեան փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, և ընթերցեալ յեփեսոս։

Երես 470 Այլ ճառ յոյժ գեղեցիկ թէնոգորոս Անկիւրացոյն վասն ծննդեան փրկչին մերոյ ընթերցեալ յեփեսոս։

սոս առաջի Կիրեղ վերատեսուչին։

Երես 478 Ճառ Կիրեղ Աղեքսանդրացոյն ասացեալ յեփեսոս, յաւուր սրբոյն Յօնաննու Աւետարանչին։

— — Ճառ թէնոգորոս վերատեսուչին Անկիւրայու ասացեալ յեփեսոս, յաւուր սրբոյն Յօնաննու Աւետարանչին եպիսկոպոսին Եփեսոսի։

— — Պատգամ թագաւորական որ աքսորէ հրատարակալէն զենատրն։

Երես 479 Պատգամ թագաւորական զրեցեալ առ Բսիդիոս իշխանն կայսեան քաղաքաց, վասն աքսորման Նեստորի։

— — Նամակ զրեցեալ ի Կոստանդնուպոլսոյ։

Երես 480 Պատասխանատրութեան բան Կիրեղին առ գերեփերոյ բարեպաշտ թէնոգոս թագաւորն, վասն ցուցանելոյ զանմեղութիւն իւր։

Երես 484 Օրինակ թղթոյն զոր զրեաց Կոստանդնուպոլսոյ եղեալ Մաքսիմոսն առ Կիրեղ դիտապետն Աղեքսանդրիայու։

Երես 485 թուղթ Կիրեղ վերատեսուչին առ Մաքսիմիանոսն, երբ առ Կոստանդնուպոլսոյ վերատեսուչ ձեռնադրեցաւ։

Երես 486 Այլ թուղթ(թ) նոյն Կիրեղ վերատեսուչին առ Յորնաղ վերատեսուչն և առ այլ նուիրակս զոր սուրբ ժողովն Եփեսոսի առաքեալ էր ի Կոստանդնուպոլիս, երբ սգառ ձեռնադրեցին զՄաքսիմիանոսն վերատեսուչ Կոստանդնուպոլսոյ ի տեղի Նեստոր հերձոցին։

— — թուղթ լուսաւոր հոգի սրբոյն Կելեստինոսի պապային զրեալ առ սուրբ ժողովն Եփեսոսի յետ զատապարտութեան Նեստորի։

Երես 487 թուղթ սրբոյն Կելեստինոս պապային առ փոքր թէնոգոս օգոստոսն յետ ժողովոյն։

Երես 489 թուղթ նոյնոյ Կելեստինոս պապային առ Մաքսիմիանոս վերատեսուչն Կոստանդնուպոլսոյ յետ ժողովոյն։

Երես 491 թուղթ նոյնոյ Կելեստինոսի առ կղերիկոսունան և ժողովորդն Կոստանդնուպոլսոյ յետ ժողովոյն։

բակտեայց և բնորոշմ Տիւրուի եպիսկոպոսին Քրէնկոսի:

Երես 554 Պատուէր եղեալ ի ձեռն իշխանաց բնոյ սրբոյն Նորժարստակի ընդդէմ Պորփիրոսի, Նեստորի և Քրէնկոսի:

«Աւերջ դործոցն տառջին սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի»:

Երես 554-էն ետքը աշտուրեանական կարգաւ նիւթերու ցանկ մը կցուած է

գրեթէ 11 սիւնակ, «զանկ սրբոյ Աստուծային մասեկնիս խորագրին տակ»:

Այս խորագրին վերեւ կնիք մը կայ եղբք, զոր յարժանակք վարած էանաւ են: Կնիքին թով գրուած է.

«Անկրկաւ վարդապետ Ակնցի Ազնիւեանց զբաղիր պատրիարքաւանի Պաթալ, 1839, ճորոգ տալալեցիք»:

Եփեսոսի ժողովոյն պատմութիւնն և նաեւ թ. 44 ձեռագիրքը:

ԹԻԻ 24

ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԱՆԱԿԱՆ, ԶԽՈՐՀՐԴՈՑՆ, ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Կամ

ԳԻՒԲ ԵՈԹՆ ԽՈՐՀՐԴՈՑ

Թուղթ կամ երեսք 571: Մեծութիւն 34,5x22: Դրութիւն 29x17, բայց հաստատուն չէ այս չափը: Տող 50—68 աւելի կամ նուազ: Նիւք հասարակ և հաստ թուղթ: Կապ թղթակազմ, բայց ետքէն կաշի անցուցած են կոնակը, քափուած է գրեթէ: Գիր ձեռագիրք, նստը շեղագիր նալեան Յակոբ պատրիարքի: Դասաւել մնացած են տեղ տեղ գլուխներու սկիզբներն ու վերջերք, կէս կամ ամբողջ սիւնակներ: Դասարակ են նաեւ 85—86 երեսները, 132րդ երեսը և վերջը և ամբողջ թուղթ և երես սիւնակներ:

Շեղիակներ իր իսկ ձեռքով սրտագրութիւններ ըրած է. հաստաւորներ ու նախադասութիւններ գծուած են, նորեր աւելցուած են լուսանցքներու մէջ:

Գիրը ծայրէ ի ծայր միեւնոյն ձեւն ու մաքրութիւնը չունի: Թերթեր ալ կան որ քնու. շին յիշեցներ նալեանի գիրքը, որ նստքի մասեցնող շեղագիր մըն է, մանր, արագ և պատիւով ազագրուած:

Քովանդակութիւն

Գործը կը սկսի այսպէս.

«ԿՐԹՈՒԹԻՒՆ ԱՍՏՈՒԱԾԱՐԱՆԱԿԱՆ, ԶԽՈՐՀՐԴՈՑՆ, ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ»

«Յանուն Հօր, և Որդոյ և Հօգւոյն սրբոյն»:

«Ո՛ր միայն Քրիստոսն մինչ էր յաշխարհի զհիւանդութիւնս մեր երարձ և զցաւս մեր բռնկեաց, ալ և ի նշան մշտնջենաւոր խրոյ թշկարարութեան, եկն և խառնեաց զաներեւոյթ շնորհան ետ յերեւելի տարերսն, և զքնական զօրութիւնս նոցա դարձոյց ի գերնաւկանս, զորս յանձնեաց աշակերտաց իւրոց զպրատանն բռնկեանութեան, աշխինքն պաշտօնէից եկեղեցւոյ, որպէսքն մշտնջենապէս հիւանդացեաց միշտ ներկայ և մօտ գտանէին բռնկիքն՝ փոխանորդարար բռնկելով զանդաման Քրիստոսի»:

Այսորիկ բռնկականութեան սպեկանիքն եղին նիւթքն խորհրդոց, զօրութիւնքն եղին տեսակքն բանից, աշակերտքն երկնաւոր բռնկին եղին ապաստարքն խորհրդոց: Հիւանդքն բռնկելիք՝ եղին սկզբնական և ներգործական մեղօք խօթացեալքն: Եւ վախճանական հուպ պատճառքն՝ եղին հողաւոր անողջութիւնք հիւանդութեան մարդկան. իսկ հետեւի պատճառքն՝ յաւիտենական կեանքն, զորոց ի տեղիս իւրեանց տակիք ենու:

Այս յառաջարանով կը մտնէ բուն գործին և իրը ներածութիւն 1—15 երեսներու մէջ կը խօսի սա նիւթերուն վրայ:

Երես 1 ԳԼՈՒԽ ԱԽԱՋՆԵՐՈՐԴ

Յազազա սահմանի խորհրդոց:

Երես 2 ԳԼՈՒԽ ԵՐԿՐՈՐԴ Յազազա քե ֆանի՝ են խորհուրդ՝ եկեղեցւոյ ևս ո՞ր պատեալու եղանակ

Երես 3 ԳԼՈՒԽ ԵՐՐՈՐԴ Թե խորհուրդին իցեն հաստատ պատուով:

Երես 4 ԳԼՈՒԽ ԶՈՐՐՈՐԴ Ա՛րցեօ՛վ խորհուրդ կայանան լիւի ևս ի բանե, որպէս ի նիւթոյ ևս ի ձեռակի:

— — ԳԼՈՒԽ ՀՐԵԳԵՐՈՐԴ Թե

արցեօ՛վ ամենայն խորհրդոյ նիւթն ևս բանեն պատի՛ն յազանայ եւ բազումսի:

Երես 5 ԳԼՈՒԽ ՎԵՏԵՐՈՐԴ Արցեօ՛վ հարկաւ ո՛վ իցեն խորհուրդին:

Եզրակացութիւն. մէկ:

Եզրակացութիւն երկու:

Երես 6 ԳԼՈՒԽ ԵՆԹԵՐՈՐԴ Յազազա քե. ո՞վ իցէ հեղինակն խորհրդոց: ԽԵՆԴԻՐ ԱՍԽԱՋԻՆ:

Յազազա սարսաղացական պատեալի խորհրդոց:

Երես 7 ԽԵՆԴԻՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Ի՛նչ ո՞վ իցէ սպասաւոր խորհրդոց: Եզրակացութիւն:

Երես 8 ԽԵՆԴԻՐ ԵՐՐՈՐԴ

Արցեօ՛վ խորհրդի՝ դիտաւորութիւն ի պատեալն, որ կատարէ գործունայն:

Երես 9 ԽԵՆԴԻՐ ԵՆԹԵՐՈՐԴ

Արցեօ՛վ խորհրդի՝ տառա և որքանութիւն ի պատեալսն:

Եզրակացութիւն:

Երես 10 ԽԵՆԴԻՐ ՀՐԵԳԵՐՈՐԴ

Արցեօ՛վ խորհրդոց ևս ո՞վ պատեալ: Եզրակացութիւն:

Երես 11 ԽԵՆԴԻՐ ՎԵՏԵՐՈՐԴ

Միթէ՛ խորհուրդին շարքսքինն զչեւոր ի գործոց գործեցելոց:

Եզրակացութիւն անաշխարհոյ (Երես 12):

Եզրակացութիւն երկրորդ (Երես 12):

Եզրակացութիւն երրորդ (Երես 12):

Երես 13 ԽԵՆԴԻՐ ԵՆԹԵՐՈՐԴ

Արցեօ՛վ խորհրդոց ևս եկեղեցւոյ ու խի՛ն պատեալիւն ի ջարդարանացի թրխաւսի:

Եզրակացութիւն:

Երես 14 ԽԵՆԴԻՐ ՈՒԹՆԵՐՈՐԴ

Միթէ՛ ի ձեռն ամանց խորհրդոց ներսպատարիցի՝ կնիք իմն:

Եզրակացութիւն:

Երես 15 ԽԵՆԴԻՐ ԻՆԵՐՈՐԴ

Յազազա նախապատրաստութեան բնագումարացն խորհրդոց:

Եզրակացութիւն:

Այս ծրարքին վրայ՝ զուխ, խնդիր, պրակ, եզրակացութիւն րաժանութեան ու ստորաբաժանութեան բնագումարէն կ'ուսումնասիրէ եկեղեցւոյ եօթը խորհուրդները:

Շատ հմտութիւն և հետազոտութիւն

կայ այս գործին մէջ, որ իբր Աստուածաբանական «Գրիտութիւն» (Dissertation) Նալեանի ամենէն կանոնաւոր աշխատութիւնն է:

Ձեռագրին վրայ տեղեկութիւնները ամբողջացնելու համար պէտք է աւելցնենք թէ Երես 1-20 Նալեանի մատուց և խնամքով գրած ձեռագիրն է: Երես 21-26 խոշոր նստր գիր մըն է, որ Նալեանն չէ, Ղուկաս վարդապետի թարգմանութեանց մէջ մատուց էջեր գրող գրչէն ելած է: Երես 1-36 մի իջեան գրուած է. իսկ Երես 37-էն մինչեւ գործին վերջը, երկիջեան է Նալեանի ստվարական գրչով: Երես 371-428ի վերջը՝ վնագիմն ալ, գրչէն ալ փոխուած են, 429րդ Երեսէն մինչեւ վերջը անբնական, Նալեանի գրիչ:

Ձեռագիրն լաւ չէ պահուած. երկար թերթերու լուսանցքները դալարուած են, կարծես տղու ձեռք ինկած է: Խոնավութիւնը արած է 89-131 երեսներու վերին մասերը: 552-53 երեսները կարմիր թանաքի բիծեր, իսկ 553էն մինչեւ վերջը հեղուկով մը զէպ ի լուսանցքները աղաւթած է:

Ձեռագրին յիշատակարանները հետաքրքրական են. — Երես 299 առաջին սինակին տակը, կարմրադեղով, օտար ձեռքէ մը, որուն վրայ մատիւտով երկու գիծ քաշուած է.

Աստուած կարողութիւն պարգևեցեք բնեքցողին:

Երես 319 Երկրորդ սինակին տակը, այսինքն՝ ապաշխարութեան զլիւտն վերջը, Նալեան իր իսկ ձեռքով էր գրէ.

«Փառք քեզ Աստուած, զերկունս իմ որ փան խորհրդոյ՝ ապաշխարութեան, ի տեղի ապաշխարութեան ինձ համարել արժան տեսցեն»:

[illegible]

- ամի վաճառքի գրանցումն ու գնումը է տեղ
 գնառումով գնումն ու գնառումը, գնում
 - գնումը մտադրությունով ամի ու գնումը
 - գնումը մտադրությունով (1911) . Գնումը
 Բաժնետիրության գնումը գնումը գնումը
 - Գնումը գնումը գնումը գնումը

՝ ԵՐԴՈՒՆԻՑԸ ՈՍԿՆՈՒՓ ՆԿՈՂՈՒՄ
- ԿՆ Վ ԽՈՅՈՒԹՅԱՆ ԵՐԵՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՐԵՄՈՒԹՅԱՆ
- ԵՎ ԵՐԵՄՈՒԹՅԱՆ ԵՐԵՄՈՒԹՅԱՆ ԵՎ ԵՐԵՄՈՒԹՅԱՆ

Ի տմի
 ամսից հետո անմիջ զվճարում և զվճարի
 ղ(ը) և անմիջ զվճարի և չմեծ զվճարելու մեծ զի
 անհետ և քառամե անմիջ անմիջ

[illegible][illegible]

52 444

၂။ အချက်အလက်များကို အသေးစိတ် စုံစမ်းသိရှိရန်
 - အချက်အလက်များကို အသေးစိတ် စုံစမ်းသိရှိရန်

[illegible]

: Ինքի Ժամի զվարման
 : Վրդունեան իւրի վրդաբարեացի իւրզան
 : Պէտք իւրանման զվարման ի վրդաբարեացի

[illegible]

Հիմադրելով զուգակցումը զմեզ
զժամը՝ քննելով զվերադասված զմեզ հասնող 120 սղակ
3 գրասանի մեջ առնվող հասանելի զամբ

վեր առաքեալ մատուցանեմ բարեխնամ հօրն իմոյ, որոյ շնորհօքն և ոգորմուքն ինքամբն ձեռնառնալ ևզեալ կատարեցի զպաշտօնս հանդերձիք պարագայիս, որք պատկանին պարտ և պատեն են ում ումեք հաստատարիմ և բարեպաշտ թարգմանչի. մանաւանդ որպէս վաշիչ ումեմ ինձ նման աշակերտեցելոյ հոգւով Յիսուսի հովանաւորեցելոյ զհաւաքութիս և ամենահոշակ զպրատանն ձեք օրհականա Յիսկիւ: Քանզի նա միայն է որ տայ զկարօգութիւն և առաջնորդէ

ի զործս և աւարտէ պաշտելաութեամբ. ուստի բարեքանեալ է և եղիցի յաւէտ, և արասցէ զիս արժանի ծառայել ինքեան ցուքանս եմ պատանեցեալ աշտօրիկ իմանձրութեամբս. իսկ ի փարատիւն սուշին վարձ առուէն, ամէն»:

«Զոր խոստացաւ սպասաւորին իոյ, կասաւեա՛ որչ լիւ. ամէն»:

Այս վերջին տողով, հաւանաբար թարգմանիչը իր վարձքը կ'ուզէ նախահանէն:

ԹԻՒ 26

ԱՐԻՍՏՈՏԷԼԻ, ԶՊԼՏՄՈՒԹԵՆԷԿ ԿԵՆԴԱՆԵԱՅ ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՄԱՏԵԱՆ

Թուղք կամ երես 426+13: Մեծութիւն 34x23: Գրութիւն 28,8x16,3: Տողի 38—51: Նիւթ հասարակ հաստ թուղի: Կազմ կէս լաթ: Պէր թարգմանչին ձեռագիրը. սկիզբները աւելի մաքուր և ռօտրի մօտ, մնացածները շեղագիր. թարգմանիչ Ղուկաս վարդապետին ձեռագիրը, թէեւ անուր զրուած չէ, ոչ ալ թուական ունի, բայց այնքան վարժուեցանք թարգմանիչ վարդապետին զրին որ, ապահովաբար կը ճանչնանք իր գրիչը: Թէեւ ուրիշ գրիչներ ալ խազցած են մատենիս մէջ, մանաւանդ վերջին մասերուն: Լուսանցադրութիւն չաւա: Շատ լաւ պահուած չէ. մանաւանդ ցեցեր ծակծկած են հասարս:

426 երեսներէ ետքը կը յաջորդեն 13 երես աշտօրեանական ցանկ մը նիւթերու և եօթուկէս երես դաստիկ վերջէն: Աշտօրեանական ցանկին վերջին երեսը. «Այնչապս անուանքն, զորս թարգմանն չկարելով գտանել(լ) լատիներէն եղեալ է.

Ալլիգատր	սեւակն և ծնունդն	188
Առտէօլաուաց	սեռն	190
Ափստուս և քարոթմուկուս	թռչունքն	192
Թուստուս	կենդանին	190

Կակազաց, մէոսփաց	ծնունդն և բնաւորութիւն	188
Հիէնայի բնութիւն և ճանապարհն		
Ծննդականաց արուաց և իզաց		135
Պալէնոսի ծնունդն: Վերջապի ծնունդն		126
Պանասոսի ծնունդն և տեսակն:		
Բոնանոսի ծնունդ		210
Սլիթիկեան թռչունքն		194
Վերջն և Մօլլիշիփիթէ թռչունքն		191
Փառտալուս և քօլլարիոն		191
Փռլիփոսի ծնունդն: Պողոպոսի ծնունդն		190
Յօքաց բնութիւն		190»:

Մատենիս հարկաւ ուրիշ մասերն ալ թարգմանուած պիտի ըլլան. բայց մատենագրաւորին մէջ գտնուածը միայն այս հատորն է, որ սա խորագրով կը սկսի.

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ՄԱՏԵԱՆ
ԱՄԵԼԻՑ ԳՐԵԱՆՑ. ԱՐԻՍՏՈՏԷԼԻ,
Պատկանեալ առ ճանաչումն կենդանեաց ընդ զանգան մեկնութեան ի ճոյնս:
ԱՎԵՐՈՐԴՍԻ ՔՕՌՏՈՒԹՅԱՆՈՒՅՆ
Լուծմանցն ընդդիմութեանց, Միքայէլի Անկէլոսի Զիմաուացոյ, յատակ տեղին առակցեալք: Որոց զմակագիրսն, զթիւն և զկարգն պատմէ ստորեւ:
Ի Վեճմուս առնթիւր Իւնթոսի
ՌԵՃՃԴ. (=1574)

Պայմանք վեցերորդ մասեանց արտփն պատանակին Արխամաւելի քաղաքամակննէ կենդանեաց. Գիւր իններորդ թարգմանեայ ի թէւՊՊՐՈՍ ԿԱԶԱՅԷ:

Բայց ասանհին նորապէս Կոնստանտինոպոլս փխիթանոս անդրաբերեալ:

Յետանցն փնդանեայ Գիւր յաւադ ի թէւՊՊՐՈՍ թարգմանել:

Յալլից կենդանեայ. ՆԻԿՈԶՈՅՈՍ ԼԷՈՆԻԺՈՍ ԹՕՄԷՈՍ թարգմանել:

Յնալլոյ ԳԻՐԲ ԷՐԷՐ, Էրապ թարգմանաթեալ, ալսինքն՝ ՄԻՉԱՅԷԼԻ ՍՕՅԻԱՆՈՍԻ, նազուհի և ալնդ, զորս մեկնէ ԱՎԷՐԻՈՍ:

ԱՎԷՐԻՈՍ Էրկարազոյն մեկնուի ի ՉՈՐՍ ԳԻՐՍ զմասանցն կենդանեայ յիւրաքանչիւր մասանա նախն երեղեալք. ՍԱԿՈՐՈՍԷ՝ ՍԱԽԻՆՈՍ թարգմանել:

Մեկնութիւնք յերիս զրեանս զհոգւոյ:

Հիւրերորդ մեկնութիւն Էրիս զորս Էրիս Գիւր, անդք յաւ. զհոգւոյն անդրաբերուին ի ՄԱԽԻՆՈՍԷ ի լաթին նախանում վերքեղեալ:

Երեսուն և վեց մեկնութիւն նոյնոյ զբայն անդրաբերեալ ի նախալ:

Ի վեցերորդ մասեան՝ Էրկարազի մասին աշտարիկ ունեայք լինին:

Չապաթիւն և զգալեալ:

Չիւրդութիւն և զվերքիւման:

Չքնոյ և զհաման:

Չերազոյ:

Չմալութիւն Էրազոյ:

Չարմանէ կենդանեայ:

Չանկութիւն կենդանեայ զիւր Էրիս. ի ՄԱԶԱՅ թարգմանել:

Չերկարութիւն և զկարութիւն կենդանոյ:

Չմանկութիւն և զմարութիւն, զկենդան և զմասուն և զյարութիւն:

Չառողջութիւն և զհիւանդութիւն յակդրան զբայ:

Չմեկնութիւն զգալեալն արազեալ և անմի ի նախալս ի նալլոյ մեկնութիւն ի զմիսս բաժանեալ:

Ս Էկնութիւն ի զիւր զՉապաթիւն և զգալեալ:

Ի զիւր զՉիւրդութիւն և զՉերքիւման:

Ի զիւր զՉքնոյ և զհաման, զերազոյ և զՉմալութիւն Էրազոյ:

Ի հիւր զրեանս զՉանկութիւն կենդանեայ յիւրաքանչիւր անդիս իւրոյ (= իւրեանց) զանկեալք ի ՄԱԽԻՆՈՍ թարգմանել:

Ի զիւր զերկարութիւն և զկարութիւն կենդան. Ամենքեան իրազոյն օրինակեաց, որպէս և ալք զորք նորին, որազրեալք և ի մեծագոյն պաշտաւութիւն անեալն:

Ի նախալ աշտարիկ մասնին եղեալ է թէւՊՊՐՈՍ ԿԱԶԱՅԷ ի զրեանս Արխամաւելի յառաքանութիւն կենդանեայ:

ՄԻՐԱՅԷԼԻ ԱՆԿԷԼԷԱՆ ՉԻՄԱՌԱՅԻՈՅ Լուծմունքն քնդղմ աստիճանց ի անդիս իւրոյ (= իւրեանց) ասակցեալք:

Դարձեալ նամաստութեանց և զբայոց ցանկ:

ԹԻԻ 27

Հ Ա Ն Ո Ց

Թուղթ 418 կամ երես 838: ՄԷԼՈՍ ԹԻԵ 33x22,2, ԳԵՆՔԻԵ 24,5x15,5 Էրկարիւն, իւրաքանչիւր օրինակ լայն 7 սմ. Տուղթ 32, ԹԵՐԹ 35. իւրաքանչիւր թերթ 12 թուղթ կամ 24 երես: Վերջին թերթը 10 թուղթ է և վերջին երկու թուղթ ալ կէսն պատած նաւած

են, որոնց արմատները կը մնան նիւթ մազադալմ, նաւա թարակ խառն: Տեղ անդ ծակ, մաշած, պատած, եւն: Կազմ կաշի փայլաւ Էրկարոյ կազմորդ, պահպանակի նամար նաւա թուղթ և գունաս կտաւ. զործածած է: Դասակ թուղթ ևն բացի պահպանակներէն

երկու հաստ թուղթ սկիզբը և թուղթ մը մազազաթի գեղնած: Վերջն ալ, բացի կարուած երկու թուղթ մազազաթէն հաստ թուղթ մըն ալ կրտօքի կտրուած է: Դատարկ են նաեւ կէս կամ ամբողջ սիւնակներ, կանոններուն սկսած տեղերը:

Յիւր բոլորգիր: Մկուռածներ զարդադիր են կամ բոյնադիր ազնիւ կարմիրով, հաշակաւոր և դեղնեղէկ: Խորագիրներ աւելցնելու համար մուր կարմիր և առարային կարմիրով: Տանաքուցակու խրատները շատ մանր բոլորգիրով գրուած են: Ամբողջ իմրէն, երկու հաստ է բաց կարմրադեղով բոլորգիրն, մին սկիզբը յայտնաբերուած կանոնին վրայ, Ժ. բոլոր թերթին վերջնական երեսը, Զատակի կանոնին սկիզբը: Միւսները փոքրիկ կիսախառնուած են, նմանապէս բաց կարմիրով: Հոգեզայտեան, Պայծառաւելութեան, Աստուծոյն, Եւայի կանոններուն սկիզբները: Լուսնեցազարդ առատ են, թուռն են. բաց յարմարութեան. շատ զեղեցիկ զմազդ-քանկութեամբ:

Ստորին լուսանցներու վրայ տօնացուցական խրատներ կան և տեղ տեղ ալ գրչին, Յակոբ դպիրն յիշատակարանը մէկ տողով, ինչպէս պիտի տեսնենք:

Ճաշոցա լաւ, բայց ոչ հնազոյն որինակէ մը դազափարուած է անշուշտ:

Լամբրոնացիին «Ստիպիմ» — «Երանելոյն Ներսիսի ասացեալ ի զալուստ հոգւոյն սրբոյ Զքնաց և Զարմանային» — խորագրով և Շնորհալուսին կարգադրութիւնները եղիստան պահող մասին ծանօթ են Ճաշոցի: Ոսկերեքանի ազովքները երկնայեան թողուած են: Իսկ Լամբրոնացիի «Ստիպիմ»ը առանձինն հոգեզայտեան կանոնին սկիզբը, առանց ունէ խրատի: Այլապէր պարթեան տօնին սխալմամբ յանուն Եղիշէի գրուած ազովքը, այս Ճաշոցին մէջ ալ յանուն Բարսեղի մակագրուած է: Աւագ Ռարաթի կտակն ալ չկայ Ճաշոցին մէջ:

Բացի զխաւոր յիշատակարանէն, որ Ճաշոցին վերջը գրուած է, սա յիշատակարաններն ալ կան, Ե. բոլոր թեր-

թին մէջ, բուն բարեկենդանի կանոնէն առաջ:

«Ով սրբազան դասք քահանայից և երամք մանկանց Սիրոյն, յորժամ հանգիստիք սմա կարգալից կամ տեսանելով, լի և առատ սրտիւ ասացէք Աստուած ողորմի Մանեսի Ղաւմերիկն հոգւոյն և ծնողաց նորին, ընդ նմին և սուտ անուն ՅԱԿՈԲ ԳՐԶԻՍ և ծնողաց իմոց, և թէ յիշման անէ՛ք արժան, զծնողս իմ և զնորայն, և դուք յիշէք համանդամայն կամ արարչին ի յաւիտեան»:

Իւրոյ թերթին երկրորդ թուղթին ստորին լուսանցքին վրայ.

«Եւարաթի սուր, Եղապետի, տեսլեան սուրբ Լուսաւորչին, տօնեա և զմեզսաթաւ զքնաց յիշեալ»:

Իւրոյ թերթին վերջնական թուղթին ստորին լուսանցքին վրայ.

«Մեծի և կենսաբեր սուրբ Խաչին առաւտուն կարգայ և զանցաւոր Յակոբ գրչիս յիշեալ»:

Լ. բոլոր թերթի վերջին թուղթի վերջնական երեսին ստորին լուսանցքին վրայ, Յովհաննու «հանգիստ»ին խրատ կը տրուի.

«Յաւուր տօնի սուրբ առաքելոյս զիշերն ի Տէր երկնիցն: Զգնու հպիսկոյսն կամ ի զխաւոր քահանայից, և ի փառս տալն ընթերնուն զհանգիստ սուրբ առաքելոյն, և ապա ասն զփառք ի բարձրան»:

Յաւորդ երկու երեսներու ստորին լուսանցքներուն վրայ նոսր գրով ետքը գրուած է.

«Յորժամ կարգայք Յովհաննու հանգիստն, յետ Մանկուլեքին կարգալ, և ապա առա Տէրն յետ ստեղծման և յիշեալ ի ՌԴ. Քիւրկ, ՍՈՒՌԱՐ»:

«ՅԻՇԱՏԱՅԱՐԱՆ ՍՈՒՐ ԳՐՈՅՍ, զոր ամեն ամսի եւ Զապի պատճառ քննու»:

Փառք ամենազոր, ամենիմաստ, ամենառատ Զոր բարեբարի, որ անհրազեան ծնելութեամբ, զորդի ծնելալ յառաջ քան զամենայն ի կերպարանա Զոր և Զոգւոյն համազոյս, ազրեքարար ըղիսմամբ, որ նոյն ինքն ընդ հօր և որդոյ փառակից և զուգահաւասար բա-

ցալալալական երեքաննական ե մի իսկութեամբ հաւասարեալ միահարթի ե միազոր միափառ ե մի Աստուած, երբորդութիւն կատարեալ, անձամբ երիւք ե մի բնութիւն, որում վալեւէ փառք ե պատիւ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն:

Արդ, սովորութիւն է Աստուածային արանց միշտ խոկալ յԱստուածային պատանիքանս, ի տուէ ե ի գիշերքի միշտ զվերինն խորհիլ ուր Քրիստոսն նստի բնգալմէ Աստուծոյ ըստ առաքելոջ ասիցն: Եւ վասն բազում պատճառի բազումք փափաղիւն ջերմեանոց սիրով ե յղակի ջանկութեամբ արդիւնս ե դործս կատարեալ:

Ա. Նախ վասն յուսոյ յաւիտեանական ե անմահ կենացն զանցաւորս արհամարեն ե զայն ստանան կեանս որ անցալական է, որպէս ասէ Տէրն, երթալք դորենցէք, մի զկորստական կենրակուրն, ալ զկենրակուրն որ անայ ի կեանսն յաւիտենականս:

Բ. Երկրորդ զի մեք ապակեանցու ե մահկանացու զորով ոչ նոյնպէս կամք ե մնամք որպէս մարգարէն՝ Նշգեհն ե անցաւոր եմք, որպէս զամենայն հարքն իմ, ստանամք զգիրքս զի անապական կենացն արժանաւոր լիցուք շնորհօք Քրիստոսի:

Գ. Երրորդ զի հրամայէ Տէրն զաննեցէք ձեզ զանձս ի յերկիւնս ուր ոչ ցեց ե ուսիշ ապակեանեն ե ոչ զոգք ակեան հատանեն. զրեմք զգիրքս որ զամենայն զանձս ի յինքն պարունակեալ ունի, նախ զվերին իմաստութիւն ե ապա զամենայն սուրբս որ զրեալ են ի սմս:

Դ. Զորրորդ վասն պայծառութեան ե կենդեցոյ ե նորոգութեան նորոյս սիրովն, որով միշտ զորովք Աստուածայնովք լուսաւորի որպէս ասէ առաքեալսն Տիմոթէոսի ի զայն քո զմատեանսն բեր-ձիք, որ է զիրք ի յայս խորհուրդս զրեցան հին ե նոր կատարանք:

Ե. Հինգերորդ վասն ազատութեան ե բարեգարգութեան ե իմաստութեան, հանճարոյ ե Աստուածապաշտութեան մանկանց նորս եկեղեցոյ, զի ամենայն ուսումն ե առաքելութիւն տեսական ե

զործ(ն)ական Աստուածային զորովք լինի որպէս ասէ Պօղոս, զգիրս սուրբս զիտես որ կարող են գրեզ իմաստուն առնել:

Զ. Վեցերորդ վասն բարեխօսութեան միշտ անգաղար առ Աստուած զկենդանի բանս Աստուածային, զրեմք ե մարմնացնեմք ի քարտիսի որպէս բանն Աստուած մարմնացաւ ե փրկեաց զմեզ յամենայն չարաց ե տանջանաց ե արժանացոյց զմեզ անմահական կենացն, նոյնպէս ե բանս զրեալս հաւատով ե յուսով զամենայն խնդրեալս մեր կատարէ աստ ե ի նաշեղբմեալն:

Է. Եւթներորդ զի զյիշատակս սրբոցն որք ի նումն ե ի նորումս կատարեցան, որ զի համարձակութիւն ունին առաջի Աստուծոյ:

Ը. Թեկերորդ ոչ ունելով մարմնաւոր գաւակ, ալ զստ առացաւ իւր գաւակ, որպէս ասէ մարգարէն երանի՝ որ ունիցի գաւակ ի սիօն ե բնտանեակ յԵրուսաղէմ:

Թ. Իններորդ վասն քառութեան ե խորութեան մեղաց մերոց բարեխօսութեանս սրբոցս, որպէս ասէ, արարէք պատգաւ արժանի մարգարէն երանի, ե մարգարէն ասէ, զմեզս քո ողորմութեամբ քառեսցես, ե զանորէնութիւն քո տրեք տնանկաց:

Ժ. Տասներորդ վասն պատուելոյ զտունս տէրւոնական ե զսրբոց: Ստանամք զգիրս ե զհառա ե զպատուութիւնս նոցա, ե զարգարեմք զոյն զոյն զեզօք ե ելլանկօք, որպէս ասէ Տէրն զազգաստ յամենայն ժամ բնդ ձեզ ունիք, ե զիս ոչ ունիք բնդ ձեզ:

ԺԱ. Մեծատաներորդ, վասն սոնախմբութեան ե ներբողական զովաստութեան իւր(ա)քանչիւր տունի ե յաւուր կատարման: Ստանամք զգիրքս որպէս Սողոմոն ասէ, ի զովութիւնս արգարոց ուրախանան ժողովուրդք, ե Դաւիթ ասէ, յիշատակ յաւիտենից եղիցի արգարն, ե Պօղոս ասէ, ի պէտս սրբոց հազարեցաբար:

ԺԲ. Երկուստասներորդ վասն նախանն ե ի փափազ շարժելոյ զայլս ճշմարիտ արդեանց ե բարի գործոց,

որպէս առէ Պօղոս, նախանշաւոր լեռքութի շնորհացն որ լաւն են, բոստ աշամն յարացուցի ամենայնիւ զօգնալ Աստուածաւորն և հաւատարիմ քրիստոնեայս, մանեանի Ղումբի, որ եւս զրեւ զգիրքս զայս յիշատակ հոգոյ իւրոյ և ծնողաց իւրոց հօրն Թոքսիմ և մօրն Գլեննվարդն և կողակցին Թամամին, և զբորն Վարդեմսին և քրեւորն Մկիլին:

Ի թմականիս Հայոց ՌԶԳ. (=1634) ամին, Սեպտեմբերի ԻԶ.ին, որ և ևզեւ աւարտ սորին, ի մայրաքաղաքն Կոստանդնուպօլիս, բնդ հօմանեաւ սուրբ հրեշտակապետացն Գաբրիէլի և Միքայէլի: Ի հայրապետութեանն Տէր Փիլիթ(Պ)Ումի և ի բռնակալութեանն Տանկաց ՍՈՒԼԱՆ ՄՈՒՐԱՏԻՆ, ձեռնաբ ողորմելի և ամենայն ժողաց լիապէս զործող սուտանուն ՅԱԿՈՒԲ ԴՊՐԻ:

Որ և ցանկացող ևզեւ սորա ՄՂՏԵՍԻ ՂՈՒՄԲԻՆ, և եւս զրեւ զսա ի յարգար զոյնց իւրոց, և ևզ յիշատակ ի զառն սուրբ հրեշտակապետացն Գաբրիէլի և Միքայէլի, ի նոյն կեկեղեցին որ եւ զրեցաւ:

Արդ ազաւիմ զամենեւեան սիրովն Աստուծոյ յիշել սրտի մտօք զստացող սորա զգիրքս զրեւալն զմանեանի Ղումբին, զհայրն զԹոքսն և զմայրն զԳլեննվարդն և զկողակցին զԹամամն, զեղբայրն զՎարդեմսն, և զքոյրն զՄկիլն և զամենայն արեան մերձաւորսն, և ի ձեռն ձեռն սուրբ խնդրոցն ողորմել նուցաւ: Այլ և ԴՐՉԻՍ ՅԱԿՈՒՄԻ և ծնողաց իմոց Վանդաին և Նազապիմ, ազաւիմ, զԱստուած ողորմին անտես չառնել: Զի զրչիս սղաւանացն ներեցէք, և Աստուած ողորմի իւրեանն ասացէք, թէ զտանի սղալ որ ոչ իմացաք, զուք սիրով խոնարհեալ զնա ուղղեցէք: Եւ աշխատաստացն ի սա վարձս բարիս տացէ Աստուած, և որք յիշէք զմեզ, որդին Աստուծոյ և զանգ յիշեցէ, և

ողորմութեանցն իւր արժանի արասցէ հանդերձ ամենայն հաւատացելովք ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր:

Եւ միութարիչ հոգին Աստուած, հարբ և միածին բանիւն տացէ մեզ զարձ ի մեղաց յայսմ աշխարհի և մասն բարեաց ի հանդերձեալն, և որք բնութեանուն զսա բանալ զմիտս, և միութարէ յուսով անսպաս բարեացն, և ատել տայ զոր երեւիս, և միայն սիրել և վասն ապառնի սպաւեացն անն ունել ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որ է աւրչնեալ յաւիտեանս ամէն:

Դարձեալ երեսանկեալ ազաւիմ զամենեւեանն յիշել սրտի մտօք յազօթս ձեռ զվարձապետս իմ զՅԱԿՈՒՄ ՍԱՐԿԱԻԱՆ, որ բազում Զանիւ և աշխատութեամբ ուսոյց զարուեստս դիւանաւորեան, զոր և վարձս բարեաց հաւատացէ հասուցիլն ամենեցուն, ի միւսանգամ զաւստեան իւրում, իւր և բարի ծնողացն իւրոց Պաղգասարին և Յուսիմին: Այլ զուք թէ յիշման ատելք արժան զծնողսն իմ և զնորայն, նոյնպէս յիշէք համանգամայն կամա արարչին ի յաւիտեանս ամէն:

Հայր մեր որ յերկինս:

Յիշատակարանիս բռնած վեց սիւնակներու տակ, ստորին լուսանցքներու վրայ նորէն զրուած է.

«Փառք Աստուծոյ անմահ բանին,

Գոյացուցչին և անեղին,

Որ շնորհս տայ իւր ծառային,

Յակօր անուն նուաստ զպրի:

Որ աւարտեաց զգիրքս զայս վերջինս,

Ելից զփափաղումն իւր ծառայիս.

Առաջնորդեաց ինձ ակարիս

Հասոյց յաւարտ այս կտակիս:

Ձեռս երթալ զանձա՛ ի հոգ,

Դիրս մեայ յիշատակող.

Զանգ ազաւիմ քո ընթերցող,

Վասն իմ առ Տէր լինիք մաղթաւղ:»

սկիզբը, հին լուսանկարադրանք: Միակ նկար մը կայ սկիզբը, որ կը ներկայացնէր իմացը(?) աթոռ ըսողման իր անշուշտ ձեւակերպ վարդապետներուն գտնադրութիւնը: Գաւառիկ մեղացած է, սկիզբը թուողով մը: Յոգ երեսին մէկու կէս տիւնակը, 247.254 երեսներ ալ վերջը:

Ս: զրոյք յայտնի, ոչ մասնակց:

Վերջէն՝ երկրորդ ձեռք մը սրբապատկերներու յաւելումները բրած է, բովանդակութիւնը ծանօթ է արդէն և առաւելութիւն մը չընծայէր:

Լամբրոնացուոյն այս գործը տպագրուած է արդէն 1825-1826, ի Կ. Պոլիս, ի Հասան-փաշայ խան, Արքայական Լամբրայի տպարանում և իր ծախքով:

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԿԼԹՈՂԻԿԵԱՅՑ (Սարգիս ԿՆՈՐԿԱՅԻ)

Թուղթ կամ երեսք 852: Մեծութիւն 32x22,5: Գրութիւն 25x15 երկարւն, իւրաքանչիւր սիւն 7 ս.մ. լայն: Տող 40: Թերթ ԼԶ. իւրաքանչիւր թերթ 12 թուղթ, վերջին երկու թերթերը պակաս են: Նիւթ հաստ կոկուած թուղթ: Կազմ ամբողջ կաշի փայտի վրայ, բայց թուղթած է կազմը, աշնպէս որ սկիզբը և վերջը մէյ մէկ թերթ բոլորովին զատուած ելած են. իսկ առաջին կողքին վարի կողմը կտրուած ինկած է և այս պատճառաւ հինգ թուղթեր ալ անկիւնովի պատուած ինկած են: Գիր բոլորգիր:

Ջարգագիրներու, խօսանքի, կիսախօսանքներու և լուսանկարադրանք տեղերը զատարկ թողուած են կամ կիսկատար, և տեղ տեղ մատիտով ուրուագծուած. անշուշտ ծաղկողը կամ զրիչը չէ հասած աւարտելու: Միայն Յոգ երեսին կիսախօսանք կրնայ ամբողջ համարուի:

Հատորիս առաջին թուղթը կը ներկայացնէ մուր կարմրով, կիսատ թողուած խորան մը, որուն մէջտեղը հարկաւ զրքին անունը պիտի գրուէր:

Խորագիրներ կարմրադեղով են. ինչպէս նաեւ սիւնակներու գծերը:

Մեկնութիւնս կը սկսի կարապետ վարդապետի ծանօթ յառաջարանով, բայց հոս յիշուած չէ այդ կենսագիր վարդապետին անունը:

«Յառաջարանութիւն առաջնալ յազապ սուրբ վարդապետին Սարգիս»,

որ գրեթէ 14 սիւնակ կը գրուէ: Եւ 14րդ սիւնակին տակը (երես 8) կը գրուի սղապրութեանց ցանկ մը.

«Նշանագիրք. եղաք աստ ոչ ի պէտս գիտնականաց, այլ ի պէտս ինծ նման տիմարաց»:

Գ	Երկին:
Ժ	Երկիր:
Պ	Մարդարէ:
Ժ	Առաքեալ:
Թ	Արեգակ:
Ն	Լուսին:
Տ	Աստղ:
Կ	Այսինքն:
Խ	Ամենայն:
Բ	Քոստովան:
Կ	Պատասխան:
Վ	Աշխարհ:
Ծ	Որպէս:
Ը	Ըստ (յն) այնմ:
Ը	Ըստ:
Ը	Ընդ:
Ը	Աւատարան:
Ը	Վերջ:
Ը	Քանդի:

«Սուրբ Գրիգոր ի հորն ի իշու օձն և հորն ի հետ ի իշու հապեց զգորն կհաւոր և զօձն թիւնաւոր. սուրբ Գրիգոր հրամեց սուրբ բերանոյն թէ ևս ժամիմ զուր մի ժամիք ոչ ևսաք և ոչ ևսուտաք ոչ ձու անէք և ոչ ձազ անէք և ոչ զանք տեղն ապականէք մինչև և լծվարն զիւր լուծն վարէ և արեզակն զծանր անէ անուն հոր և որդոյ և հոգոյն սրբոյ զայս ասայ և զլեզուս խած զմեզուն բունէ շխաշթէ. քեզ մեջմիկ վազմիւ բարի յիրրն»:

Ինչ մը ևս քը նորէն տարբեր գրչով նստարգիր.

«Այս Սարգիս Ընորհալի տրացու Յօհաննիսին է. Աստուած բարի վայելուլուն տացէ Տէր Թիաուս Փրիստոս Ընորհք և իմաստութիւն պարկեւեցէ ողջ լեւրուք ի Տէր ամէն. գրեցաւ այս գիրս ամի 1741ին Փետրվար Կօնն»:

ԹԻՒ 31

ԱՆՏԱՌ ԴՈՒԱԳՈՅՆ ՄՏԱԾՄԱՆՑ

Թուղթ կամ երեւթ $800 + 6 = 806$;
 Խեծուրիս 32,8x21,5, Գուրիս ամէն հոգով հաստար 22, 80լիտ ալ ալազակ 30—58; Թեք 34, Նիք հաստարակ թուղթ, Կազմ ամբողջ կաշի փայտի վրայ; Երկրորդ կազմն է այս: Կ'երեւի թէ շատ գէշ կերպով քայքայուած է աստիճին կազմը, որ թուղթեր ալ ինկած են և երկրորդ կազմութեան աստիճանաբան թուղթ գրած են. երես 19-20, 41—68:

Գիւ՝ յեղապիր. խարզմանըին ձեռագիրը, որ միօրինակ է, նախ միւսնայն գրիչը իր տարբեր բունածքով կ'երեւի Խաչը ի Խաչ. ուրիշ գրիչներ ալ, բայց զխաւար գրիչն է, իր պէսպիսոյթեանով, խարզմանիչ Ղուկաս վարդապետի:

Խարզմանիչ վարդապետի ամենէն մաքուր և խնամքով գիրը այս հատորին մէջ է երես 557-580, Այդ հատ-

Տպագրուածին (1741) վերջին մասը էջ 842-848 (սպաստուած և օթնեցունց թղթոցն կաթնօղիկէայց. լորիս սրբոց առաքելոցն: Նորին Սարգիս վարդապետի համատու արարեալն, ինչպէս նաև 849—870, «համատուութիւն լուսաւոր իմացուածոցն զօվիլի և շահաւէտ գրքքոյս Ընորհալոյն Սարգիս Լալոց վարդապետի: Երրորդայն օրինակ վիճաւարի: Իր պատգաւաւոր Կառապետ Գրիշ, ամբողջովին կը պակսին ձեռագրին մէջ:

Սարգիս Ընորհալի ալ գործը երկրորդ անգամ տպագրուած է 1826—1828, Ակնեցի Երեսնամ ամբոյսի տարւորեալ, Կ. Պոլիս, Հաստափայտ խան, և իւր իւր Խաչքով (Նման: Բերակն հանգիս (շարաթաթերթ) ի տարի. 1802, երես 650-662):

Ստեփանն վերջը ստորագրած է այսպէս: «Խաչքովմեկեղ Խաչ: Պատգաւաւոր ի Ղուկասով վարդապետ ետբեր. քոյս (Երես 1802):

Կը սպասուէր որ այս արագ և առատ խարզմանըին մաքուր գիրն ալ տեսնուէր ալաքան ահագին խարզմանութիւններուն մէջ, այս հատորին վերապահած է եղեր, որ բացի վերոյ յիշեալ հատուածէն, յաջորդ երեսներն ալ, գրեթէ մինչև վերջը մաքուր գիր մըն է:

Յարգ մեր տեսած Ղուկաս վարդապետի խարզմանութիւններուն մէջ, տեղ տեղ տարբեր գրիչներ մատնադրել ըրինք. Այդ տարբերութիւնները մասնատրական ուշադրութիւնս գրաւեց հատորի մէջ, եւ աս եզրակացութեան յանգեցայ թէ բացի այն տարբերութիւններէն, որ Ղուկաս վարդապետի գրիչն պէսպիսոյթեան են,

մնացածները իր աշակերտներուն կամ օգնականներուն զորիններն են, որոնց հետ թարգմանել կու տար իր հակոպտեթեան տակ: Աշակերտներ իրենց գիրերն ալ Ղուկաս վարդապետ(ի) զորին յարմարցնելու ջանացած են բնականաբար:

Երես 33 լուսանցքին վրայ սոս յանդիմանական կամ երգիծական գիտողութիւնը գրուած է:

«Այ խենդ կով երկու քարգմանութիւնդ մէկն միւսին ոյմի չի լինացո:

Այս գիտողութիւնը Ղուկաս վարդապետի զբոլով գրուած է հետեւեալ տողերուն գիծացը.

«Լուսաբոյք զբանս սրբոյն Հեռոնիմոսի, որ ասէ, թէ ունէր (Յովնաննէս Մկրտիչ) զսուրբ մայր և էր որդի քահանայապետի, և սակայն ոչ ի յգծէ մօրն և ոչ ի փափաքաց հօրն յաղթիւր, զի ի տունս ծնողաց բնակիցիւր յորդոյսթիւ ողջախոսութեան, և որպէս սուրբ և կնկեցիքին երգէ գնմանէ.

«Ի յայրս անապատի, ի ներքոյ մատաղատունէ հասակի,

Ի յամբոխէն քաղաքացւոյ փախչիլ խնդրեցեր,

Զի մի գոնեայ թեթիւ բծիւ զկեանս քո ազտեղել կարիցէիր»:

Մատենան մակագրուած է սապէս.

«Անտառ նորագոյն մտածմանց.

Հիմնեալ ի հեղինակութեան սուրբ զրոյց:

Ի սուրբ հարց և ի յայլոց ծաղրագոյն վարդապետացն սրբոյ և կնկեցւոյ:

Յարմարեցուցանելի ամենից լուր աւուրցն քառասնորդաց կիրակէից ի մէջ տարւոյն և հասարակ տոնից:

Ի զերայարգելի Տեառն ԱՂԵՐՍԱՆԴԻ

ԴԱԼԱՄԱԹՈ կոչեցելոյ Մեսիմացւոյ ի Փառսալ:

Թարգմանեցեալ լիսայակուն լեզուէ ի հայկական քարաքառ ի ՂԱԻԿԱՄ ՎԱՐԴ. ԴԱՊԵՏԷ Խարբերթացւոյ, յամի Տեառն 1741:

Ըստ խնդրոյ արհի և պանծալի եպիսկոպոսին Տեառն Յօհաննու պատարարքին Կոստանդնուպօլսոյ հանգուցելովն առ Բրիտանոս:

Ի Կոստանդնուպօլսոյ քաղաքին:

Նիւթոց ցանկը կցուած է հատորիս վերջը երես 802-806:

Պատարկ թողուած են սկիզբը երկու թուղթ պահպանակի հետ միասին, չորս թուղթ ալ վերջը՝ նոյնպէս պահպանակին հետ. դատարկ է նաեւ 801 երեսը:

Վերջընէրք զատարկ թղթին վրայ նախնանի զբոլով արձանագրուած է.

«Զուր է հասնել օգտակարաց, Մինչ լսողաց չէ ունին ի բաց.

Որպէս զձայն վարդահանաց,

Ոչինչ ըզգայ թուի վարդենեաց»:

Համբրոնի:

«Գործքն են արանց,

Պատերազմունքն՝ երիտասարդաց, Խորհուրդն՝ ծերոց»:

Հատորիս կոնակը (dos) մեխմով խոշոր 601 թիւը նշանակուած է, որ անշուշտ թիւն է այն թանկագին մատենադարանի զբերումն, զոր Կոստանդնուսէս պատրիարք կազմեց Խակիտար, մայր և կնկեցւոյ մէջ և զոր հօխացուց նախնան Յակոբ պատրիարք՝ մշակելով իւր մեծանուն վարդապետին ծրագիրը:

Հատորս թէև լաւ պահուած է, բայց ցեցն ու խոնաւութիւնը իրենց ազդեցութիւնը չեն խնայած:

ՔԻԻ 32

ՕԿՈՒՏ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
(Ամիրսովյարին)

Թուղթի կամ հրեայի 311+45=356;
Լեռնային 33x22, Գրեյթին 25x14,3
երկուսն, իրարանջիկի սիւնը 7,6 մ.մ.
լայն: Տողի 50: Նիւթ կոնուած և սաղա-
շարուած թուղթ, տեղ տեղ սաղաղիկ:

Կազմ ամբողջ կաշի, սակեզած կա-
ղապարներով և երեք ճարմանդներով,
որոնց մէկ հատը ողջ մնացած է: Պատ-
պանակները կարմիր և սակեզած ծաղիկ-
ներով թուղթ:

Պէտք կար: միջինը հրեայի 286 լայնի-
կ եռալու. հրեայ 281(ն մինչև, վերջը կը
խոշորանայ:

Հատորս զարդարուն ընկու համար
մասնաւոր խնամք տարուած է: Նախ
բոլոր երեսներուն դ(ք)ուրթինը սակեզած
չրջանակի մէջ առնուած են: Ոսկեզած
չրջանակին դուրսէն երկու բարակ սև
գիծ, իսկ ներսը մէկ բարակ սև գիծ:
Միւսանկերը, մէջ տեղէն զոյգ գծով
և կարմրազնգով են: Բոլոր խորագիր-
ները կարմրազնգ:

Մատակ թուղթեր երեսներ և տե-
ղեր շատ են բժշկարանին մէջ: Այնպիսի
բացի կարմիր թուղթէ պատանակէն
գրուած է նաև երկու ճերմակ թուղթ,
ասոնց կը յաջորդեն սակեզածով չրջա-
նակուած երեք երեսներ, ուր անշուշտ
գրքին նակարը պիտի յարգարուէր:

Երես հրդ կը ներկայացնէ ծանօթ
կենդանակերպը՝ Զոտիակոսը՝ որ մար-
դուն զանազան մասերուն կը ներդրեն
իր բլէ: Բաւական յաջողած է նկարս.
մէջտեղ մերկ մարդը բոլորովին կարմը-
բազնգով, իսկ կենդանիները մշկանով.
Նկարին ստորոտը գրուած է.

«Է և քաղաք յիս պանծալի պարագրա-
կան.

Յոր արարակ կենդանակերպը երկու-
սունք:

Որք են են եսթնից մուրթակացն կա-
յարան.

Ի մլտանէն՝ ազգեն կանուխ ըզվազոր-
գայն»:

Մատակ են հրեայ 7: հրեայ 101-200
երեսները մէջ հատուածներուն վեր-
ջերը: միայն չուր համար երես
264-65, 267-68, 268-69, 294, 298,
291 (=301?), 302, 304, 306, 308, 310,
312-356 ամբողջ: Այս վերջին զատարկ-
ներու մէջ 312-339, սրանակներն ալ
գծուած են, իսկ 340-356 ոչ: Միայն
ամենուն ալ սակեզած չրջանակները
քաշուած են: Իստակ են նաև վերջին
երկու ճերմակ թուղթերը, իրք պա-
պանակ գրուած:

Բժշկարանս, հակառակ իր շքեղ
ընդօրինակութեան գրեթէ լուս պատուած
է: Տեղ տեղ թանաքը իր ազդեցու-
թեան տակ զեղին յատակ մը կազմած
է. խոնաւութիւնը սկիզբէն մինչև 60
հէ և աւելի ալ աղտոտած և խորշոմե-
ցուցած է զգրքին վերին ծալքերը: Ինչ-
պէս նաև ստորին լուսանցքները խո-
նաւութենէ զեղնցած են: Հատորիս
վերջը գտնուած զատարկ թուղթերուն
վրայ ալ կը տեսնուի խոնաւութեան
ազդեցութիւնը: Կազմն ալ խախտած է:

Մատանս կը սկսի (երես 5) Ամիր
Տէօփլէթի ծանօթ յառաջարանով.

«Բժշկարան պատուական Ամրսովի-
րին ի վերայ ստանման բնութեան:

«(5) անուն Աստուծոյ զթաժին և
ողորմածին, որ է որհնեալ յաւիտեանս:

Դոհանալով փառաւորեմք զնա...
Թարմանեցաւ պատուական բժշկարանս
ի թուականին Հայոց ԶԺԸ. (=1469)
ամին, Դեկտեմբերի ԻԶ. (=26), որ
ծնունդ էր Փրկչին՝ ալլազգեան հաւոյն,
ի կաթողիկոսութեան Տէր Ընտապիսին
և եպիսկոպոսութեան Տէր Յովակիմին,

որ կարգաւոր արիւնիկէ թուղթիւն մե-
ղաց խնդրեցէք ի Դրեառուէ Թարգմա-
նողին գրոցս Ամիր Տէօփլէթին...»:

Ասոր կը կցուի հատորին յիշատա-
կարանը.

«Վերստին նորոգեալ եղև ի թուա-

կանիս Հայոց Ռե՛ՂԲ. (=1743), Օգոստոսի ԺԸ. (=18), ի հայրապետութեան ամենայն Հայոց Տեառն Ղազար կաթողիկոսի: Եւ սուրբ Երուսաղիմայ վերահիտոգի Տեառն Գրիգորի: Երկրորդաբար լուսաւորչի, և կոստանդնուպոլսոյ պատրիարք Տեառն Յակոբ արքեպիսկոպոսի: Զեռամբ մեղապարտ Տէր Կիւրեղ զբշխ Սեբաստիան, զրեցի զայս վասն

Հիւանդին Աստուած է զեղ.

Որ մահու է տեք և և կենաց.

Զհէքիմն աշպէպ ասեն խելօքայ է բանս ասացած.

Ի՞նչ զձանձնոսն ասեն և զՂախման բազմաց վկայած.

Հրամանն ի վերուստ պիտի որ օգնէ բո՛րիչկն զոգնած:

Բայց որ զարհեստս նախատեն իբր անպիտան,

Եւ յոյք յիմար մտօք որմին ծանօթացան,

Նոյնք իմաստուն զանձն և ներհուն համարեցան,

Զտեսութիւն մտաց ունին յոյժ յաղթական:

Եւ ի զըրոց իմաստութեանց որ վարժեցան,

Եւ ոչ խապտ ժուժկալեցին ի կէտ ուսման,

Այլ մանաւանդ ուսումնականքս որ յաժմն կան,

Եւ ի յինքեանց յանձնէ առնեն զեղ անպիտան:

Կամ ի ցաւոցն են անձանոթ 'ւ անհմտական,

Եւ զստացումս ոչ նաւաշեն և ոչ զգան.

Աշակերտաց կարգէ լինեն փախստական.

Բժիշկ անուամբ են և շրջին յոյժ պերճական:

Իսկ որ թիւրեալ բանիւ խօսին սխալական,

Եւ զոր առնեն ոչ կատարի նշմարաւարան,

Ոչ զի արհեստն է անկատար և թիւրբարան,

Այլ որ կարծեօք զանձնէ ասեն զիտնողական:

Մի աշխատեալ ազգաց զարշիր խնդրող ուսման,

Սի աղքատաց մեծամտիք որպէս իշխան.

Այլ առ ի քեզ ի փշոց վարդ հոսեան.

Եթէ անոթ շնորհաց տեսցես և պատուական: (Երես Յ, Բ.բզ սիւնակ)

Անմիջապէս կը հեռուի.

Անբրտա վարդապետաց, որք ասացեալ են աշակերտաց ուսանողաց:

Անէ Բազարասա (=Հիպոկրատ) և Գեղիանոս թէ ո՞վ որ ուզէ կատարեալ բժիշկ լինել և հիւանդի պես անել,

պարտէ որ սկիզբն աշակերտ և ապա վարպետ լինի, զլաւն և զվատն գիտե-

նալ և ուսանիլ թէ որպէս պէտ կ'առնեն, և ապա նորա հեշտ լինի: Եւ այլ ո՞վ որ ուզէ որ կատարեալ հէքիմ լինի

յառաջ պարտի որ զեղերուն կերպն ճանաչէ, և ապա զրնութիւն իմանալ, զեր-

սին և զգարութիւն ճանաչէ, և այլ նշանն որ ի հիւանդն երևի և զգեղերուն չի-

իմ բազմացաւ ութեանս մարմնոյ, զի օգտիցիմ ի մամնէ սակաւուկ ինչ:

Այլ և Աստուածն համայնից՝ տացէ սկզբուն թարգմանողի սորա՝ Ամիր Տօյվերին և նախնեաց իմաստասիրացն արքայաթիւն. և յետոյ՝ օրինակողաց և բնթերցողաց հոգեւոր և մարմնաւոր առողջութիւն ի Տէր խնդալ, ամէն:

Եւ այլ զիտացիք որ Ե. իբք պէտք

է քննչին. ա. որ յիմանա դասն քա-
ղաքացւոյ: Բ. որ իմանա գրգռեցին.
Գ. որ իմանա զհրահեցին զմանն և
զգնեցին: Գ. որ իմանա գրգռեցու-
թեան պատճառն և գրեմքին նրան-
դին, և. որ իմանա զգնեցին ընդթիւն
և գորութիւն, և թէ զայսոսին իմանայ
և ի միտ տան ընդ ինչ և կտառեցայ, և
թէ ինչ ոյ է ընդ ինչ իմաստուն, և ոյ ու-
նի մասն քննչութեան: Որովն նրանց
կմիր Տօլկի քննչին թէ:

Անցիք ևնեաց իմաստութեան ևնե,
և թէ յուստին քննչան անգնու:

Հինին պա իմաստուն արտ քանին պեա,
Գրաց անունն է ԱնՔիՏԻ ԱնՔիՏն:

(Ըրես Բ-7)

Իմպարտին անունը պէտք է ըն-

լայ, ըստ Ամիր Տէպզէթի յայտարար-
ութեանն սնդուս Բժշկութեան... Այս
գրոց անունն անուանեցայ ոգու բժշ-
կութեան. որ տաճինն ինչպիսիք օրս
(ա լէ ֆայէթի իրպոյ) ասէն:

Անցիքի անգն Կամ Անցիպաց անգն
կը կոչուի իմարտովայի բժշկարանին
երկրորդ մասը, որ բժշկական բուժիչը
մըն է պարզապէս: Բայց այդ մասը
ձեռագրին մէջ իսկապէս կը պահուի և
կը գտնուի թիւ 102 ձեռագրին մէջ,
վասնզի մասնազարանիս մէջ երկու
օրինակ կայ Ամիրտովայի բժշկարա-
նին, որոնք խոշոր տարբերութիւններ
ունին թէ ինքուր և թէ ըրգանգակու-
թեան կողմէն (սեա թիւ 102),

ԹԻՒ 33

ՅԱՆԿ ԿԱՆՈՆԱԿՐՈՑ

Քաղքի Կամ երես 75: Անծուրին
33,5x24,7: Պրոսիւն 27x17: Տօլ 36:
Նկար ևստ: Եղանակը լայն թուղթ:
Կազմ ռաբոյէ կտրի. կտուր մասպաէն
մըն ալ անի: Պէտք ուստ: Քաղք գլխա-
գիւղ կտրմարտեցով: Պատկարին են պո-
լաշինքաւ սկիզբինք: Հաստեցքին
գլխա գրուած են կանոններուն տեղիքը:
Դասարկ են սկիզբը մէկ թուղթ և վեր-
ջը՝ մէկուէն թուղթ, որոնք 75 երեսնե-
րէն պարս են: Հա պատուած է:

Մանկա ևնչինակն է իմարտը
զպիր Յակոբ Գէորգեան: Ուսական
տարաւան և այլ քանիք:

Այս գրքը գտնվելով մըն է անիք
քան կանոնադրութ մը: Թէն ուղղակի
կանոնադրութ չէ մակագրուած է ևստրա:
Ոմանք կանոնադրացի և նշանակեցին:

Գործը կը սկսի անախաթանու-
թիւնով մը:

Անպագա պատկարութեան կանո-
նադրութ և մանուկայ նախադրութեան
նկարն ալ ամենայն նախադրութեան:
և ևս առ քանակայ և առ եպիգրապ-
տան:

Սրէնք Աստուածայիք, որ ի մար-
գարտ և յաւատարմութ և յաւաքայա ի
ամին բովանդակեալ նախադրութ. և որ
ինչ նոյնն արդայ ազգեցեալ առ արա-
դան ևար նոյնք կհցուցիք՝ ի սա
պատկարայեալ անունին: Յի սորք ընդ
պատմութ տառն ի պատկարութին կըր-
թիլ և գլխից ուր տանալ տպարարտ:
քանիմար առ տառնին վերանորոգել:

Մանկի քան արդայ իմաստարթին
Յանկուն Ունեցալ, յաւաքայեալ մա-
նադարտ առ նախալ ընդանար նա-
ւապաքեալք Քրիստոսի սուրբ ևարքն
զկանոնական բանից դիտաւորութին
կապեցին: Գր արք յերկնայինն նա-
խիքայ են ի յեակարթինն նախա յե-
թաքեալք ի նպատակն ևստին բարե-
գործութեան, և յանդիմանեալ խոշտան-
կեացին ինչնախադրութեամբ զնալ կամե-
ցոյն Քանդի է այս գանն որ ընդ ինք-
նեան յերկնային ի վեր տանի գանա-
րան զորտ ստացողին: Ուրին մի զը-
կեալք ի սմանէ զրկեացին յկատուայ,
Կամ անադրոց ուրք ևնա արկանե-
լով ի սա (անպէտս ինչ նախալ տալ

կարծել) անորդ լիցին ի Գրիստոսէ:

Եւ այսպէս պայծառափայլեալք և վաշեւուշք զարդարեալք աշաւորք ի կողմերին հարստեանաց: Բայց այս անգին զանն և փրկութեան հոգւոց առիթ յում պէտ համաշխարհ տանի (տեսանի) աշխատեմք և այս ի թելադրութեան խորամանկին: Զի՞ փոխանակ զտանելոյ յիւրաքանչիւր երկցունս մի մի կանոնադիրք, և յեկեղեցիս աւելի քան զերկուս, ի՞նչ առ առաջնորդս և առ այլս ի վարդապետաց և զբազմացն հարկաւորութեան, աշաւորիկ ի դուռնի միում անգին հազ զտանի կանոնադիրք մի: և անն ի ձերպս և ի ծակս ամբարփակեալ, զի մի տեսանիցին աշխարհ և լուսիցեն ականջօք և իմացեն սրտիւք և զարնցին և բռնկեցին ինքեանք և իւրեանց ժողովուրդքն: Արդարեւ առ այս լցեալ տեսանի ամբարդութիւնս յետ առաջնոյն: Ուստի տեսեալ մեր զանտանելի աղէտս, որ յանճուրտ քանանայից, զի եկեղեցին Աստուծոյ իբր անդակ նստ ի ձեռն անճուրտ նստափարի տառանեալ ծփել մերձ յընկզմին, և իսկապէս ծանոցեալ թէ չէ երբեք փոյթ ումեք զայնմանէ, և ոչ իսկ յիշումն, սկսաք աշխատաւորել ի շարահարումն աշրբեհական ցանկի կանոնադրոց քաղածութն ըստ կարեաց մերոց:

Եւ այս վասն երկից. նախ զի դիւրաս զտցի խնդրելին: Երկրորդ՝ զի ամենից լիցի անձանքոյթ ըմբռնելի ի միտս համառօտակի իմաստ բանին: Երրորդ՝ զի թէ հնար լիցի ոմանց ստանալ կամ զրել զկանոնադիրքս, զստ միայն զրեալ զիւրապէս և միշտ առ ձեռն ունել. զի թերեւս զարթուցեալք սովիմք ի թմրութեան և զգաստացեալք, ծանրել իւրաքանչիւր ոք ըստ աստիճանացն զմատակարարութիւնս:

Եւս քան զեւս երկցունք զազաշխարութեան սահմանս ըստ յանցանացն, զուն զաման կարողացն ապրեցուցանել, թերեւս զինքեանս, բայց զկատարեալ թերեւս ի ձեռս ընրել յայտմ անձուկ զաւարիս զընտիր անխալ և անթերի կանոնադիրս, քաղում ջանիւ հատրնտիր անեկեղով զայսքանս պակակազարեալ

առաջի կացուցի կրօնասիրացոյ: Ուրեմն կալարուք զհեղա խրախոյս ձեզ առ Աստուածայինս վերաթուելոս: (Երես 1):

Այս սկանխարանութեանս կը յաջորդէ կանոններու հեղինակները. — Եւստանօր յայտենն հեղինակք զորոց կանոնաց և թիւք նոցին կանոնաց, ըստ կարգի գրեցելոց ի կանոնադիրս, զպտեկի ի ձեռնին, և ժամանակագրութիւն ըստ կարի գտեալ:

Առաքելոց առաջին և երկրորդ կանոնք ըմբռնելին ըԺԲ. կանոնք:

Թաղէտի առաքելոյն ԼԳ. յեղեհիայ ի Ջալալիայ աշակերտէ իւրմէ գրեալ: Յամի Տեսուն

Փիլիպպոս առաքելոյն ժ. կանոնք: Հարանց հետեւողաց առաքելոց, ԻԷ. կանոնք:

314 — Անկիւրիայ ժողովոյն ժԱ. հարց, ԻԱ. կանոնք:

Նիկիայ, ՅԺԷ. հարց, ԻԱ. կանոնք: 325 — Երկրորդ Նիկիայ ճԺԲ. կանոնք:

325 — Լուսաւորչին Լ. կանոնք:

340 — Աթանասի Ղ. կանոնք:

340 — Մակարայ Լ. կանոնք, ի խնդրոյ որբոյն Վրդանիսի:

380 — Կոստանդնուպոլսոյ Գ. կանոնք:

370 — Գրիգորի Աստուածարանի Լ. կանոնք:

Բարսեղի հայրապետին Կեսարու առ սուրբն Աղփիկոս, Ծ. կանոնք:

Երկրորդ Բարսեղի առ մեծ քահանայն թէպոսոս:

Անտիոքայ Ա. կանոնք:

Երրորդ Բարսեղի ՄՀԳ. կանոնք:

380 — Եփրեմ Խուրբին, որ ուսուցանէր յանապատ Ը. կանոնք:

527 — Ներսիսի հայրապետի Աշտարակեցոյ և Եւբաշապոյն Մամիկոնից եպիսկոպոսի և Պետրոսի քերթողին, ժողովոյն որ ի Դղին, ԼԷ. կանոնք:

314 — Կեսարու ժողովոյն Ի. եպիսկոպոսաց ժ. կանոնք:

314 — Նիոյ Կեսարիոյ ժԶ. եպիսկոպոսաց Ի. կանոնք:

332 — Գանգրայ ժողովոյն զլիսուոր Եւսեբիոս ժԳ. հարց, ԻԲ. կանոնք:

335 — Անտիոքայ ժողովոյն ԻԶ.
հարց, ԼԻ. կանոնք:

320 — Լաւողեկիայ ժողովոյն ԻԵ.
կախկոպոսաց, ՄԵ. կանոնք:

347 — Սարգիկիայ ժողովոյն ԻԴ.
կանոնք:

375 — Եպիփանու ժողովոյն Ե.
կանոնք:

470 — Եղիշէի, Ա. կանոնք:

431 — Եփեսոսի սուրբ ժողովոյն
Զ. կանոնք:

420 — Կիւրղի Աղեքսանդրցոյ Ե.
կանոնք:

426 — Սահակայ Պարթև հայրա-
պետին մինչև ի հինգերորդ բովանդա-
կին ՄԻ. կանոնք:

447 — Հայոց ժողովոյն ի Շահա-
պիվան, գլխաւոր երանելին Յովսէփ,
հանդերձ Խ. կախկոպոսաց և բազում
երիցամբ և ազատօքն Հայոց և սուրբն
Վարդան, Ի. կանոնք:

Երկրորդ Անտիոքայ ժ. կանոնք:

485 — Աբրահամու Մամիկոնելից
կախկոպոսի առ Վաչագան, Դ. կանոնք:

480 — Մանգակունւոյ ժԲ. կանոնք:

685 — Սահակայ Վերջնոյ ժԵ.
կանոնք:

715 — Յօհաննու Ուննեցոյ իմաս-
տասիրի ԼԲ. կանոնք:

768 — Միսիւի կաթողիկոսի Հայոց
ԻԴ. կանոնք:

488 — Վահագայ Աղուանից ար-
քայի ժողովոյն ԻԴ. կանոնք:

645 — Դմիտր ժողովոյն Ներսիսի
կաթողիկոսի Շինողի ժԲ. կանոնք:

Երկրորդ Եղիշէի Ա. կանոնք:

Մակեդոնական:

«Աստուծոյ Երանելի:

Անճիւն Առանձին.

Կրթիւ ի Կանոնա

Պատմ. Պատմութիւն

Փոքիւ Բերկալոյն:

«Սբ եւ առնակաւորաւ յիմպոյն Եպիփանու
գլխաւոր և առաջնեաց. յայն իմանալ տարեից
խորդացելոյ ի խորս խոյն և եկեղեցեաց.

ՅԱՅԱՅ ԳԳԲՔ յԱռաջնեաց անտեղի ՅԱՅԱՅԻՆ
Փրկչին 1800 և 1805-ի. ի յԱռաջնեաց

Պատմութեան Ա. կանոնք:

Մեարտայ Ա. կանոնք:

Ներսիսի Երանելի ԱԴ. կանոնք:
Երկրորդ Մեարտայ Ա. կանոնք:

Երկրորդ Եղիփանու Դ. կանոնք:

Երկրորդ Երանելի Ա. կանոնք:

Երկրորդ Ա. կանոնք:

Երկրորդ Բ. կանոնք:

Երկրորդ Երանելի Ա. կանոնք:

Երկրորդ Երանելի Ա. կանոնք:

Մեարտայ Ա. կանոնք:

Մեարտայ Ա. կանոնք:

Մեարտայ Բ. կանոնք:

Միսիւի Աղուանից կախկոպի
ժողովոյն ի Պարտու Է. կանոնք:

Ներսիսի Ա. կանոնք:

Երկրորդ Եղիփանու Ա. կանոնք:

Մանգակունւոյ Երանելի Ա. կանոնք:

Երկրորդ Ա. կանոնք:

Երանելի Ա. կանոնք:

Երկրորդ Ա. կանոնք:

Մեարտայ Ա. կանոնք:

Մեարտայ Ա. կանոնք:

Միսիւի Աղուանից

ՄԴԱ. կանոնք:

Սորձ առ ալ ինչ ինչ մեկնութիւն յո-
ժանց կանոն յարկին. եւ զայն ի վրա
բարեկամ:

Այս քանից իւր յարկին Երանելի
առաջնեան քանից տարեացով
միջկէտքին. Երանելի անտեղի
առաջնեան յարկին. զոր կանոն
կար ի յարկին:

Մանգի. առաջնեան յարկին
առաջնեան յարկին և կարկանդակով:

Երկրորդ Երանելի Ա. կանոնք:
«Սբ եւ առնակաւորաւ յիմպոյն Եպիփանու
գլխաւոր և առաջնեաց. յայն իմանալ տարեից
խորդացելոյ ի խորս խոյն և եկեղեցեաց.

Երկրորդ Երանելի Ա. կանոնք:
«Սբ եւ առնակաւորաւ յիմպոյն Եպիփանու
գլխաւոր և առաջնեաց. յայն իմանալ տարեից
խորդացելոյ ի խորս խոյն և եկեղեցեաց.

ՅԱՅԱՅ ԳԳԲՔ յԱռաջնեաց անտեղի ՅԱՅԱՅԻՆ
Փրկչին 1800 և 1805-ի. ի յԱռաջնեաց

Երկրորդ Երանելի Ա. կանոնք:
«Սբ եւ առնակաւորաւ յիմպոյն Եպիփանու
գլխաւոր և առաջնեաց. յայն իմանալ տարեից
խորդացելոյ ի խորս խոյն և եկեղեցեաց.

սխալք են յանհմուտ գրչաց ներմուծեալք, զորս ի տեսանելն քո նե(ր)հակա մերոյ, մի լիցի քեզ իսկոյն ընդդէմ մեր զինիլ: այլ բարդատեալ գրագրութիւնն զանազիրս ընդ միմեանս, զուգիցն զտանել և ուղղութեան աշակերտիլ:

Առաի յոյժ լիցին ինչ և սոքին

Քանզի յոմանս կանոնս ծանոնս եղեալ էին զուպաշխարութիւնս, և զայլս ի նոյն նիւթ ներմամբ թեթեւագոյնս՝ մեք ըստ մեծի մասին զթեթեւան եղաք կամ զերկուսն, իսկ վասն ժամանակիս զանոնութեան:

Եւ կանոնք ոմանք ներհակք միմեանց էին ի գիրս կանոնաց աշակէս եղաք և մեք, թողեալ զքննութիւն զատարաց եկեղեցոյ:

Նաեւ զկանոնս ոմանս կրկին և վերստին եղաք յայլ և ալլ շարացութիւնս և զլիսատառս, առ ի գիրս գրտանել զխնդրելին. և բառքս ճնութիւն և պոսնկութիւն անխախտ փոխանակ միմեանց եղաք, որպէս էր ի կանոնագիրս:

Սոյնպէս և յոճ շարացութեան ի բառս և ի բանս՝ ըստ մեծի մասին կանոնագրացն հետեւեցաք:

Արդ թէպէտ բարեք զգայի սրբազանիցն լինել մերձիլ առ սրբազանս. յայց որպէս ի կանխարանութեան ասացի՝ յորդորք ոմանց սիրելեաց էր՝ որ զանարժանս և զանբաւական յայտ գործ յանդգնեցոյց:

Ուստի խնդրեմ ի մտաւոր վերծանողացդ ի սոյն գրուած, ողջախոհ իմն նախանձու բերել յաշխատութիւնս ի թերութիւն մեր, և զերազանց մտաց

ձերոց զնիցն ի սոյն առատացուցեալ ևւս քան զեւս բարձրագոյն կացուցանել զարագան մատեանս կանոնաց յաշտանակս երկնաբերձս յեկեղեցոջ ի լուսաւորութիւն մտաց մերոց, ի գիտութիւն չափոս յանցանաց մերոց, որոց զամբարձման լիցի գտանել զանձուկն ճանապարհ ընդ դուռն նեղ, որ ի յաւիտենականն ի վեր տանիցի զմարդիկ ի կեանս. քանզի և մեք և մեր աշխատութիւնս և աշխատութեան նպատակ այդ էր իսկպպէս: Զի նախանձ արկցուք ձեզ զերակատարիցդ յայց սմին անտիրացնոյս ելանելոյ:

Երես 64-75 «Յաղագս պատկերամանացեցոց» խորագրով հատուած մը (Երես 64-66) և «Ի խնդրոյ Յովնայի վարդապետի հրեշտակարանակ սուրբ ուխտի Մեծոփայ վանաց և ծառայարար կատարեալ Յակոբայ վարդապետի Պերմեցոյ աշակերտի Պետրոյ վարդապետի եղնկայ, յաղագս ազգականութեանց բաժանման» ծանօթ ճիւղագրութիւնը կը գրաւէ (Երես 66-75):

«Քաւեցեալ սակաւութս՝ եթէ արժան զատիք յիշեսցիք Յ. Դ. (= Յակոբ զպիբ) ընդ ծնոցս իմ ընդ համայն ընտանիս:

Գաղափարեցու տալ տարբ կանոնացիրս որ ի սրբոց հայրապետացն աւանդեալ փայ Շաքատանեւոյս սուրբ եկեղեցի: արթնեցեալ ի հասցնելի սուրբ Յեփանճոս եկեղեցոյ գաղափար քաւանայի (այս վերջին երկու բառերը տարուած կ'որ աւելցուած են թանագրով) ՌՌԷ. (=1821) Նոյեմբերի Գ. (=3),

ԹԻԻ 34

ՓՈՔՐ ՔԱՐՈՋԿԻՐԲ

Քուլքի 40 կամ Երեսք 80: Մեծութիւն 32,7x20,7: Գրութիւն 25,7x16,5: Տաղ 36-38: Նիւթ տողաշարուած. հաստ զոռնատ կապուտակ թուղթ: Կազմ կէս կաշի: Գիր նուար: Իջագրութիւնը կրկին

նշած է, մէկը հակառակէն (քիչ) գրքիս վերջէն 3-44 (թղթահամար). Իւսար չի տալ տողին յաւանդքին վրայ առ ք. ք. ԿԵՆ:

Հատուած այ տեսն ունի. այ նիցի-

նակ, ոչ թուական, ոչ յիշատակարան:
Աւելի քարոզչորդի նկ. մը ունի:
Այս պատճառով «Փոքր Բարոզգիւր» մա-
կադրեցի հատորիս նախադր:

Երես Ա. Առանց խորագրի կը սկսի.
«Վարդապետք ասեն թէ Աստուա-
ծածին նման է ձկան միոյ, որ կռչի
աստաֆ» եւն. Աստուածածնի նկատ-
մամբ աշխարհական զանազան խորհրդ-
դածութիւններ: Այս հատուածը կը
գրասէ մինչ 13րդ երեսին վերջը և կը
վերջանայ այսպէս.

«Որդեակ, դիկանս քո հեղութեամբ
անցոյ, և ընտանիքի մարդոյ սիրելի լի-
ցիս. յոր հայեցեալ սորին Բանակ Բա-
նանայ առէ. Ստացիր քեզ շրթունա
քաղցր, և զամենեւին արապեա քեզ
բարեկամս:

Երես ԺԴ. «Գրեալ է ի գիրս Չորս
Տարեաց թէ էք նախապարհ մի ի մէջ
երկուց լեռանց» եւն.:

Այլ ալ հատուածներ բնդհանրա-
պէս «Վարդապետք ասեն թէ» կամ «Ի-
մաստունք ասեն թէ» եւն. սկստածնե-
լով:

Երես ԻԲ. «Երանելոյն Յոհաննու
Ոսկերեքանին ասացեալ յԱնտոակ Որ-
դին»:

Երես ԻԷ. «Յոհաննու Ոսկերեքանին
ասացեալ ի Մեծատան և ի Ղազար»:

Երես Լ. «Յոհաննու Ոսկերեքանի
ասացեալ ի Մաքսաւորն և ի Փարիսե-
ցին»:

Նորէն կը շարունակուին իրարու
հետ կապ չունեցող հատուածներ շատ
մը «Երեսքաններ ու «Օրինակներ»,
որոնք ցոյց կու տան թէ քարոզի վար-
ժութեան համար պատրաստուած առ
նկուն զործ մըն է հատորս, և հաւանա-
բար Նալեանի ձեռքէն ելած. Նարեկէն
յանախակի օրինակներ և պատմութիւն-
ներով ու առակներով համեմելու ոճը
եւն. և լեզուն ալ կը մատնեն Աստու-
ծաբանին գրելը:

Առաջին կողքին ներքին կողմը,
դէպ ի վեր թրքերէն սա առածները
գրուած են, հաւանաբար Նալեանի ձեռ-
քով.

«Բեռամբին նէր պիր սէօզիւ լալի
մերճան ինճիտիւր,
ճահիլին նէր պիր սէօզիւ արպէլի
նան ինճիտիւր»:

«Տառք արարսան	Ալլաւ.
Էնգապ արարսան	Քիթապ.
Իշ արարսան	Իպատէթ.
Քեար արարսան	Գանահաթ»:

ԹԻԻ 35

ՊԱՐՏԵԶ ՀԱՎՈՒԱՅ

Թուղթի կամ հրեայ 650. որոց քուն
դրուածն է 552: Մեծութիւն 32x20,5:
Գուրթիւն 21,2x14,8, հրկւսէն, իւրա-
քանիւրս միւսակ 0,7.2 ս.մ. լայն: Տուլ
42: Թեքի լի: Նիւթ արողշարուած. լա-
թուղթ: Կալմ կաշի: Գիր կառնուար և
միօրինակ նօտք. ձեռագիր Վանադէցի
Ճէր Յովհան Երանայ Միթղոյեանի:
Խաղաղիւնը և սկստածներ մութ կար-
միրով. զլուխներ աւել տեղ քոյնաղիւ
են: Կառուի թողում են սկիզբը թուղթ
մը, երես 2. Գրք երեսին կէսը, 5-8
երեսներ, 7րդ երեսին սկիզբը, որ բուն
գործին սկստածն է, խորանի տեղ բաց

շգուած է: Դատարկ են նաեւ 553-626:

Երես 637-647 «Յանկ նախադասու-
թեանը և ամանց հա զլիւտոր մտածու-
թեանը և բանից պարունակեցիւր ի
մտածելի տեղ»:

Կառուի՝ 647 երեսին կէսը և 648-
650 երեսներ:

Մասնէն և:

«Փարսէ խմբուր»:

«Յորում ամենայն վարդապետու-
թիւնք հաւատոյ և վարդոց. հարկաւոր
ամենայն հողաբարձու քահանայից,
պատշաճէլ (պատշաճեալ) առ քարոզս,
առ քրիստոնէական վարդապետութիւն,

առ վրնաքանուկներն և առ դիպուածս իսզհի մտոց, պարուհեակներն:

Արարեալ և շարադրեալ ի զերշարդոյ Յակոբայ Մարկանթոս Աստուածաբան վարդապետ և նովուռ:

Թարգմանեալ ի լատին լեզուէ ի հայ բարբառ ի ՎՈՒԿԱՅ վարդապետ և ԽԱՐԵՆԴԵՅՍ, հրամանաւ ԹՈՒԼԱՆՆՈՒ զԴԱՍԿԵՐ և առակերտացաւ պատրիարքի Կոստանդինուպոլսոյ, որ Կոջան անուանէր:

Թակ աշմմ ի բարբառ վաշխումն սրբոյ Կարապետի արքիմանաւոր նախարարի Միգրիշ Էսպուհաթոյ վարդապետի Նորոգ ընդորինակեալ ի Միլլոյկեան Տէր

Յովնան Վանանդեցի վարժապետ Բանայի սուրբ Սահփաննոս եկեղեցոյն Զմիւռնոյ համբաւաւոր քաղաքի:

Յամի Տեառն 1825 ի Մարտի 9 սկսեալ, ի Դպրատան Զմիւռնոյոյ:

Մանօր.— Ինչպէս որ տեսանք, զբոքի վերջը գրուած է «ցանկ նախադասութեանց և ոմանց եւս զխաւար մտածութեանց և բանից պարունակեաց ի մատենի աստոյ»:

Թէն 40 ձեռագործն մէջ աւելի լաւ շինուած է ցանկս, հետեւաբար հոն գրինք «Պարտեզ հովուացոյն ամբողջ ցանկը»:

ԹԻՒ 36

ՔԱՐՈՋԻՐԻՔ ԿՐԻԱԿԷԹ

Թուղթ Կամ երեսք 853+3=856: Մեծութիւն 32×21,2: Գրութիւն 24,3×11,4 Տող 36: Նիւթ հասարակ թուղթ տողաշարուած: Կազմ ամբողջ կաշի փայտի վրայ, կողքերը սակեզած կաղապարուած, պորտը Աստուածածնի փոքրիկ պատկերով: Դիւր նստը: Գտնարկ են երես 1ին կէտը և երես 2ը, ուր 5 տող ուսանաւոր կայ, երկուքուկէս տողի մէջ գրուած: Գտնարկ են նաեւ 854 երեսին կէտը և 855-856 երեսներ: Երես 81էն ետքը բոլոր խորագիրները կարմրադեղով: Շատ լաւ պահուած է:

Մատենան է Նալեան Յակոբ պատրիարքի քարոզչութեամբ, տարւածն բոլոր կիրակիներուն համար: Խմբագրուած է 1755-1758, երկ ճաբուան ընթացքում, ինչպէս կ'երևի իր յիշատակարաններէն: Երես 1 «Զբոլոր գործս զայս նութրեմ քեզ Հոգի սուրբ Աստուած, զքոյս ի քոյոցդ քեզ առաջնոյ պարզեւոյ ընծայելով ազգատս՝ ամենահարստի Տեառնըդ իմոյ ստացողիդ որպէս և Աստուածաբանն Դրիդոր, ի նախն որ ի վերայ քոյ Աստուածաբանութեանցն, ասաց թէ մեք աշխատ վստահանաւք ի Հոգին զոր պաշտեմքն, մինչ զի Աստուածաբանութեանս աստ արացուք

սկիզբն: Վասնորոյ և հիմն ամենից բարեաց, և արմատ բնաւից պարզեաց զքեզ դաւանելով, զկանխախաճս զայս քարոզ ի պատիւ Աստուածութեանց նութիւնով, զօգնութիւն քո հայցեմ նուաստի ի բանասիրաց ՅԱԿՈԲ և եթ անարժան Պատրիարքս Կոստանդնուպոլսոյ Որպէս զի որ յամենայնի նուազեալն եմ, զիս քեզ համայն ստանալով, զգոյն իմ և զբարեւոյ զոյն՝ խրանամեալ զարմանիցես, և անուանդ քում զփառս տացես: Եւ զի զու եղեր պարզեւ շարժարանաց էակցիդ և փառակցիդ, նմին իրի յԱրքայի առաւել վերցնոյ մեծի Բարեկեցեալն սկսայ ի փառս քոյ: յամի մարդեղութեան քե օժեկոյ Տեառն իմոյ Յիսուսի Քրիստոսի 1755 և Հայոց ՌՄԴ ի Մարտի երեքն»:

«Զգործս ձեռաց մերոց ուղիղ արա ի մեզ Տէր և զգործս ձեռաց մերոց յաւջողես ի մեզ»:

Հոս տող մի կայ լեռնած:

Երես 2

«Գիր, քեզ պրեմ որպէս Դպիր

ՅԵՐԱՍԱՊՈԼ չըզեմ պիտիր.

Ի ընակիչսն անդ հաղորդ.

Ի զխաղիւրն մերակցիր.

Յէք զխաղիւրն ձեռն մախր»:

Երես 853 «Բ պարզեւաց հոգւոյն սրբոյ աւարտեցաւ Կիրակէից Քարոզ-գիրքս, յամի Տեառն 1758. և Հայոց ՌԲԷ. Յունիսի ամսոյ ժի՛. Ի տօնի սրբոյն Յօնանու Մկրտչի և Աթանա-գիոնայ եպիսկոպոսի ի փառս և օրհնա-նէս և միոյ Աստուածութեան Հօր և Որդւոյ և Հօգւոյն սրբոյ, և ի պատիւ ամենօրեանայ մօրն Յիսուսի և Աստու-ծամանի Կուսի, ԻՄԹ ՅԱՏԿԱԿԱՆ ԱՅՅՆԱՌԻԻ ԵՒ ԲԱՐՆԵՈՒԻ, Եւ սրբոյն Յօնանու Մկրտչին և ամենայն սրբոց»:

Հոս ալ կայ տող մը քերուած, ինչ-պէս նաեւ երես 852 ներքին լուսանց-քին վրայ:

Երես 854 Սաղմոսէն և Ժամգիրքէն 12 տող քան մը բնագործնակուած է գէշ ուղղագրութեամբ, զոր գծեր են և տա-կը դրած են սա անէձքը. բոլորգիր գրով.
«Անիձեալ» ոչք համարձակին ի տուրբ գիրս պրել զխելացնորութիւն յի-մարութեան իւրեանց»:

Քարոզգիրքս զազափաբուելէն ետ-քը, Նալեան աչքէ անցուցած է ծայրէ ի ծայր և մոռցուած նախադասութիւն-ներ աւելցուցած կամ սրբագրութիւններ բրած է լուսանցքներու վրայ, տեղ տեղ ալ տողընդ մէջ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Երես 3 Քարոզ առաջին Պենեկոս-սէի նոգւոյն սրբոյ զայսեան ի վերայ քանին Յօնանու ժԺ. 15 ուր աւէ Տէրն.
«Եթէ սիրէք զիս զպատուիրանս իմ պա-հեաջիք: Եւ ես ազաշեցից զհայր. և ալ մխրթարիչ տացէ ձեզ, զի բնդ ձեզ բնակեցի ի յաւիտեան: Չհոգին ճշ-մարտութեան զոր աշխարհս ոչ կարէ ընդունել, զի ոչ տեսանէ զնա և ոչ ճա-նաչէ զնա. բայց զուք ճանաչէք զնա, զի առ ձեզ բնակեցի և բնդ ձեզ եզիցի»:

Երես 25 Եւկարոզ Քարոզ Սրբոյ Երարդութեան ի վերայ քանին Յօնանու երէք են որ վկայեն յերկինս. Հայր, Բանն և Հոգին սուրբ, և առքա երէքեան մի են. Ա. Յովն. Ե. 7:

Երես 33 Քարոզ երարոզ Կիրակին գկնի Պենեկոսսէին, ի վերայ քանին Ղուկասու Դ. զլուխ ԻԷ. համարին, ուր աւէ. «Արդարեւ տեսն ձեզ, զի բազում

այրիք էին յաւուրս Եզրայի ի մէջ Իս-րայէլի, յորժամ փակեցան երկինքնս ևս»:

Երես 24 Քարոզ չորրորդ ի վերայ ելման ի վերայէն սրբոյն Պրիգոր մեր Լուսաւորի:

Նուք որ եկիք զկնի իմ, ի միւսան-գամ զայստեան, յորժամ նստցի որդի մարդոյ յԱթոս փռաց, նստջիք և զուք յերկտաան աթոս ևս. Մատթ. ժի՛. 27:

Երես 51 Քարոզ Ե.րդ ի վերայ օսնի կարկեայ ի սուրբ Պրիգոր Լուսա-ւորէն և յիս ելմանն ի վերայէն:

Եղեն յայժմոմ նաւակատիք յերու-սագէմ և ձմեռն էք, և շրջէք Յիսուս ի տաճարին ի սրահին Սաղմոսն. Յոն. ժ. 22:

Երես 65 Զ.րդ Քարոզ երարոզ Կի-րակի գկնի նոգւոյն սրբոյ զայսեան, ի վերայ քանքանին. յայժմոմ զնաց Յի-սուս ընդ արտօրայս նոցա ի շարաթն և աշակերտքն քաղցեան և սկսան հասկ կորզել և ուտել ևս. Մատթ. ժի՛:

Երես 85 Քարոզ Ե.րդ Չորրորդ Կի-րակի գկնի Պենեկոսսէին, ի վերայ բնա-րանին Մատթ. ժի՛. 38, ուր յանդիմա-նի նախ ուրարցութիւն զպրաց և փա-րիսեցոց, որք զկնի աշխարհն նշանաց տակաւին իբրեւ զոչ տեսող՝ խղզէին զնշան, ըստ յայմ «կամիմք նշան ինչ տեսանել ի քէն»:

Երկրորդ, աստիկ պատասխանին Քրիստոսի խոստմամբ նշանին Յօնանու, բառայմ «ազգ Հոր և շնացող նշան խնդրէ, և նշան մի տա-ցի նմա. բայց նշանն Յօնանու մարդա-րէի» ևս: Երրորդ՝ առ բերին ի Քրիս-տոսն ճեռաւոր ազգն կուսապաշտից ի զատապարտութիւն զպրաց և փարիսեց-ոց, զի չիմուէացիր քարոզութեամբն Յօնանու ապաշխարեցին և զշխոյն հա-րաւոյ ևկն ի ձաղաց երկրի լսել զի-մաստութիւն Սաղմոսնի ևս:

Այս քարոզի առաջին մասին մէջ նախանշում վրայ խոստում տանն Ոգի-տիտի մէկ կտորը կը յիշէ ուսանաւորի վերածնելով.

... «Եւ բոլոր Հան նախանշումն է ի փոսա նախանշեցելոյն. բայց նա-խանշումն առաւել ինքեան փոսէ և

զաւս իւր ինքեամբ փորել, և զորոգայթ բաճաստեղծն, զոր ըստ կարգի ոտանա-
ինքեան յարէ: Գիրութեամբ զրացուն՝ ւորեցաւ ի մէջը.
ինքն նիհարանայ: Ուստի ասէ Օվիտիոս

Ճախանձն է մի դառնութիւն ետեղեալ ի բերանի.
Նախանձստին աշքն է թիւր, ոչ երբեք ուղիղ հայի:
Փանկոտեալ է տառափք ի մազէին դառնութենէ.
Կուրծն է լի լեզի մաղձի ոչ պարզեալ յօշորակէ:
Թունաւորեալ չարին լեզուն, աշքն ի վայր միշտ հակելով,
ի ծագերց յոժժ հեռացեալ ի բաղդս ալլոց հայելով:
Ալլոց ծիծաղն է ինքեան ցաւ տրտմալի աղէտագին,
Զգուն հանգիստ ոչ վայելէ, ալլոց հակմամբ լայ ուժգին:
Բաղդից ալլոց ոչ հաւանի, թէպէտ և միշտ նախանձի:
Զապերտախոս ինքեան տեսեալ մորմոքի միշտ և նախանձի:
Մինչ յաջորդեալ զո՛ք ի պատիւ տեսեալ զնա հառաչէ,
Եւ զյաջորդմամբ ալլոց թաղձեալ նա ոչ երբեք ամաչէ:
Յնց ծընեալ յիւրմէ սրտէ, անդէն ուտի յախմանէ,
Սուր սրեալ շինէ ինքեան զինքըն նովիմբ խղիւղողէ:
Զանցեալ ըզրաղդս ալլոց զովէ ի կակիծ տալ զրկելոյն,
Թէ յաջողակ տեսցէ անդէն ի խոր խոցի նա խկոյնս:

Երես 100 Քառոց Ը.դ Լինկերոզ
Կիրակի գկնի Պենսիլուսէի՛ն ի վերայ
Մաաթ. ԺԳ. 24: Երբմէ երեք արտա-
հանին, նախ թէ ո՛րն է ազարակն և
բարբ սերմն և սերմնացանն: Երկրորդ,
զի՛նչ է քունն և ո՛րն է որմն և ցա-
նօզն: Երրորդ ո՛րն է հունձն և հնձօղքն:
Իններորդ քարոզ մոռցուած է և կամ
թէ սխալ մակագրուած է. որովհետեւ
Ը.դգէն կ'անցնի տասներորդին:

Երես 107-8 Քառոց ասաներոզ
Վնցերոզ Կիրակի գկնի Պենսիլու-
սէի՛ն ի վերայ քնաբանին, որ ըստ
Մաաթէոսի ԺԴ. 13: Եւ իբրեւ լուաւ
Եփեսոս զկնի զնաց անախ նաւու յանա-
պատ տեղի եւն: Երբմէ նախ ուսա-
նիմք, թէ ոչ պարտիմք զկաւորդութիւն
մեր չափակցել ընդ զալոց փորձութեան,
այլ խոյս տալ, զի մի փորձողք Աս-
տուծոյ երեւիցուք: Երկրորդ՝ և յամբու-
խէն ուսանիմք զճերմեռանդութիւն լսել
զրանն Աստուծոյ և ոչ պատճառել զպէտս
մարմնոյ, մինչ որ տայ զմեծն, տայ և
զփոքն եւն: Երրորդ, ուսանիմք և
յուսազրկեք ի Տեսանէ, թէ զորոյ զհո-
գեկան պէտան հոգայ և այլք մարմնա-
կան պէտքն զկնի զան հոգեկանին, զի
Քրիստոս նախ հոգեւոր հանցի. զժողո-
վորդն կերակրեաց և ապա մարմնաւոր
հանցի և ձկամք զմարմնաւոր պէտս

նոցա:

Երես 118 Քառոց ԺԱ. Կիրակի
Վարդավառի՛ն Ալլակերպութեան Տեսող
Ի վերայ Մաաթ. ԺԶ. ԺԳ. ուր նախ
բացալայտին կարծողութիւնքն Լըէից
զՔրիստոսն և յայտնութեամբն Զօր Աս-
տուծոյ, և ճշմարիտ դաւանութիւն Պետ-
րոսի զԱստուածութենէ Քրիստոսի, 16
համար: Երկրորդ, ցուցումն չարչարանցն
Քրիստոսի, մահուանն և յարութեան,
21 համարէն մինչեւ ցգեթըն: Երրորդ,
փառքն պայծառակերպութեան Քրիս-
տոսի, վկայութիւն հայրական, և նման
ամպոյն հովանաւորութիւն Զոգւոյն
սրբոյ և ներկայանալն Մովսիսի և
Եղիայի, Գլ. ԺԷ. մինչեւ ցգեթ(ը)՝ հա-
մարն:

Երես 138-9 Քառոց ԺԲ. Երկրորդ
Կիրակի՛ն գկնի Վարդավառի՛ն ի վերայ
Մաաթ. 10 համարին: Զգոյշ լերեւք
մի արհամարիցէք զմի ի փոքրկանցս
այացանէ: Երբմէ և ի հետեւեալսն,
նախ ցուցանէ, թէ հաւատացեալքն առ
նա վասն խոնարհութեան և աղքատու-
թեան ի կարծիս մարդկան փոքրիկք
են, քայց առ Աստուած մեծք համարին:
Երկրորդ, թէ հրեշտակք նոցա և աղօթքն
և պաշտօնքն միշտ առ Աստուած ժա-
մանեն: Երրորդ թէ նախաբանմանեալք
են ի փրկութիւն նոցա, և սուրբ կեն-

գանձից ան ջուս ուղիարաց, թեպէս և մարտաւէր իցեն ի մէջ շարաց, որպէս մարգարեաց ի խնո շարանց և որպէս ցորեան ի մէջ յարցից:

Երևա 150 Քառոց ԺԴ. Լիրոց Կիրակիի գկնի վարդավառի, ի վերայ թաթ. 3. նախ ի արքայն Քարիսիաց փառն արեւակման ցնոջ, երկրորդ, ապաքաքական պատմութիւնն Քրիստոսի, երրորդ իստադրութիւնն Հրէից պատմաւս արձանիմ:

Երևա 161 Քառոց Կառոց Կիւակիին գկնի վարդավառի, ի վերայ թաթիկոսի Թ. ԺԴ. նամարին. սեւ յիս մասնիչսն ծագանեալ, և 36 թիւս ի Գաղիկոս, շարագը գաւառարանն Աստուծոյ ևն, յարց երեք արանանին. նախ թէ փառն է՞ր Յիսուս յետ մատնելոյն Յոնաննու սկսանի քարոզել: Երկրորդ, թէ ո՞չն է կատարեալ ժամանակն: Երրորդ թէ զորպիսի ապաշխարութիւն յարող, և հաստաւ յաւետարանն յարդրէ:

Երևա 171 Քառոց Հիմզերոց Կիրակիին գկնի վարդավառի, Մաշկոսի Բ. Ա. մինչ ցԺԲ. համարի վերջն, յորում նախ ցուցանի շնորհալի վարդապետութիւն Քրիստոսի, ալդ պատճառաւ իստանն զնովա ի լսել զրանն: Երկրորդ, գկնի զորդը բանին, Քրիստոս հաստատէր զրանն իւր զործով, կրկնակի բժշկութեամբ անդամալուծին ըստ հոգոյ և ըստ մարմնոյ: Երրորդ, զարմացումն պարզամտաց և փառաւորելն զԱստուած:

Երևա 184 Կիրակիի երկրորդ գկնի վերափոխման Քառոց երկրորդ ի վերայ բնարանին Դուկ. Ա. 39. Յարուցեալ Մարիամ յաւուրն յայնոսիկ, զնաց ի լեռնակողմն փութապէս ի քաղաքն Յուդայա, Խորրդապէս աշուս բնարանին, նախ իմանամք զկատարեալ յարութիւն սրբուհոյ Աստուածածնին: Երկրորդ թէ փութապէս զնացեալ ի լեռնակողմն վերին դաւառին: Երրորդ թէ եմուս ի տուն քանանաշապուտին Զաքարիայ, աշխնքն Քրիստոսի, ի ներքին կողմն վարդարանն:

Քարոզներուն թիւք հոս կ'ուղղէ դաւաժարողը, փոխան ԺԼ. ի, գնելով ԺԼ.:

Երևա 198 Քառոց ԺԸ. Լիրոց Կիրակիին գկնի վերափոխման Ա. Աստուածին ի վերայ Մարկոսի Գ. 42. և 30. Բրքեւ ընդ երեկո լինելք տակ եկաշք անցնող յայնիկս. յորում նախ ցուցանի Կրեկոսի արեւգութիւնն մեղաց, յորմէ պարտիւք հրաւարել: Երկրորդ, հասկաւ թմամբք ցապալութարութիւն, և իմփա գալիարսն: Երրորդ, թէ առանկ փոքիւ սկի Քրիստոս զնոյ փրկել, քան թէ ստանալս կոտորանի:

Երևա 210 Քառոց ԺԹ. Զարոց Կիրակիի գկնի վերափոխման սուրբ Աստուածանին, ի վերայ Մարկոսի Զ. և 30 համարին: Ժողովեցան առաքեալքն առ Յիսուս և պատմեցին նմա զամենայն զոր արարին և զոր առացին: Յորով և ի յետապալիցն, նախ ուսանիմք թէ զոր ինչ բարի և զորն անեմք և զհրամարտութիւնն ուսուցանեմք, պարտիմք առ հեղինակն Աստուած վերաբերել: Երկրորդ թէ ամենայն վաստակեալք ի զորն առաքիկութեան և ի բանն ճշմարտի վարդապետութեան, ընդ Քրիստոսի հանդէին յանապատի արքայութեան: Երրորդ թէ որք աստ բանին Աստուծոյ յազին մոտանալով զկարիս մարմնոյ, անդ ի յերկինս ի սեղան Հօր Աստուծոյ՝ յազեցուցանէ Քրիստոս զնոսին երկնային հացին կենաց, աշխնքն անմահութեամբ:

Երևա 218 Քառոց Ի. Հիմզերոց Կիրակիի գկնի վերափոխման Աստուածունին ի վերայ Մարկ. Լ. 32. ուր նախ, գկնի և զնովն թշնի Քրիստոս յարիւնակ թեւթեան մերայ և ցալն թքալն և մատմբն: Երկրորդ, թէ աշխարհաւոր մարդոյն յարաց նանկ ասոյ զԱստուած և ի դուր շարժել: Երրորդ, զոգի Քրիստոսի կարողութիւնն զամենայն ինչ յարաց առնելով:

Յարցարարացը հարմեալ կը սկսայի իմել ի տեղ թԺ. գնելով. յայնք ԻԶ. րոյ շարոյցին կը յաւիչ, առանց իւր գնելու: Երևա 235 Քառոց ԻԲ. Խալվիւաց Կիրակիին ի պոթիւ սրբոյ իային ի վերայ Գեորգիոսի, թաթ. Գ. 14. Երրորդ, յարցարացոյց Մովսէս զոմն յանապատին: Նոյնպէս բարձրանալ պարտ է Երրորդ մարցոյց: Զի ամենայն ոք հաստատուիցէ

ի նա մի կործնէլ- ալ ընկալցի զկեանան յախտեանականս։ Զորոց բանից երեք նաւաքեն։ Նախ, թէ սուրբ խաչն բազմօք զուշակեցաւ ի հետմն։ Երկրորդ, թէ կանգնեցաւ յերկրի ի քաշկութիւն խաչիկեցելոցն ի սասանաւէ։ Երրորդ, թէ նաւատով խաչիկեցելոցն ընդունիմք զյաւիտեանական կեանսն։

Երես 251 Քառոց ԻԲ. Երկրորդ զկնի կաշկեացին։ Ի վեշալ քնարանին, որ ըստ Մաշկոսի ժ. գլ. 5 և 6 առաի յաբուցեալ զայ ի սահման Լըկաստանի յայնկոյս Զորգանաւոս։ Եւ երթալք զարմեալ խոնկալ ժողովուրդն առնաւ, և որպէս ապուր էր միանգամ ուսուցանելը զնոսաւ եւն.։ Իսկ աստ երեք կարեն շաշափել։ Նախ թէ պարզամիտ ժողովուրդքն հետեւէին նախ ուր և զնայր, թէ ի լեռն և թէ ի ծովագրաւ և թէ ի սաւանարն, վասն որոց և պատճառ նոցա հետեւեանն։ Երկրորդ, Փարիսեցոց շարտիւնն հակառակութեան ի փորձել զնա։ Երրորդ, թէ որպէս փրկիչն անձանկիր էր ի բարոգութիւն բանին կենաց։

Երես 262 Քառոց ԻԲ. Երրորդ կիրակիի վաղագայ սուրբ կաշկին. ի բան առաքելոցն զազաւ. 2. 13։ Այլ ինչ քաւ լիցի պարծիլ, բայց միայն ի խաչ Տեան մերոյ Բիսուսի Քրիստոսի, որով ինչ աշխարհ ի խաչ ելեալ է և եւ աշխարհի։ Զորոս նկատին երեք, թէ խաչն ո՞րպէս պարծանք է Պօղոսի և եկեղեցոյ։ Երկրորդ, թէ որպէս աշխարհ ի խաչ ելեալ էր յաշ Պօղոսի, երրորդ, թէ Պօղոս ո՞րպէս ի խաչ ելեալ էր յաշ աշխարհի։

Երես 268 Քառոց ԻԶ. Զարրոց կիրակիի զկնի խաչի վերացման. ի վերայ Մաշկոսի ժԱ. գլ. և 27 համարն։ Փան միանգամ յերեսագլէմ և մինչեւ ի սաւանարի անդ զգնայր եւն.։ յորմէ Դատաւանին. նախ յանգնեցան հարցումն զպրաց և Փարիսեցոց վասն զկրօնացի իշխանութեան նորա։ Երկրորդ ապացուցական հարցումն Քրիստոսի, որինակաւ մկրտութեան Բոհաննու։ Երրորդ՝ զպրաց և Փարիսեցոց պատրասակաւ թաքտցումն նշմարութեան, և

Քրիստոսի ոչ արկանելն զմարգարիտն առաջի խոզից։

Երես 276-277 Քառոց ԻԷ. Լինկերոց կիրակիին, ի վերայ Մարկոսի ժԲ. գլ. 35 համարն։ Պատասխանի եւ Բիսուս և առ մինչ ուսուցանէր ի սամարին, զի՝ արդ ասեւ զպիքքն եթէ Քրիստոսն որդի Դաւթի եւն.։ Զորմէ նախ կրթիմք թէ ի Տաճարի զպրաստանն Քրիստոսի, նանաչի կարեմք զԲիսուս՝ զու փրկիչ, վարդապետ, անդ ըստ Աստուածութեան և անկալ ըստ մարդկութեան, վասնայնորիկ և Մեխիա, աշխիքն Քրիստոս, և նամանկամայն որդի Աստուծոյ և Տէր և որդի Դաւթի։ Երկրորդ, զպուշացուցանէ Քրիստոս զժողովուրդն ի զպրաց, վասն նոցա կեղծաւոր նանգերիցն, անպիտանական ողջութեանդրութեանցն ի հրապարակի, զանազկութեանց ի ժողովուրդեան, և վարարագնալութեան ի յընթրիսս, անթթութեանցն առ աշխիս և վասն կեղծաւորութեան ազոթիցն երկարութեան։ Երրորդ, զովի աշխիս վասն առաւ սիրոս ի տալն զսակաւ, աշխիքն՝ լոմսիկս։

Դարձեալ սխալ թիւ։

Երես 289 Քառոց ԻԹ. Վեցերոց կիրակիի զկնի սբոյ խաչին։ Ղուկաս Դ. 14։ Եւ զարմաւ Բիսուս զորութեամբ հոգւոյն ի Դալիլիայ և ել նամբաւ զնրմանէ ընդ ամենայն կողմանս զաւառին եւն.։ Զորմէ և ի հետեւելոցն երեք ինչ ունիմք. նախ թէ յամենայն ուրեք ի բարիս, հոգին սուրբ է, ներմդիչ է և զմեզ զրդիչ։ Երկրորդ, թէ ըստ օրինակի Տեան, զո՞րքան պատիւ պարտիմք զնկն սուրբ զրոց, յոսին կանգնելով։ Երրորդ, թէ հոգին սուրբ որ է օժ զՔրիստոս ի մկրտութեան, առ ինչ պաշտօն առաքելաց զնա, աշխիքն, աւետարանել ազգատաց եւն.։

Երես 299 Քառոց ԼԱ. Եօթներոց կիրակիի խաչ զիւսին։ Ի վերայ Մատթ. ԻԲ. 39։ Եւ սուրբ երեւեացի նշան որդւոյ մարգոյ յերկինս եւն.։ յորմէ ուսանիմք, թէ մերս կատարածին խաչն զայ, որպէս կարապետ երկնաւոր թաղաւորին եւն.։

Երես 303 Քառոց ԼԲ. Ըներոց կի-

րակիին, ի վերայ Ղուկաս Ը. 17: 2թ. ինչ ծածուկ, որ ոչ յայտ լիցի, և ոչ գաղտնի, որ ոչ ծանօցի, և եկեացէ ի յայտ, ևւն: 3: Յոյոց բանից մինչև ի 11. համաշն, ուսանիմք նախ թէ բարոյականապէս ոչինչ գործ և խորհուրդ և բան է, որ ոչ յայտանայի: 17: Երկրորդ, թէ ունողաց զշորհն ինչ աշուստեալ լինի և յոշունողացն բառնի: Երրորդ, Քրիստոս գերազանցեաց մարմնաւոր մօշն և եզրարցն, զշորհնա կան մարտ և եզրարտ:

Երես 313 Քառոց ԼԴ. Լճեհոռոց Կիրակի, ի վերայ Ղուկաս Ը. 48: Եւ մինչդեռ նա խօսէր, զայս ոմն ի տանէ ժողովրդապետին և առէ, մեռալ զուստն քո ևւն: Բարոյականապէս նախ զուստը ծննդ)արեւր առաքինութեանց է հոգին մեռեալ մեղօք: Երկրորդ, Հար բօթատուն է սատանայ յուսանաւորացի: Երրորդ՝ ամենակարօզ յարուցիչ է Քրիստոս:

Երես 323 Քառոց Ժ. Երոռոց Կիրակի, ի վերայ Ղուկաս Թ. 44: Եւ զարմանային ամենեքին ի վերայ մեծամեծացն Աստուծոյ: Յորմէ ուսանիմք, նախ թէ բոլոր զործքն Քրիստոսի զարմանալիք է ինչ: Երկրորդ, ցուցանի ապրարախտութիւն մարդոց անոյ ուր ստէ, զի՛ք ի սիրտս ձեր, զի մատնելոց է որդի մարդոյ: Երրորդ, օրինակաւ մանկանն անէ զմեզ Քրիստոս ի խոնարհութիւն: Էւոս Յիսուս զմանուկ մի ևւն:

Երես 335 Քառոց Առաջին Կիրակի յիսնակամօի ծննդեան պահօցն, ի վերայ Ղուկ. ԺԱ. Եւ եղև ի տեղուշ Թուրք կալ յազօթն և ի զաղապելն յազօթից, ուսուցին առաքեալքն, Տէ՛ր, ուսո՛ւ և մեզ յազօթն կալ, որպէս և Յուաննէս ուսոյց աշակերտաց իւրոց ևւն: յորոց նախ ուսանիմք, թէ որպէս փրկին զործնական կենօք քաղեաց զիզմ աշակերտացն ի քաղաքն տեսականի ուսման ազօթից և ի զործն ազօթելոց: Երկրորդ, ինչ զազարտմն նորա ի գործոց իմիքէ՛՛ սկիզբն էր աշուց իմն զործոց, աշխնքն՝ ուսուցանելոյ: Երրորդ՝ թէ որպիսիաբար ուսոյց ազօթել:

Երես 357 Քառոց Երկրորդ Կիրա-

կի ծննդեան յիսնակաց, ի վերայ Ղուկ. ԺԲ. 13: Առէ մի ի ժողովրդեանէն ցնա վարդապետ տաս ցեղաբայք իմ բաժանել ընդ իս զժառանգութիւն. յորմէ նախ, ազանաց անյաղ քաղաքն, որք զհասարակաց բարիսն կամեն իւրացցուանել: Երկրորդ, յաւելի քան զտեսեալ պարգեւան Աստուծոյ ձեռնարկօզն՝ յանդիմանի առակուն՝ քակելից զշտեմաբան ևւն: Երրորդ՝ ցուցանի անկախութիւն և անհաւատութիւն ապրելոյ. անմիտ յայտ զիշերի ևւն:

Երես 368 Քառոց Երոռոց Կիրակի ի վերայ Ղուկաս ԺԳ. Եկին ոմանք ի նմին ժամանակի և պատմեցին նմա վասն Քալիլացւոց, զորոց զարինն Պրդատոս խառնեաց ընդ զոնս նոցա ևւն. յորոց բանից ուսանիմք զերիս, նախ, զհարկաւորութեանէ ապաշխարութեան, եթէ կամիմք զյաւիտենական փրկութիւն մեր: Երկրորդ, օրինակաւ թղթւոյն անթմանեք ի բերելն մեր վտերեւ կեղծաւորութեան և ոչ զպատու բարի զործոց: Երրորդ, թէ ո՛րպէս Աստուած համբերէ անպաղտութեան մերոյ տալով զժամանակ ապաշխարութեան:

Երես 381 Քառոց Չորրորդ Կիրակիին, ի վերայ Ղուկաս ԺԶ. 12: Եւ առէ ցկոշնատէրն, յործամ անրիցն ճաշ կամ ընթրիս մը՝ կոշեր զբարեկամս քո ևւն: 3: Յորոց բանից նախ ուսանիմք բոս զորոյ զմարմնաւոր ընդունելութեան և զկեցեպէ նորա, թէ զորս կերակրելի իցէ: Երկրորդ, բարոյականապէս ուսանիմք թէ ո՛վ է կոշօզն և ո՛րք կոշեցեալքն: Երրորդ, խորհրդապէս ուսանիմք թէ ճաշ կատարելապէս լինի յեկեղեցուշ ի խորհրդեան պատարագին և զկնի աշտտիկ կենացս, ի կոշնատան արքայութեան:

Երես 399 Քառոց Հինգերորդ Կիրակիին, ի Ղուկաս. ԺԸ. Եւ ասաց առ աշակերտան իւր ոչ է մարթ չկայ զայլ ինկողութեան քաշց վայ յայնիկ է յայր ձեռն զացցէ ևւն. յորոց բանից զերիս ուսանիմք. նախ, թէ հարկ է զայլ զայլ ինկողութեան, ոչ քաջարեականապէս ասեալ, այլ ի ինքութեանէ մարդկանց: Երկրորդ, զայլ ինկողացիւքն ժառան-

դին զգայն ցենսուսը: Երրորդ, միշտ ներքի մերաց յանդամարդը:

Երև 410 Քարոզ Վեցերոզ կիրակիին, ի թանն Դուգ, մի՞ 9. Արք երկու կշին ի սաճարն կույ յագոթն հեն. յորոց ցուցանի նախ փարխեցոյն թարի սկիզբն. զասարկ մէջն և յարապալն փարխան: Երկրորդ, մեջտուսին յար սկիզբն, ի մէջն և յարեզոյն փարխան: Երրորդ, զրին սեղ յարխան յար յիշոյ ի նորարաթին՝ փարխեցոյն և ի հետումն փարխաթին մեջտուսին:

Երև 421 Քարոզ Նորհերոզ կիրակի ի մեջ պահոց Քալեսի քանն, ի վերայ ընդարին, որ ըստ Դուգուտ, մի՞ 11. Առն ուր սեղ ապետական զանոյ յայտարն նոր առնույ իւր թու զարարաթին և զանոյ. յորոց զերթ ուսանիմք. նախ զարդուսկանու թիննին Քրիստոսի ըստ Աստուածութեան. Երկրորդ՝ աշխարհ նոր ի մարգարէին ըստ նաթինն Երարոյ՝ ամենայն թագարութեանն: Երրորդ, զերթն Քրիստոսի Կուսարոյ ի վերայ կեթանաւոյ, և զարդարեցին նորա արագը՝ են շրտաշին:

Երև 438 Քարոզ Ուրերոզ կիրակիին ի մէջ Քալեսի քանն պանոց. Դուգ, ԻԲ. 25. Եւ եղև հակառակութիւն ի մէջ նոցա. թէ ո՞վ ի նոցան նախարքի մեծ են: Եւր՝ թէ արեւն փարախարթին սեղարդ և և յիշատակն մանան: Երկրորդ, թէ արեղանին աշնայիկ և թանարութեան: Երրորդ՝ կուսարեայ մեծութեան ըստ Աստուծոյ լինի յարաշարքին:

Երև 448-449 Քարոզ Առաթին կիրակի զկնի Աստուածարքունիքան, ի վերայ Յոնանու: Բ. 41. Եւ յաւորն երրորդի նորանիւն էր. ի վառն Քալիկերոզ էին: Մերոց ցուցումն առնանիմք. նախ թէ ո՞րն էր Երրորդ օրն: Երկրորդ, թէ Քրիստոսն և Աստուածաթինն և աշխարհարքն զնոյնը ի նորանին. պատահին զգրեաւոր պատկին Երրորդ, թէ ո՞վ էր փոսայն Չորրորդ, փասն էր պակասեցու գինին: Հինգերորդ, գինեթին մարն Աստուծոյ ոգին լիարարութեան նորանեացն: Վե-

ցերորդ, ընդէ՞ր սաստիկ կերպիւ յառնեցաւ Յիսուս ընդ մարն: Եւթներորդ, զի՞նչ էր արեւն յն ի նախաջ մամու: Նակն իմ: Ութերորդ, զի՞նչ էին թափոյք կենեաթն և լցումն ջրով: Թններորդ, ի նազանդիլ լրամանաց նորա, որպէս ջուրքն կարողութեամբ նորա զարձան ի դինին: Տասներորդ, ո՞րն իցի յոսին և անոյլ գինին:

Երև 456-56 Քարոզ Երկերոզ կիրակի զկնի ձնեղեման Քրիստոսի, ի վերայ թանին, Ծու. Գ. 13. Եւ ոչ ոք էր յերկին, եթէ ոչ որ էր յերկնից որդին մարդոյ, որ էն յերկինս: Յարմ նախ առնիմք թէ ոչ ոք էր արեւն կար ի նախարարութեան Աստուածութեան ըստ Միքիստոսի Երկրորդ, թէ ոչ ոք ի վանի կար թանարեւոյ առնել զան զՄիքիստոս Երրորդ, թէ աչն որ ի վանն էր ի մարմին աչն էր տակաւն որ յերկին էր: և որ իբրեւ զն ըստերեւոյ էր ի խաշին:

Երև 465 Քարոզ Մերոզ կիրակիին ի վերայ Մոնանու: Գ. 13. Եւ յիւն էր կույ արեւն էր անոր և զնոյն ի Քալիկա. յորոց նախ առնիմք թէ Քրիստոս զկնի 2 (հին?) որինաց՝ անգրափոխեցաւ ի Քալիկայ նորայ օրինաց, Երկրորդ, զիմարարագին արեւն զնոյն մարգարէ ի մանան յիշեալ: Երրորդ, զագ մարդկան պարզեաց հաստուն իւրոյ զարդարեաց:

Երև 477 Քարոզ Չորերոզ կիրակի զկնի ձնեղեման Քրիստոսի, ի վերայ Մոնանու: 2. 36. Եւ և կամք չոր իմն՝ որ առաքեալն գիւ. զի պանեւն զոր էւն զիւ ձայր ոչ կարաիւ ի նախ, ալ յարուցի զնա յաւորն յետնում: Մերոց առնիմք. նախ, թէ ուր Աստուած յանեւոյ և զնոյն արեւն իւրոյ կարողարեւն պաշտպանելի: Երկրորդ, թէ Քրիստոս պաշտպանելու իւր յաւորեան յաւորն յետնում: Երրորդ, թէ զարարաթին նորոյն անմահական գինն:

Երև 488-489 Քարոզ Աստուածարոզ զանոյ կիրակի զարկենեղանին, ի վերայ Մու. Բ. 10: Յիսուս իբրեւ գիւտաց, թէ զարդ են յափարակել զնա:

զի որապցեն զնա թողաւոր, զնաջ
զարեակալ ի լեւոն միայն, յորոց ուսա-
նիւք, նախ, փախչիլ ի ժամանակուոր
փառաց և ելանել ի յետոն առաքինու-
թեանց, Երկրորդ, թէ յերեկոյն կատա-
րած աշխարհի իշխանեօք ի ձողմզք Աս-
տուածայն սնտոթեան: Երրորդ, թէ
ի հեռանայն Յիսուսի ի խնամարկելոյ
ձող աշխարհիս զանկոծութիւն յարու-
ցանէ ի վերայ հաստապցելոց նորա, և
սակաւն կատարեալ առաքելնքն զնա
ի վերայ ձողու վործնութեանց քառ նա-
նաթեան Տեառն:

Երես 501-502 Քառոց Առաջաւո-
րաց Կիրակիքն, Յօճանեաւ Զ. 22, ի վա-
ղիւ աւայր ժողովուրդն կայս յայնկոյս
ձողան են: յորմէ նախ, ուսանիմք,
թէ յետ Քրիստոսի զալստեանն յայ-
խարհ, այլ նաեւ եկեղեցւոյ ալ զոյ,
քաց ի նաւէ եկեղեցւոյ յորում Քրիս-
տոս աիլել, և աշակերտեալ հասաւա-
ցեալն պարտեւակին: Երկրորդ, այլ
նաեւ թ խղրեն զՅիսուս հերետիկոսքն
և ալքք, քայց գտանեն զնա յայնկոյս
ծովուն, աշխիւքն ի մէջ ճշմարիտ հա-
ւատապիւրց: Երրորդ, Քրիստոս առաք-
լ զժողովուրդն ի խղրել կենաց հացի քա-
նի վարդապետութեան իւրոյ:

Երես 514-515 Քառոց Երկրորդ Կի-
րակի զկնի առաջաւորաց ի քանն Յօճ.
Ե. 37, ի վերջնում աւայր մեծի տօնին
կայս Յիսուս աղաղակէր են:

Երես 520 Քառոց Անծի պանոց Բա-
րիկեմիայն Կիրակիքն, նախ առ քանն
Եւայնայ ԵՄԼ. Գոյնա զգրութեամբ և
մի՛ խնայեր, նախ պատուիրէ Աստուած
յարգողաց կողմէ զժողովուրդս յակգրան
պաւոյ ի խոստովանութիւն. աւել ուր
առն պատման ժողովրդեան իւրս զանե-
րէնութիւն նոցա Երկրորդ՝ խտոյնի
ցուցանէ զհեղեղադրակեան պահա. աւել
ուր աւել, խոսեցեցուցաք զանձինս մեր
և զու ոչ զիտացեր, պահեցաք և զու ոչ
տեւեր: Երրորդ, ապա զուղիդ կանոն
պահոց առ այն պահանջելի, համար Ե.
Եւ զվախանալ քարեատեա պահեցողու-
թեան, համար Զ. յայնժամ ծաւալեցի
կանոնս յոյս զու են:

Երես 536 Քառոց Ի Եոյն Կիրակիքն

ի վերալ պանոց, ի քանն առաքելոյն
Եւ զայս զիտել պարտ է մեզ փան ժա-
մանակին, զիտք ժամ է մեզ ի քնոյ
զարթնուլ են: Հօտ. ԺԳ. 11. Երբմէ
ուսանիմք նախ ժամանակ նորոյ որի-
նաց աիւ լուսաւոր է ի գործել և ոչ ի
նշխել ի մէջ մեզաց: Երկրորդ, պահն
զովի առաքելական կացուցամարք և
զանազանի: Երրորդ, յորոց զգուշանա-
լի է ի ժամանակս պահոց:

Երես 540-57 Քառոց Անծի Բարե-
կեմիայն, ի վերայ Սաւաթ. Գ. 1. Զգոյ
լերուք ողորմութեան ձերում են: Նախ
ուսուցանէ Տերն, թէ որպէս առնելի է
զողորմութիւն, Երկրորդ, թէ որպէս
յազոթն կայի է: Երրորդ, որպէս ձոմ
պահելի է:

Երես 580 Քառոց Երկրորդ Կիրա-
կի մեծի պանոց, ի քանն Մատթ. Ե.
17. Մի՛ նամարիք թէ եկի լուծանել
գործնս փառ զմարդարէն: այլ յետս
յորմէ և ի հետեւելոցն ուսանիմք, նախ,
թէ Քրիստոս որպէս ելից զգործն և բզ-
մարդարէն: Երկրորդ, թէ զքիստեւնա-
կան կատարելութիւն առ զիս կայանալ
Ան. Երրորդ, փախան կատարելութեան
է նմանութիւն նոր Աստուծոյ, 48:

Երես 581 Քառոց Երրորդ Կիրակի
Անծի պանոց, ի վերայ Անտառակին,
Հուկ. ԺԵ: Եւ էին մերս առ նա ածե-
նայն մարտաւորք և մեղաւորք լսել ի
նմանէ, յորոց ցուցանի, նախ որպիսու-
թիւն բժշկելի Նիւանդան: Երկրորդ,
հոգալան խնամակալութիւն երկնաւոր
բժշկին և նովելին: Երրորդ, ուրախու-
թիւն երկնայնոց ի բժշկութիւն Նիւան-
դոյ յորինակ զարման Անտառակին:

Երես 605 Քառոց Զորեորդ Կիրակի
Անծի պանոց ի վերայ Տեառնին: Այր
ոմն էր մեծաւորն են: Երբմէ քաղում
իւնէ ուսանիմք. ո՛վ է մեծաւորն և
առանձն. ո՛վ է անեղան. ո՛վ քաղում
տանիչք և ամբաստանութիւն. զի՛նչ
զործել ոչ կարելն, և մորառնալ ամա-
լին. ո՛վ քաղումապանք ձեռան իւրոյ,
և զի՛նչ ի մարմնակ պարտուց շնջում
քան մար ձիթոյն և յիտուն զոռն ցո-
րենոյ. զի՛նչ զովորութիւն Տեառնին, և
զի՛նչ քարեկամ առնելն ի մամոնայէ
անբաւարութեան:

նայել և Մարիամ Յակոբայ և Սաղօմէ, ցոյցան պատարասեցին խաւկա զի եկեւցեհն և օծցեհն զնա եւն։ ։ Յորմէ ուսանիմք, նախ, զխնկելի Զերմեռանդութիւն իւզարեքիցն յամենայն կեանս Յիսուսի վարդապետին։ Երկրորդ, թէ որպէս զկորուսեալն և զթաղեալն ի շարաթի, զտանն և տեւանն ի միաշարաթի։ Երրորդ, թէ չեղեալն յորդազեզուն խնդութեան նոցա հաղորդ առնել կամի զաշակերտան, մինչ ասէ, երթալք ասացէք ցաշակերտս նորա և ցՊետրոս. Մարկոս. ԺԶ. 1։

Երես 779 Քառոզ Երկրորդ Կիրակիի, աշխնքն ի վերայ նոր Կիրակիին։ Եւ յաւուրն ութերորդի զարձեալ էին ի ներքս աշակերտքն և թոժմաս ընդ նոսա եւն։ ։ Յորոց նախ ցուցանի զթութիւն Քրիստոսի առ թոժմաս ոստեալն յուսկանէ նորա, զոր կրկին որոաց յուսկանի իւրում ի ընդ զթիւն խորհրդական։ Ուրախացոյց զտրամեալսն, զորացոյց զերկշտան և ի հաւատն հաստատեաց զմոլորեալսն։ Երկրորդ, փակեալ որամբ մտանէ ի վերնաստան եւն։ ։ Երրորդ, ցուցմամբ զիրաց հաստատել զթոժմաս ի հաւատն, երանելով ոչ տեսանելով զհաւատացողսն։

Յրես 797 Քառոզ Երրորդ Կիրակիի զկնի Յակիմ. ի վերայ աշխատանքս Երանիսիս Երբ Յարութեան Եղիցի յաւուրս յետին յայտնի լեան Տեան եւն։ ։ Եւյ. Բ.։ Յորմէ ցուցանի նախ, թէ սուրբ Յարութեան տաճարն յայտանցաւ փոխանակ տաճարին Սաղօմնի, որպէս և Սիօն փոխանակ Սինայի։ Երկրորդ, եկեղեցին Քրիստոսի յայտնի է և երեւելի։ Երրորդ, թէ սուրբ Յարութեան տաճարն ամենայն ազգաց ի չեթանոսաց դարձելոց՝ հասարակ է։

Երես 805 Քառոզ Չորրորդ Կիրակիի, ի բանն Յօհաննու Ե. 19։ Նախ ցուցանի ամենակորսթիւն Քրիստոսի ի բժշկելն։ Երկրորդ, ցուցանի ի յարուցման հոգւով մեռելոցն մեղօք։ Երրորդ, կարողութիւն նորա ի յարութեան համարէն նշնեցելոց։

Երես 816-17 Քառոզ Հինգերորդ Կի-

րակիի. զկնի Յարութեան Յակիմ, Յօհ. Է. 14։ Երբեւ տանն ընդմիջեցաւ և Յիսուս ի տաճարն եւն. յորոց նախ ուսանիմք թէ Քրիստոս տաղաւար կազմեալ զեկեղեցի ի վերայ երկրի, ելեալ ի յերկնից տաճարն հոգւովս որբով ուսուցանել զնա։ Երկրորդ, վարդապետութիւն Քրիստոսի, ոչ կրթութեամբ էր, այլ ի բնութենէ անարի, զորով իմաստութիւն հօր։ Երրորդ, կամակատար ծառայքն Աստուծոյ հոգւով որբով ուսանին զմիտս վարդապետութեան Քրիստոսի։

Երես 829-30 Քառոզ Վեցերորդ Կիրակիի զկնի Յարութեան Յակիմ, ի բանն Յօհաննու Թ. 39։ Եւ ասէ Յիսուս ի դատաստան եկի յաշխարհս աշս, զի որք ոչն տեսցեն եւն։ ։ Յորմէ նախ ուսանիմք թէ Քրիստոս առողջ լուսատու է դրականապէս, այլ ոչ կուրսթիւն պատճառաւ նիւթականաբար։ Երկրորդ, թէ բնական կուրսթիւն մտաց ոչ է մեղադրելի։ Երրորդ, Քրիստոս ճշմարիտ հոգիւ է ոչխարաց, որոյ ձայնին լսեն նախաստեմանեալքն և կենդանի հաւատով փրկին։

Երես 842 Քառոզ Եօթներորդ Կիրակիի զկնի Արքայ Յակիմ. Երբեւ Յոգ. կազարդին, ի բանն Յօհ. ԺԲ. 12։ Ի վաղիւ անդր ժողովուրդ բազում, որ եկեալ էր ի օտնն, իրբեւ լուան թէ Յիսուս զայ յերուսաղէմ եւն։ ։

Այս Կիրակիս կոչի երկրորդ Մօղկազարդ, որ է օր չորրորդ զկնի համբարձման Քրիստոսի. նախ, զի որպէս զկնի յարութեան Ղազարու եկն Քրիստոս յերուսաղէմ, ի օտնի Ջատկին և զկնի հասարակ յարութեան բնութեան, եմուս յերկնայինն Երուսաղէմ։ Երկրորդ, որպէս ստոժք արմատենաց և ձիթենաց և Սաաննայ երգով մանկուսք զՔրիստոս զօգէին և օրնէին, նմանապէս աշար երկնային մանկուսքն օրնն ի վերանայն։ Երրորդ, զի որպէս ի մերձեալ շարձարանացն փառօք եմուս յերուսաղէմ, աշապէս և յաւարտել փրկակործութեան փառօք եմուս յերկինս։

զօրացն ի վերայ Մաթ. ԺԸ. 10: Զգոյշ լերուք մի՛ արհամարիցէք զմի ի փոքրեկանցս յայսցանէ. առեմ ձեզ, զի հրեշտակք նոցա յերկինս նաեւագագ տեսանեն զերեսս չոր իմոյ որ յերկինս է: Նախ զպահպանութենէ և զգործոց նոցա, և երկրորդ զերանապան տեսութենէ նոցա, որովք տեսանեն զԱստուած:

Երես 77 Թ. Քարոզ Հասարակ սուրբ վարդապետաց եկեղեցւոյ, յաւուր ձօնի սբոյն Յոհաննու Ոսկեբեռանին. ի վերայ Մատթ. Ե. 19: Որ արասցէ և ուստուցէ՝ նա մեծ կոչեացի յարքայութեան երկնից. յորմէ երեք ինչ իմանամք: Նախ զառաքելութենէ, որ ըստ գործնական վարուց: Երկրորդ, զուսուցմանէ տեսականապէս: Երրորդ, զվարձուց մեծութեան յարքայութեան երկնի:

Երես 89 Ժ. Քարոզ Առաջիկ Կիւսկից ի ձօնի ամենայն մարդարից, յերեւոյթարի աւուրն զկնի ձօնի հրեշտակաց, ի վերայ բանին սբոյն Ստեփաննոսի: Զո՞ ի մարգարէից ոչ նախանշին չարքն ձեր և սպանին զայնոսիկ, որք յառաջագոյն պատմեցին վասն զպատեան արդարոյն. յորմէ երեք ցուցանին, նախ, թէ զի՞նչ է մարգարէութիւն և քանի կերպ: Երկրորդ, թէ ամենայն մարգարէք խօսեցան զպաշտօնէ մեծիային Քրիստոսի: Երրորդ, թէ ամենեքեան կատարեցան վկայական մահուսմբ:

Երես 99 ԺԱ. Քարոզ ի վերայ հաւորեն առաքելոցն, Հուկասու Զ. 13: Եւ իբրեւ այդ եղև կոչեաց զաշակերտսն և ընտրեաց ի նոցանէ երկուսասան, զորս և առաքելաւ անուանեաց:

Երես 108 ԺԲ. Քարոզ ի Շաբաթի աւուր ի վերայ ամենայն սբոյն, ի բան առաքելոյն, Բ. Կորնթ. ԺԳ. 12: Ողջոյն տան ձեզ սուրբք ամենեքեան. յորմէ զերկուս իմանամք. նախ զթուոյ նոցա մինչ ասի ամենեքեան: Երկրորդ, զսբութենէ նոցա, մինչ ասի սուրբք:

Երես 115 ԺԳ. Քարոզ Նոյեմբերի ԻԱ. ի ձօնի երեք ամաց բնայնցման սուրբ Կուսին ի ճանաչն Սաղմոսին: Ճարտ գիտ Արքայ ի սենեակ իւր. ցնծացուք և ուրախ լիցուք ի քեզ. սիրես-

ցուք զստինա քո քան զգինի. ուզուեթիւն սիրեաց զքեզ: Յորոց բանից Բ. արտասանին. նախ թէ ո՞րն է այս սենեակս, յոր տարեալ եղև սուրբ կոյսն: Երկրորդ, ո՞չք ևն ցնծացողք և սիրողք ստեանց նորա քան զգինի:

Երես 123-124 ԺԴ. Քարոզ Յղութեան սուրբ Աստուածամոր, որ կասարի Կեկեմբերի Թ. ի վերայ Երզոց երգոյ Զ. 3: «Կեղեցիկ ես մերձաւոր իմ իբրեւ զանուշահոտութիւն. զեղեցիկ ես իբրեւ զերուսաղէմ, որպէս հիացումն կարգեալ». յորոց զերես ուսանիմք. նախ, թէ սբուհի կոյսն յղացաւ յարգանդին Աննայի իբրեւ զանուշահոտութիւն: Երկրորդ, պարսպեցաւ ամբապէս իբրեւ զերուսաղէմ: Երրորդ, բարեպէս իբրեւ զբանակ հիացման կարգեցաւ ընդդէմ սատանայի և զիւայց:

Երես 132 ԺԵ. Քարոզ ի մէջ պահոց սբոյն Յակոբայ յերեւոյթին, ի վերայ առաքելոցն մերոց Քաղկեսի և Բարդուղիմէոսի, ի վերայ Միքայէայ ԽԴ. ուր ասէ վասն նահագնեաց. «Դոպեացուք զարս փառաւորագոյնս և զծնօզս մեր ի սերականութեան իւրեանց. յորոց բանից իմանամք թէ սուրբ առաքելալքն մեք՝ էին արք զօգեւիք և փառաւորագոյնք. ամուլք նաւատոյ՝ և ի քարոզութեան լծարարձք զորքն և կատարումնք նոցին վկայական մահուսմբ:

Երես 142 ԺԶ. Քարոզ ի Շաբաթի աւուր ի վերայ սբոյն Յակոբայ Մծբնայ Հայրապետին, ի բանն Եսայիայ ԽԴ. «Բայց արդ լուր Յակոբ ծառայ իմ և Իսրայէլ զոր ընտրեցին» ևն. և Եւ նախ զգերագանցութենէ նորին ձնեղեանն: Երկրորդ, զկրկին անուանակրութենէ նահագաւորին Յակոբայ: Երրորդ, զհրեշտակական վարուց և զկենցաղավարութենէն: Զորրորդ, զառաքելարար չօվութենէն: Զհիւղերորդ, զհագիւսագիւս սքանչելեաց:

Երես 152 ԺԷ. Քարոզ ի վերայ սբոյն Խցնախոսի Աստուածազգեաց Հայրապետին Անիմոյ, ի վերայ բանին Մարկոսի, Թ. 35: «Եւ առեալ մանուկ մի կացոյց ի մէջ նոցա. և ընկալեալ ի զիրկս իւր ասէ, որ միանգամ յայտպի-

սի մանկատան ընկալացի յանուն իմ, գիւրեղունին. յորոց ուսանիմք նախ, իմ խոնարհքն միշտ ատալի Աստուծոյ կանգուն կան: Երկրորդ իմ յարգալուծեան երկնից ի գիրկն Աստուծոյ պարտադատէս ընկալեալք չինին: Երրորդ. զընդունողքն խոնարհացն՝ պիտիստես ընդունիմ:

Երես 102 ժժ. Քառոյ Արաւել
Կիւակէից, ի թմն Իւսէփ (Վարդապետ) եւ
Յակոբայ Տեառնեպօրն: Հաժեան մարգա-

րէն՝ Երեւանոյն Աստուծոյ անաց. աշուղէս ասացես ցծառայ իմ Դաւիթ, աշուղէս ասէ Տէր ամենակալ, առի եւ գրեզ ի վանաց հոռից, չինել քեզ յառաջնորդ ի վերայ ժողովրդեան իմոյ Բարսէլիս: Եւ էի ընդ քեզ յամենայն ուրեք, եւ ստատկեցի զամենայն թշնամիս քո եւ արարի գրեզ անուանի ըստ անուանց մեծամեծաց եւն. Բ. թգ. է. 8:

Այս քարոզին վերջը, երես 180-181, ուսանաւոր մը կցած է Նալեան:

Դաւիթ արքայ աշահալած մարդարէ,
Քնարի հարմամբ նա զայսրս շարքս վարէ.
Նոր տն իրիկուն իրիկունէնց երգարան,
Քնարին ինչմամբ Նալա ասնէ գին քեզ մարգարէ:

Սա քաղցրանայն զէտ բզմամաս մեծ վրկայն,
Զվարի երէս ասնէ որպէս բանական,
Տի՛նա զԱստուած, որում հրեշտակք երգարան,
Զմայլուն ասնէ ի ձայն քնարին որհնութեան:

Ապագինայ տն երամիշտ անուանի,
Եւրմէր քզվմն ի խորհանուն քնարի.
Դաւիթ ներքէր քզլոր տղաք Մուսողի,
Զքարեգին սիրտ մարգարէ ասնէր քզլոր:

Մարմնով է՛ր մարդ, մրտօք հրեշտակ երկնային,
Յերգս որհնութեան ընկերակցէր ընդ նոսին.
Որպէս հրեշտակ շնանայ սիրով արարչին,
Զուսկի հոգին յազատից մաքրէր կապարին:

Սուրբն մանորս, սեպուն որդի արքային,
Շինէ տանար էին նա զազգ մարդկային.
Նիւթ պատրաստէ Դաւիթ շինման տանարին,
Վարդարեպետ կարգէ գնակար սուրբ նոսին:

Մարգարէից Տէրն հայածող շար ազգին,
Կարգի տեսուչ անգամանեղայ սուրբ հոգին.
Ըղբորաւոր գայլս ի զառուեց թրնութիւն,
Մեղաշըջնայ Տեառն Յիսուսի տալ բաժին.

Կոյս վարդապետ եւ մարտիրոս պատկեռ,
Յեզ մարգարէ ներ Մարգարէ վկայեռ.
Քրիստոնէից փափաքելի էր եղեալ,
Հպատկեր փրկչին յինքն ունելով ներարպեալ:

Սուր տունք կենաց որդի հաստալ,
Մինն ստուերին, մինն որդեացքս կարալ.
Դաւիթ հրազ, Մեղոր ուրիս քերկկալ,
Զկենցադս համայն լուսաւորին ցերեկոյ:

Երկ բանալիք զանձուց փրկէին բարութեան,
Մինն ստուերին, մինն է նորոյս բացարան.
Երկու լծակք տապաւանկին յուս բարձման,
Գաղտնի խորոց նորա հզեն մեկնարան:

Անսաքացք կոշտեաց սրտից մեր հերկողք.
Ի կենաց ան անյետ հաշեաց նկատողք.
Ի մահուանէ զմարդիկ ի կենանս վերքերովք.
Ի կենանս նոցին իբր հայրաքար ցնծացողք:

Երկու աղունք եկեղեցւոյ լուսաւորք,
Զեւով մարդիկ ըստ հրեշտակաց մըտաւորք.
Հիւթին մարմնոյ թէպէտ էին մարմնաւորք,
Բայց ըստ վարուց զէտ անմարմնոց հոգեւորք:

Սրբոս ասորի, ներքոյկերի, պատուեցաք.
Հուշմամբ նոցին բարեաց մեծոց յուսացաք.
Վերջո փրկչին սուրբ Յնկեանէ կայրացաք.
Պրտեպոյն նոցին քգիտաւ երգեցաք:

Երեւ 181 Ի Բ. Քարոզ Ի վերայ
սրբոյն Սեփաննոսի նախասարկաւային
եւ առաքին մեծի եւ ամլաղբ վկային.

«Պոլեցին երկուտասանքն զբազմութիւն
աշտեկերաց եւ ասան բնարեցէ ք եղ-
բարք վկայեալս ի ձէնջ արս եօթն՝ լի՝
հոգւով սրբով եւ իմաստութեամբ: Եւ
ընտրեցին զՍտեփաննոս, աչբ լի՝ հա-
ւատով եւ հոգւով սրբով»:

Երեւ 194 Ի Քարոզ Ի վերայ գրլ-
խաւօր առախելոցն Պետրոսի եւ Պաւլոսի,
Ի քանն Երեւ. Ա. 18. «Եւ արար Աս-
տուծ զերկուս լուսաւորան զմեծամեծս.
զլուսաւորն մեծ յիշխանութիւն տուըն-
ջեան եւ զլուսաւորն փոքր յիշխանու-
թիւն գիշերոյն»:
յորոց բանից զերկս
իմանամք. նախ թէ Պետրոս եւ Պաւլոս
հաւասարապէս կոչին մեծամեծ լուսա-
ւորք: Երկրորդ թէ Պետրոս կոչի մեծ
լուսաւոր տալընջեան ի նմանութիւն
արեգակնի: Երրորդ թէ Պաւլոս կոչի
լուսաւոր գիշերոյ ի նմանութիւն լուսնի:

Երեւ 209 Ի Բ. Քարոզ Ի վերայ
սրբուցն Գրգորի Սննանու աւետարանչին
եւ Յակոբայ մեծի առաքելոցն «Եւ յա-
թոոյ առաքելաւն իւս յաւատարմութեւ
եւ որոտմանս եւ եօթն զամբարքս հրոյ
բարեպետիւս առաջի աթոռոյն, որք էին
հօգիթն Աստուծոյն. Յայտ. Գ. 10»:

Երեւ 210 Ի Բ. Քարոզ Ի վերայ

սրբոյն Բարսղի եպիսկոպոսապետին մեծին
Կեսարու, եօթնալոյս հայրապետին:

Երեւ 225 Ի Գ. Քարոզ Յաղագս
նախապատասխանեան առ ի բարեպետ
ընդունել զծնեալ իմանութիւն Յիսուս.
«Եւ դու, մահուկ, մարդարէ բարձրե-
լոյն կոչեալիք. զի երթիցես առաջի
երեսաց նորա. պատրաստել զճանա-
պարհս նորա», Դու. Ա. 76. յորոց
բարոյականապէս ուսանիմք. նախ թէ
պարտիմք անմեղանալ յայսմ ժամա-
նակի իբրեւ զՄկրտիչն Յովնաննէս. եւ
ըստ որում ասի մահուկ բարձրելոյն:
Երկրորդ, թէ պարտիմք առաջի երե-
սաց աստուածութեան նորա բարեպէս
ուղղել զմեզ, զի երթիցես առաջի երե-
սաց նորա: Երրորդ, թէ պարտիմք
պատրաստիլ ապաշխարութեամբ, առ ի
ընդունել զծնեալն ի Մարիամայ Աս-
տուածածին կուսէն. պատրաստել զճա-
նապարհս նորա»:

Երեւ 237 Ի Գ. Քարոզ երբման
առաւօտն ի նախառնակ ձնեղեանն
Քրիստոսի, ի յիշատակ աւետանն:

Երեւ 244 Ի Գ. Քարոզ Ի վերայ
գերամաւօր եւ գերամանջ ձնեղեանն
Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ: Քա-
րոզ նախկին ի վերայ Մատթէոսի.
«Գիրք ձնեղեան Յիսուսի Քրիստոսի»,
յորոց երեք ինչ իմանամք. նախ թէ

բաղկից, ի վերայ սբրոյն Սարգսի զօրա-
վարին ևս ողջով ճօրա մարտիտսին, ի
վերայ Սուլայա ԽԱ. 2. «Ո՛ր դարձելոյց
յարեւելից զարդարութիւն և կոշեաց
զնա գնետ իւր. երթիցէ և տալէ զհա-
տուցուն յանդիման հեթանոսաց: Տա-
ցէ չողոց զառաւ նոցա, և անցցէ իտ-
ղապութեամբ գնանապարհս առից իւրոց:

Երես 362-363 ԼԸ. Քարոզ ի վերայ
ևս օրեայ զայտեան Տեանն ի անաւն,
ի վերայ Ղուկ. Ի. 22. «Ան իրբու լցան
աւուրք սրբութեան նորա ըստ օրինացն
Մովսիսի, ածին զնա յերուսաղէմ, յան-
դիման առնել Տեանն ևս. յորոց նախ
ուսանիմք թէ Յիսուս, աննդ զառն
Աստուծոյ, զմանրութիւն օրինացն վասն
մօրն, ինչն յաննն առնուր, լուսելով
մօրն զարեւի ինչ: Երկրորդ, թէ Յի-
սուս ոչ բացմամբ աշգանդի մօրն ծնաւ
և տակաւն անդրանիկ է և որ էր ըստ
աստուածութեան սուրբ կոշի և ըստ
անցեալ մարդկութեան: Երրորդ, ող-
ջախն կուսութիւն մօրն ցուցանի ըն-
ծալմամբ տաաբակաց և լիութիւն շնոր-
հաց որդւոյն ընծայմամբ աղանեաց:
Չորրորդ՝ ձերն Սիմէան հրամանաւ Հոգ-
ւոյն Սրբոյ կար ի մարմնի՝ մինչեւ ի
տեսանել զօծեալն Քրիստոս: Հինգե-
րորդ, բացայայտէ զապագայ դործ
մանկանն Յիսուսի, թէ կանգնէ զհաւա-
տացեալս և զլորէ զիստասիրտ անհա-
ւատս, և նշան հակառակութեան լինչ:
Վեցերորդ, մարդարեանայ զմանուանէն
Քրիստոսի և զցաւոյ սրտի մօրն ի մա-
մանակի շարշարանաց որդւոյն: Եօթ-
ներորդ՝ յամի յամի երթային ծնողքն
հանդերձ Յիսուսիս յերուսաղէմ ի տա-
նարն, և երկուստասանեալ մնայ Յի-
սուս յերուսաղէմ:

Երես 381 ԼԹ. Քարոզ ի վերայ
բարբառնացն մերոց սբոցն Ռանակալ
Տաղապետին ևս Մեսրոպայ վարդապետին,
ի բանն Ա. Կրնթ. ԺԲ. 4. «Թէկակո
բաժնիք շնորհաց են, աշ չոցի նոյն էս:

Երես 387 Խ. Քարոզ ի վերայ
վարդանանց զօրավարացն Հայոց. ԽԷ. 2
վկայիցն որ կասաբեցան ի մեծ սրացե-
րազմին. սբայց չոցիք արդարոց ի ձե-
ռին Աստուծոյ են և ոչ մերձեցի առ

նոսա մահն ևս. Բանաս. Գ. 1:

Երես 393 ԽԱ. Քարոզ ի վերայ
երկն սուրբ ժողովոյն, ի ոսկի Կոստանդ-
նուպոլսոյ սուրբ ժողովոյն, առ բանն
իմաստութեան Զ. 26. «Բարգմաթիւն
իմաստեց զրկութիւն աշխարհիս:

Երես 398 ԽԲ. Քարոզ Շաբաթի
աւուրն ի վերայ ևս մանկանցն վկայից,
որ ի Սիբասիա կասարեցան:

Երես 402 ԽԳ. Քարոզ Շաբաթի
աւուրն ի վերայ յաւուրեան Ղազարոս.
«Ան էր ոմն հիւանդ Ղազարոս» ևս. յո-
րում նախ ցուցանի արգիւնս սիրելու-
թեան Ղազարոս և քերքն նորա Մարիա-
մու և Մարթայի: Երկրորդ, զրկուս
հիւանդութիւն Ղազարոս: Երրորդ, առն-
նալիս ցարկութիւն Քրիստոսի ի յո-
րագանելս գնա յարեւորոյ:

Երես 411 ԽԴ. Քարոզ Մանկեաց
նկատարքի աւուրն ի բանն Մով. ԻԱ.
18. «Ան աշխարհ քրքիս զարնու ուղղէն
ի ցուցանի գաղանաւ. յայն երեւի
նախ թէ ցարք յուրան Քրիստոսի ըս-
տաշարեանովս նշանով ցուցանի նորին
փրկութեան մօրս: Երկրորդ, թէկնին
տեղեւոյք և անպապ նշանով զվերեւ
ընտելի աստաքիտութիւն կեցեալորոց:
Երրորդ՝ թէ որք ցանկեղծութիւն մասնա-
նակին քրիստոսեայ ո՛ր կամին պապա-
քերէ, անիւններն և յարման:

Երես 412 ԽԵ. Քարոզ Պապ Շո-
րհեաբքին, ի խորհուրդ մասնութեան
Քրիստոսի, Մարկոս ԺԳ. «Ան էր Զատիկ
և բազարչակիր յես երկուք անուրք
իմայրին զտանույտագեան և ցղիւրդ
էմէ պիտոյ գնա նեկեայթեամբ կոյնայ
ուպանորեցեալ. յորոց նախ ցուցանի
աղեքսիտութիւն երկից տա յարեւորոցն:
Երկրորդ, աննկարելիս մասնեցելոյն
երրորդ, նեկեայթիւն Սագաթի ան վեր-
ջապետին:

Երես 433 ԽԶ. Քարոզ Պապ Հինգ-
ապքի աւուրն, ի խորհուրդ սբոյ պա-
ստապին, ի բանն Ա. Կրնթ. ԺԱ. 23.

Երես 448 ԽԷ. Քարոզ ի նոյն
սուր Հինգապքին, ի խորհուրդ ոսնա-
լուսլին, ի բանն մով. ԺԳ. 1. «Ասանէ
չեկնիւնս անախ և զն գնալեքեան և
տեսոյ զնեկեայ սբ տիմոտէս ևս. յո-

բոց նախ ուսանիմք թէ՛ Քրիստոս որ-
պէս տանուտէր աշխարհի, զոտս հիւր
եկեղացն առ ինքն հաւատով լուսնայ ի
մեղաց և կերակրէ: Երկրորդ՝ ցուցանի
թէ՛ հաշակողքն հաղորդութեան, պար-
տին մաքրիլ և ի ներելեաց մեղաց, որ
ստիւք նշանակի: Երրորդ, ցուցանել
ծաղրագոյն խոնարհութիւն Քրիստոսի՝
լուսցմամբ ոտից աշակերտացն:

Երես 461 եւ. Փարոզ Կեակ չար-
չարանացն բոս կարգի:

Մասն առաջին — Յաղագս նախա-

չարածման ի լաց և յողորմն վասն չար-
չարանացն Քրիստոսի: զոր մեղք մեր
պատճառեցին (Երես 462-466):

Մասն երկրորդ — Յաղագս ազո-
թելոյն Քրիստոսի ի պարտիզին և
արեամբ քրտնելոյն և զոհացեալ ելին
ի լեւոն ձիթենեաց (Երես 466-470):

Մասն երրորդ — Յաղագս բմբռնման
և ձաղանաց Տեառն մերոյ Յիսուսի
Քրիստոսի (Երես 470-477):

Երրորդ մասին վերջը, ոտանաւոր
մը.

Ո՛ր ևս մայր իմ քաղցր և անոյշ նազելի,
Զկուսածին որդիդ եկ տես ցաւալի.
Ձմռն է անց յարեմէս իմ բուսաւ վարդ,
Ե՛կ ժողովեա՛ պսակ զխոյզ առ ի դարդ:

Քանի թրթուր մահուն որ դիս չէ՛ հարեր,
Զի կենդանի գալ տեսանել մի՛ յամեր.
Դու մորենի անկիզելի ի հրեոյ,
Զիս առչորեաց վիշտ ձաղանաց և ցաւոց:

Դու տապանակ մանանայիս զետեղման,
Զիս մանանայս ոտից արին խխտ կոխան.
Ըզկուսական մարմինն ի քէն զոր աօր,
Ե՛կ տես ի՛նչպէս զէտ կարմիր վարդ կու վառի:

Մեղաւորաց տո՛ւր աւետիս թողութեան,
Թէ՛ իմ որդին կազմէր արեամբ աւազան.
Յամէն վիրաց առաք արեան կու քրզիւէ,
Ոյք որ սիրով բմպն շնորհ կու բաշխէ:

Արի՛ եկ դու իմ ազաւնի պարզամիտ,
Տե՛ս թէ՛ ա՛յս է ձաղուկ քոյին ճշմարիտ.
Վարդ երեսն իմ զեղնած զէրին դարձեր է,
Աշնան տերեւ մերձ ի թափիլ մերձեր է:

Պետրոս հեռի նստեր դիս ո՛չ նանաչէ,
Սուրբն Յօնաննէս վախուն հեռաւոր նշմարէ.
Մազաղաղենին տալեան նստեր ակն ածէ,
Թէ՛ զո՛ր շընորհ մեղաց ներման որս անէ:

Առաքեալքն իմ չիլ ևս վրէժի պէս փախեան,
Հարին զհօվիս և ոչխարք իմ ցրուեցան.
Յուզա մատենեց զանմեղ զգառնուկրդ գալլոց,
Սրտիկս աչրի զէտ մորենին չունի բոց:

Արի մա՛յր իմ զստին քոյին համբուրեմ,
Հէլալութիւն զթած մօրէդ իմ հայցեմ.
Քանի արեւս որ ի մայրըն չէ՛ մբտեր,
Զիս լուսաւոր գալ տեսանել մի՛ յամեր:

Մասն չորսորդ — Յազազս փշապըս-
տակեցման և ծաղրեցմանն Յիսուսի
(Երես 477-480):

Մասն հինգերորդ — Յազազս խա-
շին բարձման Տեառն մերոյ և բռնալի
ազգեցման Աստուածածնին Մարիամու
հանդիպման իրերաց Տեառն և կուսին և
խաչեցմանն Բրիստոսի ի Գողգոթայ
(Երես 480-490):

Այս մասին մէջ ալ տեղ տեղ ոտա-
նաւորներ աղուցուած են:

Աստուածածին —

«Ա՛յ իմ աննման որդեակ,
Իմ հոգւոյս հոգեկ դու զասակ.
Ա՛յ իմ անմեղուկ զանուկ,
Տաւարակիս ողջախոս ձակուկ:

Ո՛ր ես բարկ արեւ որդի,
Որ նրման փայլէիր վարդի.
Ողջ կացիր որդեակ իմ պահ մի,
Զի մայր քո տեսոյզ կարօտի:

Զհոգիկդ ի քեզ պինդ պահէ,
Դա՛յ մայր քո զքեզ ողջ պտանէ.
Ա՛յ իմ փող Գարբիւղի,
Զձայն քո ինձ արա լսելի:

Իմ հոգիս հոգւոյդ քո փոխան,
Է՛ր լինիս մահուան կոխան:
(Երես 484):

Դստերք Երեսուղէմ —

«Կարմիր ու գնճրմակն երես,
Ի՞նչ գտնես զեղնած տեսանես:
Դրլուխն յոսկուց է կեփաղոյ,
Արդ պսակեալ է ի փըշոյ:
Հերք զլիսոյն է զէտ աղաւու,
Կաթենն աշմիկի դարեան առու:
Լուսեակալ կաթմար աշն սուրբ աշեր,
Ի տեսոյն աչոյ յո՞ւժ մի՞նացեր:
Ծընօտք նորին ըզխունկ բուրեակ,
Ի միմեանս են արզ կըցեցեակ:
Շրթունք նորա զմըռսալից,
Լար կարմիր և աղեղն երկնից:
Լարն է կարեր եղեր անձայն,
Դոյն աղեղան ցրուեալ ունայն:
Ձեռքն ոսկեղէնք թարսիս ակամբ,
Տկարացեր խաչին բարձմամբ:
Որովայնն է շափելոյ ակնեայ,
Բայց փորճարի պէս մաղկըտայ:

Մրունք նորին կնեայ քարի,
Ոսկեխաւթիսի՝ աչլ ո՛չ շարժի:
Տեսակ նորին զինչ Լիբանան,
Երկտակ եղեալ զխաշն ի բարձման:
Կոկորդ նորա լիք քաղցցութեամբ,
Արդ դառնացեր զեղին արքամար:
Չունի տեսն դարաւ իսկի,
Աչլ է բոլոր իսկ սիրելի:
Դեղեղկութեան նըշան չունի,
Ի մէջ փշոց վարդ նրմանի:
Ի՞նչ չե՛ս աւտար դու արդ մեղի,
Նա կ'ըստուղէ դրան մեր քեզի:
(Երես 485-86)

Երգ ի զմեաց Աստուածածնին, առ
խաչեցեակ միակ որդին —

«Ա՛յ իմ ամաղ թեթիւ Յիսուս,
Յօղեցեր յաշացոյ արտասուս:
Ա՛յ իմ բարկ արեւ որդի,
Մի՞նցար զէտ խոր գիշերի:
Ա՛յ իմ գոշնդոյն աղեղ,
Դունաթմափ եղեր զէտ տրեղոյ:
Դո՛ւ գեղմըն ցօղով իլի,
Դամեցար հեղար ի կալի:
Ա՛յ իմ դրախտ ցանկալի,
Չոր ոտից եղեր կոխելի:
Ա՛յ իմ երթնաղեղ շուշան,
Կարմիր վարդ եղեր դու զարնան:
Ա՛յ իմ գուարթնոց ցանկալի,
Համայնից եղեր տաղակալի:
Է՛ր իմ միամար դառնուկ,
Ի մօրէս խըլեցար զազտուկ:
Ա՛յ իմ ընտրեալ ի թիւոց,
Վառեցեր ի սիրտ իմ նընոց:
Ա՛յ իմ թագադարոյ որդի,
Դեղ եղին պսակ փըշալի:
Ա՛յ իմ միւր և քաջորդի,
Ի բարին գործել միշտ արի:
Ա՛յ իմ իսկաբուն քարի,
Դիպեցար դու աւտար շարի:
Ա՛յ իմ իւզանոյշ որդի,
Թափեցեալ որ ոչ ժողովի:
Ա՛յ իմ լեռն իմանալի,
Յածացար ի ներքոյ խաչի:
Ա՛յ իմ խնկի ծառ որդի,
Անոյշ հոտ քո աչլ ոչ բուրի:

Ա՛յ իմ խորհրիս (խորհրիս?) քաղց-
րազոյն,

Դառնացար դու լեզույ հանգոյն:

Ա՛յ իմ ծառ կենաց որդի,

Քո պտուղ էր արտոյժելի:

Մո՞վ ծով իմ աշեր որդեակ,

Ազաւնոյ աշաց նրմանակ:

Կէօհէր ու կարմիր որդեակ,

Է՛ր եղեր զէս պատ բազիրակ:

Ա՛յ իմ հաց կենաց Արտու,

Զփայտ մահուն բարձեր ի քո ուս:

Ա՛յ իմ հարաւոյ հոգմիկ,

Ենչեւո՞վ տալիք մեզ ծաղիկ:

Այն իմ ձայնեղն արտուտի,

Փորացաւ եղեր չի խօսի:

Զղեկազարն համայն աշխարհի,

Հո՞վ մահուն առեր կու տանի:

Այն իմ ճառագայթն հօր,

Զի փայլէր հրաշիւքն այն հրգօր:

Ա՛յ իմ մանուշակ ծաղիկ,

Զգլուի քո է՛ր անեւ կախիկ:

Մի՞թէ՛ Լաւրոյից կամիր,

Ըզեկոյց մեռելոց ւազիր:

Ա՛յ իմ Արտու քանկալի,

Շրջաւազոց դու բուն քաղնալի:

Երոան դու ծաղիկ նման,

Երկիրն արեր կիւլիսթան:

Ա՛յ իմ շուշան բազիրակ,

Միրանի ներկար մանուշակ:

Ա՛յ իմ ոսկենուռ որդի,

Քեզ եղին պսակ փշալի:

Չեա խօսիր դու արդ քաղցրաձայն,

Եւ ասէր մայր իմ Մարիամ:

Պարտէզ ծաղկալի որդի,

Չար ոտից եղեր կոխելի:

Ա՛յ իմ Լուր կենաց որդի,

Դառնացար զէս Լուր Միտայի:

Ա՛յ իմ Լուր կենաց որդի,

Քեզ ետուն քացախս եւ լեղի:

Ա՛յ իմ ռեախնածոր դաւակ,

Բոլորից ցաւոց ոշարակ:

Սրտիկս է մարեր որդի,

Զէս ճըրաջ իսկի չի վառի:

Վասն է՛ր չեա խօսիր որդի,

Եւ ասէր ո՞ր տեղդ կու ցաւի:

Տէրման եւ իլան դանուս,

Դեզ անեմ քեզ հոգւոյս իմուս:

Իրեւմ քեզ անոյճ երգեր,

Փարատի քո ամէն ցաւեր:

Ա՛յ իմ փառաց թաղաւոր,

Ի փայտաց արին գլեզ թափուր:

Ա՛յ իմ քընար տասնազի,

Կտրեցար ձայնիկդ ոչ լրսի:

(Երես 489-490)

Երես 490 ԽԹ. Քարոզ Յաղագս
քաղման Քրիստոսի եւ փառաւոր զեղեզ-
մանիւն. «Երբեւ երեկոյ եղև՝ եկն այր
մի մեծատուն յԱրիմաթեայ, որում
անունն էր Յովսէփ՝ եւն. յորոց բանից
նախ զովի բարեպաշտութիւն Յօսեփայ: Երկրորդ, հանդիսաւոր թաղումն Քրիս-
տոսի եւ փառաւոր զեղեզմանին:

Երես 499 Մ. Քարոզ Ի խորհուրդս
Աւագ Շաբաթիւն. վասն Աստուածութեա-
ցութեան Հրէիցն. վասն կնքելոյ գե-
րեզմանի Տեառն եւ կարգելոյ պահապա-
նացն:

Երես 503-511 ՄԱ. Քարոզ Արա-
խոյ Կիւրակից վասն Լաւբարմանն Քրիս-
տոսի. «Եւ յայտնի իսկ մեծ է խորհուրդն
Աստուածապաշտութեան, որ երեւեցաւ
մարմնով, արդարացաւ Հոգւով, յայտ-
նեցաւ հրեշտակաց, քարոզեցաւ ի հե-
թանոսս, հաւատարիմ եղև աշխարհի
եւ վերացաւ փառօք» Ա. Տիմ. Գ. 16:

Մանօք. — Հաշեան այս հատորն ալ
աշխէ անցուցած եւ իր ձեռքով նշանա-
կած է մոռցուած նախադասութիւններ
լուսանցքներու վրայ:

SILVERSTEIN կամ ՃԱՆՈՑ

Քուղբ՝ ԽԱ. Թերթերէ կը բազկա-
նայ: Մեծութիւն՝ 31,5x21,5 ս.մ.: Մե-
ծութիւն գրութեան 24x16: Նիւթ բամ-
պակ թուղթ ոգորկուած: Գրուած է երկ-
սին, 31 տողերով. խառքանշիւր սիւ-
նակի լայնք՝ 7 ս.մ.: Գիր բոլորովոր, տեղ
տեղ խոշոր: Զարգացիւնը և թշնայի-
նը ունի մութ կարմիր գունով, ինչպէս
նաեւ լուսանցազարդեր, որ գունատած
են: Խորագիրներ սուսբով գրուած են:
Նկար՝ Յովհաննէս Մկրտչի, թէոզոսի,
Հոբիսիմէի, Լուսաւորչի և Տրդատի
պատկերներ (քիւզանդական ոճով) նը-
կարուած են մութ կարմիրով (գունա-
տած) լուսանցքներուն վրայ իրենց տե-
ղերը: Խորանք՝ երեք հատ մեծ խորան-
ներ կան, հատ մըն ալ կիսախորան Հո-
գեզարտեան Ա. Կերակէի կանոնին
սկիզբը: Առաջինը ճիշտ սկիզբը Աս-
տուածայայտութեան կանոնին ճակա-
տը, բոլորովին աւրուած: Երկրորդը՝
Զատկի կանոնին ճակատը, գունատած:
Երրորդը՝ վերջէն, երկրորդ կազմի
տառն զծուած և աւրուած: Կազմ կաշի
փայտ: Պանպանակ՝ վերջը անջատ և
աղտոտ թերթ մը մազադաթ, Մեարդ-
եան տառերով, անընթեռնի: Գրիչ՝
Սարգիս: Խազող (մասամբ) Յովսէփ
Արեղայ: Ընդհ. ծանօթ. ճառացս երբեք
լաւ չէ պահուած. գէշ գործածութիւնը,
խոնաւութիւնը և ցեցը աւրած են զին-
քը. այս է արդի վիճակը: Բայց առաջ-
ուան վիճակն ալ լաւ չէ եղած, աշնպէս
որ, քայքայուելէ և պատռուելէ ետքը
հարկ եղած է նորոգել և կազմել: Այս
նորոգութեան ատեն տեղ տեղ պատրու-
ած ու պահած թուղթերն ալ նորոգ-
ուած և ամբողջացած են, որոնք թէ
թուղթը և թէ գրերը աշքի կը զարնեն:
Այս նորոգութեան ըստ գաղափարի մեա-
ցած երեսներ և սինակներ կան:

Ճառացիս ժամակարգական կազ-
մութիւնը նշանակելի հանդամանք մը
չունի թէեւ, բայց հետաքրքրական
կէտերէ զուրկ չէ տեսնացուցական հրա-

հանգնելու մէջ. արուցմէ կը հետեւի
թէ Երուսաղէմի եկեղեցւոյն սովորու-
թիւններուն համեմատ պատրաստուած է:

Տեսնացուցական հրահանգները նոր
աւաղացներու յարմարցնելու համար տեղ
տեղ նստը գրով յուսանցքներու վրայ
յաւելուցներ կամ գիտողութիւններ
եղած են:

Քանի մը բաներ նշանակենք.

— Առաջ Հիւզարթիի հատար. հա-
մար, ստորին լուսանցքին վրայ:

— Այն ալ պիտի տպուի մօտ
կէտ:

— Թիչ և ալքը. Ռիմն ասացութիւն
տրույ ի պատուարացն առաջի ժողո-
վրբներէ: Սակեղանքի տպուցին տեղ
կամ անկից վերջը:

— Համարաձմեռ. (— Գլխաւորութեան):
Կանոնի յով եղբայր լուսանցքի վրայ
կանաւորած է արեւոյ ունը, պիտի
պիտի:

— Ժողով է-րդ Կիւզանդի Խորան:

Ուշադրեալ յանդիւն պիտի. ՈՏէր
հայր մէր. Տէր դատար որն յապիս ի
նոս պիտի:

Ինչ, ինչ, ինչ:

Քանի մը հետաքրքրական կէտեր
ուն ճառացիս հրահանգներէն նշանա-
կենք.

— Առաջ Հիւզարթիի հատար. հա-
մարի մի մաս պատրաստուած:

Ուշադրեալ կց. կանուղ էին բանք նո-
ցա քան: Անտ ասացութիւն ի թարգմա-
նութիւն մտանին և արմակին: Եւ յետ
արմակելոյն երախայիցն ժողովին ի
սուրբ Սիոն և այս կանոն կատարին:

Գլխի պատարագին Մաղմոս և
Առաք. Նոյն է: Չի ևս բնկայալ. իսկ
աւետարան ի Մարկոս. ԸՄԶ. Եւ էր
Զատիկ և Բաղարէ. վերջէն՝ Էլիս ի
չեառն: Քարոզ պատուիրանի՝ զոր քա-
հանայն զնկուցանէ մարդբոցեան ասեալ
զիտան և զաւետարանն ի վերայ ըս-
մին: Եւ կարեկատեալ զձեռս իւր ասլ
գալա. Լուսարուք ինձ օրդեալք իմա:

= Աւագ Ուրբաթեան գիշերուան կանոնին մէջ ճարձեացցոյն կտակը (=ստափորութիւն էն) չկայ:

«Ի ժամ արձակման առաւօտուն, Սաղմոս, ճաշոց, Աստուած անուն քո կէ»: Փոխ առաւ...

«Աստուած արհնութեան իմոյ մի՛ լոկեր» հեն. ծալքէ ի ծալք ձայնազրուած, լաւ եւս, խաղաւած է:

«Այգւոյն Ուրբաթին, զնեն զխաշն և զաւետարանն ի վերայ սեղանոյն: Եւ երկրպագէ ամենայն ժողովուրդն մինչեւ յերիս ժամն, հաշի քո Քրիստոս երկրպագանեմք: Իսկ ի վեցերորդ ժամուն ժողովին ի Գողգոթա և այս կանոն կատարի» հեն. հեն.:

«Իսկ երկուսն ժողովին ի դուռն եկեղեցւոյն և այս կանոն կատարի. սաղմոս ԻԱ. Զորացան որպէս խեցի, ընթերց. Յառակաց, խորհեցան ամբարշտօն». ընթերց. ի Զաքար. «Եւ եղիցի յաւուր յայնմիկ». Պետրոսի Առաքել. կաթող. Զի լաւ է բարեգործոյն: Աւետ. Մատթ. «Եւ իբրեւ երկուս եղև»:

Ասկից անմիջապէս ետքը.

«Կանոնի տեսնանկանի: Ամեն զնրիբեալն ի դուռն եկեղեցւոյն: Եւ կարմիր և բամպակ կապեն յեղջիւրն: Բայց անարատ լիցի: Եւ ասեն սաղմոս հեն. հեն. ընթերցումներէ ետքը:

«Սարկաւազն քարոզէ և եւս. վասն ի վերաւստ. եպիսկոպոսն ասէ զաղաւթս զայս. «Ամենակալ Տէր Աստուած փառաբերու» հեն. հեն.:

Արհնութիւն ազի. սաղմոս. Աստուած ողորմեա մեզ և արհնեա զմեզ. «Արհնեալ եւ Տէր Աստուած ամենակալ արարիչ» հեն. հեն.:

Մեծի Շարաթին սուրբ Զատիկին, երկուսն ժողովին ի սուրբ Յարութիւն: Եւ եպիսկոպոսն լուցանէ երիս կանթեզ» հեն.:

= «Ի սմին Կիրակէի սրբոյ Զատիկին Յարութեան յինկերորդ ժամու ելանեն ի սուրբ լեւոն Զիթենեաց» հեն. հեն.:

«Երկուշաբթի ժողովին ի սուրբ մատարան և այս կանոնի կատարի» հեն.

«ԳԵ. ժողովին ի սուրբ մատարան

Մտեփաննոսի, և այս կանոնի կատարի» հեն.:

= «Նոր Կիրակէին ժողովին ի սուրբ մատարան» հեն.:

= «Ի սմին աւուր նոր Կիրակէին ելանեն ի լեւոն Զիթենեաց ի տաանեւորդ ժամու: Եւ անդ սաղմոսեալ վաշք մի իջանեն սաղմոսիք ի սուրբ Յարութիւն և անտի երթան ի սուրբ Միտին: Երկուսն և այս կանոն կատարի» հեն. հեն.:

= «ԳԵ. ի աւր ժողովին ի սուրբ Միտն» հեն.:

= «Մայիսի է. ժողովին առաջի սրբոյն Գողգոթայի: Տաւնեն զար երեւելոյն Նշանի սուրբ խաշին յերկնից: Եւ այս կանոն կատարի: Սաղմոս Կց. պատմեացն երկինք զայլ: Թուգի Կիւրդի եպիսկոպոսի Երուսաղէմացոյ առ Կոստանդիանոս արքայ վասն երեւելոյն Նշանի սուրբ խաշին յերկնից»:

«Ի սուրբ վերադանն յաւուր քառասուն, յետ Զատիկին շինկարթի աւր ժողովին ի սուրբ լեւոն Զիթենեաց» հեն.

= «Երեւորդ (եւրկորդ ծագկադարդին) Կիրակէին առաւօտուն ի Տէր երկնիցն ելանեն ի դուրս խաշիւ: Եւ զկնի սուրբ Աստուածմիրն, այս կանոն կատարի» հեն.:

«Ի մեծի աւուր սրբոյ Պենտեկոստէին Կիրակէին առաւօտուն ժողովին ի սուրբ լեւոն Զիթենեաց» հեն.:

«Ի տաանեւորդ ժողովին ի լեւոն Զիթենեաց: Սաղմոս և ընթերցումն նոյն է: Աւետարան բոս Յոնանու. «Բայց յորժամ եկեսցէ»:

«Մուկրուքին ի սուրբ ճեղիմն: Աւետարան ի Յոնանէ. «Բայց արդ երթամ». Էտքը Լամբրոնացոյ աղոթքը «Ստիպմոն: Անմիջապէս կցուած է «ընթերցումն ի գործոց Առաքելոց. «Եւ ի կատարել աւուրցն Պենտեկոստէից: Էտքը, աւետարան Յով. «Եթէ տրեք զիս»: Եւ Էտքը Ասկերբանի երեք աղոթքները:

= «Վարդապետի առաւօտուն»:

«Կիրակէ առաւօտու, ելանեն ի թարաւր ի բարձր տեղւոջ, և այս կանոն կատարի»:

Լուսանցքի վրայ

Որք են աշտօքիկ.

Գիրք առաջին, Յազազս Երկնից և Տարերաց:

Գիրք երկրորդ, Յազազս Հաղպաց, աշտինքն՝ Հրահալեղեաց և Քարանոց:

Գիրք երրորդ, Յազազս Բուսականաց և Տնկոց:

Գիրք չորրորդ, Յազազս թռչնոց և Լողականց:

Գիրք հինգերորդ, Յազազս Երկնային կենդանեաց:

Գիրք վեցերորդ, Յազազս Մարդոյ և անդամոց նորին:

Գիրք եօթներորդ, Յազազս Տեսլեան և Երազոց:

Գիրք ութ(ն)երորդ, Կանոնաց և Օրինաց:

Գիրք իններորդ, Յազազս Արուեստաւորաց և իրաց արուեստականաց:

Գիրք տասներորդ, Յազազս Փորձոյ և Բարւոյ մարդկայնոյ:

Եւ յայժմ վերստին զգնի յալլոց տպագրութեանց, ծալրագոյն շնորհիւ և հոգաբարձութեամբ զրեթէ անթվից սղալանաց սրբազրեցեալ ուղղեցեալ և ի լոյս ածեցեալ եղև. ԹԻԼ ՅՈՂԱՆՈՒ ՍԱՆՃԻՄԻԱՆԵՅԻՈՅ ի կարգէն նոյն քարոզողաց:

Թարգմանեցեալ ի լատինականէ ի հայկական բարբառ, ի Ղուկասու վարդապետի ետքերդցոյ, յամի կենարարին մերոյ ՌԶԺԷ. (=1717) և ի Հայոց ՌՃԿԶ. ի փառս ամենամեծին Աստուծոյ և ի պարծառս սրբոյ եկեղեցւոյ, ի Կոստանդինուպոլիս:

Ի խնդրոյ Հնչին և մեղապարտ ծառայի ՄԱՂԱՔԻԱՆ ԴՊՐԻ Կոստանդինուպոլիցանի:

Թորմ առակցեցաւ ցանկն հաստատի,

Եւ հարկաւոր նիւթոցն պիտանի.

Ըստ կարգի աշրուքներ

Դիւօփ, զրոփ և համարօքն թիւ:

Հորկ չկայ այս հատորին վրայ ծանրանալ ո՛րէ կերպով, որովհետեւ սրբազրութեամբ տպագրուած է արգէն թարգմանութեան 33 տարի ետքը, 1750ին, ի Վենետիկ:

Իայց կը գնենք հոս տպագրածին ալ նախաւր.

«Գիրք օրինակաց և նմանութեանց»

Յաւէտ ոգտակար և պիտանի ի զարգացումն ուսումնաստենչ բանասիրաց, մանաւանդ իսկ բանիրուն քարոզչաց և զրեթէ ամենայն եկեղեցականաց:

Արարեալ ի հեղինակէ Յովնան Սաննեմիսեանց:

Ի լատին լեզուէ ի հայկական բարբառ թարգմանեցեալ՝ ըստ մասին ի Վնեմ և ըստ մասին ի Կոստանդնուպոլիս

ի Ղուկաս վարդապետի ետքերդցոյ, ի խնդրոյ Տեսան Յովնանու գերամեծար վարդապետի Բապիւեցոյ պատիւարցի Կոստանդնուպոլիս:

Եւ այժմ ի ձեռն յոցնաշան աշխատասիրութեան Սարգսի արեւիպիսկոպոսի Կոստանդնուպոլիսցոյ՝ ի լոյս ածեցաւ յարմարագրութեամբ և տպագրութեամբ. եւն.:

Յարգումբ և բոլոր իսկ արեւմտ ՏԵԼԻՆ ԽՍՆԱԿԱՆ Իմաստնախոհ վարդապետի և հոշակաւոր արեւիպիսկոպոսի, մականութեամբ ԱՀԱՄԻՆ կոչեցելոյ:

Ի հալարպետութեան Հայոց ի լոստանկարն սուրբ Էջմիածին Տեսան Ղազարու կաթողիկոսի Ջանկեցոյ, 1750 Յուլիս:

Ի Վենետիկ, ի տպարանի Անտոնի Պոթիօլի, հրամանաւ մեծաւորաց:

(Հմտմ. Կոլոտ)

Չեւտադիրս Պեսոս վարդապետին սեփականութիւնն է եղած. մանր նուոր զրոփ, երկսիւն, ողորկ թուղթի վրայ զրած է և բացի Յանկէն 909 երեսներէ կը բաղկանայ: Կաշեկազմ, լաւ պահուած:

Պետրոս վրդ. քանի մը տող յիշատակաբան զրած է առաջին թուղթի երկրորդ երեսին վրայ:

«Այս կենդանեաց» զոլով ձեռագիր, ստացեալ էս Կեսարացի Պեսոս մեղապարս վարդապետս՝ ի տող ժամանակ ինչ վաշելելոյն զինի, նկատեցաք և տեսաք թէ տպեալն սորին վճարէ զպաշտօն սմին դիւրին ոճով. վասնորոյ՝ յօժարամբս սրտիւ պատշաճ վարկաք դրնել իբր յիշատակ մեծի Պոլսոյ Դպրաւանն ի գրեալան, ըստ որում ի նմին գտանելոց գրեանցն հարկաւորաց՝ զրա-

Յազագա	Երեսփ	Յազագա	Երեսփ
Հաստատութեան և ամբողջ-	26	Անուան Յիսուսի	177
ջուրի հաւատոյ		Տիրապետութեան Բրիտանոսի	
Հակադրեալ մոլութեան հեր-	40	Յիսուս միաժին որդի Տէր մեր	182
նուած հաւատոյ		Յղացման Բրիտանոսի ի հոգ-	
Առաջին ընթերցում (sic)	42	ւոյն սրբոյ	187
առաջին մասին Հաւատամքին	46	Ծննդեան Բրիտանոսի, որ	
Յախտենականութեան Աս-	48	ծնաւ ի Մարիամայ կուսէն	195
տուծոյ	50	Պաղոյն ծննդեան Բրիտանոսի	207
Անշարժութեան Աստուծոյ	52	Աւուր ծննդեան Տեառն	212
Պատուին ներկայութեան Աս-	55	Ծնաւ ի Մարիամայ կուսէն	
տուծոյ (sic)	56	և յազագա կուսութեան Մա-	
Գրտութեան Աստուծոյ	61	րիմու	220
Ամենակարողութեան Աս-	64	Որպէս ծնաւ ի կուսէն	224
տուծոյ	67	Չարարեալ ի ներքոյ Պոն-	
Հախտեսութեան Աստուծոյ	70	տացոյ (sic) և յազագա	
Աստուծային նախաստե-	74	հինդ խորհրդոց ցաւոց	232
մանութեան	80	Երկրորդ ցաւագին խորհրդոյ	238
Դատապարտութիւն (sic)	87	Երրորդ ցաւագին խորհրդոյ	245
Ողորմութեան Աստուծոյ	95	Երրորդ (= խորհրդոյ) ցաւա-	
Արդարութիւն (sic) Աս-	101	գին խորհրդոյ	251
տուածային	105	Հինգերորդ ցաւագին խոր-	
Հաւատամք ի մի Աս-	107	հրդոյ	264
տուած (sic)	120	Մահուան Բրիտանոսի	273
Հաւատամք ի մի Աստուած	121	Տարածեալ ձեռին	279
հայ ամենակալ (sic)	124	Վերացա ստից	280
Ստեղծման երկնի և երկրի	129	Խոցուածոյ կողին	282
Վասն ստեղծման հրեշտակաց	138	Խաղման Բրիտանոսի	284
Պահպանութեան հրեշտա-	145	Իջման Բրիտանոսի ի Լիմ-	
կաց	150	պոսն կամ ի դժոխս	292
Բրիտանոսի հաւատոյ	155	Յերբորդ աւուր յարեաւ ի	
Յորժամ սկսանի և վերջա-	162	մեռելոց (sic)	295
նայ հրեշտակային պահ-		Բրիտանոս յարեաւ յաւուր	
պանութիւն		երբորդի (sic)	298
Վասն ստեղծման մարդոյ		Նշանաց յարուցելոյն Բրի-	
Մեկնութիւն (sic) մասանց,		տանի	302
որ հայի յերկրորդ անձն եր-		Պաղոյն յարութեան Բրի-	
բորդութեան		տանի	304
Հարկաւորութեան մարդե-		Երեւման Բրիտանոսի յարու-	
ղութեան		ցելոյն սակս, նախ առաջին	
Պատհառի մարդեղութեան		երեւմեմ մօր իւրոյ	313
Կատարեալ հատուցման		Երկրորդ երեւման Մազգա-	
Բրիտանոսի		ղնացելոյն	315
Արժանաւորութեան մարդոյ		Երրորդ երեւման կանանց	316
վասն մարդեղութեան		Չորրորդ երեւման Պետրոսի	317
Փափաքանաց սրբոց հարց		Հինգերորդ երեւման յեմ-	
Եւ ի մի Տէր Յիսուս Բրի-		մաւուս	318
տոս (sic)		Վեցերորդ երեւման մետա-	
Արժանապատուութեան		սան առաքելոց	320
անուանցն Յիսուսի			

Յազազս Զհաց մեր հանապազորդ	620	Երեսք կազմողը՝ պէտք եղած ուշադրութիւնը չէ բրած Յազազսի խնդրառութեան և մենք ընդորինակութեան ճշգրտութիւնը ցոյց տալու համար sic գրինք միայն շատ սխալ խնդրառութիւններուն առջև:
» Զհաց մեր հանապազորդ տուր մեզ աշտօր	624	
Մանօք. — Ինչպէս կ'երեւի ցանկս		

ԹԻԻ 41

Գ Ա Խ Ա Ջ Ա Ն Ա Դ Ի Բ Բ
ՀԱՌՄԱՅԵՑԻՈՅ ՊԱՊԻՑ ԵՒ ԿԱՆՍԵՐԱՅ

Արարեալ Ֆրաքի Մարդինսի, ի կարգէ քարոզողաց:

Թարգմանեցեալ ի լատինականէ ի հայս, ի ՆԵՐՍԻՍԷ ՊԱՆԻԱՆԵՆՑ ՍԸՍԵՅ-ԻՈՅ, ի կարգէ Քարոզողաց և տառն՝ ճանէ լատինացի Քանօնիկոս քահանայէ. յամի մարդեղութեան Տեսուն Յիսուսի Քրիստոսի ԹՅԻԼ. (=1348), ի փառս ամենամեծին Աստուծոյ:

Աղբ ըստմանի գիրքս այս յերկուս հատուս: Առաջին Հատորն սկսանի ի ժամանակէն շինութեան Հոռմայ. պէսպէս և զանազան պատմութեամբք Ծ. զլիսովք և եկեալ հասանի մինչև ի Քրիստոս, որք լինին իրք էճ. և ժե. (=715):

Իսկ երկրորդ Հատորն սկսի ի Քրիստոսէ մինչև ի ժամանակս, որում դազարի գիրքս այս: Արոյ յաջակողմեան էջն՝ է՝ Քահանայապետիցն, սկսեալ ի Քրիստոսէ և դոյ հասանէ մինչև Արարածս Վեցերորդն, որք լինին ամք ԹՅԷԼ. (=1378) և Քահանայապետք ՄԵ. (=205): Եւ ի ծախակողման էջն՝ է՝ Կայսերաց, սկսեալ ի Օդդաւանոսէ, աշտինքն, Օդուսոս առաջին ինքնակալ կայսերէ՝ մինչև ի վերջն Հեռիգոսի Է.բդի, որք լինին ամք ԹՅԻԱ. (=1321) և Կայսերք ՃԶ. (=106):

Թուղբ մինչև 305 երես իջադրուած է գիրքս: Իսկ թիւքիւրք կ'ընէ ԺԺ. (=10) թիւք, իւրաքանչիւրք 12 թուղթ, ԼԼԵժՈՅԻՒՆ 20x20, 4: ԼԼԵժՈՅԻՒՆ գրութեան 22,6x14: Տողք 35-40: Նիւթ ոգորկուած քամպակ թուղթ, Պիւ Լաւրի կտրու-

ղիւք և զլիսովիւք կարմրադեղով: Լուսանցադրութիւնք յաճախ, մանաւանդ թուահամարներ, թուականներ (կարմրադեղով), ծանոթութիւններ և դիտողութիւններ: Լուսանցքներու վրայ ձեռնանիշեր ալ շատ կան: Եստակ երեսներ և ամբողջ թերթիք շատ կան, ըսկիցքէն 3 թուղթ, 4րդ թուղթին երկրորդ երեսը, 7րդ թղթին առաջին երեսին առաջին սիւնակը և երկրորդ երեսին առաջին սիւնակը, 8րդ թուղթը: 41րդ երեսին կէսը և 42րդ երեսը ամբողջ. 49րդ երեսը. (այս 49 երեսին կը յաջորդէ 50, 51 երեսներ, իսկ ասոնց, սխալամամբ, դարձեալ 48, 49, 50, 51 եւն. այնպէս որ երկու երեսի սխալ մը կայ), 262, 264ին վարի մասը, 280ի կէսէն աւելին, 284ի վարի մասը, 288, 290, 292, 294, 296, 298, 300, 302, 304, 306 (այս դատարկները յառաջ եկած են կայսերաց պատմութեան կարճութեանէն, մինչդեռ պատկերու պատմութիւնը շարունակուած է)՝ էն 19 թուղթ կամ 38 ամբողջ երեսներ. իսկ զրգիս վերջէն գրեթէ 3.5 թուղթ կամ 7 երես: Կազմ կաշի-փայտ: Ձեռագրին այս կազմը նոր է, որովհետեւ վերին լուսանցքի վրայ գրուած խորագրերն քիչ մը կ'արտած են այս կազմի աստին: Զուրէն կամ խոնաւութենէն քիչ մը կարկամած է ձեռագրին վերին կոզմը: Այս նոր կազմութեամբ ձեռագիրը պատուած է և գրեթէ նորի պէս է:

Մանօք. — Ձեռագրին բովանդակութեան մասին ճակարկն վրայ քանի մը

տող բան գրուած է արդէն: Անկից
զատ՝ նիւթերու ցանկ մը գրուած է ձե-
ռագրիս սկիզբը, սա խորագրերներով.

1. «ՅԱԼԳ ցաւագանադոցս առաջին
հատարին», 2. «ՅԱԼԿ երկրող հատարին»,
3. Աստ բաժանի ցանկ երկրորդ հատար-
իս Բ. կարգ, որոց առաջինն կարգ
դնի քահանայապետիցն յաջ կոչս, և
կայսերացն ձախ կոչս»:

Այսուրեւեակն կարգով ցանկ մըն
ալ վերջը սա խորագրով. «Յանկ և
ցոցակք զլիւսուր իրաց և բանից առա-
գրելոց ներ ցաւագանադքիս յայսո-
րիկ, որոյ առաջին տառաթիւն հայկա-
կան ցոցանկ և նշանակէ զհատարան,
զոր օրինակ ալրն առաջին հատար և
բննն երկրորդ հատար: Իսկ զլիւսագիր
Ք-էն՝ Քահանայապետացն, Կ-ենն՝ Կայ-
սերաց: Առաջին թիւն զգլխիս և երկ-
րորդն թիւն զհամարս տանցն»:

Բայց այս ցանկը խնամքով չէ
շինուած. մասն զի ոչ միայն, ետքը
լուսանցադրութիւններ ընկուտ պէտք
տեսնուած է, այլ մանաւանդ արուած
նշաններով և թիւերով կարելի չէ նիւ-
թը գտնել. զոր օրինակ «Անարգարա
ծովակն: Ա. 38, 6» կը նշանակէ, բայց
մենք 34 երեսի վրայ կը գտնենք այդ
ծովակի մասին տրուած տեղեկութիւնը.
նոյն սխալը նաև, զոր օրինակ անովակն
Անարգարայ, 3ի, կամ այլ անասուն
թէ մտանիցէ, կնդակն կորչեալ անկա-
նի: Իսկ անասունքն ըմպեն և ոչ փա-
սի: Ա. 38, 6»:

Բովանդակութիւն

Բուն գիրքը Բ. թերթէն կը սկսի,
որու առաջին երեսին ստորին լուսանց-
քին վրայ իջագրուած է 14 կարմրագե-
ղով յիշատակարանի պէս 17 տողերով
բան մը գրած է թարգմանիչը, սապէս.

«Սկսանի գիրքս պատմութեանց,
որ կուչի ըստ Հայոց ԳԻՐԴ ԳԱԼԱԶԱՆԱՅ,
որ պատմէ զձայրագոյն քահանայապե-
տիցն Առաւելայ, նա ևս զկայսերացն
Հոսմայ՝ զկարգ ժամանակադրութեանց
նոցին և զեղեալսն ի նոցանէ, և առ
նոքոք գիրս նորագոյնս և դարմանալիս:
Զոր շարագրեալ է զգիրքս զայս ԽԻՒ-
թԻ ՄԱՐԴԻՆԱՅ, ի կարգէ քարոզողացն:

Եւ թարգմանցի զսոյնս ի լաղին
գրոյ ի հայտմս, ևս տրուայ ներսու
Պալիանեց կոչեալ, զաւատաւ կելիկե-
ՅԻ ՄԼՄԵՅԻ գրով: Եւ կարգաւ և առ-
տնանաւ լաղինացի Գանձոնկոս քահա-
նայ, իէպէտեւ անարժան իսկ:

Արդ եղև թարգմանութիւն գրոյս
ի բաղուս սեղիս եւ ի գաւառս՝ յայլ և
այլ ժամանակս: Իսկ ի սրբաւնեալ պա-
ղատս Հոսմայ, ուր աշտ համահաւա-
քի ի Վիքիուս կոչեալ քաղաքի: Յա-
մի մարգեղութեան Տեառն մերոյ Յի-
սուսի Բրիտանոյ Թ.Յ.ՅԸ. (=1348), ի
քահանայապետութեան Տեառն Գլխեմ-
ղոսի, Զ. երորդի, յամի նորին քահա-
նայապետութեան եօթներորդի: Ջրաղ-
մանեալսն ի յոմանս սեղիս ի մի եղեալ
և կարգաւորեալ սրբաբնիկով գրել սկը-
սանիմ քս կարգի:

Նա ևս ի մօտ եղեալ է իմ զի որ-
քան և կարացից և զսոյց զպատմու-
թիւնսն հայկազնեայցն և զհայրապե-
տացն և թագաւորացն Հայոց գրել իսկ:
Եթէ ի շարս գրոցս և եթէ ի վերջն
որպէս և զիպեացի՝ թէ կարացից զտա-
նել»:

Ասոր կը հետեւի, ձեռագրիս սկիզ-
բը գրուած ցանկին համեմատ, Առաջին
հատորին նիւթերը.

տերեւ (=երես)

Ա. Յառաջարանութիւն հեղինակին	1
Բ. Վասն Գ. մեծամեծ թագաւորացն,	
յորոց Հոսմայն վերջին եղև	2
Գ. Վասն ժամանակին, յորմէ Հոսմ	
սկսաւ	3
Դ. Անձինք, յորոց Հոսմ շինեցաւ	4
Ե. Որպիտութիւն շինմանն Հոսմայ	6
Զ. Վասն գրանցն Ուրպին Հոսմայ	7
Է. Վասն ապարանացն, աշինքն,	
զարպանոյն և տանարացն Հոսմայ	8
Ը. Յաղագս տանարացն կոց, որք	
յիկեղեցիք փոխեցան	9
Թ. Յաղագս կառավարողացն Հոսմայ	
և թէ որպէս ուղղեցին	12
Ժ. Յաղագս սէնազորացն Հոսմայ	13
ԺԱ. Դագարեաց իշխանութիւն Գան-
սուրացն	15
ԺԲ. Զորանալ Հոսմէ յեղոց և տիրելն
աշխարհաց	16

տերեւ (=երեւ)	տերեւ (=երեւ)
ԺԳ. Յաղագս Աղեքսանդրի Մակեդոնացւոյն և պատերազմին Սամր-նիացւոց	16
ԺԴ. Պատերազմին ընդ Դարեհիզացիսն	17
ԺԵ. Վասն յաղթութեան Հոռոմայեցւոցն զՀանիպալտան	17
ԺԶ. Ջրհեղեղն պատուհասին Հոռոմայ, որ ի Տրպլոս գետոյն	18
ԺԷ. Պատմութիւն յաղագս Հանիպալտան և զոր արար նա	18
ԺԸ. Յաղագս պատերազմին Հոռոմայեցւոց ընդ Հանիպալտան և կատարումն Հոռոմայեցւոց	19
ԺԹ. Յաղագս պաշարելոյն Հանիպալտան զՀոռոմ և հրաշիւքն Աստուծոյ փրկելն	20
Ի. Վասն յաղթութեանցն, զոր արար Յիրթոս յԱֆրիկայ	20
ԻԱ. Յաղագս երկրորդ պատերազմին Հոռոմայեցւոց ընդ Մակեդոնացիս և ընդ Անտիոքոս	21
ԻԲ. Յաղագս երրորդ պատերազմին Հոռոմայեցւոց ընդ Կարդանէնացիսն	21
ԻԳ. Առումն Կորնէլիոսի և Աքայիոյ ի Հոռոմայեցւոցն	22
ԻԴ. Վերստին շինումն Կարդանիոյ	23
ԻԵ. Վասն կոռոյն Յիպրիսացւոցն	23
ԻԶ. Յաղագս հիանալի արհաւիրաց և նշանացն երեւեցեցոց յերկրի	24
ԻԷ. Յաղագս Սարքիսացւոց յաղթութեան զՀոռոմայեցիսն և յաղթելոյն Յեղարիոսի զՍամարանեացիսն և միսիթարութեան Հոռոմայեցւոց	24
ԻԸ. Յաղագս մարտին և խմորոյն Սէրվիլիոյ, որ եկաց ամա Ժ.	24
ԻԹ. Յաղագս յաղթութեան Յուլիոսի զԿալլիսացիսն և զՃերմանան	25
Լ. Յաղագս մահուանն Ճուլիոսի և արձանին	26
ԼԱ. Յաղագս ինքնակալութեան Օգտատիանոսի	27
ԼԲ. Պատմութիւն Աղեքսանդրի մեծին	28
ԼԳ. Յաղագս քսան և երկու թագաւորացն	29
ԼԴ. Պատմութիւնք և անուանք ԻԲ. թագաւորացն	29
ԼԵ. Յաղագս սքանչելեացն Աստուծոյ և պէսպէս հիանալի իրաց, զորս գտանին ընդ տիեզերս յայտնապէս	32
ԼԶ. Յաղագս հիանալեացն, որք ի կողմանս (զոն) Իմպէրիոյ, Հաւուցն և Քաւարանին	32
ԼԷ. Հիացականացն, որ ի կողմէն Անկլիոյ սալաքարիցն	33
ԼԸ. Յաղագս հիացականացն գետոց և ծովակաց	34
ԼԹ. Յաղագս աղբերց հիացականացն և չրոց	34
Խ. Յաղագս հիանալեացն հրոց միշտ աշրեցեցոց	35
ԽԱ. Յաղագս հիանալեացն աղբիցն	36
ԽԲ. Յաղագս երկարութեան զիշերոյ	36
ԽԳ. Հիանալեացն, որ յաղագս կայծականացն	36
ԽԴ. Մէհրիպարի ներգործութեանց	36
ԽԵ. Հիանալեացն, որ յաղագս փայտիցն և ծառոց	36
ԽԶ. Հիանալեացն, որ սողնոց և օձից	37
ԽԷ. Յաղագս հիանալեացն զազանաց և անասնոց	37
ԽԸ. Յաղագս հիանալի իրաց զոչացութեանց, զոր երանելին Օդոտիոս յիշէ ի գիրս Քալիստիոսի կոչեցեալն	38
ԽԹ. Յաղագս հիացականացն, որք լինին և գտանին առ մարդիկքս, պէսպէս և զանազան զոչացութեամբք	38
Ճ. Յաղագս Պրահմանեաց և Նոցին կենցաղավարութեանցն նորագոյն իրաց	39

ՀԱՏՈՐ ԵՐԿՐՈՐԴ

Աւարտեալք զամենայն պատմութեան Ուսպին (=քաղաքին) Հոռոմայ որ ի նորին շինմանէն մինչեւ ի Քրիստոս ամի, այժմ ի Քրիստոսէ և այսր սկսանիմք.

Ա. (Այս անդ խորագրեր չեն դրուած, բայց ցանկին մէջ դրուած է այսպիսի անագագ խորագրեր և աւելցուեալն. բայց ունի ճիշդ կ'ըլլայ որոշ կերպով խորագրել)

տերեւ (=երես)

«Յաղագս հոգեւոր իշխանութեան
Հոռմայ» 43

Բ. Յաղագս կարգինայացն թվոց և
կարգացն՝ և նշանագրութեանցն
և եկեղեցեացն բացայայտութիւն 43

Գ. Յաղագս քահանայապետութեան
Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ և
ամացն զոր եկաց ի վերայ երկրի 45

Դ. Յաղագս հրաշխցն, որք և եղեն ի
Հոռմ աւուր ծննդեան Քրիստոսի 46

Ե. Յաղագս իշխանելոյ Տեառն յեղիպ-
տոս և հրաշխցն որ անդ 46

Զ. Պիլատոսի դատարարութեան և Ար-
կարու թագաւորին և Յովնանու
Մկրտչին 47

Է. Յաղագս պատկերի աւուր ծննդ-
դեանն Տեառն մերոյ 47

Ը. Առաջին եպիսկոպոսութիւն Երու-

«Կայսերք»

«Աստ բաժանի կարգ զրոցս Կայ-
սերքն ի ձախակողմն և պապքն ի
աջմէ»

(Երես 50)

Բայց զրքին աջն ու ձախը սխալ
է. վասն զի զիրքը աջապէս բռնելով
աջ ձեռքին կողմը՝ աջ, իսկ ձախ ձեռ-
քին կողմը՝ ձախ անուանած է. մինչ-
դեռ թողորովին հակառակը պէտք է ըլ-
լայալ:

Իսկ սկիզբը քանկին մէջ միայն
անունները զեւ գիմաց գնելով և թէ՛
ձեռագրելու աշտ մասին մէջ (երես 26, 268)
միեւնոյն անունները պատմական զէպ-
քերով մէկտեղ՝ զէւ գիմաց գնելով
կայսերները կը շարէ Սղոսոսսէն մինչ
Գաղոս Դ. 108 անուն. իսկ Քահանա-
յապետներէն 205 անուն, Պիւրոս Առաք-
ելալէն մինչեւ Սոսիանոս Զ.:

Բայց կայսերներու յատկացուած
երեսները, մեծն սկսեցով Եր լեցնէ սա
երկերով. «Կայսեր և քաղաւոր քիւ-
սակայ լաւնակն աթառնաւ, բաւալա-
նաւաթաթաթաթ յայտն մը, որուն յի-
շտապարտքից յայտն քանկին մէջ» (1)

(1) Քանկին մէջ յան դուռն Սան ձեռնակ
գտնեց:

տերեւ (=երես)

սաղէմի Յակոբոսի առաքելոյն
փոքրկանն և քարկոծմանն սրբ-
բոյն Ստեփանոսի և Պաղոսի
առաքելոյ կոչմանն և Յակոբ
առաքելոյն մեծի զխաւածմանն 47

Ի. Յաղագս ծննդեան և սննդեան և
վերափոխման սրբոյ կուսին Մա-
րիամու Աստուածածնին 48

Ժ. Յաղագս ճնողաց սրբոյ կուսին
Մարիամու 48

Մինչեւ աշտեղ քստ սփոթութեան
երեսներ իրարու կը յաջորդէին. Ասկից
ետքը ձեռագրելու մէջ երեսը «Կայսերք»
և միւս երեսը «Քահանայապետք» խո-
րագրէին տակ զէւ գիմաց, երկու երես-
ներու վրայ՝ տարբեր նյութեր կը զըր-
ուին:

«Քահանայապետք»

«Աստ բաժանի կարգ զրոցս վասն
զի զրեւք զքահանայապետոս յաջ
կողմս, իսկ զինքնակալսն ի ձախսն»:

(Երես 51)

Հայոց կը նուիրէ 270-280 երեսները.

«Այդ վասն զի գրքս առաջիկայ
Գալաթեաց կամ Բուսեփալաց կու-
շեայ. մինչեւ քստ վասն ի սրբոյ Առ-
թիւնացոյ ի Հայո թագաւորեացն ինն
փշուն ներսեալ Պալմանեցի կոչեաց
և Պիլիպոս քաւառն. Գարու վարկայ
վերջոյ ինքնակալութեանն Հոռմայեց-
ոց և աւարտեանն Կայսերացոցն, զիւր
թաղութեանն և զքաղաքացութեանն վա-
յոց համառոտարար շարադրելու հաեւ
զՀայրապետացն իսկ յիւրում տեղին,
եթէ որպէս սկսան և որք զորն փոխա-
նորդեցին և զանուանեն և զժամանակն
ևս և զորքանութիւնս աւուրցն, բա-
ցայապիւր քստ կարի, քստ ուխտադու-
թեան խոյս:

— «Կայսեր և քաղաւոր քիւսակայ լաւնակ-
նայ լաւնակ» (երես 266, 268):

— «Քահեղազով հմացոյն» (երես 268):

— «Մարգարէութիւն Սիպիլիոս հմացոս մար-
գարէութիւն զան ձեռնակ և ժողովով զա-
լիսեանն, զոր ետեւին Ողոսիկոս ի մէջ քերով
ի հաւա ձեռնակն Քիւսոսի բնդովն հեղի և
Հեռանաց:

Եւ ջանքի բազումք ալ ընդ առ-
ջը բազում ինչ պատենքին: Ինչ ժեշ
առջադէ ի մեռն գրել թ ռուսացաւ
մասններն եւսերքն ժամանակագրի ե
Մոսկւոյ շաշոյ գիտակցորի (կամ ոմի-
պագորի, մասն զի սակար միջէին տեւ-
րուսն է բառին վրայ):

Պայթաններ շաշոյ պատմութիւնն
կամ ժամանակագրութիւնն (հաս-
րորդական կը համարենք իր դանկերը):

Ուր սկիզբն գտնես զանունն իւր
առաջի գիրն այն բազումն են: Իսկ առ
զամենն նախընթաց պարտն՝ այնքն ոչ են
բազումն:

Ան յիս աշխարհի բարեմաս-
թիւնք ե կարգաւորութիւնք ՎԱՅԱԲ.
ԸՆԿ ժողով թ Միքիւն. թաղաւորեալ
ամս իր:

Յիկի ՍԲԵՄԿ որդի Նորա ամս յԳ.

ԱՐՏԱՇԷՍ որդի Արշակայ ամս իԷ:

Ես առաջեմ եղեալ իսն զամե-
նեանն, ոչ եղեալ եղեալ Պարսից, այլ
զՊարսից բազումն առաւել ի յեկեղոց,
որ ես ամենամաք զօրօք զիմեաց յաշի-
մասն եւ զբազման Յնդանկեցոյ եւ
մեռալ յիւրանայն:

ՅԻՐԱՆ որդի Նորա, ամս ԼԳ.

Սա՛ ոչինչ ընթափ ? ճօրն Լազուրեան
առնել աշիւքիւն, լայն զարմեալ եղել
եղեալ Պարսից: Ես սովա ՎԱՅԱՆ յե-
լուգակ, յօրն յետն ՎԱՅԱՆԻՆԻԹ:

ԱՐՏԱՇԷՍ որդի Տիգրանայ ամս Բ.

ԱՐԱՄՄ, որ եւ ԱՐՇԱՄՄ եղբայր
Տիգրանայ ամս Ի:

Առ սովա զառաջին (զառաջինն)
եղել շաշոյ հաշի ինչ ալ Հոսմայեցոց:

ԱՅԱՄՄ որդի Արշակայ ամս ԼԸ.

Ի ստա բազմաւորեան եղեալ
ամին հաշիին շաշ Հոսմայեցոցն սմե-
նեման, զի որդեւ առն աւանանն. սալ
հռաման Ոստոս կայսերի աշխարհագիր
առնել ընդ ամենայն տիկեռա. որչ ազա-
գաւ եւ թ շաշ եւս եկին. թ յորում ամի
Տեւն մեւ եւ Աստուած ծնալ ի Բեքիհեմ:

Արց ի Վաղարշակայ, որ նախ ի
վերջինս բազաւորեալ (բազաւորաց?) շա-
շոյ մահաւանց թէ առաջին իսկ. միեյն
թ յիւրկար եւ թ Քրիստոս հաւաքն ամբ
մեկ. (=117). Եւ եւ ամ Սպասարի կայս.

բուքան եւն (=45) Եւ շերտղէի ալլ-
ազալոյ, որ Յրուսակեմ, ամբ ԼԹ. (=32):
Եւ Այնտանգր Մակելոնցոյ ամբ Յեւն.
(=11) Իսկ Ոյիմայաղին ճՎԳ. (=194):
(Ասա ոչ համաձայնին բաւականո-
քիւնն տկոպոյն):

Արց վերասացեցոյ ի լեւերոց ամին
Արկաշու ծնալ Քրիստոս: Իսկ ԱՐԱՄՄ
թաղաւորեալ ալլ ամս ԼՃ.

ԱՄԵՆՏՐՈՒԿ ամս ԼԹ.

ՅԻՐԱՆԻՍ ամս Ի.

ԱՐՏԱՇԷՍ ամս ԻԱ.

ԱՐՏԱՇԷՍ ամս Բ.

ՃԻՐԱՆ, որդի Արտաշէսի ամս ՅԳ.

ՎԱՂԱՐՇ ամս Ի.

ԽՈՍՐՈՎ ամս ԽԸ.

Յեւ մահաւան ստալ ոչ եղին բազա-
ւոր ամս ԿԸ.

ՏԻՆԱՆ ամս ԿԶ.

ԽՈՍՐՈՎ ամս ԽԲ.

ՏԻՐԱՆ ամս Լ.

ԱՐՇԱԿ ամս Լ-

ՊԱՂ ամս Դ.

ՎԱՂԱՐՇ եւ ՎԱՂԱՐՇԱԿ Բ. եղբայր
ամս Ե.

ՎԻԱՆ ԵԱՊՈՒԷ ամս ԺԲ.

ԽՈՍՐՈՎ ամս Ա.

ԵԱՊՈՒԷ ամս Զ.

ԱՐՏԱՇԷՍ ամս Զ.

Յեւ ստալ ամբազաւոր ամս ԺԳ.

Պարսն Վարդ յարգպոյն ամս ԺԺ.

Զկնի ստալ ամեկուրքին ամս Ե.

Պարսն ՄԱՅԱՆ ամս ԺԸ.

" ԱՐՇԱՄՄ ամս Ե.

" ՎԱՂԱՆ ամս ԽԸ.

" ՎԱՄԳ ամս Դ.

Յեւ ստալ ամբազաւոր ամս Դ.

Պարսն ԴԱՐԻԹ ամս Լ.

" ԹԷՕՆՈՍ ամս ԻԷ.

" ՀԱՄԱՂԱՄՊ ամս Լ.

" ՄԺԷԺ ամս ԻԲ.

Յեւ ստալ ամբազաւոր ամս ԼԸ.

Պարսն ԶԵՐՈՒԷ ամս Բ.

" ԱՇՈՏ ամս Դ.

" ՍՄՊԱՏ ամս Ի.

Զկնի ստալ ամբազաւոր ամս Ե.

Պարսնայ բազաւոր

ԱՇՈՏ ամս ԺԶ.

ՍՄՊԱՏ ամս ԻԷ.

ԱՇՈՏ որդի ստրա ամս ժԶ
 ՍՈ ՊԱՏ որդի Աշոտայ ամս իԲ.
 ԱՇՈՏ որդի Սմայատայ ամս իԳ.
 ՍՄՊԱՏ ամս իԴ.

Սեւ ստրա ամբարաւոր ամս Ե
 ԱՇՈՏ որդի Սմայատայ ամս իԵ.
 ԱՐԱՍ որդի Սմայատայ ամս իԶ.
 ՍՈ ՐԱՏ Եւհնեան ամս ժԿ.
 ԳԱԳԻԿ Էդրայր Սմայատայ ամս իԽ.
 ՅՈՎՀԱՆԷՍ և ԱՇՈՏ Էդրայրք
 ամս ժԸ.

ԳԱԳԻԿ որդի Աշոտայ ամս իԶ.
 Սկսանի Զարթոր Հաթոր (հատոր?) դա-
 ւապան խորանորթան
 Պարսն ՌՈՒՐԸՆ, ազգական Գապկայ
 ամս Ի.

Իսկ յեւ ստրա վախճաւ քաղաւո-
 րութիւն կամ յԵ ՏԵՐԱՔԻՆ Հայոց ի գա-
 ւառն Կիլիկիայ, ի քուականութեան Աղեւ-
 սանյիճ ՌՆ. (= 1400) եւ ի մարդեղու-
 րեան Քրիստոս ՌՂԸ. (= 1698). իսկ ի
 Հայոց քուականութեան
 Պարսն ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ, որդի Ռուբինի
 ամս Ի.

Պարսն ՔՈՒՐՈՍ որդի Կոստանդինի
 ամս Ի.
 ԼԷՌՆ Էդրայր Քորոսի ամս ժԷ.
 Տեւ ստրա կայսրն Փեղքեւոճէն Էառ
 վ Կիլիկիայ եւ Աւսառ Կոնիկ ամիրայ ռմե-
 ում եւ Գրեկիին ամս , եւ արլլ
 սախն իճնն ամս ժԱ.

Պարսն ՔՈՒՐՈՍ որդի ԼԷՌՆի ամս ժԳ.
 „ ՌՈՒՐԸՆ, որդի ԼԷՌՆի ամս ԼԷ.
 „ ՄԼԷԷ, Էդրայր Քորոսի
 ամս Ը.

Պարսն ՌՈՒՐԸՆ, որդի Սոփիանն Էդ-
 րոսն Քորոսի ամս ԻԲ.
 ԼԷՌՆ Էդրայր Ռուբինի, առաջին
 թագաւոր Կիլիկիայ ամս իԷ.

ՅԵԼԻՊ Կեւայ ԼԷՌՆի և որդի Բրին-
 ին Աւսառայ ամս Գ.
 ՀԵՔՈՒՍ Կեւայ ԼԷՌՆ ի Նոյն
 ազգական թագաւորն Ֆրիդային ամս ԿԷ.

ԼԷՌՆ որդի ստրա ամս ժԸ.
 Պարսն ՀԵՔՈՒՍ իւր որդին մեծն
 ամս Ը.
 ՍՈ ՊԱՏ Էդրայր ստրա ամս Բ.
 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ Էդրայր Սմայատայ
 ամս Ա.

Պարսն ԼԵՔՈՒՍ, որ վերայ, զարեւ-
 նայ ամս Բ.

ՕՇԻՆ Կորեդրայր ԼԷՌՆի ամս ժԳ.
 ԼԷՌՆ որդի ամս Գ.
 ԿՈՍՏԱՆԴԻՆ, ազգական ԼԷՌՆի ամս Է.

Պարսն ՈՒՐԱՆ, Կորեդրայր ԼԷՌՆի
 Պայ կացեայ ամս Ա.
 ԿԵՏ Էդրայր ՈՒՐԱՆՍ ամս Բ.

Հաս ընդ Էդրոսն իւր սպանեն Հայք,
 Քորոսկան Հայոց Պ. (=800) և Քրիստո-
 սի ՌՅՄԱ. (=1351),

ԼԷՌՆ իւր թագաւոր կացեայ ժԱ.
 ամս, և քարծաւ թագաւորութիւնն ի
 Տանն Կիլիկիայոց,
 [Երեւ 276, 278, 286].

«Եւ որդի վասն գի զկնի ինքնակա-
 յացն Հոսմայեցոյ, զթագաւորութեանն
 Հայոց Կամաստարար ի մէջ ընտաք
 զպատմութիւն և զատուրս:

Սմին և զկնի ծայրագունիցն քա-
 նանայապետից և զմասնաւոր առաջ-
 նորդաց և կաթողիկոսացն Հայոց յա-
 րապրեւոյտք զանուան և զատուրս
 անշխարհութեան նոցա:

Սուրբ Դրեկոր Լուսաւորիչ ամս Լ.
 „ Արիստակէս ամս Է.
 „ Վրթանէս ամս ժԷ.
 „ Յուսիկ ամս Զ.

Փանկերեն ամս Դ.
 Սուրբ Ներսէս ամս ԼԴ.
 Եւանկ, յայլցեղ ամս Դ.
 Զաւէն ամս Դ.
 Ասպուրակէս ամս Է.
 Սուրբ Սահակ ամս ՄԱ.

Յուէփ (=Յուէփ) պաղպղն ամս Բ.
 Դիւս ամս ժԷ.
 Յոնան ի Մանդակունայ ամս ժԲ.
 Բարդէն ամս Է.

Սամուէլ ամս Է.
 Մուշեղ ամս Ը.
 Սահակ ամս Է.
 Քրիստափոր ամս Զ.
 Ղևնդ ամս Բ.
 Ներսէս Աշտարակեցի ամս Թ.
 Յովանէս ամս ժԷ.
 Մովսէս ամս Լ.
 Քրաւամ (=Արքաւամ) ամս ԻԲ.
 Կուսիւստա ամս Զ.
 Քրիստափոր ամս Է.

Եզր ամս ժ.

Ներսէս Շինգի ամս Ի.

Անաստաս ամս Զ.

Իսրայէլ ամս Զ.

Սահակ, որ ի Խառան մեռաւ,
ամս ԻԿ.

Եղիա (=Նզիա) ամս ժԳ.

Սահակնէս Օննեցի ամս ժԱ.

Դաւիթ ամս ժԴ.

Ճրգաս ամս ԻԴ.

Տրդատ միւս հաւ ամս Գ.

Սիւն ամս Ը.

Եւսէյ ամս ժԳ.

Ստեփաննոս ամս Ա.

Սիւն ամս Ա.

Դէորդ ամս Գ.

Յուսէփ ամս ժԳ.

Դաւիթ ամս ԻԵ.

Յովաննէս ամս ԻԲ.

Ջալաթիա ամս ԻԲ.

Գէորդ Դաւանցի ամս ԻԲ.

Մաշտոց ամս Ա.

Յովաննէս ամս ԻԲ.

Ստեփաննոս ամս Ա.

Թէպարտ ամս ժԱ.

Եզրիւ ամս Է.

Խաթիւ (=Արախ) Մոկացի
ամս ժԲ.

Վահան ամս Ե.

Ստեփաննոս ամս Բ.

Խաչիկ ամս ԻԳ.

Սարգիս ամս ԻԳ.

Պետրոս ամս Լ.

Խաչիկ, քվերդրդի սորին ամս Զ.

Դրիգորիս Վկայասէրն ամս ժԷ.

Քարակ ամս Ը.

Դրիգորիս ԿԱՂԷ, ամս ԵԳ.

Ներսէս Կլայիցի ամս Է.

Գրիգոր Պաշխատի ամս Բ.

Գրիգորիս Տգաշ ամս Ա.

Գրիգորիս Սպարապետ ամս Է.

Յովաննէս ԾՈՂԷ, ամս ժԸ.

Կասանդիկ Բարեբրեքցի ամս ԽԸ.

Մաթթ Սեկարցի ամս Բ.

Կասանդիկ (=Կասանդիկ) Պրոն-
գանն ամս Գ.

Տեփաննոս (=Ստեփաննոս) Հոսիցի
ամս Գ.

Դրիգոր Տուր Երեցանց ամս ժԳ.

Կասանդիկ Կասարացի ամս ժԳ.

Կասանդիկ Լաւրրունցի ամս Դ.

Յակոբ Տուր Երեցանց ամս ժԶ.

Այս Յակոբս լիւ զԺ.Ա ամի ընկեցին
և Երեց միւս ի ռեղին Միսիրաւի.

Խիթար (=Մխիթար) Հոսնցի
ամս ժ.

Մաթթիկ ամս ժԱ.

Կասանդիկ ամս Դ.

Թէպարտ արժաւ կայ ամս Է.

Թուական Փրկչին ՌԷ. (=1400) և
Հայոց Պիթ. (=849).

Արդ կացեալ ախոս հայրապետու-
թեան Հայոց միաբան ընդ սուրբ եկե-
ղեցւոյն Հոռմայ, ի Ս. Դրիգոր Լուսա-
ւորչն մինչև ի ներսէս Աշտարակեցին,
որ զԳրգոր ժողովն արար՝ ամբ ՄժԷ.
(=218), Հայրապետ՝ Ի. (=20).

Իսկ կացեալք անմիտքան, ի ներ-
սէսէս Աշտարակեցւոյ մինչև յՏէր Եզր
Փառազնակերո(ւ)ցին, ամբ ՌԺԲ. (=112)
և Հայրապետք՝ Է. (=7).

Եւ ի միաբանութենէն Տէր Եզրի
մինչև զՍահան Օննեցին, որ զժողովն
Մանագիթրաի արար, ամբ ՂԷ. (=87),
Հայրապետք՝ Զ. (=6).

Եւ ի սրբոյն Դրիգորն մինչև զայս՝
ամբ ՆԺԵ. (=425), Հայրապետք՝ ԼԳ.
(=33).

Իսկ ի սրբոյն Դրիգորն մինչև
ցառա միաբան Հայրապետք ԲԶ. (=36)
ամբ՝ ՅԺԳ. (=313).

Ի սրբոյն Դրիգորն մինչև զայս՝
ամբ ՌԼԱ. (=1031), Կաթողիկոսք՝ ՀԷ.
(=75), ԹԷ՝ միաբան, ԹԷ՝ քառանկալք.

Եւ այսմ է թուական Փրկչին ՌԷ.
(=1400) և Հայոց Պիթ. (=849), և Կա-
սանդի Ծառուակք տարույս ինքեցեալին.
Հասնադի ժԷ. Կիրակոսցի Գ. Փետրոս-
տար ամսոյ ԻԲ.

Իսկ յԱղամաշ մինչև որս ամբ
ԶՌԶԸ. և Ա. (=6001).

(Երև 282, 284).

Հայկական յիսուսկոթիկներ

Ն ա ժ Փաթթ Հայք, որ է Կրիսթիան,
մերձ առ զգեական Հառնի կոչեալ, է՝
Ըուր Զերմիկ յոյժ օգտակար ամենայն
ցառոց Բայց որ ոք զնաչ անդ և մտա-
նէ ի Ըուրն յառաջին օրն կորուսանէ

զոյս աշացն և մնայ կոյր զաւուրս երթս. և ապա զկնի երեք աւուրսն վերջութիւն առնու զոյս աշացն. և աշուպէս բժշկի յամենայն ցաւէ:

6. «Դարձեալ ի նոյն Կիլիկիա, մերձ Անագորթոյ, ի գիւղոն ձիւռակի կոչեալ, անդ մերձ է ծովակի փոքր. յորում ծովակի եթէ ձի կամ այլ անասուն մտցէ ի ջուրն, նոյն ժամայն կնգակն կորցնայ անկանի. նաեւ ազիւն և բաշն ընդ ամենայն մագիւն կորչէ: Բայց եթէ ըմպեն ի ջրոյն յայն անասունքն ոչ փնասին և կամ լերկին»:

(Երեւ 34)

«Ընդ աշտ իակ ժամանակն՝ թաղաւորն, որ է կայսրն Յուսաց Պորֆո-րոսէն, ելեալ զօրօք ի Կիլիկիայ և առ զմա ի Հայկերոյն բռնի: Եւ զպարսն Լիւսն, որ տիրէր երկրին, երկու որդոջն կալեալ տարաւ ի Կոստանդ-նուպոլիս և եղ ի բանտի: Եւ այս լինէր յամս թուարեութեան Հայոց ՇՁԶ. (=586) և Քրիստոսի թուին ՌՃԼԷ. (=1137):

Արդ՝ պարսնն Հայոց Լիւսն անդ ի բանտին մեռանէր: Իսկ որդի նորա թո-րոսն ազատեալ ի բանտն զկնի է. (=7) ամաց, դարձեալ ի Կիլիկիա եկեալ և զվահկային բերդն դարձեալ առեալ աւազակութեամբ. և անտի ի դաշտն Անագորթոյ բերդն առեալ՝ դարձեալ տիրեաց Կիլիկիոյ և նորոգեցաւ տէրութիւնն Հայոց՝ ի Կիլիկիա»:

(Երեւ 212)

«Իսկ մնացեալ զօրքն զմացեալ ձը-մեռեցին ի Կիլիկիա, զորս պատուով ընկալան Հայերն. և ապա զմացին յԱնտիոք մինչեւ յերկիրն Աւստեաց»: (Լուսանցքի վրայ. «Ապա օրհնէն Հայր, որք զայսպիսի բարութիւնս գործեցին».) Իսկ Յուսաց համար կը զրէ, դարձեալ լուսանցքին վրայ, որոնք նեղեցին իւր-շակիրները. «Ո՛ր օրհնին Յոյքս յԱստուծոյ, որ Հայրս գործեցին աշուպէս»:

(Երեւ 214)

«Ընդ աշտ իակ ժամանակս յամս Տեառն ՌՄՂԲ. (=1292) և թվական Հայոց՝ 2ԽԱ. (=741). ասացեալ սուրտանն Եղիպատսի Աշրաֆն, զկնի առաման և աւերմանն Արեւայոյ: Եւ զկնի իբրեւ,

Ջնջեաց բնաւին զքրիստոնէիցն իշխա-նութեան տեղի և զանուն եւս ի սուրբ երկրէն և ի սեչիւն: Ապա աշուսեւեւ յարձակէր վիշապն այն Հայր՝ ի վերայ ազգին Հայոց և ելեալ զօրօք զայր ի Միջագետք՝ մերձ ի սինտոն Ուրհայոյ քաղաքին. և եկեալ պաշարէր զհայրապետական զգեական Հայոց, որ կոչիր Կլայ հոռոմական, ուր էր կաթողիկոսանիստն Հայոց լեալ ի քաղում ժա-մանակաց: Եւ պաշարեալ զայն սուրտանին խիստ և պնդազոյն կոտուփ. իբր ոչ կարէին պահել ալ քրիստոնեայքն: Քանզի յղկէ էր անդ թագաւորն Հայոց զբեռն իւր զպարսն Ռէմուսն քաղում ընտիր մարտօք զոր տանկնին ոչ էին կարացել առնուլ զբազում ամս կոտուփ. ալ բարանողն փութցին զամենայն պա-րիսպն և նազմեցին և եկին ի մէջ բեր-դին ծակն և ի յիշատակէ շրջել ուղիւն:

Իսկ իբրեւ տեսին, որք ի ներս էին եթէ ի վաղիւն կամին գնէլ զհուրն և շրջել զբերդն, ուղեցին ամառաթ, աշինքն է՝ վստահութիւն զնալ յոտս նոցա: Սակայն սուրտանն ոչ ընկալաւ զհայրապետս նոցա. վասն զի նախ ինքն քաղում անգամ ասացեալ էր եթէ տուք զբերդն և ես զանգ զամենեւեաւ թողում ընչիւք զնալ: Իբր ալ ինչ ոչ նոր զր-տանէին ի վաղիւն, կաթողիկոսն Հա-յոց Տէր Ստեփաննոս մականունն Հոռ-մայեցի, որ էր ի բերդն, զգեցաւ զգետն իւր հայրապետական. նոյնպէս և ամե-նայն եպիսկոպոսունքն և երիցունք ընդ նմա: Եւ խաշիւքն և ամենայն կահիւք արբութեան զմացին յոտս սուրտանին: Զոր իբրեւ ետես Հայր բոնաւորն այն եթուք, ասեն, ի վերայ կաթողիկոսին, ասելով թէ զայդ յատալին օրն ընդէ՛ր ո՛չ արարեր: Բայց այնչափ արար վասն այն զնալոյն, զի հրաման եհան զոչ ոք սպանանին: Արդ այն կերպիւս էառ նոյն սուրտանն յայնմ աւուր և զՀոռոմ Կլայն: Եւ զկաթողիկոսն և զամենայն քաղաքիւն քրիստոնէիցն աւելի քան ԶԼԹ. (=30,000) ողիւ՛ գերիս տարան ի Մարք՝ ի բանտ և ի ծառայութիւն: Ալ իբրեւ տարաւ զայն ամենայն ի Բարեւ-լոն զոտոգն այն, երկրորդ Բագտաւարն,

ահա ալէն հայրական զբէր ընդ զէմ նո-
րա եւս. զի անկաւ մահ ի նոսա և մե-
ռանէին ամենեքեան. զոր զգուշացուցին
զնա առաջնորդքն իւր և զիտնականքն
եթէ վասն քրիստոնէիցն առաջնորդին
գերութեան լինին այս հարուածքս Եւ
կոչեալ առլտանին զկաթողիկոսն,
ասաց, ընտրեա՛ քեզ զոր կամես արա-
ր. (=20) և ա՛ռ քեզ զմեծ և զփառա-
ւոյ սրբութիւն քո, զոր ունէիր ի ձե-
ռեղ մինչ իջեր ի բերդէն քո և զնա՛
վաղվազակի յերկրէս իմոյ. քանզի հա-
ւատամ եթէ անցէ մահս յերկրէս իմ-
մէ. Եւ կաթողիկոսն էառ զԱլէն սրբոյն
Գրիգորի և եղ սոլտանն արա ընդ նոսա
և ծախս, զի բերեն զնոսա ի Հայաս Նա
և եղև իսկ զի ելանելն կաթողիկոսին
և Ալէն սրբոյ զազարեաց մահն ի նմին
աւուր:

Բայց նախ քան զայս, մինչ սոլ-
տանն ի վերայ Հոսով Կլային էր,
զբերոյ մի Հայոց թաղաւորին Ազրլճէն
անուն, ետուն ի տաճկնին տուր տալով
Եւ թաղաւորն Հայոց ետ կամաւ զանա-
ռիկ զգեակն Պէշէնն՝ առլթանին ի գինս,
որպէս զի զկաթողիկոսն թողացու: Եւ
կաթողիկոսն թողաւ էր որպէս վերոյ
ասի և ոչ գլխէին:

Իսկ իրբևս եկին ի Հայք, նոյն կա-
թողիկոսն վասն զի աշխատեալ էր և
խոցեալ յոյր, յետ սակաւոց յամնայն
մեռանէր:

Եւ եզին իւրեանց կաթողիկոս զՏէր

Գրիգոր Տուրք երիցանցոյ...

(Երես 240-241)

Ասկից ետքը յաճախ կը յիշէ Կի-
լիկիան և Ռուբինեանները:

Ձեռագրին սկիզբը կամ վերջը չկայ
ո՛հե՛ջ յիշատակարանն զազարեացողին
կողմէ: Միայն (երես 107, ստորին լու-
սանցքի վրայ) սա երկտողը կը գրու-
նենք. «Եւրեյ խնդրեմ զրիչս յընթեր-
ցողացո՞յ քանզի յայտմ վայրի զալատե-
ցայ»: Վասն զի փոխանակ 105 երեսէն
107 անցնելու, տխարած և 109 երես ան-
ցած է և ասոր հետեւեալքով 106 և 107
երեսներուն զէմընդիմութիւնը խախ-
տած է:

Մարթինի գրքին և Պալիանենց
ներսինի թարգմանութեան վրայ բա-
նասիրական զիտոգութիւն մը կայ նոր
հայկազեան բառգիրքի յառաջարեա-
կան երեսներուն մէջ (երես 15, առա-
ջին սիւնակ). «Մարթին: Այն է Յրա-
մարթին՝ Փռլաք պատմիչ կոչեցեալ, որ
ճառէ զկայսերաց և զքահանայապետաց
Հոովմաշ՝ անհարթ ոճով ի լատին բար-
բառ՝ խառն ընդ անհաւասար կամ սուտ
լուրս: Այինչ ընդհատ է և հայ թարգ-
մանութիւն ներսինի Պալիանց ունիթո-
ռի ի տի. դարու, որ և յիւրմէ կցկցէ
ի նոյն գործ ինչ ինչ ի պատմութեանց
Հայոց և աշխոյ ազգաց: Մինչևս զըմ-
ուարին լինի երբեմն զատանել յիրե-
րաց զբանս մատենագրին և թարգման-
չինս:

ԹԻԻ 42

ԳՈՐԸ ԳԻՐՔ ՎՃՈՌՑ

Թուղթ՝ 891 երես: Թերթերը եշա-
նակուած են մինչև: ԺՁ-ին վերջը, երես
386, իւրաքանչիւր թերթ 10 թուղթ:
Մեծութիւն 28,7x19 ս.մ.: Մեծ գրու-
քեան 22,7x13,2 ս.մ.: Տողի 41, երկ-
սիւնակ. որ կարծրագիտով գծուած են
խրատաւնչիւր սիւնակի լայնք 8 ս.մ.:
Նիւթ բամպակ թուղթ, փայլուն և տու-
ղաշարուած: Գիւ սովորական հետք գիր,

բացի 1 և 10-11 երեսներէ, որոնք մանր
բոլորգիր? Են: Խաղաղիք՝ բոլորգիր են
և կարմրագիտով գրուած: Տեղ տեղ
սկզբնագրեր թուղթի են, շատերուն
տեղը բաց մնացած է: Լուսանցագրու-
թիւններ կան թէ՛ մոտցուած նախագա-
սութիւններով, թէ՛ հատուածներու բա-
ժանումներով ցոյց տուող թուագրերով:
Դասակ են սկիզբէն ամբողջ թուղթ մը

և 17րդ երես. իսկ վերջին՝ 673 երեսէն (որտա առաջին սիւնակին սկիզբը միայն գրուած է) մինչեւ 693 երես. իսկ 694րդ երեսին վրայ ետքէն ճիշդահամարի պատկերները գծուած են: Կազմ կաշեկազմ, ամուր և ձեւատը:

Լաւ պահպանուած է ձեռագիրս, թէեւ 365 երեսէն սկսելով ցեցեքը ծակտակ են ստորին շուանցքները:

Ձեռագիրս ճակատը.

«ՊԵՏՐՈՍԻ ԼՍՍ ՊԵՏՐՈՍԻ ԵՊԻՍ-ԿՈՊՈՍԻ ՓԱՐԻԶԵՆՏԻՈՅ»

ՁՐՐՍ ԳԻՐԲ ՎՃՈՒՅ

Ձկնի ամենայն և ամենից տպագրութեանց բազմատմամբ և համեմատութեամբ դանդաղ օրինակաց սրբագրեալ և առ մակդիրս իւրաքանչիւր գրեանց և առ վաղճանն իրաց ցանկ յաճախ յաւելեալ և ճորտացեալ:

Ի վնիժուժ, արքեմիք Բոհաննու Մկրտչի Հուկոյիոնոյ: Յամի Բրիտանի 1589:

Առ բնիկերցոյս.

Որ կամիս բնականալ զԱստուածային մատանս, ո՞վ բնիկերցոյ և երկնային աղբերք մեքովն զծարան քո, ծալարազոյն ուշիմութեամբ բնիկերցիք զայս յիշատակս վարդապետին, որ ունի զանուն աշխարհն պարզելի հանճարեղութեան: Ձի յայտասիկ զրեան ամբարեալ ունիս զվարդապետութիւնս իրաց: Եւ յայտասիկ տպեալ հաւատն և կրօնն զազի և ծածկի: Աստուստ եւս ուսանիս շարագրել բնդդէմ ալեաց և կատարեալ զաւանճանութեանց և զարանակալութեանց զայլոյ: Կացցես և անշարժ իրբեւ զգուշական ժաշո առ եզերս ծովուց: Եւ քեզ ոչինչ ֆեսա՛նք ձեռն հոգւոց. զայտասիկ ուրեմն շրջիս՝ և խռիս՝, ո՞վ բնիկերցոյ, մտադարարք, զրեանս վարդապետին: Եթէ հաւատիս հոգն փրկութեան զքեզ շարժէ յամենից աշխարհայանացն զուրկ, որք նախ բըղթէին և վնասըն տպեալ, ցանկ բնիկեո(ն)ի և խնկելի եղանիս:

Բովանդակութիւն

Ձեռագիրս բովանդակութիւնը շատ բնորոշակ է. աշխուհ որ երեսներ լեցնել պէտք է իւրաքանչիւր գրքին սկիզբը գրուած նիւթերուն ցանկը բնագործնակելու համար: Միայն կը նշանակենք իւրաքանչիւր գրքին գրուած տեղը ձեռագրիս մէջ:

Երես 2 «Ճարքն, որոց սահմանօք, կանոնօք և վնօք վարեցաւ Պետրոս Լովպոս քոս»:

Երես 3-9 «Յանկ առաջնոյ գրոյ»

Սկսին ծէսքն և արարողութիւնքն առաջնոյ գրոյս:

Երես 10-11 «Պետրոսի Լովպոստոսի եպիսկոպոսի Փարիզենեցոյ ի գրեանս վնոց, Առաքաբնութիւն»:

Երես 18-198 ԳԻՐԲ ԱՌԱՋԻՆ

Երես 198-206 Յանկ երկրորդ գրոյն վնոց:

Երես 207-366 ԳԻՐԲ ԵՐԿՐՈՐԴ

Երես 367-370 Յանկ երրորդ գրոյ

Երես 371-465 ԳԻՐԲ ԵՐԿՐՈՐԴ

Երես 466-472 Յանկ չորրորդ գրոյ

Երես 472-625 ԳԻՐԲ ՁՐՐՈՐԴ

Ձորս զիրքերուն

«Հետեւին զանազան նախադրութիւնք մոլորականք գրեթէ ամենից կացութեանց ի յինկլիտոյ և Փարիսոյ, ուսումնասիրապէս և նեղինակութեամբ զատապարտեալք բոտ յետկոյնացն նուցին» (Երես 625-665):

Իսկ ասոնց

«Հետեւին բացորոշեալ բնականաճ զլիաւոր պրակաց ուրումն բնդդէմ մոլորութեանց եղբայր Բոհաննու ի Մանթէսոնոյ ի կարգէն Քարոզողաց, Փարիզոյ զատապարտեալք» (Երես 655-673):

Մանօք — Գրքին ոչ թարգմանիչը ծանօթ է — եթէ Խարբերոցի Դուկաս վարդապետը չէ՛ ան — և ոչ ալ զատապարտը:

կողմէն պատուած է: Մարգուանցի Գրիգոր զգրին կազմերէն է հաւանաբար:

Շատ լաւ պահպանուած է ձեռագիրս: Դժբախտաբար ոչ թուական ունի, ոչ ալ յիշատակարան:

Բովանդակութիւնը նոյն թ. 23 ձեռագրի, Եփեսոսի ժողովին պատմութեան հետ, շատ քիչ տարբերութեամբ:

Ձեռագիրս երեք զիսաւոր մասերէ կը բաղկանայ, որ տարաբանաբար գրուած են Եփեսոսի Ա. ժողովոյն բոլոր պաշտօնական զորոգութիւններուն զբաւորականները (document): Իսկ այդ երեք մասերէն զատ սկիզբը գրուած է ժողովին ամփոփ մէկ պատմութիւնը կամ «նախապատմութիւն» մը:

Այս մուտքը խորագրուած է ստպէս. «Նախապատմութիւն սուր ժողովոյն եփեսոսի, որ է երոգ Տիգրեանի ժողով»:

Եւ կը սկսի սա հատուածով.

— «Յետ Նեքտարիոսի՝ նստաւ յաթոն Կոստանդնուպոլսոյ սուրբ Զոհան Ոսկերեան: Յետ Ոսկերեանի նստաւ Նեքտարիոսի եղբայր Արսակիոս: Յետ Արսակիոսի նստաւ Աստիրիոս: Յետ Աստիրիոսի նստաւ Միսինոս: Յետ մահուան Միսինոսի, Փոքր թէոզոս Օգոստոսն, թոն Մենին թէոզոսին և եղբորն Արկադիոսի, վասն տարաձայնութեանցն քաղաքացոց ընդ միմեանս բարկացեալ՝ լաւ համարեցաւ բերել տայ զոմն ի յԱնտիոքայ քաղաքէն, որ լինիւր եպիսկոպոս Կոստանդնուպոլսոյ: Եւ այս եղև Նեստորն, որ ծնեալ էր ի Գերմանիկայ, այր հարապարտան, այլ ոչ ատենաբան, որ ոսմկական հանդերձից պարգովեամբ, յոնից և զնացից ծանրութեամբն, երեսաց զուսթափութեամբն և ի պահուց թարգմալի երևամարն, զնշան բարեպաշտութեան և հրնայ պարկեշտութեան զգեալս կեզտաւորելով, մեծաւ աղաղակաւ ամենեցուն՝ եկեալ ի Կոստանդնուպոլսոյ, ձեռնադրեցաւ եպիսկոպոս, Ապրիլի Ժ. ի ներքոյ բղնջխութեան Յելլիոսիի և Տաւրոսի: »

Այս պատմական մասը կը գրուէ ձեռագրիս 1-19 երեսները:

ՄԱՍՆ ԱՌԱՋԻՆ (երես 20-148)

Բովանդակութիւն

— «Հառ Պրոկոս վերառեսուչին Կիրոյ, ասացեալ ի մէջ մեծի ժողովարանին Կոստանդնուպոլսոյ, առաջի Նեստորին, վասն մարգեղութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի» (երես 20-27):

— «Թուղթ Կիրոյի եպիսկոպոսի Աղեքսանդրիոյ առ Նեստոր, յորժամ իմացաւ զշար միտս նորան»:

Սկս. «Աբք ոմանք» (երես 28-30)

Մանօր. — Բոլոր պատանդներուն սկիզբը գտնուած հասցէները զանց բրած և նշանակած ենք թուն գրութեան սկսուածք:

— «Թուղթ Նեստորի առ Կիրեղ Աղեքսանդրիոյ եպիսկոպոսն, ի ձեռն Համպոնայ երիցոյն և միայնակեցին» սկսուած «ոչինչ է զորաւոր» (երես 30):

— «Թուղթ Կիրեղին առ Նեստոր»:

Սկս. «Հուսայ, որ քանի մը մարդիկ շաբաթսան գիննէն» (երես 31-35):

— «Թուղթ պատախաճանայ Նեստորին առ Կիրեղին»:

Սկս. «Ոչինչ խոսիմ վասն նախատանցն» (երես 35-41):

— «Թուղթ Կիրոյի առ աշոտիկ, որք զրոյ մեղադրեալ էին զնա, զի զոհնիկ մարդկանց խոսիմք ոչ լուսաց ասելոյ՝ թէ շարագունապէս արծարծի ամբարբշտ վարդապետութիւնն Նեստորին»:

Սկս. «Ընդդի գրեաց առ յիս քաղաքաշտութիւնն» (երես 41-42):

— «Թուղթ Կիրոյի առ ոմն նախանձաւոր Նեստորին»:

Սկս. «Ծաննայ զսիրելութեան քո զպարզամտութիւնն» (երես 43-44):

— «Թուղթ նոյնոյ Կիրոյի առ Աղեքիստուն Կոստանդնուպոլսոյ, որք միմեանց տարաձայնելին»:

Սկս. «Ընթերցայ զատ ի ձէնջ ուղարկեալ յիշատակագիրն» (երես 44-49):

— «Վկայութիւնք հրապարակորէն առաջագրեցեալք ի կղերիկոսացն Կոստանդնուպոլսոյ և ծանուցեալք առաջի եկեղեցւոյ թէ համախոհ է Նեստորն Պօղոսի Մամոսաացւոյն, որ յառաջ քան ձեռն նորոգեալ էին ուղղափառ եպիսկոպոսութեան»:

Սկս. «Յանուն սրբոյ Երրորդութեանն երզնիցեցանեմ» (երես 49-51):

առաքեաց յոյժ բարեպաշտ թագաւորն
 թէ՛նդոս առ Կիւրեղ Ազնաւորացոյն,
 սանդրիւնս: Սկս. «Ո՛յ հոգ է մեզ առա-
 ւել քան զբարեպաշտութիւն» (երես
 135-137):

— «Հրովարտակ Փոքր թէ՛նդոս
 կայսեր առ Կիւրեղ Ազնաւորացոյն,
 վասն հրամայելոյ նմա զալ ի ժողովն
 Եփեսոսին»: Սկս. «Մեր թագաւորու-
 թեան բարեկացութիւն և ամբողջութիւն»
 (երես 138-140):

— «Թուղթ Ա. Կիւրղի՝ զրեալ ի
 Հոստոսէ նախ քան զժողովն»: Սկս.
 «Շնորհօք և մարդասիրութեամբն Քրիս-
 տոսի փրկչին մերոյ ամենեցուն» (եր.
 140-141):

— «Թուղթ Բ. նոյնոյ Կիւրղի
 զրեալ ի յԵփեսոսէ քաղաքէ»: Սկս.
 «Մարաւելոյս և փափաքողիս ընդ մեզ
 կրկին անգամ խոսակցելի» (եր. 141-142):

— «Հրովարտակ Փոքր թէ՛նդոս
 կայսերն, զոր Կանդղիդանոս պարօնն
 եզ ի զլուխ յաշտարարութեան իւրոյ»: Սկս.
 «Թէ՛պէտ շատ խնամք տանիմք
 թագաւորական բանից մերոց» (երես
 143-144):

— «Յայտարարութիւն Կանդղիդա-
 նոս պարօնին, առ ժողովն Եփեսոսին»: Սկս.
 «Ձեր բարեպաշտութիւն լաւ գի-
 տէ» (երես 145-147):

— «Թուղթ Յօնանու Անտիոքայ,
 առ Կիւրեղ»: Սկս. «Ո՛յ սակաւ ինչ
 վշտանամ» (երես 147-148):

ՄԱՍՆ ԵՐԿՐՈՐԻՆ, որով պարունա-
 կին զործք զործեցեալք ի մէջ ժողո-
 վոյն:

Սկիզբն սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի:

ԳՈՐԾ ԱՌԱՋԻՆ

«Յետ քղեչիւթեան թէ՛նդոսի
 երեքտասան անգամ և Վաղնիանոսի
 երեք անգամ՝ Տէրանց մերոց մշտնջի-
 նաւոր Սոցոստոսիցն և ի թմականին
 Քրիստոսի Դժ. Ա. ին (=431), Յունիսի
 Իբ. (=22) յաւուր Երկուշաբթի, ժողով
 եղև ի մայրաքաղաքն Եփեսոս, հրա-
 մանաւ գերիվերոյ Աստուածաւէր և
 Քրիստոսաւէր թագաւորացն: Եւ նստան
 ի մէջ Մարիամ անուն ամենասուրբ եկե-
 ղեցոյն՝ ամենասուրբ կայնկողացոյն,

որք են աշտոյիկ»: և կը դնէ 158 կայն-
 կողացունքուն անունները (եր. 165-171):

Երես 172-3—175 թէ՛նդոսի նոյն
 հրովարտակը, որ զրած է երես 138-
 140):

Մանօք. — Ինչպէս որ դիտել տուինք
 վերագոյն, ալ երեսներու թուահամար-
 ները չեն զրուած 175էն ետքը. հետե-
 ւաբար թերթերու համարներով պիտի
 նշանակենք բովանդակութեան զլուխ-
 ները:

— «Նիկիայու ժողովն զայս հաւա-
 տամք շարադրեաց».

«Հաւատամք ի մի Աստուած, ի
 Հայրն ամենակալ, յարաքին ամենայն
 երեւելեաց և աներևութից»:

Եւ ի մի Տէր Յիսուս Քրիստոս որ-
 դին (լուսանցքի վրայ՝ ճնկալն) Աստու-
 ծոյ Հօրէ միածին, աշխիքն՝ յէութենէ
 Հօր, Աստուած յԱստուծոյ, լոյս ի լու-
 սոյ, Աստուած ճշմարիտ յԱստուծոյ
 ճշմարտէ, ծնունդ և ոչ արարած, նոյն
 ինքն ի բնութենէ Հօր, որ ամենայն
 ինչ եղև յերկինս և ի վերայ (յ) երկրի,
 որ յաղագս մեր մարդկան և վասն մե-
 ռոյ փրկութեան՝ իջեալ յերկնից մարմ-
 նացաւ, մարդացաւ՝ շարժարեցաւ. յեր-
 ոքոյ աւուր յարեաւ, և ելեալ ի յեր-
 կինս՝ նստաւ. ընդ աջմէ Հօր, այլ և
 զալովն է դատել զկենդանիս և զմեռեալս:

Հաւատամք և ի սուրբ Հոգին»
 (թերթ Ը-ին մէջ):

— Թուղթ Կիւրղի առ Նեստոր,
 (թերթը) նոյն ընդ վերնոյն, եր. 31-35:

— Թուղթ Նեստորի առ Կիւրեղ,
 (թ.-Ժ. թերթերուն սկիզբը) նոյն ընդ
 վերնոյն, երես 35-41:

— «Թարգմանութիւն թղթոյն Կե-
 լեստիանոսի վերառեալին Հոսմայու առ
 Նեստոր», (թերթ Ժ-) նոյն ընդ վեր-
 նոյն, երես 67-77:

— «Թուղթ Կիւրղի առ Նեստոր (Ժ,
 թերթին վերջը և ԺԱ. թերթին սկիզ-
 բը), նոյն ընդ վերնոյն, երես 95-108:

— Ինչ ինչ ընթերցեալներն օր
 զրդէն վասն Աստուածութեանն:

— «Ի զրդէն Նեստորի տետր ԺԷ.
 ի վարդապետութիւն և հետզհետէ՝ կը
 շարէ ստետր ԻԱ., տետր ԻԴ., տետր

Ի՛ւ., տետր ԺԵ., տետր ԺԶ., տետր ԺԷ., տետր ԺԸ. ի վարդապետութիւն, տետր Զ., տետր ԺԹ., տետր Ա., տետր ԺԶ. ուր խօսի վասն Բրիտանոսի, տետր Դ. ընդգէմ հերձուածողաց ուր խօսի վասն հոգւոյն, տետր Զ. ուր խօսի վասն Բրիտանոսի, տետր ԺԻ., տետր Դ., տետր ԺԶ., տետր ԻԳ. (ԺԱ. թերթիւն վերջերէն մինչ ԺԲ. ին սկիզբները):

— Թուղթ Կապրէոլոս Կապ. ի Կարթագինէի առ ժողովն Եփեսոսի. սկս. «Մի ամենապատուելի եղբարք, մեծաբաղանօք խնդրէի զդուստրուսն ձեր պատուելի ժողովոյն» (Թերթի ԺԲ.):

— «Վճիռ ընկեցմանն Նեստորին»: Սկս. «Ժողովն ասէ. ամենապատուելի Նեստորն՝ քաց ի յայլ շարագործութեանց իւրոց՝ յաւել ևս զարին զայս, որ ոչ հնազանդեցաւ կոյնան մերոյ» (նոյն անկ):

— «Ընկեցման թուղթ յուշարկեալ առ Նեստոր ի վաղուեան օրն»:

«Սուրբ ժողովս գումարեալ շնորհօքն Աստուծոյ և հրամանաւն մեր զերիվերոյ թաշեպաշտ և քրիստոսաւոր թաղաւորացն՝ ի յեփեսոս մայրքաղաքիս, զրէ Նեստորիդ երկրորդ Յուդայիդ՝ Դիտաս-ճի՛ր, զի զու, վասն ամբարշիշտ քարոզութեանց քոց և վասն անհնազանդութեան կանոնաց, ապա ըստ հանձնից եկեղեցական օրինաց ընկեցար այս սուրբ ժողովոյս սահմանաւ և օտարացար յամենայն եկեղեցական աստիճանաց ի քան և երկու օրն Յունիսի ամսոյս» (նոյն անկ):

— Նոյն իմաստով թուղթ մը «առ Կղերիկոս և Տնտեսս ժողովրդեանն Կոստանդնուպոլսոյ»:

— «Պործ Կոստանդնուպոլսի եղօղաց՝ երբ ընկաւան զՆեստորի ընկեցումն». Սկս. «Սուրբ ժողովն գումարեալ ի յեփեսոս հրամանաւ մեր զերիվերոյ թաշեպաշտ և քրիստոսաւոր թաղաւորացն»:

— «Թուղթ ժողովոյն, զոյս յուշարկեաց ի Կոստանդնուպոլսի յետ ընկեցմանն Նեստորին», առ Կոմարիոս, Պատմիոն, Դադմատիոս, Տիմօթէոս և Եւդոքիոս: Սկս. «Մեք ապաստեք, որ

պատուելի Նեստորն՝ եկեալ փոշիման լինելք վասն հայհոյութեանցն» (Թերթի ԺԲ.):

— «Պատմիոնաւորութիւն Դադմատիոսի»: Սկս. «Եթէ կամեք լսել»:

— «Սրբիակ թղթոյն, զոր զրեցին կղերիկոսքն Կոստանդնուպոլսոյ առ սուրբ ժողովն»: Սկս. «Դերիվերոյ Աստուածապաշտ և ամենասուրբ Հարցն մերոց»:

— «Թուղթ պատմութեան զործոցն սուրբ ժողովոյն զրեալ ի Նեստորն և յայլ ընդ նմա եղօղ ասալնորդացն՝ առ թաղաւորս, յառաջ քան զգալուստ վերատեսչին Անտիբաշոյ»: Սկս. «Զեր թաշեպաշտութիւն կոչեալ զմեզ ի յեփեսոս քաղաքն»:

— «Թուղթ պատմութեան, զրեալ ի սուրբ ժողովոյն առ զերիվերոյ թաշեպաշտ թաղաւորս, յաղագս ընկեցմանն Նեստորին»: Սկս. «Դերիվերոյ թաշեպաշտ և յոյժ Աստուածաւոր»:

— «Թուղթ ժողովոյն առ կղերիկոսունս և առ ժողովուրդս Կոստանդնուպոլսոյ»: Սկս. «Մի որ յանդգին հակառակել ասեղծօղին իւրոյս»:

— «Թուղթ Կիրիզի Կալիսկոպոսի առ կղերիկոսն և ժողովուրդն Աղեքսանդրիոյ»: Սկս. «Թէպէտ երկար բանիք պարտէ՛ր զեղեւոյն ծանուցանելու»:

— «Այլ թուղթ Նոյնոյ Կիրիզի առ Նոյն կղերիկոսն և ժողովուրդն»: Սկս. «Մեծամեծ և պայծառ զործք ասաքիւնութեան»:

— «Թուղթ Կիրիզի՝ զրեալ յեփեսոսէ՛ առ վանահարս»: Սկս. «Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս, յորժամ Նախատինս կրէր յանօրէն Հրէից»:

— «Ճառ Հոգիւնոսի վերատեսչին Կոստանդնուպոլս Կիպրոս կղզոյն՝ ասացեալ յետ ընկեցմանն Նեստորին»: Սկս. «Հաստատեալ էի ի մտի իմում լուս կենալ»:

— «Ճառ Կիրիզի վերատեսչին Աղեքսանդրիայոյ, ասացեալ յեփեսոս քաղաքին, ի ժամանակի պաշտաման յետ ընկեցմանն Նեստորին»: Սկս. «Պարտ էր՝ բաւական լինել ուսուցմամբ յառաջ քան զմեզ խօսօղ վարդապետացն»:

— «Ճատ նոյնոյ կիւրդի ասացեալ յեփեսոս ընդդէմ Նեստորի, յորժամ եօթն հոգիք եկին ի տաճարն սրբուհի Մարիամին»: Սկս. «Խնդութեամբ տեսանեմ զգումարն ամենայն սրբոց» (Թերթի ԺԴ.):

— «Զար զործք զործեցեալք ի մէջ չար ժողովոյն Նեստորականաց:

Պատմութիւն զործոցն զործելոց յաբեւելցի եպիսկոպոսացն, նորս ի բաց ընկենուն զամենասուրբ զԿիւրեղն և զՄեհնոն և նորմեն զամենայն հարսն սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի»: Սկս. «Ամենասուրբ և յոյժ Աստուածատէր Յօնաննէս վերատեսուչն Անտիօքայ մայրաքաղաքին»:

— Փոքր թէնդոսի հրովարտակր, նոյն ընդ վերնոյն երես 143-144:

— «ՎճճԹ. Սուրբ ժողովս՝ զումարեալ շնորհօքն Աստուծոյ ի յեփեսոս քաղաքի բոս հրովարտակին մեր գերեզմանոյ բարեպաշտ և Գրիստոսասէր Թադաւորացն սահմանեաց զայս ստորադրեալ վճիռս»: Սկս. «Մեր սրտին փափաքն և ցանկութիւն այն էր». (Մանօք. — Լուսանցքի վրայ. «Զարածողովն զինքն սուրբ ժողով կոչէ»):

— «Գիր բանադրանաց յուզարկեալ առ սուրբ ժողովն»: Սկս. «Սուրբ ժողովս՝ ի մէջ բանադրեցեալ եպիսկոպոսացդ՝ զայս ծանուցանէ և խրատէ. ճշմարիտ մեղանչին»:

— «Թուղթ առ Թադաւորն վասն ծանուցանելոյ նմա զարարեալ զործս իւրեանց և զպատճառն յուշանալոյն Անտիօքայ վերատեսչին»: Սկս. «Ըստ հրամանաց րիւրեպաշտ հրովարտակին եկաք ի յեփեսոս մայրաքաղաքս»:

— «Թուղթ Յովհաննէս վերատեսչին Անտիօքայ և ընդ նմա եղող եպիսկոպոսացն առ կղերիկոսունս Կոստանդնուպոլսոյ»: Սկս. «Լուեալ է ամենեւին ձեր պատուականութիւն զամենայն անկարգ և անօրէն զործս Կիւրեղ Աղեքսանդրացւոյն»:

— «Թուղթ առ Խորհրդարանն Կոստանդնուպոլսոյ»: Սկս. «Պատահեալ է մեզ անախորժելի բան»:

— «Թուղթ առ ժողովուրդն Կոս-

տանդնուպոլսոյ»: Սկս. «Աւանդութիւն և անդիր օրէնք մի կայ ի վերայ հովուաց»:

— «Թուղթ պատմութեան առ Թադուհիս»: Սկս. «Կիւրեղ Աղեքսանդրացւոյն և Մեհնոն Եփեսացւոյն բռնաւոր անկարգութիւն՝ բռնադատեաց զմեզ»:

— «Թուղթ պատմութեան, զոր արեւելեան ժողովն յուզարկեաց մշտապաղթ Թադաւորին, վասն վերստին ծանուցանելոյ զընկեցումն Կիւրեղին և Մեհնոնին»: Սկս. «Զեր պաշտաստութեան բարեպաշտութիւն» (ԺԴ. Թերթի 2րդ երեսին ԺԵ. ին 2րդ երեսը):

— «ԵՐԿՐՈՐԴ ԳՈՐԾ սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի»: Սկս. «Յետ քղեշտութեան Տէրանց մերոց թէնդոսին երեք տասան անգամ և Վաղենաթանոսին երեք անգամ»:

— «Թուղթ Կեղեստիանոսի առ ժողովն Եփեսոսի. սկս. «Քահանայից ժողովն՝ զՈղոսն սրբոյ ներկայութիւնն ցուցանէ»:

— «Թուղթ Կեղեստիանոս պապին առ թէնդոս կայսրն»: Սկս. «Թէպէտ բուական իցէ բարեպաշտութեան ձերոյ հոգաբարձութիւն»:

— «Թուղթ նոյնոյ Կեղեստիանոսի պապի, առ Կիւրեղ եպիսկոպոսն Աղեքսանդրիոյ»: Սկս. «Թմանամ զկատարիլ զամէնիմաստ զՍուլճոնի գրաբրատ»:

— ԳՈՐԾ ԵՐԿՐՈՐԴ

«Թուղթ պատմութեան սուրբ ժողովոյն՝ յուզարկեալ առ յոյժ բարեպաշտ Թադաւորն, ձեռամբ Եւտիգէս սարկաւազին, վասն ի Հոսամայէ եկեալ եպիսկոպոսաց և նուիրականց»: Սկս. «Ո՞վ քրիստոսասէր Թադաւորք»:

— «Թուղթ սուրբ ժողովոյն առ կղերիկոսունս և ժողովուրդան Կոստանդնուպոլսոյ՝ վասն ընկեցման Նեստորին»: Սկս. «Սուրբ և մեծ տիեզերական ժողովս՝ զումարեալ շնորհօքն Աստուծոյ ի յեփեսոս մայրաքաղաքիս»:

— «ԶՈՐԲՈՐԴ ԳՈՐԾ սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի:

Գիրք մատուցեալք առ սուրբ ժողովն ի Կիւրդէ և ի Մեհնոնէ, յորում զՅովհաննէս Անտիօքացին և զընկերս

նորին յարակոչեն ի ժողովն: Սկս. «Յետ բղելխութեան թէոզոսին երեք տասն անգամ և վաղենտիանոսին երեք անգամ, Տէրանց մերոց և մշտնջենաւոր Օգոստոսիցն, Յուլիսի ժԶ. գումարեցաւ ժողովն յեփեսոս մայրաքաղաքին՝ նրա մանաւ. զերիփերոյ և Աստուածասէր թագաւորացն» (թերթ ժե. և թերթ ժԶ. ին ատալին երեսը):

— «ԳՈՐԸ ԶԻՆԳԵՐՈՐԸ Եփեսոսի սուրբ ժողովոյն: Սկս. «Յետ բղելխութեան թէոզոսին երեք տասն անգամ և վաղենտիանոսին երեք անգամ Տէրանց մերոց և մշտնջենաւոր Օգոստոսիցն՝ Յուլիսի ժե. ի մէջ նոյն Մարթամ անուն ժողովարանին գումարեցան»:

— «Թուղթ պատմութեան, զոր սուրբ ժողովն՝ առ զերիփերոյ բարեպաշտ թագաւորս գրեաց՝ վասն Արեւելցոցն»: Սկս. «Զոր ինչ ձեր իշխանութիւն նրամայեաց այս սուրբ ժողովոյն»:

— «Պատմութիւն և օրինակ թրգթոյն գրեցելոյ ի սուրբ ժողովն, առ ամենասուրբ և զերիփերոյ Աստուածապաշտ արքեպիսկոպոսն Զոմամ զործակից Կղեստիանոսին, յորում յայտնին ամենայն զործ զործեցեալ ի նոյն սուրբ ժողովն Եփեսոսի»: Սկս. «Զեր սրտութեան ի վերա(յ) բարեպաշտութեան» (թերթ ժԶ. ամբողջ և ժե. ին երկու երեսները):

— «Ճառ Կիւրդի գիտապետին Աղեքսանդրիայու ընդդէմ Անտիոքացի Թեաննէս չնքծողին»: Սկս. «Առեալ եմք յԱստուածային զրոց զմեծ զորութիւնն Գրիստոսին»:

— «ՎԵՅԵՐՈՐԸ ԳՈՐԸ սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի: Սկս. «Յետ բղելխութեան Տէրանց մերոց մշտնջենաւոր Օգոստոսիցն երեք տասն անգամ և վաղենտիանոսին երեք անգամ, և ի թուականին Գրիստոսի ՆԱԱ. (=431), Յուլիսի ԻԲ. (=22), որ է ըստ Եղիպտացւոց Եղիփի ամսոյն ԻԸ. (=28) գումարեցաւ ժողովն ի մայրաքաղաքն Եփեսոս»:

— «Աղիգըն զործոցն ի վերա(յ) Բարթառոսի, յորժամ եկն աս՝ ի սուրբ

ժողովն ընդդէմ Զորեքտասնկնց. (= Զորեք տասնականաց՝ Զորեք տասնեայ): Սկս. «Յետ ընթեւ ոնյոյ զնոսոս»:

— «Փաւկաստոյ գիր Դարթոս երիցոյն»: Սկս. «Պա՛րտ է ամենայն ուղղահասաւ մարդկանցն»:

— «Օրինակ մոր(յ) որական դասանութեանն»: Սկս. «Արք այժմ ատալին անգամ զգուշութեամբ զաստիարակին» (թերթ ժե.):

Թերթ ժե. ի վերջին երեսի կէսէն մինչև ժե. ին չոր թուղթի ժողովական որոշում և ստորագրութիւններ:

«Ճառ Կիւրդի գիտապետին Աղեքսանդրիայու, ասացեալ յեփեսոս, յառաջ քան զբարեկէն իւր ի պարտնէն և ի ձեռս զինուորաց մատուիրոս»: Սկս. «Երանելի Իսաիթ մարգարէն»:

«Երեւոյթութիւն յազգայնեայ երանելի Կիւրդին և ընդ նոսա գումարեալ եպիսկոպոսաց ի կողմանէ միւս եպիսկոպոսացն, որք տպաւեալ ուղէին Թեաննէս Անտիոքացոյն և ատալի նորա լինիլ ժողով. զի նոյն մեռաննէս Անտիոքացիին զրեալ էր Երանելի Կիւրդին թէ միայն երեք տարեւոր անապարտ մեացեալ էր իւրեան՝ վասն հասանելոյ յեփեսոս և՛ այս յայտարարութիւնս ուղարկեցաւ Յունիս ամսոյն ԻԱ. յետոյ Կիւրակէի յառաջ քան զընկեցումն Նեստորին»: Սկս. «Առայտ է ամենեցուն տղից հոռաւ»:

— «ՎԵՐԹՅԻՆ ԳՈՐԸ ԶԱՐԱԵՐՈՂՈՎՈՅՆ»:

«Թուղթ պատմութեան, զոր Արեւելցիք գրեցին թագաւորին, վասն պատմելոյ նմա զասեմանն, զոր տարբ սուրբ և ճիշգրտական ժողովն, երբ ընկաւաւ զԽղորդ գիրն ասեմասուրբ Կիւրեղին և Ս. Եմենին: Եւ ի զլուս թղթոյս այստրիկ եղին զհանգսանակն սուրբ Խաբքն նիկիայու և յուղարկեցին զնա Իթլեայու պապին և նա մատուց ցուցաւորին»: Սկս. «Ճշմարիտ արտասուաց և ողորց արժանի են յանդգնութիւնքն այս վճարատեսչ անուանեալ մարգարէն»:

— «Թուղթ Նեստորին առ Ստրաստիկոս Ենքոթինին թէոզոս կայսերն»:

Սկս. «Խիստ զարմանամ թէ ի՞նչպէս Աստուածաւոր է հաստատուն և խաբէութեանց անմատոյց չողից քոյ՝ հաւանեալ է առաջնախառնութեանց ամենապիղծ մարդկանց, որք ասեն վասն մեր թէ ուրացեալք եմք զանունն Աստուածածնայոյ»:

(Նկատորի այս թուղթը քաղուածով արուած է):

— «ՅԱՂԱԿՍ ԶԵՐԺՈՂԱՅ»

«Պատմութիւնն Արեւելոցոց առ կայսրն. յաղագս գրոցն ի Կիրդէ և Մեմնոնէ՝ ժողովոյն մատուցելոց ի ձեռն Իրէնէոս իշխանին»: Սկս. «Սուրբ ժողովն արեւելեան սահմանին» (թերթ ժէ. և ժԼ. ին առաջին երեսը):

— «Թուղթ Յօնաննէս եպիսկոպոսին Անտիոքայ և ընդ նոս գումարեալ ժողովոյն՝ առ թէոզոս կայսրն՝ ձեռամբ Յօնաննէս պարտին»: Սկս. «Ընամարիտ այս ժամանակին մարդիկն առաւել երանելիք են՝ քան զնախնիսն մեր, վասն զի քոյն թագաւորութեամբդ կառավարին»:

— «Այլ թուղթ առ ժողովուրդն Անտիոքայ»: Սկս. «Աստուած ընդ մեզ է գոչեմք ընդ մարգարէին»:

— «Այլ թուղթ առ Ակակիոս եպիսկոպոսն»: Մեք և յառաջմանէ ծանուցաք քոյ սրբութեանդ»:

— «Օրինակ թագաւորական գրոց, որք առաքեցան յԵփեսոս առ սուրբ ժողովն ձեռամբ Պալլադ նախարարին, առ աւերել զգործս հարցն, իբր թէ պարտ իցէ վերստին լինիլ քննութիւն հաւատոյ»: Սկս. «Մեծապաշտոն պարոն Կանտրիանոսին ծանուցմամբն իմացաւ քարեպաշտութիւն մերոյ»:

— «Թուղթ պատմութեան, զոր Յօնաննէս գիտապետն Անտիոքայ և այլ ընդ նա եղօղ եպիսկոպոսքն գրեցին թագաւորին ձեռամբ Պալլադ զօրապետին»: Սկս. «Ո՞վ քարեպաշտ թագաւորք, ուղղափառութեան հաստատութիւն ա՛յն է»:

— «Թուղթ նոյնոցն առ իշխանն և առ զխաւորսն»: Սկս. «Ի վերջին թըշուառութիւնս, որպէս սովոր է ասիլ, անկեալք եմք»:

— «Թուղթ գրեալ յԻրէնայոս պարոնէն առ Արեւելցիսն, յաղագս գործոց, որք գործեցան ի վերայ (յ) ներկայ բանից՝ յետ մատնելոյ իւրոյ ի Կոստանդնուպոլիս, և յետ պատմութեանցն աշնոցիկ զորս երես ի ձեռն թագաւորին»: Սկս. «Հազիւ կարացի գրել առ ձեր սրբութեան»:

— «Օրինակ հրովարտակին, զոր գերիվերոյ քարեպաշտ թագաւորքն յըղեցին սուրբ և մեծ ժողովոյն, ձեռամբ Յօնաննէս պարոնին առեանազպրաց»:

Սկս. «Կարծեմք թէ ի վաղոց հետէ»:

— «Թուղթ սուրբ ժողովոյն առ ամենապատուելի թէոզոս թագաւորն»: Սկս. «Ձեր իշխանութիւն ա՛յն անտեսարան»:

— «Օրինակ թղթոյն Կիրդի վերատեսչին, զոր գրեաց ի Կոստանդնուպոլիս գերիվերոյ քարեպաշտ եպիսկոպոսացն թէոպէմպոսի և Պօտամօնի և Դանիէլի, խօսելով զանցանէ, զոր կրեաց յետ գրոյն, որ եղև ընդդէմ նկատորի և Յօնաննէս»: Սկս. «Բազումք ընդդէմ մեր եղին անդ շարախօսութիւնք ի մասնէ»:

— «Օրինակ թղթոյն, զոր գրեցին սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի՝ ի Կոստանդնուպոլիս գտանեցեալ եպիսկոպոսք. Մէնսորի Ի. (այսինքն) Օղոստոսի ժի. ի Սկս. «Հարկէր մեզ, ոչ միայն հաւատով, այլ և մարմնով ներկայ լինել սրբութեան ձեռում» (թերթ ժէ. մինչև ժի. ին առաջին թուղթին շրջ երեսը):

— «Թուղթ պատմութեան Արեւելոցոց, առ գերիվերոյ քարեպաշտ թագաւորն, զոր հանգրծ առաջին պատմութեան թղթովն յուշարկեցին թագաւորին ձեռամբ ամենամեծ Իրէնայոսին»: Սկս. «Մեք յոյս ունէաք, թէ ձեր քարեպաշտութեան հրովարտակն»:

— «Թուղթ եպիսկոպոսացն առ իշխանն և զխաւորսն»: Սկս. «Հրբուրթիւն մեծ է քան զամենայն շարութիւնս»:

— «Թուղթ նոյնոյ առ երիցունս և սարկաւագս և կղերիկոսս և առ ժողովուրդս Յերասպոլսոյ քաղաքին յեփրատայ սահմանին»: Սկս. «Հաւատաւի է,

որ վասն կործանման ուղիղ հաւատոյ զամենայն ինչ զործող»։

— «Թուզի՞ր պատասխանոյ սուրբ ժողովոյն՝ առ հրովարտակն, զոր ընթերցաւ նոցա զերապաշտառ ԅօհաննէս պարոնն ասենազարաց»։ Սկս. «Մզերիվերոյ բարեպաշտ արքայք»։

— «Թուզի՞ր նոյն ժողովոյն առ կղերիկոսունս Կոստանդնուպոլսոյ»։ Սկս. «Սուրբ ժողովս գումարեալ շնորհօքն Աստուծոյ»։

— «Երաւ յուզարկեալ ընդ վերողրեալ թղթոյն առ կղերիկոսունս Կոստանդնուպոլսոյ»։ Սկս. «Մեռանիմք ի տազնապոց և ի ծանրութենէ յողին»։

— «Սրինակ թղթոյն Կիրգի եպիսկոպոսակոսի, զոր զրեաց առ կղերիկոսունս և առ ժողովուրդն Կոստանդնուպոլսոյ»։ Սկս. «Երոզնալ յոյժ սուրբ ժողովն՝ յորժամ լուսա թէ»։

— «Սրինակ թղթոյն՝ զոր զրեաց Մեմնոն Եփեսոսի եպիսկոպոսն, առ կղերիկոսունս Կոստանդնուպոլսոյ»։ Սկս. «Որքան շարութիւնս կրեմք օր ըստօրէ ի յեփեսոս»։

— «Պատուէր արարեալ յԱրեւելցւոց, որք ետուն զնա առաքելոց իւրեանց ի Կոստանդնուպոլսոյ»։ «Ժողովս Եփեսոսի»։

— «Թուզի՞ր Արեւելցւոց առ եղբարս իւրեանց, որք առաքեալ էին ի Կոստանդնուպոլսոյ»։ Սկս. «Երբ լուսա զաշխատանս ձեր վասն կրօնին մերոյ»։

— «Թուզի՞ր Արեւելցւոց Եփեսոսի ժողովին առ թէոզոս և վաղենտինոս թաղաւորսն»։ Սկս. «Լուսա ի թղթոյն մեր ամենասուրբ և յոյժ բարեպաշտ նուիրակացն»։

— «Այլ թուզի՞ր նուիրակացն Արեւելցւոց՝ առ ընկերս իւրեանց, որք էին ի յեփեսոս»։ Սկս. «Ահա այլ հինգ անգամ մտաք առաջի թագաւորին» (Թերթ Ի.)։

— «Թուզի՞ր թէոզորէտոս վերատեսչին Կիրոսի, ի Քաղկեդոնէ յուզարկեալ առ Աղեքսանդր վերատեսչն Յերապոլսոյ»։ Սկս. «Ոչ ոք քաղցրութեան, ո՛չ ոք խստութեան»։

— «Ճառ նոյն թէոզորէտոս վերա-

տեսչին Կիրոսի, ասացեալ ի Քաղկեդոն առաջի նուիրակացն հերձեւոց և աշակերտացն Նեստորի»։ Սկս. «Պրիստոս լիցի զլուխն ճափս մերոյ»։

— «Ճառ ԅօհաննէս վերատեսչին Անտիոքայ, առաքեալ ի Քաղկեդոն, յետ ճափոցն թէոզորէտոսի եպիսկոպոսին և Ափթնոսիոս երիցոյն վասն քաջալերացուցանելոյ զիրան»։ Սկս. «Սուրբ օրինօք հաստատեալ է, որդւոց բանքն առ հայրս վերաբերին»։

— «Այլ թուզի՞ր նուիրակացն հերձեւոց՝ առ երկադաւան վերատեսչուն Եփեսոսի»։ Սկս. «Ահա ձեր օրորութեան ազօթիւքն»։

— «Թուզի՞ր Արեւելցւոց, որք առաքեալք էին ի Կոստանդնուպոլսոյ առ Հոսիոս վերատեսչուն»։ Սկս. «Կարծեմք, թէ բարեպաշտութիւն և Պրիստոսի ժողովրդեան խաղաղութիւն շատ փնաս կրեաց»։

— «Թուզի՞ր ուղղադաւանացն, որովք յանդիմանին հերձոցաց շար նենգութիւնքն»։

— «Թուզի՞ր պատմութեան սուրբ ժողովոյն՝ յուզարկեալ ձեռամբ Պալլադ զօրայեալին. Յուլիոս Ա. որ է ըստ Եկրկատացւոց Եպիփի եօթներորդ։ Սկս. «Գերիվերոյ բարեպաշտ և յոյժ Աստուածաւեր թէոզորիդ և վաղենտինոս սիդ»։

— «Թուզի՞ր պատմականս սուրբ ժողովոյն առ վերատեսչուն, որք էին ի Կոստանդնուպոլսոյ»։ Սկս. «Զէ՛ զարմանք, եթէ ա՛յնպիսի մարդիկքն»։

— «Գիր ազաշանաց, աշխինքն աբղաճալի, եկեղեցւոյն Կոստանդնուպոլսոյ՝ առ թագաւորս, վասն սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի»։ Սկս. «Գիտեմք՝ թէ ձեր բարեպաշտութիւնն մեծապէս յարգեալ է»։

— «Պատուէր տուեալ ի սուրբ ժողովոյն ամենապատուելի եպիսկոպոսացն, զոր առաքեաց ի Կոստանդնուպոլսոյ, վասն վիճելոյ ընդ Արեւելցւոց»։ Սկս. «Գերիվերոյ թագաւորքն հրաման ետուն մեզ»։

— «Թուզի՞ր սուրբ ժողովոյն առ թագաւորս, ձեռամբ Յորնազ և Փրի-

մաս և Փլախանոս և Արկադէոս և թէոգոստոս և Ականիոս և Եւուպտիոս և պիսկոպոսացն և Փիլիպպոս երկոցոյն»։ Սկս. «Դեր ի վերոյ բարեպաշտ և յոյժ Աստուածաբ.» . սուրբ ժողովն զումարեալ շնորհօքն Աստուծոյ» (թերթի ԻԱ. էն մինչև ԻԲ. թերթի երկրորդ թուղթին շրջ երեսը)։

— «Թուղթ Ալպիոսի առ Կիրեղոյ։ Սկս. «Երանեալ մարդն»։

— «ԵՍԹԵՐՈՐԴ ԴՈՐԴ սուրբ ժողովն Եփեսոսի։

Դերք մատուցեալք յեպիսկոպոսացն Կիպրոսի առ սուրբ ժողովն Եփեսոսի»։ Սկս. «Յեա քղեշխութեան թէոպոսին երեքտասան անգամ և Վաղենտիանոսին երեք անգամ Տէրանց մերոց և մշտնջննաւոր Օգոստոսին, Յուլիսի ԼԱ. զումարեցաւ ժողովն»։

— «Մանման ժողովոյն»։ Սկս. «Սուրբ ժողովն սահմանեաց աշապէս»։

— «Ենդրոյ գիր, զոր Եպրես վերատեսուէն Բիզալու և Արկադիուպոլսոյ, և Կիւրեղ վերատեսուէն Կելոյ մատուցին սուրբ ժողովոյն»։ Սկս. «Սուրբ և տիեզերական ժողովոյդ զումարելոյ»։

— «Այլ սահման սուրբ և տիեզերական ժողովն Եփեսոսի, ընդդէմ ամբարշտ Մէնալիանոսաց, որ և ազօթական և Աստուածաբանի անուանեն գիրեան»։ Սկս. «Դերիվերոյ բարեպաշտ և ամենապատեւելի Վաղերիանոս և Ամփիլոք վերատեսուէրն»։

— «Թուղթ զոր սուրբ ժողովն գրեաց Կապերս Վանոնօք՝ ամենայն եպիսկոպոսաց և երիցանց և սարկաւագաց և ժողովրդեանց ամենայն կողմանց և քաղաքաց վասն արեւելցի եպիսկոպոսացն»։ Սկս. «Սուրբ և տիեզերական ժողովն զումարեալ յեփեսոս քաղաքին»։

— «Թուղթ նոյն սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի առ երջանիկ ժողովուրդն Պամփալիայու սահմանին, վասն Եւստաթիոսին՝ որ էր վերատեսուէլ մայրաքաղաքին Պամփիլիայու»։ Սկս. «Ջամենայն ինչ խորհրդով արա՛» (մինչև ԻԲ. թերթին վերջնին թուղթը)։

— «ՄԱՍՆ ԵՐՐՈՐԴ, որով բովան-

գակեն ոմանք, որ առ Միւնեղոսն պատկանին և ալք ոմանք յետ ժողովոյն, որք զործեցան»։

Մեկնութիւն երկոտասան զխաղըրութեանցն, ասացեալ յեփեսոս ի Կիրեղ զիտապետէն Աղեքսանդրիայու, երբ սուրբ ժողովն խնդրեաց ի նմանէ առաւել յայտնապէս մեկնել զնոսա»։ Սկս. «Ամենայն ինչ ուղի՛դ է իմաստնոց»։

— «Պատասխանի Կիրեղ զիտապետին Աղեքսանդրիայու ի վերա(յ) երկոտասան զխաղրութեանցն, առ վերատեսուէլ արեւելից»։ Սկս. «Որք զմիտս իւրեանց ամենասուրբ Աստուծոյ նուիրեալ են» (թերթի ԻԲ., ԻԴ., ԻԵ. ին վերջին թուղթը)։

— «Թուղթ սուրբ Կիրեղ վերատեսուէն Աղեքսանդրիայու, առ (Ե)Րապտիոսն, ընդդէմ Կառապակաստեթեան թէոպոքիտոսին ի վերայ երկոտասան զխաղրութեանցն»։ Սկս. «Ընթերցալք զքոյ Աստուածապաշտութեան յուղարկած թուղթն»։

— «Թուղթ թէոպոքիտոս վերատեսուէն Կիրոսի առ Յոնանէս վերատեսուէն Անտիոքայ»։ Սկս. «Ողբալով ընթերցալ զողբալի նոզովսն»։

— «Կիրեղ զիտապետին Աղեքսանդրիայու ընդդէմ Նեստորի Ըստագովոցն, երկոտասան զխաղրութիւնք նոզովոց» (թերթի ԻԵ. ի վերջին թուղթէն մինչև ԻԴ. ին վերջը)։

— «Բան երանելի Կիրեղ զիտապետին Աղեքսանդրիայու, վասն մարդեղութեան Բանին Աստուծոյ»։ Սկս. «Աստուածային զորոյ ուղիղ իմացումն»։

— «Հալանսոսութիւն վասն նոյն Բանին Աստուծոյ մարդեղութեան»։ Սկս. «Հարցումն երկազաւանից»։

— «Սահման Կատար Նիկիայու սուրբ ժողովոյն»։ Սկս. «Թժին Աղեքսանդրին», և տեւէն «Հաւատամք»։

— «Սահման եպիսկոպոսացն Նիկիայու ժողովոյն, վասն մարդեղութեան Բանին Աստուծոյ, ընդդէմ Պոպսի Սամոսատցոյն»։ Սկս. «Դաւանիմք զի Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս»։

— «Ճառ յոյժ գեղեցիկ Կիրեղ

վերատեսչին Աղեքսանդրիայում, ասացեալ յենփեսոսս: Մկս. «Որք Աստուածային գրոց մտադիր լինին»:

— «Աստ Ականկ հպիսկոպոսին Մկս. յիտինիայ՝ ասացեալ յենփեսոսս: Մկս. «Աղքատքս սիրելիքս, երբ պայտ խնդալից և հոգեւոր դուժարս սուրբ ժողովոյս թացօք աշոք նկատեմ»:

— «Աստ երանելի Կիրդի վերատեսչին Աղեքսանդրիայում, ասացեալ յենփեսոսս ի մէջ մեծի եկեղեցւոյն, որ կոչի Մարիամ»: Մկս. «Փարթիւմի աշար Տէրն մեր Սիստու Քրիստոս»:

— «Թէոդոտոս վերատեսչին Անկիրիայում ճառ՝ ասացեալ յաւուր ձերնդեան փրկչին մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի և յեկեղեցեալ յենփեսոսս: Մկս. «Պայտափայտ և սպանիչ և նիւթն յառաջինայ տանին» (Թերթ ԻԸ. մինչև ի թիւ ինչ իրոց թուղթն):

— «Այլ ճառ յոյժ գեղեցիկ նոյն թէոդոտոսի Անկիրիացւոյն վասն ձերնդեան Փրկչին մերոյ ընթերցեալ յենփեսոսս առաջի Կիրդի վերատեսչին Մկս. «Պայտափայտ և Կիրին աշար յառաջիկայ տանին և հաւարակ փրկչութիւն երբ մարդկանց»:

— «Աստ Կիրդի Աղեքսանդրացւոյն, ասացեալ յենփեսոս, յաւուր սրբոյն Սեւանու աւետարանչին (յորտ տող միայն ի մէջ բերուած է):

— «Աստ թէոդոտոս վերատեսչին Անկիրիայում, ասացեալ յենփեսոս քնդիմ Աստորի, յաւուր սրբոյն Սեւանու աւետարանչին հպիսկոպոսին երկնոսին»: Մկս. «Որ ինչ է լոճիկն մարմնոց մերոց» (երկու հատուած միայն յառաջ բերուած է աշար ճառն ալ):

— «Պատգամ թաղարարական, որ աքսորէ հրատարակապէս զհետտորն»:

— «Պատգամ թաղարարական գրեցեալ առ Խիդոս իշխանն կաշաբական զօրաց, վասն աքսորմանն Հետտորն»: Մկս. «Թէպէտ յաշտին է վաստակն հոգարարութեան»:

— «Նամակ քնդեալ ի Կոստանու Կապարայում Մկս. «Նամակեալ Կանթաք զամենայն դաս առնալովին» (Թերթ ԻԸ. մինչ ի թիւ ինչ առաջին թուղթն):

— «Մանք պատասխանատրութեան Կիրեղին առ զերթիկերոյ բարեպաշտ թէոդոս թաղարարն, վասն ցուցանելոյ զամենգութիւն իւր» (քաղուածով ի մէջ բերուած է):

— «Օրինակ թղթոյն, զոր գրեաց Կոստանդնուպոլսոյ հպիսկոպոս եղեալ Մաքսիմոսն, առ Կիրեղի զիտապետն Աղեքսանդրիայում»: Մկս. «Կատարեցաւ փափաքն քո»:

— «Թուղթ Կիրեղի վերատեսչին առ Մաքսիմ(ի)անոսն, երբ սա Կոստանդնուպոլսոյ վերատեսչն ձեռնադրեցաւ»: Մկս. «Կարծեմք, թէ որովհետեւ քո սրբութիւնդ ընկալաւ» (քանի մը տող քաղուած միայն):

— «Այլ թուղթ նոյն Կիրեղի վերատեսչին առ Յորնազ վերատեսչին և առ այլ նուիրակս՝ զոր սուրբ ժողովն Եփեսոսի առաքեալ էր ի Կոստանդնուպոլիս, երբ սոքա ձեռնադրեցին զՄաքսիմիանոսն վերատեսչն Կոստանդնուպոլսոյ ի տեղի Հետտոր հերձողին»: Մկս. «Անա կրկին յայտ եղև մեզ» (յիշատակութիւն քանի մը տողով):

— «Թուղթ լուսաւոր Նոգի Կելեստինոսի պապին, գրեալ առ սուրբ ժողովն Եփեսոսի՝ յետ զատապարտութեանն Հետտորն»: Մկս. «Անա այժմ պարտ է մեզ խնդալ» (քանի մը հատուածներ միայն):

— «Թուղթ սրբոյն Կելեստինոսի պապին, առ Փոքր թէոդոս Սղատոսն, յետ ժողովոյն»: Մկս. «Մանեմք՝ զի Աստուածային հախախնամութիւն արար զայն»:

— «Թուղթ նոյնոյ Կելեստինոսի պապին առ Մաքսիմիանոս վերատեսչն Կոստանդնուպոլսոյ, յետ ժողովոյն»: Մկս. «Ի թուղթս քո տեսաք զեղբարայութիւնդ»:

— «Թուղթ նոյնոյ Կելեստինոսի, առ կղերիկոսն՝ և ժողովորդն Կոստանդնուպոլսոյ, յետ ժողովոյն»: Մկս. «Ի երկրում մօր՝ ժողովուն է որդոց»:

— Օրինակ հրովարտակին, որ ազարկեցաւ ի ձեռն Արիստոյայոս զօրպետին՝ Յօհաննու Անտիոքայ վերատեսչին՝ վասն խաղաղութեան և միաբանու-

թեան սրբոց եկեղեցեացոյ։ Սկս. «Գիտաւարութիւն մեր՝ վերահաստատել է զխաղաղութիւն»։

— «Հրովարտակ ուղարկեալ՝ * առ երանելի Սիմէօն Սաիւլիտանն (—Սիւնակեացն)։ (լուսանցքի վրայ՝ * Առ Ակակիտս Բէռիոյ կայսկոպոսն)։ թերեւ թղթիոյ օրինակն առաքեցաւ առ երկուսն»։ Սկս. «Զքո բարեպաշտութեան բոլոր կեանքն առ Աստուած անդրադարձեալ է»։

— «Օրինակ հրովարտակին գրեցելոյ՝ առ Ակակիտս Բէռիոյ կայսկոպոսն և առ Սիմէօն Անտիօքացի եպիսկոպոսականն և առ այլ կողմուն իւրաքանչիւրում ումք առանձնակի»։ Սկս. «Զամենայն ինչ ամենեւեմք»։

— «Խուզի՛մ Զօհաննու Անտիօքայ կայսկոպոսին և այլոցն որք ընդ նմա առ Փիւստոս Հոսմայ կայսկոպոսն, առ Կիւրղի Աղեքսանդրիոյ կայսկոպոսն և առ Մաքսիմիանոս կայսկոպոսն Կոստանդնուպոլսոյ»։ Սկս. «Զանք և դիտաւարութիւն ամենայն քահանայից»։

— «Գիրք մատուցեալք Կիւրղի՝ Աղեքսանդրիոյ վերատեսչին ի Պօղոսէ Էմէսիոյ կայսկոպոսն, զոր առաքեաց առ նա Զօհաննէս Անտիօքայ կայսկոպոսն»։ Սկս. «Գերփկերոյ բարեպաշտ և ամենալաղի՛ թագաւորն մեր»։

— «Ճառ Կիւրղի կայսկոպոսին, ասացեալ ցժողովուրդն՝ յաւուրն ԻԸ՝ Բղի ամսոյն Յարմուի, որ է ըստ Հոսմայեցոց՝ Ապրիլի ԻԳ»։ Սկս. «Որք լի՛ք են բարեպաշտութեամբ»։

— «Խուզի՛մ Զօհաննու Անտիօքայ վերատեսչին՝ առ Կիրեղ Աղեքսանդրիոյ զիտապետն»։ Սկս. «Ըստ հրամանի գերփկերոյ՝ բարեպաշտ թագաւորացն մերոց զոմարեցաւ ժողով մի»։

— «Ճառ Պօղոսի Էմէսիոյ, ասացեալ ի մէջ մեծի եկեղեցւոյն Աղեքսանդրիայ յաւուրն ԻԹ՝ Բղ, ամսոյն Քէպք, ըստ Յունաց է Դեկտեմբերի ԻԵ. առաջի երանելոյն Կիւրղի, ի վերա(յ) ծննդեան Տեառն մերոյ և փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի։ Եւ թէ Աստուածածին է սուրբ Կոյս Մարիամն։ Եւ թէ ոչ զերկու որդի ասեմք՝ ալլ մի որդի և Տէր Քրիստոս և

ի վերա(յ) զօմաստնութեան Կիւրղի արհի կայսկոպոսին»։ Սկս. «Այսօր բարի և յարմար ժամանակ է» (քաղուած)։

— «Այլ ճառ նոյնոյ Պօղոսի, ասացեալ ի մէջ մեծի եկեղեցւոյն Աղեքսանդրիոյ ի Զ. Բղի աւուրն ամսոյն Տիւրի. ի մերա Յունվարի Ա. Գաղազս մարդկոյթեան Տեառն մերոյ և փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի, և ի զօմաստնութիւն Կիւրղի արհի կայսկոպոսին»։ Սկս. «Նախ քան զաւուրս ինչ» (քաղուած)։

«Կիւրղի Աղեքսանդրիոյ կայսկոպոսի, ասացեալ ի վերա(յ) Պօղոսի խօսակցութեան և ի վերայ մարդկոյթեան Տեառն»։ Սկս. «Երանելի մարգարէն Եսայիս»։

— «Խուզի՛մ ամենաուրբ Կիրեղ վերատեսչին Աղեքսանդրիայոյ, առ յոյժ Աստուածակց մահանկէ վերտեսչին Անտիօքայ վասն խաղաղութեան»։ Սկս. «Ուրախ եղիցին երկինք և ջնձաացէ երկիր»։

— «Խուզի՛մ նոյնոյ Կիրեղի՝ առ Ակակիտս Միկիտիոնոյ կայսկոպոսն, յորժամ զմէկուս արար գնահել թղթով թէ զիւրջ կող իբր թէ հասեալք էր Արեւելցոց»։ Սկս. «Մեծութիւնք եղբարց՝ բանք են քաղցունք և հրաշայիք» եւ. «Եւ պարապմունց զիւրեմ՝ Է՝ ասացեալ, ՆիԳ. (= 423) ժեռնեմ, որ է ըստ զլիսոյն այլց. ԽԲ.։

— «Յերեմակ թղթիւն զոր գրեաց Կիրեղի առ Ակակիտս կայսկոպոսն՝ վասն Խորապարսեակելոյ։ Սկս. «Էմբիւրեքեալ գրս արտաթեանք առ իս աւ զարկեալ ըզթուղթն» (թերթ իԹ. ԼԱ. և ԼԲ. թերթին վերջը)։

— «Յաշարտարութիւն ի Գիրեղ վերատեսչին առ Եւսկիտոս քահանայ, որ ի Կոստանդնուպոլսոյ»։ Սկս. «Զբացաւարութիւն, զոր արարին Արեւելցիքն»։

— «Խուզի՛մ նախ Կիրեղի առ Փիւստոս կայսկոպոսն ի թղթիւնս, Կրի Եպիքոսի»։ Սկս. «Աթման է որպէս վարձաւոր»։

— «Խուզի՛մ Կիրեղի Աղեքսանդրիայոյ կայսկոպոսի, առ Մաքսիմիանոս կայսկոպոսն Կոստանդնուպոլսոյ»։ Սկս. «Մէջ էր երկրայութիւն ինչ»։

— «Նոյն Կիրքի՝ առ Վաղերիանոս եպիսկոպոսն, ընդդէմ համախոհիցն Նեստորին»։ Սկս. «Բաական է, որպէս վարկանիմ»։

— «Թուղթ սրբոյն Քալեստոսի պապին առ Կիրեզն Աղեքսանդրացին, յետ խաղաղութեան եղևոյ ի մէջ Կիրքի և Բազանուս»։ Սկս. «Մեծաւ խնդութեամբ լցաք» (Թերթ ԼԴ.)։

— «Թուղթ նոյնոյ Քալեստոսի պապին առ Բազան Անտիոքացին»։ Սկս. «Եթէ եկեղեցական մարմնոյն զգաւս»։

— «Կիրքի եպիսկոպոսի Աղեքսանդրացւո, առ վանականն. Բան ի վերայ սրբոյ Հաւատամքին»։ Սկս. «Զերոյ սիրելութեան ուսումնասիրութիւն և աշխատասիրութիւն» (Թերթ ԼԴ. մինչև 2րդ թուղթ ԼԵ. ի)։

— «Նոյնոյ Կիրքի Աղեքսանդրեայ եպիսկոպոսին, առ Բազանէս Անտիոքայ եպիսկոպոսին և անդ զուսարեալ ժողովոյն»։ Սկս. «Մէջ հանդարտեցաւ ուրացող վիշապն»։

— «Օրինակ հրովարտակին ընդդէմ Նեստորին»։ Սկս. «Պաշտումն, զոր պարտիմք հատուցանել յոյժ բարեպաշտ կրօնին»։

— «Պատուէր իշխանացն՝ առ ի

զընթեռնոյ զգրեանան Նեստորին»։ Սկս. «Մէջ ինչ է թաղաւորաց մերոց հանձնադրոյն»։

— «Օրինակ հրովարտակի գերիվերոյ թաղաւորին, բարեպաշտ թէոզոսի, ընդդէմ Պօրփիրոսի և Նեստորականաց և ընդդէմ Տիրոսի եպիսկոպոսի Իրէնէոսին»։ Սկս. «Վարկանիմք թէ վաշխուշ իսկ է»։

— «Պատուէր եղեալ ի ձեռն իշխանաց ընդ սրբոյն հրովարտակի ընդդէմ Պօրփիրոսի, Նեստորի և Իրէնայոսի»։ Սկս. «Եւ օրինաց և՛ թաղաւորութեան հաստատութիւն զոյ»։

«Վերջ զործոցն՝ առաջին սուրբ ժողովոյն Եփեսոսի» (Թերթ ԼԵ.)։

Մանօք.— Իսկ ա՛յն ճառը, 4 թուգթով, որ ուրիշ ձեռագրէ մը հանուելով մէկ տեղ կազմուած է ԼԵ. Թերթին մէջ, կը կրէ սա խորագիրը.

— «Ճառ երանելի Կիրքի եպիսկոպոսին Աղեքսանդրեայո, ասացեալ յԵփեսոս, ի մէջ մինի եկեղեցւոյն, որ կոչի Մարիամ»։ Սկս. «Պայծառ է մեզ բանս և շնորհօք լցեալ»։

Այս ճառին վերջը գրուած է փակագծի մէջ Նեստորի մահուան զրոյցը.

ԹԻԻ 45

ԺԱՄԱԳԻՐՔ (ԱՏԵՆԻ)

Թուղթ՝ ոչ երեսներու թիւերը նշանակուած են, ոչ ալ թերթերու թուահամարները կանոնաւոր կերպով գրուած են։ Այս մասին քիչ մը ետքը։ Մեծութիւն 26,7×19 ս.մ.։ Մեծութիւն գրութեան 23×14,3 ս.մ., երկարւն, խաւքանչիւր սիւնակ 6,5 ս.մ.։ Տողվ 27։ Նիւթ հաստ, ողորկ, բամպակ թուղթ։ Գիր թղորդիկ։ Զարգացի (ընդհանրապէս քոչնագիր) և լուսանցագրիչ ունի տեղ տեղ, ինչպէս նաեւ սաղմոսի կանոններուն սկիզբը խորան և կիսախորան՝ ասոնք թղորդին ամսալուստ, խոշոր բաներ են։ Խորագիրներ և զլխա-

գիրներ կարմրադեղով գրուած են։ Կազմ կաշի-փայտ։ Հիմակուան կազմը առաջինը չէ, այնպէս որ ձեռագիրս տուած է այս նորոգութեան ատեն՝ լուսանցքներու վրայ զօնելով իր զարդերը. որոնք թոչնադիրներուն հետ ամէնէն կանոնաւորներն են։ Եւ կտրուած են նոյն իսկ տեղ տեղ տողերուն ծայրերը վերին լուսանցքներու վրայ։ Եւս մը պատուած տեղեր նորոգուած են, քանց գրուած կարկտանները կը թափուին։

Ժամագիրք գրուած է ի Կոստանդնուպոլիս՝ 1710ին, գրչի՝ Եսայի գպիւր։

1.3.40

«Աստուածածին մայր Գրիստոսի, Տէր ողորմեա՛.
Իմ յոյն դու յաւուր մեծի, Տէր ողորմեա՛.
Բարեխօս ընդունելի, Տէր ողորմեա՛.
Գրիստոս քենով մեզ ողորմի, Տէր ողորմեա՛»:

Այս երգէն ետքը Զփէն զոհանամք ազօթքը իր հանդիստով և Քարոյներ ու Ազօթքներ, որ կանոնադրութենքու կը յաջորդեն. «Քարոզ Երանեալին և Իրրեւին, առաջալ սրբոյն Սահակա(յ) և Մեսրովպա(յ) վարդապետին»:

«Փաղաւսբ» թէ՛ Ազաշխարութեան և թէ՛ Մարտիրոսաց (այս վերջիններուն մէջ նշանակելի է որ մարտիրոսաց անունները մասնաւորապէս յիշատակուելու տեղ չէ դրուած), և Ալեյուք քոյրորդին խաղաղութեամբ են: Նոյնպէս խաղաղութեամբ են «Փառք թրաքանան»էն անմիջապէս ետքը կցորդ սաղմոսներ:

«Ասասցուք» քարոզին մէջ, «Բարեխօս ունիմք» բառերը չկան այդ մաղթանքին սկիզբը, այլ ուղղակի «Մարտիր զՄարիամ զԱստուածածինն» բառերով կը սկսի:

Մարտիրոսաց տօներում ըստեան «Գրիստոս Աստուած մեր» մաղթանքը ուղղակի «Միրեցի» փոխին կը յաջորդէ: Ենթադրելին «Արարչական»ը չկայ: Իսկ «Գրիստոս Աստուած մեր» բառերն ալ չկան այդ մաղթանքին սկիզբը, այլ ուղղակի «Վասն խաշի քո պատուականի»ով կը սկսի և վերջին տունը միայն կը տարբերի տպագրեալ ժամագրքինէն: Ձեռագրին մէջ ստպւտ է:

«Վասն սրբոյն Դրեգորի Լուսաւորչին մերոյ: Բարեխաւսութեամբ և աղաւթիք սրբոյն: Յակորա(յ) հայրապետին և Մարտիգէի նշնաւորին: Եւ սրբոց վկայիցն որոց այսաւր է յիշատակ: Զխաղաղութիւն և զմեծ ողորմութիւն քո պարգեւեա՛ մեզ մարդասէր Տէր»:

Մանօք. — Թեթիւ ժիւղէն համբելով ճիշդ 19րդ թուղթի երկրորդ երեսէն դարձեալ կը սկսի նոր թուահամար մը, Ա. և անմիջապէս ետքը Բ.:

Ժամագրքին «Կարգաւորութիւն հասարակաց աղանթից հանգստեան ժամուն» մէջ «Հաւատով խոստովանիմք» յաջորդող մաղթանքը ստպէս դրուած է.

«Վասն սրբունոյ անարատ մօր քո

և կուսի Տէ՛ր ընկալ զազաւան մեր՝ և կեցո՛ւ: Տպագրեալ ժամագրքերուն համեմատ սրբագրած են զիմ քաշելով վրան և լուսանցքներու վրայ աւելցնելով. «Եւ», «Աստուածածինն», «Բարեխօսութեամբ»:

«Հաւատով խոստովանիմք»-ն յառաջ Նարեկացւոյն «Ընկալ քաղցրութեամբն ու «Արգի Աստուծոյն դրուած է ծանօթ կարգաւորութեամբ: Իսկ «Հաւատով խոստովանիմք»-ն ետքը, երբ ամէն բան կը լմննայ և կ'ըսուի «Զաղմուկեցութիւն և զազաւան» մաղթանքը, փոխանակ «Փառք քեզ Տէր Աստուած մերոյ որ չկայ ժամագրքի մէջ, Նարեկացւոյն «Աստուած յախտեանական»ը կը դրուի «Ընկալ քաղցրութեամբն»-ն ետքը ըստեան համար. — «Ընկալ քաղցրութեամբ են յետեւ ասա՛, ՚հին սրինակն այսպէս էր»:

«Աստուած յախտեանական»-ն ետքը գրեթէ երես մը զատար(ա)կ. Կարուած թուղթի արմատ մըն ալ կայ:

Ժամագրքին կցուած են կարգ մը բաներ.

«Մարկաւաղն քարոզէ. Վասն զստանելո(յ) մեզ չն. ։ Փահանայն ասէ զաղաւթս. Գահանամք զփէն Տէր: Խաղաղութիւն: Աստուծոյ երկրպա. Կենդանարար զաւր: Բկ. Դկ. ։

«Գոհութեամբ և ճշմարիտ խոստովանութեամբ» են. ։ Կանոն, Յիմ, տուն է. միահամուտ սաղմոսիս զուրգալքն ԾԶ. փոխն ԸԾ. տունք ՄկԲ. Արհնութիւն երկց մանկանցն»:

Երկու տող ետքը, նոյն սինակի վրայ.

Այգ

— «Նախադրութիւնք խրատականք յաղագս Աղօթից, զոր արարեալ է Տեառն Ներսէսի սրբազան և երջանիկ կաթողիկոսի Հայոց աշխարհաւոյս վարդապետի և մենադրոյ հայրապետի եղբոր Մեծին Դրեգորի Հայոց վարդապետին և պատուական հայրապետին մերոյ»:

Սկս. «Ազօթք հասարակաց քրիստոնէից
մեծամեծաց և փոքունց, արանց և կա-
նանց, զոր պարտին ուսանիլ»: Այս
խրատը տալուած է վերոյիշեալ ժամա-
դիրքի մէջ:

— «Երանելոյն Եպիփանու հայրա-
կոպոսապետին Կիպրոսի, ասացեալ
պատճառս երգոց սաղմոսարանիս»: Սկս.
«Զամենայն ինչ զոր ասաց Հայրն մեր
Աթանաս, զոր լուեալ էր նորա ի հո-
գեկիր ձերոցն»:

— «Փոփասանութիւն սաղմոսի,
ասացեալ ի Սրբոց Վարդապետաց»: Սկս.
«Աստուածային այս բուրաստան,
սաղարթազարդ սաղմոսարան, տունկ ի
հոգւոյն է պողակի»:

— «Փոփասանութիւն վասն սաղմո-
սի ի յԱռաքիլ վարդապետէ ասացեալ»: Սկս.
«Իմանալի այս բուրաստան
Երգս ի հո . . . ահան,
Որով Դաւիթ էր ենթակայն,
Գրիչ Հոգւոյն իմաստութեան»:

Ծայրանունը կը կազմէ «Ի վար-
դապետէ Առաքել, վասն Գէորգ քա-
նանայի»:

Առաքել վարդապետի դոփասանու-
թեան կը յաջորդէ անմիջապէս քանի
մը տուն յանգաւոր, թերեւս իր իսկ
դրէն.

— «Բանք սաղմոսի է պատուական,
լըցեալ հոգւոյն Աստուածական.
Եւ որք յասելն աւժարանան,
Արքայութեան արժանանան:

Իսկ որ ծայրատ սաղմոս ասէ,
Կիսատ տընով յաւարտ ասէ,
Նա՛ յԱստուծոյ ամառի կրէ,
Եւ ի բարեացն անմասն ելնէ:

Սաղմոսըն զանձ անրպառ,
Ով որ ստանա(յ) մասք պայծառ,
Զլապաւեր հոգւոյն պահէ ի վառ,
Եւ մըտանէ ի փառս աննառ:

Իսկ որ ասեն ծայրատելով,
Անմարտաբար շաղկապփելով,
Վայ է նոցա՛ պահած յոլով,
Զի յԱստուծոյ են ամառթով:

Սաղմոսն աղբիւր կենդանաբար,
Մեղաց քաւիչ և սըրբաբար,

Ով որ ասէ դառ մեղաբար,
Նա՛ տար Կորսի լիկ տանար:

Այլ որք ասեն զսու կիսասուռն,
Վրնաս առնեն իւրեանց հոգւոյն,
Թէ՛պէտ կենան ցգիշերն արթուն,
Դատար(ա)նք մընուն ի սուրբ վարձուն:

Սաղմոսն հաց է երկնային,
Սկզան կալմալ մեծին Դաւթին,
Որք ի հացէս յայս կերակրին,
Աստուածային սիրտիս յային:

Այլ որք լաւեն ՚ի ծուռ լինին,
Եւ սաղմոսին ալ փափաքին,
Բանտաւտեան հացէն քոփին,
Պատուք մեծի դուռաստանին»:

— «Երգ դիւերային պաշտաման,
խորհրդաւոր ընդէմ Հաւր Աստուծոյ»: «Հայր անսկիզբն» սկսուածով և 14 տունով, որուն 1-ը ուղղուած է «Հայր Աստուծոյ», 2-ը Որդւոյն, 3-ը Հոգւոյն, 4-ը Երրորդութեան, 5-ը Հրեշտակաց, 6-ը Աստուածածնին, 7-ը ԅոգնանու (Մկրտչին), 8-ը Ստեփանոսի, 9-ը Առաքելոց, 10-ը Խաչի, 11-ը Մարգա-
րէից, 12-ը Գրիգորի Լուսաւորչի, 13-ը Ապաշխարութեան, 14-ը Ննջեցելոցն է:
Այս երգին ալ ծայրանունը կը
կազմէ «Հայրապետէ Էրեցիս»:

— «Կանոնադրութի Բաբելեն-
դանին, Նոր Կիրակէին և Դահնալա-
թաղի ասի»: Սկս. «Աւրինեա՛ անձն իմ
զՏէր»:

— «Կանոնադրութի մահու և մեծ
յաւաղ շարաթի աւուրն ասի»: Սկս.
«Դատեա՛ Տէր»:

Աստղծով կը վերջնաւ ձեւադրիս
բուն ժամադրի մտար և անմիջապէս կը
կոչուի յիշատակարանը.

— «Փառք ամենասուրբ երրորդու-
թեան Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն Սրբոյ
յայժմ և միշտ և յաիտեանս յաիտե-
նից ամէն»:

Արգ գրեցաւ ժամադիրս և Սաղմո-
սաւանս ձեռամբ յոգնամեղ և մեղա-
թաւալ և ծփուն (sie!) գրչի ետայի զպրի,
ի լաւ և յընտի որինակէ. ի տիրապահ
և հոշակաւոր քաղաքի, որ կոչի Կոս-
տանդինուպոլիս: Ի թմբակբութեան Հա-

Ինքնագրումները տարբեր կամ առնչվող խորագրերով պահվել են, մասնաշաղկապներով միմյանցից առկա են, որոշ դեպքերում չկան բնակիչ արձանագրությունները:

Այս մեկնություններում մասին խոսելու աստիճանը հետևյալն է: Քիւրակն շատ քաղաքներով մէջ (1903, թիւ 8, 44) և

ճարեան սկզբը, ճիշդաց ցանկէն ետիւ, կը գտնենք. ու ճեղքուածանից միջին ի յազգանուման են անց գիտ անցիմ ուր կարմիր նսան է աստղանման: Յոյժմով Ղուկասու Դ. զիւիսն մեկնութեանն սիւսայմամբ զուր մնացած այդ նսանածը բոնց կ'ուզէ հան, ուր կարմիր աստղանիւ մը կայ, զորի եւ կարգու: Բայց այդ զիւի մեկնութեան մէջ չկայ կարմիր աստղանիւ:

Թեւադրութեան մը հետեւանաք, առանց անդրադառնալու Բարսեղ վրդաբ, բնիկը և զաստիճաց բրան հնք, ճարեանիցներու (անց թիւ 8):

Եւայն Մարկոսի մեկնութիւնը Բարսեղ, ոչ ընկեր կրնայ բայց ճարեանիցներու, ոչ այ կրնայ հանառակ ոմանց նոյնանայ ձան Բարսիւի, Կարեմանքի տոմարացիներ հետ, որ ճարեան ճիւղիցի աստեղ ճարեան կանոններ ճարեց և կարգի գրաւ (համա, Քիւրակն 1903 թիւ 10, Կառնութիւն): Մեկնութիւնը Բարսեղը Մարկոսիցի է, այսինքն ճարեանիցի և գրաւ է իր մեկնութիւնը 1325 (=247) թիւ: Մտնու վանքին մէջ, ճարեանայի է որ 2, Դ. ճարեանիցիան ճեղք անցնողներին շատը այս Բարսեղի մասին իր օճակական ճիւղ Կարեման Կանոններու գրաւէ մէջ:

ԹԻԻ 48

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՍՐԲՈՅ ԵՐԿԻՐՆ

Յուլի մեկնութիւնը ինքնագրում է կրկն մասի վրայ, աստիճան մասն ունի մէջ + 550 երես, իսկ երկրորդ հատորը 550 երես: Ինքնագրումները վերջին երես են, մասնաշաղկապները հատորներով կ'առնեն:

Մեծութիւն 27x10 ս.մ., Մեծութիւն զտրական երկու հատորներուն համար միջին 10,5x12 ս.մ., Տալ 31, Յերթ ԻԴ. և հատորին և Բ. հատորին և Բ. թերթները նշանակուած են միայն: Վերջ հատորով ուղարկ թուրքի Բ. հատորները մասնաշաղկապներով են: Վերջ հատորը երկու տարբեր գրչութիւնով կ'առնեն եւ հատորները երկու հատորները և Բ. հատորի գրիչը առնի ինքնագրով և արուեստով գրուած է: Կարեմանի և սկզբնագիրները կարմիր թանաքով գրուած են, ինքնագրութեան կամ զտրականութեան մասնաշաղկապ յայտնաբերուած է հարկէն գրուելու համար: յայտնաբերուած է թիւքի: Կարեմանի մասնաշաղկապ են թուրքի մը սկզբնութիւնը, որ իրը պարզապէս կը ճարեան, նոյնպէս նկարագրու վերջը, իսկ

մէջին՝ երես Դ. երես Ը-ին կ'առն, երես ԸԲ. և ԸԳ. երես 550 երկու տար, միայն գրուած, երես 547ին կ'առն, երես 548-50, աստիճան և. հատորին և Բ. հատորին և Բ. թերթները նշանակուած են միայն: Կարեմանիցի և վերջին թուրքի ինքնագրով ուղարկ թուրքի Բ. հատորները մասնաշաղկապներով են:

Ճար Կարեմանու Իմպերի թուրքերով, նոյն գրաւ է այս պատմութիւնը 1400ին և կարեմանիցի և Կարեմանիցի թուրքերով մէջ, իսկ Կարեմանիցի Ղուկաս վարդապետ թուրքերով է 1725ին: Մասնաշաղկապով մէջ, մասնաշաղկապով մէջ, թուրքի մը տար իր աստիճանով գրուած է մէջ երեսին գրչի կողմը:

Կարեմանիցի մը Կարեման վարդապետ Կարեմանիցի, իտալական լեզուէ ի հայ թարգման, գործակցութեամբ Մարգարիտ զարկ Կարեմանիցի նուազանցող ազնի միտք կ'առն:

Յար ճեման Թիւքի. (1725) և Ճար թիւքի. (1774+581=1725). Օղոս-

տառի ժ. (=10) ի Կոստանդնուպոլիս:
Ի փառս մեծին Աստուծոյ:

Ջեռագրիս ճակատը.

«Նորապէս ի լոյս ածեցելոյ ի Մա-
րիանոս Մոսունէ շօրէ Իմալէոյ:

Աւառցէլ, Քարողէլ, Մեծաւորէ
Կարգին Փոքրկանց Օսէրժանկի կոչեցե-
լոյ ի զաւատին Միլանու. Առաքելական
վարդապետէ ի յԱրեւելս, Պահապանէ
ասացելոյ սրբոյ Երկրին և Մեծաւորէ
սրբազանի լերինն Միոնի:

Բաժանեալ յերկուս մասուն:

Որոց առաջնուն ընձեռի զսրբոյ
Երկրէն ըստ ինքեան, զիւրոց ուխտա-
ւորացն և մերձակայ տեղեացն ևս և
զխորհրդոցն եղելոց ի նմա: Երբուժ
զտանին Գիրք Ուրն:

Ա յերկրագումն

Ջատանգողաց և զքնակողացն և
զսոփորութեանց նոցին, և մանաւանդ
զսրբոյ Ճրանչիակոս շօրէ. զիւրոյ կրօ-
նաւորացն սրբոյ Երկրին և զմեծաւորէն,
ընչ իւրոյ իշխանութեանցն, շնորհացն,
այսինքն՝ Պարզեւացն և Ներգոյթեանցն,
շնորհեալ նոցա, այսինքն՝ Մեծաւորացն
և Կրօնաւորացն ի սրբոյ Առաքելական
Աթոռոյն:

Գործ և զանազան պատմութիւն

Ոչ աչն քան հետաքրքիր՝ որքան

Ջերմեանդ և Օգոսակար, ոչ միայն ըն-
տանի Կրօնաւորացն Երուսաղէմի և
Ռախաւորացն, այլևս իւրաքանչիւրոյ
Կրօնաւորի, Խոստովանա՛ւոր, Պատմի-
չի, Աշխարհացուցչի և այլոց:

Մասն առաջին

Նուիրեալ և ընծայեալ զերազան-
ցագունեղից և պայծառագունեղից Տեարց

Կարաինալալին

Սրբազանի ժողովոյն Փոփական-
տայ Ֆրանէ, այսինքն՝ Համագումարին
Հաւատոյն:

Բովանդակութիւն

Երես Ե.—Է. Հայր Մարիանոս փրօ-
փականտայի կը ձսնէ իր տպագրեալ
գործը 1669 և Ապրիլ 29 թուակիր գրով:

Երես Ը.—ԺԱ. «Առ բարեպաշտ և
առաքինի ընթերցողոյ խորագրին տակ
յառաջարանական գրուած մը:

Երես ԺԲ.—ԺԵ. «Վերահաստատու-
թիւնք» խորագրին տակ պաշտօնական
գրութիւններու պատճեններ, որոնք կը
վաւերացնեն սուրբ Երկրին պատմու-
թիւնը:

Նիւթոյ ցանկերը երկու հատորին
ալ վերջերը գրուած են: Ա. հատորին
ցանկը երես 539-547:

«ԱՅԱՆ ԶԱՂԱԳՍ ԳԼԽՈՅՆ ԱՅՍՈՐԻԿ ԱՌԱՋԱՆՈՅ ՍԱՍԻՆ»

Առաջին Գիրք

Երես Գործք

1) Աղագոս թէ՛ զի՛նչ իցէ սուրբ Երկիրն	1	Ա.
2) Պարտաւորութեան սրբոյ Երկրին	2	Բ.
3) Թէ՛ ո՛րք իցէ պատմեալ աշխարհոյ պարստաւորեան	3	Գ.
4) Թէ՛ ո՛րպիսի իցէ աշտրիկ ժամանակի պարստա- թիւն սրբոյ Երկրին	4	Դ.
5) Վարդապի պարտաւորութեան սրբոյ Երկրին	5	Ե.
6) ՈՐժան զրի զսրբոյ Երկրէն, է՛ ճշմարիտ առև- դութիւն	10	Զ.
7) Թէ՛ հաստատի զրեամբք և հաստատի անձամբք ճշմարտութիւն սրբոյ Երկրին	15	Է.
8) Թէ՛ հաստատի նոյն ճշմարտութիւն վկայից տե- սութեամբն	17	Ը.
9) Մեծագունի հաստատութեան, որք առ բերին ի վկայութիւն տեսանող ուխտաւորացն	21	Թ.
10) Թէ՛ ո՛րպէս սուրբ տեղիքն արդէն ճանաչեալ ճշմարիտք արդիւնաւան և այնպէս յարգել	23	Ժ.

		Երեսօք Գլուխք	
Յաղապս Միոյ յատկական կերպի պատուելոյ զսուրբ Երկերն, ի յօգնութիւն երկրին ամենայն ոք պարաւանդեալ է առնել ողորմութիւն վասն սիրոյ. բայց մեծամեծքն և իշխանքն վասն արդարութեան		25	ԺԱ.
» Ի՞նչ ո՞րքան ազնիւ իցէ այս պործ առնելոյ զողորմութիւն ի՞նչ պատախանատրի ոմանց տարակուսութեանց շուրջ զվերոյ ասացելովք		27	ԺԲ.
» Ի՞նչ ո՞րպէս ուխտազնացութիւն հրամայեալ իցէ ի Աստուծոյ և ձեր առեցեալ		34	ԺԳ.
» Ի՞նչ ուխտազնացութիւն պարտի եւս յանախիլ, զի է՛ ոգտակար		37	ԺԴ.
» Ի՞նչ ուխտազնացութիւն սրբոյ Երկրին առաւել քան զայլ ուխտազնացութիւնն պարտ է յանախիլ, զի է՛ առաւել պայծառ		39	ԺԵ.
» Ի՞նչ ուխտազնացութիւն սրբոյ Երկրին ո՛չ է ամենայն ցեղ անձանց		42	ԺԶ.
» Ի՞նչ առ որ անձինս պատկանի ուխտազնացութիւն և մա՛նաւանդ սրբոյ Երկրին		43	ԺԷ.
» Ի՞նչութեանցն ուխտաւորին սրբոյ Երկրին		46	ԺԸ.
» Զգուշութեանց և ազնեցմանց ուխտաւորին սրբոյ Երկրին		49	ԺԹ.
» Ի՞նչութեանցն սրբէական կրօնաւորին, որ զնայ ի ծառայել սրբոյ Երկրին		51	Ի.
(*) » Զգուշութեանց նոյնոյ սրբէական կրօնաւորի սրբոյ Երկրի		55	ԻԱ.
» Որպիտութեան մեծաւորին սրբոյ Երուսաղէմի, կամ սրբազան լերինն Սիոնի		59	ԻԲ.
» Զգուշութեանց մեծաւորին սրբազանի լերինն Սիոնի		61	ԻԳ.
		63	ԻԴ.

Գիրք երկրորդ ցանկէ

Յաղապս Եսաֆայի Առաջոց տեղւոյն սրբոյ Երկրին	66	Ա.
» Հռամայի և Լիտայի, այլ ուրիշ անգամ քաղաքաց	68	Բ.
» Այլոց շորից տեղեացն, որք են ի Հռամայու ի Երուսաղէմ	71	Գ.
» Հնազունի քաղաքին Երուսաղէմի	74	Դ.
» Ի՞նչ ո՞վ իցէ հիմնիչն այսորիկ քաղաքի	76	Ե.
» Նորոյ քաղաքին Երուսաղէմի	77	Զ.
» Ոմանց որք մեռան վասն հաւատոյն Քրիստոսի ի Երուսաղէմ	80	Է.
» Եկեղեցւոյն և վանացն Սրբոյ Փրկչին	82	Ը.
» Երկոց առաջնոց սրբազանիցն, որք սովորք են այց առնել ի Երուսաղէմ	84	Թ.
» Տանն Աննայի քահանայապետին	85	Ժ.
» Տաճարին ներկայացուցման սրբազունեղի կուսին	86	ԺԱ.
» Փառաւորի Տաճարին Սոգոմոնի	89	ԺԲ.
» Ի՞նչ ո՞րպէս ասացեալ Տաճարն աւերեցաւ և շինեցաւ	90	ԺԳ.
» Նորոյ Տաճարին ասացելոյ Սոգոմոնի	92	ԺԴ.
» Պրօպատիկէ աւագանին և տանն սրբուհւոյ Աննային	95	ԺԵ.
» Անտոնիայի աշտարակին և տեղւոյն ձաղեցման	97	ԺԶ.

(*) Այս գլխին սկսեալ ցանկիս մեք գլխաւորաբար օժտաղանցեալ յառաջ դրուած էին, մենկ առաքուած պէս ռարուցակեցիցի:

	Երեսը	Գլուխը
Յազազա Ապարանիցն Հերովդէի և Պիղատոսի	99	ԺԷ.
» Այն Մազքոսին, որ ետ զապտակ Քրիստոսի	100	ԺԸ.
» Պատասխանատուութեանցն հիմանց կարծեացն առածելոց	103	ԺԹ.
» Յաւազնոյ ճանապարհին	104	Ի.
» Կամարին Պիղատոսի	106	ԻԱ.
» Ուշաթափութեան Մարիամայ կուսին	107	ԻԲ.
» Այլոց երկոց տեղեացն աշտորիկ Նոյնոյ ճանապարհին	110	ԻԳ.
» Միտյ ալոյ նման պատկերի դիմացն Քրիստոսի	111	ԻԴ.
» Դատաստանի դրանն և ալոց տեղեացն	113	ԻԵ.
» Եկեղեցւոյն սրբոյ Յոհաննու Աւետարանչին և տանն Միմնի փարիսեցւոյն	114	ԻԶ.

Գիրք երեսոց ցանկ

Յազազա Թէէ ո՛վ իցէ հեղինակն աշտորիկ մեծի շինութեան	117	Ա.
» Ջեւոյն ասացեալ տաճարին	119	Բ.
» Սեղանոյն և սեանն ձաղեցման	123	Գ.
» Բանտին Քրիստոսի և Մատրանին Հունկիանոսի	126	Դ.
» Մատրանին, ուր բաժանեցին հանգերձքն Քրիստոսի	128	Ե.
» Գիւտի խաչին Քրիստոսի և իւրոյ վերնագիրն	131	Զ.
» Թէէ որոյ փայտի իցէր սուրբ խաչն Քրիստոսի Տեառն մերոյ	133	Է.
» Փուշպաակին, որով պատկեցաւ Քրիստոս	136	Ը.
» Բեւեռացն Քրիստոսի Տեառն մերոյ	139	Թ.
» Սկզբանցն սրբունւոյն Հեղինակն ընդ իւրոյ Եկեղեցւոյն		
և Մատրանին նախատանաց	141	Ժ.
» Սրբազանի լերինն Գողգոթայի	143	ԺԱ.
» Մակին կամ խորափտին խաչին և կէտին Աշխարհի	144	ԺԲ.
» Թէէ ընդէ՛ր ի վերայ) Գողգոթային կամեցաւ խաչիլ Քրիստոս	147	ԺԳ.
» Կերպին որով խաչեցաւ Քրիստոս Տէրն մեր	149	ԺԴ.
» Մատրանին մերոյ առաջնոյ նախաձորն Ազամայ	151	ԺԵ.
» Սծման քարին	155	ԺԶ.
» Սրբազանից պատաստակալացն կամ դատաստակացն Քրիստոսի	158	ԺԷ.
» Շինուածոյն սրբազնագունեղի գերեզմանին Քրիստոսի	161	ԺԸ.
» Վկայութեանցն սրբազունեղի գերեզմանին	163	ԺԹ.
» Թէէ սրբազունեղ գերեզմանն իցէ՞ պահպանեցեալ ի հրեշտակաց վասն Եկեղեցւոյն Հոսովեականի և վասն կրօնին մերոյ	168	Ի.
» Փառաց և պաշտառութեան սրբազունեղի գերեզմանին Քրիստոսի	170	ԻԱ.
» Խաղմանն Քրիստոսի	173	ԻԲ.
» Տարեկանի սպառք թաղմանն Քրիստոսի, որ առնանի յամենայն երեկոյի ի մէջ սրբազունեղի գերեզմանին	177	ԻԳ.
» Թափօրին, որ առնանի յամենայն երեկոյի ի մէջ սրբազունեղի գերեզմանին	179	ԻԴ.
» Գերեզմանին Յովսեփայ և տեղւոյն, ուր Քրիստոս յարեալ երևեցաւ Մազքեղեցւոցն	191	ԻԵ.
» Մատրանին մերոյ	192	ԻԶ.

Յաղագս	Սեղանոյ արքայ խաչին	Երեսք	Գլուխք
»	Սրբազանի նորոյն, որ ի նոյմի իջանէր երկնից ի Երուսաղէմ ի սուրբ Շարաֆին	194	ԻԷ.
»	Հրապարակին սրբազանեղի գերեզմանին և իւրոց տեղեացն	195	ԻԸ.
»	Պատարագացն Մեղքիտեղեկի և Արքանամու	197	ԻԹ.
		201	Լ.

Գիրք Զարուզ ցանկի

Յաղագս	Սրբազանի լերինն Սիոնի	203	Ա.
»	Մեծագունի սրբազանի տեղւոյն սրբազանի լերինն Սիոնի	205	Բ.
»	Տանն Մարիամու կուսին	207	Գ.
»	Երկուց աշուց տեղեաց մերձակայից ասացելուս սրբազանի տեղւոյն սրբազանի լերինն Սիոնի	209	Դ.
»	Բաժանման Առաքելոց և գերեզմանին Մանասէի	211	Ե.
»	Տանն Կայանափայի քանանայապետին	213	Զ.
»	Հաւանքոյն և զրանն Աղբանոցին	215	Է.
»	Զորոյն Յովսափաթու	215	Ը.
»	Հեղեղատին կեղրոնի	218	Թ.
»	Տաճարին Մարիամու կուսին ի Գեթսեմանի	219	Ճ.
»	Գերեզմանի Մարիամու կուսին	221	ԺԱ.
»	Թէ ո՞վ իցէ հիմնիչն գերեզմանին և տաճարին Մարիամու կուսին	225	ՃԲ.
»	Արգի և տաբալուծի զժուարուծին իմն չուրջ զոր քանեաւ որ ի գերոյ գրեցաւ	228	ՃԳ.
»	Հրապարակի գերեզմանին Մարիամու կուսին և տեղեացն, ուր աղօթելով Քրիստոս արեամբ քլտանեցաւ	230	ՃԴ.
»	Աշուց ոմանց սրբազանից տեղեացն աշտրիկ Զորոյն	233	ՃԵ.
»	Տեղւոյն, ուր Քրիստոս բարոնեցաւ	235	ՃԶ.
»	Աշուց սրբազանից և տեղեացն աշտրիկ Զորոյն	236	ՃԷ.
»	Զորոյն Գէտէնի և առաջնոց իւրոց տեղեացն	239	ՃԸ.
»	Սիլուփոմայ գեղջն և իւրոյ Աղբերն	241	ՃԹ.
»	Աղբերն Աստուածածնի և երկուց աշուց տեղեաց	243	Ի.
»	Ակեղաժայի և Յայրիցն Առաքելոց	246	ԻԱ.
»	Աւագանին Բերսաբէի	248	ԻԲ.
»	Գեհնի իւրոյ աղբերն և Աւագանին	250	ԻԳ.
»	Գերեզմանացն Թաղաւորաց և Դատաւորացն	251	ԻԴ.
»	Յայրի Երեմիայի մարգարէին և իւրոյ քանսին	253	ԻԵ.
»	Սրբազանի լերինն Զիթենեաց և իւրոյ առաջնոյ սրբազանին	254	ԻԶ.
»	Ոմանց աշուց սրբազանից աշտրիկ լերին	257	ԻԷ.
»	Բեթրաղէի և իւրոյ Թափօրին	259	ԻԸ.
»	Թէ ո՞րք իցեն առաջին հետեւողքն Քրիստոսի յասացեալ զործում	261	ԻԹ.
»	Ոսկեայ և Գեղեցիկ զրանն	264	Լ.
»	Բեթանիայի և ոմանց իւրոց տեղեացն	265	ԼԱ.
»	Գերեզմանին Հաղարու և տանցն Մարգարէի և Մաղթաղինացոյն	267	ԼԲ.
»	Եմաւուսայ և աշուց երկուց տեղեաց	269	ԼԳ.
»	Լերինն սրբոյն Սամուէլի և գերեզմանին Հեղինէ Թաղուհուոյն	271	ԼԴ.

Գիր Լինգերոյ ցանկ

Յազազս Ճանապարհին Բեթղէնէմի և ոմանց տոացնոց (—առաջ—

նոցն) իւրոց տեղեացն	274	Ա.
» Այլոց վեցից սրբազանից աշտորիկ Ճանապարհին	276	Բ.
» Քաղաքին Բեթղէնէմի	280	Գ.
» Առաջ եկեղեցւոյն Բեթղէնէմի	282	Դ.
» Առաջնոյ զարդարանացն աշտորիկ սրբազանի տեղւոյ	284	Ե.
» Ժողովոցն ներկայացուցելոց ի հարաւային կողմն նոյնոյ եկեղեցւոյ	286	Զ.
» Շինուածոյն սրբազունեղի Մարոյն	290	Է.
» Գերազանցութեան սրբազունեղի Մարոյն	294	Ը.
» Թլփատութեան Քրիստոսի	296	Թ.
» Երկրպագութեան մոզուցն	298	Ճ.
» Վանացն և եկեղեցւոյն սրբունոյ Կատարինէի.— Եկեղեցին սրբունոյ Կատարինէի	301	ՃԱ.
» Գերեզմանացն անմեղ մանկանց և սրբոյն Եւսեպիոսի	302	ՃԲ.
» Գերեզմանացն սրբունոյ Փառլային, սրբոյն Եւսթա- քիոսին և սրբոյն Հերոնիմոսի ընդ իւրոյ մատրանին	305	ՃԳ.
» Թափօրին, որ առնանի յամենայն երեկոյի ի Բեթղէնէմ	307	ՃԴ.
» Հրապարակին Բեթղէնէմի և այլոց շրջակայ տեղեացն	312	ՃԵ.
» Մեծագունի պատմութեան և վկայութեան կաթին Աստուածածնի	313	ՃԶ.
» Գեղջն հովուաց և տանն սրբոյն Յովսէփու	315	ՃԷ.
» Բեթնուայի և թեղուայի	317	ՃԸ.
» Այլոց տեղեացն շուրջ զԲեթղէնէմու	318	ՃԹ.
» Ճանապարհին Քերքոնի	320	Դ.
» Քաղաքին Քերքոնի	321	ԴԱ.
» Դաշտին Դամասկոսի և Զորոյն արտասուաց	323	ԴԲ.
» Ոմանց այլոց տեղեաց աշտորիկ ուխտազնացութեան	324	ԴԳ.
» Ենդաթայի, Կիպրոսի, Օսուլայի և Կարմելոսի	326	ԴԴ.
» Սրբոյ Սապայի հնազունեղի վանացն	329	ԴԵ.
» Աղբերն Փիլիպպոսի սարկաւաղին	330	ԴԶ.
» Տանն Զաքարիայի և վանացն սրբոյ խաչին	333	ԴԷ.
» Ճանապարհին Յորդանանու և իւրոյ տեղեացն	336	ԴԸ.
» Հնոյ քաղաքին Երիքովի	337	ԴԹ.
» Վարդիցն Երիքովի և Աղբերն Եղիսէոսի	339	Լ.
» Քառանդորդականի լերինն	341	ԼԱ.
» Գաղղաղայի և յանապատին սրբոյն Հերոնիմոսի	342	ԼԲ.
» Մեռեալ ծովուն և կնոջն Ղովտայ	344	ԼԳ.

Գիր Վեցերոյ ցանկ

Յազազս Մաքմասայ և Բեթնիլի	348	Ա.
» Քաղաքին Սիւօի	351	Բ.
» Աղբերն Մամարթիմոսի	353	Գ.
» Գերեզմանին Յովսէփու	355	Դ.
» Քաղաքին Սիւքեմայ	356	Ե.
» Սերաստիոյ արդենույ քաղաքին	357	Զ.

Յազագոս	Գերեզմանին սրբոյ Յովհաննու Մկրտչի	Երեսօք	Գումար
»	Կենիմայի և դաշտին Էդարէլէոնի	358	Է.
»	Քաղաքին Նազարէլի	361	Ը.
»	Տանն և յայրին Նազարէլի	363	Թ.
»	Թէ ռ'բալէս յայրի աշտրիկ ներմարմնացաւ Բանն Աստուածային	364	Ժ.
»	Անդրաբերութեան սրբոյ տանն Նազարէլի	367	ԺԱ.
»	Հանապազորդականի թափօրին Նազարէլի	369	ԺԲ.
»	Ոմանց աշտր սրբազանիցն Նազարէլի	372	ԺԳ.
»	Յայտց հրից սրբազանից մեծի յարգութեան	375	ԺԴ.
»	Սրբազանի թափօրականի լերինն	377	ԺԵ.
»	Թէ ռ'բալէս ի վերայ աշտրիկ լերինն Քրիստոս աշակերպեցաւ	379	ԺԶ.
»	Ենտորայ, Նայիմայ, Սաֆայի և Սէփորի	383	ԺԷ.
»	Ճանապարհին Գալիլէի ծովուն և ոմանց իւրոց տեղեացն	386	ԺԹ.
»	Պէթուլիայի և երկրորդի սեղանոյն Քրիստոսի	388	Ի.
»	Լերինն Երանութեանց և Զրորոյն Յովսէփու	390	ԻԱ.
»	Գալիլէի ծովուն և Երրորդի սեղանոյն Քրիստոսի	392	ԻԲ.
»	Տիրերիատի քաղաքին և Եմաուտայ	395	ԻԳ.
»	Սակաւոսի և Բէթսայիտայի	397	ԻԴ.
»	Կափառնաուճայ և իւրոյ Աղբերն	398	ԻԵ.
»	Աղբերն Յակորայ և աշտր տեղեացն	401	ԻԶ.
»	Միոյ աշտր ճանապարհի առ Դամասկոս և ոմանց իւրոց տեղեացն	404	ԻԷ.
»	Սաֆիթայ հնազունեղի քաղաքին	405	ԻԸ.
»	Փիլիպպեան Կեսարիոյ և գերեզմանին Նեմրոթայ	406	ԻԹ.
»	Երկրին Քուսայ, հայրենոյն Յօթայ	408	Լ.

Գիրք Աթենքոյց ցանկ

Յազագոս	Հնոյ և պայծառագունեղի քաղաքին Դամասկոսի	411	Ա.
»	Դաշտին Դամասկոսի և գետոյն Ապանայի և Փարփարայի	414	Բ.
»	Սրբազանիցն սրբոյն Պօղոսի, ի միջոյ և արտաքոյ Դամասկոսի	416	Գ.
»	Ոմանց նշանաւոր տեղեացն շուրջ զԴամասկոսի	418	Դ.
»	Ոմանց նշանաւոր պատանմանց եղևոց առտ	420	Ե.
»	Ճանապարհին Դամասկոսի առ Բերիայ և իւրոց տեղեացն	424	Զ.
»	Հոչակաւորի քաղաքին Բերիոյ	425	Է.
»	Հեղինակին աշտրիկ քաղաքի	429	Ը.
»	Ճանապարհին Աղեքսանդրիայի և իւրոց տեղեացն	432	Թ.
»	Աղեքսանդրու, ի թուրքաց Իսկէնտէրիէ, աշտինքն՝ սանդուղ Բերիոյ	434	Ժ.
»	Անտիոքայ քաղաքին	437	ԺԱ.
»	Անտիոքայ երկրին	439	ԺԲ.
»	Միոյ աշտ ճանապարհի Բերիոյ առ Երուսաղէմ	441	ԺԳ.
»	Տրապոլուտոյ քաղաքին ի յԱսորեստան	444	ԺԴ.
»	Լերինն Լիբանանու	446	ԺԵ.
»	Թէ ռ'բալէս ի Լիբանանում ո՛չ միայն դտանին ժամանակաւոր հեշտութիւնք, ալ և հոգեւորք	449	ԺԶ.

	Երեսք	Գումար
Յազազս թէ՛ ո՛րպէս ի Լիբանանում էր երկրաւոր գրախոս	452	ԺԷ.
» Ոմանց աշուց կարծեաց շուրջ զգրախոսին	456	ԺԸ.
» Պալպէֆայի քաղաքին	458	ԺԹ.
» Պէրուիի քաղաքին	460	Ի.
» Միոյ նշանաւորի սքանչելոյ, զոր աստ արար խա- չելութիւն մի	462	ԻԱ.
» Սալաւայի կամ Սիդոնի քաղաքի	464	ԻԲ.
» Սարեփիթայի Կանայի և Նիւորոյն շրջ կենդանութեան	466	ԻԳ.
» Տիրոսի քաղաքին	468	ԻԴ.
» Թուլմաթիտայի քաղաքին	471	ԻԵ.
» Ոմանց մերոց կրօնաւորաց և կրօնաւորունհաց որք մեռան ի յաւերման աշտորիկ	473	ԻԶ.
» Սրբազանի լերինն Կարմելոսի	474	ԻԷ.
» Կայիֆայի արդենոյ քաղաքի, Ամրաբերդի ուխ- տաւորաց և Կեսարիոյ	476	ԻԸ.

Գիւր Արքեւորդ ցանկ

Յազազս թագաւորութեան յեղիպոսի	480	Ա.
» Մեծիկ Գալիլիոսի զխաւոր քաղաքին Եղիպոսի	483	Բ.
» Ոմանց արժանաւոր պատանմանց եղևոց ի Գալիլոսս քաղաքի	484	Գ.
» Բարելոնի քաղաքին յեղիպոսի	487	Դ.
» Հելիօփօլոյ քաղաքին, ասացեալ ևս Մարթաուլայ	489	Ե.
» Թէպէոյ և Հոսէթիթայի քաղաքացն	491	Զ.
» Յանապատին սրբոյն Պօղոսի և Անտոնիոսի և սրբոյն Մակարիոսի	492	Ը.
» Բրզունացն յեղիպոսի, Սֆիննէսի կողմն մումեացն	495	Ը.
» Հռչակաւորի Աղեքսանդրիայի քաղաքին	497	Թ.
» Աղեքսանդրիայի եկեղեցւոյն	498	Ժ.
» Ոմանց հետաքրքիր իրացն Աղեքսանդրիայի	501	ԺԱ.
» Տամիաթիայի քաղաքին	502	ԺԲ.
» Նեղոսի գետոյն	504	ԺԳ.
» Ճանապարհին, որ առնանի ի յԵրուսաղէմէ առ Եղիպոսս	507	ԺԴ.
» Ազոթոսի և Ասկաղոնայ քաղաքացն	508	ԺԵ.
» Գազայի քաղաքին	510	ԺԶ.
» Քաղաքապետութեանց և սովորութեանց իշխանացն Գազայի	512	ԺԷ.
» Ճանապարհին, յորում գնացին Քրիստոս և Մարիամ և Յովակի ի յեղիպոսս	515	ԺԸ.
» Ճանապարհին առ սրբազան լեռնն Սինայի	518	ԺԹ.
» Սրբազան լերինն Սինայի	520	Ի.
» Միոյ աշույ յատկութեան Աղբերն Քորեբայ	522	ԻԱ.
» Եկեղեցւոյն սրբոյ Փրկչին	523	ԺԲ.
» Մատրանիցն և սրբազանիցն աշտորիկ սրբազան լերինն	525	ԻԳ.
» Կարմիր ծովուն	527	ԻԴ.
» Կզգոյն Կիպրոսի	529	ԻԵ.
» Պարաբոսութեան աշտորիկ կզգոյ	530	ԻԶ.
» Քաղաքին և պաշտպանութեան անձանց Կիպրոսի	532	ԻԷ.
» Ժառանգողացն Կիպրոսի	535	ԻԸ.

Յ Ա Ն Կ
 ՀԱՂԱԳՍ ԳԼԵՈՅՆ ԱՅՍՈՐԻԿ ԵՐԿՐՈՐՆԻ ՄԱՍԻՆ
 (Երես 527—534)

ԳԻՒԼ ԽՈՍԽՐԱԳ

Յազազս Առաջինը ժառանգողացն և բնակչացն սրբոյ Երեւոյն	Երեսք	Գումարք
մինչեւ ի Ջրհեղեղն	1 (*)	Ա.
» Երկրորդի ժառանգողացն սրբոյ Երկրին և առաջնոցն զկնի չրհեղեղին	4	Բ.
Ո՛րպէս Երրայեցիքն մտին ի ժառանգութիւն սրբոյ Երկրին	5	Գ.
Յազազս Դատաւորացն, որք ի մէջ Երրայեցւոց հրամայեցին	9	Դ.
» Թաղաւորացն Երուսաղէմի	13	Ե.
» Դքսաց և քահանայապետիցն, որք հրամայեցին ի մէջ Հրէից մինչեւ առ Քրիստոս	15	Զ.
Համահաշուումն ճէնէպրատոսի	17	Ը.
Համահաշուումն Թէրթուլիանոսի և Նիկողայոսի Լերացւոյն	21	Ը.
Ո՛րպէս Երրայեցիքն վասն մեկաց իւրեանց կորուսին զգաւազանն,		
զթաղսն և զթաղաւորութիւնն Երուսաղէմի ի մշտակայաբար	24	Թ.
Երրայեցիքն վասն խտասրտութեան իւրեանց ի հին օրէնս,		
կորուսին զայն և զնորն	28	Ճ.
Պարզի դժուարութիւն մի շարժեալ ի Հրէից	32	ԺԱ.
Ո՛րպէս Հրեայքն ընդ օրինաց կորուսին զքահանայութիւնն		
և զպատարագն	35	ՃԲ.
Ո՛րպէս Հրեայքն վերջին աւերմամբն իւրեանց կորուսին զշնորհն		
Աստուծոյ հանդիսավենութեան	40	ՃԳ.

ԳԻՐԸ ՏԱՍԽՐԱԳ

Թէ ասացեալ մեխիայն էր ճշմարիտ և օրինաւոր Թաղաւոր սրբոյ Երկրին	44	Ա.
Մեխիայն ցանկացեալ եղև ի հաւատացելոց և զուշակեալ ի Մարգարէից	47	Բ.
Թէ Մեխիայն պարտ էր լինել մարդ և Աստուած միասին	49	Գ.
Թէ ի սուրբ գրոց կարէ առարկել թէ իցեն երեք Աստուածային անձինք	52	Դ.
Թէ Քրիստոս Տէրն մեր, է՛ ճշմարիտ խտասացեալ Մեխիայն	57	Ե.
Ո՛րքան պատահեցաւ ի ծնողեանն Քրիստոսի, նախ ասացեալ եղև ի մարգարէից	61	Զ.
Ո՛րքան զորեաց Քրիստոս, մինչ եկաց ի յաշխարհի, նմանապէս նախասացեալ եղև ի մարգարէից	63	Ը.
Այն որ պատահեցաւ Քրիստոսի ի պարտէղին, քարոզեալ եղև ի մարգարէից	67	Ը.
Ո՛րքան կրեաց նոյն Տէրն ի քաղաքին, գրեալ եղև ի մարգարէից	71	Թ.
Ո՛րքան Քրիստոս կրեաց ի վերայ Դողղոթայի, ևւս նախատեսանեցաւ ի մարգարէից	74	Ճ.

(*) Այս ցանկիմ մէջ ալ երեսները չեն նշանակուած, իսկ գլուխներն ալ նշանակուած են բաւանշանով եւ ոչ թի գիրերով: Մեք բաւ առաջնոյն կը նշանակենք երեսներն ալ, գլուխներն ալ:

	Երեսք	Գլուխք
Ո՛րքան պատահեցաւ Քրիստոսի զկէնի մեռանելոյն, նախատացեալ և դեւ ի նոյն մարգարէից	76	ԺԱ.
Պատասխանի առ ոմանս զմուսարութիւն շուրջ զՄեսիայի	80	ԺԲ.
Հաւերն աշխիւց տարակուսութիւնք շուրջ զՄեսիայի	83	ԺԳ.
Եւսեպոս Սրբազանեղի կուսին և մօրն Աստուծոյ, տիրուհւոյ սրբոյ երկրին	85	ԺԴ.

Գիրք Անաստանեոսի

Եւսեպոս Մարտիրոսաց	98	Ա.
» Եկեղեցուն, կենաց և մահուան Մարտիրն	91	Բ.
» Պաղատափարութեան Մարտիրոսաց	93	Գ.
» Ժուժկալութեան և պահեցողութեան Արեւելոց և յաւակապէս Մարտիրոսաց	96	Դ.
» Արեւելեան Ռունաց, նոցին քաղաքափարութեան և մուժկալութեան	100	Ե.
» Մոլորութեան Արեւելեան Ռունաց, ի հասարակի	102	Զ.
» Մանասար մոլորութեանցն Ռունաց	104	Է.
» Հակակրութեան Յունաց ընդ Հատինացաց	107	Ը.
» Հեղինակութեան Հոռմէականի քահանայապետին	112	Թ.
Որպէս Հոռմէական քահանայապետն է՛ նշմարիտ փոխանորդ Քրիստոսի և Հոռմէական եկեղեցին է՛ նշմարիտ եկեղեցի	116	Ժ.
Պատասխանաբարութիւնք առ ոմանս զմուսարութիւն յաքմեայս ի Ռունաց	119	ԺԱ.
Յաղագս Արեւելեան Հայոց	123	ԺԲ.
Մոլորութիւնք Հայոց ի մանասարք	126	ԺԳ.
Եւսեպոս Ժուժկալութեան և պահեցողութեան Հայոց	130	ԺԴ.
» Քաղղէացոց կամ Նեստորականաց	132	ԺԵ.
» Անկալունութեան Քաղղէացոց և Ժուժկալութեանց	134	ԺԶ.
» Ասորոց կամ Յակորկանց	136	ԺԷ.
» Ժուժկալութեան Յակորկանց և վախճանի նոցին մոլորեցուցին	138	ԺԸ.
» Խփաց, նոցին մոլորութեանցն և Ժուժկալութեանցն	140	ԺԹ.
» Վրաց և նոցին որպիսութեանցն	141	Ի.
» Հապէշաց և իւրեանցն	144	ԻԱ.
Ընդէ՛ր Աստուած թոյլ տալ զանգան ազգաց ի պահպանու- թիւն սրբազանեղի գերեզմանին	147	ԻԲ.

Գիրք Եղիսիմոսեանի

Եւսեպոս Մանսէտին և իւրոյ յառաջացման	151	Ա.
» Հրաշիցն Մանսէտին	154	Բ.
» Ռիտազնացութեան Մէքային	157	Գ.
» Մանսեականացն ի հասարակի	161	Դ.
» Արարացոց և իւրեանց բարուցն	164	Ե.
» Թուրքաց մանսեականաց և նոցին սկզբանցն	167	Զ.
Կարգաթուրութիւնք Քաղաքացն Մանսէտաց	170	Է.
Հեռանի կորսն Քաղաքացն Մանսէտաց	174	Ը.
Եւսեպոս Քաղաքութեան Քաղաքաց	179	Թ.

	Երեսը	Գումար
Ազգագրական թանգարանների թուրքաց շուրջ զննողական	183	Ժ.
» Վաղաքագրական թանգարանի ռեզանսիայի ժամանակահատվածը	187	ԺԱ.
Ջաղացուն թուրքաց շուրջ զորքանք իրականաց	191	ԺԲ.
Ջինջ զգան թուրքաց շուրջ զննողական հանձին	194	ԺԳ.
Ընդհանրական թուրքաց մասի սրբոյ Երկրին իշխանութեան նոցա	197	ԺԴ.
Այլ պատմական առարկան, թէ ընդհանրական մասի, զի մասացէ	201	ԺԵ.
Ազգագրական թանգարանի մասնատանիաց և արդէն քրիստոնէից		
տիարք սրբոյ Երկրին	205	ԺԶ.
» Պատմական ինչ տիարք սրբոյ Երկրին	205	ԺԷ.
» Կերպի կերպ Արեւելիցացի և նոցին բարոյցն	209	ԺԸ.
» Բարոյց արեւելեան կանանցն	212	ԺԹ.

Պիտի Երեւանի քաղաքի

Ո՛յք եղեն առաջինք ի մէջ ասացելոցն	216	Ա.
Ազգագրական թանգարանի կարգի սրբոյ Երկրին	220	Բ.
Ո՛յք իցեն պատմական, որք խաչի. նշանակելին հաշիւներն	222	Գ.
Ազգագրական թանգարանի սրբոյ զննողականին	225	Դ.
» Գործոց մերոց հաշիւներն սրբոյ զննողականին	228	Ե.
Թուրքական թանգարանի սրբոյ զննողականին	231	Զ.
Որպիտի աղանդական տեսակաւ բաժանան է մերոց հաշիւներն	233	Է.
Գործից զորքին է՝ յատուկ հաշիւներն և յայտնակի նոցա		
զորքին զարք	235	Ը.
Կերպի կարգից զհաշիւներն սրբոյ զննողականին	237	Թ.
Վկայական, զոր մեծաւորն տայ նորքին խաչիւն	243	Ժ.
Կացուցանել կամ կարգադրութիւնք հաշիւներն սրբոյ զննողականին	246	ԺԱ.
Ազգագրական թանգարանի իշխանութեանցն ի մասնաւորի ասացելոյ		
հաշիւներն	248	ԺԲ.
» հաշիւներն սրբոյ Երեւանի, ասացելոյ Մայիսայու	251	ԺԳ.
» Տաճարական հաշիւներն, Տաճարական և սրբոյ Ղազարու	254	ԺԴ.
» Կարգացն սրբոյ թանգարան, Զէրէնի Երեւանի, Ազոնից		
և Պիտի քաղաքի	258	ԺԵ.
» հաշիւներն ազգայնական, Լեւոնի ինքնութեան և		
սրբոյ Կատարինէի	259	ԺԶ.
Որպէս ասացելոյ հաշիւներն կարեն ստիլ կրօնաւորք	261	ԺԷ.

Պիտի Երեւանի քաղաքի

Որպէս չափը առաջին թանգարանի և առ զմասնագրութիւն սրբոյ Երկրին	265	Ա.
Ազգագրական թանգարանի, զոր արար սուրբ չափը թանգարանի	268	Բ.
Որպէս սրբական կրօնի բնարեւելի և զհի ի վերապատմական		
սրբոյ Երկրին ընդ զէմ մասնատանիաց	271	Գ.
Թէ նոյն կրօնի և զհի ա՛յլ միայն բնարեւելի առ վերապատմական		
սրբոյ Երկրին. այլ եւս առ վերապատմականին		
սրբոյ Երկրին	275	Դ.

	Երեսօք	Գլուխք
Ո՛րպէս այս մեծ որսացումս յայտնեցաւ սրբոյ հօրն Ֆրանշիսկոսի և առ աշխոյց եւս	276	Ե.
Ո՛րպէս Ֆրանշիսկեանքն հաստատեցան ի ժառանգութեան սրբոյ Երկրին	280	Զ.
Եղբարքն սրբոյ Երկրին կարեն մատակարարել զխորհուրդն Մկրտութեան	281	Է.
Որպէս կարեն մկրտել մանկունքն ընդդէմ կամաց ծնողաց իւրեանց թէ՛ եղբարքն սրբոյ Երկրին շնորհաւորեցեալք են ի կարել մատակարարել զխորհուրդն զբոշմին և տալ զվերջին օծումն հիւանդաց	284 288	Ը. Թ.
Թէ՛ նոյն կրօնաւորքն են իշխա(նա)ւորեալք ի խորհուրդս գործ- նական ասպաշխարութեան	292	Ժ.
Թէ՛ եղբարքն իշխանաւորեալք են շուրջ գնոյն խորհրդովն կրո- ղականապէս	295	ԺԱ.
Թէ՛ եղբարքն սրբոյ Երկրին կարեն տնօրինել ի յանկանոնակա- նութիւնս	298	ԺԲ.
Թէ՛ նոյն եղբարքն մեր իշխանաւորեցեալք են շուրջ զմատակա- րարութեամբն խորհրդոյ հաղորդութեան	302	ԺԳ.
Ո՛րպէս եղբարքն իշխանաւորեցեալք են շուրջ գտեղեան, ուր հռչակի պատարագն	305	ԺԴ.
Ո՛րպէս կարէ հռչակիլ ի յեկեղեցւոջն աշխոյց ազգաց քրիստո- նէից և լսել զպատարագ նոցին	307	ԺԵ.
Են զարձեալ իշխանաւորեալք նոյն եղբարքն շուրջ զմամու հռչակելոյ պատարագն	310	ԺԶ.
Թէ՛ ասացեալ եղբարքն կարեն օրհնել զշուրջառս, զօհրհս և զսեղանս Թէ՛ նոյն եղբարքն ի սուրբ Երկրում կարեն օծել զեկեղեցիս	313 315	ԺԷ. ԺԸ.
Ո՛րպէս եղբարքն սրբոյ Երկրին կարեն տալ զփոքր աստիճանս Թէ՛ եղբարքն սրբոյ Երկրին են իշխանաւորեցեալք շուրջ զխոր- հրդովն կարգին կրողականապէս	318 319	ԺԹ. Ի.
Թէ՛ եղբարքն սրբոյ Երկրին իշխանաւորեցեալք են շուրջ զխոր- հրդովն պսակին	321	ԻԱ.
Յաղագս միոյ աշխոյ յատկական իշխանութեան, զոր վսայելեն եղբարքն սրբոյ Երկրին շուրջ զպսակին	324	ԻԲ.
Թէ՛ եղբարքն ունին ի սուրբ Երկրում զյատկական իշխանութիւն կարելոյ կենցաղաւարիլ ընդ ամենաշն ցեղ անձանց	327	ԻԳ.
Թէ՛ եղբարքն զարձեալ կարեն ընձեռիլ և կենցաղաւարիլ ընդ անհաւատից ի յԱստուածաշինան	330	ԻԴ.
Թէ՛ եղբարքն կարեն ի սուրբ Երկրում միմեկ զհաւատոյ ընդ անհաւատից և տանիլ անդ զիրս արդիւնեցեալ ի յօրինաց	332	ԻԵ.
Թէ՛ եղբարքն սրբոյ Երկրին իշխանաւորեցեալք ներողութեամբք Յաղագս ներողութեանց, զոր վսայելեն եղբարքն սրբոյ Երկրին հաղորդակցութեամբք	334 338	ԻԶ. ԻԷ.
Պարզի տարակուսութիւն մի շուրջ զներողութեամբն սրբոյ Երկրին Որպէս յատկական իշխանութիւնքն սրբոյ Երկրին եզեն հաս- տատեցեալք	341 343	ԻԸ. ԻԹ.
Ոչ միայն եղեն հաստատեալք եղբարքն սրբոյ Երկրին յատկական հոգեւոր իշխանութիւնքն, այլ եւս ժամանակաւորքն	348	Լ.
Ո՛րպէս իմանին այն կանոնքն իբրու թէ՛ են ի կիր ամօման և ո՛չ հակառակին Դրիտէնդինոյ ժողովոյն	351	ԼԱ.

թէ՛ եղբարքն իշխանաւորեցեալք կեան ըստ պարզութեան կանոնաց իւրեանց	Երեսք Դուխք	
Գիրք Հինգեասաներորդ		
Յազազս մակդրիցն աշտրիկ առաջնորդի	358	Ա.
» Չորից առաջնոց յատկական իշխանութեանցն, զոր վաշիւն տեսակաւ մեծաւորն Երուսաղէմի	361	Բ.
» Չորից աշտոց յատկական իշխանութեանցն Առաջնորդին	363	Գ.
« Երից աշտոց յատկական իշխանութեանցն Նոյնոյ	366	Դ.
» Աշտոց յատկական իշխանութեանցն ասացելոյ Մեծաւորին	367	Ե.
» Աշտոց երկուց յատկական իշխանութեանցն մեծաւորին սրբոյ Երկրին	369	Զ.
» Միոյ աշտոց յատկական իշխանութեանցն մեծաւորին	370	Է.
» Շնորհացն և յատկական իշխանութեանցն շնորհեցելոյ մեծաւորին ի շորից վերջին քահանայապետիցն	377	Ը.
Ո՛րպէս Մեծաւորն Երուսաղէմի պատուի ևս ի կրօնէ իւրմէ Եթէ Մեծաւորն Երուսաղէմի կարէ կիրառնուլ զիշխանութիւնն	381	Թ.
իւր ընդդէմ կամացն կարգադրիւոցն: Եւ եթէ եղբարքն սրբոյ Երկրին ընդդէմ կամացն ինքեան մեծաւորին կարեն կիրառնուլ զիշխանութիւն իւրեանց	385	Ժ.
Ո՛րպէս Մեծաւորն, ընդ իւրոյ եղբարցն ի կրօնէ եղև զանա- զան կացուցմամբ պատուեցեալ	389	ԺԱ.
Այլ կացուցմունք առաւել նորազոյն գերազանցազունեղին Նապօլսոյ	393	ԺԲ.
Կանոնք գերազանցազունեղին Սէնէսոյ իւրեան հաստատութեամբն	395	ԺԳ.
Ո՛րպէս ասացեալ կացուցմունքն գերազանցազունեղիցն Սէնէսոյ և Նապօլսոյ համարեցեալ եկամուտք և վասն աշտրիկ արդելեալք	397	ԺԴ.
Կարծիքն ընդհանրական բնտանեացն սրբոյ ամենափրկչին և սրբազունեղի գերեզմանին և Բեթղէնէմի, շուրջ գնոյն կացուցմամբքն:	399	ԺԵ.
Ո՛րպէս ասացեալ կացուցմունքն գերազանցազունեղի Սէնէսոյ և Նապօլսոյ եղեն նորապէս արդելեալք	403	ԺԶ.
Ջգացումն հեղինակին շուրջ զասացեալ կացուցմանցն կարգա- դրիւոցն Սէնէսոյ և Նապօլսոյ	407	ԺԷ.
Ո՛րպէս անցանելով զկացուցմանցն կրօնին ոչ մեղանչեալ լինի մահացօրէն	411	ԺԸ.
Յազազս միոյ աշտոց յատկական իշխանութեան, որով Տէրն մեր պատուեաց զՄեծաւորն Երուսաղէմի	415	ԺԹ.
Ո՛րպէս փաշայն Գամակոսի առաքեաց տեսանիլ զասացեալ շէնն	418	Ի.
Ո՛րպէս հետեւեցան նեղութիւնքն ի յերուսաղէմ	422	ԻԱ.
Ո՛րպէս հալածանքն բռնադատեցին զիս փախչիլ և գնալ յԵրու- սաղէմ	426	ԻԲ.
Ո՛րպէս եղեալ եղաք առևւարել միաբանութեամբ ի դուռն Յամանցոց	430	ԻԳ.
Ո՛րպէս հարկաւորեցին դատանի զդրամ վախիւ առ ի ոչ կորու- սանիլ դուրս Երկիրն	435	ԻԴ.
Յազազս չուցման իմոյ ի Կոստանդնուպօլսոյ	439	ԻԵ.
» Դարձման իմոյ ի յերուսաղէմ	442	ԻԶ.

	Երեսք	Գումար
Ո՛րպէս շուրջ զասացեալ առեւտրութեամբն յանդիմանեցայ ի Հոռոմ և առաջիկ կարգազուլութիւն Հօրն	444	ԻԷ.
Ո՛րպէս զբազալութիւն զրեաց մեծաւորին և աչս պատասխանեաց Ո՛րպէս ոմանք Սպանիայի կրօնաւորք զրեցին առ կարգազուլութիւն ի կողմն մեծաւորին	445	ԻԸ.
Յուցանի թէ ո՛րպէս ևս զնացի ի կոստանդնուպոլիս խորհրդակ- ցութեամբ իմոց տրամընտրողացն	449	ԻԹ.
Հաւատարմութիւն կամ վկայութիւն տրամընտրողացն ի մեծա- զոյն արգարացումն մեծաւորին	450	Լ.
Թուարանութիւն մեծաւորացն սրբազան լերինն Սիոնի	455	ԼԱ.
Պարզի դժուարութիւն մի շուրջ զիմով յառաջարկմամբն	458	ԼԲ.
Յազազս փոխանորդին Երուսաղէմի և իւրոյ ընտրութեանն	462	ԼԳ.
Պատասխանի առ ոմանս տրտնջանս, որք կարեն առնանել ընդդէմ իմ	467	ԼԴ.
	472	ԼԵ.

Գիրք Վեցասաներոց

Յազազս վաճառականացն Եւրոպոյ	476	Ա.
» Պաղատափարութեան ասացելոց վաճառականացն	478	Բ.
Ո՛րպէս ո՛չ է նա՛ր տանիլ թուրքաց ամենայն վաճառս	480	Գ.
Լուծին ոմանք տարակրօնութիւնք շուրջ զասացեալ կնքով	482	Դ.
Յազազս ոմանց յատկական իշխանութեանց, զոր վաշելին վա- նառականքն և ալ չաւատացեալքն յԱրեւելս	485	Ե.
Ո՛րպէս ասացեալ վաճառականքն և ուղղափառքն կառավարին յեզրարցն մերոց ի հոգեւորսն	488	Զ.
Ո՛րպէս մեծաւորն Երուսաղէմի և իւր եզրարքն ի վաճառակա- նացն վերանաճելին ի հոգարարձու իւրեանց	492	Է.
Մի ալ յայտնի վկայութիւն վեհալուստեր Վիննէլին և վաճա- ռականացն	494	Ը.
Վկայութիւն վեհալուստեր Փիգուոսի փոխանորդ զեսպանին Հալէպու	496	Թ.
Գիր վեհալուստեր տեառն զեսպանին Սալիտայի	497	Ժ.
Մի ալ զիր վեհալուստեր զեսպանին Սալիտայի շուրջ զնոյնով վկայութեամբն	499	ԺԱ.
Գիր իմն պաշտօնապունդի թաղթառելին փոխանորդի զեսպանին Վնէժոյ ի Հալէպ	502	ԺԲ.
Երկրորդ գիր նոյնոյ պաշտօնապունդ թաղթառելին	504	ԺԳ.
Գիր միոյ Հօր կարգին Յիսուսեան, որ էր ուխտաւոր ի սուրբ Երկրում, առ մեծաւորն Երուսաղէմի	506	ԺԴ.
Զգացումն թարգմանչացն Բեթղէնէմի շուրջ զկառավարութեամբն սրբոյ Երկրին	507	ԺԵ.
Զգացումն յատուկ և բազմաց ևս շուրջ զբրիտանէիքն սրբոյ Երկրին	510	ԺԶ.
Յազազս շուեցման իմոյ ի յերուսաղէմէ վկայականութեամբն այց առնողին	514	ԺԷ.
Յազազս ժամանեցման մերոյ ի Յազրիայ կամ ի թօլօմայի- տոյ, և յազազս աշնմ, որ պատահեցաւ զառնալով ի նազարէթէ	517	ԺԸ.

սկիզբը թերթին 1 թուղթը և վերջի 2 թուղթերը: Կազմ կաշի-փայտ. կաշին թէկեւ նախած է կոնսկի և վերջին կողքին վրայ և թէկեւ առաջին քանի մը թերթերն ալ թուղթած են, բայց ձեռագրես իր ընդհանուր վիճակին մէջ լաւ պահուած է: Կողքերուն վրայ կապիշներու և կոնսկներու ծակեր: Զուրէն ազարտած տեղեր ալ կան Ա. հատորին սկիզբները:

Ձեռագրին Ա. հատորը, ԼՍԱԽԵՐՈՒՅԻՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒԲԵԱՆ ԳՐՈՒ Է ԼէՆ. նորոտոր և ԿՈՒԽԵՎՈՒՍԻ ՓԵՓԻՆԵԱՆ, հրատարակուած վնէժում (=վնէտիկի մէջ) 1586: Թարգմանիչն է Խարբերդցի Ղուկաս վարդապետ, 1725ին. թարգմանած Կոլոտի համար:

Ա. հատորի մասին պէտք է զանազան տեղեկութիւնները և յիշատակարանները կան. իսկ Բ. հատորին նկատմամբ քան մըն ալ չկայ:

Ա. հատորին նախադր.

ԱՆՈՒՍԱՆՈՒՄԻՆԻՆ ԽՈՍՏՈՎԱՆՈՒՅԻՆ

ԿՈՒԽԵՎՈՒՍԻ ՓԵՓԻՆԵԱՆ. յորումք որք առ խոստովանութիւն, առ մեղքն սրտի, բերանոյ, գործոյ և զանցառութեան, առ զգլուխն և առ բաւարարութիւն պատկանին, յանախապէս և ուշիմութեամբ մեկնեն:

Ամենից հոգարարձու և հոգոց հոգունդաց քահանայից և Աստուածային բանին քարոզողաց յոյժ օգտակար և հարկաւոր:

Յանախագոյն ցանկօք, ի վնէժում յամի Տեառն ԽեճՁ. և վեց (=1586):

Գերապատուելոյ և հմտագունի առն Տեառն Լեոնարասի Ձեւօցն, կանոնիկոս արքունական և ընտանի եկեղեցւոյն ամենափրկչին:

Պետրոս Մարիամու Պէճմանեան Տէր սուրբ հայր:

Որքան ջանալի իցէ ճշմարտութեան, և ոչ ոք ըստուերաւ տողորի իւրոյ, և իւրայնոյ քննութեան անձին որ բարեպէս կարէ նանաչիլ յայնմանէ վնտոյն, որ է ուշակաւոր ի մէջ բարոյական փիլիսոփայիցն, ի՞նչ ծանիր զուգեղ ինքզ, այս մինս գերազանցէ և

ցուցանէ, իսկ նանաչիլ զինքն և ոչ ալ ինչ է՝ եթէ ոչ ուշիմ և լուսաւորեալ մտօք, աշնպէս յինքն և իւր յամենայն իւրաքանչիւրն նրբագոյն մտաց քննութեամբն հայրի և նկատել, մինչ զի ոչինչ ի նմա ազտեղի, ոչինչ անվայնչուէ կամ դատապարտելի գտանիցի և բնակիցի: Խոստացեալք են և օր ըստ օրէ բազումք խոստանան զինքեանց առ այս արհեստ կարել առնել՝ ուսուցանել և պահել: Բայց թէ զինչ տայն առ ոչ ոք մինչև ցայժմ եզրտ, միայն հեղինակն այսօրիկի գրողն ըստ իմոյ վնտոյ ի նպատակն հասեալ տեսանի, որ զայն քան յուսմութիւն իրաց յառաջագրեաց ի մտի, զի զիրապէս ի նկատմանէ աշնքանոյն նեղութեանց և անձկութեանց և զժուարտութեանց մարդիկք ելանել կարիցեն:

Այս ուրեմն ի տպարանի մերում պերճապէս ներապեալ, ի աղայանացն՝ յորոց անխառնութեամբ ի հին տպագրութեանցն արտաբոլորք, մասն ինչ բարձեալ և մասն ինչ ի բարեգոյնս ածեալ և բաւականապէս պարզեալ առ քեզ գիտէ ի մէջ իմոյ և քո սիրոյ մշանջնաւոր լինելոց:

Զի զինչ քեզ վասն եզական առաքինութեանց քոց, վասն գերազանցի վարդապետութեանց քոց, վասն արազունի վարուց քոց, վասն մեծագունի և պայծառագունի կրօնի՝ դրէն ակն կալելոց և զքոյոց վանձագունից օժտիցն ալլք պարտին ենթադատել՝ յինչն ոչ կարէ ճանաչիլ, զի են մեծամեծք: Բայց զինչ ինձ պարտ է առնել քեզ խնարհաբար զիջանիմ. վասն զի եթէ ի տուէ և ի գիշերի յայն միայն պարապիցիմ, զի զարինս վասն քո հեղիցում, իրաւի ոչինչ արարեալ խոստովանիմ, Աստուած ինքն մեծագոյն ամենաբարին, որ միայն ծածկապէս է և սրտապէս, առ ի յուստս իմ նայելով իւր կարօզ զօրութեամբն քեզ բաւ առնիցէ և առաւապէս, որ ի յաւուրս յինչն արգիւնաւորին հատուցէ, ողջ լբք:

Եւ զիս ընկալ ի քում սիրալրականի հաւատարմութեանց:

Ի վնէժում Յուլիսի ինն (=9), յա-

մի մեանս նապար կից Կորիւր ՀԸ. (1538)».

Գլխաւորաբար, Կաշաք գրչին երեւ 1706ին, արչին Կրտսերաբնի եմ (ՏԵ՝՝ ԿՈԼՈՏ. Լր. 177-182):

Ա. Կաշաք Կրթիկուն ցանկը գրաւած է ձեռագրէս սկզբը:

Թ. Կաշաքին ձեռնար. խաղաղին մէջտեղը գրաւած:

— Դժուարացան խաղաղ Կաշաքին: Կաշաքին Քանայի Կաշիկունցն էր, Կրթի տաղանէն վարդապետն էր. ի կարգէն Քաշապաց Խորոյ մասին երկուրդ զիւր յաղապ խորհրդաց ի լուր պահա բաժանեալս:

ԹԻԻ 50

ԳԻՐԲ ԴԻՈՆԷՍԻՈՍԻ ԱՐԻՍՊՈԿԱՍԵՆՈՑ

Քուղք մեռագիր. ի իշխարան: Երկու գրեւոր մասերէ կը բաղկանայ: Պատշէն մասը ունի ԺԸ. թերթ. իւրաքանչիւր թերթ 12 թուղթ: Երկուրդ մասը ունի ԺԹ. թերթ. նոյնպէս իւրաքանչիւր 12 թուղթերով: Ըսեմ է. 18+18+27 թերթ կամ թուղթ 111-108 երես: Մեծութիւն 28,2x18,5 ս.մ.: Մեծութիւն գրութեան 18x10,7 ս.մ. երկսինն, իւրաքանչիւր սիննակ 5 ս.մ. կարմիրով գծուած: Տուր առաջին մասը 32. երկուրդ մասը՝ 31. Իւր արդի: Կամուկ թուղթ: Պէ վարդան երկուսի՝ զինքնիկ նստոր: Խորագիւնը 4 սկզբնագիւնը թուրն ալ կարմիրագիւղով: Գլխաւորուն սկզբնագիրները թուղթով և մեքրուցեան տառ, մերթ մուր կապուտ, մերթ կարմիր:

Երեք գրքերուն սկիզբը, երեք նաա խորաններ կան լուսանցքի մեծ դարդերով և թղթագիր սկզբնագրերով: Չորս նաա ալ կիսախորաններ առաջին մասի ալիւսայ ստորաբաժանումներուն վերեւ: Անարանա մկար մըն ալ կոչ ուղղորդ: Եր կը ներկայացնէ Գիտելիտա Մերթագրացին. պիտը լուսապատկով և ձեռքը մեծ գիրք մը. իսկ առջեւը վիզաւ թուրք վարդապետ մը մերթիք՝ պատիկ գիրքով մը և գլուպտով: Այս բոլոր խորաններ, կիտաւորաններ, լուսանաքապարներ և նկար: անտունն տառ գրչի մը արդիւնք են: Դիւսալի մնացած են առաջին մասէն, Ա. թերթի 1-4, 8-9 երեսներ և ԺԸ. թերթին վերջին 7

թուղթերը (1-14 երես): Երկուրդ մասին Ա. թերթին 1-4, 7րդ երեսին մէջ սինն, 8, 10 երեսները, Ժ. թերթին 14, 14 և 16, 17, 18, 19, 20 երեսները, ԺԹ. թերթին 10րդ երեսին մէջ սիննակը, 16 և 18, 19, 20, 22, 23 երեսները. բոլոր վերջին պատկանակն. ար պարզ թուղթ մըն է: Պագմ կուր-վարտ ցարս ցարուն կապաւորով: Թիւն առաջին թերթիները քափուած են: Կաշ լու պաւնաւ և ձեռագիր:

Թիւղթ պիտի տեսնենք յիշատակարաններու մէջ. Անիվանես Ելովացի լուսնիկնիկ խաղաղանաւ և ալս գիրքերը 1871ին և գրչի վարդապետ երկուսի ցարդապարտ և Կաշա մաճանիկ պատրիարքի նամար՝ 1706ին:

Ձեռագրիս խորագիրը

Առաջին մասի երկուրդ թուղթի առաջին երեսին վրայ կարմրուպով գրուած է. «Գիրք սրբոյն Դիոնէսիոսի Արիսպագացւոյ յաղապ երկնայնոյ Բանաճարապետ քեան»:

Բոլոր ինկապաւ ալս ին ձեռագրիս քափանակութիւնը. ալս Արիսպագացւոյն արքի գիրքիւն ալ Կաշին թուրք մանաւ և Ան. Ելովացին, որոնցմով կապուած է ձեռագրին երկուրդ մասը:

Անիվանար տակի լուսանաք ցարուն յինք «Գիրք Դիոնէսիոսի Արիսպագացւոյ» խորագրին ձեռագիրը. արք են:

1. Առաջաց երկնայնոյ Քանաւալ լուսնաւիթեան:

շինուած են այդ ցանկերը, աշխատեալ որ կարելի չէ՝ ցուցակիս մէջ առնել զանոնք:

— «Արշատակարան»

«Ասան գիւ առաջին թարգմանութիւնը զրոցս Յաղագս մարդկային հոգւոյն և Հրեշտակաց, եւ յոյժ ազականեալ եւ ալլափոխեալ և մանաւանդ բովանդակն ո՛չ թարգմանեալ, ալլ զրեթէ հաւաքեալ և իբր հասկաքաղ արարեալ, նմին իրի ես Աեփաննոս Իլովացի, յետին ի մանկանց եկեղեցւոյ և վերջին ի բանասիրացն, ի խնդրոյ ուսումնասէր եղբայրն, թողեալ զտարակուսութիւնս իմ, վերստին լիապէս և կատարելապէս, յեալլ զրոցն թարգմանութեան, զայս եւս երկուս հատորս՝ ՅԱՂԱԳՍ ՀՈՐԻՈՅՆ ԵՒ ՀՐԵՇՏԱԿԱՆ՝ ի Լաթիմացւոց բարբառոյ ի Հայոց լեզու փոխադրեցի, ի փոռս Քրիստոսի Աստուծոյն մերոյ, և յոգուտն ուսումնասէր անձանցն, որք զեղբրին ի հրահանգս իմաստասիրական հանճարոյ, ի թվականութեանս մերում ՌՃ. և Ի. (=1671), ի հայրապետութեանն սրբազան Տնաոն Յակեբայ, լինդ հովանեալ բարձրագան սրբոյ արքեպիս Էջմիածնի:

Արց՝ եթէ աշխատութիւնս մեր արտօմելի թուեսցի բարեւէր անձանցն և ուղղադատ մտացն՝ զօրութիւն մատուցի տուողին շնորհացս: Իսկ եթէ ինչ անյարմար ի շարադրութիւնս երեւեսցի, ներումն տացի պակասութեանս

մերում, զի ոչ ոք ամենայնիւ կատարեալ և ոչ ամենեցուն հաճոյ զու կարելի:

Ջայս եւս խնդրեմ, զի թէ ոք յօժարեսցի զգիրս օրինակել, մի՛ ձանձրացի զտակաւարանս յիշատակարան զրոշմել և զմեր անարժանաւորութիւնս յազօթս յիշել, որով և ինքն յիշեսցի ի Քրիստոսէ յուսոյն մերոյ, որ է արհեսեալ յաւիտեանս. ամէն:

* *

Յոյզ գրեցաւ գիրս, որ կոչի Հօգեաց եւ Հրեշտակաց, ի թվականին Հայոց ՌՃԿԺ. (=1720), ի մայրաքաղաքս Կոստանդնուպօլիս, ընդ հովանեալ սուրբ Հրեշտակալեւ եկեղեցւոյ, ի թաղն Պալատ, ի վաշխումն քաջ բարտունոյ, Յոհաննէս Աստուածաբան վարդապետի Ռադեմցւոյ, որ ըստապաւ զառ ի նալալ յընչիցն յիշատակ իւրն և իւր ձեռագրն և ամենայն դարմիցն:

Ո՛վ ոք հանդիպեսցի սմա կարգալոյ կամ օրինակելով. յիշել ազալեմ միով Հալլ մերիւ. և յիշողք յիշեալ լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ

Հա՛ եւս զգծազոյզ մատենիս՝ ապիւրատ և մեղսամաճ անարժան վարդան երիցուկս, ազալեմ և աղերսեմ երեսանկեալ՝ յիշել ի սուրբ յազօթս և զուք յիշեալ լիջիք ի միւսանդամ զալատեանն, ամէն:

ԹԻՒ 51

ԲԱՆՔ ՈՈԿԻԱԿԱՆՔ ԵՒ ԳԵՂԵՅԿԱԳՈՏԵՔ
(Կամ Քաղաղագիրք Կիրակելից)
ԵՒ
ԱՐԷԵՍ ՃԱՐԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ

Թուիլք. Լեռագիրքս իջագրուած է. նախ՝ զրեքով ստորին յուսանցքի վրայ, որչաւ նա, աք քառ սովորութեան թիւը. թիւսը թիւերը կը նշանակուին՝ երկրորդ՝ թիւանշանեկով, թէ՛ ստորին յուսանցքի ներքին անկիւնները, մինչեւ 212.

որ զրուած է ՌԺԳ. (=213) երեսի վրայ, և թէ՛ վերին յուսանցքին ծայրը, որ մինչեւ աւարտումը կը յարունակէ: Բայց ինչպէս որ ստորին յուսանցքի վրայ զրուածը 1 պակաս է լուսն թուահամարէն, աշխատեալ վերին յուսանցքի վրայ

նշանակուածն ալ մինչեւ ՄԾԷ. (=257) 2 թիւ պակաս է և ՄԾԹ. (=259)էն սկսելով 3 թիւ պակաս: Պակաս 2-ը յառաջ եկած է առաջին թուղթը չիջադրուելուն համար. իսկ 3 պակասը յառաջ եկած է, ասկից որ ՄԾԷ. (=257)էն ետքը փոխանակ ՄԾԷ. նշանակուելու, նշանակուած է ՄԾԹ. (=259): Հետեւաբար առաջին մասին երեսները, ցանկն ալ միասին, իջադրուած է ՇՀթ. (=579) փոխանակ ՇՀԷ. (=578)ի: Երեք թուղթը (=6 երես) ալ դատարկ թողուած է, կ'ըլլայ 584 երես:

Երկրորդ հատորէն ալ 68 երես (փոխանակ 70ի, որովհետեւ վերջին դատարկ թուղթերէն մէկը կտրած հանած են), ձեռագրին երեսներուն համազուտարկ կ'ըլլայ 584 + 68 = 652:

Մեծութիւն 25,5×19,6 ս.մ.: Մեծ. գրութեան 18,8×13 ս.մ. երկսին, (երկրորդ մասը քիչ մը աւելի նեղ). իւրաքանչիւր սին 6 ս.մ. լայն, կարմիր գծերով: Տող 35: Նիւթ ոգորկ, բամպակ թուղթ: Խորագրերն և սկզբնագիրներ թուրքովին կարմրադեղզով են:

Ձեռագրին երկրորդ հատորը սեւադեղզով ունի կիսալուսնի մը, մեծ լուսնացաւոր մը, թուցադրներ դուխնեթուն սկիզբը և քանի մը հատ ալ ուրիշ լուսանցադարձեր և դուխնեթուն վերջը գրուած զարդադրեր, ինչպէս նաեւ քանի մը թուցադրներ, սեւագրուած են և թերի մնացած: Դասարկ են առաջին մասէն, երես մը (2րդ երես) սկիզբէն և 6 երես վերջէն և 7 երես ալ երկրորդ մասի վերջէն: Սազմ կաշի-փայտ, զարդարուն կապաւարտով: Կազմը թէկէ քայքայուածի պէս է, քայց լաւ պահուած է ընդհանրապէս: Յնցը տեղ տեղ ծակեր է ձեռագրին:

Մանր. — Թէկէ յիշատակագրուած չէ ձեռագրին (=Քարոզադրքին) թարգմանութեան տարին և թարգմանչին անունը, քայց ուրիշ տեղէ գիտենք որ Խարբերդի Ղուկաս վարդապետն է թարգմանիչը և գիրքն ալ կը կոչուի «Գիրք իմն Քարոզութեան ի վերայ ամենայն Կիրակէից թուր տարւոյն» (տե՛ս իմ ԿՈՂՈՏ, էջ 56-57):

Իսկ հեղինակն է, ինչպէս պիտի տեսնենք, Յակոբ Վոսանիկ, Քարոզադարձի: Միւս թարգմանութեան պէս գոնէ գրքին հրատարակութեան տեղն ու թուականն ալ չէ յիշուած:

Ձեռագրին նախատը.

— «Բանք ասկեանք և գեղեցկագոյնք, զանազան տուրք Գրոց վարդապետութեամբն յարգարեալ և ճոխացեալ, ի թուր ժամանակ տարւոյն: Շարադրեալ և արարեալ ի գերագոյնց արարաւն Աստուածաբանութեան վարդապետէ: Աղբայր Յակոբ Վոսանիկ վարդին Քարոզադարձ, յուսմանէ կայիկոպոսէ Եան վեհախոյ երջանեալէս սկսանին»:

«ԱՌԱՋԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԻՆ, ՆՈՅՆՈՅ ԵՂՐՈՐ, ՅԱԿՈԲԻՆ»

Բանք իւրոյ ինքեան ժամանակի

«Մարդկայնոց սահական կենի ընթացն, փրկաւտ խրատիւք զմեզ խրատէ, ո՛չ զբազկեց կրտսական իրաց, ալ զայն զործել միշտ ի յերկրի, որոց զպտուղն մնայ ի յերկրնս, ըստ ասելոյն Տեսան, զործեցէք ո՛չ զկերակուրն, որ կորնչի, ալ որ մնայ յաւիտեանական»:

Չանձրացուցական ուրեմն կըբարց ստիպումն և ո՛չ անհատական համարձակութիւն իմայ յանդամնութեան ամին զին, զի զկիրակէից Աւատարանացն, որք ընթեռնանին ի թուր ընթաց տարւոյն, անիցէի զաման շարադրութիւնս քանից, և թէպէտ քննելով են թաղատութեամբ կշռով զատենմ զին նուազ գիտութեամբ և յամբ ուշիմութեամբ, սակայն յուսմ, զի զանկատարելութիւն իմ լցուցանէ Աստուածային բարութիւնն և համաօգնէ կըբայքական սերն և առ բարք պարզ կամն, զոր ունիմ:

Աղո՛ յիւրաքանչիւրոց Կիրակէական Աւատարանի գերին քան շարադրեցիք ի պատիւ անբաժանելի Երրորդութեան, փառաւորուհոյ կուսին Մարիամու մօրն Աստուծոյ և երանելոյ Տօմիթիկոսի հօրն մերոյ:

Քայց քանցի յառաջնում Կիրակէի զայտեան, ո՛չ է Աւատարան առ ամենեան, ալ զանազան կերպիւ ասի ի

գանաչակից. վասն աշտարակ յառաջնում բանի նոյնոյ ինքեան Կիրակէի առի զմարգարէականն հեղինակութիւն. որով անիցիմք առ զայլուստն Քրիստոսի և պատրաստիցեմք զյօթեւանս արտի և ընդզէմ նմա ելցեմք ընծայմամք շնորհակալութեան:

Եւ քանզի ողորմութեամբն Աստուծոյ կարգին Քարոզողաց ուխտեալ եմ, վասն այսորիկ առ սուրբն Տաթնիկոս հայցէր զշնորհս և զօժանդակութիւնս Հերմոսանդապէս զիմեմ, զի նա առաջի որոր(մ)ութեան Աստուծոյ ազաւել և բնկալնուլ վասն իմ զիս արժանի համաբեացէ և զնեղեալս զիրս ի փառս իւր ուղղիցէ և առ օգուտն ընթերցողաց զարձուսցէ և ինձ ի յարգիւնս զառնալ շնորհիցէ. ամէն:

Ձեռագիրս նախան Յակոբ պատրիարքի ձեռքէն անցած է ծայրէ ի ծայր. Քարոզներու զլիսաճամարները նշանակած է լուսանցքի վրայ, ուրիշ լուսանցադռութիւններ ունի, ամէնէն շատը տե՛ս երես ՄԺԱ. կամ 209:

Ասիկց զամ՝ ձեռագիրս տէրն ալ, նոյն ինքն նախանն է: Իր իսկ ձեռքով ճկել. կամ 163 երեսին երկրորդ սիւնակին վարի կողմը, միտած յատակի մը վրայ (քան մը որ կը նշանակէ թէ նախապէս դրուած մը կար հոն) կը գրէ. «Աստացօղ զրքոյս, զաշակերտն մեծի և Աստուածարան բարունապետի, Տեառն Յօնաննու Բաղիւրի, Պատրիարքի, զՅակօբ վաղապիսու նալօղի կոչեցեալ՝ յիշեօլիք ի Դրստոս, ո զ բարեմիտ ընթերցօղք»:

Քերուած և կարմրազեղով զծուած տողեր ալ կան Գ. կամ 1 երեսի առաջին սիւնակին սկիւրբը: Նոյնպէս կնքոյ տեղ մը մրտուած է ՇՀԲ. կամ 569 երեսի երկրորդ սիւնակին վարի կողմը:

Քարոզգրքիս նիւթերը, «Յակի Բանից եւ Քարոզաց պարունակեալ ի զրոգոս» խորագրին տակ ցանկուած և գրուած է ձեռագրիս վերջը երես ՇՀԳ. - ՇՀԺ.:

Կը բովանդակէ ճԾԺ. (=159) Քարոզներ:

Իսկ երկրորդ հատորը ձեռագրիս, կը բովանդակէ առ նիւթերը.

ՅԱՂԱԴՅԱՆ ԱՐԷԷՍՏԻ ՀԱՐՏԱՅԱՆՈՒԹԵԱՆ

Գիրք Առաջին

Յաղագս սահմանի հարտասանութեան և Բաժանման մասանց նորա. Գլուխ Ա.

Յաղագս ինքրորդ հարտասանականաց. Գլխ. Բ.

Յաղագս տեղից փաստից յորս պարտէ հարտասանն. Գլխ. Գ.:

Յաղագս Մանուանդականաց մասանց հարտասանութեան ի հասարակի. Գլխ. Դ.:

ՅԱՂԱԴՅԱՆ ԱՐԱՋԱՆՑ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՐՏԱՅԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍԻՆԴՆ՝ ՅԱՂԱԳՍ ԳՏՄԱՆ

Գիրք երկրորդ

Յաղագս կրկնակի պաշտօնի հարտասանին ի զաման և յաղագս ոճանց պահանջելոց առ զսուսն. Գլուխ Ա.

Յաղագս ձեռնարկութեան. Գլխ. Բ.:

Յաղագս տեղեաց հարտասանական, յորոց արտահանին ձեռնարկութիւնք. Գլուխ Գ.:

Յաղագս երկց առաջնոց տեղեաց ներքնոց. Գլուխ Դ.:

Յաղագս հետեւեցիւոց հնդից տեղեաց ներքնոց. Գլուխ Ե.:

Յաղագս հետեւեցիւոց չորից տեղեաց ներքնոց. Գլուխ Զ.:

Յաղագս մնացեալ երբի (sic!) վերջնոց տեղեաց ներքնոց. Գլուխ Է.:

Յաղագս վեցից տեղեաց արտաքնոց. Գլուխ Ը.:

Յաղագս երկրորդի պաշտօնի հարտասանին ի Գուման, այսինքն՝ յաղագս ընդլայնման, որով շարժմունք կամաց զարթոյցանին ի յունկ(ու)նդիրսն. Գլուխ Թ.:

Յաղագս վերանկատմանց ոճանց, որք պարտին լինել ի ընդլայնման և ի զաման. Գլխ. Ժ.:

ՅԱՂԱԴՅԱՆ ԵՐԿՐՈՐԴԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՐՏԱՅԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍԻՆԴՆ՝ ՏՐԱՄԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Գիրք երրորդ

Յաղագս նախապետականաց ոճանց ասացուածոց, և թէ զի՛նչ իցէ սկսուածն. Գլուխ Ա.:

Յաղագս վիպման. Գլխ. Բ.:

Յաղագս համահաւաստութեան.
Գլխ. Գ.:

Յաղագս ձեռնարկման: Եւ թէ զի՞նչ
իցէ ձեռնարկութիւն. Գլխ. Դ.:

Յաղագս կրճատից ձեռնարկմանց և
վասն մասանց նորին, և թէ ո՞րով կեր-
պիւ պարտի ի գործ ամել զայնոսիկ.
Գլխ. Ե.:

Յաղագս երկրորդի մասին համա-
հաւաստութեան, որ և առի համահեր-
քումն. Գլխ. Զ.:

Յաղագս չորրորդի մասին ասաց-
ուածոյ, աշխնքն՝ յաղագս համաժնար-
ման. Գլխ. Է.:

ՅԱՂԱԳՍ ԵՐՐՈՐԴԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ՅԱՂԱԳՍ ՀՈՆԵԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ

Գիբ Զորոգ

Յաղագս թէ զի՞նչ իցէ նոխարա-
նութիւն և ո՞րք իցեն յատկական պայ-
մանք նորին. Գլուխ Ա.:

Յաղագս ձեւոց բառից: Եւ յաղագս
առ նոխարացումն բանի. Գլուխ Բ.:

Յաղագս այլափոխութեանց բառից.
Գլուխ Գ.:

Յաղագս այլափոխութեանց բոլոր
գիտաւորութեանց. Գլխ. Դ.:

Յաղագս ձեւոց նարտաստեղանաց:
Եւ նախ յաղագս ձեւոց բառից. Գլխ. Ե.:

Յաղագս ձեւոց բառից, որք կազ-
մին առակցութեամբ. Գլխ. Զ.:

Յաղագս ձեւոց՝ որք կազմին ի
ձեռն բացբարձման. Գլխ. Է.:

Յաղագս ձեւոց բառից, որք կազ-
մին ի ձեռն նմանութեան. Գլխ. Ը.:

Յաղագս ձեւոց գիտաւորութեան.
Գլխ. Թ.:

(Եւ այս բառ է յաղագս ձեւոց բա-
ռից եւ դիտաւորութեանց):

Յաղագս պարբերութեան անդամոց
և հատուածոց բառից ասացուածոց.
Գլուխ Ժ.:

ՅԱՂԱԳՍ ԶՈՐՐՈՐԴԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ՅԱՂԱԳՍ ՅԻՇՈՐԱՌԹԵԱՆ

Գիբ Հինգեւորդ

Յաղագս թէ զի՞նչ յիշողութիւն և
ի քանի՞ն անջատի. Գլխ. Ա.:

ՅԱՂԱԳՍ ՀԻՇՐՈՐՈՐԴԻ ՄԱՍԻՆ

ՀԱՐՏԱՍԱՆՈՒԹԵԱՆ

ԱՅՍԻՆՔՆ՝ ՅԱՂԱԳՍ ԱՐՏԱՐԱՆՈՒԹԵԱՆ

Գիբ Վեցեւորդ

Յաղագս թէ զի՞նչ իցէ արտաբե-
րութիւն և ո՞րքան իցէ օգտակար.
Գլուխ Ա.:

Յաղագս մասանց արտաբերութեան
Գլուխ Բ.:

(«Եւ այսոքիկ սակաւք համառու-
տապէս շարադրեցեալք բուսական լիցի
յաղագս նարտաստեղանի արհեստի,
ի փառս Յիսուսի և ի պատիւ ծնողին
իւրոյ ամենօրհնեցեալ կուսին Մարիա-
մոս»):

Վախճան վերջոյ մասին
նարտաստեղանի

Մանօք. — Ձեռագրիս սկիզբը զեղ-
նորակ պահպանակին վրայ, վերը՝
նալեանի զբշէն.

— «Յիշատակ է կանթեղս Խալիան-
ցի Շահումենց մանգեսի Մարքեսին, Պե-
ղոսին և Աբրահամին հոգւոցն և կեն-
դանեացն պարոն Սարգսին, պարոն Փի-
լիպպոսին և պարոն Ոսկանին, ի դուռն
սուրբ Յակոբայ, որ յԵրուսաղէմ.
ՌՃՂԹ. (1750) Մարտի Ժէ.» (?):

Քիչ մը ետքը.

— «Մկրտին նորաքեռանս թոռն
ՌՄԴ. (1755) Դեկտմ. եկն ԺԴ. (14)
ամենայն»:

ԹԻՒ 52

Ն Ա Ր Ե Կ

(Կրկնագիր կամ Զկնագիր)
(Palimpseste)

Թուղթ անապիրտ 103 թուղթ կամ 204 երես մազադարձ ունի, բացի 8 երես մազազաթնեթի: Անի նաեւ 17 թուղթ կամ 34 երես թուղթով թուղթ: Առանց մէ դաս: Վերջը. երեք թուղթ կտրուած մազազաթնեթի աքմաւորներ կան: Մե: ծուրիւն 25x18 ս.մ.: Մեծ. զտրեւան 19x11.5 ս.մ.: Նալի հաստութեան թիւ մը յանի: Մեծ առջ ունեցող երեսներ կան, բայց աւելի 24 թիւն է տիրողը: Պիտ անարտաւած թուղթներ մը: գրուած մեղանով մը, որ մտքի գոյն ունի: Սկիզբի թուղթներ նաւոր են: Աւխնամ գրութեան տիպար մըն է այս անոագիրը: Պիտաղիբ տեղ տեղ սուտրով գրուած են, և «վերստին յաւելուած» ենքը նոյն գոյնով կէտկիտուած:

Կողմնակի լուսանջրներու վրայ թէ՛ գլուխներուն թիւերը նշանակուած են այրութեանով և թէ՛ իւրաքանչիւր գլխին թուահամարները արարական թուանշաններով: Պրուած են նաեւ մոոցուած հատուածներ և սկսուածներ: Ստորին լուսանջրներու վրայ գլուխներուն թիւը բառերով և այրութեանով խառն՝ դարձեալ գրուած է: Կապով կաշի-փայտ: Երկրորդ կաղնի է ալ: Գաւաթի են սկիզբին 15 երեսներ, վերջէն գրուած թուղթներն:

Ձեռագիրս գրուած է Պ. (=1351) թուին, Սուխաւանցի (սիւշ հոգի ան'ս յիշատակաբանը): Վերջին ստացողն և վաղղան կուսակառն արևղայ՝ Պոթի. (=1370)ին, Մկրտիչ ուն տուած է զիրս:

Ձեռագրիս ամէնէն կարեւոր և հասարակական հանգամանքը կրկնագիր կամ զկնագիր բլլայն է: 50x38 ս.մ. և անշուշտ անիւր մեծութեամբ և մեծարդեան աստեղծով գրուած պատմագրական աւետարան մը շնչած են այս խեղճ ու կրակ անագիր-նարեկը մէջտեղ բերելու համար: Թերեւս գրութիւնը աւելի

յաջող պիտի բլլար եթէ մազազաթնեթի ըլլաւ շնչուած և պատրաստուած բլլալին այս երկրորդ անագրի համար:

Թուր մազազաթնեթը զեղնած են և շնչուած գրերը երեսուն եկան են նա, ընէ. աշխարհ որ տեղ տեղ շատ յաւ կ'արշալուն և կը կտրւալուն և հաստաթիւղղեւ կրեան կարգալուն յիշատեան միջոցներով: Իսկ ա'յն պահպանակնեթը, որ շնչուած մազազաթնեթն են և գրուած են անագրիս սկիզբն ու վերջը, իրենց գրութեամբ շատ որոշ գաղափար մը կու տան շնչուած Աւետարանի վրայ թէ՛ հնագրական և թէ՛ ուղղագրական տեսակէտներով:

Կ'արժէ որ կրկնագիրս յատկապէս լման ուսումնասիրութեան մը առարկայ ըլլայ:

Ձեռագրիս վրայ դիտելիք երկրորդական հանգամանք մըն ալ սա է որ չէ պահած ան իր առաջին վիճակը: Նախ՝ շատ զէշ գործածուած է և երկրորդ՝ նորոգելու համար կրկին անգամ կազմուած. իսկ այս կազմի առնն գրուած են 17 թուղթները, պահած մազազաթնեթուն տեղը, Ի ԲՆԵՐԵՆԵՐ՝ կարկտած են մաշած մազազաթնեթուն եղերքները: Սը երկրորդ անգամ գրուած մաշը, տեղալն. ալթիքն մընիւր, բուն Գ.ին առաջին հաստաթիւ, աւելի ընտրի որբեմով մը գաղափարուած կ'ընէին: Ան փոխառով սի նշան մըն է բնայտած պիտակի (նախեան):

Բովանդակութիւն

Նորեկի թուանշանաթիւնը թանգթ է աղղղն: Ձեռագրիս մէջ ուր մասնեան գրական կամ թանախրական նորութիւն մը չենք գտնիր:

Առեկը թիւ մը հասարակական կրնայ համարուիլ. եթէ վերջէն յիշուած չէ. վասն զի սկիզբը գրուած է կապի առնն գրուած թուղթներու վրայ: Ցանկէն հոգը կու գայ Սկիւռայ առաջ-

հայր Ամուր արքեպիսկոպոսին Ե. Եկո-
նիտին գրած վարդերը:

«Յանկ Գրիգորի նամակացոյ»

- Ա. Աղաւթք դատաւան:
Բ. Աւերա բաղաւանդ:
Գ. Աղաւթք և խորհրդականներէք
վասն զբոց:
Դ. Մարկիանէք չափաւոր:
Ե. Ներկիւղ վասն ահապին խորհ-
րատոյ:
Զ. Ընտրատնաց անձին:
Է. Ընտրատնք անձին:
Ը. Գարննայ բաղաւանդ:
Թ. Գարննայ բաղաւանդ, յարմ-
արաւթք:
Ժ. Գովութիւնք հասաւոց:
ժԱ. Դարձնայ վասն հաւատոց, յորում
և յոյսք տալալիմբուն:
ժԲ. Իղձը փափաւ, յոք և ազն. ման.
ժԳ. Դատարանիւն և աղաւթք:
ժԴ. Գազաւանք չի՛ղձի յերտաղելոյ
յՆրիքով:
ժԵ. Աղաւթք, զոհոյ և բաղաւանայ և
խորհուրդ և խնամականիւն:
ժԶ. Աղաւթք, փառալոյսաւ:
ժԷ. Մաղիթնք և խնդրատնք:
ժԸ. Գովութիւնք նախնի և մաղթ. աւ-
րինականք զկնի:
ժԹ. Աղաւթք և բաղաւան ըմբոնք:
Բ. Ընտրատն և պաշտաւ:
ԲԱ. Դարձնայ բաղաւան:
ԲԲ. Ընտրատն և պաշտ. յափա:
ԲԳ. Ընտրատն և խորհրդական:
ԲԴ. Ընտրատն և աղաւթք:
ԲԵ. Յարնինակ աղաւթս էն. նաւի յոյս և
աղաւթ:
ԲԶ. Աղաւթք ողորկաց:
ԲԷ. Գովութիւն մեղայի և աղաւթք:
ԲԸ. Ընտրատն, յարմ և մաղիթ. ի բուն
մարգարէին փառն զհաստատաւ
լինքմի:
ԲԹ. Աղաւթք զոհութեան յոս և աւրինաւ
խաբանն:
Է. Աղոյ և ևրիւկի խնամաւանք:
ԷԱ. Աղոյ սրբոց կնիւրդութեամբ:
ԷԲ. Աղոյ և զհոյս բաղաւան:
ԷԳ. Աղոյ քերթորդք ի խորհուրդ. պա-
տարալոյ:

ԷԴ. Աղոյ ի նայն տաք. և գաւառա-
լիւն նիկիական:

ԷԵ. Աղոթք:

ԷԶ. Աղոյ ի խաչնուլիւն:

ԷԸ. Մաղիթնք ի գաւառն նք:

ԷԼ. Գազաւան փառաւք և միմե:

ԷՄ. Ընտրատն յափա:

ԷԶ. Գարննայ բաղաւան յափ:

ՈԱ. Աղաւթք:

ՈԲ. Աղաւթք ի խորհ. աւաղալոյ:

ՈԳ. Աղաւթք բղնակունք:

ՈԴ. Աղաւթք յոյսոյ...

ՈԵ. Խոստովանութիւն:

ՈԶ. Ընտրատնք մաղիթ:

ՈԸ. Ի խորհուրդ և տառակ:

ՈԼ. Ի խորհ. Աղաւթն:

ՈԴ. Գովութիւնք ի բունն խաղ:

Ռ. Աղաւթք տաղման:

ՌԱ. Մաղիթ. ի դրուատն սաղմոսին և
Ս. անտաւ:

ՌԲ. Աղաւթք ի բունն միմե:

ՌԳ. Գովութիւն պատարալիւն:

ՌԴ. Ընտրատնք:

ՌԵ. Աղաւթք և գիրք:

ՌԶ. Ընտրատն յափա:

ՌԷ. Աղաւթք, չափաւան:

ՌԸ. Մաղիթ և բաղաւան:

ՌԹ. Ընտրատն և ի պրոքս:

ՌԿ. Ընտրատն և ի աղաւթն:

ՌԼ. Դարձնայ ի մարգարէից:

ՌԲ. Խորհրդաւ յոյսոյ:

ՌԳ. Ընտրատնք:

ՌԸ. Աւրնն. գերեզման...

ՌԹ. Յնք քերթմանաւ...

ՌԼ. Ընտրատնք յափա:

ՌԵ. Ընտրատն պաշտաւ:

ՌԶ. Խորհրդակ յարեղաց:

ՌԸ. Մաղիթ ի խոր. քան յարեղաց:

ՌԼ. Մաղիթ քաննայ խորհրդալիւն մա-
տաւան:

ՌԵ. Ան միանման:

ՌԶ. Մաղիթ միանման:

ՌԸ. Աղաւթք անհարկոյ:

ՌԹ. Խաւանութիւն տա. տաք. Գրիգ. և
սուրբ Երբորդութիւն:

ՌԿ. Ընտրատն յափա:

ՌԼ. Ի խորհուրդ խաչնուլիւն:

ՌԵ. Աղաւթք միանական...

Հի՛ք, ի խորհո՞ւ Գա(լ)ստեան

2. Մաղթ՞ առ սուրբ Աստուածածին:

2Ա. Մաղթ՞ առ սուրբ Նրէշտական:

2Բ. Աղաւթք առ սուրբ մարտիրոսն յորն և աղօ:

2Գ. Աղաւթք:

2Դ. Աղաւթք առօսաւ:

2Ե. Աղաւթք:

2Զ. Աղաւ. անյուսից:

2Է. ի ժամանակի ծերութեան:

2Ը. Վասն Սամուէլի արտասուացն:

2Թ. Աղօ՞ առ անուան:

Ղ. Վասն յուսոյ և յարութեան:

ՂԱ. Աղօ՞ վասն ննջման գիշերոյ

ՂԲ. Վասն ժամհարի...

ՂԳ. Աղօ՞ վասն սեռանի:

ՂԴ. Աղօ՞ վասն գիշերոյ:

ՂԵ. Աղօ՞ վասն ննջեցելոց:

«Վարք երանելոյն սրբոյ առն Աստուծոյ Գրիգորի Նարեկացոյ, զոր արարեալ է սուրբ արքեպիս Տէր Ներսիս, առաջնորդի սուրբ ուխտիս Սկեւռայի:

Յաջողեա՞ մայր Աստուծոյ Մարիամ, Ազնեայ, փրկիչդ Աստուած:

Սուրբ հայրս մեր, Աստուածաշնորհ քահանայս և կրօնաւոր Գրիգոր, էր ի Նարեկա(յ) վանից, ի Հայս, ի դասան Վասպուրականի, ի ժամանակի թագաւորացն Հոռոմոց Վասլի և Կոստանդեայ, որ տիրէին Հայոց աշխարհին: Իսկ Վասպուրականի թագաւոր էր Սինէքաւրիմ րարեպաշտ յԱրծրունեաց, ի թուականի Հայոց ՆՒԲ. (=983), ի հայրապետութեան Տեառն Վահանայ: Եւ էր այս որդի զստերն եղբարք հայր Անանիայ ճգնօրք վարժապետի և Նարեկայ վանից առաջնորդի: Սալ երանելիք՝ Գրիգոր անդրանիկ եղբարք իւշո՞վ: որոյ անուն Յովհաննէս, անոյց և դաստիարակեաց ի մանկութենէ ընդ Աստուածաշունչ գրոց կրթութիւնս, և փաղճանալ եղբարսն, մնաց Գրիգոր միայնակ յառաքիտութեան և յաշխատութիւն ընթերցման անյապ րազձառաւք: Որ և եղեալ Հոգւոյն Սրբոյ ընդունարան և գերագանց շնորհաք գիտութեան, սկիզբն արար և խաւեցաւ զգիրս աղաւթից

բստ հայցման խնդրոյ կրանաւոր եղբարք՝ Բանս ՂԵ.: Եւ արտաքոյ սորին ունիմք խաւսս երանելոյս զայստիկ. պատմութիւն կենսատու խաշին, որ բերաւ ի Կոստանդինուպօլսէ ի Հայս, ի վանն Ապարանք, ի թագաւորացն պարզեւ բստ յիշատակեալ խորհրդոյն և յարմարեալ ընդ նոյն ներքոյն սուրբ խաշին, բստ աշուրենիցն տառից: Զկնի որոյ Գոգիստ սուրբ Աստուածածնին, զոր և յիշէ ի սոյն գիրս. և ներքոյն առաքելոցն դասուց ի միասին, և բան զոգիստի ի սուրբ Յակոբ Մճրնայ կպիսկոպոսն:

Անծիմք և խաւսս սորալ ի վերայ Երզն Երզոյն համառօտ և Քարոզութիւն տաւնից խորհրդոյ Հոգւոյն Սրբոյ, Խաշի և Եկեղեցոյ, և ընդ թիւք աղաւթից գրոցս Բանն, որ վասն ժամհարին և սրբոյ և սրբարար Մեռոնին. զայստիկ թողեալ յեկեղեցի կենդանի յետ իւր յիշատակ, ինքն զնաց ի միշտ կենդանեացն քաղաքն աստի փոփոխմամբ, չեւ եւս հասարակեալ աստ զընթացս կենաց. այլ յերիտասարդական աստիս վազանեալ, որոյ պատուական մարմինն եղեալ կայ ի նոյն Նարեկայ վանս, հուպ եկեղեցոյն սրբոյն Սանս զըխտոյ:

Զմաղթանս սորալ, զոր արձարձեալ ի հուր սրտիս, խնկեմք գրիտատա. բնկալ՝ րարեխաւսութեամբ սուրբ Հայրս հաշտութեամբ և քեզ փառք յաւիտեանս, ամէն:

Ասոր անմիջապէս կը հետեի «Դրունք յոգնաթախանն» եւս. խորագրութիւնը և ետքը «Ձայն հառաւանաց»:

Յիւսասկարաններ

«Ըստ հոլովման ժամանակաց» եւս. նոյն ինքն Նարեկացւոյ գրչէն կ'առնանք յիշատակարանէ ետքը զրուած է առաջին յիշատակարանը:

— «Փառք սուրբ Երրորդութեան յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն:

Յեւ յոլով անցից գրպելոց ժամանակաց ի թուակո՝ հայկազեանս սեռի, Գ. Ես ս տր» (sic!) Սուրբասց րազմաթլուաւ և մաշեալ ժամանակի ծնունդս

անորէն աւելեալ յապահայտ, որ տար-
բերեցաք այս անգոր և հէկալ (Թոգ
Բալաթ) և Աստուծոյ շնորհաւ չափ
ի յաւարս գրոցս, ի թուականն մերոյ.
Պ. (800+551=1351): Ենորոգին Քրիս-
տոսի կարգութիւն տկարիս զոնթիւն
և երկրպագութիւն և փառս ընդ շոր և
սուրբ Հոգեոյն, այժմ և յաւիտեանս
յաւիտենից, ամէն:

Այլ հանդիպողաց մատենիս և ստա-
ցողաց և բնիկացողաց և լսողաց աղերս
բանին յերեստ անկեալ աղաչեմ յիշել
զվերորդեալքս ի մեզաց թողութիւն
այլ և զիս զրազմամեղ և զամենայն զար-
գրիչ ծնողոքն իմովք և ամենայն զար-
միւք, այլ և զուսուցիչն իմ և զամե-
նայն երախտաւորսն: Եւ Աստուած, որ
առատն է ի տուրս բարեաց առ հաս-
րակ ողորմեացի ի յիշողաց և յիշելոց
և նմա փառք յաւիտեանս յաւիտենից,
ամէն:

Միշտ եղէ ես անմաստակ.

Քոյ ինչպիսիք յիմոք մշով-
ճանեմ քրեան ալլոք յառակ:
Եւ ինչ սրտն իմն ճարակ:

Ճեւան կրտսեպն ստիպիք

Պա՛րս Է անկէ զամեն ի միտք.

Թէ մի՛ զատիք որ շղատիցիք

Պաման անկէ յառակիք:

Տէրունական է սպանալիք.

Ի իմ գիտելով զայս արհաւիրք,

Կամաւ նիւթնմ ես ինչ շարիքս:

Ստացողն յիշատակաբանք:

— «Յվերէին ստացուց Ստատա-
ծախաւ մատենիս զՎարդան կուսակրան
աբեղայ ծնադիւք իւրովք՝ յիշեալիք ի
մաքրափայլ աղաւթս անք ո՛վ զասք
լուսերամից, յորժամ սրտի մտաւք կար-

դաւթիք արտաստախառն, առաքի գնե-
լոյն Պրիստոսի և մեղաց թողութիւն
հայցեալիք:

Նուն և զարմանք յիշատակ
զՎերալյն և զամասինն իւր և զորդեանն
խրեանց զՆսուխ, մի՛ մոռանայք յիշել:
Պի՛ ես զգինաւ արտ յաղագաս յիշատա-
կի իւրոյ: Ճաջէ նմա Տէր գինդրելին
իւր. իմ. Պետի.ո (— 1376):

Վերջին մագաղաթի երկրորդ երե-
սին վրայ, որ բնաւ կոկուած ըէ՛, շա՛ն
գէլ նստք գրով մը, թերեւս ազու մը
նկարով, ընդգրկեալնաւ է ներսն արք-
եպիսկոպոսի գրած վարկը, զոր աւանդ
վերել:

Նստին գրուած քանի մը ազգե-
այ կան ձեռագրիս սկիզբը երկրորդ
թուղթի առաջին երեսին վրայ.

— «Քանն տակմ քեզ ու զակի

Որ յարիւնիչ ես արհեստի.

Ով ոք բուն զքեզ ըստ կարգի.

Նա դարդ արէ գոր ինչ կամի:

Ի յանբոս մարտն ի զուս կա՛ցս և ետի,
թէ քեզ հայր է կամ եղբար կամ քեռի.
Հետ փնչին մի՛ փաթթուիք գինչ ուտի
է թէ չէ անք քեւեոի և խոց լինիս:

Ետքը կու գայ Մարկոսի աւետա-
բանին սկսուածը քանի մը տող, ան-
շուտի զարդագիր տող մը.

(Ս)կիզնն աւետարանի Յի. Քի.,
որպէս և զրեալ է Եսայի մարգարէ,
ահաւասիկ ես առաքեմ զհրեշտակ
իմ առաջի քո հանդերձեացէ զնա-
նապարհս քո յառաջի քո. Ձայն
բառ բառս:

Այս տողերն ալ կարծես գրուած են
իրը զրէի փորձ, խաղալիք:

ԹԻԻ 53

Հ Ա Ն Գ Ա Մ Ա Ն Ք

Մերոյ եւ Տիեզերական ժողովոյն Քրէսինքէնոյ

Թարգմանեցաւ ի լատինական լեզուէ ի հայ բարբառ ի վաղնջուց ժամանակաց յԱմենեւ բանասիրէ:

Ի վաշելումն Տեառն Յակոբայ զհարազատ Աստուածաբանի եւ արհիամեծար պատրիարքի Կոստանդնուպոլսոյ:

Միջնորդութեամբ զծագրել տուողի զրգոյս մեծաւ հոգարարձութեամբ, Յովհաննիսի վարդապետի Յովհաննիսի վարդապետի սեղւոյ, ի քաղաքն Եղովկոյ: Յամի Տեառն 1742:

Թագրել չէ ի խաղրուած ձեռագիրս. թերթերս թուադրուած են. ունի ժԱ. թերթ. Ժ. թերթը 12ադան թուղթով եւ ժԱ. թղթ 4 թուղթով. Մեծութիւն 26x18 ս. ժ. Մեծ գրութեան 18x11,5 ս. ժ.: Տալ 20, Եւսի աստուծ. կտրուած, Կտու թագրել քաղաքէ: Խաղրիներ եւ սկզբը ճաղիրներ, որոնք մէջ թերթ մտնայ թոյնաղիներ ու զարդաղիներ: այ կտն. կարծրացեալով են: Խտուն մըն այ կայ (Ա. թերթ. 10րդ թուղթ), որ կիսկատար մտնայ եւ տն յուսանցապաղի են: կտն քանի մը պղտիկ լուսանցապաղիներ այ: Ատնի ասէնքն այ կարծրացով ուղեւաղիներ են եւ չեն աստուծան: Գիր գեղեցիկ նստր: Կազմ յալա-կալի-յաւ լաւ պատուած. իր թէ նոր եկած ըլլաք կազմաւորէ: Դասակ են Ա. թերթին աստղին երկու թուղթերը. նոր թուղթին նոր երկու (որ միայն առ տող կայ): Վերջը Զոգի Աստուծան հշտարիտ պէտեւ եւ զբոկտուայ իմ զուկատարեան) եւ ժԱ. թերթին վերջին թուղթը. քանի պահպանակներ, որոնք տարէ թուղթն են՝ քարով եւ աննշան: Գրել ճակարտ Անդի եղովկոս Տէր Նալեան Յակոբ պատրիարք:

Յիշատակարան

Յեռագիրս կարեւոր յիշատակարան մը լունի. կարեւոր տեղեկութիւններ դրուած են արդէն զրգին տակաւոր: Վերջընթերթ թուղթին վրայ կայ աստուծար մը:

Նշանադրուած ամենայնիք.
Որ եւ լցեալ մեղօք իշի.
Այս մատենիս ձեռն արկի.
Միշ ի ասարարն Կոստանքի:
Յեղովկայ մեծ քաղաքի
Ընդ հովանեաւ ստիք Քառանի.
Հրամանաւ մերոյս դիտի,
Աստուծոյման վարդապետի.
Ի թմեկանիս հայկաստի.
Երկնակ մեծ շրջանի.
Եւ ամայ Զոմարտի,
Եւ քառակ Գորգիւրի,
Եւ Բրեկեմ Գրատարի,
Եւ քարթիկն Դաւթի.
Եւ մու թուրի ընդ երկուսի,
Ուրօք զթիւս այս կատարի:
Աղ աղաւիտ հայրքոյ բարի,
Որ Կաղարկէ աշի մատենի,
Երկն իմեւ աղայեցի
Ի սիր Փրկչին կեանքարի:

Փառք քեզ. Տէր Յիսուս.
Որ ետար ձեռն իմոյս.
Երկն Աղբ Կոյս,
Կտուրի ասար քրքոյս:

Բովանդակութիւն

Յեռագիրս երթերը քանկուած են զրգին վերջը սեանկ Տրիդէնթէնոս ժողովոյն թուղթին տակ:

Կտուրի Կատարարութեան որոշած. արեւելեական եւ քեղեանար ժողովոյն Տրիդէնթէնոս. ի ներքոյ Գոգոսի երբորքի Տեառն Խաղրուայ քանկուած յաղիւր: Ի թղթումնարն Ա.:

ԱՌԱՋԻՆ ԱՆՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ ՏԻԵ. ԶԵՐԱՅԱՆ ԵՒ ԸՆԴԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԱՅՆ ՏՐԻԴԵՆԹԻՆՈՅ. Ի ՆԵՐՔՈՅ ԳՈԳՈՍԻ Գ. ի ՄԱՅՐԱՆՈՅՆ ՄԱՀԱՄԱՅԱԳԵՏԻ. Յամի Տեառն ՌԵՆՍ. (=1845) եկեղեցաւեհեղ աւուրն Դեկտեմբերի ճանդկս արտելայ:

Ա. Մանուկագրութիւն սկզբն ժողովոյն:

Բ. Հրատարակութիւն ապագայ
Ատենադրութեան:

ԵՐԳՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, հան-
դիսացեալ է. րդ օրն Յունվարի, Ռենկն,
Բվին:

Ա. Սահմանադրութիւն յազազս
կերպի կենցաղավարութեան և աշխոյ ի
ժողովն պահելոց:

ԵՐԳՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, հան-
դիսացեալ ի չորրորդ օրն Փետրվարի,
Ռենկն, Բվին:

Ա. Սահմանադրութիւն յազազս
հանդանակին հաստոյ:

Բ. Հրատարակութիւն հանդերձեալ
ատենադրութեան:

ՉՈՐՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ հան-
դիսացեալ ուրբաթոյն Ապրիլի Ռենկն, Բվին:

Ա. Սահմանադրութիւն յազազս
կանոնական զրոց:

Բ. Սահմանադրութիւն յազազս
արդարութեան և սովորութեան սուրբ
Գրոց:

Գ. Հրատարակութիւն հանդերձեալ
ատենադրութեան:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ
հանդիսացեալ Մայիսի:

Ա. Սահմանադրութիւն յազազս
սկզբնական մեղաց:

Բ. Սահմանադրութիւն յազազս
նորոգութեան երկրորդ զլիսով ասացեալ:

Գ. Հրատարակութիւն հանդերձեալ
ատենադրութեան:

ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ,
հանդիսացեալ ժ.Գ. Յունվարի, Ռենկն:

Ա. Սահմանադրութիւն յազազս
արդարութեան, յառաջաբանութեան:

Բ. Յազազս անկարութեան բնու-
թեան և օրինաց առ ի արդարացուցա-
նել զմարդն. Գլխ. Ա.:

Գ. Յազազս տնօրէնութեան և խոր-
հրդոյ զայտօնանն Բրիտանոսի. Գլխ. Բ.:

Դ. Որք Բրիտանոսի արդարանան.
Գլխ. Գ.:

Ե. Բազազի ստորոգութիւն ար-
դարութեան ամբարշտաց և կերպ նորին
ի կացութիւն շնորհաց. Գլխ. Դ.:

Չ. Յազազս հարկաւորութեան պատ-
րաստութեան առ արդարութիւն, ի յե-
րիտասարդական հասակս. Գլխ. Ե.:

Զ. Կերպ պատրաստութեան. Գլ. Չ.:

Ը. Թէ զի՞նչ իղէ արդարութիւն
ամբարշտին և որ է պատճառ նորին.
Գլխ. Ը.:

Թ. Թէ զիարդ իմանի ամբարիշտն
հաստոյ և ձրի արդարանալ. Գլխ. Ը.:

Ժ. Ընդ զէմի նանիք յուսոյն հե-
րետիկոսաց. Գլխ. Ժ.:

ԺԱ. Յազազս անման բնկալեալ
արդարութեան Գլխ. Ժ.:

ԺԲ. Յազազս պահպանութեան
պատուիրանաց և նորին հարկաւորու-
թեան և կարեւորութեան. Գլխ. ԺԱ.:

ԺԳ. Թէ զգուշանալ պարտ է զյան-
դուզն զստահութեան նախասահմանու-
թեան. Գլխ. ԺԲ.:

ԺԴ. Յազազս վարձուց հանապա-
զորդականութեան. Գլխ. ԺԳ.:

ԺԵ. Յազազս անկէլոց և վերստին
նորոգելոց. Գլխ. ԺԴ.:

ԺԶ. Թէ իւրեքանչիւր մեղօք կո-
րուսանի շնորհքն, ալլ ոչ հաստան.
Գլխ. ԺԵ.:

ԺԷ. Յազազս պտղոյ արդարու-
թեան, աշինքն՝ արդեանց բարի գոր-
ծոց և յազազս պատճառի արդարու-
թեան. Գլխ. ԺԶ.:

ԺԸ. Յազազս արդարութեան ԼԳ.
կանոնով պարփակեալ, սկսեալ (դ-ւ-ւ-
ւ-ւ-ւ-ւ-ւ) թղթահամարէն մինչև.

ԺԹ. Սահմանադրութիւն յազազս
նորոգութեան Ե. զլիսով ասացեալ. ի
(դ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ) թղթահամարէն մինչև.

Ի. Հրատարակութիւն հանդերձեալ
ատենադրութեան:

ԵՐԹՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝
հանդիսացեալ, եօթն օր Մարտի, Ռենկն,
Բվին:

Ա. Սահմանադրութիւն յազազս
խորհրդոց, յառաջաբանութիւն:

Բ. Յազազս խորհրդոց, կանոն երեք-
տասան զլիսով կանոնեալ, սկսեալ ի
(դ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ) թղթահամարէն մինչև.

Գ. Յազազս սկիսութեան շորք-
տասան կանոնով շարափակեալ, ի (դ-
ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ-ւ) թղթահամարէն մինչև.

Դ. Յազազս զրոշմի երեք կանոնով
շարադրեցեալ:

Ե. Սահմանադրութիւն յազազս նո-

բողոքեալ, հնգետասան զխոփ ասացեալ. սկսեալ ի (պարզ Ը-ը-ը-ը) թղթա-համարէն մինչեւ:

Զ. Հրատարակութիւն հանդերձեալ տաննադրութեան:

Է. Կոնդակ շնորհաբաշխութեան փոխարեւոյ գծողութիւն:

ՈՒՅԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ հանդիսացեալ ԺԱ. Մարտի ՌՇԵԼ. քվին:

Ա. Սահմանադրութիւն վերափոխման ժողովոյն:

ԻՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ հանդիսացեալ ի Բոբոնիայ, ԻԱ. Ապրիլի ՌՇԵԼ:

Ա. Սահմանադրութիւն յաղագս ընդարձակութեան տաննադրութեան:

ՏԱՄԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ հանդիսացեալ ի Բոբոնիայ երկրորդ օրն Յուլիսի, ՌՇԵԼ:

Ա. Սահմանադրութիւն ընդարձակութեան տաննադրութեան:

Բ. Կոնդակ վերափոխման տաննադրութիւն յոյն Տրիդէնթիոյ, ի ներքոյ Յուլիոսի Գ. ի ծայրագոյն քանոնադրութեան:

ՍԵՏԱՄԱՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ԱԻԱԶԻՆ Ի ՆԵՐՔՈՅ ԶՈՒԼԻՈՍԻ Գ. Ի ԿԱՅՐԱԳՈՒՆ, հանդիսացեալ Կալէկի Կալիսի, ՌՇԵԼ (= 1551) քվին:

Ա. Սահմանադրութիւն վերափոխման ժողովոյն:

Բ. Հրատարակութիւն հանդերձեալ տաննադրութեան:

ԵՐԿՈՏԱՄԱՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ԵՐԿՐՈՐԴ Ի ՆԵՐՔՈՅ ԶՈՒԼԻՈՍԻ ԿԱՅՐԱԳՈՒՆ, ԲԱԶԱՆԱԿԵԼ: Բ. հանդիսացեալ յառաջում տաննադրութեան ՌՇԵԼ, քվին:

Ա. Սահմանադրութիւն ընդարձակութեան տաննադրութեան:

ԵՐԿՈՏԱՄԱՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ԵՐԿՐՈՐԴ Ի ՆԵՐՔՈՅ ԶՈՒԼԻՈՍԻ ԿԱՅՐԱԳՈՒՆ, ԲԱԶԱՆԱԿԵԼ, հանդիսացեալ Աթան օրն Զալեմբերի, ՌՇԵԼ, քվին:

Ա. Սահմանադրութիւն յաղագս հարգութեան խորհրդոյ:

Բ. Սաղագս խորհրդոյ ներկայութեան Տեառն մերոյ Ռիսուսի Գրիսուսի Ի յամենասուրբ հարգութեան: Գլ. Ա.

Գ. Սաղագս պատմադիւ կացուցման աշար ամենասուրբ խորհրդոյ: Բ.:

Գ. Սաղագս վերադարձութեան ամենասուրբ հարգութեան ի վերայ ամենայն խորհրդոյ: Գլ. Գ.:

Ե. Սաղագս զոյափոխութեան: Գ.:

Զ. Սաղագս պաշտման և երկրպագութեան մատուցանելոյ յաստ ամենասուրբ հարգութեան: Գլ. Ե.:

Է. Սաղագս պանկոյ զսուրբ խորհուրդ և տանելոյ առ հիւանդս: Գլ. Զ.:

Ը. Սաղագս պատրաստութեան, որ տալոյ է. զի արժանաբար որ զհարգութիւնն սուրբ հաւակնել. Գլ. Է.:

Թ. Սաղագս վարուց զարմանալի խորհրդոյ:

Պ. Սաղագս ամենասուրբ խորհրդոյ հարգութեան, ԺԱ. Կանոնովք:

ԺԱ. Սահմանադրութիւն յաղագս ներողութեան: Ը. զխոփ հաստատեալ:

ԺԲ. Սահմանադրութիւն ընդարձակութեան տաննադրութեան ընդարձակացն: յաղագս հարգութեան խորհրդոյ և աննորութեան թղթոյ տալոյ Պրովանտանց ազանդաւորաց:

ԺԳ. Գիր աննորութեան տուեալ Պրովանտանց ազանդաւորաց:

ՉՈՐԻՔՏԱՄԱՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ՉՈՐԲՈՐԴ Ի ՆԵՐՔՈՅ ԶՈՒԼԻՈՍԻ ԿԱՅՐԱԳՈՒՆ, ԲԱԶԱՆԱԿԵԼ: ԳԵՏԻ, հանդիսացեալ Ին. Նոյեմբերի ՌՇԵԼ, քվին:

Ա. Սաղագս վերափոխման ժողովոյն: Սաղագս ամենասուրբ խորհրդոյ ազանդաւորութեան և վերջին օմման:

Բ. Սաղագս հարկաւորութեան և կացուցման ազանդաւորութեան: Գլ. Ա.:

Գ. Սաղագս տարբերութեան ազանդաւորութեան խորհրդոյ և միատեղութեան: Գլ. Բ.:

Դ. Սաղագս մատակ և պարզ խորհրդեան աշարի: Գլ. Գ.:

Ե. Սաղագս զգլման: Գլ. Գ.:

Զ. Սաղագս խոստովանութեան: Գլ. Ե.:

Է. Սաղագս պաշտման և արձակման խորհրդոյ աշարի: Գլ. Զ.:

Ը. Սաղագս զիպուածոց պահպանութեան: Գլ. Է.:

Թ. Յաղազս հարկատուներն և վճարման և պարտքն: Գլխ. Բ.:

Ժ. Յաղազս պարտք վճարման. Գլխ. Թ.:

ԺԱ. Վարդապետություններն յաղազս խորհրդոյ վերջին սեման:

ԺԲ. Յաղազս կաշուցման վերջին սեման. Գլխ. Ա.:

ԺԳ. Յաղազս զործոյ խորհրդոյ տալստիկ. Գլխ. Բ.:

ԺԴ. Յաղազս պաշտակի խորհրդոյ տալստիկ և ժամանակի, յորում տալ պատ է. Գլխ. Գ.:

ԺԵ. Յաղազս սրբազան խորհրդոյ տալստիկներն կանոն. հնգետասան կանոնով շարափակեալ. սկսեալ (պարտք) Թ. Գլխ. Բ.:

ԺԶ. Յաղազս խորհրդոյ վերջին սեման. յորտ կանոնով վճարեալ:

ԺԷ. Սահմանադրություն յաղազս նորոգություն. յառաջարկություն. շտրեքտա(սան) զլխով հաստատեալ. սկսեալ ի (պարտք) Թ. Գլխ. Բ.:

ՀնգեՆԱԿԱՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ, Ի ՆԵՐՔՈՅ ՅՈՒՆԻՒՍԻ ԾԱՅՐԱԳՈՅՑ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ, հանդիսացեալն Յուլիս ԹԵՄԻ. (= 1552) քվիմ:

Ա. Սահմանադրություն ընդարձակությունն առնադրություն:

Բ. Խուզիմ առնադրությունն տուեալ Պրոքլամատիոն:

ՎԵՇՆԱԿԱՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ՎԵՇԵՐՈՐԴ ԵՒ ՎԵՐՋՐՆ Ի ՆԵՐՔՈՅ ՅՈՒՆԻՒՍԻ Գ. ԾԱՅՐԱՊՈՅ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ, հանդիսացեալն ԻԸ Ե Այրիլի. ԹԵՄԻ. քվիմ:

Ա. Սահմանադրություն ի թաց քառասունք քառասունք:

Բ. Գնդակ հանդիսություններն Յրիզնիքներն ժողովոյն, ի ներքոյ փոփոխ Գ. Խորհրդոյն քառասունքներն:

ԵՈՒՆԵՆՏԱԿԱՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՍՐՐԱՋԱՆ ԵՒ ՏԻՆՉԵՐԱԿԱՆ ԵՒ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎՈՅՆ ՏՐԻԴԵՆԹԻՆՈՅ, որ է ԱՐԱՋՆ Ի ՆԵՐՔՈՅ ՓԻՈՍԻ Գ. ԾԱՅՐԱՊՈՅ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ, հանդիսացեալ ի ԺԸ Ե Յուլիսի, ԹԵՄԻ. (= 1662) քվիմ:

Ա. Սահմանադրություն հանդիսությունն ժողովոյն:

Բ. Հրատարակություն հանդիսեալ առնադրություն:

ՈՒՆԵՆՏԱԿԱՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ԵՐԿՐՈՐԴ Ի ՆԵՐՔՈՅ ՓԻՈՍԻ Գ. ԾԱՅՐԱՊՈՅ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ, հանդիսացեալ ի ԺԸ. Փետրվարի ԹԵՄԻ.:

Ա. Սահմանադրություն յաղազս ընթերցման զործ և առնելից հրապարակոյ առ ժողովն հրատարական վճարություն:

Բ. Հրատարակություն հանդիսեալ առնադրություն:

Գ. Խուզիմ առնադրությունն տուեալ և շտրեքտա Ջերմանոսաց ազգին ի յերդհանրական դումարումն ի Գ. Մարտի ԹԵՄԻ.:

Գ. Ճարտարութիւնն առ յալստիկ: ԻՆԵՆՏԱԿԱՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ԵՐԿՐՈՐԴ Ի ՆԵՐՔՈՅ ՓԻՈՍԻ Գ. ԾԱՅՐԱՊՈՅ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ, հանդիսացեալ (պարտք) ԹԵՄԻ.:

Ա. Սահմանադրություն ընդարձակությունն առնադրություն:

ՔԱՆԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ՋՈՐԿՐՈՐԴ Ի ՆԵՐՔՈՅ ՓԻՈՍԻ Գ. ԾԱՅՐԱՊՈՅ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ, հանդիսացեալ ի ԺԸ Ե Յուլիսի ԹԵՄԻ. քվիմ:

Ա. Սահմանադրություն ընդարձակությունն առնադրություն:

ՔԱՆԵՐ ԵՒ ՄԵՐՈՐԴ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ Ի ՆԵՐՔՈՅ ՓԻՈՍԻ Գ. ԾԱՅՐԱՊՈՅ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ, հանդիսացեալ ի ԺԸ Ե Յուլիսի, ԹԵՄԻ.:

Ա. Վարդապետություն յաղազս հանդիսությունն ի ներքոյ երկուց տեսակաց և աղայոց:

Բ. Աշխարհականք և կղերիկոսք, որք ոչ կատարեն զխորհուրդ պատարագին, ոչ ևս անկացուցանելիք Աստուածային իրաւամբք ի հանդիսությունն ի ներքոյ երկուց տեսակաց. Գլխ. Ա.:

Գ. Եկեղեցւոյ իշխանությունն յաղազս թաշխելոյ մատակարարությունն, զատուրի և հրամանի խորհրդոյ հանդիսությունն. Գլխ. Բ.:

Գ. թէ՛ բոլոր և ամբողջ Քրիստոս և ճշմարիտ խորհուրդ ի ներքոյ իւրաքանչիւր տեսակի ճաշակեալ լինի. Գլխ. Գ.:

Ե. թէ՛ մանկունք ո՛չ են պարտական ի խորհրդաւոր հաղորդութիւն. Գլխ. Գ.:

Զ. Յաղաքս հաղորդութեան ի ներքոյ երկուց տեսակաց և մանկանց Գ. կանոնիւ ասացեալ:

Է. Սանմանադրութիւն յաղաքս նորոգութեան. յառաջարանութիւն. ինն զլիսով ասացեալ. սկսեալ ի (Դժժ ԲՆԱՆՆ) թղթանամարէն մինչև:

Ը. Հրատարակութիւն հանդերձեալ ատենադրութեան:

ԲԱՄԱՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԻ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ՎԵՆԵՐՈՐԻ Ի ՆԵՐՔՈՅ ՓԻՈՍԻ ԵԱՅՐԱԳՈՅՆ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ, հանդիսացեալ ի ԺԵ. Սկսեմբերի, ԹԵԿԹ.:

Ա. Վարդապետութիւն յաղաքս խորհրդոյ պատարագին ինն զլիսով ասացեալ, սկսեալ (Դժժ ԲՆԱՆՆ):

Բ. Յաղաքս նուիրման պատարագին, թ. կանոնիւ ասացեալ: Սկսեալ ի (Դժժ ԲՆԱՆՆ) թղթանամարէն մինչև:

Գ. Սանմանադրութիւն յաղաքս պանիրոյ և ի բաց բառաւորոյ հանդիսութիւն պատարագին:

Դ. Սանմանադրութիւն յաղաքս նորոգութեան մետասան զլիսով ասացեալ: (Դժժ ԲՆԱՆՆ) թղթանամարէն մինչև ի (Դժժ ԲՆԱՆՆ):

Ե. Սանմանադրութիւն ի վերայ խնդրուածոյ շնորման, որ ի սկիզն:

Զ. Հրատարակութիւն հանդերձեալ ատենադրութեան:

ԲԱՄԱՆ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԻ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ԵՐԵՎԱՆԻ ՆԵՐՔՈՅ ՓԻՈՍԻ Դ.Ի ԵԱՅՐԱԳՈՅՆ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ, հանդիսացեալ ի ԺԵ. Յուլիսի, ԹԵԿԹ.:

Ա. Վարդապետութիւն յաղաքս խորհրդոյ կարգին. Դ. զլիսով ասացեալ: Սկսանի (Դժժ ԲՆԱՆՆ) թղթանամարէն:

Բ. Յաղաքս խորհրդոյ կարգին. Ը. կանոնով ասացեալ. սկսանի (Դժժ ԲՆԱՆՆ) թղթանամարէն մինչև:

Դ. Սանմանադրութիւն յաղաքս նորոգութեան. ԺԸ. զլիսով ասացեալ:

Դ. Հրատարակութիւն հանդերձեալ ատենադրութեան:

ԲԱՄԱՆ ԵՒ ԶՈՐԻՐՈՐԻ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ի ՆԵՐՔՈՅ ՓԻՈՍԻ Դ.Ի ԵԱՅՐԱԳՈՅՆ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ, հանդիսացեալ ի ԺԱ. Նոյեմբերի, ԹԵԿԹ. (— 1563) ԲՎԻԶ:

Ա. Վարդապետութիւն խորհրդոյ պատգին:

Բ. Յաղաքս խորհրդոյ պատգին ԲԺ. ան կանոն ասացեալ, սկսեալ (Դժժ ԲՆԱՆՆ) թղթանամարէն մինչև:

Գ. Սանմանադրութիւն յաղաքս նորոգութեան պատգին. Բ. զլիսով հատասեալ. սկսեալ ի (Դժժ ԲՆԱՆՆ) թղթանամարէն մինչև ի (Դժժ ԲՆԱՆՆ):

Դ. Սանմանադրութիւն յաղաքս նորոգութեան ԲԱ. զլիսով ասացեալ: (Դժժ ԲՆԱՆՆ) թղթանամարէն մինչև:

Ե. Հրատարակութիւն հանդերձեալ ատենադրութեան:

ԲԱՄԱՆ ԵՒ ՀԻՆԳԵՐՈՐԻ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, որ է ԻՆՆԵՐՈՐԻ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ, ի ՆԵՐՔՈՅ ՓԻՈՍԻ Դ.Ի ԵԱՅՐԱԳՈՅՆ ՔԱՀԱՆԱՅԱՊԵՏԻ. սկսեալ լիւրորդ աւուրեմ. կապեալ ի յուրեմ Պեկեմբերի, ի ԲՎ. ԹԵԿԹ.:

Ա. Վարդապետութիւն յաղաքս զաւարանի:

Բ. Յաղաքս աղաչանաց և պատուոյ և նշխարաց որոց և պատկերաց:

Գ. Յաղաքս կրօնաւորաց և մոռոզաց. ԲԲ. զլիսով սանմանադրեալ:

Դ. Սանմանադրութիւն յաղաքս նորոգութեան. ԲԱ. զլիսով յարաբանեալ:

Ե. Սանմանադրութիւն յաղաքս յառաջանալոյ ատենադրութեան ի ԵԱ. տակալ ասուրեմ:

ՀԱՄԱԶՈՐԻՓՈՒԹԻՒՆ ԱՏԵՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ի յարտոյ օրեմ Գեկեմբերի.

Ա. Սանմանադրութիւն յաղաքս թողութեան:

Բ. Յաղաքս բնորութեան կերակրոց և պանոց և աւուր տոնից:

Գ. Յաղաքս ցանկոյ զրոց. Մաշ-

Գ. ՍՐԲՈՅԻ ԳՐԻԳՐԻ ՍՏԱՆԶԵԼԱ-
ԳՈՐԾԻ Բաղադր մարմնանայոյ Բանին
Աստուծոյ և հաւատոյ. եր. 34-35:

Ս՝ Կնկնութիւնն մ. ԲԺ. երբորդին սկսեալ
«Էւ կարգաւ ի ներքստաւ մինչեւ ցա-
ռաջիկն» եր. 35-37:

Ի մեկնութիւնէն և առաջին րանին
եր. 37-38:

Ի ՊԵՏԻՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆՆ ՊԵՏԻՄԱԿ-
ԲԵԱ. Յառաջինն ճառէն, ի րանիցն Յո-
հաննու աւետարանչի, որ առ Դիոսկո-
րիդէս. Զոր յարոյց ի մեռելոց. եր. 38:

Դ. ՀԻՊԱԼԻՏԱՅԻ ԲՈՍՊՈՐԱՅԻՈՅ
(sic), ի Զ. արեւայ գրոցն: Յառաջին
րանէն, որ վասն սրբոյ երբորդութեանն.
եր. 38-42:

Ի րանէն թէ Անմահ արար Աստուած
զմարդն թէ մահկանացու.

Ի նոյն գրոց, ի րանէն, որ վասն
Զատիկին դատին.

Ի նոյն գրոց, որ ի Հետական քա-
նէն. եր. 42-43:

Հիպաղիայի Բոստացոյ ի գրոց
որ յորհուրթիւնն Յակոբայ. Յորմէ
թէ վասն որհուրթեանցն Յակոբայ.
եր. 43-44:

Նորին Հիպաղիայի ի մեկնութիւնէն
մարգարէին Դանիէլի: Ի րանէն որ զԵ.
զազանէն. եր. 44-45:

Ե. ՍՐԲՈՅ ԴԻՈՎԼԻՍԻՍԻ ԱՂԵՔ-
ՍԱՆԴՐԱՅԻՈՅ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ. ի հակա-
նաւորութիւն Պաղատի Մոմստացոյ:
երես 45-51: (Այս պաւսը Դիոնիսիոսի
և Պոզոսի հակաճառութիւններն 62 Կարց
ու պատասխանի ձեռով):

Զ. ՍՐԲՈՅ ԱՅԻՆԱՅԻ ԱՂԵՔՍԱՆԴ-
ՐՈՒ ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ. ի խաւիցն, որ ի
Զաքարիան և ի Զարոթիւն Տեառն. ի
րանէն. Էւ կէտայ ի սեղիքի կնիքեալ
Գողգոթայ. եր. 61-71:

Նորին յերկնորդ խաւիցն, որ ի
նոգին ասորք զոր խոստացաւ համարա-
տիւս առնի. Էւ գնանց զնէ ընդդէմ Արիա-
նոսացն. ի րանէն եթէ. Էւ աշապէս
առէի զմտաւ. Մատա ի վերջն. եր. 71-
72:

Նորին ի խաւսիցն, որ յաղագս
մարմնաւորութեան Տեառն. Ընդդէմ
Ապոլինարի. ի րանէն. Էթէ արարեալ

բարեպաշտութեան աշխն. եր. 72-82:

Նորին ի թցիոյն, որ առ Եպիփանե-
տին Կորնիլիացոց կպիսկոպոսի. եր.
82-90:

Նորին Արանասի, ի ճառէն, որ յա-
ղագս մարմնանայոյ որդոյն Աստուծոյ.
Ի րանէն եթէ. Քանզի չարարեաւ չեր-
ծուածողքն Արիանոսքն, զամենայն
գիրս. եր. 90-95:

Նորին, որ ի մամանակս Նիկէական
հարց. զիր յԱնտիոքացոցն կեկոյցի.
յաղագս զանազան Աստուածարանու-
թեան և լուծման ճառից Արիոսին հե-
տեւորդաց. ի րանէն թէ. Ամենեքեան ոյք
յԱստուծոյ ի ձեռն րանին. եր. 95-102:

Ա. Մրբոյն Արանասի, կպիսկոպոսա-
պետին Աղիսաւզբու. Յաղագս մարմնա-
ւորութեան Որդւոյ և վասն Երբորդու-
թեան. եր. 102-112:

Բ. Նորին Արանասի սրբոյ. Արտազ-
րութիւն առաքելական յաղագս Աստու-
ծայնոյն մարմնաւորութեան այս ...
եր. 112-114:

Գ. Նորին սրբոյ Արանասի, առ Յո-
րիանոս Թաղաւոր, Յաղագս հաւատոյ.
եր. 114:

Դ. Նորին Արանասի, ի ճառէն, որ
վասն հաւատոյ թէ «Մի է Քրիստոս»
ընդդէմ Պաղատի Մամստացոյ, յորմէ
թէ «Պարտ էր որք միանգամ». եր.
114-117:

Ե. Նորին սրբոյ Արանասի, ի ճառէն,
յոր թէ այժմ «անմն իմ խոսովեալ է». յորմէ
թէ «Ի նմանութիւնէն Տեառն, որ
առ մեզ». եր. 117-119:

Զ. Նորին Արանասի, ի ճառէն, որ
յաղագս փրկական յայտնութեան մե-
րոյ Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի. յորմէ
թէ, որք զՏէրն մեր Յիսուս Քրիստոս
ոչ յԱստուծոյ և ի մարդոյ մի խոստո-
վանին. եր. 119-127:

ԲԺ. (sic) Նորին սրբոյ Արանասի, ի
րանէն, որ առ Լիբերիոս կպիսկոպոս
Հռոմէն. Զոր պահանջեալ ի նմանէ
զրեւոյ աշապէս, թէ մի Աստուած ան-
մահ. եր. 127-128:

Ժ. Նորին Արանասի, ի րանէն որ
յաղագս սրբոյ երբորդութեանն, յորմէ
թէ «Հաւատամք ի մի Աստուած». եր.
128-129:

ժԱ. Նորին Մբոյ Արամասի, ի թղթոյն, որ առ Փիլագելփիոս եպիսկոպոս. հր. 129-132:

ԺԲ. Նորին Արամասի, յընդգիմամասացութեանցն նորա և Արիստականին, Յաղագս Աստուածութեան որդւոյ, յորմէ թէ «Աստուծոյ նախախնամութեամբն ելեալ զնացին»: Եւ յետ բազմաց, ԱթմԱԱՍԻ ի բանն Տէր ստացաւ զիս»: հր. 132-140:

Նորին (1) ի տառնականէն, որ ի մկրտութիւն Տեառն, ի բանէն եթէ «Դարձեալ իմ Յիսուս»: հր. 141-143:

Նորին ի ճառէն, որ ի մկրտութիւնն, յորմէ եթէ «Երէկ պայծառ». հր. 143-147:

Նորին ԻԲ. . . ի պատքոյ և ի հեղ-զութիւն, յորմէ եթէ «Յարութեան տւր». հր. 147-153:

Նորին ի խաւսիցն, որ ի Նոր Կիւ-րակէն, յորմէ եթէ Նաւակատիք պատուեցին». հր. 153-154:

Նորին, որ յաղագս ազգատաւի-րութեան, ի բանէն «Եթէ արք եղբարք ազգատակիցք». հր. 154-156:

Նորին ի խաւսիցն որ ի Կապրիա-նոս (Կաթիկոսոս և վկայ, յորմէ եթէ «Փոքր ինչ և Կապրիանոս». հր. 156:

ՆՈՐԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱՆՈՐԱՆԻ, ի խաւսիցն յաղագս հաւատոյ, յորմէ եթէ «Յորժամ տեսանէ և աշխարհագրութիւն», հր. 156-157:

Նորին յառաջին խաւսիցն, որ յա-ղագս որդւոյ, յորմէ եթէ «Չորս ինչ տարիցէ ոք արդ և (ք) ի բաց հաւանելով. հր. 157-163:

Նորին ի բանէն առ աշնոսիկ, «Որք տակն մե՛ծ է Հայր քան զորդի». յորմէ թէ «Չոր ինչ ախտանան առ բազմա-

ծաղիկս բուրաստանացն»: հր. 164-167:

Նորին յաղագս որդւոյ, բան հր-բորդ. հր. 167-183:

Նորին ի խաւսիցն, որ յաղագս սրբոյ Նորայն, յորմէ եթէ «Ար(ք)զ որ յաղագս որդւոյ բանն է աշխատ». հր. 183-185:

Նորին ի ճառէն, որ յաղագս Աստուածաբանութեան, յորմէ թէ. «Եւ արդ վասն զի մարքեցաք բանիւ զԱստուածաբանութիւն». հր. 185-186:

Նորին առ Արիստոս. հր. 186-189:

Նորին ի բանէն որ առ Կղէոզոնիոս, յորմէ թէ Կամիք ուսանել, զի՛նչ է նո-րաձեւութիւն. 189-195:

Նորին յերկրորդ թղթոյն, որ առ Կղէոզոնիոս, յորմէ թէ Վասն զի բա-զումք եկեալք քոս. հր. 195-197:

Նորին յորմէ ի մարդաբէական բանն, «Որովա՛յն իմ, որովա՛յն իմ ցաւէ». հր. 197-198:

Նորին ի ճառէն, որ յաղագս բարե-կարգութեան ի խաւս, յորմէ թէ. «Վասն զի եկիք ի միասին յաւարու-թեամբ». հր. 198-199:

Նորին ի խաւսիցն, խաղաղական ի միաբանութեան միաշնացելոցն յետ լուծեան. յորմէ թէ. «Արձակէ ինչ լե-զուս յաւարութիւն». հր. 199-200:

Նորին ի բանէն, որ է խաղաղական երկրորդ, յորմէ թէ «Ջե՛րմ է նախանն». հր. 200-201:

Նորին ի բանէն, որ է խաղաղական երրորդ, յորմէ թէ «Խաղաղութիւն սի-րելի» 201-202:

ՆՈՐԻՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ԱՍՏՈՒԱՆՈՐԱՆԻ, ի պատասխանայն, որ յաղագս ի ձեռ-նադրութիւն երիցութեան անհաւանու-թեան և հրաժարելոյ, յորմէ թէ «Յաղ-թեցաք». հր. 202-206:

Նորին ի բանէն, որ յինքն և ի հայրն և ի մողոմարոյն, յետ ձեռնադրու-թեան խրոյ յերիցութիւն. յորմէ թէ «Ջրբարս իմ բացի». հր. 206:

Նորին ի պատասխանայն, յորժամ Կաթիկոսոս ձեռնադրեցաւ. յորմէ թէ «Դարձեալ ի վերայ իմ աւժուին». հր. 206-207:

Նորին ի ճառէն, որ յԱթանաւորոս

[1] Արամասի գործերն եղան խա-տաններ կը վերջանան 140 երևի վրայ Ե-Յ տղերով. երեքին մնացածը պատարկ է: Ասկից բաւ 140 եւ 141 երեսներուն մէջ երկու բաղբերու աւժաններ կան: Երեւաբար երբ երևաւ 141-ի վրայ, ՆՈՐԻՆ-ը Արամասի սեպ զուտն զերանունն մը չէ, այլ՝ Գրիգորի Աստուածաբանին սեպ, ա-րի՛կ եւր (երևաւ 156) կը կրկնուի արդեւ:

հայեկոպոս անգիտանդաճի. յորմէ թէ
 աջակիտանդոս գովելովն. Էր. 207-208:

Նորին ի ճառէն. որ ի Կեաւորոս
 յեղրայրն իւր. յորմէ թէ սկարծէք զիս
 թեքեա սիրելիքս. և մաս առ վերջսն.
 Էր. 208-209:

Յետ յորովից նոստովանութիւն
 արույն Բարսեղիւ. եղեալ ի վերջն նա-
 ռին. Էր. 209:

Նորին Գրիգորի ԱՍՏՈՒԱՅՐԱՆԻ
 ի խաւսիցն. որ առ նաւաբերութիւն.
 յորմէ թէ սիրք յեղիպոսս են ողջու-
 նեմոս. Էր. 209-210:

Նորին ի գերեզմանական ճառէն. որ
 ի Մեղիտոս հայեկոպոս. յորմէ թէ.
 աննեցոյց մեզ զթիւ առաքելոցն. Էր.
 210:

Նորին ի ճառէն. որ ի բռնա և ի
 Է. լասարեցոցիւն. յորմէ թէ. «Զի նշ է
 բռնաւարութիւնս, զոր ի սիրոյս բռնա-
 ցաւիքս. Էր. 210-211:

Նորին յարձանական ճառէն. որ առ
 մտայնանս թազ. յորմէ թէ «Լուարո՛ւք
 զայս ամենայն ազգքս. Էր. 211-212:

Նորին յերկրորդ բանէն. որ առ
 նայն. յորմէ թէ սկսող այս մերոյ բա-
 նիս հանդէս կատարեցաւ. Էր. 212:

Նորին ի խաւսիցն. որ յիւրն յա-
 զարակէ անդր են նկնալ յորմէ թէ.
 «Աննկոյսի առ ձեզ ո՞վ մանկուեք». Էր.
 212-213:

Նորին ի բանէն. որ ի ժողովն. ճԾ.
 Եղիակոպոսացն ի կոստանդնուպուլիս.
 յորմէ թէ. «Բանցի ոչ չարաւար զրա-
 բին որսամք». Էր. 213-215:

Նորին Գրիգորի Աստուածաբանի.
 զարձեալ ի ճառէն որ ի մկրտութիւն
 Տեառն. յորմէ թէ. «Դարձեալ իմ մի-
 ստոս: Զոր ի կարգին մոռացայ զբեւ
 լնազկաբայ ընողին զիսուպութիւնն է
 այս. Էր. 215-216:

Նորին Գրիգորի Աստուածաբանի ի
 թղթոյն. որ առ Սեբիոս հայեկոպոս.
 յորմէ թէ «Ո՛ր բարիքս խորհեցար». Էր.
 216-217:

Ը. ԵՐԱՆԵՂՈՅՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԻՒՍԱՅ-
 ԻՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ. ի մարդոյ բնու-
 թեան. յառաջին ճառէն. յորմէ թէ
 «Զմարդ ի նոյն իմանալոյ և ի մարմ-
 նոյ գեղեցիկ կազմեալ». Էր. 217:

Նորին Խաչադ Կարապ. յազգոս
 միաւորութեան հոգոյ և մարմնոյ. Էր.
 217-218:

Նորին Գրիգորի Նիսացոց եղիակո-
 պոսի. յերգ երգոց մեկնութեան. յա-
 ռաջին բանէն. յորմէ թէ «Որք միան-
 ցաւ բոս խրատուն Գազարս. Էր. 223-
 224:

Նորին յերրորդ խաւսիցն. յորմէ թէ
 «Ինչո՞ւ ինչ ի կանա Փայտաւոր. Էր.
 221-226:

Նորին Գ. ճառէն. յորմէ թէ. «Ահա
 գեղեցիկ ևս մերձաւոր իմն. Էր. 226-
 229:

Նորին ի Երրորդ ճառէն. յորմէ
 թէ. «Յոյն եղբորդոցս թեյս. Էր.
 229-230:

Ի Զ. երրորդ ճառէն. յորմէ թէ.
 «Յանկոյն իմում ի զիւերին. Էր. 230:

Յեւթներորդ ճառէն. յորմէ թէ.
 «Դանուրակ արար իւր արքայս. Էր.
 230-232:

Նորին յութերորդ ճառէն. յորմէ
 թէ. «Ե՛կ ի կողբելն. Էր. 232-234:

Նորին յիններորդ ճառէն. յորմէ թէ.
 «Զի զեղեցեացան ստիճք բոս. Էր. 234-
 235:

Ի ԻԲ. բանէն. յորմէ թէ. «Զի՞նչ
 է ի դրախտին կեանք և զի՞նչ է հրա-
 ժարեցուցեալ փայտն այնս. Էր. 235:

Ի ԻԳ. բանէն. յորմէ թէ. «Զի
 յարութիւն ոչ այնչափ ի զրոց քարա-
 զութեան, որչափ յինքնն յիրացն հար-
 կէս. Էր. 235:

Յ ԼԱ. բանէն. յորմէ թէ. «Կազ-
 մած զմի և նոյն ողոյ և մարմնոյ.
 պատճառս էութեանս. Էր. 236:

Նորին Գրիգորի Նիսաց. ի ԺԹ.
 զգրգրին մեկնութեան. Ի Բ. բանէն.
 յորմէ թէ. «Եւ ժողովոց եղ թաղաւորս
 Էր. 236:

Ի. Գ. բանէն. յորմէ թէ. «Մտա-
 ցայ ինձ ծառայս. Էր. 236-237:

Նար. . . զայս ի Ժ. երրորդ ճա-
 ուն. յորմէ. քանզի իջցեն զրա՞ծ է յա-
 սա . . . Էր. 237-239:

Նորին. յԻԺ. ճառէն. յորմէ թէ.
 «Երգմնեցոյցի զնեզ զստիւրք Երուսաղե-
 մի». Էր. 239-241:

Նորին, յ ԳԺ. ճառէն, յորմէ թէ.
«մինաստք նորա իբրեւ տաշտք խնկոյ»,
եր. 241-243:

— Գարձեալ յերկրորդ խաւսիցն.
յորմէ թէ. «Սեաւ եմ», եր. 243:

Նորին Գրիգորի Նիսացւոյ, ի բա-
նէն, որ ի վալտս և ի սքանչելիս Սրբոյն
Գրիգորի Սքանչելագործի. յԵ. համարն.
եր. 243-245:

Նորին Գրիգորի Նիսացւոյ, ի ներ-
բաւզան ճառէն, որ ի սուրբն Ստե-
փանոս Նախագկայ, յորմէ թէ «Բարու
զի՛ դեղեցիկ է բարութեանցն հետեւո-
ղութիւն», եր. 245-248:

Ի ՀԱՐՏԻԱՆՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ՍՐԲՈՅ
ՎԱՍՆ ՀԱՌԱՏՈՅ, ԸՆԴ ԳՐԻԳՐԻ ԵՐԱ-
ՆԵՂԻՈՅ, եր. 248-251:

ՍՐԲՈՅ ԳՐԻԳՐԻ ՆԻՍԱՆՏԻՈՅ
ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ, ի մարդոյ կազմութե-
ան, ի ԺԵ. բանէն, որ յազապս քնոյ
և երազոյ. յորմէ թէ «նիւթական աշտ
մարմնոյս կեանք», եր. 251:

— Ի ԺԶ. բանէն, որ վասն զի ոչ
ի միասին մարմնոյ են միտքն», ի վերջս
բանին, եր. 251-252:

— Ի ԺԷ. բանէն, որ է տեսուն
Աստուածային բանին. «Արացուք մարդ
ըստ կերպարանի մերում. յորմէ թէ
«Այլ առցուք վերստին», եր. 252:

— Ի Ի. բանէն որ վասն զի անաս-
նականք և Յանասնական բնու-
թիւն ազգակցութեան պատճառս ունի.
եր. 252-254:

Մանօր.— Այս 252 երեսի ստորին
լուսանցքին վրայ «ՄԿ. Մայրուղղումն-
ցին զերկիւզ ի սատանայէ առէ. ո՛չ
նոյնպէս առէ սուրբս աշտ վարդապետ»: Այս
լուսանցաղղութիւնը միեւնոյն գրչէն
է, աշխիւքն՝ շէ անոնցմէ որ վերջէն
գրուած են նոսր գրերով:

— Ի Ժ. երորդ ճառէն, յորմէ թէ
ի հիւսիսի, եր. 254:

— Ի մետասաներորդ ճառէն, յոր-
մէ թէ «Զայն կըրտորորդոյ բախէ
զգուտն», եր. 254-256:

— Ի Ե. բանէն, յորմէ թէ. «Հ ...
տեսնս ... տութիւն», եր. 256:

— Յ Գ. բանէն, յորմէ թէ, «Երա-
նելիք և սպառք», եր. 257:

Նորին Գ. ճառէն թէ. «Երանի քաղ-
ցեալք», եր. 257:

— Ի Դ. բանէն, յորմէ թէ «Երա-
նելիք քաղցեալք», եր. 257-258:

— Ի Զ. երորդ բանէն, յորմէ թէ
«Երանելիք սուրբ սրտիւք», մասն առ
վերջս ճառին, եր. 258:

— Յ Ը. բանէն, յորմէ թէ. «Երա-
նելիք հալածեալք», եր. 258-259:

— Ի Ժ. բանէն, յորմէ թէ. «Հա՛յր
մեր որ յերկինս», եր. 258-259:

— Ի ԺԱ. բանէն, յորմէ թէ.
«Սրբեացի անուն քո», եր. 259-260:

— Ի ԺԲ. բանէն, յորմէ թէ «Եկն
և ... հոգեւոր խորախճանութեան», եր.
260:

Նորին Գրիգորի Նիսա, ի կուսու-
թեան գրոցն, յորմէ թէ «Բազմաց կան-
խա՛ւ եզիւ կուսութիւն», եր. 260-263:

Նորին Գրիգորի Նիսա, ի թղթոյն,
զոր գրեաց յանդիմանութիւն առ Փարու-
սին վանական, որ շեղեալ էր ի քուսայս
և ի խապս հեթանոսականս. յորմէ թէ
«Լուսաւոր և մտերմո՛ւ եւ յետ աշխոյ
ի բանէն, որ վասն մեծի Ուրբաթիւն.
եր. 263-264:

ՍՐԲՈՅՆ ԲԱՐՍՂԻ ԿԵՍՍԱՐ ... ՀԱՅ-
ԲԱՊԵՏԻ ի պահոց ճառէն, յորմէ թէ
«Փողեցէք...»

Նորին ի բանէն, որ ի հա-
յելով ձեր», եր. 264:

Նորին ի բանէն, որ ի ԿԱ. սաղ-
մոսն, յորմէ թէ ... Իգիթումայ», եր.
264-265:

Նորին ի ճԺԶ. սաղմոսն, ի բանէ.
յորմէ թէ. «Հաստատցի», եր. 265-266:

Նորին ի բանէն, որ ի Պողոս վկայ.
յորմէ թէ «Աւելնք են բնութեան մեղ-
ուաց», եր. 266:

Նորին ի ճառէն, որ յազապս զո՛ւս-
թեան յորմէ թէ. «Լուսարուք գրանն
ստաբիւոյ», եր. 266-268:

Նորին ի բանէն, որ ի վկայ
ասացեալ խաւսն. յազապս զո՛ւսթեան
... . եկեղեցւոյս աշտ են», եր. 268:

Նորին ի բանէն յորմէ թէ.
«Բարի Աստուած», եր. 268:

Նորին ի բանէն, որ ընդզէմ բար-
կացողաց. յորմէ թէ «Զոր աւրինակ
թշկական պատուիրանս», եր. 269:

Նորին ի բանէն, որ յազազա ապաշխարութեան, յորմէ թէ, «Որոց ապաշխարութիւն քառնալ իշխեն»։ Եր. 269-270։

Նորին ի ճառէն, որ ի Մնունդն Քրիստոսի, յորմէ թէ «Մնունդն Քրիստոսի»։ Եր. 270-274։

Նորին ի թղթոյն, որ առ Ոստիմէոս եպիսկոպոս, որ վասն բանիցն Սիմէոնի ձերտնայ. մատ առ վերջսն. Եր. 274։

Նորին ի ճառէն, որ ի սուրբն Ստեփանոս, յորմէ թէ «Ամենեքեան որք սիրելեացն»։ Եր. 274-275։

Նորին սբայ Բարսղի, ի 2. աւերայ գրոց, յաթկերորդէ ճառէն. յորմէ թէ «Եւ ասաց Աստուած, բղինացէ երկիր դեռուն»։ Եր. 275։

— Ի նոյն գրոց, յիննկերորդէ ճառէն. մատ առ վերջս ճառին. Եր. 275։

Նորին Բարսղի սբայ, ի հարցոցաց գրոցն. յերկրորդ հարցմանն պատասխանայ, որ վասն առ ի յԱստուած սիրոյն. Եր. 275-276։

— Ի Ե. երորդ հարցմանն պատասխանայ, որ վասն անգրագ մտածութեանց»։ Եր. 276։

— Ի 2րեքտասան հարցմանն պատասխանայ, որ վասն ժողովուրդեան. Եր. 276-277։

— Յ ԼԳ. հարցմանն պատասխանայ, որ վասն արուեստից, եթէ որ յարմարի մեզ և վասն վաճառու. Եր. 277-278։

— Յ ԼԵ. հարցման պատասխանայ, որ վասն Առաջնորդի, եթէ որպիսի լինել արժան է. Եր. 278։

— Առ ԶԿԵ. հարցումն, որ վասն երկնիդի և վստահութեան մերձեցելոցն յահադին խորհուրդն Ասաղին. Եր. 278-279։

— Առ ՄԼԸ. հարցումն, որ եթէ զինչ է գանազանութիւն ազգատութեան և անանկութեան Ասաղին. Եր. 279։

— Յ ՅԼ. հարցմանն պատասխանայ, որ վասն եթէ ո՞չ յանդիմանեցէ զիս խիզն»։ Եր. 279։

— Յ ՅԶԸ. հարցմանն պատասխան

այ, որ վասն ի հաղորդութիւն մերձեանայ. Եր. 279-280։

— Առ ՅԾԸ. հարցումն, որ թէ պարտ է ի հասարակաց տան մատուցանել պատարագ։ Ասաղին. Եր. 280։

Նորին Բարսղի սբայ Խորյունեմ ընդ Ասաղիեմար չարափառ, Եր. 280-293։

Նորին յայն բանն թէ անգրանիկ է ամենայն արարածոց. Եր. 293-297։

Նորին ի նոյն գրոց, յայն բանին լուծմանէ, զոր հայցեցին որդիքն Զեքեթիայ. յորմէ թէ «Աստ ասեն հերձուածոցք»։ Եր. 297-299։

Նորին ի նոյն գրոց, բանք իմաստասիրարար. Եր. 299-300։

ՄԻՐՈՅ ԱՐԲԱ ԷՓՐԵՄԻ ի ճառէն, որ յԱլիկերպուրիւնն Քրիստոսի, յորմէ թէ, «Սիրելի հունձք»։ Եր. 300-301-302։

Նորին Եփրեմի սբայ, ի ճառէն, որ ի մարգարիտն և ի յայանու ... յորմէ թէ. «Սիրելի գթ աւետարանդ Տէր»։ Եր. 302-310։

Նորին սբայ Եփրեմի, ի ճառէն, որ ի Զատիկն և ի հասն մանանխայ. յորմէ թէ «Այսպէս երկիր ընդ երկիրս յաբակցի»։ Եր. 310-313։

Սբայ Աբբա Եփրեմի, ի գրոցն որ վասն շար(մ)մանն և կործանմանն Նիկոմիդիա քաղաքի. յառաջին ճառէն. Եր. 313։

— Ի. Ժ. ճառէն, յորմէ թէ, «Ո՞ր քաղաք խաղաղացեալք»։ Եր. 313։

— Ի նոյն գրոց, յառաջին ճառէն, որ վասն յանդիմանութեան. յորմէ թէ, «Յա՛ն ասել ստիպէ զիս»։ Եր. 313-314։

— Ի նոյն գրոց, յ Գ. ճառէն, որ վասն յանդիմանութեան, յորմէ թէ, «Ո՞վ դատաւոր մեք»։ Եր. 314։

Եփրեմի սբայ, ի հաւատոց գրոցն. յիննկերորդ ճառէն, յորմէ թէ. «Կատարեալ է Հայր իսկութեան»։ Եր. 314-315։

— Ի նոյն գրոց, ի Ժ. ճառէն հաւատոց, յորմէ թէ «Ո՞ր Ժպրհութիւն Ազամայ»։ Եր. 315։

Սբայ Եփրեմի, ի Կցորոց գրոցն, յ ԲԺ. կցորդէն. յորմէ թէ, «Երանի՛ է ձեզ հակեցողաց»։ Եր. 315-316։

— Ի նոյն գրոց, յ ԼԴ. կցորդէն. յորմէ թէ «Զէ՛ աւրէն ... զխրախուսթիւն»։ Եր. 316։

— Ի նոյն գրոց, ի Խ. կցորդէն. յորմէ թէ. «Զի ետես Տէր զառաքեալսն իւր»։ Եր. 316։

— Կցորդ ԽԳ. Եր. 316-319։

— Ի ԽԵ. կցորդէն. յորմէ թէ. «Ասաց Տէր մեր յԱւետարանին»։ Եր. 319-320։

— Ի ԽԸ. կցորդէն, յորմէ թէ. «Սրբապէս կերակրեսցուք»։ Եր. 320։

— Ի ԽԹ. կցորդէն, յորմէ թէ. «Կարեաւք մատցուք»։ Եր. 320։

Սրբոյ Աբբայ Եփրեմի, ի ճառէն, որ ի բան Աւետարանին թէ, «Սր ունի զհարան փեսայ էն»։ Յորմէ թէ «Հրաման է քեզ յազազս եկեղեցւոյ բան պատմել»։ Եր. 321-322։

Եփրեմի սրբոյ Աբբայի, ի Կառկաց գրոցին. յառաջին ճառէն, որ ի ծնունդ փրկչին, յորմէ թէ, «Սր էրն ի սկզբանէ»։ Եր. 322-323։

— Ի ճառէն, որ յազազս կատարածի. յորմէ թէ «Զխորոյ ես մեղաւորս»։ Եր. 323-324։

Նորին ի սուրբ Երրորդութիւնն. Եր. 324-325։

Նորին ի բանէն, որ առ կրաւնաւորս, յորմէ թէ ցաւ հարկ առնէ իննսանի»։ Եր. 325-326։

Նորին ի բանէն, որ վասն զատառտանի ապաշխարութեան և փափազանաց, յորմէ թէ, «Եկայք ամենեքեան եղբարք»։ Եր. 326-327։

Նորին ի կառկին բանէ. յորմէ թէ, «Ես Եփրեմ մեռանիմ»։ Եր. 327։

— Ի բանէն որ վասն Արուանդանայ ումնն. Եր. 327։

Նորին ի ճառէն, որ է խրատ եղբարց, յորմէ թէ «Եղբարք օրհնութեան ցանկացուք»։ Եր. 327-328։

Նորին ի բանէն, որ յազազս յարութեան. յորմէ թէ, «Մի՛ օք անհաւատացի»։ Եր. 328-329։

Եփրեմի սրբոյ Աբբայ ի մեկնութեանէն Արարածոց, ի բանէն, որ վասն Զատկին. Եր. 329-330։

— Ի նոյն գրոց, որ վասն տախ-

— Ի նոյն գրոց, որ (չ-չ-չ-չ-չ-չ-չ-չ-չ-չ) քելոյ պատարագին. (լուսանցքին վրայ «Ի Ղեւտիկոնէն» (= Ղեւտականէն) Եր. 330-331։

Սրբոյ Աբբայ Եփրեմի, ի Դատաւորաց մեկնութեանէն. Եր. 331։

Եփրեմի Սրբոյ Աբբայի, ի մեկնութեանէն թագաւորութեանց. Եր. 331։

Սրբոյ Աբբայ Եփրեմի, ի մեկնութեանէն մարգարէին Եւսեբայ. Եր. 331-332։

Եփրեմի Սրբոյ, ի մեկնութեանէն մարգարէին Յովելիայ. Եր. 332։

Նորին, ի մեկնութեանէն մարգարէին Նաւումայ. Եր. 332։

Նորին, ի մեկնութեանէն մարգարէին Զաքարիայ. Եր. 332-333։

Սրբոյ ճառք Եփրեմի վկայարանութիւն Երկր մանկանց. յորմէ թէ «Խորհիմ, եղբարք, խորհուրդ բարի պատմել մանկանց եկեղեցւոյ Քրիստոսին»։ Եր. 333-334։

Սրբոյ Աբբայ Եփրեմի ի մեկնութեանէն Աւետարանին սկիզբին է Եր. 334-335։

Եփրեմի Սրբոյ ի Պր-պա-ճ մեկնութեանէն Եր. 335։

Սրբոյ Աբբայ Եփրեմի, յառաքելոյ մեկնութեանէն, ի Հոգիմայեցոց թղթոյն. Եր. 339-360։

— Ի նոյն գրոց. յոր, ի Կորնթացւոց Ա. թղթոյն. Եր. 360։

— Ի նոյն գրոց, յորմէ, ի Կորնթացւոց Բ. թղթոյն. Եր. 360։

— Ի նոյն գրոց, յոր ի Դադատացւոց թղթոյն. Եր. 360-361։

— Ի նոյն գրոց, յորմէ ի թղթոյն Եփեսացոց. Եր. 361։

— Ի նոյն գրոց, յոր ի Փիլիպեցւոց թղթոյն. Եր. 361։

— Ի նոյն գրոց, յորմէ, ի Կորնթացւոց թղթոյն. Եր. 361։

— Ի նոյն գրոց, յոր ի թղթոյն Եբբայեցւոց. Եր. 361-363։

ԵԲԱՆԵԼԻԻՈՅ ՍԷԲԵՐԻԱՆՈՍԻ ԵՄԵՆՈՍԻ ԵՊԻ. ի ճառէն որ վասն հայրական ծննդեանն. յորմէ թէ «Ի մէջ Քրիստոսապիբաց»։ Եր. 363։

Նորին ի ճառէն, յորմէ թէ «Զորդի լուսոյ յատարանն»։ Եր. 363-364։

Նորին ի ճառէն, որ վասն կրտսերից

և անբարեբաւե և անպէտք փողօտին յորմէ թէ՛ «Երբեմն զմեզ կենարարին վերահարչ» էր. 360-367:

Նորին ի նառն, որ վասն առաքելոցն ի կրանս, յորմէ թէ՛. «Երէկ ի նառն վասն անպետ» էր. 367-368:

Նորին ի խաւսիցն, որ վասն Զատիկի Գաթարասացն, յորմէ թէ՛. «Երբեմն յորմէմ նախաւեհարցես» էր. 368-369:

Նորին ի բանին, որ ասէ եթէ զդպրութիւնք բացին, յորմէ թէ՛. «Ոչ խաւսք իմ, ասէ, Կենարարն» էր. 369-370:

Նորին ի նառն, որ ի նոյն կրանս, յորմէ թէ՛. «Զարմացայ բնդ ձեզ» էր. 370:

Նառն ի նառն, որ ի բանն եթէ Հայր անցիկ յինն բաժանէս, յորմէ թէ՛. «Ապամ մեզ եղարցես» էր. 370-375:

ԺԲ. ԷՐԱՆԵԼԻՌՈՅ ՍԵՐԵՐԻԱՆՈՍԻ ԳԱՅԻԱ ... ԵՊԻ, ի նառն որ ի Հայր որդւոցն Զերեղիս, յորմէ թէ՛. «Վկայիցն ... են» էր. 375-376:

Նորին ի նառն, որ ի նառն Պրիստաութի, յորմէ թէ՛ «Յորմամ ի նառն նային» էր. 376-377:

Նառն ի նառն, որ վասն Ննիկոյն Սիստութի ի նառն, յորմէ թէ՛. «Նորապետաց նապարհ» էր. 377:

Նորին ի նառն, յոր թէ՛ «Զի՛արդ աս զգիրս զնոն ոչ ուսեալ» յորմէ թէ՛ «Թե՛ք քարմեալ» էր. 377-379:

Նորին ի նառն, որ ի տէրութեան խաչն և ի Հոգին Սուրբ և յերբորդութիւնն, յորմէ թէ՛. «Երէկ մեզ բանն» էր. 379:

Նորին ի խաւսիցն, յոր թէ՛ խոստովանիմ զքեզ Հայր, անք երկնի և երկրի, և ի տեսութիւն Դանիէլի, յորմէ թէ՛. «Երէկ մեզ երանելին Աճապարհ» էր. 379-384:

ԺԳ. ՍՐԲՈՅ ԿԻՒՐՂԻ ԱՂԵՐՍԱՆԴՐԱՅԻՈՅ ԼԱՅՐԱՊԵՏԻ, ի դանձէն զրոց, յերկրորդ խաւսիցն, յորմէ թէ՛ «Անեղութիւն ոչ էութիւն է, այլ էութեան է Կրեակապան» էր. 384:

— Ի Դ. նառն, որ վասն մշտնջին նաւորութեան բանին Աստուծոյ, աս

աշտութի, որք յանդգնին ասել թէ՛ էրբեմն յորմամ ո՛չ էր որդի» էր. 384:

— Այլ ի նոյն կազմութիւն հաւանական էր. 385:

— Ի Ե. երորդ նառն, յորմէ թէ՛ ո՛չ է նախ քան զորդի Հայր, թէպէտ և անծին է: Եւ յետ նոյնից զիմացրութեանց և լուծմանց, այլ ցուցողարար թէ՛ վաշխէլագոյն՝ Հայր յաւէտ կոչել զԱստուած էր. 385:

— Այլ հաւաստի ցուցմամբ եթէ նախ է Հայր և ապա Աստուած և համապատման երկորդն էր. 385-386:

— Ի յինեկրորդէ նառն, յորմէ թէ՛ համագոյ է Հայր՝ Որդի: Եւ ի բանն եթէ զի կոչես զիս բարի, և թէ՛ էրբեմն էս առ Հայր իմ և առ Հայր ձեր, և եթէ Հայր մեծ է քան զիս: Յետ երկոց լուծմանց, և ապա չորրորդն է. էր. 386-387:

— Տասներորդ, եթէ համագոյ է Որդի՝ Հայր, և ի բանն եթէ երբեմն էս առ Հայր իմ և առ Հայր ձեր և Աստուած իմ և Աստուած ձեր, էր. 384-390:

— Այլ, ի բանն եթէ «Զի՛» ասես զիս բարի» 390-391:

— Յետ երկուց այլոց լուծումն զիմացրութեանն Եւսոմիոսի, էր. 391-392:

— Այլ, յետ երկոց ընդգիմացրութեանց և ... էր. 392:

— Յետ երկուց այլոց, լուծումն զիմացրութեանց ... էր. 392-393:

— Յետ վեցից այլոց, եթէ Աստուծոյ և Հայր՝ համագոյ՝ է Որդի, էր. 393:

— Ի մետասան նառն, յորմէ թէ՛, «Համագոյ է Որդի՛» Հայր, և ի բանն եթէ «Հայր մեծ է քան զիս» Յետ երկոց այլոց էր. 393-398:

— Յորմէ որ առ Յովնաննէս համապատմեանն, յետ երկուց ընդգիմացրութեանց և լուծմանց էր. 398-401:

— Յետ այսորիկ ի պատմութեանն բարեպաշտապէս, որ վասն Յովնաննէս, մատա առ վերջն էր. 401-403:

— Յերկուսասան նառն, յորմէ թէ՛ «Ես ի Հայր և Հայր յիս, և ես Հայր իմ մի եմք: Յետ երկուց զիմացրութեանց և լուծմանց և չորից այլոց էր. 403-404:

— Յետ չորից ալոց, լուծումն դիմադրութեան. հր. 404-405:

— Յետ և երկից դիմադրութեանց և լուծմանց. հր. 405-407:

— Յ ԴԺ. երորդ ճառէն, յորմէ յազազա համազոյութեան Որդւոյ առ Հայր. թէ ո՛չ է փոփոխելոյ բնութեան որդի կամ արտաքուստ գոյացեալ: Յետ երկուց դիմադրութեանց և լուծմանց և նշգից ալոց. հր. 407-411:

— Ի ԴԺ. երորդ ճառէն, որ յազազա համազոյութեան, և ի բանն եթէ ո՛րպէս հայր ունի ի կեանս յանձին, նոյնպէս և որդւոյ ևս ունի: Եւ թէ կեանք է որդի ըստ բնութեան: Յետ երկուց դիմադրութեանց և լուծմանց. հր. 411-414:

— Ի ԵԺ. ճառէն, յորս յատկան եթէ «Տէր ստացաւ դիւ. Յետ միոյ դիմադրութեան և լուծման և նշգից ալոց. հր. 414-416:

— Ի Ի. երորդ ճառէն, յոր եթէ Յաննն ա՛ռ զխաչն արհամար(հ)ելով զամաթ, և թէ վասն որոյ Աստուած զնա առաւել բարձրացոյց, յետ միոյ դիմադրութեան և լուծման. հր. 416-417:

ՊԱՐԱՊՈՒՄԸ ԵՄԱՆՈՒՄ ՄԱՐԿԵԱՆ ԻՈՐՈՐԻՔԵԱՆ, յոր թէ շնորհաց նմա և բարձրացոյց զնա. Եւ որ այլ աշակերտիք ասեն յազազա Քրիստոսի. հր. 417-424:

— Ի ԻԱ. ճառէն, որ յառաքելական բանն. եթէ հայեցարութ յառաքելալ և ի քահանայապետ խոստովանութեան մերոյ Յիսուս ևն. Յետ ինուց ալոց և միոյ դիմադրութեան լուծման. հր. 424-429:

— Ի ԻԲ. ճառէն, յոր թէ վասն ասորն այնորիկ ո՛չ ոք զիտէ. լուծումն դիմադրութեանցն. հր. 429-434:

— Ի ԻԳ. ճառէն, յորս թէ Հայր սիրէ զորդի և զամենայն ինչ ևս ի ձեռս նորա և յոր թէ ամենայն ինչ տուաւ ինձ ի Հայրէ, և յոր թէ ոչինչ կարեմ ասեն յանձնէ, և ո՛րքան ինչ Աստուծոյ աշակերտիք. հր. 434, 435-439:

— Ի ԻԴ. ճառէն, որ յասացեալն ի փրկչէն մարդկաբէն առ ի յաւետաբանչացն, յոր թէ ելաց, և թէ Աննն իմ

խոովեալ է, և յոր թէ Կարողութիւն է անցցէ բաժակա. և յոր թէ Տրտում է աննն իմ, և որքան ինչ աշտոյիկ նման. հր. 439-445:

— Ի ԻԵ. ճառէն, որ յանդրանիկն ամենայն արարածոց և թէ ո՛չ է ստացուած Որդի. յառաջին լուծմանէն. հր. 445-447:

— Ի. ԻԶ. ճառէն, յորմէ թէ ծանիցեն զքիզ միայն ճշմարիտ Աստուած և զոր առաքեցեր զՅիսուս Քրիստոս, յետ միոյ դիմադրութեան և լուծման և նշգից ալոց. հր. 447-448:

— Ի ԻԷ. ի ճառէն, յոր թէ Յիսուս ասէր իմաստութեամբ և հասակաւ և շնորհիւ. լուծումն դիմադրութեան. հր. 448-451:

— Ի ԻԸ. ճառէն, յոր թէ Յայնժամ և ինքն որդի ննդանդեացի հնազանդեցուցչին նմա զամենայն. Յետ երկուց դիմադրութեանց և լուծմանց, ի միւս բանէն. հր. 451-452:

— Յեղեաներորդ ճառէն, յորմէ թէ Հայր փառաւորեա՛ զիս փառաք զոր ունէի. Նախ քան զիլնել աշխարհի առ ի քէն. Յետ միոյ դիմադրութեան և լուծման. հր. 452-453:

— Յ ԻԱ. ճառէն, յորմէ ընտրութիւնք ասացելոց, ժողովեալ ի նորոց կտակարանաց թէ Աստուած է ըստ բնութեան որդի. Յետ միոյ ալոց. հր. 453-482:

— Յ ԻԴ. ճառէն, յորմէ թէ Աստուած է Հոգին և զնոյն որդւոյ ներգործութիւնն ունի. Յետ, թ. ալոց. հր. 482-483:

— Յ ԻԵ. ճառէն, յորմէ վկայութիւնք Աստուածային զրոց թէ ծնունդ է Հայր՝ որդի և ո՛չ արարած. Յետ ԴԺ. վկայութեանց, յերեմիայէ. հր. 483:

— Թուստա առաքելալ ... զոր եկեղեցին ասէ. հր. 483-484:

(«Ազգայեմք յիշել ի Տէր զստացող զրոցս զՎարդ, զՅովնանն և զախմար զրէնս զՎստիլ նուստա Բանանայ»):

ԺԴ. ՄԻՐՈՅՆ ԿԻՐՂՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ԵՄԱՆՈՒՄ ԱՆԵՐՍԱՆԻՐԱՅԻՈՅ.

ա. Պարագիւտեք յազազա մարդանալոյն Միաձինն. հր. 484-485:

բ. Զի՛նչ յեղանակաւ պա՛րտ է իմանալ զիմանաւել. եր. 485-486:

դ. Թէ՛զ զի՛նչ է Եփսոս. եր. 486-487:

դ. Ըստ է՛ր ասի մարդ Բանն Աստուծոյ. եր. 487-488:

ե. Ըստ է՛ր ասի ... աշնացեալ Բանն Աստուած. եր. 488-489:

զ. Զիա՛րդ մի Քրիստոս. եր. 489:

է. Զիա՛րդ մի Իմանաւել. եր. 489-490:

բ. Զիա՛րդ ասեմք զիննին մի բնութիւն. եր. 490-492:

թ. Յաղագս կայծականն. եր. 492:

ժ. Զի անմարմին Աստուածութեան մարմին եղև հոգի ունողի բանական. եւ զի ի բաց մեկուսեալ գնոսա ի միմեանց ամենեւին և ամենայն իրաւք ի բաց լուծանեմք զոր ի Քրիստոս իմացելոյն տնայրէնութեան բան:

ժա. Զի թէ՛եւ ի միաւորութիւն ճշմարտի եկեալ առ մարդկութիւն, անշփոթ մնացին զոյացութիւնքն. եր. 493-494:

ժբ. Զիա՛րդ Աստուած զոյով Բանն եղև մարդ և ոչ մարդ ոք պարզաբար. սոսի մերձաւորութեամբ պատուեալ կուչի առ ի հաւասարութիւն փառաց նորա. աշինքն՝ իշխանութեան բոտ ոմանց կարծեաց. եր. 494-497:

ժգ. Զ Եփսոս Քրիստոս ասի եղևալ մարդ Բանն Աստուծոյ. եր. 497-499:

ժդ. Յարացոյցք յԱստուածաշունչ զրոց թէ՛ եկաց մնաց յԱստուծոյ Բանն և յետ մարդանալոյն Աստուած. եր. 499-502:

ժե. Զի ոչ Աստուածազգեստ մարդ էր Քրիստոս և ոչ ի մարդ բնականաց Բանն Աստուծոյ, այլ յաւէտ զի եղև մարմին. աշինքն՝ կատարեալ մարդ. եր. 502-503:

ժը. Խորհրդաւորութիւն. եր. 503-504:

իե. Եր. 504-506:

իզ. Զիա՛րդ պարտ է իմանալ զԲանն մարմին եղև և բնականց ի մեզ. եր. 506-509:

իե. Զիա՛րդ պարզեւք իմացի Աստուածածին սուրբ կոյան. եր. 509-510:
իթ. եր. 510:

լա. Զի Աստուած անուանի և մարդ էլեւեալ միածինն. եր. 510-513:

լե. Յաղագս չարչարանացն Քրիստոսի, և թէ պիտոյ է բոտ աշխատի ի վերայ միոյ ասելով և նորին և ոչ անհասկեցելոյ յերկուս. եր. 513-517:

լզ. Առ աշնոսիկ, որք ասեն Եթէ միայն վերալքերութեամբ վայել է Աստուծոյ Բանին մարդկաւորէնքն. եր. 517-523:

Բ. ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՅ ԿԻՒՐՂԻ, ի Թըզթոյն, ... որ վասն տաւնի Զատկին. յորմէ թէ «Առ ուրեմն սրբազանն զիբ». եր. 533:

Դ. ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՅ ԿԻՒՐՂԻ Ի ԹԵՂԷԹՈՅՆ, ՈՐ ԱՌԻ ԿՈՒՍԱՆ ԲՈՐՈ ՔԱՆԴԱՆՈՐԻՆ ԹԵՂԵՆՈՍԻ, ԱՐԿԱՆԻՆ ԵՒ ՄԱՐԻՆՆ, յորմէ թէ «Պարկեշտութիւն տիեզերական». եր. 523-26:

— Յետ սակաւուց. վկայութիւն տալքեալ յԱթանաթ սրբոյ, յորում յաղագս մարմնաւորութեան նառն. եր. 526-527:

— Ատտիկեա եպիսկոպոսի. եր. 527-528:

— Անտիոքոս եպիսկոպոսի. եր. 528:

— Ամփլիոքի եպիսկոպոսի Իկոնիայ յորմէ յաղագս բոտ մարմնոյ ծննդանն. եր. 528:

— Ամփլի եպիսկոպոսի Աղբիւնուպալսի. Բանդի ասաց և սա ուրեմն յաղագս Բանին Աստուծոյ. եր. 528:

— Յոհաննու յաղագս Աստուածայնւոյն ծննդեանն, զոր առ և յաղագս սրբոյ Կուսին. եր. 528-529:

— Սեպեքիանոսի եպիսկոպոսի. եր. 529:

ժԵ. ԲԻՏԱՂՈՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ, յորմէ յաղագս հաւատոյ նառի. եր. 529-530:

ժԶ. ԹԵՌՈՓԵՒԼՈՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ, յորմէ առ որս Զովրիզնին(?) խորհէին. եւ աշաղէս առ յաղագս Քրիստոսի. եր. 530-531:

ժԷ. ՆՈՐԻՆ ԿԻՒՐՂԻ ՍՐԲՈՅ, ի Թըթոյն որ առ բարեպաշտ թագուհին Եւդոկիա, կին թէոդոսի. յորմէ թէ. որոց զԱստուածայինն և երկնաւորն. եր. 531-571:

Ե. Նորին սբայն Կիւղի, ի թղթոյն
որ առ Քաղաքին Թեոքրոս: Քաղաք
ուղղափառ հաստատոյ, որ ի Տէր մեր
Յիսուս Քրիստոս: յորմէ թէ որ ի մար-
դիկ փառաւորութիւն վերադուրեմութեամբ,
եր. 571-595:

Նորին սբայն Կիւղի, ... ահան
թղթոյն, զոր զրեանց յԱզնաւորեղբէ առ
Թեոքրոս, զիս գտնեալոյ ի ստաց ծա-
ղափոյն, որ յիշեալս յորմէ թէ անա-
ռաւանքինն և անմահն: Եր. 595-598:

Նորին Կիւղի սբայն թէ մի է Քրիս-
տոս, ի բանից զոր ինքեանց և ...
քիպղէմեոսորք, յորմէ թէ ուսանող
սրբապետից յապարհ: Եր. 598-603:

ՆՈՐԻՆ ՍՐԲՈՅ ԿԻՒՂԻ, ՈՐ ԱՌ
ՍՈՒԿԵՍՈՍ ԼԳԻՍԿԱՊՈՍ ԴԻՈԿԵՍԱ-
ՐԷԱ ՔԱՂԱՔԻ ԻՍԱԻՐԱՅ ԳՆԱՍԻՅԻՆ,
յորմէ թէ Ընթերցայ գիտութեամբ: Եր.
603-609:

Նորին սբայն Կիւղի, ի թղթոյն,
զոր զրեանց պատասխանի Գովաննու
Կաթիկոսորք, Առաքալս ... յորմէ թէ,
սկսեալն և սիրելի և զրաւոր: Եր. 609-671:

Նորին սբայն Կիւղի, ի ... ստաւ և
Ազնաւորեղբուն և Մարտիրոսեան և ալոս
... բուն և մեկնութիւն շինեական հա-
ւաստայն, յորմէ ... սիրութիւն և ջա-
նաւորութիւն ձերայց: Եր. 671-680:

ԺԸ.

ԺԴ. ՍՐԲՈՅ ԹԷՆՈՂՈՍԻ ԵՊԻՍԿՈՍ-
ՊՈՍԻ ԱՆԿԻՒԻԻՍԵ Ի Խաւսիցն, որ
յաւր ձնեղանն Քրիստոսի, Եր. 680-688:

ԺԵ. Նորին յերկրորդ խաւսիցն, որ
ի յայտնութիւն Տեառն մերոյ, յորմէ
թէ «Պայծա՛ռ է մերեակայիս տաւերի
պատեալս»: Եր. 688-692:

ԺԶ. Վկայ ... ի սրբոց հարցն
հայրակոպոսաց, զոր ժողովեաց ի յորո-
վիցն ետօնց սուրբ հայրակոպոսն Կիրեղ
Ազնաւորեղբայր, առ ի յանդիմանու-
թիւն ամբարշտութեան Նեստորի:

Սրբոյն Պետրոսի հայրակոպոսի
Ազնաւորեղբայր և վկայի, յորմէ որ
յաղապա Գ ... տառիկանն զրոց: Եր.
692-693:

Արամեոսի հայրակոպոսի Ազն-
ւանդ ... յորմէ բնորդէմ Արիւն)սացն,
Եր. 693-694:

— Պաղիտի հայրակոպոսի Հռոմայի,
ի թղթոյն որ առ Պոսեդակոս, Եր. 694:

— Ուրոյն Փիլիկիս հայրակոպոսի
Հալիմայ և վկայի, ի թղթոյն, որ առ
Մաքսիմոս Կայս, Ազնաւորեղբայր, և առ
Նորին Խիստն, Եր. 694:

— Թեփիլոսի հայրակոպոսի Ազն-
ւանդեղբայր, ի Է. Էրոսոյ տառեականէն,
Եր. 694-695:

— Ուրոյն Կիւղիանոսի Ուփրիկացայ
Պոսեդակեան Լալալի հայրակոպոսի և
վկայի, յորմէ որ յազապոս ժողովմանու-
թեան նախ, Եր. 695-696:

— Միւլոսի հայրակոպոսի Մեդիո-
ղանացայ Եր. 696:

— Իսաղի հայրակոպոսի Կեսարեան
Կապաղովկացայ, Եր. 696:

— Գալատի հայրակոպոսի Կիւսաց-
այ Եր. 696-697:

— Անփիլիի հայրակոպոսի Իկոնաց-
այ Եր. 697:

— Յիզոսի հայրակոպոսի Նապո-
ղացայ, (sic) Եր. 697:

— Ասիակոսի հայրակոպոսի Կոստան-
դինուպոլիս Եր. 697-698:

— Յովնանու հայրակոպոսի Կոստան-
դինուպոլիս Եր. 698:

— Դիզոսի հայրակոպոսի Նապոլոց-
(sic) Եր. 698:

ՍՐԲՈՅ ԿԻՒՂԻ ԱՂԵՐՍԱՆԴՐՈՅ-
ԻՈՅ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ, ի Զեստափանի
մեկնութեան, ի բանէն թէ «Չառնեայն
խմորուն և զամենայն մեղքեալ մի՛ մա-
տուցանէք պատու զոհի Տեսնոն», Եր.
698-699:

— Ի Նոյն զրոց ի բանէն, որ վասն
ժողովրդեան մեղաց մատուցանի զու-
րակ, Եր. 699:

— Ի Նոյն զրոց, ի բանէն, որ վասն
մեղաց զեմանի տատարակն, Եր. 699-700:

— Ի Նոյն զրոց, ի բանէն, իմէ
հուր սեղանոյն մի՛ շիջցի, Եր. 700:

— Ի Նոյն զրոց, ի բանէն իմէ
վասն մեղացն ի տեղի ողբակիցիս սպան-
ցին և ... Եր. 700-701:

— Ի Նոյն զրոց, ի բանէն իմէ կի՛ն
ոք սերմնադիցի և ձնանիցի աբուս պիղծ
իցի է, աւր, Եր. 701-702:

— Ի Նոյն զրոց, ի բանէն, որ

ձման սրբեցելոյ բարձրին առցին զեր-
կու հաւան և զալլան. եր. 702-703:

— Նորիկ՝ յարմէ ի Մատթէոս աւետարանն. հր. 703:

— Ի նոյն գրոց, ի բանէն որ
վասն սրբելոյ գրորոտեալն տուն. եր.
703-704.

— Ի նոյն գրոց ի բանէն, որ
մասն նոխարացին քառասնեան, էք. 704.

— Ի նոյն գրոց, ի բանէն, որ արեւմբ գուարակին քաւեցէ զսրբութիւն և սխորան և զայլան . . . եր. 704:

— Ի նոյն գրոց, ի բանէն, որ
մասն առնակէ յայտն խորհրդան, Էր. 704-705.

— Ի նոյն գրոց, ի բանէն որ որ ի
դուռն խորանին ոչ անցէ զողջակէզն,
մահապաշտ է. հր. 705:

Մեանելոյ կիւրդի Աղեմանկարացոց
Եպիսկոպոսականի ի մեկնութենէ մար-
գարէի Ոգոստոս, յառաջին բանէն. Էր.
705-706:

— Ի Ե. Բանկն, յորմէ թէ, զի
Բազմացոյց Եփրեմ սեղանս ի մեզս.
ԷՔ. 706.707:

— *P. 2. քանի՞նչ է. 4ք. 707 է.*

Նորին Կիրակի ի մեկնութեան մար-
գարէին Եղեղիթայ, յառաջին բանին,
յորմէ զի թշուառացաւ ցորեան եւայլն.
Էբ. 707:

— Յ Ք. քանէն, յոր թէ տեղասփռ
 ձեռն անձրեւն կանուխ էւն. եր. 707-709.

Նորից կիւրղի ի սեկնութենէն մար-
գարէին Յովնանուն, յետ ազաւթիցն
քանի. եր. 709:

Նորիկ ի մեկնուցեմէն, մարգարէին
Նաւումայ, ի բանէն թէ՛ ռիչ գոյ բժբշ-
կութիւն քեզման քոս. հր. 710:

Նորին Գիւրգի, ի մեկնու թէնէ
 մարգարէի ն Ջաքարիւս ի Ա. րանէն.
 Եր. 710:

— β β , $\mu\omega\eta\xi\eta$, $b p$, 710.712,

— B. P. *pubescens*. *Lepr.* 712.

— *P. P.*, *pauciflor.*, *h. m.*, 712, 713.

— Ի Է. քաննէն. ի քաննէն եթէ եղի
զհազարապետ Առաքայ իրքեւ. զխանանոց
հոռչ ի փայտս. եր. 713-714:

— *p. 2*, *number*, *line*, 714, 715.

Մերոյ հարս մերոյ Կիւրդի Ազեմանդ-
րացոց հայրապետի, ի Ղուկաս աւետա-
րանին մեկնութեանէն. հր. 715-734:

Նօրիս սրբոյն կիւղի, նոքա՞ր թի
թիթոյն, որ առ Ննաստոր, յորում ...
էստատայն նիկիսկանն ... զոր զրեաց
վեցն քանակորս, մինչև զիստ, յառ յոր նմա
սեղի զայսպիսի տարի թեան, յայնչ քան
... անկիղոն թիթոյն էր թէ, օգնորկին
մերոյ ասացեալն յայնպիսիս, եր.
734-746,

Նորից արքայ կիւրդի թ մեկնու թեւեւ
մարգարէին ի գնդէն, յառաջիկ տես-
նեւէն էր 740-747:

ԺԺԻ. Ի սահմանէ Գեղարքունիք, զոր
նորէն առաքելաբար իրարատար, յետ վե-
րանալոյն հետեւն ի Եսայիքիցան յանձնե-
լաբար ի իմ Գեղան զապարկան իմեան
առաքելոցն. Թ. 747-748:

— Өзүңдөй, аялдуу жерлерде жүздөлүшүң,
 эр-б. Актеб. Ныктай, муну жерде. (Көпчүлүк,
 муну. Түмбө. (Р. Эр. 748, 749).

— Ի մեջդուրաց առաքելական կա-
նոնաց, ի ձեռն Պփեմաշ, Պյախշ թ. ձք.
749:

— Ի կազմակերպումս ասորի առաքելության
Քաղկադոն, որի Քյուստի էժ. գոր. առն.
մեծիկայ զմեռաց զապազի. գոր. ասորի
Զանգեզ. աշտակերտ նորին. էր. 749. 751

— Ե կանգնեց Երկիայ աստի ձառ-
վոյն, գոր կարգեցին Յոսէփս Ի. և Ք.
Դօլ. 152:

— Ի կանոնաց սուրբ ժողովոյն Պա-
լատիկիւն, զոր կարգեցին Գլուխս Եւ
Յոս. Դոս:

— Ի կանոնաց աստի ժողովոյն, որ
լինեալիքայ, յնքնորոշ հաստատեմէն, որ է
Գրութիւն Զ. հր. 752:

Ի կանոնաց սրբայն Սրբանախ. ԴՐ
ԿԱՐՈՒԹԱՅ ԳՆԱԽԵՐ Զ. ԿՐ. 762-763:

— Ի կանոնաց սրբոյն Բարսիլի, թիւ 111 պար. սահմանադր. փառ. պիտի տեսնուի թիւ 111-ը, որով որոշուած է զի Գլխաւոր Մեծիկ. ինքն. Ստեփանն.

— Ի կանոնաց Յուստսի Լայսկոպոսի Երեսօպոստոլի 7. յետ մահերայ, եղբայրեանն, յորմէ թէ, Այսպէս ուսումն յիշ. աստեղծուին. ետ. 754-755:

...կանոնը նախնական. Բան Ա.
Հարցումն Դեղորոտի քահանայի կեսա-
յուս էկեկեսիոնը. էտ. 755-756:

— Յերկրորդ կանգնե՛ք արդեն Լույսիս-
հա՛յրս։ Եկե՛ք։ Զեղո՛ւք։ Գալա՛նկե՛ք։

կեանքու եկեղեցւոյն վասն Խ.նից Երն-
ջեցելոց, ի պատասխանուոյն. եր. 757:

— Կանոն սբոյն Ապիփանու չորորդ.
եր. 757-758:

Կանոնք երկրորդ սբոյն Աբբա Արիմի-
Յազազս քառասներդ ննջեցելոց. եր. 758:

Ի կանոնական բանից Իրիմիոսի Կե-
սելոյի առաքելոցն, ի բանէն որ զայլա-
զանդացն. Յետ Ե. ամբաստանութեան
շնորհանէ. եր. 758-759:

Սբոյն Առեփի ժամանակագրի, յառա-
ջին զպրութենէն, յերկրորդ բանէն, որ
վասն կանխութեան Աստուածութեան
մերոյ, յորմէ թէ Արդ սկիզբն արաս-
ցուք. եր. 759:

— Երբորդ վասն անուանն Յիսուսի
և Քրիստոսի, զի յայտնի էր և պատ-
ուեալ առ սուրբ մարգարէսն. եր. 759-
760:

— Երեքտասան, որ վասն թաղա-
ւորին Ուռնայի Արզարու. եր. 760:

— Յետ չորսփարտակացն Բանի. ի
բանէ զոր քարոզեաց թաղէսս առա-
քեալ. եր. 760:

— Յերբորդ զպրութենէն, յԷ. բա-
նէն, վասն որոյ յառաջագոյնն մարգա-
րէացաւ Քրիստոս. զաւերածոյն Երու-
սաղէմի. եր. 760:

— Որ վասն Իգնատիոսի և Թղթոց
նորա. եր. 761:

— Ի Զ. զպրութենէն, ի ԺԱ. բա-
նէն, որ վասն Աղեքսանդրեայ եպիսկո-
պոսի. եր. 761:

— Յ Ե. զպրութենէն, ի ԺԷ. բա-
նէն, որ վասն պատկերին որ է ի Պե-
նագա քաղաք, զոր կանդ(ն)եաց կին
տեղատես քոշկեալ ի Քրիստոսով. եր.
761-762:

— Յ Ը. զպրութենէն, ի Ժ. երբորդ
բանէն ի Թղթոյն, զոր զրեաց Փիլէաս
վկայ վասն որոց վկայեցինն յԱղեք-
սանդրիա. եր. 762:

— Ի Ժ. զպրութենէն, ի Դ. բա-
նէն, որ վասն նապակատեաց, յորմէ թէ
քանանայք սիրելիք Աստուծոյ. եր.
762-763:

Ի ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆՅՆ, ՈՐ ԶՍԵՂ-
ԲԵՍՏՐՈՍԷ ԵՒ ԶԿՈՍՏԱՆԴՆՈՍԷ.
յորմէ թէ Եստերիս Պամփղեան զեկե-

ղեցեալանն համագրելով զպատմութիւն:
Եւ յետ քաղմաց ի բանէն, որ հարցա-
փորձէին. զպիբքն Հրէից ընդ Սեղրես-
տրոս. եր. 763-765:

— Ի Սեղրեստրոսի Բանիցն առ
Սիլէոն. եր. 765-766:

Ի ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹԵԱՆՅՆ ՓՈՐՐ
ՍՈԿՐԱՏԱՅ ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼԻՍԵՅ-
ԻՈՅ, որ և սա զՍեղրեստրոսի հայրա-
պետութիւն աննէ սկիզբն, ի բանէ հար-
ցափորձութեանն ընդ Հրէիցն. եր. 767-
770:

— Ի Նոյն զրոց, ի բանէն, որ յա-
ւուրս Յուլիանոսի զարձաւ Աթանաս
յաթոս իւր և եղ սահման հաւատոյ հա-
մաձայնեալ ժողովոյն Նիկիոյ զայս
ինչ. եր. 770-771:

— Ի Նոյն զրոց, ի հաւատարանու-
թենէն Կոստանդնուպոլսի սուրբ Ժո-
ղովոյն. եր. 771:

— Ի Նոյն զրոց, ի բանէն, որ յա-
ւուրս Նեքտարիայ և Թէոդոսի մեծի.
եր. 771-772:

— Ի Նոյն զրոց, ի բանէն, որ
վասն Յովհաննու Ոսկերեալի. եր.
772-774:

— Ի Նոյն զրոց, ի բանէն, որ
վասն զՓոքր Թէոդոս թաղաւորէ. եր.
774:

— Ի Նոյն զրոց ի վերջն պատմու-
թեանցն. եր. 774-776:

Ի ՊԱՏՄԱՐՈՒԹԵԱՆՅՆ ՄԵՆ ՍՈԿՐԱ-
ՏԱՅ, ի Ե. զպրութենէն. Զոր զրեալ
... Բանանայի Դեղորբէ, ի բանէն, որ
զթէոդոսէ Մեծէ. եր. 776-777:

— Ի Նոյն զրոց, ի Զ. զպրութենէն
... վասն Յուհաննու աքսորիցն. եր.
777-778:

— Ի Նոյն զրոց, ի Է. զպրութե-
նէն, ի բանից Աստիկոսի, որ առ
Ասկղիպիոսի Նաւատիանոս. եր. 778-779:

— Ի Նոյն զրոց, ի բանէն, որ
վասն Պրակկի. եր. 779-781:

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅ ՅՈՒՂԻՈՆ ՀՈՌՈՎՄԱՅ
ՀԱՅՐԱՊԵՏԻ, ի Թղթոյն, որ առ Դիոնի-
ւսիոս, ի կանոնաց զիրան կայր. եր.
781-782:

Ի ԲԱՆԻՅ ԱՆԴՐԷԱՍԱՅ ԵՂՐԱՐ
ՄԱԳԼՈՍԻ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ. եր. 782-783:

ՀԱՐՑԱՐՈՒՆԹ ՊԷՍ ՊԷՍ ԵՒ ՊԱՏԱՍ-

ԽՈՒՐՈՒՆ, և առ ի գիրքս կանանցն փոքրս
 ի հիմ. պատիւն, ի բո թէ ի գիւտաց Իրի-
 նիւթի նեւեւայի աստղեղացն. Լաւ-
 ցունն. Ա. հր. 783:

ԹՈՒՆԺԻ ԱՐ ... ԿԻՉԸ ԳԻՍՈՒՍ.
 հր. 783-784:

ՍՐԲՈՅ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
 ԿԵՒՊՐԱՅԻՆՈՅ, յԱնկանց գրոց, յանձնե-
 րորդ ապանն Նիգիլիանոսին խնդրոյ-
 ւեր. 784-785:

— Ի խնդրոյ մ. Կրորդ անգիւստ
 ապանն. հր. 785:

— Ի խնդրոյ մկառանն ապանն
 ԲԻ. Բրդին. հր. 785-786:

ՍՐԲՈՅ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
 ԿԵՒՊՐԱՅԻՆՈՅ ի Հասարոց Գրոցն, զոր
 խնդրեցին ի նմանէ թղթով հրեցունքն
 և քաղաքապետն Միկայիլայ Պամփի-
 րատայ քաղաքի. յետ թանկոյ ... ի
 սկզբանէ ի բանին ԷՊԷ զարդ զայ ...
 հր. 786-804:

— Ի նոյն գրոց, յետ արդարանն.
 լոյն յԱղասայ մինչև ի Յովսէփ. հր.
 804-815:

ՍՐԲՈՅ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ
 ԿԵՒՊՐԱՅԻՆՈՅ, ի սաղմոսաց մեկնութե-
 նէն, ի բանէն որ յերկրորդ սաղմոսն.
 հր. 815-816:

— Յ Ը. սաղմոսին մեկնութենէն.
 հր. 816-817:

— Յ Թ. սաղմոսին բանէ, ի վերջան.
 հր. 817:

— Ի ԵԺ. սաղմոսին մեկնութենէ.
 հր. 817-819:

— Ի ԺԷ. սաղմոսին մեկնութենէ.
 հր. 819-820:

— Ի ԻԱ. սաղմոսին մեկնութենէն.
 հր. 820-823:

— Ի ԻԳ. սաղմոսին մեկնութենէն.
 հր. 823:

— Ի ԻԺԺ. սաղմոսին մեկնութենէ.
 հր. 823-824:

— Յ ԼԲ. սաղմոսին մեկնութենէ.
 հր. 824:

— Յ ԼԳ. սաղմոսին մեկնութենէ.
 հր. 824-825:

— Ի ԽԳ. սաղմոսին բանէ. հր.
 825-826:

— Ի. ԽԶ. սաղմոսին. հր. 826:

— Ի ԽԺԺ. սաղմոսին մեկնութենէ.
 հր. 826-827:

— Ի ԿԲ. սաղմոսին. հր. 827:

— Ի ԳԷ. սաղմոսին մեկնութենէն.
 հր. 827:

— Ի ԶԺԺ. սաղմոսին. հր. 827:

— Ի ԶԱ. սաղմոսին. հր. 827-828:

— Ի ԶԶ. սաղմոսին մեկնութենէն.
 հր. 828-829:

— Ի ՂԲ. սաղմոսին. հր. 829-830:

— Ի ՂԷ. սաղմոսին. հր. 830:

— Ի ԺԶ. սաղմոսին մեկնութենէն.
 հր. 830:

— Ի ճԸ. սաղմոսին. հր. 830-832:

— Ի ԸԺԺ. սաղմոսին մեկնութենէն.
 հր. 832-834:

— Ի ԸԺԷ. սաղմոսին. հր. 834:

ՍՐԲՈՅ ԵՊԻՓԱՆՈՒ ԿԵՒՊՐԱՅԻՆՈՅ,
 ի հասին որ ի Սովսէփ Սերմաթացի և
 ի Թաղուսն Տիւսոն. յորմէ թէ «Զի՞նչ
 է այս». հր. 834-837:

ԵՐԱՆԵԼԻՈՅ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԵՐԵ-
 ԲԱՆԻ, ի ժողովոց Գրոցն, ի Գ. հատնն,
 որ է Խորասք որ ի քաղ մերձն յապա-
 կանաքուսաց. յորմէ թէ հանապարհ
 յատաքինութեան. հր. 837:

Լուիմ ի նոյն գրոց, յ Ժ. հատնն
 որ առ յառաջանալն ասացան յառա-
 մար մկրտութեան. յորմէ թէ աներ-
 նեայ է Աստուածն. հր. 837-838:

Լուիմ ի նոյն գրոց, ի ԻԱ. հատնն,
 որ յառաջ «Ի Կրօնադատելի քննարան
 եզրարց և ոչ հակառակ աղասիւն ի Բը-
 նաւեաց. յորմէ թէ Երանեմ Գեղ-
 փոյնի վերելիքն. հր. 838-839:

Լուիմ ի նոյն գրոց, յ Լ. հատնն,
 որ ի կրիս մեղաւոր և ի քաղաքան
 Տէւան յԱրուսազկմ. յորմէ թէ «Զկր-
 կրպազկայ և կնկնողի փրկիլն». հր.
 839-840:

Լուիմ ի նոյն գրոց, յ ԼԳ. հատնն,
 որ քննողմ արքեպիսկոսն ի յառաջնուն
 աւուր Պէնտակոսալիցն. յորմէ թէ ի
 քաղ եղաք քաղաքն գրեան. հր. 840:

Երանելի Յովհաննու Ոսկեր Բանի Ի
 Զքնարաց գրոցն. յառաջին հատնն. յոր-
 մէ թէ Զի՞նչ որպէս և ապա Երանելի. հր.
 840-841:

Նորին ի նոյն գրոց, յԲ. ճառէն, որ ասացեալ յԱրքանամ. յորմէ թէ Տեաւք գիտ պնդակազմ. եր. 841:

Նորին ի նոյն գրոց, յԳ. ճառէն, որ ի բանն Տեառն, եթէ իսկ եկի արկանել յերկիր. յորմէ թէ Տգալոց մանկատը մարք. եր. 841:

Նորին ի նոյն գրոց, ի Զ. ճառէն, որ ի սուրբ առաքեալն թովմաս. յորմէ թէ սբերից զմացեալ պարտոն. եր. 841-842:

Նորին ի նոյն գրոց, յԷ. ճառէն, որ յաբարոն Աղամայ և վասն շար կանանց. յորմէ թէ ի սկզբանէ արար Աստուած: Եւ յետ բազմաց ի բանէն պարտաւելոյ զարամբի կանայս. եր. 842:

— Ի բանէն որ զմաստուն կանանց. եր. 842:

Նորին ի նոյն գրոց, յԸ. ճառէն, որ ի Տեառն խաչելութիւնն. յորմէ թէ Սկիզբն արասցուք սիրելիք. եր. 842-843:

Արամելոյ Յոհաննու Ոսկեբերանի յԱննասի գրոցն, յառաջին ճառէն, յորմէ թէ Զի՛նչ է այս, հոգիւն ո՛չ է սերմ. եր. 843:

— Ի նոյն գրոց, յԳ. ճառէն, որ յաղագս անհասանելոյ. յորմէ թէ Աշխատաւոր մշակք. եր. 843-844:

— Ի նոյն գրոց, Ե. ճառէն, որ յաղագս անհասանելոյ. յորմէ թէ Յորժամ հանգերնեալ ոք իցէ. եր. 844-846:

— Ի նոյն գրոց, յԶ. ճառէն, որ վերագիր Մ. սաղմոսին. յորմէ թէ Կենդանագիրք նման. եր. 846-847:

— ՅԸ. ճառէն, որ ի Պետրոս և յԵղիա, յորմէ թէ Սահաւք են աշխար. . . եր. 847:

— Ի ԺԱ. ճառէն, որ յորժամ հանգերնեալ էք կլանել. յորմէ թէ Մարգատը մեզ ժողովու. եր. 847:

— Ի ԺԲ. ճառէն, որ յաղագս յարութեան, յորմէ թէ Յաղագս զործոց յառաջագոյն խաւանցայ. եր. 847-849:

— Ի ԺԳ. ճառէն, որ ի լուսացումն սոխից աշակերտացն, յորմէ թէ Զողորմութիւն Աստուծոյ. եր. 849-850:

— Ի Ի. ճառէն, որ ի յայտնութիւն ինն կտակին, յորմէ թէ Զուարճանայ անդէտդ. եր. 850:

— Ի ԻԵ. ճառէն, որ յաղագս խաւարութեան, յորմէ թէ Զգարիսեցին և զմատաւորն. եր. 850-851:

— Ի ԻԶ. ճառէն, որ ի հարկու պետն. յորմէ թէ Վարդապետի ուրումն ծառայոյ. եր. 851-853:

Յոհաննու Ոսկեբերանի, յԱնդրեան տաց գրոցն, յԻ. ճառէն, յորմէ թէ Զի՛նչ ասացից, և յետ բազմաց ի վերջս ճառին. եր. 853:

— Ի Դ. ճառէն, յորմէ թէ Աստուծոյ և յետ բազմաց ի վերջս ճառին. եր. 853:

— Ի Ե. ճառէն, յորմէ թէ Բազում աւուրս անցուցայ: Եւ յետ բազմաց, մատ ի վերջս ճառին. եր. 853:

— Ի ԺԱ. ճառէն, յորմէ թէ Յորժամ զմտաւ ածեմ. եր. 853-854:

— Ի ԻԱ. ճառէն, յորմէ թէ զՅառաջագոյն ասացեալսն. եր. 854:

Նորին Յոհաննու Ոսկեբերանի ի խաչելութեան գրոցն, ի Ա. ճառէն, որ ի խաչն և յաւազակն. յորմէ թէ Աշխարհէն մեր ի խաչին. եր. 854-855:

— Նորին ի ճառէն, որ ի խաչն և ընդդէմ Պաղիայ և Փոսթինեա. յորմէ թէ Զի՛նչ ասացից. եր. 855-856:

Նորին Յոհաննու Ոսկեբերանի, ի ճառն որ յայն բանն, որ ասէ, Հայր եթէ կարողութիւն է. յորմէ թէ Ոչինչ անմանք են Եկեղեցւոյ վարդապետք մար. եր. 856-857-860:

Նորին Յոհաննու Ոսկեբերանի ի Յոհաննու աւետարանին մեկնութեանն. ի Ե. ճառէն, ի սկզբանէ. յորմէ թէ Աստուծոյ են բարքոց. եր. 860:

— Ի Զ. ճառէն, յորմէ թէ Ամենայն ինչ նովաւ եղև. եր. 860-861:

— ՅԷ. ճառէն, յորմէ թէ Եղև այր առաքեալ. եր. 861-862:

— Ի ԻԱ. ճառէն, յորմէ թէ Յիւրս անդ եկ. եր. 862:

— Ի ԺԲ. ճառէն, յորմէ թէ Եւ Բանն մարմին եղև. եր. 862-865:

— Ի ԺԳ. ճառէն, յորմէ թէ Եւ տեսաք մեզ զՓառոս նորա. եր. 865-870:

— Ի ԺԵ. ճառէն, յորմէ թէ Եւ ի լրութեան անտի նորա. եր. 870:

— Ի ԺԶ. ճառէն, յորմէ թէ զԱստուած ոչ ոք կտես. եր. 870-871:

— Ի ԺԸ. ճառէն, յորմէ թէ Ի վա-
ղիս անդր տեսանէր նա զՅիսուս. հր.
871-872:

Նորիմ ի նոյն գրոց, յերկրորդ հա-
տածէն, ի ճառէն որ ի կիսն Մամարա-
ցի, յորմէ թէ Ասէ ցնա Սիսուս. կիսն
դու հաւատայ ինձ. հր. 872:

Նորիմ ի բանէն, որ վասն կուրծն.
ի ճառէն յորմէ թէ Ասէ ցգոյրն դաբ-
նեալ: Դու զի՞ ասեմ վասն դորա. հր.
873-873:

Մանգր. — 872 Նորիմ ստորին լու-
սանցքի վրայ գրուած է.

Անդրոյս Լուսն Գեղեցիկ Գե-
հանիս . . . լման ոչ զարի. այլ ճառ ասա
և ճառ անդ. վասն այս չէ յամենեանէն
յայտել զստեղծութեան քան թ ԺԸ Եկե-
նաքնութեան:

— Ի ճառէն, որ ի յարութիւն Ղա-
ղարու, յորմէ թէ. սկիբ ոմն հիւանդա-
ցեալս. հր. 873-874:

Նորիմ ի նոյն, յորմէ թէ Միսլոգն
Սիսուս չնա էր եկեալ ի գեաւոց անդր.
հր. 874-875:

Նորիմ ի նոյն բան. Գ. ճառ. հր.
875-876:

Նորիմ ի նոյն գրոց, յերրորդ հա-
տածէն, յառաջին ճառէն, յորմէ թէ
Թայց ասկայն և յիշխանաց բազումք
հաւատացին. հր. 879-880:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ Գառաշու-
զոյն յան զուսան Զատկին. հր. 880-881:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ Առ զհան-
դերան իւր. հր. 881:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ Ար ընդու-
նի զոր նա ասաքեցից զի՞ս ընդունի.
հր. 881:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ. Ասէ ցնա
փիլիպպոս, Տէ՛ր ցոյց մեզ զհայր. հր.
881-884:

— Ի ճառէն, յորմէ սկիբ սիբէք
զիս. հր. 884-890:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ սնալանե-
ցի զանուն քա մարդկանս. հր. 890-892:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ սնա հառու
նոցա զբանն քոս. հր. 892-894:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ Զայս ի թրեւ
տառք էլ աշխարհաւսն. հր. 894-895:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ Ես յայդ
իսկ ծնեալ եմ. հր. 897:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ Զայնմամ
ես զնա ի ձեռս նոցա. հր. 897-898:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ Զոգան
զարնեալ առ միմեանս. հր. 898:

— Ի ճառէն, յորմէ թէ. Իսկ թո՛վ-
մաս, չի յԲԺ. քն. հր. 899-900:

Յոնանիս Սեկկիւրաւնի Մատթեո-
սի աւետարտեան մեկնութենէն. յառա-
ջին ճառէն, յորմէ թէ Պարս և պատ-
շաճ էր. հր. 900-901:

— Ի Բ. ճառէն, յորմէ թէ. Գիրք
ի ինկիւոյ. հր. 901-902:

— Ի Գ. ճառէն, յորմէ թէ. Կիրք
ի ինկիւոյ. հր. 902-903:

— Ի Գ. ճառէն, յորմէ թէ Արդ
տաճեալն ուղղ. հր. 903-904:

— Ի Է. ճառէն, յորմէ թէ Ժողով-
եալ զամենայն. հր. 904:

— Ի Ը. ճառէն, յորմէ թէ Իրքեւ
եկին ի տունն. հր. 904-905:

— Ի Ժ. ճառէն, յորմէ թէ Բա-
ւտարն յաշտակի. հր. 905:

— Ի ԹԺ. ճառէն. հր. 905-906:

— Ի ԳԺ. ճառէն, յորմէ թէ Զայն-
մամ վարեցաւ. հր. 906-908:

— Ի ԻԺ. ճառէն, յորմէ թէ. Իր-
քն Եսեմ ձիտա զմարմարացն. հր.
908-909:

— Ի ԺԶ. ճառէն, յորմէ Էթէ, Մի՞
համարիք եթէ եկի լուծանել. հր. 909-
911:

— Ի ԺԸ. ճառէն, յորմէ թէ Լուսա-
բուք զի ասացաւ ակն ընդ ակն. հր.
911-912:

— Ի ԻԴ. ճառէն, յորմէ թէ Մի՞
դատիք. հր. 912-913:

— Ի ԻԴ. ճառէն. հր. 913:

— Ի ԻԶ. ճառէն, յորմէ թէ Եւ իր-
քեւ եմուտ նա ի Կափառնայում. հր.
913-915:

— Ի ԻԷ. ճառէն, յորմէ թէ. Իր-
քեւ եկն Յիսուս ի տուն Պետրոսի. հր.
915:

— Ի ԻԸ. ճառէն, յորմէ թէ. Իր-
քեւ եմուտ նա ի նաւն. հր. 915-917:

— Ի ԻԹ. ճառէն, յորմէ թէ Իրքեւ
եմուտ ի նաւն. հր. 917-919:

— Ի ԼԱ. ճառէն, յորմէ թէ Միշ-
ղեւ նա զայս խաւսէր. Եւ յետ բազ-
մաց ի յորդորակէն. հր. 919:

— Թ ԼԲ. ճառէն. յորմէ թէ Ե. մինչդեռ ասէ անցանէր Յիսուս բնոյ աշն. Եւ յետ թագմաց ի Յորդորակէն. Եր. 918-920.

— Թ ԼԶ. ճառէն. յորմէ թէ Ե. Եղի. իբրեւ կատարեաց Յիսուս. Եր. 920.

— Թ Խ. ճառէն. յորմէ թէ Իբրեւ. գեաղին տետի. Եր. 920.

— Թ ԽԲ. ճառէն. յորմէ թէ Կամ որորէր գեառ թագմ. Եր. 920.

— Թ ԽԳ. ճառէն. յորմէ թէ Ս ինչ. դեռ նա խառնէր. Եր. 920-921.

— Թ ԽԷ. ճառէն. յորմէ թէ, Զայս առնալի թառնեցաւ Յիսուս. Եր. 921.

— Թ ԽԸ. ճառէն. Եր. 921-924.

— Թ ԽԹ. ճառէն. յորմէ թէ Եւ իբրեւ. Ել Յիսուս անտի. Եր. 924.

— Թ ՄԴ. ճառէն. յորմէ թէ Ելեալ ի Յիսուս ի կողմանս. Եր. 924-928.

— Թ ՄԶ. ճառէն. յորմէ թէ Ամէն ասեմ ձեզ. Եր. 928-930.

— Թ ՄԸ. ճառէն. յորմէ թէ. Եւ մինչ յորմէն նաքս ի Պալիկէ. Եր. 930-931.

— Թ ՄԹ. ճառէն. յորմէ թէ Վայ ախարարի. Եր. 931.

— Թ ԿԲ. ճառէն. Եւ Եղի. իբրեւ կատարեաց Յիսուս գրանե. Եր. 931-932.

— Թ ԿԳ. ճառէն. յորմէ թէ Եւ առնալի մի ամ ժամանա. Եր. 932-933.

— Թ ԿԷ. ճառէն. յորմէ թէ. Եւ մինչդեռ Ելանէր Յիսուս յերուսաղէմ. Եր. 933-935.

— Թ ԿԶ. ճառէն. յորմէ թէ. Եւ իբրեւ Ելին նոքա յերթեմի. Եր. 935.

— Թ ԿԷ. ճառէն. յորմէ թէ Եւ իբրեւ Եմուս ի տաճարն. Եր. 935-936.

— Թ ԿԸ. ճառէն. յորմէ թէ Այլ միւս եւս ասեալ. Եր. 936.

— Թ ԿԹ. ճառէն. յորմէ թէ Պատասխանի եւ Յիսուս. Եր. 936.

— Թ ՂԱ. ճառէն. յորմէ թէ Իսկ Փարիսեցիքն. Եր. 937.

— Թ ՂԷ. ճառէն. յորմէ թէ Ի թգնեայ անտի. Եր. 937-940.

— Թ ՂԸ. ճառէն. յորմէ թէ Յայն. ժամ նմանեալ լիցի. Եր. 940.

— Թ ՂԹ. ճառէն. յորմէ թէ Յոր. ժամ դայցէ որդի մարդոյ. Եր. 940.

— Թ Ղ. ճառէն. յորմէ թէ. Իբրեւ Եկն Յիսուս ի Իեթանիայ. Եր. 940-941.

— Թ ՂԱ. ճառէն. յորմէ թէ Յա. ուղնում անուր Բաղարջակերացն. Եր. 941-942.

— Թ ՂԲ. ճառէն. յորմէ թէ Մինչդեռ ուտէին նոքա. Եր. 942-945.

— Թ ՂԳ. ճառէն. յորմէ թէ, Յայն. ժամ դայ Յիսուս. Եր. 945-947.

— Թ ՂԴ. ճառէն. յորմէ թէ. Եւ ահաւարի մի ոմն. Եր. 947-949.

— Թ ՂԵ. ճառէն. յորմէ թէ, Յայն. ժամ թգին. Եր. 949-950.

— Թ ՂԶ. ճառէն. յորմէ թէ. Եւ Յիսուս Եկն Եկաց. Եր. 950-951.

— Թ ՂԷ. ճառէն. յորմէ թէ, Յայն. ժամ գինուորք դատարարն. Եր. 951.

— Թ ՂԸ. ճառէն. յորմէ թէ Ի վեց ժամէ խաւար Եղի. Եր. 951-952.

— Թ ՂԹ. ճառէն. յորմէ թէ. Ի վաղի անդր. Եր. 952-953.

ՅԱԳԱՅԻԱՆԳԵՂ ԵԻՍ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆՅՆ. յորմէ վասն չարչարանաց սրբոյն Դրիգորի, ի բանէն, զոր ի կատարանին աղաւթեաց. Եր. 954-957.

— Ի նոյն գրոց, յառաջին աղաւթիցն սրբոյն Նովմարմա. Եր. 957.

— Ի նոյն ճառէ, յԱղաւթեանցեղիա բանից. Եր. 957.

— Ի նոյն գրոց, ի բանից, զոր խաւանցաւ սուրբն Դրիգոր, յորժամ Ել ի վերապէն. Եր. 957-958.

— Ի նոյն գրոց, ի վարդապետութենէն սրբոյն Դրիգորի. Եր. 958-968.

ԱԻՆԲՆ ՈՐԳԻՆ ԱՄՈՒՆԺՈՂ, ա՛ռ զկերպարանս Աղամայ, ի նմանութիւն ծառայի, և Եղի ինքն իբրեւ մի ի մարդկա՞ն խօսքերով կ'ընդհատին և կ'ը վերջանան ՄԱՂԿԱԲԱՂԻՍ Նաւաքումները:

Ա Ա Տ Ո Ւ Ա Մ Ա Շ Ո Ւ Ն Գ

(Միայն 15 գիրք «Առաւած»էն մինչեւ «Ա. Եգր» Գ. 35)

Թուղթ, իշխադրուած ինչ ձեռագիրքաւոր ժողով. (=14) թերթ, իւրաքանչիւրը 12 թուղթով. Հետեւաւորը 14x12=168 թուղթ կամ 330 Երես: Մեծութիւն՝ 20,5 x 20 ս.մ., Մեծ, գրութեան՝ 18,5x13 ս.մ. Երկրիջեան. իւրաքանչիւր էջ (=սիւնակ); 11 ս.մ. և 51 տող: Նիւթ՝ ընդհանրապէս բնական մազադաթ. տեղ տեղ մազադաթացած թուղթ: Գիր՝ սքանչելի կերպով զեզեցիկ մանր բոլորագիր:

Նկարներ, կիսախորաններ, խորաններ, լուսանցադարեր, զարդագրեր (մարդագիր, թռչնագիր, ձկնագիր) թէև չեն աւարտած, բայց աւարտածները հիանալի են: Ամբողջ խորան մը Արաւոնց (=ձնեղաց) գրքին սկիզբը կայ. որ լաւ է պահուած և փաստած է: Առաջին թաղարարութեանց նկարն ու խորանը բոլորովին թերի մնացած է. նկարին վարը գրուած մութ-կարմիր յիշատակարան մը (մէկ տող երկաթագիր) քերուած և քնջուած է: Իսկ Պեւականին խորանը, լուսանցադարը, և զարդագրերը հիանալի են. կապոյտ, կարմիր, սևիկ, ճերմակ, մութ-կանաչ գոյներու զեղարուեստական չքնաղ համադրութիւն մը: Ձեռագիրն ինչպէս որ շատ վարպետ գրչի մը, նոյնպէս շատ նարտար ծագկողի մը — ձեռք միեւնոյն անձը չէ — ձեռքէ ելած է:

Հաւանաբար հիանալի նկար մը և խորան մըն ալ Արաւոնց գրքին սկիզբը կար. ժամը դի Ա. թերթին երեք մագաղակները անտարակոյս տգէտ ձեռքով մը կտրուած հանուած են, ուր հարկաւ գրքին Նախագրութիւնն ալ կար, հաւանաբար յիշատակարան մըն ալ:

Բոլոր գլխագիրներն և «Առտուած», «Տէր Ան», «Տէր» անունները մութ կարմիրով գրուած են: Խորագիրներ սուր և մութ կարմիր խառն են: Կիսկատար մնացած կիսախորաններ, լուսանցադարեր, նկարներ (լուսանցքի

վրայ) գլխագիրը, տառնց բոլորին ալ ուրուագրիները մութ կարմիրով գծուած են, Վաւարկ մնացած ամբողջ և կէս էջեր (=սիւնակ) շատ են ձեռագրի մէջ: Գրիչն է Աստուածատու Երեմի: Գրքին տարբար թուական շուրի ձեռագիրն է: Կապի՛ կաշի զարդարուն կաղապարով կազմը թուցած է. թէևս զէշ պահուած է ձեռագիրն, որովհետեւ խոնաւութեան տակ աղտոտած և կարկամած մագաղակներ ունի, վերջերը, բայց իր ընդհանուր վիճակին մէջ լաւ հանգամանքով մը կը ներկայանայ:

Ձեռագիրն կարեւոր յիշատակարաններէ զուրկ է: Բարեբախտաբար գրիչին անունը պահուած է եղած յիշատակարաններէ մէկուն մէջ:

Դատաւորաց գրքին գլխակարգութեան վերջը սա տողերը կան.

— «Ո՛ր ալք որ խաւարիս,

Ո՛ր լեզու որ զաղարիս,

Ո՛ր բերան որ խփիս,

Ո՛ր մարմին որ փլչիս,

Ո՛ր գիր որ մնաս,

Ո՛ր մատունք որ հոգանաս,

Ո՛ր եղբայր որ կարգաս,

Ո՛հ թէ զգծողս մոռանաս,

Այն որ առան է ի տուրս բարեաց,

Յիսուս Քրիստոս Տէրն Տէրանց,

Ձեզ յիշողաց մեզ մեղաւորաց,

Պարգևեացէ վարձս բարեաց:

Յետոյ գրքին գլխակարգութեան վերջը.

— «Ո՛ր գիր որ մնաս,

Ո՛ր ձեռն որ հոգանաս,

Ո՛ր եղբայր որ կարգաս,

Ո՛հ թէ զգծողս չմոռանաս,

Ազալիմ ազալիմ,

Հանդիպողացդ պաղատեմ,

Մեղաք մածեալ և սեւերես եմ,

Գծողդս Աստուածողորմի խնդրեմ:

Իսկ Առաջին թաղարարութեան զբլխակարգութեան վերջը, — «Եւ գիտ

զնուսատ և զանարժանս, զծոյս և զպզկերզս ի զործս բարեաց, զզոռոյ սուտանուն զԱստուածաբաւ երեսն, երեսն ի զհարին զնելով աշաշեմ, զհանդիպողքդ աշամ մատենիս, զմի Աստուած ողորմի յիշել կամ Հայր մեղայի մի: Եւ որք յիշէ և լի բերանով Աստուած ողորմի ասէ, Տէրն մեր Բիսուս Քրիստոս ասէ ողորմեսցի յիւր միւսանգամ զաշտեանն ամէնս:

Ձեռագրիս բովանդակութիւնը

Շատ հաւանական է որ երկու հատորէ բաղկացած Աստուածաշունչի մը առաջին հատորն է այս, որ կը բովանդակէ հետեւեալ գրքերը.

1. Արարածք.
2. Ելք.
3. Ղեւտականք.
4. Թիւք.
5. Երկրորդ Աւրէնք.
6. Յեռու Որդի Նաւեայ.
7. Դատաւորք.
8. Հուսիթ.
9. Առաջին թագաւորութեանց.
10. Երկրորդ թագաւորութեանց.
11. Երրորդ թագաւորութեանց.
12. Չորրորդ թագաւորութեանց.
13. Առաջին Մնացորդաց.
14. Երկրորդ Մնացորդաց.
15. Առաջին Եզր. (մինչև Դ. զլիսուն 35 համարին առաջին բառերը. — «Մէջ ապաքէն մե՛ծ է այն»):

Ձեռագրիս մասնաւոր յաւկութիւնը

Ձեռագրիս համար մասնաւոր յատկութիւն մըն է անշուշտ իւրաքանչիւր գրքին միահեա, այսինքն՝ առանց զլիսարժանութեանքու և հետեւաբար առանց անատումներու անընդհատ զըշտութիւնը:

Այսուհանդերձ զլիսահամարները նշանակուած են լուսանցքներու վրայ. ասոնք կը համապատասխանեն այն

զլիսահամարներու, որ ապագրուածներու վրայ կը պահուին:

Աւելի մէկ յատկութիւնն ալ ձեռագրիս է Ֆոսնկ կամ լատին Աստուածաշունչին (Վուլգատա) հետ համեմատութիւնը: Այս համեմատութիւնները կարծադեպով նշանակուած են լուսանցքներու վրայ. հայկականը սեւագեղով է. զորօրինակ.

ԽԲ աշինքն մեր ԽԲ. զլուսը կը
Ֆոս համապատասխանէ Ֆոսանց
ԺԷ (=Վուլգատայի) ԺԷ. զլիսին:

և այլն ձեւերով:

Իսկ ԱՄ. թագաւորութեանց» սկիզբը, ստորին լուսանցքի վրայ նշանակուած է. «Ի այս զլուսն Ֆոսանկն ունի համարս ԼԱ.»: Հարկաւ իւրաքանչիւր գրքին սկիզբը ապաքէն պիտի նշանակէր Դրիշը, բայց այս համեմատութիւնն ալ թերի մնացած է:

Ձեռագրիս իր այս յատկութեամբ կը յիշեցնէ Զօհրապեանի զորձածած ձեռագիրը (հմտ. Աստուածաշունչ մատեան, տպ. Վենետիկ 1805, եր. 6. առաջին սիւնակ):

Զմոռնաւք նաեւ Որդինչեան նշանները (✱), զոր նա զորձածեց իր վեցիջեան Աստուածաշունչին համեմատութիւնները նշանակելու համար: Այդ նշանները ձեռագրիս մէջ զորձածուած են Ելից գրքին համար:

Այս ձեռագիրը յայտնապէս կիւրիկեան զըշտութեան զպրօցին կը վերաբերի և հաւանաբար ԺԲ. դարէն առդին պէտք է զնել իր զրութեան թուականը:

Մատ. — Ձեռագրիս մասին զրած ենք արդէն Արեւիլ օրաթերթի մէջ. 1903, թիւ 5213-14, յիշմիտենի Աստուածաշունչի նոր ապագրութեան առթիւ զրուած յողուածներու մէջ:

Հ Ա Մ Ա Ռ Օ Տ ՈՒ Թ Ի Ւ Ն

ԲՈՒՐԻ ԱՍՏՈՒԱԾԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ԱՐԲՈՅՆ ԹԱՄՈՑԻ ԱԳՎԻՆԱՅՈՑ

ԷԻ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԳԼՄԱՍՎԱՏԻ

Թուղթ՝ ձեռագիրս մաս առ մաս իջագրուած է. այսպէս ունի $422+27+204+176+188=1017$ երես: Թերթերն ալ այդպէս մաս առ մաս թուագրուած են. իւրաքանչիւր թերթ 12 թուղթով. ԺԸ.+Ա. (այս թերթը 14 թուղթով) + Թ.+Ը.+Թ.=ԽԵ. որ սակայն ճշգրիտ չհամապատասխաներ 1017 երեսին, այլ աւելի կու տայ $45 \times 25 = 1080$: Մեծութիւն՝ $25 \times 18,5$ ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ $18 \times 13,6$ ս.մ. երկսին, իւրաքանչիւր սինակ կարմրադեղով դժուած՝ 6,4 ս.մ. 31 տողերով: Նիւթ՝ հաստ, բամպակ թուղթ, տողաշարուած: Գիր՝ նոսր, լատինական շեղագիր անցում մը: Խոսքերը և սկզբնաղբիւր, նոյն իսկ տուններու առաջին բառեր սուրբով գրուած են: Դասակարգումը են իւրաքանչիւր մասին վերջերը քանի մը թուղթ կամ երես: Կազմ՝ կաշի փայտ: Իւրաքանչիւր մասը դիրքին դռնելու համար մետաքսէ երկր փակցուած է լուսանցքի վրայ 2,3,4,5 թուագրութեամբ:

Ձեռագիրս լատ. պահպանուած է հակառակ խոնաւութեան որ ազդուած և ղեղնացած է գրքին վերին մասը և հակառակ ցեցին, որ սկսած է շարափել:

Ձեռագրին առաջին մասին թարգմանին է Կապույթիկ Յովհաննէս վրդ. 1735ին: Երկրորդ մասին, այսինքն Դամասցոսի զործերուն համար ունէ յիշատակութիւն չէ եղած:

(Ա. ՄԱՍ)

1. «Համառօտութիւն բոլորի Աստուծաբանութեան Թովայի Ազովնացոյ».

Կապույթիկ՝ սա ծանօթութեամբ կը սկսի իր թարգմանութեան.

— «Բան զրուատական շարադրեալ ի ներբողումն մեծի, վարդապետութեան, Թովայի Ազովնացոյ, յայմն ումնմն

և ընկալեալ ի համուց Աստուծաբանից և փիլիսոփայից, զոր գեալ յայ ուրիշ ի մեր բարբառ յայմն բարձրանեալ, թէպէտ՝ չիցէ բանն հեղինակին. սակայն զի է ի զովութիւն նորին բարդադրեալ, սակա որոյ ոչ ի բրբա. անպատեհ իմն երեւեցաւ. մեկուսարար յսկիզբն նորին բանից ներմուծանել: — Այլ յաւելաւ խոստովան լինիմք թէ երկնչիմք ի զատապարտութենէն, որ պահեալ է յաւուր զատաստանին, խառնոցացն զվարդապետութիւնս այլում ումնմն հեղինակին»:

Աւարտ եղիցին:

Յազգաւ թէ որո՞յ վարդապետութեան իցեն հետեւեւոցք զուսարք Աստուծաբանիցն զասուց. այսինքն՝ ձիվան Տոնակօրի թէ Թովայի Ազովնացոյ՝ այս սկսուածով երկար ներբող մը Ազովնացոյն վրայ (եր. 1-18):

Տեղ տեղ դիտողութիւններ գրուած են լուսանցքներու վրայ, որոնք ոչ-հաւանողի մը զգոհութիւններն են. զոր օրինակ, ի միջի ալլոց, եր. 4 երկրորդ սինակի ներքին լուսանցքին վրայ. «Իրօզն տանի զայս թարմանոցն որ այսպէս առասպել չի թարմանէ»: Եր. 16 երկրորդ սինակի ներքին լուսանցքի վրայ. «Աւ Կապույթիկն Հայոց՝ իսկ ոչ է պատուելի»: Եր. 17 երկրորդ սինակի արտաքին (կողմնակի) լուսանցքին վրայ՝ «Մ՛հ բաւ տանկաց է, ուստի ածելն զնա ի մէջ հայկաբանութեան կարի խայտատակ» եւն.:

Այս երկար, չափազանցուած և մանաւանդ առասպելական ներբողը, որ այդ դիտողութիւններու տեղի տուած է, Կապույթիկ ստպէս կը վերջացնէ.

— «Արդար և ապաքին Աստուայ այս հանգոյն աստղին մոզուց, եթէ կանուխ

ժամանակաւ, այս է նախ քան զնիկեական ծաւալեալ ծագեցեալ իցէր տարածելով զմահանչ յւրս, ոչ իսկ և իսկ խաւարեցեալք կամ նահանցեալք էլին լուսինքն և արեւունքն այնոքիկք մեծամեծն, որք ասուերանալոյն իւրեանց զուրկս արարին զաշխարհս ամենայն ի լոյսոյն ճշմարիտ հաստոյն, և այսքան ի մէջ Կապուսիկ և աշխարհ:

Քան քաղաքանիկն առ բնութեանս և խոստովանութիւն նրապարականն,

ի ժամանակս Պաղոմէոսի երեւեցոյց Աստուած յեղիպոսոս զոմանս իւրոցն քարոտաց զմերձակայն և զմանօրնս, այս է թարմանս, որք իբրեւ երկրորդ բերանք Աստուծոյ կամ լեզուք, յայտնիցին աշխարհի գիտեցեալն յախտեանից զսիրտն, կամ զհանձնսն Աստուծոյ, որք զանձեցեալք յարգազեալք մեան ի մատենանս քարոզացն Միօնի:

Հուսկ (յ)եւոյ երեւեցոյց և զայլս կարի ազօսս, ի մէջ որոց զխաւորք էին ութն, չորքն Առնաց և չորքն Լաթինացոց. ուստի առաջինքն այնոքիկք և վերջինքն այսոքիկք եղեն ապաքնն և երեւեցան իբր խորհրդակիրք Աստուծոյ և գիտակք նորին զազոտեացն աշխարհի աստ. ըստ զազափարի առաջին քահանայապետին օրինակ և խորհուրդ ապագայ իսկութեան, թարմանէր զՄօսէս առ ժողովուրդն, զորս նա Հանայր զայս ասնելով ի բաց շարժել յամենայն երկրայաթենն և ի յօտարօտի զգամանաց, մի զուցէ անծանօթ եղեալք ի մարդարէութենն անտի, արշաւեցին ի կորուստ:

Արդ ի վերջինս այս և ի ծածուկ ժամանակի երեւեցոյց ևս զոմն ասուեր այնոքիկ արեւազկանաց զգոչեցեալն Կապուսիկ Յօմաննիս, տեղեկեալեալ վարդապետ, զթոռն մեծին Հայկալ, գիտեալայազօտն մարտիկն ընդդէմ Աստուծամարտից և խախտողաց հիմանն տան նորա, զաշակեալեացեալն զերանշակ և ամենաբարձր զպարտանն ռոքփականափիսէ յորհրդեալ, որոյ ի շնորհածաւալ յարգանքի մնալով իբրեւ երկոյսաստան ամօք սաղմնաւորեալ, մօրս այս ամենազթաթի որդիացեալ ծնալ ի պատկեր ըստ գիտութեան կամ իմաստու-

թեան երկնօղին իւրոյ, ըստ կարեաց և չափու յատկութեան իւրոյ, ուրանօր զարգացեալ կաթնով մեծաց և փոքոց ուսմանցն. ապա ստիպեալ և շարժեալ ի նմանէ յաջորդութեան հոգւոյն ի պաշտօն անտարանական քարոզութեանն և լուսարար ի զօրծ ևս թարմանութեան:

Բայց արդէնս թէպէտ ոչ տակաւին եղև ձեռնամուխ թարմանութեան Աստուածային մատենիցն յատկապէս և սեփականօրէն կամ նորին խորհրդոցն ծածկեցեալոց յախտեանից, սակայն վասն պատահեալ նարկաւորութեան եղև նորին խորհրդոցն ծանուցանողաց և մեկնչաց նարցն որոց մատենիցն և բանիցն և ի նոսրին ամփոփելոցն զգամանց: Ի մէջ որոց, որպէս աստանօր տեսանի մանաւանդ սրբոյն թիմայի հրեշտակային Աստուածաբանից կառափի, այսինքն Ազոխնացոյ և Նորահայեաց վարժապետին Որով եկեղեցին Աստուծոյ և Քրիստոսի՝ յաղթէ կամակորաց վիշապաց, խցէ զբերանս գիշատողաց առեւծոց, խորտակէ զխայթոց մահաբեր օձից, փշրէ զնիզս միզակալ զբանցն զծխոց, վանէ և ի բաց կորզէ զսխրամած զերկունս մահու, ցրուէ և բնաւին զգայ և ոչինչ զբռնութիւն զազանաբարոյ բռնաւորաց: Որ իբրեւ զրազայ թուցեալ ի յօդս ի բարձանց անտի շրջի և Հանայ թաթափի ի ձեռաց որսողաց զօրսալիս: Ուստի պահեալ զամենայն զկանոնս և զպատուիրանս հաստատրիմ թարմանչաց, ըստ արեւոտին և ըստ ամենայն ամենայնի ուղղափառ վարդապետութեան կամ ըստ հաստոյ որոյ եկեղեցւոյն Քրիստոսի Աստուծոյ, ամենայն հոգաբարձութեամբ, թարց ամենայն սղալանաց և մեծաւ զգուշութեամբ որպէս պահանջէ հաստատրիմ թարմանչութիւն և ուղղափառ հաստան մեր, նաեւ երկունքն այնորիկ մեծի Աստուածաբանից ուսուցչին՝ թարմանեաց, այնքան մինչ զի համարես թէ քառ առ քառ իցէ. իյլ սակայն երէ (sic!) զստոյցն ասացից, մանաւանդ ըստ զօրութեան և մտացն:

Փառքի որ կամի ըստ առաքելոյն

նզով լինելի ի Քրիստոսէ վասն եղբարցն, ո՛չ բնաւ երբեք հաճի աշխարհել կամ փոփոխել զմիտն և զբանն հեղինակին, մի՛ գուցցէ իբրաւի նզով լիցի ի Տեսաւնէ և եղիցի պարտապան համարութեան. և մի՛ գուցցէ բնկալցի զնզով հարցն սրբոց և սրբոց սիննոգոսաց յանձն իւր. մի՛ գուցցէ դատենցի բնդ զօգս և բնդ աւագակո, որոց հանգոյնք են ամենայն ապականազք մատեննից և աշխարհազք բանից և մտացն հեղինակաց մինչև ե. ցիկաւ մի իսկ. ուստի Աստուած ապականելոց է զմարմինն և զնոգի նաեւ զփրկութիւնն աշխարհեացն. սակս որոց ասեմ լամ. որ ժողիւն զհաւատն և զպաշտելն Աստուած (որ ապաքնն փոխէ իսկ) քան զփոխելն զմիտն և զբանն հեղինակին, ո՛չ միայն զբարին, այլ և զչարն:

Աստուած է զի որ ոչ զիտէ կամ ոչ զգալ իսկ զմիտ հեղինակին կամ զբանի նոցին. պարտաւորի ոչ համարձակել մտանել կամ մատչիլ ի պաշտօն թարգմանչի, մանաւանդ մեկնչի. ուստի պատուելոցաց առաքնայն ամբ՝ բազում վարչապետք լինելոյ, մի՛ գուցցէ ապալ ի անկզ դատաստանի պարտ լիցի նմալ ստորջանալ և ոչ գտանել զթողութիւն՝ հանդոյն Յուդայի իսկարբիտացոյ: Զի թէպէտ յայնժամ ազադակեալ ասասցանք քաւ լիցի «զի զարին անպարտ մատենցի», սակայն ո՛չ եղիցին լսելիք ձայնից նոցա:

Վա՛ յուրեմն այնոցիկ, որք քարոզեն ըստ յաջողութեան խոտորնակ հոգւոյն. զի առէ Առաքելոյն, որք աւելի կամ պակաս քան զայն, զոր մեք ձեզ աւետարանեցաք, եթէ հրկշտակ երկնից եւս իցէ, նզովիալ եղիցի:

Առաւի յաղապ աշտորիկ թարգմանելոյն աշա վերողորեալ զպուշացաւ. ամենայն հաւատարմութեամբ թարգմանել աշխարհն մինչ զի ոչինչ բնաւ ամենեւին աշխարհած կամ օտարամիտ ներմուծաւ:

Բայց սակայն եթէ ըստ բնածին սովորութեան իւշեանց աշխարհաւորն յաւելելով կամ նուազելով կամ զչար միտս իւրեանց ներմուծանելով՝ բնկալցին զնզովն զայն, զոր Յօհաննէս ի 22 գլուխն Յայտնութեան 18 և 28՞ հրատարակէ:

Մեկս որոյ երկնիւղ մեծ է ի թարգմանելի և ի մեկնելի զմատենան Աստուածաբան և սրբոց հարցն, կամ զբանն նոցին մա՛նաւանդ զծածակս մի՛ գուցցէ զթեոցն ի մատենա հաւատոյ և հաւատարմութեան:

Դարձեալ եթէ ոք զիտէ զհարտաստութիւն կամ զարհեստ հոգեւորական, պարտ է թարգմանել ըստ յատկութեան երկոցունց լեզուաց. աշխնքն յայնմից առ յոր թարգմանի և յայնմի՛ յորմէ թարգմանի. զոր սրինակ եթէ ի լաթին-նականէն առ հայո. զի որ ո՛չ է կիրթ չափարանութեան և լաթինաբանութեան, ըստ պարզութեան ոչ կարէ թարգմանել: Այլ օտկայն և ոչ վասն հայկարանութեան կամ վասն այլ արւածքին պատճառի զա՛րտ է թիւրքի գոգիկ միտն և զուցարափառ վարչապետութիւն եկեղեցւոյն Քրիստոսի, զոր ոմանք հոռոյական յորջորջեն: Իսկ այլք կամին զի իցէ Յունացն, որք զմերն միահամուռ կամօք ասեն զոյ անգրաւ յաւեական եկեղեցւոյն: Սակայն ես ասեմ և բազմամ զոյ մանաւանդ անդամ հոռոյական եկեղեցւոյն, քան Յունացն, զի ոչ ունիմ ուստեք իմեք զփկալութիւն թէ իցէ մերն նախ և արդ առաջին եկեղեցի քան զայլս. ունոզ ինքեան զհետեւոց զՅունացն և զլաթինացոցն, թէպէտ իցէ ի բնէ բարձրագուն և համբաւուն և ամենայն քաղութեամբ պերտացեալ ի մէջ աշխոյ անցանց (անձանց), որպէս արեւ յատեղս, ոչ վասն ամենայն պատճառի, այլ վասն ոմանց և բազմաց պատճառաց:

Այլ աշա եւս ստոյգ է, զի վասն միոյ միայնոյ թի՛ մամենեքեան ջանան նաեմացուցանել զարեղակն մեր: Ո՛հ ցաւոյս, և յերբ իցէ թէ թշկեացի:

Այլ ես եղէ որպէս մարդ, որ ոչ խօսի, որոյ ոչ զոն խօսք ի բերան նուրաւ. միայն լամ և ոգրամ զաղէտն ծնողին մէրոյ և կրկնեմ առկալ զբանն Առաքելոյն. ո՛րք զպիր, ո՛րք քնիթ, և ցանկամ ելանել մանաւանդ աստի: Եւ բնդ Մարգարէին կոծեմ զանձն իմ և ասեմ. վա՛յ ինձ, զի բնդ երկար եղեւ

պանդխտութիւն իմ. թերեւս մի՛ տեսցէ
ապն իմ զպզծութիւն աւերածոյն:

Եղև ուրեմն զի յամս Փրկչին 1735,
ի քաղաքն Ղալաթիայ կոչեցեալ թաղն
Պէկոզլու թաղմանեալ աւարեցաւ
առաջինն առաջոյն թոմայի Ազգիւնաց-
ւոյ Աստուածաբանութիւն. իսկ ոչ թո-
ւորն, այլ միայն աշխարհն, որքան պատ-
կանի առ միութիւն Աստուծոյ, ի բաց
թողեալ զերրորդութեանն:

Վասն զի որ խնդրեաց զթաղմա-
նութիւնս պատրեաց զթաղմանինն կա-
սեցով աշնուհետեւ ի կամացն: (*) Այլ
բայտ մտացն հեղինակին ոչ խտորեցու-
ցեալ յաջ կամ յաճեալ, առանց բնա-
կան ըզմէ ի թաղց կողմնակալութեան:
Եւ մինչ կենդանի է զազափաբն՝ խաչ-
ատաակ իմն է աշխարհումն: Բայց քան-
զի հաստատութիւն, որ ի բաց մերժէ
զամենայն ազտ կամ արտ, պահանջէ
զի մի՛ յարստացոյն ա՛յն, որ ամբողջն
է. հարկիւ ուրեմն պատահի զնիչ առ-
տանօր հեռեւարար և զցանկ թաղմա-
նեցելոց իրացն միայն. ուստի: Եւ կը
զնէ գրգին (Ա. մասին) ցանկը:

2. Սրբոյն Թովայի Աղախնացոյն
հրեայականի միջոցապետին, զնա-
խաղիտութեան և զնախապանմանութեան:

Ընենուած Առաքաբանութեան

Վաստ խնդրոյ և ազաշանաց ձերոց,

(*) Առանցքի վրայ, որտ ընտնի
առաքաբան Զայոց:

(Մանր. Սոյ Մանր. քաղաքումն) Եւ
առ ընտնեալս և խտաբանութիւն հա-
պարտագրեալ խտաբանութեան զտաւար-
բուն քաղաքումն, աշխարհի՛ս Կապույիկի
զտեմ ելած չէ. նապաշտութիւն վրայ ունի
միւս է աւ կը խալի. նապաշտութեան քաղ-
մանի ծանոթութեան մէկը և քիւրս լին-
ւորութեան թաղմանի մը իւր անհիւ
վրայ աղ ձուով ձգեցութեան շատ և
բնէ և ստեղծի ալ Կապույիկի՝ Աղու-
նացոյն վրայ գրած իւր ներգրանցը կը
վերցնեն և եւ աշխարհ ի մէջ Կապույի-
կի: խտաբանութեան և Կապույիկի
և Կապույիկի կը մնայ և կամ պէ՛տ
և յայտ Կապույիկի կը մնայ և կամ
զապաշտութեան:

սիրելի եղբարք, զի ևեզ զհամառօտ
ընտնեալս ինչ զիւրազոյն ոճի. զնա-
խաղիտութեան և զնախապանմանութեան
Աստուածաբանոյ, որով կարիցէք ոմանց
խնդրոց և առաքաբանաց, որք զնո-
ցանց հասարակապէս եղած են ի մարդ-
կանց, պատասխանել: Ուստի ի ձերոց
թաղմանեանցն ըստ կարեացն բաւա-
կանացուցանել ցանկալով՝ ձեռնամուխ
եղէ առնել օգնութեամբն Աստուծոյ,
զորս ազաշանօք խնդրիցէիք: Սակայն
զիտել պարտք թէ ի հնազոյն փոխ-
ստփայիցն և եւ ի վարդապետաց և կե-
ղեցւոյ, թէ հնազոյնիցն և նորազոյնիցն
այս խնդիրս քաղաքապետարար և նըր-
բարար մաղեցաւ և հոսեցաւ, որոց ու-
րեմն ի խորին և յազմկափաթեթ
խնդրոցն և պատճառացն զգուշանալով
զթեթեւ ոմանս և ձերոցն ընդունակու-
թեան յարմար նախարարեցի. ոչ սա-
կայն որք առնելին բաւ առնել կարեն
յայտել խորագոյն և անլուծանելի
խնդրով: Վասն զի բայտ Առաքելոյն Հոռ-
մաշեցւոց 11, անըմբռնելիք են զատառ-
տանքն Աստուծոյ և անընդունելիք են ձանա-
պարհ չորս: Վասն զի ով զիտաց զմիտ
Տեառն կամ եղև խորհրդակից նմա եւն:

3. Համառօտութեան մասն թուոր
Աստուածաբանութեան արտոյն թոմայի
Աղուխնացւոյ, հրեշտակային հեղինակի
և վարժապետի: Առաջին հաստորն
Առաջնոյ մասին, աշխարհն՝ զերրորդու-
թեանն կամ զեր(ր)որդական Աստու-
ծութեանն:

4. Վերահարանութիւնս Աստուածա-
բանութեան. Յազազս սուրբ խորհրդոյ
և կեղեցւոյն առ հասարակ:

Մանր. — Այս մասին վերջը, երես
175-176, տարբեր գրէ երեք սինակ
բան մը գրուած է Աստուածաբանու-
թեան վրայ Հուկո վարդապետին առ-
նելով, բայց չէ աւարտած:

(Բ. ՄԱՍ)

Յովնանեա Դամասկացի

Դամասկացիին համառօտութեանը
երկու մասի բաժանուած են ձեռագրիս
մէջ:

Առաջին մասին սկիզբը գրուած է
նախարար մը առ խորագրին առաջ:

«Դեմքայի գողաբութիւն մտաց եւ յեղուի իմաց»։ որ երեք անգամ Երեմիայի քանատ է։

Եւսգը փութ գտէ Երեմիայի քանտը՝ առ խորագրով՝ «Եւսգը Եւստոպտաքիւն»։ այս բաժանի երկուս գիրք եւ զցանկ սոցա յիւսմանցիւր գիրք զցցնա։

1. «Սուրբ եւ Կառնածաղկեայ Հոր մեռոյ, Յովնանու»։ Դամասկացեայն համադասեայ քան ի Կառնածաղկեայ Կառնածաղկեայ, զնոցայն հանեայն ասելով եւ ի բաց քուցելով զհակառակաբանութիւն ալլոց եւ զուրկամաբան արասպելսն եւ զայն լիւսեղիւյ, զոր բնութեան կեկեղեցիւ»։

1. Յազազս էութեան եւ զոյութեան եւ պատահման. եր. 4։

2. Վասն սեռի եւ սեռականազոյն սեռի, տեսակի եւ տեսակազոյն տեսակի եւ որ առ միմեանս են. եր. 4։

3. Վասն բաժանման. եր. 7։

4. Վասն պատահման. եր. 7։

5. Վասն բաժանեցելոյն. եր. 8։

6. Վասն լրոյ եւ լսողականի. եր. 8։

7. Վասն յարանուելեան. եր. 9։

8. Վասն զինչ է ի եւ ո՛րպիսի ինչ է ի. եր. 10։

9. Վասն էականի եւ անէականի, սեռականի եւ սեռականի. եր. 10։

10. Վասն զոյութեան եւ բնութեան եւ կերպարանի եւ անհատի եւ զիմաց եւ սեռի. եր. 11։

11. Վասն բաժանեցելոց. եր. 11։

12. Յազազս նախկին եւ իմացութեան եւ երկրորդի. եր. 13։

13. Վասն սահմանի. եր. 13։

14. Վասն հոմանունութեան. եր. 14։

15. Վասն փաղանուելութեան. եր. 15։

16. Վասն բազմանունութեան. եր. 15։

17. Վասն ալլեւալլանունութեան. եր. 15։

18. Վասն յարանուելութեանց. եր. 15։

19. Վասն տասանց ազգական ազգի. աշխիւքն՝ ստորորութեանց. եր. 15։

20. Վասն համազգաց եւ համապայից ալլ ազգաց եւ ալլակերպից եւ բաժանման թուոց. եր. 16։

21. Վասն յորում է. եր. 17։

22. Վասն զոյացութեան. եր. 17։

23. Դարձեալ վասն զոյացութեան. եր. 18։

24. Վասն բնութեան. եր. 18։

25. Վասն պատկերի, տալի եւ կերպարանի. եր. 18։

26. Վասն էակի մարմնոյ, որ է աննն. եր. 19։

27. Վասն զիմաց, զոր զէմք երիս սեռս եւ տեսակ եւ աննն մի են. եր. 20։

28. Վասն անհատիցն. եր. 20։

29. Վասն էականի, որ է աննն. եր. 20։

30. Վասն սեռի. եր. 21։

31. Բաժանումն էութեան եւ զպրութեան. եր. 21։

32. Դարձեալ վասն համազգաց եւ համանունաց ալլազգաց եւ ալլ անունաց եւ ալլ տեսակաց եւ որք թուով բաժանեալ են. եր. 22։

33. Վասն քանակի եւ քանիւնութեան. եր. 22։

34. Վասն բնչի. եր. 25։

35. Վասն ոյր եւ որպիսութեան. եր. 26։

36. Վասն առնելոյ եւ հանդիպելոյ. եր. 29։

37. Վասն անկելոյ եւ կալոյ. եր. 30։

38. Վասն ո՛րք ի. եր. 30։

39. Վասն ե՛րք ի. եր. 30։

40. Վասն ունելոյ. եր. 30-31։

41. Վասն ներհակաց. եր. 31։

42. Վասն ունելոյ եւ պակասութեան. եր. 32։

43. Վասն առաջնոյ եւ վերջնոյ. եր. 33։

44. Վասն յանկարծակի եւ որոյ ընդ նմա. եր. 34։

45. Վասն շարժոց զօրոյ. եր. 34։

46. Վասն ունելոյն. եր. 36։

47. Վասն նառելոյ եւ անհառելոյ, որ է այո եւ ոչ. եր. 37։

48. Վասն սահմանի եւ յառաջադրութեան եւ ներքապարեալ խորհրդոց. եր. 37։

49. Վասն անննական միաստութեան հոգոյ. եր. 38։

2. «ՍՐՐՐՐՐ Հօրն մերոյ Յոհաննու Դամասկացոյ Աւանդութիւն ուղղափառ հաւատոյն»։

Բովանդակութիւն

1. Վասն զի անհասանելի է Աստուած և եթէ ոչ է պարտ քննել և խնդրել զոր ոչ է ստուալ մեզ ի մարգարէից և առաքելոց. եր. 43:
2. Վասն ճառելոյ և անճառելոյ. իմանալեաց և անիմանալեաց. եր. 43:
3. Յուցումն թէ զոյ Աստուած. եր. 44:
4. Թէ զի ոչ է Աստուած և անհաս է. եր. 46:
5. Յայտնումն թէ մի է Աստուած և ոչ բազում. եր. 47:
6. Վասն Բանին Աստուծոյ. եր. 48:
7. Վասն արքոյ Նոզոյն. եր. 49:
8. Վասն սուրբ Երրորդութեան. եր. 50:
9. Վասն ի վերայ ասացելոցն. եր. 58:
10. Վասն Աստուածային միաւորութեան և բաժանմանն. եր. 59:
11. Վասն մարմնաւէս ի վերայ ասացելոցն. եր. 59:
12. Վասն նոցա զարկել. եր. 61:
13. Վասն տեղեացն Աստուծոյ և թէ միայն Աստուած է անպարագրելի. եր. 61:
14. Յատկութիւնք Աստուածային բնութեան. եր. 64:
15. Երկրորդ զիքք. վասն աւետեացն. եր. 65:
16. Վասն հրեշտակաց. եր. 66:
17. Վասն սատանայի և դիւաց. եր. 68:
18. Վասն երեւելի և զգալի արարածոց. եր. 69:
19. Յազազա երկնից. եր. 69:
20. Վասն հրոյ լուսոյ և լուսաւորացն ամենեցուն. եր. 72:
21. Վասն օդոյ և չոզմոյ. եր. 76:
22. Վասն ջուրց. եր. 77:
23. Վասն երկրի և որ ի նմա է. եր. 79:
24. Վասն դրախտին. եր. 81:
25. Վասն մարդոյն. եր. 84:
26. Վասն ճաշակացն, որ են մահ. եր. 87:
27. Վասն արամութեան. եր. 88:
28. Վասն երկրաւի. եր. 88:
29. Վասն տրամութեան. եր. 88:
30. Վասն անբջոյ և ցնորից. եր. 89:
31. Վասն զգայութեան. եր. 89:
32. Վասն իմացականին. եր. 91:
33. Վասն յիշողականին. եր. 91:
34. Վասն որ ի ներքոյ ներտրամագրական բան արտաքոյ ասարեւական. եր. 92:
35. Վասն ախտից. եր. 92:
36. Վասն ներգործութեանց. եր. 96:
37. Վասն կամայի և ակամայի. եր. 97:
38. Վասն անձնիշխանութեան. եր. 98:
39. Յազազա զործելոցն. եր. 99:
40. Յազազա պատճառի եղական անձնիշխան. եր. 100:
41. Վասն աշոց, որք ոչ ի ներքոյ. եր. 101:
42. Վասն նախախնամութեան. եր. 101:
43. Վասն կանխադիտութեան և նախասահմանութեան. եր. 103:
44. Վասն Աստուածային կամացն տնորէնութեան և որ առ մեզ քաղցրութեան և փրկութեան. եր. 105:
45. Օրինակ յովութեան Բանին Աստուծոյ և մարմնաւայոյն իւրոյ. եր. 106:
46. Վասն երկուց բնութեանց որ ի Քրիստոս. եր. 108:
47. Տեսակք ի միմեանս տալոյ, օրինակ փոխադրութեան ի միմեանս տալոյ. եր. 110:
48. Վասն թուոյ երկու բնութեանցն. եր. 111:
49. Իբր զի Աստուածային բնութիւն. բոլոր ի ձեռին միոյ անձին միաւորեցաւ ընդ բոլոր մարդկային բնութիւն և զմասն առ մասն. եր. 49:
50. Վասն մի զոյ Բանին Աստուծոյ. եր. 115:
51. Առ որ ասեն եթէ ի միաւորեցելոյ և թէ ի սահմանեցելոյ առեալ ինի քանիսնութիւն բնութեանցն Քրիստոսի. եր. 116:
52. Դիմադրութիւն ասողացն թէ զոյ բնութիւն ասանձինն. եր. 117:

- [illegible]

93. Վասն որինացն Աստուծոյ և որինացն մեզաց. հր. 177:

94. Ի քահանայն շրէից վասն շաբաթուի. հր. 178:

95. Վասն կուսութեան. հր. 180:

96. Վասն Թլփատութեան. հր. 182:

97. Վասն անդի Քրիստոսի. որ է Նեոն. հր. 183:

98. Վասն յարութեան ամենեցուն. հր. 185:

ԹԻԻ 57

Ա Ի Ե Տ Ա Ր Ա Ն

Յուդի, ձեռագիրս չէ իջագրուած, բայց ունի 292 թուղթ կամ 584 երես: Մեծութիւն՝ 22,7×16,5 ս.մ.: Մեծութիւն գրութեան՝ 16,3×10,8 ս.մ. երկսիւն, իւրաքանչիւր սիւնակ 4,8 ս.մ.: Տող՝ 19: Թերթ՝ թերթերուն թուահամարը՝ կազմի նորոգութեան ատեն կտրուած է և միայն ա. ր. գ. թուահամարները մնացած են, որոնցմէ կը տեսնուի թէ իւրաքանչիւր թերթ 24ական թուղթերէ կամ 48 երեսներէ բաղկացած է: Նիւթ՝ բարակ մաշագաթի: Գիր՝ գեղեցիկ բոլորգիր. հնագրական տեսակէտով՝ կ'արժէ ուսումնասիրել ձեռագրիս գրութիւնը: Զարգացիւր, այս կողմէն շատ ավել և ձեռագրիս ոչ միայն գլուխները գեղեցիկ զարգացրել ունին, իրենց լուսանցազարդով (որոնց մէջ լուսանցադարձեր ալ կան պատշաճօրէն), այլ նաեւ միւս բոլոր զլիւսագիրները զուտ ոսկեով գրուած են: Իւրաքանչիւր զլիւսի ալ առաջին տողը ոսկեղիւր է և երկրորդ տողը կարմրագիր: Իւրաքանչիւր Աւետարանին սկսուածն ալ առաջին երեսներուն վրայ՝ ծայրէ ի ծայր զարգացողով (ընդհանրապէս թրուցագիր) են: Խորանք՝ ծանօթ Տասր խորանները աւրող չորիւն կան ձեռագրիս սկիզբը, ունի նաեւ Չորս կիսախորաններ մէջ մի Աւետարանին սկիզբը: Նկարներէն մնացած են Մարկոսները և Ղուկասները: Զեռագրիս զեղարուեստական մասը հետաքրքրական է ըստ ամենայնի և կրնայ բազմաուսութեան եզր մը բլլալ այս տեսակ ուսումնասիրութեան մէջ: Պատկեր են խորաններուն և նկարներուն ետեւի երեսները, ինչպէս նաեւ վերջին երեսը: Կազմ՝ կաշի-փայտ: Կտրուածք-

ները (tranches) ոսկեզօծ: Այս կազմի ատեն ձեռագրիս կտրուած է շատ բան, վասն զի կտրուած են լուսանցազարդեր են: Միւս կողմէն ազատած է ձեռագիրս. վասն զի կ'երևի թէ քահանա և քաջայայտ է առաջին կազմը: Ընդհանրապէս լատ. չէ պահուած ձեռագրիս: Նկարները և խորանները փաստուած են: Տասր խորաններու մագաղաթին վրայ ցեցամեց ծակաթի կան:

Գրի և ծաղկող՝ Մարգիս քահանայ: Թուական 1329 (=22Ը.): Տեղի՝ Սիւ: Տեւ՝ Լեոն Չորրորդ: Փոխադրուած Ա. Նիկոլոս և ետքը (1624թ.) Ա. Առաւածածին եկեղեցիները:

Աւետարանիս զլիւսաբաժանումները, համեմատութիւնները ըստ սովորութեան նշանակուած են լուսանցքներու վրայ: Գլխաբաժանումներուն մէջ նորութիւններ ալ կան և տարբերութիւններ՝ բազմաթիւ: Կատմամբ տպագրութեան հետ, որոնք կը պահեն հին զլիւսաբաժանումները:

Աւետարանիս միայն մէկ և ամբողջական յիշատակարան մը ունի, որ գրուած է վերջը՝ Յովհաննէս Աւետարանէն ետքը. յիշատակարան մը, որ պատմական մեծ արժէք մը ունի:

Փաստը անմասն և անվարձան. փառաց թագաւորութիւն Քրիստոսի, արարածոց Փրկչութիւն, և տիեզերաց զանազան խնդութիւն աւետողին և Հաւորեալ անճառ ծնադին, և անպատու թղթելոյն ի նմանէ Հոգւոյն Սրբոյ անանջատական էութեան, և միապետ եռանձնականութեան: Որ յանկ հանկ հիւսիսայն յանցանաւ, եւ զարթութիւն անպիտան և մեղաւոր գրաւիս, Սարգիս

անաբանքն եւ սուտանուն փանցալի,
զմարդկան անհառ բանին շատ բանք
տնայելնովեան. զիտնարհութեամբ
անպատում իշումն ի շատիւ, ծնանելով
ի սրբոյ կուսն, Աստուած եւ մարդ միա-
ցեալ. որ եւ շնորհաւ սուրբ Նոգոյն
մարմնով անհաղ զարգանալը կատարեալ
զոյ Աստուածութեամբն, մկրտելով յամ-
լորդոյն, առնելով զհրաշա Աստուածա-
փայելուչս, ընդ Նոգոյն եւ զմարմնոց
ախտաբուծելով եւ ապա շարաբանաւ
եւ խաշիւ եւ յարութեամբ, կենաց լեալ
մեզ երաշխաւոր եւ համարձակմամբն յեր-
կինս զքնովիւնս յառաջին փառան վե-
րաթեւեալ, եւ Նոգոյն առաքմամբն ի
զաստ առաքելոցն զմարդկան ընդ Աս-
տուած միութիւն յայտնեալ, յորոյ
զարգացեալ եւ յիշեալ ամառս պիտո-
թեամբ յորքն անապատներէ, զայս
ամենայն զբով առնակցին աշխարհի:

Յրոց Աստուածամայն յանից պիտի
արժանի արտա զինս անարժանութիւն,
քանզի անհաղ կատարելից գրեալ ան-
աստեան, ի թվականի շառոյ, 323.
(=1329), եւ իմով անաբանութեամբս
կատարեալ զամենայն նախ զբանս յու-
ստուն եւ զխաղ անապատն ի սիկե-
նայոր՝ ախտախն Եկեղա՝ զգլխալիւն
կեղաց զմալիկն եւզով յառնակալ, շու-
տալ զխառնիւն եւ զշոք անասունն զն-
նկեղեաց՝ զանաբանն ծաղկովն, եւ
կովն, զովն եւ կրակալովն, որ է նա-
լի եւ Կարպիանոս, կատարեալ յանց նախ
զամենայն իսպառ կարողութեամբն Աս-
տուած, ոչ թէ ի ծանոց, ոչ թէ արգ-
նախանութեամբն Աստուած, ի բնա-
ւորութեան շառոյ՝ զանապատի եւ Աս-
տուածասիւնի ԼԵՒՈՒՆԻ, զորոյ զխաղա-
րութիւն Տէր Աստուած կարողացուցն
աշխ եւ յաւրանս ի վերայ անհաղ
անպատկարացող իւրոց: Եւ զանապատի
զմալիկն զխաղապարտութիւն իւր եւ զթը-
նամբն իւր գերեւելի եւ զանքելով յա-
մալիս եւ խաղանքն արտալն եւ արգ-
նալն նոցա վերեւելի եւ զնալ նոցա
կատարելի: Եւ արգնալ ասլ ի գեր-
ստապանեալ իմն անապատ զարգող
քաղ, խաղապարտութիւն ի վերայ Բարաշ-
կի, աշխալն կատարելից մարդարեւ-
թիւն Յափնայ՝ Աստուածաւոր անա-

նելոյն՝ առ քարեղաշա թագաւորս մեր
ԼԵՒՈՒՆ, 20000000, որդի բարեկաշա եւ
Աստուածասէր թագաւորին շառոյ Աւենի՝
հանգուցելոյն առ Քրիստոս՝ յոյսն ամե-
նեցուն. որ եւ տեսել զորդին որդոց
իւր, խաղապարտութեամբ զամենայն աւուրս
կենաց իւր, յամենայն կողմանց եւ յետ
բազում ամաց՝ Քրիստոս Աստուած իւր
սուրբ արքայութեանն եւ իւր երկնից
թագաւորութեան արժանի արտալն եւ
թագեացել զինքն երկնային պապկան,
եւ զմնալոյն իւր, զարդի թագաւորն Աւ-
ենի եւ զԱստուածասէր թագունին իւր
Ջապլուն, որ եւ Ջապլի կոչուր, եւ զայն-
լի տացել զսուրբ Աւետարանս իւր սուրբ
թագաւորութեանն:

Գրեցաւ սուրբ Աւետարանս ի մայ-
րաւորան Սիս, ընդ անապատս մերոյ
ճեւեակալիւնացն Պարթիկի եւ Միմալի, ի
հայրապետութեան Աստուծոյ Յովսէփոյ
բուրդուղայ Տիւտն Գրիգորիսի շառոյ
Կարպիկեայ:

Արդ աղաշն զամենեւեան, որք
աւկախք ի ամանն եւ կամ ընդարձա-
կէք, յիշեցէք զքարեղաշա եւ Աստուա-
ծասէր թագաւորն ԼԵՒՈՒՆ եւ զմնալոյն
իւր, զառաջին թագաւորքն եւ զխաղա-
նիքն, զի Տէր ողորմեցի նոցա եւ հան-
գուցել զնոսա ի յիւր սուրբ արքայու-
թիւն, ամեն:

Ընդ նմին եւ զիմ զանարժանութիւն
զԱստուծոյ ետառ Քանանայ, եւ զմնալն
իմ զԳրիգոր Քանանայ եւ զԼեւոնի, զպա-
պեանս առ Քրիստոս: Եւ որ յիշել զմեզ
եւ արտի մտաւք մեզաց թագաւորին
խնդրեացել, նա ընդ միտն հարկաւորա-
տիկ առցել ի Քրիստոսն Աստուծոյ մե-
րոյ, որ է արնեալ յախտանս Ամ-
մենո (sic):

Մինչեւ հոս մեկնոյն բոլորապիւր
գրչութեամբ Ասոր կր հետեւի վեց տող
նստր զիւր ուրիշ յիշատակարան մը.

— Եւրոյ ի թվականութեանս շա-
ռոյ, 6689. (= 1684), եղեալ յիշատան
ի սուրբ Աստուածածին ԼԵՒՈՒՆԻ, քանզի
այս յառաջման ի սուրբ Նիկիոյս յա-
րաց նա՛յ տիմ ալեալ եւ մնացելով ամա-
լի, վառն արդ եղեալ ի սուրբ Աստուա-
ծածին, որ հետապագ թեթեւեան եւ յի-
շատագին քառանկ արտա շառոյ մեզա-
ցիւն:

ՊԱՏՄԱՆԹԻԻՆ ԵՄԻՍԻՅ

Քուրքը 276 թուղթ կամ 552 երես: Բնօրինակը 23x16 ս.մ.: Բնօրինակը հաստատուն չէ՝ ամէն երեսի վրայ. և դրքի մեծութիւնն ալ շատ մեծ տարբերութիւն մը չունի: Տողը՝ 20-21, բայց աւելի 21 է տիրոգրը: Թերթը՝ 23 թերթ նշանակուած է, սմանք 12, սմանք 14 թուղթերով: Նիւր՝ հասարակ հաստ թուղթ (papier à la main): Պիւր շեղադիր (հասարակ ձեռագիր), նոյն իսկ թարգմանչին ձեռքէն: Դասարկ՝ սկիզբը և վերջը քանի մը թուղթեր: Կազմ՝ կաշին թէնէլ լաւ պահուած է գիրքը, բայց ցեցեր տեղ տեղ սկսած են շաղափել գիրքը:

Ձեռագիրն է.

«Համալեռնային պատմութիւն Տիեզերաց, որ պարունակէ դամեանայն թագաւորութիւնս ի յառաջակալ ժամանակս իւրաքանչիւրոցն կայսրութեանց. աշխինքն՝ ամենայն ումեք զվիճակս, զքաղաքս, զվարս, զորէնս, զվաճառս, զարտեստս, զկրօնս, զհեղուս և ևն՝ զայլ ինչ հետաքրքրելի և արժանարան, որպէս ի տախտակովն երեւի հանդերձ երկրագրական խարդաշինն:

Բայց այժմոյս նախ հաւաքեալ ի յատուկագոյն պատմողաց, Անկիլիալիօիդալաց, և ի լոյս անեալ ի Յունաց պարզ լեզուի ի Պետրղեոս Քոնստանդինոս Եաննացոյն, և երկրիդէ նուիրեալ պայտապետի և նշարգրողի Իշխարհ Տեառն Տեառն Քոնստանդինոսի Պապականութի. ՀԱՏԻՔ ԱՊԱՏՄԱՆԹԻՆ, որ պարունակէ գիշարագրութիւն մեծին Ռուսիայի, աշխինքն՝ Մօսքովիայի:

Իսկ այժմոյս եւս թարգմանեցեալ ի Յունացն առ Հայս՝ խնդրանօք և ծախիւք Իբեիի խնայ իւլիանի որդի պարոն՝ Միխայիլին, յամի Տեառն 1769. և Յունիսի 13 սկսեալ և յՕղոստոսի յառաջին օրն աւարտեալս:

Թարգմանչիս ձեռագիրը կը նմանի ձարբերողի Նուկաս վարդապետի գրին:

Բովանդակութիւն

= Զառաջարանութիւն համաշխարհային պատմութեանս. եր. 2:

= Պարագիր թագաւորութեանն մեծին Ռուսիայի, աշխինքն՝ Մօսքովիայի:

Պիւլիս Ա. Երկայնութիւն, լայնութիւն և մեծութիւն թագաւորութեան Ռուսիայի. եր. 22:

= Պիւլիս Բ. Բաժանումն թագաւորութեանն մեծին Ռուսիայի ի վիճակս իւր. եր. 45:

Պարագիր վիճակին Մօսքայի. եր. 53:

Պարագիր վիճակին Ինկոիայի. եր. 86:

Պարագիր Բեղլուպոլսոյն. եր. 91:

Պարագիր Քոնստանդ կղզւոյն և ի նմին եղեալ զղկին. եր. 132:

Պարագիր դքսութեան Լիվոնիայի և քաղաքի նորին. եր. 149:

Կղզիք Լիվոնիայի ընդ իշխանութեամբ Ռուսիայի. եր. 190:

= Պիւլիս Գ. Զաղագս վիճակին մեծին Նովոհոստի. աշխինքն՝ Նովոհոստիայի, և յաղագս Բլէսքովի, աշխինքն՝ Բլէսքովիայի, որ ի նմին վիճակի պարունակեալ կայ. եր. 192:

Զաղագս Բլէսքովիայի, հասարակարար Բլէսքով կամ Բերձէվայ. եր. 205:

Զաղագս վիճակին Ռօդովիայի, աշխինքն՝ դքսութեանն Ռօդով. եր. 211:

Զաղագս վիճակին, աշխինքն՝ Մուղղալ կամ Մուղղալիայի դքսութեան. եր. 213:

Զաղագս վիճակին Ինօղլաովիայի կամ Իառօղլաովիայի, հասարակարար՝ Իառօղլաով. եր. 214:

Զաղագս դքսութեան, որ կաշի վիճելաձեղայ կամ վիճելաձէր. եր. 216:

Զաղագս դքսութեան Վօլոսիայի. եր. 223-24:

Զաղագս դքսութեան Վօլոսիայի, հասարակարար՝ Վօլոսիայի. եր. 223-24:

Յաղագս ներքնադռն Նովոկառա-
յի, այսինքն՝ Նիդերնովոկոստ ասի հա-
սարակարար. եր. 227:

Յաղագս դատութեան Ռեզանիայի,
հասարակարար Ռեզան ասացեալ. եր.
232:

Յաղագս դատութեան Ըզմօւլէնքոս.
եր. 237:

= Գլուխ Դ. Յաղագս փոքր Ռուս-
իայի և ի նմին եղեալ վ(ի)ճակացն. և
նախ՝ յաղագս դատութեան Միգիրիայի.
եր. 239-40:

Յաղագս վիճակին Քրձէնիքօփի-
այի. եր. 241:

Յաղագս Ուրբայինայի, այսինքն՝
Գաղազիայի հասարակարար. եր. 242:

Յաղագս Վէլիօսոյ վիճակին. եր.
255:

Յաղագս Դօն Գաղազացն, այսինքն՝
Դօնս գեաացն. եր. 259:

= Գլուխ Ե. Յաղագս վիճակացն
Ռուսիայի, որք հակին առ հիւսիսային
կողմն և նա(յ)ին:

Յաղագս Ֆիրլանտիայի և Քառէլիա-
յի. եր. 268:

Յաղագս ռուսական Լարբօնիայի,
կամ Լարլանդիայի. եր. 275:

Յաղագս Քառկարօյիայի, հասարա-
կարար Քառկարօյ. եր. 304-5:

Յաղագս Դուինայ վիճակին, այ-
սինքն՝ Արխանգելսոսին. եր. 305:

Յաղագս Միքիանէէ ասացեալ վի-
ճակին. եր. 313:

Յաղագս վիճակին Օսդիուսնէ կամ
Ասդիուս. եր. 314:

Յաղագս Մէսմէլէն կամ Իուխօսքի
վիճակին. եր. 315-16:

Յաղագս Բէղլօճ՝րայ վիճակին. եր.
317:

Յաղագս Բէ՛րմիսքի կամ Բէրմիայ
վիճակին. եր. 319:

Յաղագս վիճակին Վիադքայի. եր.
321:

Յաղագս Մաճիկէացն կամ Մաճի-
կիձիայի. եր. 323:

Յաղագս Օսդիուսացն քրտնիք և
վարուց նոցին. եր. 332:

= Գլուխ Զ. Յաղագս Միգիրիայի,
հասարակարար Միգիրիայի. եր. 338:

Յաղագս թագաւորութեանն Ասդա-
խանին. եր. 379:

Յաղագս Տաղիստանի. եր. 391:

Յաղագս մեծին Պուլկարիայի. եր.
395:

Յաղագս վիճակին Գաղանիօսի, հա-
սարակարար Գաղան. եր. 396:

— Դլուխ Է. Յաղագս հասակի,
այսինքն՝ մեծութեան Ռուսացն, բնա-
ղնութեան, առողջութեան, այսինքն՝
խառնուածոցն և արիութեան նոցին, և
վասն բնական յատկութեանցն և հակ-
մանցն նոցին, կերակրոցն նոցին, բնա-
կութեանցն նոցին, բաղանեացն, կըր-
թութեանցն, հեշտութեանցն, տօնա-
խմբութեանցն, ողջունի կերպիցն, ճա-
նապարհիցն, ճանապարհորդութեանցն,
և բօսկիցն, այսինքն՝ մէնզիլացն գրա-
բերացն և քերականոցն. եր. 401:

= Դլուխ Ը. Գլխմայն, այսինքն՝
որակութիւն երկրին ի պտղաբերութիւն
ամենի կենդանեաց զանազան տեսակաց,
մուտք տեղւոյն, այսինքն՝ տեղացւոցն
և վաճառականութիւնք նոցին. եր. 443:

= Դլուխ Թ. Գաղաքական կառու-
վարութիւն Ռուսիայի, այսինքն՝ Մօս-
քօփիայի. եր. 466:

= Դլուխ Ժ. Յաղագս քաղաքական
օրինացն թագաւորութեանն Ռուսիայի.
եր. 494:

= Դլուխ ԺԱ. Զօրութիւնք, այ-
սինքն՝ զօրք թագաւորութեանն Ռուսիա-
յի, ընդ ծով և ընդ ցամաք. մուտք
նոյն թագաւորութեան և նշանք, այ-
սինքն՝ հասարակարար արմայք թագա-
ւորութեան և տիտղոսք, այսինքն՝ խո-
րադիրք թագաւորացն. եր. 498:

= Դլուխ ԺԲ. Կրօնք բնակչացն
Ռուսիայի. եր. 508:

= Դլուխ ԺԳ. Յաղագս ժամանա-
կաբանութեան Դժոխքն, թագաւորացն,
և ինքնակալացն Ռուսիայի, որպէս յա-
ջորդք եղեն աթոռոյն մինչև ցայժմ առ
Եղիսարեղ թագուհին. եր. 511:

= Դլուխ ԺԴ. Յաղագս թէ՛ Երբ
պատուեցաւ պատրիարկարանաւ Մօս-
քօփիայի. եր. 529-30:

Աթոռք Մեղրօրօյիլացն Ռուսիայի.
եր. 538:

Աթոռք Արքեպիսկոպոսաց. եր. 540:

Աթոռք Եպիսկոպոսաց. եր. 541:

= Գլուխ Ժն. Յազգաց աբադի-
միայիցն, հասարակ դպրատանցն և
կրթարանացն Ռուսիայի և յազգաց հա-
սարակ բարբառոյն Ռուսացն. եր. 544:
Խօսք բարգմանողի գրգոյս
առ բառեմիս լնբնցօղսն

Եւ զի ինչպէս զպատմութիւն ան-
ցիւոց գործոց ընթեցումն (ընթերցումն)
հարկեալուր է, առ ի նորօք իւր օրինա-
կոք վարել ըստ տեղւոյն և ժամանակին
և կառավարել զնեղակայական գործն մեր
և ապագայիցն եւս զգոյշանալ զիպուս-
ծոցն. բայց յառաջեկայ ժամանակին
ամենայն աշխարհի և ազգի, ինպտու-
թութեանց և ի խառնութեանց, կրօնից և
քաղաքավարութեանց և բովանդակ կա-
ցութեանց իմացումն հարկաւորագոյն
է. որ և իմուելն զբարբնոն և յերե-
ւակայելն մի ըստ միով զօգուելն որ ի
յայտմանէ է՝ մինն ի յանկարկեանցն,
որ և զգատատմիւն և իմաստուն Պարոն
Միխայիլ Խոնճախաւաքն և զուսիզու-
թիւն մտաց՝ զնով զնազն ի յարտա-
բուստ ի լանլոյ և ի [redacted] ցմանէ
պատմութեանց՝ որդի ազնւի, որդի
առաքինի, որդի ասեմ օրհնութեան
պտուի և զուգահաւասար և համեման
բարեկամոյն բարեպտուղ, աշխինքն
իբեկն իսնայ իբլանիկն, որ և ըստ տնո-
րինելոյն Աստուածային կամաց ի կեանս
իւր ի յայտ շաւիղս արդարութեան գոր-
ծոց հաստատեաց զղէմս մտաց իւրոց՝
առ ի տեղեակ լինել բազում պատմու-
թեանց ընդհանուր աշխարհի, մանա-
ւանդ ըստ ժամանակին ամենայնի ազ-
գի և կրօնի կացութեանցն և որպիսու-
թեանցն: Վասն որոյ արեւամարք իւ-
րովք աշխատեցոյց զիս առ ի լոյս ամել
զայտ մատեանս ներկայական կացու-
թեանցն ազգին Ռուսաց. որ և ոչ միայն
զովիւ զսա արժան է, այլ և ազգիւն
զի լինել ամա միշտ աշպտի. որ և
Տէր Աստուած անդրդուելի պահնել է ի
մտաց իւրոց: Եւ յերաւի զսա և զբարե-
կամս սորին ի դասակարգս Բաշակայ
Բագրատունւոյ համարելի է մեզ. նաեւ
զվախճանն մտաց սորին և յորդորօղ
բարեկամացն սորին, որոց մինն է Պալի

օղլու Պարոն Քերովիքն, նոպուր մասին
տալի է և կնքելի է որպէս նոպուր և
Աստուածային գործ և ոչ իմն ինչ մարմ-
նական և տոգումն ինչ հիւսիսիւթա-
կան և կամ յօժարութիւն իմն աստ ի
կենացս ի նմին զու. որպէս Քերովուր
հայրն զնեղիւր Բագրատունւոյն սակս
Պատմութեան Հայոց նոպուր աշխա-
տութիւն համարի: Եւ ուրեմն և ինչ ինչ
բազում հետեւօղք մտաց սորին, երա-
նի՝ էր ազգի մերում, քանզի ոչինչ բա-
րեք պահական մեզ և յետագայիցն մե-
րոց: Եւ զի ամենայն մարդ մասնաւոր է և
զորն նոցին մասնաւոր է. բայց ժողովու-
րով զմասնաւոր գործն նոցին լինի ամբող-
ջութիւն և կատարելութիւն գործոց ազգի
միոյ. և և ինչ ի սկզբանէ հետէ ամենայն
որ ըստ կարի իւրում, զոր ինչ կարելի,
ոչ յետս թողոյր, այլ ի զլուս հանել
կամեցէր, ոչինչ պակասիւր ի բարեացն
և ի վախելութեանցն աշխարհի մինչեւ
ցայժմ որ ոչ վախելիցէր ազգն մեր՝
մինչ զի ի կուսակութիւն և ի բարդու-
թեանէ մասնաւոր գործոցն որք ուղիղ
զմիւ հային ի յօղտութիւն մտաց և հա-
րուստութեանց և միանգամայն ասել ի
յառաջդիմութիւն օր քան զօր, հասա-
նէր ազգին մերոյ վախելով լինել ինք-
նիմ զայսինչ մատեան ի լոյս ամելով և
ոմն զայն ինչ, զհամբաւն զնել անկու-
րուստ պահելոյ աղաղաւ, ազգն մեր
փառաց ի փառս բարձրանայր. որ և
այժմոյս կերպարս այս Պարոն Միխայիլս՝
Բեկի [redacted] ցնցի, լուսաւոր
մտօք և առողջ խորհրդով անա որպէս
զմարդ մասնաւոր յերեսներոց եւ երկրոց
հասակի կենաց իւրոց՝ զմասնաւոր գործն
առաքինութեան, մանաւանդ մեծագոր-
ծութեան և մշտնջենականութեան ըստ
ձեռնհասութեան իւրոյ ոչ յետս և իմոյ,
այլ ի զլուս եհան նախապետարար
վասն անձին իւրոյ և երկրորդապէս ի
շահ և ի յօղտութիւն մտաց և բանա-
կանութեան հասակակից բարեկամացն,
զի մինչ ընթեռնուցուն՝ ուղեզն նոցին
լցցի, միտն գիրացի, խոնճիմութիւնն
պարարտացի և համառօտ ասել, իմա-
ցումն և խորհուրդն լուսաւորեցնի. նաեւ
բազում տեղեկութեամբ պատմութեանց

պէս ինչ հարազատ հարկաւ չտես ի յին-
քանիս հասարակաց՝ հարկքն ունեցու-
թեան մասն իշխանից պարտութիւնս
և պակասութիւնս արեւել և արեւմտի,
որ և պատճառ միայն հասնելի և այլոց
հասարակաց պատճից և հրատարակելի,
և քանիս եւս ոչ հասնեալով՝ առ ունի
պարտութիւն, աշխիշի՝ առ մարտի
պատճից քաշել, մասն արեւ միւս մասն
մասն իւրին քաղաք պատմութեանց ան-
զեկութեամբ ածի. որ և այսու յնորհի,
քաղաքացի հասնելով և պարտութիւնով
Պատն միմայն եղբայրի միջ՝ նաեւ
պարտութեան րոր, պատ արդ յորով և
քաղցրութեամբ նախել հասարակու-
թեան զզրոյցս պայս, առ ի մայելի ի
տէր եղբայրութեան և ազօթից մասն
կենաց և յաջողութեան. նաեւ կենդա-
նի հնչացի իւրս արեւդարձութեան և
եղբայրն և ազգայնապէս. Եր. 347-351:

Այլ և այլ յիշատակագրութիւնք.

Ձեռագրիս սկիզբը. պահպանակի
առաջին երեսին վրայ.

Questo Libro e della armeni e
adepto jo Scirro in Italiano.

ԱՅՏԻՄ ՈՒՆ ՊԻՏԻՔ ԵՄ ՄԱՐԿԱՆԱ ՆԱՅՏ
ՕՊԻՍ ԹԻՄԱՐ ԱԻԱ ԻՄՊՈՐ ՈՒ ՊՐՈԿԻՄՈՒ
ԵՐԱՆԷ.

Նոյն պահպանակի երկրորդ երեսին
վրայ՝ նորս գրով.

Այժն գիրքս՝ Մայր Իպրատան Գրա-
ռան յիշատակ ձրիպակս շնորհաց հո-
գեակը և գրասէր Ազնիւ Միմայնի Ապայն,
յամի Տեառն՝ 1798-ն.

Ձեռագրիս վերջը. կողքի ներքին
երեսին վրայ.

Ամբաստիւ և մաքրութեանցով մեծի
եղբորդ իմոյ Անդրեաս խոյնմամբս վար-
պապեիդ ողջոյն յիստաւանեղ մեկեցի
ի քեզս:

ԹԻԻ 59

Գ Ո Ր Մ Բ

ՔԱԼԿԵՒՈՆԻ ԺՈՂՈՎՈՅՆ.

Քուրդ՝ 1585 երես. Մեծուքիւն՝ 22,3
x 17 ս.մ.: Մեծուքիւն գրութեան՝ 15,8
x 8 ս.մ.: Տպի՝ 22: Թերթ՝ նշանակուած
է մինչեւ 2. (170): Նիւր՝ քարակ բաւ-
ազան յուսկն: Պի՝ հարս հարազիւ՝ քա-
ղաքին հարմարեցով պատած էն
կարմրադեղով են նաեւ թերթերուն
թուստամբերը: Նասուկ թուղթեր
չառ են և թուղթ սկիզբը. պատած
թուղթի արմատ մըն ալ կայ: Արան
վրայ՝ պատակ մը քաւերք մնացած
են. 14 թուղթ ալ վերջը. բացի այն
պատարթներէն, որ ձեռագրիս մէջ մնա-

լած են անց անց նոր գլուխներուն
սկիզբը և այդ պատարկ թուղթերը չեն
թշագրուած: Կազմ՝ կայծ-փայտ: Թէկս
լաւ պահուած, քայց ցեցեր սկսած են
շաղափել:

Ձեռագրիս շուրի ո՛րեւ յիշատակա-
րան և թուական:

Գործը նոր թարգմանութիւն մըն է,
և ձեռագիրն ալ, հաւանաբար նոյն
ինքն թարգմանչի գրչէն: Տեղ տեղ
տեսնուած արտագրութիւններ ու աւ-
րուածներ՝ խնամու ընդօրինակութեան
մը ապագայցիներ չեն:

— ԳլՈՒԻԻ Բ. Վասն Զիւլօւ և Մալուքէ կղզեաց. եր. 12:

— ԳլՈՒԻԻ Դ. Յազազս կենդանեացն Զիւլօւ և Մալուքէ կղզեացն. եր. 15:

— ԳլՈՒԻԻ Ե. Յազազս կրօնից Մալուքէ և Զիւլօւ կղզեաց. եր. 15:

— ԳլՈՒԻԻ Ե. Յազազս բարուցն աշն կղզեաց. եր. 16:

— ԳլՈՒԻԻ Զ. Յազազս գտման Մալուքէ կղզեացն. եր. 16:

— ԳլՈՒԻԻ Է. Յազազս Մինտանայն կղզւոյն. եր. 17:

— ԳլՈՒԻԻ Ը. Յազազս Սիպուի կղզւոյն. եր. 18:

— ԳլՈՒԻԻ Թ. Յազազս բուսոցն աշտոցիկ կղզեաց. եր. 20:

— ԳլՈՒԻԻ Ժ. Յազազս ճափէ կղզւոյն. եր. 21:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԱ. Յազազս բուսոց, կենդանեաց և բերիցն ճափէի. եր. 22:

ՄԱՍՆ Դ.

— ԳլՈՒԻԻ Ա. Յազազս Սուամորայ մեծի կղզւոյն. եր. 24:

— Յազազս բաժանման աշտորիկ կղզւոյն և տիրողացն. եր. 24:

— ԳլՈՒԻԻ Բ. Յազազս բուսոց և կենդանեաց Սուամորայ. եր. 25:

— Յազազս կրօնից և գիւնուցն Սուամորայաց. եր. 26:

— Յազազս տիրողացն և կրօնիցն Պորնովայ. եր. 27:

— Յազազս բուսոց և կենդանեացն Պորնովայ. եր. 27:

— ԳլՈՒԻԻ Բ. Յազազս Սէյլան կղզւոյն և ալլոց. եր. 29:

— ԳլՈՒԻԻ Դ. Յազազս կրօնից և գիւնուց և արուեստիցն Սէյլանաց. եր. 30:

— ԳլՈՒԻԻ Ե. Յազազս չրոյ և եզանակի Սէյլանայ. եր. 30:

— ԳլՈՒԻԻ Զ. Յազազս բուսոց, կենդանեաց և բարեացն Սէյլանայ. եր. 31:

— ԳլՈՒԻԻ Է. Յազազս քաղաքացն Սէյլան կղզւոյն. եր. 33:

— ԳլՈՒԻԻ Ը. Յազազս լերանցն Սէյլան կղզւոյն. եր. 33:

— ԳլՈՒԻԻ Ը. Յազազս շրջակայ փոքր կղզեացն Սէյլանայ. եր. 34:

ՄԱՍՆ Ե-(Կ)ՐՐՐԻ

— ԳլՈՒԻԻ Ա. Յազազս Զինացւոց աշխարհին. Լր. 35:

— ԳլՈՒԻԻ Բ. Յազազս բաժանման Զինաց Էրկրին. Լր. 36:

— ԳլՈՒԻԻ Դ. Յազազս որպիսութեան թագաւորին Զինացւոց. Լր. 36:

— ԳլՈՒԻԻ Դ. Յազազս կերպի տանջանացն Զինացւոց. Լր. 36:

— ԳլՈՒԻԻ Ե. Յազազս կրօնիցն Զինացւոց. Լր. 38:

— ԳլՈՒԻԻ Զ. Յազազս պիտոթեան և չանճարեղութեան Զինացւոց. Լր. 39:

— ԳլՈՒԻԻ Զ. Յազազս արհեստիցն և վաճառականութեան Զինաց. Լր. 39:

— ԳլՈՒԻԻ Ը. Յազազս արհեստից, կի, աշտիքի, ինքնագործի շինմանն. Լր. 40:

— ԳլՈՒԻԻ Ժ. Յազազս կապաւորեաց և աւերութեանցն Զինացւոց. Լր. 43:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԱ. Յազազս Էրկրի և քաղաքացն Զինաց. Լր. 43:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԲ. Յազազս վերոյիշեալ քաղաքացն յաւիտեակ. Լր. 44:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԳ. Յազազս Զէլթունի գաւառին Զինաց. Լր. 45:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԴ. Յազազս Կիւնթայ գաւառին Զէլթունի. Լր. 46:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԵ. Յազազս գետաբերիցն Զինաց և յաւիտեակ և յարեւել. Լր. 48:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԶ. Յազազս բուսոց և կենդանեաց և բարեբախտութեան Զինաց. Լր. 49:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԷ. Յազազս որպիսութեան թագաւորացն Զինաց. Լր. 49:

ՄԱՍՆ Զ.ԵՐՐՐԻ

— ԳլՈՒԻԻ Ա. Յազազս ինքնայի կլիմային. մասինն Աստու. Լր. 50:

— ԳլՈՒԻԻ Բ. Յազազս միջոցին և գրուածն ինքնայի ինքնայի Էրկրին. Լր. 50:

— ԳլՈՒԻԻ Դ. Յազազս որպիսութեան թագաւորութեան ինքնայի ինքնայի. Լր. 51:

— ԳլՈՒԻԻ Դ. Յազազս կապաւորեաց և պիտոթեան թագաւորաց ինքնային. Լր. 52:

— Գլխիկն է. Գաղաթու որպիսուն
թիւանն է ահաթիւթիւնն աւանի. այն

ԳԼՈՒԽ Է. Յաղագս տարեգրված
կաթնադառն. կանոն Բ. հր. ՄԼ:

Գլխիկ է Կանոն Գ. գլխիկ հրա-
ժարի առաջինը. Կր. Նի:

ԳԼԽԻՆԻ ՔԻ. Իսրայելի արաբները
չեն թողնում իրենց անվտանգությունը: Եր. 59

ՊԼՈՒՔ ԵՒ Ե. (Կ)ՐՈՐԴ ԳԱՆՈՆ
ԼԿՈՅԻԹՅՆ ԶԻՆԱԿԱՆԻՆ: ԿՐ. 64:

— Գլխիկն ժն. Զ. Կրտսեղ Կանոն
Վասն աստեղանակի իրազեանի. Կր. 60

ԿՀՈՒԽ ԺԲ Կանոն Է-ԿՐԱՐԳ
ՅԱՅԱՅԱՔ ՓԱՅԿԱՅ ԼՈՇԻՆ. ԵՐ. ՅԼ:

— ԴՆՈՒՆ ԺԳ. Կանոն Ը. Երոսդ
Զարգացող Կարգադրութեան պարտնոց
Ե. Ս. 12:

— Գլխի ժ. Կանոն թ. հրոտո
Մարգար զոբայ և զբռնիցն հայթայթ
հո. 63:

— **ԳԼՈՒԽ ԲԵ.** **Կանոն Ժ Է** Բարձր
Ճարտարագիտական Գիտությունների
Ազգային Գիտությունների Գործակալության
Կողմից, Եր. 1934.

ԿԱՌԱՐՈՒ ԺԶ. ԿԱՊԱԿԱՍ ԹԵՐԵՅ Վ
ԵՄԵՆ. ԽԵՄԵՆԻՍԵՐԱՅ՝ ԵՐ. 65:

— Գլխի մեջ լինելու պահանջի պատճառով
 չմտնեց. ԷՔՔ. 65:

— Գլխի և քրտնի ցանցի խառնուրդ
 ասղձ ցանցի լիակատար արագացում
 և քրտնի ցանցի

— Գլխի խոտ. Կանոն զանա լուսնի և քիւս իւրեւոյ. ԿԲ. 86:

— Գլխիկի թ. Կանան կարգավարի
 արքայադուստրի. թ. Քն:

[illegible]

— ԳԼԻՌԻՆԻ ԻՔ. Կապույտ ախտաբանական
փոփոխություններ. Էջ. 67:

Գլխիկի իջ. Կանոնն զանոն
գիրքին. եթ. 67:

ՊԼՈՒԹԻ ԲԴ. Կանոն միաֆեթոց
Խաղիցն թափաքաց. եթ. 67.

ԳԼՈՒԽ Ի ԿՐԻՄԻԱՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆԻ ՄԱՍԻՆ

— Գլխի թափը, կանոնն պահանջում է
 զանազան և առաջադանազան, երբ փնտրում ես

— ԳԼՈՒԽ ԻԷ. Կանոնն ԿԵՐԱՅԻՔ ՊԵՐՄԱՆՈՒՄԻ, ԶԵՆ. ԿՔ. 118:

ԳԼԽԻՆ ԻԸ. Կանոն պարտ
գոգոց. ևթ. ՅԻ,

— ԳՆՈՒԹԵՐ ԻՔԻ. Կանոնն զանաւն աշխարհայացք. Եր. 60 :

— ԳԼԻՒԹՅՈՒՆ Լ. Կարենի վասն սուրբ-
հանգրաւանքի միջոցաւ. Է. Բ. ԲԲ.

— Գլխիկն էլ, կանոն էլ չկայ
Վահագնի կանոնը, բնագրի նկարագրի
նկարագրի,

[illegible]

— ԳԼԹԻԽ ԻԼ. Բառազգիքն թեւթեւ
բաց. 48, 70.

— ԶԼՈՒԽ ԻԸ. ԳՐԱԽՆԱ ԽԱՐՉԱԿ
ԱՅ. ԽՐ. 70:

[illegible]

— ԳԼՈՒԽ Լ. Կարթագից քնաւ ու
մեք թափալու լինէն չե՛ն աւիրք (խաբա
ւորութեամբ Գ. Կոնյան): Թու. 798:

— ԳԼՈՒԽ ԼԵ. Գաւառն քաղաքաւ
Առաջնութեամբ. Եր. 73:

— $\nabla_L \partial_t \log L^2$. $\nabla_{\omega_L} \log L^2 = \partial_t \log L^2$.

— ԳԼՈՒԽ ԼԳ. (Պաշտօնակրթութեան վարչական հաստի). Եր. 74:

[illegible]

— Գլխիկի ԼԸ՝ Գեղարքունիքի թեզի
հո. 78:

— Գլխիկի 12. Թուսականքի
քանակ. 48. 76:

— Գլխիկն էլ. (Ճանապարհիկի
մաս, հր խոսի): Եր 77:

HALL, G. L. 1979.

— ԳԼԹԻՆ Ա. Երգարար Հեղինակ
Երգարար. Եր. ԴԹ:

— Գլխիկի վ. Բամանյանի 2 նոյն
աշխատանքներ. հ. 78:

ՏՀ քիմիայի, ֆանաթիայի և Մալապալայայի քիմիայի, հոգ. ԴԽ-ԴԶ:

[illegible]

— ԳԼՈՒԽ Բ. Բաղադրաւ Բնութեան
Բաղադրութեան. Էջ. 80:

— 41. *Ph. Q. Baryon* *Bar* *Bar*

— Գլխի խոռոչի մեջ զգացվում է մեծ ծանրություն, որի պատճառով զգացվում է ցանցախառնի միջոցով ծանրությունը։

— ԳլՈՒԻԻ Է. Յազազա Տաճան քաղաքին Հնդկաց. հր. 81:

— ԳլՈՒԻԻ Ը. Յազազա Թաւսէր քաղաքին. հր. 81:

— Յազազա Դաճափայի քաղաքին. հր. 82:

— ԳլՈՒԻԻ Թ. Յազազա Տէքինոյ քաղաքին. հր. 82:

— Յազազա Տէփէթապատ քաղաքին. հր. 82:

— ԳլՈՒԻԻ Ժ. Յազազա Գիւլաուր քաղաքին. հր. 82:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԱ. Յազազա Քէփա քաղաքին Փոթթուկալաց. հր. 83:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԲ. Յազազա Երկրորդ մասին Հնդկաց նարսիկայ քաղաքին. հր. 83:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԳ. Յազազա Դոյմանտի և Մալիփուտ քաղաքին նարսիկայ. հր. 84:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԴ. Յազազա Էսնուր քաղաքին. հր. 84:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԵ. Երրորդ մասն Մալապարաց քաղաքին. հր. 84:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԶ. Յազազա Գոլինայ. հր. 85:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԷ. Յազազա Չորրորդ մասին Հնդկաց Տանն, որ կոչի Եօթեցու. հր. 85:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԸ. Յազազա Երրորդ մասին Գանկալու Հնդկաց քաղաքին. հր. 86:

— ԳլՈՒԻԻ ԺԹ. Յազազա Փուլարի քաղաքին Գանկալային. հր. 86:

— Մարնուն և Մարադիա քաղաք Գանկալային. հր. 87:

— ԳլՈՒԻԻ Ի. Յազազա Գանկալայու Քէօթէզին. հր. 87:

— ԳլՈՒԻԻ ԻԱ. Յազազա Զ. Երրորդ մասին Հնդկաց աշխարհին Փաղուի կամ Փաղուի. հր. 88:

— ԳլՈՒԻԻ ԻԲ. Յազազա Է. Երրորդ մասին Միտանայ աշխարհին Հնդկաց. հր. 88:

— ԳլՈՒԻԻ ԻԳ. Յազազա Ը. Երրորդ մասին Փաղուի քաղաքին. հր. 88:

— ԳլՈՒԻԻ ԻԴ. Յազազա Թ. Երրորդ մասին Գանկալային Հնդկաց աշխարհին, որ աւի Մեփալ. հր. 89-90:

— ԳլՈՒԻԻ ԻԵ. Յազազա Նէքրուի քաղաքին Մեփալ. հր. 90:

— ԳլՈՒԻԻ ԻԶ. Յազազա Տիւայ քաղաքին Լանուրի. հր. 91:

— ԳլՈՒԻԻ ԻԷ. Յազազա Անրայ քաղաքին Մեփալաց. հր. 91:

— ԳլՈՒԻԻ ԻԸ. Յազազա Սահուրայ քաղաքին, որ ի Նիւթի Հնդկաց. հր. 91:

— ԳլՈՒԻԻ ԻԹ. Յազազա որպիսուն. հր. 92:

— ԳլՈՒԻԻ Լ. Յազազա Տէքինոյ քաղաքին. հր. 93:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԱ. Յազազա Նարսիկայ քաղաքին. հր. 94:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԲ. Յազազա Մաղուի, աշխարհն Եօթէկայ քաղաքին, որ է Պահլաւունաց քաղաքին. հր. 94:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԳ. Յազազա որպիսուն. հր. 95:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԴ. Յազազա կրօնիցն Հնդկաց. հր. 96:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԵ. Յազազա իմաստուն. հր. 98:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԶ. Յազազա կերպի տանջանացն Հնդկաց. հր. 98:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԷ. Վասն արհեստիցն Հնդկացուց վաճառմանցն. հր. 98:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԸ. Վասն պատերազմին զինուցն Հնդկաց և կարճութեան նոցա. հր. 99:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԹ. Վասն կազմումնոց և սովորութեանցն Հնդկաց. հր. 99:

— ԳլՈՒԻԻ Խ. Յազազա շինումնոցն Հնդկաց. հր. 100:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԱ. Յազազա Զրոյ և եղանակին աշխարհին Հնդկաց. հր. 100:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԲ. Յազազա գետերիցն Հնդկաց. հր. 100:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԳ. Յազազա լեռանցն Հնդկաց. հր. 100:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԴ. Յազազա բուսականացն Հնդկաց. հր. 101:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԵ. Յազազա կենդանւոցն Հնդկաց. հր. 101:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԶ. Յազազա տարաւայտութեան, որ ի Մէլէ Զինացուց և Հնդկաց. հր. 103:

ՄԱՍՆ Է. (և) Երրորդ

— ԳլՈՒԻԻ Ա. Յազազա Սինո կենդանւոց իղլիմի Հնդկաց աշխարհին. հր. 103:

- *ՎՆՈՒՆ Ե.* *Յազազս Սէյրաֆ* քաղաքին *Պարսից*. հր. 119:
- *ՎՆՈՒՆ Զ.* *Յազազս Ֆէյրուզա-* *պատ քաղաքին*. հր. 119:
- *ՎՆՈՒՆ Է.* *Յազազս Փուար քա-* *ղաքին*. հր. 119:
- *ՎՆՈՒՆ Ը.* *Յազազս Փուրէի Աս-* *թախար քաղաքին*. հր. 120:
- *ՎՆՈՒՆ Թ.* *Յազազս Ապրազին* *քաղաքին, որ Բքիւն եւս կոչի*. հր. 120:
- *ՎՆՈՒՆ Ժ.* *Յազազս Պիզալ քա-* *ղաքին*. հր. 121:
- Յազազս Իկզուսխուր քաղաքին*. հր. 121:
- *ՎՆՈՒՆ ԺԱ.* *Յազազս Տիրանի-* *զատ քաղաքին*. հր. 121:
- *ՎՆՈՒՆ ԺԲ.* *Յազազս Շապան-* *քիաթէ քաղաքին*. հր. 121:
- *ՎՆՈՒՆ ԺԳ.* *Յազազս Ապխա-* *մէտ գաւառին*. հր. 122:
- *ՎՆՈՒՆ ԺԴ.* *Յազազս Ֆէյրիզ* *քաղաքին*. հր. 123:
- *ՎՆՈՒՆ ԺԶ.* *Յազազս Կէզրուն* *քաղաքին*. հր. 123:
- *ՎՆՈՒՆ ԺԷ.* *Յազազս Պէշանուր* *քաղաքին*. հր. 123:
- *ՎՆՈՒՆ ԺԸ.* *Վաան Շէյրիսթան* *քաղաքին*. հր. 123-24:
- *ՎՆՈՒՆ ԺԹ.* *Յազազս Նուզէն-* *տինան քաղաքին*. հր. 124:
- *ՎՆՈՒՆ ԺԼ.* *Յազազս Շապուան* *քաղաքին*. հր. 124:
- *ՎՆՈՒՆ ԺԽ.* *Յազազս Աքնան* *քաղաքին*. հր. 124:
- *ՎՆՈՒՆ Ի.* *Յազազս Բալ քա-* *ղաքին*. հր. 125:
- *ՎՆՈՒՆ ԻԱ.* *Յազազս Իւքիա* *քիւրդին*. հր. 125:
- *ՎՆՈՒՆ ԻԲ.* *Յազազս Շանասաթ* *քիւրդին*. հր. 125:
- *ՎՆՈՒՆ ԻԳ.* *Յազազս և ալոյց* *գաւառաց և որպիսութեան Պարսից*. հր. 126:
- *ՎՆՈՒՆ ԻԴ.* *Յազազս մոթանիցն* *Պարսկաստանու*. հր. 126:
- *ՎՆՈՒՆ ԻԵ.* *Յազազս զեառց և* *լիւանց Ֆարսիսթանու*. հր. 127:
- *ՎՆՈՒՆ ԻԶ.* *Յազազս Կզզեացն* *Ֆարսիսթանու*. հր. 127:
- *ՎՆՈՒՆ ԻԷ.* *Յազազս Թէ յորոճ* *սերեցու Պարսից տէրութիւն*. հր. 127:
- *ՎՆՈՒՆ ԻԸ.* *Երկրորդ կարգ տէ-* *րութեան Պարսից*. հր. 123:
- *ՎՆՈՒՆ ԻԹ.* *Երրորդ կարգ Աս-* *թանդեան Թաղաւորութեան Պարսից*. հր. 129:
- *ՎՆՈՒՆ ԻԺ.* *Զորորդ կարգ Աս-* *թանդեան Թաղաւորութեան Պարսից*. հր. 129:
- *ՎՆՈՒՆ Լ.* *Յազազս Ալեմէթ* *աղդին*. հր. 130:
- *ՎՆՈՒՆ ԼԱ.* *Յազազս Խուզիս-* *թանայ և Լորիսթանայ*. հր. 131:
- *ՎՆՈՒՆ ԼԲ.* *Յազազս Թէսթ քա-* *ղաքին*. հր. 132:
- *ՎՆՈՒՆ ԼԳ.* *Յազազս Անուազ* *քաղաքին*. հր. 132:
- *ՎՆՈՒՆ ԼԴ.* *Յազազս Սուս կամ* *Շուշ քաղաքին*. հր. 133:
- *ՎՆՈՒՆ ԼԵ.* *Յազազս Հիյզան* *քաղաքին*. հր. 132:
- *ՎՆՈՒՆ ԼԶ.* *Յազազս Լոր քա-* *ղաքին*. հր. 133:
- *ՎՆՈՒՆ ԼԷ.* *Յազազս տիրողացն* *Խուզիսթանայ*. հր. 133:
- *ՎՆՈՒՆ ԼԸ.* *Յազազս Արազ* *Պարսից երկրին*. հր. 134:
- *ՎՆՈՒՆ ԼԹ.* *Յազազս Իսֆանա-* *նայ*. հր. 134:
- *ՎՆՈՒՆ Խ.* *Նազչիճիճեան ալաւայն* *Սպանանայ*. հր. 135:
- *ՎՆՈՒՆ ԽԱ.* *Յազազս Բամին* *քաղաքին Պարսից*. հր. 137:
- *ՎՆՈՒՆ ԽԲ.* *Յազազս Սուլթա-* *նիլ քաղաքին Հաւայ*. հր. 137:
- *ՎՆՈՒՆ ԽԳ.* *Յազազս Քզուին* *քաղաքին*. հր. 138:
- *ՎՆՈՒՆ ԽԴ.* *Յազազս Ապանուր* *քաղաքին*. հր. 139:
- *ՎՆՈՒՆ ԽԵ.* *Յազազս Զինեան* *քաղաքին*. հր. 140:
- Յազազս Ալմուլ քաղաքին*. հր. 140:
- *ՎՆՈՒՆ ԽԶ.* *Յազազս Սուլ քա-* *ղաքին*. հր. 140:
- *ՎՆՈՒՆ ԽԷ.* *Յազազս Գեմ(?)* *քաղաքին*. հր. 140:
- *ՎՆՈՒՆ ԽԸ.* *Յազազս Քէզան* *քաղաքին*. հր. 141:

- ԳլՈՒԽ ԽԺ. Բաղադա Լամա-
տան քաղաքին. հր. 131:
— ԳլՈՒԽ Ծ. Բաղադա Տէրէկէզի
քաղաքին. հր. 132:
— ԳլՈՒԽ ԾԱ. Բաղադա յերանց և
զհատցն Արադայ անէմին. հր. 142:
— ԳլՈՒԽ ԾԲ. Բաղադա տիրոջացն
Արադ անէմին. հր. 143:
— ԳլՈՒԽ ԾԳ. Բաղադա թոնակա-
յացն Գդուինայ. հր. 143:

ՄԱՍԻ. ԺԲ. Երրորդ

- ԳլՈՒԽ Ա. Բաղադա հորասա-
նայ ընդարձակ կլիմային և Գուսման-
նայ. հր. 143:
— ԳլՈՒԽ Բ. Բաղադա մեծի մզկի-
թին հորասանայ. հր. 144:
— ԳլՈՒԽ Գ. Բաղադա Ախթիարէյ-
տին թերթին: աշտինքն Ախթիարէյ. հր.
144:
— ԳլՈՒԽ Դ. Բաղադա Նահանգացն
հորասանայ. հր. 144:
— ԳլՈՒԽ Ե. Բաղադա Ֆուսսիզ
գետտին հորասանայ. հր. 145:
— ԳլՈՒԽ Յ. Բաղադա Պապին
գետտին հորասանայ. հր. 145:
— ԳլՈՒԽ Է. Բաղադա Ներթու-
թերթին հորասանայ. հր. 145:
— ԳլՈՒԽ Ը. Բաղադա Վէնա քա-
ղաքին հորասանայ. հր. 145:
— ԳլՈՒԽ Թ. Բաղադա Մարաշա-
նիտան քաղաքին հորասանայ. հր. 145:
— ԳլՈՒԽ Ժ. Բաղադա Սէրլուսա
քաղաքին հորասանայ. հր. 145:
— ԳլՈՒԽ ԺԱ. Բաղադա խուռայ.
աշտինքն Մաշաա քաղաքին հորասա-
նայ. հր. 149:
— ԳլՈՒԽ ԺԲ. Բաղադա ճամ քա-
ղաքին հորասանայ. հր. 150:
— ԳլՈՒԽ ԺԳ. Բաղադա Նատիախ
քաղաքին հորասանայ. հր. 151:
— ԳլՈՒԽ ԺԴ. Բաղադա Միւնթի-
նան քաղաքին հորասանայ. հր. 152:
— ԳլՈՒԽ ԺԵ. Բաղադա Մաղապլ
գետտին հորասանայ. հր. 153:
— ԳլՈՒԽ ԺԶ. Բաղադա տիրոջացն
հորասանայ. հր. 153:
— ԳլՈՒԽ ԺԷ. Բաղադա խէմիւր-
լէնկին. հր. 152:

- ԳլՈՒԽ ԺԸ. Բաղադա Գուսման.
Խէպրիտիանու և Մաղանդարանի գա-
ւառացն. հր. 153:
— ԳլՈՒԽ ԺԹ. Բաղադա խէպրիտ-
իանայ. հր. 154:
— ԳլՈՒԽ Ի. Բաղադա Մաղանդա-
րանայ. հր. 154:
— ԳլՈՒԽ ԻԱ. Բաղադա Ամալ քա-
ղաքին. հր. 155:
— ԳլՈՒԽ ԻԲ. Բաղադա հուար-
դիւ. Քիլիմ և Սիւսմուք գետտացն.
հր. 155:
— ԳլՈՒԽ ԻԳ. Բաղադա հուարդի-
մայ հրէթին. հր. 156:
— ԳլՈՒԽ ԻԴ. Բաղադա գրուանացն
հուարդիմայ. հր. 157:
— ԳլՈՒԽ ԻԵ. Բաղադա Մաւէրթոյ
զհուռ կլիմային. որ Իլան և խուրան
կուշի. հր. 157:
— ԳլՈՒԽ ԻԶ. Բաղադա Սմրգան-
տի քաղաքին. հր. 157:
— ԳլՈՒԽ ԻԷ. Բաղադա Պուխա-
րայ. հր. 158:
— ԳլՈՒԽ ԻԸ. Բաղադա Պէշայ
գետտին և քաղաքին. հր. 158:
— ԳլՈՒԽ ԻԹ. Բաղադա Էտա կամ
ճամ քաղաքին. հր. 158:
— ԳլՈՒԽ Լ. Բաղադա Նիշատի
լինկուսիան. հր. 160:
— ԳլՈՒԽ ԼԱ. Բաղադա Ֆերգանայ
քաղաքին և գետտին Սմրգանտի. հր.
160:
— ԳլՈՒԽ ԼԲ. Բաղադա Պանէնա
քաղաքին. 161:
— ԳլՈՒԽ ԼԳ. Բաղադա ճիւնու
զհատցն. հր. 161:
— ԳլՈՒԽ ԼԴ. Բաղադա բուսոց և
կենդանեաց Մատրիանայ. հր. 161:
— ԳլՈՒԽ ԼԵ. Բաղադա արանց և
կանանցն որպիսութեան. հր. 161:
— ԳլՈՒԽ ԼԶ. Բաղադա թոնա-
յաց տիրոջացն Մատրիանայ. հր. 161:
— ԳլՈՒԽ ԼԷ. Բաղադա թոնակա-
յութեան խէմիւրլէնկին. հր. 161:
— ԳլՈՒԽ ԼԸ. Բաղադա Նիպի-
րացոց թոնակալութեան. հր. 162:

ՄԱՍԸ ժԳ. Էրորդ

— ԳլՈՒԻ Ա. Յաղագս խորհրդանշայն և Տէլիթի կիւմայիցն. Էր. 163:

— ԳլՈՒԻ Բ. Յաղագս զրուածոցն խորհրդանշայն. Էր. 163:

— ԳլՈՒԻ Գ. Յաղագս Եսրթէնոյ քաղաքին. Էր. 163:

— ԳլՈՒԻ Դ. Յաղագս Աթիլ քաղաքին խորհրդանշայն. Էր. 164:

— ԳլՈՒԻ Ե. Յաղագս խորհրդայն Արեւիկանայ. Էր. 165:

— ԳլՈՒԻ Զ. Յաղագս Օղուզի զինացն. Էր. 166:

— ԳլՈՒԻ Է. Յաղագս խախարայն. Էր. 166:

— ԳլՈՒԻ Ը. Յաղագս բաժանման խախարայն. Էր. 167:

— ԳլՈՒԻ Թ. Յաղագս Ամալքան քաղաքին. Էր. 168:

— ԳլՈՒԻ Ճ. Յաղագս Աթիլ զինացն. Էր. 168:

— ԳլՈՒԻ ՅԱ. Յաղագս Թէ որդէս սուլիման Ալիքան Բ. զայս երկու զինացն կամեցաւ խառնել ի միմեանս. Էր. 170:

— ԳլՈՒԻ ՅԲ. Յաղագս Էրկորդի ժառին խախարայն. Էր. 171:

— ԳլՈՒԻ ՅԳ. Յաղագս կազմութեան և զուարթն խախարայն. Էր. 171:

ՄԱՍԸ ժԴ. Էրորդ

— ԳլՈՒԻ Ա. Յաղագս Ատրպատկան աշխարհին խախարայն. Էր. 172:

— ԳլՈՒԻ Բ. Յաղագս Եսրթէնոյն Աղրպէնանու. Էր. 172:

— ԳլՈՒԻ Գ. Յաղագս խախարայն քաղաքին. Էր. 172:

— ԳլՈՒԻ Դ. Յաղագս Օլուի քաղաքին խախարայն. Էր. 173:

— ԳլՈՒԻ Ե. Յաղագս Արտէպիլ քաղաքին. Էր. 173:

— ԳլՈՒԻ Զ. Յաղագս Թէ Սօֆին յԱրտէպիլու որպէս յայտ եկաւ. Էր. 174:

— ԳլՈՒԻ Է. Յաղագս Խախարայն. Էր. 174:

— ԳլՈՒԻ Ը. Յաղագս Խախարայն. Էր. 177:

— ԳլՈՒԻ Թ. Յաղագս Սալմաս քաղաքին. Էր. 177:

— ԳլՈՒԻ Ճ. Յաղագս Արմին կամ Աւուսմին քաղաքին. որ է Սորմի. Էր. 177:

— ԳլՈՒԻ ՅԱ. Յաղագս Մարտոյ քաղաքին. Էր. 177:

— ԳլՈՒԻ ՅԲ. Յաղագս Մարանդ քաղաքին. Էր. 177:

— ԳլՈՒԻ ՅԳ. Յաղագս Ատրպատկան քաղաքին. Էր. 178:

— ԳլՈՒԻ ՅԴ. Յաղագս լճից և Երկանցն Գալքիմու. Էր. 178:

— ԳլՈՒԻ ՅԵ. Յաղագս Կիրորդան Ատրպատկան աշխարհին. Էր. 179:

ՄԱՍԸ ժԵ. (Ե) Երորդ

— ԳլՈՒԻ Ա. Յաղագս Աղան և Մարտի և Երթուստայն զուարթն. Էր. 179:

— ԳլՈՒԻ Բ. Յաղագս Իրեւան քաղաքին. Էր. 179:

— ԳլՈՒԻ Գ. Յաղագս Արդայ լճին. Էր. 180:

— ԳլՈՒԻ Դ. Յաղագս Կէնեճ քաղաքին Երեւանու. Էր. 180:

— ԳլՈՒԻ Ե. Յաղագս Բերդի քաղաքին. Էր. 180:

— ԳլՈՒԻ Զ. Յաղագս Նախչուանայ. Էր. 180:

— ԳլՈՒԻ Է. Յաղագս Պիլագանայ քաղաքին. Էր. 180:

— ԳլՈՒԻ Ը. Յաղագս Մուղան քաղաքին. Էր. 181:

— ԳլՈՒԻ Թ. Յաղագս Շիրուան քաղաքին և զուարթն. Էր. 181:

— ԳլՈՒԻ Ճ. Յաղագս Նամանի քաղաքին. Էր. 181:

— ԳլՈՒԻ ՅԱ. Յաղագս խիֆին քաղաքին. Էր. 181:

— ԳլՈՒԻ ՅԲ. Յաղագս Դարպանայ. աշխարհին Տէմիքիմափուի. Էր. 182:

— ԳլՈՒԻ ՅԳ. Յաղագս Պաքու քաղաքին. Էր. 183:

— ԳլՈՒԻ ՅԴ. Յաղագս Խաղանի քաղաքին. Էր. 183:

— ԳլՈՒԻ ՅԵ. Յաղագս Գերդրիկայն զուարթն. Էր. 184:

— ԳլՈՒԻ ՅԶ. Յաղագս Զէնկի գետին Երեւանայ. Էր. 184:

— ԳլՈՒԽ ԺԶ. Յազար լեռանց
այս կլիմայիս. հր. 184:

— ԳլՈՒԽ ԺԷ. Յազարս Կասպից
ծովուն. հր. 185:

— ԳլՈՒԽ ԺԸ. Յազարս Խաղիս-
թանայ. հր. 185:

— ԳլՈՒԽ ԺԹ. Յազարս Խաղիս-
թանայ. հր. 186:

— ԳլՈՒԽ Ի. Յազարս Գիլիսի լե-
ռին Խաղիսթանայ. հր. 186:

— ԳլՈՒԽ ԻԱ. Յազարս Զլրքլսայ
Կրկրին. հր. 187:

— ԳլՈՒԽ ԻԲ. Յազարս Դադար-
յից. հր. 187:

— ԳլՈՒԽ ԻԳ. Սանմանազարս-
թինքի Դադարյից Կրկրին. հր. 188:

— ԳլՈՒԽ ԻԴ. Յազարս Իջևա-
նաց Զլրքլսու. հր. 188:

— ԳլՈՒԽ ԻԵ. Յազարս Կիւրճիս-
թանայ. հր. 188:

— ԳլՈՒԽ ԻԶ. Յազարս Կարսայ.
այսինքն՝ Խարս գաւառին. հր. 188:

— ԳլՈՒԽ ԻԷ. Յազարս Կազմա-
նայ. հր. 189:

— ԳլՈՒԽ ԻԸ. Յազարս Դիւցխա-
յու. հր. 190:

— ԳլՈՒԽ ԻԹ. Յազարս Գրին և
Կալուսիցի Դադարյից. հր. 190:

— ԳլՈՒԽ Լ. Յազարս Դիւլքլիք
Կրկրին գրայ. հր. 190:

— ԳլՈՒԽ ԼԱ. Յազարս Դրսանու
Կրկրին. հր. 190:

ՈՒՍՆ ԺԶ. Լրորդ

— ԳլՈՒԽ Ո. Յազարս Զաւարսան-
նայց ալիսին և Երզն գաւառին.
հր. 191:

— ԳլՈՒԽ Բ. Յազարս Վանայ
Վազարսանի գաւառին. հր. 192:

— ԳլՈՒԽ Գ. Յազարս Վանայ քա-
ղաքին. հր. 192:

— ԳլՈՒԽ Գ. Յազարս Դրսանու
քաղաքին. հր. 193:

— ԳլՈՒԽ Դ. Յազարս Վանայ քա-
ղաքին. հր. 193:

— ԳլՈՒԽ Ե. Յազարս Խաղիս
քաղաքին. հր. 193:

— ԳլՈՒԽ Զ. Յազարս Սիւպն լե-
ռին. հր. 193:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յազարս Գիլիսի,
այսինքն՝ Բաղէշ քաղաքին. հր. 194:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յազարս Մլոյ քա-
ղաքին. հր. 195:

— ԳլՈՒԽ Թ. Յազարս Գուլանու-
խայ լեռն. հր. 196:

— ԳլՈՒԽ Ժ. Յազարս Ներսիսի
լեռնին. հր. 196:

— ԳլՈՒԽ ԺԱ. Յազարս Զլարայ
գաւառին. հր. 196:

— ԳլՈՒԽ ԺԲ. Յազարս Սաքա-
նապատ քաղաքին. հր. 197:

— ԳլՈՒԽ ԺԳ. Յազարս Խոշապայ
գաւառին. հր. 197:

— ԳլՈՒԽ ԺԴ. Յազարս Բոնակա-
լուիկան Զաքարի Բրդանց տեղեաց.
հր. 198:

— ԳլՈՒԽ ԺԵ. Յազարս Գուլան
Կրկրին Մարայ. հր. 198:

— ԳլՈՒԽ ԺԶ. Յազարս Խիզանայ
Կրկրին. հր. 198:

ՈՒՍՆ ԺԷ. Երզն

— ԳլՈՒԽ Ա. Յազարս Դրդրուսայ
Կարսայ քաղաքին և գաւառին Կրկրի
մասին Զաքար ալիսին. հր. 198:

— ԳլՈՒԽ Բ. Յազարս գաւառի
Դրդրուսայ քաղաքին. հր. 199:

— ԳլՈՒԽ Գ. Յազարս Կրկրիս-
թան քաղաքին Կարսայ. հր. 199:

— ԳլՈՒԽ Դ. Յազարս Կամախայ
քաղաքին. հր. 200:

— ԳլՈՒԽ Ե. Յազարս Կիւրճիս-
նայ, այսինքն՝ Դրսանայ. հր. 200:

— ԳլՈՒԽ Ե. Յազարս Դրդնկա-
նայ. հր. 200:

— ԳլՈՒԽ Զ. Յազարս Բայրէքի,
այսինքն՝ Գուլանայ. հր. 200:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յազարս Խաղիս-
նայ. հր. 201:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յազարս Գուլանու-
սայ քաղաքին. հր. 201:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յազարս Գուլանու-
սայ քաղաքին. հր. 201:

— ԳլՈՒԽ Թ. Յազարս Բաղէշ,
այսինքն՝ Վանայ գաւառին. հր.
201:

— ԳլՈՒԽ Ժ. Յազարս Խաղիս
գաւառին. հր. 202:

— ԳլՈՒԽ ԺԱ. Յազարս Զլարայ
գաւառին. հր. 202:

— ԳլՈՒԽ ԺԲ. Յաղագս Մայազ-
կերուռ. եր. 202:

— ԳլՈՒԽ ԺԳ. (Յաղագս Պայա-
զիտու բերդին. եր. 203:

— ԳլՈՒԽ ԺԵ. Յաղագս Մուրատ
զետոյն. եր. 203:

— ԳլՈՒԽ ԺԶ. Յաղագս տիրո-
ղացն Մարտայ քաղաքին. եր. 204:

— ԳլՈՒԽ ԺԷ. Յաղագս խրատի-
զետայ. եր. 204:

— ԳլՈՒԽ ԺԸ. Յաղագս գրութեան
խրատիզետայ. եր. 205:

— ԳլՈՒԽ ԺԹ. Յաղագս Կիրէսին
քաղաքին. եր. 205:

— ԳլՈՒԽ Ի. Յաղագս Կիւնիայ
գաւառին. եր. 206:

— ԳլՈՒԽ ԻԱ. Յաղագս լերինն
Աղանպալին. եր. 206:

ՄԱՍՆ ԺԸ երորդ

— ԳլՈՒԽ Ա. Յաղագս Միջագե-
տացն Մարտայ աշտինն Կրկրին. որ
ի մէջ Եփրատայ ե իրկրին գետացն.
եր. 207:

— ԳլՈՒԽ Բ. Յաղագս Մուսուլայ.
աշտինն չնոյ Նինուէի. եր. 207:

— ԳլՈՒԽ Գ. Յաղագս Մուսուլայ
Եղեղտի-Կոթիսին. եր. 207:

— ԳլՈՒԽ Դ. Յաղագս Նինուէի
քաղաքին. եր. 208:

— ԳլՈՒԽ Ե. Յաղագս տիրոջացն
Միջագետաց. եր. 208:

— ԳլՈՒԽ Զ. Յաղագս իրկրանու-
կերուռ Կիւսային. եր. 210:

— ԳլՈՒԽ Է. Յաղագս գանազա-
նութեան ասնագիտն իւրապիւրու.
եր. 211:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յաղագս Մէրսին
քաղաքին. եր. 211:

— ԳլՈՒԽ Թ. Յաղագս Մուֆար-
զինայ. եր. 212:

— ԳլՈՒԽ Ժ. Յաղագս Լասանքի-
քաղաքն. եր. 212:

— ԳլՈՒԽ ԺԱ. Յաղագս Մերնայ
քաղաքին. եր. 212:

— ԳլՈՒԽ ԺԲ. Յաղագս Սինճա-
պայ քաղաքին. եր. 213:

— ԳլՈՒԽ ԺԳ. Յաղագս Նարբեր-
դայ. եր. 213:

— ԳլՈՒԽ ԺԴ. Յաղագս Զաւհանկ
քաղաքին. եր. 213:

— ԳլՈՒԽ ԺԵ. Յաղագս Նէշիւրէի.
աշտինն Կղզույն ի մէջ գետոյն. եր.
214:

— ԳլՈՒԽ ԺԶ. Յաղագս իզուայ
քաղաքին. եր. 214:

— ԳլՈՒԽ ԺԷ. Յաղագս Մեան Կո-
լիցեակ լերինն. եր. 215:

— ԳլՈՒԽ ԺԸ. Յաղագս Լուսի լե-
ռինն. եր. 215:

— ԳլՈՒԽ ԺԹ. Յաղագս Բաղայի.
աշտինն Ուլաֆայու. եր. 215:

— ԳլՈՒԽ Բ. Յաղագս Արպի գա-
ւառին ե քաղաքին. եր. 217:

— ԳլՈՒԽ ԻԱ. Յաղագս Մարաց
ազգին Քիրքիթիսեանայ. եր. 217:

— ԳլՈՒԽ ԻԲ. Յաղագս Քիրման-
շահին Մարաց. եր. 219:

ՄԱՍՆ ԺԹ երորդ

— ԳլՈՒԽ Ա. Յաղագս Արազի
Արէպին. եր. 220:

— ԳլՈՒԽ Բ. Յաղագս Պարայի
Երկրին. եր. 220:

— ԳլՈՒԽ Գ. Յաղագս գրից ե ու-
րածութեան Պարայի. եր. 220:

— ԳլՈՒԽ Դ. Յաղագս Պարտաւու
էյալէթին. եր. 222:

— ԳլՈՒԽ Ե. Յաղագս քաժանան
Պարտաւու Երկրին. եր. 222:

— ԳլՈՒԽ Զ. Յաղագս չնոյ քա-
ղաքին Բամբուլոնի. եր. 224:

— ԳլՈՒԽ Է. Յաղագս Քուսայ
գիւղին. եր. 224:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յաղագս Մէտային
խահիին Աքարայի. եր. 225:

— ԳլՈՒԽ Թ. Յաղագս Շիրին քեր-
դին. եր. 225:

— ԳլՈՒԽ Ժ. Յաղագս Պան քա-
ղաքին. եր. 226:

— ԳլՈՒԽ ԺԱ. Յաղագս Ռեւտի
Երկրին. եր. 226:

— ԳլՈՒԽ ԺԲ. Յաղագս Յախու
գաւառին Անէտիոյ. եր. 227:

— ԳլՈՒԽ ԺԳ. Յաղագս բուսաց ե
Կենդանեացն Արապի Արէպին. եր. 227:

— ԳլՈՒԽ ԺԴ. Յաղագս տիրոջացն
Բաքիւնին. եր. 227:

ՄԱՍՆ. Ի. Երրորդ

— ԳԼՈՒԽ Ա. Յաղագս ցամաք կողմից Սարաշի Երջանիկ Արաբիոյ. հր. 229:

— ԳԼՈՒԽ Բ. Յաղագս Գնդարձու կուրիան Ինձնու Երջանիկ Արաբիոյ. հր. 230:

— ԳԼՈՒԽ Բ. Յաղագս Սէլամէ դիւղիցն. հր. 230:

— ԳԼՈՒԽ Գ. Յաղագս Պիյղա քաղաքին. հր. 231:

— ԳԼՈՒԽ Դ. Վասն Կրկնադէ մուսին Ինձնու. հր. 231:

— ԳԼՈՒԽ Ե. Յաղագս պաշտուտու ինձնու հրկրին. հր. 230:

— ԳԼՈՒԽ Զ. Յաղագս Հրդմէքի զաւառին Ինձնու. հր. 232:

— ԳԼՈՒԽ Է. Յաղագս Մէշիսի քաղաքին. որ աստ բերդ նշանացի. հր. 233:

— ԳԼՈՒԽ Ը. Յաղագս Սարաշի հրկրին. հր. 233:

— ԳԼՈՒԽ Թ. Յաղագս . . . րդի մասին Ինձնու հրկրին, աշխիքն՝ Նէնաու, Հիմին և ճուր քաղաքին և այլոց. հր. 234:

— ԳԼՈՒԽ Ժ. Յաղագս Զաֆիւայ քաղաքին. հր. 236:

— ԳԼՈՒԽ ԺԱ. Յաղագս գրուածաց և յայնտաքառնութեան հրկրին Ինձնու. հր. 236:

— ԳԼՈՒԽ ԺԲ. Յաղագս Ինձնու քաղաքին. հր. 237:

— ԳԼՈՒԽ ԺԳ. Յաղագս Միսքէի քաղաքին. հր. 237:

— ԳԼՈՒԽ ԺԴ. Յաղագս Հիւրին զաւառին. հր. 237:

— ԳԼՈՒԽ ԺԵ. Յաղագս Գաթիւ քաղաքին. հր. 239:

— ԳԼՈՒԽ ԺԶ. Յաղագս Մէքի քաղաքի որպիսութեան. հր. 239:

— ԳԼՈՒԽ ԺԷ. Յաղագս քաղաք մարդութեան քաղաքին Մաքէի. հր. 240:

— ԳԼՈՒԽ ԺԸ. Յաղագս քաղաք մարդութեան քաղաքին Մաքէի. հր. 240:

— ԺԼՈՒԽ ԺԸ. Յաղագս մեծութեան Մաքէի քաղաքին. հր. 241:

— ԳԼՈՒԽ ԺԹ. Յաղագս Արաւամ Լահապետ շինեալ իցէ գտունն Մաքէի. հր. 241:

— ԳԼՈՒԽ ԺԺ. Յաղագս Թէ վասն ինչ պատճառի Արաւամ շինեալ իցէ գտունն. հր. 242:

— ԳԼՈՒԽ Ի. Յաղագս որդւոց և ծննդոցն Իսմայէի. հր. 245:

— ԳԼՈՒԽ ԻԱ. Յաղագս վանառան հրկրին Երջանիկ Արաբիոյ. հր. 246:

— ԳԼՈՒԽ ԻԲ. Յաղագս զանգի գտման. հր. 247:

— ԳԼՈՒԽ ԻԳ. Յաղագս գտման զանգի հրկրին. հր. 248:

— ԳԼՈՒԽ ԻԴ. Յաղագս գտման, աշխիքն՝ ինձու զանգի. հր. 248:

— ԳԼՈՒԽ ԻԵ. Յաղագս Թէ վերստին գտաւ ինչ յատուկ քաղաք գտանին. հր. 249:

— ԳԼՈՒԽ ԻԶ. Յաղագս վանառան հրկրին, աշխիքն՝ պաղարիցն Արաբիոյ. հր. 250:

ՄԱՍՆ. ԻԱ. Երրորդ

— ԳԼՈՒԽ Ա. Յաղագս Եամայ, աշխիքն՝ Գամակոսի կլիմային. հր. 250:

— ԳԼՈՒԽ Բ. Յաղագս ստանաւորութեան Եամայ. հր. 251:

— ԳԼՈՒԽ Գ. Յաղագս քամեւոց Եամայ հրկրին. հր. 251:

— ԳԼՈՒԽ Դ. Յաղագս անտառացի կլիմայ. հր. 252:

— ԳԼՈՒԽ Ե. Յաղագս լճակացի կլիմայ գտաւորին. հր. 253:

— ԳԼՈՒԽ Զ. Յաղագս գետացի կլիմայ և այլոց. հր. 253:

— ԳԼՈՒԽ Է. Յաղագս լեռնացի Եամայ և Պաղէսիին. հր. 253:

— ԳԼՈՒԽ Ը. Յաղագս քաղաքաւորութեան Եամայ հրկրին. հր. 254:

— ԳԼՈՒԽ Թ. Յաղագս կենդանեացի կլիմայ գտաւորին. հր. 254:

— ԳԼՈՒԽ Ժ. Յաղագս քամանման կլիմայ հրկրին. հր. 255:

— ԳԼՈՒԽ ԺԱ. Յաղագս Գաղաթի, աշխիքն՝ Ղազէ քաղաքին. հր. 255:

— ԳԼՈՒԽ ԺԲ. Յաղագս Ռէշէի քաղաքին. հր. 256:

— ԳլՈՒԻՅ ԺԳ. Յաղագս Լուիս քաղաքին. եր. 256:

— ԳլՈՒԻՅ ԺԳ. Յաղագս Եաֆաթի. եր. 256:

— ԳլՈՒԻՅ ԺԵ. Յաղագս Կեսարիայ Պաղէսթինայ. եր. 257:

— ԳլՈՒԻՅ ԺԶ. Յաղագս Հեպրոն կամ Քերթոն քաղաքին. եր. 257:

— ԳլՈՒԻՅ ԺԷ. Յաղագս սուրբ Երուսաղիմայ քաղաքին, որ առի Պէշ-թի մուկատաւն, աշխնքն՝ սուրբ Տուն. եր. 258:

— ԳլՈՒԻՅ ԺԸ. Յաղագս Սախրէին. եր. 258:

— ԳլՈՒԻՅ ԺԹ. Յաղագս Մէսնիտի Ալսային. եր. 259:

— ԳլՈՒԻՅ Ի. Յաղագս սուրբ Յարութեան տաճարին. եր. 259:

— ԳլՈՒԻՅ ԻԱ. Յաղագս սուրբ Բիթլահնի. եր. 260:

— ԳլՈՒԻՅ ԻԲ. Յաղագս Չիթեն-հայ սուրբ լերինն. եր. 260:

— ԳլՈՒԻՅ ԻԳ. Յաղագս Երկրորդի մասին Շամայ, աշխնքն՝ Արտէն գաւառին Սամարիայ. եր. 260:

— ԳլՈՒԻՅ ԻԴ. Յաղագս զրուածոցն Նապոլուսի, աշխնքն՝ Սամարիայ. եր. 261:

— ԳլՈՒԻՅ ԻԵ. Յաղագս ձինին քաղաքին, որ է Նախին. եր. 261:

— ԳլՈՒԻՅ ԻԶ. Յաղագս Աքայիոյ, աշխնքն՝ Պաղոմայիդայ. եր. 261:

— ԳլՈՒԻՅ ԻԷ. Յաղագս Սուրայ, աշխնքն՝ Մուրայ քաղաքին. եր. 261:

— ԳլՈՒԻՅ ԻԸ. Յաղագս քաղաքին Գամասկոսի, աշխնքն՝ Շամայ. եր. 262:

— ԳլՈՒԻՅ ԻԹ. Յաղագս Հոտան կամ Օսիս գաւառին՝ հայրենեացն Յորայ. եր. 264:

— ԳլՈՒԻՅ Լ. Յաղագս Պասրայի, ըստ մեզ Բոսոր. եր. 264:

— ԳլՈՒԻՅ ԼԱ. Յաղագս Ղութայի գաւառին. եր. 265:

— ԳլՈՒԻՅ ԼԲ. Յաղագս Պալպաք քաղաքին. եր. 266:

— ԳլՈՒԻՅ ԼԳ. Յաղագս Այնիշար քաղաքին. եր. 266:

— ԳլՈՒԻՅ ԼԴ. Յաղագս Շուֆայ լեռնացն. եր. 266:

— ԳլՈՒԻՅ ԼԵ. Յաղագս Համայն և Գանսարինայ Հորբորդ և հինգերորդ պաւտոսցն Շամայ. եր. 267:

— ԳլՈՒԻՅ ԼԶ. Յաղագս Խրասպոյ-լուս քաղաքին. եր. 268:

— ԳլՈՒԻՅ ԼԷ. Յաղագս Խալիթու-սայ. եր. 268:

— ԳլՈՒԻՅ ԼԸ. Յաղագս Ճէպէլէի քաղաքին. եր. 269:

— ԳլՈՒԻՅ ԼԹ. Յաղագս Համայն Երկրին. եր. 269:

— ԳլՈՒԻՅ Խ. Յաղագս Երրոտայ: աշխնքն՝ Մարտ քաղաքին. եր. 269:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԱ. Յաղագս Սէլիմիէի. եր. 270:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԲ. Յաղագս Համայն գաւառին և քաղաքին աշխնքն՝ Ալսու-միոյ. եր. 270:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԳ. Յաղագս Բերիոյ, աշխնքն՝ Հալեղայ քաղաքին. եր. 271:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԴ. Յաղագս Հուպր քաղաքին. եր. 272:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԵ. Յաղագս Անաթո-լոս: աշխնքն՝ Աթլէի քաղաքին. եր. 273:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԶ. Յաղագս Պիյրէ, աշխնքն՝ Պիյրէճիլի. եր. 273:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԷ. Յաղագս Բուհա-լէի, աշխնքն՝ Ջուսկլայի. եր. 273:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԸ. Յաղագս Քիլիսու և Աղազու և Մնպէնու. եր. 275:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԹ. Յաղագս Գերմանի-կոյ, աշխնքն՝ Մարտու և Մուսնուի. եր. 275:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԸ. Յաղագս Մարաշու քաղաքացն. եր. 276:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԺ. Յաղագս Ալպաթա-նու և Զամանթիոյ և Պէհէնու. եր. 276:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԳ. Յաղագս Գարսայ փոքուն Հուպր. եր. 277:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԺ. Յաղագս Անթէպու. եր. 277:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԷ. Յաղագս Սամու-թան քաղաքի. եր. 277:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԸ. Յաղագս Սէլսիոյ Հուպր, աշխնքն՝ Մարտիոյ. եր. 277:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԹ. Յաղագս Ատանա-յու. եր. 278:

— ԳլՈՒԻՅ ԽԺ. Յաղագս Կէօլքպէ-լին. եր. 279:

— ԳլՈՒԽ ԵԶ. Սաղազա Սաալ գա-
ւառին. հր. 276:

— ԳլՈՒԽ ԵԷ. Սաղազա Ռարձրա-
րեքդին. հր. 280:

— ԳլՈՒԽ ԵԸ. Սաղազա թաքսաւյ.
հր. 280:

— ԳլՈՒԽ ԵԹ. Սաղազա իջեա-
նացն Նամայ. ղէպի յԱրապիսիման. հր.
281:

— ԳլՈՒԽ Կ. Սաղազա տիրողացն
Գամաւկոսի. հր. 281:

— ԳլՈՒԽ ԿԱ. Սաղազա երկրորդ
տիրողացն Նամայ յազգէ Բալամից. հր.
282:

— ԳլՈՒԽ ԿԲ. Սաղազա երեւման
տէ՛վէթին Ամուին և սկզբնաւորութեան
նոցա և տիրելոյ Նամայ. հր. 283:

— ԳլՈՒԽ ԿԳ. Սաղազա Ապտաիէ
տէ՛վէթին. հր. 284:

— ԳլՈՒԽ ԿԴ. Սաղազա Աշխետց-
ոց տէ՛վէթին. հր. 285:

— ԳլՈՒԽ ԿԵ. Սաղազա Բլիելի
երկրին. հր. 288:

— ԳլՈՒԽ ԿԶ. Սաղազա Արմէնիկ
նահանգին. հր. 289:

— ԳլՈՒԽ ԿԷ. Սաղազա Ալաիոյ
երկրին և քաղաքին. հր. 289:

— ԳլՈՒԽ ԿԸ. Սաղազա Աթալիոյ.
հր. 288:

— ԳլՈՒԽ ԿԹ. Սաղազա Կիպրոսի
կղզւոյն. հր. 290:

— ԳլՈՒԽ Լ. Սաղազա Կենդանեացն
Կիպրոսի. հր. 291:

— ԳլՈՒԽ ԼԱ. Սաղազա ժառանգո-
ղացն Կիպրոսի. հր. 292:

— ԳլՈՒԽ ԼԲ. Սաղազա Նեոսուրու-
թեան և իջեաւորին վերորդելոց. հր.
293:

— ԳլՈՒԽ ԼԳ. Սաղազա Գարամա-
նա երկրին. հր. 293:

— ԳլՈՒԽ ԼԴ. Սաղազա Գօնիւայա
երկրին. աշխիւքն Իգնիւայ. հր. 293:

— ԳլՈՒԽ ԼԵ. Սաղազա Լարէնտիոս.
հր. 294:

— ԳլՈՒԽ ԼԶ. Սաղազա Էնդիլիայ.
աշխիւքն Գարամանու. հր. 294:

— ԳլՈՒԽ ԼԷ. Սաղազա Էրկտէի
երկրին. հր. 295:

— ԳլՈՒԽ ԼԸ. Սաղազա Պրո գա-
ւառին. հր. 296:

— ԳլՈՒԽ ԼԹ. Սաղազա Իւլգաւիու-
րի. հր. 296:

— ԳլՈՒԽ Զ. Սաղազա Պէկ Շէլքի.
հր. 296:

— ԳլՈՒԽ ԶԱ. Յազազ Կետարիոյ
Կապողովկացոց. հր. 296:

— ԳլՈՒԽ ԶԲ. Սաղազա Գրչէրի.
հր. 297:

— ԳլՈՒԽ ԶԳ. Սաղազա թոնկա-
ւացն Գարամանու. հր. 297:

— ԳլՈՒԽ ԶԴ. Յազազա Սեբաս-
տիոյ. հր. 298:

— ԳլՈՒԽ ԶԵ. Սաղազա թոզաթու.
հր. 298:

— ԳլՈՒԽ ԶԶ. Յազազա թուրեա-
ւու. հր. 299:

— ԳլՈՒԽ ԶԷ. Սաղազա ճանկու.
հր. 299:

— ԳլՈՒԽ ԶԸ. Սաղազա Սամուելի.
հր. 299:

— ԳլՈՒԽ ԶԹ. Սաղազա Արապի-
րու. հր. 300:

— ԳլՈՒԽ Զ. Սաղազա Ակնայ. հր.
300:

— ԳլՈՒԽ ԶԱ. Սաղազա Տիգրիկու.
հր. 300:

— ԳլՈՒԽ ԶԲ. Սաղազա Տէրէնտի.
հր. 301:

— ԳլՈՒԽ ԶԳ. Սաղազա Տօրուայ
հր. 301:

— ԳլՈՒԽ ԶԴ. Սաղազա Ամասիոյ.
հր. 301:

— ԳլՈՒԽ ԶԵ. Սաղազա Մէրդիթու-
նայ. հր. 302:

— ԳլՈՒԽ ԶԶ. Սաղազա Քէոփրիւ.
հր. 302:

— ԳլՈՒԽ ԶԷ. Սաղազա Գլիլիմայ
ղեւորին. աշխիւքն Իրիւ կամ Ալիւ կո-
չեցեալ. հր. 303:

— ԳլՈՒԽ ԶԸ. Սաղազա Իրլորդ-
տաղլէրին. հր. 303:

— ԳլՈՒԽ ԶԹ. Սաղազա ճանկու
լերանցն. հր. 303:

«Ճանկու լերինքն Պանտսի մասն
ն և Ամասիոյ նաղոյն կից են: Լիառն
Շահրէկ բոլորովին խեղդանի է: Սալս
լերինքս զիստու զոչեցեալ իւրի ճեւ-
ղանքն գտանին շատ. բնակիչքն ամե-
նեցեան զայն քրտան և մօրթիսփն վառ-

առեկ ասեմէն: Յայս լերինս քերզոջն մէկ
 երկուս տեղ վիճք հազիցիտայ մեծամեծ
 երկուսիմէ տեղիս տեղաւորուողք են: Ի՞նչ յիշէ
 պէտա պարեւոյ լեռնայ իցենն ո՞յ Է յայտու-
 րի: Բնակչաց կարծիքն այս է թէ՛ Մեծն
 Աղեքսանդր զմեւ ծոփու կրօնն Նախ
 քան զքանայն այս տեղիքս եղերք ծո-
 փու զոյգո՞մ նաւք կապնցեալք իցենն: Եւ
 այս լեռանս թէ՛ ի վերայ ճանրկու. և
 թէ՛ հուպ Ամասիոյ քաղցր չուր և առող-
 ջաբար եղանակք ունին, և առաւել քան
 զամենեւեան Չեմից (Յիսկեց) Խալլասից:
 Այս լերինս մասամբն ի միումն ծոփանալ
 եղելոցն, թիւրքալէքս եկեալ մէկն մէկ
 տեղիսն իբր պրտուող: Եղեալ շատ շնե-
 լիմ լինի: Յայս էլայնս Տանիկք և
 Թիւրքալէք, Թիւրքք և Հոռոմք քեա-
 կին Տանիկքն հաւնիմ մեկնեալ են և ի
 հարեակ ռաւաղիմ փառաւորքս հազա-
 տին: Բայց ցտեսին եւս զքրտաւեան
 ձալք տեղ քանի մասնի իբր պրտուողք,
 զորս մեկ զիսակ եւ քեմ Շորեկցալ ի
 մեծաւ պրտաւորութեան: Անպակալ լե-
 րին սուրբ Լուսաւորի շիրմի՞մ ԹՄԷ. (= 1750) թուին Հայոցս եր. 303-304:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յաղագս Գարաւայ,
 աշխիքի՞ Գարաւայ տիրութեան. եր. 304:

Ո ԱՄՆ. ԻՐ. Երոզդ

— ԳլՈՒԽ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ Ա. Մա-
 զագս Պարք Ասիոյ: Եր. 305:

— ԳլՈՒԽ Բ. Յաղագս Փոքր Ասիոյ
 բնկարեւմտայն. եր. 305:

— ԳլՈՒԽ Գ. Յաղագս Բիւլթանիոյ,
 եր. 307:

— ԳլՈՒԽ Գ. Յաղագս Մարտիան
 գաւառին. եր. 308:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յաղագս զրտաւորն
 Մանիսայո. եր. 308:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յաղագս Թուրքուսայ
 նահանգին. եր. 309:

— ԳլՈՒԽ Զ. Յաղագս Փոքրիոյ,
 որ սաի Այսարն էլի. եր. 310:

— ԳլՈՒԽ Է. Յաղագս Էյնեկեայի,
 եր. 311:

— ԳլՈՒԽ Ը. Յաղագս Մէնթէշի
 գաւառին. եր. 311:

— ԳլՈՒԽ Թ. (Յաղագս Աթալիէ
 կամ Անթալիէ քաղաքին). եր. 311:

— ԳլՈՒԽ Ժ. Յաղագս Անթալի-
 եր. 312:

— ԳլՈՒԽ ԺԱ. Յաղագս Էնիւստի-
 քաղաքին. եր. 313:

— ԳլՈՒԽ ԺԲ. Յաղագս Էնիւստի-
 քու ծովակին. եր. 313:

— ԳլՈՒԽ ԺԳ. Յաղագս Գարաւի-
 սար իւ Մահիւրին. եր. 314:

— ԳլՈՒԽ ԺԴ. Յաղագս Մուլթան
 Էնիկի գաւառին. եր. 314:

— ԳլՈՒԽ ԺԵ. Յաղագս Սեւիկի-
 տի. եր. 314:

— ԳլՈՒԽ ԺԶ. Յաղագս Անկի-
 րիոյ. եր. 315:

— ԳլՈՒԽ ԺԷ. Յաղագս Թէ Ինչ
 գաւառի շէնկիւրայ գաւառին. եր. 316:

— ԳլՈՒԽ. ԺԸ. Յաղագս Բնա-
 զրիո. եր. 316:

— ԳլՈՒԽ. ԺԹ. Յաղագս Թուրա-
 յի. եր. 317:

— ԳլՈՒԽ ԺԺ. Յաղագս Գաւրու-
 քու. 318:

— ԳլՈՒԽ Ի. Յաղագս Գաւառի-
 կու. եր. 318:

— ԳլՈՒԽ ԻԱ. Յաղագս Չէրքէսու.
 եր. 318:

— ԳլՈՒԽ ԻԲ. Յաղագս Գաւառ-
 մանի. եր. 318:

— ԳլՈՒԽ ԻԳ. Յաղագս Մինուպայ.
 եր. 319:

— ԳլՈՒԽ ԻԴ. Յաղագս Մասուշի
 պղնձայ լերինն. եր. 320:

— ԳլՈՒԽ ԻԵ. Յաղագս Պոլիու.
 եր. 321:

— ԳլՈՒԽ ԻԶ. Յաղագս Կէրէտէու.
 եր. 321:

— ԳլՈՒԽ ԻԷ. Յաղագս Մուսուր-
 լիոյ. եր. 322:

— ԳլՈՒԽ ԻԸ. Յաղագս տնկոց,
 զեռոց և լերանց Պոլիու. եր. 323:

— ԳլՈՒԽ. ԻԹ. Յաղագս Կիւրա-
 վնտիկարի տնկոցին. եր. 324:

— ԳլՈՒԽ. Լ. Յաղագս տնկանու
 զրտաւորն Գրուսայի. եր. 324:

— ԳլՈՒԽ ԼԱ. Յաղագս Գաւառ-
 մանի Գրուսայո. եր. 325:

— ԳլՈՒԽ ԼԲ. Յաղագս Ագուսի և
 ալ նախանցն Գրուսայի. եր. 325:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԳ. Յազազս Բիւթան-
իոյ, որ է Մուսաանիէ. եր. 326:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԳ. Յազազս Կէլէյեկու.
եր. 327:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԳ. Յազազս Օլուպատի
ծովակին. եր. 328:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԵ. Յազազս լերանցն
Պրուսայու. եր. 328:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԶ. Յազազս Քէլէյեկու-
զի լերինն. եր. 328:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԷ. Յազազս Թումանիճ,
այսինքն՝ Տամալիճ լերին. եր. 329:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԸ. Յազազս Պալիքէ-
սէրու. եր. 330:

— ԳլՈՒԻԻ ԼԹ. Յազազս Գոճայ
Իկլիի. եր. 330:

— ԳլՈՒԻԻ Խ. Յազազս Նիկոմիտ-
իայ, այսինքն՝ Իզնիմնուու գաւառին.
եր. 330:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԱ. Յազազս Կէկիպ-
զէի. եր. 331:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԲ. Յազազս Սապան-
ճայի. եր. 331:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԳ. Յազազս Իսկիւ-
տարու. եր. 332:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԴ. Յազազս Գաւազու.
եր. 334:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԵ. Յազազս Զամու-
ճայի. եր. 334:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԶ. Յազազս Սապան-
ճայի ծովակին. եր. 335:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԷ. Յազազս Պիղայճե-
կու. եր. 337:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԸ. Յազազս Գափու-
թաղին. եր. 339:

— ԳլՈՒԻԻ ԽԹ. Յազազս Սաղլէի
գաւառին. եր. 339:

— ԳլՈՒԻԻ Կ. Յազազս Զմիւռնոյ,
այսինքն՝ Իզմիրու. եր. 339:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԱ. Յազազս Զերփան-
տիայ Նախիւի. եր. 341:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԲ. Յազազս Իջիւս-
նացն Գոճայ Իկլիի. եր. 341:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԳ. Յազազս լեզուաց և
ազգացն Անաթոլոյ. եր. 342:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԴ. Յազազս որպիսու-
թեան տիրոջացն Ասիոյ. եր. 342:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԵ. Յազազս պատճառի
յառաջացման Օսմանցոյ. եր. 342:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԶ. Յազազս Թազաու-
րիւոյն սուլթան Մուրատին Նախիւի.
եր. 353:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԷ. Յազազս մեծամեծ
յազթուրեանցն սուլթան Մուրատի.
եր. 354:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԸ. Արարաեայ յիշա-
տակին սուլթան Մուրատին. եր. 354:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԹ. Սուլթան Ման-
մուա Ա. եր. 356:

— ԳլՈՒԻԻ Կ. Յազազս երկրորդ
սուլթան Մուրատին. եր. 356:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԱ. Յազազս միահե-
ծան և յատկապէս թազաուրիւոյ Ֆէթի
սուլթան Մանմուտին. եր. 358:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԲ. Յազազս սուլթան
Պայազիւս Բ. ին. եր. 360:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԳ. Յազազս թազաու-
րիւոյ սուլթան Սէլիմին. եր. 360:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԴ. Յազազս յազթու-
թեանցն սուլթան Սէլիմին. եր. 362:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԵ. Յազազս թազաու-
րութեան սուլթան Սուլէյմանին. եր.
364:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԶ. Յազազս թազաու-
րիւոյ երկրորդ սուլթան Սէլիմին. եր.
365:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԷ. Յազազս թազաու-
րիւոյ երրորդ սուլթան Մուրատին. եր.
366:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԸ. Յազազս թազաու-
րիւոյ սուլթան Մանմուտին երրորդի.
եր. 367:

— ԳլՈՒԻԻ ԿԹ. Յազազս թազաու-
րիւոյ սուլթան Մանմուտին երրորդի.
եր. 367:

— ԳլՈՒԻԻ Զ. Յազազս թազաու-
րիւոյ սուլթան Օսմանին. եր. 368:

— ԳլՈՒԻԻ ԶԱ. Յազազս թազաու-
րիւոյ չորրորդ սուլթան Մուրատին. եր.
368:

— ԳլՈՒԻԻ ԶԲ. Յազազս թազաու-
րութեան չորրորդ սուլթան Սէլիմին.
եր. 368:

(Մանօք.— Երես 369-372, ձեռագրիս
յիշատակարանները կան. իսկ 372-380
գատարկ են. ինչպէս բոլորը.— Եր.
381էն կը շարունակէ հետեւեալ կերպով.)

— ԳլՈՒԻԻ Ա. Յազազս գոման նոր
աշխարհին, որ ասի Արեւմտեան և կամ
նոր Հնդկաստան. եր. 381:

- ԳլՈՒԽ Բ. Ոգր աշխատանաց ի վերայ առմանն Գարանաթայ, յօրինու հալ ի Տանկաց. հր. 382:
- ԳլՈՒԽ Դ. Յազազ Գոյսին (= Գոյսնաթին) պատրաստութեանն գնալոյ ի նոր աշխարհն. հր. 383:
- ԳլՈՒԽ Ե. Երկրորդ դնալն Գոյսին ի նոր աշխարհն. հր. 386:
- ԳլՈՒԽ Զ. Վասն երրորդի գնալոյն Գոյսին ի նոր աշխարհն. հր. 388:
- ԳլՈՒԽ Է. Յազազ Կուրայ կղզւոյն. հր. 392:
- ԳլՈՒԽ Ը. Յազազ սուրբ Յուկոթայ կղզւոյն. հր. 393:
- ԳլՈՒԽ Թ. Յազազ սուրբ Ռօթսի կղզւոյն. հր. 393:
- ԳլՈՒԽ Ժ. Յազազ Պօղաթան կղզւոյն. հր. 394:
- ԳլՈՒԽ ԺԱ. Յազազ Սիգորէ նահանգին. հր. 395:
- ԳլՈՒԽ ԺԲ. Յազազ թուրքնայ կղզեացն. հր. 395:
- ԳլՈՒԽ ԺԿ. Յազազ Գարթանինայ նահանգին. հր. 396:
- ԳլՈՒԽ ԺԴ. Յազազ սուրբ Մարթայի կղզւոյն. հր. 398:
- ԳլՈՒԽ ԺԵ. (Յազազ Գարանաթայ բերդին). հր. 397:
- ԳլՈՒԽ ԺԶ. Յազազ Եւրոփայ և թարանեայ կղզեացն. հր. 398:
- ԳլՈՒԽ ԺԸ. Յազազ զարմանալեացն Եւրոպայ կամ Ուրուփայ և թարանեայ. հր. 403:
- ԳլՈՒԽ Ի. Յազազ Գոմաղրի կղզւոյն. հր. 405:
- ԳլՈՒԽ ԻԱ. Յազազ Արծաթի քստոյն. հր. 406:
- ԳլՈՒԽ ԻԲ. Յազազ թէւարի կղզւոյն. հր. 408:
- ԳլՈՒԽ ԻԳ. Յազազ թուպարդէ կղզւոյն. հր. 407:
- ԳլՈՒԽ ԻԴ. Յազազ Պանազք նահանգին. հր. 408:
- ԳլՈՒԽ ԻԵ. Յազազ Մաղալեան ծովուն և Նիանալեացն ալն ծովուն. հր. 410:
- ԳլՈՒԽ ԻԶ. Յազազ Սիպուլի կղզւոյն. հր. 412:
- ԳլՈՒԽ ԻԸ. Յազազ Մուլուգի կղզեացն Էնգկաց. հր. 413:
- ԳլՈՒԽ ԻԸ. Յազազ Ագուամի կղզւոյն. հր. 414:
- ԳլՈՒԽ ԻԹ. Յազազ սիոսի քաղաք կղզեացն. հր. 414:
- ԳլՈՒԽ Լ. Յազազ Գալուղ բերդին առմանն. հր. 418:
- ԳլՈՒԽ ԼԱ. Յազազ պատկերս կրպոթեան (= պատկերակերպութեան?) Մէնթաստամային. հր. 423:
- ԳլՈՒԽ ԼԲ. Յազազ որպիսուն թեան Մէթրիկայ քաղաքին. հր. 425:
- ԳլՈՒԽ ԼԿ. Յազազ տարածման համարայ առմանն Մէթրիկայ քաղաքին. հր. 423:
- ԳլՈՒԽ ԼԴ. Յազազ Գուլթունայ բերդին. հր. 423:
- ԳլՈՒԽ ԼԴ. Յազազ նորոգման Մէթրիկայ քաղաքին ի Կիօրաթսէ. հր. 425:
- ԳլՈՒԽ ԼԵ. Յազազ և այլոց մեացնոց Մէթրիկայի դիպուածոցն. հր. 425:
- ԳլՈՒԽ ԼԶ. Առասպել կարծեացն նոր աշխարհայնոց վասն առաւելին մարդոյն. հր. 426:
- ԳլՈՒԽ ԼԸ. Յազազ ի Կիօրաթսէն ի Մէթրիկայ. հր. 429:
- ԳլՈՒԽ ԼԹ. Յազազ լրոյ իմիջ, զոր իրազեկ եղեւ Կիօրաթսէն. հր. 440:
- ԳլՈՒԽ ԼԹ. Յազազ և այլոց զրուցաց և արարմանց Ալլիպուլի. հր. 441:
- ԳլՈՒԽ ԼԹ. Յազազ Եալիդազոյի դիպուածոյն. հր. 441:
- ԳլՈՒԽ ԼԹ. Յազազ Սիպուլայ երկրին. հր. 441:
- ԳլՈՒԽ ԼԹ. Յազազ բաժանման նոր աշխարհին, երկրորդ մասին պատմութեան. հր. 444:
- ԳլՈՒԽ ԼԹ. Յազազ Փէրոսի հարաւային երկրին նոր աշխարհին. հր. 445:
- ԳլՈՒԽ ԼԹ. Յազազ սպանմանն Փէսարլուին. հր. 453:

— ԳլՈՒԻ ԽԶ. Յազազա արծաթի գետնի ահնէն ո՛րպէս հանեն զարծաթն. Եր. 454:

— ԳլՈՒԻ ԽԷ. Յազազա բաժանման փէրուի երկրին. Եր. 456:

— ԳլՈՒԻ ԽԸ. Յազազա երկրորդի բաժանման փէրու. (sic) Եր. 458:

— ԳլՈՒԻ ԽԹ. Յազազա երրորդի բաժանի փէրուի. Եր. 459:

— ԳլՈՒԻ ԽԱ. Յազազա ալոց մնացելոց որպիսութեանց և զրուցացն փէրուի. Եր. 459:

— ԳլՈՒԻ ԽԲ. Յազազա ընդարձակութեան փէրուի երկրին. Եր. 462:

— ԳլՈՒԻ ԽԳ. Յազազա ազգման զրուցաց ոմանց կենդանեաց. Եր. 464:

— ԳլՈՒԻ ԽԴ. Յազազա իրագեկութեանց թոշոցն փէրուի. (sic) Եր. 466:

Յազազա անծանօթ տեկոցն նոր աշխարհին. Եր. 468-471:

Յիւստակարան գոնացողապէս սպողի գրեյս

Փառք բարձրագոյն անուանն Աստուծոյ, որոյ շնորհին և օգնութեամբն այս գիրքս յանկ ելեալ տպեցաւ և աւարտեցաւ ի վերայ բոլոր Մեծին Ասիոյ լայնատարած կլիմային և մեծի մասին աշխարհի, ի վերայ շէն տեղեացն և երկրացն և թագաւորացն նոյնոյ աշխարհին և որպիսութեանց նոցա, սկսեալ յարեւելից եզերացն մինչև յարեւմտաւս դառնալով ի Կոստանդնուպօլսոյ արեւելեան կողմն յիւսկիւտար աւարտելով ընդ մէջ առեալ զերջանիկն Արարիայ, որ է Իեմէն, ընդ ճանապարհ Սև ծովուն եզերացն արեւելեան կողմանցն, որք և (որքան և ?) նաքն էր պարզարանել: Թէ որպիսութիւնք երկրաց զաւատաց և քաղաքաց նոցա, որ եմէ կամք լիցի մեծագոր թագաւորին և սոյն գործս հաճելի, երկրորդ հատոր եւս լիցի յեզերացն Կոստանդնուպօլսոյ սկսեալ մինչև ի վերջն, և զերից մասանցն աշխարհի, զԵւրոպոյոյ, զԱֆրիկոյ և զԱմերիկայէ և զնոցին կացութեան խօսեցաւ և յայտնեցաւ: ևն.:

Մնօք. — Յայտնի է որ այս յիշատակարանը նոյն իսկ ճիշմանիւմայինն է:

Փոքիկ յիւստակարան բարգմանչի գրեյս

Թէպէտև խումանիցն կուտեցմունք զմեօք և հոգք ամենից եկեղեցեաց ըստ ասից մեծի առաքելոյն Պօղոսի, իբրև զամենի ալիս յովկիանում ծովու կենցաղոյս, զմեօք ծփային և անսովոր փորձութիւնք զմեզ վիճահարս առնէին, սակայն կամելով իմ ըսպեղանի ինչ կազմել զատարկարանութեան ազգիս, որ շար ուսմանց կործանելի աշտարակն է և քաջակերթի զարոց մուրթեանց. վասն այսորիկ զինի զգլխաւորացն աշխարհի մասանցն խօսելոյ ի վերջում հասորի ԳԱՆԱԲԱՆ ԵՄԱՆՈՒՅԻՄ ԱՆՅ ԿՈՂԵՆԵԱՅ զբթոյս և ի ճիշմանումայն ալլազգեաց թէ՛ ի Թարգմանեցելոց ի Լաթինաց և թէ՛ ի շարագրեցելոցն յիւսեանց. կամեցայ և զգլխաւորացն և զմասանցն աշխարհի պարունակելոց ի Մեծն Ասիա, հարսնաւոստօրէն որքան և կարելի էր անցանել, որ և անցի իսկ լրտեսելով: Ուրեք ուրեք ի բաց թողլով զտիրոջաց մասանցն աշխարհի, զհանգստանալ և զիշխանացն հեռաւորութիւնսն և զմերձաւորութիւնսն ինչ՝ վասն անծանօթութեան տիրոջացն և թէ՛ վասն անծանօթ մեզ իշխանացն մէնդիլից, որ թէև զիւտելիք իցէին, այլ ոչ յազեցուցիչք ախորժակաց:

Եւ զի կայր մեզ խօսել զաշխարհէ և լսել յԱւտարանէն, նոքա յաշխարհէ և զաշխարհէ խօսին և աշխարհ լսէ նոցա. որ թէպէտ խօսին Աւտարանիչքն զփոքրիկ աշխարհէ մարդկային բնութեան և զհեշտութեանէ աշխարհի, սակայն և ըստ ասիցն սոցա յօտար լեզուս խօսել կամեցաք, թէև ոչ ոք լսել ախորժիցէր մեզ: Այո՛, պա՛րտ էր և միշտ արման էր մեզ խօսել զերեւոյն հաւատոյ և զբարոյական զորոնցն առաքնութեանց, իբր զտեսականէ և զգործնականէ, զայոցանէ կարծեմ թէ ո՛չ պակաս խօսեցան ի մէջ յայլ երկունս մեր. վասն այսորիկ զայս երկրորդ համեստ զրօսարան պարտէզս ի զանգանից ծագկանց տեկոց, երկրաց թագաւորութեանց և ի նոսին զտանեցելոց ընչիցն պատուականաց ժողովեալ, զայս

պարտէզ տնկեցաք. զի թերեւս ցկեկ
Աստուածայնոցն պաշտամանց լրման,
մի՛ անցցեն ժամանակքն քրիստոնէից
դատարկութեամբ և բամբասանօք. ալլ
սովա և սորին ընթերցմամբքն աղա-
տեպցին ի մոլոթիմեանցն կրթարտեղ. ի
դատարկութեան թեանց և ի բամբասա-
նաց:

Թերեւս ասիցի ո՛ր մեզ և զի՛նչ
օնորհակալութիւն լուաւ յայլոց Ե-
կեղեց, մինչ զի եւ ի սոյն ունայմաբաւ
ձեռնադրեցեք: Ունիմ ասեղ և եւ. մի՛թէ
աշխատեալ թագի վասն ունեաց փորու-
թեան աշաց. մի՛թէ աշխարհ լուէ ի
բղխելոյ, եթէ առողջ լիցին և ծագ-
կունք ո՛չ տայցն զհոտ իւրեանց վասն

ոմանց ընդացն խանդարեցմանց: Այն-
պէս իցէ և մերս երկունք առ աշա և առ
աշա. քանզի և նախատակ հոգւոյս իմոյ
Աստուած ո՛չ երբեք զազարեցաւ օրի-
նօք և մարդարէիւք, առաքելովք և
սուրբ վարդապետօք զաշխարհս յամե-
նայն ժամանակի խրատել. և տակաւին
բազումք կան տնչուրք և տննազանդք,
և ոչ վասն աշարիկ ինքն զազարի զա-
կանակիտն Զուր կենաց ի բղխելոյ,
որում փառք յաւիտեանս յանցեալն և
ի ներկայս և յապագայս, ամէն:

Թարգմանեցաւ գրգուկս ի Յակոբ
Իրրու պատրիարքէ կոստանդնուպոլսոյ
և երթեմ ի պատրիարքէ արքայ Երու-
սաղէմի. բա՛ն էս:

ԹԻԻ 61

ԱՍԻՍՏՈՒՄՆ ԼՈՒԽՄԱՆՆ ԶՈՎԷԱՆՆՈՒ ՈՐԱՏՆԵՑԻՈՅ

Թուրք 351 երես: Մեծութիւն՝ 21,4
x 16 ս.մ.: Մեծութիւն գրութեան՝ 15,7
x 10,5 ս.մ.: Յայժ 285 նիւթ՝ փայտեւ,
տաքաշարտեւան նստալուծի թուղթ: Դիւ-
ղիրով նստք գիր մը: Շատ թթւաւոր մե-
լանով մը գրուած: Եւ նստալուծի վե-
րեցածն է թուղթը: Խոնարհութիւնն աւ-
ղիւստիկներ գրելու համար գրածութեան
է առաւ և պիտաւորապէս մուրի կարմիր
թանաք: Յայժ՝ կէս-կարի. լուս պատեւած:

Մատենան է Ստեփանեոս Արքանեք-
այն Պորփիրի ատորպոթեանց և Պե-
րիպոնեմատի վրայ քրտն լուծմանց
համատեւութիւնը, հետամբ Գրիգորի
Յաթեպոյսի: Բայց Յաթեպոյսի չի-
յատարկութեան: Դիւղ արիւղ չիտաւա-
կարան և թուական հետադրիս բնագրի-
նափութեան մասին:

Բովանդակութիւն

Յիտադրիս Եփրատ. եր. 1-6. Նիւ-
թերու քանի մը գրուած է՝ երկու գրքե-
րու համար:

Ա. Օձյս ինչ է ի քեաբան Պոյս-
փիւրիս խորադրիս տակ ութը (Բ.)
գրութեանք (եր. 1-6):

Բ. Օձիս ի մեկնիչն Գաթիթ. խո-

րադրիս տակ քսանինը (Իթ.) գրութե-
անք (եր. 2-5):

Եւ բացի այդ գրութեանքն է. գրութե-
անք ալ (եր. 5-6):

Օձ. զայս ցանկս դիւրագիտ արար-
եալ աշխարհ ընթերցողաց և յիշատակ
աշխատողաց ի սմա: Որով և զուք յի-
շեւէիք ի Տէրոյ:

Բայց հետադրիս գրքերը ստպէս
բաժնուած են.

— «Համառոտ տեսութիւն ի գիրս
Պորփիրի. Գրիգորի՝ աշակերտի եռա-
մեկին Յօաննու Արտանեցւոյ» եր. 7-27:

— «Նորին Գրիգորի համառոտ լուծ-
մունք ի տեսութիւնն Դաւթի». եր. 28-98:

— «Օձյս ինչ է ի գիրս ստորագու-
թեանցն». եր. 99-102:

— «Եռամեկին Յօաննու Հայոց
փիլիսոփայի և վարդապետի. հաւա-
քումն համառոտ վերլուծութեան ստո-
րագութեանց Արիստոտէլի ի Գրիգորի
աշակերտէ». եր. 103-220:

— «Նորին Գրիգորի աշակերտի,
յայլմէ.

Հարց. որով զանազանի գործ բնու-
թեան և գործ կամաց». եր. 221:

— Այժա ինչ է ի չուծմունս Պէրթարս-
մէնքոս գրեցն խորագրին տակ ի թի.
պրահներու ցանկը (Իր. 228-225), Նե-
անուայ պոքին. որ անկար ժախտակ
ի թի. պրահներու կը պարունակէ լի,
պրահն է:

— «Արքիե Զօհաննու Որոտնեցոյ
Համառուտ յուժմունք Պէրիարաշխաւ
պրոջն ի Գրիգորէ աշակերտն» ևր.
227-353.

Elhannanlyurung

— Ի Բաղրամյանների ժամանակ առաջին անգամ հայտնաբերվեց Երևանի քաղաքի հարավ-արևելքում գտնվող Երևանի հին քաղաքի (Վաղարշապատ) համայնական տարածքի սահմանը (1832-1833)։ Համայնական տարածքի սահմանը (1832-1833)։ Համայնական տարածքի սահմանը (1832-1833)։

Դու Կոզմոսի (— Գրիգորի) թանիկ խրոնո-
լոգիկ, ի լուսատու թանիկ Մեծ Վարդա-
պետիկ իմ Յոնանիկ Որոշեցիկ, առ ի
վարդապետ աշխարհ մտաց ռաւոնմատ-
րացի:

Այդպէս Լեւոնը դարձեց ինչ ի սահման ըստ
կամայից անբեռն Տեառնի շնորհօք և Վարդ-
ժապետի տիկին իմ. իսկ նուազան մեքուս
ստորկոխի էական. զի միայն իս փոյժի ունէի
ն՛չ իմ քննի բառ ինչ կամ բան:

Այլ և զպահասան լնուլ և զաւելորդն
կշռել և սխալանաւցն մերոցն պարտեալաց
թողութիւն խնդրել ազալեմ յեղբայ-
րասէր կամաց ներ ի Տէր:

Որ և Վաղթանի գլխավորությամբ գրեմ
և զանազան շինարարակա. գի և զուր գրեմս-
Ջիգի ի զպարտի իւնն կենանք. առհեռն:

Page 62

ՄԵԿԱՌԻԹԻԿԱ, ԵԶԵԿԻԷԼԻ

[illegible]

սյա երկրորդ կազմին, տեղ տեղ կար-
կը տանք դրուած է. թէեւ եղբւրները
շատ կտրտած են, թերթի մամուլները
տանելու չափ, բայց դեռ բաւական լաշն
տանջողներ ունի ձեռագիրս: Փասկանակ
դր 500 թւան 1586:

Մատենան է նշելի էսայի վարդապետին մեկնութիւնը, Եղեկիէի մարգարէութեան վրայ: Կցուած է նաեւ քանի մը բառերու ալլաբանական մեկնութիւնք:

Եղեգիկիէլի մեկնութիւնը կը գրաւէ
ձեռագործի 1-279 կրեաները: Իսկ ալա-
բանական քաներու մեկնութիւնը կը
գրաւէ 285-369 կրեաները:

Առանցմէ դատ 373-374 երեսներու վրայ ընդօրինակուած է «Անաստ Լյարանութեան բոլոր սուրբ Գրոցն» գրքին հակառակ և յառաջաբանութեան սկիզբը :

Եւ ասոնց ամէնէն եօքը, երկրորդ մասին մէջ ալ լարանուած բառերու ցանկը, փոյզ սա ձեւով:

$$U_{\mu\nu\rho\sigma} = U_{\mu\nu} U_{\rho\sigma} - U_{\mu\rho} U_{\nu\sigma} + U_{\mu\sigma} U_{\nu\rho} - U_{\mu\sigma} U_{\nu\rho} \quad (2.1)$$

Անարան ... Ազն ... Աղախին ...
 Աղբիւր ... Աղեկ ... Աղբ ասեմէ
 Անպատ ... Ալք ... Աղագործի
 Այդի ... Բարիւն ... Ի բաց թողույ,
 Եղբայրս ... Եսաւ և Եզով ...
 Սուր ... Եղջիւր ... Եղջիւրս ...
 Աղիւ ... Երդուր ... Երկինք ...
 Երեկամունք ... Գլուխ ... Էւտան ...
 Երեսն ... Երեկոյ ... Չեռն ...
 Ծծի ... Ծրհնէլ ... Փառք:

Յիւստակարան

«Ի խնդրոյ Տեանն Անխանոսի
 Սիննաց նամանդին վերադառելի, արարեալ
 հաւաքումն մեկնութեան Աստուածաբան
 մարգարէութեան Եղեկիւլի,
 երջանիկ վարդապետին յետախալ հաշ-
 կապան տոմար:

Յանձն տեղալ ընկալալ զայս հրա-
 ման քո Աստուածային բզմից, ո՞վ ամե-
 նաւորազան և քահանայապետական
 դուռն Տերդ Ստեփաննոս, այցելու և
 վերադառնալ զերանշնչի և առաքելա-
 կան Տանդ Սիւնեաց. որ ի վերջին ժա-
 մանակիս այնքան զերազանցեալ ցու-
 ցար յիմաստս գիտութեան, մինչ զի
 առաջնորդն ո՞չ շատացար նոխանալ
 հանձնարով, այլ և վերջնորդս հանդի-
 սանաս տալծառանալ երկօք. որով և
 զմեզ գրաւեցեր հաւատով և սիրով. ըստ
 որում խոնարհին վհճքն ի նուաստքն,
 որպէս սար Աստուած ի մեզ, զի յազ-
 թօզ գտանի բնականացն սէր և շողկապ
 անյուժանելի. որպէս զի մոռացումն
 զորք է տկարութեան և շարժէ զմեզ ի
 խնդիր միմեանց և ի տուրս: Վասն զի
 զուէրէն բարգաւաճին նոխութեամբ,
 ընդ հոգեւորին զմարմնականն ունին
 լծակցեալ, որով և զմեզ ո՞չ միայն սի-
 րով գրաւեցեր, զոր ունին առ քեզ ան-
 րազդատելի, այլ և իշխանական հրա-
 մանաւ ի հազարեկեցուցեր: Ուստի ամե-
 նայնիս գտանիմ անճողպուրի. բանա-

կան սիրով գրուեալ և բոլորանկար
 հրամանաւ բնադրուեալ: Սեով մտա-
 ցեալ զինս ճարտարին, բանն նախից
 գիտելոյ միայ ի մեկնութեան Աստուածա-
 բան ՄԱՍԿԱՐԷԻՆ ԱԶՆԻԿԻԼԻ: Եւ այս ոյ
 լնից նուրբ և ընդ անկուռ նամա-
 ւարն զնալով և կամ քննու հետ
 փորելով, այլ սրբոց հարցն նմանալ
 զիցեալ և զձածկեալ զանձն նոցա բա-
 նալով և զգաւածեալ և զայլ ալլու:
 զեւալ բանն նոցա նէլ (նախալոյով?) Ի
 մի: Իսկ անփոք եղևումն ի նոցունց
 լնում ի մեղոց Ներածութեանց և այս:
 պէս կարն և համատու բանիմ անցցու
 լնից մեկնութիւն մարգարէութեան բաժ-
 նա բան զնառն յաշնելով և ոյ քն-
 դարնկութիւն նախքն արձանել զմիտ:
 Ձի թէպէս ի ստոյգ յայտնութիւն տա-
 րին նուազեմք, սակայն ըստ իմ տկա-
 րութեանս կատարեալ որպէս վարկա-
 նիմ. իսկ ի Ձերոց տեսողագոյն մտացո
 ո՞չ միայն աշտօրիկ լինիցին տեսեալք,
 այլ բազում ինչ յայտնագոյնք և Աստ-
 ուածայինք. այլ մերս աշտքան և եմ:
 Ձի ի ձեռն ասացելոցս, որպէս վարկա-
 նիմ, իրք աստիճանօք հալիլ Ձեզ առ
 զերազոյնն նառադայի, Ընդ որս և զմեզ
 նազդոյ տեղէ մազթիմ և Ձերոց բարա-
 փայլ իմաստից լրմամբ թերոյն և
 զտալն ուղղելով ի ձեռն հարազատ սի-
 րոյն: Բանդի հաւատացեալ զիտեմ, զի
 սակաւ ասացելովք՝ ի զմեկերեալս ի
 Ձեզ կալծականս Աստուածային հրոյն
 խուզեալ յայտնեցից. որպէզ զի ի ձեռն
 ամենեցուն փառաւորեցի յայտնեալն և
 զովեալ ի բնախից Աստուած աշտմ և
 միայ և յայտնեալս ամեն: Եր. 12:

Յիւստակարան քնդորեակողիմ

Գոյս Մեկնութիւն Եղեկիւլի.

Ի ստոյգ մտնու գիտաբանից.

Ի թնամբան միայն առնմք.

ձաղար երեսուն և չորս ամիս (1790):

(Եր. 279):

ԹԻՒ 63

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԿՈՏԱՍԱՆ ՄԱՐԿԱՐԷԻՑ

Թուղթի՝ 616 Երես Ի Բնութիւն՝ 21,2 x 16,5 ս.ս. : Ի Բնութիւն գրութեամբ՝ 17 x 15 ս.ս. : Բայց հաստատուն չի պահուած գրութեան մեծութիւնը : Տողի՝ 21-24, Երկրի՝ 38 թիւրթ, մէջ մի թիւրթ և թուղթով : Ետքը կ'երեւի քանի մը թուղթ պահած է, փասն զի փոփոխեալ տալու 816 Երես, կու տայ 38x16=608 Երես : Նիւթ՝ փայտապշտ : Թանաքով : Ետպարտեալ թուղթ : Կիւ՝ Ետքը և յետպարտ իտան : Երկու տարբեր գրչի էրան : Խորաղլեհ և սկզբնաւորութիւն : Եւր տեղ տեղ կարծրացեալ գրեալ էին : Գաւառի Ձաւայած Ըն 385-392 և 613-616 Երեսներ : Կապ՝ քարաքարուն կաշեկապ : Լաւ պահուած է ձեռագիր, բայց գրութեան առեւն մաքուր չէ պահուած : Գրչի՝ Գրիգոր և Յարութիւն, 1738-1785, ի Կոստանդնուպոլիս :

Մատենան է Սեկնութիւն երկոտասան Մարգարէից Ներսէսի Լամբրոնացուց : Եր Ետպարտեալ է Երկու Երես ընտիր օրինակաց, 1825 Հոկտ. 12-1826 Յունիս 20, ի Կ. Պոլիս, ի Հասան փաշա Խան, Ակնեցի Արքանաւ ամիրայի ապարանում, «աշխատասիրութեամբ Տ. Անդրէաս վարդապետի Նարեկեան Ակնեցուց» :

Ձեռագիրս մասնաւոր յատկութիւն մը կամ առաւելութիւն մը չունի տը-

պագրեալներն վրայ : Ընդհանրապէս շատ խառն է գրչութեան կողմէն, փասն զի շատ աւանաւ գրեալ մըն է. տառաւորաւոր շատ կան, գրիչներէն մէկն ալ Գրիգոր՝ 12 տարեկան պատանի մըն է :

Յիշատակագրութիւններ

— Երբ Երկոտասան տառայի տակ արեւոյ զաղափարեցաւ Գրիգորէս, Խորենի ի պղաւնեաց ստակ ընթերցողաց Ներքէ աղերսեալ (385 Երեսի ստորին լուսանցքի վրայ) :

— «Ձեռամբ յաւենին է ի Կոստանդի. Նուպոլիս, Նոստատաղճունեց Գրիգորէն (385 Երեսի վրայ) :

— «Կատարեցաւ մարգարէութիւն Մարգարէս :

Գրեալ է տառաւորէն Բն. մարգարէից մեկնութիւնքն ի թմբի շայոց ՌՃԶԵ. (= 1730) ին. ձեռամբ մեղսածուրան և տամարչի յումեքէ և Ապրէլի յամսեանին ութերորդին. (532 Երեսին վերջը) :

— «Փառք և դոնութիւն ևն.

Արդ՝ գրեցաւ և կոր կղև մեկնութիւն Դանիէլի՝ ձեռամբ անձան, ապետաւոր և ապաճան յումնմէ բանասիրէ Յրէ (=Յարութիւն?) ի փառս Աստուծոյ յամենագորին. յամի Տեառն 1785 և Մարտի 27. (613 Երեսին վերջը) :

ԹԻՒ 64

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒՆՄԱՆԱՑ ՍԵՍԵՍԻՍ ՍԻՆԵՑԻՈՑ

Ե Ե

ՄԵԿԵՆՈՒԹԻՒՆ ԳՐԻԳՈՐԻ ՆԻՒՈՒՑԻՈՑԻ Ի «ՀԱՅՐ ՄԵՐ»

Թուղթի՝ 508 Երես (կամ 600 Երես), Մեծութիւն՝ 21x14,8 ս.ս. : Ի Բնութիւն գրութեամբ՝ 16x10 ս.ս. : Տողի՝ 24, Թիւրթի՝ ԲԵ. իւրաքանչիւր 12 թուղթ կամ 24 Երես (25x24=600) : Նիւթ՝ հաստ և բա-

լակ խառն : Ետքի թուղթ : Կիւ՝ Ետքը : Խորաղլեհ և զլիսպիւր ևն : Ինչպէս նաեւ յաւանցքի գծեր՝ կարծրացեալ գով : Գաւառի՝ բաշի սկիզբը գտնուած պահպանակի երեք թուղթերէն, որք դուրս

են իւն. Թերթերէ, դատարկ են՝ 591-598 երեսներ: Վերջին Թուղթը իբր պահանջակ հոգիքին վրայ փակցուած է: Կազմ՝ զարգարուն կաշեկազմ: Թէև լատ. պահուած է ձեռագիրս, բայց՝ ցեղերը սկսած են շագափել զինքը:

Միտալաշատ գրչութիւն մը ունի ձեռագիրս և չկրէր ունէ թուական կամ յիշատակարան:

Մատանա կարմրադեղով սապէս խորագրուած է.

— «Տէր Առաքելի եռամեծի և Բագնեւորի և անպար փիլիսոփայի, առակեռի երիցս երանելոյն Գրիգորի սիւղեւորայս վարդապետի, արարեալ բան խրատական, ողեշան և հանճարեղս իմաստեղս, ի մեկնութիւն Սահմանաց Գրոց: Ի յեղծ (ի յիղծ ?): Մաղթմանց ոմանց բանասիրաց եղբարց հարազատաց նորին աշակերտացն»:

Այս խորագրէն ետքը «նախերգար» գրուած մը կայ (եր. 1-21), ուր, ի միջի ալսոց, գրեւել կու տայ Առաքել Միւնեցին.

— «Գարնեալ և այս գրեալի է թէ, նախ զայս Սահմանաց գիրս սկսաւ գրել և ապա զայլսն. այսինքն զի հինգ զերք արարեալ է Գաւիթ, այսինքն՝ զԱմանման, Պատմագրական, զՊատգմական և զՄեկնութեան Բերանագրական և զՄեկնութեան Պատգմական և Մեկնութեան:

Բայց նախ զՍահմանացն է ստանցեալ. որովհետ յայտ է՝ զի ոմանք ստեղծել չկանս գրեալ գալս և այլ չե գրեալ և ուղարկեալ յանդիմանալին Պիոնիսացեան (եր. 22):

Դաւթի մասին.

— «Եւ այլ ստանշին իմ ուսուց՝ էր նա, այսինքն՝ Եւրփնացի կալի Նեմինյալ գիւղն, այն որ Անանիայ Շիրակացին գառաւոսս եղն եր ասացեալ: Եւ Դաւիթ յայս գիւղս եր, որ ի Տառնոյ գաւառնէ. իսկ երկրորդ՝ յորմէ ազգի էր. այսինքն յայս է զի ազգու Դաւթին եր. իսկ զԴաւթնաւ ազգաւունն նախ ի գիւղն Սարայ գոյտան. երբորք թէ յայտմ ժամանակէ էր. այսինքն՝ յայտմ սուրբն Մկրտիչ և սուրբ Իսահակ Կարապետն ստալիմ զիւ Զայոց, յիւրեքի

ընտրեցին՝ զանկանս Կանաքեղս Եւթն և Կասե թարգմանել զանկանս գրեալս անայ (Զայոց) ի մէջ յայոց:

Յովեփ, Վիւնդ, Յովանցն, Աբրահամ, Վրն, Մուշ, Մովսէս, Կեղան, Կարիւն, Նիլիւն, Գալիք, Մամբրէ, Արման, Խաւարով, Նիլիպար պառապելի: Սոխայ թարգմանեցին ի սուրբ աշխակագ. ի սուրբ Վեանդեանց պատիարեան:

Եւ յես թարգմանութեան գրոցն յիւրեքի ընդ ստալ զ. (— 23) ապա է յիւրեքն յԱթեն. զի ուրքին զստեղան իմաստութիւնս և զայցին և յաթոռ զպրութիւնս զիցին (զիցին) ի Հայս. զի ամենեքեան վաշեկեցին ի իմաստասիրութիւն:

Իսկ յես դառնալուն նոցա յԱթենայ, վնարեալ էր սուրբ Վարդանաց պատերազմ ի Պարզից (ի Պարսից) և եղեալ էր շարածողովն Քաղկեդոնի հերձուածոյն, զոր եկեալ մեծն Գալիք և Մովսէս Քերթողն յանդիմանեցին զգլխաւորս Քաղկեդոնի ժողովոյն և ափրեբրան արարին գոտս և ոչ երկեան ի շար թագաւորէն Մարկանտէ (ի Մարկիանտէ), որ այնչափ կոտորուածս էր արարեալ. որք ոչ նազանդեցան հերձուածոյն Ա. զիւր կոտորեալ և Կասե ի զանկանայք և ստանդարդայ կոթաւոր ի իստեղան անասուածն ալն Մարգիւնուս և անդիմանել Պարզիք: Եւ էր յայտմ զան թուականն Զայոց մի. (— 24) ամա և այլմ ժամանակէ էր ի նոսա. իսկ ի սորքին Մկրտչոյցն մերելն ի թուականն Զայոց մէկ. (— 25) ամէր անցեալ յես Մկրտչոյց. Այս թէ յայտմ ժամանակէ էր:

Իսկ յարորդ թէ այլմ ուսումս էր Դաւթի. Եւթան մասաւոր և այս են Եւթան մասաւորքն զի իմաստութիւնն նախ յայտմէ ի ստեղանն և ի գոտի. Կեղանն իսկ անասական բաժանի յայտմ. այսինքն ի բնարանականն, յայտմանականն և յնառանգականն: Իսկ աստեղականն բաժանի ի Դ. այսինքն՝ ի թուականն, ի բաժանականն, ի յեղանականն և յաստեղականն: Իսկ զանկանս բաժանի յերեւ. այսինքն՝ ի բառականն, ի ֆաղափական, ի մեկնա-

կանն, և այս գիտութեամբ լցեալ էր Դաւիթ:

Իսկ հինգերորդ՝ թէ ո՞րպիսի շնորհաւնէր, աշխնքն՝ զի զարդարեալ էր գիտութեամբն բնականաւն և կրթարանաւն և պարզեւականաւն:

Այդ բնականաւն ի ծննդենէ և ի խառնուածոց լինի. իսկ կրթականն յաշխատութեանց վարժմանէ. իսկ պարզեւականն ըստ արժանեացն յԱստուծոյ շնորհի:

Իսկ վեցերորդ՝ թէ ո՞րպիսի պատիւ ունէր. աշխնքն՝ զի ունէր պատիւ քահանայութեան և վարդապետութեան և իմաստութեան և զառաքինութեան. և այս Դ. կերպիս ունէր:

Եօթներորդ՝ զի կոչեցաւ Անյաղթ. աշխնքն՝ յազթօց ի շորս դէմս է. նախ յազթէր խորհրդոցն սատանայի. երկրորդ՝ նկատակաց ժամանց. երրորդ՝ յազթէր ախտից մարմնոյ. չորրորդ՝ սուտ և ունայն բանից:

Աւթերորդ՝ զի՞նչ է փիլիսոփայն. փիլիսոփայն՝ իմաստասէր լսի. որ գիտէ զբնութեանն, իսկ զերածեանն, որ գիտէ զնախաւորքն՝ փիլիսոփայն կոչեն, զի մասն է ուսումնականն և այլն է իսկապէս փիլիսոփայ, այլ միայն անուամբ որպէս հոմանուն:

Եւներորդ՝ քանի՞ դիրք գրեաց օս. աշխնքն՝ հինգ. նախ զՍանճախն. երկրորդ՝ զԲարձրացուցեմն. երրորդ՝ զՊատկերն. չորրորդ՝ զԱնկեղծութիւն Քրիստոսի. հինգերորդ՝ զԱնկեղծութիւն Պետրոսի և զԱրիստոսի:

Իսկ տասներորդ՝ թէ վասն է՞ր ոչ արգիւնացաւ բանք նորա ի Հայս աշխատեալ փառաւոր առն և առաքինոյ և իմաստից: Եւ այս վասն հինգ պատճառի. նախ զի յետ վարդապետաց պատեւրագման զառնացեալ էին Հայք և ամենայն բան աչաց ի լուծեր նոցա վասն աւերութեան աշխարհիս և կոտորման իշխանացն. երկրորդ՝ զի ոչ գոյր ուսումնական, այլ ամենայն ոք զհետ մարմնոյ մոլեղանէին և յազանութիւն աշխարհիս. երրորդ՝ անզգամք էին. յանդիմանեալք ի նմանէ անարգեցին զնա և

զրանս նորա և հարեալ վիրաւոցին (վիրաւորեցին) զնա և նաեւ զրանս զացեալ (զնացեալ) ի Վիրս անց կնցեալ վախնանցաւ. չորրորդ՝ զի անիշխան էր ազգս և ոչ ոք էր որ յարգէր զնա և կամ զայլքն հնազանդեցուցանէր նմա» (Եր. 18-21):

Այդ նախերգանքն ետքը կը սկսի. — «Նորին Տեառն Առաքելի Տոգն. նորոց հայրապետի, վասն Սանճախաց Դաւիթի, քաղաւածու բան» (Եր. 21-425):

— «Նորին Տեառն Առաքելի Սիւնաց եկովսկոպոսի, ի տեսութիւն բանին, որ տակ. Ամենայն Հայ տանջելի է» (Եր. 425-461):

— «Անկեղծութիւն Գրիգորի Նիւսացւոյն ի Հայք մեր, որ յերկինսն» (Եր. 462-590):

«Ջայս յինքենէ ոչ է Հայրեալ և զրեալ սուրբն Գրիգոր Նիւսացին, այլ աշխ ևն խնդիր արարեալ ի ամենի, կամ Գրիգոր Աստուածաբանն և կամ Գրիգոր անուն փակեալ եղեալ՝ նա՛ խնդրեալ, և կամ երկոքինն՝ Աստուածաբանն և Գրիգոր փակեալն՝ և սա՛ հեղ էր և հնազանդ, լսէր նոցա և արատեր (աւարտեր)՝ զանկեղծութեան տէրութեանն բանիս, վասն երկու պատճառի. մի՛ ընդզէմ Պիտոնացոց հերձուածոցացն. զի նոքա հերձուածօք ևն եղեալ յառաջի կոտորածից ժամանակն և հակառակ և ի քրիստոնէից ժամանակն այլ հասեր ևն նոքա և առեալ ի ձեռն զքրիստոնէից զրեանքն և կարդացեր և մա՛նաւանդ զաւետարանն և հակառակեր ընդզէմ քրիստոնէից վարդապետացն թէ ընդէ՛ր ասէք «Հայք մեր»։ զի թէ ասէք թէ Աստուած հայք է ամենեկուն, և ընդէ՛ր ասէք «յերկինս», թէ ասէք թէ Աստուած յերկինս է. նոյնպէս և այլն հետ կարգելին թէ թագաւորն ասէք, թէ ոչ Աստուած արքայ է և թագաւոր, և այնպէս տողէին և ասէին. վասն որոյ խնդրեցին, որ զրեալ պատախաճութիւն ընդզէմ նոցա բանիցն և յանդիմանեաց զմոլութիւն նոցա և երկու պատճառ որ մեկնեաց զտէրութեանն բանն» ևւն. (Եր. 462):

ԹԻԻ 65

Ա Ն Ա 1, 0 Ճ Ի Ա Յ

Ե Ի

ՎԱՐԳԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆ ԶՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ

Թուրք 18+592 երես: Մեծաբիւն՝ 20,7×16,7 ս.մ.: Մեծաբիւն գրութեան՝ 15×10,5 ս.մ.: Տաղ՝ 28, երկսին, իւրացանչիւր սինանկ 4,7 ս.մ.: Թերթ՝ ԻԱ. +Ե.=ԻԷ. (27)(sic), մէն մի թերթ 10 թուղթ կամ 20 երես. բայց թուր թերթերն ալ հաւասարապէս նոյնչափ թուղթ չունին: Նիւր՝ հաստ, սղորկ և սղաւաշարուած թուղթ: Գիր՝ նստր: Խորագիրներ և զլիւսագիրներ սուտրով և կարմրազեղով գրուած են: Նկար՝ սևագրութեամբ հայ վարդապետի նկար մը կայ Անալոսիայի սկիզբը և լուսանցագրոցներ՝ Անալոսիայի առաջին և 27 երեսներու լուսանցքներուն վրայ. երկուքն ալ անարուեստ թէ՛ Անալոսիային թարգմանիչը և թէ՛ «Վարդապետութիւն ճշմարտութեան» գործին հեղինակն է Քիֆիլիցի Պետրո վարդապետ թարգմանութիւնը եղած է 1714ին, իսկ հեղինակութիւնը՝ 1722ին. իսկ գրիչ Յակոբ քահանայ ընդօրինակած է 1751ին: Երես 586ին վերջը «Վախճան գրքոյս յամի Տեառն 1744» գրուած է սուտրով, բայց չէ բուսած թէ ինչ բանի վախճանը: Դասարկ մնացած են, բացի պահպանակներէն, սկիզբը՝ երկու երեսը, Ա. թերթ 6րդ թղթին 2րդ երեսին 2րդ սինակը, 8րդ թուղթին առաջին երեսը. 487-488 և 588-592 երեսները: Կազմ՝ զարդարուն կաշի, կապիշնեքով:

Բովանդակութիւն

Ա. ՄԱՍ

«ԱՄԱՆՈՇԻԱՅ, աշխնք» համեմատութիւն շնոյ եւ Նորոյս Կապի. յորում նախ կացութիւն շնոյ Կտակին. յետոյ համակամութիւն, յարմարութիւն և միարանութիւն ընդ Նորոյս Կտակի մեկնարանի:

Նորագիտեցաւ նախ ի Մարտիանոս Գեփանեան, Աստուածաբան վարդապետէ, ի Յիսուսեան կարգէ, լեզուաւ լաթինա-

կանաւ և անտի թարգմանեցեալ ի հայկական լեզու ի Պետրոս վարդապետ Քիֆիլիցեայ, ի Վենետիկ յամի Տեառն 1714, և Հայոց 1163:

Ի փաստ ամենամեծին Աստուծոյ և ի պարծանս սուրբ Եկեղեցւոյ:

(Հոգիդ սուրբ Աստուած ճշմարիտ, օգնեա՛ ինձ և հասո՛ աւարտ զտկար և նուստս գրիչս):

Սկիզբը գրուած է «Առաջաբանութիւն հեղինակի», հաջը՝ «Յանկ զլիսոց եւ խնդրանց», «յորս ներպարտանակին գլուխ 26 և խնդիրք 155»:

Բակ ասանցմէ հաջը.

— «Առ ազգեցութիւնք ի թարգմանչե», յորս սինակ գրուած մը, ուր թարգմանիչը իր բունած ուղղութիւնը բացատրելէ հաջը, կը յարէ.

«Յազագո թարգմանութեան ասեմ, թէ որովհետեւ եմ ես շնչին և անպուտ ի մէջ ամենից թարգմանչացն ժամանակիս աշտորիկ, ո՛չ է զարմանք թէ եւս թարգմանութիւնն իմ իցէ անպուտ և ստղծագոյն քան զայլոց թարգմանութիւնն: Բայց խօսելով զվարդապետութիւնն սորին, կարեմ ասել ամենաշնիւ ճշմարտութեամբ թէ առ ի զմայիլի քաղցրագունիս վարդապետութեամբ Աստուածաշունչ գրոց և առ ի յամրոնել զխորին խորհուրդն նոցին, նա և առ ի յատուել հաստատիլ ի հաւատն Քրիստոսի, առաւել օգտեցիս ընթերցմամբ սակաւուց տեսերցս աշտորիկ քան թէ ընթերցելով բազմիցս զղոյթ Աստուածաշունչն: Եթէ ոչ հաւատաս ինձ, ընթերցի՛ր և տես և ազգիկայ վասն իմ և վասն նորս, ո՞ր դիւ յորդորեաց առ այս գործ, և ողջ լեր ի Տէր, ամէնս:

Անալոսիայի մասը կը գրուէ 1-474 երեսները և անմիջապէս կը յաջորդէ գրիչ՝ Յակոբ քահանայի յիշատակարանը.

— «Վախճան գրքոյս Անալոսիային,

խմ քաղաքայնայ, ի փառս Ռթուսի և ի պատիւ Ռարն իւրոյ առնեցանեցեալ իսկայն Մարթանու և ի պարտան իսկայն ինքեցիկ որդոյ եկեղեցւոյն պիտուորն ցեղոյ:

Պրկառ ինքեցեալն լալայ 1700 (1701), ետեալ յայնմեկ և աւելորան հաւատա գրչի Յակոբ Լաւանայի որ միայն աւտամբս եւ և պարեմք մ'է:

Պրկ' ապաշխ և Լալայն գրաբեմբոս ընկերացոյ Լալայ և Եղբարցոյ՝ առնեցաւ զիր ինքեցիկ անարհեստ գրչին և գրեալ յաւաքս եկաւն յարկն, զի կարն իւր ալ չէր:

Եւ գրաբեմայ աղերասնոց ապաշխ յիկէ միւս շուրջ մեծոյն պարտապահն իւր յարկանքի Մատանաւս Լաւանայն Լալային որդւոյն և եղբայր, զի և գրե յիշեալ ինքիւր անտուայ յիւր մամբ առաջի առնելն Քրիստոսի Առաւելոյ մերոյ, առնաւ:

Անալոնիայի և Վարդապետութիւն ձեռնադրեալն գրեկարսն մէջ գրուած են երկու պատահեցոր ալ՝ մէկը՝ Վասն աղլուրին խորապշին տակ՝ աղլանի (գրաբեմ) մտին տարբ գիրքն քաղաքանք (Եր. 475-486) և միւսը՝ Վասն մտրին վասն Սարկու ծառայն (Եր. 485-486):

Բ. ՄԱՍ

«Գրքս որ կոչի Վարդապետութիւն ձեռնադրեալն, որով խնամանաւորով մտաց Լաւանէ գաղաղութիւնն իւր և եղանի խնաման և պատան Լալայայն, որնա ի Պետրոս վարդապետ Քիմիզից, ալ յամբ Ռեառն 1722, ի Վեհեպիկ:

Լալայից տարբ կշմարիտ Մատանա՝ պիտա՝ հաւատա գրչիմ'»:

ՔԱՆ ԱՌ ԸՆԴԵՐԵՂՈՒՄ

Քան յաւան կայտայ ի յապարն Քալանայ, որ իրիտն առն աւտանեցով գիւ աւարտեցան և պտեպաւտ, ի յապարն յալմիկ, կտեպտո զի յաւաքս Կերակելից Նալակելի ընդ տաւ, եւ ես՝ Լալի քան գրապիկ ի տեցան, իսակի գրաւն Լալայորս, և ալաղն տարսի ևս յաւ Կրամանի տարս:

Քալի՝ պտ անկ տապի իսալանն Բառիւ, Յոյն 1. աստ, զոր Նալականաւ:

զեցիք քանի, Մէ զեկի տեց պտաւտ, զի ու յաւարտն յարապի յեկեղեցւոյ, ալ ի ասն միտմ ընդ սակաւ անհանց առնել զկարեւորս խնամեցութիւն հոգիւ 1801 վասն ալաղիկ մ'է ևս տաւ առն, առնիք պտաւտն կամ երկարակից խնամեցութիւն, Լեկայորս՝ ևս ուրեմ գտաւոր ընտելս գտաւ, զոր եկել մաւաքս իւրամբ ընկերացոյ, յաւամ զի ևս գտաւոր աւտաքս գտաւոր, Մէջ յալալայ ի Յեր. առնա:

Ի մէջ երկու տեցան մաւաքս պտաւտի և փաքտալանն Լալայով քան զեկեղեցւոյն տաւոր մտեցին (Եր. 1801):

Վալանան գրաւտ յամբ Ռեառն, 1741 (Եր. 1801):

«Վասն զարդոյս Վարդապետութիւն ձեռնադրեալն:

1. Լեկզկմ նոցա, որք առնեցով եր, լալակիքիւն ալալարն և կայով ի մեղս, կարեն ին իցին Լալանից, յալայ ևս եղբայրիկ և քալապիկայ:

2. Լեկզկմ նոցա, որք մեկանն և առնին մեկապի գտաւանայն և առն՝ տաւան ի յալանց գիւ, աւտան ի փաքտեց գիւ:

3. Լեկզկմ նոցա, որք ու զալին լալէ պտալով առնեցով, Մէ կայով լալէ պտալով, զի գիտեմ ին գիւն պտալով առնեց տա ի փրկեց գիւ:

4. Լեկզկմ նոցա, որք կային աւտանից ալալ գտին, զոր Լաւանան:

5. Լեկզկմ նոցա, որք ու զալին պտեց պտաւտիքանն Մատանայ և առն ին ու զալին լալանց պտաւտիքանն Մատանայ:

6. Լեկզկմ նոցա, որք լալն գտն կարանան ալալայ և պտեպիկ և ու լալն գտն կարանան Մատանայ և նոցայ իրեանց:

7. Լեկզկմ նոցա, որք կայով մաւաք գիւց ի ձեռնաւոր, գտեպաւն գիւտանայ՝ որպէս ին Մատան մաւաքն գիւց ի նոցա:

8. Լեկզկմ նոցա, որք մեղսք կալաւանին պտաւտն և կարեն գտանեց գիւ տեց, որք կարանին:

9. Լեկզկմ նոցա, որք կային կայ և Մալ ի մեղս՝ և առն, կամ Լալաւ:

առնմանական է, և ևս կամ դատարար-
սեպեալ, Եթէ նախատանտեցեալ ևս
ևս, թէպէտ գործիցեմ պատենայն մեզս
ի վախճանի փրկիմ, Եւ Եթէ դատար-
արստեցեալ ևս, թէպէտ գործեմ՝ դա-
մենայն բարեմ՝ ի վախճանի երթալոց
ևս ք ցնորս:

10. Ընդդէմ նոցա, որք առնելով
գործեալն բարի աւագակէն՝ կամին մե-
ղանչել գամենայն աւուրս կենաց իւ-
րոց և դառնալ առ Աստուած ի կէտ
մահուան:

ԹԻԻ 66

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ՀՆԳԱՄԱՏԵՆԻ («Աւարածոց» բուսած) ՎԱՐԴԱՆԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ ԵՒ

ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ ՈՒԱԿԱՅՆ ՍՈՂՈՄՈՆԻ ՆԵՐՍԻՍԻ ԼԱՄԲՐՈՆԱՅԻՈՅ Եւ դարձեալ՝

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՐԳ ԵՐԳՈՍԻ ՎԱՐԴԱՆԱՅ ՎԱՐԴԱՊԵՏԻ

Թուրք 374 + 552 = 926 երես: Մե-
ծուքիւն 27 × 19 ս.մ.: Մեծուքիւն գու-
րեան՝ 17,5 × 12,5 ս.մ.: Տող՝ առաջին
մասը 31, իսկ երկրորդ և երրորդ մա-
սերը 30 տող ունին: Թեք՝ ԺԶ. + ԻԴ. =
ԼԹ. (= 39): Նիւք՝ ընդհանրապէս հաստ
և բաւական ոգորկ և տոկուն թուղթ
մը: Գիր՝ նոսր, որ առաջին մասին մէջ
միտրինակ է և լաւ մեխանով գրուած.
միւս մասերուն մէջ մեխանը կարծես
թուր է տեղ տեղ և կարծես գրիչն ալ
կը փոխուի: Խորագիր և զլխագիր
կարմրազեղով: Առակաց Մեկնութեան
դուխնեուն սկզբնագիրներուն տեղերը
բաց թողուած են՝ նարկաւ վերջէն պե-
ղադրուելու համար, և չեն գրուած:
Հուսանցքներն ալ կարմրազեղով գծուած
են և վերջին մասերուն արտաքին լու-
սանցքները գծուած են կրկին գծերով՝
լուսանցադուլթիւնները կանոնադրուելու
համար: Դասակ մնացած են բացի առա-
ջին պահպանակներէն, առաջին մասին
վերջին թուղթերը (եր. 369-374, 5,50
երես). երկրորդ մասին առաջին թուղ-
թը (եր. 1-2) և 550-552, 2,50 երեսներ:

Գրիչ, առաջին մասին գրիչն է Խա-
չատուր զալի, որ ընդօրինակած է 1720թն
Կ. Պոլսի մէջ: Կազմ՝ դարդարուն կաշի-
փայտ: Ընդանոթապէս թէն յետ պտու-
նած է ձեռագիրք, բայց սկիզբները
խախտած է կազմը:

Բովանդակութիւն

Ա. ՄԱՍ

«Մեկնութիւն Աւարածոց: Եւ ի
Մեփոսեփոն գիրքն. հասցումն ի հեան
արքոց արանց և վարդապետաց հկեղեց-
ւոյ, Դիոնիսիոսի, Մեծին Բարսղի, Էփ-
րեմի, Գրիգորի Լուսաւորչին, Գրիգորի
Աստուած(ա)բանին, Գրիգորի Նիսաց-
ւոյն, Զահանու Ոսկերեանին և Եղի-
շի + ալոց. արարելով Վարդապի-
վարդապետի, ի խնդրոյ Սեան Համա-
գաւապի և Գրիգորի վարդապետի, ի փառս
մեծին Աստուծոյ:

Եւ պատմութեամբ հասնայ առ
մեզ՝ արեւակեցաւ յայնք կենաւորին
մերոյ ԹՅԻ. (= 1720) և Հայոց՝ ԹՆԿԹ.
ի Զատանգիրտապետի:

Նախադրութիւն առ խնդրոյ մասն:

էլից մեկնութիւնը կը գրաւէ եր. 200-280:

— Ելից մեկնութեան վերջն է որ գրիչը յիշատակագրած է իր անունը. «Եւ Մովսիսի Աստուածախօսին ողորմութիւնս և ինն անարժան գրչին Խաչատուրի վարդապետի և ծնոցացոյ, ամէն» (եր. 280):

Ղևտացոց մեկնութիւնը կը գրաւէ եր. 280-302:

— Այս մեկնութեան վերջը նորէն կը յիշատակագրէ գրիչը իր անունը. «Եւ Վարդապետ վարդապետի ողորմութիւնս ի նմանն և ինն տառապեալ յոգոյս և մեղսած գրչին Խաչատուրի և յիմոցն ամենայնի. ամէն» (եր. 302):

Բ. Յոթնաց մեկնութիւնը կը գրաւէ եր. 302-368 և կը լրանայ Նիգամատանի մեկնութիւնը. — «Վատարեցաւ է. գիրքն Մովսէսի՝ շնորհոյքն Աստուծոյ, որ ունի յինքեան ժամանակս յերից Բ. աց Էճ. և Բ. ից (= 3708) ամտցն: Եւ Նիբրատուսի մատրցախորհն փառք» ևս:

— Դարձեալ գրչի յիշատակարանը.

«Ս' գիրք, որ մնաս.

Ս' գ մարդ, որ կարգաս.

Ս' գ մատուց, որ հոգ դառնաս.

Ս' գ ընթերցողք և ընդ նմին օրինակողք, աղաչեմ զմեզ, մէկ «Հայր մեր» ստեղծ չի խնայէք զմեղաւոր և զանխմաստէս, հոգ և մտիւր և անարժանէս, զնոյն և անպիտան, պակաստմբտ և անարհեստ, յետեալ և անընտիր ծառայ լիօսոր Խաչատուրի զպիտ յիշել չի մոռանայք և դուք արքայութեան երկնից արժանանայք և ի կայանս արդարոց վերանայք. ամէն» (եր. 368):

«Վարդան վարդապետին արարեալ յիշատակարան»:

«Ամենողորմ Աստուած, անոխակալ, անյիշալար, քաղցր և երկայնամիտ, յառեկեղրն և յանխաճան, աներբ և անուրբ, ... և ամենուրեք մերձաւոր ամենասուրբ երրորդութիւն, ի մբում բնութիւն և զօրութիւն փառաւորեալ յանարժանս զործոյ իրի և անուանս, յանդամս սուրբ եկեղեցոյ թո ի մեղսանեմք և ի ցաւայից ձեռքս առեալ հաւատով զնշխարս սրբոց քոց ոսկերաց, որք մատուցին քեզ զինքեանս հանձնա-

կան պատարագ քեզ ի հոռ անուշից, զխաւարչուտ և զնեմացեալ զոյաութեամբս իմով արկեալ զբոսմն կաթութեկն եկեղեցոյ թո յերկրպագանեմք քեզ ամէնեքումք, զսուրբ շրջունս նոցա զնելով ի պատուանդանս ստից քոց. և զկենսունակ սուրբ Նշանն սիրոյ ի որով եղեալ զոհանամ գրէն զոյովք հանձնիք յերկինս ի վեր և յերկիր ի խոնարհ, ալլ և բան աւով բոլորից և մասանց արարածոց կոտորելով զամենեանս ի շափ հատոյ մանանոյ՝ զկեցուցանելով նոցա կեանս և լեզուս և աշնպէս արհեստք և զովմեք, զոհանամք և փառաւորեմք զգործացեալ և զառատ ողորմութիւն թո յանարժանս երկնի և երկրի, որ և յաւելեալ յայսն քաղցրութեան և զայս՝ զի արժանի եղէ տեսանել զկատարումն խնդրոյ սուրբ եկեղեցոյ թո, ի ձեռն աւագին իւրոյ Տեառն և որդոյն հարազատի, թէ համարձակելի է մեզ և զմեզ մեծարել ի նաւակատին մեր՝ զլուխ եկեղեցոյ մեր, Տէրդ մեր արհիպեան և անդրանիկ եղբարդ մեր ունի և ասացեալն իմաստնոյն Պիտիթիայ ասեմք. ո՛ւ՛ մշակդ մորենեաց և վիմաց և կամ աղտագտուկ և խողխտմ գետոյ և ցաւս մաքեալ արարեք խիտ ի խորշակհար հասկաց. սակայն զի արեգակնակոխ էր և յուսով կենդանի, և արդ ընկալարո՛ւք զսերմանեաց մերոց յովովից յականշո գիմօք և զրելով ի տեսիլ աշաց բերս պտղոյդ և տուք զերախալքիս կայոյ և Ննձանաց Տեառն Յիսուսի և Հօրն իւրոյ զթմածին և բարեխօսին զկողովն ողկուղիս, մտաւոր արհնութեամբ, զի նորա ողորմութիւն և ներքաջութիւն յաղօթն և ի հաւատս սակայն յորդոր արատ (յորդառատ ?) և անպակաս արատուօք ոտողել աղայեմ զապաւերիկ և զանբանից կոխան յանդատանս. ուստի ընկալարո՛ւք զսակաւ սատարդ փոքր մի զաղարկեցուցանել զախորժակս կարօտութեան ձերում, զի և ձերովք բարեգիւթեամբ և յաղերսիւ հայցամբ պաղատանս և արտաբանութիւն հեղմամբ կաթիլ կայակամանց վիժմանց զղմամբ մաղթանաց զաղէ և աստ Յիսուս քաղցեալն՝ պառզ ի Բնթանիայէ եկեալ յերուսաղէմ աշակերտացն դասուք,

յորմէ արհնհալք լիցուք և պտղալից եղեալք ձեօք հանդերձ փառաւորեցուք զնա հարց և Ամենասուրբ Հոգոյն յաւիտեանս յաւիտենիս, ամէն»:

Այդ գրեցաւ մեկնութիւն Արարածոց, որ ունի Ե. Գիրքն Մօփաէսի՝ մեկնեալ և պարզեալ սուրբ վարդապետացն եկեղեցւոյ, Մեծին Բաշտի, Էփրեմի, Գրիգոր Աստուածաբանի, Յօնան Ասկերերանի, Եղիշէի և վարդապետին Վարդանի առաւել ի լոյս անօրի դայս» (եր. 368-369):

Բ. ԱՌՈ

— «Տեսութիւն Առաքելայն Սողոմոնի՝ Ներսիսի Լամբրոնցւոյ»

«Հանդերձեալ Աստուծով միտլ ի քննութիւն Առաքելայն Սողոմոնի, նախ դո՛ւ իմանամք, զի երբորդ էր սա մարգարէ՝ յետ Մօփաէսի, որ զիրս գրեաց, և քանզի նորայն խառնեալ ընդ պատմութեանցն օրինադրութիւնքն ամենեւին թանկբամբս ժողովրդեանն տուաւ, որ ո՛չ գիտատասխրելն գիտէին և ոչ իմացուածով առ իմանալի բնութիւն Աստուծոյ հպել, ուստի և զիջանի Աստուծաւ ընդ նոսա զգաւապէս երեւէր նոցա փողովք և հրով և մառախլով և անեղ տեսութեամբ, յորմէ պահչէին. այլ և զպարզեան տայր յորմարդ և մանանայ և խոստումն մարմնաւոր արոց խոյան սղալի (զգալի?) և որ ի նմա զոհք և նուէրք անբաւնից ջոկք, յորմէ անկարօտեցոյց զինքն Աստուծաւ յետոյ: Իսկ եկն զկնի Մօփաէսի Դաւիթ և գրեաց զերգս սաղմոսացն, որովք վարժեաց զԽորաշէլ մտօք յԱստուծոյ խօսակցութիւն ըստ ասելոյն. Սաղմոս ասացէք նմա իմաստութեամբ և սաղմոս ասացից և միտ առից, ուսոյց և իճնամի մեզ աներեւոյթ, որոյ ընդդէմ ետ զէն զպէսպէս ազօթիքն ի կարդ բանից իւրոց և խրատեաց ի՛նչ զարանին նոքա յափշտակել զմեզ և ընդ խաւար խոցուսն զուգիզոն արտիւ:

Յետ որոյ եկեաւ օրդի նորին Սողոմոն, որ գրեաց և նա ի թիւ Թանգ և չափոց զԴիւս Առաքելաց արպէս և նա գերեզ Սաղմոսացն: Այս Սողոմոնն որ

և խնդրեաց յԱստուծոյ իմաստնալ ոչ յարժա որպէս և զհայրն իւր, այլ ի զպտել զժողովուրդն, յորոց եկաց ի զլոյս և Աստուծաւ զխօստումն իւր ելից առ նա և ետ իմաստութիւն նմա, որով կարող եղեւ ըստ զօրութեան առաջիկայ (յ) զորոյս զատարարակել զմարդիկ ի ճանապարհ բարոյական ուղղութեան և առ միմեանս խաղաղութեան, յորոց միջի բուսանի իմաստնալն առ Աստուծոյ հայեցումն և վերին գիտութիւնն. քանզի ա՛յս է լրումն զորոց առաքելութեանց, և զայս սկսանի ասալին հասկն և ի մեկն աշխարհս բնութեանս ծնողոց, և այսպէս ըստ կարգի բերէ զնոսա զորպէս շաղաց խրատս և բարեկարգութիւնս, մինչև վերացոցանէ զունայնութեամբքն զգառնալն արտի և հրաժարելն յաշխարհէս նոցա, որոց զմանեակն սակի խոստաւան և պտակ շնորհաց և յետ հրաժարման միւլ զնախօսեցեալ և զհեռացեալ աշխարհէ զգիտն ի սիրոյն Աստուծոյ անփումն երգով երգոյն, զորս աշմ ո՛չ է հարկաւոր ասնուլ ի մէջ: Այլ թէ յամացն սպիտեթիլ զոյ ի սմանէ գիրս գրեալ և յետոյ հրով հարակեալ, որպէս ասէ ի Դիւս Քաղաւորութեանցն (լուսանցքիբայ, ետքէն զրուած «Երբ(ր)դ թոր. զլ. Դ. 33») Թէ խօսեցաւ մինչև զգողայն առաքել, որ յորմ ելանէ, մեզ չէ՝ յայնի: Իսկ զոր ընկաւ ի կեկելգի եւ յառաջին օրոց հարցն արտեցեալ ընդ այլ ասոք գիրս ա՛յս է, եթա հասածս մի ընտելան, միս Ամենաքրիստն և Եւրոպ. երգ երգոցն. յայ զմաստութիւնն աման կարծեմ ընկալան յառաջեոցն թպէս եւ այսօր պատի ընդ այլ սուրբ գիրս: Այդ այս Սողոմոն, որում ետ Աստուծաւ ընդարձակութիւն արտի առաւել քան զառաջնոցն և զվերջնոցն ի նոյն Աստուծաւ յին իմաստութեանն, որով առատացաւ խօսեցաւ զԴիւս Առաքելաց՝ ի խրատ առաջին հասակի բնութեանս և ընդ անմանն հասակին բարձրացուցանէ և զբանոն իւր և հաւանցանէ որպէս ասացաք ի կատարել պտուղ արտին. ի սէրն որ տա Աստուծաւ որ ի ստոր և աշմոհեալս ելողուր որպէս մարմնական կամս և զորս ըստ սոցին հանձարս, որպէս զրէ

Առաքեալն, ի վերայ արգարաց օրէնք ո՛չ կան և զլուխ պատուիրանին սէ՛ր է ի սուրբ սրտէ. իսկ մինչ չնե յայն ժամանակ կարո՛ւտ է աշտոյնի գաստեալակութեանց և օրինաց, որք առ ի նոյն վերացուցանին զո՛ւս և զանկիւրի՞ ողին ըստ կարգի շարժմամբք. զի թէնե յաւրարէն քնութիւնս ուղիղ ստեղծաւ, սակայն ընդ քնական կրիցն աւելորդօքն մակարդեալ դաւանանոց թշնամին ըստեթիւրեաց յանշափութիւն ախտից՝ սկեալ ի ա՛նս հասակէն և չի՛ք նոսր յակաստանի կալ առանց խրատու վերակացութեան, յաղագս որոյ և կարեւոր համարեալ սորա զխրատելն ոչ ստակ բանիւք միայն, այլ և առակօք ասէ ի հաւանութիւն զաշակերտեալ մանկունն երբեմն առ մըջիւն առաքելով յառաւմն նախահոգեակութեան և երբեմն առ մեղուն ի խրատ երկարութեան. խօսի և առակօք քրոնոր անուանելով զարդար ամուսնութիւն եզն սիրոյ և յովանայն, և այլ բիւբո որպէս ունիմք առաջի յիւրաքանչիւր սեղուջ իմանալ, յորոց պատճառէ և բանքս՝ Առակս անուանեցաւ ո՛չ թէ քնախիցս առակք զտլով այլ յարեալ ունելով ընդ ինքեան զառակքն ի պէտս հաւանութեան, զոր և այլ մարգարէքն, որք զկին և կին՝ պահեցին զսովորութիւն, այլ և Տէր մերս

Արդ առ իւր կոչեցեալ զմատաղ հասակն կրթութեամբ խրատու տպաւորէ ի նոսա զքաղաքական բարեկարգութիւն ի նոցին ուղղութեանէ զխտելով պտղարբիւլ զհոգեւոյ հանձանն և զիմաստութիւն և կարգէ զանկիւրն խրատուցս աշտպէս» (Էբ. 3-5)։

Այս ներածութեան կը յաջորդէ Առակաց մեկնութիւնը քանի մը ընդարձակ զուտնեւրով.

— «Ճանաչել զիմաստութիւն և զխրատ» ... (Էբ. 5-65)։

— «Զնեզ ազալեմ ո՛վ մարդիկ» ... (Էբ. 66-77)։

— «Իմաստութիւն շինեաց իւր տուն» ... (Էբ. 77-85)։

— Առակ Սողոմոնի. «Որքի իմաստուն ուրախ առնէ զհայր» (Էբ. 85-230)։

— Առակ Սողոմոնի բազմաթիւ ան-

բճից. զոր գրեցից Բարեկամքն Եղեկիայ արալի Հրաստանի։

«... (Գլխագիրը չէ գրուած) այս արի (վերջէն օրագրուած սապէս «այս յարմարի») և առաջիկայ բանք առակացս ընդ նախաքննեալօք, զի նորին Սողոմոնի Աստուածախօսութիւն է և այս առակօք զանազան ընթացից և բարուց մարդկան բացաշատութիւն և խրատք. սակայն վերնագիրս նախ արժան է քննել թէ ընդէ՞ր Եղեկիայ բարեկամացն անուն աստ յիշի, որ ի՛նչակ (հուսկ) յետոյ եղեւ քան զՍողոմոն Եղեկիայ և իւր բարեկամքն։

Պա՛րտ է գիտել ի զրելոցն ի Գիրս թագաւորութեան, զի ասէ թէ խօսեցաւ Սողոմոն Վ. (= 3000) Առակս և էին Սրնութիւնք նորա Բ. (= 5000) և խօսեցաւ զփայտից եղեւափայտից մինչև ցոռայն, որ որմն կանէ և խօսեցաւ զանանոց և զթոնոց և զձկանց. արդ այսքան բանիցս զոր վկայէ զիրս թէ խօսեցաւ, սակաւ ինչ երեւի ի մէջ մեր. և գտաւ ի բանիցն Սողոմոնի առանց կարծեաց Առաջին բանն և Երկրորդն, որք եղան. իսկ զայս ի մէջ բազում քննիցն, որ յանուն նորին կայր ի մէջ Խորաշէլի, հրամանաւ բարեկամութիւն Եղեկիայ, նորին բարեկամքն՝ զըպիրքն և իմաստունքն՝ ընտրեցին առանց կարծեաց և յարմարեցին. Երրորդ զլուխ առաջնոյն զկնի և երկրորդին, այլ զի ասէ անքննին, յայս և թէ առանց գատելոյ և կարծեօք քննելոյ բնկալարուք զբանս, ո՛չ քննել թէ է՞ Սողոմոնի թէ ոչ. զի ի նոցանէ քննեցաւ և պատուեցաւ, որք բարեկամքն էին Եղեկիայ և իշխանքն և զնոցին հանձարն և զառաքնութիւնն և յետաքիայ լսեմք, զի ո՛չ նուազէին յեղեկիա բարեմտութեանէն, որպէս ասէ. Եմուտ Եղիակիմ Քեղկիայ, ոչ հազարապետն էր և Սովմնաս հրովարտակաց զպիր և Յովաքսափայ իշխատակաց զպիր առ Եղեկիա զօձիս պատուեալ և պատմեցին նա ազանն Ռափսակայ, ահ'ս թէ որպէս համաձայնք էին Եղեկիայ Աստուածապաշտութիւնն սոքա քննեցին զայս քան զի զպիրք էին և իմաստունք

և առանց կարծեաց ե քննութեան ետուն զկնի եկելոցն հաստաւ: զի Սողոմոնի է և պատուեալ յանուն նորին, որ է աշտղէս» (Եր. 230-231):

— «Փառք Աստուծոյ ծածկեն զբանս» (Եր. 231-283):

— Բանք ժողովողի, որդի Դաւթի բազաւոր Խալայի յնուսողեմ, Էկլիսիասես, (Եր. 283-391):

— Իմաստութիւն Սողոմոնի.

« (Ի) վերնագրէ աստի ուսանիմք և զայս իմաստութիւն Սողոմոնի որպէս և զնախակարգեալոց սորին, զԱռական և զԺողովողն և զերջ երգոցն. իսկ ռմանց եղև առ ի սոյն զայն զայն զայն զայն որպէս և պատմէ Եւսեբի յեկեղեցական խօսան. սակայն ո՛չ հաստատեցաւ այն կարծիք առ բնաս. զի ճայեցան վարդապետ մեր ընդ պայծառութիւն Բանիցն եւ ընդ խորութիւն իմաստիցս եւ զի խումարութիւն ունի ընդ ճայակարգեալ գրեանցոյ եւ ոչ օտարացոյցին զսոյն ի Սողոմոն. իսկ եթէ ոչ ամենեւին ճշգրտի յարմարումն չէ՛ արժան երկմտել. քանզի Հոգին իմաստութեան, որով նա զօրացաւ, կարո՞ղ էր չքեղադարձել զիմաստ նորա ի զանազան տեսակ զունոց. քանզի և որ անկարծիք մնացին ո՛չ ունին առ միմեանս բնասումիւն. քանզի օտարանայ մասնաւոր գրութեամբ տարազ բանիս ժողովողին յԱռական և ի նմանէ ամենեւին հեռանայ եւր եւրոյցն, նոյնպէս և այս ունի յարմարումն ընդ առաջինն. ունի և օտարութիւն, որով և իւրոյ հարն Դաւթի բանիցն համաձայնի ազօթեական առնելով զստիւքս տանցն ի վերայ այսր և հեղադոյն նմին յիշատակէ, զոր առ հարան երախտագործութիւն Աստուծոյ որպէս և նա առէ, վաճառեցաւ Յովսէփ և առաքեաց թագաւորն և ելոյժ զնա: Յիշէ և զհարուածան Եղիպտոսի առ հանգոյն նմին և եւս պայծառացուցանէ զբանս, յոր հայեցողքն հաննարով ամենեւին ոչ կարեն հաւանել ի Սողոմոնէ արտաքս հանել զայս իմաստիցս շնորհ. վասն որոյ և հարքն երանելիք յիւրաքանչիւր բանս կարօտացան սորին վկայութեան ի ոչ պատկեր Սողոմոնի առին և յարմարեցին ընդ վարդապետութիւնս իւրեանց:

Իսկ եթէ Առաքեալն Պողոս կամ Աւետարանիչն ո՛չ կարօտացան ի առանէ վկայութեանց, ո՛չ թէ վասն այնքան պատուի բանքս. նախ զի թէ ո՛չ եղև պէտա յամենապատկաւն հրամանաց. երկրորդ զի և ո՛չ ի ժողովողն և ո՛չ ի յերգոյ երգոյն պաշտեցան առ յետինս, այլ միայն յԱռական առ Պողոս և Պետրոս. և թէ բոս սոցին վկայութեան պիտոյից պատուին գիրք բացումք ի մարդարելոցն, որոց ոչ կարօտացան բանից վկայութեան, սակայն զպատու իւրեանց ունին անշրջունէ: Այլ վարդապետք եկեղեցւոյ առանց կարծեաց ձեռքան առ սորին վկայութիւնս, այսինքն՝ Մեծն Արամեա և Գրիգոր Առաւմաւարան և այլք ընդ նոսին. յիշէ Եւսեբի զհինն քան զսոսա առաջնորդս եկեղեցւոյ, որք անխարդախ ձկտեցան ի սորին վկայութիւն, այսինքն՝ Իսենիոս և Կղեմէս, որք հետեւողք էին Առաքելոցն, և այլք ընդ նոսա. որով զպատու իւր խոստովանարար կալաւ առ յանուն Սողոմոնի ի նոցանէ և ի մէջ կալցի. վասն որոյ և անգայթակղ մտօք ձկտիմք ի քննութիւն սորա, որպէս ի նախագրեալ բանիցն. նաեւ զայս ո՛չ է յաւելորդ յիշել զի ոչ թէ բոս յիշատակելոյն Եւսեբիայ ա՛յս միայն ձեռքաւ ի կարծիս յոմանց յառաջնոցն, այլ և թուղթն Երրայեցոց և Յակոբուն, Պետրոսին երկրորդն և Յուդային, նաեւ Արամեայութիւն Յովհաննոս. սակայն ի հաստատութիւն եկեղեցւոյ անկարծիք մնացին առ վերջինն և պատուեցան ընթերցմամբ, նոյնպէս և այս, որոյ համազօրութիւն քաղցր է ի կոկորդս քրննողացն քան զմեզր և զխորիսի բոս Դաւթայ» (Եր. 391-392):

— «Սիրեցէ՛ք զարդարութիւն, ոչք զառէք գերկեր» (Եր. 392-492):

Գ. ՄԱՍ

Վարդանայ վարդապետի արտեալ երգոյ եւրոյցն Մեկնութիւն

Ի յոյսն Բրիտանոսի:

— «Նման է արքայութիւն երկնից քանն ծածկելոյ յազարակի, առէ Տէրն.

ԹԻՒ 57

ՄԵՆՈՒԹԵՒՆ ՍՈՎՄՈՍՅ
ՆԵՐՍԻՍԻ ԼԱՍԵՐՈՆՈՅԻՑ

Թուղթ՝ 576 երես, բացի իբր պահանջադրուած աւելորդ թուղթերէն: Մեծ. գրութեան՝ $19,5 \times 13,3$ ս.մ. երկարւն, իւրաքանչիւր սինակ 6,3 ս.մ.: Տող՝ 47: Թերթ՝ ԼԶ. (=36). իւրաքանչիւր թերթ 16 երես: Նիւթ՝ հաստեղեկ, ողորկ և տաշաշարուած թուղթ: Գիր՝ մանր նուր: Խոնարհութիւն և զլխալիւր կարմրաշեղով, տ'րոզ կարմիրն է սուր: Կիսախտաննէր կան իւրաքանչիւր կանոնի սկիզբը, ինչպէս նաեւ յառաջարանին սկիզբը և նկատ մը (Դաւիթ՝ իր տասնադի սաղմոսարանով) և խօսանք մը՝ տասնէին կանոնի սկիզբը:

Լուսանցազարդիւր դրուած են իւրաքանչիւր գուրդաշին: Սրանցալ է՝ տմբողջ թունադիր է: Բայց այդ բոլոր դարդեր գեղեցկադիրտական հանգամանք մը չունին: Դասարկ են տասր թուղթ սկիզբը և երեք թուղթ ալ վերջը: Դիւն և Եսայի երեք, ԼԶԻԲ, Ի Պ. Պ. իս: Կազմ՝ դարդարուն կաշի-փայտ: Իբր կափարիչ ծառայող կաշին բրդուած է կապիշներով կամ կոճակներով միասին: Լուս պահուած է ձեռագիրս՝ թէն կազմը սկսած է քիչ մը խախտուի:

Չխաճամարները վերջէն՝ տարբեր գրչով մը նշանակուած են այբուբենական թիւերով: Դիւն կողմէն տեղն ի տեղ յիշատակութիւն մը չկայ. միայն ԻԳ. թիւերին վրայ (եր. 355) տասնէին սինակին տակը թուականը կը գտնենք «թվին ՌճԿԱ» (=1712). իսկ 412 երեսին Բ. սինակին տակ՝ գրչին անունը «Յիշեալ՝ զմեզաւորս Եսայի երեցս մի Հայր մեղալով. յիշեալ լիլէք և զուր տառէի Աստուծոյ, ամէն: Դրչին անունը կը գտնենք նաեւ ձեռագրիս վերջը, զատարկ թուղթերուն վերջին երեսին վարի կողմը, տարբեր գրչով. «Գրեցաւ գրողիւր Յէր Եսայի քանաւորս. այ ի Վարդ Եկեղեցիէն: Արարեալսն սա թիւ»:

Եր ալ կան հոս, բայց բան մը չեն նշանակակեր. ԳԳ. 14 ճիշդ այդպէս:

Ձեռագիրս խորագրուած է «Մեկնութիւն Ա (բաց թողուած՝ անշուշտ գեղագրելու համար) սուսմային Երզնց Սաղմոսաց մարգարեութեան Դաւի. Արարեալ Ներսէսի եպիսկոպոսի Տառնի Սիլիկեցոյ»:

Մանր. — Յայտնի է որ Լամբրոնացւոյ այս գործը չէ տպագրուած. բայց իր մեկնութիւնէն զլուս մը միայն. — «Յիշեալ՝ Տէր գ'Դաւիթ» — հրատարակուած է պատարագի մեկնութեան մէջ. մենք համեմատելով ձեռագրիս 517-520 երեսները այդ տպագրուածին հետ (հմտ. Խորհրդածութիւն Սրբազան Պատարագի Տպ. Երուսաղէմ, 1842, էջ 1-5), բոլորովին համապատասխան քանք այս վերջինը:

Ձեռագրիս հետաքրքրական մասն է Լամբրոնացւոյ կենսագրութիւնը, Սաւալի վարդապետի (?) գրչէն: Կատմական դրուածք, սակայն, տմբողջ չէ զմարխտարար: Եսայի երեք չէ կրցած ամբողջացնել և այս պատճառով, անշուշտ, իր կողմէն ալ լման յիշատակարան մը չէ կրցած գնել:

«Պատմութիւն Ներսէսի Լամբրոնացւոյ, եպիսկոպոսի Տառնի, Երզնց Սաղմոսի ցննողի»:

— Անշուշտապէս թաղաւորութեան և իշխանութեան Հայոց՝ յորմամ յափշտակեցաւ յիմայեղացոցն մայրաքաղաքն յԵՒՒ և տարագրեցան թաղաւորքն մեր ի գաւառս և յիշխանութիւնս աշխարհին Յունաց:

Այլ ոմն յիշխանացն Հայոց, Ապրիլարիպ անուն, որ էր ի Տանկ Վասպուրականի, իրեւ զմտերիմ և զխոհմ և զարի ի գործս պատերազմի, անաքեցաւ յինքնակալէն Ալիսէ ի գաւառս Կիլիկիէն ց' իշխել մայրաքաղաքին Տառնի և Կանապոյ. իր Եկեղեցի պարտ

հոգաւ նալքեմի կարգաւ և որեւեալ և մտայն ի նաւասարմաթիւնն Սաւառն Եւ չիմեալ տառաքաւ արգելից ի չեմալքն և ի գաւառալի գաւառաւ, առ իս լազաւմ կամ ի մէջ մակեղն նաւաւսն ազգիս պաւստաւմէ, Սա՛ւ հզօրս ի ստորոս յիշեն Սաւառն և ի գլոյն լազաւիս Սաւառն երկու անմառայ պկեակս. միովն ամուսն Լաւրան և միտայն Պապեան, որք և ունէին յուրջ զինքսհաւմք զհեզս և առնաւ Պապեանն իւր սեղանախոնոց գտնեաց յանձարան և չիմեալ եկեղեցի մեկ գտնարանն Լաւրանսն՝ առնմանեաց իւր և ի յիւրացն. Եւ զԼաւրանն եւ ի մահրթմ և ի արեւելեալ իշխանն. որ եկեալ էր ընդ իւր յաշխաւունն Լաւրան, առնեն իւրն և առեկեաց ի եւ զմահ մեծը և զիւրաւոր Սաւառն Պապեան, զոր ունէին նալք ըստ նաւալքեալ պաւստաթիւնն: Եւ իրաւալեալ Լաւրան իւրմեալք արգտուորէ յաշխ գեղէր Սիւրա Սաւառն յոյն և ի իւր սեղանախոնոց տեղ զընթաց և զպաւստա: Սիւրեալ արգտուորան իւրով և գտնել գտնարկս ամալայեալք լընք ըստ կարրի և պատրաստեաց նոյն ի նալք ընթացի Լաւրանաւսն սուրբ և զիւրաւոր Սաւառն յոյնարաց:

Իսկ Սալլաուրացոյ վախճանեալ՝ հզօս ի Պապիոսն: Եւ տիրեաց Տարսոնի մը յիշխանաց իւրոց փեսայ Սի ին յորս ասորան տրեւեղցաւ ազգի Սաւալիցացոց ի վերայ դաւառին Կիլիկիոյ ի Էմ. (1031) թվականին Լալոց և զաւսինայն գաւառալին գաւառն տեւրեաց Էսոս և զՏարսոն և որով Սաւառնեաց գլխաւորանային: Իսկ Սիւրն Սաւառն յանձնաւելիք ամուսն աւգորն և մահը մայեալ Սիւրն աշխարհին, ամուսնը ի նման անուն պատուոյ և սուրբ գտնեաց արտառալիս:

Սէտ սորա վախճանին՝ տիրեաց ուրդի իւր Լեքում հայրենի աթոռոյս և պատուեցաւ ի Սաւառն որքաւմէ՝ Ալէկսիսիստոս անուամբ, միտման եկն Սիւրն և Լաւր գտարք թաղալն յիւրաւաղէմ ի Էմնի. (1098) թվականին. և յեւս մասնաւորաց արեւելք թաղում նմա զուրթին կրեաց ի նոցանէ՝ օսեփաստսն

Շեքում վասն հայրենի բերդին: Եւ զԷրսնեալ յամենայնէ օգնութեամբն Սաւառնոյ և սուրբ Սաւառնոյն Պապեանի վարձաւացաւ և մեծացաւ օրհուրթեամբ քաղաւորն Սիւրնաց Սիւրնանու: Եւ զի ունէր որդիս վաշխուլս և զստերս, որք կա տարեցան հասակաւ առաջի իւր, ամուսնադրաց զոմանս ի նոյնանէ: Եւ զատագ որդին, որոյ անունն էր Սիւրն, եկեղ ընդ իւր մնալ առանց ամուսնութեան: Իսկ Սիւրնաց, որ ետ նորաւ ետ (1), զՊապիոսն, և միոյ ի զատուացն փեսայացոց զնորայր կորովիկոսն Լալոց Գիլգորի՝ զԼաւալ, որք են թոռանք Կիլգորի Սաւառնոսի Բզնիզոյ: Իսկ յետ վաղճանին Լեքում պալաղասեաց զհայրենի աթոռն՝ հարապատ որդի նորա Սիւրն և պատուեցաւ յարքայէն Մանուէլէ սկստաբոս անուամբ և փոքրիմացաւ թաղում գտնեալք Սիւրն ժողովանէ զարեւելք տիրեաց Սիւրնաց արքայն Տարսոնի և ալոց թաղաքացն Կիլիկիոյ, ամա՛ շարսնացոց փեսայ իւր Պապիոս գտաւք Ելլայ իւրոյ Ջուսիւր անուն, զանխարար ի Կաթողիկոսն յեզրոյնէ իւր վասն խզւայն, որ կարք վասն ինտուրթեան Եւ չեալ ամա կին մշտայալ և պարզ տեւ իւրոյ իրեն գալքի փոքրոյ գնդաւառնէս գտաւք լազկեայեանէր յուրջ գնդալքն սեղանալ և մտայն տարն նալքեանն Սաւառն, որոց մեծա յետ անգրաւելի գտալքն որդի Շեքում անուամբ, ի Ս. (1151) թվականին և երկրորդ՝ նալք մեծ Սիւրն, վասն որոյ թան է, որոյ ի բաւեկեալ նաւակն պատուեաց արքա յաւալ, ընդուն ի նաւասարմաթիւնացն և յեւտեղաց ամուսնալեաց և մշտ զաւառնորդեալ նաւասանածնին՝ ի սաւառն անուն իւրոյ, որ ի Սիւրն Սիլեուալ, տարնելնք բերդիս: Եւ սկսեալ դեռարքս հասակէն՝ փոքրէր յաւանէ զարքութեան ըստ յաւարութեան ճնողացն ընդ ալ ի նորարս. մասնաւոր ի քաջամաստ փորմէն իւրմէ զաւառնալեալ յամենայն երկրոյ: Իսկ արքեպարտ ի իսխանն Սիւրն, իրեկալ ուստերս Կիլկ և զստերս երեմ և համարեալ պէս պէս փոքրանաց, վասն սոր Սիւրնաց արքայն հաստատարութեան և

ի ի աւուրքի ի ծնունդեան հասակն, յա-
թոռ իւր և ի սէջէ կղզարաց և դաւակաց
աւրհնութեամբ փոխեցաւ առ Քրիստոս
և եցոյց անդրանիկ որդւոյն Հնրմիլ
գաւթութիւն հայրենի ախոռոցն:

Իսկ նորիքեւոյ որդւոյն, որ Աստուծոյ կալ ի գլուխ առ յինքննէ շինելէ եկեղեցւոյ արքայ վանիցս, և տուեալ յԱստուծոյ շնորհ անդրանկէն խոնկեալն էան և իմաստութեան, գնաց առ արքայն Յուսէպ Մանեկ և փարթեալ արքայ առ զհայրենի պատիւ և և փառաստօրեան: Իսկ ա՛յս, որ ի կրօնաւորականէն է զինակ, յետ դաստիարակելոյ(յ) մանկան ուսամարք ի վեհասանձ առ յերացի և անկիրն, ածաւ յերկնադպրեալ մօրէն իւրմէ առ կաթողիկոսն սուր Ենթես, որ յաջորդեալ էր զաթոռ եղբօրն Գրիգորի: ամենայն գիտութեամբ և իմաստութեամբ զարդարեալ: Եւ սա ըստ հաստատօ չափածաց զսուր կերօրն իւրոյ, զմանկն անկալ աստջի ձեռնադրեաց քահանայ, ի կրօնաւորականն և եւ կոչեաց անուն իւր Ենթես: Զոր թողեալ մօրն առ ոտս նորին ի վարժաւն, գնաց յերկրպագութիւն Սուրբ Տեղեացն յերուսաղէմի: Այլ՝ Ենթեսի փացեալ ի չարապշտական աթոռն փոքր մի աւուրս, ի շնորհէ ձեռնադրութեան զօրացեալ՝ հողով տեղգայս յանապաղ կիանա միայնութեան և ընթերցման. և արքայ հայրապետին ուրախացեալ ընդ աստառ ուսման մանկանն, առաջաց գնա ի վանօրայս ի Սեւ լերին. յորտ շրջելով զարժեպեալինն նեղութեամբն և տեսողականին կրթութեամբն յառաջէր և նկրտէր հասանել ի լրտալն առաքինութեան ի աշխն Բրիտտոսի: Եւ յետ անաց զարձեալ ի հայրենի աթոռոյն և փափաքանքս ի ձեռնէն յերարցն ոչ հաւանեալս կալ ի գլուխ Սիւրբայ, որ աւանդեալն էր նմա ի հօրէն իւրմէ, այլ ի մէջ լեքիկա ամայացեալ տեղիս ընդ հողեւոր դաստիարակէն իւրում Յովաննու ելեալ մնալ ի միայնութիւն և քաղցր էր նմա այն քան զամենայն հեշտութիւն, և կոչէր անապատս ընտելութեան Աստածածին Սողոմոն, և նստան գեղով փեռակա և մեքս

Ներքև առաջագր ստեղծելիս Գեորգիայի յարասի
աշխարհի անկեղծ է. ի գրչիքի հ ի սուրբ աշխարհ
ճիշտ անհավանական էր ի յարմարագույն և
միայն կատարելի զգործա սուրբ պատահա-
րացին պաշտամանն:

Իսկ ԶԺԻԲ. (= 1173) թվականին փոխեալ առ Քրիստոս հայրապետն առ ԲԲ Եկեղեցին և յաջորդեալ զաթոռն սուրբ եղբին եպիսկոպոսին Գրիգորիոս մահկանան կոչեալուն ձգա՞, որ և քուերորդի չօր սուրա, ձգէ յինքն զմանուկս Ենթան հրամանաւ գրոյ, և աա՞ վասնորոյ առ նա անջրպետ սիրոյ ևս և վասն թերի ունելոյ զվարժումն գրոյ, փութացաւ առ հարապետն իւր հայրապետն սուրբ և նորին խնամքն և ի ձեռն վարժապետաց սրբոց քննեալ տեղեկացաւ. Հին և Նոր Կտակարանաց իմաստից գոր և ԹԳ. (= 23) ամաց ձեռնադրեաց հայրապետն՝ եպիսկոպոս Տառնոնի, նոյն և Լամբրոնի և շրջակայ գաւառացս և առաքեաց առ իւրս պատուով. Իսկ սորա եկեղեցիստսսփեր ի նովոթեմն գրազմանց և տեւչանս բնթերցման գրոց նկրտեր. և զի ո՛չ կարէր ըստ տարփման իւրոյ ունել զանգրազութիւն, փախստական լինելէր այսր անդր ի հեռաւոր տեղիս. և զի վարժեալ էր ի մեկնութեան Զանն մօրն իւրոյ զնկենացի գիրն անեղմաժիւ, որ առ նորին իմաստեթեամբն եմուտ ի կողին Կիպրոս՝ աղքատապէս մնալ անդ ի կատարել տուումն նոցին հոռտութեան: Սակալն ո՛չ ևս թոյլ քաղձանք մօրն և սէր եղբարցն. յորժամ լուսն՝ ամին վերստին անոթի բռնութեամբն Եւ ծանուցեալ իէ՛ ո՛չ կարէ հոռանալ՝ և՛ զարձեալ յառաջին իւր յանուպաճե կոչեցեալն Սաղբոս, յորում զանձուկն ունէր զանեակ և զգաստութեակ հողեւոր հայրն իւր Քալիմանեկ՝ բնակել ի տեղումն: Եւ անդ հառաքեալ զամեկն ի Աստուածաբնի գիրս արգելեալ ի տեղումն ամաց ժամանակ և կարչ ընդ մարմնոյ և բանի. Աստուծոյ, որ քաղցր է ի քիմս ծառքողացն սուրբ զմեզ բերանոյ. պաշտէր ի աէրունական զգուտութիւն սրբոյ պատարագին խորհրդոյ և յայլ աւուրս մնալոյ առանձնական սէր և հէն (1) բնթիւթումն և ի գրութեանս

[illegible][illegible][illegible][illegible]

և իսրայտուն
 մով անթափ (1) զգտգըխազն տոտառ զ
 տնն ետաթատառ զման մարգեսչ Խաչատուր
 զ (1) մով եղան ետառա զյարեմոնտն ոչնե
 ռակն ղզ զգտգըխաչեմոն մտաթղթանառա
 ռազ զգտգը ռեմեմատառն մա զմարեսաթ
 տրանն զ Խոյի մնգումնանչգտառչ մտաթղթ
 ռախմաչառ դ Յազաթանտ տանա զճատա
 ետառն ՚ մտառառ զտիտաթառմչ մնչանի մա
 ՝ վանելվա զմամն զմտառեմամաչ Լամիզ
 զ Խաչատուր Խոտառառառա զ ռազգտգը
 զյոգազ ռազմոնց զրվմ ռազիվ յ ետաթղթառ
 չգզ ինչո Խոտիտազ զ մովառմի զ Յոնմոնի
 Լաչաչառառառառառ ինչ զմ զմտառառառառ
 ետառառառառառ զ զ ետառառառառառ զ մա
 ՚ զտառառառառ զ ռաչառառառ զգտգը ղզ
 ղմամն մա ղտառառ զ մտառառ ղառառ ղռ
 (82 =) . ղզ զ Կրմտառառ զ զ (82 II =) . ղզ դ
 . ղռ սմգտիտիմ վ ղզ Խառմ (92 =) . ղռ
 ետառ իտառ ետառառ ղզեմառ վ զրառառառ
 ետառ ղզ ղզառառառ ղզառ Խոտառառ ղզմվի
 ղզեմառառ ղզառառառ ղզառառառառառառառ
 Խոտառառառ ղզառառառառառառառառառառառ

գիւ
-գիւղ մընի մնա ուրի մ | Լսում ազ րիւն
Լուս Բաւստն մըրտաւ մ | ազ րիւն
Լսումն ազրույ տայ ստ րիւն
Լսումն ազրույ տայ ստ րիւն

որով նարակեցին առ յեկեք քաղաքին Մատուռայ և բնակեցին քրտտե յափրտակեցին, մնացեալ բնակեցին Մատուռայ միայն առ և եպիսկոպոսական հատակա խո մոխմանին եւ վաճառեան Պետր, և զի ունէր ընդ իւր գոյն գիրս Սուրբ Պատարային Փննութեան Եկեղեցական կառավար, յիշատակ տալովոյ յետը, ինչ Սուրբ ձեռքեր, յափրտակեցաւ յառաքանցն և շինեց խաւարոսը, որոմէն զառ յայն ևս ի ցառեալն առ վերապին գրուալեղիս զի մի և առ Մեկնաբին Մալուխոյ յերեք յսփռեալով, որ իւր զգիրս, զպիտեանց և խաւարոսն ոչ մնաւ զէ, յորդորեաց զկոնակից զԵվթալը մեւ զՊետր պիտեանց և գրեց, և եւ յառաքանեալ յառնեւ ա՛ն, զպատարանաց զերկին և ոկիդին արար, ինչ ապա փաթեցաւ ի իշխանապետ Կրտսեան գաւառապետին, որ առ ինքեանցն ձեռնայ թագաւորն Արմանաց, Եւնուպար, Եւսկիդ Էսա զՊետր, և ինչ Սափաւէյի Խաւարայ կառնեւ եւ զգրեալի ի նոս, եւ ապաւեց, զոր յառաքանեալ յառնեւ առ ի պիտէ Խաւարայ ի փառ Մատուռայ կառարեցի ի թմականիս ԶԱԼԹ. (— 1100), այս ամբ եւեթ եւ կործանեան Սուրբ Տեղեացն յնուապետին:

Եւ յիշտեց չարս մեր ի Տառնեյ, առ ի Խաւարեյն Եւնուպարեյն որ առաջի կայր, եւսա ինքեանցն յիշտեան Եւ յիս փայտ տալոց ինչ՝ զարք նարին ի Տառնեւ և մնաց ապին յառաջեցն:

Իսկ իմ ի գրելոյ զմատենան ո՛չ թուալեցեալ, բանդի առնուի ի սմանեղ գրտաւարութիւն Նոգոյ արքաներ կացեալ միայնութեամբ ուխտեա, այլ հրաժարեցի և խաւարն Քրիստոսի ի վերջին կէտս ժամանեցի և սպաստորեցի զկնի եկեղեց ժատուակութեամբ գրտուեալ ըստակս Մատուածալին խաւարիցս ի Նոգեալը Նորէս մեր գմայլեցուցի Նոգոյ և միսթիարութիւն և բժշկութիւն Խաւարեցալ մարմնոց, և յաւարտումն արքին փոքր ինչ թողի ձեզ զպատմութիւն կենաց Սարին ընթացից, զի մի՛ մնացեղ տարակոյս՝ յառաջիկ ժամանակին արքին քննողի: Ո՞քն և ո՛ւսան և զի՛արզն, որպէս և մեք այսոր ունիմք

զբողոստ Խալարեցաւ մերոց և վառապաւեաց շատր, այսինքն՝ զՊաւլոս Եւսկիդիցի և զՊիղոս Լաւեկացի և զՄալսեա Խաւարայի և զայլս, որոց ի բանիցն պարարտութեան գրտարտումք եւ զի՛արզն գեղաց և վարաք փառեցն: Եւ զի՛արզն՝ ոչ ունիմք եւ ոչ միարան եւսնեցեալ պատմութիւն յապառար գրտալոյ միեկն գալստ և կենաց իւրոց ժամանակ ԼԸ. (— 35) ամ՝ զայսմ համառոտ: Եւ մարդիմէք Քրիստոսի տալ զՍուրբ մեզ և յերկարութեամբ տարոց ի զյուր բարի ճշմութեամբն և նանաւորեզ աշխարհութեամբն խաւարն Սուրբ Ռիտալի և Մատուռայ մարդոյս: Եւ զի՛արզաւարտութեան (աղքատութիւն) զնեյ արքին սրնութեամբ ի դաւաբարան հանգրտեան ընդ Սրոց խնց Լարցն, որ արմ հաւաք եւ սոցին ձեռութեան արմ կռնալ իսկ եթէ՛ այլ ինչ ի շնորհացն Մատուռայ պապարեղ հառ մեր տնկեալ ի դեացա շատր-Սուրբ Պրոց՝ մանկապոնաց աշակերտաց արքին տացէ՛ Մատուած գրտութիւն զընտ ի տառ զրոց ժողովէ և զընթացս յառաջատարութեամբ վարոց արքին և զկէս՝ զկնի եկեղեց պատմել:

Այլ եւ ազաւեմ յիմս վաստակ սրալանաց բանից և բայից թերութեան բնիկեցողաց Ներումն շնորհել, զի աղջափ զորեցի իմովս ակարտութեամբ յարմարել և ի վաշիկէն ի դոյն՝ Նոգոյ միսթիարութեամբ ցոզ ազգերից մեր կաթիւնց ի Նոգի մերոյն հանգստեան և բեղեաւորեալ սնուցեղ զթնագեալքս յարգանդ երկրին զարնայնոյ յարութեանն պաշտատեալ նորոգմամբ ընդ առաջ Քրիստոսի, և Մատուած խաղաղութեան, որ եւս մեզ միսթիարութիւն շնորհաց և յոյս բարեաց շնորհօքն իւրովք ի սուրբ մատենի՝ միսթիարեցեղ զմիտս մեր և հաստատեցեղ ի յոյսն և ի սէրն Քրիստոսի, որում փառք յաւիտեանս. ամէն:

Ի թմականիս շատր ՈԼԹ. (— 1190) գրեցաւ Մատուածալուսմբ մատենիս (մատենան) որնապէս մեռաւ Սափաւէյի նուասա և յետին զընչի, հրամանաւ սրբաւանդ վարդապետի և արքի Եպիսկոպոսի մերոյ(յ) Տեառն Եւսեպի, որոյ

մատակարարելու յարաբերակցանքն ընտանեայն յանձնա գիտութիւնն և իմաստութիւնն յւր՝ համարձակեցաւ ի նոյնիկց Սաղմոսին Մեկնութիւնն։ Եւ մեկնեաց զսա և եկող զսա յիշատակ իւր և ի վաշխումն սրբոյն եկեղեցւոյն աշնոցիկ, որք ունիցին ահանէա՝ ուղիղս լսել զբանս իմաստից սորա և խնդրել զմեղութիւն(ւ)ն մեղաց ի Քրիստոսէ, որ է արքնեալ յաւիտեանս, ամէն։

Յայնմ ժամանակի յափշտակեցաւ սուրբ քաղաքն յերեսասղծմ ի Յովսեփայ, որ տիրէր յեղիպտոսի եւ Արաբացւոց եւ Դամասկոսի, ի թմականին Ռիէ։ (— 1178), և շարժեցան Նրամանու Հայրապետին Հոռմա(յ) թագաւորք և իշխանք քաղաքմք և անթիւ գորք յարեւմտից և զան կրելով զխալն Քրիստոսի առ ի փրկել զՍուրբ Տեղիսն։ Եւ այս ամէ եւէ՛լ քաղաքի կամին Աստուծոյ գփուէ կուրիսն և զեղերին տակաւին՝ արքնութիւն Պաղովկայ։

Գրեցաւ ի նախա յիշատակեալ Սուրբ Ռիւսո Սկիւռայ աղքէքն հայրեւաստւոր ամբոյի Տերանց մեռց Կամբոնի, յիշխանութեան մեծաշաննար և Աստուածատէր սեւաստոսին Հերմոյ և վերականգնեալ Տեառն մեռ(յ) Ներսէսի և եղբարց սոցին Ապիրասի եւ Ծաննեանի, զորս տացէ Քրիստոս ի նոյնեւոր և ի մարմնաւոր քաղաւ ժամանակս և ի փոխելն յաշխարհէա՝ ի պարս սրբոց հայրապետացն զսահեղէ ի ժողով արքայութեան իւրոյ ընդ ամենայն սուրբս։

Յիշեցէ՛ք բարեաւ զբարի ծնողս սոցին զնա՝ փոխեալն առ Քրիստոս զմեծաւորն արքն զամբոյն եւնց զամբառն Մարտիոս և կրտսեւ սրկկեան Պեղոսի, զի ամբոյնքն ի գոյն Արքայաւորն և մերթնարեքն փառքն Պապաւորն։ Եւ մալ անքն Դանանդախտ ամենաբարձի եւ ելնազլիաց, այժմ կրեմաւորեալ ի ձեռագ ողբոյ սուրբ Զորս եկող զսահեղէ Դուսմաւ և Յայրապի, ամ Թորին Գեղոց Բաղդաթն հեռեկին, զի մերթնարեալին ի կեանց զսառկաց իւրոյ և եղբարց և սոքոք ընդ նախահանգուցեալսն փրկեացին յիշխանութեան խաւարի և փոխեացին յարքայութիւն Տեառն մեռոյ Յի-

սուրբ Պէր—սուրբ, ք սասա զբազր սրբոցն ի լոյս և յարազուարծ խնդութիւնն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որ է արքնեալ յաւիտեանս, ամէն։

Ամենապատնաս և անսկզբնական էութիւն, երանական երրորդութեանն սրբոյն, որ բոլոր գոյիցս է՝ պատնաս և հանուր հացելոց սկիզբն արմատ և աղբիւր զլոյով բարեաց՝ իբր ամենաշարաստ և առաջի (առաջին) բարի Աստուածարանէ ծալլալոյնն Աստուածարանից որոտման յԱստուածաւանդ առաջեալսն, «Ամենայն ինչ նոյաւ եղեւնս և յառաջ քան զայս՝ նախաձայնէր ամն մարդարէ, «Որ ինչ բարին է, նորա՝ էս և ի նոյն մտաց զորութիւն համաձայնի միւսոյ սեանն կարծելոյ Աստուածեկցոյն մեծի արտաձառ վաշդապետութիւնէ, «Ամենայն, առէ, տուրք բարիք և ամենայն պարգեւք կատարեալք՝ ի վերտաւ եւ իջեալ ի Հորէն լուսոյն՝ որով ուսեալ վարդապետացաք. զի որպէս բոս բնութեան հակութեան պատճառէ անպատնասապէս և սկիզբն անժամանակապէս, Որ էն Հայր անսկզբնականից բանին իւր Որդւոյ և անհատարար Հոգւոյն բոյսելոյ, ի նոյն պատկեր համեմատութեան և յալ տարադի իմացման իմանալք. զի բոս ստացման արարչութեան զարձեալ նոյն համազոյն և միամտական կատարելութիւն, երբեակն անձնաւորութեան պատնասով պատնասաւորապէս, յոչ էից, յանդոյնից բոլոր էիցն ամենից, որով արժան և իրաւ պատշաճաւորութեամբ սկսմամբ յինքնէն յառաջ եկեալսն էութեամբ սկսաւ. զարձեալ և կարգաւորեաց օրինադրութեամբ զընականն լոկ բնական կարգաւոր շարժամարք և զբանականն բանական բարի օրինադրութեամբ, որով և որք առ ի նմանէ ուսեալք և սկզբնաւորեալք առաջին աշխարհի սկզբունք և պատնասք եղին բարեաց արժանապէս իբրու նորին ճշմարիտ բարեաց պատնասքն և սկզբնաւոր պատկերք պատուեցան և մեծարեցան և զանազնութեան նորին օրինակ անմահ յիշատակաւն յերկրի յանձնն տալաւորեցին, որպէս զոչէ խոսելով անվաղձն իբրու միշտ կենդանի առաջին

պատարագողին Արելի արինն և երեւի և մեռ՝ անպատ պտուղ ողջախոհութեան նոցին յամենայն աշխարհ և ի բնութիւն մարդկային, որ նորին ազգի արգարանայուն փոխանակ զարնեալ ծաղկեցան: Նաև Նորն և սկզբան հաւատոցն արգարութեան Արրահամու ուխտ ողորմութեան պահեցաւ մինչև ի հազար ազգ. նամանպէս և որ առաջինն առաջնորդ եղև աշխարհի զրաւոր օրինացն և սահմանադրութեան՝ Մովսէս մեծն Աստուծո թագաւորաց կոչեցաւ և նախապատիւ և մեծ մարգարէից հանուրց պատուեցաւ. բնդ նաին և անուանի յառջին Աստուածապաշտ թագաւորն Դաւիթ, որ նախ ի նոցանէ պատուեաց զԱստուած՝ սեղան կանգնելով. և մեծն ի ծնունդս կանանց Յովհաննէս, որ նախ չնաշխարհիկ հրեշտակական սկսաւ զանապատ ի կեանս: Ըս մահուանդ վասն նախկին զբարեւոր դաւանելով՝ կրօնս հին և փակակալ թագաւորութեան երկնից, յերանեալ և ի միայն հօգր բնութեանն երանեալն Պետրոս՝ Առաքելոց զլուխն արժանապէս պատուեցաւ և մեծարեցաւ. որով և աշխարհի նախապատուելութիւն աշնոցիկ, որ զբարին սկզբնաւորեցին, բազմաց յորդորումն եղև և նախանձ զանազան բարեաց պատճառ և սկիզբն լինելոյ, որպէս և ըստ որում աշխարհայնց նման որքանով և ի մերս աշխարհի և ողջի հոյս յառաւորութեան և հոյս հաւատաց՝ ծագեալ փայլեաց տապալելալափ Մեծ Լուստուսին Պրիլուքիս և ի նորին զարմէ յառաջ յառաջիկ ծագեալ զանազան հոյսից: Կառաւորութիւն խառնադարեցին զմեր յառափայլեալ յարապարակեցին զանաւ և զեփեփեցի: որպէս յեւ զովի որոցն նորին Կառնաւան թաւն նոցին Մեծն Ներսէս, զարգաց զբաւառանեաց և բարեգործութեամբ անանկաց, երկնի նաւաւոր առաքելութեամբ զաշխարհն և յառաւորութեան նորոգեալ: և ոսկեր նայրապէս Անհով զրոյ. և թարգմանութեամբ ի գեաց գեաց Աստուծոյ տալիս արար զեփեփեցեալս յապարհ. յառաջ վերայ ի բարեւոր իմանէ շինելով. անանկ օրիորդութեամբ գեաւ յաւելին և աշխարհի գեփեփեութեան մասն յառաջ մարդեքին. կէտք վերանալեաց երգա կար-

գեցին և աշխարհ զկանոնաց չափ սահմանեցին, յորոց ամենեկունց և յեւ յորովից ի վաղման ժամանակաց և ի վերջինս զարու յանրաբի և ի նուազեալ ժամանակս, իբր ի դուռն ձմեռայնոյ ի լանացեալ նուս կամ ողկոյց ինչ զարմանալի փայլեաց և երեւեցաւ ի զարմէ և ի ցեղէ ընտրութեանէ Մեծ Լուստուսին՝ համեմատ առաջնոյն երկրորդ զերաւաքորն Ներսէս, որ զհայրենին յաջորդեաց զան և աթոռ հայրապետութեան՝ ի Կլայն Հոռմուկուն:

Ըս զամենայն նորոգեաց ըստ նախնի հարցն բարեգործութեամբ զան ի զանազան թշուառութեանցն ազաւազեալ եկեղեցւոյ կարգս. որում ի նորին արեան մերձաւորութեանէ, մահաւանդ յառաքելութեանէ լուսափայլի բանի և մարտուն վարուց: Յետ նորս ծագեաց և փայլեաց նորին ձեռնաւոր, եղբոր ձեռնիցով ողի, սուրբ և երջանիկ հայրն մերայն Ներսէս, որ ըստ հասնողս բարեւորման ի սրբագործ հարազատաւորն ըստ Ձեռնիկայ ողբոյն զօրեղին ունի յրտաւտակութիւն մակաւորութեան. զի որպէս զործաւոր մեղու ի բազում ծագեաց զբարեպաշտիկ և զանազան ժողովեաց զբարեաց նախանձ յամենայն նախնեացն սրբոցն զերազարդից զհարցն և զհայրապետեաց, զգնաւորաց և զօրեանձաց, մահաւանդ թէ առաւել լուսեցեալ մարգարէական և առաքելական Աստուածաբանութեամբն և ի նոցին հոգւոյ շնչմանէ զբազմանալալս աշխարհիս, որ քաղցր է քան զմեղր բերանոյ և քան զոսկին և քան զակնոն ընտիրս պատուականս երկախորութեամբ զործեաց և երկոյ մեծամեծացն հոգւով և տնանկաց ի համարիտ բոշկութիւն հոգւոց, միանալամայն և ի նախանձ առաքինի զործոց և յորդորումն և ի սէր ուսումնասիրութեան, իբրու երկրորդ Արարի յեւրին ժամանակս ի յազգիս մերոյ սկիզբն և յորդորել լինելով մեկնուական իմաստից և հոգեւոր աշխարհութեանց, որով բարգաւաճեալ եկեղեցի. զի մաստաւոր զբանալան հարցս փարթեալեալ ոչինչ աղքատ գտանելովք բան զաշխարհ եկեղեցիս, որ փայլեցին նախնի մեկնողացն և հարցն սրբոց

գտուք: մեծահասակ տատակը տիրով որ-
պէս գտայ ամենեւեմ գիրք: և քաջէն նա-
ցեալս առաւ արեւոյ չափոց կէտն եւ
լեւելիւնով ամբողջ պատեմով եւ գտակ
կանցաւ լինելով առաջին արեւոտինն արե-
ւելից, որք է ի յիշատելն(!) ի նախնեաց
իրաւացիք է: Գի նախնեական գտարն
խաղաղարքս մերս ի վերջին ժամանակս
առաջն Սասունեայքն արցնալովեանքն
նապիկայ՝ պատգամ իմախանայ թաղա-
ւարսթիւն շալոյք նորոցեցին և գտար-
քիւրեայ ազգս նաւաշտովեամք և Կերու-
թեամք ի արդիւթիւն աշխատիք՝ գա-
ւանդ և ժողովեալ նապիկայքն և յեանկե-
լայքն ընդարեւեալեալ ի յիշատովեամք
ի ժամանակս յայտն աշխատեալք արեւ-
մանց և ամենեւեմ թաղաւարսթիւնեաց
իրեւանեանն Կասաղեայք: Նապիւն նա-
նապիւնսթիւնս, որ ի շինիչ աշխատքի
նշտոյք ամենն և արեւորեցի՝ մեաց
յիշտովեանս մերս՝ որ է արցին իսկ
տարք և նաւք արքայսն մերս՝ կեանք,
յոր նաւասթի սպգաւարմութեան լեւկոյ
նապիկայ վեղապետութեան խաւնկոյ ի
նապիկայնց նապիւն և յիշտովեանն
կաստածապաւս ընդնաւորսթիւնէն ի Ռե-
սուսովան ձմնոյց ճաւ եւ լեռայ Աւրաղի-
նի բազաւորսթիւնէն գտով եւ պաշտօնիկ
վեղն հայապետական, որ ի Լուսաւորէն
մեռնի միաւորեալ ի մի՝ գրաւեալուդ
արեւայս մեր ծաղկեցուցին:

Ձի ընդ Լեւոնեանց ամուսնեաց հին
ի սա ընդն պաշտօնիկ և մերմաղա-
թիւն արեանն Կաթաղեանական ստուան
և թաւ (ընդ) Ռո(ւ)քիճեանց յաղթողայ
խառնեալ ցեղն Աւրաղիւնի եւ Լայկազի
ի ամմն բազաւորսթիւն քանդի ժամ և
արի իշխանն (Թաւ)բեմ՝ նախնին սոցա՝
ազգական գոյով մեծի բազաւորսթի շալոյ
Գաղկայ, գիմեայ արեւելից, Էկն ի
սահմանս Տաւրսնի, ի զան կիլիկիցսց և
քանեայ ընդարեւեալեալ տիրեալ կա-
մանցն աշխոյրիկ և յեւ նորա տիրել որ-
քի նորա կասանցիկն և ապա ժամն և
բարին թուս՝ մեծ որդին Կասաղեայ,
որ առաւել ընդարեւեալեալ պիշխաւու-
թիւնն տէրութեան. յեւ թուսի՝ տիրել
կեան Քրդոզքն. յեւ Լեւոնի՝ որդի նա-
քին թուսն եկեալ ապա յեւ թուսի՝

տիրեալ իշխանն Սեֆեան և յեւ Սեֆ-
եանէի՝ տիրեալ Մլեհն և յեւ Մլեհիի՝
տիրեալ իշխանն (Թաւ)բեմ, որդի Սեֆ-
եանէի. և յեւ (Թաւ)բեմ՝ բարեւեալուն
կեան, միւս որդին Սեֆեանէի և եղբայրն
Սեֆեանէի, տիրեալ մեծաւ յաղթու-
թեամք. որ գրաւորմա նաւանեաց ազգս
և աշխարհս գտնոյ ընդարեւեալեալ և
թաւ նախնի պաշտօնաւորսթի շալոյ
Լեւոնի և Գաւրիլի, կամք քաղցրութեանն
Սասունայ բարեւեալեալ լեւկոյ բաղա-
ւորացն բնկալայ թալ՝ նորոցեալ զիւ-
րաւանայ արքան և արեւնիս բաղաւ-
որսթիւն մեռս՝ յորով ձեռնայ ամենա-
յոյ ինքուն հին Քաղկ, ա՛յն որ գտնեալ
յամուսնութիւն բարի թաղաւորսթի Լեւ-
մայ՝ ձեռն զյաղթող թաղաւորս մեր Սե-
րուն. որ թէպէտ թաւ արեւանկին Տեառն
իրքս ժամ՝ հովիս եղ գտնան ի վերայ
ո՛րաւորս և Էկեղեցոյ և մառնեցալ ընդ
նորսն խաւս թաւսի ի մասն և և ուս-
տաթիւն. սակաւ լեւոն Սասունայ իր-
քս արեւելեալ արեւորեցի որդին իւր
գիւրստէլ. վերստին յերկաթին նապին և
ի հայոցէն՝ լիկիլլաթս՝ պարզեցն մեզ
չեանեալ: ապա յարեւմտի արի մեզ
իմաստեան և բաւեալուսթեամք
իրքս վե՛մ անգամանց եւ ամենեւեմ
բաղաւորսթի նաւիւ իմաստեց եւ արի-
տութեամք նաւաւորսթի և պատեալ-
մայ և նախնի գոյից պարսիկ անգ
տաւարանիկ ի մակնայ պիւնիկ ամա-
տան ներմուսնց իւրաւորսթի:

Անց՝ աշխատեալարք և պաշա-
լաւ թաղաւորս մեր կեան ի վերայ
յաղթող բարեալ արեւելեալ և բարե-
արեւելեալ, որդեւ Սեֆեան մեծն. որ
քան զամենեւեմ փառն թաղաւորսթիւն
երանէլ Նաւորսթի գտնել յաթիւն ամեն
Սասունայ որդի և ամենեւեմ լեւոն արի-
նակ և սա՝ տիրելով գարդ եկեղեցոյ
պաշտօնութիւն և լայնլայնուկ կաղս
եկեղեցեական, առաւանայ ի բազում
լայնորայս եւ լեկեղեցիս. լնայ գլեհ
առաւաւ Երզնայ արեւմտի պաշտօն մե-
կոյ միմեզմայն և վայելյալուցեաներ
փարբաւսթեամք գտնե Սասունայ՝ պե-
պեւ գլեհաւոր և ամբոյ պատուական
եւ բազում կապարեան Լին եւ նոր

«Եր. Յստի՞վ մեզդպրապատմությունն ղգչն ղզ
բարահոգեւումն շէջր հըսան : Իւն ղզդպիտը
«Եմէմ յոտի մեզդպիտն ղբա ղզ շէջր ամպն
«ժուտեմըստայ՝ արտանն եղան եղան ղոտի
Իւն մզպետեմըստայ՝ մժմաք : Խաղըկեան
«ունցումն ղզքր հըզմի՞ն : Իւն ղզդպիտեմայ
«մայ՝ ոպլոտմանդդ՝ արդը ղզ կիկնկեկն
«ոնն ղամզպըլտեմայ տրդ՝ ղզդ արեմեմնայ մժ
«դըհնըտովն ղ մժբարամփաւ ղամզմի՞ն
«նա ղ «ժուտըլթամմը տաւ ղզ բարամփը
«մզմի՞ն ղսա ղն ղոտի՝ շէջր ղզմաթր
«զմի՞ն մզ ղզմաթմմմաթր : Դեմմի՞ն
«զվզտեմը ղոտիբարանչում տրդ՝ Իւնի մը
«ժուտեմաթմմի՞ր վաւիկվաւմըլ ղվկեղանայ
«զկեւաւաւա խաղըլթմովն արեւմտ
«շէջր արեւըն ղմմաթի՝ Իւնի ղկուտեմ ղի
«աւ «մըլըդըդա վաւիտն ոշնմըլ՝ մաւ «ոպ
«լտեմը ղոնն ղ բարեղան Իւնի ամըլ
«լտեմայ՝ մոտը (ՀԱՅԷԼԵԱՍ) Խմբարալաւ
«ամզգրան ղ իւսկիւս փայ՝ ղզ ղոտիտ
«ոպամտեկն արեւմտի՝ մեզդպտեմայ՝ մոտա
«թալը ղ վաւմմոմոտոտչ յլլուաթ ղզ
«մի՞նա մզզմմիտովն ղ ղզգըտեմի՝ ամզը
«ոլտնն շէջր ղզմոտադը շնաթրդ՝ բարեկ
«աւ ոշնըհըս ղ մմմմաւմ ղոտեմըտ : «ղզ
«վոտեթաւա լաւմ մա ղոմաոտըդդա : Եւզը
«զկեւոյըլն ղզ մալզմմիտովն ղանդմի՞ն
«զվիտեմը ղոտ ոպզ ղն շնաթր ղշմմի՞ն

[illegible]

0 11 1 11 8 2 4 11

४९ पृष्ठ ५५

Վերականգնողական Ժողովուրդ Լեզոյն անկողնի
Վերականգնողական Ժողովուրդ Լեզոյն անկողնի
Վերականգնողական Ժողովուրդ Լեզոյն անկողնի

[illegible][illegible][illegible]

are not $\mathbb{Q}$ -linearly independent

Դառնալու միտքովս, սակայն սովորեալից Գրական
Բանասիրանից Գրականագիտական Գրականագիտական
Գրականագիտական Գրականագիտական Գրականագիտական
Գրականագիտական Գրականագիտական Գրականագիտական
Գրականագիտական Գրականագիտական Գրականագիտական

ռազմիկ շորս նկարները ունի մէջ մի աւետարանին սկիզբը: ասոնց ալ բաւական աշխատութիւն արուած է, քայքայ ընծ կրնար համեմատուիլ խորաններու հետ: Այս նկարներու մէջ հետաքրքրական է խորհրդանշաններուն երեւան բերած պէտպիսոյթը (վարեանդ): Մասնաւորապէս աւետարանի գլխուն վերեւ, պահարանէ մը գրեթէ քաղաքի վրայ ելած հրեշտակ մը, որ իր ձեռքերուն վրայ շուշփայտի կը կարկանդակէր մը (աւետարան): Նկարիս վերին և ստորին կարծր յատակով եղբայրներու վրայ սպիտակ գլխաւորներով դրուած է:

«Սուրբ Մարկոս գրե զիւր Աւետարան, Զկնի ուր ամի համարան ոյոյ Տեսնու»: Բարեկամ գլխուն վերեւ, գրեթէ միեւնոյն դիրքով, իր թէ առիւծ մը թեւատը» իր թաթերով բռնած է գրեք մը: Նոյնպէս նկարներու եղբայրներուն վրայ:

«Սուրբ Մարկոս գրե զիւր Աւետարան, Զկնի ճնշեալ ամի վերանայոյ Տեսնու»: Ղուկասու գլխուն վերեւ, միեւնոյն դիրքով, ցուլ կամ եղ մը թեւատը, որ գրեք մը կը բռնէ:

«Սուրբ Ղուկաս գրե զիւր Աւետարան, Զկնի խառն ամի ի պարտանցն Տեսնու»: Թովմանու գլխուց, վերեւ, արծիւ մը, նմանապէս գրեք բռնած:

«Աստուածաբանն Ենաննէս գրե զիւր Աւետարան, Զկնի յիսուն եւ երկու ամի վերանայոյ Տեսնու»: Ընդհանրապէս բոսնիոյ Աւետարան լաւ ծաղկելու եւ սովելու համար բան չէ խնայուած: Դասարկ մնացած են սկիզբին թուղթ մը մագաղակ (երկու երես), 10 + 2 = 12 խորաններուն հետեւները, ինչպէս նաեւ շորս աւետարանիչներուն նկարներուն հետեւները, բացի մէկէն, որ հարկ չիշատակարան մը դրուած է, ինչպէս որ պիտի տեսնենք, 182 երեսը: Դասարկ են նաեւ նորոգութեան առանձնագրիս վերջը դրուած 4 երեսներէն երկուքը և վերջին մագաղակին վերջին երեսը:

Գրիչ՝ Թովմանէս: Տիպ՝ Հոսովկայ:

Թվ. 1253: Տիպը՝ մաշնէն յատաճ կոտակներին կաթողիկոս, որ իր իսկ ձեռքով չիշատակարան մըն ալ գրած է: Երկրորդ ստացող Դաւիթ երէց: Վերջին ստացող Տիրատուր եպիսկոպոս: Կազմ՝ կաշի-փայտ, ամուր, քայքայ կոշտ մէկ կազմ: Առաջին կողքին վրայ գնդաձեւ դամբրով խաչ մը ձեւացուցած են. իսկ խաչին պարսկէ կայ խոշոր անտիպակներ մը գրեթէ 5 x 4,5 ս.մ. մեծութեամբ, որ կանգաղուած է նոյն մեծութեամբ միակատու հաստ ապակի մը, մէջտեղը խաչաձեւ և խոզովաձեւ ծաղով, աջ ծաղկերուն մէջ երեք կտոր փայտ, լաւ եւս, չիւղի կտորները դրուած են՝ թղթեւրու մէջ փաթկնուած. թերեւս նուիրական ծաղի մը մասունք: Խաչին շորս թեւերուն մէջտեղերը մնացող աչքեր, որոնց մէկ հատը ինկած է: Կ'երեւի թէ Աւետարանն եկեղեցոյ մէջ գործածութեան դրուած է: Այս վերջին կազմը, որչափ ալ կոշտ և չհամապատասխանող ձեւագրիս ներքին արժէքին, քայքայեցած է այս պատմական գործը: Այնքան զէչ պատմած է որ, Աւետարան գեղարուեստական մասերը առնուած են գրեթէ. քայքայեցան գեղեցիկ շինուած է այլ մասը որ կրցած է մնալ այնքան անխնամ գործածութեան մէջ: Մագաղակները, ստորին և վերին լուսանցքի մասերը զեղնցած են. 509 երեսի մագաղակին լուսանցքը կտրուած է կիսով. 574 և 576 երեսներու վրայ, չիշատակարանի մասեր քերուած են:

Աւետարանն քնտիր օրինակէ մը գաղափարուած է. շունի զոր օրինակ Մարկ. ԺԶ. 2-4 և ԹԳ. 13-15 համարները. իսկ Մարկոս ԺԶ. 9-20 և Թովմանէս Ը. 1-11 հատուածները իր քաղաքուած դրուած են Մարկոսի և Թովմանու վերջերը: Վերջինը սա խորագրով դրուած է. «Աւետարան քս Թովմանու իր կնոքն շնացիոյ»:

Յիշատակարաններ

Ձեռագիրս շատ նոյն է չիշատակարաններու կողմէն.

Ա.— Ամաշնէն առաջին չիշատակարանը ըստ ամուր է և գրուած է. ինչպէս բարեք վերեւ, մասնաւորապէս նկարուած երկու խորաններու մէջ, սակի յատակի վրայ կարծր առ:

դէրժաւ մէջ կտարձայ զլիւսագիրներով: Այս երկու խորանները կը թռնեն 21-25 երեսներ:

Առաջին երես

«Տէ՛ր մի՛ յանկիրդրն ծոցոյ բան,
նոյնն և ծագկեալ յազգս մարդկան.
Որ զայս մատենն Աւետարանն.
Մեզ նշնեցեր ձայն ցնծութեան:
Դու զպննոցս քո Բանի, զՏէր
Կոստանդինն հովիւ բարի:
Նստո՞՛ յաթոս ընդ Պետրոսի
Երդել քեզ փառս անդրելին:

Երկրորդ երես

«Տէ՛ր Որ յամենայն շնչոց արննիս.
Հանուրց զոյից տէր ճանաչիս.
Արդ զնուիրոզ աշամ նրի՛խ,
Եւ զստացող սուրբ կտակիս:
Ընկա՛լ ի փառս զու յապառնիս
Բազմել ընդ քեզ ի հարսանիս:
Եւ ծնաւոցս նորին ոգորմնացիս,
Որ յախտեանս միշտ արննիս:

Բ.— Դուկասու Աւետարանին վերջը, երես 446, ոսկի գրով.

«Ստացող սորին, Հոգեւոր Տէր
Կոստանդին յիշեցի ատաջ,
Ի Ք.» (ատաջի ջրհատո՛ւի):

Գ.— Բուն յիշատակարանը. երես 569-573:

«Փա՛ռք փառաւորեալ սուրբ Երբորդութեանն: Միարուն զաւշութեանն: Երեքանձնեա(յ) տէրութեանն: Եւ մի կատարեալ իսկութեանն, Հայր, և Որդւոյ, և Հոգւոյն սրբոյ յախտեանս յախտելոց ամէն:

Աստուածային սիրոյն հետեւումն, բնաւորեալ է յԱստուածաւոր անձն: Զի ամենայն բարեաց սկիզբն և զոյաթիւն ի նմանէ է: Եւ աշնչափ զարաւո՞ր է, եթէ ոք սուգ ինչ նաշակէ ի նմանէ, ա(ն)հա՛տ կարաւաթ, և առաւել ցանկեայ: Զի թէլզեա մեծ են հաւատ, և յոյս, սակայն ի հանդերձեալսն ունին զկատարումն: Իսկ սէր, ընդ Աստուծո՛յ յերկարածի յանժամանակ յախտեանն: Վասն այնորիկ սուրբքն և արդարքն ատաջինք, զամենայն զկեանս իւրեանց,

նեղութեամբ և յարշարանափ տարտեցին, ի սէրն Աստուծոյ բուեղեալք:

Յազգաւ աշնորիկ, և Տէր Կոստանդին Աստուածակոյ վերադիտոյ Հայոց, զամենայն զկեանս իւր Աստուծոյ սիրոյն նուիրեալ ի մեակութենէ, Յամենայն Գործս բարիս յաժարամիտ: Եւ ի պայծառութիւնն տան Աստուծոյ փո՛յժի: Եւ ի ստացումն սուրբ կտակաբանաց անցանկալ:

Որ մէ՛ծ յուսով, և անհաւո սիրով, ստացաւ և զայս կենսակեր, և աւետալուր բանս Բանին Աստուծոյ, Ոչ ի ընդ զթերութիւնն տնկարաւս և փարթեամ տան իւրոյ: Այլ ի լրումն փափազման Աստուածամեղք Կոստանդին:

Արդ զրեցաւ սուրբ Աւետարանս: Ի թուականութեանս Հայոց, 28. (= 1253) ի սուրբ և յաշնարհաւոս յարոս Հոռոմկայ Ընդ հովանեաւ Սուրբ Կոստանդին մեռոյ և Աստուածաներկ Սուրբ Նշանիս, և այլ բազմահաք սրբոց: Ի բազաւորութեան Հայոց Հիթմիթ պալատանաւս բազաւորի և բարեպետ որդոյն ճորս Լեւիմըն: Որոց սացէ՛ Աստուած կեանս բարիս, և անսասան թաղաւորութիւն ի փառս իւր: Հրամանաւ երգեցիկ և Աստուածազկեաց Կարդիկսի Հայոց Տեսնն Կ'ՄՏԱՆԻՆԵՄ: Որ ստացաւ զսա յիշատակ հոգւոյ իւրոյ և ծնաւոցս իւրոց և եղբարց հանգուցելոց ի ջրհատոս:

Արդ ազգեմք զամենեանս որք ժառանգէ՛ք զսա, և կամ ազգաթի ի լուսաւոր բանից սորս, և կամ զազափա՛ր անուր: Յիշեալէ՛ք ի ջրհատոս զբարեաց յիշատակաց արժանիսն: ԶՏէր Կոստանդին Աստուածապատիւ կաթողիկոս Հայոց: Եւ զուզգագաւան հայր ետրին զՎանդաւ: Եւ զջրհատոսսուրբ մայր ետրին զԹաւիկի: Եւ զեղբարս ետրին զԳրիգոր և զԿեոդ զվազուց փոթեցեալս աս ջրհատոս: Եւ զեղբարորդի նորին զհանգուցեալն ի Տէր: Յիշեալէ՛ք և զեղբարորդի նորին զարժանապատիւ Աստուածաւոր Բանանոյն զԹորոս: Եւ զջրհատոսապա՛ս որդի իւր զԱւիփոնեոս: Եւ համարէն զամենայն ազգայինս իւր զկենդանիս և զնշնեցեալսն: Ֆաւորդ ոգոր-

բեր ազերս չունի Անտարանին հետ: Կ'երեւի երրորդ յիշատակարան մըն ալ կայ եզեր հետ: որ յերևում է:

1. «Ջիւարապետ Բոլեղի յիշեցէ՛ք ի սուրբ յազաւթս ձեր և զիւր որդին զԱմբրիսէն և զիւր ծնաւան, որ փոքեալ է առ Քրիստոս: որ արծաթեով զարդարեաց զսուրբ Անտարանս և Աստուած յիշողացոյ ողորմեացին»:

2. «Աստուած արհնէ՛ զՌուսեփն և զիւր որդին զՊողոսն և զիւր կենակիցն և զիւր եղբայրն, որ զիւր վանացն զինչ ազուն ազայ նալ զվարձն էկեող սուրբ Կարապետան»:

Ստորագրութեան պէս ազուցելի գիրքեր կան հետ:

Ը.— Երես 578, Անտարանին աւագամ մըն ալ փաղտեթեան փամ նորոգութեան յիշատակարանը:

«Նորքնեայ յիշեցէ՛ք ի մարտափոյ(յ) ազաթն ձեր զպոնեա Ռուսեփն, որ էա փաղտիլ գտարք Անտարանս իւր և իւր աշխարհ (սէ) Պաղտեթն և Նարե Քաւմասին և մարն ետմբղին և մեծ պապաւն Քուլէնիին և մեծ մարն Քուլան և եղբայրն Պետրոսին և Կրտեմիին և հորեղբարցն Ներ Սեւակին և ետրսոյին և իւր որդեացն Նոգոյն և եղ յիշատակ ի զուլն Հաղթուկ ի զուլն Երեմ-Մանկան, որ է Չեկածակու մկն: Եւ ոչ որ չունի իշխանութիւն, որ դաշս յիշատակս որ է սրմ ի Հաղթուկ զուլն հանէ ի սուրբ Երեք մանկան գրանէս: Եւ ոչ որ չունի գրանի խորէ կամ յափշտակէ կամ գրանէ իւր զտառապարանեացն գտառապարանեացի և ի Քրիստոս աւանան ելցել և անբամին: Եւ ոչ որ սիրով խնամել և զեկով պահպանել, պահպանեայ իւր ի Քրիստոս և զկենեա յախտեանկիւնս մասանդեացէ մա՛նէս»:

Հո՛ս ալ կոխումս է կնիք մը Երկու անգամ, բայց անբոթեանի է:

Ը.— Երես 580, Անտարանին ուրիշ մէկ նորոգութեան յիշատակարանը:

«Նորքնեայ վերստին նոր նորոգեցաւ առ(ս)րք Անտարան» ձեռագրէ՝ Տէր Սարգիսին, որ է Կիրաւաւոր (— կրաւաւոր): Աստուած ողորմի, Պրապոսեղի Մինասին հարն Նոգուն Մարգրետին: Եւ մեծ պա-

պուն Յայեի (2) Մարքեսին հարն (= Նոգոյն և Երեւանին դիւտիւրին զատերն) Կիլիսասնին, որ հանդուցեալ է առ Քրիստոս: Աստուած ողորմի իւր համարէն Նիշեցելոց Նոգուն, Աստուած զԱրմենացի աշխատիւր (= անփորձ) պահէ ի շարէն և եղբայրն Պուլսն կնէն արին Լուսիսն որդուն Այնի հանին, Աստուած ողորմի Արմենին, ինչուն Աստուած իւր գաւառացան յաղց: յաղցը՝ առնէ, որ տիւնց ասի մի սուրբ Քաւմասն իւր վերստին նորոգեաց և վաւերացն (— վաւերացն): Տէր Նոգն (= Դաւթի) և իւր որդուն Քիւրքիին: Ով որ (— մէկ ով) չինի (— չունի, իշխանութիւն ձեռնեայ կամ գիրք (— գրաւ, գրեւոյ, թիւ) Ռուսեփ. (= 1717) և Քրիստոսի մարգարէութիւն փառք անան (= յախտեան) մա՛նէս:

Ը.— Երես 581, Անտարանին գրանէ ազատութեան ետայն յիշատակարանը:

«Աստուած արհնէ՛ զՊապեփ զուլն և զիւր Քրիստոսագան մարգարէն, զԱւարի Յրոսն և զիւր որդիքն, զՆերսէսն և զԱրմէսն և զԵրեմեայ որդիքն: Ջիւղեփ Հարապեան, զՎարդան և զԵրեմեայ որդիքն: Եւ Աստուած իւրստորէ զԵրեմեայ Նիշեցելոցն Նոգին, որ միաբանեցան ի աշեր Քրիստոսի, և արա մի Դ. (= 3) չլիստ սեղ յիշատակ գրին ի զուլն սուրբ Կարապետին և սուրբ Մարգարէն և սուրբ Տրապար Աստածածնին» ի վանեա ետրեւոյ, ի յառաջնորդութեան Տէր Քրիստոս Երեւանեփ և Արմենայ Պաղտեթն: Մա՛նէս սուրբ Կարապետը և գոյս մարգարայ ի Քրիստոս յիշեցէ՛ք, որ է արեւելոյ յախտեան մա՛նէս:

Յիշեցէ՛ք ի մարտափոյ Պապեփ և Մառնասին և Երաթին և Մնացակունին և այլ ամենայն եղբայրց և քուրց, որ ետուն կամաւոր ողորմութիւն և օգնական եղին շինութեան սուրբ Կարապետի վանիցն, և սուրբ Անտարան գրանեայ կայր մօտ յայլագրին և սոցա ընձեւելով ինչ որ զերմացին ի յայլագրոյն և եղին յիշատակ կրկին ի սուրբ Կարապետ: յիշատակ սոցա արհնութեամբ Եղբայր մա՛նէս. Հայր մեր որո՛ւ թգիւն

ՌԶԸ. (= 1848). *Հրէկն* նորագոյնութեան, գիշարականին աւերակայն էր. և առաջնորդ գործիչն էր Տէն Միխայիլն:

Եւ... երես 417, Յովնանեան առնաւորաւոր Նիքարիէն էր: Տիրաւոր եպիսկոպոսն անտարբէր յիշատակութեան:

Ան Տիրաւոր եպիսկոպոս, վերջին աստիճանի սուրբ Անտարանքն, որ աստիճան(ը) գտն ի նայող վատասեղոյ խնայ: Կազմեցի *Հրէկն* և *Լոյս* յիշատակ ի սուրբ Անապոս Խաթիւաւոյ ի վաւաստ Զրմուկածայոյ, ի զուգն սուրբ Կառապիսին և Սուրբ Տիրաւոր Աստածածնին և սուրբ Սարգիս Զաւալարին և այլ բազում սրբոց, որ աստ կան հաւաքեալ: Ով ոք հանդիպէր յիշեցէր ի մարտափայլ յաշոխ անբ զառապին ստացուլն զՏէր Կոստանդին Կարդիկոսն Հայոց՝ իւրաշովքն հանդերձ: Եւ զԿիւրակոս և զԿալիք Կանանային զմիջին ստացուլն: Եւ զքն քնաւաստ զՏիրաւոր եպիսկոպոս զվերջին աստիճան, և ով ոք որ Խաթիւաւորք ունին ի վերայ սուրբ Անտարանքն: Եւ Աստուած, որ աստան է ի սուրբ քարեայ մեծ յիշեցոյ և մեծ յիշեցոյց պարմեցի ամէն:

Եւ ոչ ոք չունի իշխանութիւն, որ զայս յիշատակ որ է սխալ ի Խաթիւաւոյ վանն՝ հանէ ի սուրբ Կառապիսի դրանէս. և ով ոք յանդերձ խորէ կամ յափշտակէ կամ դրաւէ ընդ զատապարտեղոցն զատապարտեղոցի և ի Գրիստոսէ անմասն էլէ (= էլցէ) և անբաժին: Եւ ով ոք, որ սիրով խնամէ և զթով պահպանէ՝ պահպանեալ ի իրիս ի Գրիստոսէ և զկեանս յաւիտենական ժառանգեցէ՝ ամէն:

ԺԱ.— Երես 26, Անտարանքն Ազգ. Մատենադարան փոխադրութեան յիշատակարանը:

«Զմշկածագու Յաղթուկ գիւղի Հայոց» «Ընծայեցին այս չքնաղ Ս. Մատենա Գարեգին Արդ. ի Մրուանտեան» «Յիշատակ օրհնութեան և զօրութեան» 1878, Օգոստոս 20:

(Մրուանտեանի կնիքը, որ 1867 թուականը կը կրէ):

«Առաւ զայս Մատենադարանին Հայոցս ի Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցին Ղալաթիա»

1879, Յունվար 30:

Գար. Վարդ. Մրուանտեան:

ԹԻԻ 69

ՓԻՂՈՆ ԵՐԲԱՅԵՑԻ

Թուղթ՝ 740 *երես* Բեմութիւն՝ 22,5 x 16,5 ս.մ.: Մեծ գրութեան 16 x 11 ս.մ. բայց վերջին մասերը աւելի նեղ: Տեղի տուին մասը 34, վերջինը 32 երկրորդ, իւրաքանչիւր փնտխի շաշն կարմրազնգով գծուած 5 ս.մ. վերջերը աւելի նեղ: Թերթ ի 2. + Ե. = 31. Նիւր՝ հաստ, կոկուած, սողալարուած թուղթ: Գիւ՝ հաստ Զաղապիւր՝ իւրաքանչիւր գիրքին կամ մասին զվազիրը՝ թռչնագիր, միւս բոլոր զլուսնեւոր զվազիրներ գունաւոր երկաթագիրներ են: Խաւաղիւր՝ բոլորովին կարմրազնգով գրուած են: Խորան մը կայ անագրիւն սկիզբը, սեծ լուսանշագարգով, տիրող գոյնը փաթեթ-կանաչ, սեղի: Կիսախորանի իւ-

րաքանչիւր մասին կամ գիրքին սկիզբը, փաթեթ լուսանշագարգիւով, որոնք թռչուններէ մնացած են: Մնացորի վերջին մասը չի եւցնուած: Նկատ մը կայ անագրիւն սկիզբը, աւաքուած լուսն մը, որ փնտխի կը երկաթագիր թռչն փաթեթ լուսն աւելի: Կայ նախ մէկ փաթեթագրութեան: Կառուել մնացած են սկիզբը և 3 երեսներ: 613-618, եւթը երես և գրեթէ մէկ օրհնագիր 747-748 երեսներ: Ժամանակ Տեղի. 1200. լուսնեւոր տուղթի գրչութեան թուականն է այլ: Գիւլ՝ Վաղարշ սուրկապ, Կալապոս տուղթի գրչի: Սուրբ կեկեղ՝ Պետրոս կանուած և Կոստանդին սուրկապ: Տեղ՝ Արմէնի Անագրու:

կազմ՝ փայտ-կաշի, դարդարուն կազա-
պարով, բայց խախտած է։ Ընդհանրա-
պէ՛ծ բաւ պահուած է ձեռագիրքու։

Յիւստակաթոմ (Երև. 610-611)։

«Փառք անասմանելի, անխման-
լի, անպատմելի, անպարունակելի,
անվայրափակ, միարուն զօրութեանն
Հոր և Որդոյ և սուրբ Հոգւոյն յաւի-
տեանս յաւիտենից, ամէն։

Այս աշխատանքը մեր քաղաքի մեջ
ստեղծուած է Կաթողիկոսի Նորին Եղբոր
Ստեփաննի, զմաստաւարացի և զլուսաւոր
տառաւ, զի երկիցս երանեալ Աստուածա-
խոս և Աստուածատես Մարգարէին Մով-
սէսին, զգործաւորաց և զվանկարարաց
սեպտիմիան, զոր ոմանք ի խանկարաւորաց
խնայեալաբար աշխատեցանք և բա-
նալիքին, զոր քաջ ճանաչեալ որինաց
և փարթեալն զիստութեամբ, մեծն և երա-
նելին Փլլովն տեսեալ զայս և վարդա-
պետաւն յեղանակաւ մեկնողաբար յո-
րինմամբ պարծեալ և լուսաւոր ըստինք
և բանիւք՝ բառ նախնի և բառ աշխար-
հութեան, Աստուածաշին Հոգւոյն փեռն-
կեաց և ուղղեաց նախապարս մեկնողու-
թեան մօտց յԱստուածաշին գիրք իբր
զկարտապետ և զնախնիքեաց ամենեցուն,
որք միեկնաւ ի գործ մեկնութեան և մե-
ծն զհնոց կարեկեցեալ իմաստաւորաց,
որք զանձինս առ իմաստաւորս ունէին,
առաջ ոչ զայս նախախնամութիւն, ի
զերեւս հանձնեցաւ զանտուութեան կար-
ծիքն։ Նաեւ զհնոց ոմանց զառաքինու-
թիւնս պատմէ մանրամասնաբար մի
բառ միովէ, ի նախանձ շարժելով զմեզ
և յառաջն յանձնառութեան, որում
շիւտեալ (= Հեռեայք) յորջորջին։
Միտ եւս աշխատեցաւ զիստ, որում
կեանք իմաստեց առի։ Ամենակեցեալ
զպարտութեամբ, մանրամասնաց մասամբ
ըմբռնեցանք երջանկաւոր մանկանց,
որք բազմաթիւց առնչանք առա-
ստանալ լաւպարարաւ յաւիտեալաց
անմարմնաւ։ Զոր կամեցաւ յորինել
ի սպիականոյն հիւրիս սեպարիւր
(սեպարիւր ?) իրով ներառեալս շա-
րամանեալ, ի լուսաւորութիւն մտաց
և ի վարժումն մանկանց առաջապար-
գելինն երեսաղէմի, բառ զանպար-
զարգու զարգարեալ, որ է բարաս-
տան անմահութեան և բարեւ զհոտ

կենաց յառաջնաւորաց անձինս։ Որում
խանդակաւ փափաքանք իրրեւ տեսի-
լանապաղ փութով շարժութեամբ խո-
տոր գրով աւարեցի զքանկալի տառս,
եւ վաճառմ սուսանուն սարկաւագս ի
վարձելումն ինձ և միւրթարութիւն հոգ-
ւոյ և մարմնոյ, ինկնալիւ երգով, ի ծոցն
սնուցի իմոյ Աստուածաբան Տանարին
Աստուածանի և սուրբ Փրկչի յանապախ
մեմնի։ Եւ թեպէս յաւառ եւս եի ի
զլիտ, մինչ զերթէ յոգիս ապաստան
եղեալ և յոգնեալ, սակաւն ամենակալ
ձեռամբն Աստուծոյ օժանդակեալ հոգի-
հազ, տաղանապաւ իմն հասի յաւարտ,
որորմելովն Տեառն, որոյ ի մեղուցեալ
անձնս թիւրապատեց զհոգւթիւն և եր-
կըրպագութիւն, եւ վասն ժամանակիս
անհետիւ ըմկի լիցելովմանցս եւ խոնապ
ապեղեալս, զոր եւս ի վերայ մեզ յոգ-
լին խանդակաւ եւ յաւանակալ զյառ-
լի եւ զպարտա մասն երկիս մեղի ի բով-
կանիս Հայոց Ձեւ. (= 1298), որում եղև
զաւ գրաց, եւ բազում անկան ի սուր
տեսերի եւ ի գերութիւն վասն խառն-
լոյ զմեզ Տեառն և մեք ոչ խրատեալք։
Այն հասարակ պահանքաւ և ամբարըշ-
տութիւն զօրացեալ, արգարութիւն հե-
ռացեալ և անորշնութիւն բազմեալ,
սէր եղեալ և անգթութիւն ծագեալ,
բարբի գոտեցեալ և շար արմատացեալ,
Աստուած վաճառեալ և ազանութիւն
խաղաղութեալ, եկեղեցիլ լակեալ և Լա-
ւանալ յաղիւղեալ վաճառել ապա-
կանեալ և միանեալ գոնեալ, ման-
կանք վաճառել և արգելել վաճառեալ
ի ձեռաց անորքեաց։

Այդ որպիսի շարժում և բազմա-
գրեզով ծանր ազդեալ տուր, եւ՝ ունայ-
նացեալ և յոճ խաւարածառուցեալ և
պարտաւորեալ մեզոր վաճառմ սար-
կաւագս մարթագից նաեւ զթշուառու-
թիւնս, զոր Տէր-Միտոս բնորոշեալմ
արասել։

Նաեւ առ ապագայոց հանգիպոցս և
ընթերցոցս կամ զազափարօցս մաղ-
թանք բարոյ յիշման արժանաւորել
զնոցիւր հայրն իմ եւ զուսուցիչ, որ
իրրեւ զհոգս մաքրել զիմ զմարմնական
ախորժակն՝ յԱստուածաշինն յորդորե-
լով հաւապագ անախառնաբար զԱն-
կանոն Փայքեր երկցանց։

Եւս և զծնողսն իմ ազաւեմ արտատաւելից հառաւմամբ յիշել ի մաքրափառ յաղօթս ձեր, Վասն զի սոգո՛ր է ամէնողորմ Աստուած՝ աշխուհ ազաւանօք աշխուհ ողորմչի։ զի վասն յիման աշխուհացալ ի սա և որ յիշէ ողորմելո՞ղ յիշեալ լիցի յաներէկ աւուրն առաջի Բրիտանոսի, ո՛ւր բանք ապափն և զորք թագաւորեն։

Եւս և զկեղծ քառախիս զՊետրոս կրօնաւոր և զԿոստանդին սարկաւազ, ազաւեմ յիշել, որ աշխատեցան ի սա»։

Բովանդակութիւն

— Փիլոնի աշնոցիկ, որ ի Լինելու թեման խնդրոց և լուծմանց. Բան առաջին. եր. 5-44:

Բան երկրորդ. եր. 44-89:

Բան երրորդ. եր. 89-127:

Բան չորրորդ. եր. 127-231:

— Փիլոնի աշնոցիկ, որ յԵւսն է խնդրոց և լուծմանց. Բան առաջին. եր. 231-245:

Բան երկրորդ. եր. 245-292:

— Յաղագս Քահանայիցն. եր. 292-307:

— Փիլոնի յաղագս Բագնին. եր. 307-319:

— Փիլոնի յաղագս Տասն բանիցն. եր. 320-351:

— Ո՛չ շնայցես. եր. 351-362:

— Փիլոնի առանց պատրաստութեան ի Սամփառնի. եր. 362-379:

— Փիլոնի յաղագս Յովնանու. եր. 379-400:

— Փիլոնի յաղագս Յովնանու. եր. 400:

— Փիլոնի յաղագս զԱստուած ի քարեղործութիւն Տուր ծախօզ անուանել ի տեսիան երից մանկանցն. եր. 401-404:

— Փիլոնի յաղագս յառաջախնամութեան, առ Աղեքսանդրոս. Բան առաջին. եր. 405-429:

Բան երկրորդ. եր. 429-469:

— Փիլոնի յաղագս բան ունել և անասուն կենդանեացդ (առ Լուսիմարոս). եր. 469-499:

«Առ Լուսիմարոս» գրութիւնն ևս քր զրուած է կենսադրական ծանօթու-

թիւն մը Փիլոնի մասին և բանասիրական ծանօթութիւն մը իր զործոց մասին.

Ա. — «Մեծմասան Փիլոն», Բարսէլէացի գոլով, աշխուհ երեւի թէ յորոց ցեղից յերկրասանիցն իցէ. զի ցի՛ր և ցան եղեն ի զերչաց անախ բնոց ժամանակոս Զի թէպէտ և զարձան յաւուրս կիրոսի և Դարեհի և Արտաշէսի, Զորարարէլի, Եղբատու և Նէէմիէի, սակայն ի թագաւորելն Անտիոքայ, յաւուրս Մակարայեցոցն վերստին ցի՛ր և ցան եղեն. կէսք ի Լիբատան և յԱղեքսանդր Եղիպտոսի և աշխուհ կողմանս ըստ հանդիպմանն։ Եւ վասն աշնոցիկ խառնիխուսն չփոթէին կարգք ազգաց նոցա, ուր և տունս և ժողովրդութիւնս ստանային ի դաւան, յոր զերեցանն, զորոց և Պապիյոն պատմութիւն ցուցանէ։ Զի Եւանդէն յերուսաղէմ ի դաւ տանիցն, ի Պարթևաց, ի Մաքրաց և Յելիմայեցոց, ի Միջագետաց, ի Փոնդացոց, ի Պամփիլիացոց և յաշխուհ եւս եկելոց անոր, ի մօտաւորաց և ի հեռաւորաց, և ոչք ընդ Սոնփանոսի յԱղեքսանդրայ վիճելն յուղօք էին, որք Լատագով զինքեանս յորինացն կարծեցուցանէին։ Յայնցանէ իմանի և սա. քանզի քաղաքապետ էր զայնու ժամանակաւ յԱղեքսանդրիա և հրեշտակութեամբ չողաւ սա ի Հոռոմ առ Դաշիոս կայսր և զարձաւ անդրէն անարգանօք։ Եւ այս ի ժամանակի քարոզութեանն Պետրոսի ի Հոռոմ, զորմէ պատմէ Եւսերիոս Պամփիլիայ»։ (եր. 499):

Բ. — Միւս հատուածք (երես 500-501) սա խորագիրը ունի. «Լինելութեան խնդրոց և լուծմանց»։

— Փիլոնի կեանք իմաստնոցն. եր. 502-544:

— Փիլոնի Աստուածային օրինացն աշխարհանութեան. եր. 545-584:

— Փիլոնի յաղագս կենաց վարույց տեսականին, աշխուհն Հիսուսայն. եր. 584-600:

Մանօթ. — Փիլոնի աշխուհ վերջին գիրքերը կամ հասկերը լոյս տեսան անգլիացի հայագէտ Բրաք. Կոնիքիքի

ծախքով, Վենետիկի Միխիթարեանց տպարանէն, աշխարհի ձեռագրէ մը, որ մերթնէն երկու տարի միայն առաջ գրուած է, աշխրհն՝ 1296 (= 286.)

Այդ տպագրութեան մէջ ճառերուն կարգը կը տարբերի մերթնէն.

Յաղագս վարուց կենաց տեսակա-
նի. եր. 5:

Կեանք իմաստնոց. եր. 33:

Աստուածային արերնացն աշխար-
նութեան. եր. 105:

Յաղագս քահանայիցն և երկտա-
սան ականց. եր. 178:

Յաղագս Բագնին իրաց. եր. 201:

Յաղագս Տասն բանիցն. եր. 220:

Յաղագս թէ ոչ շնայցես. եր. 268:

(Տե՛ս «Փիլիսոփի Հեթրեայեցոյ ճառք»-
տպ. Վենետիկ, 1892):

Ձեռագիրս բանասիրական ծանո-
թութիւն մը կը կցէ «Հիսեակոյ» ճա-
ռէն ետքը.

— «Թեկ մըս եւս ալ առատութե-
թիւն սակս կենաց և վարուց տեսակա-
նին, աշխրհն՝ աշանց արդարոց և ան-
ուանեաց, Ենոխքայ, Ենոխայ, Դոյի,
Աբրահամու, Զի տեպեամբ արարածոցս
հանգիպեցան գիրտութեամբ արարչին:
Եւ զվարս կենացն բնաւորապէս բարի
արդասեօք ի հանձնս կամացն Աստու-
ծոյ ուղղեցին, յուսով և հանելի վարուք
բաւ յուսոյն արդարութեամբ և հաւա-
ստովք: Արոց կեանք վարուք զարդարեալ
նախարարով է տառապեւն (?) օրինացն
Աստուծոյ: Զի զօր ինչ նոքայն արա-
րին, ինքն ուսումնապէս զնոյն և յո-
րէնան գրեալս հարկան տնեցան մօլո-
վութք ի գաւակք արդարոցն: Այս և
նոյնպիսիք են վարք կենաց տեսակա-
նին:

Թեկ աշխարհութեանն անուանեալ,
զկնի սորա շարադասեալ է, բաւ առաջ-
նոյ արարչութեանն Աստուծոյ և եղա-
նութեան մասանց արարածոց և զբախ-
տին տնկադարձութեան: Գիտոցն որ ի
միտն ի չորս բաժանի առաջս, եւսյլն
եւս, զորս յառաջնուն շարադասէ մա-
տենին և աշխարհն նմանապէս: Եւ ինն
թուի թէ յայլում և յայլում ժամանա-
կի է մատենագրութիւնն առաջնոյն և

երկրորդին, հարկաւորութեամբ ի խնդրոյ
աշխոյ ուրուք. վասն մի և նոյն զոյոյ
ճառիցն և զօրութեան յեղանակացն աշ-
խարհանելոյ:

Ի՛նչ և աշխնչ արարեալ սորա բան
զգլեւստ ի վերա՝ նոր աշակերտաց Աւե-
տարանին, ոյք ի Հրէիցն հաւատացին
քարոզութեամբ Առաքելոցն, զորոց
սիրտ և զանձն մի է առէ քաջ քարտու-
ղարն Ղուկաս, ոյք ի ժամանակի կոր-
ծանմանն Երուսաղէմի հրեշտակի Աս-
տուծոյ առաջնորդութեամբ չողան յեր-
կիրն Եգիպտոցոց ի վերին թէքայիդ:
Եւ հրեշտակերսն կարգօք վարէին արք
և կանայք և երիտասարդք և կուսանք
և ամենայն շափ հասակի: Սակաւապե-
տութեամբ և անպաշտօն կենօք հարկա-
ւորօքն միայն շատացեալ պիտոյիք:
Հանապազորք և մշտապաշտօն աղօթիք,
հասարակ համաձայնութեամբ և
առանձնաբար խոսակցութեամբք ընդ
Աստուծոյ: Եւ միխիթարութիւնն առէ նո-
ցա զընթերցմունս Աստուածեղէն, կտա-
կաց զհնոցն արանց հոգեպատում երգս
և պատմագրութիւնս և զնորոց վարդա-
պետութեանց Աւետարան համաձայնու-
թեանց: Այլեւ ինքեանց առէ արարեալ
է երգս փառատրութեան Աստուծոյ, նո-
րոցս և պանծալի, բաւ կարգի պաշտա-
ման իւրեանց, բաւ տրւ(ը)նջեանց և դի-
շերաց: Միայնանոցս առանձնակի առէ
տունս շինեալ է նոցա և առ հասարակ
աղօթատունս համապատմաման: Եւ զայն
և սուր (աւուր ?) պիտոյից նոցա պատ-
րաստութիւն յաղցաւոր կերակրոցն նո-
ցա լրմուն: Եւ զամենայն զգուշաւոր
կալեցս և կրօնս առէ յօրինեալ է նոցա
իրքու կարի հմտալրմանց Աստուածաշ-
նոցն կամաց: Եւ աշտպիսի բանիք
զրանս զբոսատեանց նոցա տնեցացան:
Եւ զաշակերտութիւն Աւետարանին ինչ
ոչ առէ: Սակայն ի զոխեանց նոցա
ինչ ոչ նուազեցուցանէ: Եւ զամենայն
որպէս փկպատան հմտալրման և ան-
պարսաւ պատմաբանիչ, որքան է եւս»
(Եր. 601-602):

Այս տողերուն կը յաջորդէ.

«Յովնաննու Բանանայի, յաղագս
անկիւնաւոր թուոց. զի ի յուսումնասէր

(ԼԻԳ . մզ) « Նշանդասն զԺԳՐ
 Կ շմեւելոյ զԺԳՐ . Ռփեսանտառնդ՝ իմօ զԳՐ Կ
 շնաստ Եւթ զՎճիռնդ՝ իմօ փոշոխօյլ զորաստ
 ռոյլ շնաստ ոշնեմս . Իտեանք ռզնման Երբտ
 եղբ ամտան շն անտան չք զգտան Լեւ ԿՄ
 Իտեանդամէր Կ անտատառչ . Իտամպից մշն
 աստ ման զսգնտնչն ոչտոյ Երտաղեմ . զտեռ
 Խոյն օսլեմոգ ատ թառնչ զսկիգ զԺԳՐ մմզ
 չք զգտան Լեւ ԿՄ . Երասչ ի շմեւտառնդնդ
 մեռքմզ Երտաղեմ Իտեանդամէր շնաստգն
 ի չք զգտան զտոյգնչն շնաստառնմմ զտեռ
 Խոյլ . Իզլեմլեւտառնտոյլ փոստոռնմմչն
 զսմմչն մմզ չնքմ օնքիմմզ Կ Երտեւտմբ
 Կ մս . զտոյգնչն շմեւտանտ Կմառչ մշնա Կ
 Լեւ . զնքիմմեւտանտ մշ զտաղ Ժանտի Կզ
 Իմմմմմտառնմմչնդ Իտեմեւտի մմմ փմտան
 Խոյլ . Իտեան մշտատառնոյ զսկիգ »

— Երկրորդ հարցը. Երբեք չեմ հարկադրվում անհատական խոսքով արձագանքել հարցերին, որոնք ինձ հարկադրվում են անհատական խոսքով արձագանքելու։

[illegible][illegible]

ԹԻԻ 70

ԶԵՐՄԵՌԵԼՆԴ ՄՏԱԾՄՈՒՆՔՆ ՍՐԲՈՅՆ ՕԳՈՍՏԻՆՈՍԻ

Ը Ն Գ

ՄԻԱՅՆԱԽՈՍՈՒԹԵԱՆՆ ԵՒ ՀԱՆԱՊԱԶՈՐԻԱԿԱՆՆ

ՉԵՌՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆՆ

Քուրք՝ $4 + 425 = 429$ երևաւ Մեծութիւն՝ 21×17 ս.մ. : Մեծութիւն գրութեան՝ $18 \times 12,5$ ս.մ. : Բայց այլ հաստատուն չափը չէ պահուած եւ խաղճանիքը պարզ կէտէ է չուստացրի վրայ : Յայն 196ն մինչեւ 31 : Քարէ մէ. : Կեր. : Կուսարակ թուղթի չափուած : Յիս խաղճանիքի նկարագիրը չի պահուած : Կուսարակ թուղթի եւ յաղթ պահպանողներէն 422-425 երկաներ գործը : Յայն կէտ յայն : Յետագայը չու չէ պահուած : Խախտութիւնը գեղեցուցած եւ ցաւարած է շատ տեղերը :

Մասնաւոր է Վերականգն մասնաւոր մասին սրբոյն Սղոստիկոսի ընդ միայնարատութեանն եւ հանապազորդականի նեոնարկութեանն, յիտայական լեզու թարգմանեալ : Հրամանաւ մեծաւորաց ի վնիմում, յամին Քրիստոսի 1197, տպեցեալ :

Սիւսակարան

«Թարգմանեցաւ գրգուկս մոտանա-

կան թղթի լեզուական լեզուէ ի հայկական թարգման. ի փաստ աւանտաւ մեծին Աստուծոյ եւ ի պատիւ սրբոյն : Կուսարակ : Ծանցակութեամբ եւ զոյիւք վեհալսար եւ վեհալսար : Տեառն Տեառն Յակոբ Աստուածաբանութեան վարդապետի Ալիկեցոյ եւ պատիւարի Հայոց ի Կուսարակիւնապոլիս, ի Վուկասա վարդապետի հարգելոցացոյ, յամին Տեառն 1747ն :

Այլեւայլ յիշատակագրութիւններ : Յիս լեզուական լեզուէն երկրորդ երկան վրայ :

— Վերէն գեղեցուց մասնայ Մ. յիս է մարմին իմ առեւելք, զկեր աշխարհի ընդ զեր առեւելք մարմին, լիւնայ աշխարհ յուս : Կուսարակ վրայ : Կուսարակ :

Կուսարակ վրայ : Կուսարակ վրայ : Կուսարակ վրայ :

— Վերէն վրայ երկրորդ լեզուէն Մ. (= 50) տրա. եւ սպալան իւ. (= 25) տրա. :

ԹԻԻ 71

ՆԱԽԱԳԻՐՈՒԹԻՒՆՔ ԶԵՐՈՆԻՄՈՍԻ ՀԻՆ ԵՒ ՆՈՐ ԿՏԱԿԱՐԱՆՈՑ

ԳԻՐՔ ԽՈՐՀՐԴՈՑ ԵՒ ԵՐԿՈՒՅ ԲՆՈՒԹԵԱՆՑ

ԹՈՎՄԱՅԻ ԱԳՈՒՆՆԱՅԻՈՑ

Քուրք՝ $236 + 686 = 922$ երևաւ Մեծութիւն՝ $22 \times 16,7$ ս.մ. : Մեծութիւն գրութեան՝ $15 \times 10,7$ ս.մ. : Յայն Ա. մասին սողակը 31, երկան. : Իսկ Բ. մասին 28էն մինչեւ 35 տու. : Կուսարակ երկան. : Թուղթ՝ Ժ. + Ի. = Լ. : Կուսարակ թուղթ, բայց առաջին մասինը հաստ, կոկուած, սողալարուած ամուր թուղթ

պ. երկրորդ մասինը. բարակ. փայլուն : Գիւ. Ա. մասը նուոր. Բ. մասը բարակ զիւր : Կուսարակ լեզուէն լեզուէն երկրորդ տեղերը բայ թուղթի եւ իսկ մնացածները պարզ գլխագիրներն են Ա. մասին մէջ, իսկ Բ. մասին մէջ կան տեղերի լեզուէն լեզուէն : Բ. մասն ունի նաեւ կի-

Պատմություն և լուսանցագրեր, որ թերի և անարուեստ բաներ են: Այս մասին մէջ գրիչը առատացած է Մ և Հ տառերու զարդերով մինչև: լուսանցարներ երկնցնելով անոնց պոչերը: Կտա-գիրք՝ բոլոր կարմրագեղով են. սուր է տիրող գոյնը: Դասարկ մնացած են Ա. մասին սկիզբէն 1-2 երես իբր պահպա-նակ և վերջէն 218 երեսի երկրորդ սի-նակը և 220-226 երեսներ: Իսկ Բ. մասի սկիզբէն 1-2 երես, 197-198 երեսներ և **Պատմություն** գրքի վերջէն: Գրիչ՝ Ա. Մա-սին բաղմունի և գրիչն է Ալլքերեանի Գրիգոր երեւ. ի Պալամբ (= Կ. Պալես), 1720-ին: Բ. մասի գրիչն է Մաւրան: Տիար՝ Բ. մասին համար կը յիշուին Խալիմանէս վարդապետ և Տիւրաուր Կու-րուհի: Կազմ՝ փայտ-կաշի, զարդարուն կազապարով: Հետագործի վերջին մա-սերը միայն խոնաւութենէ ազդուած են և ցեցեր սկսած են շաղափել: Ընդհա-նուր առմամբ լաւ պահուած է:

Բովանդակութիւն

Ա. ՄԱՍ

Հետագործի առաջին մասը կը բա-ժանուի ձերանիմասի Հին և Նոր Կառ-կարանաց գրքերուն վրայ՝ զորած նա-խագրութիւնները: Գրքին բուն անունը պատճառով, գրութեան տեղը բաց թող-ուած է: Այս նախագրութիւններուն սկիզբը յառաջարան մըն ալ կայ, աշտ-պէս:

«Յառաջարան զորոց Հին Կտակա-րանացն Տեսան, երանելոյն ձերանիմասի **վարդապետ**»:

Վասն ի յերկուս գիրս առ ի Հեր-բայեցոց զպատմութիւնն բաժանելոյ գի ի Բ. (22) նշանագրօք վարին Երբա-յեցիք, զոր Ասորոց և Քաղզէացոց լե-զուն նշանակէ. քանզի նորա յովսէ-պոյն մաս են յերբայեցոց բարբառն և զոյց նշանագրօք վարին բարբառեալ նոյնպէս. բայց զրեն աշխարհս նկա-րագործմիք. և ոչ միայն նոցա՝ այլ և Սամարացիք զՄովսէսեան Ե. (= 5) օրինաւոր գիրքն ի Բ. (= 22) նշանա-գրօք վարին կերպարանօք միայն և խցիխդիսօք աշխարհսն. իսկ բա-զումք պնդեն թէ որպէս ճշմարիտ իցէ բանն Եզրի դպրի և օրինացն պատմու-ղի՝ յետ անելոյն զԵրուսաղէմ և վե-

րբստին Տաճարին ի Զօրարարելէ շի-նելոյն, այլ նշանագիրս Երբայեցոց ցուցանել բաց յառաջնոցն, որով մինչ-չե ցայժմ վարին. քանզի նոյնպիսիս բոս Սամարացոցն և Երբայեցոցն հա-տարակ և նոցա նշանագրոյն նշանա-գրացն ունէին զառաջինն: Նա՛ ի Գիրս իմոցն նոյն ի Բ. (= 22) նշանագրիքս զրեալ գտանին: Որ խորհրդամբ զՆե-տացոցն և զքահանայիցն ցուցանեն զգոհմարութիւն: Նաեւ զՂորեքորեանն զանուն Տեսան ուրեք ուրեք ի յունա-րէն գիրս տակաւին և աշտօր ի հին օրե-նակս զրեալ գտանեմք: Նոյնպէս ի Սաղ-մոսն զՂԶ. (= 36)ն և զճԺ. (= 110)ն և զճԺԺ. (= 118)ն և ճԺԻ. (= 144)ն, թէպէտ և աշխարհս շափովք զրեալ տեսանեմք, սակայն նախ թվով նոցին նշանագրաց և կարգեալս և եղեալս տե-սանեմք: Նաեւ զՂզրան Երեմիայի և զԱղօթիս նորա. եւս և մերձ ի կատա-րածն զԱռակն Սողոմոնի, յորում վաշ-րի առէ. Զկին հօգը ո՛վ գտանիցէ, նո-վին նշանագրօքն զատուցեալ գտանեմք: Արդ՝ Ե. (= 5) գիրս ի նոցանէ կարծի թէ կրկին իցէ. աշխրքն՝ Խաճն, մեհն, եւն, վեհ և սաղեհ, և աշտ. նշանա-գրօք աշխարհ ի սկզբանն յորժամ զրենն վարին Երբայեցիք և աշխարհ ի միջո-ցին և աշխարհ ի կատարածին. վասն որոյ և է. (= 7) գիրքն առ ի բազմաց կարծեցան լինել կրկին. աշխրքն՝ Սա-մուէլին և Մաւրաբիմայն և Դարարամին: Եւս Եզրին և Երեմիային հանգերձ ող-բովքն: Արդ՝ որպէս ցուցանին գի ի Բ. (= 22) նշանագրիք են. որովք զրեալ ամենայն ինչ երբայեցիքն յառաջ եկեալ բարբառով հասանի, նոյնպէս ի Բ. (= 22) գիրք պատմեալ թվին բնդ ամե-նայն բոս նշանագրաց, որ խիւսմուտ անենն ուսուցանել զԱստուծոյ և զագն տա՛ պաշտոն (sic) լինելոյ, առ ի խրա-տելոյ զտակաւին մատաղագոյնս և զկաթնակեր բարս աշտնց արդարոց: Արդ թվին Երբայեցիք զգիրս գայս ձեւ օրինակի: Զառաջինն անուանեն Բեւսիք, զոր մեք Աբառմէ կոչեմք: Զերկորոյն Էլլեւովք, զոր մեք Ելլ ասեմք: Զեր-բորոյն Աղիեկրա՛, զոր մեք Ղեւսկաքն ասեմք: Զչորորոյն Սկախեաբե՛ր՝ զոր

ժողովուրդին, որ է Հիկեդիայեան Մարտունի (հր. 80-84)։

Նախապրալիին Նրբոյ Նրբոյին, Նրբորոյ Գրոցն Սողոմոնին (հր. 84-85)։

Նախապրալիին Բառասանիանցն Չորրորդ Գրոցն Սողոմոնին (հր. 85-90)։

Նախապրալիին Գրոցն Մաղթա, Մաղթանեա Կալիկապոսի Ալիկապոսոյ տանցեալ (հր. 90-93)։

Նախապրալիին Գրոցն Եսայիմ մարգարէի (հր. 93-101)։

Նախապրալիին Գրոցն Նրեմիա մարգարէի (հր. 101-110)։

Չառասան Նր Գրոցն Բառասան, Նրքին Անտիք Գրոցն ի Գրոցն ստա Կարոցն Քրեմիայի Գրոցն ի Տէրն (հր. 110-118)։

Նախապրալիին Գրոցն Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 118-121)։

Նախապրալիին Գրոցն Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 121-132)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 132-138)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 138-142)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 142-148)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 148-150)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 150-155)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 155-158)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 158-160)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 160-165)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 165-168)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 168-170)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 170-175)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 175-180)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 180-185)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 185-190)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 190-195)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 195-200)։

Նախապրալիին Կալիկապոսի մարգարէի (հր. 200-205)։

Բարուն, Մախարայեցի, Տալիս, Ռուդիք, Եկեղիսապետ Սիւրբ, Գիւլ Բառասանիանցն (հր. 205-210)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 210-215)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 215-220)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 220-225)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 225-230)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 230-235)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 235-240)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 240-245)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 245-250)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 250-255)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 255-260)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 260-265)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 265-270)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 270-275)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 275-280)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 280-285)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 285-290)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 290-295)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 295-300)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 300-305)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 305-310)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 310-315)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 315-320)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 320-325)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 325-330)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 330-335)։

Նախապրալիին Մախարայեցի (հր. 335-340)։

Քրեմիայեան

Նախապրալիին Քրեմիայեցի (հր. 340-345)։

Նախապրալիին Քրեմիայեցի (հր. 345-350)։

Նախապրալիին Քրեմիայեցի (հր. 350-355)։

Նախապրալիին Քրեմիայեցի (հր. 355-360)։

Նախապրալիին Քրեմիայեցի (հր. 360-365)։

Նախապրալիին Քրեմիայեցի (հր. 365-370)։

Նախապրալիին Քրեմիայեցի (հր. 370-375)։

Նախապրալիին Քրեմիայեցի (հր. 375-380)։

Բասանկ՝ Գ. (= 3)։ Ի Յակոբ՝ Ժ. (= 10)։
 Ի Լուրան Ա. (= 1)։ Ի Մոփսէս՝ ՃԿԲ.
 (= 192)։ Ի Յեսու՝ ԺԳ. (= 13)։ Ընդ
 դատաւորքն ի Յուդա՝ Գ. (= 3)։ Ի Գե-
 դէնոն՝ ԺԱ. (= 11)։ Զընչապէն ի Մա-
 նովէ և ի կէն նորա՝ Զ. (= 6)։ Վասն
 վազաշ արտին Փեննէնէղի. ի յԻսրայէլ՝
 Բ. (= 2) անգամ։ Ընդ Զեղիայ աշխով
 մարգարէին Բ. (= 2)։ Ի Սամուէլ՝ ԺԳ.
 (= 13)։ Ի Դաւիթ՝ Ժ. (= 10)։ Ի Գաղ՝
 Զ. (= 6)։ Ի Սողոմոն՝ Գ. (= 3)։ Յա-
 քիաս Բ. (= 2)։ Ի Սէմէի Ա. (= 1)։ Ի
 յայրն Աստուծոյ Բէղզանէմացի՝ Բ. (= 2)։
 Ի Բեսու՝ Ա. (= 1)։ Ի Զեղիաս ԺԳ.
 (= 13) անգամ և ընդ այլ մարգարէ Ա.
 (= 1)։ Ի յայլ մարգարէ ընդ այլ մար-
 ցարէ Ա. (= 1)։ Ի Միքիաս՝ Բ. (= 2)։
 Ի յԵիսէ՝ Գ. (= 4)։ Ի Յոր Է. (= 7)։
 Ի Բազաւ Է. (= 7)։ Ի Սատանա
 վանն Յորա՝ Զ. (= 6)։ Յաւուրս թագա-
 ւորացն, ի յեսաի՝ ՃԵ. (= 105)։ Ի յԵ-
 րեմիա՝ ՅԻԲ. (= 359)։ Ի յԵղեկիէլ՝ ՄԼԳ.
 (= 333)։ Ի Դանիէլ՝ ԺԲ. (= 12)։ Ի
 Յոփսէլ՝ ԹԻ. (= 9)։ Ի Յովել՝ Գ. (= 3)։
 Ի յԱմոս՝ Ե. (= 40)։ Ի յԱրդիոս՝
 Գ. (= 3)։ Ի Յունան Ե. (= 5)։ Ի Մի-
 քիաս Է. (= 7)։ Ի Նաւուս՝ Գ. (= 3)։
 Ի յԱմուկուս՝ Գ. (= 3)։ Ի Սոֆոնիա՝
 Զ. (= 6)։ Ի յԱնզէ՝ ԻԳ. (= 24)։ Ի
 Զաքարիա՝ ԴԹ. (= 59)։ Ի Մալաքիա՝
 ԻԲ. (= 22)»։

Բ. Ս ԱԿՄ

«Նախասացեալ նախադրութիւնք, ի
 սորոյն թօմայէ վարդապետէ սրբոյն
 Դամիսկոսի. Յաղագս Է. Խորհրդոյ
 սուրբ Եկեղեցւոյ. ի յԱբին քաղաքէ»,
 այս խորագրին տակ տեսութիւն մը
 կ'ընէ հայ ունիթեանը տակտը Բար-
 թողիմէս լատին եպիսկոպոս՝ Ազուի-
 նացւոյ յիշեալ դործին առթիւ. և սա-
 պէս կը վերջացնէ իր այդ տեսութիւնը։

— «Յայց մեք որ հանգերնեալ
 եմք ռուս հարկանել զԱստուծային
 խորհրդոց շարադրութեանս ի ձեռն
 թարգմանութեանս. եթէ կարիցեմք բոս
 կարողութեան արտաքս բերել զԱստու-
 ծային մարգարբան յանասակ ծովն ի
 գանձուցն Աստուծոյ ի զարգ հարսին

Եկեղեցւոյ՝ լիցի՝ ի փառս Աստուծոյ.
 ապա թէ ոչ՝ մի՛ նամարեացի սխալումն
 ինչ Եկեղեցւոյ Հոմայ և սբոյն Թոմայ
 վարդապետի, որ և ի կարգէն սբոյն Դամի-
 սի. եւ կարգեալ ի թիւ սբոց ի Պապէն
 Տեսոն Յոնանու, որ պայծառացաւ բա-
 զում սքանչելոք ի կեղեղանութեան իւ-
 բում և զկնի մանուանն, յորում գծա-
 զիկս զայս հաւաքեցաք ի հոգեւոր բու-
 րաստանէն. յաւելով իրս ինչ ի սբոց
 վարդապետաց և յիմաստասէր փիլիսո-
 փայից, այլ նամարեացի ինձ նուաստ
 Բարդղղիմէոսի Ֆանգ եպիսկոպոսի։ Աս
 առաւել ի ձեռն բարգմանչացն լինել յի-
 դաւրումն բանին ի լատին լեզուէ ի նալ
 բարբառս, որով այժմ սկսցուք ի փառս
 Հօր և Որդւոյ և Հոգւոյն սրբոյս (Էր.
 17-18)։

Բացի պատկէն, միւս խորհուրդե-
 բու վրայ գրուածները կը գրուեն ձե-
 ուղորիս Բ. մասին 18-296 երեսները։

Յիշատակարան՝ Էր. 296-297։

Երկու բնութեանց վրայ գիրք մը
 երես 298-417։

Իսկ Պատկի վրայ գրուածները կը
 գրուեն 419-676 երեսները։

Յիշատակարաններ

Էրես 104, ստորին լուսանցքի վրայ։

— «Յիշեցէք զՅովնանէն բարեա-
 պիսն զՏէր զոյս»։

Էրես 105, ստորին լուսանցքի վրայ։

— «Ընդ նմին և զՄուրառ մեղա-
 պառս փմուն զրիս»։

Էր. 134-135 ստորին լուսանցքե-
 բու վրայ։

— «Աստուած աւրնէ զհայրն իմ
 զՏէր Աւետիս աշրի քահանայն, որ աշ-
 սոր մեղ քաղցր խաղող երեք, Աստուած
 քաղցրանայ ընդզմ իւր հոգւոյն»։

Էրես 220-221։

«Այս որինակի յիշատակարանն է։

«Ան նուաստս և յեախն ի բանա-
 սիրաց Տիրացոյ բաբունի սնացալ զսոս
 զայս բազում աւիաւորութեամբ, որ էր ժո-
 ղովեալ ի հոգեկիր և յիմաստուն Վար-
 զապետէ Ֆրա թումայ կոչեցեալ. և հաս-
 զսա գրել ի յիշատակ անձին իմոյ և
 ծնողաց իմոց և առնեալն արեանառու
 մերձաւորացն. և որք յետ մեր ժառան-

զեն՝ յիշման արացանն զմեզ արժանի՝ առաջի անարիւն պատարագին, և որք յիշէք՝ յիշեալ լիջիք առ հասարակ յողորմութիւնն Քրիստոսի, որ է արհմեալ յախտեանս յախտենից ամէնոյ։

Երես 206-207, Յովհաննէս Երզնկացուոյ յիշատակարանը։

— «Զաստուածային և զերկնաւոր իմացուածք ամենասուրբ հոգւոյն, զոր ընդ ազօտ ցանկացան տեսանել հրեշտակք, զոր շնորհաց Աստուած եկեղեցւոյն Հոգմայ, շինել ի վերայ վիմին Պետրոսի զխորհուրդ սուրբ եկեղեցւոյ, զմկրտութեան անձն կնքոյ և զսուրբ պատարագին գիտութիւն, զոր յարմարեալ արամարանական արուեստիւ և ապացուցական մակացութեամբ, իմաստուն ումմն վարդապետի Յրա Քումայ հոգեցեալ, ի կարգէ Քրաշտացն (= prêcheur քարոզչացն) առաքինութեամբն կատարեալ և ի ծայրս իմաստասիրութեան ելեալ լատին բարբառով, որում անցնացալ հոգւով, նուա՛ս ոգիս եւ յով կարօսս լանի Յունեկս եկեկացի ևւ օյլմ վայիմ Մործոհեքի։ Եւ մեծաւ բախմանմով յարգմանկի գոս ի նոյ յարքա՛մ։ Տրամանաւ պապին Հոմայ եւ ձնոնքուրիւմք անեպիսկոպոսի Տեւ Պատմաի սուրբ Առաքելոյն Քապեոսի Վեաղիտոյի եւ միլնորդաքմայ Տեւ Քաղապետի անգանդի Յրանգ Եպիսկոպոսի և յոյժ գիտանկանի, եւ սուանկոյի գաւ եկեկցեաց Շարատմի, շնորհ։ անգին և գանգ պատուական, ախիւմայ իմովս օղաւորմայ եւ յովմայ յաւ կապի գրառս եւ գրան։

Երկրորդ գրութիւն ի ամանէ, եթէ զտանէք ի ամս ախորժ կերակուր և համ իմաստից՝ յառողջութիւն մտաց ձերոց և ի պարարտումն հոգւոց իմաստից և ի նիւթ գիտութեան խորհրդոյ սուրբ եկեղեցւոյ՝ Տեառն իմոյ և Աստուծոյ Յիսուսի Քրիստոսի եղիցի գոհութիւն, և շնորհք և փառք և պատիւ կախողիկէ եկեղեցւոյն Հոգմայ, և թէ ո՛չ գտցի ի ամս ըստ կատարեալ իմաստից ձերոց կատարեալ և առողջարար կերակուր, մերում տկարութեանս լիցի պակասու-

թիւն, զի ո՛չ կարացաք յանդնդական ծովն քարշել կաթիլս ջրոյ զործիական իմացմամբ մերոյ, յարքումն պատշեալ անձանց և փարթմամբիւն կատարեալ գիտնոց, միայն ազալեմ ի բարարաց զմեզ ազատել, զի ցանկութիւն ողջախոհ մոլի, առանց թեւոց թռչել տայ և առանց զօրութեան նահատակել, վասն որոյ ազալեմ զկատուածաւք պահագոյ յիշատակել ի Տէր՝ քարի կամօք՝ զառաջատացեալ օժանդական այսմ իրողութեան և ընդ նմին զմեր նուաստութիւնս, կրկին ծնողօք մերօք և երախտաւորօք, զի և ձեզ լիցի մասն յիշատակի ընդ յիշատակեալ յախտեանկան արդարոցն, և որք օրինակէք գաւ, զրեսջիք և զայս սակաւ զիր յիշատակի աշխատելոցն ի ամս, զի և զուր զրեսջիք ի զիրն կենդանի և ի զպրութիւն վերին կենացն, շնորհօք Քրիստոսի, որ է արհմեալ յախտեանս, ամէն։

Գրեցաւ զիրս այս խորհրդոց, ի թիւ Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ՌԳճԻԵ, (= 1325), յամեանն ի Հոկտեմբեր, ընդ երկու ամսս լատարքազմանալ, և ի թիւ Հայոց 92, (= 1891) և գրեալ ի գրան Մոսկու, զից նովանաւ սուրբ Առաքմանին, որոյ ողորմութեամբ և շնորհօք եղև աւարտումն և կատարումն սորինն։

«Այս օրինակի յիշատակարանն է, զոր գրեցին, կը ծանօթագրէ զրինն Մուրատ։

Երես 310-341, ստորին լուսանցքներու վրայ։

— «Յիշեցէ՛ք ի Քրիստոս զՅովհաննէս վարդապետն զտէր զրոյս։ Ընդ նմին և զուսուցիչն իւր զՎարդան քաջ և երջանիկ բարոնապետն, զհանգուցեալն ի Քրիստոս առ մխիթարիչ սուրբ հոգին։

Եր. 417.

— «Կատարեցաւ Գիւր երկու բնութեանքն ի մի անասն որոնքանս ի Երուսաղէմ, ի ձեռն Յովհաննէս Քոնկարդի սուրբ Քաղապի եպիսկոպոսի, ի քառս Քրիստոսի, որ է արքանայ յախտեանս ամէն։

ԹԻԻ 72

ԳԻՐԹ ԽԻՐՈՅՆ ԴԻՈՆԵՍԻՈՍԻ ԱՐԻՍՊԱՆԱՑԻՈՑ
ՅԱԶԱԼԻՍ ԵՐԿԵԱՅԻՈՑ ՔԱԶԱՆԱՅԱԳԵՏՈՒԹԵԱՆՑ (SIC)

Քաղաքի 434 երես: Մեծուքին 21 x 16 ս.մ.: Մեծուքին գրաքան՝ զրեթէ 15 x 11 ս.մ.: Տալ 30, երկսին, իւրաքանչիւր սինակ՝ 5 ս.մ. կարմրով զըծուած: Քերթի՝ թերթահամարները նշանակուած են մինչև ԺԲ. թերթի վերջը: Մեր նշանակած 297 երեսի և յաջորդ երեսներու ստորին լուսանցքներուն վրայ կը տեսնենք որ իջաթիւերն ալ նշանակուած են, մեր նշանակածն է թիւ պակասով մը: Ինչև մենք վերի լուսանցքին վրայ նշանակուած 15 (= ԺԵ.) իջաթիւը շարունակեցինք: Նիւթ՝ շատ հասարակ թուղթ մը: Գիր՝ շօտ, շատ խոկ որչէ մը ելած կը թուի, որովհետեւ քաղաւ աշրագրութիւններ եղած են ետքը տարբեր գրչէ մը: Մեկունը շատ թթուտ եղած է, թուղթը արեւու և

գիրերուն տեղերը փակցնելու աստիճան: Խորագիրք և զլսագիրք բոլորովին կարմրադեղ: Կիսախորաններու տեղերը քաջ թողուած են: Կաթալկ մնացած են, քաջի պահպանակներէն, երես Դ. (= 5) և 434 երեսին Բ. սինակը և 435-436 երեսներ: Կազմ՝ կէս կաշի: Ինչև լաւ պահուած է ձեռագիրք՝ քայք ցեցերէ չէ կրցած գերծ մնալ:

Սատեանս՝ Ստեփանոսի Լեւոնայ լատիններէնէ հայերէն ըրած թարգմանութիւնն է. սկիզբը գրուած է աշխ յիշատակարանը, զոր տեսանք արդէն վերագրուի, ուրիշ օշինակի մը մէջ (ՏԽս թիւ. 50):

Չեռագրիւ մէջ չկայ ո՛րեւ յիշատակութիւն՝ զագափարդի, տեղոյն, թուականի և աւայլնի մասին:

ԹԻԻ 73

ԲԱՌԴԻՐԹ ՊԱՐՍԱԿԱՎԱՆ ԼԱՍԱՌՈՏ ՄԵԿԵՈՒԹԵԱՄԲ

Արտահանուող ի պոչ թուրքաց և շարացաւուղ ի միում ափի կարգու հաշիւակն աշխարհից, աշխատութեամբ աշխուժ Պարսոյ անարմատ գրի, թիւի տեղեւ: Կուսանկեղապանքու: Ի թագաւորեաց քաղաքն Բիզանդիոն, ինչ օգտեմուտ առաջ Լեւոնական ինկղնայն Լայոյ շատի փրփութեան տեղ: 1761. և ի Լայոյ թիւի Ի իւրեանքի 10թի սկսեաց (երես 1). Ենարի ձեռն 1775. Գեղեցիկներն 39 անարմատ: (Եր. 470). ստորին լուսանցքի վրայ:

Քաղաքի 604 երես: Մեծուքին 33 x 17 ս.մ.: Մեծուքին գրաքան՝ 17,5 x 12 ս.մ.: Քաղա անարմատն չէ քանակ աշխարհ: Տալ 25-26: Նիւթ՝ գէշ անարմատ կարգաւոր գրեցու: Լուսանցք թուղթ: չփակուած և անգաշարմատ:

Գիր՝ սկիզբը գրուած շարակաւութեան քաղաքի, շատ: չեղապի խաւն: Ինչ քաղաքիքի մասը շատ չեղապի: Ան փորով գրչէ մը երես է կարմու: Կաթալկ մնացած են քաջի պահպանակներէն 20 երեսի կէմն մինչև ԽԲ երեսի վերջը: 138-139 երեսները և վերջին երկու երեսները: Տալմ կաշի փայլ: Գրապարտի կարգապարտի նշանակէի ինչ անգաւանք շտի ձեռագիրք: Բառքան քաղաքուած է: քայք չէ կրցած արտադրեցերու անքերէն:

Պարս զգրի աշխարհուր և իւ անարմատն մէջ միւսի քաղա անարմատն է արդէն անարմատն պարսիկներն: Ինչպէս նաեւ անարմատն պարսիկան լատին անարմատ և անարմատներովները և անգաղաքիւր և անարմատ շարակա-

Նույնիսմբ, ի Պակերայ Տիւղկանն Պէգ-
նեան հայտնիին ամբարայն ծախարայ.
«Եօրթմա գեող, ի տպարանին Պողոսի
Արապեան. 1826-ՌՄ 2Է. n. և Պերսիզ 18 +
710 + 5 763 երեսներով:

Ձեռագիրս ունի «Յառաջարկութեան»
թիւն» մը, «Ամենատալլ և գերանշոյլ
յոյսն ևամաստրածն» նկատեով (երես
1-8), ուր շեղուի ճաղման վրայ կը խոս-
տի թարգմանական անասնիւսմբ և քե-
րականական ինչ ինչ կարեւոր տեղե-
կութիւններ կու տայ պարսկերէնի վրայ:

Ինչպէս տպագրութիւն. նախկին
ձեռագիրն մէջ կու «Համանուն Պեռ-
կանութիւն, իբր նախքինայ առաջինկայ
թատարութիւն (եր. 7-8). թայտ ալս
երկու քերականութիւններ տարբեր են
իրարմէ, թայտ առաջինկայ գիրու-
կանութիւնը տարածած ալ չէ:

Ձեռագիրս ինչ ոչ ձեռագիրս գրի-

նախք գործածած է Պակար Տիւղկան
Պէպը պարսկերէնը կառարկապար.
Ինչու առեւ. Պէպը գրեալի վառ տանք
որ Պէպը պարսկերէնը թատարէնը
հայերէնի վերածեց «ի թատկանին
ՌՄ ԽԷ. n. 1738. առկից ևտրր Հա-
լիմը թարգմանի թատարէն ալ վերածեց
«Է» Թատարան պարսկերէն. եր. 17.
Իսկ մեր ձեռագիրը տարածած է 1701.
1777. Առկից դաս ձեռագիրս՝ 477 երե-
սէն մինչև վերջը (եր. 89) յաւելուած
մը ունի: Այս յաւելուածական թատար-
պարսկութիւն մէջ գտաւ մաք մը շին
կարգեր. այլ թան թատարէնի մէջ առ-
յաւ են իրեցեանք ուրիշ յաւելուածե-
րուն նուր:

Թիւրքան ձեռագիրս նկատմամբ ին-
տալացրական ջոյտը մտածուք ուսումն-
նախքութիւն մը մտածուցեալնքու նա-
մար:

Թ Ի Ի 74

Հ Ա Ի Ա Բ Ա Բ Ա Բ

Թուրքի՝ երես 408. Մեծութիւն՝ գրե-
թէ 22 x 15,5 ս.մ.: Շիտակ կտրուած
չեն եղերքները, որ որով յաջ մը տուաւ
Մեծութիւն գրութեան՝ 17 x 13 ս.մ. պի-
տի յայտ: Ետք երեք պատմած չէ
այլ յաջը և գրութեանք տարածուած է
մասնաւորապէս կազմակերպութեան
թու վրայ: Եսլ ընդանրապէս 25 է
տպարան թիւը, թայտ առկի պարսկ
երեսներ ալ կան: Պէրսի. + Է. + Դ. = ԺԸ.
Ձեռագիրս թիւթեանութիւնը առկից
գտաւ գտաւ գրութեան են. տպարգէս չէ:
որ գտաւ պարսկեր են առաջը և ետքը
մեկտեղ կտրուած են վերջին 1-20
տարածական թատարանով Նշանակուած
են թիւթեանութիւնը: Նիւթ՝ Նաւա,
պարսկ թուգիւն: Նիւթ յաւելու և շա-
վապանք տպարան և գրեթէ գտաւ
թիւթեանի նաւա գիր, որ առկի ընդա-
պրէ կը մտածուէ: Համանունք տեղադր
գրէն մը առկից: Խառնութիւն և զիտ-
գիւն յայտարարին կարծապէսով (տար):

Գտածի մտայն են. թայտ պարսկերէն
տարածին յաւելուք տեղեր. միգրէն
թուգիւն մը (երկու երես) 310 և 108 երե-
սներ: Կապ՝ կապ-մալա. յաւելուք
առեւ մէկ կարգ: Ձեռագիրս յաւ չէ
պատմած. այլ թէ թատարէնին կան
քիցէ ետքը. այլ տպարգէսը: Ձեռք
մը, որ, ինչպէս ընդանրապէս, կտրուած
թուգիւնը կտրած նախ և. Այսպէս
կտրուած եղաւ թուգիւնը առեւաններ
կ երեսին 208-209 երեսներու մէջ (պարս
է պարսկ ալ ձեռագիրս 108 երեսները
մեկը եղանակեալ): Նիւթ թուգիւ
կտրուած է 314-315 երեսներու մէջ.
Երկր թուգիւ 340-341 երեսներու մէջ և
թուգիւ մը ալ վերջին: Ետա Նաւա-
կան և որ այլ կտրուած նախած թու-
թիւթեան նաւա կտրած ջոյտն ձեռագիրս
շիւթաւապարաններն ու կտրուած պարսկե-
ներ: Նաւա գի ձեռագիրս գրէն ետալի
վրայ երեք տեղեկութիւն մը յայտ:
միայն 208 երեսին վրայ երկու կերտ.

ներ կոխուած են, բայց ատոնք ալ աւարուած են շփումով:

Ձեռագործի շաւաւաձոյ անունը դերինք, որովհետեւ թէեւ սկիզբը Վարդան վարդապետի Սաղմոսաց մեկնութիւնն է, բայց հետզհետէ ուրիշ նիւթեր կը յաջորդեն, և ձեռագործին գլխաւոր մասը կը կազմեն:

Ձեռագործու կը բովանդակէ, ուրեմն, հետեւեալ գործերը.

Ա. Վարդան վարդապետի Սաղմոսաց մեկնութիւնը:

Այս գործը կը սկսի «Աստուած նմարիս», «Արդ են քստ Երբայցեացն անվերնադիր Սաղմոս ժիւ. և են աշտքիկ» խօսքերով և հետագրքական տեղեկութիւններ սաղմոսներու աշխատանքներուն վրայ («Դադտնեաց», «Աւթերորդաց», «Այլաշեւայի», «Աստիճանաց», «Այլախախի», «Հնձանաց», «Հանդիստ»):

Այդ տեղեկութիւնները կը վերջացնեն մեկնիչը սա՛ տողերով.

— «Այլ ես ծանծաղագոյն ընդ ծովախորս սաղմոսացդ խորութիւնս պատնաս և անեղերք անցեալ գլուղնաքեալ երգոցս զգիւտ մեծիդ քե՛զ առաքեցի խնդրողիդ, որ ի սիրոյդ բռնապատել (բռնապատեալ ?), զբանեղէն պահանջեցի ի մէնջ՝ զհարկ. աղաչեմ, ո՞վ թէ՛նդիլէ, չիլնէ մեղադիր իմոյս յանդրեմութեան և զողաւանս բանակազմի մտաւոր ոգւոյդ զճարտարակիկ զքո հանճարոյդ զթելս վաշելուէ ի վերայ թելադրեալ ես ճամուկս Ո՞ղջ լեր ի Տէր. քաւ է» (եր. 4):

Ամսիջապէս ետքը.

— «Այլաբարդոյն և տիեզերալոյս վարդապետի Վարդանայ. պարզ և լուսաւոր խորին խորհրդով և դիւրադիւտ լուծմամբ և բանի՛ մեկնութիւն արարեալ Սաղմոսիս, շարժեալ ի Հոգւոյն սրբոյ և թմրիակեմէն Հաղբասայ և յաւակեցաց իւրոց յոյժ աշխատեալ մտաւոր բանիւ, զոր ցուցանէ առաջիկայ ամբարեալս ի վարժ մանկանց նոր սիրոյ, նա՛ն գտեցն (sic!) ամենայն ի մի հւք (հաւաքեալ ?) ձեռնհաս սիրողացն, զոր և ինքն» (մնացածը լուսանցքի վրայ կտրուած՝ չկարդացուիր):

«Այլ է Աստուած և մի՛ միջնորդն Աստուծոյ և մարդկան, մարդն Երեսարարութեամբ, առէ, Գրիստոսի կենդանին Պօղոս, քանզի մի է Տէրն, ուրամբարեալ կան ամենայն զանձք իմաստութեան և գիտութեան, որ անշարժ գուլով շարժէ զարարածս ի կեանս և ի փրկութիւնս. և մի է հաւատ և մկրտութիւն, որ առնէ զբաժանեալ որդիան Աղամայ ի մի Տեառնէն և յիւրեաց մի. որ թէպէտ թուին ոմանք խնդրողք և կէսք տուողք, այլ՝ մի Տէրն է որ շաւթէ զոմանս ի խնդիր և զկէսս ի տուր, տալով նոցա զշարժմանն խնդիր. և սոցա զկամս և զգոյս հայցմանն յիւրոցն զանձուց պատճառս զօրոյ սոցա միշտ մի ի շաղկապ սիրոյ, զոր արար զէմս իւրոյ աշակերտութեան. որպէս և մեզ ետուն հրաման կանոխ և անագան ի ձեւ խնդրոյ. զկանոխ անուանակիր մի Տեառն, զլիսաւորն արհիական, Տեմեթովնեմէն, նստեալն յաթոտ սուրբ ուխտին Հաղբասայ, յեւեանի ախարհի, կարկեցուցիլ և վճիռ հրաման. և զանագանն, որք ընդ մեզ էին եղարար հետաւորք և մերձաւորք, սիրով զմեզ զբուռեցին ի յոյս մեծ իւրոց օգուտ և մեր իւրոց համայնիցն. և զի ո՛չ ընդ անջրդի անապատ և ընդ անկոխ ճանապարհ զնալ ետին մեզ զորք ի յանդորժ մատեանս վաստակիր, այլ՝ զԱղմոսն Դաւթի. զհոգին և զկեանս բանակաւանց, խիտ և անհատ ճարակմամբ զտիւ և զգիշեր, զոր յովով ճանապարհ հասին ուղիս և թուին հոգւոյն թեւօք ի վեր և ի խոնարհ. ցուցին հետս հարքն հոգեկիրք Արամոս, Ապիփոմէս, Էփրեմ, Դաւիթ և Դեռեւս լեռոյ վասն որոյ վատահացեալ յԱստուած, ու յարդիւսաց Հառգիւս և յԱստուածարեալ հարքն, ստալ լեմնն մերձ միմեանց զեկ զբանս նոցա ի մի մտածեմ. է՛ գի կարճ զլայնատարած բանս նոցա բոս կարճագի մերս ախորժականաց ի կարճեալ ժամանակիս. և է՛ գի նոյնատունեալ ի նոյնեկ շնորհաց սոս անդ զիցու. զոր տացէ մեզ Տէր յաղթիս նոցա կամ պարզելով զձեռքունական հանճարս նոցա զանյայտութիւնս, զորոց առեալ զճաղկիս ի Հոգւոյն սրբոյ, կազմեալ ի հովիտս

յուով թոշակօք արձակեցի ազատս, և աշած սեղան կազմեալ ի Ը. (= 100) տաղանդէ ոսկւոյ և ի բարգմապատիկ տկանց զարգարեալ բազում ծախիւք և սպասիւք առաքեցի ի պատիւ տեղւոյդ անուանեալ, զի գիտաւք ի եթէ վասն ազոթից և բարեպաշտութեան զլրեանս գիւանադրեմք: Առէ՛ք զիմ սեղանդ փոխանակ սեղանոյն զոր ա՛ն Անտիոքոս իպրքեանդս:

Եւ նոքա ընկալեալ զթուխթն ընթերցան և զընծայան տեսեալ յոյժ տախի եղեն և անյապաղ զամենայն զրեցին. զամենայն ոսկի զրոգ ԻՔ. (= 22) զյաշտնին. և աշխւս ի ծածուկ ՀԵ. (= 75) զիրք առաքեցին: Իսկ թագաւորն ընկալեալ և յետը ոչ կարացեալ ընթեռնուլ, զի զիրն երբայեցի էր և բանն երբայեցի, հարկաւորի դարձեալ զրեւ օրինակ զայս:

«Թագաւոր Պաղտէոս՝ բարեպաշտութեան վարդապետաց շրէից, որ յերուսաղէմ, յոյժ խնդալ.

«Դանձի ծածկելոյ և աղբիւր խցելոյ զի՛նչ օգուտ է յերկոցունցն. նոյնպէս և որ ի ձէնչ մեղ առաքեցան զրեանք. զի մեր ոչ կարելով ընթեռնուլ ոչինչ շահիւք: Այլ արժանի արարէք առաքել թարգմանիւս. որ յերկրաւարդական հասակի իցեն, ազգաւ Հրեայք և փարք երբայեցի և հելլէն լեզուի զգրութեամբ և ուսմամբ խրատեալք: Իսկ նոցա ընտրեալ ի վարդապետաց արս ՀԲ. (= 72), վեց վեց այդ ի ցեղէ, որպէս արար Մոփսէս հրաման տաեալ յԱստուծոյ, Հ. (= 70) այք ասնուլ, և զի մի՛ հակառակութիւն ի ժողովրդեանն, վեց վեց այք ի ցեղէ ընտրեալ. երկու յաւեան ի թիւն, ելզպոն և զՄոփղադն, զոր ոչ իշխեաց տանել ի լեռան, զի չէր հրամայեալ. Որք ի բանակին մարդարեացն. Եւ նոքա ի նոյն հողի և ի նոյն թիւ խորհրդական առաքեցին արք, որք թարգմանեցին զրոփանդակ հին կտակարանս ի փարան կղզոջ, որ կայ հանգեպ ծոփոյն Աղեքսանդրեոյ: Ուր շինեաց ԼԶ. (= 36) սենեակս զգրութեան ի ծոփն և պատուհան ի կողմանէ ոչ եթող, զի մի՛ խորհեցին ընդ միմեանս, այլ

ի ձեզմանէ և քոյ յառաւանս. և Թեոք ցրկեալարկէր ՀԻ. և երկու երկու արքիս պետա ի եկրս. երկու երկու մանկանք ի ապաւանորսթիւն նոցա թագեաց, զի փութով գրեալեն. Եւ սխան յնքարեաց. և յարժա՛ փարքը զայն, տալին յերարպն և յայլսն կարս կարս զայլ. և ապաղս մի մի գիրք յարժ գայր ԴԼԶ. (= 36) սենեկսն և լինէր մի մի **ԳԻՐԳ ԼԶ.** (= 36) կրկինս առ ի գիտելոյ զհաւասարին. և զրէին յառաւանս միմեան ցրեկալ, և ապա նանեալ շԼԶ. (= 30) նուախ տանէին յազարանս Պաղտէոս ընթերցի քոյ նոս. Եւ նոյեպոս զայլս առանէին նշխին և փաղին նոյեպոս անպրէն գառնային. Եւ ի փարսանն՝ նստալ թագաւորն ի բարքը անցով և նրամայեաց ԼԶ. (= 36) քն թերցարպոն նստիլ առաջի և ընթեռնուլ՝ գիրքայեցի որինակն արքիթիւր անկող. և մինն ընթեռնուր և ուրիշ ամենայն միս գնէին առաջի թագաւորն, և ապա մի քառ միմէլ: և գտալ ամենայն տրաքան միմիս գարմանդ թագաւորն և ասել. Գործ այդ Աստուծոյ սքանչելոս. թաթի է. զի ոչ գտալ երկրայեթիւն ի ստա. զի մէք յաւեալս ի միմէլն քան ամենեքեան յաւիլին և զոր հաւս մին՝ ամենեքեան նախն, և զոր նախն պետ ինչ ոչ ասելք. և զոր յաւելին յոյժ պիտաւանայ էր. և զի յաշտն լինիցին սքանչելիքն Աստուծոյ. որ նոպաք առաջնորդութեամբ թարգմանեցին և առ թրեարս ոչ շոքան. զմի ի քանից անոն յերկոցոք: ի թիւ. (= 140) ապա մասն աշպղն կայ յերբայեցի: ապա նիւել: Կարթիթիւս մուշէր, թիւնակովլ: որ թարգմանի: Յէր կարպագի և յո՛ւր ինն: նոյնս ի հայն ազոթից իտպն: Հ. (= 70) յաւելին: Եւ մի ի նանեղն ուր է: փարթով, ապամոթիւնել. և ա՛յս է քանս. և եկաց Աղա՛մ ԶԼ. (= 630) ամս ամի կրկին էր գրով՝ արքիթի գիտարսթիւն Հ. (= 70) քն: Եւ Եւ նուազով արքս զայս թագաւորն և արքեաց նոս Աստուծոյ աշխարհի և նոցա տեսանեցաւ թագաւոր, որ և յունասէր բարս ունէր, աւանդեաց զթարգմանութիւնս զայս ի փառս Հելլենացուց և անմահ յիշատակ անին իւրոյ:

Ի վերայ այս բարգամութեան անցին ամբ Ն. և Լ. (= 430), երեւեցաւ այս մը Ակիւզաս անուն ազգաւ հեթանոս, ի Ժէ. ամբ թագաւորութեանն Ազրիւանոսի, ի ինն յԱղաստոս կայսրէ մինչեւ ցայժմ ճԻՐԸ. (= 158) ամս: Զայս Ազրիւանոս արեւ տրեւութեան բուսաւ և կոչեաց դամենայն բոժըկս, որ ընդ իւրով իշխանութեամբ և խնդրեաց ի նոցանէ հնաւս բոշկութեան և ոչ եղևո, և անդոսեցան ի նմանէ դրով թէ ոչինչ գիտեն ամենեւին. և վասն ախտին իւրոյ, այլ և ի պատմաստ գրասանաց զնայս յեղիպտոս որ յայնկոյս Զերմուկքն էին, լուանալ ի նոսա. զայ յԱնուիթ, անցան և ընդ փննիկէ և զայ ի Պաղեստինէ յերուսաղէմ, յետ Խէ. (= 47) ամբ աւերածոյն ի Տրստակ և ի վեւապաշանոսէ, և գտանէ այս մը Բարբորայ անուն, ամբացնալ ի լեան, ի քաղաքի մը փոքու, մերձ յերուսաղէմ, ազատամբութեամբ, և ստատակէ զնա. և դամենայն Զրեայն հաւածէ յերուսաղէմէ զհամարձակեալ և ոչ աշօք անգամ հայել ի յերուսաղէմ ի հեռատանէ, և էր Երուսաղէմ քանդեալ ի հիմանց և տաճարն աւերեալ և սակաւ ինչ տունկք մնացեալ ի կողմանէ Սիոնի և փոքրիկ եկեղեցին, ո՛րք Ասաքեալքն ժողովեցան յետ համարձմանն, այս քինքն՝ վերնատունն և է. (= 7) ժողովրդականաց և այլ ոչինչ ըստ մարդարէին, իբրեւ զհիւզս մրդապահաց, և խորհի շինել զերուսաղէմ, բաց ի Տաւաթէն. և ընականոց ի նմա Ազրիւանոս թագաւոր քրիստոնեայս և հեթանոսս և կացոյց ի վերայ գործոցն զԱկիւզաս, որ էր անկր իւր. և հրամայէ կոչել յիւր անուն Արևիկ. Խորենացին՝ Իլլալ ասէ. զի Ազրիւանոս՝ Արեգակ կոչի. շինեցաւ քաղաքն և ժողովեցան աշակերտք աշակերտացն Ասաքելոցն, որ նախ քան զաւերն, հրեշտակի անաշնորդութեամբ զնացեալ էին յայնկոյս Յորդանանու, և յետ աւերման զարման ի քաղաքէն Ապեղայ. տեսանէ զնոսա Ակիւզաս ծաղկեալ հաւատով և վարոսք գործելով նշանս և սքանչելիս՝ հաւատաց քրիստոնէութեան. և յետ սակաւ ատուրց մկրտի ի Մարկոսէ յեպիսկոպոսէ երու-

սաղէմի. բայց ի հեթանոսութեան խրմորեալ էր յազանդաւ աստեղագիտութեան, զայն ոչ էթոզ ի քրիստոնէութեան, այլ միշտ պարապէր ծննդոց և հմայութեան, և ճշմարտութեան ասէր զիրան. և բազում անգամ յանդիմանեալ ի վարդապետաց քրիստոնէից ոչ լսէր. և նոցա յուսահատեալ՝ ընկենուն զնա յեկեղեցոյ. և նա զշարեալ ընկենու. զքրիստոնէութիւնն և թլփատեալ հաւատայ հրէութեան և ամենայն արտառութեամբ (արտառութեամբ) վարժի նոցին զորովքն. մինչև երկրորդ անգամ խորհի աննել թարգմանութիւն՝ ոչ ուղղութեան զհետ ինչ զնալով, այլ զի կարտացէ թիւրել զհրէիցն վկայութիւն, որ վասն Գրմատոքի. Ե ինի աջ կրկնորդ թարգմանութիւն յետ ՆԼ. (= 180) ամբ Զ. (= 70) իցն: Եւ յետ Ազրիւանոսի անուն զթագաւորութիւն նորա Անտոնինոս, որ կոչեցան բարեպետ. յետ նորա Կազակագոս, ապա Պերսինաքս, ապա Սեւերոս, յաւուրս որոս Սիմաոն Սամաւացի, նոցին օրինացն վարդապետ, անարգանս կրեալ ի նոցանէ և յարուցեալ զայ մտանէ ընդ հրէութեամբ, և կրկին թլփատէ զինքն, և չէ՝ զարմանք սպաքան զայն որքան թլփատութիւն աննն և ոչ կատարելով ասնն յետաւայս սկսանել շարիս յանարգանս տխտին Աստուծոյ. վասն որոյ ասէ Տէր, զՅակոբ սիրեցի և զԵսաւ ատեցի: Այս Միմաքոս ունեալ ի կնոջէ հրէի, արար երեւոյ թարգմանութիւն՝ հաւատակ Սաւորացոյն: Սետ արա յաւուրս Կամրեալ թագաւորի Պաղիսմ ոմն Պանակի. ի Խորենացին Մարկիանոս. և անուանեալ իւր յազանդոյն և զայ հաւանի հրէութեան և թլփատի. և երբայսկան լեզուին զհետ եղեալ ասնէ և սա չորրորդ թարգմանութիւն, շատ ինչ նմանեցոյս եթմանսնիցն, վասն սովորական ընթերցմանն:

Արդ՝ անն բանաւորի և մտաւորի ո՛ւմ արժան է հաւանել՝ երբից որ այլ և այլ ժամանակս և ի տեղիս, էթէ, հեթանոսանիցն, որ ի միւսմ ժամանակի ի տեղով թարգմանեցին հրամանաւ հոգւոյն յօգուտ աշխարհի. և յառաջ էին համարձակ և ԼԶ. (= 38) բաժին թարգ-

մանեցին ի կամաց թաղաւորին. որ և ոչ միայն թարգմանիւ, այլ և մասնաւոր մարգարէս է ասել զնոսա. զի ըստ պատշաճին յաւելի և պակասեցուցին ի հրամանէ Հագոյն սրբոյ:

Իսկ ի ժամանակս Սեւեբիայ գտաւ. (= 5) թարգմանութիւն յերկքով ի կարասի թաղացեալ. և ի ժամանակի Անտոնինիայ 2. (= 6) թարգմանութիւն յեմառաս, նոյնպէս ի կարասի թաղացեալ. Եւսեբի՝ ի Նիկիոյցոյն ասէ, թայց անտես և ժամանակ ոչ ցուցաւ. թէ ո՞չք էին կամ ուստի: Յեւս Անտոնինիայ թաղաւորեաց Աղեքսանդր՝ Մամնայ որդի. յետ նորա Մաքսիմոս, ապա Գորգիանոս զկնի Փիլիպպոսի. ապա Դեկոս. ի սորա ատուրս յորժամ վկայ ըրլս (վկայեցաւ Բարեկաս?) յԱնտիոք և Աղեքսանդր եպիսկոպոս Երուսաղէմի, ի կոտայ (?) ըմբռնեալ լինէր. և Որոգինէս յԱղեքսանդր քաղաքի ի հեթանոսաց և չարչարեալ վասն Գրիստոսի, այլ ի կատարումն ոչ հասաւ. եկն ի կոտայ ստոր՝ տունեց (?) և ելեալ յԵրուսաղէմ սակաւ ինչ ժամանակս շրջէր անդ և իջեալ ի Տիրոս, անդ լինէր և թարգմանէր զգիրս. յորժամ զվեցիջեալսն և զսեփնջեալսն կատարեաց զգիրս. գտաւ. թիւ էջն զգիրն և զբանն երբայեցի և զգրեի Յիլլէնոցի. զի որ ալ գրեան զեքսոյեցի զիրն՝ Վիլլիսեցի լեզուովն նոսա լինին. Գ. զՎեկիգտոսին. ի Գ. զՍիմաքոսին. ի Ե. զԵփեսեանսինցն. ի 2. զԲէլեոդիտոսին, ի Է. զԵփեսեորդ թարգմանութիւն. ի Ը. վեց վեց թարգմանութիւն. զոր առանց կարեւորեալ թէ Անիզատ և Սիմաքոս յառաջ էին քան զԵփեսեանսն. այլ ո՛չ է այսպէս. այլ Որոգինէս գիտացեալ զճիշտն զեփեսեանցն ի Դիլլիս կարգեաց. զի ստոր անդքն յանդիմանեցին. զայս կարի պիտեց (պիտեալացու? պիտեալացու?) զործոց Որոգինէս:

Արդ՝ յայտ արտաքսք և վասն նշանադրաց, որ ի Սուրբ Գիրս յայտնի. և կոտայ և յափոց թէ ուստի՝ անտեսեցան և յա՛ր ասկս եղան. անտէք զՍուրբ Գիրս ասեքեցին և վէտք պատգաւաւթիւնն եղին. ի տ. (= 10) ին ասպատ

նութիւնք. շե՛ս, բո՛ւք, պարո՛յկ, երկա՛ր, սո՛ւղ, բաւ, սոսկ, ապարա՛րց, եմբամեացն ի ճեւբոյ կից, ստորաւ: Զհայրն Ապոլինարի ասեն թէ զՀին Գիրսն նա արուեստարժասեաց և որդին զՍուր՝ ի ժամանակս Յուլիանոսի. զի քերական էր հայրն և որդին՝ ճարտասան: Իսկ աստղն (որ) կայ ի վերայ կրկնարանութեան Որոգինէս և զոր 2. (= 70) քն թողին և այլքն թարգմանեցին. զրեաց զայն Որոգինէս, ոչ իրր զի պիտանացու, այլ զի մի՝ ապանիցենն Հրեայք ի Սամարոցիք թէ պակաս է հին զրեանն ի մէջ եկեղեցւոյ վասն բանիցն որոշելոյ և զայն յետ (յայտ?) աննէ թէ զոր օրինակ լուարուք բնութեան ի հաստատութեանդ թայց յարեզականէ և յամպոյ յածկին և յանէութիւն ոչ անկանին. այսպէս զօրութիւն աւելորդացն ծածկեալ է յեփեսեանսինցն: Իսկ յօրելիան է կէս զորոյ աս ի շեղ ունելով ի ներքոյ ստիքս, և ատտիկեցի լեզուան թարգմանի ձեզս. և եղաւ ի վերայ եօթմանսնիցն յաւելեալ բանիցն, և է՝ ազատութիւն. ախնքն՝ ազատեցաւ տարակոյսն վասն թերութեան բանիցն. Իսկ իմիմիսկոսն է՝ ի վերայ երկուս ստուգաց նշան. և ճիպիլիմ իմիսկոսն նշան ի վերայ զանազանութեան բանի, զոր այլ և այլ ազգ թարգմանեցին: Են և այլ արուեստս յիմաստնոցն գտեալ, բաղձական, ծիծաղական, ճարտական, վերջնզողական նշան կարգացմանս, զոր բնկալնս սուրբ եկեղեցի ի փառս Աստուծոյ, ամէնս (եր. 4-7):

Ասոր կը յաջորդեն յՆաւի Խաւս, մեծի անտեսեցիք և օղեգիք ասեալ (Սեւադի), Քաղալի, Գանիկիլի անտես, թերեմբէն անտես և անտեսեցիք զայց, մեծի մտաւն: Ամենէն ինչպիսեալն է Կաթիլիք: (եր. 7-11):

Վասպան վարդապետի մեկնութիւնք կը պատէ Լեւոնապիւս 11-րդ երեսները և կը վերջեանց գրէին ուս խաւրիքանութեամբ:

— Ընկառանաւանոց յայտոյ նոսապայքին շնորհաց սուրբ Հագոյն կարգաբեւան եպիսկոպոս ամենայն իմաստէք և զգալիք. և ի նմանէ նախախնաւ

մեալք կան ի կայի իւրեանց և լցեալ լինին ի նմանէ քարի պարզեօք. բոս աշմ թէ զերկիրն և զերկիր ևս լնում. և նա տալ կերակուր ամենեցուն և շունչ ամենայն մարմնոյ և ոգի ամենայն մարդոյ, զոր և սակ մարդարէին ևս արարի զերկիր և զմարդ ի վերայ նորա յերկուց շաղկապեալ մի կենդանի. յոգոյ բանականէ և ի մարմնոյ զործնականէ. մրոփն ընդ նրկշտակո ազգակցեալ և մրւոփն ընդ մարմնաւոր կենդանիսա՝ Վասն որոյ ի սոցանէ ոմանք մարմնոյ վիճակեցան ի կամ անձանց իւրեանց զնալով. որք մարմնոն և եթ անուանեցան, բոս աշմ թէ մի՞ մնացէ ոգի իմ ի մարդ յայդ վասն լինելոյ մարմնի. և ոմանք յնաւանդ ընտրեալք և յիւրոց յաժարելեանէ կամաց հոգեւորք կոչեցան. թէպէտ ի մարմնի պարտանշեալ է. ևն որք յորոժանէ ընտրեցան և են որք ի ազալութենէ կոչեցան և են բազումք որ յաւաղոյթն Եօրոց յաւաղնոցն և յգնակն (') ընտրեցոց է Դաւիթ մեծն, մանաւանդ ի վեր բան զրազումս, զի ոչ մի շնորհք հեղատ ի նա, ալլ՝ բաւում. թաղաւորական և մարդկան. և նաք բոս մարմնոյ որչափ ևս ասուծոյ կոչելով. և զի ոչ են քանք նորա բոս ալլոց մարդարէիցն, ալլ ասուել ոչեւ շահք բոլոր սեռո՝ մարդարէութեանս, որ ևսւանայ յոգին մեր իբր ի մէնջ առ Աստուած ելանէ զխնդրան կատարելով. եւ թէպէտ յալիւալլ տեսակ բաժանի բանք սորա, ալլ են ամենեքին ի կերպ ազոթից և ալլ բազում ի խորհուրդ մարդանալոյ բանին Աստուծոյ յիսկզբանէ մինչեւ ցկատարումն անորէնութեան նորա. եւս և վասն երկրորդ նորա զալստեանն. Վասն որոյ ի ազալութենէ մինչեւ ի լրումն կենաց զսա տեսալ ի բերան մանկունք և եկեղեցոյ և ամենայն հաւատացելոց ազգք նուազեն ի հալածումն դիւաց, պահապան անձանց, քննութիւն մեղաց և նանապարհ հանդերձեալ կենացն, որ տանի զմարդիկ առ Աստուած. եւ չիք ինչ տեսորինական խորհուրդ Բրիտանի և ասորիստութիւն, որ ասանց սորա կատարի ի ձեռս մեր. վասն որոյ ի յոնախման լնթեցմանց և գտալաց ամենայն

ումմի յալլ և յալլ օրինակաց. ի աղիաց և ի մամանակաց բազում ին բան սխալակն հուալմմի և ոյ որպէս ի Դասոյ զոր տեսալ մեծ վարդապետ նաւատեանց եկեղեցոյ յանն վարդապետ և արեւմտեան ձորալի ի մեկնոյց որոյցն զքեալեան և նաւատեանց զմեկնութիւն բանիցն ի նոցունց հոգեկիր մեկնողացն դիւրահաս ընթերցողաց և ուսումնասիրաց. Վասն որոյ յիտապի նորա արշնութեամբ Եգիպտ, ամէն. (եր. 203):

Բ.— Կեղեցաւորեան մեանակ մք. որուն խորագիրը չէ գրուած, բայց սապէս կը սկսի. «Նախ պարտ է Աստուածաբանաց քստանալ հաւատա ուղիղս» և կը վերջանայ «Եւ զմիտց և զգալութիւնս ի սէր Տեսուն քեւեռա և աներկիւց նշնա ի փառս նորա, որ է արշնութեան յաւանա, ամէն» (եր. 201-206):

Գ.— Կոչ մի կրօնական բարոյական ստանկն, գարեալ առանց բարագրի. Ակաւած՝ «Հաւատ հաստատուն մայր նրաժարման և հակառակն, որ յայտ է. և վերջ՝ «Բոկ անախտութեան ստացումն՝ կատարումն է սիրոյն. և կատարումն սիրոյն՝ բնակութիւն Աստուծոյ է. և անոր յաւանութեանս առ սուրբն որտիւ. զի նոքա զԱստուած տեսցեն, որում զառք յախեանա, ամէն» (եր. 206-208):

Դ.— Իրիքորի՝ առակիրի Երանան Բրտեցոյ և Բալ վարդապետի՝ համոռոս հուալումն յնակացն Սողոմոնի՝ ի յոստաբ բանից մեծին ներսէս, (եր. 209):

Յ.— Իրիք Ժողովողին (եր. 237-244):

Այս մեկնութիւնները կը վերջանան սապէս. «Վասն որոյ սուրբն Ներսէս Տառնեացի, ի Հոգւոյն Սրբոյ բնկալեալ զլուծումն մեկնութեան Աստուծոց, և զորով անչինջ յիշատակ թողալ մեզ ի փառս Բրիտանի Աստուծոյ մերոյ» ևւ. (եր. 244):

Ե.— Արիւծու, քաղաքիտի, հաւալուսան, փիւնիկի, մըջիւնի և ուշկալորդիք տեսն զարեւոյց, ասանց խորագրի (եր. 244-247):

Զ.— Անիկ արքան Մանակոյ Պարսի, զոր ետեւ սկսուած մէջ տեղեւն.

ընդին մերոյ է ասացեալ. Ես զայս քանս
գրեցի: Սկսում՝ «Այլ մեր գիտաւորու-
թիւն յազապս սրբութեան լերին է. որ
տեղի եղև երեսնամիս(ս) նշնութեան
սրբոյն և դիւր հանգստեան գերեզմանի
սուրբ մաքնոյն»: Վերջ՝ «Վկայիւք զոր
և սկսանիմք աստի, ուստի աղանելն
(պիտանելն Գ) արժան է»: (Եր. 303-307):

ԺԶ. — Քույսա առ Մանուկ քաղա-
ւորն եր: Սկսում՝ «Խոստովանիմք, որ-
պէս ուսար ի հարցն սրբոց զ՛որ յատ-
կութիւն»: Վերջ՝ «Երբեւ պատճառ տա-
լով իմաստն ըստ խրատու իմաստնոյն
իմաստանացոյն եւս յիշելոյ»: (Եր. 307-310):

ԺԷ. — Սուրբ Իւ իմաստն վարդա-
պետին Յովնանիի եղկուպոյն, առաքեալ
այլապիսի ասող, ի խնայոյ բարեպաշտ ի-
խանին Աղլոցի, ըստ նախադիմ օտպից
անց: Բայց եւ գտաւորս ցայս գրեցի
ասա: Սկսում՝ «Եղիպէս Ժողովոյն Եսր
արքի, որ լույս և քան: Վերջ՝ «Էնչ որս
և ես քաջառ անտարի և գտաւորս: Եր-
գիմ ցիտառ խոստովանութեան անցրա-
կան»: (Եր. 310-311):

ԺԸ. — Տիեզերայոց վարդապետին
Վարդանայ ասացեալ ի Կոստ, յայտոյ
սրբոյն Դովդայի Լուսաւորին: Բայց եւ
գալաթական գրեցի: Սկսում՝ «Երեւոյ
գտնապի քաղաքաւորս լայնարանայն
Պրիտատի կրէր յիշատակ և ճէ աշու-
քիկ: Վերջ՝ «Չարեքաւանեղոյց գիտ-
ապարն հայեալ և լաշխոյց, որով և ին-
քովնայ խղիւղան Էրիք և իտեղեղիցան
սպիկրք արքա»: (Եր. 312):

ԺԹ. Ասացեալ ի Յակոբ վարդապետ
յնուգոյցայոյ: Սկսում՝ «Յոր ասիցէ եր-
կաքանակն թէ զոս որ երկուք քննութեանց
միտալիսիս ի Գրիգորս, մի քննութիւն
ասեա: Երկու քննութիւն, երկ արպիւրի
կերպիւն և արիւնդիւն միտալիցան և
եղևն մի քննութիւն և կաւ՝ մի քննութիւն
գիշոյ եղևն որ մնայ մի քննութիւն միտալ
ասա՝ «Ինչ գի գիտալիցա: Վերջ՝ «Ճի
արա ինն մի է՝ լինաւանք ի գիտալ(ս)
նորս մի: և որոց իմանայ երկու: լին-
աւանք ի գիտալ նորս երկու: Գտնն որոյ
մի քննութիւն իմաստովանիմք քանին և
մաքնոյն, գի մի՝ երկու անգինք ի
եկրքս անցուցալ:

Ջայս աշուղէս իմա՛, ո՛վ սիրելի,
զի այս ըշտապով եղև վասն Էրարկու
Յովնանէս երիցու, որ ասաց թէ մի
քննութիւն գիշոյ եղև: (Եր. 312-314):

ԺԼ. — Կանոնն սրբոյն Բաբոյի առ
Ալիսկոս. Գլուխ ԾԱ. Կամ «Դիւր կամ
նախան մեծի գիտնեւորի և եղիպիտոյն,
սապկտի Բարսղի, առ ուսարքն Յկիցիքոս
Լիկոնացոյ կախկոպոյն: քան ԾԱ. Ե.
(Եր. 315-322):

ԺԽ. — Սրբոյն Դիոնիսիոսի Արե-
նացոյ կախկոպոյն, Բան Ա.:

— Յովնանեմ Երուսաղէմացի եպիս-
կոպոստոյն: Գլուխ Ա.:

— Հիպոլիտոյ սրբոյ քան ի Յուսէն
և ի սիրտութիւն Յեսու:

— Նեփառեալ Լուսմայ եպիսկոպոսի,
Գլուխ Ա.:

— Մկիթանի եպիսկոպոսի, քաղա-
սո Տրիպիս, Գլուխ Ա.:

— Սրբոյն Արամայի մեծի, Բան Ա.:

— Սիւնիսմանի, ի Լափայ ասե-
աւորանի սնկնութիւնէն:

— Ի Սեկրասայ:

— Սրբոյն Դիոնիսիոսի Արսապացոյ
եպիսկոպոսի, յաղապս Առաւանանքին:

— Մանուկի.

— Կլիմայ Լուսմայ եպիսկոպոսի:
(Եր. 322-324):

Ի. — Կանոնն երկուրդ նիկիականի,
զոր Կղևն ՅԺԼ. (— 318) կախկոպո-
սանք կրկնաքանակով կարն ի կորնու-
(Եր. 321-328):

ԲԱ. — Կանոնն սրբոյն Դովդայի ասե-
նելոյն Հայոց Գլխ. Լ. (Եր. 328-329):

ԲԲ. — Յովնան իրանապետական
եռանելոյն Գրիգորի Աստուածաբանին,
Աննիանոս եպիսկոպոսի յաղապս ուր-
գաքիտո Լուսաւոր և աղաշխարհութեան
յաւնցաւորաց. Գլխ. Լ. (Եր. 329-332):

ԲԴ. — Բան կանոնակաւն (Աթանասի),
Գլխ. ԶԼ.:

«Ի մասնաւորին յաշխմի երեւեկաւ
այլ մի Գրգորս անտաւ արխանտ ի Կա-
պապոզիկոյն, և ասեալ յնդիտանդիտ
շփոթէր և շարժէր գրգռաւն և անդին
իլիսանքն քաղաքին. զոր մերեւոյն էր
յեկեղեցոյն երանելին Աթանասիոս.
Հենեալ լինին յաղապոյն և յարա-

ցեալ ամբոխ սաստիկ ի վերայ սրբոյն Աթանասի հալածական անէկն ի հայ-բաղեսական աթոռոյն, սակայն մեծ մասն քաղաքին զիւղքն (զիւրազարձ? տիւազարձ?) լինէին յազանդոյն: Իսկ ամբարշտն Գորգիոս մեծամեծ իշխա-նացն դասիւ ժողով արարեալ ի հոշա-կաւոր քաղաքն Միկելեայ, զհայհո-յութիւնն Արիոսի հաստատէր. իսկ երա-նելին Աթանաս յորդարուիս արտասուօք դռէր առ Աստուած՝ յատարութեամբ սրբոց նշնաւորաց և քաղամ միայնա-կեցաց: յորոյ մէջն ընտելեր ասքին: և վաղվազակի բաւառայր ի մէջս: Իսկ ասքին Աթանաս գտանայր յաթոս իւր

և յատարք վարդապետաթեմար իւրով անէր զմիջորեայն ի հաստաց հշմար-տաթիւն, աւանդելով ձկնգիծոյս գլուխ, ջակահն և զգագաւախանականն, Բան կանոնական զուրի 22. (Եր. 334-336):

ԻԴ. — «Անիւսահեոյ վարդապետ Աննացոյ թարգմանեալ գալս ի Լաթի-նացոց գրոց ի հայս, ի խնդրոյ հարց և եղբարց միանձանց կրօնաւորաց և միա-ն-գամ եղևոցն ի սուրբ յԱթոն էջ-միաննի. և անուանեալ զսա կոչութեամբ ԳԻՐԲ ՀԱՅԵԼԻ ՎԱՐՈՒՅ և բառ հայոսմ» ՀԱՐԱՆՑ ՎԱՐՈՒՅ. (Եր. 341-407): — «Վերջ է գրգոյսս:

ԹԻԻ 75

ԼՈՒՍԱԽՈՐՈՒԹԻՒՆ, ԽՈՍԱՅՎԱՆՈՒԹԵԱՆ

Թուլք՝ 1126 Երես: Լիւնուրին 21,2 x 15,7 ս.մ.: Լիւնուրին գրութեան՝ 15 x 12,5 ս.մ. (գրեթէ): Տուր՝ 24, երկ-սիւն, իւրաքանչիւր սիւնակ 5,5՝ կարմը-բազելոզ գծուած: Թերք՝ 102. (= 48): Խէ.Րդ թերթը, որ կը բովանդակէ գրքին ցանկը և Կոլոտի յիշատակարա-նը, փոխանակ գրքին վերջը գրուելու, սկիզբը գրուած է: Նիւր՝ հասարակ, չկոկուած, աղտոտ գունով թուղթ մը: Գիր՝ նոսր, որ ալ շեղագրին կը միտի: Խորագիրք և զլլազիրք՝ կարմրազելոզ: Կիսախորանի պէս բան մը գծել ուղած է գրիչը՝ մելանով և կարմրազելոզ՝ բուն գրքին սկիզբը (Եր. 13): Դասակ մնա-ցած են: քաղքի աստձին և վերջին թուղթերէն, 12 երեսք: 1123 երեսի երկրորդ սիւնապէս և 1124 երեսոյ Կազմ՝ կաշի-փայտ: Հնիցմակ՝ Լուլիկոս փե-փիլեան, ի պէժուս՝ 1586: Թարգմանիչ՝ Ղուկաս վարդ. Աբրահամեան (ձարբերդ-ցի)՝ 1725: Աւագին ուլիակիմ ռէր՝ Կո-լոս Թովանեկոս պատրիարք:

Չեռագրիս մէկ արքիւ պիւնակը տե-

սանք արգէն՝ թիւ 49 ձեռագրին շէնքոյ: Կոլոտի ծանօթ յիշատակարանը հոս ալ կայ, շատ փոքր պէսպիսոյթով (variante) արգիւնք զազափարոզներու անուշադ-րութեան:

Չեռագրիս գրիչը, գրութեան թուա-կանը, տեղը են. են. շեն նշանակ-ուած: Անտարակոյս նշանակուած պիտի ըլլային, բայց ապականիչ ձեռք մը՝ զմելիոզ կտրած հանած է երկու թուղթ սկիզբէն և երեք թուղթ ալ վերջէն. հարկաւ ուրիշ կարեւոր բաներ ալ պի-տի ըլլային այդ գողցուած թուղթե-րուն մէջ:

Թիւսն 11 երեսի երկրորդ սիւնա-պէս վարքի կոզմը: Կոլոտի յիշատակա-րանէն հոսքը. աթանակին կնիք մը կոխ-ուած է, որտեղ տպագրիչ գրեթէ ԿԳԽԱ-րոս վարդապետար միայն յու կը կար-գացուի: Թեաեպետ յուսն չէ: Հա-լանարար՝ Թիֆլիզցի Պետրոս վարդա-պետն է այդ, որ վերջին ստացողը կըսէ է ձեռագրիս:

Հ Ա Ի Ա Բ Ա Ծ Ա Ծ

Քուրբ 232 երես: Մեծութիւն 21,7 × 15,2 ս. մ.: Մեծութիւն գրութեան զրեւթէ 13 × 9 ս. մ.: Տող 23: Քերթ Ժ. (= 10): Նիւթ՝ հաստ, կոկուած և տողաշարուած թուղթ: Գիր՝ նուար: Խոսքիւրք և պատկերք կարմիր (մութ կարմիր և սուր խառն): Քանի մը հատ ալ չյաւնողած բռնագիրներ կան: Դասարկ մեացած են, բացի դուռնուր պահպանակներէ, 2 երեսը և 229-232 երեսները: Կազմ՝ կաշի-փայտ, զարդարուն կազապարտի: Լաւ պահուած է ձեռագիրս, թէև ցեցեր ծակէկեր են: Գրիչ՝ Պետրոս: Տիր՝ Ղալուստի Սարգիս:

Ձեռագիրս հաւաքածոյ մըն է ալ և ալ ներթերու, որոնց ցանկը դրուած է գրքին սկիզբը (եր. 1): Բայց մենք ձեռագիրս բովանդակութիւնը կը նշանակենք այստեղ բուն խորագիրներուն համեմատ:

Ա.— Յաղագս զայստեան Նեոն, սրբոյն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոս ասացեալ. (եր. 3-11):

Բ.— Վասն աւագակացն. (եր. 11-12):

Ճ է. բան խօսեցաւ Քրիստոս ի խաչին այս է. (եր. 12):

Դ.— Այս են բանք Առաքելոցն. (եր. 12-13):

Ե.— Պատմութիւն Մովսէս մարգարէին. (եր. 13-14):

Ն Մովսէս, որ գրեաց զԵ. փերթ օրէնքն և զՅոնն (եր. 14) և ուրիշ գրողները կը յիշէ:

Ե.— Վասն տանարին Ը. նշանացն. (եր. 14-15):

Զ.— Ի Ներսէսի (!) պատուական հայրապետի Արարեալ պատմութիւն սուրբ թագաւորացն: Որ յայտնելոց են և վասն ազգին նկատողաց, որ առնելոց են բազում չարիւս: Եւ վասն պիղծ և անմարտի Նեոնին, որ յայտնելոց է, և զարձեալ կործանելոց է զօրութեամբ սուրբ խաչին. վասն անեղ և սոսկալի զայստեան որդոյն Աստուծոյ, և վասն յարութեան մեռելոց և հատուցման ար-

դարոց և մեղաւորաց իւրաքանչիւր գործոց: (Օգեա (օգնեա)՝ նոյն Աստուած. գործս ձեռաց մերոց ուղիղ արայ Տէ՛ր). (եր. 15-44):

Է.— Խաղաղութիւն թագաւոր կոչեցաւ. (եր. 44-47):

Ը.— Նոյն պատմութեան շարունակութիւնը. (եր. 47-49):

Թ.— Այլ պատմութիւն զեղեցիկ.— «Ի ժամանակի մի իսովինոպ (սինոպ ?) քաղաքի, ի թվին ԶճՂԷ. (= 697), եկն նաւ մի ի ծովուն, որ կայր մարդ մի երեսն խառտաւէր, զէտ կրակի աշրած և երկր զխմածի քար ծախեց, և շինեց նաւեր և վարանց վարպետս նաւավար և զնեց շատ ծառաներ և զնայր ի ծովն ի շուրջ զայր Գ. (= 3) ամիս և ալ վերջաւանայր և ամբիթեար լայրս սկստածոք (եր. 49-53):

Ժ.— Պատմութիւն քաջ Լիպարեալին. (եր. 53-59):

ԺԳ.— Արեգի Զ. և Մարտի ԺԴ. վարք և յիշատակ սքանչելի առն Գրիգորի պապին Հոռմայ. (եր. 59-76):

ԺԸ.— Պատմութիւն Եսթեթայ. (եր. 79-114):

ԺԹ.— Նախադրութիւնք Յուդիթայ. (եր. 114-165):

ԺԴ.— Նախադրութիւնք Տօքթիթայ. (եր. 166-199):

ԺԵ.— Դանիէլի դատաստան Շուշանայ և ծերոց. (եր. 199-206):

ԺԶ.— Դերք Հոռթայ. (եր. 206-217):

ԺԷ.— Տեախ Սողոմոնի. (եր. 217-220):

ԺԸ.— Պատմութիւն Մովսէսի նախամարգարէին. (եր. 220-228):

Յանկի մէջ երկու զուլա ալ նշանակուած է, բայց կը պակսին ձեռագիրս մէջ. այդ զուլաներն են:

ԺԹ.— Պատմութիւն Հայոց թագաւորաց:

Ի.— Յաղագս զմայրին (!) սրբոյն Գրիգորի:

Այս գլխուն վերջին խոսքերը — «եւ աշուղէս թէպէտ ի գին Յաջողեաց Յաղթեաց, այլ և ամենայն միայնակեացն է ընդդէմ»:

Զ.— «Առթին Յունանու Դամասկացւոյ, վասն որ ի Գրիստոս երկուց բնութեանց, և այլ ամենայն բնութեանց

ինչեմբեանց ամենապէս» (Եր. 177-208)։

Ը.— «Առթին Յունանու Դամասկացւոյ, պատասխանիք առ Լույս, քանց համատեսակըն» (Եր. 209-277)։

(«Վերջ գրողն, Յովնանու Դամասկացւոյ»)։

ԹԻԻ 78

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԴԱՄԱՍԿԱՍԵՒ

(Համառօտութիւն հոգողութեանց հոկտորից եւ ասանդութիւն ուղղափառ հաւատոյ)

Թուղբ՝ 392 երես։ Մեծութիւն՝ 21,5 × 11,8 ս.մ.։ Մեծութիւն գրութեան՝ 14,7 × 9,2 ս.մ.։ Տողք՝ 25։ Թերթ՝ հանոնաւորապէս չեն նշանակուած, մինչ Յրդ թերթն նշանակուած է և ամէնէն վերջն ալ գրուած է 16 թերթահամարը։ Նիւրհաստ, կոկիւած և տողաշարուած թուղթ։ Դիւր՝ ռօտը։ Խորագիր — գլխագիր՝ կարմրադեղով, ինչպէս նաեւ լուսանցքի գրծերը։ Ձաքղագիր՝ ալ կան, բաց կարմիր և կանաչ գոյներով, բայց անարուեստ արտագրութիւններ են։ Լուսանցադաղ մըն ալ ունի ձեռագիրը, ինչպէս նաեւ ուրուագծուած կիսախօսքանք, բայց զեղարուեստական նշանակութիւն մը չունին։ Դասարկ է, բաց ի կարմիր, պահպանակներէ, վերջին երեսը։ Ընդօրինակուած 1712ին։ Կազմ՝ կաշիփայտ, զարդարուն կաշապարով, ճաշակաւոր կազմ, թէև խախտած են քանի մը թերթիկը։ Շատ լաւ պահուած է ձեռագիրը։

Մատենան է։

— «Արրոյ և Աստուածազգեաց հօրն Մերոյ Եզդիսեան Դամասկացւոյն, հեմառասնից բուն ի տաղութեանց հասօրիցն, զնոցայն հանեալ ասելով եւ ի բաց քողեալ զհակառակաբանութիւն այլոց եւ բնյութաբան առասպելսն, եւ զայն յիշելով, զոր բնդունի եկեղեցի

սուրբ» (Եր. 6)։ Հմմտ. թ. 56 ձեռագրի, Բ. մասին հետ։

Մանօր. — Յանկը և զուխներուն սկիզբը գրուած բուն խորագիրները տեղ տեղ տարբերութիւններ ունին, հաւանարար գրչի խափութեան արգիւնք։ Այնպէս որ կէ. զլիսուն խորագիրը «Վասն ազգից Տեառն մոռցուած և յաջորդ զլիսուն խորագիրը գրուած էր ատոր տեղ»։

Դամասկացւոյն զործերը կը վերջանան թարգմանչին շատ կարճ յիշատակութեամբ, և ետքը գրչին յիշատակարանովը։

Թարգմանչին յիշատակութիւնը կարմրադեղով գրուած է բոլորովին։

— «Կասառումն վաստակոց Յոնանու Դամասկացւոյ, կողեցելոյն Մանսուր. համառօտ ասացալ նորոյ շնորհաց աւանդութիւնէ։ Եւ թարգմանցեալ ի Սիմեոնի (Սիմեոնի) ի Վրաց լեզուի ի նոյ բառ»։

Պատասխան

— «Փառք փառաւորեալ անբաժանելի սուրբ Երրորդութեանն Հօր ամենակարօղի և Որդւոյ նորա Միածնի և սուրբ Հոգւոյն ի նոցանէ՝ ելողի, այժմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից ամէն»։

Վկայաւորի յիշատակարանը — օճա-
մի հազարերորդի հարիւրերորդի Աս-
տուծոյ մեջոյ և Տեանն Յիսուսի Գրիս-
տոսի դաշտահանն. և հինգհարիւրերոր-
դի յիսններորդի ի մերովն թուականու-
թեանն, և յեօթն և տասններորդ ամի
Թաղաւորութեանն Կոմնոսի Ալեքսի
Բնակալի, եւ Գրիգորիա, որդի Գրիգորի
Մաղխարոսի հայկազունոյ, ըստ աշ-
խարհի Պարբե, ըստ ժառանգականու-
թեանն Պալլաիլի, ըստ զեղբնորոց լին-
ելոյ յազգէ Արեակունի, որ և ողորմու-
թեամբն Աստուծոյ, կոչեցալ զիտապե-
տութիւն ազգանազանս (sic), ի բնիկ
Աթոռ Հայրապետութեան նախնեաց
իսոյ, և բազում նեղութիւնս կրեալ մեր
յայտաւոր ազգաց հեթանոսաց և ընա-
կաց: Եւ ապա յառաջառացեալ յամոզ
հասար ի Սարգ Լեւոն, զոր Սևառ կո-
չեն, ի մեր սեպնական և պարզեական
եկեղեցիքն յուստն սուրբ, զոր ըստ
ասորի արարատոյ Պառլամոյ կոչեն, որ
Թաղաւորութեանն Սեւակունի Եւ Եւ
միջ ամի Թաղաւորութեանն, զազգե-
նեցի զպարսկականութեան մեծ և ուշանա-
լի աստ Սասանեայ Կոնստանտինոպոլսեայ
Պատմեթիսիզոյն Կարապետ, ի ձեռն
ամս 23 — որով անունն Էլ Թաղաւորաց,
ազգայ յին ևս ապա՝ եւս վերանի աշ-
խարհի զսոս ի սուրբն և յառաջեցի
բայիցն եւ բարիցն առաջին քաղաքաւոր-
ցեան ի ձեռն Թաղաւոր Կարապետեայ,
որ սկսուլ եւ վարժուլ եւ ընդ մերով ձե-
ռաւոր:

Արդ՝ որք մտադրութեամբ ընթեր-
նուք զգալաւ արքայն եւ կամ ընդօրինա-
կէք զընթերնամբ, ազգիկց մասին ար-
մանաւորեցէք զսահասարակ աշխա-
տողքս: Որպէս զի ազգիկք արքայ հա-
րաւեալսին ընկալցուք մասն ի յարու-
թեան նորին:

Այդպէս ազատեալ զօրքինակազմից զմոռոզ
և հրամանաւ պատուիրաւնի աւանդեալ, մի-
ոք իշխեցեալ հաստանել զյիշատակարանս
աշխատողացս, զի մի՛ ինքն ջնջեցի ի
զայստէժեմն Կենացս :

— «Գրեցաւ պատմութիւնս երանե-
լոյն Յովնանու Ռսկերերան վարդապե-
տի, յամի ներածարմութեան Տեառն

1709, *Basilhope* S. *Annandale* *phreth* Skr
 10 2

Գ. — «Աղօթք սրբոյն Յօաննու
Աւետարանչի, ասացեալ ի ժամ մահ-
ուան իւրոյ:

Թարգմանեցեալ ի մեկնեցեալ ի
Ներսէսէ Լաթրբանեցոյն:

«Լըր քնդ Էդրաբանն ի ծանօթ մեկ-
նաթիւնը. (Էր. 182-229):

Գ. — Աղերակուր Յանանայիցն:
Այս մասին սկիզբը գրուած է հե-
տևեալ յառաջաբանը.

— «Արեւիկայի եղբայրք ի Քրիստոս
Պատուելիաց Քահանայից, Ողջոյն:

Ձեռքն զարկեցեալ ի Դիրստոնէ յերկիր, ցանկամ բորբոքել յոգին ձեռքն զարագադրածութիւն քնուիկեան իւրոյ յարատեցեացէ, փոքու իմն կաշմի՛ր, ցանաւառն մեծամեծն չրդեհելով, զտնկիկեացաւն առեւ ի մարդիկս յաշխարհէ, և մարմնոյ, և ի սաստանալէ, աշխարհն զմոյտութիւնս ողկկանն և մարմնականս: Ճաշն սակս՝ զփութիկս զայս պիտոյիկս, բարզմանցի ի լաթիեանիմե, և բնծայեմ զոգ տեւելալով իբր զկաշմակ իմն չրոյ՝ ձրալով ի ծոցս արտից ձերոց, որպէս զի իւրաքանչիւրսմ աւուր, զտնկ զպէ և եկի զյուսի սովորին ընթեռնելով, յազգութեանն և յիսկականն աշրեցմանէ սորին, ընդ ոստնուցոյք ի քոյոյ անհոգեմանն և պղերգութեան: Եւ իբրեւ զհամազանս իւրարեկ սովեցելոյ ողբով՝ ծաշակիցէք ի պարտապանն նորդեցմանն հոգոյ, յիմացումն մեծ յարգութեանն առեցելոյ պատուոյք ի մատակարարութիւն այրմանապէս քահանայադրածութեան, ի սպումն (ի սպումն ?) մոլորեկեանց և յուղացալից արտառադրութիւն կենի ի վարդոց, բոտ որում յանդէ կացութեան ձերոյ, առ ի վազման վարձրեկալու լինելոյ ի ծաշապաղուն քահանայապետան: Բանդի համառասարար յարկեցեալ, պարունակէ յինքանս

ուսանալու մարդից ժողովուրդ, որք վերա-
բերվին առ սոյն աշխ վաղճան, պարզու-
արդեօք յստակիւ և անպանճելի շա-
րադրութեամբ, վասն հեշտակի հասկա-
նալոյ բնակից բնիկացոյցաց Արցախեան

չէ փոխթ հիւանդին եթէ իստոյութեամբ ղեկըցն քաղցունք կամ հեշտալիք իցեն։ Այլ զի զախան բուժեացեն զյաւելուածս բազազրութեանն արտաքսելով։

Ընկալարուք ուրեմն սիրով զնուէրս իմ, ե ի զործ անէք ըստ արործակաց ձերոց, որքան պետն պահանջեսցէ։ Եւ միշտ շահեալիք զնպաստ իմն ի սմանէ, ազօթեալիք ե փասն իմ Վարդանայ վարդապետի, ծառայակցի ձերոյ, զայս անգ ընծայողիս. կեցջիք ի Տէր»։ (Եր. 229-230)։

«Կերակուր Քահանայից» կը գրաւէ ձեռագրին երկրորդ մասին 230-268 երեսները. նիւթոց ցանկը զրուած է գերբը՝ (Եր. 268-269), հետեւեալ կերպով.

Գլուխ 1. Յաղագս արքայականի արժանապատուութեան Քահանայից։

Գլուխ 2. Քահանայք են առաւել քան զմարդիկ, են հրեշտակք։

Գլուխ 3. Քահանայք են բարեկամք ե սիրելիք Աստուծոյ։

Գլուխ 4. Քահանայք են Աստուած։

Գլուխ 5. Արժանաւորութիւն քահանայական զգացմամբ ե հեղինակութեամբ հարց սրբոց ապացոյցանի։

Գլուխ 6. Ի բանից արդոյն Զօհանու Ոսկերեւոյնն, ցուցանի արժանապատուութիւն քահանայական։

Գլուխ 7. Ի բանից սրբոյն Սղոստիճոսի վերահաստատի արժանաւորութիւն քահանայից։

Գլուխ 8. Զարմանալի միաւորութիւն Քրիստոսի ընդ քահանային ի սրբոյ հաղորդութեան։

Գլուխ 9. Ի՞նչ ո՞րքան անձկացելս տրի համար ի քահանայից յատուրն դատաստանի։

Գլուխ 10. Ի՞նչ ո՞րքան կատարելութիւն ե արբութիւն պահանջի ի քահանայէ։

Գլուխ 11. Քահանայիցն յանցանք, որքան ծանրաբար նեղեն զԱստուածային մեծափայլութիւնն։

Գլուխ 12. Ո՞րքան անաշտօրէն պատժէ Աստուածն ամենակար զմեղս քահանայից։

Գլուխ 13. Վասն այնորիկ անաշտօրէն պատժէ Աստուած զյանցանս քահանայից, փասն իմ Վարդանայ վարդապետի, զնպաստ իմն ի սմանէ, ազօթեալիք ե փասն իմ Վարդանայ վարդապետի, ծառայակցի ձերոյ, զայս անգ ընծայողիս. կեցջիք ի Տէր»։ (Եր. 229-230)։

հանայից, փասն զի նոքա են վէճ գայթակղութեան ե պատճառ մեղաց ժողովրդեան։

Գլուխ 14. Կուռն Զանիւ զհոգ անձին ունեւոց են քահանայք, հանդերձ պարտաւորութեամբ տալ զինքեանս ժողովրդեանն, օրինակ առաքիներութեանց։

Գլուխ 15. Գրտութիւն որքան հարկաւոր իցէ քահանայից։

Գլուխ 16. Անմարբութիւն ո՞րքան զազրալի անօրէնութիւն իցէ ի քահանայս։

Գլուխ 17. Հետեւի նոյն առարկութիւն։

Գլուխ 18. Հոգուհակութիւն ծայրագոյն պարտ է առ ի պահել զողջախոհութիւն։

Գլուխ 19. Քահանայք պարսին պարապիլ ի հոգւոց աշխարհականաց. զի ազօթից, ուսմանց, բանին Աստուծոյ, խորհրդոց ե զործոց բարեաց զիցեն զՋան։

Գլուխ 20. Պարտականք են քահանայք պահել զազրատութիւն ե խորշիլ ունելոյ զինչս։

Գլուխ 21. Քահանայք որ ունին զհոգս եկեղեցականս, զորպիսի պարտաւորութիւն ունիցին։

Գլուխ 22. Տենչ արժանապատուութեանց ե իշխանութեանց ե քանդումն ե աւերածութիւն եկեղեցականաց։

Գլուխ 23. Խոսակցութիւն Քրիստոսի ընդ երանուհւոյն Պրիմիթիւայ։

Պրակ 1. Յաղագս պակասութեանց, որք հանդիպին ի մատուցման պատարագին։

Պրակ 2. Յաղագս պակասութեան նիւթոյ։

Պրակ 3. Յաղագս պակասութեան հացին։

Պրակ 4. Յաղագս պակասութեան զինոյ։

Պրակ 5. Յաղագս պակասութեան ձեւոյ։

Պրակ 6. Յաղագս պակասութեան պաշտօնէինս։

Պրակ 7. Յաղագս պակասութեան զխաւարութեանն։

Պրակ 8. Յաղագս պակասութեանց տրամադրութեան հոգւոյ։

«**վրտ**
Բազմազ յատմող «**զվարթեմտել** ոսկե
զվմարտեմտի «**զվարտմար** ցտփզթ իզմ
ժտեղեկ **դ** (ճշր իզմ ժտեղ ժար) իզր
ստ միզ զժմզիզ զզրե իզտաշ իշ Լուզմե մա
(վրշնեռարամզ զվժմոմվմտտե) վրշ տե
Բամզր մոշ վզր վզարտմաշ սոմ (01 =)
• ք տմող (8111 =) • **շեշթ** —

• **շ** զշմե մզտզմաշ
Լո զզվժնիտտաշմվ Լո զարամե Լոմի
զվոզմզ զվժմզ զվժեմի զվժտաշ
• **մզզզվժնիտտաշ** **դ** զտի մզզ
• **զվժնիտտաշ** զշմե կոմ մվ իզտ իզտ
• **շ** զտեղա զշմաշ զվժմոմվտտե մաի
• **տե** զտզմաշ զմիտաշ — **«ժոցա**

(**ի** Բարաիշ **շ** զա
• **ժժժ** Լո զտմիտտաշմվ Լո մար զվաշ
ձվմա **դ** մզտիտաշ) «••• Բամզր զվժնի
ձի ձի մզզ • **զարտտա** Լոմաշ զտեմի
ձվր ունեղաշմաշ զա զարտմի մ ստ
• (շեմաշ իզմ Լոմաշմաշ) Լոմաշմաշ
ցլմաշ զեմաշ մ • Լոմաշմաշ զիզ զիզ զմարա
• **ա** (մաիտաշ) Լոմաշմաշ սոմ մոմտեմա
• **ի** մզ **դ** Լոմաշ սոմ Լոմաշմաշմաշ • **զ** Լոմաշ
• **Լոմաշ** իզաշմաշմաշ **դ** վժմոմվտտե Լոմաշ
Լոմաշ զաշմաշմաշ մ • վաշմաշմաշմաշ
զվժաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ • **Տ** • **շ** Լոմաշ
ձմաշ **դ** իզաշ մաշմաշ մ զվաշմաշմաշ
• **զ** Լոմաշմաշմաշ • **ա** զաշմաշմաշ
• **մա** մաշ Լոմաշմաշմաշ Լոմաշմաշ —

• **զ** Լոմաշ զաշմաշմաշմաշ
մվ իաշմաշ կոմ մվ ձմե մի զաշմաշ
(**Ս** • **մ**) մժաշ Լոմաշմաշմաշ զշնիզտե
զվաշմաշ • **Մ** • **զ** զվժմե Լոմաշմաշմաշմաշ

ԳՐԱԴԱՐԱՆԱԿԱՆ

(181-181 • **մ**) • «**վարտաշ**
զարաշտ ստ ժաշտաշմաշ — **Մ**

(181-181 • **մ**) • «**վարտաշ**
• **ա** զաշմաշմաշմաշմաշ ժաշմաշ **դ** Լոմաշմաշ
տաշ զաշտաշ ժաշմաշ մե • **մ** զվժմաշ զլոմ
• **ա** Լոմաշ մա ձ մա — **Մ** Լոմաշ
(181-181 • **մ**) • **զ** զաշտաշմաշմաշ զաշմաշմաշ
Լոմաշմաշ մ Լոմաշ — **Մ** Լոմաշ

(181-181 • **մ**) • «**Լոմաշ**
Լոմաշմաշմաշ Լոմաշ մաշմաշմաշ • **Մ** ձ
Լոմաշ **դ** Լոմաշմաշ • **Լոմաշ** Լոմաշմաշ
մաշ Լոմաշմաշ — **Մ** Լոմաշ

(181-181 • **մ**) • «**վարտաշ**
զաշմաշմաշմաշ ստ • **ա** Լոմաշմաշմաշ
զաշմաշմաշ Լոմաշ Լոմաշ — **Մ** Լոմաշ

(181-181 • **մ**) • «**Լոմաշ**
• **ա** Լոմաշմաշմաշմաշ ձաշ զաշմաշմաշ
• **ա** Լոմաշմաշմաշմաշ — **Մ** Լոմաշ

(181-181 • **մ**) • «**Լոմաշ**
Լոմաշմաշմաշ Լոմաշմաշ — **Մ** Լոմաշ

(181-181 • **մ**) • «**Լոմաշ**
• **ա** Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշ

• **ա** Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

(181-181 • **մ**) • «**Լոմաշ**
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ
Լոմաշմաշմաշմաշ Լոմաշմաշմաշ

Թ Ի Ի 80

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Մ Ո Յ

(Մեկնութիւն Սահմանաց՝ Առաւել վարդապետի, Սեփանոս Լեւոյի, Սիմէոն Զուգայիցի ևւն. ևւն.)

Թուղբ՝ $266+49+49+118+180=662$
 երես: Մեծութիւն՝ $21,2 \times 15,5$ ս.մ.:
 Մեծութիւն գրութեան՝ $15,8 \times 11$ ս.մ.:
 Բայց հաստատուն չէ այս չափը ձեռագրին բոլոր մասերուն մէջ. Տղբ՝ 31-32 (Ա. մասին մէջ), 25 (միւս մասերուն մէջ) երկսիւն: Թերբ՝ ժԱ. + ժԱ. = ԻԲ.:
 Միայն առաջին մասերուն թերթնայն մարտերը գրուած են: Նիւթ՝ ալ և ալ հաստութեամբ, ողորկութեամբ տողաշարուած թուղբ մը: Պիւր՝ նստը, ալ և ալ գրչէ ելած: Խորագիրք և սկզբագիրք՝ կարմրադեղով, ինչպէս նաեւ սիւնակներ: Դասակ մնացած են սկիզբէն երես 1-2, 15րդ երեսին Բրդ սիւնակը, երես 262-266 (աստեք Ա. մասէն), երես 31-32, 40-49 (երկրորդ մասէն), երես 47-49 (երրորդ մասէն), երես 117-118 (չորրորդ մասէն), երես 137-140 և 178-180 (վերջին մասէն): Վաղ՝ կաշի-փայտ, զարդարուն կապաւարտով: Յեղը սկսած է ապակեանէ և ապիրատ ձեռքեր ալ թղթեր կտրած հանած են սկիզբէն, վերջէն և մէջտեղէն ալ:

Ձեռագրին ամբողջին համար կը պահանջէ կարեւոր յիշատակութիւններ:

Ձեռագիրն կը բովանդակէ իմաստասիրական կամ փիլիսոփայական ալ և ալ գործեր:

Ա. — «Տէր Առաքելի եռամեծ և քաջ հետորի և աշխարհի փիլիսոփայի, աշակերտի երիցս երանելոյն Պրիզորի տիեզերալոյս վարդապետի, արարեալ բանս խրատականս, ողեշահս և հանձնարս իմաստայնաց, ի Մեկնութիւն Սահմանաց Պրոց, ի յիշմանովնայն ոմանց բանասիրաց եղբարց հարազատաց նորին աշակերտաց»: Այս խորագրին տակ նախերգանք մը (եր. 3-15): Բուն գործը — «Նորին Տէր Առաքելի հոգեւորոց հայրապետի, վասն Սահմանացն Դաս-

թի քաղութանս — կը գրաւէ 16-261 երեսները. (համա. թիւ 64 ձեռագրին հետ):

Բ. — «Ի զորոց պատշառաց Արիստոտէլի, կամ որպէս ոմանց թուի Պրոցի» (եր. 1-30):

— «Ի յատկութեան գրքոյ տըսինքն՝ թարգմանողի և գլխողի.

«Ի թարգմանեալ է երբայն և ցեղեցկայարմար զրգուկս ի լատինական և հայ բարբառ, ձեռամբ ուրում Անգի Սեփանոսի կրօնաւորի, ի յողորտ և ի վաշխումն Երրամիս քննեցողաց. զի վաշխելով զսա, փաստարեւելն գրաւիւղն շնորհաց, աշխնքն՝ զսուրբ հոգին Աստուած, որ ի շորէ Լուսնէ և ի ձեռն Որդոյ բաշխի յարարածս, որ է էակից և փառակից Հոր և Որդոյ և զմիութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն փառաւորեացն, աթմ և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն» (եր. 30):

Գ. — «Արիստոտէլի յաղագս տառքիւնութեանց, առ մեծ արքայն Աղեքսանդր» (եր. 33-39):

Դ. — «Համարուս հաւաքումն վասն մարմնոյն և հողոյն և յորոց բաղկանայ մարմինն, ի Սիմեոն Զուգայիցալ Հայր զարդապետի» (եր. 40-42):

Ե. — «Մտորոգութիւնք Արիստոտէլի: Երես Բուն: Դր. 43-45»:

Զ. — «Յազագա Լուսնի յոյն» (եր. 46-47):

Ը. — «Յազագա Աթիկորդ զորոց Ֆիդիքայականացն Արիստոտէլի և կամ բանականաց» (եր. 48-136):

Ը. — Առանց խորագրի երկուս երես (111-142) գրուած մը սա երկու հարցումներուն վրայ.

— «Զի՞նչ է կէտ, զի՞նչ, մակերկնայի՞ն մարմինը:

— «Զի՞նչ է անյայտ նիւն և աս-

տի՝ բաղկանայ գիծն, մակերևույթն և մարմինն»։

Թ.— «Անկատուն Արիստոտելի»։ (Էր. 143-145)։

Ժ.— «Դասի ժիլիսոսփայի Առանձնից, թէ զի՞նչ արդեօք է սահման, Ստարոգալիսն է և ստարոգրական սահ-

ման։ Եւ կամ ո՞չք ի սոցանէ զայս ոմանք վիճակեցան ի գոյիցն»։ (Էր. 147-154)։

ԺԱ.— «Սահմանք իմաստասիրին Դասի, իմաստասիրական հարցմամբն»։ Այսուրեւական կարգով իմաստասիրական բառերու մեկնությունն։ (Էր. 155-177)։

Ք ի ի Ց

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Ծ Ա Ց

(Ի. Նիսացի, Քսկնալ Աղուինացի, Քաբզոնե, ԵԵ, ԵԵ.)

Քուղթ՝ $220 + 3 + 574 + 310 = 1107$
Երես։ ԿՆԾԵՍԻՒՆ՝ գրեթէ 21×18 ս.մ.։
ԿՆԾԵՍԻՒՆ ԳՐԱՅԵԱՆ՝ միջին հայտնով 17×11 ս.մ.։ Տեղի առաջին մասին մէջ $40-31$, մնացած մասերուն մէջ 30 ։ Խերթ՝
Ի. + 1 + ԺԳ. + ԺԿ. : $\downarrow 9. (= 33)(\text{sic})$ ։ $3 + 574$
մասին կիսան թերթաւամբները։ Դեռ
Նշտակաւան Լեւոնաւարտը գտնուէն $\downarrow 9$ ։ Կն
Նիք՝ աչ և աչ տեսնուի։ Կատարու
բան, առաջարկուած թուղթ։ Գի՞նչուսը,
թէն Ե՛րզ սկիզբը քանի մը թերթ
նուոր-չեղագիրը։ Կ'երեսին թէ աչ մասը
Էր. 1-30) հարստան է (մաշուումով կամ
կազմի քանկումով) և Էտքը ձեռագիրը
ամբողջացնելու համար տարբեր գրչէ
մը քննարկուած է և ոչ թէ Լեւոն
գրին առաջին քննարկանութիւնը աչդ-
պէս սկսուած է։ Եւ Եալիլ և սկզբնա-
ղիւն կարմրաղեղով, ինչպէս նաեւ գրու-
թեան արեւակը։ Պատկերով որ տեսի
վերջին մասին մէջ կը գտնուին, աներ-
շտ քանիք Լեւ Դասուկ մնացած 35 107
երեսի կէսն արեւել 208 երես (Ա. մաս)։
Երես 1 (Բ. մասին սկիզբը), երես 307-
574 Կ. մասին վերջը), երես 308-ի կէ-
սէն արեւել 310 (վերջին մասին վերջը)։
Կապով կաշի-փայտ։ Գտնուածու կապու-
ղարով. բայց մաշած։

Պատկերով ամբողջին Կատարմար
կարեւոր յիշատակութիւններ ու յիշու-
ած-փայտներ կը պահուին, և թէ ոք
փայտ մասնաւորապէս կը Նշտակեմք
Իրենց կարգին։

Հասարակաց կը բովանդակէ իրար-
մէ անկախ աչ և աչ գործեր, որոնց
սկիզբը կը գտնուին Գրիգորի Նիսաց-
այ գործերը, Լեւոնալ կարգով։

Ա.— Նրանելուց Գրիգորի Նիսաց-
այ պատկերով փայտ յիշուած մարգ-
(Էր. 1-13)։

Սահ Երկրորդ յազար տեսին, աչ-
սինքն՝ Լուդայ մարդը։ (Էր. 13-31)։

Խաղաղ միաբերութեան Լուդայ և
մարմնը։ (Էր. 31-38)։

Սաղաք մարմնը։ (Էր. 37-38)։

Մաղաք տարբեր (Էր. 38-45)։

Սաղաք Տեսողականին. (Էր. 45-47)։

Սաղաք Նրեսաց. (Էր. 47-51)։

Սաղաք Շաշափեկաց. (Էր. 51-54)։

Սաղաք Շաշափեկաց. (Էր. 54-55)։

Սաղաք Լսելուց. (Էր. 55)։

Սաղաք Լուսնակաց. (Էր. 55)։

Սաղաք Բաղադակականին. (Էր. 56)։

Սաղաք Յիշողականին. (Էր. 56-58)։

Սաղաք Երկրամարտիկայ և յա-
ռաջերեցեկայ քանի. (Էր. 58-60)։

Սաղաք Անբան մասին անէին կամ
տեսակի. որ և աւտական և հարկաւոր
քանակական կոչի. (Էր. 60-61)։

Սաղաք Յանկականին. (Էր. 62-63)։

Սաղաք շեշտութեան. (Էր. 63-67)։

Սաղաք Տրամուտեան. (Էր. 67)։

Սաղաք Մարտական. (Էր. 67-

68)։

Սաղաք Երկնայի. (Էր. 68-69)։

Յաղագս Անբանին և անհնազանդին բանին. (հր. 69):

Յաղագս Կերակրականին. (հր. 69-70):

Յաղագս Ընչերակաց. (հր. 70-71):

Յաղագս Ծննդականին կամ սերմնականին. (հր. 71-73):

Այլ տարրորդումն զօրութեանց կենդանոյն. (հր. 73):

Յաղագս յարձակման կամ ըստ յօժարութեան շարժութեան, որ է հարկաւոր ցանկականին. (հր. 73-74):

Յաղագս Ընչոյ. (հր. 74-78):

Յաղագս Կամաւորի և ակամայի. (հր. 78):

Յաղագս Ակամային. (հր. 78-80):

Յաղագս Անգիտութեան և վասն ակամայի. (հր. 80-82):

Յաղագս Կամաւորի. (հր. 82-83):

Յաղագս Նախայօժարութեանն. (հր. 83-85):

Յաղագս Որոյ խորհիւքն. (հր. 85-87):

Յաղագս Ճակատազրի. (հր. 87-89):

Յաղագս ի ձեռն աստեղաց ճակատազրի. (հր. 89-90):

Յաղագս Որոց ասին զյօժարութիւն զործոցն ի մեզ. (հր. 90-91):

Յաղագս թէ զի՛արզ ասէ Պշատոն զճակատազրիքն. (հր. 91-94):

Յաղագս Որ ի մեզն է առնելն, որ է անձնիշխանականն. (հր. 94-96):

Յաղագս թէ էն ինչ որ ի մեզ է առնելն. (հր. 96-98):

Յաղագս թէ վասն զի՛նչ պատճառի եղեալ անձնիշխանք. (հր. 98-101):

Յաղագս Նախախնամութեան. (հր. 101-106):

Յաղագս Ո՛րց է նախախնամութիւն. (հր. 106-115):

— Օջմեղապարտու և զանարժան զրիչոս:

Այստեղ կը վերջանայ Նիւսացոյ այց զործը և անսխալէս կը կցուի Նիւթերու ցանկ մը, (հր. 115-117) Նիւսացոյ ուրիշ մէկ զործէն, որ սապէս խորագրուած է.

— Վերիգորի եպիսկոպոսի, եղբոր Բարսղի, Տեսութիւն ի մարդոյ կազմու-

թիւն զուխա, յորմէ իմն մասնաւորապէս. (հր. 117):

Ա. Յաղագս աշխարհիս բնախօսութեան և զեղեցիկ իմն և պաշտօն պատմութիւն. (հր. 117-119):

Բ. Յաղագս Նախեղելոցն քան բղմարդոյն լինելութիւն. (հր. 119-122):

Գ. Ընդէ՛ր ի վերջէ յետ արարածոց՝ մարդն. (հր. 122-123):

Դ. Զի պատմականագոյն է քան զամենայն երեւելի արարածս մարդոյն բնութիւն. (հր. 123-124):

Ե. Զի ի ձեռն ամենայնի նշանակէ զսկզբնական իշխանութիւն մարդոյն կազմած. (հր. 124-125):

Զ. Զի նման Աստուածային արքայութեան է մարդն. (հր. 125-126):

Է. Հարցումն քննութեան մարդոյն, առ բնութիւն ազգակցութեան, յորում և յայնցանէ աննմանիցն յանդիմանին աղանդք. (հր. 126-127):

Ը. Ընդէ՛ր մերկ ի բնութեանէ զինուց և յարտաքին ծածկութից իցէ մարդն. (հր. 127-129):

Թ. Ընդէ՛ր զորդ է մարդոյն ձեւ և զի վասն բանի նն ձեռքն, յորում և յաղագս զանագանութեան ողոց իմաստաբերութիւնէ. (հր. 130-134):

Ժ. Զի զործելական կազմեցաւ մարդոյն ձեւ առ ի բանին պէտս. (հր. 134-135):

ԺԱ. Զի ի ձեռն զգայութեանց միտքն ներգործեն. (հր. 135-138):

ԺԲ. Զի անտեսանելի է մտացն բնութիւնն (քուն խորագրին մէջ օքննութիւնն). (հր. 138-139):

ԺԳ. Հարցումն քննութեան յորում իմիք առաջինն և իշխանականն համարելի է. յորում եմք արտասուաց և ծաղու բանախօսութիւնք. (հր. 139-143):

ԺԴ. Տեսութիւն իմն բնական յաղագս աշխր, որ ըստ նիւթոյն և բնութեան և մտացն է հասարակութիւն. (հր. 143-145):

ԺԵ. Յաղագս քնոյ և յորանջմանն և երազոց հակառակարանութիւն. (հր. 145-154):

ԺԶ. Զի ոչ ի միտքին մարմնոյն ևն միտքն, յորում է բնորոտութիւն որոշման

համար և եօթն այ՝ երկրորդին համար. (եր. 207-230):

Դ. — Ձեռագրին այս մասը կը բովանդակէ ԻԵ. քարոզիներու շարք մը: Սկիզբը գրուած է նիւթերուն ցանկը ստպէս.

— Յանկ գրդոյ Սերն Աստուծոյ զեպ առ մարդն: (եր. Ա.-ԻԳ):

Ա. Յաղագս Մեծի սիրոյն Աստուծոյ, զոր Տէր Աստուած միշտ ունեցաւ առ մարդն. (եր. Ա.-ԻԳ):

Բ. Յաղագս Հարկաւորութեան, զոր ունիմք ի յապաշխարհութենէ, ուստի ո՛չ է պարտ յապաղել. (եր. ԻԳ.-ՈԲ):

Գ. Յաղագս Գարշելի մեղացն բամբասանաց և ծանրագոյն ֆիասուց, զոր պատճառել սովոր է. (եր. ՈԲ.-ՄԱ):

Դ. Յաղագս Մատանաշականի մտութեան նախանձու և ո՞րքան չարեաց պատճառ իցէ. (եր. ՄԲ.-ԿԵ):

Ե. Յաղագս ի՞նչ աշխարհն ո՛չ կարէ յազնեցուցանել զիզն մեր, վասն աշուրիկ պարտիմք փախչիլ. (եր. ԿԵ.-ՀԷ):

Զ. Յաղագս Յաւիտենականի նախասահմանութեան և զատապարտութեան մեղաւորաց և նշանացն միտոյ և միւտոյ. (եր. ՀԷ.-ՂԲ):

Ը. Յաղագս Ծանրութեան մեղաց և ֆիասուցն զոր բերէ մեղաւորին վասն մեղացն. (եր. ՂԲ.-ՃԷ):

Ը. Յաղագս Յիշատակի մահուան և իւրոյ զօրութեան. (եր. ՃԷ.-ՃԻԶ):

Թ. Յաղագս Վերջին զատաստանն լինի ստակալի, զի խտտագունեղ զատաւորն Աստուած պատժէ թարց ողորմութեան. (եր. ՃԻԶ.-ՃԼԷ):

Ժ. Յաղագս Մոսկալի զարուբման, զոր ունելոց են մեղաւորքն յաւուր վերջնոյ զատաստանին, ի տեսանել զբարկացեալ դէմս Աստուծոյ բարկացելոյ զատաւորին. (եր. ՃԼԷ.-ՃԽԶ):

ԺԱ. Յաղագս Մատակագունի քննութեան, զոր Աստուած խտտագունեղ զատաւորն անէլ ըստ զորոց մերոց: Եւ յաղագս պատկառանաց, զոր ունելոց են մեղաւորքն ի տեսանել յայտնել իւրեանց յանցանքն առաջի բոլոր աշխարհի. (եր. ՃԽԷ.-ՃԽԸ):

ԺԲ. Յաղագս Զարուբելի վնասոյ

յաւուրն զատաստանի, զոր Աստուած խտտագունեղ զատաւորն տայ մեղաւորաց յաւուրն զատաստանի. (եր. ՃԽԸ.-ՃԹ):

ԺԳ. Յաղագս Ոչ պարտիմք չարպէս զատել զընկերն, որովհետեւ քաղմիքս խաբիմք. (եր. ՃԹ.-ՃԿԷ):

ԺԴ. Յաղագս Յաւիտենականի տանջանացն զմիտոց. (եր. ՃԿԷ.-ՃԿԸ):

ԺԵ. Յաղագս Վատահամբաւ մոլութեան կեղծաւորութեան և ո՞րքան տառալի իցէ Աստուծոյ. (եր. ՃԿԸ.-ՄԷ):

ԺԶ. Յաղագս Ո՞րքան զարշելի իցէ մեղքն վատաշտութեան և մատաւորապէս շնութիւն ո՞րքան անհանոյ իցէ Աստուծոյ. (եր. ՄԱ.-ՄԺ):

ԺԷ. Յաղագս Խորհրդականի խտտովանութեան և իւրոյ զօրութեան. (եր. ՄԺ.-ՄԻԳ):

ԺԸ. Յաղագս Ծանրագունի ֆիասուն և յայտնագունի կործանմանն, զոր բերին հողոյն չար ընկերակցութիւնքն. վասն աշտորիկ պարտիմք մեք փախչիլ. (եր. ՄԻԳ.-ՄԼԳ):

ԺԹ. Յաղագս Պատուիրանի յանդիմանութեան եղբորն. և յաղագս իւրոյ թէլութեան և վարձուցն. զոր ի նմանէ ստանայ. (եր. ՄԼԳ.-ՄԽԶ):

Ի. Յաղագս Զանազան արուեստի և կերպի, զոր կիր առնու զեւն առ ի պարտել զմեզ. և ընդդէմ որոյ նախկնապէս զիմեցուցանէ իւր զօրութիւնն. (եր. ՄԽԶ.-ՄԾԷ):

ԻԱ. Յաղագս Վնասուն զոր պատճառէ ո՞րքան մոլութիւնն, և օգտութեան, զոր առերեւէ պահնցողութիւնն. և ո՞րպէս պարտիմք որեւէ զնա առ ի զոյ արժանաւոր առաջի Աստուծոյ. (եր. ՄԾԷ.-ՄԹԷ):

ԻԲ. Յաղագս Սրբազանի ընթրիսի կամ խրախճանի սեղանոյ ի Տեառնէ մերմէ Յիսուսէ Քրիստոսէ պարտաւորեալ մարդոյն. (եր. ՄԹԷ.-ՄՂԱ):

ԻԳ. Յաղագս Պատու և մաքրութեան խզմտանաց, որով բրիտոնեայն պարտի մերձեւալ առ սրբազան հազորդութիւն. (եր. ՄՂԱ.-ՄՂԲ):

ԻԴ. Յաղագս Զօրութեան, զոր սրբազան հազորդութիւնն տայ հաւա-

տացեալ չեղաւ, առ ի բնկնել և յողթել զերեւելի և զաներևոյթ թշնամիսն. (Եր. 11-12-13):

ԻԷ. Յաղագս չեղաւ որք քաղցրութեանց, որք զգացեալք և ճաշակեալք լինի ի սրբազան Կողմարթեան սեղանոյ. յորմէ արժանապէս բնկաշնանի. (Եր. 31-32):

— «Լիցի եւ բազմամեղ զլիս այսմ սղոմաթենն», զոր ի վերոյ գրեցամ, մասն հոգւս և մարմնոյ իմոյ աստ եւ ի հանգեանիսմն, ամենն:

Այս քարոզներուն շարունակութեան ցանկը չկայ:

ԻԶ. Յաղագս Անարատի յղութեան Մարիամու կուսին մօրն Աստուծոյ. (Եր. 311-322):

ԻԸ. Յաղագս Մարմնաւոր զեղեցկութեան Մարիամու կուսին մօրն Աստուծոյ. (Եր. 322-333):

ԻԹ. Յաղագս Խորագունի խոնարհութեան Մարիամու կուսին մօրն Աստուծոյ. (Եր. 333-344):

ԻՊ. Յաղագս Մտածութեանցն Մարիամու միշտ կուսին մօրն Աստուծոյ. (Եր. 344-356):

Ի. Յաղագս Մօրն կուսին չգորտողունի մեղաւորաց փառաբանելին. (Եր. 356-371):

ԼԱ. Յաղագս Եսայի և քաղցրութեան Մարիամու կուսին, յորժամ կայր մերս առ խաչին Ծիսուսի որդւոյ իւրոյ խաչեցելոյ. (Եր. 371-382):

ԼԲ. Յաղագս Անկող սղոմարթեան Աստուծոյ, և թէ ո՛չ է պարտ մեղաւորի ազատման իրաւ. (Եր. 382-393):

ԼԳ. Յաղագս Մեծութեան և դերագանցութեան արդոն Նիկոլայսի արեւիկայիսպոսին Միլեոյ: Յաղագս համակերպութեան և նմանութեան, որք գտանին ի մէջ նորա և կարապետին Քրիստոսի՝ արքայ Մոհաննու Մկրտչին: (Եր. 393-399):

ԼԴ. Պարտիք փութիլ ի պատժուով մեղաց: Եթէ քանկած մայր և պատիւ ի իւրոյն Աստուծոյ. (Եր. 405-415):

ԼԵ. Յաղագս Խորութեան ողորմիք և իւրոյ թէութեան առ ի լսիլ. (Եր. 415-432):

ԼԶ. Յաղագս Մանրագունի զմտաբութեան, զոր ունի զառնալ առ Աստուած խտացեալ մեղաւոր ոք. (Եր. 432-445):

ԼԷ. Յաղագս Սրբոյ խաղաղութեան և բարեացն, զոր պատճառէ ի բրիտանեան. (Եր. 445-454):

ԼԸ. Որքան զարչելի իցէ մեղքն վաղաշուտութեան: Եւ յատկապէս շնութիւն թէ ո՛րքան անհաճոյ իցէ Աստուծոյ. (Եր. 454-463):

— Լուսանցքին վրայ ծանօթագրուած է. «Այս քարոզ կայ յառաջի գրքոյն ԺԶ. քարոզն է. բայց այլ թարգմանութիւն» է. որպէս տեսա:

ԼԹ. Յաղագս Փառացն արքայութեան և միջնորդի առ ի ստանալ զնա թէպէտ. (Եր. 463-478):

Այս քարոզներու թուահամարին տակ առնուած է ուրիշ գրուած մըն ալ, որ ձեռագրիս այս մասին մէջ կը գրուէ 479-539 երեսները:

Այդ գրուածք թարգմանելին սա յառաջարանով կը սկսի.

— «Ան Աստուածասէր ընթերցողս.

Հաստատեալ գիտեմ որ, սիրելի ընթերցող, որ քաղամ օգուտ ընդունի իւրաքանչիւր ոք ի մտածմանէ մահուան, որպէս ասէ Սողոմոն, յիշեալ՝ զիրս յետին և յախտեան ո՛չ մեղանշեցես. վասն այստիկ յանձն առի քաղմանիլ զգիրս այս ի յօգուտ սիրելցիցի իմոց Հայոց: Այսու կրօմ կամիմ ցուցանել եզրարցի իմոց թէ է՛ ի ձեռս իւրաքանչիւր ուրուք գրարուք կամ շարաշար մեռանին, և իւրաքանչիւր ոք կարէ ընտրել զյար կամ գրարի մահ, զորոց երկուցունցն խոսի Դուիթի: Զի յաղագս շարաշար մեռանոցաց ասէ. Մահ մեղաւորին շար է. իսկ գրարուք մեռանոցաց ասէ. պատուական է առաջի Տեսան մահ սրբոց իւրոց: Բայց վա՛յ մեծի թշուառութեան վիճակիս մերում. զի թէպէտ գիտեմք թէ շար է մահ մեղաւորաց և բարի և պատուական մահ արդարոց, սակայն ո՛չ գիտեմք թէ յերբ արդեօք կամ յորժամ ժամու է հասանելոց որն և ժամն նորա: Վասն այստիկ գանդատէր էկզէսիստական յաղագս

յանկարծառնա ժամոյն նորա և ասէր. ո՛չ գիտէ մարդ զգաղճանն իւր, զի որպէս անկն բժրոնի կարթիւ և որպէս թռչունս որդալթիւ: Եւ մարգարէն Դաւիթ ցանկալ յԱստուածուստ գիտել զգաղճան կենաց իւրոց և ասէր. «Ճանա՛նք ինչ Տէ՛ր զգաղճան իմ: Եւ վասն այսորիկ ցանկալր գիտել զոր մահուան իւրոյ, քանզի գիտէր թէ յամենայնում աւուր մերձեկայր ի դրունս մահու թարց գիտելոյ թէ յոր դուռն էր անցանելոց, ախարն՝ ի դուռն այն, որ անէ ի կեանս կամ ի դրունս այնս, որք հասուցանեն ի յախտենական կորուստն»: (Եր. 479):

Այս յառաջարանին կը յաջորդէ բուն գրութեան սկսուածով. «Դուռն յախտենական կենացն է վարք քարի. իսկ դուռն մշտնջենական մահուան է յարաջր կեանքն».— վերջ՝ «Ապա նշան է, թէ ի միջի նոցա զգային զմեծ քաղցրութիւն և զուրախութիւն»:

Այս գրութեան, որ զլուխներ, պրակներ և մասեր ունի, իւր քարոզ Խ.-ԽԶ. թուահամարներուն տակ աւելուած է:

Ե. Տրամախոսութիւն. այսինքն՝ հարց և պատասխանի ի վերայ մասնաւոր դպաստանի: Շարադրեցեալ ի հռչակաւոր վարդապետէն Դեոնեխոս Քարբուզեան: Քարգմանեցեալ Խալապուց ի հայս ի Պետրոս վարդապետ Քիշիկեցւոյ, թուին Փրկչին Ռէճիէ (= 1725):

Այս գրութեան, որ յառաջարան մըն ալ ունի. կը գրաւէ ձեռագրին 537-566 երեսները:

Զ.— Ձեռագրին վերջին մասը կը բովանդակէ «Խարէութիւն»ներու վրայ շարք մը խորհրդածութիւններ կամ քարոզներ.

Խաբէութիւն առաջին. Յաղագս այնմ, որ կարծէ զինքենէ զոյ լաւագոյն քան զայլան, զի ասնէ զիւրս անմահան ալլոց. (Եր. 1-18):

Խաբէութիւն երկրորդ. Յաղագս այնմ, որ ի նիւթս հաւատոյ գնոց ասելով, եթէ ևս տեսանիցէի հաւատալի. (Եր. 18-46):

Խաբէութիւն երրորդ. Յաղագս այնմ, որ պարծի անուամբ քրիստոնէի. բայց կենցաղավարի որպէս թէ Քրիստոս ո՛չ

երբեք եկեալ իցէ ի յաշխարհ. (Եր. 46-63):

Խաբէութիւն չորրորդ. Յաղագս այնմ, որ խորհի ստուգեալ զոյ զգիտութենէ հոգւոյն, զի ի բազմաց իրաց, զորս պարտի առնել, ասնէ զմահոս. (Եր. 63-82):

Խաբէութիւն հինգերորդ. Յաղագս այնմ, որ զանց ասնէ զԱստուածային պատուիրանացն, պատճառելով թէ ո՛չ կարեմ. (Եր. 82-99):

Խաբէութիւն վեցերորդ. Յաղագս այնմ, որ ո՛չ ասնէ զգործս քարին, զի պատկանեալ ամալէ. (Եր. 99-114):

Խաբէութիւն յօթներորդ. Յաղագս այնմ, որ խորհի ծառայել Աստուծոյ և աշխարհի. (Եր. 115-130):

Խաբէութիւն ութներորդ. Յաղագս այնմ, որ բարի՛ է ի ներքուստ և ոչ հոգւոյ զայնմանէ, որ հետեի յարտաքս. (Եր. 131-142):

Խաբէութիւն իններորդ. Յաղագս այնմ, որ ոչ ասնէ զքարեղբորութիւնս, պատճառելով թէ ոչ ունիմ զժամանակ և ոչ զտեղի. (Եր. 143-158):

Խաբէութիւն տասներորդ. Յաղագս այնմ, որ հաւատայ զոյ երջանիկ, զի ամենայն ինչ լինի բոս հանձնից իւրոց. (Եր. 158-169):

Խաբէութիւն մեկսաներորդ. Յաղագս այնմ, որ ոչ հոգայ մխիթարել կամ ազատել ի քաւարանէն զխիզն ննջեցելոցն ասելով թէ ոչ ունին կարօտութիւն. (Եր. 169-185):

Խաբէութիւն երկսաներորդ. Յաղագս այնմ, որ ոչ լսէ զբանն Աստուծոյ, պատճառելով թէ ոչ քարոզէ հրեշտակ մի կամ սո(ւ)րն Պօղոս. (Եր. 185-196):

Խաբէութիւն երեքսաներորդ. Յաղագս այնմ, որ համարձակի տրտնջալ զԱստուծոյ ուր նա՛ արդարապէս տրտնջալ զմէնջ. (Եր. 196-209):

Խաբէութիւն չորեքսաներորդ. Յաղագս այնմ, որ անապրեր թէութեամբ կացութեան և բախտի ոչ գիտէ պահել միակերպապէս զիմօք և մտօք. (Եր. 209-220):

Խաբէութիւն հնգեքսաներորդ. Յաղագս այնմ, որ լայ զմի մարմնն, յոր-

ԹԻԻ 83

Շ Ա Ր Ա Կ Ա Ն

Փուլքի՝ 436 երես: յոսիս սկզբը և վերջը պրտած գտաարմենիւ: Մեծութիւն՝ 21,5 x 13,7 ս.մ.: Մեծութիւն գրութեան՝ 13,3 x 9,8 ս.մ.: Տող՝ 27: Թերք՝ 26. (— 19): Նիւթ՝ հաստ, կոկիկ, տափաքաղամ թուղթ: Գիր՝ նաստ: Խոսքերիւ և գլխաղբիւ՝ կարմրագեղով: Ձառկայիւ՝ (բեղմնաբազմա թռչնաղբիւ) են յոսիս գրութեան սկզբնատառեր: Խոսքիւ և Գեղարք Երգութեան հաստ: Գրութիւ և Գեղարքութիւ կանգնեցող: սկզբնաղբիւ: Մուգման արձանաղբ: Բնաղբ:

Նաեւ գրութիւնը, կազմը ընդհանրապէս նոյն է թիւ 82 նաստիկանի հետ: Այս երկու նաստիկաները մէկ գրչէ և մէկ ձեռքով իրարու հաստաբար են ստարարութեամբ որ թիւ 83ը աւելի ինքնաբերական է և տողերը փոխանակ 25ի 36 են: ասկից զատ, թիւ 82ին նախնայ շատ լատ. պահանջ է, թէեւ ասոր ալ կազմը խախտել է: Ինչ որ ցոյնը քիչ մը աւելի մանրամասն թիւ 82ի վրայ, նոյնը պէտք է իմանայ թիւ 83ի ալ վրայ:

ԹԻԻ 84

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Մ Ո Յ

(Դիմելնայի Արիպագացի, Բարսեղ Կեանաղի, Կիւակոս Յ(ր)գեկացի)

Փուլքի՝ 898 երես: Մեծութիւն՝ 21.3 x 16 ս.մ.: Մեծութիւն գրութեան՝ 14.5 x 9.5 ս.մ.: Ձեռագրիս վերջին մասը (եր. 805-808) երկսին է՝ 16 x 10.5 ս.մ. մեծութեամբ: Տող՝ 37. վերջին մասերը՝ 35, Թերք՝ 44. (— 36): Նիւթ՝ բարակ, կոկիկ և տափաքաղամ լատ. թուղթ մը: Գիր՝ մանրիկ մանրիկ նաստ: Խոսք 817րդ երեսէն սկսածը կը շատանայ և գրութիւն աւելի կը կանխադրուի: Ձառկայիւ (թռչնաղբիւ և պարզ խոսք) են պոխաներուն սկզբնաղբիւնը, որոնք կարծրագիւղի և կապաղով պոխ գիւղին և միայն կարծրագիւղի մնացած են: Ինչպէս որ կ'երեւի տաղիւն գլխի Կապիւմէն: Խոսքիւ և գլխաղբիւ՝ կարծրագիւղի (մաքի կարծր և սուր խոսք): Կիւակոսն մը կայ ձեռագրիս սկիզբը (եր. 6): ուրի՛ կրկնեցաւ վրայ ալ կիւակոսանի տեղիս յայտնեցաւ են: Լուսանցաղբիւ մաքի գլխի յոյժ: Թէեւ յաջող են: Խոսք թերի մնացած են: Դասարկ են երես 1-2, 383ին գլխէն աւել:

Էին և 384, 481-482, 800, 802-804, 882-885: Գեղարքիւ՝ մագաղակի երկու լատ. կան թուղթ սկիզբը և վերջը, որոնք թէեւ արքան են: Խոսք կ'ընկալուի ինչ և երբայցեցեղն պեղաղբիւ ձեռագրէ մը (Նաստաղբիւ Սաստաղբիւնի վրայ) են: Դրի՛ (երեմիա երկը, տես թիւ 92): Յի՛ Սուրբա զարգացեալ Յի՛ Ս. Սուրբ (Երուսաղէմ): Թափանակ՝ 1476 և 1481: Խոսք՝ կարծրագիւղ, պարզաբար կապաղով: Ձեռագրիս երկրորդ կողմէ և ալ Նաստաղբիւ: Գրութիւ 217, 480 երկանեցաւ յառաջիկայի (նաստիկ և կապաղով): Կարծրագիւղի երկրորդ են: ասկից ալ ձեռագրիս իր որդի վիճակին մէջ գրեթէ, քիչ զործածուածի պէս նոր մնացած է Նաստիկ ցեղերու պէս արքանաղբիւ:

Ձեռագրիս նաստաղբիւ մը է թէեւ լատ. պարզապէս կը բովանդակէ Դիմելնայի Արիպագացի և Բարսեղ Կեանաղի զործերը հասլն: Նեանեւ ինչ կարգով:

Ա. — ԴԻՈՒԼՍԻՍ ԱՐԻՍՏՈՒՄԱՅԻ.

1. «Յաղագս երկնայնոյ քանճայապետութեան»:

Այս գլխին սկիզբը գրուած է Դիոնէսիոսի կենսագրութիւնը «Պատմատ Դիոնէսիոսի» խորագրին տակ (եր. 3), որ կը վերջանայ սապէս. «Եւ աւանդաց (աւանդեալ ?) զայս նմա Պօղոսի որպէս կատարելոյ, զոր ինքն յափշտակելն յերբորդ յերկնից ետես, յետոյ և Տիմոթեայ խնդրեալ ձեռնարկէ ի զրել զսայ: Եւ Սեփանոս Սիւնեաց եպիսկոպոսն քարժանեաց ի Կոստանդնուպոլիս և երբե առ մեզ»:

Այս տողերուն անմիջապէս յաջորդող 5 տողեր շնչուած են բոլորովին (եր. 3):

Կենսագրականին կը յաջորդէ «Յաղագս երկնայնոյ քանճայապետութեան» նիւթերուն ցանկը.

Ա. թիւ ամենայն Աստուածային լուսափայլութիւն ըստ բարերարութեան զանազանապէս եկեալ յատաճ ի նախախնամեայն մնայ պարզ և ոչ այս միայն ալ և միաւորէ զլուսափայլեալսն:

Բ. թիւ վաշիշարար Աստուածայինքն և երկնայինքն և ի ձեռն աննմանիցն նշանակաց երևին:

Գ. Զի՞նչ է քանանայապետութիւնն և զի՞նչ քանանայապետութեանն իմացուած:

Դ. Զի՞նչ նշանակէ Նրեշտակաց մականունութիւն:

Ե. Վասն է՞ր ամենայն երկնայինքն էութիւնք ըստ հասարակաց Նրեշտակք կոչին:

Զ. Ո՞վ առաջին զարդ երկնայնոցն էութեանց, ո՞վ միջին և ո՞վ վերջին:

Է. Յաղագս սերտութիւն և քերտութիւն և արթոց և յաղագս առաջին քանանայապետութեանց նոցա:

Ը. Յաղագս տէրութեանց և զօրութեանց և իշխանութեանց. և յաղագս միջին քանանայապետութեանց նոցա:

Թ. Յաղագս պետութեանց և Նրեշտակապետաց և Նրեշտակաց և վերջին քանանայապետութեանց նոցալ:

Ճ. Վերստին անուամբ և ժողովումն Նրեշտակապետութեան քերտութեանց:

ՃԱ. Վասն է՞ր ամենայն երկնային էութիւնքն առ հասարակ զօրութիւնք երկնայինքն կոչին:

ՃԲ. Վասն է՞ր մարդկան քանանայապետք Նրեշտակք կոչին:

ՃԳ. Վասն է՞ր ի սերտքէն տաք մաքրել մարդաքնն Եսայի:

ՃԴ. Զի՞նչ նշանակէ աւանդեալն Նրեշտակապետն թիւ:

ՃԵ. Զի՞նչ է կերպարականքն պատկերք Նրեշտակացն զօրութեանցն:

Դիոնէսիոսի զործին այս մասը կը գրուէ ձեռագրին 5-46 երեսները:

2. «Յաղագս եկեղեցականին քանճայապետութեան»:

Ա. Զի՞նչ է եկեղեցականի քանանայապետութեան աւանդութիւն և զի՞նչ աշտարակ գիտումն:

Բ. Յաղագս ի միտութիւն կատարմանց:

Գ. Յաղագս ժողովոցն կատարմանց:

Դ. Յաղագս իւզոյն միտութեան կատարմանց և նովա կատարելոցն:

Ե. Յաղագս քանանայապետականին զարդու:

Զ. Յաղագս քանանայապետականացն կատարմանց:

Է. Յաղագս կատարելոցն կարգաց:

Ը. Յաղագս ի վերայ նշեցելոցն կատարմանց:

(Եր. 46-94):

3. «Յաղագս Աստուածայնոցն անունաց»:

Ա. թիւ զի՞նչ է բանի գիտումն և զի՞նչ յաղագս Աստուածայնոց անունաց աւանդութիւնք:

Բ. Յաղագս միաւորեցելոյ և անջատեցելոյ (ցանկի մէջ՝ որոշելոյ) Աստուածաբանութեանն. և թիւ զի՞նչ է Աստուածային միութիւնն և անջատումն (ցանկի մէջ՝՝ միութեանութիւնն և որոշումն):

Գ. Զի՞նչ է ազօթից զօրութիւն. և յաղագս երանելոյն Յեռոթէոսի և յաղագս երկիւղածութեան և շարադրութեան Աստուածաբանականի:

Դ. Յաղագս քարոյ լուսոյ, ազնուի աստիճանն: զտարմանցն: Նախաձեռն և

ի՛նչ շար ոչ գոյէ՛ և ոչ ի գոյից և ոչ ի գոյս (ցանկի մէջ՝ «և ի՛նչ շար ոչ է՛ և ոչ չէից և ոչ չէս»)։

Ե. Յաղագս է՛ի, յորում և յաղագս յարացուցից։

Զ. Յաղագս կենաց։

Ը. Յաղագս իմաստութեան մտաց Բանի ճշմարտութեան հաւատոց։

Ը. Յաղագս զօրութեան, արդարութեան, փրկութեան, յորում և յաղագս անհաւատութեան։

Թ. Յաղագս մեծի՝ փոքու նորին, աշխարհի նմանույ, աննմանց, կայից, շարժութեան, հաւասարութեան։

Ժ. Յաղագս ամենակալի հնոյն աւուրց, յորում և յաղագս յախաննի և փայտաշէնի։

ժԱ. Յաղագս խաղաղութեան ինքնազոյշ և ինքնակենաց և նոցունց նմանեոցն (ցանկի մէջ՝ «յաղագս խաղաղութեան, և զինչ կամի նոյնն ինքն զոյշ, զինչ ինքնակենաց և զինչ ինքնազօրութիւն, և աշպէս առաջեկալ»)։

ժԲ. Յաղագս սրբոյն սրբոց, թագաւորին թագաւորաց, Տեառն Տէրանց, Աստուծոյն Աստուածոց։

ժԳ. Յաղագս կատարելոյն և միոյ։

— «Յիշատէ՛ս սկիզբն մերձակայ բանին ցուցանէ՛ պատմանք յաղագսութեան և յաշմանէ՛ Աստուածաբանականն ազատութիւնն և յետ աշարի՛ ճառի մեծական Աստուածաբանութիւն, աշխինքն յիզգայեացս յԱստուածայինն անուանափոխութիւն, զորոց և յիշումն առնէ՛ երանելի աշտ աշտ ի ճառին, որ յետ սորա է՛ զրեալ։ Յաղագս խորհրդականի Աստուածաբանութեան, յանգիստիցս քննալու մեզ, բազում նաւ համդիտաւոր՝ սրբոյն աշտիկ էին, այլ հոգին եւ այլ՝ զիւր գեղեմսն յԱստուածաբան մեղաց պիղծմանն Պաշտամբիւն։» (Եր. 94-103)։

Ժ. — «Յաղագս խաղաղակամի Աստուածաբանութեան։»

Ա. Զի՛նչ է՛ Աստուածայինն մէզ։

Բ. Զի՛արդ պարտ է՛ միաւորել և օրհնութիւնս զերազրել ամենեկունց պատճառին և զերազոյնին բան զամենայն։

Գ. Զի՛նչ է՛ն ճառելիքն Աստուածաբանութեան. զի՛նչ անուանելին (ցանկի մէջ՝ «զի՛նչ է՛ն աստուածաբանի Աստուածաբանութիւնք. զի՛նչ բացասականք»)։

Դ. ի՛նչ ոչինչ է՛ ի զգայեաց ամենայն զգայեացս զերաւնակալէ պատճառն (ցանկի մէջ՝ «ի՛նչ ոչինչ է՛ ի զգայեացս ամենայնի բոտ զերաւնակութեան պատճառն»)։

Ե. ի՛նչ ոչինչ է՛ իմացականացն ամենայն իմացականացն բոտ զերաւնակութեան պատճառն (ցանկի մէջ՝ «ի՛նչ ոչինչ է՛ իմացականացն և ամենայն բոտ զերաւնակութեան պատճառն»)։

(Եր. 183-188)։

Ա. — «Գիտնէսրոս (ի) Արքայապետոյ Կոնստանտին ամենայն Արքայոց թուղթք զանազանք»։

Ա. Առ Գայրոս։

Բ. » նոյն։

Գ. » »

Դ. » »

Ե. » Դորոթէոս։

Զ. » Ստիպատրոս։

Է. » Պաղիկարպոս։

Ը. » Դիմոփիլոս։

Թ. » Տիտոս։

Ճ. » Յովհաննէս Աւետարանիչ։

(Եր. 188-208)։

Բ. — Կշանաւոր խօսքերու կամ առանկերու շարք մը՝ քանի մը բաժանումներով։

1. Յաղագս խրատու և իմաստութեան խօսք փոխառփայից։ (Իբր ընդհանուր խորագիր դրուած է այս)։

2. Յաղագս բժշկաց։

3. Վասն օրինաց։

4. Յաղագս բարեկամաց։

5. Յաղագս երգման։

6. Յաղագս անառակութեան։

7. Վասն բարեբախտից և վատաշնորհաց։

8. Վասն մեղաց և խոստովանութեան։

9. Յաղագս իշխանութեան և պետութեան։

10. Յաղագս նախախնամութեան։

11. Յաղագս փարթամութեան, ազատութեան և արձախալիւթութեան։

12. *Յազազա աղոթիք*։

13. *Յազազա արքերցոյ թեան*։

14. *Վառն փառք*։

15. *Յազազա ծառի*։

16. *Յազազա է. հրաւրիցն որք են յաշխարհի թէ ա՛ր ձեռնովք են*։

(Էր. 208-216)։

Գ. — Լու ձմունք Դիոնիսիոսի, ի Դաւ-
թի եւ Յակոբայ իմաստուն վարդապետաց։

(Էր. 217-220)։

Դ. — Լու ձմունք (Բարսիլի) ճարգոյաց
գրեցին։

(Էր. 321-383)։

Ե. — Պատմում եւ յանձնակն պանոց
Բարսիլի։

(Էր. 385-480)։

Էրեւ 480ի վրայ Էրեք հատուածներ
ընդարձակաբան են։ Մասէջից խորան-
գիր շտիւր եւ իր սփիւր ստույգ ասկար
են եւ այլք գործարարից իրքս խաղա-
րով։ Էրեքորքը «Պատմութիւն սարսի
Դիոնիսի Լուսաւ օղի, գրեալ ի սրբոյն Յո-
նաննա Թանգրեանն ի գովասանութեան
հոռիին գրեալ»։ «Մարտաբան ի վերայ
խաչիկ ժարմով յանն Պատմութիւն սար-
սանով։ Թիւ Էրեքորքը «Եւ իւր ներսեւ
Պարտեւոյ»։ «Սրբոյ, զի է ընտրեալ
սփոսանով։ Էրեքն ալ իւրն հատուած-
ներ։

Զ. — «Սրբոյն Բարսիլի Կոյսեպետի
հեաւուն Յազազապանց նկարագրեալն
կրեմատաց»։

Պատմութեան գրաստեղծը է
Նիւթերոս ցանկէ մը (Էր. 482-493) Էւ-
քը Կարգապատմութեան մեծով իր թու-
սի 348. (— 361) Նիւթերոս վրայ (Էր.
493-500)։

Սուր կշռած է սրբոյն Բարսիլի
արտաքոյ թուոյնս մեծ. (— 11) կա-
նուններ, գրեթէ կէս երեսի վրայ։

Սեմիլայիս կը նկատուի առ խոր-
հրդանութիւնը։ Կատարաբար գրի
կողմէն։

«Սեմիլայիս սուր Կարսեայ սրբոյ
Սիւսա Քրիստոս Պատմութիւն սար-
սան» մեզ, ասկեւ (Կարսեայիցով)։
«Սրբոյն Բարսիլի գիրս պարտաւ Կարսի,
պէտպէս Կարսեայ, ընկեալն Կարսեայ
վարդապետութեանը սրբապետ գրեց։

գիւ Նաւասարդաւն եւ գրաստ արտա-
տաւորս ընդ, «Սրբոյն» եւ այլ մի թիւ ի
Կատարաբար յարգաւ, յաշխարհեան ընդ
ընթացաւ Բարսիլի յաշխարհ եւ կարսեան
կէս (Կրիս, Կարսիս)։ Կա եւ քարոյ
ընտրեալութեանը իրիւրէ իրաւ Բարսիլի
իմաստուն, Կա եւ իմաստուն գրեւեալ
ընտրեալութեանը, թուոյն մասեկն որք
Կարսեայից իրեքորքս սուրք յաշխարհի
Կարսիս, սուրք ընդ իրքս գրեւեալ ինչ
պարտեւ, ա՛յ վերադարձն Կարսեայի ըն-
տրեւեալութեանը, այլ սրբոյնն իմ-
աստուն քարոյս իւրեւեալից։ Սրբոյն
գիր 350 յաշխարհ Կարսեան արտաքոյ
իմաստուն ըմբ (Կարսեայիցով) (Էր. 500-
501)։

Սուր Կատարաբար կը յաշխարհ Կա-
նարիս գրեալս Կարսեայիցար, քար
Կարս Կատարաբար գրեւեալ գրեւեալ։

Է. — Չեապարս Կարսեայ կը ըն-
տրեւեալ Կարսիլի այլ եւ այլ քարոյ-
նից եւ այլ գրաստեղծը։

Ը. Յազազա պանոց. — Սկզբում՝
«Սեմիլայի ք. ասկ, ի Կարսում ասկեալ
փայ ի ընտրեւեալսար ասիւ մերայ»։

Բ. Յազազա պանոց եւ բաւեկեղա-
նի. — Սկզբում՝ «Սիւթերոսի ք. ասկ,
ընտրեալս Կարսեայիցար»։

Գ. Կարսեայ Պատմութիւն. — Սկզբում՝
«Սարսանարտաք Կարսեայից գրեւեալ ար-
քեւք յարարք իրիւր Կարսեայիցար»։

Դ. Ներդրեալն ի սուր վկայի Քրիս-
տոսի Սեմիլայի. — Սկզբում՝ «Սեմիլայի
Կարս Կարսեայիցար Կարս յարեւեալ»։

Ե. Եւ Սեմիլայի Քրիստոս. — Սկզբում՝
«Սրբոյնն Կարսեայ իւրեւեալն եւ սուր
Կրիս եւ յարարք իւրքս Պատմութիւն-
ութեան»։

Զ. Եւ Կարսեան Սեմիլայ ի ասկեալ. —
Ի Սեմիլայից Կարսեայ Սեմիլայ, ի սուր
Կրիս եւ յարարքն. — Սկզբում՝ «Սեմիլայի
Կարս Կարսեայիցար Կարս Կարսեայիցար
Կարսեայիցար Կարսեայից եւ Կարսեայիցար»։

Է. Կարսիլի յոսի. — Սկզբում՝
«Սեմիլայի Կարսեայ Կարսեայիցար Կարսեայիցար
Կարսեայիցար»։

Ը. Կարսեայիցար. — Սկզբում՝
«Սեմիլայի Կարս Կարսեայիցար Կարսեայիցար
Կարսեայիցար»։

Յ. Ես չեմ իմաց — *Սկսում*՝ *մեռել* ես մեզ պահանջում եմ որ հասնենք:

Ժ. Քաղաքս ազատագրեմք — *Սկսում*՝ *սիրտը* զարթոյնաբարձրեմք քաղաքս իրեն:

ԺԱ. Քակեցիք զանձաւանս — *Սկսում*՝ *հրէի* ին տեսնել քաղաքս իրեն:

ԺԲ. Առ քնկղն — *Սկսում*՝ *մեռել* քա ե յառաջագնէ մեզ յազաքս երկուստորոքս աշարիքս:

ԺԳ. Ավախալուպ — *Սկսում*՝ *սեղծ* ի յարեքանսն ապրեմք իտեղով, եկեալք ի պառտեան քանին ի մահն ոչ յարգեալք եղեալք:

ԺԴ. Վասն Բաւեղապոյ — *Սկսում*՝ *մեր* արեան ի յաշխմանս պառտեք քան:

ԺԵ. Զմայաւանսն — *Սկսում*՝ *մեռել* Բաւեղան ե քարեացն արժանաւորաց տիգրս:

ԺԶ. Ի սաղմոսն առաքին — *Սկսում*՝ *«Ամենայն դիրք Բաւեղանաշունչք ե սպասակարք ե յազաքս աշնորիկ շարագրեալք ի հպուստն»*:

ԺԷ. Ի սաղմոսն յիսուն եւ ինն — *Սկսում*՝ *սե յարեքանսն եւ յաշխմանսն* իտեղով եկեալք յարեալք ե իմա զարեքանսն տարաբարեալք:

ԺԸ. Ի վարսունսն եւ մի սաղմոսն, ի գառաքան յազաքս ի Գլորիոսէ — *Սկսում*՝ *սիրտը* ապրեմք եւեմք յազաքս ի Գլորիոսէ, որք ունին զհեռեալքն զերեւոյն ե ուրիշ:

ԺԹ. Ի սաղմոսն հաւթեւեւոյ մ եւ չորսոյ — *Սկսում*՝ *սեղծ* Ժամանակք ի քանանաշխման յաշխմանսն տեղին:

Ի. Ի սաղմոսն ճարիւհեալս ժեհարդ եւ երոյ — *Սկսում*՝ *«Եւստասիս»* ի յազաքս որք յառեալք:

ԻԱ. Յիսկզբանէ՝ Էր Բանն — *Սկսում*՝ *«Ամենայն Աւետարանչացն ձայն մեծաւայնագոյն աշխոյն հպուսն վարդապետեքանսն»*:

ԻԲ. Նորին սբբոյ Բաւեղի եպիսկոպոսի եւ Սպարիմաւոյ ճեռուածողի Տեառքին ի մարմնաւորութիւն Փշկին. եւն, սկսում՝ *«Մարմին մարդկային ունէ՞ր*

Դրստոս եթէ ոչ, Ապոլոնար տա՛ւ օ՛շն»:

ԻԳ. Տեսութիւն յաղաքս հաւատոյ երանկեացն սբբոյ եպիսկոպոսաց, Բաւեղի եւ Դեղաթի — *Սկսում*՝ *«Սարգս»* թիւն իմ արեւոյ պառնէ իմ յաշխմանսն եւս զի զիմեկ աշխարհսն:

ԻԴ. Սպարիմայ եպիսկոպոսի՝ Բանի իս եպիսկոպոս — *Սկսում*՝ *«Եւ աշխարհաբար տարածեալք տեսեալք»*:

ԻԵ. Բաւիթիս եպիսկոպոս Աւսիբոս, եպիսկոպոսի — *Սկսում*՝ *«Սարգս»* տեսնել տեղին:

ԻԶ. Արքայն Բաւեղի եպիսկոպոսի քաղաքս աշխարհ Դեղաթ Բաւեղան՝ եպիսկոպոս Նազիադոս, յաղաքս վարուց — *Սկսում*՝ *«Մանեայ դր»* թաղքին:

ԻԷ. Նորին սբբոյն Բաւեղի եպիսկոպոսի քաղաքս աշխարհ Դեղաթ Բաւեղան, եպիսկոպոս Նազիադոս, յաղաքս Կառնաւորքան — *Սկսում*՝ *«Եւ տեղով ե յաշխմանսն»* տեսնել ի տեսնել մեր պառնէ զիմեկ տեղով քան:

ԻԸ. Բաւեղի եպիսկոպոսի Կառնաւորքան Փեղարայ Դեղաթ Կառնաւորքան — *Սկսում*՝ *«Եւս»* տեսնել զիմեկ զիմեկ տեղով քան:

ԻԹ. Նորին Բաւեղի եպիսկոպոսի յաղաքս Կառնաւորքան — *Սկսում*՝ *«Եւս»* տեսնել Կառնաւորքան:

Լ. Նորին սբբոյ Բաւեղի եպիսկոպոսի եւ սուրբ վկայն Յուդիթայ եւ յաւատարմայ յաղաքս Կառնաւորքան — *Սկսում*՝ *«Կառնաւորքան»* տեղին:

ԼԱ. Նորին սբբոյ Բաւեղի եպիսկոպոսի ի Գորգիոս վկայի — *Սկսում*՝ *«Սարգս»* եւ քաղքանսն տեղին:

ԼԲ. Նորին սբբոյ Բաւեղի եպիսկոպոսի՝ խաւսի յորդորական ի Սիւրուքին — *Սկսում*՝ *«Բաւեղան»* տեղին ըստ կենսագրոյ իրաց զմամանակ քառանկոյն:

ԼԳ. Նորին սբբոյ Բաւեղի եպիսկոպոսի, թէ չէ՝ պառնաւ շարեաց Բաւեղան — *Սկսում*՝ *«Սարգս»* եւ քաղքանսն տեղին:

ՀԶ. Նօրի՞ն սրբոյ Բարսեղի հայկեօղործի, յաղագս պարմանաբանն եւ յարգապա սուրբիցն — Սկսուած՝ «Երեսուց վասն բարեպարտութեան»:

— Սուրբապարմանութեան եւ պարսից եւ աշտ սրբեանց հուանելիքն հաշտապարտեան:

Յատարեցաւ վարդապետական ինքնառաւ սրբոյն Բարսեղի յամի յորում 2969Ի. (= 1138) Հայ թուականն (= 1684):

Եւ յերես տեղեայ ամենի.

Ջրովնալիքն ինչպիսի վերի.

Ճի յար իտեպտ ինտիքս յարի.

Եւ հեծեծեծ յամն ժամի.

Սորմամ հայկ. յարս տեղեայ

Եւ առաջ ալլոց ում աղմանի.

Դուք յիշեալիք դիւ ի թափ

Եւ առաջիք ճէր ուղարի.

Եւզիւ երգի եւ առաջոյ.

Սուրբա վարդապետի

Ճի եւ ինչ եւրեւ հասարայի.

«Յատարեցաւ պարմանն ցրցաւ աշտապի, Սուրբապարտ սրբոյն Բարսեղի հայկեօղործի Յարդապետականն Եւ եւան Սեպեփանեանի զամանայի եւ յիւսին կրօնաւորին (Եր. 591-595):

ՀԵ. Նօրի՞ն Բարսղի սրբոյ, ի վայ: Որպօղն Ջւրեքեայ — Սկսուած՝ «Նկարսիցն ինչ առ Բաւանեայ եւ Բրիտապտ տեղի եւ յարս Բարսեղայ պիտաւ. (Եր. 783-786):

Այս վերիքն յարդպիւ յալորդոյ եւ ապիւր, հասանալոր յիտապետեան մը, ամբողջովին Զհշուան եւ:

Բարսղի զարդեները կը վերջանան համեմատական ցանկով մը, զոր շինած է գրիչը ցոյց տալու համար թէ Լուծմանց ո՞ր դուրսներուն կը համապատասխանեն զարդեներու գլուխները:

Երես 881Ի վրայ ոչ՝ ըսած գրչի մը գրուած է ԼԵ. (= 55) զարդեներուն ցանկը:

Ը.— Աղիւնեայն եւ հայիւնեայ վարդապետին Վիթակոսի եզնկեցոյ: Առաւմեկեւորի՞ն հարիւրաւ օրացն Սուրբեայ, ի խնդրոյ Յովնանեւ վարդապետի ի ողմ վաւանե՞ն եկլ՝ց (Պեկեկեաց) ի սուրբ կիւրակաւ:

— «Փառեւ հասարայի եւ իմաստանս արտաւանով ուղիւր մը կայ ցրաւ ձիւ սկիզբը. ուր կ'ըսէ մեկնիչս թէ լեկեղեւն եւ հանմարդի զարդապետեան Յովնանեւ Լուծմանն հայի թանին եւ համալորապ տրեկապանն սրբապարտեան կարդապետն, փառաւ եւ ցարդիկայր եւ գլխին արտաւանս թանի միւսն, ցամ եւ երկիցն հարկեկար եւ սիրով գրուեցիւր ամեն յուսմն հարիւրապարտեան սարս Երես եւ ապրեաւ հասար (Եր. 805):

— Եւ աղեւն հարիւրաւ օրաց եւ երրորդն. Առաքին յաղապ ընդդէմ բանասեղիցն առաւմեց — Սկսուած՝ «Սրբապարտ իմաստաւորսն առաջին թէ երկն: Սուրբապարտն, մինն թորի եւ միւսն շարս (Եր. 806-823):

— Նօրի՞ն երկրորդ հարիւրաւ օրաց — Սկսուած՝ «Շարիքի զարդաւն անդն եւ իմաստեցն Սուրբեայ եւ յալիքի գոյաւցնալ սրբապարտեան. (Եր. 824-838):

— Նօրի՞ն եւ աղեւն երրորդ ճն (= հարիւրեակ). — Սկսուած՝ «Նալը միայն գիտէ պիտեւ ոչ իւր եւ Որդին դժալը իւրս (Եր. 838-848):

— Նօրի՞ն եւ աղեւն Ն. (= չորրորդ հարիւրեակ). — Սկսուած՝ «Սաստաւան տեղեկայ իւր բանաւորս եւ սնոյց զնոսա իմաստաւորեալորս. (Եր. 848-857):

— Նօրի՞ն եւ աղեւն հարիւրեակն ինի գիտեց. — Սկսուած՝ «Այսմ հարեւմ է Բրիտապտ եւ հաւ սկսած զիտեքեաւս. (Եր. 857-863):

— Նօրի՞ն վեցերորդ հարիւրեակ. — Սկսուած՝ «Չի՛նլ եւ է դիտալիքն եղիւրս, ուրսր գիրք մեկ ոչ պատմեալս. (Եր. 863-873):

— Նօրի՞ն սրբոյ եւ աղեւն պարզապարտ վեցերորդեակ. — Սկսուած՝ «Սրբապարտ ինի հարիւր է՝ գիտալիքն թորիւր. (Եր. 873-881):

Յիշատակարաններ

Չեապարս մէջ գրիչը նոխացած է իր անձին յիշատակութիւններով: Բայց զիտաւոր յիշատակարանը գրուած է Բարսղի լուծմանց վերջը եւ Քարդոնուրուն սկիզբը (Եր. 591):

— «Փա՛ւք եղալի եւ եռահիսակ դաւանութեանն, երեքարեան տէրու-

քեանն Հօք և Որդւոյն և սուրբ անգլոսն քանդելոցն յազգաց և ի ներկայիս ժաւ մանակաց և յաղագայիցն անբաժանաց։ Ինչ առանձն յիմեյս անհարմարեմ պրնեմաքի բերանայ, որոյ յնպէսին անայց և պարտութեամբ նաքին վատարեցին։ Աղբիցուցին իմոյ և կեցուցին Յիսուսի Քրիստոսի փառք և զոհութիւն յամենայն ժամ։

Էւ գրեցի զսա յո՛յժ փափաքանօք ևս հոգս և մոխրի մեղօք մեռեալ Սուրբիս աշխնէ ապիկար, առ ի ստանալ զսա միշտ կշտամբնէ և անաշատ զարուվիէ և անողօք զատապարտիւ մեղսամած անձին իմոյ, յերկիրս Անեհաց, ի սուրբ Քաղաքս յետապաղիւ, առ Դեան Առաքիլական Աթոռոյ սբոյ Յակոբայ։ Ի վերանայոյ բնան Տեառն եղիլագարս ամենայն Հայոց կորոյնկառի, զոր հաստատան պատեմալ ձեռք ի համեմբք իւրաքանչեւ նաեցերս։ Ի թմականութեան Հայոց ամուսնի Յով. և Ին. (= 1672), Մարտի ամսոյն սկսեալ եւ լոյզ ճիւղն վերջեալ։ Սրբ. պատմաւիչք ընթերցմամբ և կամ ընդնարմամբ և կամ պարտիւմ ի յուսադարմանէ սորին՝ յիշատակ արարեց զսեպ պրմանք. զի և ինքն յիշեալ յիշի ի Քրիստոսի յաւուսն սեմն։ Սին պրայս և շնչին ներկայս անեկողպէր լերայք. զի այս ևր առ ձեռն պատշատուս։

Սուրբիս վարդապետս ո՛յ միտքս յառ նեզ յիշատակարարք և ինքզնեքուայն նաեւ իր կնիքք կոխած է սեղանեց, որ հաստեւ է և ազգայնիկ տառերով ու նազկնեքով փայտաքրտած՝ 1106ին (= 1657)։

Պէշին աւիւ յատակապաններ

— Եր. 2. վաքին 5 սող շնչուած, ինչպիս նաեւ կնիքք։ Կտանարար Սուրբիս վրդ. ի յիշատակարարն ևր տպ։

— Եր. 7. «Ջատապոյ տառիս զՍուրբիս վարդապետն, ազգայն՝ յիշեց ի ձեռս»։

— Եր. 100. «Սարին յատանքին հալար Սուրբիս վրդ. ին կնիքք»։

— Եր. 219. «Սարին յատանքին հալար Սուրբիս վրդ. ին կնիքք»։

— Եր. 320. կնիքք։

— Եր. 383. ջնջուած՝ թէ՛ յիշատակարարն և թէ՛ կնիքք։

— Եր. 480. 5-7, ևրեք սող և լուսանցքին վրայ կոխուած կնիքք շնջուած։ Դաշն կր կարդացուին, թէ՛ ևս զմարտաւ, սա բառերը։

«..... ի դուռն սուրբ Յակոբայ, զոր ևս Սուրբիս զրկէ զիս ինքն զրկեալ և կամ մեղացն տէր լինի. ևս իմ ձեռքս զրնեցին»։

— Եր. 591. տեսանք արդէն բուն յիշատակարարն։

— Եր. 637. «Ջիւնեալ մեղօք հօգի և զկնիքի երայիս յիշեց ազայն՝ յազգայն»։

— Եր. 613. «Ջմեղաներկ Սուրբիս հանդերձ ձեռքոյս յիշեց ազայն»։

— Եր. 647, 653, 662, 668, 670, 682, 690, 694, 700, 705, 710, 714, 721, 728, 731, 732, 737, 740, 751, 761, 769, 776, 788, 799. «Եւս կրեաին յիշատակարարն վերագոյն իր կարգին նոյնութեամբ զրկեալ»։ Նոյնպէս յիշեցինք թէ 799 կրեաին յիշատակարարն ու կնիքք շնջուած են։

— Եր. 821. «Ջիւնայ տառիս զհգ. կնիքի և զթշտապացեալ անձն, զՍուրբիս պիտակ անուամբ աշխնէ. յիշեցէ՛ք առ Քրիստոս, մոյ՛մ ձեռ պարմիւն և զսօք յիշեալ լի՛շէս»։

Այս կրեաին տառին յուսանցքին վրայ կոխուած կնիքն ալ շնջուած է։

Այլեւայ յիշատակարարն

— Եր. 1. «Այս զիրքս որ զգէր Դիանէսիոս, որ է վաղուհ տուր Աստուածածնայ և կեղեցեոյն. և եթէ ոք ընթեռնուցու և թողացս ողորմի ասացէ և Աստուած իւրեան ողորմեացի, ամէն»։

— Վերջին պատկերանք վերջին կրեաին վրայ։

«ԱԵՆԻՐ» (= 1683) թուին պրեալ է զիրքս, որ վիճիք քառիւն արտայայտել զթուականն Հայոց»։

— «Ջայս ամենայն քեզ ասացին,

Այլ ասելիք բանք չմտցին»։

— Սուրբիս վարդապետի կնիքք ձեռքով նմանցուցած են նաեւ ձեռագրիս վերին կտրուածքին (tranche) վրայ։

Հ Ա Ր Ց Մ Ա Ն Ց Գ Ի Ր Գ

Թուղթ՝ 422 երես: Մեծութիւն՝ 21,2
 × 15,5 ս.մ.: Մեծութիւն գրութեան՝ 15,5
 × 11,5 ս.մ. երկսիւն: Տող՝ 23: Թերթ՝
 ԺԼ. (= 18): Նիւթ՝ հաստ, կակիկ, դեղ-
 նագոյն, սողաշարուած թուղթ: Գիր՝
 բոլորգիր: Ձադաղիք (թռչնագիր, պարզ,
 մարզագիր) են գլուխներուն սկզբնա-
 գրքերէր: Խորագիր՝ Ժ զ յ յ ա ղ ի ռ ի
 բողոքն կարողացողք: Խորան մէջ
 ձեռագրին սկիզբը իր մէջ լուսանցազար.
 դով և կիսախորաններ (երես 38, 105,
 182, 214, 254, 364) իրենց փոքր լու-
 սանցազարդերով, սովորական բաներ:
 Հաւանարար վերջէն մէլանով գծուած է
 վիրշապ մը 388 երեսի ստորին լուսանց-
 քին վրայ: Համակերպող շրջանակներ
 մը գծուած են կարմրադեղով (եր. 64),
 բայց բան մը չէ նշանակուած մէջը:
 Դասարկ մնացած են՝ երես 1, 161, 410-
 411 (թուղթը զոյգ դարձնելու արդիւն-
 քով դատարկ մնացած) 421-422: Բայց
 տղու ձեռք մնացած է ձեռագիրը և այդ
 դատարկ երեսները աղաոտուած՝ տղա-
 յական գրչի խաղերով: Պահպանակ՝
 բոլորգիր ձառոյց՝ մը նշանուած մագա-
 ղակի թուղթեր իրար պահպանակ
 դրած են և ասոնց ալ քանի մը հատը փրցը-
 ւած են: Վազմ՝ կաշի-փայտ: Գրիչ՝ Խա-
 չատուր արեղայ: Տեղի՝ Մերաստիա Ս.
 Նշան: Թուական՝ 1616: Վերջին սացող՝
 Տէր Սարգիս քահանայ՝ 1816ին:

Ձեռագիրս հետաքրքրական՝ գրչու-
 թեան կողմէն, վասն զի օ կը գործածէ
 փոխանակ աւի, ո՛չ թէ հոն. ուր աւ =
 օի, այլ պարզապէս աւ ունեցող բոլոր
 քաներու մէջ:

Բովանդակութիւն

Ձեռագիրս հանուած է Տաթևաց-
 ւոյն Դրեղորի ծառով գործէն և կը բո-
 վանուի մա յո թիւերը, որոնց ցանկն
 ալ գրուած է յիշգրիտ (եր. 2):

Ա. Զի նա է աւետարանի Աստուածա-
 բանութիւն և գի՛ն ձեռնի (ցանկի մէջ՝
 «Աստուածաբանութիւն Դիոնիսիոսի»):

Բ. Վասն հրեշտակաց և դիւայց:

Գ. Սկիզբն զործոց և արարչութեան
 Աստուծոյ վեցօրէից. (ցանկի մէջ՝ «Վասն
 զործոց և արարչութեան»):

Դ. Ի մեկնութեան արարածոց (ցան-
 կի մէջ՝ «Վասն արարածոց և աշխար-
 հի»):

Ե. Յազազս լուսոյ (ցանկի մէջ՝
 «Վասն լուսաւորաց և յեղանակաց»):

Զ. Յազազս բուսոց և աղց (տնկոց)
 (ցանկի մէջ՝ «Վասն իւրաքանչիւր տա-
 րերց և բուսոց կենդանեաց»):

Է. Յազազս գրախօսին (ցանկի մէջ
 «Վասն գրախօսին»):

Ը. Յազազս լինելութեան մարդոյն
 (ցանկի մէջ՝ «Վասն կազմութեան մար-
 դոյն»):

Թ. Յազազս զօրութեան հոգւոյն
 (ցանկի մէջ՝ «Վասն հոգոց մարդոյն»):

Ժ. Յազազս բոլոր մարդոյ (ցանկի
 մէջ՝ «Վասն բոլոր մարդոյ»):

ԺԱ. Վասն Նահապետացն վասն
 Արէլի և պատարագաց Նորա (ցանկի
 մէջ՝ «Վասն Արէլի և Նախահարցն»):

ԺԲ. Վասն Աբրահամու և Իսահա-
 կայ (ցանկի մէջ՝ «Վասն Աբրահամու և
 Իսրայել»):

ԺԳ. Յեկիցն գրոց:

ԺԴ. Ի Ղեւտական գրոց:

ԺԵ. Ի թժոց գրոցն է:

ԺԶ. Երկրորդ Աօրէնք (sic):

ԺԷ. Տեսնու և ի դատօրքն և ի ԻԴ.
 Թաղաւորքն:

ԺԸ. Յազազս դատաւորաց Բորայէ-
 լի և Ժամանակաց Նոցալ:

ԺԹ. Յառաջին թաղաւորութեանց:

Ի. Երկրորդ թաղաւորութեանց:

ԻԱ. Երրորդ թաղաւորութեանց:

ԻԲ. Չորրորդ թաղաւորութեանց:

ԻԳ. Վասն Բանի մարդեղութեան:

ԻԴ. Վասն Նոր աւրինացն:

ԻԵ. Մոլորութիւն Տանկաց որ զՄահ-
 մէտ փեղամբար կոչեն. և թէ ուստի՝ է
 Մահմեան: Եւն. եւն. եւն.:

«Այնչէն ըզմայի է քան զսիրելեացն լրացուցանել զիդն տենչանաց, և աշտու՝ առաւել հաստատել զԱստուածային սիրոյն շաղկապութիւն և զանշափ շահաւետութիւն, որ անտի լինիցին յինքն ձգել ըստ պատուիրանին՝ թէ սէր ծածկէ զբազմութիւն մեղաց. իսկ եթէ զանձնոնարկելի իրէ բուռն իցէ հարեալ սիրոյն զխնդրոյ, տե՛ս որքան տարակուսան և թախիծ իւրում սիրելին վերածէ. զի եթէ ոմն ի նշոյկային վախճանակնարկէ իւրում սիրելւոյն ուղղադուր ճաշանաւոր տպագիտին, կամ ի Զանն ծովային խորոցն, ընդ աշնքալն կուտակեալ կոհակաց ծովառատ թանձրամած Զրոցն խտութեան ի զիւս պատուական ստորգարտին. իսկ նորա տրտմեալ առ ընտկան վարան, որ զիւս տպագիտին իցէ, սակս ապաւնծ բողակէր (sic) ափափայիցն. Եւ այլ ոմն ո՛չ բերելով զարեւատ լուզական արհեստին առ ծովային Զրոցն վրդովելոց զիջումն զորեւ, ո՛չ ապաւնչն հնարս ոչ փոքունս յանձին բերէ աշնտեւտեւ, լուծանել զմեղազորութիւն իւրոյ սիրելւոյն. Եւ ի ձեռն սերտ սիրոյն համարձակապէս առ պատճառն մատչելով յայտնէ զտկարութիւն անձին, և զեղեցիկ հաւանութեամբ նահանջել ճողոպրէ զինքն առանց իրիք մեղազորանաց յանձնոնարկելի խնդրոյն. Իսկ եթէ առ զիւս ստորեւ կացեալ տարեկան նիւթոցն, այնքան զմուսարին, սակս յոգնակի տխրոյից տածանմանցն, զի՞արդ զու յինչն պահանջես զերկնային և զբարձրագոյն և զանհատանելի իրէ զգիւտ. զոր լայնութիւն երկրի ի խորութիւն ծովու միայն ընդմիջեալ ունի, այլ զերազոյն իսկ տարբական բնութիւնս անցեալ կայ, որ և ո՛չ իմացմամբ թանձրունքս մտօք և ի վայր քարշեալքս խորհրդով՝ կարեմք նկատել քան թէ իրադործութեամբ բացառայաւել: Արդ՝ այսօրիկ թէպէտեւ ինձ յոյժ ծանոնք են և անձնոնարկելիք, այլ քեզ անորոճած բանս զուտագիւ, որ աշոքան յոգնահանձնար դուրս ի յետին ժամանակի առ խուզմունս զիմաստիցն խորս, որ անհետազօտելիք են ասացան ի վնեմամիտ գերաբարշիցն. ո՛չ

զիմս անմաքուր իմաստիցս ապա պախարակել խոկացեալ, որ և յոյժ անվաշելու է լրբանաց ի վեր ասարանալ առ աշոքան բարձրագոյն և երկնային իրողութիւնս. այլ զի ո՛չ գտի հնարս ինչ անփոյթի առնել զքոյզ յօժարութիւն, որ աշոքան պատուես զիմաստութիւն մինչև ի ներքս որտալ անորոճես, նման որոց թագաւորական ծիրանան ստանալ փափաքին ի զերազանց վայրենաց զշահաւոր պատուականութիւն. իսկ ոմանք յայլ իմն գերազուելիցն յորդանց զազրացելոց հարստանան, յորոց մետաքն յառաջ գայ, որում ո՛չ անհուտ և զի՞ոյզ գիտեմ զճախութիւն, որ յաստիս բազարեկալ ունիս հայրենական տերմանօք յգիտցեալ: Այլ ինձ ո՛չ փոքր յաւակնելի էր աշոքան ձգտել բարձրութիւն ամենեւեկ վտանգելոյս, որ ո՛չ գիտուն մտօք և ո՛չ բանալ զարկան (sic!) արհեստի, այլ և ո՛չ արժանաւոր ըստ առջութեան ձրից հողոյն, զոր բազմազան հոռանօք շնորհացն ենեղ ստորայնօք շահ, այլ ո՛չ ըստ մաքրութեան եւս ողորմելի ոմն և վարակեալ մեղացն շղթայիք, որ և ո՛չ յերկնի բարձրութիւն եմ արժանաւոր նայել՝ քան թէ զբնակչոյն ի վերայ երկրի ճառել ինչ. զի մեղացն ծանրութիւն ըստ մարդութիւն բարձրագոյն է քան զգլուխ իմ, որով ի վայր հակալ կամ ըստ արժանի պատճապարտութեանս ընկնեալ: Այլ զինչ արդեօք յայսցանէ առ հրաժարումն իրազորութիւն օգուեցայց, զի եթէ ի ձեռն սիրոյ յատուկ ժամանեալ էր՝ աշոքան անձնոնարկելի խնդիր, թերեւս հնար գոյր ճողոպրելով ի բաց փախելի. այլ զու ըստ սիրոյն հանդամանս և զիշխանական հրամանալ շարայարեցեր. վասն որոյ և ո՛չ գտի հնարս պատճառելով ըստ նախիկ զազրափարութեան հրաժարել և ի բաց դառնալ սակս անձին տկարութեան. վասն զի ի ձեռն սիրոյն մտերմաբար ազերեցցեր Աստուածահաճական վարուք, ո՛վ Տէր Սմբատ Բագրատունի. իսկ առ ընդէ՛ր և զիշխանական հրամանալ ի վերայ ամեր բառնալով յինչն զճողոպրելոյն հնարս, ո՛չ զանձին իմոյ տկարութիւն առ աշոքան

իրք ի նկարագրել փոքր ինչ ցուցանել զնորայն ճշմունքին, ոչ իրբեւ ներքուղելով զբուսազել, զի և բազում յոյժ իմաստասիրաց ի մի վայր գումարելոց՝ կարող են բան ըստ նորա արժանաւորութեանն հաստուցանել հանդէս. ալլ միայն զոյգն ինչ բանիւք պատմութիւնն ինչ թելադրել առ ի գիտութիւն լսողաց:

Աս ըմբռնեալ եղև ի մերում իսկ ժամանակի ի հազարական ազգացն ժառն նախանձու, որ ի նմանէ բազմափայլ վարդապետութեանն և ի ներհակ միշտ առատագրելոյն, զնի ի բանտի հանգերն որդւովք իւրովք. որով բազում անգամ բանն հրապտանաց առաջի արկեալ հանգերն յոգնազան պարզեաք՝ ոչ ինչ խոնարհեցողց զանխոնարհելի խորհուրդքս մտացն, որ ի Քրիստոս. զարնեալ ալլ տեսակ հնարից քերեալք լինէին սպառմամբ (սպառնմամբ) բանտից և կապանաց և պէսպէս տանջանաց, ալլ ո՛չ ինչ զանգիտելով երբեք զիջանէր ի քարնքազոյն հաւատոցն՝ որ ի Քրիստոս. և մնացեալ ի բանտի անդ բազում ժամանակա ո՛չ միայն զինքն պահելով ամբողջ յամբիճ հաւատն, ալլ բազմաց լինի առիթ փրկելեան, աներկելաբար՝ միշտ պահելով զարգելանաւորսն ի բանտին ուսուցանելով և հաստատելով ի հաւատս ամենասուրբ երբորդութեանն: Եւ յետ աշտրիկ աշտպէս եղելոյ, հասեալ լինի զանձ զրոյս աշտրիկ առ սեւեղիմ (Մարիամ ?) Բագրատեցի՝ Սիւնեաց Տիկին՝ յԱռողջ հօր իւրոյ, մեծ եւ երեւելի Տեառն Բագրատեցեաց իշխանաց իշխանին: Իսկ երանուելոյս Սիւնեաց Տիկինով փոխի ի մտի եղեալ՝ վարդապապի հրամայեաց երկիցս անգամ փոխաբերել ի հայկական լեզու առաջնորդութեամբ վերին խնամոցն՝ յոգրէ (յարգարէ ? յորգորէ ?) համառոտաբար զԱռաւանակինն քարնքազոյն հաւատս, վերագոյն ունելով ըստ իւրում քաղցր և յոյժ զովելի քարոյնցն, որ հաւարակարար ունէր առ ամենայն մարդիկ զինչամա իւրոյ սիրելի Քրիստոսի սուրբ մտացն, մանաւանդ միամիտ հաւատոց որ Քրիստոս (ի Քրիստոս) պահպանեալ լինի ի վերին խնամոցն անփրկով առ

յոգնականութիւն չորից ուսեաց, զոր ոչ պատկառիմ սիրող Քրիստոսի անուանել և կենդանի վկայ, որ աշխարհ ժամանակս երբեք յանձին զմուսկալութիւն, որ ի Քրիստոս հաւատոցն. և սորա աշտրիկս եղելոյ մի՞ ոք զմեզ յայսմ վայրի բամբասիցէ իրբեւ. աւելագործուկ ինչ խառնելով զմերս ըստ նորայն ջան կամեցեալ իրբեւ. օտարացուցանել կամ աղարտել ինչ. ալլ զի մի՞ անկատար և պակաս վարդապետի փառք՝ յաշակեռւանէ լինի փոքր ինչ ներեացեն մեզ լսողքդ և ըստ իմաստասէր բժշկացն, որք ի ձեռն երակացն գիտացեն զախտին պատճառսն, հնարին աշուհեան առ բարեւ (բուժումն), աշտպէս պարտէ ձեզ մտաց աշտր նայել ի նաոս, յոր մտաք. և եթէ իցէ ինչ արատ, բժշկել իրբեւ զհոգեկան անդամս և միակամութեամբ սիրոյ օժանդակել հոգեկան սիրոյն շաղկապութեամբ և անընդամիջաբար սիրելութեամբ ի բաց տանել զամիսնս թունաւորս և երկրաւորս և միացեալ սիրովն որ Քրիստոս (ի Քրիստոս), կալցուք առ միմեանս ասողս և լսողք, որպէս լոյս առ աշտ և քարբառ առ լսելիս և հոտ՝ առ հոտոտելիս, և եթէ իցէ ինչ արատ սկարութեամբ բանից հոտորական բանի սերտեալ (սերտել) և պայծառացուցանել և որպէս ջերմութիւն հրոյ՝ զցրտութիւն մարմնոյն հալածելով և զուարթութեամբ զգոյն պատկերին զդեցուցանել. աշտպէս և զուք ջերմեանող սիրովն և Աստուածային կայծակամբք միեալ աներկեւան քերելով ի մեզ ըզսրբութեան սէրն, որ ոչ նախանձ և ո՛չ ատելութիւն, ոչ յանդգնութիւն ալլովքն հանգերն և սիրոյն յիշատակաւ գրագմութիւն մեղացն ջնջեացուք ըստ պատուիրանին, եթէ սէր ծածկէ գրագմութիւն մեղացն և մատուցեալք միամիտք միախորհուրդք ասողս և լսողք առ Աստուածային նաորիցս գիտելութիւն, զի զուգապէս օգտեացուք, զի աղիւս սուրբ Հօգոյն շնորհաց համեմատցի նաշակելիք մտաց մերոց, որ և զբան համեմէ և զհոգին սրբէ և զմիտսն լուսաւորէ: Ապա եթէ ոք զպարտաւարիտացն ի վերայ մեր ընթերցեալ (ընթացեալ ?) խո-

տորնակս ինչ խորհնցի հակառակելով մեք անփոյթ արասցուք զնեխակս առ նոսա պատճառելով ըստ պատուիրանիդ եկեալք ո՛չ յանդգնիլ ալլովքն հանդերձ, ալլ միայն զՀոգոյն արքայ ձրից վերառաքել զո՛ւնթիւն, որ և առիթն իսկ է փոխարեքութեան բառիցն յինչն ապաւինելոյ ըստ Պաղոսի ձայնին, եթէ ալլում խարզամտութիւն չեղուաց. և դանց արարեալ փասակարօքն, յառաջիկայ յինչն ճեպեցուք. վասն որոյ և ի զործս (ի զործ) զբանս արկաք. և զուգնաքեալ ինչ վասն Աւետարանչացն շարագրեացուք զորպիսութիւն ճառիցն, որք անհասու կարեն լինել միտքս մեր և այնպէս ճանապարհորդեալ անմղաք եկեալք ի մեկնութիւն արքայ Աւետարանին: Վասն Մատթէոսի և Մարկոսի և Ղուկասոյ բազումք կանխեալ ասացին յիւրաքանչիւր տեղիս. իսկ վասն Յովհաննոս և զորք արկաք զբանս ասացուք, որ ինչ միանգամ կարեւորն է: Աս ժամանակս խոյ առաքելութեանն ասանց զոց քառգէր զԱւետարանն. իսկ իբրիս կարգեցան եւեթ աւետարանն եւ զեցեցան եւ հասին առ ճա՝ որպէս ասի բանն՝ ընդունելի եղև ճմա եւ վկայեաց երէ ճեմարիս զրեցան. ալլ պակասութենէ ի նոցանէ որ ինչ միանգամ զօրժեցան ի սկիզբն վարդապետութեանն Քրիստոսի, զոր և մեք կարող եմք զիտել, եթէ Աւետարանիչքն (յեսո) յըմբռնելոյն Յովհաննոս Մկրտչի ի բանս, որ ինչ զօրժեցաւ ի Տեառնէ զրեցին, որ և ցուցանէ ի սկիզբն ճառից նոցա, եթէ յեսո քառասուն աւուր իբրտ պահեաց Տէրն և զփորձապետն յաղթանարեաց, սկիզբն արարին պատմութեան իւրեանց ըստ Մատթէոսի զրելոյն, եթէ յորժամ լուսն եթէ կալան զՅովհաննէս. փոխեցաւ ի Հրէաստանէ ի Գալիլիա. իսկ Ղուկաս կանխեալ զրեաց զորովդէս ամենայն յարշարանացն (sic) զոր զօրժեաց, յաւել ևս ունել զՅովհաննէս և եզ ի բանտի. ուսի եւ աղայեցին զԹովհաննէս՝ Առաքելսն երէ այն ժամանակ, որ բողաւ յալոյց Աւետարանչացն, որ զօրժեցաւ ի Տեառնէ, օսցէ նոցա զրով, որ նախ քան զմասնելն Յովհաննոս ի բանս: Եղևն ի Քրիստոսէ հրաշագործութիւնքն, զոր և

զրեցան իսկ Յովհաննէս Զայս արար սկիզբն նշանաց ի կանա Գալիլիաքոց և յայտնեաց զփառս իւր, ցուցանելով զայն զոլ առաջին հրաշագործութիւնն: Եւ ապա երբեմն յիշատակեաց Յովհաննէս յիւրում Աւետարանին զոր ինչ զօրժեցաւ նախ քան զմտանելն Յովհաննոս ի բանս զօրժեցաւ ի Քրիստոսէ՝ զրեցին:

Ալլ վասն է՛ր արդեօք Յովհաննէս լուէ ի զպրութենէ, որ վասն ծննդեանն Փրկչին մերոյ ըստ մարմնոյ. ալլ զի Մատթէոս և Ղուկաս կանխեալ յառաջագոյն զրեցին զայն. իսկ սա սկսաւ զրել վասն Աստուածութեանն. նաեւ չորս զոլ Աւետարանչացն ո՛չ առանց բարձրագոյն խորհրդոյ իցէ, զի ոմանք ըստ չորեքձպեկան աշխարհիս զօլով արարածոց, ուր պա՛րտ էր համապիւռ քարոզել Աւետարանն արքայութեան, նոյնպիսի թու(ւ)ով ասացին պա՛րտ էր և Աւետարանչացն զոլ, որք ընդ ամենայն տիեզերս էին աւետարանելոյ զբանն կենաց. իսկ ոմանց հանչ թուեցաւ ըստ չորից մշտահոս դետոցն յաղեանական յաղբերէն խաղացեալ առ տիեզերաց ոռոգումն և սոցա զօլով նմանապէս թուով ունացեալք ի կենդանական աղբերէն ոռոգանելով զպառքեալ միտս մարդկան բնութեանս. իրաւապէս չորսորդ աւետարանիչս իրբեւ չորոյն Աստուծոյ պահեալ նմա զայս բարձրագոյն խորհուրդս իրբեւ առաւել Առաքելոյ, որ և Որդի որդեաման ի Տեառնէ կոչեցաւ սակա զերկնայինսն որդտալոյ առ ընդոստուցանել և բանալ զմիտս մարդկայինս բնութեանս, զայն զնէ ի սկիզբն բանին՝ ասելով. «Ի սկզբանէ էր Բանն»:

Յառաջարանութիւն յաղագոս զբոյս՝ ալլաքան շատ լիցին (եր. 1-9):

Մեկնութիւնս կը բովանդակէ ի Ա.

(= 21) զլուսնեք, որոնց տեղ տեղ յորդորակներ ալ կցուած են. Յովհաննոս Աւետարանին ի Ա. զլուսնեքուն թուով:

Գլուխ Ա. (եր. 11-33):

» Թ. (եր. 33-43):

» Ք. (եր. 43-61):

» Դ. (եր. 64-83):

» Ե. (եր. 83-105):

» Զ. (եր. 105-133):

» Ը. (եր. 133-150):

» Ը. (եր. 150-170):

Դուլա թ. (հր. 171-186):
 « ժ. (հր. 186-207): Այս զգեստն
 Երզրարակը մասնաւոր հարկւորութիւն
 ունի իր ներքոյին համար, Հայ. հիւս-
 րեցւոյ մասին (հր. 201-207):

Դուլա ժիւ. (հր. 207-227):
 « ժիւ. (հր. 228-255):
 « ժիւ. (հր. 255-285):
 « ժիւ. (հր. 285-288):
 « ժիւ. (հր. 288-292):
 « ժիւ. (հր. 292-302):
 « ժիւ. (հր. 302-312):

Դուլա ժիւ. (հր. 313-334):
 « ժիւ. (հր. 324-342): Այս զգեստն
 Երզրարակին վերջին մասը ներքոյ մըն
 է յաշիւ:

Դուլա ի. (հր. 342-358):
 « իւ. (հր. 358-371):

Մանգ. — Մեկնութեան գործը
 (ընդօրինակողը) ճարտար մէկը ձե-
 ուղղագրական աննկրելի սխալներ կան
 ձեռագրին մէջ, Յառաջարանութեան
 մէջ աւելորդ համարեցի պահել այդ
 սխալները:

ԹԻԻ 87

Հ Ա Ի Ի Բ Ա Մ Ի Բ

Թուրք 750 հրեա: Սեծարիւն 20.7
 « 15.3 ա.մ.: Սեծարիւն գրութեան 15.7
 « 11 ա.մ.: ձգլ 30-42: Թեքլի թեքլի-
 նամարները մընեւ շին եղանակուած,
 այլ իւրացանկիւր տառերը առանձինն,
 և առանձ ալ առանձին: Կիւր՝ յամար
 թուոյթ, ետեւ, գեղեցիկ: Կարծես առան-
 Գիւր՝ ետեւ: որ յեղագրի հր մասնեւայ:
 Կարգապիւն են (սկիւտի) իւրացանկիւր
 մասին սկզբնապիւրները, որ ետեւ յա-
 տանդագրուել: Կտան մը կայ սկիզբը
 միւրեւ, իւրացւո ետեւ յատանդագրուել
 մը: Այս թուոյթը որոշուածուած են սե-
 լանով և յեն ամբողջուած: Կտանիւթ
 կարմրեղեգով են (մեծ կարմիր և արագ
 խառն): Կտանիւթ արագ են երեւ 1-3,
 67, 562, 747(մեծ մասամբ)-750: Մա-
 զագաթիւ: Բարագրուած առանձին, մէջ
 մէջ թուոյթ պոստպոստիկներ կան սկիզբը
 և վերջը: Գիւրը թուած են մէկ հրեա-
 րին վրայ: միւր հրեային վրայ ալ անց
 անց արագուած, առանձին կարմիր յե-
 գաւ որոշիւ թիւ: յիւրեւ խառնուած են
 պահպանակներու Կիւր՝ յիւրեւ Սարգիւ:
 Կտանի կարմրուած: Կարգապիւն կարգա-
 պիւրով: Այս կարմիր առանձին յիւրեւ
 հրեային, Կարգապիւրները եւ յեն թու
 թուոյթներու վրայ:

Հատարանայ հր թուանդակի վե-
 առանձին գործերը:

Թ. — Կտանայ Սեծարիւն Կար-
 (հր. 355):

Յ. Հանութի Կարմիրներ, (հր. 15-
 39):

Թ. — Կարգապիւն Կտան Կարգապիւ-
 թեանը. (հր. 36-62):

Կ. — Մեկնութիւն զրոյն, որ կըշի
 Գիւրարներու: Այս Կ մեկնութիւն
 յերէն(?) (հր. 63-77):

Կ. — Կտան վերջնական թանկե-
 րանիւթներ (հրեային յատանդագրու-
 անութեանը լուծմանը). (հր. 78-95):

Յ. Կարգապիւն Կիւրարներին յատա-
 նայագրուածութեան. (հր. 95-116):

Յ. Կարգապիւն Կտանային յատանդ-
 Կ Կիւրարներու առ Տիւրքիւն: (հր. 120-
 166):

Յ. Կարգապիւն Կարմրուած Կարմրու-
 ականի: Կտանայագրուածութեան. (հր.
 166-180):

Ե. — Կարմիր Կտանայագրուած առ
 Կտանայագրուած. (հր. 181-209):

Յ. Կարգապիւն Կտանայագրուածութեան,
 (հր. 208-222):

Յ. Կարմիր առ Կարգապիւն. (հր. 222-
 239):

Յ. Կտանայ Կ Կտանայագրուածութեան,
 Կտան վերջնական Կարգապիւն, որ մըն
 տեան ընդ իրեան: (հր. 239-245):

Չ.— Պատճառ առ ոքս գրոցն. (եր. 245-350):

Է.— Պատճառ Քրիստոս ձնեալ չառին. (եր. 351-356):

Տեղիայի ուղղափառի եւ իմաստասիրի, Մեկնութիւն չառից մեծի հետաքրին Գրիգորի Աստուածաբանի. (եր. 356-383):

Տեղիայի Դեաքի Քոբայրեցւոյ. (եր. 383-394):

Տեղիգորի Աստուածաբանի ի Քրիստոս ձնեալն. Նախերգան որպէս Սոկրատան առէ. (եր. 394-401):

Տեղիգորի զարձեալ իմ Յիսուս չառին. (եր. 401-405):

Ը.— Լուծմունք բնութեան գրոցն. (եր. 406-527):

Թ.— Պատճառ կազմութեան գրոցն. (եր. 528-562):

Ժ.— Գրիգորի Նիւսացւոյ ի բանն Երանի՝ ազգատաց հոգւոյ. (եր. 564-574):

ԺԱ.— Զորգորումն Մանկանց ի կուսութիւն. (եր. 574-578):

ԺԲ.— Ժողովողին Մեկնութիւն Գրիգորի Նիւսացւոյ. (եր. 578-581):

ԺԳ.— Գրիգորի Նիւսացւոյ յազապս երգս երգ. (եր. 581-592):

ԺԴ.— Սրբոյն Բարսեղի ի Վեցաւրէն ասացեալ. (եր. 592-599):

ԺԵ.— Փիլոնի աշխոյրիկ որ ի իննելութեան են յազապս խնդրոց եւ լուծմանց. (եր. 599-612):

Տեղիգորի յազապս ելից. (եր. 612-634):

Տեղիգորի Նախախնամութեան. (եր. 634-653):

Տեղիգորի կեանքն իմաստնոյ. [լուսանցքի վրայ նաճաղ(եաթ)]. (եր. 653-656):

Տեղիգորի վրայ Այլաբան(ու-թիւն)]. (եր. 656-661):

Տեղիգորի չառեացն. (եր. 661-665):

Տեղիգորի աշխոյրիկ, որ ի իննելութեան խնդրոց եւ լուծմանց. (եր. 665-668):

ԺԶ.— Լուծմունք հարցողաց Բարսեղին, զոր արարեալ է Աստուծոյ Յակոբայ(յ) վարդապետի. (եր. 679-743):

Տեղիգորի վրայ Պատմա Պատմոց (եր. 743):

Տեղիգորի Հարցողաց գրոցն. (եր. 744):

ԺԸ.— Պատճառ Մանկանց գրոց. (եր. 744-746):

ԺԹ.— Թուղթ Գրգր. Մազ. (= Գրիգորի Մազիստրոսի) առ Պետրոս հայր. (= Հայրապետ). (եր. 746):

ԺԺ.— Վեցաւրացւոյ (= Վեցաւրացւոյ) զարեղն քաջութեամբս սկզբուածով գրուած մը, որմէ վեցաւրացւոյ առջին գրուած է. (եր. 747):

Յիշատակարան

Ջուսաստ եւ զմեղացեալ ոգի,
Սարգիս Արմայի,
Յայտ աշխատանաւք զմազրեցի,
Մազիմեմ յիշել մասն բարի,
Ջուսագրոցս յամ (= յայտ) տառիս:
(եր. 180):

Այս է զիմաւոր յիշատակարանք.
ասկից զատ տեղ տեղ ինքզինքը յիշատակած է գրիչս. (Տե՛ս եր. 119, 209, 261, 299, 431, 515, 678):

Այլ եւ այլ յիշատակարանք
= Վեցաւրացւոյ է Աստուծոյ. Ապրեմա՝
ինն Գրիգորի Աստուծոյ իմ չառ տեղ
կրկնուած է՝ ստորին լուսանցքի վրայ:
= Վերջին պատկերանկարն առաջին
երեսին վրայ Վերջին (= Մարտի) ԺԵ.
մասնն ձնալ (?) ԺԵ-ն է առաջ:
= 1 երեսի վրայ Ջուսագրոց յիշատակարան մը կայ:

ԹԻԻ 88

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԼՄԱՐԿՈՒԹ

(Եւայլն, Եւայլն)

Պօղոսը 430 հրեա, Լիւծուքիւն՝ 20, 2 x 16 ա.մ. : Լիւծուքիւն գրութեան՝ 18, 7 x 12 ա.մ. հրեայն, ախեանքները գծուած են կէտ մը աստորով և 440 մը կապտա-տափ : Բայց զորէր տեղ տեղ ո՛ւն միայն ատանց գիտելու ախեանքները միանեալ գրած է, այլ և՛ շատ տեղ այլ մինչև յուսանցքներ թելակոխուած է : Առեւել-ուածական մասերը միանալու որ լինէ : Տղով՝ 31-29, ասի բուն Մարկոսի մա-տը : Իսկ ձեռագիրն սկիզբը (20 տող) և վերջը յաւելուածները կանոնաւոր լինէ : Թեքը՝ Մարկոսի մատը կը կրէ ԺԲ. (= 12) թերթաւաճառը : Կիւթ՝ քառակնկ, չկողուած : Եղաշարուած քառակնկ թուղթ մը : Գիր՝ Մարկոսի մէկնութեան համար մանր քաղաքիւր, դէպք վերջերը բնդհատուած նուազով և դարձեալ քաղաքիւր : Իսկ յաւելուածականները նուազ և չեղադիր : Զարգաղիւր մը կայ Մարկոսի մեկնութեան սկիզբը. [Ա մը] և մի մը յիշատակարանին սկիզբը : Գլխովիւ և խորովիւ կարմրագիւղով (մաթ կարմիր և սուր խառն) են : Իսաաիկ մնացած են հրեա 1 (45թ)-4, 220, 340, 358 (45թ)-359, 381-382, 406-130 : Գրիչ՝ Նախքէն-ւանցի Մկրտիչ, որ կրկաւ թողուածը յարուսակեր է : Թուական՝ 1734 : Տեղ՝ Մ. կաթողիկոս : Տեղ՝ Ղազար վարդապետ : Կաղմ՝ կաթի-մայր, դարգարուն կաղա-պարով :

Ձեռագիրն իսկապէս Մարկոսի Աե-տարանին մեկնութիւնն է, բայց կազմի ատեն, ինչպէս կ'երեւի, սկիզբը և վեր-ջը կ'աւ զատարկ թուղթերը գրուած են և ստուց վրայ գրուած են ուրիշ գոր-ծեր և կ'ա՛ն նախապէս գրուած տետրակ-ներ միասին կազմուած են. վասն զի այդ գրուածները, վերջերը, չրած (թերս) կազմուած են (հր. 311-316, 383-384) :

Ընդհանրապէս խոսելով ձեռագրին վրայ, գիտել կու տանք թէ՛ համըակ գրչի մը արդիւնք է այդ, մա՛նաւանց վերջին յաւելուածները խառնիքուեն

բաներ են թէ՛ ներքի և թէ՛ գրչութեան կազմէն :

Բովանդակային

Է. — Ինչպէս բարձր ձեռագրին բու-նը կը կազմէ Մարկոսի մեկնութիւնը, որ խորագրուած է Վարդգ զեղեցիկ ապարեայ յառնմիլ յառաքիլն : Եւե-րով և զրեթիլ եղծուած նուազ գրով, կը սկսի ուղեցին ցնա և աստու, Արցիս փո-խանիկ նաղիւն, կ'երեւի շի տեղ գիւ-րին Է մը ցարգապարկու նամար :

Մեկնութեան նիւթերուն ցանկը, Է. (= 46) գլուխ, գրուած է սկիզբը (հր. 22-23)՝ ձեռնի մեկնութեանց սուրբ Աեհտարանին Մարկոսին խորագրով : Իսկ բուն մեկնութիւնը կը գրուէ ձե-ռագրին 21-305 նրեաները, որ կ'աւարտ-ու յիշատակարանով :

(Մարկոսի Մեկնութիւնը տպագրուած է արդէն, Տե՛ս թիւ 47 ձեռագիրը) :

— Վասնք անեղին Աստուածութեան, Որ անսկիզբն է՝ անվախճան, էր միշտ և է՝ թմական, Չունի սպառումն կատարման : Զգեսց զերկինս որպէս վրան Է. հաստուստ աստեղ յիւսն : Եւ զդասաւորան քաղմագան (գրուա-ծը՝ արգամանն) :

Առանց ուրուք միշտ բնթանան, Ձերեշտան յերկինս եղ փառարան, Զմարդիկ յերկիրս կործական, Պատճառ լինել աստ շինութեան, Միշինա մուշուտը ի հաղ դասուն, Աւաղէ մեղ հազար բերան, Որ աշարգաց եղար կոխան, Ձի հաւարն մեր ազգի կերան, Եւ դաւակցա աղամն (առամն) առան : Յայս դառն և նեղ ժամանակի, Որ յոյժ նեղիմք յամենայնի, Ի ձեռն ազգաց տետրին : Առանց արդեք իստարարի : Եւ Մկրիկ Նախուանցի, Զիստե (կիստե՝ զրկիկս աւառեցի, նայցմա՛ք քիւր Ղազար վարդապետի

ի կաթողիկոսութեան Տեառն ամենայնի,

Աբահամայ վարդապետի,

Այլ և ակոսցս Առաքնորդի,

Մինաս անուն վարդապետի,

Գրեցաւ գրկուկս ի դուռն սուրբ կաթողիկոսի,

Հայցմամբ ձեռացս ի հոգ Մկրչի (Մկրտչի):

Ի թվականին ՌՃ. ամի

2. Գ. թիւ աւելի, (1183 + 551 = 1734)

Թամուզ ամսեանն Օգոստոսի,

ժԶ. ամբ 20րեքշաբթի:

Արդ հայրք և եղբայրք և որ ի ամայ հանդիպիք սուտ ու օղալն թողութիւն շնորհէք, և Քրիստոսի մարդասիրքին նմա փառք յաւիտեանս, ամէն» (Թր. 305):

Բ.— Մեկնութեանս սկիզբը գրուած է.

«Երանելոյն Յօհաննու Ոսկերեանի ասացեալ ներքողեան յազազս վարուց և նահատակութեան սրբոյն Գրիգորի Հայոց մեծաց հայրապետի և լուսաւորչին, ի կոկիսոն Հայոց, մինչ յաքսոն էր, ի խնդրոյ հայսանն լուսնին եպիսկոպոսի եւ վարդապետի համագլխի և Դեղատոս անուն կոչեցելոյ, և այլ ևս յոգնախոսմբ բազմութեան, որք ժողովեալ էին յաւարս յիշատակի մեծահոգի ասնի նորուն սուրբ Լուսաւորչին արեւելեան աշխարհին» (Եր. 5-22):

Գ.— Ձեռագրին վերջը գրուածներն (Եր. 306-405) են այլ և այլ քարոզներ, Երկուստան Մարգարէից մեկնութենէն (Համբարնացոյ) հատուածներ, պատ-

մութիւններ, եւայլն, եւայլն, անկապ և խառն ի խառն բաներ:

Այլ և այլ գրուածներ

= Երես 1, հետադարձան ձեւերու օրինակներ:

= Երես 35, Ա. սիւնակ.

ճեղ. Դեղ ար մարցն չի կարէ շանլ.

«Ա՛ռ դ . . . իրան ազա՛ւ և մեզրոյ շաղվէ, և աշոյր արա՛ւ, և գիր ի միգուկն, որ է Լուսան, աշո՛ր չկարէ շանլ, լուսանա(յ) Աստուծոյ այդ է»:

ճեղ. Տղան ար շանլ չկարէ.

«Ան զօսկի բղեզն ի Լուսն ևզէ, և տուր որ խմէ. կամ զօսկի բղեզն զգր-լուխն և զթիւն կտէ (կտրէ) և զինքն զինոյ արորէ, և տո՛ւր որ խմէ. օգուտ (օգուտ) է Զրմութին. և զփորն վարէ:

ճԼԸ. Մարդ ար շանլ չառ.

«Ա՛ռ զ(ն)ապոսկի զարիւն, չորացո՛յ, և լուսէ զինոյ, և տո՛ւր որ խմէ. օգուտ է»:

Այլ գլխօտողին (= աքլորին) չերթն եփէ և տո՛ւր որ ուտէ. օգուտ է:

Թէ որ չկարէ շանլ աշոպէս արա.

ճԼԹ. Այլ տատասկ մի զազնն եփէ և զԼուսն խմէ Գ. որ, զարմնէ Աստուծոյ ո՛ր մարդ»:

= Եր. 204, ստորին լուսանցքին վրայ.

«Սղեւալ ինչ սուրբ Հոգի և հասեալ ի թիկունս սկարբութեան մերում»:

= Եր. 219, Բ. սիւնակ. «Մեղսեմբերի թ. (= 9)ին Էլա(յ) ի վանքն Ռճ2Գ. (= 1734) թվին ի գնրս (ի գնալս ?) Կոստանդնուպոլիս և յուրում յեկին» (= Ուրումէլի):

ՀԱՄԵՄԱՏՈՒԹԻՒՆ ՀՆՈՅ ԵՒ ՆՈՐՈՅ ԿՏԱԿԻ

Թուղթ՝ 306 + 19 երես. Մեծութիւն՝ 21 x 16,3 ս. մ.: Մեծութիւն գրութեան՝ 16 x 12,3 ս. մ.: Ցագ՝ 23. Նիւթ՝ չկոկոսաւ. քանդակ, աղագլարած խառն բով թուղթ: Գիր՝ նստր-չեղագիր: Դա-

տակ մնացած են քաջի առաջին թուղթին, Էրես 15-23, 307 և վերջը մնացած 19 երեսներ: Գալով՝ հաշի. զարդարուն կապապարոյ՝ «Ելիցեակ՝ 4. Սարսիւն Բէքանեան (Յիսուսեան կարգէն) 1720:

և յոյն Աստուծոյ և օժանդակութեամբ ազգերից ձեռքոց:

Իսայ աստուծոյն ունի ընտանեն ընդ իւր յաճմանս ի լինելիս յուն-մեմէն յեպիսկոսոսն, եւ յայլմէ քաղ-մանեալ յնոյ Բաբելոնն, ու յոմաբաւ մոռման զմեզ ի բնաբան անդր-մանս ի քաղմանութեան ունի իսկզբաւ իմացութեան, զի ի Վրաց լեզուս և քաղ-մանեալ ի հայ բաբելոն ի իմեմէն Բա-բելոնի, աշխատարիւ յունմեմէն:

Եւ յաստեղծութեան վկայ ունիմ զգիրտ զարս, զոր ալ Կամեմար գտանիլ ձեզ հան-դերս իւրով հին մեկնութեամբն, զի լեզ-ւին մամեմէն և քաղմանեալսն ստա-նի բոս մի քակեմն հինուանդ՝ Եւր: Եւսի յարմար քաղմանութեան որինպէ-լով վասն անծանօթութեանն, յորոց առիպէսն հինուանսն եզլ ի սա քաղ-կարի միտմով քաջայայտել զգործութեան ստաւ, որոյ մակագրութեանն է աշա:

Պրովիդի դիւագոյնսն Պրատմական իմաստասիրի, նազկապի Աստուծոյն անա-կանի, հառաւ Երկու մասի բաժանելու մեկ:

Իրաւաշոխտէ (գիւտագիտաւ է՝ քաղ-Յունացն, որ ի Հայս փոխանդ թարգ-մանի, իբրեւ իմէ Պրովիդի դէնի Պրատմանի յաշորդեալ իցէ գտնելի Պրատմանի, և քաղմանից եկեալ Պրատմանի: Եւ իմէ աշակաւ, յաշաւ է՝ աշալ իմէ Պրովիդի էր ազգաս յայն, իերկնէն յեզ՝ Գ՝ ցիտաց (շե-ղաղաղեաց, ուստի և ամենայն իմաս-տաւորք Արիւմտեղեացն էին: Եւսի ի նոյն քաղաքէն Արիւմտայ, ուստի և Պրա-տման էր. քանզի ո՛ւմ ումեք թողացու-ցանէին Արիւմտայի, լինել յաշորդ Պրա-տմանի Արիւմտայանի, երկէ ոչ Արիւմտացուց և աշակերտի Պրատմանի, եւ աշա Արիւ-տաւորէն յաշաւ է, զի իմէպէտ էր աշա-կերտ Պրատմանի, յաշա ոչ յաշորդեալ Արիւտաւորէնի գնամայտաբանն Պրատման իսկզպէս պատմանն է աշա, զի մինչ-դեռ Պրատման կերպան էր Հայս Հրաման Արեւստաւել և երայ իւրովի համալաւ-քան և ստաւորէն և քաղմանցն (քա-մանեացն) ի միմեանց դատաւունքն Պրատմանի և Արիւտաւորէնի: Վասն որոյ զկնի մահուանն Պրատմանի յաշորդէ քանզի նորա Պրովիդի աշակերտ նորին:

Իսկ նազկապի Աստուծոյն անա-կանի կողմն ամենայն պարզ ցիտաց, վասն երկից պատմութեան:

Նորի՝ զի զապկապս որսն իմար-դնէն (sic) որ ի գերագոյն են Աստու-ծոյ, նմանապէս և գերս, որ ի ներք-նագոյնէն մինչեւ ի վերնագոյնն Աս-տուած յիշէ. և զի աշա ելք և ելք շաղ-կապեալսն են յաշա է. զի մամեմէն որ ի վերայ քարի և աշուց լինի, շաղկա-պէ (շաղկապ է ?) քարի և աշա անկնե-դան տարերից և սերմնաւոր քոսաց, զի ոչ ունելով սերմն և սերական գործութեան հաղորդէ (?) քարի և աշա տարերց, Իսկ ունելով սերմն և սերմն՝ հաղորդէ (?) տարերսն և սերական: Եւ աշակաւ յապկապեալսն ամենայն կապք ի ներք-նագոյնէն մինչեւ ի վերագոյնն Աս-տուած, որպէս և Գրիգոր Նիսացիին պարզաբանեալ է ի գիրտ քաղմանս:

Եւ իմէ վասն է՝ Աստուծոյն ան-կան տալ: աշա է՝ զի որպէս մարդ քաղմանս առի քաղ վերին գործմանն յաշորդեալ, և ո՛ր գործապէս կամ տեղեպէս, աշակաւ և աշա յարտիրաւ-թեան վերինն և Աստուած: վասն որոյ առի Աստուծոյն անա-կան: Արկորի՝ զի քաղմով տեղում ի միմեմէն և ի իմէ (շաղկապէ ?) իմեմէն յանաւաւ և յանա-ւանց գործեալ նշանն ի վեր, որք են յապկապեալսն առ միմեմէն: Եւ գա-լարի յարտիրաւութեան կողմն Աստու-ծոյն անա-կան, զի Պրատմական և, քանզի Պրատմականքն գտնութեան անապո-կանացն Աստուծոյն անա-կանի կողմն և ամենայն ինչեմապս անապոկանց են: Իբրեց, զի զգերագոյն տալքնի մտաց որսն իմար-դնէն ի աշա լինաց ի վերա-գոյնն Աստուած՝ տա յիշատակ: և աշա է յապկապի սիրով ընդ Աստուած, որ գերագոյն յապկապումն է քան գտա-լին և քան զերկրորդն:

Եւ գրեալի է, զի գերք քաղ տե-ւութեանն ընդաշխարհս է. քանզի գրեալեմն որ քաղաշաղկ, որպէ տե-ւութեանքն գերաբերին առ ընդաշխա-րհսնն (Եր. 1-Ա):

Այլ յառաջաբանութեան կը յա-շորդեն նմանեալ գրեալեմն:

— Գրեզիկի գիւղաբնակիչ Պատանահան իմաստասիրի Շաղկապ Աստուածաբանական, հատորք ՔՃԺԱ. (= 211) (հր. 4-16),

— Յաղագս վերացուցողի և վերացուցելու. (հր. 16-19),

— Յաղագս նախկին բարւոյ և անկարօտի և կարօտեցելու և թէ զոյ պատճառս էիցս և մի է և թէ էիցս սկիզբն և պատճառ նախկին բարութիւնն է և թէ բարութիւն և միութիւն մի է. (հր. 19-31),

— Յաղագս անհակադրականի, ինքնադարձականի և աշխարհելու. (հր. 31-44),

— Յաղագս կարգադրութեան էիցս (զլուխ տառն և ինն համար). (հր. 44-70),

— Յաղագս յաշիւմն կայացելու և ինքնակայի. (հր. 70-79),

— Յաղագս ամանակաւորի և յանգիստականի. (հր. 79-86),

— Յաղագս ստորոգութեանց և ենթակայից. (հր. 86-95),

— Յաղագս բոլորի և մասանց. (հր. 95-106),

— Յաղագս պատճառաց զանազանութեան. (հր. 106-109),

— Յաղագս զորութեանց և ներգործութեանց. (հր. 109-113),

— Յաղագս մարմնոյ և անմարմնոյ. (հր. 113-117),

— Յաղագս միշտ էակի. (հր. 117-119),

— Յաղագս զանազան հնութեան. (հր. 119-123),

— Յաղագս էակի և զանազանութեան նորին. (հր. 123-125),

— Յաղագս սահմանեցելու և անսահմանից. (հր. 125-135),

— Յաղագս ստորոգութեանց և ենթակայից. (հր. 135-145),

— Յաղագս յանգիստականի և անհանգիստ. (հր. 145-148),

— Յաղագս եղանակաց հաղորդութեան և ստորոգութեանց և ենթակայից. (հր. 148-149),

— Յաղագս Աստուածայնոց իմացականաց և լսի (և լսի ?) իմացականաց և իմացական անձանց և լսի (լսի ?) անձանց և բանականաց մարմնոց և անբանից մարմնոց. (հր. 149-151),

— Յաղագս Աստուածական թուոց և հաղորդութեամբ սոցա, որք են ընդհանուրքն. (հր. 151-163),

— Յաղագս նախկին պատճառին. (հր. 164-169),

— Յաղագս չրեշտակաց և անձին մարդոյ և զգ. (հր. 169-180),

— Յաղագս ստորոգութեանց և ենթակայից. (հր. 180-183),

— Յաղագս նախախնամութեան Աստուծոյ, որ ի ձեռս չրեշտակաց. (հր. 184-189),

— Յաղագս ստորոգութեանց և ենթակայից. (հր. 189-208),

— Յաղագս իմացականաց և իմացմանց և իմանալեաց. (հր. 208-229),

— Յաղագս անձին. (հր. 229-262),

— Յաղագս ազնուական անձին, որ է բանական իողին. (հր. 262-270),

Մանօք. — Այս բոլոր գլուխները կը կազմուին 211 բնութագրերի, և նոյնչափ լուծմունքների: Բնութաբաններուն թուականաբար նշանակուած է լուսանցքի վրայ:

Թեան հետ. «Յիշատակ է գիրքս Սու-
քիան վարդապետին ի սր... ի դուռն
.....»

— Երես 138. «Յիշնցէք ի Քրիստոս
միով Տէր ողորմեալի զպիտականուն
Սուքիան վարդապետս, որ եզի յիշա-
տակ զսո(ւ)րր գիրքս ի սո(ւ)րր յերուսա-
ղէմ ի դուռն սո(ւ)րր Յակոբայ. ով խա-
փանէ իմ մեղաց տէր լինի. ես գրեցի,
Կնիքն ալ կոխուած»

— Երես 206. «Յիշատակ է սո(ւ)րր
գիրքս ի սո(ւ)րր յերուսաղէմ ի դուռն
սո(ւ)րր Յակոբայ. ով ոք յազգայեանաց
իմոց որ հանէ ե ծախէ, զՔրիստոս վա-
նառոց Յուշայի զսան զասի. ես Սու-
քիան վարդապետ իմ ձեռքս գրեցի»

— Երես 342. «Յիշատակ է սո(ւ)րր
գիրքս Սուքիան վարդապետին ի սո(ւ)րր
յերուսաղէմ, ի դուռն սո(ւ)րր Յակոբայ.
ով որ զոգանայ կամ ծախէ՝ իմ մեղաց
տէր լինի առաջի Քրիստոսին, Կնիքը
կոխուած»

— Երես 429. «Յիշատակ է սո(ւ)րր
գիրքս Սուքիան վարդապետին, ի դուռն
սո(ւ)րր Յակոբայ որ յերուսաղէմ, ով
որ խափանէ ընդ խաչահանմանն զասի.
ես իմ ձեռքս գրեցի» Կնիքը կոխ-
ուած»

— Երես 502. Նախ՝ Կազմութեան
գիրքի Թարգմանութեան յիշատակա-
բանը. ետքը՝ գրչին ե ստացողին»

— «Ի վեց Նազարեորդի, երկե-
րբերորդի, քսաներորդի եոթներորդի
արարածոց աշխարհիս, ըստ յունարէն
թուոյ, ի շորեքտասներորդի ընդիք-
ս(ի)ոնին: Իսկ ըստ հայոս՝ Թուակա-
նին երկերորդ քսան ե մին (sic), յա-
ռաջին տմբ Թագաւորութեանն Լիւսնի,
Թարգմանեցաւ զիւր սրբոյն Գրիգորի
Նիսեան եպիսկոպոսի, ի ստոյգ օրինա-
կաց ի Կոստանդնուպոլսի, ի ձեռն
Նաթիւ Նիզարեորդի Ե ի իսպառապեմ
եղեմնոյն յ'Անիէնայի, ի ձեռն Սեւիթ-
նայի Թովմայի եւ Քեթողի՝ առաջինի
Տեսնեմ Ստիվոյի Սիմեոն եպիսկոպոսի:
Մէջմէջ ընդ գրեմեայքս ե քոխեցէք
գրանս յիշատակք ի յիշա փոփոխեան
աշխարհապետ ե յ'շրջազոյ առ Քրիս-
տոս»

Եւ ե քառասոյց գրոցս զՍահման
Աստուծոյն վարդապետն ե քննողն

Իւր յիշնցէք ի տէր, որ ես գրեի
զսո(ւ)րր գիրքս ի սո(ւ)րր քաղաքն յե-
րուսաղէմ, ԹՎ. Հայոց ՌՃԽԶ. (= 1674),
ձեռամբ սակ եւ անպիսան տպագրե-
լու (1674) իրիցիս. յիշատակ յաւիտեանա-
կան, զի ե զուք յիշեալ լիջէք ի Քրիս-
տոսն Աստուծոյ մեքմէ»

Ես իսկ մեղապարտ Սահման ան-
պիտանս ձեռամբ իմով գրեցի զճիշտն ե
եզի զգիրքս զայս յիշատակ ի սուրբ
յերուսաղէմ, ի դուռն սո(ւ)րր Յակոբայ:
Արդ՝ յես մատուան իմոյ ոչ ոք ունի
հրաման քննարարել ե իւրացուցանել
զսա, ո'չ յազգայեանաց իմոց ե ո'չ յա-
տարաց. ո'չ ծախելով, ո'չ գրաւելով.
Եթէ ոք յանդգնի, զման Կայնիքն ե
զրամինն Յուշայի առջի, ե իմ մեղացն
պարտական լիցի առաջի զաստատա-
նին Քրիստոսին: Կնիքը կոխուած»

— Երես 655. «Յիշատակ է զիրքս
այս ի սո(ւ)րր քաղաքն յերուսաղէմ, ի
դուռն սո(ւ)րր Յակոբայ. զոր ես նուազս
Սուքիան պիտակ անուամբ վարդապետ,
ինքնին ստացեալ զսա ի վաշելուսն ան-
ձին, որքան ի մարմնի իմ յես վախ-
ճանի իմոյ ոչ ոք յիմոց կամ յատարաց
իշխեցէ հանել զսա ի սո(ւ)րր Յակո-
բայ. զի անգարծ վճռաւ իմովս ձեռք
գրեցի զկտակս առաջի Աստուծոյս:
Կնիքը կոխուած»

— Եր. 742. «Յիշատակ է սո(ւ)րր
գիրքս ի սո(ւ)րր յերուսաղէմ ի դուռն
սո(ւ)րր Յակոբայ, զոր ես մեղապարտ
ե զաստապարտ Սահման, պիտակ ան-
ուամբ վարդապետ, Քոխարեցի, որդի
Սուրբի, սրբոյ Քոստի, իւրաքի նախա-
յածար կամօքս ետու յիշատակ վասն
Թողութեան մեղաց իմոց: Եթէ ոք գրկէ
գին ե զոգանայ զգիրքս ե կամ առնէ ե
իւշացուցանէ ե կամ ծախէ ազանու-
թեամբ, իմ եոթն ազգին մեղացն տէր
լինի ե ինքն գրկեալ լինի իւր յուսնս:
Եւ ով ոք բռնիմունս կամ օրինակէ իւնա-
մարկութեամբ ե ինձ մեղաց Թողութիւն
խեղրէ, ողորմանս Աստուած ողորմեցի
նմա ե ինձ ե Թողութիւն մեղաց շնոր-
հեցէ ամենայն յուսացելոց իւրոցս:
Եթէ՝ Սուքիան վարդապետին ե Թէ Յով-
հանէս պատրիարքին Կնիքները կոխ-
ուած են»

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Մ Ո Յ

Թուզք՝ 384 *երես*։ **Մեծութիւն**՝ 20,8 × 15,5 *ս.մ.*։ **Մեծութիւն** գրութեան՝ *զրեթէ* 17 × 11,3 *ս.մ.*։ **Տող**՝ Ա. մասը 29, Բ. մասը՝ 35։ **Նիւթ**՝ տոկան, կոկիկ, տողաշարուած բամպակ թուզք։ **Գիր**՝ Ա. մասը (հր. 1-155) նորա. Բ. մասը (հր. 167-374) մանր, բոլորգիր։ **Խոտաղիւր** և **զլիսաղիւր**՝ կարմրագեղով։ **Գուշակ** մնացած են, բացի սկիզբը գրուած թուզք մը պահպանակէն, երես 69 (կէսէն աւելին)-70, 100, 155 (կէսէն աւելին)-166, 217-218, 375-381։ **Կազմ**՝ կաշի-փայտ, զարդարուն կազապարփ. բուրդովին նոր պահուած է։ **Կարեւոր տեղեկութիւններ** կը պակսեն։

Համաքածոյս կը բաժանուակէ.

Ա. — Իմաստասիրական գինարանութիւնը ոմանք, որք պատկերին առ դիտութիւն **Մեղաֆիսիպլիս**, որ թարգմանի **Համաքաբաբուրիս**։

(Յոյս ի յերկար տարածիւր բանն էթէ կապէք մի ըստ միոջէ տեսանել և քննել զամենայն գինարանութիւնս համարնարանութեանն. սակս աշտրիկ ի բաց կալով ի խորին խրթնագունիցն, զբան արացուք միայն յազապս աշտացիկ որք մանաւանդ յարմարին խեղամտութեան համարակազունից և են պիտանացուք վասն պահելոյ զգիտութիւն բնարանութեան և Աստուածարանութեան). (հր. 1-69)։

Բ. — Ի գիրս **Ֆիդիկային**, աշտինքն բնարանութեան **Արիստոտէլի** յազապս սկզբանցն բնական մարմնաց. **Շարակարգեալ** ի կարգէ **Քեաղիլեանաց** **Կլեմէս** Աստուածաբան վարդապետ. (հր. 71-99)։

Ա. Մաս։

Գ. — Իմաստասիրական գինարանութիւնը **Ֆիսիքային** գիտութեան, որ թարգմանի բնարանութիւն. **Շարակար-**

գեալ ի կարգէ **Քլեոքիսեանաց** **Կլեմէս** Աստուածաբան վարդապետ, յազապս տարգմեալ էնթեալայի բնարանութեան և յազապս սկզբանց բնական խրաց. (հր. 101-155)։

[Այս մասը չէ ամբողջացուի բնարանութիւնը կը գիրնաւորուի Գիտաստեանի, սեփեկով գրուած թարգմանութիւնն, էթիկ տեսարանքեալն։]

Գ. — Համաստա տեսութիւն ի գիրս **Պարթիւնի**, **Գրիգորի** աշակերտի հաստեանին **Ծանախու** **Արտանեցույ**. (հր. 167-216)։

Գրիգորի աշակերտը

Հանգիստ **Յեաքար** իւր **Կրկնակի**։

Եւ այլ վաստակելոյ նմին

Յիշատակ **բարի**

Ի **Տէր** **Էդիցի**. առէն։

Սկիզբը գրուած է բնարանութեան ցանկէս — Այս թիւ է ի բնարանն **Պարթիւնի** իւրապարհ տակ. (հր. 167-169)։

Եւս զայս ցանկէս գիրագրին արարեալ աշխատ ընթերցուցաւ և յիշատակ աշխատուցալ ի սմն, որով և զուք յիշեալիք ի Յիշու։

Ե. — Եստեանին **Ծանախու** **Հոյսք** **Փիլիսոփայի** և **Վարդապետի**. Դասարանն Կաստան գիթլեանութեան տարագրութեանցն **Արիստոտէլի** ի **Գրիգորի** աշակերտէ. (հր. 221-281)։

Սկիզբը գրուած է ցանկէս ուլ. (հր. 216-220)։

Զ. — Խորին **Ծանախու** **Արտանեցույ**, **Համաստա** յաշտարք **Գիթլեանի** յազապս, ի **Գրիգորի** աշակերտէ. (հր. 283-374)։

Սկիզբը գրուած է ցանկէս ուլ. (հր. 281-282)։

Յիշատակարանը լաթ **Թեալիսեանութեան** **Հոյսք** իւր **Խալիլ** **Նախիւրաց** և **Եթիկ** **Նախիւրաց** երկ բուցաւ հասցիւն. Եթիկ թի. 61 **Եթեալք** **Յիշատակարանին** **Եթեա-**

(Մ Ա Շ Տ Ո Ց)

Քուրբ 208 երես: Մեծութիւն՝ 21 × 15,4 ս.մ.: Մեծ. գրութեաց՝ 12,8 × 8,5 ս.մ.: Տալի՝ 18-20: Քերքի՝ Ժ. (= 10): Նիւր՝ բաժնայկ թուղթ. առգաշարուած: Սկիզբն ու վերջը բարակ թուղթ, իսկ միջերը՝ հաստ: Պիւր՝ նօսր: Շատ թրթռուտ մեղանոյ մը գրուած է. աշնպէս որ բոլոր բարակ թուղթերը փռած են թիթուի ազդեցութեան տակ: Չեռագիրը փճանալու վիճակին հասեր է այս տեսակէտով և արզէն շատ մը տողեր և էջեր՝ բոլորովին ծակկուած ինկած են և հետքը կարծրանոյ նորոգուած և նորէն գրուած: Պիւրն ալ միտքինակ չէ: Եւ հակառակ լուսագոյն օրինակի մը վրայ գաղափարուած բլլալուն՝ անարուեստ և սխալաշատ գրչութիւն մը երեւան եկած է: Պիսազիւրի՝ կարմրագեղով: Պատարկ մնացած են երես 62 (կէսը), 106, 208, ինչպէս նաեւ սկիզբը և վերջը գրուած մէջ մէկ թուղթ պահպանակներ: Կազմ՝ կաշի-փայտ, զարդարուն կազապարով, թէկւ պարզ. բայց սիրուն:

Չեռագիրս կը բովանդակէ Միւսոնի Օրհնութեան և երեք ձեռնագրութեանց կանոնները:

Ա. — Կանոն օրհնութեան սրբոյ Մեռոնին. (երես 1-61):

§ Օրհնութիւն հիւանդաց ձիթի. (եր. 62):

Բ. — Կանոն յորժամ կաթողիկոս ձեռնագրեն. (երես. 63-105):

Գ. — Կանոն եպիսկոպոս արհնէք կարգ. (եր. 107-172):

Դ. — Կարգաւորութիւն օրհնութեան թագաւորի բոս մեծի եկեղեցոյն Հոսմայ. (երես 172-207):

Վերջէն՝ օտար գրչով մը՝ ասոնց ցանկը գրուած է սկիզբը գրուած պահպանակի երկրորդ երեսին վրայ:

Յիւստակաբան

«Նուսատ Կոստանդան Կարուղիկոս գտայ զշարագրութիւնս հայրապետացն Հայոց զրեւալ ձեռամբ սուրբ Նօրն մերոյ

Ներսէսի արքեպիսկոպոսի Տարսոնի և հասւ գրել տատ, որ է այսոս:

«Ի մեծ թուիս Հայոց Պիթ. (= 1380) ամի. յՈգոստոս ամսոյ ԺԵ. (= 15), ի Զորեքշարթի օր, հանգեալ ի Քրիստոս պատու(ւ)ական Հայոց Տէր Կոստանդին Երկրորդ Լամբրոսացին, որոյ յիշատակ նորին օրհնութեամբ եղիցին». (եր. 207): (*)

Թուականի յիշատակութիւն մըն ալ կայ եպիսկոպոսի ձեռնագրութեան առթիւ գրուած նշանակին մէջ, ուր ի միջի աշրջ, պատմէն մը կը գրուի բնածաղախին բնարութիւնը փաւերացնող պաշտօնական գրութեան համար:

«Եւ այսպէս զրէ խարառ Քիւլակն թուիս անգլէն ի սիննոցոսն առաջի եպիսկոպոսացն՝ Նրամանաւ նոցա:

«Ի թվականիս Հայոց ԶԿ. (= 1311), յամսեանն Սեպտեմբերի ԺԳ. (= 14), եղեւ սիննոցոս Նրամանաւ սրբանեալ և երջանիկ Կաթողիկոսին Հայոց մեծաց Տեառն այս անուն, եկեղեցիս, որ կոչի սուրբ այս անուն, հարցաքննութիւն և նրաւը եղեւ Աստուածաւոր եպիսկոպոսաց և քահանայից և սարկաւապոց: Սրբանեալ եպիսկոպոսն քաղալքի Տէր այս անուն և ասին զանուանք եպիսկոպոսացն և զբազաք նոցա անուամբ:

Չայս զրէ խարառ Քիւլակն և ձեռնագրեն եպիսկոպոսն և ապա հասյ տանին առ Կաթողիկոսն և ձեռնագրէ զեաւ». (եր. 110-111):

Մանօրութիւն — Մաշտոցիս գրչութիւնը համարակ ձեռքէ մը ելած է. ուղ-

(*) Պիթ. = 1380 թուականին Կոստանդին Բ. թղ Լամբրոսացի կաթողիկոս լուսինք:

Ըստ Օրմանեանի ժամանակագրութեան 1372-1374 է Կոստանդին Ե. Սեպի:

Այս ձեռագիրը անշուշտ գաղափարուած է Սոսյ Մաշտոցէն, զոր զրեւ տուած է նոյն ինքն Կոստանդին Լամբրոսացին:

(1935, Կեօ. 28, Շր. Անթիլիաս)

գաղափարն անխնամամբխեց յայսինքն
սոսկացոյց մըն է: Այսուամենայն իբր
բնասիր սրինակ, կրնայ համեմատու-
թեան եզր մը բլլայ իր նմաններուն հետ:

Միւրոնի սրնումիւն, եպիսկոպո-
սական և փոխպիսկական մեծացում,
թեանց փանտերը: Կրտսերական ևն
արդէն ինքնաձեռն մէջ 1876ին, Գէորգ Դ.

Կոթողիկոսի կարգադրութեամբ: Իսկ
խաղաղարական ուժան կանոնը հրատա-
րականցաւ Սիսուանի մէջ:

Ձեռագրի մասին առիթ ունեցած
ենք խօսելու Արեւիկեան Մամուլի մէջ
(թիւ 12, 13, Մարտ 22-29, 1903, —
Հմմտ. թիւ 14, 19, Մայիս 3-10, 1903).

ԹԻ 95

ՉՈՐՍ ԽՈԿՄՈՒՆ-Ք ԵՒ ԲԱՌԳԻՐՔ

Քուրբ 306 երես: Մեծութիւն՝ 21 ×
15,6 ս.մ.: Մեծութիւն գրութեան՝ 16,2 ×
10,7 ս.մ. երկայնու Տողմ 27: Քերբ
նշանակուած են մինչեւ Ժ. (= 10):
Նիւր՝ հաստ, տակուն, տողաշարուած
բամպակ թուղթ: Գիւ՝ նստք: Ջարգա-
գիրք (թուշագիրք) բանասիրական մա-
սին մէջ, կարմրադեղով (սուսք), բառ-
գիրքի իւրաքանչիւր հատուածին կամ
ստանախումբին սկիզբը: Խորագիրք և
չատ տեղ գլխագիրք կարմրադեղով
(սուսք), ինչպէս նաեւ սինակներուն
դիմերը: Սիսախորան մը կայ երես 208,
երկրորդ սինակին վրայ, անարուեստ
բան մը: Դասարկ մնացած են, բացի
սկիզբը գրուած 4 թուղթ պահպանակ-
ներէ, երես 1-2, 219-306: Բայց այս
վերջին մասին մէջ (եր. 270-288) ինչ
ինչ բառեր մտնուած են այբուբենական
կարգով և հաւանաբար համբակի գրչով
մը: Երես 298-299ի մէջ կարուած թուղ-
թերու արմատներ կան: Գրիչ՝ բողգի-
քին վերջը գրուած յիշատակութեան
համեմատ՝ Աղամ: Քուական՝ 1726: Կազմ-
կաշի-փայտ, զարդարուն կաղապարով:

Ձեռագիրս կը բովանդակէ.

Ա. — Չորս խոկմունք յաղագս յաւի-
տեանկանութեան, շարագրեցեալ ի Յակոբ
վաղգայեան, միտուական կարգէն. սկիզ-
բուն քրիստոնեական փիլիսոփայութեան
կամ ետիմունք Դ. յաղագս յաւիտեանկա-
նութեան:

(Ջակիգրունս զայսոսիկ քրիստոնէա-
կան փիլիսոփայութեան քիզ մատու-

ցանեմ սիրելի բնիկերցոյ, որ եռափա-
փաք սրտիւ խնդրես զյաւիտեանկան
երջանկութիւն. դի ի վերայ նոցա իբր
թէ ի վերայ հաստատուն հիման կանգ-
նեացես զհոգեւոր շինուածն փրկութեան
քոյ, Սկզբունքս այսոսիկ՝ զլիսուոր նըշ-
մարտութիւնք են, յոր դիրքաւ գան ի
միտս այնոցիկ՝ որք ուշադրութեամբ
խորհին զիրս յաւիտեանկանութեան, և
ես համառօտեցի զնոսա սակաւ ինչ եւ
կարեւորօտեալ՝ բայց զօրաւոր եւ ազգու
եւ հասու բանիւք, զորս եթէ մտազրա-
բար բնիկեանու և զբնիկերցեալոյ լաւ
որոշեացես ի սրտի քուս, եզրցին նոքա
քիզ օգուտ մեծ յոյժ, վասն յուզողու-
թեան վարչոց քոց: Նորարար գրեցին
արդեօք բազումք յաղագս յաւիտեա-
կանութեան մեծամեծ հատորս, բայց ի
լեզուս և ի բարբառս որք Հայոց են ան-
ծանօթք. թո՛ղ թէ ոչ կարեն ամենեքեան
զնել զհաստ և զմեծագին զիրան, նա՛
և սակաւուկք դասնէին զպարագ ըն-
թեանըս գոտաւ: Վասն այսորիկ կարեա-
րօտեցի եւ հայ լեզուաւ գրեցի զայս ցա-
ծալին եւ հեշատուր օնիւ տեղիկս, զի
ամենեքեան կարիցեն առնուլ եւ բնիւր-
նուլ և վայելել զպտուղս ի սմանէ: Ու-
նի տետրիկս զմասնիկս Դ. առաջին Յա-
ղագս յաւիտեանկանութեան հոգեւոյն, Բ.
Յաղագս յաւիտեանկանութեան մարմնոյն,
Գ. Յաղագս յաւիտեանկանութեան արեա-
լութեան, Դ. Յաղագս յաւիտեանկանու-
թեան դժոխոց:

Կարեն չեթիմույ զա. քննու. կամ

Յիշատակարան

«Զրեցաւ քաղս այս ձեռամբ Եղիշե-
ցի Տօղթամանիի օրդի Աղամին, թ. ին
ԻճՂԵ. (= 1726), Դեկտեմբերի ԴԵ. (=

25) օրն Կիրակէի տաքտեցաւ»:

Այլ եւ այլ գրումներ

— Երես 300, այլ և այլ քանիք
գրում են, որոնց մէջ տա քանակնե-
րը բան մը ըսել կ'ուզեն.

— Զողազում չիթէ կիրար

Չինի մէջիտէ կիրար

Կէրուում (կէտրտում) պիտ տիւրի քէփէք
Կէլարի մէջիտէ կիրար:

Զողազում լազըմ կէլիր

Հայխա՝յ մի լազըմ կէլիր

Նէֆա քեփէք կէլիւ (տէլիւ ?) մէջիտ
Կիրակ նէ իւպըմ կէլիր:

ԹԻԻ 96

(ՎԻՃԱԼԲԱՆԱԻԹԻԻՆՔ)

(Ընդդէմ Հ. Միխայէլի Չամչեան)

Թուրքի՛ 272 հրեա, Մեծուքիւն՝ 21,5
x 14,2 աւ. : Մեծ. գրութիւն՝ 10,6 x
11,2 աւ. : Տող՝ 21, Թնիք՝ 17. (= 17) :
Նիւթ՝ չկոկոսած էլէլ թուղթի «Ի» նաւոր
շեղադիր, Կազմ՝ կաշի, ռակեղած, փա-
սակազմ:

Ճեպարիտ նշգրեմը յայտնի չէ.
մ'յ այ գործին ընդամենը տեսիք. մենք
զրիւնք «Վիճաբանութիւնն ընդդէմ Հ.
Միխայէլի Չամչեան»:

Իսկ գրքին ճակատը կը կրէ.

«Նառունակութիւն կամ հաստազու-
ցիւն յառաջագոյն քրեայ մեղացն նա-
ստանի», կամ «Մայանի ապագայը եւր
նիքուանդ լինելոյ վերադասուելի
Հայր Միքայէլի Չամչեանց, և բոլոր
միաբանութեան իւրոյ, քաղեալ ի թան
ձեռագիր գրաստիւ իւրոյ, գործը Կրտ.
չիւք Աղեցաք ի ձեռս մեր յամի 1815,
Մարտի 4»:

Այս խորագրին կը յաջորդէ անմի-
ջապէս՝ յառաջաբանական գրում մը.
(հր. 1-10):

— Յազազս ձազմայն Յազմիւնի,
Թօղումս Ա. (հր. 11-36).

— Խնդիր երկրորդ. ի վերայ
բոլորն նշանի սրբոյ. (հր. 37-47):

— Ի վերայ խաշեցարիւ երգելոյ
գուրքը Յստուան. (հր. 47-56):

— Ի վերայ եկեղեցւոյ.

§ Յազազս նախագահութեան առա-

քելական Աթոռոյն. (հր. 57-107):

§ Յազազս ազատ զոյոյ եկեղեցւոյն
Հայոց ի հերետիկոսութենէ և ի հերե-
տաժողութենէ. (հր. 107-134):

— Ի վերայ վերջինս սեման. (հր.
134-159):

— Վէն վերապատուելի Հայր Մի-
քայէլի Չամչեան, ի վերայ ջրախառ-
նութեան. (հր. 160-219):

— Վէն Վ՝, Ը՝, Ս՝, Չ՝. Նոր
պայտադնելն ազգաբնակչութեան Հայոց,
որ ի վերայ անի ննջեան և միտու-
թեան. նամաստի քաղեալ ի թան ձե-
ռագիր մատենէն իւրմէ. (հր. 219-230):

— Վէն վերապատուելի Հայր Մի-
քայէլի Չամչեան ի վերայ Ռաւարու-
նի, նամաստի քաղեալ յրեպրեմի
մատենէն իւրմէ (հր. 231-214). որ կը
վերջանայ ապակ. սի Հայր Միքայէլ
վարդապետէ Չամչեան 1776»:

— Յարտադրին զատմութեան
Վ. Հ. Պօղոս վարդապետի Թրնկերեան,
աւակեթի Վ. Հ. Միխայէլի Չամչեան, զոր
քրեայ ի ժամանակ վերջին միտու-
թեան, և երաւարակեաց թէ՛ տա
Հայ և թէ առ ազգաբնակչ. որոք իւ-
րաբանիկոր առ ջամ իմանայ. թէ յառ-
նի ազգակցութիւն անի այս զատմու-
թիւն յոր վերջըքեալ թան Վ. Միքա-
յէլին:

Յայտադրութիւն ազնաբա գու-

ւանութեան մեր Հայաստանեայց եկեղեցւոյ. (հր. 245-257) :

— Գլխաւորումն բանից. (հր. 257-260) :

Ձեռագրին վերջը կցուած է Զամշեանի մէկ նամակը :

— Վերս՝ վարդապետաց Տեառն Տեառն է. Հ. Մկրտիչ վարդապետի և Հ. Բղնատիոս վարդապետի, ի Տէր խնդալ :

Ակտում. «Ե Սա՛մալ» ի 25 Փետր ի 1816 զգիր վերս՝ Էքրոյ զրեւս ի Հոռմաշ ի Յ Դեկտմ. 1815, բնկալաց ի 16 Փետր ի 1816 բնկերցաց առաջի մերայնոց զամենեան բանսդ, բնդ որ ոչ սակաւ որբաւ լեալ նոցա փառս մատուցին Տեառնս :

Մտորագրութիւն. «Առ սրբազան Հայրդոց զբուած պատմէնի մը տակը :

«Արոյ Հայրապետի տեսչութեան կամ յամենայնք մտորոց հաւայ. Հայր Միքայէլ Զամշեան» : (հր. 261-272) :

Ալլիւալլ յիւստակուրիւն

Անկգրք վարդապոյն պատկանակի վրայ :

— «Նոյնից ազգային մատենագործուն յաւանկ (մակտր Արշակ) : 1883 Նոյնիցք Առ :

— Կապույտ պըլոգ զրուած. «Դեւրապետիւ Հայր Մազաթիւ վարդապետ Օռմանեանի կարծեօք աշա հնդիսակութիւնը Հայր Պրոքս Տէմրիշեանի է. 17/28 Սեպտեմբեր 1883» :

ԻՅԻ 97

ՀԱՍԻՐԱԿ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄՆ ՏԻԵՋԵՐԱՑ

Քուրբ՝ 1094 Երես Գեւորքիմ՝ 21 x 13,2 ա.մ. : Մեծ, գրութեան՝ 13 x 8,7 ա.մ. : Տող՝ 21, Քերթ՝ 0,2-0,3. (= 10-75) : Ձեռագրիւս ուրիշ հատորներ կամ մասեր ալ ունեցած պիտի ըլլայ. որ աշա հաստորը 0,2-րդ թերթին կը սկսի : Արդէն Հեյրդ թերթին ալ վերջինը չէ : Նիւթ՝ կաւ. կոկոսե. բամբակ թուշ. Գիր՝ ետր. որ չեղագրի կը միտի : Խոտովիւ է զլիապիւ կարմրազնգոյ (աւար և մոյթ կարմր. : Կարմրիւնք՝ յաւանքներու վրայ ալ նշանակուած են : Թերթն զարդերու մէջ. բայց կադմիումն կարծուած են կոտիլ : Կաւանք մեղացած են Երես 208, 612 : Կանգունակ՝ «Երկրորդական» : Կարմրապարպաւ մէջ կանգալ : Կարգիւ, երկուքի կտրուած և զրուած ձեռագրիս սկիզբն ու վերջն : Դրուած Երես կողմին փակցուցած չեն, բայց կարելի է զայն քակել առանց փաստելու : Կազմ՝ կաշեկազմ իբր թէ՛. կաշին սակեղած, զնդին զարդերով Գաւրիլի մը կը ներկայացնէ : Նախագէտ ուրիշ բանի

մը կը նախադրէ աւելորդ աշք կտրիւն : Երկրի կամար քարեմուտ է :

Ձեռագրիւս թէ՛ սկզբէն և թէ՛ վերջին պահանջար է : Թերթն. Կաւարուտը քղեր մը մէջ քրքր կաւար է աշա : Դորի պատմ է «Ե Կաւարի յաւ Դորանկապ. հնդիսակն է Գոլմանկն Պոստ. Գեւոր Երկրի վանդ առարկադ, քաւ Կարելիք թարգմանու է Անկիւրացի Գոլմանկն» ի խնդրոյ Լորդեկացի Կարապիւ վարդապետի :

Թեյգիւս որ կը խառնաւոր թարգմանիւն ալ : Կաւ թակ Կարելիւն մը թարգմանու է աշա քրքր. անկերթի պիտիւն կը վրանու Երկրի Կարելիւն մէջ : Այսու առիթովի իբր ռակուրէն Գալիւն մը ճեպագրակն է : Թէ՛ն ձեռագրիւս սկիզբն և վերջը պահանջար, բայց անց անց Կաւար ներու կամ բաժանումներուն ճակատը կը պատնէր զորմիս աւուր. (հր. 280, 237, 367, 500, 550, 613, 816, 903) :

Ակտում՝

— ... սգորիչ վասն կրկին առնն

լոյ Պրսան Տականացոց բնութիւնն երևի (յ)աշտնայելս ի Ֆլորէնդիայ, բարակութիւն մտաց, մոսկալութիւն, խնացողութիւն, աշխատողք, ժիր ի արվեստից, ժիր ի խաղաղ կենալ, ժիր ի պատերազմելն, ամենոյ տալ շխտակ, ի վերայ շահի կենալ...»:

Այդ սկսուածով մասը գործին Գրոց հատորը պէտք է ըլլայ, որ ամբողջ եւրոպեայ վրայ կը նստէ և կը գրաւէ ձեռագիրն 1-207 երեսները: «Վերջ երրորդ հատորին Ա. գրվին, որ է բոլոր եւրոպեայ գրութիւնն»:

Կը յաջորդեն հետեւեալ հատորներ.

— «Յաղապս հասարակ ծանուցման Յովաննի Պորտերոսի Բենէտու երկրէն Բոլոր նոր աշխարհի Դերոզ հասոր, թարգմանեալ ի մերումն Անկուրիացի Յովաննէսէն ի խնդիր տրեզիերալայր և զայդ ուսումնասցեսին Տէր Տէր Կարապետ վարդապետին և ան(յ)ախթ փշխառնա- (յ)ին, որ Տէր Աստուած բնս երկայն տուր շնորհացէ զմեզ» (եր. 299-336): «Վերջ Դերոզ հատորին, որ ստանեաց վանի մի հարմուներ վասն նոր աշխարհին»:

— «Յաղապս հասարակ ծանուցման (եւայլն) հասոր Եւրոզ (եայլն) յաղապս բաժանման նոր աշխարհին»: Հոս ալ Կարապետ վարդապետի համար կ'ըսուի թէ խնդիրն սեծի Աստուածարան Ընդդիմակալքի Կարապիւր վարդապետին, այժմի պարծանք Հայոյ ազգին» (եր. 337-396): «Վերջ Եւրոզ հատորին ամառքին բաժնուն, որ (յ)աշտնի արար երեսուսային կողմանքն նոր աշխարհին»:

— «Յաղապս հասարակ ծանուցման (եւայլն) հատոր Եւրոյ (յ) (եւայլն) յաղապս հասարակ (յ)ին զամեն զգալուն (եր. 397-499): «Վերջ եւրոզոց հատորին զգրգոց»:

— «Յաղապս կղզոյ, Էրոզ հասոր, Ստալ յան գործիք յնչո պատմեայ պիտայ է անտանայ անձամ նոր աշխարհին կղզիներ գրեալ ի մէջ երեսուսային բայց ոչ կամին յամենն պատմայ գի ոչ կղզիք անանգազութիւն ընթերցապաշ, ապալլլինթ շնորհակալ տան պատմութիւնքն գլխաւորաց և եղալ որ ան-

տանի ինչո ունին (երես 500-558): Այս հատորին վերջը պատկար է աշխարհն ամբողջ թիւրքի մը (եւ) թիկան է:

— «Յաղապս կղզոյ, Դերոզ հասոր, (եր. 559-641): «Վերջ յայդ արեւելեաց զգրգոց, և ամառքի գրգոց, և Դերոյ (յ) հատորին»:

— «Յաղապս հասարակ ծանուցման Տեղեաց (= ռիւկեաց) Յովաննէսի Պորտի վանայ առաջնորդին Պանտու երկրէն երկրոզ բաժին և առաջին(ն) հասոր, որ լմեցն (յ)այսին ինն վասն հզարազլն քաղաքոց ինքանութանց, որ կայն ի մերում մամանակն աշխարհի վերայ թարգման ի Յաստիպս հատորով յառնէ Ժերոս»:

Անկուրիացի անպիտան Յանանիսն ի խնդիրն յամենաշխտալ, և ամենապազ երգակալցի Կարապետ վարդապետին որ այժմի պարծանք և լուսատու և Հայոյ ազգի վարդապետ և լուսն յառաջնայ...» (եր. 642-643):

— Վասն հասարակ ծանուցման Սովաննէս Պորտի Պանտու երկրէն վանայ առաջնորդին Բաժին երկրոզ և հասոր երկրոզ, որ (յ)այսին անն Ափիկա բաժնան հզարապոյն արմայլն փասն և պախն. թարգմանեալ ի Յաստիպս հասարակ բառէն ի մերում Անկուրիացի անպիտան Յանանիսն ի խնդիրն երգակալցի Կարապետ վարդապետին և վարդապետ և (յ)իշտական առատատուր (դուր ըստ) որ Տէր Աստուած պահէ յամենայն ցեղ փորձանաց և յետ այս կենաց արքայութեան արժանի տանէ. դարձեալ (յ)իշեցէք զմեզաւոր թարգմանիք և իւր ծնողքն և լուսն պապանայ անեղապի յետմ գի թիւ և ու երեսուսայլութիւն մամանկալ քաղաք մանկայ եմ և Հայոյ բառից ոչ հաստեալ համալու էի (= հմալու էի) վասն պապանայ վարդապետն... (եր. 648-692): «Վերջ երրորդ հատորին, որ ձեռնակ թարգմարոց կարողութիւնք»:

— «Յաղապս հասարակ ծանուցման Յովաննէսի Պանտուսին վանայ առաջնորդին Բաժին երկրոզ և հասոր յո(ւ)րոզ, որ (յ)այսին անն հզարապոյն քաղաքաց կարողութիւնք, աշխարհն Անկուրիացի,

Անագին պանդանակ ... «Յրհնութիւն ընդ բնիկներու գրոյս ի միջի ձեռում կրկին տեղացիք ի վերայ ձեր, և ի վերայ ... / զուսկաց ձերոց. և երկրորդ վասն պարտուց ազատութեան անոյշ անուն արքայն Յակոբայ Քրիստոսական ... / ... ք ըստ մեղանաց մերոց ի վաղնչուց ժամանակաց. սակայն ըստ մեծի ողորմութեանն Աստուծոյ՝ եւս ա ... / լուսաւորածին ողորմածաւորս բարեպաշտ երամիցդ, զեղեցկանալն օրրոտօրէ տանարին ... / փառաւոր զգեստիւք, և պէսպէս յիշատակօք, որով այս ամենայն եթէ ոչ արդիւնական ողորմո ... / և մեծապազատանօք աղաչեմ զբարեւելք ժողովուրդդ Աստուծոյ, և զհարազատ օրդիւրդ արքայ Տանա ... / ... մանին Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ: Զի զուր Աստուծաւորք ընդ հարազատ վարդապետ սիրելի որդոյն մերոյ Կ ... / և զմիմեանս յորդորեցէք և՛ս առաւել յաւուրս առատապարզեւ, Նուիրակութեան, Խոստ ... / անից, ժամուց, պատարագի, և թէ այլ ինչ տուրք թէ մանու, և թէ կենաց, զոր ինչ որ հանդիպի ... / յէմ, զայն ամենայն տաջիւք և հասուցէիք ի ձեռս սիրելի որդւոյ մերում Աւետի Աստուածաբան Վ ... / բեւ յաւառել ընդ զաւօղ ուխտաւորացն ձերոց անաբել ի սուրբ աթոռս և ի ձեռս մեր, և մի՛ ... / զայն: Աղաչեմ վերատին մանաւանդ մաքրակենցաղ քահանայքդ, և Աստուծով զօրացեալ իշխանքդ եւս ... / և հարեալսք, արք և կանայք, ձերք և տղայք, գետի ի վերայ զօտոյ անաւ և պոչեալ ընդ մէջ, / հանդէս ժողովս անիցէք, և զՀոգոյ տունն ձեր յիշեցէք բարի յիշատակօք, և առատ ող ... / ձեզ բնդունիլ զՊատրիարքապետ սիրելի ուղին մեր իրբեւ գառաքեալ Քրիստոսի, պատուել և մեծալից / ... կաց, քանզի ի դա հասեալ ի մէջ ... սուրբ աթոռ ... / սակա աշտորիկ

(ընդո)ւնօղքդ զգա՛ զմեզ և զսուրբ աթոռս բնդունեալք եւս: Աւրեմն մի՛ ոք ... / (հակա)ռակօղքն՝ մեզ և Քրիստոսի եւ հակառակք: Արաչն որ առաց Քրիստոս թէ որ զմեզ անարգէ զիս անարգէ ... / Այնպէս և բարի վայելուչ մտօք սիրօղքն, և պատուօղքն, և քաղցր աշօք հայեցօղքն զՎր ... / Աթոռոյ՝ Տեսուն ամենակալին համարին արարեալք, իսկապէս և առ սո(ւ)րբ աթոռս և մեզ եր ... / ի բարձր իշխանութեանէ սո(ւ)րբ աթոռոյս Քրիստոսի՝ և ի մէջ Նուիրակ վարդապետս, կապելոյ և արն ... / տելոյ և միւրիւրելոյ, ըստ Աստուծային պատուիրանաց արքայ եկեղեցւոյ, և վրէժխնդիր լինելոյ ... / Այսուհետեւ այս աշպէս իցէ խնդրեցուք ապաքնն ապննիա՞ղ արարչին. զի դառ ... / ... քաղապետութեան և Աստուածաշնորհ յորդորմանց վարդապետիս մերում հանդերձ նպաստաւորութեամբ ... / ... (ս)րա՛ ձերում, արդիւնաւոր և պտղաբերս լիցի, քաղմորակ տեւեմամբ ըստ անբաւ ... / ... նի թէ սո(ւ)րբ տունն թեթեւեալն ի պարտուց ազատեցն ... / ... վերորդրելոցս՝ յամենայն փորձութեանց աստի կենցաղոյս զերծեալք, զանճառականն ընկ ... / ... ուրս անգրաւ յաւիտենիւ ամէն: Դարձեալ զայս ծանիք ո՞վ սիրելիք իմ քահանայք և ժողով ... / ... մի՛ ձեռն արկցէ Նուիրակն, և այս վասն աշտորիկ զի ամենայն ամի ուխտաւորս բերցեն. բայց ... / ... իմ ունի իշխանութիւն ի արքայ աթոռոյս ի վերայ սուրբ յերուսաղէմայ գանձապետացն ... / :

Մանօք.— Կիտաղբուած տեղեր կտրուած են կամ փոստուած: Ինչպէս կ'երեւի կոնդակիս ճակատը և վերջաւորութիւնը նոյնպէս կտրուած նետուած են: Շատ մը գլխաւորներ, յարմար կամ անյարմար տեղեր, կարմրաշեղփ գրուած են:

ՔԻՒ 98

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Մ Ա Յ

Քուրք՝ 688 հրեա: Բնութիւն՝ 20, 6
 և 15, 6 և 1: Բն. գրութեան՝ 15, 6 և 11
 և 1: (հր. 1-431) և արդ՝ 40: 15 և 10, 6
 և արդ՝ 30: (Մատթան մատերը 26-28) արդ
 Երկրիւն (հր. 1-156, 543-544), մեացա-
 ծր (հր. 483-538, 567-672) միջհան, Քերթ
 Ժ. Բ. և Ե. և Ա. և Բ. և Բ. և Ա. և Ե.
 և Բ. (= 29): Պիւ՝ նուր (մանր և խո-
 շոր): Խորագիւր՝ Կարմրագիւրդ, ինչպէս
 նաեւ՝ զլիազիւր, որոնց մեծերուն տե-
 ղերը բաց թողւած են ծագիւրու հա-
 մար: Դասակ մնացած են հրեա 2, 9
 (Երկրորդ սիւնակ)-10, 312, 431 (2րդ
 սիւնակ)-432, 472 (4էսը)-482, 502, 539-
 542, 562-566, 673-688, Կարդ՝ Կարդի-
 փաշա, Կարդարուն Կարդարարդ:

Յետագիւր լաւ չէ պատահ, վասն
 զի քանի մը թիւթիւր գիւրդով Կարմ
 նաեւ են մեր գրած մեծեւթ թղթաւու
 մարեան մէջ, եւ ինչպէս գիւրդի խա-
 ճած է 480-481 հրեաներու մէջ, ճիւղերը
 սկսած են լաւագիւր: Կարդի թիւթիւր
 վրայ, վարդի կարգէն պատահած է, շա-
 փաւով ասոնց լիւրդանալէ ետք է Կա-
 րագիւր:

Քովանդակոյ թիւն

Հասարակեալ կը բովանդակէ 15-
 տեւայ գրքերը:

Ա.— Անայտիւր, աշտիւր Կան-
 մասութիւն նաչ և Խորշա Կապիւր,
 Ռորով Կարմարաւթիւն նաչ Կապիւր,
 յետոյ Կանմասութիւն, յարմարու-
 թիւն և միաբանութիւն ընդ Խորշա
 Կապիւր միջնարան: Հարազտիւր նաչ
 է Մարտիւն Անանիւն, Աստուածարան
 վարդարան է Ռորանտ Կարդ լիւրու
 լարմանիւր: Եւ տեսի թարմանիւր
 է Կարմարան լիւր է Պետրով վարդա-
 պետ թիւթիւր:

Անայտարանութիւն Կարմարիւր և
 սքանի պիւրն և ինչպիսեւն: (հր.
 3-8):

Ան արգիւրութիւն է թարմանիւր
 (հր. 8-9):

Իսկ քան գրքիւ Անայտիւր նաչ և

Կարդ Կարդիւր (հր. 11-21):

Լեւու. վարդարան թիւ 45 մեացքի
 Ա. մարն 15:

Բ.— Երբ լաւագիւր մեացան
 ձեռն մերոյ Ռորան Ռորանտի խո-
 րագրով է լիւրն մարմնի եղև և լիւր:
 Կարդ է մեզ սկսածով գրած մը.
 (հր. 313-323):

Յ.— Կարմարան Կարմարան վար-
 դարան Նիկողայոսի Լիւրագիւր, ի
 Կարդ Ռեանցիւրի վասն մեկնութեան
 թղթիւր Կարմարան Պարդի որ աս Կա-
 րմարան, Կարմարան ի Կարմ Կա-
 մարան Կարմարան Ռեանցիւր լիւրն
 լիւրն է նաչ (հր. 323-334):

Ճ.— Մեկնութիւն թղթիւր Պարդի որ
 աս Կարմարան, Կարմարան վարդա-
 պետի Նիկոյի Լիւրագիւր ասացաւ:
 (հր. 334-335):

Զ.— Մարդաւ աշտիւրն ձեռն
 մերոյ Ռորան Ռորանտի է Կարմարան
 և Կարմարան և Կարմարան, որ
 Կարդ արդ: (հր. 335-336):

Է.— Մարդաւ խաւարանիւր Կա-
 րմարան և Կարմարան Ռորանտի ձեռն
 մերոյ (հր. 336-337), որ լիւրանաւ է
 Կարման Կարման թիւթիւր:

Ը.— Կարմարան Կարմարան
 աստուած է մարմնիւր արդ է (հր. 337-
 338): Կարմարան Ռորդ Կարմարանիւր
 քանիւ կամ Կարմարանիւր, Կար-
 մարի արմարի մը վրայ, Կարմարա-
 վիւր նաչ մարմնի լիւրիւր Պարման Ռը
 Ռարմարան և Կարմ Է. Ա. Կարման,
 թիւ Է Ռորդ Կարմարան, Կարմ Կար-
 ման Կարմարան, Անայտարան Կարմարիւր
 վարդարան, արդ է Է. Ա. Կարման Կա-
 մարմնիւր մարմն աստուածութեան
 թիւթիւր: (Արդ Մարմնագրան միջ-
 գրիւ Է. Ա. Ա. Կարման Ռարման, արդ
 Ռարմարան 1895, հր. 78-140):

Թ.— ձեռն Կարմար Կարմարա-
 ւայ և Կարմարանի Կարմարանի և
 արմարան վարդարանի, Կարմարի արդ
 Կարմարան արմարանիւր: Կարմար

ՆԱՅՐԻՆ Ներքոգական զովարանութեան ի հաստացող առ Հայկազանեան Փրփրաւոր Տեառն Աստուծոյ մերոյ յերկինս. «Յնծա՛ ա յօր հարսնդ սղջախոն»։ (Եր. 483-501)։

Ը.— **Յօաննիսի վարդապետի** Եղեկացոյ առաջուած Ներքոգական զովեսի ի սուրբ Լուսաւորիչն Հայոց Դրիգորիս։ Առաջեալ յոր յիշատակի նորա, զոր տանեն մեծածոգով հանդիսի ի լեառն Սեպուհ, որ է տեղի ճշուժեան նորին, և հանգատարան, յոմսաւաք հանգէս քահանայական դասուց և վարդապետաց ոմանց, և ժողովք հաւատացեալոց բազմաց անդ զասարկոյց։ «Յա՛րազուարճ խնդութեամբ ըրերկեալ ցնծա՛ եկեղեցի սուրբա՛»։ (Եր. 503-538)։ (Տե՛ս Սանտիսագրութիւն, աղ. Գ. Պայքա 1824, էջ 294-345)։

Թ.— **ԲԱՆԲԱՆԵՐ**

Քաղաք Լուսաւորչին սրբոյն Դրիգորի, ի բուն մարդարէին. «Վ՛ իս դու վ՛ճ մեծ կանգնեալ առաջի Զօրարարէ՛

լի կամ Դեառայ, զի ի վերայ վիճին է. աշխ հե. (Եր. 513-548)։

Քաղաք վարդապետայ։ Ի բուն մարդարէին զաւագան զօրութեան առաքեալ յեղ Տէր ի Սիսնէ և տիրեացես. (Եր. 549-555)։

Ք Զինչպիսի բանս արեցէ Ազատ Էջանեղով ի գրաւութիւն. (Եր. 556-561)։

«Ի.— Մարի՛ քերթոյք արարչ Գեղոյից տարի լաւով։ Յարատարանու, թիւն Երթարդական առ թէ՛ լ.— ինչպե՛ս, յարգարեւն աշակերտ իւր Եկրտիքի վաճառչին վարժեալ յիմաստ Երթարդական արեւաբան. Եր. 561-564» **Դրիգ Գրոյիլ**, աղ. Վէնէտիկ, 1798, էջ 443-446)։

«Ի.— Բանք իմաստաւորականք և Աստուծոյնականք համաստարք իւր տունեղովք արարչայնք և Լուսաւորչոյ բուն աշակերտք, արեւաւորարարեալ Էկեղի Սեփակեալ բանս իրի. (Եր. 567-572)։

ԹԻՒ 99

Ա. Ղ Ս Թ Գ

ԵԹՐԵՄԻ ԽԱՆԻՐԻՆ, ԱՍՈՐԻՈՅ ԵՒ ԱՅԼՈՅ

Պուլքի՛ 304 Երեւն Կիւնուրիւն՝ 21 x 10 ս.մ.։ Միւծ. զրուքեան՝ 17 x 12,5 ս.մ. բաւց խառտառան շէ բոլոր Երեւնեցու համար։ Եր. 1-178 (տ՛ճէ՛ւ)։ Երկրին է. մնացածը միանկաւ։ Տողք 30, 24, 26, 18, 22, աշպէս խառն ի խառն։ Թերք՝ լեն նշանակուած։ Նիւր՝ հաստ, կոկոսած, տողաշարուած թուղթ։ Դիւ՛ բոլորագիր, աշխեալ զրիշներէ։ Խորագիր՝ և զլիազիր՝ կարմրագեղով (կարմիր և սուր)։ Դասարկ՝ 279-363. Կազմ՝ կաշի, զարդարուն կապագարով։ Խեղճ կազմ մըն է։ Դրիլ՝ առաջինը յայտնի չէ. շարունակող և վերջացնողն է Անգրեաս վարդապետ՝ 1734։

Չնոսգիրս թէն. Եր բոլորագիր Երեւնեց արքիմիտրք. բաւց ուրիշ

արքիմիտրք ա զրուտենք ալ կցուած են։

Ա.— Աղաք Լուսաւորչ և Կիւնուրի սրբոյն սրբա՛լի) Երեւնի խա՛ւ)րին Ասորւոյ տապալու։ Արուտն՝ «Տե՛ս Տէր զաւագանի խն ու՛՞՞»։ (186) Խառնորեն բով. (Եր. Ա.-ԱԱ.)։

Ք Խորին Երեւնի աղաքէ. Արուտն՝ «Տէր Աստուած զօրութեանց աղալեմ զրեղ, որ մեծք ևս և Եզօր անեղ և սրանչեթի». (Եր. ԱԱ.-Խ.)։

Ք Խորին Երեւնի առաջեալ աղաք՝ — Արուտն՝ «Աստուած Երկին և Երկրի իւր խառն մահու և կենաց, զատաւոր կենդանեաց և մեռելոց». (Եր. Խ.-ԽԵ.)։

Ք Խորին Երեւնի տապալու։ — Արուտն՝ «Մատչ և մեծ վաշխչալքի բն միտչ-

Սեյ և քաղաքը և մարդասիրիքն Աստու-
ծայն. (Էր. հեւ.-հեթ.).

Զ եւրին եկրեմի ասացաւ. — Այրս-
տան՝ Վարդգէս Տէր և Նաշեայ ի պո-
տանանք ընէ. (Էր. ճիթ.-ՄԲ.).

Բ. — Աղօրք Յեշաննաւ Ասկերեւանի. —
Ակտան՝ «Ամենակալ Նաշր միանին որդե-
ւոյ քոյ Յիսուսի Քրիստոսին». (Էր. ՄԲ.-
ՄԲ.).

Գ. — Աղօրք Մակարաւ Նոնաւորին. —
Ակտան՝ «Տէր փրկիչ իմ ընդէ՛ր թողիւր
զիս, զթա՛ յիս». (Էր. ՄԲ.).

Դ. — Թեոգորեայ. — Ակտան՝ «Տէր
քր զերկէնս և զերկիր արարեալս. (Էր.
ՄԲ.-ՄԳ.).

Ե. — Աղօրք երանելոյն Թովմասու
Աճալիւնայոյ. — Ակտան՝ «Ենորհեա՛ ինչ
ողորմած Աստուած ոյր քեզ Նանայ ևն
Քերմապէս ցանկալ». (Էր. ՄԳ.-ՄԴ.).

Ճ Այլ աղօրք երանելոյն Թովմասու
Աճալիւնայոյ նալ [ան զընթերցումն —
Ակտան՝ «Պարգիլ ամենապէք. (Էր.
ՄԴ.-ՄԵ.).

Զ. — Աղօրք ճերմորճու բնաւ. Այրս-
տան՝ «Մի քաղաքացի Տէր Յիսուս
Քրիստոս մշտորիս Աստուած». (Էր.
ՄԵ.-ՄԶ.).

Է. — Սաղմոս Անտոնիոսի. — Մի-
րնակալն է յօղորթին քան: Աղօրք:
Ակտան՝ «Աստուած որ արամելոյ ոչ
անտես աննեա զհառաշնան». (Էր. ՄԶ.).

Ը. — Այլուս աղօրք առ Տէր քեզ
զեմ դիւաց: — Ակտան՝ «Ամենապէք
փրկութեան և կարօտացալ». (Էր. ՄԶ.-
Կ.).

Թ. — Երանելոյն արքայ(յ) եփեմի
խո(ւ)րի Աստուի ասացալ վանն աղօրքիլ. —
Ակտան՝ «Քրկեա՛ զիս Տէր միտս
Քրիստոս, որդի Աստուծոյ. (Էր. Կ.-
ԸԵ.).

Ժ. — Աղօրք Անաստասոյ Բանափնի
թոյլ զեղեցիկի — Ակտան՝ «Տէր ոչ
պարտաւորեալս քոյ քանդիմանիք զիս. —
(Էր. ՎԳ.-ՄԲ.).

ԺԲ. — Մաղրան ան աւելոյ կոյն
Մարիամ. — Ակտան՝ «Դու ես իմ յոյսն
Աստուածածին, կոյս մաքրական և մայր
փրկչին». (Էր. ԶԳ.).

ԺԳ. — Նորին աղօրք միջնորդութեամբ
երկնային զօրացն. — Ակտան՝ «Մարգ
և յիբրեցեայք ամենապէք ճարտարութիւն
նէն ճոգիք Նարկաւորք. (Էր. ԶԳ.-ԶԴ.).

ԺԴ. — Աղօրք Առնանեաւ Սարկա(տ)-
զին (բանէ կ'աղէ Սարկաւոյ վայ ցաղե-
տին). — Ակտան՝ «Կորստեալ անձին
իմոյ աշխու մարդասէր և յոյս և ան-
ստուերս. (Էր. ԶԴ.-ԶԵ.).

ԺԵ. — Աղօրք Միլիթարեայ ի դէմ
պատարազին. — Ակտան՝ «Ամենակալ
ամենախնամ Աստուած ամենապէք որդե-
նեալս. (Էր. ԶԵ.-ԶԶ.).

ԺԶ. — Սեւի անձնեա(լ) սեռութիւն
միոյ բնութեամբ եւ եղբեամբ (Էր. ԶԶ.-
ԶԷ.). — Միջնապիք քաղաքի շուին:

ԺԷ. — Հառապան ի սեղի Պեգոսի
տապի Յիսուսի Քրիստոսի, ի խոռոց
սեւ մաղրան արեւմտեմ վարդանայ
վարդապետի. — Ակտան՝ Տէր իմ Յիսուս
Քրիստոս, մայրն բնտանի, բան Նաշրե-
նին. (Էր. ԶԷ.-Ը.).

Ճ Աղօրք վարդան վարդապետի ասա-
ցեալ առ սուրբ Աստուածածինն — Ակտ-
ան՝ «Աստուածածին մայր Քրիստոսի
և ծնող. (Էր. Ը.-ԸԸ.).

ԺԸ. — Աղօրք Մանակ վարդապետի
ասացեալ. — Ակտան՝ «Տէր Հայր և Աս-
տուած. (Էր. ԸԲ. սխալմամբ ԸԸ.
դրուած):

ԺԹ. — Մաղրան Սարկա(տ) վար-
դապետի ասացեալ. — Ակտան՝ «Նաշեայ,
Տէր, ի առապանս արտի իմոյ. (Էր.
ԸԸ.-ԸԳ.).

ԺԺ. — Աղօրք Բենիկ վարդապետի
ասացեալ առ Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս. —
Ակտան՝ «Աստուած անակիցրն, չօր և
փաստաւորեալ» (Էր. ԸԳ.-ԸԴ.).

Ի. — Տէր Տէր տու ինձ լեզու ի
խրատս. — Խորագիր շուին այս աղօրք-
քը. (Էր. ԸԴ.).

ԻԲ. — Սեւեալոյ Նոնի Աստուած
որ զարդանաց զսիեկերս. — Նոնայէս
շուին խորագիրս Այրութեան մէջ մի
զիրը տան զուրիս կապ է. (Էր. ԸԴ.-
ԸԵ.).

ԻԳ. — Պօղոս Առնիկ (Առնալոյ ?) —
Ակտան՝ «Անթին չողեւորական և փոքն
Աստուածային: Պօղոսի Առաքեալի Նա-
մար Ներքոյ մը. (Էր. ԸԵ.-ԸԶԲ.).

ԻԴ. — Մաղրան ան աւելոյ կոյն
մայր Տեառն. — Ակտան՝ «Դու ես իմ
յոյսն Աստուածածին կոյս. (տեսանք
արդէն վերագոյն ԺԸ.). (Էր. ԸԶԲ.-
ԸԶԳ.).

ԻԶ.— Աստուածածին ամենահեշտայն
հասցին արարչքինքն վրայ խառնի՞ կարգիւ,
արարչք անքն արարչութեանք առեւն զ'երս
ցարին. (Խր. ԺԺԳ.-ԺԺԺ.)

ԻԷ.— Եկառաւ ժառն արեւը ին
հայտ Բան զանգանիկ զգառախրանն, զտա
ռնէր ի մէջ Ալիկա զԲախին. (Խր. ԺԺԺ.)

ԻԸ.— Ալիկա բաղկասարած մաղրա-
նոք սրբոյ Աստուածածինն: *Քորագիր շու-
նի.* (Խր. ԺԲ.)

ԻԹ.— Յիսուս Քրիստոս յոյս շնոր-
հաց եւ նառաղայք փառաց Լականին
կաւ Քաւիկ Զարագիր. (Խր. ԺԲԵ.)

ԻԼ.— Գոհաբանութիւն առ լիւնինս
Ակուած Կառնաւորք առ յարք Զարագիր,
զարթնանն զար և իրարայ և զարդն արարչք
(Խր. ԺԲԲ.-ԺԲԳ.)

ԻԼԻ.— Մաղրանի Դալսի (Գա-
լսաթի) անաւնայ զարագիր զարդանայ—
Ակուած Կարգիրք իւր, Զարագիրք
զարնին ցաւ. (Խր. ԺԲԷ.-ԺԲԸ.)

Լ.— Յառաջ Բան զսո(ւ)րք ժառնին եւ
զարին Յառն Յառնիլոյ զայս աղբիւ
տառայ— Ակուած՝ Կառնաւոր Կառն-
աւած— Զիւրք արարչարարանալլին
աղբիւրք. (Խր. ԺԲԸ.-ԺԲԹ.)

ԼԱ.— Մերոյն Քաւնայ առաւելոյն
առաւելայ զաղորս.— Ակուած՝ անարթին
քա անարթական լիւրք թնե ի իննաւս.
զարննայ արարչարարանալլին իւր Բան
նայ Զարին առն աղբիւրքն զարնաւոր-
թիւն զր. (Խր. ԺԲԹ.-ԺԷ.)

ԼԲ.— Առաւելին եւ Բայ զարգաղի-
սի Ալիսարայ(յ) Եսի յառնակն եւ Բա-
նիլուն հոնաթի առաւելայ զաղորսս՝
սուրք պատարագի դեմ առայ (առաջ?)
կամ լիւր.— Ակուած՝ անէր Աստուած
իւր Յիսուս Քրիստոս, Բան Զոր և Կեր-
պարան. (Խր. ԺԷԴ.-ԺԷԵ.)

ԼԳ.— Սր արուհոյ կուսին Մարիա-
մա Աստուածածին.— Ակուած՝ Կառնաւ-
որին կոյս արարչին ծնադ. արարչի-
նի (րայ. (Խր. ԺԷԶ.-ԺԷԸ.)

ԼԴ.— Սր եւ մաղրան(ի) առ Տերն
մե Ակուս Քրիստոս— Ակուած՝ Կառ-
նաւած իւր Յիսուս արարչին և յարն ար-
արչին վրայ. (Խր. ԺԷԹ.-ԺԸ.)

ԼԵ.— Սր առ արարչան կարն Մա-
րիամ— Ակուած Կառնայ Կառնաւածն.

արարչարարչ Կառնաւածն. արարչարարչ վրայ.
(Խր. ԺԸԲ.-ԺԸԳ.)

ԼԶ.— Աղբիւր Կոզնաննա Լայաց մա-
կանուն Ստրկաւաղի.— Ակուած՝ Կառնայ
Կառն Կարայ Միստի Քրիստոս. (Խր.
ԺԸ. ԺԸԷ.)

ԼԶԱ.— Ակուած՝ առ արդին Աստուած—
Ակուած՝ Կարգի Բան Զոր՝ Աստուած
Զարագիր. (Խր. ԺԸԸ.-ԺԸԹ.)

ԼԶԲ.— Աղբիւր առ Լային աղ(ւ)ր.— (րայ
«Ստրկաւաղ Լայականն» Կառն Կարգին)
Ակուած՝ Կառնաւոր լուրայ. (Խր. ԺԸԹ.-
ԺԹ.)

ԼԶԳ.— Զարին աղբիւր առ Տեր վասն զի-
նաւայ— Ակուած Կառնայ զարգ Զար
Աստուած Կառնաւոր. (Խր. ԺԹ.-ԺԹԵ.)

ԼԶԴ.— Աղբիւր առ Տեր Միստ Քրիստոս եւ
մաղրանի առ արդնութիւն Կարն մայրն
Մարիամ աղ(ւ)ր Աստուածածին.— Ակու-
ած՝ Կառնայ Կարգանին. (Խր. ԺԹԵ.-
ԺԹԶ.)

ԼԶԵ.— Մերագան աղ(ւ)ր Առաւելոյն
լուրայ մաւնակի եւ ի Կարնայ զարգա
(սու) առաւելուն, եւային. (Խր. ԺԹԶ.-
ԺԹԷ.)

ԼԶԶ.— Գիւնի և զի Կարնաւն Միւյ.
Կան Կարնայ Կարնաւոր եւային. (Խր.
ԺԹԸ.-ԺԹԹ.)

ԼԶԸ.— Կառն Կարնաւոր Կոզնան-
նա.— (Խր. ԺԹԹ.)

ԼԶԹ.— Գիւնայ Կարնաւոր, եւ անիւն
Կառնայ Կարն. Կարնայ Կառն Կարնայ
Կարնաւոր. ի յարն ար Կառն. Կարնայ Կար
եւ Կարն Կարնայ Կարնայ Կարնայ իւր և
Կարնայ. (Խր. ԺԹԹ.-ԺԷԶ.)

ԼԷ.— Կարն Կարնայ ի Կարն Կարնայ
սրբոյն Դիւրիւր.— Ակուած՝ Կարն Կարն
Կարնայ Կարնային. (Խր. ԺԷԶ.-ԺԷԸ.)

ԼԷԱ.— Կարնայ յայլիկ Կարնայ վան
Կարնի Կարնային Կարն, ի Կարն Կարն-
Կարնայ Կարնային Կարնային և
Կարնայ Կարնային Կարնային. (Խր.
ԺԷԸ.-ԺԷԹ.)

ԼԷԲ.— Կարնային Կարն Կարնայ Կարնայ
Կարնայ. (Խր. ԺԷԹ.-ԺԸ.)

ԼԷԳ.— Աղբիւր առ Կարն Կարն Կարնայ
Կարնայ— Ակուած՝ Կարնայ Կարնային
Կարն և Կարնային Կարնային Կարնային
Կարնային. (Խր. ԺԸ.)

ՆԳ.— Աւսնու թիւն յորդորակ —
Ակուսած՝ «Ոչ և արհեստէլ գեղեցիկ
Աստուած, որպէս արհեստագործ» (Եր.
234-254):

ՆԶ.— Յազակառ զպիսութիւն (քնան)
ստղութիւն քի. զի՛նչ եմ, վասն ասո՛յ իշաց
պիսակի, առ աստղեայ և մարդասէն Գա-
նիք հոգեւոյ սրբոյ եւ Գանիքի մեղմեաց
(Եր. 264-264): Կախարդական ըմբռնու-
մով:

ՆԷ.— Չորս աստուարաններէն զը-
լուխներն նշանակուած են աշյ և աշյ
ստիքներով կարգադրու համար. (Եր.
264-265): Կախարդական ըմբռնումով:

ՆԸ.— Պատմութիւն համասփիւռ
ծաղիկին. — «Խնդրեցողք զնա յորժամ
ցուէն լինի տանուտէրն, երբ (երթ ?) ի
Բաաէն և խնդրեա զգիւզն, որ կոչի
Գարսուտ, որ ջերմուկն էս. (Եր. 265-
268):

ՆԹ.— Քուխ(տ) սրբոյն Դիոնեսիոսի
առ Տիմոթեոս, յազակառ մասուան սրբա-
կան առաքելոյն Պետրոսի եւ Պողոսի. —
Ակուսած՝ «Ո՛ր աշակե(ք)տ Անին (Աստ-
ուածային ?) և որդի Նոգեւոր» (Եր. 269-
278):

Յիշատակարան

«ՅՐԻՆՈՒԹԻՒՆ Հոր անկեզընականի
... Դարձեալ զոհութիւն ամենասուրբ
Երրորդութեանն, որ՝ զիս յաշընչէ զո-
յացող իւր պատկեր Աստուածութեանն,
զարձեալ զոհանամ մարդասիրէն Տեառն
Յիսուսի Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ. որ
և զիս նանդերձ նարբ ծնողոց որդովք
զստերօք իմովք իւր լոյս Աստուածային
հաւատուն լուսաւորչածին Հայոց ուղ-
ղափառ զաւանդութեան ի վերա(յ) վի-
մին սրբոյն Պետրոսի սրբազան առա-
քելոյն հաստատեաց: Որ և կոչեաց
չտերօք սո(ւ)րբ Նոգեւոյն ի կարգս
սուրբ քահանայութեան ամին ՌճԷ. և
Ք. (= 1693) Էրարդի սո(ւ)րբ վանքն Ազու լ-
նաց սրբազան առաքելոյն Քուսմայի մե-
ռած յաստուար խոր մեծ Ռան վարդա-
պետին ամին ՌճԷ. և Ք. (= 1720) Էրար-
դի Կապուստ սո(ւ)րբ վանքն առաքելու-
կեա սրբազան առաքելոյն Պողոսի վար-
դապետական ինքնամարտի յաստուար Ե-
զի Կաբապեա կարօղիկեայ ձեռամբ, լով
ՌճԷ. և մեկնեցայի (= 1732) սուրբ Եջ-

միածնիւնն զնուստիջուն եպիսկոպոսա-
րեան առ ի տոնեալ ընկղայն Փիլիպպոս
հոգեւոր Կիւրիէ Աբրահամ կարօղիկեայ
ձեռամբն եւ եւ ղառանձայս մեղոյ
Անդրէաս վարդապետ. որ եւ ձեռնու
Պաղոսաց զաւանդեա ի ղեղակն Կասապեա.
ձեռնոյ ձեռնաց իմոց լուսաւոր հոգի
նայն իմ մղղկս (մղղկսի) Այվաղ, մայրն
իմ համեմամ, եղբար իմ մղղկս Կա-
նապեա, Այվաղ, Պասպար, ամուսինն իմ
լուսաւոր հոգի Կարինոս ՌճԷ. (= 1703)
ամին առ Աստուած փոխեցաւ, որպէս իմ
Անդրեանիկն Եւր Պաբրիկն, Լուսեփան,
Գեւորք, զսեւր իմ համեմամ, Սառա,
Հոխրսիմէ:

Եղբարք իմ նաղելիք զայս զանձս
Աստուածային մասնաւոր սո(ւ)րբ Նորն
Եփրեմի կենդանի մաղթմանքն վաղուց
յեւէ կարօտ էի, զոհանամ Աստուծոյ
մերոյ և փրկչին Յիսուսի Քրիստոսի.
յորժամ ողորմութեամբն, մարդասիրու-
թեամբ փրկչին սուրբ Երուսաղէմ լուս
գերեզմանն յանդիման եղբք փափաքս
կատարեցաւ զայս ծաղիկ Աստուածա-
յին բուրաստանն սո(ւ)րբ Երուսաղէմ
զրեւ տօփ պակասն եւ մեղաժամն մա-
տամ(ք) գեցի. ով որ նանդիպէք այս
Աստուածային զեղբարք մաղթմանքս
կարգաւով կամ որդնակեւով յիշեցէ՛ք
վասն սիրոյն Աստուծոյ և ձեր Նոգոյն
զանարժան ապիկար Նոգ և մոխրս
Անդրէաս յարեղայս նանդերձ ծնողօք,
որդովք բնանեաք Ա. (մի) Հոգոյ, Գ.
(երեք) Տէր ողորմեալ. Ա. (մի) Հայր
մեղայ և զօրք յիշեալ լինիք ի բարին
առաջի որդւոյն Աստուծոյ Յիսուսի
Քրիստոսի յաւուր անկերն յաճեա՛ զա-
սուն ամէն. (Եր. 230-233):

— «Ի՞նչ ՌճԶԳ. (= 1734) զրեցաւ
սուրբ Էջմիածին ծառայ Անդրէաս վար-
դապետ Դաստակեցի (?). (Եր. 254):

— «Սրբազան վարդապետ Կ. Կ.
ուսած է Կրեւն. Բ. Ժ. Գ. Ե. Զ. Ը. Թ. ԺԺ.
230, 304:

Այլեւայլ գրուածներ

ՍԳԻՂՐՐ պահպանակներու Երեք

Երեւոնեայ. և վերջին ուղարկուակն վեր-
ջին երեւոն վրայ ետք սրբով լուսաւոր
զօրական, վերջնադարեակն եւ Եւր
զրուածներ:

[illegible]

«(81-83 - մղ) - անտառ ղզիղըղքտ ղզմ
-տտ հոմ - ետա ըզի տեկտտ ղզմեմըձիթ
հոմ թնեմըղլ» . Դ . . ղզմիկ ղտղթառտե
-տմտաղ ղ ղզիմտմս ղտղթառտեմտղաղ
- Թ . . (գտտմե ղ՞ մմիմեմաղ) Զ

[illegible][illegible][illegible]

«Դրան աս զգնե՛ա՜նք մի ավտամշտառաց
 Լավախոսով՝ Ժգտամշտառաց» : 7 գտանք
 Լուսին փեղկոտան Զյվատո : 1 : «1-1-
 1-մզ» : Եղիշ 7նտ Զինան Զյվոր Զոնապանով
 «Խուսն 7նտա Ենկան Ենապանով ժող
 «Զուշաբեռնով 9 Գրորաբոր Խաչան 4 Դյվոմ
 Խաչի Դալիսեռն ցլվ Խառով մմվ փե
 «Զուշա Ենգի Ժաղպղին Ենապանով
 «Ժմեռն Ենապանով Ենիան Ենիան 7 Լուսին
 «Խաչ Զյվոմ Ժգտամշտ Խաչ Դո Ենապանով

— Գլխավորապես, ըստ մասնագիտության և տեղ-
առաջնությունների համաձայն՝ իմ աստիճանը կապիտա-
լիստի (ո)լիգիստի հետ համապատասխանում է։

[illegible]

1. Եթե ցանկացած անհատ, փոխադրվող անհատ, անհատական
 2. անհատական անհատական անհատական անհատական անհատական
 3. անհատական անհատական անհատական անհատական անհատական

199 ԳԵՂԻՍՏՈՍԻ
 - ԵՆԻ ԽԱՆԻՍԿԻ ՎՐԱՆԵՆ ԲԱՅԳՆԻՔԻ ՆՐԱՄ ԼՈՒՅՆ
 - ԴԱՍԻՔ Զ ԳՐԱՐԱԿԱՆ ԴԱՄ ԴԵՂՅՔ ԳԵՐՈՐԾ
 ԲՆԱՆՈՒՆԵՆԻ ԴՆԱՄԵՆՆԵՆԻ , ԵՐԽՐԻՔ-ՎՐԱՆԵՆ
 ՊԻՏԻՔ ԻՆՈՅՆԻ ԴՐՈՅՆԻՔ ԴՐՈՅՆԻՔ ԿԱԶՄ 398
 Ի (Զ ԳՐԱՐԱԿԱՆ ԳՐԱՐԱՆԻՔԻ ԲԱ ԶՈՅՆԻ ՎՐԱՆԵՆ)
 - ԵՐԽԻՔ (ԲՆԱՅՆ) 238 (ԲՆԱՅՆ) 11
 ԶԵՂԵՂԻՔԻՆԴՈՒՆԵՆԻՔԻ ՎՐԱՆԵՆ ԴԵ ԳԵՐՈՐԾ ԿԱՆԸՆԻ
 - ԵՆԻ (1871) ԻՐ (1) ԽԱՆԻՍԵՆԿՆԱՆ ԲՆԱՅՆԻՔ
 ԶՐ ԳՐԱՐԱԿՈՒԹՅՈՒՆ (1871) ԻՐ (1) ԽԱՆԻՍԵՆԿՆԱՆ
 - ԳՐԱՆԱՆ ԳԶՐ , ԶՐ ԳՐԱՐԱԿՔ ԻՐԱՆԵՆԴՈՐԾՈՐԾ
 ԶՐՈՒՄԻՆԻՔԻ Ի ԶՐՈՒՄԻՆԻՔԻ ԶՆՅՐ ԴՆԱՅՆԻՔ
 ԴՆԱՅՆԱՆ ԲՆԱՅՆԻՔԻՆԵՆ ԴՆԻ ԲՆԱՅՆԻՔԻ

[illegible]

(ឡើងវិញ, ឡើងវិញ)

[illegible]

GOI ଏବଂ ଏ

յոս միմեանց ի տներն Ապոլոնի՝ երգէին զՀամերոսի տաղան»։ (Եր. 48-49)։

§ «Յաղագս սառի»։— Ս. «Մինչև ցայս վայր տասցեալ քերթողիս զմատուռն հերականութեան զմատանց մատուռն... Վ. «Դարձեալ և սոքա ի յանդումն անուանց զներն, սակայն յուրօն ցուցանեն զիրն, որպէս քաղաքք և պարխպք և մարդիկք (?) կամ սոքա և նոքա»։ (Եր. 49-55)։

§ «Յաղագս վանի»։— Ս. «Յորժամ եկիս արուեստաւորս զգիր որ է նիւթ խօսից... Վ. «Նշանակէ և վայն թէ իսկապէս վանց փաղառութիւն է, իսկ պիտակ փաղառութեան վանց»։ (Եր. 65-66)։

§ «Յաղագս երկար վանի»։— Ս. «Նախ ծանոյց զընութիւն վանցի զհեկուցանէ, այժմ զքանինութիւն երկարիցն և զեկոյն ընտրեանն և զընտրեանն միանգամայն... Վ. «Այս է զանազանութիւն փաղառութեանցս, երկարից ընտրեանապէս և ըստ պատուոյն եղեալ ութ յեղանակաւ»։ (Եր. 66-70)։

§ «Յաղագս սուղ վանի»։— Ս. «Զմայրս քննեաց զայ և այժմ ի միջնոցն ցուցանելով զսուղ վանցին հանգաման... Վ. «Քանզի երկամանակ զսուղ ալքին անփոփի ի տներն և սղի»։ (Եր. 70-71)։

§ «Յաղագս հասարակ շաղաւարաց»։— Ս. «Նախ կարգի զարուեստս անհրուցանէ, քանզի նախ զվանգս և զփաղառութիւնս ուսոյց, այժմ յաղագս հասարակաց շաղաւարաց խօսի, որ ասի զուղաւարաց, այսինքն շարեցելոցն ի հասարակաց խօսս զընացարութեան և բանից պատմութեան... Վ. «Իսկ երկրորդին ի տրամադ(ք)ելն ընդհանուր երկրի անոգն զմայն»։ (Եր. 71-75)։

§ «Խորապիւրբ չէ գրուած»։— Ս. «Անաղթած կամ ասումն, որ է ըստ մի վանցի կամ երկուց կամ երեք քանզի ի մի է նշանակն... Վ. «Ան շարադրեալ գրաւ ընդ միմեանս անն բան, որպէս յառաջիկայսց ցուցանէ»։ (Եր. 75-76)։

§ «Յաղագս բանի»։— Ս. «... քել, որպէս և այս յոնիրմաստ արուեստաւորս զզանազան մատուռն բանի պատրաս-

տեաց... Վ. «Այս ալարիկ են զարութիւնք մասանց բանին համառօտ. իսկ զրովանդակ բացատրութիւնս ի կարգի քննելոցս տեսցուք»։ (Եր. 76-81)։

§ «Յաղագս անուանն»։— Ս. «... ալոց մասանց բանին նախակարգէ զանուն և ա՛յ միայն ալոցն, ալլ և նոյն ինքն բայի... Վ. «Իսկ կիրգ (= կրաւորականդ)՝ զատեալ, հարեալ, վարեալ, ընտրեալ, տէրուն, իշխանի թագաւորական, ծագք, արարածք ըստեղծականք, և որք նոյնպէս ունիցին»։ (Եր. 81-111)։

§ «Յաղագս բայի»։— Ս. «Վասն նախադասութեան անուան և ստորագասութեան բայի ասացաւ յառաջագոյն թէ անուն զգոյութեան տեղի ունի և բայ՝ զընդդրժութեան... Վ. «Զի զորոյնակ թէ ի բուն որ կա՛(յ), կամ յալլ զըստանս, նա զիրն կատարէ ընթացս, ըստ ջրոյն ցուցի ի թեւոյն ի խղճակէ յաւազին տեղին՝ ընդ իջանելն ծորի, և յաւազի հասեալ՝ ոչ երեւի»։ (Եր. 111-121)։

§ «Յաղագս լծորդութեան»։— Ս. «Մագրում ինչ ունիմ իմանալ պիտանուցու ի սմանէ, քանզի լծորդութիւն զատեալ եղև ի տաղձարփական ուսումնա՝ նա՛վարից անանց... Վ. «Արց՝ աչս յաղագս ստուգարանութեան իմաստից բանալ ի դրանց ի ձեռն լծորդացս ասացեալ եղև»։ (Եր. 121-135)։

§ «Յաղագս րեղունելութեան»։— Ս. «Սա՛յ ունելութիւն լսի... Վ. «Վտան ալարիկ ասաց թէ զամենայն ունի գրային բայց ի զիմաց և ի խոնարհութեանց»։ (Եր. 136-137)։

§ «Յաղագս յօի»։— Ս. «Յօղ յալլ լեզու բազում ինչ ունի, ալլ ի մերումս զայցն ինչ նշանակէ... Վ. «Զի ի զեւրանուանցս ասէ, է՛ որ ասանց յօղ է, որպէս ևս պարզ բառ, և է՛ որ յալ ունի»։ (Եր. 137-147)։

§ «Յաղագս նախադասութեան»։— Ս. «Նախադասութեանց անուն և տեղի հակառակութիւն ունին առ իրեայս... Վ. «Իսկ երկու ստորադիր միայն իբր զրակից, հաղորդակից ժառանգորդ յալարգ»։ (Եր. 147-149)։

§ «Յաղագս մակբայի».— Ս. «... բառականություն ունի սակայն ոչ կարաց յառաջագասիլ քան զնախադրությունն ... Վ. «Բախ ընժ», ցառողական է որ ստորագրելով ստորագէ զցառ ստորին, հեղձամղձուկ խոնդիւր, կամ յողոց հանելով զընժն սաէ»։ (Եր. 149-159)։

§ «Յաղագս ռաղկապի».— Ս. «Սա գի ի վերջէ դասեցաւ գիտելի է գի ո՛չ ամենայն վերջին լաւ է և ո՛չ բնաւն անարգ ... Վ. «Այստքիկ խրատք վերձանութեան և զընթիւնան, զոր յաղագս Ժ. առողանութեանց փոքր ի շատէ գրեցաք. որով թերեւս զա(ր)թուցից զուսումնասէրսն ի բաղձանս արուեստի և խոնարհել զինչմամբ ի յիշումն քառ իս» (Եր. 159-173)։

§ «Յաղագս ոսից».— Ս. «... լրումն քերականութեանս վասն ոսից խօսի արուեստաւորս ... Վ. «Բայց ամանական յոլովքն հասասարին յորմէ սեղեկացեալքս ներհուն հմտութիւն ի սակիւ յաշխատութեանէ մերմէ բարձիզդ արուեստանս միայն հաշակ և զմեռութեան փափաք ալ յիշմամբ բարուն ի Տէր. և մեզ մասնաւորեացես յագեցումն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր որ է աւրհնեալ եւն»։ (Եր. 173-181)։

§ «Թելագրութիւն ի խնամահմունս բայի» Յաղագս խնամահմանց բայից».— Ս. «Յաղագս ուսաց ի քերականութեան անցր ի հիւնց զմն խոնարհեաց յանցի քա ... Վ. «Նայեալն և ի վերայ անցիւն զանազանց զմանց, եւ զնախա աշխատուի մովհաննէս յալօրս յիշեալ։ Վերջ յանման քերականութեան»։ (Եր. 181-184)։

Յանգը. Սկստաւեանքուն, աք որ վշտեք գրուած են. ձեռագրքն մէջ քաք մե ույց անցիւրք։ Կարճագեղագր գրուելու ամուրս քաք թաղուած են և ձեռագր է աշխարհ։

Բ.— «Յանման աստեղծութի ի Դուրե».— Ս. «Ողջախոս մ(ո)լութիւնն որն ցանկան իմաստասիրութեանն, որ հուգեւոր գործ է, զինքն որբէ մարդ յայնժամ փութայ զամենայն էակոս քննել ... Վ. «Եւ կամ ալ իմաստասէրքն զհր գրքն սաէին»։ (Եր. 185-186)։

§ «Նախնայան սանմանայ».— Ս.

«Մեծն Դաւիթ, Եղանկ Կողբացին լուգան յԱթէնս և լուան և տեսին բի՛ծ ի վարս վարդապետացն ... Վ. «Եւ խիստ ուսաւ զիմաստասիրութիւն յայնժամ Աստուած ալ շնորհեաց նմա վասն այն զամենայն յաղթեաց»։ (Եր. 186-201)։

Գ.— «Դիքորի եռամեծի ԼԹ. համառօս խրաք գրուեան Դեռքայ(յ) վարդապետի. զոր նախ յանգրեալ և ի նմանեկ Կոստանիս՝ զԲ(?) եւ արսա Սեփանես զորի երկրանց».— Ս. «Սեփանես աւանտ».— Վ. «Ճի գա՛րս է Եւսի գալստեիկ աստեղի և արա զգիրս զընել»։ (Լր. 201-202)։

§ «Նախն մեկնութիւն վասն գրպն։ Սեփանի գրի ԼԹ և յԱյրէ մինչեւ ցԲէ եւ քաղով մեկնութիւն ունի ի Մարդացն, ալ իս անեմ վեռասան զլիտով»։ (Եր. 202-204)։

Ս. «Դարձցուք յայտմ յառաջին բան մեր ի կարգս լուծմանց ... Վ. «Վասն որոյ տուն կուի, և որպէս տուն ի յինքն շտեմարանեալ ունի զրոյոր բանն և զիմաստութիւն»։ (Եր. 204-207)։

Ս. «Բալ որ առ Սեփանիս, կիւս, առէ, ելով ... Վ. «Այս քան առ ույց, և ասա կատարումն աստեղին խրատան, որ վասն Դաստեղեկայ գրեաց»։ (Եր. 207-208)։

§ Դաստեղ խրաք նոյն Դուրք վարդապետ առ Սեփանես զորի երկրանց գրեալ վասն գրութեան արուեսի.— Ս. «Դիքութիւնն արուեստ է և զամենայն արուեստ ասորս է ուսանել և արա զորեկ»։ ... Վ. «Մանկութիւն քաք ուղեքն ի քեզ մարդեան, աշխարհ զգործնայն ցարտեանն շնթեանայ իմանայ խոսել զորեկ եւալլին և ցարք յինքն անեղայի մարդեան ի փառ Քրիստոսի, որ է արեւելեալ»։

Այս առաջին խրաք գրութեան առ ի խրաք Կոստանիս, (Լր. 208-212)։

§ Ս. «Ներկա՛ ի է, որպէս սկիզբն և զուռն ամենայն իմաստից գիր է խրատն ... Վ. «Որով զուարթանայ բոյս մտաց և լինի որ և լո՛յս հանապաղ ի կեանս քո՛»։

Այս Բ. (= երկրորդ) խրաք գրու-

քիսն առ խնդիր Սեփանոսի զոյն եւ ի
Սեփանոսի: Այսքան առ աշտ. (Եր.
212-213):

Տ. Նորին Գրիգորի, առակեալի Յոնան-
նու 18. համառուս դմաւարեաց բանի ի
զիրս գրչութեան Արիստակիս Ենեոռե. —
Ս. «Արչութեան ինքն. ՆՄ. Ս. Ենեոռեին
յայտնապէս: ... Վ. «Այլ ե ի Գրիս-
տոս Տէր մեր: Եւ թէ որ ետ մեզ: Այս-
քան առ աշտ. (Եր. 213-225):

Գ. — Նորին Գրիգորի առակեալի Յո-
նաննու մեծի, համառուս լուծումն Առա-
քիստիանց Արիստակիս: — Անգնեա՛ չո.
զից Սո(ւ)րբ Աստուած: — Ս. «Ձի յետս
աշխարհաց զորոց աստ կարգէ վասն Գ.
ից ... Վ. «Չայն ցուցանէ թէ քաղա-
քական ե թէ անտեսականն առանց
բարոյականն ոչ կարէ կատարեալ լի-
նել. (Եր. 225-234):

Տ. «Վասն զալութեան առաքինու-
թեան. (Եր. 235-236):

Ե. — «Բանին մասունք Լ. ին. (Եր.
236-238):

Զ. — Եր. 239-353 ուրիշ Քերական-
նութիւն մը կայ, որուն նշանակն ու
զորէնք անձանթ է ձեռագրին համար: —
Սկսում՝ «Ձի՛նչ է Քերականու-
թիւնը»:

— ... նութեանն եւ անթերի զըջու-
թեան: «Պանի՛» եւն մասունք Քերականու-
թեան.

— Վեց, վերածնութիւն, զրուցա-
տրութիւն չեզուայ. հնազէտ պատմու-
թեանց առեւտն բացատրութիւն, ստու-
գարանութիւն, զիւս համեմատութեանց,
տեղեկութիւն եւ դատումն քերթածեաց.
... վերջ՝ «Այսպիսի յազապս շարկապից
պարզ մեկնութիւն ի փաստ Աստուծոյ եւ
ի յողոտութիւն ուսումնասիրացոյ»:

Է. — «Այս բառք բազմաշնք հո-
մանութեանց բազ ձածելոյ (1) (sic) զամե-
նայն զոր ինչ միանգամ եւն առուանք
ներքայնցի. յօշնա եւ ի մարդաբնէս եւ ի
նոր կտակարանս. թարգմանեալ եւ մեկ-
նեալ յերթայնցոյն ի յօշնա եւ ի յօշնէ
ի հայկ կարգաւ բոս նշանագրաց եւ
մեկնութիւն նշանագրաց ալֆաբետիցն

(1) Թիւ 25 նկատարի մեզ «բակ
ձայնեալ»:

երթայնցոյն թէ զի՛նչ միարանութիւն
առուանցն ունիցին: — Նախ երթայն-
կան աշխարհի նշանակութիւնը նիշդ
այնպէս, ինչպէս տեսանք վերագոյն
(հմմտ. թիւ 95, Գ.), ետքը «Բառք յիւր-
այնպէս», որ թիւ 95ի մէջ չկային.
(Եր. 355-381):

Բ. — «Այս բառք եւն քերթողականք
վասն շարժոյ հոմերական տարիցն: Վասն
զի քերթողական արհեստքն շարժաբե-
րականք եւն շարժոյ եւ վարին: Եւ եւն
որ զեղջուկք եւն, որով նարտասանքն
վարին, զի յաւախապէս փոխարեքին,
սակս գործու. նարտասանիցն եւ հարկի
յողնահամար եղանելոյ» (հմմտ. վերա-
գոյն թիւ 95, Գ.). (Եր. 381-493):

Թ. — «Բառք որ ի խորանան (2)
յայտից եւ աշոցոյ. (Եր. 494-521):

Այս բառախումբին վերջը գրուած է.

— «Ուսէ ուզա զայսք կաղնու տե-
րեւն եւ զայրացեալ մազն փոխէ (փոխէ?)»:

Ուսէ առեւծ զկապիկն եւ բուժի ի
ցաւուց: Եւ զկապիկն (կապիկն) զորսն
եւ զորսն զայլ ինչ: Եւ կրթիւն (sic) յոր-
ժամ զիմ ուսէ:

Եղջիւրու հարեալ իմէ ուսէ խնցի
մորթ եւ բուժէ: Եւ այն ի նեւէ հարեալ
զտանէ ուղիւղուկ եւ կերեալ բուժի:

Բազէ զեղջիւն եղեալ ի վերայ
աջացն բուժի:

Ժ. — «Հանգէս բանասաց՝ փաղա-
նունարաք ստորոգիւ նորաբարձիցն օակս
բառ է զեղջուկ. (հմմտ. վերագոյն
թիւ 95, Բ.). (Եր. 521-535):

ԺԱ. — «Մեկնութիւն Բառից Քե-
րականի: Այսնեալ է Աստուած. օգ-
նեա՛ Նոյն սուրբ: (Եր. 535-542):

ԺԲ. — «Յանկ Աւետարանին քաղ-
ուածու. (Եր. 542-546), որ ցանկն է
հետեւեալ գործին.

«Ի նվաստ եւ յետինս աշակերտի
Մատթէոս՝ եւտամենացն Յովաննու եւ
Գրիգորի, հաւաքումն բանից յաւետա-
բանէն Ղուկասու եւ քարոզք յայովոս:

Յանկի մէջ ԹԱ. (= 21) նաեւնու
ամփոփումը գրուած է. իսկ բուն զորքը
ԺԱ. րդ (= 11) նաեւով կ'ընդհատի. (Եր.
547-638):

Այլիսայլ գրաւածք

Երես 354 (գաւաարկ և կէս):
 Կէ թերթք, աշտիսըն 170 երես և
 184 էրզկցք, + 284=638, **ՈՒԸ**, երես:
 — Վերջին պահպանակի առաջին
 երեսին վրայ:

Վերին գրքեր

184 ճշգրտացուց քերականութեան:
 174 ք թարգմանե:
 284 թ թարգմանել քառա:
 638 **ՈՒԸ**, երեսք հեն:

ԹԻԻ 101

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Ս Ո Յ

Թուղթ՝ 582 երես: **ԼԻճԱՐԻՔԻՆ՝** 20 x
 14,9 ս.մ.: **ԱՅԻՒ**, գուրեւան՝ 15,2 x 11
 ս.մ.: և 14,2 x 8,7 ս.մ.: Հասարակ
 յին աշտ յարեալը հասարակութիւն յարթ
 մասերուն ներքո: Տողք 21, 27, 28.
 26, 33 հարկէն թուրք յին հշտապատեւ
 և միտին վերջին մասերուն մէջ քանի
 մը խերթ միտին ունին խերթաճամար:
 Դիւն հարաւ ալի և ալի գրքերով: Անկ-
 նէն վերջին մասը անհետք յեղացք
 մը: Պարզագիտեան տարապիներ կան
 տեղ տեղ: Կարպիթ և գլխալիթ քանի
 մը մասերուն մէջ տարբեր գրութեւ ու
 առաւած հն: Մտքի կարգերով քորտ-
 գրքերը ալ կան, ինչպէս ետեւ շտառը:
 քի գրեկը: Դասարկ մնացած են, բաց ի
 պահպանակներով, երես Բ. (որ չէ ի Հա-
 րոսան), 215-216, 331 (վերջին մասէն):
 331, 418 (կէսը)-420 (119ի վրայ քանի
 մը տող), 471-472, 517(կէսէն)-520, 510-
 516, 577-580 (ասոնց ալ ինչ ինչ մասե-
 րը): Կազմ կաշին փայտ: Հետադիւրս
 փաստաւած է ջուրէն կամ խոնաւութե-
 նէն: Կ'երեւի շատ ետքը քով քովի բեր-
 ուած են հաւաքածոյիս մասերը աշտ
 հատորը կազմելու համար, վասն զի,
 ինչպէս տեսնուի անհետք քնչ քնչ մասե-
 րը ընդհատուած են:

Հաւաքածոյիս բաց ի առաջին մա-
 սէն, միտ մասերը շուրհին հեղինակի
 կամ քրդի կորովն չհասարակութեան:

Բովանդակութիւն

Հաւաքածոյս կը բաժանուի եւս
 գործերը:

Ա. — Դիւրք կոչեցեալ **ԷՅԻՆՓՈՂԵԱՆ**,
 որ ի գործնական գեղարար ի յա-
 ղարկութեան ի հանգանակեւ քորտ
 երթն ի գործարար ի յաշտեւ յաշտ յա-
 ղարկութեան փոխարեան հարաւ տեղա-
 ւորաց: Կարգեցեալ ի պատանկի հակ
 Բարբուղիսի Մայուցիոյ, Կարաշը և
 միտքան փոքրագոյն և խոնարհ կար-
 գին կրօնաւորականի:

Քարգանդեալ ի Պետրս վարդապե-
 տ Կոստանդնուպոլ(սեղույ), ի յիշատական
 լեզու ի հոյ բարբառ ի փառս Աստու-
 ծոյ և ի պատիւ ամենասո(ւ)րք կուսին
 Մարիամու և ի յոգուս ազգին իւրոյ:
 Եւ հոսիկին կարգափարն եւ թարգմա-
 նիչն շնորհ, Յովան վարդապետի արա-
 քան առնն Աստուծոյ և յիշատակ սուրբ
 վանիցն Մուս սուրբ Կարապետի, որ ի
 Տարոն: **ՌՄԺԶ**, (= 1767), Մարտի ԻԲ.
 (= 22), յորմէ որինակեցեալ եղեւ աշտ
 (երես 1-214):— Եղերեցեա փոքր գրք-
 քուկս աշտ երթնափողեան 1612, և Աղ-
 րիշի 13: Հնարանք ամենայն պատրաս-
 տութեամբ մօր արդոյ կաթուղիկէ եկե-
 ղեցույ:

Յ ի Մարք իմ քանկալի, տարբ
 եկեղեցի Հայաստանեայ՝ տես քորտ
 ետրու գլխին աշխատութեան, որ ի յիշա-
 րկեան ծովանոց արտահանուի վեղ ընծա-
 յի թարգմանութեամբ իմով և փառս
 սուրբ փետրոյն յոյ և հեռան իմոյ և ի
 պատիւ քեզ, ինչպէս ի իրեն պատիւն
 տալոյն ի գործնարան յոյ:

ՅԱՐԻ Տեառն 1767 և Մարտի ԻԲ.

(= 22)։ Ի Զինագանդիայ։ Երկրորդ արար էրկու օրինակեցեալ ի Մանկասաց սրբոյն Բակովիցայ Լիճքայն Բայրապիթի»։

Բ. — Դաւթի վիլիսովայն Ներդի-
նացոյ վերլուծութիւն Եւրաժութեան
Պորկիւրի։

§ Աշտարեանք հանդերձ Աստուծոյ
սկիզբն առնել . . . և որ ի գործիա-
կանն՝ պայն ի տեսականն»։ (Եր. 217-
220)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ
առաջիկա՝ (յ) տեսութիւն Պրակ երկրորդ.
«Առեւաւք զսովորականն առ ի յաւել
զգոյտ . . . զոյացոյ ցառնէ որպէս սեռն .
սպիտակն»։ (Եր. 240-243)։

§ Հանդերձ Աստուծոյ Պրակ երկրորդ.
«Առեւաւք եթէ զԴՆԷ է դիտարարութիւն
առաջիկա՝ (յ) շարացութեան . . . իսկ
բազկացոյցէ՝ զանազանութիւնք տեսա-
կիւն»։ (Եր. 223-229)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ.
առաջիկա՝ (յ) Պրակ Ի. «Առեւաւք զգի-
տարարութիւն և զպիտանացոյ առաջի-
կա՝ (յ) շարացութեան . . . ասացոյք և
զպատմութեան փակագրութեան . . . և եթէ
զործի ի ստորագրութիւնն Թրիստոսէի
ուսցոյք»։ (Եր. 229-231)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ
առաջիկա՝ (յ) զարեւարութիւնն . . . Է. —
«Եւրոյք հարկաւորի Բրիտանորիէ . . . Բագ-
դաժնն ունեցոյ նախերգանաց . . . նա և
սեռն ալ որ ինչ սեռն, նա և ազգոյն»
(Եր. 231-235)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ
առաջիկա՝ (յ) տեսութիւն. Պրակ Զ —
«Դարձիկ կարեւոր Բրիտանորի . . . մի գո-
յով բառ տեսակին որպէս կենդանին
կամ որպէս շնչականն»։ (Եր. 235-241)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ
առաջիկա՝ (յ) Պրակ Է. — «Ազգութիւն հա-
տատութեան ցոյցեր զշարացութիւնդ
յո ու Պորիւրիս . . . թէ և անտե-
սակ նիւթ անմարմին է»։ (Եր. 241-243)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ
առաջիկա՝ (յ) տեսութիւն Պրակ Ը —
«Եւ բազում զովութեանց արժանի է
իմաստասէր . . . զի Աստուծոյ գիտու-
թեամբն առնէ քնութիւնն և ոչ իւրովն»
(Եր. 244-246)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ

առաջիկա՝ (յ) տեսութիւն. Պրակ Թ. —
«Զհանդիտարացն զպարգիւս հանրա-
կանացոյն ետակի շնորհալ . . . որ է
յառաջ քան զբազմոյն»։ (Եր. 246-248)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ
և առաջիկա՝ (յ) տե. Ժ. — «Արդ առ-
տէն իսկ վաղձապիկն ոչ սակաւ տեսա-
ւորութեան ասացելոյ . . . և ոչ զովելոյ
զնա արժանի առնեն»։ (Եր. 248-251)։

§ Սկիզբն Աստուծոյ յազգաւ սեռի.
ԺԱ. — «Յետ երկակի նախերգութեան
իմաստասիրիս և մեր օգնականութեամբ
լատագունին բուռն հարցոյք զնորին իսկ
զհանդիպիցն . . . որ ուսուցանէ բարս
պիտանացոյն և օրէնս և կրօնս առ ի
բարեւք կենցաղավարութիւն»։ (Եր.
251-254)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ
առաջիկա՝ (յ) տե. ԺԲ. — «Արդ ետա-
կի սեռ ասացելոյ, յազգաւ երրորդին
առ իմաստասէրս է քան . . . իսկ որպէս
առ իրան յորս բազաղանութիւնքն ստո-
րագրութիւն ասեմք զոր»։ (Եր. 254-256)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ
առաջիկա՝ (յ) ԺԲ. — «Այսն զի խոս-
տացաք յառաջագոյն խնդրել եթէ զԴՆԷ
է սեռ, ըրե բառ մերում խոստմանն
սահմանեցոյք . . . ապա ուրեմն պա-
րունակեալ ունի յինքեան բացատրեալ
սահման զհինգ պատմական սեռն».
(Եր. 254-258)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստու-
ծոյ առաջիկա՝ (յ) տեսութիւն. պրակ
ԺԲ. — «Եթէպէտ և ստոյգ է սահմանն և
քանն, որ յազգաւ սեռին է . . . Արդ
ուրեմն յայտ է և յասացելոցս թէ բա-
ցատրեալք ի վերա՝ (յ) սեռի ոչ է ստո-
րագրութիւն ալ սահման»։ (Եր. 258-
263)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ
վերլուծութիւն յազգաւ տեսակի ի Դաւ-
թի. ԺԲ. — «Զկարգ իմաստասիրիս որ-
պէս քնական ինչ հետեւող իրողութիւնս
ի պէտս առաջեալ . . . աշխնքն թէ ալ
սահմանքն ոչ միայն տեսակագործիցն
տեսականացն են և ալ ընդ միմեանքն»
(Եր. 263-266)։

§ Ընդ աշտարեկ հանդերձ Աստուծոյ
առաջիկա՝ (յ) տե. ԺԶ. — «Պատակա-

վից ստորոգել. — «Ի հասարակութենէ մոռացորթար և զգանազանութիւն աւանդէ Պորփիրիոս ... Այսօրիկ են զոցա ընդհանուր հասարակութիւնք և զանազանութիւնք հինգ բարբառոցդ»։ (Եր. 322-323)։

§ Ընդ այնոսիկ հանգերն Աստուծոյ առաջի կա՛(յ) զործաւորութիւնս. — «Ասացեալ Պորփիրի յաղագս հանրականաց հասարակութեանց, զա՛(յ) և ի մասնականս ... Իսկ տարբերութիւն յոլով, որ է կենդանի, բանաւոր մահկանացու, մաւց և հանճարոյ յընդունակ»։ (Եր. 323-324)։

§ Ընդ այնոսիկ հանգերն Աստուծոյ առաջի կա՛(յ) տե. — «Զվարդապետութիւն տարբերութեան ընկալաւ տեսակ ... յորժամ ասեմք սեռն ոչ ունի բազկացական և տեսակն ոչ ունի բաժանական»։ (Եր. 324-327)։

§ Հանգերն Աստուծոյ. — «Եկեացուք այստե՛նտեւ և զհասարակութիւն սեռի և յատկի ասացուք և զգանազանութիւնս ... Իսկ սեռ ոչ հակադարձի»։ (Եր. 327-328)։

§ Հանգերն Աստուծոյ. — «Հետեւորակ կարգի պիտանացեալք եկեացուք և զսեռի և զպատանման հասարակութիւն և զգանազանութիւն ասացուք ... Իսկ պատանմն ի ներսում ո՞րպիսի ի՞նչ էին»։ (Եր. 328-329)։

§ Հանգերն Աստուծոյ. — «Հասարակութիւն տարբերութեան և տեսակի ... Իսկ տեսակ զընդ իւրեաւ միայն անհատն»։ (Եր. 329)։

§ Հանգերն Աստուծոյ. — «Հասարակութիւն տարբերութեան և յատկի ... Իսկ յատուկն հակադարձի»։ (Եր. 329)։

§ Հանգերն Աստուծոյ. — «Հասարակութիւն տարբերութեան և պատանման ... իսկ պատանմնքն ընդ ունին»։ (Եր. 330)։

§ Հանգերն Աստուծոյ. — «Հասարակութիւն տեսակի և յատկի ... իսկ յատուկն մակադոյեզ» (նոյն անդ)։

§ Հանգերն Աստուծոյ. — «Հասարակութիւն տեսակի և պատանման ... իսկ պատանմնքն վերջադոյեքն» (նոյն անդ)։

§ Հանգերն Աստուծոյ. — «Հասարակութիւն տեսակի և պատանման ...

բակութիւն յատկի և պատանման ... եթէ յատուկն հակադարձի տեսակի իսկ պատանմն ոչ երբեք»։ (Եր. 330-331)։

Փառք երեակ անձին և միակ բնութեանն ընդհանուր սեռից և տեսակաց, ստորայնոց և զերաւայնոց, անտեսակին տեսակաց և բարձրակատար տեսակին, որ եւ կարողութիւն հասանել յաւարտ իմաստասիրական տառիս այժմ և յանհուն յաւիտեանս, ամէն։

«Կատաղօրոյս Ստորասութիւն (Պէտք է ըլլայ ստորագասութիւն) Իպէնոսմէնիս Զաղագս մեկնութեան Անալոյտիկի Վերլուծական Ապօղեդիկի Ապացուցական Դիալեկտիկի ? Շարաքանութիւն Կատա ֆաւիս Ստորասութիւն Ապաֆանտէս Բացասութիւն Ապօֆաւիս ? Բացերեւական Պֆաւիս Նախագասութիւն»

(Եր. 331)։

Գ. — Ի զոց պանծառաց Արիստոտէլի կամ որպէս ամանց քուի Պրակի։ Երեւտեւ երկու «Առարկութիւն»ներով կամ զլուխներով Լեհացի Ստեփաննոսին լատիներէնէ հայերէն թարգմանութիւն (Վճճ. Թ. 80, Բ.)։

— «Դուզնաքեալ բանս թարգմանեցեալ եղեւ ի Լատինացոց բարբառոյ ի հայ բարբառ ի ձեռն ուրումն Լեհացի Ստեփաննոս կրօնաւորի ի փառս և ի պատիւ Քրիստոսի Աստուծոյ յառոյն մերոյ, ամէն»։ (Եր. 335-360)։

Դ. — Դուրի փիլիսոփայի Առաժճ ճիւղ քե զի՞նչ արդեօ իցե Ասմման կամ զի՞նչ Բնաւորական Ասմման, Աստագրութիւն եւ Աստագրական ամմման եւ կամ ո՞յ ի սոցմեկ եւ զո՞յս ամման վիճակաց ի զոյիցս»։ (Եր. 361-386)։

Է. — Հանգերն Աստուծոյ արացուց սկիզբն առաջիկայ գրոյս, որ վ.Ա.Մ. Ե. Ե.Ա.Մ. Զ.Ա.Մ. — «Իսկ բազում անգամ ինչ Աստուածային ինչէ բարբառախտեալ չմարտապէս իրով Աղեքսանդրէ զոլ թուեցաւ իմաստասիրութիւն ... Նոյնպէս և որ հանգերնեալն է բարբառախտի լինել և երանելի, ի նմանէ ընդունի զընորհա» այս վերջաւորութեան անմիջապէս կցուած է յանգաւոր գրուած մը 48 տող։

Ամբ բնակաւ յանելո՛ղէ՝ զս ստորագրեցին,
Ամենայն շաբ տանջելի զոլ ճշգրտուցին
Եւ զք տանջեալ անպակաս վերաբերցին
Եւ ինչպէս ո՛ր զնախնայն յաւ ինք գտցին:

Ամենայն գործ ըստ բնութեան մեղք ո՛չ տաին,
Ոչ մեղանշին ուրեմն աշխ որք բնութեամբ վարին:
Արդ մեղանշէ շարն տալն ոք խոստովանին,
Քանզի որ ոչքն մեղանշէ ոչ բամբասին:
Այլ բամբասելն աներկբայ է սատանային
Ապա ուրեմն ո՛չ է անմեղ ամենեւին: (Եր. 387-414):

§ Ե . . . ամեն Արիստոտէլի. — «Աւսուցանէ քեզ ի ըստ . . . թեանցն աշտոցիկ, որ հասարակաց բնականաց գոյանայ և եւս անշնչից, զգայականաց և անզգայից և եթէ աշտոցիկ եօթն են թուով. Եիւր, Տեսակ, Շարժումն, Ունայն, Ուրաւ, Տեղի, ժամանակ . . . բայց զման յոյժ հետաւորութեանն ի միմեանց եղբարացն և միջոյն ներհակք են ոչոքեալք» (Եր. 414-418):

Եւ ահա աշտ(ո)ցիկ են նշանադիրք, որք գտանին ի մէջ գրեանց.

Գ	Երկինք
Ս	Լուսին
Պ	Զմեռն
Ռ	Յորան
Պ	Սէլքիսեղէք
Յ	Սեբորէ
Թ	Նշաօր
Ճ	Պատգամ

Զ. — Աստուծոյ ինքն Արիստոտէլի. — «(Հ)ոմանունք տաին, որոց անունք միայն հասարակ, իսկ ըստ անունան բանդոյացութեան . . . և թէպէտ զինչ անունն և իցէ տակալ ի սկզբանէ մքնչ զի առաւելագոյն զէպ է անունն առնուլ. և աշտ միշտ լինի կատարելագէտ . . . », հաս կ'ընդհատի (Եր. 421-446):

Ը. — Դուրի Անյոգր փիլիսոփայի մեկնութիւն Դիւան գլխոյն Արիստոտէլի վերլուծական — «Երեսուորութիւն Արիստոտէլի ի վերլուծականն բուն հար-

կանել զգարք հաւաքմանէ . . . Եւ զարձալ վասն զի ո՛չ մի որմ ի ցուցումն, և ոչ ինչ որ ի ցուցումէ ո՛րմ է, այլ չ(ո)ւանէ և կամ պարսկ. . . », հաս կ'ընդհատի. (Եր. 447-470):

Ը. — Դուրի Անյոգր (Անյոգր) փիլիսոփայի Դիւք Սանճամաց իմաստասիրութեան (տարբեր գրչէ մըն է աշտ խորագիրք): Դըշին խորագիրքն է՝ Վասն առաջին սանճամ իմաստասիրութեան. — «Որք միանգամ իմաստասիրութեան տեղանք բանից և առ ի նմանէն հեշտութենէ ծայրի միայն մատին հանդիպին ճաշակեալք՝ ամենայն կենցաղական հոգոց բարեւու մեալ առաջեալք ողջախոս իմն մոլութեամբ առ աշտոյիկ վարեալք բերին . . . ըստ նմին սրինակի և կատարեալ փիլիսոփոս երկոքումք աշտոյիք կերպարանի, բարեւան տեսն և զիտնականան և կարեկեան: Եւ բարեւան . . . », հաս կ'ընդհատի. (Եր. 473-496):

Թ. — Սաղագոս գորութեան սրբական հազորդութեան . . . ցեալ հազույն առ ի ընկնել Եւ յաղթել զերեւելի և զանեւելոյք բնամիսն Պ. Ին. — «Եւն առանց երկրաշտութեան ուշտք ամենայն անուանքն, և Աստուածային մարգարէքն սքանչելիք, զոր տալ սո(ւ)րք գիրքն ի սրբազան խորհրդոց սեղանոյն. կոչէ զնա հաց երկնից . . . առ ի ծծել զքաղցրութիւն աշտոյիկ Աստուածագունդի սրբագունթեան՝ յորում պարտնակի յիշատակ շարժարանաց նորին, զի յաւուր միում Աստուածային շնորհին բնկալնուլ կարեղէք զաշտ քաղցրութիւն ի յաւիտեանական փառն, զոր ինքն տէքն

թիւ 102ը ընդօրինակուած է 1674ին, իսկ թիւ 32ը՝ 1743ին. հետեւաբար 69 տարուան տարբերութիւն ունին իրարմէ և տարակոյս չկայ, որ տարբեր օրինակներէ ընդօրինակուած են:

Մասնագիտական բազմատոմարին մը՝ հետաքրքրական հետեւեանքներու պիտի յանգեցնէր անշուշտ ուսումնասիրողը:

Բժշկաբաններէս թիւ 32ին վրայ գրած է Տօթք. Վ. Յ. Խոյրզումեան (Հանդէպ Ամստրեւայ, 1889, Գեկամ. էջ 377-378): Ղևոնդ վրդ. Փիրզալէմեան իր Նօսարէին մէջ (էջ 224) կը յիշէ «Ղաւաթիոյ Մատենագրաբանէն» «Ամիրզոյ-վաթի Բժշկաբան» մը, յիշատակաբանի պատմական մասերը կցկցելով աշնպէս մը, որ իբր թէ իր առջեւ պանուած օրինակէն նոյնտիպեամբ հանած ըլլար: Նօսարէի մէջ յիշուած այդ Բժշկաբանը կը համապատասխանէ մեր թիւ 102ին. որովհետեւ թէ՛ կցկցուած յիշատակաբանին երկրորդ մասը բառ առ բառ նոյն է թիւ 102ի համապատասխան մասին հետ և թէ՛ եթէ թիւ 32ն ըլլար այդ՝ Փիրզալէմեան ասոր գրչին՝ Կիւրեղ Կրօնաւորի՝ յիշատակաբանն ալ պիտի գնէր:

Ձեռագրիս մէջ Ամիրտովլաթի Բժշկաբանին Ա. մասը՝ Ոգոս Թժկութեան, կը բռնէ, յառաջաբան յիշատակաբանն ալ միասին, 5-531 երեսները: Բ. մասը՝ Բժշկական բաղդիբը 533-770 երեսները, այսինքն՝ Անգիսաց Անգիս առանձին գործին բառագրական մասը:

Ամիրտովլաթի Բժշկաբաններուն վրայ բառական մանրաքննին ուսումնասիրութիւն ըրած է Ղևոնդ վ. Յովնանեան (Տե՛ս Հնագիտութիւն Նախնեաց Թափօրէնի վրայ Ա. և Բ. տետր. Ազգ. Մատենադարան ԻԳ.-ԻԴ. տպ. Վիեննա 1897):

Յովնանեան՝ Ամիրտովլաթի Բժշկաբաններուն տարբերութիւնը ցոյց տալու համար երկու խմբագրութիւն կ'ընդունի, Լիակասար և Համառօսեայ:

Թիւ 102 ձեռագիրս, բազմատեղով Յովնանեանի տուած տեղեկութիւններուն հետ, կը գտնենք որ ան կը համապատասխանէ Լիակասարին: Թիւ 32ին ալ ինչ ինչ մասերը կը համապատասխանեն Լիակասարին:

Թիւ 102ը կը թղթանշանէ թէ՛ Ուլուս Բժկութեան և թէ՛ Անգիսաց Անգիսէն մաս մը (այսինքն՝ Բժշկական բառարանը): Մինչ թիւ 32ին այդ երկրորդ մասը քայքային տարբեր է կամ թիւք թիւ 102ի համապատասխանը. Ա. մասին ներթիկերուն քառիւն ալ գրուած է սկիզբը:

ԳԻՆՈՒՔԵԱՆ յիշատակաբան

— Աւսնեմք զարարին Աստուած, Զարածամ գրան կատարէ:

Գրեմք զԲժշկական արուեստս, Ըօկսաք ի յայրուքնէ:

Չոր են սահմանեալ թիւղն,

Եւ կազմեալ զեղեր ի ծագէ:

Աւարաի բազում բառով,

ՋՀայոց Թուական (ԹՃ.ԻԳ.) շինէ:

(Եր. 532, երկրորդ սիւնակ):

ԹՃԻԳ.՝ է 1123+551=1674:

Յովնանեան շինէ և լմնայ բառերուն մէջ կը գտնէ Ամիրտովլաթի Բժշկաբանին սկսուածը (ՇԻՆԷ=ՋԻԷ.=1478) և աւարտում (ԸՄՆԱՅ=ՋԼԱ.=1482), (Տե՛ս Հետգ. Նախ. Թամկ. Տետր Բ. եր. 340), թէ՛ յիշատակաբանին մէջ թուականներ որոշ կերպով գրուած են 1466 (ՋԺԵ.)-1469 (ՋԺԼ.):

Այլուայլ գրուած

— «Վասն խոստուկի, որ կոչի թթարի» մի:

Թիւայ Թիւայ մանուշակ ընծանայ. (ընծու պէս) կու գոռաս օձու պէս կու սոգաս խելի պէս կու թռչիս կազու (կաքաւի) պէս կու սորվաս սոնու գերան խմացած կեանք կապեմ ելէմ Լ՝. մատովս Բ. Բթովս Փիլիան թիւայն զուլին՝ ճին» (Եր. 1):

● 103

ՀԱՐՔԱՌԻԹ (ԿԵՂ.ԱՆՈՐԱՅ)

(6) *first*[illegible]

— Ընտանեկան իր, առ որով չէին առնի
և պատանա յարժեքէ զնկողաւորսն առ ի
զինակն ազգի պարտաւոյնն արքայաւանան,
յինելով աստաշխարհի և արքայաշխարհի մասն
հասանով աշխարհիկ որք կամէրքին Դատաւ
նկս Ժողովականներս:

1. *Prüfung der Gültigkeit der Urteile* (Art. 10 Abs. 1 S. 1 Ziff. 1)
 2. *Prüfung der Gültigkeit der Urteile* (Art. 10 Abs. 1 S. 1 Ziff. 2)

Յաղթի մասն հախաղեղեալսն
Է՛ որ պարտեալէ զսոխաւորսն: Ե
ստաւ յորդորսն առ առքնախիւնն
Ե առ պաւստանն իրամանցն Ռաւո-
նայ:

Եւ ներսոյ մասն նախապէսապահէ՝ Զարագոյն պատու քաւաստաւիւն աշարիկ, յորմ շինեմ վարդապետաւթիւն պատանեանցիւս աստղիտաթման:

Զարագոյնեայ ի գիրտարդի իւրէ Լուսովիկոս Կոստադաւսոյ ի կարգը արդէ ձաթիթիւկ, յորմ աստաւաթիւն շինեմ գառաթիւնթիւն հ պէն զիցիւթիւն Զարիւ:

խնայարարական է և Պետրոսի վարդապետի թիմի իգևորի է միասին ամենաազատ

Խորհրդային ժամանակներից և ի պարման(ա) սրբոյ
 Կեկեղեցոյ յօգուտ վերանորոգաց, ի
 Բողոքոյ մեղապարտ ընչին ծառայքի Սա-
 ղամիա Դպրի Գլխականի Կոնստանտին Կոն-
 փի Յնան 1732, և Հայոց ԹԻՂԻՂ.

Մասն առաջին, որն Գրգռեղանդակու-
թիւնն թափանցեալ յերկից հասուած,

Անպիտան հատուածն պարտւում է դաշ-
նակցութեան և առաջը շարժուածն, ինն-
սով Շարժարկի (ընտանցքի վրայ զան-
գաստացն) առ առաջինն ինն և առ
պահպանումն հրամանացն Առաջնորդ

Ներկայից հանդուսանմ է, որում ընդհանրապես դրաբրեանց ժամանակահատրցոց ե յայտնունականանց, զոր խոստանայ Անանուան ասոր աստղերեանց եւ յայտնի գինեւի եւ յայտնի երկրորդանանցուց յատկոյրնեան յոյնեանց, զոր աստղերեւելանքն յինքանց ուղղութեանով :

Արտադրողական համար 1: յայտնված
բազմապատկառու՝ պատմություններից
լինի առ յայտնի. որքանից պատմա-
յուն պատմության առ ի ինտերիոր առա-
ջինը:

Մասնի ներդրույ, որ աւելի զբաղմունքով
հաղթելու քաղաքացիացի չեղանք։ Նախ-
ապահով։ արտաք.

Մեծարժեք մեծագույնը խոսեց
 իմ ցմայ-թեանց մեծագույնը մեծաց
 նախադրվածն է ընթացիկ նպատ-
 ակները ցուցաբերողը ցեղա-
 անոթները:

Ընկերացրեց նախնական՝ է՝ շնորհակալ
զանազանություններ՝ իմ արդյունքները ոչ
նախնական գլխավոր գործունեության և կարող
զարգացանք:

— Թ. հասարակության հարուստ-
քին (tranche) գրավ գրուած է ակնդրէսս
Թ. հասարակութեւ յոյժ յիշու:

— Բ. Գառապի հրաժարի հարուած.
Քիչ վրայ՝ աւարտ արեթն:

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Ծ Ո Յ

(Ոսկեբերան, Լուսին)

Քուրբ 558 երես Մեծաբին՝ 20,5
 × 15,2 ս.մ.։ Մեծաբին գրութեան՝ 15,2
 × 10,5 ս.մ. երկսին, խաբաշինի
 սինանի 5,7 ս.մ. լաշին վերջին քանի
 մը երեսները երկսին չեն։ Տղ 33 Ոս-
 կեբերանի մասը (Ա. մասը), 31՝ մնա-
 ցած մասերը։ Քերբ 355-514 միայն
 նշանակուած են թերթեր 10 թերթնա-
 մարով։ Նիւր՝ հաստ, կոկուած, սողա-
 շարուած բաժնակ թուղի՝ Դիւր՝ նասը,
 երեք ալ և ալ զրէ։ երես 1-349, 515-
 530 նոյն զրէին, 355-514՝ տարբեր և 533-
 557 տարբեր։ Խաղաղի՝ թուր կարմա-
 զեղ, ինչպէս նաեւ Ա. մասին սինանիները
 և գլուխներուն գլխահամարները՝ լու-
 սանցքներու վրայ։ Դիւսղիւններուն աե-
 զերը բաց թողուած են Ա. մասին մէջ։
 Դասարկ մնացած են բաղի պահպանակ-
 ներէ, երես 3 (մէկ սինակ)-5, այս մը
 երեսին վրայ միմիայն Ա. քարդին
 խորագիրը կայ. 7-5՝ երկրորդ (կէսէն
 աւելի) և ստուշին սինակ, 349 (երկ-
 րորդ սինակի կէսէն աւելին)-354, 530
 (երկրորդ սինակին մեծ մասը)-532, 542
 (գրեթէ կէսը)-544, 557 (կէսը)-558,
 Կազմ՝ կաշի-փայտ, զարդարուն կազա-
 պարով։ Լաւ պահուած է ձեռագիրքու
 ինչպէս պիտի տեսնենք (եր. 514) մէկ
 մասին զրէն կը յիշատակէ ինքզինքը՝
 առանց անունը տալու։

Բովանդակութիւն

Հաւաքածոյս կը բաժանուի զիստ-
 ւորապէս Ոսկեբերանի գրուածներ և ալ
 գործեր հետեւեալ կարգով։ Ոսկեբերա-
 նի գրուածներուն ցանկը գրուած է հա-
 շառիւղի սկիզբը (եր. 1-8)։ Այսին ինչ
 կտայ ի տարբ. Մասնաւոր խորագրին
 տակ։

Ա. — ՏԵԱՄԻՆ ՅՈՎՀԱՆՆՈՒ ՈՍԿԷ
 ԲԵՐԱՆԻ.

ա. Յաղագս եկեղեցին միայն թի-
 քանով է աղբիւր։

Բ. յա գրուածին սկիզբը չէ գրուած
 [եր. 8]. Տրդ երեսէն կը սկսի աշակէս

մինեւ փրկեցէ զործակցութեամբ աղ-
 թիւք ձերոք վասն մերս, կ'ընդ աղ-
 ասլ Եթէ որպէս զործող մեզ ցուցա-
 ցէ զգովութիւնդ փութացարուք. ո՛ր նե-
 ոք ժամանակ ցուցանելոյ։ Եւ (քեր-
 ուած), զարձեալ կը սկսի (եր. 7) օնաց-
 աղծից և ընթերցուածոց պարագայի
 յազազս յանախապէս լուցին զնորս և
 կը վերջնայ «Ջայս զեղ մշտնջենա-
 պարտաւանդութեան անձանց, յարտա-
 ուաց և ի փութոյն և ի մուկալութեան
 ժողովէ պնա և աշնպէս յաւիտենական
 վայելիցութեան յատուցութեան և հա-
 զերեւելոց բարեացն հանդիպելու, որոց
 լիցի ամենեցուն մեզ հասանէ»
 (եր. 5-15)։

բ. Յաղագս աղծից ... որ օրինակ
 վարդապետ ալր ախորժիցէ և լզիքն
 ըստ տղայական բարբառոյն զրից ...
 վասն որոյ աղաչեմ գտնէ յայսմ հասն
 հրաժարեալ ի մօրէն չարեաց ի նա-
 պարծութիւնէ և կնալ ըստ կամացն (նա-
 տուծոյ։ Զի և հանգրեւելոցն բարեացն
 հասանիցեմք ի Բրիտանո Յիսուս ի Յէր
 մեր որում փառք ... (եր. 16-18)։

գ. Յաղագս համբերութեան՝ օղիմա-
 կելով զմեր.

«(Ա)րդ ո՛վ սիրելիք առաքելու-
 թեամբ խորհրդոցդ որ ի միտով մտա-
 նիցեն ... նմա որ յառաջ քան զօրհան-
 էր նմանեալ. զի և յաւիտենից յար-
 կացն նորա կարասցուք յարկալիքդ
 գտանել։ Որոց լիցի մեզ հաս(ա)նել ...
 (եր. 18-22)։

դ. Յաղագս չար նախանձ. «(Ա)րդ
 վասն զի առաքելի հետ նախանձուի,
 որոց չիք ինչ չարիք համեմատ ... և որ
 անտի ուրախութիւնն իցէ, զի ստույգ և
 մշտնջենապարտաւանդութեան հարցուք։
 Որոց լիցի մեզ հաս(ա)նել ... (եր. 22-27)։

ե. Յաղագս բարեկեցութեան և
 օրհամարութեան. «(Ա)րդ զայս ամենայն
 լուեալ յամենայն կողմանց պարսպա-

ցուք զանձինս և անասացուք բանիցս ասացելոց ... զայս ամենայն իմացեալ փախիցուք ի բարեկեցութենէ և զարման տացուք չափոյիքն, զի ե ի մարմնայն ասողութեան վայելեացուք Ընորհօք և մարգասիրութեամբ ... (Էբ. 27-29):

Պ. Յաղագս աղա՛մանալ քի զի, «(Է)» արդ զու եթէ չկարիցես կուտութիւն պահել՝ օրինօք ամուսնասէիր ... ցուցուք աստատութիւն աս կարօտեալս, զի աշնպէս յաստի և անտի բարութիւնան վայելիցեմք: Որոց լիցի մեզ հասանել ... (Էբ. 30-32):

Է. Դարձեալ յաղագս ողորմածութեան «(Է)» զայն ինչ մի՝ ասիցես եթէ ողորմութիւնս արարին, ասեալն և աշնպէս չապրեցես ... և սուք վարս ասուցուցիք ընդ նոսին և ի յախտեանից՝ բարութիւնան վայելիցեմք: Ընորհօք Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ... (Էբ. 32-37):

Բ. Յաղագս ոչ նամանկ փա՛ն զանցանալ և փա՛նեմք զգոհանալ: «(Վ)» ասն ոչոյ աղաչեմ ամենայն հնարիւք հնարել, պարսպել զանձինս և շտալ մուտ ... բազում փութով բուռն հարցուք զառաքինութենէ, զի ե յախտեանից բարութեանցն հասանիցեմք: Ընորհօք ... (Էբ. 37-40):

Բ. Յաղագս ոչ բարկանալոյ «...» որ ոչ զարմանայցէ ընդ այն, որ հեղուքեամբն համբերիցէ զթշնամասն հայհոյւացն ... նա՛ և անձամբ(ք) զանձինս թշնամանել, զի աշտպէս և աստ և ի հանդերձեալ աշխարհն վայելեացուք ի փառս Ընորհօք ... (Էբ. 41-44):

Ժ. Դարձեալ յաղագս ոչ բարկանալոյ. «(Ո)» ացուք աշուհեառն և մեք եթէ զի՛նչ իցէ մարդն. ուսցուք և ի բաց փախիցուք ... և բազում հեշտութեամբ յանքոյթ նաւահանգիստն նաւարկեացուք, զի ե յախտեանից բարութեանցն ասացուք: Որոց լիցի մեզ հասանել ... (Էբ. 44-48):

Ժա. Յաղագս նանայելոյ գմեշ բնուրիւ և ոչ ջանկեալ զկեղեցի կնոց, «...» էք ասն ամենայն երկիր շուրթն մի՛ և զի ուսանիցեմք եթէ աշտպէս փա-

չէ զմեզ ... նովին ի վայր անկանի ամբարտաւանութիւնն և պայծառանայ ի խոնարհութիւն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք ... (Էբ. 48-53):

ԺԲ. Յաղագս քի ոչ ի հարկի ինչ մեղ լինիցի, այլ ի շտե կամայցն, «(Է)» արդ ան առ ի մէջ զայն քննեացուք ի հարկէ ինչ և ի բանութենէ մեզք զարծիցեն ... աղաչեմ փախել յաշտպիս ի դուք աշխատութենէ, զի ե յաշտ չարեացն փախել կարիցեմք և հասանել խառտացելոց բարութեանցն որ ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր: Ընդ որում Հօր ... (Էբ. 53-56):

ԺԳ. Յաղագս արժանաւորութեամբ մերձեալ ի սուք խորհուրդն և ոչ ժամանակաւ. «Բազում վայրապար և անխտիր ըստ սղորութեան իմն հաղորդին մարմնայն Քրիստոսի ... աշխարհ և երկիրդիւ, աշնպէս զՔրիստոս տեսանիցեք անոց համարձակութեամբ: Որոց լիցի մեզ արժանի լինել ... (Էբ. 57-60):

ԺԴ. Յաղագս քի մինչ լի՛ն ինչ յառաքինութեանցն յառնել բաւական և հոգնել յաբայութեան և յառն հաւցանացն: Այլեւայլ մեղաց, որ ասն և որ սովաւ. «(Ո)» Քրիստոսեան իցէ և Աստուածապաշտ և ամենեկումք պարտ է ի զէպն վարել ... և ի վաստակս գործոց բարեաց զանձինս յորդորեացուք. զի արժանի լիցուք աշնպիսի փառաց հասանել ... (Էբ. 60-64):

ԺԵ. Յաղագս անուշիցն անդուքեան յառաքինութեան, և մեր ծուլութիւն, «(Ի)» ոչ ասեմ շտեմք ինչ աշտպիս և յառնք ամենեկան տիրել ... և աշն լինի մեզ պատանայ հանդերձեալ յառաքինեանն: Որոց լիցի մեզ հասանել ... (Էբ. 64-67):

ԺԶ. Յաղագս զտուրիւ ի շտեաց օրինակաւ Աթմալայցն, «(Թ)» որմամ ասքն, որ գշնուամն ի վեր ունի, անկանիցի ... զի կարող լիցուք ի շտե և յանհնարին զազանէն զերժանէն և ասաքել զոհութիւն մարդասիրին Աստուծոյ, զի նորա են փառք ... (Էբ. 67-69):

ԺԷ. Յաղագս սիրոյն Քրիստոսի. «(Է)» արդ՝ զամենայն ի բաց ընկեացուք, զի լինիցեմք արդարք ... և եղիցի ամենեկան, արանց և փառեաց, ըստ Աստու-

քայտվեան եւս առաջին դտանիցիմք
և յամենայն բարութիւնս վայելեացեալ
Որոց լիցի մեզ հաս(ա)նել ... (Եր. 122-
127)։

Ի. Յաղագոս ողորմածութեան քանն
«(Ե)ւ արդ արդ՝ առաջ՝ եթէ յարգանքի
ուրիշ մտանէիր ... մեկնեացուք յերկրա-
ւոր իրացս և գտցուք շնորհս և ողոր-
մութիւն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր
... (Եր. 127-131)։

Իբ. Յաղագոս ողորմածութեան և ոչ
լեցնելոյ զարձանն. «(Յ)աղագոս պատա-
րագ մատուցցուք և մեք զի այնք մե-
ծութեան և զոյաւորաց են ... Զայ(ս)
այսպէս առնիչիք և ամենայն իսկ բա-
րութիւնացն (ստորագրէ)։ Որոց լիցի
ամենեցուն մեզ (ստանել)։ Ընորհօք ...
(Եր. 131-137)։

Ե. Յաղագոս քննութեան արձալու-
քանն և յորդոբելով զբարիսն. «(Յ)որ-
ժամ զիեուր յորում կեցցէ և զործ ինչ
բարի ոչ ցուցանիցէ ... Եւ արդ կամեա-
ցուք զբարիս, զի և յաւիտենից բարու-
թեանցն հաս(ա)նիցեմք ի Քրիստոս Յի-
սուս ի Տէր մեր ... (Եր. 137-139)։

Ե. Յաղագոս ոչ սիրել զաշխարհս և
որ ինչ յաշխարհի և, օրինակաւ սրբոցն.
«(Ա)ռաջին առաքինութիւն և զլիաւոր
քան զամենայն առաքինութիւնս, օտար
և պանդուխտ լինել յաշխարհէս ... և կեա-
ցէ մշակն և ամբարեացէ զմեզ յըշտե-
մարանն և վայելեացուք ի բարութիւնս։
Որոց լիցի ամենեցուն մեզ հաս(ա)նել։
Ընորհօք ... (Եր. 140-147)։

Ի. Յաղագոս ի յաջ օրինել զանն և
առ զարդասէր կանայս «(Զ)այն ամե-
նայն ամացուք զմտաւ սիրելիք, զայն
ամենայն կայցուք յուշի ... և մի՛ ինչ
այլ ինչ այնպիսի, զի և խոստացելոց
բարութեանցն հասանիցեմք։ Որոց լի-
ցի ամենեցուն մեզ հաս(ա)նել ... (Եր.
147-156)։

Ի. Յաղագոս արարութեան.
«(Զ)գուշ լերուք մի՛ զլորիցիմք զանանց
բժշկութեան զլորումն ... զի նոցա աստ
ասայք և զուք յերկինս առնուք փոխա-
րէն։ Որոց լիցի ... (Եր. 156-161)։

Ի. Յաղագոս հանդերձեալ ամբողջացն
ստուգութեան ևս իրաւել յառ զամենի,
այլ զամենն. «(Ե)ւ մեք առ վհաւտեալսն

զնոյնս ասացուք ... այլ թերեւս իսկ
և բազում բարիս զործեմք յորժամ հեղք
և խոտարչք լինիցիմք և վայելեացուք
յամենայն բարութիւնսն խոստացեալ
սիրելեացն։ Որոց լիցի ... (Եր. 161-164)։

Իբ. Ողբ յաղագոս մեղուցիլոց և ոչ
սպաւախելի. «(Ո)ր յերկնիցն անկանի-
ցի և յանտի բարութեանցն ... ուստի
հալածական լինին ցաւք և տրամու-
թիւնք և հեծութիւնք, զի հասանիցեմք
բարութեանցն, որ անցանիցեն ընդ
միտս մարդկան ի Քրիստոս Յիսուս ի
Տէր մեր, որում փառք ... (Եր. 164-168)։

Իբ. Յաղագոս աւելորդ ցանկութեանցն.
«(Ք)անզի աշայիսի իսկ են Աստուածա-
շինքն յա(ւ)ժէ կենդանականք ... Զայս
խնդրեացուք և զսմին զհետ երթիցուք, զի
և ի հանդերձեալ բարութիւնսն վայել-
եացուք։ Ընորհօք և ... (Եր. 168-172)։

Խ. Յաղագոս ստանալի և անկ
խորհրդոց և ոչ արժանաւորութեամբ հա-
ղորդելի. «(Ե)ւ արդ մի՛ ինչ զարչեացուք
յաւարդացն իրաւոցս, թէպէտեւ վար-
դապետ իցեմք ... Պիղոզ կացցուք զի
մի՛ ընդ վայր ինչ լինիցի վատասկն
մեր, զի այնպէս կարիցեմք պարզեացն
այժմանի լինել։ Որոց լիցի ամենեցուն
մեզ հասանել ... (Եր. 168-180)։

Խա. Յաղագոս կանանց աւելորդ պա-
նունանաց և պշտանաց աշխարհականաց
և կուսմանց, այսինքն՝ հոռատաւորաց.
«(Ե)ւ վասն այնորիկ կանանց աւելի
ցածութիւնս պահանջէ Պօղոս ... ոչ զի
տրամեցուցանիցեմք զմեզ ասացաք
զայս, այլ զի յուզդութիւն ամիցեմք և
պարծիմք միտք։ Եղիցի մեզ ամենեցուն
զկամս Աստուծոյ առնել և ի փառս նո-
րա կեալ և աւետեաց նորա հասանել։
Ընորհօք ... (Եր. 176-180)։

Իբ. Յաղագոս զտղիս և զգոսերս
խրատելոյ հարց և մարց բոս կամացն
Աստուծոյ. «(Լ)ուարուք զայս հարք և
մարք, զի չեն ընդունայն վատասկք
ձեր յորժամ զտղիս բարութք սնուցա-
նէք ... և ի մեր փրկութիւն զի արժա-
նի լինիցիմք խոստացելոց բարու-
թեանցն։ Յոր լիցի ամենեցուն մեզ
հասանել ... (Եր. 180-183)։

Խ. Յաղագոս անձամբ օալ աղբախն
և վասն միայնակեաց սրբոց. «(Ա)ր-

անցաւորս իբրեւ ճանապարհորդս բնկայաւ Արարամ ... վասն աշխրիկ թէ հնար ինչ իցէ Բաբելոնացուք, զի հասանիցեմք խոտաացելոց բարութեանցն Ենորհօք ... (Եր. 183-191):

Խո. Յաղագս հնազանդ լինել առաջնորդաց եւ ոչ բամբասել. «(Ա)նացէք առ առաջնորդաց եւ հնազանդ լերուք ... Մարտիցուք ընդ խիղճ մտացն զի քերեսցուք ի բաց եւ աշնդէս հանապազ փառաւորեսցուք զՀաշր եւ զՈրդի եւ զՀոգին սո(ւ)րբ, աշմս եւ ... (Եր. 192-198):

Խո. Յաղագս սակաւ զոգուրեան եւ յախճատեան ընդ բազմի համաեալ ի վերայ կամացն. «(Ե)րկայնամիտ լինի Աստուած, զի զմեզ յապաշխարութիւն ... եւ աշուհեան եւ ոչ ինչ լինեմք զմեկմեկք ալլ հեռանայեմք ի մեզաց եւ հասանիցեմք խոտաացելոց բարութեանցն Որոջ ... (Եր. 198-200):

Խո. Յաղագս ոչ խոտաւոր խաբիւղ եւ աղանդեաց եւ որ ինչ ազնիւ հեռւ եմ, զի ընդ կուտաւաճութեան համարեալ ե. «(Ո)ր ասեմ աշս անուն զողացուս եւ աշս անուն զզոգոման յայտնեաց, չէ՛ հշմարիտ, ալլ սուս եւ ծագու զբոյցք, քանզի չզրտան ինչ ... եւ աշնդէս զամենաշն ինչ ճանաչիցեմք, զոր պա՛րտ է ճանաչելս եւ ամենաշն բարութեանցն հասանիցեմք, շնորհօք ... (Եր. 200-202):

Խո. Յաղագս առ զանեանս մ յայտնադրուս ինչ կտի եւ որ բամբասեն զառաքելոցն. «(Ե)ւ դու ան վասն որոյ աշակերտացն եւ ալլոց յազնուդիս սուրբ — զի երկոյթին կոզմաւորք քաղցուք զուզարթիւնս առաքելութեան եւ աշնդէս կոզիցեմք խոտաացելոց բարութեանցն հասանիցն Որոջ լինի ... (Եր. 202-206):

Խո. Յաղագս շատեամեանոյ զառաքելոցն. «(Ն)շ յառաջս յեւ ուրք զի՛նչ ան Բրիտանա յոք յաղագս կամ ցանց մտեղիքիք առ ի ասեմ աշխիս ամալիք — Աստուծոյ գաղեմաց ինչ արարուք յառ կամոցն Աստուծոյ զի ի փառս Աստուծոյ փնջուք եւ խոտաացելոց բարութեանցն սրբեանց շնորբ արեանք լինուք հասանից — (Եր. 206-208):

Խո. Յաղագս ոչ ասնելոյ զմանուկ խորացեալ ի բժշկութիւն բժշկաց սասանայի. «(Ե)թէ մանուկ ուրուք ի հիւանդութեան իցէ եւ նա եւ չզոհանայցէ զԱստուծոյ ... զի աշնդէս եւ վիշտքն փառաւորեցին եւ մեք ի փառս Աստուծոյ կացցուք եւ խոտաացելոց բարեանցն հասանիցն Ենորհօք ... (Եր. 209-213):

Ճ. Յաղագս Պօղոսի առհասուացն, եւ ոչ մասնել ի հարսանիս կամաւացն եւ սասանայական երոց. «(Ե)ւ արդ մի՛ արտմեկուցուք ընդ նեղութեանս ինչ որ վասն Բրիտանոսի իցեն, ալլ յուշ լիցին մեզ եւ կապաւորն Պօղոսի ... Հաշս ամենաշն զմտաւ անեալ անդ քան զմեզ սահմանեցուք զշարիւն, զի Աստուծոյ հանոյ լիցուք եւ խոտաացելոց բարութեանցն սրբեանցն արժանի լիցուք հասանիցն Ենորհօք ... (Եր. 213-225):

Ճա. Յաղագս անձամբ աղօթել եւ ոչ ի սրբոցն միայն յաղօթս ապաստան լինել. «(Մ)ի՛ որ աշուհեան զանդիտացէ թէպէտ եւ թաղում ժամանակս իցէ ծախեալ ... ալլ եւ աղանդեացուք անել աղօթս վասն մեք եւ լինել ձեռնառու, եւ մեք բուռն հարցուք հասանից խոտաացելոց բարութեանցն սրբեանցն շնորբ Ենորհօք ... (Եր. 225-228):

Կ. Յաղագս որ ընդմէջ կուտանս ոչ երբս ի հարցուկս եւ ի զլու, ընդ մարտիրոսի առնուն վարձս. «(Բ)անասրկուն եկեալ հասնուք կույ, ի վերայ — Եթէ մեղսեացուք գաղեմիս յառաքելոցն հասանիցեմք երկեղք բարութեանցն Որոջ լինի մեզ հասնելոյ ի Բրիտանա Բրիտոն ի Յէր մեք, ընդ որում եւր միանշանակ եւ եզրուի որոյք փառք ... (Եր. 228-233):

Կ. Յաղագս ամենայն ապաստան ընել առ չեղեմ մեզաց. «(Վ)աստաւոր երբոր յառնեան լինիք կուտարեմ ամենայն բարութեանց ... որոջ լինի ամենեցուն մեզ չեղ զչաղցր բարութեան զույս զույս բնութեանքս աւ(ւ)րք Աստուծանին եւ ամենայն բարք եւ միայ փառաւորել զաղք յառեցում եւ զարեկեանոյ եւ զՈրդի միանիցն զարեկեանս մեզ կիցն եւ զչեղեմ սո(ւ)րք ամենեցուք եւ ամենապարզեւ յառնեանս յառնեմք ամեն. (Եր. 234-236):

ծղ. Ռադագս զենեկին ամբամայ
նառաջապա արեմով ի գնեղեղեղայ եւ Սե-
ղմարեղայ նորէ կղերանկով, առ ասեմ
քի աղաւանդով միտքի իցեն. «Մարտաւ
գետքն փաշտքն լաւեմք և զարարաւ
հրեշտակապետին ... և աշնպէս արծա-
նի եղիցուք տեսանել զոր ական ոչ ետես
և ունեն ոչ լուսաւ և ի սիրտ մարդոյ ոչ
անկաւ. որոց լիցի ամենեցուն մեզ հա-
սանել : Շնորհօք ... (Էր. 236-243) :

ձե. Յադագս զգուշութեամբ զնալ
րեզ նեղ նանապարհն և մի՛ ծուլանայ.
«(Ա)սան որոյ ազաշեմ զամենայն հնարս
հնարեացուք առ մի ինչ երբեք ներնե-
լոյ ... եղիցուք զիմաք. լիցուք ողոր-
մաք, զի աշնպէս լիցուք հաճոյք Աս-
տուծոյ, և հանդերձեցոց բարեաւոյն սի-
րեկեաց նորա հարցուք. շնորհօք ...
(Էր. 243-246) :

ծղ. Յադագս չար մաղոյ նմանի զա-
զանոյ և ոչ մաղոյ. «(Ա)րդ աղէ տաա՛,
ուստի՛ կարիցեմ ճանաչել զգեղ թէ՛
հաւատացեալ իցես ... արհամարհես
զմատաւորս, զի աշնպէս և աստ լուսա-
ւոր լիցին, և ի հանդերձեալ բարու-
թիւնսն վաշխեացես : Շնորհօք ... (Էր.
246-253) :

ձե. Յադագս մաղոյն նմանի և որ-
մեկ գամեմ ի գիտարեմ. «(Ե)ս որոց
ամեղ հրեշտակ գրուս մեղացն. արա-
քեմապաւ ապարտութիւն ետես եղաւ ի
քաջ ընկեցուք ... զի աշնպէս և յաս-
տի ամեղայս ապրեցեմք. և զի զմեմ
գերեկեայ կեանս լիարեցեմք. լիարեց
... (Էր. 253-258) :

ծր. Յադագս պարծի խոստովանութիւն
և պաշտօնաւորութիւն. «(Ն)մին նախան-
ձաւորք լիցուք և մեք զփառկութիւն
թողեալ ի պարկեշտակաւս փոխարկեա-
ցուք. քանզի խոստովանութեան ժա-
մանակ է ... զի աշնպէս և զենեղու-
թիւնս զիրաւ մերժեացուք : Շնորհօք
... (Էր. 258-261) :

ծր. Յադագս ամենաթի սուսթիւն-
րեան կրքութեանցն. «(Ը)՛ր աշուհատեւ
ծուլացուք և մի՛ յամենայն հոգմոց
շարժիցուք ... և անմահ պատկացն ար-
ժանի լինիցիմք. յորս լիցի ամենեցուն
մեզ վաշխել : Շնորհօք ... (Էր. 261-
265) :

կ. Ռադագս ճշմնի սա(ւ)րք խաչից և
մաղոյսիքն Աստուծոյ. «(Ա)՛ր ոք ոչ-
տուհեանս ամեղ համարեացի պարկեշտ-
նաւս փրկութեան մերոյ ... զի և հան-
դերձից հարսանեացն արժանի լիցուք և
արքայութեանն երկնից և աննառ փա-
ռացն : Որոց լիցի ամենեցուն մեզ հա-
սանել : Շնորհօք ... (Էր. 265-270) :

կա. Յադագս վաւիսից. «(Բ)անդի
զմեղակ սիրելիք և կարքի իսկ զմեղակ
և բազում բռնկութեան կարօտ ... Արդ
աշնու մեծութեամբ մեծացուք, զի և
աստ համարանկութեամբն վաշխեացուք
և հանդերձեցոց բարութեանցն հացուք :
Շնորհօք ... (Էր. 270-273) :

կր. Յադագս պանեղ և պաղօթից և
լաւեկեցութեան և աբիցիւլութեան. «(Ա)ս
ազգ ասէ ոչ ելանէ եթէ ոչ պահօք և
աղօթիք : ... փառիցուք աշուհատեւ
յախտէն, զի աստ ապրեացուք և հան-
դերձեցոց բարեացն հացուք : Շնորհօք
... (Էր. 273-277) :

կղ. Յադագս հոլաւթիւն. «(Գ)անդի
իրբեւ զծառ մի չար և զղերի մի և զա-
մայի, առեալ տանի զնա սատանայ ...
և մի զայլ ինչ երեւելիս համարեացուք,
այլ միայն զառաքիւնութիւնն. զի աշն-
պէս և առգէն աներկիւղ վաշխեացուք և
հանդերձելոյ բարութեանցն հացուք :
Շնորհօք ... (Էր. 277-278) :

կզ. Յադագս խնամ ասնելոյ ընկեաց
փրկութեան և որդեց. «(Զ)մանողք լի-
ցուք և մեք և մի՛ զանդաղեացուք յի-
րաց ինչ որ խոնարհագոյն և աշխա-
տութիւն կարծիցեն ... քայց Աստուծ
և զանգ ապրեցուցէ յայնպիսի տեսէ և
և մեզ մեք. դարձեալ դարձաւորութեանք :
զի նորա ևն փառք և ի խոնարհութեան յա-
ւերականս ամէն. (Էր. 278-284) :

կն. Յադագս բանաւ ետախմայն
Աստուծոյ անլափ, և մեք յանախ մեղմ.
«(Է)ս որոց անաղիք և հոյց զմեզանս որ
միմեանս, զոր տա Աստուծաւ մեղադի-
ցեմք ... վասն ոչարթիկ եղաց մեզ
Աստուծաւ զիրբեմ ճանապարհ. որ զա-
մենայն յարգարեալ կարծիք ի կեանս
յաւիտենից ի Դրիստոս Անուս ի Յէր
մեք. որում փառք ... (Էր. 284-287) :

կզ. Յադագս կատարեան շնորհութեան
ներքինաց. «(Ը)ս քանզի գտես կուսու

թեան ճառել ծանր թուէր ի բնութենէ աշար որինաց ... զայս ասաց զի ցուց-
ցէ թէ թաղում վերին օգնականութեան
պատկերած: Որով վաշիցիցէ մեզ ամե-
նեցուն փառաբերել զամեն(ա)սո(ւ)ր
երրորդութիւնն, աշմ ... (Եր. 287-289):

Կէ. Յաղագս առաւել ան ճառաբե-
ղովի ալ աղեակաց. «(Ե)ւ զի՛նչ ասիցեմ
զրեաւ իսկ զառաքինութիւնն ... և նա-
խանձու ընկերացն ուղղութեանց ի խո-
նարութիւնն և ի փոյթ զանձինս ած-
ցուք և նանդերձեւոց բարութեանցն հա-
սանիցեմք: Ընորհօք ... (Եր. 289-292):

Կր. Յաղագս ոչ լինելոյ անյոյս ի
փրկութենէ երէ պոռնիկ իցէ և երէ ալ
մեղատե՛ր. «(Յ)ախմանէ առաւել եւս յա-
ճախեն շարիք և աշմ գոմանս ահաւ-
նաւ ... և յալլ եւս յամենայն շարեաց
յապարհէ և զայլեւս նոյնպէս զառա-
քինութեան տաշ մեզ զաստէն փոխա-
րէնս աշտունտեւ. զի և աստէն և նա-
ղերձեւոց բարութեանցն հասանիցեմք:
Ընորհօք ... (Եր. 292-297):

Կր. Յաղագս սբոց մենակեացմ.
«(Լ)ուարցուք զայս որք ի խորանական
եց էք (sic) մզանդի նանդերձիք
յալպիսի նարանին զայցէք զզեցու-
ցեալ զոգին ազանդի զործովք ... և ի
խուցս վանականացն, ալլ թաղում խա-
ղազութիւն և ամենեւին նանդարաու-
թիւն ի Բրիտոս Յիսուս ի Տէր մեր,
որում փառք ... (Եր. 297-303):

Ն. Յաղագս մեռելոցն առնել աղօրս
և առն ծալ և վասն այնոցիկ որ ան-
կնուել զկեցիմ. «(Ե)ւ արդ մի՛ վասն մե-
ռելոց ինչ օգուտ ունիցիմք վաշրայարս
և մի՛ ընդ կենդանեացս ուրախ լինի-
ցիմք յայտուտ ալլ զինչ ... և ապա
լինիցիմք քան զամենեանն ընչաւէտք
և նանդերձեւոց բարութեանցն հասանի-
ցեմք ի Բրիտոս Յիսուս ի Տէր մեր,
ընդ որում ... (Եր. 303-306):

Նա. Յաղագս ոչ բաճառման իւրի,
ալլ խնամ լինել. «(Հ)աւատացուք
աշտունտեւ ի նորա փառսն, ապա թէ
ոչ չիք ինչ օգուտ յերկոցունց ... զի
լինիցիմք մարդիկ մանաւանդ թէ հրեշ-
տակք իսկ. զի և յալլ բարութիւնս
վաշիլիցեմք: Որոց լիցի ամենեցուն

մեզ հառ(ա)նէլ: Ընորհօք ... (Եր. 306-
312):

Նր. Յաղագս ոչ բաճառելոյ վաճառ-
նայն. «(Ք)անգի և պարտա իսկ պարտիմ
սբոցն և ոչ եթէ ձերս և շնորհա առ-
նեմք ... և յորժամ տեսանիցէ թէ ոք
ուղղութիւնս ինչ արար ընդ այն հայե-
ցեալ ի նախանձ յորդորիցի և յորժամ
իմանալցէ թէ ինքն մեղաւ խոնարհի և
ի յափու ունի զանձն և եթէ աշտէս
առնիցեմք կարեմք հասանել խոնարհե-
լոց բարութեանցն: Որոց չիցի ... (Եր.
312-317):

Նդ. Յաղագս աւելորդ ծախուց և
հանկճիցի և ամենայն զգայութեամբ
մտաւոր ծառայել. «(Թ)ւ արդ ընէ թու-
րում փութ և անշարժ այնչ ասիցի
եղատու լինի ի նանդն պիտոյիցն վա-
շիլէք ... վասն որչա արդ ընէ հա-
տատեցուք զանձնս ի վերայ վրին.
զի և նանդերձեւոց բարութեանցն հա-
սանիցեմք: Ընորհօք ... (Եր. 318-323):

Նդ. Յաղագս ևս աւելոյ մտղասիրու-
թեան և յորդորելոյ յառաքինութեան.
«(Ե)ւ արդ չիցէ՛ աշա որոց արժանի,
չիցէ՛ արտասուաց զործ, յո՛ փախչիցես
հէք ... սխափեսցուք, զարձցուք յա-
ռաջին սպնտականութիւնն, զի և նա-
ղերձեւոց բարութեանցն հասանիցեմք ի
Բրիտոս Յիսուս ի Տէր մեր ... (Եր.
323-325):

Նն. Յաղագս երէ չի ինչ որ զառա-
քինութիւնն վնասիցէ՝ օրինակաւ սբոցն.

«(Ր)արգում պատկերք կան ի զիրս
առաքինի ինչ վարուց. զո՛ր կամիցես
նկարե՛ս յանձնն թում ... և իբրեւ ի
խաղաղ նաւահանգստեան յապառմոս
կալցէ և անտի երթիւալ թաղմապատկի
վաշիլիցէ ի բարութիւնն: Որոց լիցի
... (Եր. 325-329):

Նդ. Յաղագս անաւոր զայտեանն
Քրիստոսի. «(Մ)իտ զիք եթէ որդի ան
թաղաւորի երթեալ ուրեք պատկերած
հաշկանիցէ ... ընդէ՛ր չկամիցեմք առ-
տէն անուղ զնեղութիւն յանձն, զի անդ
նանդչիցիմք և հասանիցեմք անձառ թա-
րութեանցն ի Բրիտոս Յիսուս ի Տէր
մեր. Ընդ որում ... (Եր. 325-331):

Նն. Յաղագս առն ծալ առաքինու-

դաց եւ սրբոց. «(Թ)որժամ ելի ես ի կողմանս Ասկղոնացոց, և ոչ մի եկեղեցի հաղորդեաց ինձ յազգաց տալոյ և առնոյ, քայց միայն զուր . . . և չէ՛ր որ իւրի կայստ ի նոցանէ, կամ եթէ ի փառս Աստուծոյ առնել զամենայն. զի զամենայն զի՛նչ ունիրքն ի փառս Աստուծոյ ծախեացն, այլ Աստուծոյ Հօր մերոյ փառք . . . (Եր. 331-334):

Եր. Յաղագս քե Բազում հոգովք եւ փորձութեամբ ասպաւառեալ եմ քաղաւոր եւ իշխան. այլ երկնից արալութիւն կեանք եւ խնդութիւն. «(Լ)՛ս՛ր Դաւթի, քարէ ի ինձ, զի խոնարհ արարեր զիս, որպէս ուսոյց զարդարութիւնս յո . . . ընդ առնուին զնացուր, զի և հանդերձելոց յախտենից կենացն հասանիցեմք ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր. ընդ որում . . . (Եր. 331-338):

Եր. Յաղագս ամենեւին ոչ երգեալ. «(Լ)ուարես զի առացաւ առաջնոցն թէ մի՛ երգչուցոս սուտ, քայց ես առնմ ձեզ թէ ամենեւին իսկ մի՛ երգչուցուր . . . և մեզք մեծամեծք ըստ Քրիստոսի պատուիրանին. արդ ի քաց լերուք յարդար երգմանէն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք . . . (Եր. 338-339):

Ժ. Յաղագս ողորմածութեան եւ ոչ զանձնելոյ միայն որդոց եւ շինել եւ անկել, այլ զկատարանն զմաստ ամել եւ զմանն. «(Հ)այեցարուք այսուհետեւ մտադիւրութեամբ . . . թէ անդր իւզ գնեացէ և ոչ թէ ազաւնացէ որ խոշորութիւն զտանիցէ. արդ որչաչեւ ժամանակ ի ձեռ իմ գործեացուք գրարիս ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր. (Եր. 339-341):

Ժա. Նորին . . . ի բան մտադուրեմն, որ ասէ ասկալի ի նախի իսապի ամենապի մտոյ. «(Ե)ր ասէմ քրքիլի ի Դաւթիան երգչոյն զսաղմոսականն և առցուք նուագս . . . զայն որ ասէ. ամէն ամէն ասնմ ձեզ, որովհետեւ արարէք միում ի փոքրկանց յայցանէ, յիս հաւատացելոց ինձ արարէք. ասաց զայս Քրիստոս Աստուած մեր, որում փառք յախտեանս ամէն. (Եր. 341-345):

Բ. — Տեսան եղևտալի վասն լիւառուկաց մեռելոց ի կայան գրաց. «(Թ)այա-

նի են օրէնք և հաստատեալ են ի ձեռն օրինադրին Մովսէսի և ալլոց մարգարէից . . . յո՛ր երթալոց է սատանայ և ամենայն զործակցոյն իւրովք. Յորմէ պահեացէ Քրիստոս Աստուած մեր զսրբելիս իւր և զհամարէն զինս արեան իւրոյ և նմա փառք յախտեանս ամէնս. (Եր. 315-349): Հրատարակեալ արդէն, տե՛ս Մակեդոնութիւն Նախնաց, Եղիշէ, Կապ. 1839, Վենետիկ, Եր. 357-382: Հմտ. Հանգլիս Ուսուցեալ Ի. Տարի, 1893, Եր. 380):

Գ. — Յուդք վարդապետացն Հայոց ճիւղսխալին կողմանցն որ ի Հաղբառ եւ ի Սանահին, առ պատուական կարողիկոս Տէր Գրիգորի. «Սո(ւ)րք և Աստուածորէկայ պաշխ մեր և պատկ պարծեանց Հայաստանեայց՝ Գրիգոր կաթողիկոս . . . վերապէս Զփակեալ լիցաւք արեգմանեց ի նոյն ինքն հմարիտե ժամանել հաւաւանդիտս ի Քրիստոս Յիսուս Աստուած մարգարէալ, որ է օրինակ . . . (Եր. 360-366): Եւրպեա Դրասարակեալ, տե՛ս. ի միջի սուրոց, Մեղմանական. Կապ. Երաստգիւմ, 1871, Երեւ 367-371):

Դ. — Տեսան Գրիգորիսի պատասխանի վարդապետացն Հայոց ճիւղսխալին կողմանց. «Զմակադրեալ բանս Քրիստոսազգեստ արանց սպասաւորաց բանի ընթերցաք . . . թէ եւ նոցա օգնեմք՝ չդատեմք անբաժին ինչ ի հմարիտ վարձատուէն Քրիստոսէ: Որում փառք . . . (Եր. 366-379): Հրատարակեալ, անդ, Եր. 312-329):

Ե. — Յուդք առ Քրիստոսագօր իշխողն մեր ինքնակալութեամբ Լեւոն, ի նաւաս Ներսէս որ ի Տարսն սրբոյ եկեղեցոյն պատգմեալ. «Պատրաստ լերուք տալ պատասխանի հեղութեամբ ամենայնի որ հարցանէ վասն յուսոյն որ է ի ձեզ՝ իստա տայ մեզ զլիւսաւոր առաքելոցն Պետրոս . . . որ և ընկալցի զձեզ հաղորդ փառաց իւրոց ընդ ամենայն սուրբս ի յախտեանկան կեանս: Եւ նմա փառք . . . (Եր. 379-399): Ենթէս Համբարնացոյ ծանօթ թուղին առ Լեւոն. Հրատարակեալ:

Զ. — Դատայ պատիւարդի Յունաց, բուդք առ Զաւարիս կարողիկոս Հայոց:

վասն երկու միաստեայ բնութեանցն զի անճանաչողութիւնն զոյոյ Տիառն մեծայ Յիսուսի Գրիգորի: և և վասն նշանաբանութեան քանն ժողովոյն սուրբ Յարցն ուր ի Քաղկեդոն: անպատշաճ արանց յողեսպատեալ ճշտագարն և բոցափայլեալ ամենայն զանազան փառասիրութեամբ. յոյգփից բազմայից անք Տէր Զաւարիս, յառանկականց զի բաժանեալն ստոյնման, ի բարձր և ի ծայրագոյնն ճախարհութեան, զմեծի առանկոյնն Յարկաթի և զամենեւեմնի սրբոյն Գրիգորի քնկալեալ զարող, ասիլք վիճադիօզ և օրնուստոյն Սաբաթական Աշխարհիդ, Վերականգնչ Հիսիսական Այլնի և Հալուսպիս աշխարհական զարդ: Ի Սին Քաղաքացոյնութեանց ժամանակ ասպնակ, և զարգանալն զհասարակ զարդերն ի քից արարելովք գրաւութիւն: որովհ զի յանապաւնցն թեւապատեանս անարարն. նոս արեւոյնկարդոս նոս անկլիմուսլոյնն Նոս Հոճայ, որջունչ զարբւթիւնի զո:

Մեծազգա գրաւութիւն գրաւութեանքն Աստուծոյ, որ արժանի եղէ ի ձեր սրբութիւննդ զաւետարներ զշարադրութիւնն իզգիտա ուղղափառութեան ընթիւնուոյ ... Այլ և Մանի և Մանիքեցիքն մի բնութիւն շփոթեալ ասացիւ Քրիստոսի, որպէս ուրի ըսեւ. (Եր. 389-432):

Ը. — Պատասխանք քրդոյն վարդապետին Գելիոսի Տուեւորդի կոչեցիլոյ ի մայրապետէն Հաղրոսայ, զբեալ ի Տէր Դելիոս կարուղիկոսն Հայոց, լիպբորդւոյ սրբոց կարուղիկոսացն Դելիոսի և Ներսէսի, ու մեկանուեցեալք ձայնակոյնն: Եւրդոյ և պատուական յամենայն մասունս բարեաց ... Այլ կան մնան ի ճշմարտութեանն աւանտ, խոստովանութեամբ սրբոց և Աստուածազգեստից հարցն: Որոց փառացն արժանացնին ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերմէ: Որում փառք յաւիտեանս ամէն. (Եր. 433-456): Հրատարակեալ:

Ը. Քաղք աշխարհ ամենայնարարի նիկիոյ իմաստոյն ճանաչող, և Երանկի իւրապիկան Հալոյ՝ Զաւարիս վասն օտն ծննդեան՝ և լաւնութեան Քրիստոսի հաստի մեծոյ անասան:

յիւն առաքեալն Պողոս ի աէր և ի շնորհ Տեառն և ի մատառակ անձին յաշխարհեալ՝ սիրելոյ աշակերտին զրէլք: Եւ աշուհեալն նոյնիւն և և ժամանակ զարմի իմոյ հասեալ կայ: Զարառք պատերազմ պատերազմեաց, զընթացն կատարեցի, զհաստուն պահեցի: Աշուհեալն կայ և մնայ ինձ արդարութեան պատկն, զոր հաստացէ Տէր յաւառ(ւ)ր յաշխարհ արդար զատարարն:

Որոյ և զքից անասանք Նեանից Երանկի Յաւարիս, յազոդ ասանկան անասանք Նեանից Քաղաքի և մեծի Լուսաւոյնն սրբոյն Դելիոսի և վերակացոյ Տանն Քաղաքայ: Որ բոս և զարարական սիրոյ՝ յիմէ հարցեալ նուաստութեան ըստ յաւապաշտոս և աշխարհակեցոյցս վասն անճանիք ծնեղեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի մեծին Աստուծոյ և աշարչին ամենայնի ... զաւոյ է զատել զաշխարհս արդարութեամբ և հատուցանել իւրաքանչիւր բոս զործոց իւրոց: Եւ նմա փառք ընդ Հօր և սուրբ Հոգոյն յաւիտենից յաւիտեանս, ամէն:

— Եւ թմականիս Ո՞՞՞՞. (= 1203), քաղմաննցալ սա՛ ի լուեականնն ի մեռ, ի ձեռն նուաստ ապաստարաց բանի՝ Դելիոսի և Քաղաքի, ի քաղաքնն (sic) կոչեցեալ Սին: Սաստարութեամբ Նիկիոսոյ և Միխաէլի քահանայից: Որոց Տէր Յիսուս ողորմեցի: Եւ զորդի սորին և կարգացողաց, ամէն: (Եր. 457-466):

Թ. — Եւ քիի կալիկոսի Կասեանգիւնուսլոյնոյ, լիպալս զանազանութեան Քնուրեան և անճանաչողութեան Որք զարարելն իմաստութեանցն ժողմեցան՝ մեծամեծալք նոյալ զարարութեան և անճանաչողութեան անուղղարար շարադրելով՝ բազում ներհանգիպողացն պատճառ մոլորութեան ընդալ մատուցին ... Պարտ է մեզ խոստովանել ճշմարիտ Աստուծոյ մերոյ, որ փրկեալ զմեզ ի խորհրդոց և ի փառաց շարաց և յիւր ճշմարտութիւնն մերանց(յ)ց զմեզ: Բանդի նմա վաշխեան ամենայն փառք և երկրպագութիւն համանգամայն Աստուծոյ Հօր և սո(ւ)րք բարեբար և կենդանարար Հոգոյն:

այսին և միշտ և յայտնաբերւմ յարեաւ
հիշողութիւնս: (Եր. 400-401):

Այս թողութիւն կցուած եւ նաեւ հայ
հասարակութեայ:

Յ Վերադառնալով իմ անհատական
յարեալութեան Անտառային: ...

Տ Կարգիւ էպիսկոպոսի Աղկոսանց
բացելու ան Անկուստա յաւաքին քղբովն.
Անպաւ արեւմտ արեւմտ եւտա ի միտն իմ
ի մարմնէն նայեալութեան աշխարհ: ...

Տ Եւրիք յԱղկոս քղբովն. «Ռատի իմ
պէտ և երկուս նախագա ի մէջ երեք
որինադիրն: ...

Տ Եւրիք յերկրորդական հառ. Ե.
«Ռայց սահման իմն որդէս Աստուածու
թեանն և մարդկութեանն: ...

Տ Բնականու էպիսկոպոսի Կոստանցի-
կապոսեցւոյ, որ ի Զաւարիաս հառ. Ե.
«Անկուստ և արեւմտ իմ կցուրդ
է: ...

Տ Արեւոսի էպիսկոպոսի. «(Է)ռեւ-
ցեն աշտանեան նաերական բանիցն
քննութիւնք: ...

Տ Արեւոսի էպիսկոպոսի ան Ապո-
ղիան. «Այլ մինչդեռ զստա կշտա-
բէաք, այլ ոմանք բուսան մեզ: ...

Տ Յուսիսի փիլիսոփայի և վկայի.
«Յայտն ժամանակի յերկնից ոչ մեկ-
նեալ առ մեզ էլ: ...

Տ Արեւոսի. «Վերադառնալով միտաւարաց
ոչ կոչի աշխարհային: ...

Տ Անկուսի և սուր Բարցն որ ի
Բաղկեղոն ժողովեցան. «Տէրն մեր և
փրկիչն Յիսուս Քրիստոս, զհաւատոցն
գիտութիւն աշակերտացն հաւատալով
ասաց, զհաւատութիւն իմ տառ ձեզ: ...
և ի հաւատաւորութիւն տիեզերական հա-
ւատալով: ...

Տ Անկուսի և Յիւլ. սուր Բարցն
որ ի Նիկիա ժողովեցան. «Հաւատաւոր
ի մի Աստուած Հայր ամենական: ...

Տ Անկուսի և Յիւլ. սուր Բարցն,
որ ի Կոստանցիստային ժողովեցան. «Հա-
ւատաւոր ի մի Աստուած Հայր ամենա-
կալ, արարիչ երկնից և երկրի և որ ի
կարգին է Բաւական էր առ ի լրումն
բարեպաշտութեան: ... Ապա եթէ վա-
նականք իցեն կամ աշխարհականք նոյն-
զէ սո(ւ)ր և ստաքականան եկեղեցիս»
(Այս քղբը եր. 403-404):

Իմ. — Երկնային և Երկրային աշ-
խարհային հաւատն Ներսէսի Կա(ւ)ր-
տեցեցոյ և էպիսկոպոսի հաւատն Կիլի-
կիցոյ: Արաքայ ի բանն որ առ Նալ-
մեր ու. «Այս Հայր զտառնէլ՝ գիրքն ի
Ներքոյ որդութեան տաճարի գրաւ: ...
Հարեւմ կտրիլ զն. պատուական: (Է)
Տէրդ՝ զմատաշ: (Ե) և ինչ փառք աշտ
և յառ յապալ յարեալանս ամէն: (Եր.
403-404):

«Ջրագմանց գծոյս յիշեալիք
ի Տէր միտն և եթ Նաւագիւ. ինչդեղով
գիտութիւն տեթիւ. Կապանաց ինչ,
որք բազմացան քան զտառ ծովու և
բարձրացան քան զգլուխ իմ և որպէս
բնոն ծանրապէս ծանրացան ի վերա(յ)
իմ: ...

Գրեցաւ իմին 170 (sic), ամիս Հոկ. 20.
Է. — Խուր Ներսէսի արեւալակա-
պոսի Կիլիկիցոյ հաւատն. զստաւորանի
Թուական արեւական ցլուսոյ ի մեծն
Անիոս: Բոսով ունան, զհարցումն կղե-
րկիսացն Անիոս, և վկայն որ ի Հայ
Աստուածային շնորհի ճաւառս բան ի
վերայ բանանալական կարգի և ժող-
վարականաց ուղիղ հաւատովն, որ ի
Քրիստոս. «Գիրք քոյս զստաւորանու-
թեանց երանելի աշխարհ Աստուծոյ հաս-
առ իմ շափաւորութեան (sic): ... զի
փառաւորեցի ի քեզ հայրն երկնայնոր
միտն որդւոյն և ամենատար Կոյսովն
յարեալանս յարեալիք, ամէն: (Եր.
405-406): Հրատարակում է աղբիւր
(Հրատարակեալ տե՛ս «Վերադառնալով իմն
արեւալակապոսի, ապ. 1903, Երա-
տար. Երկրային, Եր. 170):

Է. — Երեւան Ներսէսի արեւալակա-
պոսի հաւատն Կիլիկիցոյ յարեալ յարե-
ականութեան ի քաղաքան Հայոց
մեծն և Երեւան ի Կոստանցիստային. Հա-
րցումն պարտադրին և պատասխանին
Սրբոյն Ներսէսի. Հարցումն Լոպարե-
հում պարտադրին և պատասխանին Ներ-
սէսի Հայոց Հարապետին Կիլիկիցոյ. «Քր-
իստ յառաջեալ սուրբ Ներսէս առաջի
Թագաւորին Գրեցաւ և եւ ողորդ, մա-
տուցին զպատ(ս)էրս և զհրամանս և
զմտութիւն Տեառն Գրեգորիոս Հայոց կա-
թողիկոսին և զԹագաւորին Հայոց Եւ-

տնի և ան (sic) մեծաւ ուրախութեամբ և պատուով ընկալաւ զսո(ւ)րբն Ներսէս և մեծարեաց մեծաւ պատուով իրրիւ յառաջեցին ի սուրբ եկեղեցին և արարին ատենան թագաւորն և պատրիարքն և այլ ամենայն զիտնականքն և Յունաց ազգին ... Ասէ սուրբն Ներսէս. եթէ աշպէս էք արարեալ որ նանիր քննութեամբ զաշխարհս ի յայս աթոռոյս պատ(ա)ռեալ էք և որոշեալ, եւ զտեալ սո(ւ)րբն յազիթօզ Յունաց շնորհօքն Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ որում փառք յաւիտեանս ամեն. (Եր. 524-530): Եր. 529՝ առաջին սիւնակի ստորին լուսանցքին վրայ «Հոռոմ պ'տր' եր'տին (պատրիարքին ?) անուն Հօղաթէտ Էո:

ԺԲ.— Գրիգորի Բայ Բահսորի Կիսարացոյ տապեալ և արք վարձպետի իւր Սեպուխի կարգովիկան չափոյ. Աստուծոյ և Յիսուսի Քրիստոսի ծառայ Գրիգոր սո(ս)կ անուամբ, վարդապետ կոչմամբ միայն և ոչ արքեամբք, որ և կոչեցեալ վերատնտէշ մայրաքաղաքին Կեսարիոյ,

առ ամենայն հաւատացեալոյ Քրիստոսի, որ ի մայրաքաղաքն յիւրեա վերատնտէշ և շնորհարարի եպիսկոպոսացոյ ... Երբս քանի վրայ. Իբր թէ ԱնօիՅԷ, Երեք լոտոյ Եանթի պատանեւք. (Եր. 535-547): Եւս Եանթ (պարզ Քառան):

ԺԳ.— Նանի Յարեան վարդապետ Եւս Եանթեան եպիսկոպոս եղեալ ի քաղաքն Երանիկ տարեւապետի Պրիգորին Եանթ և քառանեաց զարդ տապեալ կոսորածին որ ի Վրայ (Վրաց) տուն ի Փայսկարան Բաղաթի: Փանգի պակիր տուրց ի մի գիպեցաւ մանտանց ի հրաւորեղ Կարապետ եղբայր իւր. «Ո՛վ տայր զմահ իմ փոխանակ մահու քո և զգերեզման իմ փոխանակ գերեզմանի քո ... Զի և մեք տեսեալ զփառս ձեր ուրախացուք հոգևով, զոհանալով զայն մանէ որ կոչեաց զանգ յայտ ծովածուփ և խաւարային բանտէս ի յիւր սքանչելի լոյսն: Եւ մեք միօք հանդերձ փառաւորեցուք զՀայր և զՈրդի և սուրբս (Եր. 548-557):

ԹԻՒ 105

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Յ Ա

Թուրք 826 Երեւա Մեծաթիւն՝ 20, 2 x 15, 5 ս. մ.: Մեծաթիւն գրութեան՝ 14 x 10 ս. մ.: Յոգք 28, 30, 31: Թերք Իջ. (= 26): Դիւթ՝ հասակով, կոկուած, տղաշարուած բամպակ թուղթ: Փիւ՝ նօսր: Խորակիւր և զլիսակիւր կարմրադեղով: Քանի մը հաս ալ լուսանցադարեր և զարդապիտեւ (Եր. 329-388): Պատարկ մասան Եւ Երեւ Մեծաթիւն, 418 (գրեթէ երկրորդ սիւնակ), 420 (կէտը): Պանպանակ՝ սկիցբը և քիւնը երկուքական թուղթ մազազաթ պահպանակ յունարէն Ս. գիրքէն: Կապ՝ կաշի-փայտ, զարդարուն կաղապարով. քիչ մը խախտած է կաղմը և թիկունքի կաշին վարի կողմէն պատռած է:

Հաւաքածոյս մեծ մասամբ քարոզ-գիրք մըն է, և սկիզբները (Եր. 6) գրուած յիշատակարանի մը համեմատ

գրուած գլխաւ Ը լլլայ 1713ին. Գաղապալի Իգնատիոս վարդապետի ձեռքով.

— «Պրեցա Քարոզգիրքս ձեռամբ Գաղապալի Իգնատիոս վարդապետին յիշատակ սուրբ Աստուածածնա(յ) վանացս, ԹճԿԲ, ամին» (= 1713): Որուն վերեւ կոխուած է Իգնատիոս վարդապետին կնիքն ալ, որ ԹճԿ. (= 1711) թուականը կը կրէ:

Բայց այս յիշատակարանի գիրը բոլորովին տարբեր է հաւաքածոյիս գիրէն և հաւանարար այդ յիշատակարանը նոյն իսկ իր գրութեան թուականը ջոյց կուտայ:

Փայտապիտեւքն և

Հաւաքածոյիս քարոզներուն և ուրիշ նիւթերուն ցանկը գրուած է վերջին թուղթի (Եր. 625-626) վրայ՝ «Յա-

- «Վասն անփակ լեզուի» (հր. 146)։
- «Վասն զբարբն խօսելոյ» (հր. 147)։
- «Վասն սիրոյ» (հր. 148)։
- «Վասն ի հոտ գիտութեան» (հր. 149)։
- «Վասն յարգանքի, վասն արքեցոց» (հր. 150-151)։
- «Ե. զգայութեանցն» (հր. 152)։
- «Պահոց պնդութեանն, վասն շուկն և ձէթ և զինի ոչ ուսելոյ» (հր. 153-154)։
- «Վասն լեզու» (sic) (հր. 155-156)։
- «Վասն կարնի ի մեղաց» (հր. 157)։
- «Վասն կաշառոց և սփռուեաց» (հր. 158)։
- «Վասն աղօթից» (հր. 159-161)։
- «Վասն սո(ւ)րբ պատարագին ժամու» (հր. 162)։
- «Վասն մարմնոյ և արեանն, վասն անարժան հաղորդելոց» (հր. 163)։
- «Վասն խոստովանութեան» (հր. 164-166)։
- «Վասն օտիցն ընթացից» (հր. 167)։
- «Վասն մաքրութեան մտաց» (հր. 168)։
- «Ի Քրիստոս և յեկեղեցի» (հր. 169)։

Յաղագս Աստուծոյրեան ասացեալ բանք. «Հոմերոս Նշանաւոր փիլիսոփա(յ) առէ. Երեք զօրութիւնք երկնից ամենեցուն արարիչ զի Աստուածութիւն... Սոկրատէս առէ. Սկիզբն գիտութեան աղիտութիւն է. աշխարհն բաւ է. (հր. 170-172)։

Քառոց վասն խաչի ի բանն Մովսէսի. որպէս Մովսէս բարձրացոյց զօձն, նորնպէս բարձրանալ պարտ է. (հր. 175-180)։

«Ձեռքաւն քին յեղկնս» (ուրիշ գրչի մը խորագրութեամբ). յառն խորագրերն է «Յաղագս Աստուծոյրեան. աշխարհն» ստանիլ ցաւ ընթիւ ասացեալով. (հր. 181-220)։

Քառոց վասն խաչի և ասացեալ. Եւ

ըստ Քրիստոսի ի խաչ ելից. Դադատացոյ Բ. զլուսն. (հր. 221-226)։

Քառոց. բնարան Հուկասու. Զի՞ ննջէք արիք կացէք յաղօթս. (հր. 227-230)։

«Հանդէս բանասեղծաց, փաղան-սաբաթ ստորոյից Երեւանի» սակսոյ՝ ձեռ. [— 146] քառերու համագրեւ (synonymy). (հր. 231-242)։

Յամարական հրանակ մը «վասն կապն ասելոյ և ճանաչելու յոս ասուց լուսնին» (հր. 243-244)։

Նորին Լուսոյ վասն յոսայ ի բանն աղափելոյ (Մայր ոչ երբեք ամառնիցու սաւել. (հր. 245-252)։

Յախանաղական բառգիր մը, որտեղից բառաշարական գրուած մը կույս — «Վասն քան զանեանք ինչերեւս արք եղեւոյք զմեզուս և ապա՝ զի թ նաեւն եղեւոյք — զայ անապատելիք մարմնեկա Յոյ և Մարգար ամբ վասն անգիր բարձրութեան» (հր. 253-254)։ և անմիջապէս կը սկսի. «Ապա ցնեմ, Դաւիթ ջարեմ էս — Աղիւլիւն, Արմէն էս — Աղիւլսու և Յաղաք և Ասկաղան և Աղիւլսան ցաւաթ ևս ոչորեղեւոյք ի կայմ Խարաւոյ Երեսայեան հուշիւ» (հր. 256-266)։ Հետաքրքրական և ընդ-նամաստիւ որտեղիական բառգիր։

Յամարական աղբիւրակէք վեք սկսեալով և բացատրութիւններով, 17 ամբերու համար. ուր զոչք տրուած են սկիզբնաւորեղեւոյք. ուրիշք աստեւ. ցաւք. ոչորեղեւոյք. ուրեւոյք. ամառք լուսնիւ, ամառնաք. (հր. 301-313)։

Քառոց վասն ասիայի հաղագրութեան ի բանն Յեսուս. Մարմնն իմ ճշմարիտ կերակուր է և արիւն իմ շնորհաւ զեւ պնէր է. (հր. 314-319)։

Քառոց Անծի ԴԵ ին ի բանն)մա-նեցու արքայութիւն երկնից աստեւ փառանոց; որոց աստեւ զարեւանաւ. (հր. 320-328)։

Նորին Լուսոյ, Անծի ԴԵ ին ի բանն. Եւ իրարեւ սկի ձեռքս ի ստեւ Անծի յարարի մասեւուս առ նա կէտ մի. (հր. 329-336)։

Յաղմե Լուսոյ աղափառութեան. ար

բարախարաց արձակման պատանհի, ի բան Ու է պիտաւ թմբիկ ուղիւս: (Եր. 336-344):

Նորին Խառոց Անծի ԿՇ ին վասն հին պատարագայն, ի բան, որ ասե Մոսիսս, ի ասե ամառս արարիկ ասպետ ոչ խառ պատարանս և քննիս: (Եր. 345-346):

Նորին Խառոց վասն ԿՇ ին Սարաքի, պահեմ հրկիցս ի շարաթիս: (Եր. 346-350):

Յայլմի դարձեալ վասն պանոց. ի պանեայ գրաւաւս ախ և գրաւաւս գրեւս: (Եր. 350-358):

Քառոց վասն ապրիլի, ի բանն Ղալաու, Մամեկա ի ծառ պարս և յարգիլի վայ: (Եր. 358-366):

Յայլմի դարձեալ վասն ողորուքեան, ի պիտաւ գրեւս արալս և խալիս անք զթան: (Եր. 365-369):

Դարձեալ Խառոց յարուքեան, ի բանն, Այսար և զոր արար Յէր, Եկարջ ցնեաւս զուս: (Եր. 369-380):

Վասն յարուքեան. (Եր. 386-388):

Նորին Խառոց վասն Նոր Կիւրակի Ե ի բանն Ու յետ ութ արար զարձեալ է: (Եր. 388-392):

Մանօր.— Խառոցը մը Կարաւան Նահաւան և 392-393 Երեւանիս ԵՂ և յարարց ընդհատաւ:

Յայլմի Խառոց զարձեալ վասն աստիկն անուրն ի բանն. Յորժամ յաղօթս Կարգիս աստիկիս, շարք մեր որ յերկհնա: (Եր. 393-402):

Քառոց ի բան անհատանին Մթ' Երգիլիս Կուս փարթիկ: (Եր. 402-411):

Նորին Խառոց Է՛ր իրաւաբան ընդ աստիկ յուս: (Եր. 411-418):

Քառոց ի բանն Յէր ո՛չ անքն բարի անքանեկեր արարեկի յում. արց ուստի՝ ունիցի գարուն: (Եր. 418-427):

Դարձեալ Խառոց ի հոյն բանն ի սեւ յաղաղ և յ անքանեկեր. ի անքանեկի իրում էր որ անկաւ ի նահապարի և էր որ արարեալի և ի ՄէՂ փղոս և էր որ յերգիլ բարի: (Եր. 427-436):

Քառոց բղնեայն և ալլոյ ժողովուրդն, ի բան թղնիկն ուն անգնայ յարարձ Է՛ր

Խառոցը պատգ և ոչ գտաւ:— Արեւայ Տէր իմ Յիսուս Դրեաւաս: (Եր. 436-444):

Յայլմի Խառոց արարեալեանին ի ի բանն Ապաշխարեցէ՛ր զի մերձեալ և արարեալիս Երգիլիս: (Եր. 444-453):

Նորին Խառոց վասն ապրիլի, ի բան աստիկոյ, յառաջին Տիմոթիոս. Արալեմ գնէր Նախ քան արարեալս անեկ պարթիս, խառաւս: պարաւաւս նարայի: (Եր. 452-460):

Նորին Խառոց վասն բարի և յարձանապարհի ի բան. Ը՛ն ճահապարէր որք իրիկ յարար արարեալ ին ուղիղ ևն յարջ Կարաւան Կարա խալի յառաւս արարեալս: (Եր. 462-469):

Նորին Խառոց վասն ժամո և յարուքեան, ի բան. Մարդոց Եղև ասեմ և մարդոց Եղև յարարիս մեհակոց: (Եր. 470-487):

Քառոց վասն հիւրքնկալութեան, ի բան աստիկոյն, Զհիւրարարութեան Գնա երթալս: (Եր. 487-496):

Քառոց յալազ արեւելութեան, ի բանն որ ասե Պոդոս յիփեսայոց Մթ' Երգիլս ցնիկ յարար: (Եր. 496-501):

Նորին Խառոց վասն ալեւալոց ի բանն Դարիլի, Երաւի որ խալիկ գարաւս և գոնահնէն: (Եր. 496-501):

Քառոց վասն պարճութեան. Յար յարիկ Երգիլս արջ և ութից: (Եր. 502-509):

Քառոց վասն ճեղքութեան. Ի Երգիլիս Խառոց ևս աս Յէր Կարաւայի: Կամ Յէր ի Երգիլիս Երգիլս Կարգ: (Եր. 509-521):

Քառոց վասն նահապարի ի բանն որ ասե Վարաւայ արար և արիւմ, որ մերձեալ ի աս Մարաւան ին Է՛ր Մուսաւան և որ Խառոցի ցնա ինի պարգեւաւս: (Եր. 521-528):

Յայլմի Խառոց վասն սիրոյ ի բանն. Այս է պարաւայ ին, զի Երգիլս Կարգեւ Կարա: (Եր. 528-531):

Քառոց վասն արդարութեան. Արար և Տէր և զարդարութիւն սիրէ զուղղութիւն: (Եր. 533-543):

Քառոց մեծաւանց ի բանն որ ասե. Այս մի էր անհատ և արարիլս քննից: (Եր. 543-548):

Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.

Քիմիական փոխարկ

Հիմնական քիմիական փոխարկ
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.

Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.

Քիմիական փոխարկ

1 լիտր. 501-599.

106 լիտր

Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.

Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.

Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.
Կոնյակ. Ըստ 456 քմիկի 215 լիտր
1 լիտր. 501-599.

— Սիմեոն վարդապետի Ջուղայեցու, աւարեայ Քերականութիւն ըստ լեզուի մեքում. (հր. 1-92):

— Համառօտ հաստիւմն Տրամաբանութեան, աւարեայ ի Սիմեոնէ Բաշ Բաբուկեանէ Ջուղայեցոյ. (հր. 97-226):

— Եւ արդ աւարտ եղև Տրամաբանութեան. զի երեք գլուխքն, աշխինքն՝ Պարզաոտութիւնն, Շարամանութիւնն և Շարաբանութիւնն յանդ ելին:

Եւ գիտելի է, զի նախագաղափար Տրամաբանութեան է յԱրիստոտէլէ. բայց անոցիկ աշխատյ շարադրութեամբ, աւելորդութեամբ և պակասութեամբ վասն գիւրջնակալութեան և պիտանաւորութեան. զի շարադրութիւն իմն անցեալ ի լեզուէ իմեքէ յայլ իմն լեզու տարանայնութիւն ըստ շարադրութեան երեւի. իսկ ըստ նոյն լեզուի շարադրեալքն լէպէտ և դժուարինք իցենն անընդէք ո՛չ երեւին. վասն որոյ ըստ կարի մերում շարագրեցաք ըստ լեզուի մերում հայկազնեայց:

Փա՛ռք Քրիստոսի՝ յուսոյն հաւատացեալոց, որ տայ ճարտարութիւն ճշմարտաբան տրամաբանողաց, ամէնն»:

— (Այս մասին խորագիրը չէ դրուած. բայց գործն է Դաւիթ Անյաղթի Սահմանաց Իմաստասիրութիւնը. հմմտ. թիւ 101ի հետ):

— «Արք միանշա՛մ իմաստասիրութեան անշանքն բանից և առ ի նմանէն հեշտութեանց ծայրիւ միայն մատին հանդիպին ճաշակեալք, ամենայն կենցաղական հոգւոց (հոգոց) բարեաւ մնալ ասացեալք, ողջախոհ իմն մոլութեամբ առ աշտոբիկ վարեալք բերին»։ (հր. 227-306):

— «Դաւիթ եռամեծի եւ անյաղք Ֆիլոսոֆայի (փիլիսոփայի) ընդ զէմ շորից առարկութեանցն Պրնոտին իմաստասիրութեան եւ տրամաստութիւնն իմաստութեան մինչեւ ցայս վայր»:

Տ լնդ այնոսիկ եւ առաջիկայ Բան իմաստոյ.— (Ա)մենայն չար տանջեալ է, ոչ ոք տանջեալ անապական ... ո՛վ ոք անեղ ստորոգէ, ճշմարտապէս և ինքն չար է. (հր. 306-307):

— «Այս գծածք հանդիսագիր իւրմ-

բից առաջնոցն տառից տրամախոհ իմաստասէր մակացու արանց ներքողեալ ի Դաւիթ եռամեծէ ընթացեցաւ»:

— Դաւիթ փիլիսոփայի առաժմ ճիւղ, իւ գի՛նջ աղբոխ իցէ սահման կամ գի՛նջ բնատրական սահման, ստորագրուին եւ ստորագրական սահման: Եւ ոյլ ի սոցանէ զայս ոմանս վիճակեցան ի զոյիցն. (հր. 308-311): — Հմմտ. թիւ 80 Ժ. և թիւ 101 Դ.:

— (Այս մասին ալ խորագիրը չէ դրուած. բայց գործն է Դաւիթ Անյաղթի Սահմանաց գիրքը) — (Ե)լոր հարկաւորի Քրիստոսորէ և ... Բայց են և ալլք հասարակութիւնք և յատկութիւնք ասացեալոցն, ալլ շատ են և սոքա ի մեկնութիւն սոցա և ի հասարակութեան յանդիմանակացութիւն: Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս, ամէնն»։ (հր. 317-338):

— Այս մասին սկիզբը (հր. 316) կայ նաեւ Պրոֆիւրի ծառը օղակներով շինուած:

— Դաւիթ փիլիսոփայի ներգինացւոյ վերլուծութիւն ներգործութեանց Պրօֆիւր(ի). (հր. 339-439): Հմմտ. թիւ 101 Բ.:

— (Ա)ստորգութիւնք Արիստոէզի. (հր. 441-573): Հմմտ. թիւ 101 Զ.:

— Սկիզբն եւ նախագրութիւն գրոցն, որ ասի ըստ Յունաց Պերիարմենիաս, եւ հայերեւ յաղապ մեկնութեան: Առաջեալ ի մեծ Հելլենացւոց իմաստասերին Արիստոսի եւ Թար(զ)մանեալ եւ մեկնեալ ի Դաւիթ փիլիսոփայի. (հր. 575-670):

— (Եր. 671-672 դատարկ են, իսկ երես 673ի գրեթէ կէսէն կը սկսի ուրիշ գործ մը. — ... և մանաւանդ աշտոբիւք որովք միայն բարձրացեալ առ ի տեսութիւն բոլորիցն փութացաւ գիտել գիրին ճշմարտութիւն, և ալլոցն ի նմանէ հեռանալով վասն բարձրութեան և մեծութեան նորին՝ նա՛ յինչն ոչ վեհերեւոց և ոչ զանձն զեղեցկազունին անարժան արար, ալլ և բազազանազոյն իւր և վայելչական մանաւանդ կարծեաց զուսումն նոցունց ... Ապա ըստ սակաւու պատելով զՍկիւթք և զՍկիւիէացիք պարփակէ զսօնեղբնս առ զպարտական

ձեռքին առաջացեալ (երանգեան արեւու-
նեղքն ընդ որ աշտաքս Լուսնայ լինի
Սգիրանու: Մակեան առաւելոր թ ամս
կի — (Գրեցեալի Լուսն) (Կր. 073-077):

— Այլաբարաբանիս գրեալն մը:

— Իսկ երես 073-080 պարամբանա-
գան ձեռքու պատկերներ:

Այլ եւ այլ գրեալն

Լուսաբանաք ապր Ժեռք Մապեր Է
կարեան: Կրեռք ԿՐԷ Խաղեր զքան և
սեղանքան են գտաւորք երեւեները:

Մաւէին պահպանակի առաւին երեւ-
սի զքաշ Խաք Կրոք գրեալն մը աւրաւան
է: Խաշ պահպանակի երկրորդ երեւին

զքաշ իբր ԲԷ Գործերեան առաւանկ
մը: Գաւ Խաշ գրեալն և լինուան յա-
ւանապարթիւներ:

Լուսաբանիս աշխատք մասերան
զքաշ կրեալն և փնջ ԿՐ: Կրեռք ԿՐԷ
առաւ և «Երբտապի Խաշաշ Կարապետ
փարպապետ ԲԵՂԳ» (— 1744): Ինչ
երես և լինուան: ԿՐ (Զինուան): ԿՐ
(Զինուան): ԿՐ, ԿՐ, ԿՐ, ԿՐ (Կրեռք
անց կրեալն, ԿՐ լինուան):

Իսկ երես 440:

— «Է. աշ և փնջապարթիւն
Կրք Զաքարիայ Կաշ (Խաշ) ապր
այլալ աշ և Խաշապարթ:

Սկիւ լուսաշ 1810 Սկիւններք Լու:

ՔԻԻ 107

Հ Ա Ի Ա Գ Ա Յ Ա Ը (Առաւիկ Սյունեյի, Լուսն)

Քուրք՝ ՅԱ երես Մեծաբան՝ Ծու-
10, 0 և Կ: Մեծաբան գրեալն՝ 15-
10, 0. (Առաւիկ մաս) երկրին և Կրե-
սին իստեւ: Կեանաբար գրեալն
լուսի իս փոփոքի իստեւաշխար մասին
Լուսաք: Կուք 26, 24, 21, 20, 28, 30-
Քուրք ինչ ինչ մասերան թերթաւա-
մարերը միայն գրեալն են: Կրք՝ աշ
և աշ Լուսաբանաք յաւապ ԽաշԷ-
Կր՝ Խաշ՝ աշ և աշ ԿՐԷ և յաւապք (Կր-
477-490): Խաշալի և Կրալի փարթա-
պապ (աւաք): Ինչպէս Խաշ պահպանեալ
Կրեռք: Խաշալ Մաշաւ են երես 1-6, 8,
340, 348 (ԿՐ): 348, 351 (Բ. պահպան
ԿՐ): 352, 356-372, 380 (Կր և մաս):
420 (Բ. պահպան): 437-438, 440, 440-440,
449-442, 444 (Կր և մաս): 454 (ԿՐ):
454, Կապ՝ Կաշ-փաշա: Կր երկրորդ
Կապ է: Առաւիկ Կապը յաշապարթ
և առաւիկ մասն յաւապն քան Կր-
աւան և աշ երկրորդ Կապն առաւ
յաւապաւ ու առաւան Է:

Մեծաբան ընդաւառապէս յաւ լին-
պահաւ: Կէ և մաշաւապ իստեւա-
թին աւաւն են Կրեռք: Երես 310-311
Կարեան Խաշաւ յաւ ԽաշԷներս աւ-
մասներ Կան Կր՝ Լուսաբան առաւիկ
մասերան քան ԿրԷ ԽաշԷ լին- յաւա

յաւապապի և Խաշապի ԽաշԷ (Կր-
348): ԽաշԷ Կր յաւապի Է. քաւա-
թին: «Էրեւն աւաքս Կրեռք Կրեւ և
աշաշ մաշ թերթ: (Կր: 170): Ինչ ինչ
մասերան ԿՐ իբր ԿրԷ երեսն Կապ
Խաշապի Կր Խաշաւ: (Կր: 430 և
444):

Բազմապարթիւն

— Մասն Մասնի Լուսնի և
Խաշ Խաշաւ և աւաք փնջապարթ
առաւիկի Կր(ա) Խաշալի Կրեռք
Կրեռքապի փարպապի առաւան քան
Խաշաւան, ոչաւան և Խաշաւ իստե-
ապի և Սկիւնքին Խաշաւապ Կաշ
ի ինչ մաշապի առաւ յաւապապ
Կրաշ Խաշապապ Կրին առաւիկապի:
— Ապեւն Խաշաւ և Խաշա թ յաւա-
պարթապ ապր Խաշալ: — (Կր: 3-352-
Լուսն: Կր: 34):

— Խաշ Խաշն Խաշնի Սյունեյ
Կրեռքապի թ Խաշալին Կրեռք, ու
առ առաւիկ յաւ ԽաշԷ: — Օպեւ-
Կր Խաշաւ Խաշ: — (Կր: 322-344):

— «Է փարթաւ Խաշին թ պահա-
նի սպա Խաշալին Կաշալ իբր փար-
պապի թ ԽաշԷ: (— 1738): Կրեռք,
Խաշալին Է: (— 1738): Կրեռք Կրեւ
Կրաւա Կրեռք աշ Խաշալ Խաշա-
լի ԽաշԷ փոփոք Կրեռք Խաշ: — Խա-

բին է: — Վերջ է: — Ղազար վարդապետին կերբն ալ կոխուած է, խոշոր բան մը, որուն վրայ գրուած է «Քրիստոսի ծառայ Ղազար վարդապետ, ՌՃՀԺ» (= 1730):

— Լուծմունք սրբոյն Դիմիտրիոսի Գրոցն ի մի վայր հաւաքեալ: — Նախ յաղագս հրեշտակաց կարգաւորութեան: — «Յառաջագործին բանասիրութեան առաջիկայ լուծմանցոյ կամ յառաջարանն ալ միտարն:

Քանի մը թուղթ միայն և քնդհատուած. (Էր. 350-357):

— Ի զոց պատկառաց Արիստոնի կամ սրդա Բովանք թուի Պրոկղի. (Էր. 373-394): — Հմտ. թիւ 80 Բ.:

— «Բարգմանեցեալ է գրգուկս ի յատնականէ ի հայ բարբառ անամբ Եւրուն լինացի Անսիմոնս կրօնաւորի, ի փառս և ի պատիւ Յիսուսի Քրիստոսի:»

Նաեւ յորձնակեցեալ եղեւ սայս ներթ լիակաւում Հայոց՝ ՌՃՀԺ. (= 1735) րն ի սուր Կեդր եկեղեցւոց, րն պատկարգարանութեւ, ի վայելումն Տեառն Ղազար: — Խաչքիկ և ևնգանսի վարդապետ: — Առաւելնայ Բան զոսն հասորն:

Տեառն Վանքս վարդապետի յաւանցեալ յաւագս սրբոյ Էրզրումեան և միայն Աստուծոյ բանն, և փրկական անուրիւնքն: — «Տեստաւանդութի մի Աստուծութիւնն յերթ յանձնաւորութիւնն, ոչ բնդ անձանց բաժանեալ և Աստուծութիւն յերթ իբրեւ ոմն յարարիչ և յոմն արարած և իբր գործիք, և ոմն արարանակք պաշտօնաւոր, զի սայս յԱրիստի մոլորութեան է և ներանոսաց բազմաստուծութիւն ... վասն որոյ խոստովանելի է զերթ յանձնորութիւնն էութիւնն յանեղ կատարեալ:

Տեստաւանդութիւնն ի Երզրում:

Էրզրումաց, յարարիչ բոլորից և նախախնամոց բնագոյն Աստուծոյ ի վերայ ամենեցուն, աւրնեալ յաւանանս: — (Էր. 397-423):

§ Հարցումն. Եւ սայս եւս յուսանելի է թէ որով զանազանի տեսութիւն մտաց և տեսութիւն զգայութեանց, և այլն աշտպիսի քանի մը հարցումներու պատասխաններ. (Էր. 423-424):

«Անգամ յայտարարեալ մարտիրոսի փառք յաւանանս, առնել: Դիմիտրիոսի վարդապետ Առաւել:

գեւ վարդապետին, թվական փրկչին ՌԿ. (= 1060) ? . Բայց թերեւս աւելի ճիշդ է 1080 + 651 = 1011:

— Քարոզ ի Բան առաւանդին, որ առն. Եղերութ խորագէտք իբրեւ զոն և միամիտք իբրեւ զազանի. — «Նախ զիտելի է զի որպէս մարդ հոգի է և մարմին, նոյնպէս սուրբ գրոց բանն հոգեւոր է և մարմնաւոր ... և յորձամ զու. քո պարտականի մեղացն թողութիւն առնես յայնժամ և զու. զտանին յանցանացն բոց թողութիւն և Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք յաւանանս, առնել. (Էր. 427-443):

— Քարոզ ի Բանն սողմսին, որ առն. Որ զանն ի զործ իւր ոչ թշնկեղ ի գրաւք է նա աշտեցիկ, որ զաննինն առնիցէ: — «Աննն գրանական հոգին առն. որպէս և մարդարէն, որհնեալ՝ աննն իմ զՏէր և մի՝ մոռանալ զամենայն տալս և զերախտիս նորա ... և մի՝ փուշ բուսանիցիք և մի՝ չուցիկ լինիցի յաւանանական անշէջ հրոյն և Քրիստոսի փառք յաւանանս, առնել. (Էր. 443-459):

— Քարոզ ի Բան մարգարէին, որ առն. «Որպէս թիմ և քարքի զի խցեալ է զականջս իւր, զի մի՝ լուրիկ զանն թովչի նարտարի. — «Ի՞նչ վասն ինչ պատճառի մարգարէն առական խօսի, զի առականք բան խորին է և ծածուկ ... որոց տանջանացն փրկեցէ Քրիստոս Աստուծոյ զամենայն նաւատացեալս անուան իւրոյ, և նմա փառք յաւանանս առնել. (Էր. 459-472):

— Խոստ իմաստասիրաց վասն զազանաց և սողմց յաղագս՝ օրինակի աղաւթն է մեղաւորաց. — «Բարաւաստն առն թէ Յակոբ յորձամ օրհնեաց զորդին իւր զՅուդայ՝ առաջ՝ կորինոյ տալսն յուրայ: Զի առինն թագաւոր է ի վերայ ամենայն զազանաց՝ հօր գորաւոր և իմաստուն ... Զի առինն յորձամ միանգամ կուշտ ուտել երեք օր ի պահք կենայ՝ զի իմաստուն է բնութեամբ և պարկեշտ քան զմարդիկք որք յաւուրն

երեք անգամ ուտեն մինչ զարշափոթութիւն ընդ բերանն զայն» (Եր. 473-490)։ — Լ. (= 30) հատուածներով զանազան կենդանիներու վրայ առակաւոր գրուած մը «Բարուախոս»ի անունով։

— Վեհասանհրոյ զլոխՅԵ.— «Եւ տեսի ալլ հրէշտակ, զի ունէր զփականս զփոքոց և շղթայս ի ձեռին իւր(ում) և ըմբնեաց (ըմբոնեաց) զրզիշտացն»... մինչեւ Յայտն. Յովհաննու Զլխ. Ի. 1-3, Յայտնութեան ալլ համարներուն վրայ քանի մը տող մեկնութիւն. (Եր. 491)։

— Ի բան որ առ, Տիր մեր Ելիսուս Քրիստոս պահեաց զառաքումն զիւ և զառաքումն զիւր և ապա քաղցեալ — «Արդ վասն քաղումն պատճառի պահեալ զքառասուն տիւ և զքառասուն զիւր... և ալլ զոր տացէ Հոգին Աստուած ասոցին որչափ և հաւատն պահանջել լսողացն և Յիսուսի Քրիստոսի և մարդասիրին փառ(ք) յաւիտեանս ամէն» (Եր. 491-494)։

§ Ի սմին աւուր յիշատակ արձակմանն սատանայի ի հազար ամ կապանաց իւրոց, որպէս ասաց հրէշտակն Յոսաննու անտարանչին, թէ հազար ամ կապեցի սատանայ և զարձեալ արձակեցի։ Եւ արդ յայտմ աւուր արձակեցաւ սատանայ, որ է թուականն մեր Դճ. և ՀԼ. (= 478) և Եճ. և ՄԲ. (= 552) ամ ի Քրիստոսէ մինչեւ ի մեր թուականն, որ լինի Ի. և Լ. ամ (= 1030)։

Արդ զԼ. (= 30)ն տո՛ւր յառաջ քան զմկրտութիւնն և կա՛լ զԻ. (= 1000)ն ի մկրտութիւնէն Քրիստոսի մինչեւ աստ. և ահա յայտմնտէ ոչ ոք կարացէ կալ հաստատուն ի պատուիրանն Աստուծոյ, ոչ հայրապետն, ոչ վարդապետն, ոչ եպիսկոպոս և ոչ քահանայ, ոչ արեղայ և ոչ կրօնաւոր, ոչ իշխանք և ոչ մողովուրդ (լուսանցքի վրայ և ոչ թագաւորք, ոչ սամիկ)։ Իշխանք յարինանի (?) զողոս և յանիքաւ. զատաստանս, կրօնաւորք թողուն զվանք և զանապատ և շրջին ի փողոցս և ի մէջ կանանց։ Ատեն զաղաւթս և զօթամակարգութիւնս, թողուն զկարգս

կրօնաւորութեան և սիրեն զգարս աշխարհի, տալ և առնուլ, զնել և ծաղխել, վարել և վատարակել աւելի քան զաշխարհականս։ Զնետ երթան զովհասոց մարդկան և զայն որսան, որոնն զորոնս տեսական և մեծարանին փրացեալ ի վերայ ընկերաց ասելով թէ ես (լուսանցքի վրայ) զաւտ գիտեմ քան զքեզն) կցուրդ գիտեմ և մեղեդիս և զուք ոչ։ Եւ այսու պատճառաւ պղտորեն զկարգ ժամատեղեաց. լինին և բաղումք ուսումնատեացք, ծոյլք և զատարկաբանք, և ուր ուրեք երեւի ճշմարտութիւն ի մարդիկ։ Զի խափանեցի փառաբանութիւն Աստուծոյ ի մարդկանէ և ոչ երեւի ճշմարիտ և անախտ երկրպագու Քրիստոսի։ Իշխանք մեծապատիւ մուկեալ յանդիւնն և հանապաղ ի գինարբուս զեղեքին։ Վասնորոյ ի շարաշար անտս անկանին և աղտեղի մեզս շաղախին։ Կարգաւորք և կրօնաւորք լինին մարմնաւորք և արծաթաւորք։ Զի կամքն սատանայի յայտմնտէ առնել կատարեցին ի մարդկանէ քան զԱստուծոյն։ Եւ ի ձեռն անարժան քահանայից, որ քահանայազորուն յեկեղեցի, բարկանայ Աստուած ի վերայ աշխարհին։ Վասն զի ահա յանարժանից պատարագի Քրիստոս և անարժանս բաշխի։ Զի քեմքք (զի քահանայք ?) և հեշտաւորք, ազանք և վիճաւորք, հպարտք և փառաւորք պատարագին զՔրիստոս անարժան և պիղծ ձեռաւ։ Յորս ոչ հաճի Աստուած, ալլ մանաւանդ զարշի յայնպիսեացն։ Վասն որոյ զայրանալ և քարկանայ Աստուած ի վերայ այնպիսի պատարագողացն և հաղորդողացն։ Եւ զի թույլանան ի պահոց և յաղթից և պակասի յոյս հաւատացելոց, երկնիցն Աստուծոյ արհամարի և բառնի յոյս և ճշմարիտ հաւատ, յամենայն ազգաց տկարանայ Աստուածապաշտութիւն և զաւրաւայ անհաւատութիւն։ Ատեն զպատուիրանս Աստուծոյ և արհամարին զքան Սուրբ Դրոց։ Ատեն զգրուան սո(ւ)րք և կեղեցւոյ և ծանրանան ի պահոց և աղօթից։ Կուրանայ յԱստուածապաշտութեան և մտանն ընդ լծով ծառայութեան անիծից։ Վասն զի ոչ հաւանին խրատու

Աստուածային բանին արքայ տառապանքաց։ Որպէր անկե ընկալելին ի մեղաց իւրոց և քառաքի գութն և սէր տնկեաց և քարեկանաց։ Մայրենեան բազում ներշնչածք մտանին յեկեղեցին Աստուծոյ ի նաշտընեան տառապանքաց։ Վասն զի թույլանքերին և տկարեանեւ յոտուանին և հաստայ շնորհքին ոչ առնէն։ Այլ կան յիմարեաց և տեղանին յանձնատուութիւն։ Վասն արեւմտեկութեան ալ գաւառաւորն Աստուծոյ փութանայ խափանք յամենայն մտայ և նաշտընեամբ մտանեան վնասարեւն տարարաց և ձեգանարաց։ Վասն զի յիմարեց են ձեգանարք և քանկանէրք և վասն կաշառց թիւցին պատասխան և գործաւեւ արքային։ Երբեմ գերուստ եմանեաց իւրեանց և յանախեմ պարբերեան տեղարեւ և տեղեղէ ի յարբո և ոչ զան ի խառնութեանքին։

Այլ ամենայն յարք յամբիւղեցին ի մարդիկ յարեւմտեղեւ տառաւորք և վնայ նորա և Քրիստոսի մարգարեքին փութք յարեւմտեւ ամէն։

Յիշեալ տնորման թիւս (տնորման տարիներն 7)։ Մասթիւս ձեր ձեր (ձէ՛ր ձէ՛ր Դերմալք)։ (Եր. 391-395)։

— Ցանկ Յայտաւարաց արքայ անկից ալորքեկից։ (Եր. 499-534)։

— Դիւնի ԵՐ. ետմ ևս մանարիւնի ևս խոնարհ թիւն միայնակեաց։ — անգրգիւն ի միասին միայնակեացք առ յոր լերքին, առ յորք և իմաստեայ և նարեարք թուովք և քրիստոսեայ և իմանքան ընդ միմեանս վասն տառքեկութեան եղևոց ի տկարեան։ — Այստեղիկ են իմաստեայն ալորքիկ նարեարք տառքեկութիւնք և խոնարհարք և ալորք յարգաբազմութեան նարք։ Իսկ մեզ արքանին յիշատակի նարք տառքեկութեան, որպէս զի նաւայք ձեանե միայն Յիսուսի Քրիստոսի երեւեկարք, որում ամենայն փութք և պատիւ երկրպարարութիւն նարեարք նարքն և արքայն նարեարք։ (Եր. 555-580)։

— Ուսանելոյն նիւրեմի (լուսանցիկ վրայ) տառացեայ ի բաւն մարգարեին Նզեկիկի) լաղաղս ապաւսարարեան — անկ մարգարեկն ի զեկիկի։ — Անգրգիւս և ի զարգիւս

զարգիւս յանարեւմտեանց իւրոց արքայարք և արապեկ արքայարքին և արքամութիւն, կելով կեցցէ և մի մեղքի ... Արք որ ոչ անկքի տեղեւոյ յարգաբազմութեան և իմաստեայ և վարեկեղի ի խառնութեանց ի ձեան խառնութեան և տառքարարութեան պարգեւաց։ որ փութք պատիւ և ի զանայն նարեարքեւ ի Քրիստոս Յիսուս ի ձէր մեր որում վարեկի փութք յարեւմտեւ ամէն։ (Եր. 540-575)։

— Արքին Կարգի նարգալիսին տառցեայ և վասն կարգանց քի զի՛նց լինի զի՛։

Տ Ուղաղս բարման, որ են ցուցակ։ (Եր. 580-582)։

— Նաւատարգի ԹԻ ևս Մեղեմեղեմ Գ. վկայարարութիւն Բարեւոս նարգալիսին ևս եւից տառեկեաց նարք։ — անարք յարարք բաւանք նարք և երկելարք յԱստուծոյ ... Իսկ մեր քահանայապետք և քահանայք, վարդապետք և սարկաւաղուք ընդ անձանց և ընդ ժողովրդեան որ յանձնեցաւ ի մեզ ի Տեանն Աստուծոյ համար տալոց եմք ի ժամ անկ պատեին Աստուծոյ ի ստակալի աւարն։ (Եր. 585-587)։

— (Առանց խորագրի) — «Այս են եմքն պարգեւն զոր եւս մեզ Քրիստոս տառքին զարտեւարն իւրով» և անյայտ վերջաւորութեամբ։ (Եր. 590-595)։

— Մեկնութիւն սերուն ներսե արաւեայ կարողիկեայ թղթոյն. — «Ձի ամեմայն որ որ տառց ակեկալութեան վարձուց վաստակի լարանի յաշխատութիւնս և անկանի։ Իսկ որ ակն ունիցի վարձուց և այնպիսի յանաւտ վարձուց ոչ երբեք յաղի յաշխատութիւնս»։ Ատոր ալ վերջը անյայտ է։ Երկու էջ ետքը կը կցուի «Աստ սուրբ Նիքոս Լամբրոնացին»։

Եւ զի՛ արդ կարացից եւ զոր ի նաւարարն հնարանդութեան ուղղել, ընդ որս եւ ոչ զնացին» և ուրիշ գրուածներ խառն ի խառն։ (Եր. 596-604)։

— (Եփրեմի Խոս(ւ)րին Ասորոյ գրուածն հատուկապար մը)։

— «Մերկացար ո՛վ մեղաւոր, եւ զգաւամուճան քեզ և վերարկու, միայն

ի չարեացի արտաքսէ ... Եւ արդ զու
ս'ի մեղաւոր որչափ կարողութիւն է քո
մարտիր ընդ դէմ սովորական մեղաց

քոց մեծաւ ազօթիւքս. (Եր. 807-810),
— (Ուրիշ հասակոց մը օտանաւոր
գրուածն մը. —

«Բազում գրոց լեզուաց եղեալ եւ հրմուտ,
ի թարգմանութեանքն քում ոչ գրտանի տուտ,
Շատ շահ երեք առ մեզ և բազում օգուտ.
Մըխիթարիչն մեր այդ օրհնեալ լեզուչ.
Հատին լեզու խօսիս, լեզուաց թարգար,
Տալեան ընդ նրմին յոյժ դարձանաւոր,
Հայոց, Վրաց, Տաճկաց և ըզ պարսկաւոր,
Ո'ի դու իմ նազելի յոյժ փառաւոր:

Իմաստութեամբ եւ լի ամէնքս իմացաք,
Յուցանէ քարոզն քո, որով դմալեցաք,
Աղբիւր եւ անըսպառ և դէտ ընդարձակ,
Շուտով անցեր ի մէնջ ընդ մէջ կարօտ մընացաք:
Ազնո(ւ)ական տոհմ եւ ս'ի իմ սիրական,
Որպէս զԱլէքսանդոսն ի պանդխտութեան,
Յօժար կամօք խոյրեր ըզփառս մեծութեան,
Ո'ի դու աղքատ հոգևով տուն իմաստութեան.
Մի' մտանաւոր դու դիս խնդութիւն հոգևոյս,
Բոյ եմ և ոչ օտար ս'ի աշաքս լոյս,
Ո'ի դու (այս) սըրտիս իմոյ յոյս,
Օգնական քեզ լիցի Տէրըն մեր Յիսուսն: (Եր. 811)

— Այդ տողերուն ամփոփապէս կը ցու-
ռած են նամակի պատճէններ, որոնք
շատ կը գտնուին ձեռագիրներու մէջ:

Այս ձեռագրին մէջ գրուած պատ-
ճէններ ուղղուած են, լուսանցքներու
վրայ նշանակուած անուններու համե-
մատ, վարդապետի, եղբօր, կրօնաւորաց
եւայլն, կը պարունակէ նաեւ զիւ միւ-
րաբարեան և նամակի վերնագիրները:
Վերոյիշեալ ոտանաւոր տողերն ալ
այս նամականիի կը վերաբերին ան-
շուշտ: (Եր. 613-638):

— Նաւասարդի ի ԺԱ. եւ Ոգոստոսի
ի ԻԱ, վկայաբանութիւն սերոյն Յուսիմե-
սի զօրակամիւն. — «Եւ Յուսիմոս հար-
ցեալ զնա թէ զու ս'ի եւ. և եղև ձայն
ի խաչին և ասաց. Եւ եմ Յիսուս Բրիս-
տոս որդին Աստուծոյ, որ զգեցայ մար-
մին և կոչեցայ որդի մարդոյ ... ան-
յայտ վերջնորոշմամբ. ուրիշ խօսե-
ի խառն գրուածներով: (Եր. 844-848):

— Յոսիս Տիրիւիւս իւլիսեւ փայլե-
րիմաստ քիամբ սեանչելիքն փիլոն լեզու-
սանդիւիւ. Եսլ գրեաց պատանմունս Հրե-

ից, գրեաց եւ մեկնութիւնս արարածոցն
եւ վասն վաստակաց երկրի եւ վասն
մտաց արդարոցն ... Երես մը գրուած.
(Եր. 649):

Ձեռագրիս ալ և ալ մասերը, ինչ-
պէս նաեւ լուսանցքները խնդրուած են
խառնափնթոր գրուածներով, կարծես
ամէն ձեռքը հասնողը բան մը գրած է,
ալյազան գրերով և նիւթերով:

Նշանակենք ալ գրուածներուն տե-
ղերը. Երես 7 (Հայր Յսոփեսոս խրատ-
ները) 9-12, 347-348 (Մ. Գրիգորի [Լու-
սաւորչի ?] վրայ ներդրող), 395-396,
425-426, 441, 473, 540, 544-45, 576,
584, 588-589, 611, 643, 650-653:

Այդ խնդրուածներէն հետաքրքրա-
կան է հետեւեալը.

— «Եւ արդ այս է աւուրց պատ-
կերն յղութիւն Եղիսաբեթի յաւուր շու-
րաթու: Աւետիք որոյն Աստուածածնն
յաւուր ԴԵ. ի միմունդն Բրիստոսի յա-
ւուր ԵՇ. ի Մկրտումիւնն յաւուր Կիւ-
րակէի: Խաչելութիւն յաւուր Ուրբա-
թու: Բրիստոսի ծննդեան ամն նահանջ

էք: և ասանաւքն կարենն էք, մկրտու-
թիւն իւնի էք: ևս թաշխութիւն տալենն
էք:

Ա. առ. զէն. է: առ. գրին. թե-
առ. փրկւն. Ե. առ. թոն:

Աստուածաբանութիւնն առ Բազմապիւ-
նիցքաշափութիւնն առ Աղբաղապիւն.
Թուականութիւնն առ Փիւնիկացիւն.
Երաժշտականութիւնն առ Թրակացիւն:

Միպիւս ևս արեւնային աշտպէս գրե-
լիքում պատմագրիս: (Էր. 650)

Միասնական

— Վերսկեցաւ ասիականի գիրքս:
որ բազմաք որոց գրոց ժողովեալ է:
որ կոչի ժողովանիւս. ի յերանելի և ի

ձերունի արեւելիսկեցաւ և իրէսնից թա-
քունապիւս նետն Ընդիտապիւս Աստու-
ծաբանութիւն վարդապետի Ի զուոն
Մեա սուր Դատապետ ի վարչութե
յանինն Յէր Ղազար յնշկիչի լաբեղալիս:
որ Լ. լեւիւրէն Պետարու, ճեւ ձովապա
Կեոցա լանապետի որդան յառնուչ
իւր և յերթեանայ Աստուած սպարանդի
տապից անդամն թերանալս իրան և
իւր ևնայոցն և ևսարին ևնշկիչոց որ-
գին միանին ինքն զմեացի ի միանա-
ցաւ գալստեանն, աւին թփին թիւն և
Ա. ին (— 1733) ի Մեարգաթի Բ. (— 30)
Ինս: — Ղազար վարդապետին փոքր
կոնստան և ինչպիս կրես նն, ևնշկիւս
կրես 1000.

ԹԻԻ 108

Շ Ս Ի Ս Ք Ս Ս Ս Ս

(Վարդան վարդապետ, եւայլն)

Թուորք 876 + 324 = 1200: Մեծութիւն՝
14,4 x 11 ս.մ. երկրան: Տող՝ 30-32:
Նիւթ՝ ոչ շատ հաստ, չկոկորած բաւ-
ական թուղթ: Թերք՝ 12. (— 36). առա-
ջին մասին ինքնանամարներն են
ատոնք, որ կանոնադրապէս նշանակե-
աւած, միւս մասերունը խառն ի խառն
են: Գիր՝ նասր, որ Ա. մասին համար
միտրինակ է, իսկ միւս մասերուն մէջ
տարբեր գրիչներ կան, նոյն իսկ թու-
լորգիր: Առաջին մասին թուր գլուխ-
ներուն սկզբնագիրները վարդապիւր են,
աւրուած գոյներով: Վիսախորհեցներ էր.
1, 104, 308: Լուսանցապարզ՝ Առաջին
մասին թուր գլուխներուն քով: Բայց
յատ զէն ներքեւով գրուած են աշ-
տապագրերը. կիւսաթուաններն աւ թու-
առանգապարզեր: Կատարիւր և զլլապիւր
փորձապարզով (առաջ). ինչպիս նաեւ
սխեռապիւրս գրիւն: Կատարիւր թաղանթ
են, թուրք պատկերապիւրներն. երես 907
[նորմալ պիւրնակի մէջ մասը]-908, 975-
76, Բ. մաս երես 59-64, 86, 101 [մեծ
մասը]-104, 259-260: Գրին անունը չիւ-

րած են (երես 874). բայց յիշատակա-
րանին նայեալով Ա. մասին գրիչն ու
ստացողն է Ղազար վարդապետ, Պետար-
իոյ Տարսիսի գրիչն: Ժամանակ՝ 1745:
Կազմ՝ կաշի-փայտ. գրեթէ քայքայուած
է կազմը և վերջին կազմը կտորած:
Նոնաւութիւնը ապակեանած է ձեռագի-
րը, այնպէս որ թուր գոյներ և թա-
նաքներ իրարու խառնուած են շատ
տեղեր: Իսկ վերջին մասերը ցեցակեր:

Բովանգակութիւն

(Առաջին մաս)

Հաւաքածոյիս Ա. մասը մէկ գրչէ
կաւ է կանոնադրապէս:

— Վարդան(1) Վարդապետի արար-
ւալ երկոյ երկոյն մկնսքիւն. (Էր. 1-78):

— Եւ թիւ Յիթ. (— 106) Յեթնու-
թիւն երկոյ Յրդայ ի Վարդան(1):
գրեանկանէ. ի արեգորայտ և յիմաս-
տուն վարդապետէս: — Էմմա. Յիւ 10
Յ. մասի 1 հա:

Տ. Տեաք ի ձեռնի արեւ որ նստիք ի
վերայ արեւուրդ զիս գրեալ ներքոյ և
արտաքոյ՝ և էր կեցեալ Ը. կեցով: ...

այսպէս պարտ է քառասորեալ⁽¹⁾ պահօք մերկեալ գինն մորթին՝ որ է մեղքն. և նորոգիմք բարի գործօք: Ընդ երկար գրած ե ի Բաղդուղիմէ՝ քառօքն. (Եր. 78-104):

— Յոնաննու Ռոսննցոյ ասացեալ.

— «Մի՛ գ Տէր Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս բան Հօր և Որդի Կուսին. տո՛ւր ինձ անկատարիս, զկատարեալ բանից քոց թարգմանութիւն, զի ի՛նչ եղինք ինձ այս շնորհ, յայտնի լինի ամենազօր կարողութիւն քո՝ հրաշագործեալ ի տկարութեանս իմում: Քանզի յոյժ խոյս են խորհուրդք քո և ես մասնաւոր ծովագնաց, ոչ եւս զօրին միտք իմ անդնդային խորոց քոց լողորդութեան: Վասնորոյ հայցեմ յամենառատ քո՝ զթութեանցդ՝ զի ձեռն տացես ինձ ի լողորդութեանս իմում, որպէս երբեմն Պետրոսի. զի և ես զինք արեան քոյ եմ. ծառայ և որդի ազախնոյ քո: Քաղցր ևս դու Տէր, քաղցրութեամբ քո ուսոյ ինձ: Ազաւեմ, լոյս տուր աշաց իմոց տեսութեան, և կար յիշողականիս իմ հաւաքման ի բուրաստանաց քոց հոգեյարմար: Եւս և զզգացական մասինս իմ արտաբերական. տուր զաննիազ թարգմանութիւն Աստուածային բանիցս առ ի ճաշակ եղբարցս իմ որ նստին յակնիս իսկ երախտն: Եւ զի է՝ ինձ խրախոյս ի սոյն գործառնութենէ սքանչելի քո հրաշագործութիւն, որ զնշին է (գ.) իմարան բնաւին աշխարհայնոցս զերազոյն իսկ կազմեցեր: Եւ՝ ի ձկնորսաց ի մաքսաւորաց և ի մարսաւորաց առաքեալս և նովիս իսկ յորինեցեր: Եւ ես հաւատամ և յուսամ զի դու նոյն իսկ Աստուած և կար ըստ անասուն քո խոտաժանն, աներկբայ եմ զի ի հայցելոս իմ քաշխես, և ի բախելոս իմ քաշաս, և ի խնդրելոս իմ տաս, և առաքես զհոգի քո սուրբ, ստանաս և նորոգես զիս: Ապա ուրեմն ապաւինեալ եմ ի ձեռնաստութիւն Հոգւոյն սրբոյ, ըստ աշնո թէ մի՛ հոգայք եթէ զինչ ամբողջ կամ զինչ խօսեցիք, այլ զոր հոգին Հօր ձերոյ տայցէ ձեզ ի ծամուն յայնմիկ՝ զայն խօսեալէք, ըստ այսմ հրամանի յուսադրեալ եմ ի Հոգին

սուրբ և ի յոմանգակութիւն ներդրմական ազօթից հրաշալի եղբարցս իմ, որ շուրջ առեալ ահամբ հային և խնդրեն՝ յամենառատ խնամոցն Աստուծոյ զինն ձեռնաստութիւն. և ես զարգիկն առեալ զազօթս սրբոցս, զմեծիդ ասեմ զԱնբանի և զձեռակոյտ Իւրայել պարանցդ, ապաւինելով ի Հայր և յՈրդի և ի սուրբ Հոգին, բուն հարկանեմ զթարգմանութենէ առաջի եղեալ մարգարէական բանիս որ ասէ.

— Ի սկզբ Տէր զեկ եւ զՄ. Այլ նախ քան ի մտանել բանիս նախերգարար յարգարեւոյտք զլուսն երկոտսան ... Եւ վասն այնորիկ զիւրու իմացութիւնն և շարժականք կոչին. (Եր. 104-163):

— Յոնաննու Ռոսննցոյ ... ի բան Աւետարանին Յոնաննու, որ ասէ. Ի սկզբանէ էր բանն և բանն էր սոս Աստուած և Աստուած էր բանն: Ամենայն ինչ նովաւ եղեւ և առանց նորա եղեւ և ոչինչ. — «Կանաւորեմ ո՛վ կանաւոր լուսերամից և դասք սերտօթից, սակս տրամարանութեան երկուց հոմանաւաց ... Են և այլ բազում զանազանութիւնք, բայց վասն աւուրս պատշաճի այսքան բաւական լիցիք». (Եր. 164-195): Այս քարոզին սկսուածը — «Մի՛ գ ագրիս կենդանութեան և արմատ անմահութեան Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս» — խորագիրէն յառաջ դրուած է. (Եր. 163):

— Մեծ բաբունապետին Յոնաննու Ռոսննցոյ ասացեալ ի բանն առաքելական որ ասէ. հայեցարուք ընդ առաքեալն և ընդ քանաչապեալսն խոստովանութեան մերոյ ընդ Յիսուս, որ հաւատարիմ է արարչին իւրոյ:

Այլ նախ քան զբանս հետեւեացոր բնական բնութեանց. և ապա յետ այնորիկ ձեռնարկեացուք ի մեկնութիւն բանին: «Մշտաշարժ իմն էութիւն ըստ աննշխմանականի պերճութեան ... զի նովաւ և նախկին մարդկայինս ազգ վերստին եզնեացի առ որ ի սկզբանն: Քանզի ամենայն ինչ եղեւ: Ընդ որում վայելէ փառք պատիւ և զօրութիւն» եւ այլն: Արդ՝ իրաւապէս բանս զկա՛(յ) առջէ. (Եր. 195-212):

— ԻՆՆՑ ԽԱՐՈՒՆԱՎԵՅԻՔԻՆ ՔՈՆԱՆՆՈՒ
Որոհն զոյժ առաջկալ ի բան առօմեկուքն,
առ առն Ստրգով եղև ժու՛ն և ժողովով
յաշտաթիւն մեծեկոյր։ — ԸՆՈ՛Ն ոմն ի
աշտաթիւնն զառաջ իմ տեղաբնակն և
միայն հարկն և թնայեալք յարքին Սա-
տանն ոչ կարեցաւ միայն վախկեղ զի-
յաղման տեղաթիւնն։ . . . Յը և զմեզ
փրկուցի ի յաթառեակոյնիմ հարկն և
արքանիք արտաքն արքայաթիւնն իւ-
րամ, և եմա փառք յաթառեակոյն յաթա-
տեկեց, առէ՛ն։ (Էր. 213-228)։

— Առամեծի ևւ երիցս Էրջանկի
վարձապետին իմով Քովաննու Սրոնեց-
ոյ, առաջկալ ի յաթառեակոյնն հաւակնա-
ւիմուածոյ Տանաթին ևւ զամպակատնն
առաքելական արտալ վանիցն Ստրգի,
առ և զլուսն ևւ արտա Սրոնեայ վիմակի-
ք բանն որ առն։ Յը ի սատար արքա
խրատ։ Յը յերկիրս յաթառ իւրամ։ —
ԸՄԷՐԳԵՐ ասեալոյն զլուսնեայն Սա-
տանն, սփիգրն ասեալն բարեկարգ ար-
սփիգրն ասեալն յարկոյ իւրակաւա-
թիւն։ . . . Եւ սատարով արք զի և Յը
միտաւ իւրապաւ, արք ասեալն և
մեքս։ (Էր. 229-300)։

§ Իսկ յաղագս ևւկիւյց ասացեալ եղև
սակի ի բազմոյ, ի սրբազան առա-
նորդն մեռն աթառապետիւնն Սա-
որ առն Յը ի սատար տէ՛րք Յը յեր-
կիրս յաթառ իւրամ։ . . . և ինչն Յը
ասէք առ հոյք։ Կամք զի առ եւն իցն
ևւ սաշտ ընդ իւ իցնն, զի ասեալն իցն
զփառս իւն Սրամ արքանուարք եղի,
յուք հասանել ի ման վիմակի սրբոյն
ի յուսն Սրով և ընդ արամ։ — (Էր-
280-287)։

— ՍՐԱՆԵԾԻ . . . ՔՈՎԱՆՆՈՒ ՈՐՏ-
ՆԵՐԱՅ, ստորեայ մեկնաթիւն բանին, առ
առն հարկաւն։ Ս՝ ասէք ասեալն
զփառս եղաւ։ — ԸՆԷՐԳՐԵՅԻՔԻՆ թմ
տեղաթիւնն թնայեալ ևւ միայն սաթս
սլառալարով քաշալն և զի Սրոնառովի
վիք արքանուով զլուսնուով։ . . . Անս սա-
տանոյ ի սահման հրեշտակի բացա-
յաշտակ նանաշի համեմատութիւն և
զանազանութիւն հոգւոյ և հրեշտակի։
Եւ այս յաղագս հոգւոյ այսքան բաւա-
կան լիցի և Քրիստոսի փառք յաթա-
տեաւան առէ՛ն։ (Էր. 267-307)։

Գրիգորի տալեկութիւն ևւ առնեծի
տողառնու Սրոնեցոյ, ի բանն որ առն.
Մնաւ ձեզ այսոր փրկիչ օծեալ Տէր ի
քաղաքի . . . ԸՄՐ յարկինն էր օրինա-
կին և խորհրդազգածն ևւկեալութեանց յո-
ւորին, շրածին և հրածինն։ . . . Սակի
ամբիւն ևւ պայծառ հաւատս և զկեղբուկ
յուսոյ անուշահոտ ուղղութեան վարուց
և զմուտ զանապական և զանքակ միա-
ւորութիւն սիրոյ ի Քրիստոս Յիսուս ի
Տէ(ք) մեր որով և ընդ որում հօր
և հոգւոյն . . . Աստանոյ բանն իրաւապէս
առնէ զկայս։ (Էր. 308-319)։

— ԴՐԱՍԱՑ զովեսի սրբոյն Սեփան-
նոսի նախավկային Քրիստոսի — ԸՄՈՒՆՅ
արթնալութեան և բազում զգոյշութեան
պէտք են այնոցիկ, որ յԱՍՏԱՆԱԾԱՅՆՈՅ
և սրբազանից արանց ձեռնարկին զբուստ
զովեսի խոհական մտաց . . . Իսկ տի-
րապանն ազգն Հրէից՝ ոչ եկին միացին
աշեկին դասու, այլ խոտապարանոց
և անխլիփատ սրտի բնտրեցին զմարն և
ստուգապէս թշնամիք գտան Աստուծոյ
ամէն։ (Էր. 319-360)։

— ՔԱՐՈՅ ի բանն . . . ՄԻ՝ համա-
րիք եղի եկի լուծանել զօրէնս կամ
զմարդարէս, այլ լուս։ — ԸՄՄԱՐԵՆ ի
հոգւոյ իմանալոյ և ի մարմնոյ զեղե-
ցիկ է կազմեալ առն ոմն իմաստուն . . .
վասն որոյ ասաց ո՛չ եկի լուծանել զօ-
րէնս կամ զմարդարէս՝ այլ լուս առէ՛ն։
(Էր. 360-379)։

— ՔԱՐՈՅ ի բան անհաւանին որ
առն. Առէ՛ն ասեմ ձեզ, զոր կապէ՛ցէք
(յ)երկրի, ևկեղեցի կապեալ յերկիրն։ —
ԸՄԻ՝ ունելով աղբիւր շրոյ բնութիւն
յովովից և զանազան կենդանեաց զբժշ-
կութիւնն ծարաւոյն շնորհէ . . . և զի
կարի բանն բազմանայ՝ զայստիկ թող-
լով, վասն որոյ սուգ ինչ զպատման
յայտնեցաք։ (Էր. 379-392)։

— ՔԱՐՈՅ ի բանն Մարզ բարի ի
բարի զաննուց սրտի իւրոյ թլխէ դա-
րիւն և մարդ շար . . . — ԸԲԱՅԵՆ նախ
տեղուց բաւ սովորութեան խնդրողաց
թէ յամէն է բանս և առ ո՛վ և վասն
ո՛յք . . . սակայն մեր իւր կաթիլ ի
ծովէ կամ շիթս անձրեւաց առննկալեալ
ի հոգւոյն առ ի զովացուցանել զպառ-

քումն ծարաւոյ սրտից մերոց» . (Էբ. 392-403) :

— Յոնաննու Ռոսնէյոյ Բաշ հոնտօրի եւ աղիւնարան բարոնապետի, առաւել ի բան մարգարէիս որ ասէ . Արդաբութիւն Տեառն ուղիդ է . եւ այլն .— «Բե՛ր յեա ելանելոյ ի դադաթն լեւրանցս Աստուածաբնակ Մինէիի ե Դոբերի, ի ճառագոյթից Աստուածային զեղմնէ (զեղմանէ) յուսաւորեալ . . . ե աշտօրիկ բաւականացեն ի տեսութիւն բանիս, որ ասէ թէ արդարութիւն Տեառն ուղիդ են ե ուրախ ասենն զսիրտս պատուիրանք . (Էբ. 403-431) :

— Նախերգան ի յալլ ձեղէ : Երանելոյ սո(ւ)րբ հօրն մերոյ եւ իկեղեքանչակ Հայաստանեաց Յոնաննու Ռոսնէցոյ մականուն կախեալ ի սերն Աստուծոյ . ի բան մարգարէին, որ ասէ . Անցաք մեք ընդ հուր ե ընդ ջուր : Ե՛ր զնախերգան ասէ Յորոց էին մի ի բազմացն սուրբ քառասունքս թուով ե միասիրտ խորհրդով, զորոց նախագուշակ եղեալ մարգարէն ասէ Աւրենեալ է Աստուած .— «Անցաք մեք ընդ հուր, զորոյ նախ քան զյիշատակելն սրբոց սակաւ ինչ մեկնութիւն ասաջի եղեալ մարգարէական բանիս գիտեցցուք որ ասէ . . . Նոյնպէս ե անդ քեզ աշխ խրախոթեանցն հանգիւցցին մեօք հանգերն ի նոյն ինքն ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում փառք . . . (Էբ. 431-451) :

— Մեծ հոնտօրին Տրաւոյ, ի բան, որ ասէ . Դարձեալ ասեմ թէ երկու ի ձէնք մարտնեցէ վասն ամենայն իրի, զինչ ե խնդր . . . — «Արդ ճշմարտի գիտեմք զի նախ ասաքելոցն խոստացաւ զպարգեւս զայս . . . մանաւանդ թէ ի վարատեալ ե ցրուեալ անդամս իւր յազազս քրիստոնէից մի՛ մնալ ի նոյն որպէս եմքս :

— Նաեւ ինն մեղապարտ զժողո՛ւ հանել զիս ի կամաց իմոց ե հաստատել ի կամս իւր ե ի հրամանս արարչին իմո՛(յ) զնալ առողջ հոգւովս . (Էբ. 452-464) :

— Լուծուցն Սանմանաց .— Օգնեա՛ Յիսուս, — Որք միանգամ իմաստութեան ցանկան, լծ . Ոչ որպէս զուք կարծէք

ոչ զոչ իմաստութիւն ե ոչ էակացեալ . . . վասն որոյ ե հաւաքէ՛ որ զտանէ զգեւրագոյնանս . (Էբ. 464-490) :

— Մեկնութիւն բանից Դուրի փիլիսոփայի, որ է ի կատարմն նորին անի, որ վասն անմահացն իմաստութեան, ասացեալ Ներսիսի՝ Եղոր կարողիկոսի Հայոց Դրիգորի, ի խնդրոյ ուրմն սիրօղի իմաստութեան . «Զխնդիր հոգեւորական հաւատով ե սիրով հայցողաց պարտ է տալ յոժարութեամբ ըստ հրամանին Տեառն թէ ամենայն որ խնդրէ ի քնտո՛ւր . . . Ոչ որ ըստ բնութեան զործելով մեղանչէ : Եթէ բնութեամբ է, ասէ, շարն առ որս ասեն շին ընդ մեղադրութեամբ կամ ընդ պատժօք, որք ունին զնա . քանզի զոր բնութիւն պահանջէ ե զործէ որ զհարկաւոր կերտն, ոչ մեղանչէ որպէս ուսուին» . (Էբ. 490-499) :

— Քառոց ննջման ամենաբերուիյ Աստուածածնին եւ միշտ կուսին Մարիամու, ի բան . Տեսի թագուհի մի զգեցեալ զարեգակ ե զլուսինն ի ներքոյ ստից նորա, ե ի վերայ զլիսոյ նորա պապ յաստեղաց երկոտասանից .— Օգնեալ ինն Յիսուս — «Եկեղեցի սուրբ պատկեր է Աստուածային փառացն, յորում զանձք Աստուածային իմաստութեանն ե գիտութեանն ամբարեալ կան . . . Եւ զմեզ արժանի արասցէ Քրիստոս տեսանել զքեզ յանդուգական փառսն ե ընդ քեզ երգել զորհուրէիս ե զփառս Հօր ե Որդւոյ ե Հոգւոյն սրբոյ, աշխ ե միշտ» . (Էբ. 499-525) :

— Տաւառոստիքին ի Լազարանոյ Դանդ Աստուծոյ, զոր առաւել ի ան(ւ)րբ վաղագոյնն մեւ Մարգարէս, անմիշտ սրբոյն Դրիգորի Զաքարիայոյն մեղովոյ յուծեմն Լազար չնչիմ բաւասիրէ .

Եւ ընտելոցին իրկուս ե արգիւն վիճակ ե Ե՛լ վիճակի Մատաթեա՛ ե համարեցան ընդ մեռտաւանս .— «Յերիս կնքպի վիճակ բաժանեաց Մատեւ, որպէս ասէ ի գիրս Հին Կտակացն . . . ե յորժամ արիւնն դադարի է՛ մահ նորա, անշարժ ե մարգարէս . (Էբ. 525-538) :

— Եւ ի կատարել աւարցն Պենտեկոստէիցն էին ամենեքեան ի միա-

սին, և եղև յանկարծակի հնչիւն երկնից — «Ո՛ր դալ Հոգւոյն սրբոյ արժանացեալքն հանդիսացին: Իսկ ևս որ զառաձեալս եմ մեղօք զիս՝րդ համարձակեցայց խօսիլ փառն աշխ, որում ոչ հանդիպմն ... և ի փորձութենէ և ի սպառնալեաց զհենոյն ազատեացէ զմեզ և երկինց արքայութեան ժառանգորդս արասցէ շնորհօք և մարդասիրութեամբ Տեառն մերոյ և փրկէ ... (Եր. 530-571):

— Եւ եղև արտունջ Յունաց առ Հերբայեցիսն զի անար ... լինի ի սեղան աշրիք նոցալ. առէ Պետրոս ո՛չ է պարտ թողուլ զբանն և պաշտել զսեղանն — «Ի վերայ բանին այսորիկ զիտելի է զլուխս վեց ... կամ աւելի եկեր: Այս առ չորրորդ զլուխն» (Եր. 571-575):

— Սեփաննոս այր լի շնորհօք և զօրութեամբ, առէր նշան ևս արախսս. յաբանս ոմանք ի ժողովրդեանն, որ կուէր Լիբեա՝ և Կիրս՝ և Ալէքսան՝ զի՛նհի ընդ Ստեփաննոսի — «Ո՛ր հանդէս սոնաւսերացն մտեալ պատրաստութիւն զոյ առնել ... այլ ապաշխարութեամբ սրբիլ ի մեղաց, և արժանի լիցուք տալ փառս ընդ Հոր իւրոյ անկողնականին և փառակցի հոգւոյն ճշմարտի, այժմ և միշտ և յա՛ն» (Եր. 575-595):

— Բայց Սօդոս փառապար էր ևկեղեցւոյն, տունս տունս մտանէր քարշէր զարս և զկանայս, որ և առեալ թուղթ առ քահանայապետն ի դատ — «ՅԱստուածային զիրք առանց ծածկութեան զամենեցուն բարս զրէ ... Այլ է՛ր թեբա՛հաւատ ասելն Պետրոսի ի Տեառնէ. զի զեռ բերանովն միայն խոստովանէր» (Եր. 595-602):

— Եւ ևս Պօղոս ընդ աշակերտսն մտանել յերուսաղէմ համարձակեալ յանուն Տեառն խօսէր. և խօսէր ընդ յոյնս իջեալ: — «Մանգի ամենայն բարիք պարգեւեցան մեզ ի Քրիստոսէ ... Եւ ապա զի բազում շարժարանս կրեաց աւելի քան զնոսա: Վասնորոյ և աւելի զրեցին» (Եր. 602-625):

— Մարթան յանուրեւանս անարձակ ար վերադարձն ի անարձակութիւն մարմնացեալ բանին ... Այստեղիկ

բանք ևս յառաջարանի, զոր արարեալ է Եւթադի» (Եր. 625-641):

— Նորին Մարթա վարդապետի ի մկեմութենէն Յոնաննու Ոսկերիւսանին կարճաօք — «Զի՛նչ է պատճառն որ յամենայն զիրս, որ վարդապետաց է արարեալ, զրեալ է թէ երանելոյն տ(ւ)րք հօրն կամ Գրիգորի ... վասն որոյ փոխեցուք զվարս զի մի՛ զարշատեսակ լինելով զարտմութիւն յաւիտեանց տեսցուք, այլ զեղեցկացեալ անճառ պատկօք փառս առաքեցուք հօր և որդւոյ և հոգւոյն սրբոյ» (Եր. 640-673):

— Այլ առջիք զգօրութիւն ի հասանել հոգւոյն սրբոյ ի վերայ ձեռ և եղիջիք ինձ վկայք յերուսաղէմ և ի Շամրին. մինչև խօսել նոցա վերացաւ և ամպն — «Հարցաքննելի է թէ զի՛նչ զօրութիւն ես առաքելոցն ... և զուք հնազանդ լերուք Մովսէսի որդէս և ինձ» (Եր. 673-679):

— Ապա զարձան յերուսաղէմ անուանեալ լեռնէն Զիթնեայ, որ է մերձ յերուսաղէմ քաղաքին, անապարհին. և իրբու մտին ելին ի վերնատունն ուր վասքն իսկ էին — «Նախ քան զտեսութիւն բանից զիտելի է թէ վասն է՛ր յետ համարձման փութով հրեշտակք երեւեցան ... որով և մեք արժանի լիցուք յետ վճարման կենցաղոյս ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր, որում վայելէ փառք ... (Եր. 679-699):

— Քառօր ի բան անեսարանին որ առէ Մի՛նչէք, արիք կացէք յաղօթս, զի մի՛ մտանիցէք ի փորձութիւն, Ղուկա — «Այլ նախ պարտ է զիտել զի քունն չորս եղանակս ասի, երկուքն բարի է և երկուքն չար ... այլ բազումք ևս որ ոչ կամին ի տունս իւրեանց խօսող ևս պահել զի մի՛ զարթիցեն ի քնոյ, աշինքն՝ զճարտար վարդապետն, որ կու յանդիմանէ ո՛չ ընդ ունին, այլ զայն, որ երեսպաշտ է և առ աշու՛ղ զովէ, պահեն» (Եր. 700-707):

§ «Եւթէ օք ի մարդկային բնութենէ մաքրեցաւ և ի ձեռն առաքելութեան յԱստուած հպեցաւ ... իսկ զմարդա-

բէնս զոր կատարեաց զնոցա բանս կատարեալս անօրէնութեամբն իւրով որպէս ասէր ի խաչին. Ամենայն ինչ կատարեալ է»։ (Եր. 707-723)։

— Պատեալ յարութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, բանիս որ առնեքեւ. «Եւ անա շարժումն մեծ եղեւ. զի հրեշտակ Տեառն իջեալ յերկնից մատուցեալ ի բաց թաւալեցոյց զվէմն ի դրանց անտի և նստէր ի վերայ։ Ասէ ուրեմն ի բանս իւր ի թուղթն որ առ Հոսիայեցիսն երանելին Պօղոս ... Իբր զի մի՝ եկեալքն անպատասխանի մեռացեն — Ո՛ր զթշուաքեալս մեզոք և զախմարս ի գծողաց, ազաւեմ յիշել ի Տէր (Եր. 723-734)։

— Ասացեալ յազգս հայրապետաց օտնից եւ սրբոյն Յովորայ Մծբնայ հայրապետին, ի բան որ ասէ. Եւ եմ հովիւն քաջ — «Եւ եմ հովիւն քաջ և քաջ հովիւն նման ինչ զնէ զանձն ի վերայ ոչխարաց ... և առաւել քան զսոսա նմանեցաւ. համարիտ հովիւն Քրիստոսի սուրբ հայրապետս։ Յազգս որոյ ասէ՝ Հովիւ քաջ զանձն իւր զնէ ի վերայ ոչխարաց»։ (Եր. 734-741)։

— Քարոզ վասն կատարածի. Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս ասէ՝ Վարդապետի յետ նեղութեան աւուրցն այնոցիկ արեգակն իսաւարեացի և լուսինն ոչ տացէ զլոյս իւր և աստեղք յերկնից անկցին. — «Արդ զոր օրինակ թագաւորք, որ հանդերձեալ է առ պատերազմ երթալ ... նոյնպէս և ի պատիւ ստեղծելի, մեծափառ և հրաշալի ստեղծու է՝ իմանալի և հրաշալի և զանազան խորհուրդս յորում ասէ աւետարանիչն»։ (Եր. 741-751)։

— Քարոզ յարութեան ի բան, որ ասէ. ի գիշերի համարարնի զձե ... — «Բեր նախ տեսցուք թէ ընդէ՞ր ի գիշերի ասէ համարարնէք զձեռս ձեր ի սրբութիւն ... Այլ ի լրման բանին զմիտս և զգիտս ի վեր համարարեցուք ըստ մարգարէին առ բարձրեալն Աստուած և օրհնութեամբ հանդերձ աւարտումն արասցուք, ամէն»։ (Եր. 751-757)։

— Տեւմ մեր Յիսուս Քրիստոս ասէ. Այնպէս ուրախութիւն եղիցի. — «Ծա-

նուցումն լիցի Աստուածախորութեանք ձերում, զի այնչափ մեծ և պատուական է ապաշխարութիւն, որ հրեշտակք ի յերկինս սուն առնեն ուրախութեամբ ... զի և նոցին խրատովն հեռացեալ ամենայն շար գնացից արժանաւոր զործով փառաւորեցուք»։ (Եր. 757-777)։

— Հիմզեաբքի օր կարգալ Զ(Յ)ովնանու. մի փոխն այսօր կարգա՞ եւ միւսն վաղիւն բաժ պառանի աւուրն։ Մրանկոյն Անանիայի Հայոց վարդապետի. խորհուրդ Յովնանու վարդապետի — «Յազգս Յովնանու հակիրճ և համոզուտ բանի(ւ)ք անցցուք բացառյալսն զնա զձածկեալ խորհուրդն, որ ի նմա ... զի միաբանութեամբ ի մի բերան փառաւորեցուք զՀայր և զՄիջի և զսո(ւ)րբ զՀոյին, ամէն»։ (Եր. 777-788)։

— Մազգս պահեց. արարեալ ետաւ մեծ բարունակութիւն Յովնանու ի բանն, որ ասէ. Պահեալ զքառ(ա)սուն տիւ և զքառ(ա)սուն գիշեր, ապա՞ քաղցեաւ. — «Վասն մեզաց լինելոյ մեզ գիտելի է, զի ամենայն մեզք շորս աստիճան ունի ... որպէս ասէ թէ բարձեալ բերէք ի վերայ ուսաց և թէ իջեցէք ի գետնի ոչ շարժեցին. այսքան առ աշս»։ (Եր. 788-816)։

§ «Պիււտ պարու ներսունից և շտեմարան անբաւ խորոցն իմաստից, զերանանար ի նորս արհեստից և բարձրախոհ ի ճանս վիպասանից, պետ պանծալի և բարուն հրաշալի, հայր հոգեւոր և բազմբարխտ նազելի, բարունապետ բոլոր հայկազնեան ազգի, սուրբ Քրիզոր Լուսաւորչին զաւագի մեծ վարդապետ Դեղդ Բաբունի, իր և անուն մակարեալ և շնորհի, երթակայացեալ զոյնդի և ընդ մակագոյնի, և մակեղաուն եղուտ նուշակի, ոչ բայի. բազարեցեղ, այլ մակբայիւ շարալրոցել։ Իսկագոյն իսկութեամբ և վեհանկար ճախութեամբ, ընդ որում ներգաշնակեք լրոյն ընկալցին և զՅիսուսաւանդն Հոյն միացումն հոգւոյ ի սրբոյ հոգւոյն, պարզեալ եօթանց գերագոյն. իսկ այս առաքի՛ առ մեծ վարդան Հայոց լուսաւորելի և թէ ուստի՛ արքեպ, ի նուստս և ի ներգեւեալ ողոյ Սեփան-

նոս Լալուկ վարդապետ. Ըիք ունամ մակագրեալ քանին զեղերեալ որ ի ստորաբառն ժամու ե ժամանել ստուերոյ՝ պետ անպիտանացեալ և լոյս խաւարեալ, աղ անհամացեալ և համեմիչ յորջորջեալ, և այս առ ի չորսէ զոյժի, կամ բարձրագոյն տար զոյժի, որպէս ի նոսմ գիշերի գտեալ փայլելոյ փայտի կամ շողաքնիկն զեռնոյ փո(ս)սո(ւ)ոսայ (յ)որջորջելոյ և այս յերաւի ստորաւնք և ոչ տարազնու եղերանք: Այլ և զբարձր հրամանք մեծ բարունակեալն նամակն ընկալայ ի վերայ գլխին հոգւոյ (հոգոյ?) հաստար յետին աշակերտս բանին կենաց, և զԱստուծոյ զոհացայ» (հր. 816-817):

— Սուրբ հօրն մերոյ Տեառն Ներսիսի հայրապետին. աբաբայ մեկնութիւն վասն (Տասն ?) խորհնացն սբոյ անթարանին Տեառն. (հր. 817-827):— Հրատարակեալ Մեկն. Ս. Անթարանին, արքա Մաթթեոսի տպ. Կ. Պոլիս 1825, Հասան Փաշայ խան. հր. 5-12:

— (Այբուբենական ցանկ նիւթոց). (հր. 829-867):

— Յառաջարկութիւն վեցօրեայ զօրոնց Աստուծոյ. Մթանելի և զհե. պիտութիւն քո, ասէ, սաղմոսերգուն. «Ասան վարդապետքն թէ մարդն է բաղարեալ ի հոգւոյ և ի մարմնոյ ... վասն աշտորիկ ի զանազան մեկնութեանց սրբոց հաւաքեցի զսակաւ բանս զաշտորիկ և կարգեցի ի մի, ի փառս Աստուծոյ և ի յօգուտ ուղղափառաց եկեղեցւոյ» (հր. 868-872):

Յիշատակարան

Փառք ... որպէս յետինս բանասիրաց, որ թէպէտ ոչ եմ ձգեալ առ իս գործածութան սուրբ Հոգին, որոյ սիրտփն վառեալ կարիքի ժնշտ բաղձալ յԱստուածաշնորհ: (Զի բոս իմաստունոյն Հօւր ցուրտ շիջուցանէ զհօր) սակայն զանաւորանին այսմիկ Աստուածաշնորհ և ծաղկաւալ բուրաստանին երկնաշնորհ, սրբոյ պատուական տառիս, ի վաղուց հետէ և ի կանոնի ժամանակէ՝ մեծաւ փափաքմամբ բաղձայի: Որոյ վասն ի պատահել պատշաճաւոր ամանակի յօթարեցայ զգործ երկս յառաջացուցա-

նել. թէպէտ ի վեր էր քան զկարն իմ ծանրութիւն և զժուարտութիւն գործոյն: Բայց ազօթիւք և օղնականութեամբ սրբոց Յակոբեանց առաքելոց, որդւոյն Զեբեթեալ և եղբորսեանս արգարոյն, և օրհնութեամբ արժանաժողով պատրիարքի Բեթսեսանիոս արքուոյս Արտաղիմայ, Տեառն Դրիգոր՝ երկու երանեալ հայրապետի, հասուցաք Աստուծոյ յաւարտ՝ և ի կատարումն. և այն կուռն Հանին և յօղնակիր աշխատութեամբ: Որ և զոյժով քարգեանս ի սուրբ յԱստուածակոխ քաղաքին յերեսաղէմ և ընդ հոգեանս զերանշույն արժողոյս սրբոց Յակոբեանց, և առ ոսոս վերոյիշեալ սրբազան պատրիարքի, որ մահաւանդ ինձ հիքոյս կրկին երախտաւոր է, որ և կրկնակի կենօք հատուցել Տէր Աստուած վարան բարեաց ի հոգին և ի մարմնիս իւր: Եւ որպէս ի կենսոս այս՝ զարգարեալ է կրկնակի իմաստութեամբ տեսականաւն ասեմ և զօրծնականաւն, և պայծառացուցեալ համայն մասամբ առաքինութեան՝ յոյնպէս և ի հանդերձելուով զարգարեանց և պայծառացուցել Աստուածային լուստփ զհոգին իւր և զհոգին ծնողաց իւրոց: Այլիւ՝ որ մեզ երախտաւորք են, և հարազատ եղբարք զոյժով մեր խղճութեան միխթարիչք և սփոփիչք, և զգաղաքար զրոցս անյապաղ շնորհելով, սերտ և անթերի օրբով, զօրոց համայնից ինքն վարձատրողն Քրիստոս, վարձատրեսցէ յաւիտենական կենօք և անվախճան ուրախութեամբ: Այլ և զիս զանարժանս թերեւս արժանին արասցէ Աստուած իւր անչափ գթութեամբն, որ ոչ անկաւ աշխատանս կրեցի. թի զօրինակ գրեյս զանկնի և թի ի մեզ իւրաքանչիւր օրինակաց բանս օրոնկն, և զհամեղալոյն և զօրաւորն նշանակելն, Խողիով և անխոնջ սննդութեամբ ընթեռելով զամենեւեմ. ևս առաւել զցանկն այբութիցն համարով անկն, որ կարնկն իւր թի ի փանափ և անխմաս մտաց իմոց և թի անգօք մարմնոյս կարողութեան կողմանէ. միայն թէ ինքն ամենեցունց բարեաց յաջողողն Աստուած՝ յաջողեաց և ինձ առ ի յաւարտ գործոյս հասանել: Զի ես Ղազար իբր վարդապետս ի Կեստան

զատակնն և ի զիւղեն Տարսիսայտս զոլալ, Զսապալ(յ) զվիւրս զայտ, տալով ցոյն ի վաշխումն յանձին և ի միտիւնայտս թիւն նպաստ թնայ, զի ըստ աշխատանաց իմոց վաշխեցից անյազ նաշանմամբ, Բանկի կատի յոլով ժամանակս զկզեւեցայ ի վերայ նպակից մասնին մինչ ի նկերն թի սակս օրինակաց զոնցմանն և թէ ի մեջ նոցանց զպիսանիսն ծաղկադղին և կամ զցանկն ի միաժառ շառունակն, Վասն որոյ նրեաւ ի զհանրի հոգեալ զկնի անցման իմոյ և զհանդիպողսց զգերափառ Նարսի և զանձապատի զհշտարաց ի յընթեանունն և նր և կամ օրինակէն, լիւնցնէ զվերո լիւնայ զսապայ սո(յ)բ զգոյս զՎազոս անաման վաղայակաւ և զձնողս իմ հանգուցեայ զՊոլիսանսն և զԻսլիլզանն և թնգ հասին զձողխառն սրկեակն իմ նպակակից զվարաց Զախան օր հանգեալս և ձմանկ ի Քրիստոս և ալ զկադ աղեղայտսն, օր միւս ի յօտարաթիւն լնդ իս զկեւեթի Ըս զոս յիշողք՝ յիշեալ լիւնի՛՛՛ ի Քրիստոս լիւնաւան լիւնի ի միաժառ զսրտանուն իրոյս ամէն:

Նաշամ թոռոջս և զեւ ծրեայ,
Դրն զրքոյս անարտ հասեայ,
Որ ևնի սողիցցու կալ, զասեայ,
Ներ նրկ յառջ առդից յարեայ:

Մանկն ի ըսց ստոյ մերեալ՝
Մեկին մտաք մէն մի յեցեալ,
Զերկէ մէնին յանձնդ պահեալ,
Ըզմար զտոյն ընդ մէջ կոցեալ,
Քեթիւնայտն միադրեալ,
Ըս ի յանկն յամ նրաքեալ,
Քիւնս նապեւ անկեաւ արք՝
Թիս մասնին անկոտոր զոլ:

Նաւս յիշեցէ ի Տէր զգծոց սորին
զՔրտանն և զայտ և անկոտոր
չորսց վասն պատկանոց և յարարս,
Թեան զրաւ, զի կար մեր աշտանն ի
և արեւմտեւ աշտանն իրա:

— Յարցիք զրէ զրտան ի թուսկանք
սԽՈՂԴ ինս (= 1745):

Նապար վարդապետին ալ կիւրք
կոնստան և նրեա 172 և 173, որուն վրայ
կը կոչուցուր ՝ սԽՈՂԴ: Նապար վարդապետս:

Ներհոգ մաս:

Ճեւագոյն առ ժառ ոչ միայն
տարբեր գրիչներու արդիւնք է, ալ
մանաւանջ տարբեր ձեւագիրներով հան-
ուած թերթերու ալ կը թոճանդակէ:

— Յաղպա վնային դատաստանք,
Վնային դատաստանն լիւնի ստեղծայ, զի
նապակակից դատաստանն Պատան արան
քաղց ողորմութեան — «Ճեւագոյն նաւա-
վարքն զկնի նաւելոյ ի քաղում ամրոս
և յամն ի վերայ» աղաքի նախն ամ-
կիւնեալ, կոտորեալ թէ վերջնս ան-
մանն և նրքն անկոտոր ի վերանս,
ձիւս ուն, որք ի նպագոյն անկեալն, և
ի աղագոյն ծնոյր ծնայիլ ինչոյն ներ-
փակէ մէն ծայն, անդ տեկեցին զերկու
որեւ ի յաշտին նրեա ... վասն որոյ
թիւ սոլ(յ)քն Պատանուս գրեաց զայն
զհոգեցիկ վնին ըստ յառանգեալ ըս-
նի, սեղանայ զվեղ իւր յայցէ և
աղաւանջ դատաստանն աղայիտարս
թեամբ կանխիցէ. (նր. 1-22):

— Քաղց վնային լիւնի
Պատանածնին ի բանս, Բաղում զսեւ
ստեղն մե — «Յնայտանեմքն
Պատանապետն արքային Պաշտին,
ար վասն մեծութեան և աստուծոյն
կուսին ի վերայ ամենայն կանանց
եռոս յառաջագոյն ... երանելի ստեղծ
կուսին որ արքունեանէր զարքայն կու-
սանին, որ է արեւմայ յաշտանս յու-
ստեանից ամէն» (նր. 22-32):

— Ձեակոր վաղապակս արտող բա-
ցիս լիւնցնէ ի Ջեւ և զվճալս սորին:

Ջ Վասն էր Քրիստոս իսկիւ մե-
տաւ և ոչ ալլով մեւամար ... (նր.
32-33):

— Քարոզ սո(յ)բ իսպիկ, ի բան
Սողոմոնի, օր ան, փայտ կեւաց է,—
մերեւիլ է զք կեանք փայտին յերթ
զիւս նրեւեցաւ ... զի տեանն ու որն
նախիկն մին և և ալս անբաժանելի է
ի նմանէ յախտեան նր. 33-11):

Ձեակոր վաղապակս լիւնայ:

— Մաքրեալ Խաղց իսպիկ ի բան
Քարեւ արքայն զէր Պատան մեր
երկիրայ ... — ԸՔ վերայ ալս ըս-
նիս տեսանելի է մեղ ժ. զյոխս ...
մ. զի աշտ ըստմար են, և ալլիւնայ:

և գլխավորապես ամենաշինքը, որ է՝ սրբնեայ յառնաժամանակաց յառնանկեց, ամեն (հր. 188-189)։

— Լամբրոնացւոյն լեկնութիւն տեւունական լաղօքն, զոր աղօքն ժողովուրդն. — «(Հ)այր մեր որ յերկինց ես, գնատուածային յաղօթն ի փրկչէն մեր աւանդեալ ... փրկիչ որ գփրկութիւն տաւցիք ինպիսի յայտնից զսոց թախտեմք. փրկեալ զմեզ զպիտեայքս որ տալին, որ ես սրբնեայ յառնաժամանակաց յառնաժամանկեամբ տուարք և արմատաւ զայն պատար(ա)ղծցաց զքեզ Քրիստոս, զիմեա և ողորմեալ» (հր. 188-189)։

— (Լեկնութիւն խորհրդական աղօքնցն, զոր ընդ Կաթողիքեան Բանանայն մատուցանեալ. — «... Կարգաւորեալն և Կարգ աղօքնութեան գնեմամբ զքեզ ... և ընտանեաց ի պաշտօնեան յորմամբ փայլէ յառնակեց Երես խաչքն» (հր. 213-214)։

— Քուխք մասն կարգաց Եկեղեցոյ ևս ժամուցս, զոր տառնեայ և Կառնի վարդապետ ի խղիղոյ վարդապետաց Սրբնեայ ևս տառնեայց վարդապետ Սրբնեայն Կրօնաւորաց — «Յիմատայնք և զօրնք Կառնեայ մեր ինպիսի՝ ընկալայ և գիտայք զմատուցել իմաստ մասց և տկար այն Կառնեայ և գիտայք զմատուցել իմաստ մասց մեր Կառնեայ մերոցն ... Յի մայրն ոչ միայն զիմատեան զքեզն յաղօթիցն այլ և ողորմեայ զքեզն ողորմաւ լինին, յորոց միջին Կառնեայն, յորոց ցերեպեայն զմեզ Քրիստոս Կառնեայ մեր և եմա փայլ յառնաժամանակացն» (հր. 214-215)։

— Յազազս սո(ւ)ր իսպին Քրիստոսի ին սոպիսի փայլն իմեա (հր. 223-227)։

— Յազազս ընդ(ւ)ր ի Լեւոյ Գաղղարայի կանցաւ Քրիստոս իսպիլ (հր. 227-236)։

— Յազազս կեռպին որոյ խաչեաց Քրիստոս Յերն մեր (հր. 230-235)։

— Յազազս ին սաղգունեայ զեռեայ մանն պահպանի ի հրեշտակաց (հր. 235-237)։

— Յազազս փայլայ ևս պաշտօնեայ իման սրբազունեայ զեռեայմանն Քրիստոսի (հր. 237-242)։

— Յազազս քաղմանն Քրիստոսի (հր. 242-246)։

— Գրիգորի առականքի եռամեկն Սրբնեայ Սրբնեայն, տառնքիւն մարգարէին տառն. վարդ ճեպսն ի վերայ իմ վասն որոյ — «(Տ)եաւանոցն վեհերեւակ տեւալքեամբ ի քնարար յորմատեան, գիտաւորաբանայ բարեքոյութեամբ ... զի ինքն ծագէ ի սիրտս մեր զբարեխօսն լինել յաղօթն, աշխնքն զայն խնդրել որ ինչ յ փոստ Կառնեայն գա (հր. 247-259)։

— Բանն պիտանիմ. — «Մարդ լցան աւուրք սրբութեան նորա բառ սրբնացն Մովսէսի ամին զՅիսուս յերուսաղէմ Կառնեայ իմաստացաւ որդոցն Բարաշէլի ... Եւ արդարքն ի կեանս յառնաժամանակացն վասն ողորմութեանն» (հր. 261-268)։

— Քարեզ ողորմութեան, Եղերոյն զիմած որպէս և հայրն — «Յմատնեայն արարածս զոր առեղծ Կառնեայն, բարի և ոգտակար արար, ետես և ահայ բարի են յոյժ ... որ անողորմ դատաւան լինելոց է, որոց փրկեացէ և ազաւորեց զամենքն Կառնեայնայ իմայն Կառնեայն զիմայն վարդապետ ամեն ՌՈՄԸ. (= 1703) թվին, Մայիսի Ժ. (= 10)»։

— Յալլիկ Կաթող մասն յառնեան ի բանն Կառնեայն, Սրբնեայն յորմատ մեր և երեւեպս Սրբնեայն — «Սեր մեր Սրբնեայն Քրիստոս, յորմամբ եր աշխարհս Կրիստոս Կառնեայն, հր. 271»։

— ... Արդ աշտրիկ բաւականացի առ ի մէնջ ի տեսութիւն բանիս Եւթմ զարնուցուց զմակոյք լեզուիս մեր ի բանս յորդորական շարմել զԵրթունս մեր յարնաբանութիւն ... ի վեր քան զարմանն առողջ մարմնով թէպէտ տկար և տարտամ նոցով. (հր. 275-296)։

§ Առն Զերանիմոս եւայն քանի մը տող գրուած մը։

— Համեմատութիւն առեգական ընդ ամենասո(ւ)ր Երրորդութիւնն. — «Առաջին մի է արեգակ, որ լուսաւորէ զորոյր զարարածս ... ընդ աշմէ Հոր Երեսայն, թէպէտ ոչ գլուխ, այլ մարմին յոգեցայ» (հր. 297-298)։

§ Այժմ ժամանակ մեր՝ յաւարտ և ի կատարումն իմարձանութեան առաջի արկեալ մարդարհական քանին ըստ

կարի և քստ շափու հիշեալ և անգործ մերոյ իմաստիւքս ... և այլ կցկուտը գրուածնէր. (Էր. 299-324):

Քիֆ 109

ԳԱՆՁ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ

Խուրդի՝ 656 երես: Մեծութիւն՝ 20,7 x 13,2 ս.մ.: Մեծութիւն գրութեան՝ 14,5 x 6 ս.մ.: Կապ՝ թւ. Քիւրդի 656: 1-17-ը նիւթ՝ բարակ: Նվազած քանակով քնուցքն: Պէ՛ն նախապէսգործ: Թերեւս ինքնագործն էր գրչին: Գտնուել է Մանգու ձկն ձր. ձկնակն և պարսկականէր: Փառք մանկ-յրիշ՝ Էդուարդ Միքայելեան: Ժամանակ՝ 1884: Կապ՝ կաշեմուր: Գործարարն անգղացոյց: Թերեւս յապարկաւոր է նկատուիր. բայց զնքերը սխառն են մեղմունքի: Մասշին երգի: Փառքիստն այլ չիքէ հիշու եւսյն: Եր. կաշեմուր:

Մասնակու է՝

Գանձ վարդապետութեան Քրիստոսի

Մեծանայ յերթւոր հասարդ:

Ա. հասարդ հրեւ 1-853:

Բ. հասարդ հրեւ 635-643:

Քիւսակաւաւն

Ի փոքու հեռակ և նամակալիւն տեղեկէքն. ի պատկառան մարդեկէր: Կուտակէն. ի պատկ. նամակաւոր: Գրով գրուցն. ի մանգանգլիւն առաջնորդիս իմոյ նկայալ: Մարտիոսին այլ ժամանակն ուրանալուն գտնուելու: Եւ ի պատկառանգլիւն մերոյ ժողով. զողագն կարգիս. ի ուր հղարարակցու թեան ուսումնասիրաց. ի թվին մարմնեղեալ քանին 1604, ԻՌԵԴ. Մարտի

Քիւ. 1-17: Եւ անկէպէս նկայալ: Մարտիոսին. Աստուածաբան վարդապետ ի կուտակ. Փառքաւոր. ազգաւ ուրանալի. ի նկային Պարկեղայ, որ ի գտնութն նամակալիւն. նմայ մանգ. պարկեղ յոգ. առաւ. անկուտ նմայ գրչին. որ կուց ԳԱՆՁ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՔՐԻՍՏՈՍԻ. ի բարբառոյ ձուանկաց վոխակեւեղի ի հայր. ի վիպաւորալի Մարտանէս ի վանս մեծնայն աբղայ:

Քիւ՝ այլ և զմարդաւոր յերկրաց. որ թիւ նամակութեան գտնու. լին մի Խուրդի չէր. այլ զանգլիւն մանգ ժամ նարկաւորութեան նիւթոց. զգն. յոգութեան չէրոյ ժամ կուտակն առաւորալի. քանկուցլիւն նմայ ժամ ուղի պատկառանքեան իմոյ առ. մարդաւոր ուր. և որ թիւ պատկառ պատկառալի. ի քարակիւն զոյլն և յերկրի յեկու. և զիս յապիւն զս յիւնա՝, առկն. (Էրես 642-643):

Քիւսակաւորալի կը յաշիւքն նիւն թերու ցանկը (Էր. 641-653):

— Քիւսայր պատն պարկաւորիւն. բն կուտակ ինքնին կըրոյ:

— Է. Քիւսակն է ուր է Գանձ Կարդապետութեան Քրիստոսի մեծ ձուտ զնայը զքիւսակայ մը նամակ յարան յարի ժամանակ անկէ:

— Էրես:

Գիրք պատկերա խառնվածները, յա-
րայայտ է անկեղծ շնորհակալ առ-
նակը, որք շնորհակալ է անապատու
հոգւոյ, եւ քաղաքականքեալ ըստ խնդրոյ
եւ օժանդակութեան գործադանձապուհեղի
եւ գործարդերոյ վերադառանք, ապա եւ
պատեմոյի ճեպան ճեպան եւալլի, եւայն-
կապոսի, եւ պատեմոյի մայրամաղանին
կոտանդինուայոսոյ, եւ վերառեալի հալ-
կազիան ազգի ճոհաննիսի Աստուածաբա-
նութեան երանկի, եւ երիցս երանկոյ
վարդապետի Քաղկեդոնոյ, զոր Աստուած
պահեցէ անթորի եւ անստատե ի գրաւս
եւ ի պարթեան Հալապ ազգին, առնէ ի

Ղաւրստաւ արքայի եւ անարժան վարդա-
պետի կողմերէնքոյ Արքանաման, ի
իշալակաւ լեզուի ի հալ բարցաւ ի վառս
Աստուծոյ եւ ի պատիւ ամենայնեղի
վրդին, եւ ի յարաւ եւ ի յանձնաւ
ճիւղն Կալկեդոնի ազգին, որոյ ընթեր-
ցոյն չիբեղան ի մարգարայի արքայի
խոր պիտուի, աստեղեայ պարտադատ
ճիւղն եւ գեղապետ եղաւ, եւ գիտ անապ-
ժան, եւ գեղապետ թո՛ւ, եւ թո՛ւն չիբեղ
լիքն ասալէն ամեկ ասեղին Քրիստոսով,
առնէ, որոյ աստուածն եղէ, զամբ Կա-
զար եսքն հարիւր երեսուն եւ յաւիտե-
ակոր, 799-800] :

ԹԻԻ 111

ՆԵՐԿՐԹՈՒՄՆ ԱՊԱՆԵՍՈՐՈՂԻ

Թուղթ՝ 182 երես: Մեծաւքին՝ 22,3
x 26,5 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 18,5 x
12,3 ս.մ.: Տաղ՝ 25: Նիւթ՝ քարակ,
լճոկուած քամպակ թուղթ: Գիր՝ ռուսոյ-
շեղագիր, թարգմանչին ձեռագիրք:
Դասաւել երես 178-182: Կաղւթ թղթա-
կազմ: Յեցերը սկսած են ձանձկել:

Մասնաւան չ՛

«ՆԵՐԿՐԹՈՒՄՆ ԱՊԱՆԵՍՈՐՈՂԻ», առ
ի քաղկեդոն խառնվածով: Գիրք Լոգի-
ւոր, յորմէ իւրաքանչիւր ոք կարէ առ-
նուլ գլեբրպն հասաստի դատնալոյ ի
շնորհս Տեառն իւրոյ եւ պահելու հա-
րադրեալ ի Պօղոս հօրէ Սէնէրոյ ի կար-
գէն Յիսուսեան, ի մեծապոյն օղտու-
թիւն արքայան առաքելութեանց, աշ-
տինքն յաթոտոյ առաքելութեանց»:

Քիւսասկատաւ

Թարգմանեցաւ գիրքս այս, որ կո-
չի Նեքերթուճ Աղյախասրոյի ի յիշալա-

կան լեզուի ի կալկեդոն քաղաքս զու-
լիւք եւ անապատեմոսով վերադառանք
եւ գեղապետելի, աքին եւ պատեմոյի եւ գե-
րասնոյակ արհիական եղիսկուպոսի եւ
քաղապարդ մեծի սրաբխադքին Կոստան-
գինուայոսոյ Հայոց ազգին եւ Աստուա-
ծարանութեան վարդապետի, ի Ղուկասու
վարդապետի կողմերէնքոյ ի յարաւ
Կալկեդոնի ազգին եւ ի յանձնի խառ-
նվածները եւ խառնվածները, յա-
մի 1778, Մեղապետերի 1: Ի վառս ամե-
նայնին Աստուծոյ եւ ի պատիւ արքայու-
նոյ կառնի մայն Աստուծոյ, որոյ ըն-
թերցոյն չիբեղան միով Հայք մեծի եւ
ոչխուհի պարտապաշտ վերոյ, աստե-
ղեայ մանաման արաբխադքն, եւ գիտ թո՛ւն
Ղաւրստաւ եւ գեղապետ մեր եւ թո՛ւն չիբեղ
առնէ պատելու ի Քրիստոսով, առնէ:
Թար. 1778:

— Վերթեմեր գրեկեան՝ ամեղեալ
է, եւ գրածի թ յալլուս—

ՍՈՒՋԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ ԵՒԱՅԼՆ

Քուրբ 1000 *երես*։ **Մեծորքի** 6' 22,3 x 18 *ս.մ.*։ **Մեծ. գուրիս** 6' 10,5 x 11 *ս.մ.*։ **Հաստատուն** չէ *սակայն* *այդ* *չափը*։ **Տալ** 29, *բայց* *մինչև* 21 *կր* *փոփոխությ.* **Քլերք** 1' + 1մ. — **Իմ.** (= 29)։ **Նիք**՝ *հաստ-բարակ.* չկոհուած *բանալակ թուղթ.* **Դիք**՝ չեղացրթ, *ձեռա-ցիր* *թարգմանչին.* **Կառուկ**՝ *պահպա-նակներ.* **Կուզմ**՝ *կնւ յար.* **Պէ** *պահուած* *է* *ձեռացիր.* *ցեցերը* *բարորդին* *ձակը-* *կած են.* *Երես* 249-250 *ստորին լուսանք-* *ներք մասումը* *աչքա.* *կոչները* *փերա.* *Մատանու* 5'

— **Ուսումնասիրելիք** *և* *ձեռնար-* *մանք* *և* *ստանք* *կանեք* *լակերը* *կո-* *խերպանք.* *և* *համարա* *մեկնությունը* *անանք* *խորհրդակցանք* *և* *որոք* *նրա.* *կամ* *հանգանականք* *քնարանից* *կույն-* *քաղկոյ* *ի* *Չորից* *Մեծայ* *Մարգարէից.* *որք* *ի* *մի* *հասարակ* *նկարանի* *կու-* *ճկիւս* *Ալափիւն* *ի* *յարին* *լեզուն.*

Հանեանք *ապրիլ* *մերձէն* *գնուած* *են* *արեւոյ* *ամար.* *բայց* *գնեկու* *սո-* *կի* *կը* *կարգարդի.*

Սկսով *ի* *բարբառ* *հայկեան* *թուր-* *մանեանք* *առանձնը* *լաւի* *Հայաստան-* *նայք* *հասարակ* *Յունեմէն* *փորպա-* *պանի.*

Ի *մատանի* *կախ.* *գիրտություն* *Արդանուն.*

Առաջնորդություն *որք.* *երեսա-* *ցիւր* *ձեռն* *Կրկնոր* *փորպանի.*

Ու *պարտաւորություն* *ձեռն* *Ա-* *նանք* *փորպանի* *Թուլլայք.*

Ի *թուոյն* *Հայոց* *ՌՈ.* (= 1851)».

Կախա *Մանք* *է* *թուական.*

Առաջաբանություն *ի* *ձմունցմունք* *իւ-* *սայլն.* *կը* *գրանէն* *ձեռագրի* 1-592 *լման* *երեսները.* *Թակ* 593-1098 *երեսներ* *են* *«Համարոս* *մեկնություն* *ի* *վերայ* *սր-* *բոյ* *աւետարանին* *որ* *բա* *սրբի* *Յոհաննու.*

Մեկնություն *ամբողջ* *է* *սակայն.* *Թերեւ* *մասեր* *կամ* *եղև* *թակ* *հասա-* *նէր* *կը* *կապեն* *լարանկությունը.*

Թարգմանիչ» *Կապուիկ* *Յովհաննէս*

փորպանի *փորձականաւոր* *այլապա-* *ներէն* (*Տե՛ս* *Թիւ* 25 *և* 56 *ձեռագիրներ*) *գիրտություններով* *և* *յարեւուսանքով* *խնդար* *է* *Կոռնէլիոս* *Ալափիւնի* *գոր-* *ծը.* *Թէ՛* *լուսանցանքու* *վրայ* *և* *Թէ՛* *բան* *գործին* *մէջ.* *որ* *բա* *ի* *ապա-* *թեան* *կը* *խառնայ* *կայք* *զմ.*

Չոր *սրբանկ.*

— *Այլապէս* *է* *ապրիլն* *անկապանա-* *թիւն* *թարմանայքն* *մատանայ* *ապրի-* *կայք.* *որք* *բարեք* *էր* *էրկ* *գրքաւոր* *ի* *խալ* *հանգիւնի* *գիր* *միւսն* *ինքնեք* *կարչիւն.* *Իսկ* *անպատկանությունն* *նրեանք* *եղին* *պատկանք* *կարանան* *իրքի* *սկիւր* *սեմանք* *և* *խափաթեան* *ապրիլ.* *Առաջին* *Մատան.* *և* *Թիւմբին* *որք* *և* *խանդարչիւն* *էրկեղանիւ.* *որք* *կարեկցիւ* *սակ.* *ապրիլություն* *նրեանք* *գրարտությունն* *իրքիւ* *իրքիւ* *որ* *ապա-* *նակ* *ապրիլ* *Հայաստանայք.* *Այլապէս* *արեւմ.* *գրապա* *բա* *գրանեք* *ապա-* *կանություն* *թարմանեանք.* *Մայլն.* (*Կր.* 233).

— *Երես* 593. *ստորին* *լուսանցք* *վրայ* *գրանէն* *ձեռնեանք* *ապրիլ* *գնուած* *են.*

«Բայց *Հայոց* *ս'է* *գորք.* *բայց* *յամ* *Տրիստոս* *ՌՉԼ.* (= 1738) *զրեւոյ* *Կա-* *պուիկ* *Յունեմէն* *փորպանի* *միւսն* *գնանք* *նրանք* *յամ* *յարմանանք.* *ի* *պէտ* *Հայաստանայք* *էրկեղանի* *սո-* *րանն* (?) *հասունքներ* *և* *ձանեկի* *պա-* *րանեմէն.*

Պատկանություն

— *Ամբոյ* *ապրիլն* *և* *բարեկու-* *սությունն* *Մատանայ* *ամբողջ* *պարմա-* *նի* *պաւն* *և* *մարմնայ* *յամ* *որ* *պար* *բար-* *մանիկ* *անուան* *նպատակը.* *վաչ* *քն* *գիր* *ամբարն* *ընկիւթ* *ու* *ի* *գրան* *Գե-* *ղարս.* *Զայլայք* *և* *գրապա* *մեր* *պա-* *մանքիւն* *փորպան* *նրա.* *Թէ.* *ի* *Գեկ* *հեմբիւր.* (*Կր.* 410).

— *Ան* *ապրիլն* *և* *սիրդն* *յարեւու-* *սանքն* *խառնությունն.* *ու* *ի* *համար* *որ* *գրան* *բարմանան* *ի* *յարմանան*

ան Նաթի խառնուրդից: Բառային իւր յայ Կապուսիկ Պանսեմն Վարդանիսին, որում քրքեւ ինչիմոյի հանգանակով գրկալու ցարտերն իւր սիրտեղան

յարանեաց նմոյ պարզցումքին իւր: Նաեւ որպէս անցումս յարանեմն ի գտնարանն իւրոյ նշնդի նմա փառք տալու: (Կր. 502):

ՔԻՆ 113

(ԱՌՈՋԱՐԱՆՈՒԹԻՒՆՔ ԵՒ ԾԱՆՈՒՑՄՈՒՆՔ ?)

Քաղաքն Սոսի երեսն երկու մասերով կտարձաւ: Ա. մաս երես 1-1004, իսկ Բ. մաս 1605-3208: (Մեծութիւն. մեծ. գրաւանն. Յով. Ննուր. Պիտ. Նազմ եւր. թիւ 112ր նստ. Քնդք՝ մեծ. 1- 1171- Վերանի ալ եւր. 1- չնչիւրը խոյնիւր ին յարգումքին: Խառնումքիւնք ուղարկ է երես 888-910:

Մասաներն անուրը Զ գրաւան ինտարքիս ոչիւրը՝ աշխարհ որ հայկական պիտի յարանալուրը թիւ ո՛վ է գործին ինչիմոյը. Էթն թարգմանիլը. Կապուսիկ Մալանեմն փառալուրն. յստ իր աւարտութեան լիւնիւր իր թարգմանու թիւնք սիւնիւնիւր յաւելուանեւրով է յառանգարանեան պիտարգմանեւրով:

Քաղաքն թիւ 1171. Խոյնիւր ուր. Կառնիլու Սրաքորնք զարկ է. զոր Լալիքիւնք վերանտ է Կապուսիկ՝ իրտ. յստ նստել:

Ճեպարքի ոչիւրը՝

— «Նախնիզումն ի վիսայ աւեսարանին, զգերանբարոսիսնէ ևւ հանդիսա-վիկուքնէկ աւեսարանացն Լան զԱնուա-ծաւուկ զաղն: ևւ առակացն աւեսարանին Լան զարեւացն:

Պայտն Կառնիլ

Անքրիկ ցաւանք ի Սոյս Կառնիլ-քառնիկ աւ երես ի Մարտնիկ ողմ աւ թիթանու: Երբ ի յառայ աւ արքիւրն ի յառանգան աւ աւեսարանին: Երբ ի գեաւել աւ ալիքիւնեան պիտարքիւն կամ իմաստարքիւն: ևւ ի նեան Կարնիս արքը զրոյն Նոր Կտակարանի ներդնեմ զվազն:

Կառնիլով թիւ Նոր Կառնիլարանի վրայ գրաւան ուր սեռեալքը զարկն ալ միտնայն ուղղութեանք զարկ մըն է թիւ 112ր Կետ. ևւ թաղարարս խորա-

պիւնիւր: Պատարանս թիւն ևւ նստեց-մալէ 3):

Թիւ թիւ 112ր և թիւ արար մէջ անդ ցեւան աւ արարան արքիւր կառնարք՝ որովք Կապուսիկք ինչի Կառնիս. Կառնիլարքիւնէ և իտարքիլ աւ յանդ զիտարգմանեւր ևւ և Կառնիլարք Կառնիլն է որ ցեւան արարն է ալ իտարք արքիւր՝ Երբ իմա երեսան ևւ արարն կամ սիւնայ յարգումքին: Պառն ցի մալը մալը թիւնք թիւնք արար Կառնիլարք մէջ. որովք Կառնիլարք Կառնիլարքիւնէ ևւ և յայտ արար Կառնիլարք թիւնք Կառնիլարքիւնք զարկ ալ Կառնիլարք զարկ իր մասնին: Երես ևւ արարն արարն մըտ. արարնքն զարկով յար անգամ ցաւան է ՍՈՍԻՍ:

Պառն արքը. որ կը զարգարան լիւն — արարն Լիւնայ ի լուրջ թարգմանալու Կապուսիկք Կառնիլարք ցեւանիւն ցեւան ցիւն թիւ Կառնիկ լիւն և զԿառնիլարք ի յարգումքին ի Լալի Կառնիլարք մէկ. Կառնիլարքին: (Կր 117):

— «Կառնիլարք յանդ իտար Կապուսիկն ի Լիւնիւն լիւնում ութնորդ Պիտ. Լալիարք Մալիլիւն: (Կր. 117):

Պալի արքը:

— «Կառնիլարք աւ մէկ թարգման. Կապ ևւ Կառնիլ մալարան լիւնիւն ցաւանիւն իտարքին վրայ է ինչիւրը՝. Կր մալ իմ ևւ Կառնիլարքին ուղիւ ուղի մալարան ի կրք արքիւրը ևւ. որք աւ մէկ ալ ցաւանիւն ևւ ցաւան ուղարքիւր որ թիւ անդ ցաւանարանիւնէ մալարանիւն Կառնիլարք մալ ևւ արք թարգման. ցի աւ մէկ մալարան իրան մըտ ցեւան Կառնիլարք տալ: Կամ զարարքիւն բաւին. ևւ աւ Լալիլիւնարքի փոփոխի ևւ ցաւանի կամ զարարքիւնն արարանիւն:

— «Եւ մեք ասեմք թէ էր ազաւնի իսկ ոչ ստեղծեալ ըստ օրինի բնութեան, այլ շնորհօք հոգւոյն կամ զերբնակաւնապէս նորոգ ստեղծեալ առ ի ցուցանել զանձն հոգւոյն արքայ և ոչ ստիկ երեւոյթ իմն. զոր օրինակ էլն և աւանակն և աստղն մոգաց և ալլին. զի յորժամ ոչ ոք երբեք կարէ տեսանել, քանզի ոչ են ներմարմնացեալք Հայրն և Հօգին: Ուստի Ալափիսեւ թերի վարդապետեացոյ. (եր. 432-433):

— «Առք զինչ ասէ. ընդէ՞ր Քաղկեդոնացիք կամ ազն Յռանկաց շին ուղղութեամբ, և են արժանիք նորոգմանն? — զի եթէ զմինն ի յերկուս քամանէր ոչ ասէր չունիլ զպահապան. այլ ասէր ոմն ունել և ոմն ոչ ունել. բայց զմի մարդն Աստուած դաւանի, և ասանց պահապանի, զի ոչ կարօտի Աստուած ճշդեղանակի պահպանութեանս. (եր. 494):

— «Զի՞նք ուշմնն ծնածղեցան ի վերայ վարդապետութեանն մեծին Կապուտիկի, որ համաւայն հարցն իւրոց խօսեցաւ, որ զմարմնաւոր ազգատութիւնն ոչ առաքինութիւն, այլ մանիքէյական արտ և ազանդ համարեացոյ. (եր. 580):

— «Մտնէ՞ կամ տեսողութն կարգային, հաւու արտւնով համայնի զրէյին, զճերմ կապէյին, և զալլոս սոյն գունակաւ ասնէյինս. (եր. 1009):

— «Ընդ իսկ իստորոյն ի շաղէն. (եր. 1025):

— «Բահանայքն մեր ամենեքեան ո՞չ են եղեալ քահանայք, վասն զի ոմն սպասաւոր կարեւոր էր կամ հարկաւոր Աստուածային պաշտօնին, այլ զի ապրեցիք և պահեցիք զընտանիս. (եր. 1050):

— «Անիծեալն Հապահի ասանց արձակման ոչ միայն մտանէ յեկեղեցի. այլ և ի սեղան Տեսան Աստուծոյ ելանէ. ուստի կրկին եղիցի անիծեալ և քանադրեալս. (եր. 1052):

— «Սա խօսքը իմ մեծաւորին էս. (եր. 1089):

— «Հայքս սակաւ ինչ զանազան յայտանէ հաւատամք, զի ասեմք բաց

ի երիցն զամենեւեան փրկեալ: Կայէն, Յուդայ և Անդի զոյ ի գոթոս. զարձեալ ասեմք աւերեալ զգոթոսն իւր թէ յա(յ)ժմ գոթք ոչ գոյս. (եր. (1583):

— «Մեկնութիւնս այս ոչ ունի զտեղի, զի թափօր ոչ ապա կոչեցաւ, այլ էր առաջագոյնս. (եր. 1999):

— «Հանգանակաբար հարց և պատասխան ի Կապուտիկ Յօնաննէս վարդապետէ: Արեւն հալէ և ի կորուստ մատնէ զձիւնն. ապա ո՞րպէս զկնի ասելոյն աւետարանիչն զերեսս նորա իրբու զարեղակն և հետեւապէս զինքն բոլոր, վարդապակի ասէ և զձորձ նորա իրբու զձիւն ? ... և նա որպէս զեմ ասացաք մեզմացուցանէր զտապն նորա: Այսքան ի մէնջն. (եր. 2014-2015):

— «Թո՛ղ Կապուտիկ Յօնաննէս վարդապետն ասէ. կոյրքն երկուք էլին, այսոքիկ ամենեքեան որք ենթ երկուքումք օրինօքն էլին, այսինքն բնականաւ և զրազանականաւնս ևւ, (եր. 2401):

— Մտղկազարդի վրայ խօսելով. «Եւ ըստ մեզ կամ Լուսաւորի կիրակի կամ Գալսեան կիրակի. (եր. 2412):

— «Այսքան է զոր ասեն իմաստունքն մեկնիչք և թարմանիչք: Այլ մեզ երեւի բան նոցա կարի անստուգն և սղալ կամ պարունակիչք ստութեանն վասն որոյ անք հանեցաք տալ զուղիղ մեկնութիւն բանին ըստ ուղղութեան հաւատոյն: Բան ասացեալ ի Կապուտիկ Յօնաննէս վարդապետէ. նախ տաճարն ոչ իմացեալ լինի աստանոր (որպէս նոքա ասեն) միայն զաւիթն տաճարինս ևւայն զծուած, կտրուած. (եր. 2434-2437):

— «Պատասխանի և լուծումն վինման որ է ի մէջ Հայոցս այսոքիկ, ուստի մեք Կապուտիկ Յօնաննէս վարդապետն ընդ Աստուածաբանս ասեմքս ևւայն. (եր. 2520-2522):

— «Այլում սեղանը բազում ինչ ասացեալ է ի Կապուտիկ Յօնաննէս վարդապետէ. (եր. 2556):

— «Ի զուր տկարացուցանէ զբան արքայն թոժայի հեղինակս. քանզի այլ է բունարեալ մեռանիլն և այլ է ի մէջ

տրինակսն, ինչով զգեալ լայլուսս զբեցի ի վերք զդոսս՝ երկ կամիցես կարգաւ լին- բեռնուլ՝ նախ զնոսին ընթերցիս՝ եւ ապա զտոսն։ (Էբ. 27)։

Փիլոնի արեւելիկ, որ ի Լինեյու- րեան խնդրոց եւ լուծումնս. Բան Դ — ՎՍորին լուծումնքն ի կարգ լուծումնքն զբոցն. Լէ՛թ. նաոն գտցնաւ։ (Էբ. 27-31)։

Փիլոնի արեւելիկ, որ լուծումնքն լուծ- մանքն գտցնաւ ի լուծումնքն ՍԵՄ. համարոյ կարգն։ (Էբ. 31-120)։ Էբ. 100 լուծումնքն լուծումնքն։

Փիլոնի արեւելիկ, որ լուծումնքն լուծ- ւումնքն եւ լուծումնքն եւ լուծումնքն լուծ- ւումնքն եւ լուծումնքն լուծումնքն։ (Էբ. 120-130)։

Փիլոնի արեւելիկ Բաղիւն լուծումնքն. (Էբ. 134-145)։

Փիլոնի արեւելիկ Նաոն լուծումնքն. (Էբ. 145-155)։

Էբ. 150. Վի հանդիպող երբորոց խնդրի անմահացողութիւն զի յորինակն ինչով անկեալ ելոյ՝ զանց արարեալ էր զբաղիւն. իսկ զմին ի կատարեալ տրինակսն որբողութեալ զտաւ. պակասն. զոր նախ սակաւ ինչ իմացնալ՝ կամե- ցաւ զբեցի ի լուծումնքն. բայց իրեւ- ծանեալ զյանմարտութիւն, տեւորդ խնդ- րով կատարեալ երկ ի կարգն նշանա- զորութեանքն գտանել զաւջ հմտացն- լոցն եւ զմեղոցեանս յինչ տա Տէր զԲ- տակցութեամբն։

Փիլոնի արեւելիկ լուծումնքն. (Էբ. 230-232)։

Փիլոնի արեւելիկ լուծումնքն. (Էբ. 230-232)։

Փիլոնի արեւելիկ լուծումնքն. (Էբ. 232-233)։

Փիլոնի արեւելիկ լուծումնքն. (Էբ. 233-234)։

Տ Երկ միւս եւս ալ առաջութիւն սակա կենաց եւ վարուց տեսականն, աշխարհ արանց արգարաց եւ անուան- ւաց նշանաւ, նոյն. Արարհամա, զի տեսեալ արարածոց հանդիպեցան զի- տութեան արարչին. . . . Եւ ալ ի ժա-

մանակի քարոզութեան Պետրոսի, զոր- ան պատմել նաեւ ինչ Պատմութեան. (Էբ. 234)։

Տ Լինեյուրեկն լուծումնքն եւ լուծ- մանքն.

Լինեյուրեկն աւել զորոյ զոյնցս եղանակին յԱստուծոյ յանդէ կարգ- մի զորս Աստուծաբանական Մովսէս պատմել կարգաւ, ի սկզբունքն արար Աստուծոյ զերկին եւ զերկրի. եւ փոքր բանիւս աշտա տկնարկէ զմանաւորի եւ զգալի արարածոցս եղանակին . . . Եւ զայս եւս առ Աղեքսանդրոս ուսումնա- կան եւ հարցանող եւ առ Լինեյուրեկն ազգային իւր առնէ, զոր եւ եղբայր իսկ առնէ իւր եւ զերկրոսին աշակերտէ ի հա- ւանութիւն, եթէ զո՛ր նախախնամու- թիւն յամենայն զոյն. (Էբ. 295-296)։

Վարդապետն առնել խորհուրդ. «Զբանին Աստուծոյ զանտեսութեան անհաս զոյ յարարածոց ծանուցանեն մեզ ամենայն Աստուծաբանացն հարցն որոց վարդապետութիւնք, զի այն- քան ամենայն անճանելի եւ անհասանելի մարդկային մտաց, ըստ Պաղոսի թէ ո՛ր խորք մեծութեան եւ իմաստութեան Աստուծոյ, որպէս մարդ կատարեալ Աստուծոյ յախտելից նոր ճանապարհ- ւաւ եղոյց զգալուսս իւր։ Իսկ վասն բարութեան իւրոյ եղոյց յերկրի զԱստ- ուծապարծ նշանն եւ վարդապետու- թիւն, է՛ր ինչ որ ըստ մարդկան զիտու- լի եւ է՛ր ինչ որ ոչ, իսկ Աստուծաբան վարդապետութիւն ո՛չ ամենեցուն է յայտնի, ալ որոց ինքն յայտնէր առն- լով. Զեզ տուեալ է զիտով զխորհուրդս արքայութեան, իսկ վասն հանգիստեալ աւուրն թէպէտ եւ հարցն ուսանել՝ առն. Ո՛չ է ձեզ զիտով զմասն եւ զամանակս. բայց կրթեալ զաշակերտան Աստուծա- մասն վարդապետութեամբն եւ հաս(ւ)- ցանէր դնան ի ծալարոյն զիտու- թիւնն։ Այդ երեսուն կերպարանի փրկչին մերոյ ի խորոյ լերինն Աստ- ուծաբան փառացն յայտնու թիւն ի հան- զերեւել յախտելին մեզ առ ընդելով. յայտնամ առնու զկատարումն առնս աշտ։ Իսկ եթէ վասն լեւ երկ յիսնակի ռնն. երկուցն, ո՛չ զոյ՞ ընթերցումն,

այլ աւանդութեամբ: Զի ոչ եթէ ընդ աշխոյն ինչ փոքր համարելով. այլ իբրեւ զմեծ յոյժ և զփառուսոր ի հաւատաւ և յաւանդութեան եղին զմտանելն որպէս փրկութիւնն Աստուծոյ և խոստումն արքայութեան, զոր հաւատով պատրաստեցաւ մեզ, նոյնպէս և սօսն աշխ:

Իսկ յես երկի յիսնակաց աշխ և պատահուն: Առաջին յիսնական ցուցանի մեզ հոգւոյն արդարութիւն, յԱղամայ և յԱրեւել ի Սէթ, մինչև ցԱբրա(հ)ամ: Եւ երբորդ յիսնական զօրինացն Մովսէսի և զմարգարէիցն մինչև ցՅովհաննէս Մկրտիչ: Եւ երբորդ յիսնական աւետարանական քարոզութիւն Տեառն մերոյ Յրիստի Քրիստոսի. ունի զարձակ զերես շարժմունս մարդկային բնութեանս ի մոլորութենէ կոտորատութեանն յԱստուածգիտութիւն հաւատով հարցն և օրինացն եկեալ, որպէս և Մովսէսի երեւեալ ասէր. Եւս եմ Աստուած հարցն ձերոց, Աստուած Աբրահամու և Սահակայ և Յակոբայ: Եւ երբորդ շարժմունքն առաջնորդեալք առ Միանին Որդին, որպէս և ինքն Յիսուս ասէ. Աչ ոք կարէ զայ առ իս, եթէ ոչ Հայրն երկնաւոր ձեռնեցէ առ իս: Եւ երբորդ շարժմունքն Տերամբ մերով Յիսուսի. Քրիստոսի առաջնորդեալք առ Սուրբ Հոգին, որպէս և ինքն ասէր, թէ որ հաւատայ զհոսք յորովայնէ նորա քղիսեցին Զրոց կենդանութեան:

Ետեցաւ Աստուած ընդ Աղամայ՝ Է. Էնդ Կայէն՝ ԻԳ. Էնդ Սահակա՝(յ) Գ. Էնդ Յակոբա՝(յ) և Աբրա(հ)ամու՝ մի: Էնդ Մովսէսի՝ ճԳԳ. Էնդ Անարունի՝ Է. ԵԱբարամոց զիրան յիշի անուն արարչին՝ Էճ. և Է. Տէր ասի: Ո՛հ. Աստուծոյ ասի: ՄԶԱ. Տեառն ասի: ՌԶԳ. Աստուծով ասի: Մի ի Տեառնէ ասի: ԻԶ. Իսկ միահամուռն Աստուած և Աստուծոյ և Աստուծով ԶԶԷ. և Տէր և Տեառն և ի Տեառնէ՝ ՌՄԳ. և բովանդակ ընդ ամենայն ԳՌՄ. և մի:

— Թէ ո՞րպէս զրեցան թուղթքն Պօղոսի, կամ յորոց քաղաքաց.

Հոռմայեցոցն ի Կորնթոսէ. Կորնթացի ասաջինն և երկրորդն՝ ի Փիլիպեոս՝ Գաղատացւոցն, Էփեսացւոցն,

Փիլիպեցւոցն ի Հոռմէ, մինչդեռ կապա(ն)ան էր Պօղոս: Թեապոնիկեցոցն Ա. և Բ.ն յԱթենա, Եբրայեցւոցն յԻտալիայ, Տիմոթէոս Ա. ի Լաւդիկեա՝, որ է մայր քաղաքացն Պակատտիանացւոց և երկրորդքն ի Հոռմայ. Տիմոսին ի Նիկիոպոլսէ. Փիլիմոնին ի Հոռմէ: Արդ տեսցուք թէ ո՞րս զսոսաջինն զրեալ է ի Պօղոսէ:

Թեապոնիկեցին Ա. և Բ.ն Կորնթացի, Ա. և Բ.ն Հոռմայեցոցն, Է. Տիմոսին, Զ. Տիմոթէոսին, Է. Եբրայեցւոցն, Ը. Գաղատացւոցն, Թ. Էփեսացւոցն, Ժ. Փիլոսին, ԺԱ. Կոզոսացւոցն, ԺԲ. Փիլիպեցին, ԺԳ. Տիմոթէա երկրորդն:

Այս է կարգ ԴԺ.ան թղթոցն Պօղոսի: Եւ Քրիստոսի մարգարէրին փառք յափտեաւս ամէն: (Եր. 296):

— Փիլիմոն յաղապ Յովնանու. (Եր. 299-312):

— Փիլոսին յաղապ զԱստուած ի բարեգործութեան հոսք ծախսոց անուանել ի տեպեան երկի մանկանցն . . . (Եր. 312-314):

— Փիլիմոն այնցնել աբ ի ինկելութեան խնդրոց և լուծմանց. Բան ասաջին. (Եր. 314-334):

Տ Բան երկրորդ. (Եր. 334-358):

Տ Բան երրորդ. (Եր. 358-380):

— Յովնանու Լանանայի, յաղապ անկիւնու որ բուց. (Եր. 380-386):

— Հաստած մը Կարեկի լուծումն.

« Աննախանձ յայլոց փոսա է. լծ. աննախանձ զձեր փոսոց ևս շահիմ ոչպէս զիճակն անկաւ ի վերայ իմ . . . Մասամբք ձեռաց մասնեցայ. լծ. թէ զայն ասէ որ մասամբք զիճակ արկին» . . . (Եր. 395-396):

— Լուծմունք Եսայիքու Երեմի (պէտք է բլլայ անախախտմութեան) Փիլիմոն. (Եր. 397-457):

Տ Երեւեցաւ Աստուած Աբրահամու. (Եր. 457-509):

Տ Փիլիմոն յաղապ Ելից զրոցն. (Եր. 509-524):

Տ Լուծմունք Նաւապետ զրոցն. (Եր. 524-544):

Տ Լուծմունք Այլաբանութեան զրոց. (Եր. 544-563):

§ Լուծմունք ձեռնդոց գրոց. (եր. 503-608):

Յիշատակարանք

— Տէր Աստուած, ի քո միշտանգամ արհնեալ զպատեանն ոգորմեա րատացողի առ(ւ)րբ գրոցս Սուքիաս մեղապատ Բանասիրի, և ինչ անարժան Քուսմա գրչի, և որ զամէնն ասենո. (եր. 91):

Արհնեալ Աստուած մեծ աշուոր,
Յիսուս Գրիստոս Տէր փառաւոր,
Որ հասուցեր զիս խրնդաւոր
Վերջին դրժիս արժանաւոր:

Ես հատուցից քան կարեւոր,
Գովեստ անուան քում յանգաւոր,
Փառք և պատիւ յոյժ խրժարաւոր,
Արտազոշեալ ընդհանրաւոր:

Արդ՝ այս մատենան իմաստաւոր,
Խորթնածածուկ խորհրդաւոր,
Գրեալ Փիլոսոֆ աշն հրաշաւոր,
Իմաստասէրն յոյժ զօրաւոր:

Որ էր հրեա(յ) ազգաւ ժրխոր,
Բայց անուանի և պատուաւոր.
յԱզնկրանդրեա է՛ր քնակաւոր,
Չոգեալ ի Հրոսո հրեշտակաւոր:

Յետոյ հաւատ անբժաւոր,
Մկրտութեամբն ընդունաւոր.
Այլ և հր(է)ութեանն օրինաւոր,
Բան վկայութեան գրեաց ի խոր:

Ի գիրս ելիցքն կրքնաւոր,
Ասաց զՔրիստոս նիստ երկնաւոր.
Այլ և քաղուն հին կտակաւոր.
Այլարանեաց սա՛ մրտաւոր:

Նա և զաշխարհ՝ գերկիր բոլոր,
Ասաց ինամով հաստատաւոր.
Եւ զըզգայունքս որք շընչաւոր,
Ի ցոյց ունել քան յօգաւոր:

Սոգովմոնի սա նմանաւոր,
Խօսի զէրցս պատշաճաւոր.
Ապա զՀեսեալցն ժաժկաւոր,
Խօսի զփարսց ներքոգաւոր:

Ջկեանս նախաւորցն երկրաւոր,
Գրէ ծաղկեալ առաքինւոր.
Եւ գիրաքանչիւրսն յատկաւոր,
Յօրինէ քաղցր և համաւոր:

Մինչ պատահեալքն միայնաւոր,
Լըսօք բանիցն յարմարաւոր,
Կարթեալք սիրով կայանաւոր,
Ձմալլին ի սէրըն հոգեւոր:

Որ և ես իսկ յոյժ անցաւոր,
Մեղօք լըջեալ ազտեղաւոր,
Միայն անուամբ պիտակաւոր,
Սուքիաս բանի լուպասաւոր:

Անկալ կարիս պակասաւոր,
Չըքնաղ զըրոցս ուխտանաւոր.
Եղեալ կարօտ փափաքաւոր
Չտիւ և զգիշէր տաղտապաւոր:

Ժամանակօք վաղ կանխաւոր,
Բայց ձեռնհաս ս՛չ սիպաւոր.
Ձի մերթ կենօք անկայաւոր,
Եւ մերթ գրոցս անգրտաւոր:

Ապա կամքն խընամաւոր,
Ուորտակերտ հատչին բոլոր,
Դիպայ քաղաքս հրոշակաւոր,
Տիգրանակերտ առ ձայնաւոր:

Դրսի ըզգիրս սենչաւոր,
Յերկուց սեղեաց լեալ խնդրաւոր
Եւ նայլ քերտօ կիսակրտոր,
Սըղայալամբ հին գրչաւոր:

Բայց առաւել սիրոյ յորգօր,
Ոչ շըբեցայ զանդաղաւոր,
Այլ ձեռն ի գիծ արկի տոշօր
Առ ի յանդումն վաղվաղաւոր:

Եւ ոչ ինքնին ես կարեւոր,
Ջօրեղ ժըտայ գծադրաւոր.
Այլ զօմն գրիչ ծանօթաւոր
Քուսմա սնուն սեր կարգաւոր:

Ազերսանօք լեալ հայցաւոր,
Գրել ըզսօ վայելչաւոր,
Բազում երկօժ գբանն ուղղաւոր
Տուն տուելոյս նա ուղեւոր:

Բայց սըրտաղէտն տեղեկաւոր,
Գիտէր՝ զարգիւնս պակասաւոր.
Ձի շունէի վնարաւոր,
Իրս ինչ տալ վարձ գրչիս ազվոր:

Յայնժամ եղև իր սքանչելի,
Վերին խընամոցըն ալցելուի:
Ոմըն պարկէշտ առաքինի
Աստուածասէր առ մեզ յայտնի.

բան նորս Սիոնի և իմանալիս Երուսա-
ղէմիս: — Կարեւոր բան մը չպարունա-
կեր այս յիշատակարանը. (Եր. 387):
— «Ո՛հ վա՛յ ծրոցիս» (Եր. 457):

Մտեօք — Մուգիսս վրդ-ի կնիքը
չեջուած է Երես 387. Ինչպէս նաեւ յի-
շատակագրութիւն մը նոյն Երեսի վրայ,
Դարձեայ Երես 398 և 408:

Թ Ի Ի 115

ՎԵՅՈՐԵԱՅ ՄԱՏԹԷՈՍ ՎՐԷԻ ԵՒ ՄԵԿԵՈՒԹԻՒՆ ՏՈՄԱՐԻ ՅԱԿՈԲԱՅ ՂՐԻՄԵՅՅՈՅ

Թուրք 270 + 186 = 456 Երես: Մե-
ծութիւն՝ 20,3 × 14,7 ս.մ.: Մեծ. գրու-
թեան՝ 14,3 × 10,9 ս.մ.: Տաղ 23: Թերք
ժԸ. + ժԲ. = Լ. (= 30): Նիսք՝ բարակ,
չկոկուած բամպակ թուղթ: Գիր՝ նոսր:
Խորան եւ կիսախորան՝ մեղանով գծուած
անարտեսատ բաներ: Ա. մաս Եր. 1, 9
և Բ. մաս՝ Եր. 1: Դասարկ մնացած են,
բաց ի պահպանակներէն, Ա. մասին
265-270 երեսները և Բ. մասին 183-186
երեսները: Գրիչ՝ Մարտիրոս Երէց: Փա-
մանակ՝ 1789: Տեղի՝ Եւթնէ: Կազմ՝ կա-
շի. խաչի ոսկեգոծ կազապարներով և
չըջագծերով. քիչ մը քաշքայուած է
սակախ կազմը: Ձեռագրիս երկրորդ
մասը խոնավութենէ զեղնած է:

Ձեռագիրս կը բաղկանայ երկու
տարբեր մասերէ:

Առաջին մասն է.

«Նուսատ Մատթեոս վարդապետի,
աշակերտ եռամեծին Գրիգորի. աշխա-
տասիրեալ առ ի հաւատքուն բանից,
որ հայի առ վեց աւուր գործս Աստու-
ծոյ, ի խնդրոյ Սարգիս կրօնաւորի, ի
բանն Սողոմոնի, որ ասէ ամենեցուն
հարտարապետն ուսոյց ինձ» (Եր. 9):

Այս մասին նիւթերու մանրամասն
ցանկը գրուած է Եր. 2-8, օցանկ և ցու-
ցակ այսմ մատենիս, որ կոչի ՎԵՅՈՐ-
ԵՆԱՅ՝ խորագրին տակ:

Ա. Նախ թէ վասն է՞ր ի վեց օրն
արար Աստուած գոյքս. (Եր. 13):

Վասն է՞ր Մովսէս գերկինք յիշէ և
գերկնաւորքն ո՛չ. աշխինքն՝ զհեշտակս.
(Եր. 16):

Վասն է՞ր գերկինն յառաջագոյն

գոյացոյց, աշխինքն զհրազանն. (Եր.
18):

Զի՞նչ յատկութիւն յերկնի. բնդէ՞ր
անհաս բարձր է երկինքն. (Եր. 19):

Ընդէ՞ր Դ. արար տարերն և ոչ
աւելի. (Եր. 23):

Զի՞նչ է յատկութիւն հոգոյ, և բնդ
նմին վասն է՞ր ի վերայ ջրոյն եզա-
օղն. (Եր. 26):

Զի՞նչ յատկութիւն ջրոյ. (Եր. 28):

Զի՞նչ յատկութիւն գոյ և թէ գի՞նչ
ուսուցանէ մեզ. (Եր. 34):

Եւ վասն է՞ր ի վերայ դասեցաւ.
(Եր. 36):

Եւ տարր կոչի վասն լուսոյ և հո-
մանուանց և յատկութեանց. (Եր. 39):

Ընդէ՞ր բաժանեաց զլոյսն ի խա-
ւարէ. (Եր. 42):

Վասն խաւարի գիտութեանց և հո-
մանուանց նորա. (Եր. 44):

Վասն որպէս նմանի սատանայ խա-
ւարի. (Եր. 45):

Վասն է՞ր ոչ արար յառաջնունն
աւուր զլոյսն պարունակեալ. (Եր. 48):

Վասն է՞ր գրեշտակս յառաջնունն
օրն արար և յատկութեանց նոցա և
գործոց նոցա. (Եր. 50):

Վասն զի՞նչ նշանակէ զչեղին սա-
տանայի ի դասուց իւրոց. (Եր. 54):

Վասն յատկութեան, զոր ունի սա-
տանայ. (Եր. 55):

Զի՞նչ են հնարք գերծանելոյ ի սա-
տանայէ. (Եր. 57):

Թէ գի՞նչ պատճառի կորեաւ սա-
տանայ դասուք իւրովք կամ յոր դա-
սուց էր. (Եր. 60):

Ե. Վասն հիմնիցուդի աւուրն.

Ի է դի՞նչ պիտոյ էն, որոյ համեմատութեամբ մը գործնն Սատուծոյ. (Եր. 184):

Քանի՞ տեսակ գործոցն Սատուծոյ. (Եր. 187):

Վասն է՞ր նախ ի իրոյ արար կենդանիս. (Եր. 189):

Զի՞նչ նշանակեն արդի արդի կենդանիք հասարակաբար. (Եր. 192):

Զի՞նչ յատկութիւն թռչնոց, որով նմանի սատուծոյ. (Եր. 198):

Զի՞նչ նշանակեն զանազան թռչունք. (Եր. 200):

Վասն է՞ր գիւրկինս նախ դարձաւ եաց և ապա զօդ և ապա գիւրկիր. (Եր. 205):

Վասն է՞ր ի իրոյ և ի հոգոյ արար կենդանիս, և ի յոգոյ և ի հրոյ ո՞չ, բնոյ որս և ցուցումն երբորդութեանն. (Եր. 206):

Զ. Վասն վիցկերդ աւուրն.

Վասն ուրախութեան բանականաց. (Եր. 209):

Ի՞նչ դիարդ զգազանս և զանասունս բնոյ մարդոյս արար ի միում տուր, յատկութեանն նոցանց, հնարք ի գերմանելոյս սատանայի. (Եր. 210):

Զի՞նչ նշանակեն արդ ցամաքայինք. (Եր. 213):

Զի՞նչ ուսանիմք հասարակարար ի նոցանէ. (Եր. 215):

Վասն է՞ր եղեն զազանք, զի ապականարարք են բնութեանս մերոյ. (Եր. 212):

Շ Վասն կողմաբանն մարդոյն

Վասն զանազանութեան մեծ և փոքր գործոցն և որպէս մեծ է գործքն Սատուծոյ. (Եր. 221):

Վասն է՞ր ի հոգոյ արար զմարդն. (Եր. 223):

Վասն է՞ր յետոյ արարաւ մարդն. (Եր. 225):

Վասն է՞ր մի արար զԱդամ թվով. (Եր. 228):

Վասն է՞ր արու և էջ արար. քանզի աշպէս ո՞չ զոյ ի նախատիպն. (Եր. 230):

Վասն է՞ր գիւրկն յԱդամայ էառ. (Եր. 232):

Վասն խորհրդոյ միաւորութեան տան և հնոքն որպէս առէ առաքեալն. (Եր. 234):

Վասն է՞ր ի կողմն Ադամայ էառ պէտ և ոչ ի հոգոյ. (Եր. 235):

Վասն է՞ր ձեռ մարդոյս ուղիղ արար. (Եր. 237):

Զի՞նչ նշանակէ մարդ տանն. (Եր. 238):

Զի՞նչ ձեռ Աստուծոյ Ադամայ պատիւ ի առեւմանելն. (Եր. 239):

Վասն զգալարանաց մարդոյն, նախ վասն աշպն. (Եր. 241):

Վասն ունկանն, վասն հերացն, վասն ներբանոյն. (Եր. 243):

Վասն ձեռացն, վասն բռնոցացն, վասն ոտիցն. (Եր. 247):

Վասն գլխոյն, վասն սրտն, վասն երկնաւորութեան. (Եր. 251):

Վասն իմրոյն և ի՞նչոյն. վասն լայն մազմիցն. (Եր. 254):

Վասն երկուտասան դրանց մարդոյս, վասն հոգոյն յուսման. (Եր. 256):

Վասն միաբանութեան ի միաւորութեանն, վասն ո՞չ յաւել ի վերայ մարդոյն աշխատեմն. (Եր. 259):

Վասն անապականութեան դրախտն. (Եր. 261):

Վասն կրկնամարդոյն, վասն մասնաւոր պատուհանից մարդոյն, զոր կրեաց պատուիրանազանցութեանն. (Եր. 263):

Եւ յիշատակարան աշխատողին միահամուռ նաոխց հարցոյ:

ԵՐԿԻՐՈՐԵ Ե ԱՍՍ

Ինկնութիւն Տոմարի (Յակոբայ 'Էրիմիլոյ), զոր խնդրեաց Քաւմայ լուրդապետ Միւնփայ(յ) վանից Աստուածաբանի ախարն ևս սիրով գնայցածն քննուա:

Միկնութիւնն կը սկսի ուղիղմով մը. — «Էւայցածն գերբնական յատկութեան և երկնայէն երանայ գնչին ետակի առաքելութեանցն ետաքապար ներքնցանայի --- տաքէ քան ապիկար մտայ մերոց և ի կրկնութիւն մանկանց Յիսնի ի փառս Հոր և Սրբոյ: ---

Այս — ապիկնն անթիշտպէս ետաք: — «Ինչոպիւ ի ըստ կանոնաց իմաստասիրաց զի գիտութիւն ի Հորս բա-

ժանի և չորս կերպիւ առ ընդունեցան երեսի. և են աշտօքիկ . . . և են. և են. բնդհանրապէս անկանոն զլիարածա- նուններով տոմարագիտական ընդար- ձակ գրութեան մը: Կարելի եղածին չափ նշանակենք, սկստածները կամ զլիար- ածանունները.

- Զինչ է տոմար. (եր. 8):
- Վասն ամաց հարցումն. (եր. 32):
- Վասն անուանց ամացն թէ յո(ւ)մնէ ասացաւ. (եր. 34):
- Խնդրելի է թէ զինչ է կրկնակն. (եր. 35):
- Խուական աշտպէս արաւ. (եր. 37):
- Երկրորդ, ասելի է վասն յառա- ջախաղաց շարժմանն. (եր. 42):

§ Հարցումն երկնից զնդաձեւ շուրջ գալն. յայտնապէս երեսի կենդանակեր- պիցն. (եր. 43):

§ Հարցումն թէ ընդէ՞ր երկինքն ոչ որպէս զգունդ սալի բնդ ուղիղ գծի զի, ալ ի բրեւ զքար ձիթահանաց կողմնաւոր շրջաբերի. (եր. 44):

§ Հարցումն թէ զիա՞րդ երկինքն միշտ ի յառաջ խաղալ. (նոյն անդ):

§ . . . Թուականն որ զժամանակս չափէ, զինչ կերպիւ չափէ. (եր. 45):

— Վասն յաւելեալ թվոյս. (եր. 55):

— Յազգա նահանջին թէ զինչ է. (եր. 57):

— Յազգա եօթներեակի հարցումն. (եր. 60):

— Յազգա ամսամտին հարցումն. (եր. 62):

— Յազգա իննետասներեակին հարցումն. (նոյն անդ):

— Վասն իննետասներեակին. (եր. 72):

— Յազգա վերադրի հարցումն. (եր. 75):

— Վասն թէ ուստի՞ զոյանալ վե- րադիրն. (եր. 87):

— Վերադրի շինելն. (եր. 90):

— Ամսամուտ աշտպէս արաւ. (եր. 91):

— Ծնունդ լուսնի հարցումն. (եր. 92):

— Բուլիլի լուսնն աշտպէս է. (եր. 92):

— Առաջաւորի հարցումն. (եր. 93):

— Աւագ լուսնն հարցումն. (եր. 101):

— Յազգա տանուտեսարց հարցումն. (եր. 104):

— Վասն արեգական կենդանակեր- պին. (եր. 112):

— Յազգա որքանութեան չափուց թէ վասն է՞ր չափաբերեաց. (եր. 130):

— Յազգա արեգական թէ յորում գտառ է. (եր. 153):

— Խրատ ազիւսակիդ . . . (եր. 155):

§ Շուիդ լուսնի աշտպէս է. (եր. 157):

— Յազգա արեգակն կիտի. (եր. 158):

— Նորին Յակոբ Արիմեդոյ յազգա տօմարական մականութեանց քի որոց մարդկանի արուեստներեաց. (եր. 172-181):

Հեղինակին իրաւապատեմբ

Փառք անբաժանելի երրեակ անձ- նաւորութեանն Հոս և Որդոյ և Հոգւոյն սրբոյ յաւիտ. յա. ամէն:

Արդ ո՞վ բարունի և Աստուածաբան Աստուածային իմաստութեանն ցանկա- ցող որպէս իմ նոյնեւ և եղբայր ցան- կալի և բաշխալի վարդապետ Թումայ, առաջնորդ Աստուածաբանի քրօքա- զումար նոյնակաւ տա(ւ)րք ուխտի մե- ծովայ վանք անուանիոյ, Ապա և զայս եւս խնդիր քո կատարեցի բազում աշ- խատութեամբ և առցես զսա և ընդ ու- շիմ մտաց քոց ներբանայաց որոնեացես և զպակասն լցոյցանիցես և զյաւելորդն կշռեցես և Տեանն Աստուծոյ մատու- ցանիցես զշնորհս և զգրաւս. զի նորա են զանձք իմաստութեան և ո՞չ հաւա- նականսն տկարութեանս մերոյ ներքե- ցես, զի խնդիրքս ի վեր քան զկար մերս: Այլ ի սիրով քոյ խնդրելոյդ յող- եալ ձեռնարկեցաք յոժանդակութեամբ Հոգւոյն սրբոյ որ ոչ անտես աննէ զշը- նորհս հասարակաց ոգւութեան. վասն որոյ աղաչեմ զքո(յ)ին հեղութիւնդ սի- րով բաշխանաց զի մատարներէն քոյովդ

հանդերձ գնդույն ազգաստ քո զՅակոբ Ղլիմիցիս, սոսկ միայն առնումք վարդապետ, ի հառաջալիր յազօթն քո մի՝ մոռացիս, աշխի ի յիշելն քո և զԱստուած ողորմին յիշեսցես, ողջ լեր ի Տէր:

Գրչին յիշատակաբանները
Ա. Մաս

— «Յգն(ե)ա՛ չոգի սուրբ Աստուած և սկեսայն զո՛ւ կատարեա՛, վասն զորոյս, որ կոչի վեցօրեա(յ) արարածոց Աստուծոյ: Զանեղաբար (Նախնորդաբար ?) զսփոթիւն իմաստութեան ի շարարկեալ պատմէ Մօփսէս զգործն Աստուծոյ: Որոյ և զհւս սկիզբն օրինակութեանն Տեառն Ղուկասու արբազան կաթօղիկոսին ամենայն Հայոց, ի թուականին մերոյ ազդեան ՌՄԼԸ. (= 1788), նամակնան Դեկտեմբերի ժ. (= 10)ին» (հր. 1 զրքին նակատը):

— Փառք և պատիւ և ... Որ ետ

կարողութիւն ներանձինս ապիկարի և փանաք(ի) մտաց և տարտամ ձեռացս առ ի աւարտ հանել զայս վեՅՕՐԷԻՅՍ, ի թուոյն հայկազեան ՌՄԼԸ. (= 1789) Յունվարի ժԶ. (= 16), ի Յկյեկ, ձեռամբս Մարտիրոս Երիցուկ, որ ի Հաւաւու. (հր. 264):

Բ. Մաս

— «Հուսկ յետոյ և զիս անարժանս յիշեսլիք առ Տէր, որ ետ կարողութիւն ներանձինս ապիկարի և փանաք(ի) մտաց և տարտամ ձեռացս առ ի յօրինակել Աստուածային մատենան այս, բարեխօսութեամբ արդոյնոյ Աստուածածինն և արքոց Քառասուն Մանկանցն որք ի Սեփաստեալ՝ կատարեցան: Ի Մարտիրոս Երեց ոք եմ Բալույս Եանանգեկ եւ ի զիւղեկ Հաւաւու սակաւ աշխատանս մի՛ առտես առնէք ի յազօթն ձեր: Գրեցաւ ի Յկյեկ ՌՄԼԸ. (= 1789) Թուականին, Մարտի ժԷ. (= 17)». (հր. 182):

ԹԻԻ 116

ՔԱՆԱԿԱՅՍԹԱՆԳ (ՄԱՇՏՈՑ)

Թուղթ 268 երես, բայց վերջին երկու երեսն 4,5 անոց միայն՝ ողջ: Մեծութիւն՝ 20 x 14,3 ս.մ.: Մեծ. զուրեան՝ 15,3 x 9,8 ս.մ.: Իսկ յաւելածն եւրը (հր. 235-268) տւելի մեծ և մեծ մասամբ ալ երկսինն: Յող 17. յաւելումած 23, 25, 30: Թերթ բուն Մաշտոցը ժ. (= 10): Յաւելումաները՝ երկու թերթ և իմաջ, բայց ի սկզբան աւելի եղած են, որովհետեւ մեր նշանակած 234 երեսն էտքը կարուած հանուած քանի մը թերթներու տեղերը յայտնի են: Շատ հաւանական է որ կարելոք թերթեր եղած ըլլան աստեղք: Նիւր՝ հաստ, տողաշարուած, բամպակ թուղթ: Գիր՝ բոլորգիր խոշորկէկ, բայց շատ կանոնաւոր. յաւելումաներուն մասը, որ հետգհետէ անցման նկարագիր մը ցոյց կու տայ զէպ ի նօտը կամ շեղագիր: Ձաղագիրք ի մը (հր. 2) և է մը (հր. 157): Հատ մըն ալ գունատ է մը

(հր. 255). յաւելումաներու մէջ խորան մը իր լուսանցադարեւով սկիզբը: Խորագիրք և բուն գլխագիրք (զուտներուն սկզբնագիրք) կարմրադեղնով: Գրիչ՝ Միւրթար քահանայ: Ժամանակ՝ 1421: Կազմ՝ կաշի-փայտ: Առաջին կազմը չէ հիմակուանը: Վերջին նորոգողն է Հայրապետ Եղիսկոպոս: Շատ անարուեստ է և քիչ մըն ալ քայքայուած: Թէկւ ընդհանրապէս լաւ պահուած կրնայ համարուիլ ձեռագիրս, բայց իսկապէս անխնամ մնացած է թէ՛ զործածութեան ատեն և թէ՛ պահպանութեան ատեն: Ինչպէս ըսինք արդէն քանի մը թերթեր կորուած են 234 և 235 երեսներու մէջ: Ձեռագրին սկիզբէն կարուած հանուած թուղթներու տեղեր կան, աստեղք աւելի յայտնի են ձեռագրին վերջը: Դիտելի է նաեւ մեկանին կանաչի պէս գոյն մը ստանալը հր. 102-123: Մեկանի գունատումը աւելի շատ է յաւել-

խնայապէս ինչչնափ պակաս է, կարելի չէ ճշդել: Իջանամարը ժիւ. (= 19), շատ պակաս ցոյց կու տայ, թէ եւ ժիւ. ին կը յաջորդէ Ի. (= 20) և ետքը Գ. (= 3) և ըստ կարգին: Թերթիանամարին և նիւթին նաշելով քանի մը թուղթեր միայն ինկած պէտք է ըլլան:

Ձեռագիրս կը բովանդակէ դեղերու ընդհանուր ցանկ մը:

Ա. մասը աղիտակած և տախտակ-ներու մէջ մինչև երես ժ.Չ. (= 16) կը ներկայացնէ Խաւերու առուններ աշ-րու բնական կարգով և ասոնց տակը թիւեր (այբուբենով), որոնք բուն դիրքի մէջ, լուսանցքներու վրայ, այդ Խաւերը բուժող դեղերը ցոյց կու տան:

Բ. մասը կը ներկայացնէ զէմ դի-մաց երկու երեսներու վրայ դեղերու վրայ տեղեկութիւններ: Առաջին երեսի վրայ դեղերու «Անուանք եւ թիւ լեզուէ» (= Հայոց, հոռոմոնի, ֆռնկի, արապի, Պարսից), «որպիսութիւնը», «ազէկն», «բնութիւնը», «չափը», իսկ զէմը երկ-րորդ երեսի վրայ՝ «Դեղերու զորութիւ-նը» (երես ժ.Ը. (= 18)-ճ'ԾԹ. (= 159):

Գ. մասը զարմեալ դեղերու աշու-րեանական հայերէն ցանկ մը: «Հայոց լեզուէ», որ յատուքն է այլ և բն, ԼԸ. դիրքի նսմ. թէ քեզ պէտք եղած դեղքի կայ այն ի նոս հայէ որ զիջիւնին չի նեղացունեալ (եր. 160-167), ո՛ւր (եր. 167-169) քանի մը արարերէն բառեր աւելցուած են աշուրեանական կարգով:

Դ. մասը խառն ի խառն բաներ են.

— Գիր բժշկութեան ամենայն ցուց: Կարգայ) բժիշկն. «Տէր Աստուած մեր և Տէր զորութեանց, զո՛ւ եւ աղբիւր կեն-դանութեան և սկիզբն ասողջութեան ... և հետացող ի սմանէ զամենայն որոգայթ, զի ծանիցեն թէ զու եւ Աստուած Հշմարիտ և քեզ վայելէ փառք ...» (եր. 170):

— Սբոյն Գրիգորի Նարեկացուն ասացեալ է. «Ամենակալ Տէր և արարիչ ամենայն արարածոց, որ ասաքեցեր զմիածին զորդիդ քո ի փրկութիւն մեր ... և զատապարտեցեր զթշնամին կե-նաց և զփրկութեան մերոյ, զի զու եւ Աստուած մեր և քեզ փառք յախտեանս ամէն» (եր. 171-173):

— Վասն արգանդի, վասն սակրա-ցութեան, վասն հին հազի և տիտէֆէ-սի եւայլն. (եր. 172):

— «Ահադայ Աստուծոյ արծաթե-րութեան, ցուլութեան, կախարգու-թեան ... և զփառս ի մարդկանէ խնդ-րեմ» (եր. 173):

— «Ա. վասն թաւոյիբ զասողջու-թիւն պահելոյ կամօքն Աստուծոյ:

— ԼԱ. վասն թ(տ)պիբ կերակուր ուտելոյ:

— ԼԲ. վասն թաւոյիբ մրդ ուտելու:

— ԼԳ. վասն թաւոյիբ ջուր խմելոյ:

— ԼԴ. վասն թաւոյիբ գինի խմելու:

— ԼԵ. վասն թաւոյիբ քուն լինե-լու և արթնութեան:

— ԼԶ. վասն թաւոյիբ, որ մար-դուն բնութիւն կակուղ լինի:

— ԼԷ. վասն ամուսնութեան թրպ-տիրն:

— ԼԸ. վասն թաւոյիբ որ մարդն զանձն անբոկ տայ:

— ԼԹ. Ի բազանիս լուսացին, հէ-քիմարուն 2ԺԷ. (= 717) թղթին:

— Խ. Կիբ, օմն չի գրեցի:

— ԽԱ. վասն աշխատելոյ:

— ԽԲ. վասն թաւոյիբ փոխելու:

— ԽԳ. վասն թաւոյիբ լուծման զեղ ամենու:

(185 երեսը՝ շրջուած դրում է):

— ԽԴ. վասն թաւոյիբ երակ ամեն-լու:

— ԽԵ. Զասողջութիւն ասողջ պա-հել:

— ԽԶ. վասն ճանապարհ զնալու թաւոյիբ:

— Վասն նաւ նստելո'յ) թաւոյիբ:

— Այլ յիշեմք զքաջն հիւանդին:

— Վասն պահրային և քրտնացն հիւանդին, մնաց:

Պաշակումն վասն քրտնացն, մնաց:

Վասն նշան կենաց և մահու հիւան-դին, մնաց:

Վասն յառաջդրուելութեան հիւան-դին, մնաց:

Եւ այս Դ. քս կայ ի ճեփմարեմ. բայց չի համեմարեմիւ մեփմաց (sic):

— ԾԵ. Յիշեմ զօրն ամենայն քա-ղաքին, մնաց:

ՄԶ. Այլ յիշեմք դոդ ամենայն
քաղաքի:

— Մէլ. Վասն իմանալուն զի. հղա-
նական և զքնութիւն նորա և զորութիւն
և զգն նորա:

— Այլ խոսք վասն ի վերայ ողիւն:

— Նշան որ ցուցանէ զպիղծ արիւնն:

— Նշան որ սափրան յաւելանայ ի
մարդուն ի յանձն:

— Նշան զափրատու մարդուն . . . :

— Ստացումն (ստաժումն) սափրա-
յի հիւանդութեան:

— Նշան որ ի պալլզամին աւելուն
լինի:

— Ստացումն պալլզամին հիւանդու-
թեան:

— Նշան որ ի սաւառայէն աւելուա-

ծոցն լինի և երեսնայ:

— Նշան սաւառայ . . . :

— Ստացումն որ սաւառայ լինի
մարդուն. (եր. 175-205):

— Եւ կու յիշեմք զգեղերուն փո-
խակիւն. որ յնչի ընդդրուելն լին-
եալ են վասն ուր պատժապի որ
դինքն հաստատուն իմանալովեմք որ
և զեզն յի զտ(ն)ութի վասն իրաց մի որ
աւելն և պալլզայ լինի եւ զայն ժամա-
նակն զինն որ պատն վառարի և պա-
կաս շի մնայ և զորութիւն առնէն. (եր.
205-222):

Բայց այս 205-222 երեսներու մէջ
զատարկ մնացած տեղերը չենք տեսնում
իբր հաշուետու (մատրասի սեփրե) զարեանելոյ ստորի մը կազմէն:

ԹԻԻ 118

ԱՌԻ Ի ՎԵՐԱՍԻ ԱՄՍՈՒՍԹԱՔԱՆԱԿԱՆ ՀԱՍԻՏՈՒ

Քուրբ 368 երես: Մեծութիւն 20,3
× 15,2 ս.մ.: Մեծութիւն գրութեան 15,2
× 11,8 ս.մ.: Տող 27: Քերթ իր. (= 22): Նիւթ՝ չկտկտած, հաստեկէ, տո-
ղաշարուած բամպակ թուղթ: Գիր՝ մանր
նոսր: Մայրէ ի ծայր մեղանով գրուած
է և չկրեք ո՛րեւ յիշատակագրութիւն:
Պաղմ կաշի. սակեզած շրջանակով և
թիկունքով: Շատ լաւ պահուած է ձե-
ռագիրն և արդէն մօտ ժամանակի զըր-
ուած մըն է: Դասակ մնացած են բացի
պահպանակներէ. երես 361 (մեծ մասը)-
366:

Բովանդակութիւն

Բան գրեց կը պատէ եր. 1-366:
Իսկ եր. 359-361, նիւթերու ցանկը կը
ներկայացնէ:

«Ճանկ գրքոյս»

1. Յաղագս ունակութեան եւ իմա-
կայի և ներդրութեան հաւատոյ. եր. 1:
2. Յաղագս բազմապատիկ վարդա-
պետութեանց, որ ի վերայ իրաց հա-
ւատոյ. եր. 14:

3. Յաղագս սահմանի և ծանօթու-

թեան մասանց հաւատոյ. եր. 22:

4. Յաղագս բաժանմանց մասանց
հաւատոյ. եր. 29:

5. Յաղագս ուղղափառ վարդապե-
տութեան որ չէ՝ հրամայեալ, և եւս
յաղագս թիւր վարդապետութեան. եր.
33:

6. Յաղագս բանիցն աշոցիկ, որք
հետեւին յասացիւոց ի պրակս յայտ-
սիկ. եր. 38:

7. Յաղագս հերետիկոսութեան.
եր. 42:

8. Յաղագս հերձուածողութեան.
եր. 48:

9. Յաղագս կանոնաց հաւատոյ և
Ս. Գրոց. եր. 51:

10. Յաղագս աւանդութեանց. եր.
70:

11. Յաղագս եկեղեցւոյ. եր. 76:

12. Յաղագս տնտեսութեան եկե-
ղեցւոյ. եր. 80:

13. Յաղագս մարդոց եկեղեցւոյ.
եր. 91:

14. Թաղապա առաջին Նիկիոյ ժողովոյն. հր. 98:

15. Թաղապա երկրորդ ժողովոյն կոստանդնուպոլսի. հր. 104:

16. Թաղապա ժողովոյն Եփեսոսի. հր. 109:

17. Թաղապա Երեսնական Քաղկեդոնի. հր. 114:

18. Թաղապա երկրորդ ժողովոյն կոստանդնուպոլսի. հր. 128:

19. Թաղապա վեցերորդ բնդհանրական ժողովոյն, որ է երրորդ ժողովն կոստանդնուպոլսի. հր. 142:

20. Թաղապա երկնորդ բնդհանրական ժողովոյն, որ է երկրորդ ժողովն Նիկիոյ. հր. 144:

21. Թաղապա ութերորդ բնդհանրական ժողովոյն, որ է չորրորդ ժողովն կոստանդնուպոլսի. հր. 147:

22. Թաղապա Տրիդենտեան ժողովոյն. հր. 158:

23. Թաղապա Լիւդերստի և պղծալից մոլորութեանց նորա. հր. 164:

24. Թաղապա Հռոմեական և քրիստոնէի յոսման Թաղապապոսի որդ և զին. հր. 176:

25. Թաղապա Նիկոյայոսի առաքինեանց⁽¹⁾ և հրկնակաւնք ճարտարականաց. հր. 178:

26. Թաղապա Կարթուսագիտի և հերետիկոսութեան խորհրդակցաց. հր. 182:

27. Թաղապա Ջուրնկիոսի սանկրամենականի և ճանաչողաց նորա. հր. 183:

28. Թաղապա Կալվինոսի սանկրամենականի և Կալվինեանց. հր. 194:

29. Թաղապա Լիւսիւներորդ ժողովոյն Կարթագինո, յերրորդ դարուն, և յապաքա Նիկիոսեանց. հր. 188:

30. Թաղապա երկրորդ ժողովոյն չորսմայ յերթորդ դարուն և հայրաշարժար Սաքեւեանց. հր. 190:

31. Թաղապա առաջին և երկրորդ ժողովոյն Լիւսիոնայ յերրորդ դարուն և հայրաշարժար Սաքեւեանց. հր. 191:

32. Թաղապա երրորդ և չորրորդ ժողովոյն Կարթագինո ի հինգերորդ դարուն և Պեղադիոսի. հր. 191:

33. Թաղապա երկրորդ Մաւրիկեան ժողովոյն ի Զ. դարուն, և յաղապա Կիոսպոլիտոսեանց. հր. 192:

34. Թաղապա Տուրոնեան ժողովոյն, որ ի ԺԷ. դարուն, և յաղապա Բեքեան. հր. 198:

35. Թաղապա Հայրապետեանց եփեսոսի և պեղեգիանի եփեսոսեանց և յառաջին և երկրորդ նորա յաթեմականէն. հր. 201:

36. Թաղապա առաջին Լիւսիոնայի և պեղեգիանի Հայրապետեանց եփեսոսեանց. հր. 207:

37. Թաղապա Լիւսիոնեան Հայրապետեանց եփեսոսի յորում Լիւսիոնայի մերմէ Գրիգորէ. հր. 214:

38. Թաղապա Հայրապետեանց և Լիւսիոնայի Հայրապետեանց եփեսոսեանց. հր. 223:

39. Թաղապա Կանդեանեան կամ Կանդեան Թաղապա Հայրապետեանց եփեսոսեանց ի կալի իւրում. հր. 234:

40. Թէ յանի՝ իցին, յանի՝ ինչ իցին մոլորութիւնք ի մէջ Հայոց. հր. 238:

41. Թէ ո՞վ են, և յանի՝ ոմանք, որք յաղգի մերում գրեցին և հաստատեցին զմոլորութիւնս. հր. 242:

42. Թէ Սիւնեցին, Տաթեւացին և ալլք աշակերտեալք սոցա զի՞արդ հաստատեցին զմոլորութիւնս իւրեանց և նախ թէ որպէ՞ս հաստատեցին գիտին. վկայութեամբք. հր. 251:

43. Վասն վերաբերութեան որ իւրեցորդն քաղաք Եւստատի. հր. 255:

44. Վասն տանի ծնեցեանն Փրիտոսի ի վեցն Թիւնփորի. հր. 256:

45. Թէ Սիւնեցին, Տաթեւացին և ալլք զի՞արդ հաստատեցին զմոլորութիւնս իւրեանց պատճառաւք. հր. 258:

46. Թէ զի՞արդ Սիւնեցին, Տաթեւացին և ալլք ի հաստատել զբառեակ դուխս մոլորութեանց Հայոց միտեալնեցան ընդ ալլ բազում մոլորեցուցիլս. հր. 275:

47. Թաղապա առանձնական մոլո-

բութեանց ինչ Սիւնեցւոյն, Տաթևացւոյն և համախոհից Նոցա. հր. 280:

48. Ի՞նչ ո՞րպէս անմիտքան ևն բնդ միմեանս Որստենցին. Տաթևացին և լուսն արշալույսն ի զարգացելովս զայստակ. հր. 304:

49. Յազազս մոլորութեանցն զորոց ամբաստանին զլսյաատանեայցս եկն-

զեցւոյ՝ Յոյնք և աշլ ոմանք. հր. 308:

50. Որինակ նախատանաց և աշպանացն Սահակայ. հր. 312:

51. Որինակ շարաշար մեկնութեանց որ ի բանսն զրեալս յանուն սրբոյն Նիկոնի. հր. 313:

Յանկ զրբոյս հր. 356-361:

ԹԻԻ 119

Ք Ա Ր Ո Ջ Ք Ի Ր Ք

Թուղբ 300 հրեւ. Մեծութիւն՝ 20,2 × 13,7 ս.մ.: Մեծութիւն գրքեան՝ 13,7 × 10 ս.մ.: Տղբ 16: Թերբ՝ ԺԺ. (= 19). Նիւր՝ բարակ, կապտոյտի գարնոց, առաջադրուած բամպակ թուղթի, Գիր՝ նստութեամբ: Խառնուած թուղթի: Կապտուած (anunciatio), Դասակ մեռացած են իրր պանպանակ թուղթեան թուղթի սկիզբը և վերջը, ինչպէս նաև հր. 296-300: Ժամանակ՝ 1830: Տեղի՝ Ռուսիոյ զինակն Կազմ՝ կաշի: Առաջին կողքին վրայ բոլորէին սեմկակ, թրքերէն գրուած քով կնիք մը կոխուած է: Նստ յաւ պանուած է ձեռագիրս:

Կը բովանդակէ ԻԷ. (= 27) Քառուորսոց ցանկը գրուած է հր. 294-295:

«ՅԱՅԻ ՔԱՐԱՅԻՆ»

Ա. Յազազս Պաշտօնակերպութեան Քրիստոսի, որ է վարդապետ. հր. 1:

Բ. Յազազս վարդապետի մեռելոցի աւուր. հր. 17:

Գ. Յազազս Մազկապարդի քարոզ. հր. 21:

Դ. Յազազս Տեառնընդառաջի աւուր առաւտուն. հր. 35:

Ե. Յազազս երկրորդ Կիւրակէի զկնի Նոզեղալստեան. հր. 45:

Զ. Յազազս Մենեղեան երկրորդ Կիւրակէի. հր. 57:

Է. Յազազս վերացման սուրբ խաչի. հր. 67:

Ը. Յազազս վարազայ Ս. խաչի. հր. 82:

Թ. Յազազս Էկեղեցւոյ զկնի Հոգեգայտեան երկրորդ Կիւրակէի. հր. 99:

Ժ. Յազազս վերացման Ս. խաչի մեռելոցի աւուր. հր. 115:

ԺԱ. Յազազս Գիւս սրբոյ խաչի. հր. 120:

ԺԲ. Յազազս վերացման խաչի զկնի վեցերորդ Կիւրակէի. հր. 136:

ԺԳ. Յազազս հինգերորդ Կիւրակէի զկնի վերացման խաչի. հր. 153:

ԺԴ. Յազազս Աւագ Հինգշաբաթի, ի վերայ մարմնոյ. հր. 163:

ԺԵ. Յազազս առաջին Կիւրակէի զկնի Հոգեգայտեան. հր. 169:

ԺԶ. Յազազս հինգերորդ Կիւրակէի երեւման խաչի. հր. 175:

ԺԷ. Յազազս Համբարձման Քրիստոսի Աստուծոյ. հր. 184:

ԺԸ. Յազազս Էկեղեցւոյ երրորդ Կիւրակէի. Աշխարհամատարանի. հր. 195:

ԺԹ. Յազազս Հոգւոյ զալստեան. հր. 205:

Ի. Յազազս երկրորդ Մազկապարդի. հր. 216:

ԻԱ. Յազազս Դոնթաղէի երեւոյթին. հր. 224:

ԻԲ. Յազազս Նոր Տարւոյ, որ է Կաղանդի. հր. 229:

ԻԳ. Յազազս թաղման Լպիսկոպոսի կամ քահանայի յատեան սուրբ Էկեղեցւոյ. հր. 236:

ԻԴ. Յազազս թաղման իշխանաւոր անձանց ըստ վերնոյն. հր. 244:

խորհրդածութիւններ (եր. 47-61) շատ հետաքրքրական են:

Բովանդակութիւն

Ձեռագիրս շատ հաւանական է որ նախապէս նիւթերու ցանկ մը ունեցած ըլլայ սկիզբը, բայց 1783ին Տէր Թաւրէի մը նոր ցանկ մը շինեք է. խեղճ բան մը, քարոզներու նիւթին և երբեմն ալ լուսանցքներուն նաշելով: Բուն ձեռագիրին մէջ, ինչպէս ըսինք վերեւ, քարոզի մը զանազան մասերուն նիւթերը լուսանցքներու վրայ նշանակուած են. խի բուն վերնագիրները ընտրան. ներք կը բովանդակեն: Այս նոր ցանկը Ա. Էն մինչև Ղ. կարմրազնեղով թուահամարներ կը պարունակէ, բայց առանց Ա.-ՇՊԱ. միայն լցուած է. աշխինքն՝ իբր թէ ձեռագիրն բոլոր նիւթերուն թիւը: Տէր Թաւրէի մէջն է իր յիշատակարանին մէջ, որ նոր կազմի առանձնաբաժանուած է. «Տեսեալ եմ զգանձաւ» (բանս) և զակուսն պատուակ(անս) ի ներքս գանձարանի(ս) և փայլին (փայլէին ?) զրունք սորա, ալ ոչ ունել(ով) բանախոս, աշխինքն ցանկ, վասն որոյ և ես մեղսամած և խզն(ի) Տէր Թաւրէիս Արք(ս)անցի, ցանկացայ զուզին ինչ մասնակի(ց) լինիլ մեծի հեղինակ(ի) սորին, զրեցի զցանկ զրգոյս զոր վաշելով(դ ?) նազելիք ըստ զույրա (?) զտանիցիք և ընդհերուչն ձեր յիշեցիք և զիս զոր յեանեաս (յետեանալս ?) եմ և անպիտան, բայց զուք առնես(ի)ք զվարձս ձեր յմատուծոյ, ամէնու: Հայոց թուին ՌՄԼԲ. (= 1783)ին Յունիսի ԻՓ. (= 23) եր. 457:

Այդ ցանկին թուահամարները լուսանցքներու վրայ ալ դրուած են կարմրազնեղով և աստիք ալ օրրազրութիւններ կրած են ետքը՝ մեղանով:

Մենք բուն ձեռագիրն համեմատ կը ներկայացնենք բովանդակութիւնը.

Ա. Քարոզ ի բան աւետարանին որ առէ. Եզեկուք խորագէտք իրրեւ զազանին. եր. 1-12:

Բ. Քարոզ ի բան մարգարէին որ առէ. Որպէս իմի և քարբի, զի խցեալ է զականջ, զի մի՛ լուիցէ նա՛ զնայն թովի ճարտարի. եր. 12-23:

Գ. Քարոզ ի բան Սողոմոնի որ առէ. Որ գանձն ի դորս իւր ոչ բռնէ, եզրա՛յր է նա աշողիկ որ անձինն առնիցէ. եր. 23-34:

Դ. Քարոզ ի բան Սողոմոնի, որ առէ. Մահ և կեանքն ի ձեռն լեզուին է եւայն. եր. 34-46:

Ե. Քարոզ ի բան աւետարանին, որ առէ. Մի՛ տայք զարքութիւն շանց և մի՛ արկանէք զմարգարիտս ձեր յառաջի խոզից. եր. 46-68:

Այս քարոզին մէջ խոսուած է ամուսնութեան վրայ, որուն համար լսիմք քի հետաքրքրական է:

Զ. Քարոզ ի բան աւետարանին Յովաննու, որ առէ. Ամենայն որ առէ զեզրայր իւր՝ մարգասպան է: Եւ գիտեմք զի ամենայն մարգասպան ո՛չ ունի կեանս յանձինս. եր. 68-85:

Ը. Քարոզ ի բան Եորա(յ) նահապետի, որ առէ. Ազովք իմ սուրբ էին և նշմարիտ առաջի Աստուծոյ. եր. 85-105:

Ը. Քարոզ ի բան Սողոմոնի որ առէ. Որ ողորմի ազգատին, փոխ տայ Աստուծոյ. եր. 106-126:

Թ. Քարոզ ի բան Սողոմոնի որ առէ. Յիշեա՛ զարքարիչն քո օր մանկութեան և զնա՛ զու ի նախապարսն արգարութեան եւայն. եր. 127-141:

Ժ. Քարոզ ի բան Սողոմոնի որ առէ. Լաւ է կոյր աշօք քան կոյր մտօք. զի կոյր աշօքն ուսանի երթեւեկ նախապարհին. իսկ կոյր մտօք՝ նախապաղ մոլոր ընթանայ. եր. 141-152:

ԺԱ. Քարոզ ի բան Սողոմոնի որ առէ. Լաւ է օր մահուն քան զօր եւս ծնեցան. եր. 153-173:

ԺԲ. Քարոզ ի բան արիւնացն Մովսէսի որ առէ. Մի՛ զոգանար. եր. 173-190:

ԺԳ. Քարոզ ի բան Սողոմոնի, որ առէ. Տէ՛ր ամբարտաւանից՝ հակառակ կա՛(յ) օտա՛(յ) զշեղորս խոնարհաց. եր. 190-224:

ԺԵ. Քարոզ ի բան իմաստաւորին Արիստոտելի, որ առէ. Գովելի են զեղեցիկ(ք)ն և պարտաւելի են զարշիւիքն. եր. 224-238:

ԺԶ. Քառոց ի բան որ առէ. Պատուեա՛ զհայր քո և զմայր, զի քեզ բարի լինիցի և յերկար կեանք. եր. 238-247:

ԺԷ. Քառոց վասն առաք կատարածի ի բանն առաքելոյն, որ առէ. Բանդի փոց հարկանի և մեռեալք ի Քրիստոս յարիցեն. եր. 247-252:

§ Դարձեալ վասն սեղան արհնելոյ և զինի, ի բանն Մովսէ(ս) Աստուածախօս մարգարէին որ առէ. Արհնութիւն Տեառն ի վերայ լերանց մշտնջենաւորաց. եր. 252-265:

§ Ազգահամար սկսեալ յԱղամայ մինչև ի Քրիստոս. եր. 265-267:

ԺԸ. Քառոց վասն Ջրհեղեղին, ի բանն Աստուածախօս մարգարէի Մովսէսի. Նոյ էր ամաց 26-ից և Ջրհեղեղն եղև ի վերայ երկրի. եր. 267-282:

ԺԹ. Քառոց ի բան, վասն Սողոմոնացոյն. ի բանն որ առէ. Ազգական Սողոմոնացոյն և Դանորացոյն ել առաջի իմ. եր. 282-299:

Ի. Քառոց ի բան Սողոմոնի, որ առէ. Զի որ արքայեմամբ պահեն զսրբութիւնն սրբեացեն. եր. 299-314:

ԻԱ. Քառոց ի բան աւետարանին, որ առէ. Ս'ն արիք զնացուք աստի. եր. 315-326:

— Երեւեցան նշան յերկնիս, տելն (sic), և աշաւասիկ վիշապ հրեղէն մեծ, որոյ էին զլուսի է. և եղէրք ժ. և ի վերայ զլիսոյ նորա խոյր է, և տուտն նորա քարշէր զԴ. մասն աստեղաց երկնից և ընկեաց զնոսա երկիր. եր. 327-432:

— Եւ արգ աշար են է. մահու շափ մեղքն. եր. 432-434:

— Յաղագս վասն կշոռց. եր. 434:

— Յիշատակարաններ. եր. 434-435:

— Կտակ մեծի Ուրբաթի ի բանն սուրբ առաքելոյն, որ առէ. Կտակ յեա մահու հաստատուն է. եր. 436-455: — Տաթեւացի Դրիգորին ծանօթ Քարոզը, «Սովորութիւն է մարդկան յորժամ մեռանի ոք ի յայլ տեղիս», որ ճաշոցի Աւագ Ուրբաթի կանոնին մէջ ալ կայ:

— Եւ ցանկ զլոյսոյ. Տէր Յարութիւն շինածը. եր. 455-457:

— Քանի մը տուն շարական և երգ. եր. 462:

Յիշատակարան

Ձեռագրիս ստացողը՝ մանեսի Նահապետ և զրի՛ Մինաս երեց, յիշատակարանում են եր. 23, 34, 46, 84, 126, 190, 224, 238, 326, Քարոզներու վերջերք, և քանի մը տեղ մանեսի Նահապետին տնտես տեղը բաց թողւած է կարմրագեղձ զրելու համար, բայց չէ դրուած: Ինչպէս եր. 434-435ին մէջ ալ, որ վերջինն է այդ տեսակ յիշատակարաններու:

— Վերոց մանակից և պսակակից արասցէ Քրիստոս Աստուած զքսացոյց զրոցս (զմանեսի Նահապետին), և զիս մեղաւոր և ցանաբժան զրծոյ զՄինաս երեցս. ո՛վ սուրբ ընթերցողք, կարդալով կամ օրինակելով յիշեսէիք ի մարբութեայլ յաղօթն և եր, զիս զանպիտան զրծոյ զՄինաս էրեցս, և զայլ ամենայն արեանառու մերձաւորսն իմ, զկենդանիս և զհանգուցեալ զննջեցեալսն իմ, և եզ յիշողացոյ և զմեզ յիշեցեալսն, առ հասարակ ողորմացի, և նմա փառք յաւիտեանս ամէն: Հայր մեր որ յերկին:

Փա՛ռք ամենասո(ւ)րբ Երրորդութեանն Հօր և Որդոյ և Հոգւոյն սրբոյ. աշմ և մշչո և յաւիտեանս յաւիտեանիս ամէն:

Դրեցի օս՝ յանձն եղկելի

Զի ոչ ունիմ զործք մի բարի.

Մինաս էրեց Անդրեւոյսի,

Այլ լոկ անուամբ հոգ եմ փռելի:

Բամեալ և ոչ արհեստ զրչի,

Զիննի հաղցեմ մեղադրելի.

Թէ և սղալ ինչ ասա զրոցի,

Զիմ զըրեալ զիրա աշխատելի:

Նա՛ և զործոյ յոյժ եղկելի

Եւ անպիտան անարժանի.

Նա և սիրով ընթերցողի

(Տոյ մը բաց թողւած է)

Փափագանօք զրել տուի,

Եօք մանացու զիւս անուանի

Հալալ արդեամբս զրել տուի,

Եւ ասասէիք Հայր մեղայ մի:

Ն Ա Մ Ա Կ Ա Ն Ի

Քուրբէ՛ Բ. + 522 = 524 երեսու Մեծու-
րիւն՝ 19,3 x 14,5 ս.մ.։ Մեծ. գրութեան՝
13,2 x 10 ս.մ.։ Տօղբ՝ 19-22։ Քերթի՛ Ռ
(= 24, հայերէն գիրերու կարգին թուով
և ոչ թէ ատոնց թուարանական արժե-
քով, բայց պէտք է ըլլայ 2=25)։ Ը՛
թերթթէն սկսեալ արարական թիւեր
ալ գրուած են թերթթանամարներուն
վրայ 16-էն մինչեւ 49։ Նիւր՝ բարակ,
չկոկուած, գրի հասարակ թուղթ բամ-
պակէ։ Դիւր՝ չեղադիր, որ զեռ նստար կը
չիւեցնէ։ Դասակ մնացած են, բաց ի
պատկանաներէ, երես Բ. և 521-22։
Դրի՛ Պօղոս սարկաւազ։ Փամանակ՝ 1831։
Տնդի՛ Երուսաղէմ։ Տեւ՝ Յարութիւն սար.
կաւազ։ Կազմ՝ կէս-կաշի, ռակեղած թի-
կուէքով և անանջներով։ Ամէն կերպով
լաւ պահուած ձեռագիր մըն է։

Ձեռագրիս նակատը կը կարդանք.

— Նամականիմ Եօրինեայ

Ի իրացու Դրիվորէ Փեօթմայնիեան
մեծիմաստ եւ քաջութամն վարժապետ
մեծի դպրասանն Միշպղիւղի ի զիմաց
իւր եւ այլոց յայլ եւ յայլ նամակս։

Եւ յաշակարեւէ նորա ի Պեռտոս-
եան Պօղոս սարկաւազէ կոստանդնու-
պոլսեցւոյ ի մի ժողովեալ, և զայլ եւս
ինչ յայլոց և յիւրմէ ի նոյն յաւելեալ
և դասակարգեալ ըստ այլ և այլ վի-
նակի անձանց։

Գաղափարեալ ի խորհրդարանի
Քրիստոսանիմն աթոռոյս մեծին Յակօ-
բայ Տեառնեղրայր առաքելոյ նախա-
գահ պատրիարքի։

Նուիրեալ ի վայելչ թիւացու Յառու-
րիւն ստեղապի Յիկոնացոյ հաղափա-
սպասաւոր Տեառն Մկրչի արեւսիկո-
պոսի աւագ լուսարարի եւ խորհրդական
կառավարչի ի պէտս կրթութեան իւրոյ
ի նարտասանական հանդէս 1831, Մա-
յիսի 1։ Ի սուրբ Երուսաղէմ։

Պօղոս սրկ. իր վերջարան-ուզեր-
մին մէջ ալ կը խօսի ձեռագրիս կազ-
մութեան մասին.

— «Ի տիեզերական աթոռս սրբոց

Յակոբեանց՝ որ յերուսաղէմ քաղաքի։

Ուսումնասէր և զբաւէր տիրացու
Յարութիւն բարեկրօն սարկաւազ կրօ-
նակից և աստիճանակից եղբայր։

Մէջ աշխարհի պտուղն պարտաւոր
զտանի ոստոյն՝ որ ի մօտոյ քաննայ
զինքն, որչափ արմատոյն՝ յորմէ թէ-
պէտ հեռաւոր է, բայց նա է ոստոյն և
պտոյն միանգամայն բարձող և յառաջ
ածող։ Ուստի ոչ ասէ զինքն. Ելցէ ծա-
ղիկ (յ)ոստոյն՝ այլ թէ յարմատոյն
յեանաւ. աշպէս և զու. սէր իմ՝ որ
աշակերտեալ զտար նուաստիս, և ոչ
շնորհապարտ զքեզ ծանիցես ինձ՝ որ
աւանդեցի քեզ սկզբունս գիտութեան,
և շաւիղ յորդեցի ի քերթածս ուղղաբա-
նել, այլ յուեռ այնմ յորմէ և ես ու-
նիմ զսեռեղ հոգնպէս, և զխօսօքն
երախտապարտ եմ նմա։

Վասնորոյ յարձարծել և ի քեզ զսէր
հոգեհրահանգ վարժապետիմ իմոյ թիւա-
ցու Դրիվորոյ՝ որ անամենաւ հանդի-
սացաւ յիմաստասիրական և յիմաստա-
ծարանակ(ան) մտկացութիւնս գրակա-
նութեան արդասեօք և հայրենասիրու-
թեամբ աշխուժ եռանդեամբ, յոժարե-
ցայ զգրուածս նամակաց նորա, զորս
չիւր զիմաց և զորս ի խնդրոյ այլոց
զրէր և զօրինակսն շնորհէր նուաստիս
անխնայ, այժմ զազափարեալ և ինչ
ինչ ի նոյն յաւելեալ և ի մի զասեալ
մատուցանել զրասէր բաղձալոյզ, որ-
պէս զի ստէպ ստէպ վերձանութեամբ
հետեւեալ զեղեցիկ օրինակաց փայ-
լեցուցես զքո քնարոյս՝ քանքար և քա-
ջամշակ երկասիրութեամբ յառաջադէմ
զարգացցես յարդիւնս գրականութեան։
Ապա որպէս է ինձ պատուասիրելի բազ-
մերախտ վարժապետս՝ լիցի և քեզ ան-
մոռաց յիշատակաւ. համբուրելի են

ինձ արշալիկս քանքար նորա, նմա
նօրինակ եղիցի և քեզ։ Նա զի եթէ
փոքր է քեզ լինել գորաւոր ի գիւտս.
նմաքան ի պրծելութեան անալ.

թաք յուզողագրութեան և խոհական ի քաջակենցաղութեան, զսա բնիկերցեր ի սմին, զի սոցին ամենեցուն և ալիսու կենցաղողատակարացոյն շահողութեանց նաև անարատարութեան և զխոզին մատակարար անաշուտ: Որոց ամենեցուն ի քեզ երեւելոյ մնաւ՝ բարեփափաք յոծարակամ սիրով, նուստս մարդիւ քո Պետրոսեան Պաղոս սարկուսաց, զպիւր խորհրդարանի սրբոյ զահիս Բակոբայ Տեառնեղբայր առաքելոյ: (Եր. 518-529):

Նամականիս քովանդակութիւնը մեծ մասամբ հետաքրքրական է. վասն զի ո՛չ թէ իբր օրինակ կամ զազափաք խմբագրութեան են, ալ իսկապէս զրի առնուած Փիւսիմալեանի և իր աշակերտին կողմանէ, թէեւ իբր օրինակ զբնուածներ ալ կան: Նամականիս իր աշս հանգամանքով կը քովանդակէ նաեւ պատմական և բանասիրական տեղեկութիւններ և ժամանակակից տեսութիւններ ազգային կեանքի վրայ՝ ըլլալ և եկեղեցական, ըլլալ կրթական տեսակէտներով:

Նամակներէ ուսանց վերջէնքը ոտանաւորներ կամ քերթուածներ ալ կցուած են. բոլորովին ոտանաւոր գրուածներ ալ կան:

Նամականիս զատուարութեան է սապէս.

— ՆԱՍ ԱԿԲ ԱՌ ԿԱԹՈՂՈՒՅԻԿՈՍՈՒՆՍ

Կանիկ կարդի

Ա. Եր. 1-10:

Բ. Եր. 11-15:

Եփրեմ կրդի Եր. 15-22:

Կիւակոսի կարողիկոսի գերանհաւաքութեան Կիւիկիոյ.

Ա. Եր. 22-29:

Բ. Եր. 29-33:

Գ. Եր. 34-36:

Երեք նամակներն ալ արժէքաւոր են և կիրակոսի ու Կիւիկիոյ մասին անկեղծ հիացում կ'արտայայտեն:

Եփրեմ կրդի

Ա. Եր. 37-40:

Բ. Եր. 40-51: — Այս ընդարձակ նամակը ստպէս ստորագրած է. «Այս մափաւ տէրութեան քում մշտանուէր ծառայ Գրիգոր Փեշտիմալեան մանկա-

վարժ գործքին Յրդագիւղի աշակերտ ինչոպորոս սարկուսացի եկեղեցւոյ միաբանի սրբոյ և մեծի աթոռոյ իջմիւսն:

Կիւիկիոյ Կիւակոս կարողիկոսն առ Եփրեմ կրդ. Եր. 51-59: — Այս պատմական նամակը ուրիշ տեղէ ձեռք քերելով հրատարակած եմ Կ. Պատմանեանի «Քամակոսի մէջ. (Պարիս, 1903, Մարտ, թիւ 3, Հատոր Ե. Եր. 71-74):

Եփրեմ կրդի

Ա. Եր. 59-62:

Բ. Եր. 62-65:

Գ. Եր. 65-68:

— ԱՌ ԵՊԻՍԿՈՍՈՍՈՒՆՍ

Ներսէս արեւիկակոսի Եր. 68-72, ուր ի մէջի ալլոց կ'ըստի. «Վարժարան հոյակապ բազում սենեկօք նոխանայ նորոց, և ձիւք երկնաւոր պարգեւաց սփռեալ բաշխի, միոյ միոյ հոգեւունջ հոգմով իբրեւ վերնատան սպասեալ նստելոց, անդ ուր հաց երկնաւոր իմաստից շամբէք ի պէտս հոգեկան, իմնի և սեղանատուն ընդարձակ ի կարիս մարմնական: Ի տեղսլն ուր դարձանէին սկարքն մտաք շինեցաւ կրկին սենեակ ի բժշկութիւն ախտացելոց մարմնով, համանդամայն և հովանոց զեղեցիկ կառուցաւ ի սթափութիւն հոգւոց և մարմնոց: (Եր. 72):

Ա. և Բ. Եր. 73-81: Նամակի օրինակներ:

Պողոս արեւիկակոսի

Ա. Եր. 81-84:

Բ. Եր. 84-87:

Գ. Եր. 87-91:

Դ. Եր. 91-101:

Օրինակ մը Եր. 101-106:

Պողոս արեւիկի հաւատարէ մը Եր. 106-110:

Եր. 110-113:

Օրինակ մը Եր. 114-116:

Պողոս արեւիկի Եր. 116-119:

Օրինակ մը Եր. 119-122:

Աբրահամ պատրիարքի Եր. 123-132:

— Վերջը կցուած է ոտանաւոր մը.

Աշխարհ Սիւնեաց զրախտ հոսեան,

Մեզ բուսցեք վարդ տնթարչամ:

ՋՏԻՔ Աբրահամ մելիք գառնեան,
Աբրահ Գուլի դէս Քիւզանդեան,
Եւայլն, եւայլն. (Էր. 131-132),

Պէրդիկ Կայ ժողովուրդին խնդրա-
գիրը Կ. Պալսի պաթրիարքին, ուր ի միջի
այլոց կ'ըսեն. «Ձի աւանկ (sic) մեք
նուստս և տառապեալ բնակիչքս Պէրդիկ
գիւղիս, շունենալով Էրբուք միւր քիվիկիի և
տեսուչ և կնիդեցոյս Գրիստոսի, որ յա-
նուն Սուրբ Նիկիայայս սխանելազործ
հայրապետի է կառուցեալ. ոչ եւս հո-
գարարձու զպրատան ի պէտս կրթու-
թեան դեռարոյս մանկանց ... ուստի
... ազգասէր զթով աշցելու լինել մեզ
և կառուցանել միւր քիվիկիի սուրբ և կնիդե-
ցոյս և հոգարարձու զպրատանս զարեւ-
պաշտօն իշխանն ազգիս մերոյս աշ-
տինչը եւայլն: Բայց աւելի օրինակ մը
կ'երեւին քան իսկապէս գրուած խնդրա-
գիր մը. (Էր. 132-134):

Օրինակ մը Էր. 134-136:

Սրբաւորիկի Քեզգորոս պաթրիարքին
Էր. 136-137:

Երկու պատրիարքներու մէջ փո-
խանակուած նամակներ Էր. 138-142 և
142-147:

Եպիսկոպոսի մը ուղղուած, որ Նի-
կիոսիէն կը հրաւիրուի՝ իր հիւանդու-
թիւնը բուժելու համար. Էր. 147-152:

— ԱՄԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՍ

Վարդապետի մը ուղղուած շատ
զեղեցիկ գրուած մը, (Էր. 152-163),
ուր ի միջի այլոց հետաքրքրական են
սա տողերը.

«Իսկ արդ պարտապան զանձինս
խոստովանելի է ոչ միայն զմտերմս
սիրելոյ, այլ և զազգս մեր ողջոյն ըզ-
մերձաւորս և դէհաւորս. քանզի պարտ
և արժան է որչափ միանդամ հնար է
մեզ խնդրել յամենայն զարութենէ մեր-
մէ զօգուտն և զկարելորդ հայրենի ազ-
գին մինչեւ ցելս շնոյ ի մարմնոյ,
յոյր սակս ծնեալ իսկ եմք. զի շիք և
շիք ինչ քաղցր և վայելուչ քան զփառս
հայրենեաց:

Եւ զի՞նչ այն իցէ, եթէ ոչ լոյս
գիտութեան, առ որոյ նուազութեան
արկածք թշուառութեան տառիւ հասին
ի վերայ մեր, որդիք շնչել և կորու-

սանել առ հառարակ զԱրարտեան աշ-
խարհս ծնունդ ...

Իսկ ի յայտ բարեբաղդիկ վիճակ-
եալ ժամանակի ոչ սակաւ մխրթարիւք
տեսանելով զկնքադարան իրացն նմա-
նութեան փոխեալ ի լաւ անդր. քանզի
նրազ իմաստից որ ի բազում դարաց
հեռէ էր շինեալ ի դառնաշունչ հոգմոյ
տառութեան, այժմ երկնածիր հրով
սիրոյ սուրբ հոգւոյն տեսանեմք առ-
կայեալ անդրէն. որ երբեմն զպրոց
վարժութեան և ուսումն գիտութեան
տարադիր եղաւ էր և օտարացեալ ի
մէնջ, այժմ յամենայն սահմանս մեծի
քաղաքիս հոյակապ վարժարանք և զի-
տութիւնք ծաղկեալք նոր իմն զբախա-
վալելի շաղարդ անսխալանձելի տեսողացն
երևի:

Բայց այս ամենայն ձիրս բարե-
մասնութեանց զայս մի ինչ տեսանեմք
ունել զպակասութիւն, որ ոչ սակաւ
խոչընդոտն լինի բարգաւաճութեան նո-
րատունկ բուրստանիդ իբր զի լուսա-
փայլ և իմաստալից մատենաք բնիկ
հարց մերոց սրբոց, որք դաստիարակք
եղեն մեզ ի բարիս, և հարազատ պատ-
մութիւնք նախնեաց մերոց, որք ան-
համեմատ քաջութեամբ բարձրացոյցին
զփառս ազգիս, ընդ գրտանաւ իմպու-
ցեալ ի խորշս վանդրէից արեւելեան
աշխարհիդ, ազգս ողջոյն և քաղաքս
ազատաւոյս նրազի օտարաց կարօտեալ
զտանի ...

Քանզի ստուգաբան մատենաք բազ-
մերախտ հարց մերոց, որք անվերջ
ձանթութեամբ զանցս անցից հայրեն-
եաց մերոց արձանադրեցին անհետ գիւտ
եղեալ զլիտովին ի կցկատուր բանից յի-
շատակարարաց և ի վիպասանութեանց
այլալեզու ազանց մուրդարար հաւաք-
եալ իսան ընդ հարազատ պատմութեան
հնազէտ մատենադրոց մերոց հրատա-
րակեալ ամին ի ձեռս ամենեցուն:

Հայս գիտելով բազում յուսումնա-
սիրաց սղան և հոգաց հանին և դարման
տանել ցաւոցս զպարտութիւն խոստո-
վանին, ընդ որ և ես յետինս բանասի-
րաց հայրենասէր բարոյիւք շատամ զի
զհնազիր պատմութիւնս նախնեաց մե-

բոց, որք միայն գտանի(ն) յարեւել-
եան աշխարհիդ միջնորդութեամբ բա-
րեկամաց ի ձեռս բերել, որպէս զի
ապագայութեամբ ի լոյս բնեմայեցին. և
անշարացեալ փառոք ազգիս մերոյ նոր
ի նորոյ պայծառացի:

Եւ աւանիկ քաջ զիտեմ զի և զու ոչ
սակաւ ինչ ցաւ յանձին զգաս, զի սի-
րեա զագգս և ցանկացող եւ պայծառու-
թեան նորին. սմին իբր զայս զիք գրեմ
քեզ և ազաշեմ, զի անզանդաղ սիրով
օրինակել տացես վասն իմ զՔիւրիւկ
անուանեալ պատմադիրն Սիւնեաց կա-
տարեալ և անխորի մինչ ի վախճան. և
հին յիշատակարանս եւս ընդ նմին: Եւ
նայցեմ զի յոյժով աշխատասիրու-
թեամբդ համեմատեացես ընդ բնագիրն
և զսխալանս գրչաց՝ յորոց չէ մարթ
զերծ լինել. նշանակեացես ի լուսանցան
մատենին, մինչև լինել նոյն և նման
ամենաշինի հնոյ օրինակին, և զնոյն
տացես գրաբերիս՝ զի ընդ հաստարիմ
անձին ումեք վաղվազակի առաքեալէ
աստ մեզո:

Երեք օրինակներ եր. 163-168:

Առաջնորդ վարդապետն մը շրջա-
րերականին օրինակը, որ Ազրիանու-
պոսէն Կ. Պօլիս եկած՝ իր ժողովուր-
դին կը գրէ. եր. 165-172:

Մեսրոպ վարդապետի գրութեամբ նամակ
մը միտեմեան խնդրոյն առթիւ, որուն
մէջ ներփակեալած է սին յնագիրը նամակ
Յուաննէս վրդապ. ի Զոհրապեանոյ. եր.
172-177:

Վարդապետի մը ազգական յան-
նարարեալն տիրացու Ռեւմիտի մը
մատեն Լր. 177-179:

Տէր Ռիֆայի 1861-ի և վարձապետի.
Լր. 179-183:

Միլթի բարունի (միջոյ. ի) մը իր
և զրաշրակչէն. Եր. 183-186:

Յաջորդ բարունի (միջոյ. ի) ազգական
զաւարճապետի մը Արտաշէսի պատ-
րիարքէն, որ ունոր տեղ առաջնորդ կը
նշանակէ Զովհաննէս վրդ. ի Լր. 186-191:

... ԱՅՆ ՈՒՍՈՒՄՆԵՐԱՆՆԵՐ

Զորս օրինակներ Լր. 191-207:

Միւսացու ... ի գրութեամբ իր և զրա-
շրակչէն, որ անոյ նմանութիւնը ցոյցեցով,
զիտեմ վրդ. Լր. 207:

— «Այո՛ քաջ զիտեմք՝ եթէ նախ-
նիք մեր ոչ պակաս քան զայլ ազնիւ
վե՛ր երեւեցան յաշխարհի քաջավարժ
հմտութեամբ իմաստից և արիական բա-
րեմասնութեամբ և մեծազորութեամբ.
բայց քանզի իմաստացեղն մատենանք
նոցա և ստուգարան պատմութիւնք նո-
ցա ի գունն խորշս գրատանց վարդերից
մերոց արեւելեան աշխարհիդ արգելեալ
փակեալ պահին ի բազում ժամանա-
կաց անտի, հասարակութիւն ազգիս
մերոյ շունի ծանօթս զնոցանէ, ոչ զան
առն քաջութիւն լուեալ և ոչ զմեծա-
զորութիւն, և համարի զագգն մեր
անարդ և նուստս:

Իսկ յաւուրս մեր ոմանք անկեալ
ի դրուն ազգաց օտարաց մուրդարար
առնուն ի նոցանէ զգլխս իմաստասի-
րականս և պատմարանականս և յաւել-
եալ ի նոսա ինչ ինչ ի բանից հարա-
զատ մատենադրոց մերոց, զագգս մեր
կամին մեծացուցանել:

Ո՛վ ողորց արժանի գործոյս, զիմ՝ ող
կարացուք հանդուրժել, զի եթէ ի
բնուստ անդուստ ոչ ունէ՛ք զգիրս պի-
տանին յերանշնորհ նարց մերոց վար-
դապետաց սքանչելի հաշխարհու-
թեամբ թարգմանեալ, կամ ինքնօրէն
բանահիւստութեամբ շարագրեալ, ոչ հա-
ռաչէ՛ք մանաւանդ ի՛նչ և իրաւունս հա-
մարէ՛ք. բայց զի զիտեմք թէ շեմք
ինչ կարտոս աշխարհու ազանց. զի
ունեմք լրիւ զամենայն զիրս և յիշա-
տակարանս, որք բաւական են մեծա-
նուն և երեւելի կացուցանել զագգս մեր
առաջի ամենեցուն, հոգոց հանեալք
հաշիմք և մաշիմք: Ապա փոյթի ամե-
նայն ազգասիրաց և մերն իսկ այս է
զի ի ձեռս բերցուք զամենայն հարա-
գիր (հնագիր ?) մատենան ազգիս մերոյ
և հետզհետէ ի տիպ արձանացուցեալ
զիրարգիւտ արասցուք ամենայն բանա-
սիրաց, որպէս զի ընթերցանութեամբ
նոցին ծանոթեն ամենեքեան զվեհանձ-
նութիւն նախնեաց իրեանց, և նոցին
նմանող լինել փութացին, և զգացու-
ցին ազգաց օտարաց զվսեմութիւն և
զհանդէս բնիկ հարց իրեանց, և ինք-
եանք որպէս որդիք հարազատք փա-
ռադրեցեն զնոսս:

Իսկ արդ յայսպիսի զօռաբաղիւս մատենից է և Ռիստմե պամագիրն, որ խապառ աշտմ անհետ եղեալ է յազգէս մերմէ, և ի խնամոցն Աստուծոյ որպէս ճիւղ օրհնութեան պահեցաւ անկորուստ ի քաղաքիդ յայգմիրէ. և ահա աղաչեմ գիրքելիդ իմ զի ի ձեռս բերեալ զայն կամ ինքնին օրինակեացես վասն իմ և կամ օրինակել տացես աշխում, և պատուականութիւնդ աշխատ լեալ համեմատեացես ընդ հին զազափարին, և զգիրպանսն որ օտօր է սպրդիլ ի զբռնաց. նշանակեացես ի լուսանցսն մատենին, զընացի անդ և հին յիշատակարանն ըստ ամենայն բառիցն մինչև ոչ մնալ տող մի բանից նոյն և նման լինելով ամենեւին» եր. 207-212:

— «Յամենայնի վախճանն է դովելիս սկզբնաւորութեամբ կարգ մը առանձնոր ու խորհրդածութիւններ. եր. 212-233:

Օրինակ մը եր. 233-240:

Անթոն աղայի ուղղուած ոտանաւոր ձօն մը «մուսոս (Մերկիսիոս)է եր. 241-245 և 245-248:

Տիրացու Պողոսի, իր վարժապետէն, որ կը գովէ իր աշակերտին զանուած տողը. «ոչ սակաւ զովութեան արժանաւոր համարիմ զհայկազուն բնակիչս գաւառիդ, որք ետանդադին փութով ի խնդիր եղին իմաստից քան մեծադին և մեծաշահ վաճառաց» եւն. (եր. 249): «Եւ դու ի սեղմագոյն անկանդե՛ քաղաքիս փոխադրեալ աշտմ յընդարձակատարր աշդ սահման արձակել ունիս զարմատս ի խորս և զշառաւիղդ ի վեր և զընաւորեալն ի քեզ բազմամեայ երկանց քոց արդիւնս յոլովից հոգիւից բերող շահեկանութիւն առատանեռնել անպակասելի»:

Դրեալ էր քո լեզուադիտութեան ունել յօժարութիւն, բաղձանք արդարեւ գովելի և իմոցս կամաց կարի ախորժելի, զի որ զիտեմք զլեզու մի որպէս միականին, և ոչ մի ինչ տիրապէս զովութեան իմիք արժանի. զի ոչ քաղմաքիրսն վաստակօք և տրնութեամբ և զան ստացեալ, ալ ի բրբու զհայրենի ժառանգութիւն անաշխատ

անկախանեալ ունիմք գնդուն ձեռք ինքիւն. Այլ զու չիք ինք արցառ քաղաքիւնայ քանակաւ լեզուաց գիտութեամբ, որք ամենայն յարգ և պիտանութիւն մարի է քեզ ի միտ անուայ ի փութեան խաղաղեղեղաց նուա՛ս լեզուական յարգ շնորհ ընտել և յաւիտական, և ի բրբու ողջութեան ընդք երազական յնպառք և նորմաւորք են անուայ եկեղեցական փարպաղեալութեան, և ամենայն խնդիրք և վեճք ի քսմեա խառնայ՝ յայնքան է պարզելիս Գաղղեալապետ իբրեւ յանձնալ քան ամենայն գիտութեան յարգն քանակալի է ամենեցուն. ոտանակնճ քիւնս լինիցի պիտանացու քեզ իբրեւ յարցառ նախաճաղ ձանս յաղթական ողջիցն, որ զտանայ որ քան զոր նախաճաղեղեղեղութեամբ: Բայց զու նորս անաշխի գնեա ձրթեաց նախնութեան աշտմ քաղաքայ, որ զիտեառ իմի քեզ. եր. 244-245:

Օրինակ մը եր. 245-250:

Պարտ Սիրպիլ կը գրէ Փէշաբադ, Էնտի տղայեղուց, Պարտ արքայ, Պետր քանեալ:

Քառական փայտեղ սովորաբար ինքն ենք ունի մամանակի քաղաքական վիճակին վրայ՝ Պարկաթ և նորաւի մէջ:

Նամակը կը վերջանայ ուրիշ հիւսթիքով:

— «Ջանուան մեծապատիւ իշխանաց մերոց՝ որ ի տիեզերական թագաւորութեանդ են, և զաւագութիւն և զպաշտօն նոցա և զլինութիւն խառնատեալ քաղաքաց և տանց, և զբարեբաղդ վիճակ բնակչացդ, մանրամասն ծանօթութեամբ նկարագրել և առաքել առ սեզ. ըղձայի է ինձ և ամենայն սիրողաց քանի, և մանաւանդ ձերումդ նախածանօթ և իմս նուաաստութեան քաղմելախտ զստախարակի սիրացու Դիւզդուլ Ղեկնակեան:

Ջաղիտալի անցս աշխուական տանն Տիւղեան խնդրեալ էիր յինչն նշանակել համառօտ քանիս՝ մի քան հրաժեշտ փութալեացս էր կատարումն նորին, բայց քանզի եմ յայնտիկ ժամանակս ի Պուրեւեա Վարաթիլիս պա-

բաղէի ի մանկավարժութիւն հաշկադուն բանակաց տեղոյ. քաջածանօթ ոչ կարացի լինել զբաւածոյն. և արդ իսկ այլ ընդ այլոյ պատմեն իրքն. զի իւրաքանչիւր ոք ընդ իւր ախորժակս առնէ զաստատան. ժամանակին յապաստան արասցուք. թերեւ ի յուշադիրն քննութեան՝ զստուգութիւն ի յայտ ածել և մեր բոս աշնմ կարգել՝ զպատմութիւն զայն: Ապաքէն ցանկալի էր ամենայն բարեմտաց բարձունն երկպասութիւնեան ազգիս. որ ի բազում դարուց յաճէր ի միջի վասն ինչ ինչ նստաթի պատճառի. և հաստատութիւն անտաղջայն սիրոյ և խաղաղութեան. ուստի և ի լսել իմում ի հեռաստանէ անտի զսէր և միաբարձութիւն զերապատիւ հարց Մխիթարեանց, և ամենայն ժողովրդոց նոցա զլուծ Հոռօմայ, զընդունելութիւն յեկեղեցիս մեր և զպառաւորութիւն ի մէջ խանդաղատեալ ողոժ, չկարացայ այլեւս զազարել ի Պոքրեշա, վասն յամենանն Յունիս ուղղւոյ անկեալ հասի ի հոստանդուն պոլիս: Զկաբեւոր ենդեկութիւն այսմիկ զպատմութիւն և այլեւս ասա առ մեզ անցնոց ճարակազեալ եմ բոս կարգի, այլ վասն խղամական պատճառի խափանցայ առաւել. ողջ լեր»։ Եր. 260-272:

Տիրացու Պօղոսի. Եր. 273-290:

Տիրացու Յակոբի. Եր. 290-294:

Տիրացու Դրիգորի. Եր. 294-299:

Տիրացու Պօղոս վարձապետի. Կարեւոր նամակ մը, որմէ քանի մը հասուածներ:

— «Խրթնութիւն զարոցաց մեծի քաղաքիդ և սրբութիւն նոցա ի կաթնարոյժ ստեանց հոգեհրահանգ դաստիարակաց, ցաւ եղի ինձ, և ցաւեցոյց զցաւած իմ ողբի. զցաւոց իմ մոռացուցեալ զսաստկութիւն, զի ամենայն ուրեք է տեսանել նակատամարտ ուսման և ուսումնասիրին:

Իսկ ի քաջուսումն և բազմափաստակ վարժապետին մերոյ թիրացու Դրիգորի Փեթրմայեան, որ ազգասէր եռանդեամբ զգրականութեան և զգիտ-

նաւոր մակացութեանց և զԱստուածաբանական հմտութեանց արժարք բարբառեաց զսիրտս մանկանց ազգիս, անկեղծ ի զօրժանութիւնս առ ից ևւ քոյ պարապումն զի՛նչ ոչ ազգեաց ի սիրտ իմ և ո՛րպիսի կարեւոր խոցեաց զիս, չբահեմ, չգօհեմ թարգմանութեամբ յայտ առնել:

Երջանիս ևս դու ազգ արամեան, և արդար ի կշիռս արտափնար հասուցմանց քոց՝ որ փութալան ունիս եռանդն զպարձանս քո յանշարժութիւն խոնարհեցուցանել, և վաստակաւորաց ի պայծառութիւն քո երախամիտ բերքս շնորհել ընդ սիրոյ մերժումն, ընդ ձեռնառութեան ստանահարութիւն և փոխանակ ընդունելութեան տարազութիւն . . . :

Տպեալ Ենքոյղիի ողոյնցն Որոհման մանրակրկիտ խաղաղութեամբ՝ ինքնին մատակ. ստեղ ի նմա զընտանի ո՛ւ մերոյս վարժապետի, ի դիւսս զերապանմ, ի տրամադրութիւնս բառից և բանից՝ քաջարուեստ, ի նարտասանական ձեւս պերճաշուք. յեղեւէջս անդամոց և պարբերութիւնաց նարտարահիւս, միանգամայն և յԱստուածաբանական խմատից ոչ նուազեալ:

Ուրախ եղէ ընդ մեծագանձ դիւսս քո, մանաւանդ ընդ Չորրորդ հատորի ընդարձակ Աստուածաբանութեան Հ. Մկրտչի Ապերեան: Ի՛նչ և ծափածայն ցնծութիւն էր ինձ թէ և երկոց հատորոցն առաջնոց ևւս էաք զիւպեալ, զի զտարակոյս զոր ունիմ ի համառօտութենէն, հարցանէի ընդարձակի նորա . . . Եր. 299-308:

ձանիկ աղայի. Եր. 308-311:

Յակոբ Զիւլպիի. իր աքսորին — Կեսարիոյ վանքը — առթիւ գրուած. Եր. 311-316:

— Ամ ԵՐԵՒԵԼԻ ԱՆՁԻՄ ԵՒ ԱԹԵՆԱՆՍ

Աղբրսագիր-բողոքագիր մը, «մի ոմն» կառավարչի մասին, «մատուց հասկալու զուցէ և մտօք», որ «յԱսիական կողմանց աշտ ժամանակ» (Եր. 317 և 325), խոռփութիւն կը հանէ Եր. 316-335 և ոտանաւոր մը կցուած Եր. 336-337:

Դարձեալ աղբրսագիր մը Եր. 337-

312, և առանձնաբ. մը գրեալն էր. 315-316:

Երեք օրքինով ուղիքներէր. հր. 316-364.

Պիման աղաթի

Ա. Եր. 186-187.

Բ. Եր. 188-189.

Կիլիկիոյ Հիւլ-էն (Կիրակոս Կիւլ. պիման ըլլալ) առ իշխանու. որոնցմէ պիմաններն կը խնդրէ.

«Իսկ ես, կ'ըսէ կաթողիկոսը, յետին ծնունդս թագաժառանգ տոհմին Ռուբինեանց, որ յաջորդութեամբ ձեռնադրութեան կոչեցայ, յաթոռակալութեան ...

Արթովնեան և ուսումն իմաստից գիտութեանց, որ ի վաղ ժամանակաց լուսաւոյս ջուլանայր աշխարհս Կիլիկիոյ յորէ բաժնաւոր թագաւորութեանս սերոյ ազատացեալ է յոյժ և զրեթէ շիջեալ, այժմ յուսալով ի խնամս զթութեան վերին տեսչութեան, Զանամ ձգեթմ անկէ կարգել ուսուցիչ և վարժապետ ի նորակերտ զպրօցիս, որպէս զի մանկունք ուխտիս սրբութեան զարգացան ի հրաշնոցս գիտութեան և ի սէր ճշմարտութեանս. հր. 372-376:

Երեք օրքինակներ հր. 376-389.

Պիման աղաթի.

Ա. Եր. 386-392.

Բ. Եր. 392-394.

Մարտիրոսան Յովսէփ աղաթի.

Եր. 395-399.

Դերիզըր Զէլալի Տիւզեանի.

Եր. 396-398.

Սադիս Զէլալի Տիւզեանի.

Եր. 398-401): շերտեան մըն է ուր, զոր սկզբնայ յառաւանդն ան Ռիւթիւրեան ի Վենեայի զետ սրբոյն Լուսաւոր. Են Սարս 1870-ու Սիւս. «Ճշտ աղաթի ի յոյս կրօնին յարեանայ զետ թիւն արգասանց»:

— Ուղեւոր ի ձեռնդեան Խակոբեայ զստիւր պերնապաթիւ Նազարէթ ամիշայի Կարենցայ Ռազաւաթեան, Սկս.

«Ինքնակրօնս երկին պարճ մասին վերնայ կարոյ Էնեպեան ամիւն յառաջ»:

Ի Պարս արքայաւորի և ձեռնդե. Լարճէ ի Պերտայ, ի 35 (25 ?) Սեպտեմ. 1828-ու հր. 401-402.

Ի ձեռնդեան Մարիամու զստիւր Ռազաւաթ աղաթի Ռազաւաթեան Կարենցայ ուղեւոր ձեռնդեպեական Սկս.

Յոյս առանց յառաւանդ. յառաւանդից ի միւն

Պարսպապեայ Կարենցայ զարգասան յարեանայն ...

Միւն և ձեռնդեպեայ Ռազաւաթեան Պարս. ի Պերտայ, ի 35 Սեպտեմ. 1821. հր. 401-402.

Օրքինակ մը Եր. 404-413:

Պիման ամիւնայի աղաթան ուղիք եւս. ամիւնայ Եր. 413-416.

Մանուկ պիլի. հր. 427-429, Եւ ձեռն մը Եր. 429-431.

Պերիուրեան Փիլիպպոս ամիւնայի. Եր. 431-432.

Նարեկայ Պիման աղաթի աղաթան Կրօն Կառնիկէր. Եր. 436-437.

Պիլիպպոս ամիւնայի. Եր. 437-441.

Նարեկայ Պիման աղաթի. հր. 449-452.

Պանանիկ աղաթի. հր. 453-455.

Ազալի մը. հր. 455-458.

Նանիկ աղաթի. հր. 457-459.

Նարեկայ Պիման աղաթի. Եր. 461-461. Եր. ետեւից յառաւանդն է ամիւն փոքրեան ձեռնդե:

Դերիզըր Զէլալի. հր. 462-464.

Օրքինակ մը. հր. 464-466.

Միլապիւլի Տոգարաւան Իրիսանց. Եր. 466-467.

Նարեկայ Պիման աղաթի աղաթան Կրօն Կառնիկէր. Եր. 467-470.

Միւն պիլիպպեայ. Եր. 470-471.

«Պիման ամիւնայի փոքրեանց ի Մայրան. հր. 471-484.

Պարսպապեայ մը աղաթան. Եր. 484-501.

— Նազարէպիւն յառաւ Զապիթի աղաթաթեան Կառնիկեան աղաթաթեան յարեանայն ձեռնայ. երկ իսկ զառապիւն. Նազարէպ. ամիւնայի Կարենցայի Պերիուրեանի Պիլիպպոս Կարենցան 1834. ի Մայիսի 25, ի վաճառքի Նազարէպ. ի Վենեայի.

— Պիլիպպոս մը Պարսպ. զառաւանդ ամիւնայի, Եր. 506-512.

— Պիլիպպոս յառաւ Կառնիկեան Եր. 512-513.

ԳԻՈՆԷՍԻՈՍ ԱՐԻՍՊԱՆՍԵՐ

Թուղթի 668 հրեա: Մեծութիւն՝ 19 × 13,8 ս.մ.: Մեծ. զրութեան՝ 13,8 × 8,3 ս. մ. սեկեզիծ շրջանակով: Տողի 30: Թերթի իւ. (= 25): Նիւր՝ տոկուն, կոկ-կուած, տողաշարուած բամպակ թուղթ: Գիր՝ մարդրտաշար մանրիկ նստյո: Զար-դպիւրի բոլոր գլուխներ թռչնազիւր են: Խորապիւր, գլխապիւր կարմրագեղձով: Կի-սախտանք իրենց փոքր լուսանցազար-դեղով ամէն գիրքի սկիզբը (հր. 5, 118, 232, 455, 470, 528). իսկ ամէն գլխի քով լուսանցազարդեր: Ձեռագիրքս, ինչ-պէս իր գրչութեան կողմէ կատարելա-պէս գեղադրական է, նոյնպէս ծաղկելու և քակելու կողմէն ալ կատարելապէս գեղարուեստական է: Շուայ բոսեղու-լափ նոխ է գործածած ոսկին ու՝ գոյնե-րը, որոնք սակայն նարտայ վրձինի մը շնորհիւ գիրար բոնած են: Միայն թէ գեղչ պահպանութեան նստեանքով այդ գեղեցիկ գարդերէն շատեր արուած են: Դասադի մնացած են հրեա 1-4, 526-527, 564 (կէսէն աւելին), 666-668: Գրիչ և ծաղկող՝ Բարսեղ և Յակոբ եղբարք: Ժամանակ՝ 1740: Տէր՝ Նախ, Յովհաննէս Կայրակոյտո Պոլսիմացի, Յովհ. Կայր. Մոկացի և Կարապետ վրդ.: Կազմ՝ ոսկե-ղած կաշի-փայտ զարդարուն կաղապա-րով: Կտրուածքները ոսկեղած և զար-դարուն կաղապարով: Կազմն ալ նոխ եղած է կատարելապէս և գեղարուես-կան: Բայց զժախտաբար անգուլթ ձեռք մը, հաւանաբար զիրքիս քալանքի գա-ցած ատեն, կողքերու կաշիները հար-կաւ ամէնէն գեղեցիկ մասերը ուղղան-կիւնաձեւ կտրած հանած է, թողլով միայն եղիւրդները իրր շրջանակ: Հա-կառակ ձեռնադրիս ամբողջութեան, լաւ-լէ պահուած, թէ ջուրը կամ խոնաւու-թիւնը, թէ տղէտ կամ թշնամի ձեռքը, որոնցմով կրնայ քացատրուիլ լուսան-ցազարդերուն աղհասութը, աւրած արա-տաւորած են այս գեղարուեստական գործը: Կազմի ատեն լուսանցազարդերէն ոմանք քիչ մը կտրուած են: Հիմակ-

ուան վրձնակի մէջ ալ կազմը խախտած է:

Մատենան է Դիոնիսիոս Արիսպա-ղացուն գործերը՝ Լեւոնցի կամ Քլոմա-ցի Ստեփանոսի՝ լատիներէնէ ըրած թարգմանութեամբ, որոնցմէ արդէն քանի մը հաս տեսանք (թիւ 50 և 72): Բայց իրր խնամուտ գրչութիւն ասի միտակն է իր տեսականութուն մէջ:

Համատուր. նշանակենք գրքիս բա-վանդակութիւնը.

— Դիոնիսիոսի Արիսպաղացոյ Յա-ղագս երկնայնոյ քահանայապետու-թեան.

(Ա. Մաս) հր. 5-115:

(Բ. Մաս) հր. 116-230:

(Գ. Մաս) հր. 231-454:

(Դ. Մաս) հր. 454-469:

(Ե. Մաս) թուղթ հր. 469-520:

Պատմ. սրբոյն Դիոնիսիոսի հր. 520-523:

Յիւստակարան հր. 524-525:

Լուծումն (Վերին լուսանցքի վրայ սոր ասի Հեռեւանի Մեկնութիւն): «Յա-ղագս հրէշտակաց կարգաւորութեանց» (հր. 528-564): — «Յաղագս եկեղեցա-կան քահանայապետութեանց» (հր. 565-589) — «Յաղագս Աստուածային ան-ուանց» (հր. 590-636): — «Յաղագս խորհրդական Աստուածաբանութեան» (հր. 636-656): — «Յաղագս զանազան թղթոց» (հր. 656-663): — «Պատմաւ լուծումն (sic) պատմութեան» (հր. 663-665):

Պատմաւ կերտութեան լուծումն (լուծման) պատմութեան

Արդ պիտոյ է մեզ պատմաւ մեզ արտադրել աստուծոյ յաղագս հաւա-քական լուծումն և քալիք ներապատումն մտաց ազապէն մերոյ աշին եկեղեցա-կան մանկանց դիւրահրահանէալ և Աստուածայնոյ իրքու ուսուցչէ և կար-գաւորող՝ զիտնականէ մանաւանդ ակա-նապէս որ զարդիս ծաղկեալ տեսանեն իրր կոկոնէ արտադրամոդրեցեալք քեզ-

[illegible]

թիւն ժամանակաց չէ թողեալ գնտաս ի վերայ լաւութեանն և նախակերպ իւրեանց ընծեումանն. գրէ թէ խառն ի խուռնն եղեալ իղերք (sic) բանիցն յազարկ անշմուտ գրապիտաց և ծաղու և զալապաց (sic) արժանի նոցին զորոնց, որք զղիրս համարեալ և ոչ որ ի նախն ցօրութիւն և սեղօրայից անզրազարձութեանն (sic) գիտեն. վասն որոյ և սրբոցս բանք ո՛չ մնացեալ ամբանազար, բնորայնին ասեմ և համանաղամայն լուծմանց, յազազս որոյ պատճառի հարկի ի մէնջ պահանջեալ իմն ժամանակի. զարձեալ անգամ թարգմանեալ են սաւկայն ի լատինականի ի զուռն սուրբ իշմայածին տիրականոց տաճարքին որով և եմ ի ձեռն վերոյիշեցեալ լուծմանց յորդորեալ առ ի հաւաքել ասացուածք վարդապետացն ի նոր թարգմանութեանն վերայ և ի յայն անգում զոր ոչ ունեցեալ տեսանիւր մեկնութիւն որպէս

ա յայ. 0.

որ եղեալ կա՛յ ներ քնարանունն. և նպատակ նորեան եղեալ թի՛ւն (թիւր ?) քմբունեալ ի մէջ լուծմանց և եկելով վերջապէս զի թէ լաւ երեւեալ յաշն վեր իմ աշխատանքին ապա զորք ի փառս Աստուծոյ եղիցի ապա թէ ո՛չ ոք կերպիւ հաճոյանայցէ քեզ այս բանահաւաքութեան աղաչեմ յողովեալսն աշխատեալ մի՛ կամիր եւս անզոսնել, իշխելով քեզ թէ ի մէջ նրապարսկին և վաճառանոցին արտաքինն ամենայն ցեղք ապրանաց և մարխարտաց. նա՛ և ստորեկ արնետօից զործառ(ն)ութիւնք, քայց սակայն զոր ինչ իւրաքանչիւր մարդում պիտանի և դայն ինքեանց գնեն թարց պախարակելոյ զայն ապրանաւ ապալէս և դու եթէ ոչ պիտայ և քեզ զործս այս, թող ալլոց, որք թեւեւ արտահանցեն ժողովելով իրքեւ զհանճարեզ մեղուք զոր ի վերայ թեւեւ արտահանցեն ժողովելով իրքեւ. վասնորոյց գնեզ սրապանն վերանորոգ աղաչեմ յիշել զԱբրահմա մեղսաներկ Վարդապետս թարմատար այս զործառնութեան զոր հոգեկեր մեկնուացս

Եւս յայ. 0.

Ի ՌՃԶ. (= 1731)

Թուակերխ Լալոցն. (հր. 883-885),
թուակերխ Զեւ շատ գունաւ է. վերջէն
գրուածի մէջ պէտք:

Քիւսակաւորում

Եւ յետինն ի բանասիրաց, և մո-
խիրս հոգմահասաց, մեղադարտաւ ի յո-
շրեյաց, և անկարգս ի կարգաւորաց,
Տեւ Ենեանեկս արկնկիսկսկս ի յարեւե-
լից կուտէ ի Գեղարմ գետաւն, անարդիւն
յայտոյ ի սուրբ Թարգուղիմանիմն վանից,
հայկակալ եւ սմանչիլագործ, սբոյն Թով-
մայի առանկոյն, ուր կայ Աջն Նորին
անդ միսեալն ի կողն Յիսուսի, և ներ-
կեալն սարսափելի արեամբն Քրիստոս-
սի, որոյ հզէ ծառայ ստորկ, նուիր-
եալ ի մանկութիւն իմէն ծնողաց իմոց,
սեւեալ և վաղմեալ որսովմամբ առաւ
Հեռահագորդ. քերթմամբ և քաջացա-
յոց արթնգրիմագրեմն երանելոյն Յե-
հաննաւ, առագնորդի նոյնոյ սբոյ վանացն
Թովմայի առանկոյն, եւ բոլոր բնի ի
վիճակի նորին Գեղարմ գետաւն: Այդ
չպէ քնակեալս յայտ վաղմաք անէր
յայտ գրգռ. որ ք որոյ մեծ նշգի-
նակն Երանեմար և արարեալս Երանար
հերոդի (sic), նախիւր հերոդի (sic), ուր-
սուն եւ ինն հերոդի (sic) քոս ետսակալ
բոյ. եւ ի ներ մարդկութեան բանին
Աստուծոյ, թվաշահութեան հազարհեր-
դի, եօքն նախիւր հերոդի և Լաւապուն ի
վեհոյ քաղիք (ստուգ) և յամենեւն
յոս մեծաց մեծագործ վերջն և յոս
մեծաց Թարգու ասուն և վերն, ի Երանոյ
մեղադարտելի տապալ գտնոյ
գիրքս, յարդար վատասկոց լեզուաքա-
րորութեամբս, իմ գաւազանապ(և)տոմս
գրեմտ ձեռագրն իմոց, Առանկիւն եւ
Նիկիարեւ, և աշ ամենայն արեանառու
ազգականաց իմոց և եղի յիշատակ ան-
ջնջելի ի սուրբ վանս սբոյն Թովմայի
առանկոյ. Եթէ յանդգնին հանել զսա,
ընդ Դատանու և ընդ Կորխայ հնոյն, և
ընդ Յուդայի և ընդ Արիոսի նորոյս ըն-
կալցին զպատիւս, որ մինն մատենաց
գճէրն, և միւսն ուրացաւ գիրդին Աս-
տուծոյ: Իսկ ընթերցողքն և շահեցողքն
ի սմանէ, կամ զազափարողքն, և լաւ
զբով եւ խնամով պահողի, և զմեզ յի-

յաղքն յիշեալք լիցին ի Քրիստոսէ Աս-
տուծոյ մերմէ, ամէն:

Գեղարմ եւ Զաղիքոս գիտն ձեռամբ
եղեաց Լաւազար Եղբարն Թաւակ եւ
Յակոբ, որ եմ ի Սիրասիայ Լաղան:

Մտալն յաւանքի վրայ կոխում
է մովսէսէ վարդապետին արթնկե-
նի գնիքը՝ կարմրադեղով, որոյ վրայ
կը կարդացորի Եթ. ձո. Յգնա. վղպտո.
(հր. 524):

Անգուստրական կականմամբ յոյնա-
բայան (sic) հնչմամբ հաղագի՝ զարեւ-
բումն տարազորութեան տաժանական
տուայտից, առ միւս սեւոյց յաւանորե-
լոց ի լուսաղեցուց արփաղացույչէ, ո՛հ,
աւա՛ղ, ախտ՛ս և եղո՛ւկ կարգամ, ի՞նչ
հի՛մ մոռացեալ դոսք ի քաղցրահա-
յեաց արարչէն, և ի տեսմանէ մտաց.
գիսկն նկատեմ և ի՞նչ՝ գրեթման պատ-
ճառն ուծանամ. ոչ աշ ի՞նչ՝ միայն
զսահումն յուշածեմ, պատճառն է բա-
նինս ամամ՝ վայելեղ գրքոյս ի՞նչ՝ ուր
է. Լանդի ձեռացն առ ին, ի քալան գինն
գրանցին, ապա եւ իմ ձեռս էմսս, Մո-
կացոյ յոյժ պարտաւորս, դեւ եղ ի
գեղքէ, ինձ բարմասարս, իբր քե օլման՝
խեւ Յովանիսիս, մեղօք գրանցեալ իբր
վաղապետիս. յինչն ո՞վ գիտէ՝ ի՞նչ՝ յո՞վ
հասնի. բայց իմ հառաջանքս՝ առ ձեզ
ցուցանեմ ի՞նչ առ ո՞վ լինի, տու՛ք ինձ
ողորմի. թիւն արամեանս՝ էր Զ. երկե-
րիւր (= 1751), ոչ թիւ մի պակաս և ոչ
աւելի, յորժամ ես աոյ՝ գգիրքս ցան-
կալի՝ / վայելումն անէինս՝ ինձ մեղա-
սիրի, տակաւին յազեալ չեմ յընթերց-
մանէն, / ի՞նչ ինձ մեռանիլ՝ հանդիպի
ասղէն, / մեամ կարօտով թարց զո՞վ-
ման անզէն. / Ո՛հ եւ ե՛րբ յազե-
նամ ի սուրբ քո տեսուն, / քանզի գե-
ղեցիկ եւ և խիտ սիրուն, / ծաղկունք
գեթահրաշ՝ ունիս գոյնրդոյն, / ըստ
խորին դիտման՝ բանին է նման, / բազ-
մերանց հաւուց հրելուակք յանդիման. /
լանաւորուն է կապուտ եթերանման՝ /
և ոսկին աղին՝ տիպ Աստուածութեան, /
յայն սակս է՝ ընտիր՝ գիրքս Աստուա-
ծարան՝ / գի Աստուածայնոց է սա վի-
պասան. / եւ Տեւ Յովանէ՝ եմ քեզ փա-
ռարան, / Մոկաց գաւառէն՝ մեղաց

պարտական. / Տէ՛ր զգերիս արա՛ւ սուրբ տեսչեանց արժան, / զի միշտ երգեցից քեզ փառս յաւիտեան: / Ամէն» (Եր., 525):

Վառա գիրքս ես Կաբակոս Վառ-դակոսն ըստացայ ի հալալ ուրդեանց, ե ի պուզոյ աշխատութեանց իմոց. իսկ զկնի անցման իմոյ ի յաստի կենցա-

ղոյ»։ Գիրքս ցայս հարազատ որդոյն իմոյ Աբրահամ վարդապետին ընծայեցի ե հաստատուն կտակ արարի մի ոք ներհակ կամ հակառակ լիցի. եթէ ոք լիցի առ ... (Եր., 8) ստորին լուսանց-քի վրայ, քոյն ալ Կաբակոս վարդապետի քննութեամբ է։

ԹԻԻ 124

Ն Ա Ր Ե Կ

Թուղթ՝ 652 երես։ Մեծաւրիւն՝ 10, 2 x 12,6 ս.մ.։ Մեծ. դասիւնան՝ 12, 1 x 7,5 ս.մ.։ Տուլ՝ 22։ Թիւրք թէ. (= 27)։ Նիւթ՝ հաստեկէ. կտկուած, սողաւար-ուած քաւպակ թուղթէ։ Պիտ՝ բոլորգիր։ Ջաղգալիւր՝ աւելի զլուսն խոշնակգիր մը կամ կենդանագիր (?) մը։ — Խուաղիւր՝ աշտենքն՝ սվեքտային յաւելուածն էն։ Գեղին-կարմիր (նարնջագոյն), իսկ զգուհատ։ Այս ծանօթ խորագրերը երկ-րորդ գլխուն վերեւ միայն ամբողջ գրուած է. ուր զիտեղ կու տայ զԲԻՆԹ թէ՛ սե ցայսն աշտեղն իմացքն»։ Գլխահամարները սխան Ա. և հայտն, ստորին լուսանցքի վրայ նշանակուած են։ Խորագրերներէն զուտ խորագրանշիւթ գլխին առաջին երկր անդերու կուտայտ, կարմիր, նարնջագոյն գրուած են։ Խո-րան մը կայ առաջին գլխին վերեւ իր մեծ լուսանցագալուլ, միկին ցոյններով։ Խորանին մէջտեղ եղնիկ մը ծախապա-տիկ տուեկի մը քով։ Լուսանցագալուլ կայ իւրաքանչիւր գլխի քով, որոնք զեղարուհտական ներուիթէն մը լու-սին, Կեանքի են երես 848, 652։ Պիտի ե Յէ՛ւ Իսրայել յարկաւազ, վառնանկ՝ 1676, 861ի՝ Գողթն գաւառ Ագուլեաց վանք։ Կազմ՝ կաշի-փայտ. դարգարուն կաղապարով։ Բաւական լուս պահուած է ներագիրս՝ հակառակ խոնաւութեան կամ ջուրի ազդեցութեան ե յաւախակի պոր-ծածութեան։ Խոնաւութեան ազդեցու-թեան տակ գուհուր լուսանքները փակ-չած են տեղ տեղ ե լուսանցագալուլի մէջ ազդեցութեամբ։

Բովանդակութիւն

Նարեկն էր քովանդակ ո՛ր միայն սրբոյն Պրիգորի Ղէ. Ծանօթ աղաթնե-ր, այլ նաեւ Նարեկացոյն ուրիշ գոր-ծերը ե ստեպուցական կամ ստեարա-կան յաւելուածներ։

— Բուն Նարեկի Ղէ. զլուսները Եր., 126։

Միշտուակարան մատենիս զրա-րութեան նոյն հեղորի արարեալ. եր., 576-577։

— Վարձ սրբոյ առն Աստուծոյ Պրիգորի Նարեկացոյ. Եր., 578-580։

— Ներքորդան առացեալ ի սուրբ իսաչն Աստուածընկալ բառ աշորենից տառից. սկստուածային անքաւ հաւ-նարոյն ամենաբաւարար տեսութեան աշացոն եւալլն եր., 581-588։

— Նորին առացեալ ներքորդան ցո-վեալ ի սուրբ կոյս Աստուածածինն. սԳումարս իմրիցն. եր., 600-632։

— Գրչին յիշատակարանը. եր., 632-638։

— Տամարակոսն կամ ստեպուցա-կան յաւելուածներ. եր., 637-644։

— Նարեկի զլուսներու խորհրդա-բանակն մէկ ցանկը. ԼԷ.-ԼՂ. (վասն վասիլ լուսագաղթին Գունաց կայսերն բառ հոլովման ընթացքի)։ Ա.-ԼՂ. զլուսներուը ինկած է. եր., 645-648։

— Նարեկացոյն վրայ ոտանաւոր

Գոյր ոմն ընտիր ի հայկագոսն,
ի գաւառէն Լուսչտունեաց։

Բարուն բարի ճոխ վկայած,
անհամեմատ վարդապետաց:

Իմաստութեամբ յոժժ գերապանծ,
բանիւ պայծառ և գերազանց:

Գրովք սրբովք էր նա վարժած,
իմաստութեամբ հոգոյն լցած:

Որպէս զարեւն ի յաստեղաց,
էր նա ի մէջ վարդապետաց:

Բամից հանուրց հոեռորաց,
և բանիրուն գիտնականաց:

Ի Հայոց էր նա ծնած,
Որ յայլազգաց ենք յետս անկած:

էր գերազոյն նալ և Յունաց,
Աստուածաբան վարդապետաց:

Եւ արտաքնոց հոմերոսաց,
յանպերճաբան պիթագորեանց:

Գոյա է շնչին սակաւաւոր,
արգիւնքն մեծ և զօրաւոր:

Բամեալ բանիւ յոժժ փառաւոր,
գիտուն մտաց է ըզմաւոր:

Իմաստութեամբ խորհրդաւոր,
և հանճարեզ բան լուսաւոր:

Դրեալ ի պէտս հոգեւոր,
բանաւորացք բան շահաւոր:

Որք միտ զնեն բանին բոլոր
Բոտեալ սիրով արգասաւոր:
Զգծողս. (եր. 618):

— *Պատմութեան պոէտի մը Յովն*
(— 1876) էն մինչեւ ՌՄԵ. (— 1706),
որտեղ ներքեւ առ ծանօթութեանց
գրուած են. — Երանալի տարւոյն թոյն
(ըսել կ'ուզէ թ. գիրքն է), և տանու-
աւերն ի վեր Խօյն է: Եւ կարմիր դրով
տողերն նահանջքն են. թուականն կար-
գաւ. Դիր Տարւոյն ի հետն: Զամս ի
սկզբանէ արարածոց աշուղէս արալ. կա՛լ
ԲԶԶ. զթուականն ի վերայ բեր, և
այն է: Յեղանելոյն Աղամո՛(յ) ի դրախ-
աէն մինչեւ ի ծնունդն Դրիստոսի են
ամք, ԲՆԴԼ.: Ի Քրիստոսէ մինչեւ ի
սուրբն Դրիգոր ՅԵ. ամ է: Զամս ծնըն-
դեանն Քրիստոսի աշուղէս արա՛ւ. կա՛լ
ԵՆԳ. զթուականն ի վերայ բեր և այն

է: Զամս սուրբ Լուսաւորին աշուղէս
արաւ. կա՛լ ՄԻԼԸ. զթուականն ի վերայ
բեր և այն է: Դիւս գրոյն որ ի Բալու
աշուղէս արալ. կա՛լ ՃԺԸ. զթուականն
ի վերայ բեր և այն է: Եւ Քրիստոսի
Աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտեանս յա-
ւիտենից ամէն. (եր. 650-651):

Յիշատակատեմեր

«Փա՛ռք անբաժանելի միասնական
սո(ւ)րբ երրորդութեանն Հօր և Որդոյ և
սո(ւ)րբ Հոգոյն յաւիտեանս յաւիտենից
ամէն:

Ի ծագմանէ բանին Աստուծոյ, և
յարարչագործութեանէ երկրորդի նորոգ-
ման բնութեանս բանեղինի: Որով լու-
սաւորեալ ամենայն նրաշակերտու-
թեամբ պայծառացան նոր իմն չքնազ
վայելչութեամբ, ըստ երկնապարգիւի
ամենազեղմանց հոգոյն սրբոյ, յոր ծա-
ւալեալ յառաքեալսն և նոքօք բնիկնուր
(sic) սեռս զարմանազանեալ: Աստի
նզեալ բնութիւնս ամենաանուպտեանեան
անճառելեացն, որ յԱստուած և Աստուա-
ծայնոցն անմուտ մտածութեանց գերի-
մաստս վերանցեալ. փափաղեցին ամե-
նախղճ տեղանք գիտատացեալն ժա-
ռանգել, որ ասացն թէ երթամ և պատ-
րաստեմ ձեզ տեղիւ Վասնորոյ փութա-
ցան ամենեքեան՝ արք և կանայք,
ծերք և տղայք երիտասարդք և կու-
սանք, ամենայժառ արտիւ, ոմանք ի
նզնութիւնս, ոմանք յաշակերտութիւն,
և այլք ի քարոզութիւն աւետարանին
սրբոյ, որով զօրացան ամենայն ազգ
ի Քրիստոս միացեալ մերձեցան: Վասն
որոյ շնորհեալ նովին հոգովն բանգի-
տութեան ի պատճառս հաւատոյ և ի
լրութիւն շնորհեան կաթնոյիկէ եկե-
ղեցոյ: Աստի ի բազմաց Աստուածա-
գանից և ի յողմեց բնօրինոց սրբոց
Դրիգոր արքայն Նարեկայ վանից վա-
նակակնի լցեալ շնորհօք սո(ւ)րբ Հոգ-
ւոյն, տաց եւ զեղաց նոսս ՂԱ. ի զի-
մաց մեղացեալ անձանց, ըզմովն տեղ-
անաց, ի նուէր մաղթանաց, ի հա-
լումն քարացեալ քարից, յողբումն ար-
տասուազոյ ձայնից, զթարկութիւնս
առաջի ամենատես զթութեան և ողոր-
մութեանն Աստուծոյ: Որով ոք արթուն

անհամբեր էթէ հայեացքի յայս, զոտէ բազում հանճարս իմաստութիւնաց: Զոր էթէ յնոս որ ի սա իւր հաստարանս կամօք հօգորին հաստատեալ, հոգիացքի ամենայնի, զառ ի յետոյսն մոռանալով, զյառաջագէման ներդառել, զի բոս կոչմանն և հոգեհաղացանօղ յորջորջի:

Արդ աշայիտի և յայտպիտում մասն յեղևագատիւ զանձարանի սրբոյ Հոգւոյն, զուարթարար իմանալի ճաշակմամբ, որ և զուճոցս իւր լոկ քարտիւնեօք ուրբաբաննէ: Աստի և իմ փանաքի նուաստի թէպէտ տեսանէի զսորայս փրկարար աւետանչաւոր վերնադարդ սեղանս, տենչայի, փափագէի, ցանկայի և ոչ լինէի մեանհաս առ ի ստանալոյ զսա, և աշս ո՛չ ի ծուլութենէ իմից, ալ ի չբաւորութենէ յամենայն զոյից: Փանգի որպէս հոգեւորականիս ազգատութիւն, աշպէս և մարմնականիս ամենայնի, զոյից ունայնացեալ: Սակս որոյ զինքն և զտենչանս որ յար ի սրտիս տագնապէր, քաղց ուրեմն սոփու հոգեւորականիս անմահ ժուրալ ի զրուս մօրէնէր: Վասնորոյ իբր զողոճօրէն այս և անգր Եսթրիւնալ ոսանել զգիրս յուսուցաց, և այսպէս մօրացեալ զբողոքն և զկեղծն միանգամայն ամենայնի, որպէս որք մասաղ որբացեալ ի մորէ, ի զրուսն և ի փոզոցս չբէշով լնող զկարիս կենաց իւրոց: Սոյնզուտակ և եմ արարեալ ի զրուսն հոգեւոր եղբարց, ժողովիցի զնիւթ զանձիս հոգեւորի, և իմօմս իսկ աշխատութեամբ և մասամբ մեռելուսեօք, զմարգեցի զսա անփաթ ծրագրութեամբ, և յաւէտ աշխատութեամբ, թիւրիս ի յուսանաց զործոցս, և ապաննոն անթուշակութեանս, սա՛ եզիցի թոշակ և յիշումն բարեբարոյ ի բնաւորելոց յԱստուածատեւութիւն: Եւ թէպէտ ոչինչ օգտիքն յունելն ամին զանձիս ի կենդանութեանս մօրի, զոնկ յետ ելից իմոց սօտի, ի սրբազան և մաքար յշուհմարանաց ձեր սրտի, կաթիլ արտասուաց ի բազմաշարանալ յոյն և յասկերս իմ ցօղեցի: Արդ մագթիմ ի ճաշակողաց յայտ անմահական սեղանի յիշել արտասուօք զԲարեւոյ կրօնաւորս յեղովի-

ցի ամենամեղս ի հոգիս: Եւ ի ժամ բնութիւնացն զարդէ տացի յիշումն բարի ծնողաց երախտաւորաց և զարդեւաստաց ի յայս ճանդիտի: Մամի հայկականի թուարբութեանն ազգանագրեանն քոշի, երկվեցասան յարկեմն, և ևնյիցս ճիւղ յարարեղի, ($(22 \times 50 = 1100) + 25 = 1125$, որ է 1178), ի հայրապետութեան Տեառն Սակոբալ ճգնադղեաց զիտապետի, կատարեցաւ զանա հոգելի, Անուամբ անձնոս մեղապարտի, և ի վայելս ապագայից որ զկնի: Զնկ յիշողաց և մեղ յիշողաց տացի հասուցումն բարի, ի յաւորն աներկի, ի փառաւոր զաշտեանն Քրիստոսի, և նոս(ն) փառք բնոյ Հօր իւրում և ամենասուրբ Հոգւոյն յաւիտեանս յաւիտեանից, ամէն, Հայր մեր որ յեկեց:

Անարտեպս զիւրս և Անամբ վերոյ զրեալ անիմաստ Բարեւոյ ի զաւան Պոլսնաց ի վանք Սպիւրիսց բնոյ հոփանիս սո(ւ)ր առաքելոյն Թումայի: Ժիշատակ իմ և ծնողացն իմոց Տեւ Իրիւնյիլն և Պայնաթի և Երաբոյ եղբարցն, Ռոյմիլիլն և Եսթրիւնիլն: (Է. 632-636):

— Բարեւոյ ինքզինք յիշատակած է նաեւ երես 181, 300, 356, 402, 422, 444, 449, 477, 580, 599, 644: Այս յիշատակութիւնները մերթ յանուանէ, մերթ իրեն զծող, ոտանաւոր և արմակ խառն: Երես 477-ի յիշատակագրութիւնը ամենէն կարեւորն է ասոնց մէջ. ուսկից կը հասկնանք թէ Բարեւոյ կրօնաւորս ստիկանաղ մըն է ... յիշեալիք ի մաքրափայլ յազոթս ձեր գտածուն Բարեւոյ ստիկանաղ կրօնաւորս որ անուամբս իմ և զործոմս հեռի որ և ձեռամբ իմօղ զրեցի յիշատակ ազգաս հոգւոյս զսա թողի աւառ և պանտիս(ս) ալմ ալիստի ... :

Այլ և ալլի

Եր. 561, ստորին լուսանցքի վրայ ստար Անաթոլ գրուած. ԻԱ. վին (= թվին?) ԹՆՂԷ.ին (= 1749):

Եր. 649, դասարկ երեսի վրայ, զարմեալ ստար զրնով, ս(Յ)իշատակ Ալմաս Դիլի (զրգը=գտար). Արթիւմին:

(Յ Ը Զ Կ Գ Ի Բ Գ)

Թուղթ 640 երես, բացի 8 թուղթ մագաղաթ պահպանակներէ, որոնք կէս առ կէս գրուած են ձեռագիրս սկիզբը և վերջը, Խեծութիւն՝ 19 x 12,5 ս.մ.։ Խեծ. գրութեան՝ 12 x 7,5 ս.մ.։ Տողք՝ 25։ Թերթ ԻԷ. (= 27)։ Եւթ՝ հաստ, կոկուած, տողաշարուած բամպակ թուղթ։ Գիր՝ բոլորգիր, ետեղիւր, զլիտալիւր բոլոր կարմրագեղով։ Գատակ մնացած են, բացի 8 թուղթ պահպանակ մագաղաթներէ, երես 1-2, 199 (կէսէն աւելին) 200, 331 (կէսը) 332, 494 (կէսը), 434, 494 (կէսը), 640։ Գրիւր՝ Գրիգոր և Աստուածատուր քհնյ. ։ Փամամակ՝ 1652։ Տեղի՝ Զուլայ։ Անդող՝ թուամ։ Կազմ՝ կաշի-փայտ, զարդարուն կազապարով։ Խոնաւութիւնը և ցեցը տեղ տեղ հետքեր թողած են։ Էնդհանուր պահպանութիւնը լաւ է։

Ձեռագիրս յատուկ անուն մը չունի, յիշատակարանի մէջ «յոդուածս ցանկի» բռնուած է մէկ մասին համար։ Բայց իր բովանդակութեան նայելով մենք անուանեցինք «ՅԱԶԿԻԲԻՐ»։

Բովանդակութիւն

Ձեռագիրս կը բովանդակէ Հին և Նոր Կտակարաններու նախադրութեանց և զլուխներու ցանկերը, ինչպէս նաեւ ուրիշ գործեր ու ցանկեր։

- Յառաջարան Մենդոցս. եր. 3-6։
- Յանգ զլիտյ Մենդոցս. եր. 6-12։
- Նախադրութիւն Ելիցն. եր. 13-14։
- Յանգ Ելիցն. եր. 14-29։
- Նախադրութիւն Ղեւտականին. եր. 30-31։
- Յանկ Ղեւտականին. եր. 31-41։
- Նախադրութիւն թուոցն. եր. 41-43։
- Յանգ թուոց. եր. 43-50։
- Նախադրութիւն Երկրորդ Օրինաց. եր. 50-51։
- Գլուխք Երկրորդ Օրինացն. եր. 51-58։

- Նախադրութիւն գրոցն Յետույ Որդւոյ Նաւեայ. եր. 59-60։
- Գլուխք Յետույ Որդւոյ Նաւեայ. եր. 60-64։
- Նախադրութիւն Գրոց Դատաւորաց. եր. 64-66։
- Յանկ Դատաւորացն. եր. 66-68։
- Այս են զատաւորք՝ որ կացին յաւալէի. եր. 68-69։
- Նախադրութիւն Հոսթայ. եր. 69-70։
- Յառաջարան նախակարգեալ թագաւորութեանց. եր. 70-75։
- Նախադրութիւն թագաւորութեանց չորս զլիտյն. եր. 75-76։
- Գլուխք Առաջին թագաւորութեանց եր. 76-82։
- Գլուխք Երկրորդ թագաւորութեանց եր. 82-87։
- Գլուխք Երրորդ թագաւորութեանց եր. 87-93։
- Գլուխք Չորրորդ թագաւորութեանց եր. 93-100։
- Նախադրութիւն առաջին և երկրորդ Մնացորդաց. եր. 100-103։
- Գլուխք առաջին Մնացորդաց. եր. 103-106։
- Գլուխք երկրորդ Մնացորդաց. եր. 106-110։
- Նախադրութիւն Եզրի առաջին. եր. 110-111։
- Գլուխք առաջին գրոցն Եզրի. եր. 112-113։
- Հանգամանք զլիտց երկրորդ Եգրայ. եր. 113։
- Նախադրութիւն Նէհմայ. եր. 114-115։
- Գլուխք գրոց Նէհմայ. եր. 115-116։
- Նախադրութիւն Եւթերայ. եր. 116-118։
- Նախադրութիւն Յուդիթայ. եր. 118-119։
- Նախադրութիւն Տօքթիթայ. եր. 119։

— Նախադրութիւն առաջին Մակարայեցւոց. եր. 120-121:

Գլուխք առաջին գրոց Մակարայեցւոց. եր. 121-129:

— Նախադրութիւն երկրորդ Մակարայեցւոց. եր. 129-132:

Գլուխք երկրորդ Մակարայեցւոց. եր. 132-136:

— Նախադրութիւն երրորդ Մակարայեցւոց. եր. 136-137:

Գլուխք երրորդ Մակարայեցւոց. եր. 137-138:

— Նախադրութիւն Եփեսայ. եր. 138-141:

Յուլիանեայ եպիսկոպոսի Արեկտանացւոյ. եր. 141-143:

— Յառաջարան Առակացն. եր. 143-144:

Գլուխք Առակաց Սոգոմոնի. եր. 144-148:

— Յառաջարան ժողովողին. եր. 148-149:

Գլուխք ժողովողին. եր. 149-156:

— Յառաջարան Երզոյ Երզոցն. եր. 156-158:

— Յառաջարանութիւն Իմաստութեանն. եր. 158-159:

Գլուխք Իմաստութեանն Սոգոմոնի. եր. 159-162:

— Յառաջարանք մարգարէին Եսայեա(յ). եր. 162-164:

Գլուխք գրոց Եսայեա(յ) մարգարէի. եր. 165-169:

— Յառաջարան Երկոտասան մարգարէիցն. եր. 169-172:

Գլուխք Ովսէի մարգարէի. եր. 172-173:

Գլուխք Ամոփսայ մարգարէի. եր. 173-175:

Գլուխք Միքիայ մարգարէի. եր. 175-176:

— Յովէլ մարգարէ. եր. 176:

Գլուխք Յովելեա(յ) մարգարէի. եր. 176:

— Արգիւ. եր. 176-177:

Գլուխք Արգիւ մարգարէի. եր. 176-177:

— Յունան մարգարէ. եր. 177-178:

Գլուխք Յունանու մարգարէի. եր. 177-178:

— Նաւուս մարգարէ. եր. 178-179:

Գլուխք Նաւուսայ մարգարէի. եր. 178-179:

— Ամրակուս մարգարէ. եր. 179-180:

Գլուխք Ամրակուսայ մարգարէի. եր. 180-181:

— Սոփոնիայ մարգարէ. եր. 181:

Գլուխք Սոփոնիայ մարգարէի. եր. 181:

— Անզէոս մարգարէ. եր. 181:

Գլուխք Անզէի մարգարէի. եր. 182:

— Գլուխք Զաքարիայ մարգարէի. եր. 182-184:

— Մաղաքիայ մարգարէ. եր. 184-185:

Գլուխք Մաղաքիայ մարգարէի. եր. 184-185:

— Յառաջարան Երեմիայ մարգարէի. եր. 185-186:

Գլուխք Երեմիայ մարգարէի. եր. 186-193:

— Նախադրութիւն Դանիէլի մարգարէի. եր. 195-196:

Գլուխք Դանիէլի մարգարէի. եր. 196-199:

— Նախադրութիւն Եզեկիէի մարգարէի. եր. 201-203:

Գլուխք գրոց Եզեկիէի մարգարէի. եր. 203-209:

Ասոնցմէ ետքը կը սկսի Նոր Կտակարանի ցանկը.

— «Եւսեբոս Կապրիանոսի սիրելի եղբոր ի Տէր ողջոյն. Ամոնի Աղեքսանդրացւոյ» սկսուածով ծանօթ թուղթը եւ համարաբարտի տասը խորանները. եր. 200-221:

— Նախադրութիւն եւ գլուխք Մատթէոսի աւետարանին. եր. 222-225:

— Նախադրութիւն եւ գլուխք Մարկոսի աւետարանին. եր. 226-228:

— Նախադրութիւն եւ գլուխք Դուկայ աւետարանին. եր. 229-233:

— Նախադրութիւն եւ գլուխք Յովհաննու աւետարանին. եր. 233-237:

— Յառաջարան գործոց առաքելոց. եր. 237-243:

Տունք ճիւղ. զիբ գլխոց գործոցն առաքելոց. եր. 243-244:

Տունք ժԴ. զլուխք զործոց առաքելոց. եր. 244-252;

Ի զիրս զործոց առաքելոց ընթերցուածք ժԶ. եր. 252:

— Յառաջարան Եւթանեցունց թըզթոց կաթուղիկեայց. եր. 252-254:

Դիր զլիսց իւրաքանչիւր բարոյն կաթուղիկեայց.

Դլուխք թղթոցն Յակօրայ. եր. 254-256:

Ի Յակօրու թղթին՝ ընթերցուածք. եր. 256:

Դլուխք առաջնոյ թղթոյն Պետրոսի. եր. 256-257:

Դլուխք երկրորդ թղթոյն Պետրոսի. եր. 258:

Դլուխք յառաջնոյ թղթոյն Յովհաննու. եր. 258-260:

Դլուխք երկրորդ թղթոյն Յովհաննու. եր. 261:

Դլուխք երրորդ թղթոյն Յովհաննու. եր. 261:

Դլուխք թղթոյն Յուդայի. եր. 261-262:

— Յառաջարան Պօղոսի առաքելոյ նախակարգեալ ի զլուխ զրոց. եր. 261-277:

— Վկայութիւն Պօղոսի առաքելոյ. եր. 277:

Դլուխք և ընթերցուածք. եր. 279-283:

— Բովանդակութիւն Աստուածեղէն վկայութեանց. եր. 283-306:

Այս մասը շատ հետաքրքրական է՝ իր բովանդակած աշխատւիլ ցանկերով:

Դիսց զիր համօրէն ըստ իւրաքանչիւր բարոյն Պօղոսի առաքելոյ. (սեւ են ի նոցանէ որ մասնաւոր ինքնարժեքն ունին կարմրագեղձով. այդ բաժանումները սա՝ նշանով ցոյց տրուած են):

Դլուխք Հոռմայեցոց թղթոյն. եր. 306-309:

Դլուխք առաջնոյ թղթոյն Կարէն թացոց. եր. 309-310:

Դլուխք երկրորդ թղթոյն Կարէն թացոց. եր. 310-312:

Դլուխք Պապատեցոց թղթին. եր. 312-313:

Դլուխք Եփեսացոց թղթին. եր. 313:

Դլուխք Փիլիպեցոց թղթոյն. եր. 313-314:

Դլուխք Կոզոսացոց թղթոյն. եր. 314-315:

Դլուխք Թեսաղոնիկեցոց առաջնոյ թղթին. եր. 315-316:

Դլուխք Թեսաղոնիկեցոց երկրորդ թղթին. եր. 316:

Դլուխք Երրայեցոց թղթին. եր. 317-320:

Դլուխք Տիմոթեայ առաջնոյ թղթոյն. եր. 320-321:

Դլուխք Բ. թղթոյն առ Տիմոթեայ. եր. 321-322:

Դլուխք թղթոյն որ առ Տիտոս. եր. 322-323:

Դլուխք թղթոյն որ առ Փիլիմոն. եր. 323:

— Դլուխք Յայանութեան Յոնաննու աւետարանչի. եր. 323-326:

— Յիւսասկարանի (զրէի). եր. 327:

— Նօտր զրոյժ սուրբ զրնոյժ զրուած օրհնութեան բանաձեւեր, որ հին քաւրոգներու մէջ կը գտնուի. եր. 328-331:

— Թուղթ Գրիգորիոսի կաթուղիկոսի Հայոց գրեալ եղբօր՝ Տորին Նեստիսի կաթուղիկոսի, հրամանաւ նորան ի Միջագիւս Ասորոց, Յամայի կեցեցեալ Տաննիլի. յազազս որ անդ մերոյ ազգիս քանանայից հակառակարանելոյ անմուտարար ընդ միմեանս, ոմանց ասել զԱստուածութեանն բնութիւն չարչարեալ և մեռեալ ընդ մարմնոյն, և ոմանց զմարմնին միայն: Եւ յոմանց զարձեալ անբնորոշելի լինել զմատաղն, և յոմանց արհամարհելի: Եւ այլք թէ զբախտն իմանալի է և միայն օրինակաւ ասացեալ, այլ ոչ ճշմարտն էութիւն, և այլ կաւ յապիսեաց. ի խնդրոյ ուսման Աստուածասիրի՝ Առիւմ կեցելոյ իխմանի Քիլուեան տառնի. «Թէ՛ պէտ, և տէրունական հրաման յորդորէ զմարդիկ քննել զգիրս ... և ապա, եր. 333-404: Այս թուղթը հրատարակուած է արդէն, տե՛ս Ընդհանրական, տպ. Երուսաղէմ, 1871, եր. 240-289:

— Զիլերթնոսի Պոստացոց ճե-

մականի վեճ ՍԿՋՐԱՆՑ ԳԻՐԲ.

Յազազս Կերպի. զլուխ Առաջին. հր. 405-409:

Յազազս Լեբգործութեան. զլուխ Բ. հր. 409-413:

Յազազս Կրման. զլուխ Գ. հր. 413-414:

Յազազս Ե՛րբի. զլուխ Գ. հր. 414-418:

Յազազս Ո՛ւրին. զլուխ Ե. հր. 418-422:

Յազազս Դրութեան. զլուխ Զ. հր. 422-425:

Յազազս Ունակութեան. զլուխ Է. հր. 425-428:

Յազազս Աշորիկ. որ է գլուխն և զնուագն ընդունել. զլուխ Ը. հր. 428-433:

— Գրիգորի Տաթևացւոյ Հարցմանց Գիրքին բոլոր ցանկը մանրամասն, յառաջաբանն ալ ամբողջովին. հր. 435-485:

— «Շարադրութիւն կանոնաց եղև. և այս կարգ և չափ զլիւրդն». Կաննա-դիրքի նախ ընդհանուր ցանկը, որուն համեմատ՝ Ա.-ԴԷ., աշխինքն՝ առաքելական կանոնէն մինչև Թով. Մանգա-կունւոյ կանոնները. հր. 486-488:

— Սահմանք և կանոնք զոր եղին աշակերտք Քրիստոսի եկեղեցւոյ սրբոյ, յետ վերանալոյ Տեառն. Մանոթի նախարարը. հր. 489-493 և

Ա/ա «Առաքելական կանոնին զլուխք ԼԳ.» հր. 493-495:

Բ/լե կանոնք երկրորդ առաքելական ի ձեռն Կղեմայ զլուխ ԶԵ. հր. 496-501:

Գ/նի կանոնք յետ առաքելոցն, Հարանց հետեւողաց. զլուխ ԻԷ. հր. 501-502:

Դ/նի կանոնք Նիկիոյ մեծ ժողովոյն. զլուխ Բ. հր. 502-503:

Ե/նի կանոնք Անկիւրեա՝ զլուխ Բ. հր. 504-505:

Զ/նի կեսարիա կանոնիս. զլուխ Ժ. հր. 505:

Է/նի կանոնք Նիոյ կեսարիա՝ զլուխ Բ. հր. 506-508:

Թ/միս կանոնք Անտիոքայ. զլուխ ԻԵ. հր. 508-509:

Ժ/միզ կանոնք Լառդիկեալ. զլուխ ԿԵ. հր. 509-512:

ԺԱ/յիս կանոնք սրբոյն Գրիգորի. զլուխ Լ. հր. 512-514:

ԺԲ/յիս կանոնք Սարգիկիալ. զլուխ ԻԱ. հր. 514-515:

ԺԳ/յիս կանոնք Կոստանդնուպոլսի ժողովոյն. զլուխ Գ. հր. 515-516:

ԺԴ/յիս կանոնք Եփեսոսի ժողովոյն. զլուխ Զ. հր. 516:

ԺԵ/յիս կանոնք Աթնասի. զլուխ ԶԸ. հր. 516-522:

ԺԶ/նիկի կանոնք Բարսղի. զլուխ ԿԸ. հր. 522-525:

ԺԷ/չի կանոնք սրբոյն Սահակայ Հայոց հայրապետի. զլուխ ԿԵ. հր. 525-528:

ԺԸ/չի կանոնք Շահապիփանի Հայոց. զլուխ Բ. հր. 528-529:

ԺԹ/չի կանոնք Սեւանտեալ. զլուխ ԺԴ. հր. 529-530:

Ի/ոթ կանոնք Լեբգործի Հայոց կաթողիկոսի և Լեբշապնոյ Մամիկոնէից եպիսկոպոսի. զլուխ ԼԷ. հր. 530-532:

ԻԲ/սոզ կանոնք Աբրահամու Սամիկոնէից եպիսկոպոսի առ Վաշագան Աղուանից արքայ. (զլուխ Գ.) հր. 532:

ԻԳ/ոթի կանոնք վերջնոյ Սահակայ կաթողիկոսի. զլուխ ԺԵ. հր. 532-533:

ԻԴ/ոնի կանոնք Տեառն Թովաննիսի իմաստասիրի Հայոց կաթողիկոսի. զլուխ ԼԲ. հր. 533-535:

ԼԴ (sic)/պ կանոնք երկրորդ Նիկիականք, զոր եղին ԹԴԸ. եպիսկոպոսն կրկնաբանելով կարճ ի կարճոյ. զլուխ ԸԺԴ. հր. 535-549:

ԼԸ (sic)/ոմէ կանոնք Դուռնի սուրբ ժողովոյն, զոր յամի շորորդի Կոստանդնուսի կայսեր բարեպաշտ Թագաւորի Հռոմոց՝ այս դիր ի հաստատութիւն գրեցաւ յուրի կարգի և կանոնաց սրբոյ եկեղեցւոյ և առաջնորդաց և ժառանգաւորաց, չբամանա երանելոս կաթողիկոսի Հայոց՝ Լեբգործի Շիւռոզի և աշխոյ եպիսկոպոսաց, որոց անուանքն զորոմեալ կան գրով ի կատարման կանոնաց. զլուխ ԺԲ. հր. 549-550:

ևԳ (41Ը)/ռմկէ Մահմանք և Կանոնք
կարգի և կնիզեցաւ, արքայն Ներսիսի Հա-
յոք հայրապետի. զլուիս Եր. 550-
555:

— Յանկն է միահամուռ Կանոնին
(Կամ «Կանոնացոյ») . երես 556-594:

— Յանկն է Յայտնաւորքին բոս
այբուրենից, վասն դերեւաւ գտանելոյ
զպատմութիւն և զվկայութիւն արքայ
մարտիրոսաց, զոր և կամեացի. եր.
595-639:

Յիւստակաւան

(Բ) Կամ և ի շնորհս բարերարին
Աստուծոյ՝ յաւարտ և ի կատար հասնալ
եզերեցաք զմիայնութիւն և զյոյժումս
ցանկի, կտակացն Աստուծային աւանդու-
րեանց Հնոց և Նորոց՝ Նա՝ և զբար-
դումս ալլոց վիպասանութեանց զորս
վասն իրիք ինչ խոսովս բնան զեւալ եղև
ի Ներսիս Կիսիցւոյ: Այլ և զմիայնութիւնս
վնցից սկիզբանց և զցանկի Հարց-
մանց և զհայտնաւորաց, ի խնդրոյ ու-
սման բանասիրի Քուստ անուն վերա-
կոչեցելոյ, զոր երկասիրութեամբ իւ-
րով զումարեաց զայս ամենայն ի մի
վայր և ստացաւ զգումարտակս ի
հրճուանս անձին իւրոյ, և յիշատակ
ծնողաց իւրոց, ի փառս Աստուծոյ. որ
է ի Պոլսի գումակ և ք. գնդակի Գանակ-
զայ: Եւ որք գրեթէ յմիտ յամի հա-
պաւնոցի հախճաճեացի առաքնորոցի
հայրապետս թուանալու՝ ու) թեան (=

1652), ի ձեռն անարհեստ գրչիս Գրիգոր,
մինչև ցալս վայր գրեցի. իսկ զմնացեալն
ամն քանակալ Աստուծաւոր անուամբ
եամ յաւար, ի գիւղաքաղաքս որ կոչի
Հուլայ: Աւարի և յողնաթախանձանօք
հայցեմ ի տեսողաց՝ զի մի ընդ եպե-
րանօք արեանիցէք զերկասիրութիւն
սանս ստացողի ամին թէպէտ և անյար-
մար երեւեցի ձերում ենթադատու-
թեան, ալ ի մշտապաղատ յաղօթն
ձեր յիշեցէք զնա հանդերձ կրկին խնա-
մարկեք իւրովք. որպէս զի և զուք
յիշեալ լիշէք ի Գրիգորոս Յիսուս ի Տէր
մեր որում փառք յաւիտեանս յաւիտոյ.
(Եր. 327):

— Գրիշ Աստուծաւոր քահանայ
յիշատակապրեւած է նաեւ եր. 308:

— Չեռազրիս սկիզբը, առաջին
մաղաղաթի երկրորդ երեսին վրայ ծած-
կապրութիւն մը կայ, զրեթէ 6 տող,
որ սապէս կը կարդացայր.

«Շնորհօք / և մարդասիր ս / ուրք
հոյն / ծարրեց — Յար / ութնէն սո
ս / հո / (= 1625 ?):

— Երկրորդ մաղաղաթի առաջին
երեսին վրայ ալ թրքերէն զուրուշ 45:
Վերեւ տող մըն ալ կայ որ իմաստ մը
չտար:

— Եր. 1. Յիւստակն արդարաց:

— Եր. 3. ստորին լուսանցքի վրայ՝
«Շնորհարարսն սո(ւր)ք Հոգի, օգնեա՛
տկարութեանս:

Թ Ի Ի 126

Գ Ի Բ Գ Հ Ա Բ Յ Մ Ա Ն Ն

Յուլիո՛ր՝ ժՈՍ Երես, Մեծնութիւն՝ 10,2
x 18 ս.մ., ի Սեմութիւն գումքեան՝ 13,7 x
9 ս.մ. երկաթեւ. իւրաքանչիւր սիւնակ
գրեթէ 3 ս.մ. լայն, Տող՝ 35: Յերթ՝
ԻԽ. (= 20), իիթ՝ քարակ, կտկուած,
տղայաբուրած քարակի թուղթ, Պի՛ր՝
մաքր նստը: Խաղաղիւմ և զլիսպիւմ
կոթորակեղով: Խաղաղեւշիւք հաղաղի
սկիզբը մութ կարմիր և կանաչ փոք
կիւսալիտանճեւ Իրենց փոք լուսանցա-

գաղկեմով և զլիսպիւմեմով: Մաքր եկեւ-
զեցածն լուսանցաղաղ մը նաեւ թուղթ
35 և քարաղաղ մը և լուսանցաղաղ
մըն ալ թուղթ 330, Գէորգայ վրդ.ի
հարցմանց սկիզբը: Գեորգիքս ունի
նաեւ շրջանակ-տախտակ մը երկոտա-
սան հողմունքը պատկերացնելու հա-
մար (Թղթ. 101 երկրորդ երես): «Վասն
քնակելոյ ժողովրդեանն» զլուխն ալ
առանձին զունաւոր տախտակի մը վե-

Շ Ո Ր Ո Վ Ո Ւ Ն

Քուղբ՝ 356 *երես*։ **Մեծ** **քիւն**՝ 10 x 14,5 *ս.մ.*։ **Մեծ**. **զուքիւն**՝ 14,5 x 11 *ս.մ.*։ **Տղբ**՝ 29։ **Քերբ**՝ ԺԳ. (= 14)։ **Նիւր**՝ հասակնկ, թոյլ. չհոկում, տուգաշարում բամպակ թուղթ։ **Գիր**՝ նօսք, որ զեպի չեղադիր անցում մըն է։ **Ջար**՝ դալիւր, աշխնքն թոշնադիր են իւրաքանչիւր *Կանոնին սկզբնադիրները*։ **Խաղիւր**՝ կարմրազեղով. ինչպէս նաեւ իւրաքանչիւր պատկերի սկզբնադիրները։ **Խոտան** մը շարականիս սկիզբը. իր լեւծ ուսանցադարձով և կիսախոտան մը իր փոք լուսանցադարձով (*Էր.* 173)։ **Լուսանցադարձ**՝ իւրաքանչիւր *Կանոնի* քով, որոնցմէ ոմանք խորհրդանշանական դարձեր են, զոր օր. **Հոգեզարտեան կանոնին ոչ միայն իւրաքանչիւր օրուան շարականին սկզբնադիրները ազատնի (թոշնադիր) են, այլ նաեւ երկրորդ և եոթներորդ օրերու** (*Էր.* 188 և 201) **Կանոնական լուսանցադարձերը ազատներն են, իսկ տոթոսն օրուան** (*Էր.* 188) **սկիզբով. քանի որ անցապէս ազատութեան քանակով կը տեղի կանուր**։ **Բայք** աշխնքն գործերը աշխնքով քան և գիրքը լրանալ գրչենքով գրելում են որ, զեղաշուկապական հանգամանք մը շունին։ **Խառաղ** են սկիզբէն և վերջէն մէկ մէկ թուղթ։ **Գրիլ**՝ Մուքատ սարկաւազ։ **Փամանակ**՝ 1653։ **Տնդի**՝ Սէրաթ։ **Կազմ**՝ կաշի-փայտ, բուլորովին քայքայում։ **Հասանցադարձ**՝ շատ կտրում են, լուսանցադարձերը ծայրատելու շարք։ **Չեղադիրս** երբեք լաւ չէ պահում, խոնաւութիւնը արատաւորած են գիրքը։ *Էր.* 145-6 և 237-8 **վերին ծայրէն կտրում են**։

Քոլանցակութիւն

Շարականս գրում է առնեռն գործածութեան համար։ **Խաղադարձիւնը** խնամու է և շատ պարզ։

Շարականիւնը քանկը սկիզբը պատահ ի Կանոնիւն գիրքով։

Ծննդեան Ատուածածնի, Զոգակրմայ և Աննայի, Անտոնոյ Ատուածածնի, Ատուածայտնութեան Երազանցիւնը։

Մեծեանն Բրիտանի Ատուածայտնքը։

Բ.բղում աւուր։

Գ.բղում »

Դ.բղում »

Ե.բղում »

Զ.բղում »

Է.բղում »

Ը.բղում »

Տեսնելըդոտալի աւրնութիւն։

Անտոնի Անապատականի։

Թաղաւորաց աւրնութիւն։

Դաւիթ և Յակոբայ։

Սրբոյն Սահփանոսի Նախազկայի։

Պետրոսի և Պաղոսի։

Յակոբայ և Զովնանու։

Համաւրէն առաքելոցն։

ՀԲ. աշակերտացն Գրիտոսի։

Բուն Բարեկենդանի։

Թեոդորոսի գինաւորին։

Երկրորդ Կիրակի։

Կիւրդի Երուսաղէմայ հայրապետին։

Երրորդ Կիրակի։

Զոհանու Երուսաղէմայ հայրապետի։

Դ.բղ Կիրակի։

Սրբոց Փառասնից։

Ե.բղ Կիրակի։

Գրիգորի Լուսաւորչին։

Զ.բղ Կիրակի։

Ղազարու Զարութեան։

Է.բղ Կիր. Մաղկադարդի։

Ս եւի ԲԷ.ի։

» ԳԸ.ի։

» ԴԷ.ի։

» ԸԷ.ի։

» Աւարտի։

» Զարտի։

Սո(ւ)րբ Զատիկին։

ևոր Երեւելին աւրհնութիւն :
 Համբարեմանն Քրիստոսի :
 Երկրորդ Մարգարայորդի :
 Կանգնի Պենտադեկոսէին :
 Երկրորդում աւուր :
 Երրորդում աւուր :
 Եւրդում աւուր :
 Զ. բղում աւուր :
 Է. խնկրորդում աւուր :
 Ըրեքեղեանն Սոփանուն :
 Յովհաննաւ Մրկրտչի :
 Սրբայ Տապանեկին :
 Վարդափառի աւրհնութիւն :
 Երկրորդ աւուր :
 Երրորդ աւուր :
 Շող(ա)կաթին աւրհնութիւն :
 Փոխանն Աստուածանի :
 Երկրորդ աւուր :
 Երրորդ աւուր :
 Զորրորդ աւուր :
 Եւրդ աւուր :
 Եւթներորդ աւուր :
 Ութներորդ աւուր :
 Վարդափառ(ս)ր խաչին :
 Գիւտ խաչին :
 Մարգարէից :
 Թարգմանչացն :
 Սրբոց հայրապետացն աւրհնութիւն :
 Սրբոց հրեշտակապետաց :
 Զարուիւն աւրհնութիւններն կարգաւ :
 Այստաւ անճառ լուսոյն :
 Եորորդ տինգեքաց :
 Զարուիւնն հաշուներ կարգաւ Ը. ձախն եր. 3-4 :
 Այս բոլորը եր. 23-346, Իսկ եր. 347-354. «Թարգմարտ ապալխարութիւնն տարբեր գրէն :

Եւրդեմարտ Եւրդեմարտ աւ Ըն Եւսա
 Կարանի անփաւր գիրքերէն Կարորեք
 Կան, աւուր աւ դարձեալ աւար գրէն
 մը : Այս մարտ կը գրուէ ձեռագրիւ 3-
 20 երեսներու : Գրուածը երկնքին, պա-
 րտաւոր :

Կապ իտրեմի . . . մէ տրեմայ ձե
 Եւրդեմարտ Եւրդեմարտ աւ Ըն Եւսա
 . . . Եւ թագեցին պիտ յայրին կրկնում
 աւ կը տար իտրեմար կը Եւս :

. . . Կապ Նուա ճի Գանապեթին, որդ-
 ոյն Յակոբայ Բարայի (5) Բաման Բա-
 նիւր Կարմիր Եւսաւոր, զոր Եւսաւոր
 Բնոյ որդիան իւր . . . Եւ Լին յԵրիզատա
 մինչև : Եւսաւոր Եւրդն իւրոց ի ձեռն
 Մոգմար ի Կառա Ստուածոյն : եր. 9-14 :

— Կապ Դեւեայ որդոյն Յակոբայ
 վանն Բանապեթին եւ ամբարտա-
 նութեան, «Հրաման պատասխանոյ Բա-
 նիւրն Դեւեայ յառաջ քան զվախմանն
 իւր ըստ ամենայնի, զոր ինչ արտացն
 . . . Եւ աւրհնեաց զիս Հայր հոր իմոյ
 ըստ ամենայն Բանից իմոց զոր տեաի.
 և ո՛չ կամեցաւ զալ ընդ մեզ ի Բեթէլ :
 Եւ տեաի հայր իմ . . . եր. 14-20 : Ընդ-
 հատուած է :

Գրաւորութիւն

Գրեցաւ և կատարեցաւ յարադ-
 րած աւրհնութիւններա ձեռամբ մեղաւոր
 և անարժան ձառայ Աստուծոյ ՄԱՐԿԱՅ
 ՍԱՐԿԱՆ(Ա)ՂԻ ԼՍԱՂԱՅԱՅ ԼԱՂԱՅԻ, որդի
 որդրմած հոգի Միխայիլին. Բայց զԳրեցաւ
 լախաց (Վլախաց ?) գիրն ի յԱստու-
 ձապուս քաղաքն ՄԷԼԱՐ, Բնոյ հոփանաւ
 առաք Աստուածանին. թմ. ՌԵԻԻ ին
 (= 1653) Աղօրիկ ամսոյ իւն. (= 25) արն
 ԲԵ. ի կատարեցաւ» . (եր. 346) :

Յ Ի Լ Ի Ե Գ Ի Ի Ե Դ Ե Դ Ե Դ Ե Դ Ե Դ

Թուրքի 194 հրեա, Մեծաբնիկ՝ 18,4 x 12,5 ս.մ., Մեծ. գրութեան՝ 12,5 x 8,2 ս.մ., հոգի՝ 20, Թեքրի (Գ. (= 32), Նիքի՝ հաստեկ, կոնկրետ, առողջարուած բամպակ թուղթ: Գիր՝ հոգի: Ձախալիք (խոշորագործ) է առկա գրիտն սկզբնաւոր՝ կարմրագործով, կարմիր կարմրագործով, Կիւսիստանէ՝ պարզ կարմրագործով իւրաքանչիւր գաւառի բնան սկիզբը: Կարմիր է, բացի սկիզբը և վերջը գտնուած մալալաթ պահպանակ-նիւրէ, հրեա 1-3, 4 (կիւստովն), 331 (կէ-սը)-332, 414 (կէսը), 467 (հրեա սող միւսայն)-468, 522, 522, 878 և 772-794: Տեւոթ Նախ Միւսաւ մարդ, և հոգի տի-րադու Մողաթիւ (1897): Կալմ՝ կաշի-փայտ, զարդարութեան կաշուաւորով: Ձե-ռագործ թէ՛ն լաւ պահուած է, բայց լաւ տեղեւոր ընդհանր եղած են:

Գրի յիշատակարան եւայն կը պահեն:

Մատենա Գ.

Մեծագործ Մարտիկոյ տարեայ պատմութիւն՝ լալիպ պատերազմի 16 շրջից ընդ Հոռովայնցի և Եւեռման Մուսա-ղիմի, բարգմանայ ի Լաիմացոց բար-բառով ի Լայոց լեզու, ի ձեռն ուրումն Իլովացոյ Անիպանոսի բանին Աստու-ծոյ ապաստարին: Ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ յաւայն բնակից:

Թովմայակութիւն

Մատենաբանութիւն գրեցաւ հր-5-13:

Քաղաքի զարմութիւն պատմութեան

Ա. Յաղագս թէ ո՞րպէս Անտիոքոս զերուսաղէմ հրէից արար և թէ զի՞նչ պոյնեաց:

Բ. Յաղագս փոխաւորութեանց իւ-րաւանց ի Մաթիւսեայ մեկնիչ յԱրի-տարութեան:

Գ. Յաղագս որդւոցն Յովաննու և գործոցն նոցին:

Դ. Յաղագս պատերազմի Աղեք-սանդրի ընդ Անտիոքոսի և ընդ Արեւոյ աւազանի Արարացոցոց:

Ե. Յաղագս գտնութեան Արիտա-րութի և Հիւրկանու և փառն առման Երուսաղէմի:

Զ. Յաղագս պատերազմի Աղեք-սանդրի ընդ Հիւրկանու և փառն Արի-տարութի:

Է. Յաղագս մահուան Արիտարու-լի և պատերազմի Անիպարի և Մի-հրդարայ ընդ Եղիպտացի:

Ը. Յաղագս գործոցն Անիպարի և որդւոցն նորա Փառայլի և Հերովդի:

Թ. Յաղագս խոռովութեանց Հոռու-յնցոց և մահուան Անիպարի և Մաղբոսի:

Ժ. Յաղագս ամբաստանութեան զՀերովդէ և ազատութեան նորին:

ԺԱ. Յաղագս պատերազմի Պար-թեւաց ընդզէմ Հրէից և փառստեան Հերովդի, թախտին նորա:

ԺԲ. Յաղագս պատերազմի Հերով-դի ընդ Երուսաղէմի և ընդ աւազանի:

ԺԳ. Յաղագս մահուան Յովաննու, և պաշարման Երուսաղէմի և ապանման Անտիոքոսի:

ԺԴ. Յաղագս պատերազմի Հերով-դի ընդ Արարացի և ահագին շարժ-ման երկրի:

ԺԵ. Թէ ո՞րպէս Հերովդէս միւսան-գամ ի թաղարարութիւն բարձրացաւ ի կաշիւի:

ԺԶ. Յաղագս շինուածոց քաղաքաց, ապարանից յորինելոց ի Հերովդէ, և նորին առատարաշխութեանն առ ազգս օտարս և փառն բարեբախտութեանն նո-րա:

ԺԷ. Յաղագս գտնութեան Հերովդի ընդ որդիս իւր Աղեքսանդրի և Արի-տարութի:

ԺԸ. Յաղագս դաւանանութեան Ան-իպարի ընդզէմ հորն իւրում Հերովդի: ԺԹ. Թէ ո՞րպէս մահաբն զեղն պատրաստեալ Հերովդի գտեալ եղև:

Ի. Յաղագս շար հնարիցն Անիպ-արի և դատապարտութեան և կա-պանացն նորին:

ԻԱ. Յազազս ոսկեզէն պատկերի արծուոյն և մահուան Անթիպատրի և վախճանին Հերովդի արքային. (հր. 17-190):

Երկրորդ զպտուխն պամուքնան

Ա. Յազազս յաջորդացն Հերովդէի և վրէժխնդրութեան կործանեալ ոսկի արծուոյն ի Հրէիցն:

Բ. Յազազս ամբաստանութեան Արքեպաշտի առաջի Օգոստոս կայսեր:

Գ. Յազազս պատերազմի և հարուածոց Հրէիցն յերուսաղէմ և զօրացն Սարքնոսի:

Դ. Յազազս զործառ(ն)ութեանցն վարոսի ի Հրէաստանի:

Ե. Յազազս ամբաստանութեան Հերովդի և Արքեպաշտի:

Զ. Յազազս Զորորդապետաց կարգելոցն ի Հրէաստանի:

Է. Յազազս սուտ Աղեքսանդրի որդւոյն Հերովդի արքային:

Ը. Յազազս աքսորանաց Արքեպաշտի:

Թ. Յազազս երկից աղանդից Հրէից և Յուդայի Դաւիթիացւոյ:

Ժ. Յազազս զործակալութեան Պիղատոսի զատուորին Հրէաստանի:

ԺԱ. Յազազս խոռովութեան Հրէիցն ի ժամանակի Պիղատոսի:

ԺԲ. Յազազս մեծամտութեան Գալիոսի և Պիտրոսի զատուորին:

ԺԳ. Յազազս ինքնակալութեան Կղոզեայ կայսեր և թաղաւորութեան Աղբիպակայ և մահուան նորին:

ԺԴ. Յազազս ազգի ազգի խոռովութեանց ի Հրէաստանի և ի Սամարիայ:

ԺԵ. Յազազս շփոթից ի Հրէաստանի ի զատուորութեան Փելիքի:

ԺԶ. Յազազս զատուորացն Հրէաստանի Աղփիանոսի և Փլորոսի:

ԺԷ. Յազազս հարուածոց Հրէիցն Կեսարացւոց և Երուսաղէմացւոց ի Փլորոսէ զատուորէն:

ԺԸ. Յազազս այլ հարուածոց Երուսաղէմացւոց նենդութեամբ Փլորոսի:

ԺԹ. Յազազս Պաղիտինոսի հալաւարակաւ, և յորդորական բանին Աղբիպակայ առ Հրեայս առ ի հնազանդել Հոռովայեցւոց:

Ի. Յազազս սկսեալ ապստամբութեան Հրէիցն բնդղէմ Հոռովայեցւոց:

ԻԱ. Յազազս սպանման Անանիայ քահանայապետին և Մանաեմայ և զսրացն Հոռովայեցւոց:

ԻԲ. Յազազս մեծամեծ հարուածոց ազգին Հրէից ի Կեսարիայ, և յամենայն երկրի Ասորոց:

ԻԳ. Յազազս միւս հարուածոյն ազգին Հրէից:

ԻԴ. Յազազս կոտորման Հրէիցն յԱղեքսանդրիայ:

ԻԵ. Յազազս հարուածոց Հրէիցն զօրս հատոյց նոցա Կեստոս զատուորն:

ԻԶ. Յազազս պատերազմի Կեստոսի բնդ Երուսաղէմի:

ԻԷ. Յազազս պաշարման Երուսաղէմի ի Կեստոսէ և հարուածոցն նորայ:

ԻԸ. Յազազս կոտորելոցն յազգէն Հրէից ի Դամասկոս:

ԻԹ. Յազազս զործանութեանն Յովսեպոսի ի Դաւիթիայ:

Լ. Յազազս վտանդից և զերծման Յովսեպոսի և վասն շարութեան Յովհաննէսի Դիսկաղեցւոյ:

ԼԱ. Թէ՛ ո՛րպէս Յովսեպոս զՏիրբիւս և զՄեփոփր միւսանգամ էառ:

ԼԲ. Յազազս պատրաստութեան Երուսաղէմացւոց ի պատերազմ և վասն բռնակալութեան Եմաւոնի. (հր. 193-329):

Նոսրդ զորքին զտեսչան

Ա. Յազազս զպոստան վերջու նոսի զօրավարին Հոռովայեցւոց և Կրկին հարուածոց ազգին Հրէից:

Բ. Յազազս զմեծութեան Դաւիթիացւոց Սաւորոյ և Լիւստանի:

Գ. Յազազս զմեծութեան Սեփոփրացւոց և վասն կրթութեան զԵմաւորութեան Հոռովայեցւոց:

Դ. Յազազս յարուածոց Պաղիտեայ ի վերայ քաղաքին Յովսեպոսայ:

Ե. Թէ՛ ո՛րպէս վկայութեամբ ապականեցաւ ի Դաւիթիայ:

Զ. Յազազս աւերման Դազարայ քաղաքին:

Է. Յազազս պաշարման Յովսեպոսայ քաղաքին:

Ը. Յազազս պաշարման Յովսեպոսացւոց ի վկայութեամբ, և պատրաս-

տութեան Յովսէպոսի, և վասն յար-
ձակման Հրէիցն ի վերայ Հռովմայեցւոց:

Թ. Յաղագս թէ ռ'րպէս Վնայիա-
նոս մարտնչէր ընդ Յովսէպոսայ քա-
ղաքին բարանաւ և այլ պատերազմու-
կան մեքենայէր:

Ժ. Յաղագս կրկին կործանման քա-
ղաքին Յովսէպոսայ:

ԺԱ. Յաղագս Եսփայ քաղաքին
պաշարման ի Տրաշանոսէ և ի Տիտոսէ:

ԺԲ. Յաղագս պարտութեան Սա-
մարացւոց:

ԺԳ. Յաղագս աւերման Յովսէպո-
սայ քաղաքին:

ԺԴ. Յաղագս թէ ռ'րպէս Յովսէպոս
բմբռնեալ՝ դանձն իւր ազատեաց ար-
դեամբք և բանիւ:

ԺԵ. Յաղագս երկրորդ ասման Յուդ-
պէ քաղաքին:

ԺԶ. Յաղագս սուղ ասնոյ Նրու-
սաղէմացւոց վասն Յովսէպոսի:

ԺԷ. Յաղագս Տիբերացւոց ձեռն-
տուութեան ի Հռոմայեցիս:

ԺԸ. Յաղագս պաշարման Տարիֆեայ
քաղաքին:

ԺԹ. Յաղագս ծովու Գնենեսարե-
թայ և աղբերացն Յորդանանու:

Ի. Յաղագս աւերման Տարիֆեայ
քաղաքին. (Եր. 333-413):

Չորրորդ զպտուրիւն պատմութեան

Ա. Յաղագս պաշարման Գամաղեց-
ւոց:

Բ. Թէ ռ'րպէս լեառն Բոսորովր
ստաւ ի Պղակիտոսէ:

Գ. Յաղագս կործանման Գամաղայ
քաղաքին:

Դ. Յաղագս ասման Գիսկաղայ քա-
ղաքին ի Տիտոսէ:

Ե. Յաղագս սկզբան կործանման
քաղաքին Նրուսաղէմացւոց:

Զ. Յաղագս Եղովմայեցւոց զայլու-
տեան յերուսաղէմ և զործոցն նոցա:

Է. Յաղագս Հրէիցն հարուածոց յԵ-
ղովմայեցւոց եղևոցն. (Եր. 415-465):

Հինգերորդ զպտուրիւն պատմութեան

Ա. Յաղագս միւս հարուածոյն աղ-
գին Հրէից և զարձման յԵղովմայեց-
ւոցն, և վասն անդթութեան նախանձա-
յուզացն կոչեցոց:

Բ. Յաղագս ներսին անմիաբանու-
թեան Երուսաղէմացւոց:

Գ. Յաղագս Գաղարացւոց մատնու-
թեան և հարուածոց:

Դ. Յաղագս ասման քաղաքաց
ոմանց և բացայայտութիւն Երիքովի:

Ե. Յաղագս Ասպղատեայ ծովուն:

Զ. Յաղագս ասման Գերասայ և
վասն մահուան Երոնի կայսեր Հռով-
մայեցւոց և Դարեղայ և Օթոնի:

Է. Յաղագս Շմաւոնի Գերեսացւոյ
աւազակապետի:

Ը. Յաղագս Դարեղայ, Օթոնի,
Վիտելիոսի և Վնայիանու:

Թ. Յաղագս զործոցն Շմաւոնի ընդ-
դէմ նախանձայուզացն:

Ժ. Թէ ռ'րպէս Վնայիանոս ի Թա-
ղաւորութիւն կացուեալ եղև:

ԺԱ. Բացայայտութիւն Եղիպտոսի
և Փառան կղզւոյն:

ԺԲ. Յաղագս թէ ռ'րպէս Վնայիա-
նոս զՅովսէպոս ի կապանաց ելոյծ:

ԺԳ. Յաղագս մահուան և բարուցն
Վիտելիոսի:

ԺԴ. Յաղագս թէ որպէս Տիտոս ի
հօրէ առաքեցաւ ի վերայ Հրէիցն. (Եր.
469-520):

Վեցերորդ զպտուրիւն պատմութեան

Ա. Յաղագս երկց խռովութեանցն
ի քաղաքին Երուսաղէմացւոց:

Բ. Յաղագս վտանդին Տիտոսի ի
լրտեսել զԵրուսաղէմ:

Գ. Յաղագս յարձակմանց Հրէիցն
ի վերայ Հռովմայեցւոցն մինչդեռ բնա-
կէին:

Դ. Յաղագս մարտի Հրէիցն ընդ
միմեանս յաւուրս Բաղարջակերացն:

Ե. Յաղագս նենդութեան Հրէիցն
առ զօրսն Հռովմայեցւոց:

Զ. Բացայայտութիւն և ենթադրու-
թիւն Երուսաղէմ քաղաքին:

Է. Յաշտարարութիւն Տաճարին
Երուսաղէմացւոց:

Ը. Յաղագս թէ ռ'րպէս Հրեայքն ի
հնազանդելոյ հրաժարելով յարձակին ի
վերայ Հռովմայեցւոցն:

Թ. Յաղագս անկման աշտարակին
և ասման երկուց պարսպացն:

Ժ. Յազազա Կաստորի Երրանցելոյն որ զՀոռոմայեցիս ծանակ առնէր:

ԺԱ. Յազազա երկրորդ պարսպին կրկին անգամ ունելոյ ի Հոռոմայեցւոց:

ԺԲ. Յազազա հողաբլրոց յերրորդ պարսպն և թիւղաղորթեան Յովսէպոսի վասն ի հնազանդութիւն զալոյ ի սոփոյն պաշարելոցն:

ԺԳ. Վասն Հրէիցն խաչեցելոց և հրկիզեալ պատնիշացն:

ԺԴ. Յազազա պարսպին կանգնելոյ ի Հոռոմայեցւոց շուրջ գերտաւաղէմ:

ԺԵ. Յազազա սոփոյն Երուսաղէմացւոց և վասն երկրորդ կազմեալ հոգաբարձին:

ԺԶ. Յազազա սպանման Հրէիցն ներքոյ և արտաքոյ Երուսաղէմ:

ԺԷ. Յազազա ամբարշտութեան Հրէիցն շուրջ զՏաճարաւն և վասն թուոյ մեռելոցն ի սոփոյն. (Եր. 523-520):

Եօթներորդ գլուխիւն պատմութեան

Ա. թէ ռ'աղէս պարսպոյն նպատարաւ եղին և պատնէշքն աշրեցան, և վասն նահատակութեան Սարինոսի գինուորին:

Բ. թէ ռ'աղէս Հոռոմայեցիք յարձակեցան ի վերայ Անտոնինեայ և ի Հրէից անտի ի բաց վանեցան:

Գ. Յազազա երեւելի քաջութեան Յուլիանոսի գինուորին Հոռոմայեցւոյ:

Դ. Յազազա խրատուն Յովսէպոսի առ Հրեայն զի հնազանդեցին Հոռոմայեցւոց և վասն փախստեան նոցա:

Ե. Յազազա կրկին մարտին և յօրինեալ հողաբլրոցն և յարձակմանց Հրէիցն:

Զ. թէ զի'արդ Հոռոմայեցիք բուցակիցեալ եղին զառով Հրէիցն, և վասն ուրումն Արտորիոսի զօրականին:

Է. Յազազա սոփոյն Հրէիցն:

Ը. Յազազա կնոջն որ վասն սոփոյն զորդին իւր խորովեաց և եկեր:

Թ. Յազազա մարտի ընդ պարսպին և վասն հրկիզման Տաճարին:

Ժ. թէ զի'արդ Տաճարն աշրեցաւ առանց կամաց Տիտոսի:

ԺԱ. Յազազա քահանայից և տանն զանձի և սրահին:

ԺԲ. Յազազա նշանացն և սքանչելու-

եացն, որք եղին յառաջ քան զաւերումն Երուսաղէմ քաղաքին:

ԺԳ. Յազազա թաղաւորութեան Տիտոսի և սպանման քահանայիցն:

ԺԴ. Յազազա աւառաւորութեան խըռովացն և հրկիզման ներքապոյն քաղաքին:

ԺԵ. թէ զի'արդ Տիտոս մարտ ետ ընդ վերահողմ քաղաքին, և ոմանք ի Հրէիցն փախեան առ Տիտոս:

ԺԶ. թէ ռ'աղէս մնացեալ մասն քաղաքին ի Տիտոսէ առեալ եղև:

ԺԷ. Յազազա թուոյ գերելոցն և սպանելոցն:

ԺԸ. Կարճատա պատմութիւն Երուսաղէմ քաղաքին. (Եր. 623-694):

Արեւորդ գլուխիւն պատմութեան

Ա. Յազազա պարզեացն զօրականաց Հոռոմայեցւոց:

Բ. Յազազա հաւարկութեան Վեսպիանոսի կայսեր, և վասն կողման Շմաւոնի և վասն խաղաղ յաւուր ծննդոց Դոմէտիանոսի եղելոց:

Գ. Յազազա հարուածոց ազգին Հրէից որ յԱնտիօք քաղաքին եղին:

Դ. թէ զի'արդ Վեսպիանոս զարձեւել ի Հոռով ընկալեալ եղև ի նոցանէ:

Ե. Յազազա զործոցն Դոմիտիանոսի ընդդէմ Դերմանացւոց և Գալատացւոց:

Զ. Յազազա գետոյն որ առի Շաբաթի:

Է. Յազազա երեւելի յաղթանակին Վեսպիանոսի և Տիտոսի:

Ը. թէ զի'արդ Հերովդոն և Մաքերովթ առան ի Բաստէ:

Թ. Յազազա Հրէիցն սպանելոց ի Բաստէ, և վանաւելոյ գերկիրն Հրէաւտանի:

Ժ. Յազազա հարուածոցն Անտիօքոսի արքային և ասպատակութեան Ալանաց յերկիրն Հայոց:

ԺԱ. Յազազա աւերման Մասանդաւալ ամուր քաղաքին:

ԺԲ. Յազազա կորստեան Սիկարեանցն, որք յԱղեքսանդրիա և ի թիրախի փախուցեալ էին:

ԺԳ. թէ զի'արդ Տաճարն Ոնիայ յԱղեքսանդրիայ փակեցաւ:

ԺԴ. Յազազա սպանման Սիկարեանցն ի Կիւրիէն. (Եր. 697-767):

Ի Յովսեփոսէ յաղագս քահանայապետութեան ազգին չքէից (հր. 767-769)։

Յիւսեփոսեան

Ընդդէմ և դժուրեամբ բարերարին Աստուծոյ, եւ Ասեփաճնոս Լեւոցի, յանին ի մանկանց եկեղեցւոյ, և կրտսեր ի սպասարարացն քանին Աստուծոյ, բազում անգամ յառաջագոյն հարկիւի ի հրամանն հրեցաւ քահանայ Տիմոթէ Գիլգատի կարգիկսի, եւ աղաւ սղայեցեալ ի քալստեալնաղ եղբարցն որ կան ի հրամանս զեղբերանց իմաստից ի քաղաք արեւոս էջմիածին, ի խոսարարութեան տամարին Հայոց Ռոմի (— 1668) և ի հարապետութեան սրբազան Տիմոթէ Եպիսկոպոս, զայս պատմութիւն Յովսեփոսի քարգումնից ի Լաթիմացոց բարբոսի ի Հայոց լեզու։

Բայց զիսկ ի է. զի արտաքոյ աշտարակութեանս՝ զորս զրեաց հալաղս Պառեազմի Հեկիցն բնի Հապմայեցիս, այլ մասնաւն աղբոս ունիւմ որ ասի Պառեաքիւն Առաքեցն Հեկից, ի յասն զպարտութեան պարտութեան, յորս նառն արեւոյ յալիւրտութեան իմեմն արեւոյ ի վերջին աւերումն Երուսաղէմի։ Եւ և ուր խոսք արեւոյ որ ասի Մաւուսն ընդդէմ Ապիսիի յերկուս զուրտ բռնակեալ, եւ և բան զովսի ի նախակցիսն եւրո մանկանցի Մակարայեցոց։

Իսկ եւ արեւոյ զայս զիս ի մեր լեզու փոխարկեցի, զի է յոյժ պիտանի և պատկար տեսնուիրացն, մանաւանդ որք քանիսն արեւոյ գտանա-

նակն անցեալ ի Յուդայէ Մակարայեցւոյ մինչեւ յաւերումն Երուսաղէմի, զոր յառաջագոյն կանխաւ զուշակեաց Տէրն մեր ի սուրբ աւետարանն Դուկասու։

Արդ՝ աղաչեմ զի որք արեւակէք զայս ժամանակագրութիւնս, զայս եւս զուշնաքեալ յիշատակարանս ընդ ամին զրեւիք, զի և զուք եղիջիք զրեւի ի մասնանս կենաց վերին զարութեանն։ Եւ եթէ ինչ զառնիցի ընդդէմ ուղղաշարից թարգմանութեան՝ ինձ թողութիւն շնորհալիք, զի այսչափ էք կարողութիւնս, քանզի ի յայս ձեռնարկիւ համարակեցայ աշտարակայտնաւ արեւոյ, զի մի՛ զառաջ նման ծառային որ զքանքարն Տեառն իւրոյ ի վարչամակն ծրարեաց։ Եւ մանաւանդ զի յայսմիկ փառաւորեցի տուօց ամենայն շնորհաց, որ է օրհնեալ յաւետեանս ամենս (հր. 770-771)։

Մինաս վարդապետ	1661
-------------------	------

Եւ Տէր Միմոս վարդապետն անդիցի, շնորհեցի զայս Յովսեփոս Պառեաքիւն արեւի և արեւոյ արեւոյ իմոյ Տիմոթէ Մակարայեցի հասնելուարեւոյ եւ ձեռնի Պառեաքի, որք մանկոյ Տիմոթէ Եպիսկոպոս, ի գրեալսն իւր, զոր էք Աստուծոյ բարոյ վարկիւ տալի, ամեն Պառեաք զիս շնորհեցան ի թիկն նոյնոց Ռոմի (— 1667), Մեպտեմբերի Ի. (— 20), ի սուկոք էջմիածին, ձեռնաք ծառայ վարդապետիս Պառեաքին զարեւ (հր. 771)։

Քուլդի 546 հրեւս։ Մեծութիւն՝ 18,2 x 12 ս.մ., Մեծ. զուրեան՝ 12,2 x 9 ս.մ.։ Տղի՝ 21, երկսիւն, իւրաքանչիւր սիւնակ 4 ս.մ.։ Քների՝ ԲԻ. (— 23), Նիւր՝ հաստեկն, կոկուած, տողաշարուած քամպակ թուղթ մը, որ բոլոր-

զին թուղթած է խոնաւութեան տակ, փոխել տատնան։ Գիւրդարդիւր Զարդարիւ՝ իւրաքանչիւր աւետարանի սկզբնաւորութիւնը գունաւոր գիրերու և կարմիր զլխագիրներու շարք մըն է. և բուն սկզբնաւորութիւնն ալ Մատթէոսի

Գ.-ը կը ներկայացնէ Հրեշտակը (Գարբէլը) իր ձեռքը գիրք մը (աւետարանը) բռնած։ Մարդոսի Ս.-ն առիւծ մը, որ թափին և կուրծքին մէջ սեղմած է գիրք մը։ Ղուկասի Բ.-ն իրը թէ ցուցած և թռչուն մը, գիրքով, բաց աւրուած է լաւ շնանշուի։ Յովնանու Բ.-ն արծիւ մը, որ կտուցով բռնած է գիրքը։ Իւրաքանչիւր աւետարանի սկիզբը խորանէ իրենց մէծ լուսանցազարդումով։ Համարաբարտի Տասը խորաններ։ Ասէն տուն կարմիր (սուր) գլխազիբով մը կը սկսի, գլխարածանուններ ալ կապոյտ գլխազրով մը։ Լուսանցազարդեր կան ամէն գլխի մաս, որոնցմէ տմանք նոյն գլուխներու մէջ պատմուած զէպքերու ակնարկող նկարներ են։ Նկարներէն միայն Յովնանէսի աւետարանին սկիզբը գրուած նկարը մնացած է, այն ալ արուած, ազտուած զինակի մը մէջ։ Դասարկ են երես 1-3, 14, 20 (կէտը), 174 (մէկ սիւնակէ աւելի)։ Մագաղաթէ պահպանակներ կան երկ երկու թուղթ սկիզբը և վերջը, աւետարանէ մը հանուած, որոնք փխրած են։ Կազմ՝ կաշի-փայտ, զարդարուն կազապարով, դրեթէ բոլորովին քայքայուած։ Աւետարանին մէջ կը պակսին զրէի և այլն կարեւոր յիշատակարաններ, բաց ի սա քանի մը բառերէ

որոնք նստը գրուած են. վրան թուղթ մը փակցուած էր, զոր հանեցի վրայէն և կարգացուեցաւ. «Յիշատակ է սուրբ Աւետարանս ի քաղաքս Ղլատամբով ի զունն սուրբ Աստուածամորն եկեղեցոյն, թիվ. ԹՃԹ. (1671), Յունիարի ժ. (= 10). եր. 438:

Աւետարան երբեք լաւ չէ պահուած, իր նկարները բոլորովին զուլաւած և արուած են խոնաւութեան և զէշ զործածութեան հետեւանքով։ Խնչպէս տեսանք աւետարանի նկարները, բաց ի Յովնանէսինէն, պատուած հանուած են և փխրելու աստիճան թուցած։ Երես 274րդ բոլորովին ապականուած է։ Նկարական արուեստն ալ հեռի է գլուխ զործող մը ըլլալէ, բոլորովին տեղեցած է այս անիւնած պահպանութեան հետեւանքով։

Տեղ տեղ լուսանցազրութիւններ կան աւետարանին մէջ. զոր օր. երես 39 «Մի՛ շնար» և ալլեր քով «Յելից և Բ. Սրինաց», եր. 110, «Պարտապան մի թուր քան քարոյնին քով՝ Վաղուս տաղանդոյ», եր. 223, «Եթէ անա առաքեմ զհրեշտակ իմ՝ եւալլին քով «Յեւսայ(և)այ և Մագաթի», եր. 535 «Ատեցին զիս զատապարտուցոյ թով՝ «ԼԳ. Մագոսէն, ժԲ. 11:

ԹԻԻ 130

Գ Ի Ր Բ Հ Ո Ր Բ Մ Ո Ն Բ

Թուղթ 714 երես։ Մեծութիւն՝ 17,7 x 13 ս.մ.։ Տեղ տեղ լայնքը աւելի է։ Մեծութիւն գրութեան՝ 14,2 x 10,2 ս.մ.։ Էր. 481-500 երկսիւն, Տեղ՝ 31։ Թեքի՝ Ը. (— 30)։ Նիւր՝ 1աստ, կոնուած. բաւ. զով թուղթ. Նիւր՝ 2աստ, 2աստ, 2աստ և 2աստ։ Փայտակէջ նստը զով լայնքով՝ նորոգութեան աստի. եր. 1-8, 45-46, 173-176, 183-188, 221-222։ Ջարդաղիւ՝ իւրաքանչիւր հատորի սկիզբը զարդազիր մը։ Խորագիւղ՝ հատորներու սկստածներու առաջին տողերէ զըլ-

խազիր]. Հարց ու պատասխանի սկիզբը նուորութիւններ կարմրագեղով։ Խորան մը իւր մէջ լուսանցազարդով՝ Ենտարի սկիզբը։ Պատմութեան և փայտ լուսանցազարդ՝ եր. 141, 261, 620։ Իսկ աստեղ տեղերը զար թուրած են. եր. 551, 443, 778, 510։ Հոգնուր բնիկացքս շրջաւակաւս. նկարով մը (եր. 238) և Խորալլի ժԲ. ցեղերը առախակով (եր. 551) մը գտածու Են. Խորալլի են. եր. 3-4, 713 (կէտը)-714, 778 (կէտը) և հինգ թուղթիւր որ վերջը գրուած են իրը

պահպանակ: Խաղաղար պահպանակներ
սկիզբը և վերջը մէջ մէկ թուղթ. որ
Սեւրպեան տառերով գրուած մեծագիր
տառաբանէ մը հետեւած են: Պրիշ՝ հա-
րսեան Վարդապետ: Կազմ՝ հաշի-փայտ,
դարդարուն կաղապարով և կապիշնե-
րով: Ձեռագիրս շատ գէշ գործածուած և
քայքայուած է, այնպէս որ պահանե-
րը լրացնելով և պատուած ու մաշած
մասերուն նորոգութեամբ և արդի ձևով
կազմուած է: Լուսանցքները կտրուած
են աւել տեղ թերթի անամբներն ալ
տանելու լուսի: Ձեռագիրը հիմա ալ մա-
շած վիճակ մը անի:

Բովանդակութիւնը նոյն է տպա-
գրուածին հետ, բայց ի ընդդէմ Տոնկաց
մասէն, որ վեղջուած է տպագրութեան
մէջ (ինչպէս որ գիտել տաւինք թիւ 128)

ձեռագիրը վրայ խօսելու ատեն) և սկիզ-
բը գտնուած յառաջարանէն, զոր ձե-
ռագիրս պահանները լրացնողը նկատի
չէ առած:

Յիշատակարան

(Ե) Երկ քննակէնի մեղքը գտնու-
ածու գտնուածուն Կարապետ Վարդապետ
յիշեցէք որ գտնուած ունիմ ու զործո
սը: Այլ բարութիւն չունիմք թէ զրուք
որ աշուտ զրեցի միթէ ալ չիցի ինչ
մասն քարտիքան. որ վարդապետ
յիշին զիս գտնութեանս: Առաջու
ողորմի տանն. (եր, 139, ստորին լու-
սանցքի վրայ):

— Եր. 133, ստորին լուսանցքի
վրայ: — Երկ քննակէնի մեղքը գտնու-
ածու կը տեսնուի աղաչեմ, ի ներգոյշ քոյին
մեծանանքի վրայ, ողջ չիք:

ԹԻԻ 131

Ե Ս. Ր Ե Կ

Քուրթ 543 երես: Մեծութիւն՝ 18 ×
11,8 ս.մ.: Մեծ. գութիւն՝ 12,4 × 7 ս.
մ.: Երկաթէն, իւրաքանչիւր սիւնակ 3,3
ս.մ. լայն: Տղթ 28: Քերթ ԻՄ. (= 24):
Նիւր՝ փայլուն, սողաշարուած բամ-
պակ թուղթ: Վեր՝ բոլորգիր, որ տպա-
գրութեան գիրերու նմանցուած է: Ջա-
ղապիւր են բոլոր գլուխներու սկզբնառ-
ութիւններ: Խորագիր՝ կարմրագեղով,
կապտայտ են Եւրոստին յաւելուածի
բոլոր վերը, ինչպէս նաեւ զարդագե-
րուն յաջորդող առաջին սողերը: Խորան
մը իր մեծ լուսանցապարով առաջին
գլխին սկիզբը և փոքր լուսանցապարիւր
իւրաքանչիւր գլխին մօտ: Այս դարգերու
մէջ տիրող գոյներն են կարմիր կապտայտ
(չափերէթ) և կանաչ: Դասակ մնացած
են, սկիզբը և վերջը իրր պահպանակ
գրուած թուղթերէն գտն, մուտքի համար
գործածուած թուղթին երկրորդ երեսը և
407 երեսին յաջորդող երեսը, որ չէ
թուագրուած, և երես 542 (մէկ սիւնակ)-
543: Կազմ՝ կաշի, օսկեզօծ: Բայց թի-
կունքը փաստուած է և կողքերն ալ տեղ

տեղ սկրտած: Ձեռագիրս լաւ չէ պահ-
ուած, ցեցակեր եղած է:

Գրչի յիշատակարան և ալ տեղե-
կութիւններ կը պահին բոլորովին:

Բովանդակութիւն

Ձեռագիրս կը բովանդակէ ոչ միայն
Ս. Գրիգորի ՂԵ. աղօթքները, ալ նաեւ
ուրիշ գրուածները: Պէտք է դիտել տաճ
որ Նարեկի երկրորդ ձեռքէ մը անցած
է և այսպէս թէ բոլոր գլուխները տու-
ներու վերածուած են արարական թուա-
նշաններով և թէ լուսանցապարթիւններ
եղած են, որոնց մէկ մասը կը կազմեն
ընդօրինակութեան ատեն մոռցուածներ
և տարբերութիւններ, իսկ միւս մասը
Սուրբ Գրոց տեղեր, որոնց ակնարկած
է Նարեկացին:

— Նարեկի ՂԵ. աղօթքները. եր.
1-406:

— Իշատակարան մատենիս գրու-
թեան (Նարեկացւոյն յիշատակարանը).
եր. 406-407:

— Ներբողեան Ս. խաչին Ապարա-
նից. եր. 408-459:

— Եկրթագեան արքունիք Առաջաւան
Յանձնիւն. 459-483:

— Գաղեւտ առ(ւ)րբ Առաքելոցն. եր.
483-505:

— *Phaethon rubricauda* (L.) *Birds of the World*. 1962.
505-529.

— Զորին Քարոզ ի Գալուստ արքայ
Հապույն («Գանձ լուսոյ փառակիրց»)։ եր.

629-531.

— Զարին Պարոտի ի առ(ւ)թք եկեղեցի-
թի «Փանկ թաղանայի»։ Եր. 531-536։

— *Suppl. Verbands-Papier 2. Jahrg.
Bismarckjahrgang (1. Viertel 1874/75). Sp.
530-539.*

— Ժանկ գրոց սրբոյն Գրիգորի
Նաթեկացոյ. եր 540-542:

#11 132

ԼՍԽՄԻՄԻՆ, ՔՄԵԿՆՈՒԹԵԱՆ ՅՈՐԴԱՅ

h: h

ՄԵԿՆՈՒԹԻՒՆ ԵՈՐԱԿ

[illegible]

Բնօրհանության գիծանկրին մէջ, ցայց մէկ կողմէն ցեղքը և միւս կողմէն անխնայ ծնողի մահաւանդ զէլ, զոր մը խաղաղ ցածն են, որովհետեւն է՝ մահան գեղքը, լուսնորէն անմահական լուսնորէն թուրքիէն կարուած անուան են գեղքի տ, և երես 168-70, աշտիքն թուրքիէն աշ, աշ մը մահան իրաւաւորութիւն կը կը, աղղղէն կարուած գիծանկր մէջ է:

Received 15 July 2004; accepted 15 July 2004

Քեռայրիս Ա. մայր խոսքի մեջ
նախկին չափերի է՝ Կ. Ճարձու
սկիւ. Կոստան քրդերի և արաբացի
դէմ նախկին, ինքուր որ ցանկ տես
Կենք. այս գործը ԲԱՆԱՆՈՒՆ ԿՐ ԿՐ:
լուխ Թուն լուծմանը յառաջ Եփէթ-
բու ամֆոթիում մը գրտան է Կնիդքը սո-
խարացիին տակ, որ աւուրան է. Կնյա
ինչ է ի խնայան (") ցրող Եմֆոթիում
Բոսղ (յ)ս. (ձք. 1-8):

Բա՛կ բռնե լուծման քո կը կրէ՛ս առ
խորապիտըր։ Ենեթին Գրիգորի Ոճյալլ
փիլիսոփայի եւ Լաթ հիւնտի, աւտէն-
տին ետաւիծին Բալիանմու Միւսնեյոյ ոյ
համասոս Ե լուծման զմուսրիւնաց բանից
ի մեկնութիւն զտոն Թաթլ ի Գանս
մեկնեալոս։ (Ժք. 9-170)։

Համեմատելով վերջը ինչպէս նաև ճաթնէ աջոյ յիշատակարանին սկիզբը կը պահանջեալագործին մէջ: Ամբողջ յիշատակարանը տես թիւ 152:

Փա՛ռք քեզ հոսակի, հզանի Աշֆաշ, ովէնդ՝ հազ, և էզ՝ Աստղամ: Որ հասցիքը գրանցադիտան և զձանձրացողս, զառանձնայս և զյիմարեայս, զծայս և զպղծեայս և զանջանս, զամեն:նանկս և զփարթեման յամենայն չարիս, զիմաստիս և զյունայնս ամենայն թաշեաց: Փա՛ռք ներողութեան Տեառն արայողին երկնի և հէրի, Հաւր և Ուշուշ և Հոգւոյն սրբոյ յաւիտեանս յաւիտենից ամէն: զրեցաւ զիրքս Աստուածային որ կոչի Քաղաքս, ամենայն սո(ւ)րբ զրոց առեալ քաղեալ և աստ շարագրեալ, մաքուր և սրբոյն վարժապետին Գրիգորի Տաթևացոյ: Ի խնդրոյ քաջ բարեապետին մերոյ՝ և տիեզերալոյսս պատրիարքին սուր երեսպակմայ, Աղաբիայ կարողիկոսին Կիլիկիցոյ, յիշատակ իւր ծնողացն և ի վաշելումն անձին իւրոյ: Ի թվականութեանս արեթական տուտարի Ռեթ: (= 1593): Չեռամբ ուսման անարհեստ զրէի Վէ՛ն (= Վահան) տկարի, տուք սուրբք սրտի իմոցս զոգորմին:

Յետագայ երկուց մասը Վանական վարդապետ Թիմոթէին է. — « Թիմոթէին Ռաբ(յ) արարեալ Վանական վարդապետ, խորագիր մը, որ գրուած է շուտշարժական գրութեան սկիզբը որ անբանական իմ գրութիւնս հւայն սկսուածով: (հր. 171-173): Թեկնութեան մասը կը գրուի հր. 175-178:

Պատմական

Փառք ամենասուրբ Երրորդութեանս ... հւայն ըստ վերնոյն:

Փառք ներգութեան Գեառն ... ըստ վերնոյն: զրեցաւ զիրքս Աստուածային որ կոչի Ռաբ(յ) Թեկնի, յամենայն սո(ւ)րբ զրոց առեալ քաղեալ և աստ շարագրեալ, մաքուր և սրբոյն վար-

ժապետին Վանական վարդապետին, Ի խնդրոյ քաջ բարեապետին մերոյ և տիեզերալոյսս պատրիարքին սո(ւ)րբ երեսպակմայ, Աղաբիայ կարողիկոսին Կիլիկիցոյ, յիշատակ իւր ծնողացն, և ի վաշելումն անձին իւրոյ: Ի թուարեւութեանս արեթական տուտարի Ռեթ, ձեռամբ ուսման անարհեստ զրէի, Յովսէփ Քանանայի, տո՛ւք ս(ու)րբք սրտի իմոցս զոգորմին: (հր. 179):

Այլ և այլ յիշատակարար թիւ 66 հր Յամբ 1853 և Հայոց ՌՅԲ, Մարտի 25 եկն ի Պալիս Ռուսաց իշխան Մենշչիքով՝ քանի մի խնդիրս առաջարկել վասն քրիստոնէից օգտին (այսինքն անկախութեան, վերաբերեալ) և Օսմանցիք զայն խնդիրս շնորհակեով սկսաւ պատերազմն, և Անգլիոյ Գաղղիոյ կայսերք՝ Օսմանցոց յօգնութիւն եկան պատերազմելու ընդ ուսս, և Օսմանեան տէրութեան քաղաքները կործանելու վրայ էին ամէն զրոց, Աստուած վերջը բարի ընէ, ով որ ազատութեան մէջ կը գտ(ն)վի փառս տուք Աստուծոյ-զրեցաւ ի Կեսարիայ (հր. 179):

— Ես մեղաւորս Յահան արի աշս Հօրայ լրծմունքս, Բնդերնայ(յ) թուականիս ՌժՂԲ. (= 1744). սա լաւ էրք է եկեր. տերք ա՛յ կարէ ընդեանուլ բաւ էն: (հր. 480):

— Վերջին մագաղաթ պահպանակի լայն շուանցքին վրայ. « Թիմ աէր ունիս հոգեւորական նա շուտով հասանիս, շնորհօք տիրական. ոչպէս զրեալ է ածանն. ինն գաս հրեշտակաց խառնեցան, զի սոքօք տան պատասխան զտիրելութիւն, զատելութիւն, զ(յ)իմարութիւն և զիմաստութիւն »:

— Թվ ՌժՂԲ. (= 1724) ամին գնացին Օսմանցիք ի Պարս պատերազմ. առին Ռայվան, Կեննէ, Թէրեզ, Բա ... որ աւ անթիւ ... կիրն իւր է ... »: Պոֆտի գրուած է ՌժՂԲ. կրտադրուած տեղեր սրբուած են. արդէն զիրն ալ անճոռնի է:

ԹԻՒ 133

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Մ Ո Յ

Քուրքի 542 երես: Մեծուքի 18 x 13 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 13 x 9 ս.մ.: Տողի 21-22 և 37: (Եր. 428-478), այս մասը երկուսն ալ է: Քերքի գլխուոր մասը ժԼ. (= 18), յաջորդ մասերուն մէջ (Եր. 483) մինչեւ ԻԲ. (= 22) թուադրուած է: Նիւք՝ հաստ, կարծես վերջէն (կազմի առին) կոկուած բամպակէ դունաստ թուղթ մը: Գիր՝ հօտը-շեղագիր (Եր. 1-419), հօտը (Եր. 428-478), բոլորգիր (Եր. 483-534), հօտը՝ (Եր. 534-541): Զարգալիւրի տեղ տեղ քանի մը հաստ գրուած են անարտուած գրով մը: Խորագիր՝ սկսուածք և զինագիրք կարմրադեղով: Գաւառի են երես 37 (կէսը), 38 (վերին մասը), 148, 181 (կէսէն աւելին)-182, 183 (վերին մասը), 202 (վարի մասը), 242 (կէսը)-244, 245 (վերին մասը), 420-427, 478 (Բ. սինակի մեծ մասը)-482, 536 (վերին մասը), 541 (կէսը)-542: Տէր՝ Կեսարացի Գրիգոր պատրիարք: Պատկանակ՝ մեծագիր աւետարանէ մը հանուած երկ երկու թուղթ, միջին Միտրոպոլիտ շատ զիջեցիկ գրերով, բարակ մագաղաթէ պահպանակներ: Կազմ՝ կաշի-փայտ, զարդարուն, սիրուն կազապարով: Կտրուածքները մօթ կարմիր ներկուած: Այս կազմը նախնականը չէ: Ձեռագրիւ թուղթերը այս կազմի առին կարծրացուած և կոկուած են և ուրիշ քաներ ալ միասին կազմուած: Ընդհանրապէս լաւ պահուած է ձեռագիրս, հակառակ ցեցերու յարձակման. որոնք վերջին թուղթերը կերած են: Ձեռագրիւ վերջին մասը միայն յիշատակարան ունի: Կը պակսին հարկաւոր տեղեկութիւններ:

Բովանդակութիւն

— Վերհայեցումն խորհրդոյ աղաւթից յեկեղեցի սուրբ առ ի խնդիր սբգրականն հանգիստականի հանճառոյ եւ բարեբաւ բաբունոյ ի խնդ(ր)ոյ մեծփառասի եւ վարդանայ բան աւակներս զրոց.

Եւ ահա ըստ որ ուս (sic) զի (ժ)այտ-

նի է խոհեմութեան մերում ո՛ր Աստուածարեալդ ի յաստեաց: Այն ինչ մօլեզին (լուսանցքի վրայ)՝ սխմարականո՞ւ ? Լաւ չկարգացուիր) յարձակումն քղաւկանութեան մերում առ աշգրպիսի դատողութիւն իրի, իրք զի ցանկալի խընդիր իմոյ վերիդ էր յարեմն յո՛րժ պաշտեցի շեքմացեւոյցս սիրով ի նոյն եւս առաւել զոյր հոգով անսալ հրամանաց հանդիսացելոյ ի Տէր նշմարտաւորութեամբ: Այլ զի անհանգէլ քերումն շարժման փութոյ մերում ընդ ժամանակի տարադրեալ իմն տկարացաւ, ընդ որս և ո՛չ էր ախորժելի կարաւա երեմն կամաւք մեծարեկէ ընաւ ի յայտքան մեծ իր ողորմութիւնս (իրողութիւնս ?), Բայց յաւժարութիւն եւս քարերջանիկ հայցման և ազատ սիրոյ ստիպումն աւժանդակ եղաւ տկարութեան մերում առ ի յԱստուծոյ խնդրել զիրեն, որ տէրն է գիտութեանն իսկ:

(Եւ) աւելս ահա՛ ո՛չ որպէս արժանաւորութեանն ինչ պահանջէ, ալ զոր ինչ կարողութեանն մերում յառաջ քերի Աստուծոյ:

Նախ քան զիր ողորմութիւն (լուսանցքի վրայ)՝ սգարապութիւնս ?) կարգաց աղաւթից հարկաւոր է մեր ուրեմն գիտել թէ զի՞նչ ոմն է աղաւթք: Եւ զի՞նչ է գիտումն հայցման նորին: Եւ թէ ո՛րպիսի արժանաւորութիւն ի հա՛ն պատահի նմայ: Ընդ որս զժամոց և կարգաց պատշաճութիւնս: Համայն զեղք իրողութեանցն և զվերալերումն վաշեւելութեան նորին:

Արդ զայստեիկ այսպէս կանոնելով հմտախրեցուք հայեցման մտաց հանգէլ, զուխս կարգելով վեցերորդ: Առաջին թէ Զի՞նչ է աղաւթք: Երկրորդ թէ Զի՞նչ գիտումն էլից: Երրորդ թէ ո՛րպիսի արժանաւորութեամբ:

Չորրորդ, Սահման ժամոցն թէ զի՞նչ և ո՛րքան:

պողադարձրի, երբ զամեն բարեաց համբաւու աւետեաց ձաշն ի նմայ հնչի:

Զինչ հոգն ի ծաղկանց ծնունդ զանազան գունաւ քարազարի, յորժամ զհզանակ տարոյն չորս ի մի ժամ հաստարակի: Հանց բանն անհաշիւ, քղիւն ի մտացն հոգեզինի, երբ արիւթիւն ու աշէն ու խոկումն առ իրար լինի: Սուրաթ պէտիւս՝ առի զինչ անշունչ տիփար կենդանոյն, որ խաւսք պայտանաւ առն ու անխորթիպ ընդզէմ մարդոյն: Որ շէքլ ու շէփա ցուցնէ ու խաւքէ զտեան զածերոյն, աշ, յեւմին յամալ ասեն տալխաւսից վկայ ի զործոյն:

Մեծ է կշռով խաւսիւն մէկին ի մէջ բազմաց, որ խաւսւքն լոյս ծաղկի փարատէ զխաւսք ի մտաց, և զիմաստութեան հետքն ցուցանէ բանիւ լսողաց, ապա ով գտէն ունի, որ լրումն է պատուիրանաց:

Ով որ ի դուր հոգոց ու անցաւոր իրաց կայ ի բաց, զինչ ոսկի խալատ է նա որ զատի ի չորս տարերաց: Եւ ալ թէ հոգով լսէ ու խաւսի հանց խաւսք ի խելաց, ի վեր քան զերկիր է նա և նման է լուսեղինաց:

Ով որ մօր սիրոյն դրոցն ի սրտին ի վառման ունի, հառ(ա)լէ նալ և Զուր խնդրէ յայն պահէն յինչ անկէ լինի. աշա բանն ի զամեն մարդէ հետ առնէ սրտից կշիւի, որ ընդ հոգեւոր սիրոյն շատ մարմնոյ ցանկութիւն խառնի: Եւ շատ մի արմաց քանցս թէ խելաւքն ինչ ցեղ կու խաբի: Իրք մի որ ճոհար առի և ազատ յալ իրք լիստնի, հանց գիտացար զնալ՝ որ ամէն մարդոյ շատնի բայց թէ որ յատակ մտաւք ի Բրիտտոս ուղիղ դաւանի:

Մարդ որ աւելի տեսնու ի հանց իրք մի որ շատ կու խորի, նալ աւտարանայ մտաւք յարգիտաց և խաբած թուի: Կա(յ) սովորական դնացք որ ուսմաց բարի վկայի, բայց կատարած նորա ի յատակ դժոխոց հաշիւ» (եր. 178-181):

— Խոհեմական առակներէն լինի վարդանայ և խոհեմականութիւն համառաւս:

Յազագս կուտութեան խնդիր ի վեր

քան զկարգոյ երեւեալ, ո՛վ խոհեմական, տարագիր (լուսանցքի վրայ՝ աստաբակոյս)՝ եղեալ կենաց յորս անհանդէպ բերումն և բան պատահի. սակայն երջանիկ յաւատարմեամբ հարցալսիրդ քաջախիւրմ, սկիզբն առնել Աստուծով նախ Աստուածայնում առ մեզ բանիւ: Երկրորդ բնատրաստէ զատմամբ առ հաւանութիւն կրթելով զմիտու: Իրք թէ զինչ է և ո՛րպիսեաց արժանաւորութեամբ առ ոյ վերադիտէ: Եւ անաշտ հանդիսի հայցման յանձն եղեալ յար(ա)ժամ արհեստցոյ զպարզեւեմէր պետութիւն յաւիտեանց յաւիտենի(ց), եր. 183-184:

Այդ յառաջարանէ ետքը տաւր խոխեւերու կամ հաստեւեւերու մէջ կր խաբի կուտութեան կամ կուտակութեան վրայ, եր. 181-206:

— Հերմես եւ առնէի Առ Ասկլիպիայ սանկմէ իմայ. Աստուած իմանալի աշխարհ, աշխարհ իմանալի Աստուած, մարդ քակտելի աշխարհ, Աստուած անշարժելի աշխարհ. երկին շարժեալ աշխարհ, մարդ բանաւոր աշխարհ աշապէս և ի մարմնոյ ելանելովն ոչինչ յիշեցան զնորայն», եր. 206-212:

— Գործաւոր որ ի մարդն կան այս նն. «Լոյս բանին և պայծառ(ա)խաւսութիւն ի խելան ծագէ . . . աւետիքն յաւանջան, եր. 212-213:

— Վասն ծայնաւորի եւ բաղանջնի «Զայնաւորս իրրեւ զգա(յ)ական իմն, զի ինքն ձաշն ընդունի յինքնէ . . . Եւ ձաշն առ միտս տարորոշարար յէ. իցն սպասա (դոշոյ Բոշոշ) իմաւոր և զոյգ դարձ (դոշոյ Բոշոշ) սեռ (դոշոյ Բոշոշ), եր. 213:

— Վերլուծական բնախաւսութիւն վարդանայ. Յազագս բանի յԱստուած վեր հաշիւով հայցեցուք ի նմանէ զարժանն մեզ չափաւոր: Եւ ան բանէ ընաւորութիւն գոյից երբորդ շատ վերաբերեալ յարբիւնաւոր: Մահման սկսման, հանճարեղութիւն զործոյ և հանճարման լրմանց . . . և աշաբան աշտ մասն սիրոյ աւանդեցի, եր. 214-217:

§ Երկրորդեալ ի նայն բարառ(ն)ու-

բիւն. Եւ զի յերբորդ տարր է՝ անդա-
կանն սեռք տարբանայ յանրաւս ... և
բոս հոգոյ համադոյի անմահ. եր. 217-
219:

§ Հանդէս հաւասարեան առա-
կեալ ի նոյն բան երբորդ. Դիտաւորու-
թեամբ մի է բնաւ արարածք և միու-
թիւն արարածոց Աստուած է ի մար-
դում ... յորս որոց բազդատեալ հան-
դիպեցուք ի դատ ընդ(հ)ան(ք)ապէս.
եր. 219-221:

§ Ամանական բացայայտութիւն ի
նոյն բան չորբորդ. Այլ զի ամենայն բան
իսկ և դործ ... որ է սահմանն անմա-
հութեան. եր. 222:

§ Աստատութիւն բարոյական դիտ-
դութեամբ առ յապալ. Յէից ամենայն
ինչ յԱստուծոյ առ իշանէ արբնադրեալ
... Եւ անա լրումն երբեմն ելանէ իս-
կապէս. եր. 222-224:

§ Բնաւորակա դատողութիւն ապա-
ցուցական. Եւ զի ամենայն մասն զբանս
բոլորին ընկալեալ բերէ ... Ընդ որս
յաւելցուք առ ի սկսեալն և եւս ի բան
Երբորդութեանն:

§ Խաբոյական վերլուծութիւն. Մերս-
նութենէն իսկ Երբորդութեամբ միշտ է
հոյզով համարէն էիցս ընթացք ... յոր-
մէ նովիմք երբեք ի նոյն իսկ հարկա-
ւորարար հաղորդութեամբն:

§ Բացառական աստեան հասակ.
Յոգալիս (Յոգալից) Դ ամենայն բնութե
իմանալեաց անկեց յարացոյց ... բո-
լորովին բնութեայուք բնաւ ի բանն
միայն. եր. 226-228:

§ Խաւկումն լայնց բացառակ իս-
կեղութեամբ. Ասեալն ինչ կիցք բոլոր
և ցեղերէն. բոլոր ասկայն որ է իսկու-
պէս բոլոր աստեղակ ... Դիմք ասկու-
ցութեանն է ուր իսկեանկան արբու-
թեամբ անդիպեցուց միշտ առ յան-
լումն ցաղեանոց բանին յարեանն որ
արբեալութիւն իսկ է և փառք յարեան
նոյն. Մէկզքն և փառապան ցաղեց է
յանն Էրուք յիշող մեղաց իմաց թեւ
գալեանն զի սկզբքն Էր փառաք
աստեղակ (Էր) յանն Աստուծոյ ամեն.
եր. 228-233:

— Թողտալութիւն Էրբորդական,

ստուգեալ, այսինքն՝ բնութեամբ. Երբորդ
առ ի նկ ո՛վ պարծնի փորձեցում սա-
կաւալ ի Տէր: Բայց թիբեւս շնորհեցի
արժանն յաւելուլ բանիւ ի պէտս հան-
դիպեցականի մտաց ... բաւական թե-
րեւս աչքանն հետեւորդի սիրոյ է հեռք
իրողութեանս. եր. 233-238:

§ Բանական (բացառական) սան-
ժան ասկից. Եւ արդ վասն զի զիր է
անմահեւ (լրտանցքի վրայ՝ աստորա-
դիրտն). և յաւելա յայլում Էշմարտու-
թեանն, որք և գտուել հարկաւորի ...
Եւ աչա ինքն է դուռն հանճարոյ և մայր
մակացութեան զրոց. իսկ եղանակ մօրին
է աշպէս. իրք զի իննկորդէ ... եր.
238-242. Ընդհատուած է շարունակու-
թիւնը:

— Վարդան(յ) վարդապետ Ելուսարս
Բաճբերդցոյ Եւ Թեւիկեա Պապստեանկա-
նի յաղագի Էրբառասանական կերութեանց.
(Դ)անդի վարդ ճարտասանացն և յաւելա
բարդաւանեալքն ոչ արժան համարե-
ցան փոյթ անել ճարտասանութեանն
... Թեւարարութեամբն՝ յորժամ ունա-
կութեանն ինչ պար արացուք. եր.
243-255:

§ Բացառական վարձան, յո-
րում յաղագ(ս) առ հիման ի կիր առնլոյ
կերութեան. Առաջին բան զամենայն
պարստ է վարդապետին զհարալուսիք
կրթութենէ որ զեղեցիկ ունին յարա-
ցուցք ի մեղք յարարեանց. յեղեց-
լով կրտսնն ասկ անկապէս ունեցի ...
և ի վերայ ամենեցուն զարեանաւորն
արատարութիւն յարարեանիբարձր բո-
նիցն անուպի փոքելի է արատաւելի.
եր. 255-260:

§ Բացառական վարձան. Դիմք Էր Էր
մասնաւ և արաց բարեկեանութիւն կամ
զգրէ անդիպեցութեամբ վերքերեալ
որդեալ ինչ ի գին ... և ք կիր առ-
նելի աստեղապար և ցեղեկեանն և գտու-
ցաւարութիւն և գրարս ցարս կարէ.
եր. 260-268:

§ Բացառական աստեղակ. Բնութեայ է
աստ որ փեղաբանն ցեղեկարարութիւն.
և ցեղեկ արժան է զի ո՛չ յարացք ամեն.
Եւսին աստեղեկեաց աշխ մեղ ինչկիր է
... և անն անկից. պիտանալուք առ

պատմութեանցն եղծումն և ստեղծումն. եր. 289-309:

§ Յաղապս պատմութեան. Պատմութիւն է բան արտագրական իրաց եղևւոյց և կամ իրք եղևւոյց ... և սեռս առնելով խարեցաւ. զպիւտրան, ի սան կոտորելով մանկունս առնել և զմանանս աշտցիկ. եր. 309-334:

§ Յաղապս սեղոյ. Տեղի է բան անպիւտր խոստովանեցելոյ իրի կամ անանցանաց կամ քաջարութեան ... արդ մեղանացն յանումն յաշտանէ ապաքնն եղիցի իսկ զովանացն ի ներհակացն. եր. 334-340:

§ Յաղապս արհասմութեան. Արտասանութիւն է բան պարտական յայտնապէս, ի դուրս անելով զպղծեցեալն. ... վասն զի զայսպիսի տեսակն անկանել կարծեմք ընդ պատմութեանն եղծիւք և ստեղծիւք. եր. 340-344:

§ Յաղապս դիմաւորութեան. Դիմաւորութիւն գիմաց ի ներքս որոցութիւն արտագրեցելոց բանս ընտանիս իւր ... և փոքր մի յետոյն որ նաորեցելոցն են մեղ պատմաութ և նոնարկութեանցն առ զիրան. եր. 344-350:

§ Յաղապս ցերեղէնի եւ պատաւանաց. Ներքոյն է բան որ երեւցուցանէ մեծութիւն ըստ առաքինութեան զորոյ և ալոց բարեաց ... արդ յայտնանէ զովեացութ և պարտաւեցութ ի ներհակացն. եր. 350-356:

§ Յաղապս բաղդատութեան. Բաղդատութիւն է բան զլան կամ զյոռին յանդիման կացուցանել ... զանձինն արդ վանս ընդ մարմնոյն հակառակ բաղդատելով մեծարգոյ(յ) առնել. եր. 356-362:

§ Յաղապս զուրբեան. Դուրբութիւն է իր, որ բանական երկրայութիւն ընդունի առանց զիմաց որոշելոց ... և առ ի խրատուցն եղծումն և ստեղծումն, ըստ որում ասացաք յառաջագոյն. եր. 362-379:

§ Յաղապս արիմաց. Արէնք ևն հանոյ կամ բաղմութեանն, կամ առն քաղաքապարի ... իսկ արեւնքն մշտնէն նաւոր որքան յինքննէ. եր. 379-388:

§ Յաղապս վերամութեան եւ վեր-

ծանման. Վերածանութիւն է արտաքերութիւն զբեցելոց. հանդերձ որդրանքի սասանութեամբ և ձայնի ... զգեղեցիկս աննշայն շարադրանէ ընտրելով պատման իսկ առնել զնոսա յիշել հանդերձ յարմարական եւ խաղաղութեամբն, ևն խաղաղութեամբն. եր. 388-394:

§ Յաղապս լեռնութեան. Էւ ներքս յութեանցն նախ առաջին է մտերիւմ և բարեկամ մտառուցանել զինքն ասողի ... և աշտպիսի արտախոսութիւնս պաքնն տեսակ է և նշեցելոյ(յ) արտասանութեանն. եր. 394-397:

§ Յաղապս արհասմութեան. Տարտասանութիւն է մեկնութեանս արաքութեան: Առաջն միտս պահելով և սոյն աս փոխառութիւն անտանի ... և աշտպիսի առ սակաւ սակաւ զորոյրս տարտասանել կարելոցն, որ անա կատարելագոյնի է տեսնութեանն. եր. 397-400:

§ Յաղապս արհագրութեան. Արտագրութեան է բան զբառ մտաց և տարտութեան զպակասն առ զնեղ ... արդ որովք նոնալեզիքիք արժան է՝ յառաջ քան զեւթարգմութիւն աշտքիկ են. եր. 400-404:

§ Յաղապս պիտոյից. Պիտք ևն բացալ յարտաք համառատ քաջադիպութեամբ ի զմա ինչ արտալ ... Էւ արտաքն զպիտոյից զպիտոյից(յ) ի վերայ բանիւ. եր. 404-405. (Տե՛ս Գիւրգիսից, տպ. Վենետիկ 1798, եր. 1-4):

§ Յաղապս լաւատ. Արաւ է բան յաջատութեամբ զլիւսադնալ յորդորելով յինչ և կամ հրաժարեցուցանելով զորոյից ի վերայ միայն քանական, բայց պէտքն երբեմն զործականք. եր. 405-406. (Տե՛ս Գիւրգիսից, եր. 32-34):

§ Յաղապս եղծման. Եղծումն է ի բաց բարձումն առաջիկա(յ) իրի ... վասն զի աննշայն արուեստիս զարտութիւն եղծմամբ և ստեղծմամբ զարտալ լինին. եր. 406-407. (Տե՛ս Գիւրգիսից, եր. 72-73):

§ Սահման հասարակաց սեղոյ. Հասարակ տեղի բան անցեցական էից բարեաց կամ շարեաց ... և փակեցեալ զբանս կատարելական զլիւսովք իրաւա-

ցեաւն և ազատակարաւն և կարողաւն. եր. 407-408. (Տե՛ս Գիրք Պիտոյից, եր. 100-102):

§ Սահման ներթոյգի՝ Ներթոյգեան է՝ բան արտադրական եղելոց բարեաց ... և ապա զի վերայ բանին ի կատարման ըստ պատճառի. եր. 408-410. (Տե՛ս Գիրք Պիտոյից, եր. 144-147):

§ Յաղագս պարտաւի. Պարտաւ է բան արտադրական էից շարեաց՝ հակառակ զօգուծեան լեալ ... և զի վերայ(ս) բանին պատճառին ձայնակցեալ. եր. 410: (Տե՛ս Գիրք Պիտոյից, եր. 200-201):

§ Սահման Բաղկասութեան. Բաղկասութիւն է յարադրական բան ընդդէմ հարցաքննել միշտ առ մեծագոյնսն ... վասն զի արագագոյն ճարտասանի պէտս ունի աշայիտոյս ձեռնարկութեանն արտեւատ. եր. 410-412. (Տե՛ս Գիրք Պիտոյից, եր. 250-253):

§ Սահման բարաւսութեան. Բարաւսութիւն է նմանութիւն բարուց ենթակազիւթաց ... երկուք ժամանակաւ Ներկայ(ս)ի և անցելոյն և ապաւնոյն. եր. 412-414. (Տե՛ս Գիրք Պիտոյից, եր. 310-317):

§ Սահման արտաւսութեան. Արտաւսութիւն է բան պատմական, պարտական պատմական ի զէմս ամեղով երեւելապէս գոյատեւելն ... և ծաղկեալ և շարաւանդալ ամենայն ձեւովք. եր. 414-415. (Տե՛ս Գիրք Պիտոյից, եր. 353-356):

§ Սահման(ա)դրութեան. Դրութիւն է այցելութիւն տեսութեան երեք իրի ... և լուծումն ըստ կարողութեան. եր. 415-417. (Տե՛ս Գիրք Պիտոյից, եր. 395-398):

— Յերբայեցի.

«Արեւանդամ հիմն արկանիցեմք ապաշխարութեանն ի մեռելոտի զործոցն և հաւատոցն յԱստուած մկրտութեանցն վարդապետութեանն ... ոչ եթէ ի մարմնոյ, այլ ի մեղացն և զուտեւ զմանն և զմահ, նայ և մեռաւ մեքոփո. եր. 417-419. ընդհատուած է շարունակութիւնը:

— Քառոց վասն ողէվարին ի բանն հայեցայ ի բարձուն և յափշտակութիւն նախապարհին Վարդապետք ասեն

յիւանել հոգւոյն ի մարմնոյն ... ընդ հաւատարիմ ծառայիցն պաշտպանութեան մտանել յանդրա(ա)ւ ուրախութիւնն և յանթառամ ցնծութիւնսն կենացն յաւիտենից ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր. եր. 428-432:

— Նորին դարձեալ ի նոյն քառոց, վասն բարի և շար նախապարհի յառախս ասէ. Են նախապարհք որ թէլին մարդկան թէ ուղիղ է այլ կատարած նորա յատակս զօխոց հայի: Կրկին են նախապարհք վարուց մարդկան, ոմն բարի, ոմն շար ... մշտնջենաւոր կենացն և անթառամ պսակացն զոր խոստացեալ սիրելեաց իւրոց անուտ խոստմամբ և չմարիտ ուխտի. Տէր մեր Յիսուս Քրիստոս. եր. 433-440:

— Նորին քառոց դարձեալ ի նոյն խորհուրդ. Պատվական է առաջի Տեսուն: Վարդապետք ասեն թէ մահն բաժանի նախ յերկուս, աշխնքն է իմանալի և զգալի ... հոգի սորա անշարժ կայ և մնայ յաւիտենական փառս և ի հանգիստ մշտնջենաւոր. պրգ. և սուրբ Երրորդութեան ի Քրիստոս Յիսուս ի Տէր մեր. եր. 440-444:

— Այլմէ քառոց վասն ողորմութեան. Եղբուք զթած, որպէս հայրն ձեր, Յորժամ տեսանէ հայրն զորդին իւր թէ յո՞ր արուեստ սէր ունի ... Այսպէս զանազանութիւն է ի մէջ ողորմութեանն և արդարութեանն Աստուծոյ վասն որոյ (?) եղբուք զթած որպէս և հայր. եր. 444-449:

— Քառոց վասն աղօթից ի բանն Ղուկասու. Յամենայն ժամ պա՛րտ է յաղօթս կալ և ոչ ձանձրանալ: Վարդապետք ասեն թէ աղօթքն յո՞ժ ոգտակար է վասն երեք պատճառի ... և լուսաւորել և կատարել զխնդրուածս նուցա: Որոց և մեղ արժանի արասցէ Քրիստոս Աստուած աղօթիւ միշտ և ընդունել զխնդրուածս սրտից մերոց և նմա փառք. եր. 449-454:

— Նորին քառոց վասն սիրոյն որ առ Աստուած եւ առ ընկեր: Սիրեցես զՏէր Աստուած քո յամենայն սրտէ քումմէ: Ամենայն աստ զորդորն նշանակէ, աշխիւքն զի մի՞ մասամբ ... զԱստուած

զոր ոչն տեսեր զի՛արդ կարես սերել:
Այսքան. եր. 454-459:

— Նորին ճգ. Բարդ վասն մահու
և կոտորածի ախարհի, ի բան. Ար-
թուր կապէք զի ոչ զիտէք յորում ժա-
մու տէր սանն զայ՝: Նախախնամութիւն
Աստուծոյ և բարեբարութիւն յամենայն
ժամ յայտնի է առ իւր արարածս . . . և
այսպէս արթունս լինել և սկիզբն առնել
խոնարհութեան և ապաշխարութեան:
Զի արժանի լիցոյք նասանել մասին
ժառանգութեան արտոյն ի լոյս ի Քրիս-
տոս Յիսուս ի Տէր մեր . . . եր. 459-466:

— և զի այսուս ր մեռնի աւրնի
և օրից լուսացմն, վասն այսպիսեացս
խորհրդովն: Նորին Բարդ վասն աւրն
նորնի մեռնի. Բիզ թափեալ է անուն
քո: Դիտելի է զի տառաքիտութիւն և
սրբութիւն է Աստուծոյ տեսակ և նմա-
նութիւն . . . Զորան աւագերցոյս դասուն
է, և երեքն աշակերտին, որ է կրտսերն,
և աշակերտ ընկերացումն սուրբ աւետա-
րանին, որ է Աստուած(ա)խառնութիւն
Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ, որ է աւրն-
եալ. եր. 464-469:

— Նորին Բարդ վասն ՎՃ.ի եւ Ար-
արի. Պահեմ երկիցս: Պատմառ պա-
հոցս, որպէս ասէ սուրբն, ի զրախտին
աւրինադրեցաւ և հասակակից է մար-
դոյս . . . և մասնակից լինել սրբոց տո-
նախորդաց պահել զկանոնեալ հրամանն
սոցա և խոստացեալ բարեանքն և ան-
տրբառաւ ուրախութեանցն հազորդս լի-
նել ի Քրիստոս. եր. 469-473:

— Նորին Բարդ վասն աղօրից, ի
բանն. Արք երկու ելին ի տանարն կալ
յազօթն փարիսեցի և մաքսաւոր: Պարտ
է զիտել զի ի ժամ աղօթիցն որ կար-
դեալ են մեզ . . . Այսպէս պարտ է աղ-
թել ամենայն մարդոյ, որ և արժանի
արասցէ զմեզ ընդ մեղաւորին և մաք-
սաւորին թողալ զմեզս մեր և արդա-
րացուցանել որ արդարութիւն է Տէրո՛ւ.
եր. 473-478:

Այս քարոզներուն սկիզբը, լու-
սանցքներու վրայ դրուած են հին թի-
ւեր անկարգ կերպով. ԽԻԻ, ԽԶ, ԾԱ,
ՀԸ, ԶԲ, ՃԳ, ՂԳ, ՃԻԶ, ԹԸ, ՂԷ.
կարմրագիւղով և մեղանով բառն:

— Բանկ ողբերգականն վասն մահ-
ուան Տեսան (քերտած և ետքը դրուած
է նոսրոյ՝ «Սրպոն» = Սրապիոն) ի
Պարսկացոյ կարողիկոսի սուրբ Էզմիած-
նայ, ստացեալ յաւակեռակն սորին սոս-
կանուն Դիփգորի Կեսարացոյ: Աստուծոյ
և Յիսուսի Քրիստոսի նուազս ծառայ
Քրիզոստոս սոսկ անուամբ վարդապետ կոչ-
մամբ միայն և ոչ արդեամբք, որ և կո-
չեցեալ վերատեսուչ մայրաքաղաքին
Կեսարիոյ, առ ամենայն հաւատացեալոց
Քրիստոսի որ ի մայրաքաղաքն յԱմիթ-
. . . եւայն, նախաբանով մը և ետքը
«Աշք իմ մթացաւ. Բերան իմ խցեցաւ»
սկսուածով և տքորեկեական կարգով
ծածոյ՞մ դրուածը, որ շատ մը ձեռագիր-
ներու հետեւ կը գտնուի:

— Գանձ առաջին վասն մահուան նորին
Տեսան Դիփգորի Պարսկացոյ կարողի-
կոսի սուրբ Էզմիածնայ. «Գոչեմք յաշական
ձայն ողբերգական, երգմամբ բանական»
եւայն, որու անաղուփ գիրերը կը
կարգեն «Քրիզոստոս է բանս այս» ծայր-
անունը:

Վերնագրին մէջ՝ «նորին Տեսան
Քրիզոստոս Զուրհանցոյ» պէտք է ըլլայ
Սրապիոնի. գրիչը թէ՛ն և միանալովեամբ
անուն է Քրիզոստոս անունը, իբր թէ յո-
րինոգրին ակնարկելով, առանց անդա-
դանալու իմացուածին վրայ: «Բանք
ողբերգականք»ի մէջ ալ «Քրիզոստոս» է
եղած, զոր քերիւղով «Սրպոն» դրած
են ետքը:

§ Այդ ողբերգութեան կը յաջորդէ
ուրիշ մը, առանց խորագրի և զարմեալ
այլութեան կարգով. «Աստուածա-
յին հրաման որ կայ / Աշխատայն սե-
ռինս վերայ / » եւայն:

— Գանձ երրորդ վասն մահուան նո-
րին Տեսան Դիփգորի (պէտք է ըլլայ
«Սրապիոնի») Պարսկացոյ կարողիկոսի
սուրբ Էզմիածնայ):

— Այդու խրամատի եղաք նրմա-
նի, որ ցանկեւ քակի / Այդին կոխ լի-
նի մարդոյ՝ և անասնի և խոզարածի /
. . . եւայն:

§ «Գովեալ անուն Տէր Սրապիոն
բարունի յարդ, / Քրիզոստոս կաթողի-
կոս մեծ պատրիարք» սկսուածով և աշ-

բուրենական կարգով նոր ողբերգութիւն մըն ալ «Գրիգորի ե բան» ծայրանունով:

Գրիգոր Կեսարացիի գրչէն այս ողբերգութիւնները կը գրասեն ձեռագրիս 483-533 երեսները և կը տրջանան յիշատակագրական սա՝ սոցերով:

— «Շարարեցաւ ողբերգական բանքս իմէ հետեակ այս է ցրիւ բանիւ և իմէ ներշափական տաղիւ ողեալ, զնախագրական զիծն նանգերմ վերջագասիւ փաղառութեանցն ըստ ալփարեալից տատիցն արուեստարեալ, ի շնչին և ի տղէտ առնէ Կեսարացոյ, պշտակ անուամբ Գրիգոր (յ)որջորջեալ, որ և կոչմամբ մրայն Վարդապետ անուանեալ: Յարմարեալ շնչին բանքս ի թուականի յարեղական տումարիս որ ըստ Հայոց ԹՄԶ. (= 1607), Մանմի ի ժի. (= 12), և ըստ Հոգմայեցեաց Դեկտեմբեր ամսոյն 1Ա. (= 31) յաւար Զորեք շարաթի յերկոտառներորդ ժամուն, ի Բաղան Կեսարիա Կապադովկացոյ ի զուռն սբրոյն Սարգի Ջաւաղաթին» (կր. 533-534):

(Փ)առք բեզ համապատիւ Երբորդութիւն և մի Աստուածութիւն, Հայր և Որդի և սուրբ Հոգի, այժմ և միշտ և յախտեանս:

Եւ արդ՝ ես անպատուս ի բարեաց, մեղաւորս յարգարաց, անկատարս ի կատարելոց, աղէտս ի դիտնականաց, յետինս ի կարգաւորաց, անբանս ի բրիւ զբանականս, եղկելիս և ողորմելիս, խեղճ և ափսոսալիս, և յետինս ի սպասաւորաց եկեղեցւոյ սոսկ անուամբ ՅԱԿՈՒԷԼԷԻՃ կոչեցեալոյ, ծոյցս ի բարիս, և սաարս յամենայն տեսակ առաքինութեանս. յոնական և անթվելի, բազմապատկեալ բիւրասոր բարեաց, միաժողով բազմածոյ և պարտական զբրեանքս զայս Աստուածունակ և դերադրական, երանաւէտ և երկնաւոր շնորհի ընդունակ և ունական, ըստացեալ բազում ըզձիւ և փափաքանօք, յետ վախճանի ի զբանեց սուրբ Նորս, այսինքն՝ Խորեփօրս: Դրեանց վաճառելոյն պատճառն այս է, որ վախճանեցաւ բա-

րանապետս մեր ի տեղեական վիճակն իր ի Սամարյոյ ԹՄ. և Ե. (= 1607) թվին. և ես ունին սոցառութիւն ալլապքիք, որ ոչ թագուն թագիլ գնեմալս ի լիմեմէլն քաղաքիւն, ալլ յաղիլն տեղի և տեղի ի քաղաքիւն. զոր Շահին Յիկային քաղաք ի Ղաթթին արեւմտական համալսա ի սուր լուսաւորիլ եկեղեցւոյ դռնն: Եւ վասն թագիլոյ պէշխարսն ի Ղալաթիայ և ալլ թիւ թագիլ զոր արարեալ էր և էաւ ի Աշնջ Գիթի. (= 3017) զբշ. (զորուշ) և միանգամայն եղև խորն ԴՄ. և էճ. (= 4700) զբիշ. եւ այս եղև պաճառ վաճառելոյ զրեանց եւ արլուցն, զոր բազում Հարչարանս և վիշտս կրեցաք ի քաղմաց վասն վախճանի սրբոյս: Ալլ նկրութեան մեր և բազում վշտաց պատճառ լիտողք ոչ յերկարեմք, ալլ թողումք յաւար զաստատանին և ստակալի անեղ առնելին Գրեւտոսի. զոր ի մանկութեան վաստակոց և ի հալալ արդեանց իմոց ստացեալ էի ի վաշխումն անարժան անձին իմոյ, և քանզի ոչ ունէի ժողանց մարմնաւոր միւլիթարութեան, աղցաւոր և ունայն կենցաղոյս վասն ամուլթեանս: Ալլ յարածամ ընթեռնելով զսո(ւ)րք գրեանքս, արթնարտաւ նանգարաւք այրեցեալ չեղողք իմ և տողորեալ արտիկս իմ ըստ նանգոյն Աննայի փղցոյն (փղնոյն ?) որտիկս արտառաւորս տըք: Կայմ ի քոյանս եղկիլ՝ գիտմ տեղիս ետմ էլ զառնամ եւ իս հայիլ՝ Կեսնէ իմ հաւում և. Եղա ըստ իմաստեայն քանի որ աղ. երանի՝ որ ունիք գաւալ ի թիւն և ընտանեակք եւրս յերուսաղէմ. զի թեղմ և ի մարմնաւորն զրչեալ եմք, ալլ ողբիլք Լորց և եղորք Լոյցեմք ի Գրեւտոսն որ ի Լոյեւորն ոչ գրիլ: Ըստ այժմ յաւայ և երանաւէտ եւրեմն ետ գաւոր գեանեմ, ալ եմ արտիլ: ... 10 տոց քաղ թագիլն գրեցեանս անունս Եւանակեայ, յալլ թագիլն է աշխակ. Երես 533-534), ի զուռն սբրոյն Սարգի Ջաւաղաթին եւ արլույ Սոս Խաթիբոսին, ի Կեսարիա Բաղաթի. ոչ թէ ի փութեմութեան և ընտանեակեան, ալլ յաղառութեան և ի յարարութեան: ի փաստ Գրեւտոսն և յաւայ արքայաթեանն եւրս, ի թվին մերում ԹՄ. և

չորս (= 1655) ամին, ի հայրապետութեան սուրբ Էջմիածնայ Տէր Փիլիպպոսի եկեղեցի լուստաւոյն, եւ դիտապետութեան ցանցակի Տաճն Եփիմիայ, Տեառն Ներսիսի Սեբաստացոյ, եւ առաջնորդութեան մայրապալայն Կեսարիոյ, որ եւ Մամաքնին, Տէր Քարս վարդապետին, որ լիկոյ եղև կարգովն ի Սիւ:

Այլ ըստ տէրունական բանին որ ասէ. Որ գէշն իցէ անդր ժողովեցին արքայից. արքայից եւ նոգեւոր Աստուածարան բարունապետքն մեր. զի ի զաւնոցս յայտ քաղաքս որոնելով եւ խրատելով փրկութիւն լինի ամենայն հաւատացելոց: Այլ եւ յիւստակ փոխեցելոյն առ Քրիստոս ԹՅԱ. (= 1636) րուին, հոգեւոր (*) հօրն իմոյ քիզկերայոյս բարեապետին քս հոգւոյ եւ քս մարմնոյ հօրեկորսն իմոյ Տէր Դրիգոր Աստուածաբան վարդապետին: Որ էր աշակերտ տիեզերայոյս եւ խաղաղասէրաց նշանաւորին, Տէր Սրապիտն Աստուածաբան բարունապետին Ուրշակցոյ եւ անյաղթ փրկութեային. ասեալ ի նմանէ զաւագան ի Տիգրանաշէն մայրս քաղաքն Ամիր Թեմ. (= 1595) թուին: Սա զնաց ի Բիւզանդիայ վասն սուրբ Երուսաղէմայ պարտուցն, ի ժամանակս Տէր Աղարիս կաթողիկոսին, զոր տեսեալ զիմաստութիւն եւ խոշոր վարուց նշնութեան սորա(1) եւ հաւանեալ միաբան ամենեցուն, զրեցին առ Կաթողիկոսն առ(ւ)րբ էջմիածնի՝ ձեռնադրել առաջնորդ իւրեանց: Եւ եկեալ մինչև ի Սողաք (Սոխաք) երթալ յԱթոռն սուրբ եւ սակս յովութեան Ջալալուն ոչ կարաց զնալ ի առ(ւ)րբ էջմիածնին, եւ զարձալ ի Սիսառ հոգեւոր կաթողիկոսն Տէր Ովանէս ի թվին ԹԵՄԱ. (= 1602). եւ ձեռնադրեալ ի նմանէ եպիսկոպոս եւ առաջնորդ Իստամբուլու եւ զնացեալ անդ՝ արար բազում ուղղութիւնս եւ նստեալ ժամանակս ինչ: Եւ ի ԹԵՄԸ. (= 1609) թուին

նաեալ ի Բիւզանդիոյ յԷջմիածնս, եւեալ ի լեւան Մինաս, ընդ իւր ունելով զՄովսէս վարդապետն, տեսեալ նմա գաւազան. (1) որ եւ յետոյ եղև կաթողիկոս ի առ(ւ)րբ էջմիածնին: Եւ կատարեալ զովորս իւրեանց յԱստուածաբան լեռնէն, զարձան անտի Համիրթ. եւ արարեալ ժողով բազում եպիսկոպոսաց եւ վարդապետաց եւ բազում տալիթաւորաց, վանառանկաց եւ ոսմկաց, նաեւ եկեղի խօսան Ամրս, զրեցին առ առաջնորդն եւ առ տալիթաւորն Վանա(2), եւ ժողովալ բազում առաջնորդաց եւ տալիթաւորաց, եկեալ յԵրուսաղէմ ԹԵՄԹ. (= 1610) թուին: Եւ էր պարտք Երուսաղէմայ ԿԹ. (= 60000) դրշ. որ առաջնորդ էր արքայ Դաւիթ. եւ առաւրովեամբ նշորին Աստուծոյ վճարեալ զգարտքն եւ ազատեալ զսղեանն. եւ եղեալ ՎԵՐԻԳՈՐ Պարսնահէն առաջնորդ սուրբ Երուսաղէմայ ի առյն թվին. որոց վարձատրութիւնքն ի Քրիստոսէ լինի ի ժամ զատաստանին, ամէն: Դարձեալ ԹԿ. (= 1611) թուին, տարան ի Բիւզանդիայ արքունական նրամանու, եւ նստեալ յոյով ժամանակս եւ ձանձրացեալ ի նոցանէ, եկն ի Կեսարիայ: Դարձեալ կրկին անգամ տարան ի Բիւզանդիայ ԹԵՄԹ. (= 1633) թուին, բազում քանանային եւ արքունի նրամանու: Որ յոր եւ նման էր առաջին զիտապետացն մերոց. խառակքոն վարուքն եւ Աստուածաբան վարդապետութեանքն փայլեաց աշխարհի որպէս զարեգակն ոչ փոխելով զիւրոյ վարս եւ զնշնորդական առաքինութիւնն, զոր ստացեալ էր ի կրօնաւորութեանէ իւրում. ոչ կերեալ միս եւ ոչ բմալեալ զրնի ի ժամ ձեռնադրութեանն, ալ միով ժամուս (2) աստուայ զապուս իւր, բայց ի Շարաթու եւ ի Կիւրապէն. մանաւանդ խոշ մազեղիմեա (3) կայր զամենայն կեանս

(1) Ըստ Արեւսագիւմի օրինակին՝ պէտք է աւելցնել ի Մոսսոմոյ:

(2) Ըստ եւ ի օրինակին՝ ալ մի ժամով (ժամով? թէ ժամով?):

(3) Ըստ եւ ի օրինակին՝ մանաւանդ մազեղեղեաւ:

(*) Մինչև հոս հրատարակած եմ թիւ 108 ձեռագրին վրայ. սե՛ս Կոլոս: Էջ 78-80:

(1) Ըստ Արեւսագիւմի օրինակին՝ եւ զիւրոյ կացս սորա:

խո, և էր միայնալ յամենեցունց, և յոյժ հմտաւ Սասունածախոց Հին և Նոր Կասկադարանաց, նաեւ տեղեակ արտաք-նոցն հաննարոյ, և եւս Աստուրյապին և երկրաշափականին չի և անթերի: Այլ և շատապով հմարտութեան օրինաց և կարգաց սուրբ հարցն, զաննն իւր օրի-նակ տալով ամենեցուն: Այլ և զբարի նախանն, զօրս ունէր առ Սասուն և առ մարդիկ, որ անդադար խրատոյ օրինացն ուսուցանէր զամենեանն: Նա և զսիւ և զգիշեր յԱստուածաշունչ զրոց ընթեռնոյոյ ոչ պարտալէր, և մինչեւ ի մամ ծերութեանն յուս(ու)ցանելոյ և ի խրատելոյ ոչ զաղարէր, և զաշնոցիկն ոչ առնոյր յետս վասն աշխատատէր և ժրաջան կամացն և ընթեռնոյոյն և զգիշերն առանձնական աղօթիւքն զանն յանկողինն ոչ տալոյ, տքնութեամբ և սաղմոս(երգութեամբ) վճարեալ զառօր-եայ կեանս իւր ի փառս ամենասուրբ Երրորդութեանն, և քաղեալ ի Բաղան Դալարիս՝ մեծ ի քաղաւտոնիս Բաղան Բասաւաղ, ի զան եկեղեցւոյն սրոյն Դիդորի մեծ Լուսաւոյին Բ-ՉԵ. (= 1636) թուին, և առնէ Աստուած ի տապանէ սրբոյս քաղում սքանչելիս ի հիւանդս, ի ցաւապարս, և ի լուսնոս և յամենայն ախտացեալս, ի փառս տէրութեան իւրոյ և ի պատիւ սրոց իւրոց, ամէն:

Այլ եւ մաղպեաց և աստուծոց և երկու դիմ, գմկն թվական և պատմութիւն լիղամա(յ) մինչեւ ի մեր ԻՋԷ. (= 1636) թուին, աշխատեալ մինչ ի վախճան իւր և երկուսդ՝ քաղաւտեաց դիմ մի Սասուրյապի, արապի լիզոս ի մեր բարբառս: (1) Այլ զանց մի ի մեր դիւ և լիզո լեւկինց հանգոյն, ասեղապաղ Եաթիւ զաղաւտեալ Այլ և ասաց միմիա-տեան բան վասն մանուկ վաղապե-տին իւրոյ Տէր Աւապին Բաղ հոեռոյն՝ համոց և զանազան բանիւ: Նաեւ ասաց երկու Գոմն և երկու Քաղ՝ ասեղաղեալ ի վերայ այլուրեմից, զաւա-նայի և խորին բառիւ, ասեղաղեալ ող-

բերական բանիւ, և առաջեաց ի Ամիր, եւ Հեռեակ ալս է քրիստոնէս և երբ, շափակած տալիս արեալ, զնախազան գինն նաեղեքն վերջացաւի, փառաստ-թեանց ըստ աշխատեալից ասելոց ար-տեւատուսքեալ: Այլ և երբեքեալ աղօթք Կոնիստան մաղքոյականս ի ասորք պատարագին, ի զմեւ ամենասուրբ Եր-րորդութեանն և մի Աստուածութեանն: Այլ եւ սքանոց Կաւուս մի քաղում Թա-լիս ի սանմաւ Գեորգեանիոյ և Կեսա-րայ մեծ ի Դաւաղայ, Ի-Չ. (= 1621) թուին սկսեալ և ԻՉ-Ե. (= 1629) քվին տալեալ, որոյ յիշատակն արքեպե-թեամբ եղբոր, ամէն:

Այլ և անարժան Յակոբ Հրեց, եղ-բատի Խիլեհեալոյ (վաղապէս Յի-լաք), աղետ և անբարեաց, զհրպիւք գովութիւնս գրատեղից քաղանալ մեծ, որ քերթիւր(յ) և քան զմեզ մաղպեան, մի՛ գալթեկեղեցիս յասելոս ո՛վ օրինի, եթէ կաւոս և ո՛ր հան-քաւոս, զի՛ւ և ընթեռնոյք զգրեղա-կան և զմիւրիւրական գիր և զասեղեալ զանեղս և զերջաքիական տալեալս, խորթանեալ քաւորոյն և զմիւրս յիշա-մ ի մեր, աղաչեմ: Այլ և յիշա-տակ լիցի նախնաց իմոց մեծ պապու-նոյ Աղապին և մամնն իմ վաղ-խաքունն հոգ իմոյ Բաղդասարին և մօրն իմոյ Միսրային և հաղորսն իմոյ Խալիստեին (հաւպաղուն) և Երազեան իմոյ Թախտեին, և արագաւ Էզրայոց իմոց ի մանկութեան և յերեսասարցութեան առ Քրիստոս քրիստոնէոյն, և աղապին, Կաւաղեթին, Սեպեթիւն, Բալսեպին և Սեպեթին: Նաեւ զերջաքաւոյ և քաղք, քանայն զպիւր Աբրահամին խորոցի թուի, և ամենայն արեան տառ մեր-նաւորաց քննանեաց և առ Քրիստոս քրիստոնէոյն: (2) ամէն: Կրկին աղաչեմ յիշել ի Տէր զՅակոբ Հրեց և զԿենակիցն իմ զԳրեղեալն Խալուս, (3) և զմայր մօր իմոյ զՄարայն, և զբոն իմ զՊա-լին, ալլ և յորդեգրութեամբ սնուցեալ

(1) Ըստ և ի օրինակին՝ նշանցելոց:

(2) Ըստ և ի օրինակին՝ և զԿենակիցն իմ զԳրեղեղինն գրատեղի Խալուսն:

(3) Ըստ Արտապինն օրինակին՝ յ մերս:

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Մ Ո Յ

Քուրբ 546 երես: Մեծութիւն՝ 17,5 × 12 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 12,2 × 7,6 և 13,4 × 8 խառն: Տողք 21, 24, 23: Քերք՝ Ա. և Բ. մասը թ. (= 9). Գ. մասը է. (= 7). Դ. մասը չէ նշանակուած, վերջին մասը Դ. (= 4): Նիսք՝ բարակ, կոկուած, տողաշարուած բամպակ թուղթի Գիր՝ ծօտը: Զարգայիք՝ առաջին մասերուն մէջ մաստաւով ուրուագծուած են զարգագիրերուն տեղերը, մէջ մի գլխին սկիզբը: Իսկ վերջին մասին մէջ ալ մեկնամով գրուած են միայն երեք տեղեր (եր. 453, 471, 499), մնացածները բաց են: Խորայիք և զլխայիք կարգադրեցող: Խորանի տեղեր բաց թողուած են: Լուսանցագաղթը մը միայն մեկնամով գծուած է կիսատ վիճակի մէջ (եր. 471 և 506): Դասուակ են, բաց ի մէջ մէկ թուղթ պահպանակներէ երես 11, 200 (4էսը)-210, 369 (4էսը 369):

Քու. միայն երես 376 յանի մը տողեր ունի, 446 (վերջին մասը)-452, 510 (4էսը), 541 (4էսը)-546: Կազմ՝ կաշի-փայտ. զարգարուն կաղապարով, կոկիկ:

Չեռագիրս չաւ պահուած է ընդհանրապէս նակառակ խոնաւութեան հետքերու (եր. 10-41) և ցեցերու շահատակութեան: Երես 381-402 աւելի ազնատուած են:

Չեռագիրս գրութեան, զրէին եւ ալիւնի մասին կարեւոր տեղեկութիւններ կը պակսին:

Չեռագիրս

Չեռագիրս կը բովանդակէ ալիւսալի գործեր, որոնց սկիզբը կը գտնուի «Գիր Հոգեաց»: Այս գրքի մասին, առաջին պահանջներէ երկրորդ երեսին վրայ վերջէն փակցուած և ստոր գրէ էլ իմ պիտակի մը վրայ կ'ըստի. — «Գիր Հոգեաց, առ իմ արտադրէ զկացութեան ուղիք, Շարագրեցեալ ի յԱստուածաբանից Լաւորնացոց, և անտի թարգմանեցեալ ի հայկական թարգման, ի ձեռն ճշարտաբանից թարգմանացն մերոց, ի վարդնջուց ժամանակէ, առ որով թարգմանե-

ցան և ալիք գրեանք, ալիւսալի ձեռքովն առաքինութեանցն և մոլութեանցն»:

«Գիր Հոգեաց» անունը, ինչպէս նաեւ ետքը «Գիր Առաքինութեանց»ը քանի մը տեղ արձանագրուած է ստորին լուսանցքներու վրայ:

— Համառօտ հաւաքու 16 յողագո հողուլի և զօրութեանց նորին, ա'յս էրուն վերնագիրը «Գիր Հոգեաց»ին, որ կը գրուէ ձեռագրիս մէջ եր. 1-113, Մ. (= 50) հատուածներով կամ գլուխներով:

§ Յողագո Առաքինութեանց Հողուլի, ա'յս ալ «Գիր Առաքինութեանցն» է, եր. 115-206, ԻԳ. (= 23) հատուածներով կամ գլուխներով:

Գլխահամարները նշանակուած են լուսանցքներու վրայ: «Կատարեցաւ գիրքս, որ յողագո հողուլի և զօրութեանց նորին և առաքինութեանց» եր. 206):

— Ասոնց կը յաջորդէ ուրիշ գործ մը, որ խորագիր չունի և որուն նիւթերուն մանրամասն ցանկը գրուած է եր. 211-216, իսկ բուն գործը՝ երես 217-369:

Կը գնենք ալիք ցանկը.

Ա.

Ա. Նախ վասն ազանութեան:

Բ. Վասն աղօթից թէ ո'րպիտ կերպիւ կամ ո'րպիտ:

Գ. Աղօթ՝ օրպիտ կերպիւ պարտ է առնել, զոր լսէ Աստուած:

Դ. Աղօթից ոմանց ընդէ՛ր ոչ լսէ Աստուած:

Ե. Աղօթք որոց յորինակն:

Զ. Ամբարշտաց յաջողումն:

Է. Ամբարշտք անկանին ի շարիս:

Ը. Ամբարշտաց յանկարծակի պատուհաս ցրումն և կործանան խրատ:

Թ. Ամբարշտին զիւրաքանչիւրսն փրկէ և շարիսացութիւն քարնցի:

Ժ. Ամուսնութիւն անարձանկելի:

ԺԱ. Այրեաց քարի առնել:

ԺԲ. Անգործութեան և իւր խրատն:

ԺԳ. Անհամբերութեան և իւր խրատան:

ԺԴ. Անհնազանդութեան և իւր խրատան:

ԺԵ. Աշաց պահպանութիւն պիտոյ է առ զգոչութիւն:

ԺԶ. Ապաշխարութիւն բաւական մեղաց:

ԺԷ. Ապաշխարութեան քարոզութիւն:

ԺԸ. Ապաշխարութիւն ճշմարիտ և ոչ առ աշօք խոստացեալ է թողութիւն:

ԺԹ. Արքեպիսկոպոս և օրհրամանութեան:

Ի. Արեւմտեան Դրխատոսի գնեալ եմք:

Բ.

— Բարկութիւն որչափ շարիտ յորդորէ:

Գ.

Ա. Գնեւ կամ ծախել ո՞րպէս պարտ է:

Բ. Գողութեան աշղկոյսն և խրատ նոցին:

Դ.

Դժոխոց տանջանքն է դանազան և զարհուրելի:

Ե.

Ա. Երանութիւն կամ երանելեաց ուրախութիւն և կեանք:

Բ. Երկնչի յԱստուծոյ և առաջի աշաց ունել զնա:

ԲԺ.

Թողուլ բնկերին գյանցան իւր:

Լ.

Ա. Լեզուէ շարէ զգուշանալ:

Բ. Լեզու խնայել ի շարախոսութեանէ:

Խ.

Ա. Խաչ և Նեղութիւն ամենայն հլու կացելոցն:

Բ. Զեռամբ խաչի և հակառակ իրաց հասանիմք դիտութեանն Աստուծոյ:

Գ. Խաչի համբերել և տանել զնա հողով:

Դ. Խաչի և Նեղութեան մխիթարութիւն:

Ե. Խոնարհութիւն ճշմարիտ խոստանայ թողութիւն մեղաց:

Զ. Խոնարհութեան ստոյգ օրինակն:

Է. Խոնարհութեան սուտ օրինակն: Ը. Խոնարհութիւն որ Աստուծոյ է հանելի:

Թ. Խոսոյ և ծագելի նման է ամենայն մարդ:

Ժ. Խոսովութենէ զգուշանալ:

ԺԱ. Զխորհուրդս շարս ցրէ Տէր:

Ճ.

Ա. Ճախել զշնորհս Աստուծոյ ո՞չ է պարտ:

Բ. Ճնոցաց պարտականութիւն:

Գ. Ճուրութեան և իւր խրատան:

Կ.

Ա. Կամք փոխանակ զործոյ առնու Աստուած:

Բ. Կկամս Աստուծոյ պարտ է կատարել:

Գ. Կամք Աստուծոյ է որ ոչ ոք մի՛ կորնչի:

Դ. Կեանք մարդկան կարճ և ունայն:

Ե. Կեզմարտութեան:

Զ. Կո(ւ)րութիւն հողոյ և մարմնոյ:

Շ.

Ա. Համբերող և երկայնամիտ է Աստուած:

Բ. Համբերութիւն և երկայն(ա)մրտութիւն հաւատացելոց է պէսպէս:

Գ. Անհամբերութիւն և իւր խրատան:

Դ. Համարս տալոց է Աստուծոյ իւրաքանչիւր վտան իւր:

Ե. Հարկ և հասն պարտ է իշխանաց տալ:

Զ. Հաւատք առանց զործոց դատարկ են:

Է. Հաւատոյ կենդանութիւն տա՛յ արդարութիւն և փրկութիւն:

Ը. Հաւատս հեթանոսաց հայեցաւ Աստուած:

Թ. Հաւատացեալս փրկէ Աստուած ի հասարակ կորստենէ և ի մահուանէ ամ՞:

Ժ. Անհաւատք և անհասանք խրատին:

ԺԱ. Հեղութիւն:

ԺԲ. Հերձածողաց զգուշանալ:

ԺԳ. Հիւրընկալութիւն զոգի:

ԺԴ. Հիւրընկալութեան օրինակն:

ԺԵ. Ոչ հիւրընկալութիւն:

ԺԶ. Հնազանդ լինել Աստուծոյ և պատուիրանաց Եօրա, հնազանդելոցն աշտոցիկ հաստատեալ է վարձս:

ԺԷ. Հոգիւք և վարդապետք և աշխարհաւորք ո՛րպիտի հոգասոցեն և ջանք արասցեն Վասն աշտոցիկ զօրս ունին զհաւատարմութեամբ առեալն նոցա:

ԺԸ. Հպարտութեան արգելումն և թոյլ տալն և խրատն:

Զ.

Ա. Հանապարհ որ զնան արգարք ո՛րք են կամ ո՛րպիտի է:

Բ. Հանապարհ արգարաց յԱստուծոյ ուղղին:

Գ. Հանապարհ ամբարշտաց ո՛րպիտի է:

Դ. Հանապարհաց ամբարշտաց ելք և կատարումն:

Մ.

Ա. Մահուան ժամն անդիտելի է:

Բ. Մահ մարմնոց արգարաց ո՛րպիտի քուն և նշխումն է:

Գ. Մահուն մեր յաղթեաց Փրկուսոս իւր մահուամբն:

Դ. Մատուցեալն և իւր խրատն:

Ե. Մարգոյ վերստին ծնունդ:

Զ. Մարգասպանութիւն, աւազակութիւն և արիւնհեղութիւն:

Ը. Մարիամ կոյս նախազուակեալ է:

Ը. Մեծատանց ո՛րպիտի կերպիւ պարտ է լինել ընդդէմ աղքատաց:

Թ. Մեծատանց ունայնութիւնն ոչինչ ըմբռնել կամ ո՛րպիտի կերպիւ ոչ յուսալ ի նոսա:

Ժ. Մեղաց ծնունդ:

ԺԱ. Մեղք սկզբնական:

ԺԲ. Մեղք սովորութիւն եղեալ:

ԺԳ. Մեղքն միայն Աստուած իւր կարողութեամբն կարէ թողուլ:

ԺԴ. Մեղքն քանանայն թողու զօրութեամբն Աստուծոյ:

ԺԵ. Մկրտութիւն բառնայ զամենայն մեղս:

Յ.

Ա. Յաղթութիւն յԱստուծոյ եղեալ ի ձեռն մարդոյ:

Բ. Յարութիւն մեռելոց և փառաւորութիւն մարմնոյ որ լինելոց է:

Գ. Յիմարութիւն:

Դ. Յոյս արգարաց ոչ ժամանակաւոր իրաց, այլ յԱստուծոյ և իւր խոստմանցն հիմնադրի:

Ե. Յոյս ամբարշտաց ոչինչ է և զօրս յուսան ամենայն ունայն է:

Ն.

Նախանձ և ատելութիւն:

Շ.

Շնորհել եղբարց որ առ մեզ մեղանշեն:

Ո.

Ոգորմութիւն աղքատաց տալ:

Չ.

Ա. Չար բնկերաց զգուշանալ:

Բ. Չարաց ոչ հատուցանել շար:

Գ. Չափով որով մեք չափեմք չափեցի մեզ:

Ս.

Ա. Սատանայ յարստամ ջանայ զկորուստ մարդկան:

Բ. Սէր եղբայրական:

Գ. Սիրել զթշնամբս:

Դ. Սիրելի է Աստուած ի վերայ ամենայնի:

Ե. Սիրտ սրբի և սուրբ լինի ի ձեռն Քրիստոսի:

Զ. Սրբութիւն կոստութեան առաւել է քան զարքութիւն ամուսնութեան:

Ը. Սրբութեան զովութիւն:

Տ.

Տրտմիլ անշափ վասն ժամանակաւոր իրաց ոչ է պարտ:

Յ.

Ա. Յանկութեան արգելումն և խրատն իւր:

Բ. Յաք և վատապէք հասարակ ամենայն մարդոյ:

Գ. Վատապէաւորաց վարձս պարտ է տալ:

Փ.

Ա. Փրկել զիւր Աստուած զիւրս բազում օրինակօք:

Բ. Փորձէ և ընտրէ Աստուած զիւրս զանազան կերպիւ:

— Ի Սիմէօնե Զուղացւոյ Հայոց վարդապետ արաղութիւն վասն անձին մարդոյ.

... տաց ըզձալի հշմարտութիւնն.

քանզի առ աշտ հաստատեցաւ միտք։ Բայց առ հաստեմն ճշմարտութեան ոչ բոստ նայն շտպի ամօրքին ամենայն միտք։ զի որպէս զանազանին բոստ խանութեանցն մտաց կարողութիւնքն, աշտպէս և զնացք առ ճշմարտութիւնն բոստ զանազան տնտէրականց։ Վասն զի ոմանք բոստ շարագրութեան ընդ նեղս կամին հպիլ ի ճշմարտին և աշխ բնագարեակութեամբ, և բազումք սիրեն զերկարութիւն աւաշոյն և յոլովք ծանծաբանան։ Ուստի բոստ զանազան տնտէրականց զմեջէ իմի՞քէ ասացաւ թէ յաշտովք ի յոլովից։ Որպէս և զաննէ ոչ սակաւք ևն ասացեալք առ որս և առաւջիկայս սակաւ հաւաքմամբ յաւելցի՝ վասն երից պատճառաց։

Նախ զի ոմանք զգորութիւն անձին բազմապատկարար բաժանեն և ոմանք՝ ոչ։ Ուստի պարտ է զոլ բազազանութեան, զի մի՞ խնդրակքն պարտեցին յիմարտածս։

Երբորդ զի զանազան անուամբ կոչեն զգորութիւնս որոց պէտք է հասածայնութիւն։

Երբորդ զի բն(դ)բազում տեղիս գորութեանց և ունակութեանց անձին ոչ զոչ զանազանութիւն բոստ արտադրութեան. վասն որոյ պարտ է որոշել զնոսս։

Բայց նախ սակիւ է զզանազան նշանակութեանց բարից, որք պիտոյանան յառաջիկայս և յաշխ բազումս, և ապալ որոյ վասն զիտաւորութիւն առաւջարութեանս է։

Ա. Բազազս զանազան նշանակութեանց բարից։

Բ. Բազազս թէ ոչ ոք հոգի է մարմին։

Գ. Բազազս թէ ոչ ոք հոգի է պատահում։

Դ. Վասն սեռորէն բաժանման զգորութեանց անձին։

Ե. Վասն զգորութեանց տնկական հոգոյն։

Զ. Բազազս հասարակաց և յատկից զգորութեանց տնկականին։

Է. Բազազս բաժանման զգորութեանց զգայականին։

Ը. Վասն արտաքին զգայութեանց։

Թ. Վասն զգայարանաց և ենթակայից արտաքին զգայութեանց։

Ճ. Վասն զառաւորութեան արտաքին զգայութեանց։

ԺԱ. Վասն հասարակաց և յատկից արտաքին զգայութեանց։

ՃԲ. Վասն ներքին զգայութեանց։

ՃԳ. Վասն երկրորդման ներքին զգայութեանց։

ՃԴ. Վասն կարծողականին։

ՃԵ. Վասն արամախոհականին։

ՃԶ. Վասն յիշողականին։

ՃԷ. Վասն զգայարան(ա)ց ներքին զգայութեանց։

ՃԸ. Վասն զառաւորութեան ներքին զգայութեանց։

ՃԹ. Վասն հասարակաց և յատկից ներքին զգայութեանց։

Դ. Վասն զգայական զգորութեան որ ոչ է զգայութիւն։

ԻԱ. Վասն կամաց։

ԻԲ. Վասն ցանկականին։

ԻԳ. Վասն ցաւմեականին։

ԻԴ. Վասն շարժողական զգորութեան։

ԻԵ. Վասն զործարանաց կամացն և շարժողականին։

ԻԶ. Վասն իմացական զգորութեան։

ԻԷ. Վասն բաժանման ճանաչողական զգորութեանց իմացական զգորութեան։

ԻԸ. Վասն բանական կարծեաց և արամախոհութեան և յիշման. եր. 381-446։

— Նախեւրանք Լաւոյի. եր. 453-471։ Այլեւայլ առթիւ քարոզներ սկսելու բանաձեւեր կամ օրինակներ։

§ Յորդանակ օրհնութեան. եր. 471-510։ Փարոզները վերջացնելու առթիւ օրհնութեան բանաձեւեր կամ օրինակներ։

— (Ա)յս է աշխարհացոյցն կարգաւ առնեալն։ Այս խորագրին սակաւ յարահազարական զրուած մը, որ կը սկսի ստպէս. «Նախ քան զամենայն՝ խրեղբունցութեանց զէն, և ապա վասն զի ի նմանէ եղեալքս։ Զի թէ պէտք արարածքս պատճառ լինին զիտութեան արարչին, զի յարարածոցս ճանաչի

արարողն թաւ Պօղոսի . . . Սինիքական
քաղաքն Սմատափուն է. է. առէ պա-
րիսոյ ունի. ամէն պարսպի լիջոս
լալ յիշքն ըն. ունի. ընդ ամէնն է՛նի.
Եր. 531-535:

Ջ Թալլուս ձեղւոցն այս բանս կարգաւ
տառայնալ եւ տառնոտնալ. (Դ)ուն քա-
ղաքն ի Նախնուսնայ յարեւմտից կող-
մէն Գարս: ար ձ Կարս: Ստամբուլի
մոյ քաղն է: Նամքրամկերտ ման է . . .
Գամերթ կէմերակ: Հաջոսնայ դաւառն
է Քաւեն. Սինիսոցոյ: ար է յարսո-
պանն. Եր. 536-537:

Ջ Թաղապ բաժին տալարին, որ
խմանաւ քն ո՛րպէս են, կամ ո՛րպի են

եւկայնն, եւ լայնն. եւ կամ զինչ կերպ
մտղիկ բնակիալ են Եր. 537-540:

Ջ(Ա)նս կատարեցան ամենայն տիե-
զերք աշխարհի եւ պատմութիւնք Աստ-
ուածախօսից. եւ ահա՛ կամիք գշտի
զորաւ համառուել, մզմախօսաց ոտիւք
չափութեամբ, զմանդակարար ասպա-
րէզանն գիտութեամբ իմանալ . . .

Այս բեզ բնայ յինն գրաւորակն
վերձանելի ի Պարփիլիս ներածութենն,
զեղիկիւյ մզմակն գրամարտիկոս Ես-
ոիցն եւ ի բազմալեզոս պատմութենն
Պապայ Լեւոնանդոսոց: Սկզ լեւոն ի
Տէրս. Եր. 540-541:

ԹԻԻ 135

Ս Ա Ղ Մ Ո Ս

Թուրք 264 երես Մեծուրիսն՝ 17 ×
12 ս.մ.: Մեծուրիս գոութեան՝ 14 × 8,5
ս.մ.: Տոլք 20, 21: Թերք ժէ. (= 17):
Նիւր՝ տողաշարուած, բամպակ էլի
թուրթ: Գիր՝ նստաւ: Բոլոր գլխալիւրք
կարմրագեղով: Բասակ են, բացի երկ
կիսն թուրք գլխալիւրքէն: Երես 1-
2, 4 եւ 259-264: Գրիլ՝ Ստեփան զպիր:
ժամանակ եւ տիլ՝ 1818 Կ. Պոլիս: Տէր՝
Աղզման ազատ Կազմ կաշի: Շատ լաւ
պահուած է ձեռագիրս:

Մառանա է.

— «Ի՛նչէ՛նչէ՛նի՛մ. Սողոմոն մարգարէին
Դաւթի, եւ արքային Իսրայէլի, բառ

բաժանման հնգից դրոց սաղմոսին Եր-
բայեցոց, եւ բառ գլխալիւրքութեան եւ
տնապութեան բնագրի նոցա, եւ բառ
ալլոց ինչ ինչ զանազանութեանց».
Եր. 3:

Յիշատակարան

Նորոգ արքայութեամբ ձեռամբ
Դեորգայ մեականուն զպրի ի քաղաքին
Բիւզանդիոնի ՌՄԿ. (= 1811)ին:

Բակ հետոյ օրինակեալ տնտի ձե-
ռամբ Սեփան տնարժան զպրի ի թուին
Հայոց ՌՄԿԷ. (= 1818)ին, ի խնդրոյ
ազնուազարմ Արզրման աղային». Եր.
259:

Քուրբ 346 *հշկու* Մեծուրիւն՝ 17 x 11,3 ս.մ.։ Մեծ գրութեան՝ 12,2 x 8 ս.մ.։ Տղբ 21։ Քերթ ԲԲ. (= 22)։ Լիւր՝ առաջարուած էիք բաժանիւ թուղթ։ Գիր՝ նօսր։ Խորագիր՝ մելանով գրուած բոլորգիր։ Լիւր՝ վիճադրական պատկեր մը փակցուած է 4 երեսի վրայ։ Դասուրի են սկիզբը և վերջը գրուած չորսական թուղթերէն զատ երես 1 և 338 և 344 (կէսէն աւելին)-346։ Գրիչ՝ Գառնիկ Նուսրուսեցի Գէորգ։ Փամանակ՝ 1781։ Տեղի՝ Ս հծն Հայաստան։ Կարգ՝ Եղի, ոսկեզօծ կողբերով, որոնց վրայ ոսկեզօծ դարձարուէն կազապար։ Փառ յաւ պատուած է ձեռագիրս, միայն իւրեան իւրեան թուղթ։

Մատնան է.

— «Պատմութիւն սրբոյն վարդապետ Գաբի և Հայոց Աստուծայի և՛ վկայի Քրիստոսի յնղիւսայն սրբոյ, ի Դաւթայ երիցուէ հայցեալս. որ կը բաժանդակէ.

— Ա. եր. 3-19։

— *Երկրորդ՝* գիրացն պատմութիւն յիշխանէն արեւելից. Բ. եր. 20-83։

— *Երրորդ՝* վասն միարանութեան ուխտին սո(ւ)րբ եկեղեցոյ. Գ. եր. 84-145։

— *Չորրորդ՝* վասն երկպառակութեան իրիւանի՝ Սիւնեաց և բնկերաց Եղբ. Գ. եր. 146-221։

— *Չհինգերդ՝* յարեւմտե յարեւելից. Ե. եր. 157-185։

— *Վեցերորդ՝* կրկին արեւմտ յարեւելից Եղբ. Գ. եր. 186-221։

— *Եօթներորդ՝* յեղանակ՝ կարգադրի դարձեալ առաքինութիւնն Հայոց, և չարագոյն ևս երեսի անօրէնութիւնն Վասակայ. Է. եր. 197-228։

— *Աստաքոյ եօթն յեղանակին ութերորդ՝* դարձեալ վասն նորին պատերազմին և չարարանաց սո(ւ)րբ քահանայիցն, եր. 228-317։

— *Անուանք նախարարացն, որք կասօք և յօժարութեամբ վասն սրբոյն Քրիստոսի ետուն զանձինս ի կապանս արքունի. եր. 317-339։*

— *Բայց ի տեղի այսր ինչ՝* դարձեալ ինչ զալ պիտի. եր. 339-337։

— *Տօսք յազապս պատմական գրոցն Եղիշէի, հանեալ ի պատմութենէ թոփմայի վարդապետի և պատմի տանն Արծրունեաց. եր. 339-340։*

— *Վասն արիւնեակցին Բարձումայի. եր. 341-343։*

Յիշատակարան

Գրեցաւ պատմական ժառանգ սրբոյն Եղիշէի, ի Ս հծն Հայաստան, ի թուականին Հայոց ՌՍ Լ. (= 1781). զրշութեամբ Դուրդայ ուրումն անարժանի Կոստանդինուպոլսեցոյ. և այն յարեւելիք իւրեան ար Եր Եղիշէի Եղբ. Գ. եր. 146-221. յարեւմտե յարեւելիք իւրեան ար Եր Եղիշէի Եղբ. Գ. եր. 186-221. յարեւմտե յարեւելիք իւրեան ար Եր Եղիշէի Եղբ. Գ. եր. 186-221. յարեւմտե յարեւելիք իւրեան ար Եր Եղիշէի Եղբ. Գ. եր. 186-221.

Մ Ո Վ Ո Ւ Ս Խ Ո Ր Ե Ն Ա Յ Ի

Թուրք 532 *երես*: Մեծուրիւն՝ 17 × 11,3 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 12,2 × 8 ս.մ.: Տող 21: Թերք ԼԳ. (= 33): Նիւթ՝ տողաշարուած էլէկ բամպակ թուղթ: Դիւ՝ նօսք՝ ծալքէ ի ծալք: Միայն սկիզբը «նատոր առաջին, գլուխ Ա.» բոլորովոր է: Գոսարկ են *երես* 1-10, 13 (*կէսը*)-14, 15 (*խոշանի տեղ մը*), 132 (*կէսը*)-134, 135 և 353 (*խորանի տեղեր*), 526, 528 (*մէկ տող միայն գրուած*)-532: Գրիչ՝ կոտանդնուպոյսեցի Գէորգ: Փամանակ՝ 1783: Կազմ՝ կաշի, ռակեզօծ կողքերով, որոնց պորտը զարդարուն կաշապար: Զետաղրիս երկրորդ կողքը ինկած է, թէև լու պահուած է ինքը:

Զետաղրիս զրուիթեան եւայլին կողմէ նոյն է թիւ 136ի հետ:

Մատենան է Մովսէսի Խորենացոյ պատմութիւն, որ մասնաւոր խորագիր մը չունի, այլ կը սկսի ուղղակի Մանակ Բագրատունւոյ ուղղուած գրով:

— Մովսէսի Խորենացոյ յաղագս մետոյ սկզբանն, յայտ բանիցս Սահակայ Բագրատունւոյ խնդրեայ: Զանապատ խաղաղմունս Աստուածայնոցն ի քեզ շնորհացն եւայլն: *եր.* 11-13:

— ՀԱՏՈՐ ԱՌԱՋԻՆ

Գլուխ Ա. իէէ ընդէ՛ր վասն զի ի Քաղզէացոց և յԱտորեստանեայց մատենից, ցանկագոյն են մեր իրք, և ի յունականէն կամեցաք մեք ցուցանել: *եր.* 15-18:

Գլուխ Բ. Յաղագս անիմատասէր բարուց, առաջնորդացն մերոց թագաւորաց և իշխանաց: *եր.* 18-23:

Գլուխ Գ. Յաղագս զի ո՛չ սակս Ազամայ, և այլոց նահապետացն միաբանեցան այլք ի պատմագրաց: *եր.* 23-29:

Գլուխ Դ. Յաղագս հաւասար զաւոյ ազգարանութեան երկից որդւոյն Նոյի ցԱրբանամ և ցՆինոս և ցԱրամ: Եւ թէ Նինոս, ո՛չ Բէլ և ո՛չ որդի Բէլայ: *եր.* 29-35:

Գլուխ Ե. Յաղագս թէ է ինչ՝ որ հաւասար, և է որ օտար ի Մովսէս պատմեն այլքն հնախօսք: Եւ յաղագս Ալունգիողորայ փիլիսոփայի անգիր գրուցացն: *եր.* 35-42:

Գլուխ Զ. Յայտարարութիւն սահաւութ, թէ ըստ արտաքնոցն ասացեալ է Բէլզ, ըստ Աստուածային բանից ճշմարտութեամբ Ներքովթ է: *եր.* 43-44:

Գլուխ Է. իէէ որով կամ ուստի՝ զայսպիսի եղիտ գրուցարանութիւնս: *եր.* 44-46:

Գլուխ Ը. Թուղթ Վաղարշակայ արքային Հայոց առ մեծն Արշակ արքայ Պարսից: *եր.* 46-50:

Գլուխ Թ. Յաղագս ապատամրութեանն Հայկայ: *եր.* 50-52:

Գլուխ Ժ. Յաղագս պատերազմին և մահուան Բէլայ: *եր.* 53-58:

Գլուխ ԺԱ. Յաղագս որ ի Հայկայ ազգք և ծնունդք և թէ զինչ իւրաքանչիւր ոք ի նոցանէ գործեաց: *եր.* 58-66:

Գլուխ ԺԲ. Յաղագս ընդ արեւելեացս պատերազմին և յաղթութեանն և մահուան Նիւքարն Մաղէսայ: *եր.* 66-69:

Գլուխ ԺԳ. Յաղագս ընդ Ատորեստանեայց կոուոյն և յաղթութեանն, և Պայապայն քաղեայն և Կեսարու, և առաջին, և այլոց անուանեալ Հայոց: *եր.* 69-74:

Գլուխ ԺԴ. Յաղագս Արայի և մահուան նորա պատերազմաւ ի Շամիրամայ: *եր.* 74-77:

Գլուխ ԺԵ. իէէ ո՛րպէս յետ մահուանն Արայի, Շամիրամ շինէ զքաղաքն, և զամբարտակ զետոցն և զիւր տունն: *եր.* 78-84:

Գլուխ ԺԶ. Յաղագս Շամիրամայ, թէ է՛ր աղազաւ կոտորեաց զորդիս իւր, և թէ՛ ո՛րպէս փախստական լինի ի Զրաղաշտէ մոգէ ի Հայո, և մեռանի ի Նինուոսայ որդւոյ իւրմէ: *եր.* 84-86:

Գլուխ ԺԷ. Յաղագս թէ հաւասար նախ լեալ պատերազմին ի հնգիկս Շա-

սիրամայն և գկնի մահուան նորա, որ ի
Հայս, եր. 86-87:

Գլուխ ԺԸ. Որ ինչ գկնի մահուանն
Էամբրամայ. եր. 87-92:

Գլուխ ԺԹ. Վասն Արարեանն Արա-
շի, և թէ սորա որդի Անուշաւանն՝ որ
Սոս անուանիւր, եր. 93-95:

Գլուխ Ի. Որ ի սկսադրուոյն՝ Պա-
րոյր անաջին ի Հայս թագաւորէ, ազ-
նական լինի վարարակայ Մարի, քառ-
նայով զթագաւորութիւնն ի Սորդանա-
պայայ. եր. 94-97:

Գլուխ ԻԱ. Յարգ թագաւորաց և
համար նոցանց, որդի ի հորէ անկող
եր. 97-100:

Գլուխ ԻԲ. Յաղագս որդւոցն Աննե-
քերիմայ, և թէ Արծրունիք և Գնունիք
և քղնչին անուանեալ Աղանեաց ի Նո-
ցանէ անբաւջ. և ի նոյն հատի թիւ
Անգեղատունն ի Պասքումայ. եր. 101-102:

Գլուխ ԻԳ. Իսղազս Տիգրանայ թէ
ո՞րպէս (յուսանցքի վրայ օո՞րպիսիս)
ամենայնի, եր. 102-105:

Գլուխ ԻԴ. Վասն Երկնի գնակա-
նանցն Ածղանակայ ի Բարսանութեան
սիրոյ Կիրոսի և Տիգրանայ. եր. 105-
107:

Գլուխ ԻԵ. Թէ ո՞րպէս ի խիթի լի-
նելով Ածղանակայ գառաւիկայ գիպ-
անն իւր անանձ՝ Գրուդի երազով
եր. 107-110:

Գլուխ ԻԶ. Յաղագս որ ի խորհր-
դակցացն քան, գկնի ապա և որ ինչ
իւր մտածութիւն և նոյն հետոյն զործ.
եր. 111-112:

Գլուխ ԻԷ. Թուղթ Ածղանակայ,
յես որոյ և հաւանութիւն Տիգրանայ, և
յորթութն Տիգրանայից ք Մարս, որ.
112-114:

Գլուխ ԻԸ. Եւ թէ ո՞րպէս յայտնե-
ցաւ ննկութիւնն, և զրդեցաւ Մա-
րան, յորում և մահն Ածղանակայ. եր.
114-118:

Գլուխ ԻԹ. Յաղագս թէ է՞ր աղա-
զաւ յաղարկեաց զորոյ իւր Տիգրանու-
նի ի Տիգրանակերտ, և յորում վասն
Անուշայ անաջնոյ կողմն Ածղանակայ
և քնակութեան գերւոյն, եր. 118-121:

Գլուխ Լ. Թէ ո՞րք ոմանք սորա

զարմք, և ո՞րք ի ամանէ որոշեալք
ցեղք, եր. 121-124:

Գլուխ ԼԱ. Թէ Եղիական պատե-
րազն առ Տեաւմաւ և մեր Զարմայր
ընդ Եթովպացի զորուն լինելով սակա-
ւութ, և ի նոյն մահ, եր. 124-126:

Կատարեցան գիրք անաջին՝ ծննդա-
բանութեան Հայոց Մեծաց:

Ի Պարսից աստապեկեաց յաղագս
Բիւրասպի Ածղանակայ, եր. 126-128:

Ստորաչրութիւն որ ինչ սակա Բիւ-
րասպեայ հաւաստին, եր. 128-132:

Աւարեցաւ Գիւր Անաշնորդ

— Գիրք Երկրորդ

Գլուխ Ա. Մովսէսի Խորենացոյ
քան՝ միջակ պատմութեան մերոցն
նախնեաց, եր. 135-137:

Գլուխ Բ. Թագաւորեալ Արշակայ,
և որդւոյն, և պատերազմ ընդ Մակե-
դոնացիս, և սկս ընդ Հռոմայեցիս, եր.
137-139:

Գլուխ Գ. Թագաւորեցոցանել զվն-
դարշակ Հայոց աշխարհիս, եր. 139-141:

Գլուխ Դ. Եւ թէ ո՞րպէս միարան-
եալ վաղարշակայ գառն Հայոց ի
կարգս զորու, իսղաց ի վերայ Մակե-
դոնացոյ մտերմաց, եր. 141-143:

Գլուխ Ե. Պատերազմ Մորփիլիկեայ
և մկնդանար մահ, եր. 143-144:

Գլուխ Զ. Եթէ ո՞րպէս կարգեաց
վաղարշակ զարեւմտս և զհիսփիս մե-
րոյ աշխարհի, եր. 144-147:

Գլուխ Է. Յորինուած թագաւորու-
թեանն, և աստի՞ զնախարարութիւնն
թագմացոյց, ո՞րպէս և գիւրդ կնքու-
ղովարել հրամայեաց, եր. 147-150:

Գլուխ Ը. Յաղագս մերոյ Արշակայ
անաջնոյ և նորին գործոց, եր. 150-152:

Գլուխ Թ. Եթէ աստի՞ նորա զպատ-
մութիւն գկնի մատենիցն Մարաբաւ
նատիւնայ, եր. 152-153:

Գլուխ Ժ. Յաղագս մերոյ անաջնոյ
Արտաշէթի և յափշտակեցոյ գնեխապա-
ւութիւնն, եր. 153-155:

Գլուխ ԺԱ. Յաղագս Արտաշէթի յա-
րեւմուտս, և Լեւրաքակայ աննել զԲրի-
սսոս, և արեւելք քննեոյն Հայոց զպատ-
կերս կոտը, եր. 155-157:

Գլուխ ԺԲ. Վկայարանութիւնք

տիեզերակայութեան Արտաշիսի, և Կապեղոյն զերթնա՞ն յայլոց պատմագրաց. եր. 167-171:

Գլուխ ԺԳ. Յազազս թագաւորութեան Տիգրանայ միջնոյ, և ընդէմ Կալոյ զորացն Յունաց, և զմինեանն շինելոյ, և արշաւանս ասնելոյ ի Պաղեստինէ. եր. 172-175:

Գլուխ ԺԶ. Դիմուլնի ի մեզ Պոմպիւսի Հռոմայեցոց զորավարի և ասնուլն զՄատաք, և մահ Մինրպատայ. եր. 175-176:

Գլուխ ԺԷ. Յազազս յարձակելոյն Տիգրանայ ի վերայ Հռոմայեցոց, և իւրոյ տալ Պարթանոսի, և արձակելոյ ձեռնարկ. եր. 175-179:

Գլուխ ԺԸ. Պատեւազմ Կրասսի և աստակումն նորան ի Տիգրանայ. եր. 178:

Գլուխ ԺԹ. Թէ ո՞րպէս Կարսիոս ընդդիմակոյց լեալ Տիգրանայ, և ապրտաւորելն Մինրպատայ և շինել զԿեսարիա. եր. 178-179:

Գլուխ ԺԺ. Յազազս մշարանութեան Տիգրանայ և Արշէղի, և ասաքել ասպատակ ի Պաղեստինէ, և զերութին շիրկանու քահանայապետի, և այլ բազմութեան Հրէից. եր. 179-181:

Գլուխ ԺԻԻ. Այլ պատերազմ Հայոց ընդ Հռոմայեցոց, և պարտումն Միդոնի և Բենդեկիայ. եր. 181-185:

Գլուխ Ի. Թէ զի՞արզ Անտոնինոս իւրովի զիմեալ ի վերայ զորացն Հայոց ասնու զԵմէստ. եր. 185-186:

Գլուխ ԻԱ. Յազազս թագաւորելոյն Արտաւազդայ և պատերազմել ընդ Հռոմայեցի. եր. 186-187:

Գլուխ ԻԲ. Չերքրակալ ասնել զԱրտաւազդ Անտոնինոսի. եր. 187-188:

Գլուխ ԻԳ. Յազազս թագաւորութիւնն Արշաւայ և զասաթին մասնաւոր հարկել Հայոց Հռոմայեցոց, և արձակումն Հիւրկանու, և վասն նորին վասնզ ազգիւ Բազրատանեաց. եր. 189-192:

Գլուխ ԻԴ. Դատութիւն Հերովդի ընդ Արշաւայ, և ակամայ հնազանդութիւն. եր. 192-194:

Գլուխ ԻԵ. Թագաւորութիւն Ար-

զարու, և մտանել բոլորովմբ Հայոց՝ ընդ հարկաւ Հռոմայեցոց, և պատեւազմ ընդ զորս Հերովդի, և սպանանել զեզրորդի նոր զՅովսէփ. եր. 194-196:

Գլուխ ԻԶ. Շինուած Եղեմիայ քաղաքի, և յիշատակումն սակաւաւք ազգի մերոյ Լուսաւորի. եր. 196-198:

Գլուխ ԻԷ. Յազազս երթալոյն Արգարու յարեւելս, և թագաւորեցուցանել Պարսից զԱրտաշէս: Եւ Թէ զի՞արզ Կարգեաց զեզրարս իւր, յորոց մեր Լուսաւորիւն և նորին ազգակիցք. եր. 198-200:

Գլուխ ԻԸ. Դարձ Արգարու յարեւելից: և տալ զԵղեմիայիւն Արգալայ ի մարտ ընդդէմ Հերովդի Չորրորդապետի. եր. 201-202:

Գլուխ ԻԹ. Առաքումն իշխանացն Արգարու առ Մատինոս, յորում տեսնել զԳիւրիլն մեր Քրիստոս, ուստի եղև սկիզբն հաւատոց Արգարու. եր. 202-206:

Գլուխ Լ. Քարողութիւն յեղեմիա քաղաք ասաքելոյն թագէտի, և պատէն թղթոցն հնգից. եր. 207-215:

Գլուխ ԼԱ. Յազազս վկայութեան ասաքելոյն մերոյ. եր. 216-218:

Գլուխ ԼԲ. Վասն Սանատրկոյ թագաւորութեանն, և սպանման ծննդոցն Արգարու, և վասն Հեղինէ Տիկնոջ. եր. 218-220:

Գլուխ ԼԳ. Յազազս նորոգման Մծրին քաղաքին, և անուանակոչութեանն Սանատրկոյ, և մահու նորին. եր. 220-222:

Գլուխ ԼԴ. Թագաւորել Երուանդայ, և կոտորել զորդիս Սան(ա)տրկոյ, և զերծանել Արտաշէսի փախստեամբ. եր. 222-225:

Գլուխ ԼԵ. Որ ինչ քան Երուանդայ վասն ի թափն արկանելոյ զմանուկն Արտաշէս, և ի թոց թողլոյ զՄիջագետս. եր. 225-227:

Գլուխ ԼԶ. Սազազս ինտանէյն հրաւանդաւոր քաղաքի. եր. 227-229:

Գլուխ ԼԷ. Եթէ ո՞րպէս շինեաց զՄազարան քաղաք կոող. եր. 229-230:

Գլուխ ԼԸ. Վասն տնկելոյ զանտան՝ որ կուի ծննդոց. եր. 230:

Գլուխ ԼԻԻ. Վասն ձեռնակերպին՝ որ կոչի Երուանդակերտ, հր. 230-232:

Գլուխ Խ. Թէ՛ն ո՛րպէս Մմբատայ օգնական իւր արարեալ զնախարարս Պարսից, խնդրէր թագաւորեցանել զԱրտաշէս, հր. 232-233:

Գլուխ ԽԱ. Յաղագս լսելոյ Երուանդայ զգալն Արտաշէսի, և զունարել զգօրս ի պատրաստութիւն պատերազմի, հր. 233-235:

Գլուխ ԽԲ. Եթէ՛ ո՛րպէս ընդ մուտն Արտաշէսի յիւր աշխարհն աջողեցաւ զործն, հր. 235-236:

Գլուխ ԽԳ. Երուանդայ պատերազմ ընդ Արտաշէսի, և փոխուստ, և առումն քաղաքին նորին և մահ, հր. 236-240:

Գլուխ ԽԴ. Թագաւորել Արտաշէսի և առնել բարի երախտաւորաց, հր. 240-242:

Գլուխ ԽԵ. Սպանումն Երուսղայ, և շինել միւսոյ Բաղարանի և հարկել Արտաշիսի Հոռմայեցոց, հր. 242-244:

Գլուխ ԽԶ. Յաղագս շինուածոյ Արտաշատ քաղաքի, հր. 244-245:

Գլուխ ԽԷ. Յարձակումն ի մեզ Ալանաց և պարտումն և խնամութիւն Արտաշէսի ընդ նոսա, հր. 246-249:

Գլուխ ԽԸ. Սպանումն Աղամայ և որդոց նորա, հր. 249-251:

Գլուխ ԽԹ. Եթէ՛ ո՛րպէս Մմբատ, և զի՛նչ յԱլանս զործեաց և բնակել Արտաշու, հր. 252-253:

Գլուխ Կ. Աւերումն Կասպից, և զրզուսութիւն ընդ Մմբատայ զարմիցն Արտաշէսի, հր. 253-256:

Գլուխ ԿԱ. Պատերազմ ընդ զօրս Դոմեաթիանոսի ի Բասեան, հր. 256-258:

Գլուխ ԿԲ. Յաղագս Տրաքիանոսի և նորին զորոց, և մահուանն Մաթանայ յեղբարցն, հր. 258-260:

Գլուխ ԿԳ. Թէ՛ ո՛րպէս բազմամարդեցոյց Արտաշէս զաշխարհս և սահման հաստատեաց, հր. 260-261:

Գլուխ ԿԴ. Յաղագս նախարարութեանն Ամատունեաց, հր. 261-262:

Գլուխ ԿԵ. Յաղագս Առաւելոյնաց տոհմին, թէ՛ ուստի՛ սերեալ ազգ, հր. 262:

Գլուխ ԿԶ. Արուեստից գիտութիւն՝

որ ինչ յաւուրս Արտաշիսի, հր. 263-264:

Գլուխ ԿԷ. Յաղագս մահուանն Արտաշէսի, հր. 264-267:

Գլուխ ԿԸ. Արտաւազդայ թագաւորութիւնն, և հալածել զեղբարս իւր և զօրոս, և մահ հանգերձ աշխարանելով, հր. 267-270:

Գլուխ ԿԹ. Որ ինչ վասն Տիրանայ, հր. 270-272:

Գլուխ Կ. Յաղագս Տրդատայ Բաղրատունոյ և անո(ւ)անց ազգի նորա առաջնոց, հր. 272-275:

Գլուխ ԿԱ. Թէ՛ զի՛արզ Տիգրան վերջին, և զի՛նչ ի նմանէ զործք, հր. 275-278:

Գլուխ ԿԲ. Յաղագս թագաւորելոյն Վաղարշայ, և շինելոյ զաւանն Բասենոյ, և պատել պարսպաւ զնոր քաղաք, և պատերազմ ընդ Խազրաց և մահ նորին, հր. 279-289:

Գլուխ ԿԳ. Եթէ՛ ուստի՛ զայստիկ պատմէ, հր. 281-283:

Գլուխ ԿԴ. Եթէ՛ ո՛րպէս Ագաթանգեղոս պատմեաց համառօտ, հր. 283-285:

Գլուխ ԿԵ. Զթագաւորական ազգւոյն, յորմէ ցեղք պարթեականք որոշեցան, հր. 285-288:

Գլուխ ԿԶ. Եթէ՛ զի՛արզ ցեղն Արտաշէսի Պարսից արքայի, մինչև ցփախան, հր. 288-289:

Գլուխ ԿԷ. Թէ՛ զի՛նչ տառապելք Պահլաւաց, հր. 289-291:

Գլուխ ԿԸ. Առաջին արշաւանք Խոսրոփու յԱսորիս, յորում համարէր օգնել Արտաւանայ, հր. 291-292:

Գլուխ ԿԹ. Խոսրոփու օգնականութիւն գտեալ ի Փիլիպպոսէ զիմէ ի վերայ Արտաշիսի որդւոյ Սոսանայ պատերազմաւ, հր. 292-294:

Գլուխ Զ. Դարձեալ յարձակումն Խոսրոփու ի վերայ Արտաշիսի, առանց Հոռմայեցոց օգնականութեան, հր. 294-296:

Գլուխ ԶԱ. Յաղագս զայստեան Անակայ, և լինելութեան որոյն Գրիգորի, հր. 296-299:

Գլուխ ԶԲ. Յաղագս Պերմելիանայ եպիսկոպոսի Կեսարու Կապադովկացոց, և պատմութեան նորին, հր. 299-301:

Գլուխ 2Գ. Դիմումն ի մեզ Արտաշէրի, և յազմեալ կայսեր Տակիտոսի. եր. 301-302:

Գլուխ 2Դ. Յազազս խազազութեան Յունաց և Պարսից, և շինելոյ Արտաշէրի գէալս յամս անիշխանութեանն. եր. 303-304:

Գլուխ 2Ե. Կոստորումն ազգին Մանգակունեաց յԱրտաշէրէ. եր. 304-305:

Գլուխ 2Զ. Յազազս Նահատակութեան Տրդատայ՝ յամս անիշխանութեանն Հայոց. եր. 305-308:

Գլուխ 2Է. Յայտարարութիւն սակաւագոյն անդեանն և վարուց Գրիգորի և որդւոց նորա, ի թղթոյն Արիտիթեայ եպիսկոպոսի, որ վասն հարցմանն Մարկոսի միայնակեցի ի Յազոռնանի. եր. 308-311:

Գլուխ 2Ը. Թէ ուստի՞ և զի՞արդ ազգ Մամիկոնէիցն. եր. 311-314:

Գլուխ 2Թ. Նահատակութիւնք Տըրդատայ ի թագաւորութեան՝ յառաջ քան զՆահատայն. եր. 314-317:

Գլուխ 2. Յազազս առնելոյ կին Տրդատայ զԱլիսէն, և Կոստանդինի զՄաքսիմիանայ, և թէ՛ ո՞րպէս հանգիպեցաւ Նահատայ. եր. 317-319:

Գլուխ 2Ա. Սատակումն Մղկունեաց ի ճինագնացոյն Մամիկոնայ. եր. 319-323:

Գլուխ 2Բ. Նահատակութիւնք Տըրդատայ ի պատերազմին որ յԱղուանս, յորում միջակուսի արար զԲաշլաց թագաւորն. եր. 323-325:

Գլուխ 2Գ. Յազազս Նունէի երանելոյ, եթէ՛ ո՞րպէս եղև պատճառ փրկութեան վրաց. եր. 325-329:

Գլուխ 2Դ. Պարտումն Շապուհի և ակամայ հնազանդութիւն ընդ ձեռամբ մեծին Կոստանդիանոսի, և Տրդատայ ունել զԵկրատան, և զալ ազգականացն և թէ՛ յայնժամ եղև զիւս փրկական սո(ւ)րբ խաշին. եր. 330-333:

Գլուխ 2Ե. Պարտումն Լիկիանոսի, և փոխումն արքունեացն ի Հռոմէ, և շինումն Կոստանդնուպոլսի. եր. 333-337:

Գլուխ 2Զ. Յազազս Արիտի չաքափառի, և ժողովոյն որ եղև վասն նորա ի Նիկիայ, և սքանչելեացն՝ որք երևեցան ի Գրիգորիոս. եր. 337-339:

Գլուխ 2Է. Դարձ Արիտակիսի ի Նիկիայ, և Նահատայ ազգականացն, և որ ինչ ի Գառնի շինուածք. եր. 339-342:

Գլուխ 2Ը. Յազազս մահուան Գրիգորի, և Անիտակեայ, և թէ՛ է՞ր ազագուս կոշի լիտոն Մանեայ այրք. եր. 342-346:

Գլուխ 2Թ. Յազազս վախճանի Տրդատայ թագաւորին, ընդ որում և ողբերգական մեղաշարութիւնն. եր. 346-352:

Բազմեղակեցան Դիմ երկրորդ, յառաջիմութեան Հայոց:

— ՀԱՏՈՒԱՅ ԵՐԲՈՐԴ

Գլուխ Ա. Մովսիսի Խորենացոյ՝ աւարտարանութիւն մերոց հայրենեաց. եր. 353-354:

Գլուխ Բ. Որ ինչ զկնի վախճանին Տրդատայ ընդ մեծն Վրթանէս, և ընդ երիս նախարարութիւնսն անցք. եր. 354-355:

Գլուխ Գ. Կատարումն որոյն Գրիգորի ի բարբարոսաց. եր. 355-357:

Գլուխ Դ. Որոշումն Բակուր քեռելիին ի միարանութենէ Հայոց, և խորհո(ւ)րդ նախարարացն թագաւորեցուանելով զԽոսրով. եր. 357-358:

Գլուխ Ե. Պատճէն թղթոյն Հայոց. եր. 359-360:

Գլուխ Զ. Գալուստն Անտիոքայ և զործք նորա. եր. 360-362:

Գլուխ Է. Յանցանք Մանանդի առ մեծն Յակոբ և մահ նորա. եր. 362-364:

Գլուխ Ը. Յազազս թագաւորելոյ փոքր Խոսրովու, և փոխելոյ զարքունիան և անկելոյ զանտառն. եր. 364-366:

Գլուխ Թ. Որ ինչ յաւուս սորա ի հիւսիսականաց ազգոց արշաւանք ի մեզ, ուր և Նահատակութիւնք վաճանայ Ամատունոյ. եր. 366-368:

Գլուխ Ժ. Վախճան Խոսրովու, և պատերազմ Հայոց ընդ Պարսս. եր. 368-370:

Գլուխ ԺԱ. Յազազս թագաւորելոյն Տիրանայ, և փոխելոյ յաշխարհէ մեծին Վրթանայ, և փոխանորդելոյ զաթոռն Յուսեայ. եր. 370-371:

Գլուխ ԺԲ. Պատերազմ Շապուհի ընդ Կոստանդեայ. եր. 371-372:

Գլուխ ԺԳ. Թէ զԴ՝արդ Տիրան ԻԳ. հայ ընդ ուռալ Հուշիանսի տալ զաւանդաւ. հր. 373-374:

Գլուխ ԺԶ. Վկայութիւն արքայի Յուսկանն և Դանիէլէի. հր. 375-376:

Գլուխ ԺԷ. Թէ զԴ՝արդ Զարաշի առնալ զօրս զարձաւ Ի Յուշիանսի. և սատակի արդատ. հր. 376-379:

Գլուխ ԺԸ. Զարգաց ճանապարհաւ. և յաւորդելոյ զաթոռն Փառնէրս. հր. հր. 379-380:

Գլուխ ԺԹ. Թէ զԴ՝արդ Ի Շապուշի խարեցաւ Տիրան՝ Զթալալով Ի հոյն նաւաւ. և կուրացաւ Ի նմանէ. հր. 380-382:

Գլուխ ԺԺ. Զազազս թաղաւորեցուցանելոյ Շապուշի զԱրշակ. և արշաւանս Ի Յայնա. հր. 382-383:

Գլուխ ԺԻ. Թէ ռ՝րպէս արշամարհնաց զթաղաւորութիւնն Յունաց Արշակ. հր. 383-385:

Գլուխ Ի. Զազազս արքայի Արշակ և քարեկարգութեանն որ Ի նմանէ. հր. 385-388:

Գլուխ ԻԱ. Մկանուռն Տրդատայ եղբոր Արշակայ և երթալ արքայն Ներսէսի Ի Բիզանդիոն և զարձուցանել զպատանկան. հր. 388-389:

Գլուխ ԻԲ. Թէ ռ՝րպէս եղեւ խոսմութիւն Արշակայ ընդ Գնէլոյ. և մահ Տիրանայ. հր. 389-392:

Գլուխ ԻԳ. Դարձեաց խանդակ Արշակայ ընդ Գնէլոյ. և սպանանել զնա. հր. 392-394:

Գլուխ ԻԴ. Եթէ ռ՝րպէս ժպրհեցաւ Արշակ առնալ զգին Գնէլոյ, յորմէ եղեւ Պապ. հր. 394-396:

Գլուխ ԻԵ. Սպանուռն Տիրիթայ. հր. 396-397:

Գլուխ ԻԶ. Պարտուռն Շապուշի Ի Տիգրանակերտի. հր. 396-399:

Գլուխ ԻԷ. Թէ ռ՝րպէս Արշակաւանն շինեցաւ և կոտորեցաւ. և առաւ Անի. հր. 399-402:

Գլուխ ԻԸ. Առուռն Տիգրանակերտի. և քաւարաւ քանդուռն Ի Շապուշի Պարսից արքայէ. հր. 402-404:

Գլուխ ԻԹ. Զազազս պատճառազմին Արշակայ ընդ նախարարս իւր. և փտաբանդի երթալոյ Պապայ Ի Բիզանդիոն. հր. 404-408:

Գլուխ Լ. Զազազս արտառ(ա)մանն լինելոյ մեծին Ներսէսի. և տնկանել պատահալ Ի կղզին անրանէ. Եւ Թէ ռ՝րպէս կերակրեալ Ի վերին խնամոցն. հր. 408-409:

Գլուխ ԼԱ. Կոտորել Արշակայ զնախարարսն. և յազազս վարուց Խազայ կայիկոպոսին. հր. 409-411:

Գլուխ ԼԲ. Թէ ռ՝րպէս Արշակ քարշէր զերանելին Խաշ և քարկոծել զնա կամէր. սակա յանդիմանութեան իւրոց յանցանայ. հր. 412-413:

Գլուխ ԼԳ. Զազազս թաղաւորելոյն մեծին թէպոսի. և ժողովոյն՝ որ եղեւ վասն հոգեմարտացն. հր. 413-415:

Գլուխ ԼԴ. Ակամայ երթ Արշակայ առ Շապուշ. և անդարձ լինել. հր. 415-417:

Գլուխ ԼԵ. Զազազս շարեացն որ անցին Ի Հայք Ի Շապուշ, և մահ Արշակայ. հր. 417-420:

Գլուխ ԼԶ. Անցք ընդ մեզ շարեացն՝ որ Ի Մերութանայ. և թաղաւորել Հայոց Պապայ. հր. 420-422:

Գլուխ ԼԷ. Զազազս մեծի պատերազմին՝ որ եղեւ Ի Չիրս, և սատակման ամբարշտին Մերութանայ. հր. 423-428:

Գլուխ ԼԸ. Եթէ ռ՝րպէս Պապայ՝ զեղ մահու արքայեայ արքայն Ներսէսի. և յորձ Ի կենցաղոյս. հր. 428-430:

Գլուխ ԼԹ. Զազազս ամբողջալուծեանն Մահակայ. և սպանմանն Պապայ Ի թէպոսէ. հր. 430-432:

Գլուխ ԼԺ. Զազազս թաղաւորելոյն վարազդատայ. և կապանաց նորին. հր. 432-435:

Գլուխ ԼԻԱ. Թաղաւորութիւն Արշակայ և Զազազայ. հր. 435-436:

Գլուխ ԼԻԲ. Զազազս բաժանելոյ Հայոց ընդ երկուս՝ Ի ձեռս երկուց թաղաւորացն Արշակունեաց. Ի ձառայութիւն երկուց տղաց, Պարսից և Յունաց. հր. 436-439:

Գլուխ ԼԻԳ. Զազազս փոխման նախարարացն Հայոց յերաքանչիւր ժառանգութեանցն. Ի պաշտոն երկաքանչիւր թաղաւորացն. հր. 440-442:

Գլուխ ԼԻԴ. Եւ Թէ ռ՝րպէս մեծար-

ևաց խորաբով զՍահակ առաքեալս. և Նահատակութիւնք նորին ի յեղուգակս ազգին վառանդացոց. եր. 442-443:

Գլուխ ԽԵ. Հանդերձ զանձիւքն Արշակայ զան առ խորաբով, Սուրեն, վահան և Աշգարաւար. եր. 443-445:

Գլուխ ԽԶ. Պատերազմաւ պարտեալ Արշակ ի խորաբով, վարձանի հիւանդութեամբ. եր. 445-447:

Գլուխ ԽԷ. Յազազս երանելոյն Մեարտպայ. եր. 447-449:

Գլուխ ԽԸ. Դարձ առ խորաբով որք էին առ Արշակ. եր. 449-453:

Գլուխ ԽԹ. Միապետել Հայոց խորաբով, և ունել զաթոռ հայրակոպտութեանն մեծին Սահակայ. եր. 453-455:

Գլուխ Կ. Կապուռն խորաբով, և փոխանորդել զթագն վրամշակայնոյ եղբոր նորին. եր. 455-457:

Գլուխ ԿԱ. Երթ մեծին Սահակայ ի Տիարոն, և զարձ մեծարանք և պարգեւով. եր. 457-463:

Գլուխ ԿԲ. Յազազս Դանիէլեան նշանադրաց. եր. 463-465:

Գլուխ ԿԳ. Յազազս Մեարտպեան նշանադրաց, ի վերտեստ տուեալ շնորհաց. եր. 465-467:

Գլուխ ԿԴ. Յազազս զպրութեան Հայոց և Վրաց և Աղուանից. եր. 468-470:

Գլուխ ԿԵ. Կրկին թագաւորելն Հայոց խորաբով, և յետ նորա Շապուհոյ պարսկի. եր. 470-475:

Գլուխ ԿԶ. Որ ինչ զկնի գնալոյն ի Հայոց Շապուհոյ, և անիշխանութեանն յետ նորա. եր. 475-476:

Գլուխ ԿԷ. Առաքումն Մեարտպայ ի Բիւզանդիոն, և պատճէն թղթոցն հնդից. եր. 477-483:

Գլուխ ԿԸ. Վասն զարեւմտեայն մեր վարդապետելոյ, և խաղաղանալոյ, և թագաւորելոյ Արտաշէրի. եր. 483-485:

Գլուխ ԿԹ. Շինուած Կարնոյ քաղաքի, որ կոչի թէոգոսիպոլիս. եր. 485-487:

Գլուխ Կ. Կրկին աւետարանիչ լինել Մեարտպայ, և երթ թարգմանչացն ի Բիւզանդիոն. եր. 488-491:

Գլուխ ԿԱ. Յազազս ժողովոյն Եփեսոսի, որ վասն ամբարշտութեանն Նեստորի եղեւ. եր. 491-493:

Գլուխ ԿԲ. Ի վարդապետն յինքն, և ի նաւապարհորդութիւն ուսմանն, օրինակաւ երկնային զարդու. եր. 493-497:

Գլուխ ԿԳ. Յազազս շար միաբանութեանն Հայոց, ի խորհուրդ կորստեան անձանց. եր. 497-499:

Գլուխ ԿԴ. Յազազս բառնալոյ թագաւորութեանն Հայոց ինքեանց կամօք. և անարգելոյ զաթոռ հայրակոպտութեանն. եր. 499-502:

Գլուխ ԿԵ. Արձակումն ի Պարսից տէր Սաւրմաշ Կոնկրէ Ընտելաւ յաթոսակալաւ. եր. 503-508:

Գլուխ ԿԶ. Դործք Շմուէի անարժան համբիւսանին. եր. 508-510:

Գլուխ ԿԷ. Փոխումն յաշխարհէ մեծին Սահակայ, և Մեարտպայ երանելոյն. եր. 511-515:

Գլուխ ԿԸ. Արքայ վասն քառաւոր թաղապետութեանն Հայոց յազգին Արշակունեաց, և հայրակոպտութեանն յազգէն սրբոյն Գրիգորի. եր. 515-525:

Պատմութիւն Միջ Մարտի, յակ երկնայ պատմութիւն Հայոց Միջնայ:

Քան յիսասակի գրչին

«Ան Դեռք նուառ ծառայ Գրիգորոսի, բնիկ ճեղեւս Կոստանդնուպոլսեցի, որդի Տեառն Յովնանեմու Դանանայի, որոնեալ զտեալ ընտիր օրինակ պատմակգրոցն Խոռեմազդն Մովսիսի, և քաղում վաստակ աշխատութեան յանձն առեալ, և յոգն սրբով գնոյն զմարքեալ, յօրինակէ անտի փոխադրեցի աշար, ի վաշխումն անձին իմոյ, և որոց փափագին ընթերցմամբ ուղիղ օրինակիս՝ հաստ լինել զիտաւորութեան մտաց՝ հեղինակին պատմութեանս. և այս ամենայն եղեւ ի ձեռն նուառտութեանն իմոյ, յորժամ Հայոց թուականն ԱՌԻ ՄԵԶ (= 1783) զոյով, աշոգէր ընդ իս ժամանակն:

Եւ որովհետեւ ի զբաւ տառագծութեան պատմական մատենին եղաւ առկաւամանեայ քան յիշատակի, խնդրի յրնթերցողաց և ի լսողաց՝ արժանի յիշման վարկանել զմեզ ի նուիրական աղօթն ձեռք, որպէս զի մեզ և ձեզ լիցի աշխուրթիւն յաւուր միասնազամ զայտեան մարգաւտք փրկչին մերոյ, ամէն. եր. 527-528:

գրեհաց զաւետարանն ի յԱնտիոք քաղաք ի լեզու ասորի, զգինի ժէ. ամի համբառնայոյ փրկչին. ունի Դուխն Յիւր. վկայութիւնս ժէ. Տունս ԱՊ. Ղուկասն յառաքին ասի:

Այլ թէ զՂուկաս եկն զրեցին.

Զի նա թիկամբ հերկէ զգետին.

Կրկին անխոնջ վասն պաշին

Նոյն յերկարին բանք սորին:

— Ետ՛վաննէս աւետարանինն սիրելի որդւոյն Աստուծոյ: Սա զգինի Հ. ամի համբառնայոյն Բրիտանոսի գրեհաց զաւետարանն իւր ի Պատման կղզին ի խոզոյն եկեղեցոյն Ասիացոցն՝ ի յոյն լեզու. ունի Դուխն ԱՂԲ. վկայութիւնս ժէ. Տունս ԱՊ.:

Միանգամայն Զորեքան Աւետարանք ունին Դուխք ՌճԿՐ. վկայութիւնս Հիւ. Տունք ՓՊ.:

Ետ՛վաննէս Ենազանգուրին ասի:

Իսկ Ետ՛վաննէս արձուանման՝

Խոնաւ մտաւք անհասական՝

Առ ի պատմել զէակն բան,

Զանճառն էիցս հանրական:

Յիւստակարան

Փառք

Արդ՝ յանկ ելեալ կատարեցաւ աս(ւ)րք աւետարանս քառաբարդին և քառափառկ՝ քառահոսեան և քառածառալ մշտահեղ և լայնատարած եղեմարուզին գետոց՝ ի հոգւոյն սրբոյ հոսելոյ՝ ոտոգիչ ընդհանուր զամենայն բոյսս և զստունկս զարգաթէ և պտղաբերէ և զցըրտութիւն աւգոյն բարեխառնէ:

Նոյնպունակ Տէրս մեր հոգեւոր լուսաւորիչ է խաւարեալ ողոյ մարդկան և մխիթարիչ և սփոփիչ: Սա՛, կարկիչ զոյւզ հերձուածողաց և մեծ ախոյեան եկեղեցեաց ուղղափառաց, կենդանութիւն վնասեալ ողոցս մեր և փերտոյն մխիթարութիւն սպապատ և լքեալ սրտից. նա և փոխան կենդանութեանն պսակ պանծալի և ուրախութիւն բազմապատիկ ցնծութեամբ, աս(ւ)րք, անբիծ, անարատ զարգաբերալ ամենայն առաքինութեամբ՝ առաքականաւ և զործնակաւաւ. Աստուածային անյաղթ զաւրութեամբն բարձրացեալ և անեղաւկան աշխի հզաւորին պարսպեալ, բարձր

բաղկաւքն Յիսուսի զդուեալ, և հիւսաւք շնորհաւք հոգւոյն պերճացեալ, զոր Տէր Աստուած անասաւ կենաւք պահեցէ և խաղաղութեամբ մինչև ի խորին ձերտութիւն և յիշատակ նորին տարնութեամբ, ամէն:

Եւ ի խառնութեան Հասոն բեկին որ տիրեաց բազում դաւառաց և աշխարհաց. ձեռամբ յոյնամեղ և անարժան զրշի Մկերիլ եպիսկոպոսի ի թմկանիս Հայոց ինն հարիւրի եւ հասն յաւելոցի (= 1471), ի խնդրոյ Բարէմիս Եկեղեցի Մարեմ կոչեցեալ, յիշատակ հոգոյ իւրոյ ստացաւ զոս(ւ)րք աւետարանս և ծնաւդաց իւրոց հաւրն Գալիլէի և մարն Շահնուզին և որդւոյ իւր Սպանկարին և զստեբացն և Թամարին և թոռանց իւր Ռաֆայէլին և Հանգրեկարդին և եղբարն Սեմինին և առն իւրոյ Ղապիմին և միւս զստերն իւրերին և այլ ամենայն արեանաւոր մերձաւորաց իւրոց: Արդ որք ճաշակէք յԱստուածային բուրասանէս և յամենալի սեղանոյս ընթերցմամբ կամ զազափար առնելով, և կամ հարեւանցի տեսութեամբ. յիշենլիք առաջի ամահ զստերն Յիսուսի Բրիտանոսի, ի մագուր յազալիս ձեր զփերոյ գրեալսս ի սմա առ հասարակ և թողութիւն հայցեցէք մեղաց նոցա՛. զի արժանի լինիցին վերին քաղաքին և երկնից արքայութեանն, ամէն:

Գործեալ ապալիւմ գեեղ յիշենլիք ցնծապարս Գմազ զՄկերիլ եպիսկոպոս և զուսացին իմ ցնծմանեկս կրանաւոր և ցնծմանեկս Խառնութիւն և ցնծալիս իւ. և որ յիշէ յիշեալ լիցին ի Բրիտանոս Աստուծոյ մերոյ, ամէն: Սղալանաց և խոշորութեանն անմեղաղիր լերութ զի կար մեր աշխատի էրո:

«Եւ Սարգիս վարդապետ ստացալ զսուրբ աւետարանս, յիշատակ ինձ և ծնողաց իմոց և հաւրն իմոյ Շահնիւրին, և մարն իմոյ Ոսկին, և մարքիւրն իմ Հրիմին, և եղբարց իմոց Ընտարին և Պախիարին, Հայրականին և Սալայանին, Յալուանին, Եկիկեոսին, Գիւրացն իմ Գուլիաբին և Պեկիւրաբունին, և եղբարծ. ցին (ս)ր Ղալիմ և Սեմիմեոսին, և Էդ. քառորոցն իմոյ Մալիսի սարգապին,

դիրքի։ Դ. արդ այսօրին օրպէս ի վեր-
լուծականաւ ասի, այսպէս դասեալ է։
Յազապս քաղաքներու նախադասութեանց
և քաղաքներու յայտնի սեղանի
իմաստաւորութիւն քանք։ Վերջ Վճռան-
փոյնի արար և զհանգրծ յեղանակաւ
ասացեալս՝ ստորադասութիւնս, և զրադա-
սութիւնս, այլ օրպէս ի վերայ ասալ-
նոյն, խնդրէ և ի վերայ այսօրին, եթէ
արդեօք յա . . . ։ Այս մասին ալ զրի-
չը տարբեր է՝ բոլորգիր։

— Կեանք մեծի մարտին ի Եփեսայ
դիտեալսն վարդապետ, պատրիարքին մե-
ծի մայրաքաղաքին թիւղանցիւ։ Ո՞վ որ
զատուիման և սղոյ։ ո՞վ զիրեն կակնա-
լի և ողորդի, ո՞վ ժամանակ և ժամ տա-
րակաւանաց և մորմոքման . . . զինչ
ասեմ քեզ ո՞վ թշուառական լաւ էր թէ
չէր ծնեալ քան թէ ծնար և մասնեցի
զվարդապետն քո։ Եր. 350-358. Ընդ-
հատուած կ'երեւի. այս մասը նոսր։

— Պատմութիւն երոմիկանին՝ զոր
ներսոս ծառայ՝ Հերմոս «եր Կոսիկուս-
այ փոխելի ի Ֆռանց գրոց, ի բոլին
Հայոց Չիւն. (= 1296)։ «Մատաղին ամբ
ծնեղեանն Բրիտանոսի եղև զայ մոզուցն
յերկրապատմիւնս սկսուածով որ կը
վերջանայ Ռի ՂԴ. (= 1294)ին՝ Մելիս-
տիոս և Պոնոֆանց Պապերու բնաբու-
թիւններով։ Այս մասն ալ նոսր-չեղա-
գիր տարբեր գրչէ մը. եր. 405-564։

— Երես 565-573 նոսր և չեղապիր,
ռաժկորէն գրուած մը թանկագին քա-
րերու յասկութեանց վրայ։— Այս եւ
պատուական քառանց գործիքն եւ զործն,
զոր ներգործի խորագրին տակ. «Փան-
գահրն ի հեա պահենն շնորհաւոր է,
մայքթիլի հայեաթ կասին, որ շարաթին
2. զոսթ հարեին ի վերայ քարին և ու-
տէ, ժամանակն ճի. տարի լինի, ցաւ
չի տեսնու. . . եւ այլն կը շարունակէ
մինչև երես 571 և հոս թշկական քա-
ներ կը խառնէ «մալուն, որ այրական
գորութիւնն աւելացուցանէ զի փորձած
է» . . . եւ այլն նիւթերու վրայ մինչև
երես 573։

— Յուսումն բժշկութեան ահեհաթն.

Գիտացիք որ յառաջն կու յիշեմք
զթշկարանին գիտքին, և այլ խօսք որ
ասացին առաջինքն և վերջինքն միա-
բան, թէ պատեն է որ զայս թշկա-
թեան արհեստն ամենայն մարդ ուսանի
այն պատճառովն, որ առաւելութիւն և
փառք ունի յայլ ուսման վերայ, այն
ոք որ մարդուն առողջութեան պահողն
է։ . . . Եւ այս ամէնն խորհուրդ կայ
թէ մէկ մէկ պատմեմք նա զիրն շատ
կու լինի, և այս չափ որ յիշեցի հերիք
է կարգացողին և օգուտ, թէ հասկանայ
օգտութեամբ և իմաստութեամբ, և
արարողին Աստուծոյ փառք յախտեանս
ամէնս. (Եր. 583-614)։ Այս մասը նոսր
գրուած զարձեալ տարբեր գրչէ։

— Մելիս իմաստութեան, ար-
ցուցանէ զնկիւրքիւն իրաց և իրակու-
քեանց իւրաքանչիւր աւուրց, ամսոց
եկտեանսնից ի բոլոր ծարիսն. (Երես
623-610) Գրուած նոսր գրոգ։

— Կամեմս ասեղաբաշտական, պան-
պանական, զստ ուղղութիւն մարմնոյ,
շարադրեցեալ իմաստասիրայ լիւրնօղաց.
Երես 641-616։

— Երես 647-652. վիշապ նայելու
աղիւտակ մը՝ համառօտ քացատրութիւն
ներսով։

— Երես 653-655 յեանային պաշտ-
կութիւններ և երես 665-666 վեցհազա-
րեկեան հայիւներ ու հայեակներու
պատմականք. Գրուած նոսր գրոգ։

— Երես 689-692 թշկական գրուած
մը. նոսր։

— Քառանց ուղղոյն քալոյ ժողովր-
դեանն. Էր. 693-712, նոսր։

— Ուսանաւոր տաղս այն ուղղակի
ոչ լինի տակ, այլ այսպէս զի առաջին
բառ տողին, որ է անուն, և կամ յայլ
մասանց շարակցեալ պարտ է ընդ վեր-
ջին բառի նոյն տողին, որ է բայ՝ զըլ-
խաղրով, և ասել։ Սապէս և զկոշա-
կանն՝ ընդ նոյն բային սկսել՝ և ընդ
ենթադր(ե)լոյն իւրոյ աւարտել ըստ
այսմ և զայլսն առնել։

Հ Ա Ի Ա Պ Ա Մ Ա Յ

Քուրք՝ 388 *Երես* (Մեծութիւն՝ 16 x 11,5 ս.ս. : Մեծ. զրուքեան՝ 11 x 7,4 ս.ս. : *Լայնքը* ոչ ամէն տեղ նոյն : Տոյ՛ 20, 19 : **Քերք** Ժ. + Զ. (= 28) : Նիւք՝ հասակեկ, կոկուած, տողաշարուած բամպակ թուղթ : **Գիւր**՝ նստք տարբեր գրիշներէ, միայն երես 173-179 բոլորգիր : **Ջաղաղիր** են հաւաքածոյիս իւրաքանչիւր մասին սկզբնատառերը : Կիսախորան մը իր փոք լուսանցաղաղով, *Եւրի* (երես 3) և ուրուզածուած գիճակի մը մէջ (եր. 53) : Իսկ միւս մասերուն մէջ տեղերը բաց թողուած են : Խորագիրք և գլխագիրք կարմրադեղով : **Պանպանակ**՝ մէյ մէկ թուղթ, սկիզբը և վերջը : յաւաքին երկուքին գրութեամբ մասկապով պահպանուցեն : **Կտակ** Էն երես 1, 34-52, 152-172, 304-316, 346 (44ԼԸ)-388, 443, 445-444, 480-481, 546-547 : **Պաղմ**՝ փայլ-փայլ, զարդարուն փաշապարով : **Թէն**, լատ. պահուած է անտպիրտ, բայց չէ կտրած արտառելի ցեցերէ :

Հաւաքածոյիս գրութեան և կադմութեան մասին կարեւոր տեղեկութիւններ չկան :

Հաւաքածոյս կը բաժանուակէ .

— **Ներածութիւն** **Պոփիւրի**, երես 3-37 :

Պոփիւրի ծառը գրուած է սկիզբը (եր. 2) : Այս է **Պոփիւրի** իմաստաբութեան ծանոս վերնագրով և ստորագրով :

— **Ասորգութիւն** **Արիստակի**, եր. 53-117 :

— **Պիղրի** և **Նախագրութիւն** գրքի որ տա ըս Յունացն **Պերսականի**տա. և ճայեթն յաղագս մեկնութեան արաբալ ի մեծ իմաստեան Արիստակի, ցարգման-

եալ և մեկնեալ ի Գալթէ Կր. 117-151 :

— **Համառօտ** **հաւաքումն** և լոյծ օղակաւ ի զխաբիկայն, որ է **ժամաբանութիւն**, **կարգեալ** և **բարձրանալ** մեռաւք **Բարդաղիմեոսի** և **Եղիսկոպոսի** : *Երգաւ* մաս : **Յամաբանութիւն** (եր. 173-258) և **Հաւաքանութիւն** : (եր. 258-294) :

— **Արիստակի** յաղագս **Նախկնտ** : **Երես**, առ **Աղիճանդը** բազմաւոր. եր. 295-307 :

— **Պաղագս** **ժամաբանական** տեղեկաց. եր. 317-388 : **Արգ** բաժանեալ ամենայն թիւ տեղեկաց՝ են ճիշդ, քանզի տարաք եզրն գիշի տեղեկացն թիւթիտիտա և Բախմա և թիւթիտ մեծ փոխափոխքն : **Արգ** վասն տեղեկացն աշխարհ աստեղեկ եզրէ :

— **Ի** գրոց պատմաւոր **Արիստակի**, կամ սոցիոս տեղեկ քառի **Պոկղի**. եր. 389-442 :

— **Դուղաքանայ** բանս **Թարգմանեցաւ** ի **Լատինացոց** բարբառ ի **Հայոց** լեզու ի ձեռն ուրուին լեհացի **Ստեփան**. նոս կրօնաւորի, ի փառս **Յրիստոսի Աստուծոյ յուսոյն մերոյ**, ամէնա : (**Տե՛ս** **Թիւ** 64, 80, 101) :

— **Երես** 445 **ծառ** մը կամ տախտակ մը կայ, որուն տակը գրուած է : — **Սեւ** **Գալիք** թափ ենք աստեղին իւրում ըստ աշտ ընթանալ վարդի, պիտեղանին նախապաշար յայտարին : որ է **Այսիցին** յիշատակ ըստ ամենիմաց մասաց իւրացն :

— **Պաղագս** **Փերսականի** բան, **հատոր** Ա. (եր. 449-526) և **Պաղագս** **կիսառութեան**, որ է **հատոր** **Երկրորդ** : (եր. 531-583) :

Ար գիրքին մասը՝ **Փերսականութիւն** եր՝ **Հաւաքըքրտեան** է :

բէն կը կազմուի «Տէր Իիմասի ե (= է)»
ձայրանունը :

— «Ի խորաց կարգալով որպէս հասաշեմ,
Չանորէնութիւնս իմ եւ իննէն գիտեմ».
(Եր. 52-53), որուն 5րդ և 8րդ տառերուն
զխաղիքները միայն գրուած են: Մայ-
րանունը՝ «Ի Պետրոս»:

— Տաղ նոցիւր եւ արօրակամ,
Եւ եմ կաշուեալ աշխար մոյրեալ ի
սուրբ քո հասէն,
Հոգիս քաղ ի վարդ հայեաց, բարեխոս
քեզ կրկնը առնու:

(Եր. 53-57), «Պետրոս»-ը կը շի-
շառակուի վերջին տառ մէջ:

— Տաղ եւ գովեստ առ սուրբ Պե-
տրոսանիմ աստուծոյ
«Քեզիք ձառն եւեմ եւ
Պատգ քո յազգարեմ ձառ»:

(Եր. 58-61):

— Տաղ Ննկեմ
«Նուրի անեմութեան յազգարեմ
սուրբ կուս,
Պապիկցար ձառ, դատար պատգա Պե-
տրոս»:

(Եր. 61-62), ձայրանունը՝ «Տէր
Առաքեալ»:

— Տաղ Ննկեմ
«Կայր կոյսն ի յայրին, կայր և երկ-
հանայր,
Կամք ձառնք, գիտեստ արդի մարգարէս
(Եր. 63-64), յայտ արդիքն ալ իմ կը
սկսին»:

— Տաղ զոսմեաց
«Ով գործեալք ի խորն» (չգրու ձայր)
(Եր. 61-65):

— Տաղ Յարութեմ,
«Դասքն հրէական,
Էին պահապան» (Եր. 65-67):

— Տաղ Յարութեմ,
«Նոր ծաղիկ պայծառ ցուցաւ
Այսոր ի գերեզմանէն» (Եր. 68-70)

ձայրանունը՝ «Նեման» և կարգալիքնու:
«Կաթնալիքիս ձայրանունը կարգալիք ասո-
ղը տառնէին հանգամանք ունի»:

— «Երանեալ կոյս սուրբ Տալիթայ
Մարիամ,
Բուէի փաք վէ ուրուքարի սուլթան,
Փրկչին մերոյ տուն և տեղի բնակութեան
Պէնիմ արգրմ տառայ տունասու Մէրիէմ»:

(Եր. 70-72), ձայրանունը՝ «Նեմիթայի եւ
և վերջին տողին մէջ՝ «Պիւմուրի գառն»:

— «Ներկիկ բրէշեան, հատով զանազան,
Վարդ վաղէշագունեզ զանով անմահան»
(Եր. 73-74), ձայրանունը՝ «Ներսէսի
էս» վերջին տողերը:
Մեղապարտ ծառայիկ հոգւոյս անարժան
Տէրն իմ սղորմեացի յառ(ւ)րն զայստեան
Ներսէ Շնորհալի կերպար սիրական
Անմեղադրելի արա զիս արժանու:

Ներսէս Է թաւի որ աշխարհումը
լիւթիլիս չէ Ի Ներսէ Շնորհալիի հետ:

— «Ներսէսն յիշատակը Կարգեման
Բանարք կը յառնի միւր առ իրարմէն»
(Եր. 74-76), աշխարհին վրայ գրուած:

— Ներսէս կարողիկաք Սղոր-
մաւոյն աստուծալ՝ զովեւս Աստածածմի
Նեմեալ:

«Ննկէն աստուր,
Դառն յազգարուս»:

(Եր. 71-72), աշխարհին վրայ գրուած:

— «Ննկէ եւ անկէպի եպիսկոպոս,
Ընարեալ ի բազում անկանց»:

(Եր. 73-74), ձայրանունը՝ «Նիւ
Ջաւարխան»:

— Տաղ վան աստուծոյն մարգ-
կան ի Սուրբուս,

«Մատառ մրտմ որ կը սեղ չոր Գրքալի
Էրեայ ի յազգարէն եւ աստեմեմիք»
(Եր. 81-82)

— Նալի աստուծալ վան աստուծո-
յն մարգկան

«Մը սիրուն պիւղիկի պատուապան,
Կարգարեմ ի իշխան աներման»:

(Եր. 82-84), ձայրանունը՝ «Ի Սու-
րբուս»:

— Նալի վան միմբաւութեան
մարգկան

«Իննի նրման լալտա աշօր ընդ երես
Մի՛ լար հոգիկ մի՛ լար ալղղէս խրդանի»

(Եր. 84-86), ձայրանունը՝ «Ի Սու-
րբուս», վերջին երեք տառերը չեն
գրուած, միայն զխաղիքները գրուած
են:

— Ի վերայ բուստութեանց մարգ-
կան աստուծալ Կանայեցոյ բոս անուան
անց,

«Ի վերայ աշխարհիս երեք իրք են

ժամաք (Եր. 87-89)։ ծալքանունը՝ «Ի
Յովանիս Է»։

— Տաղ ուրախութեան մարդկան Կա-
Ֆայեցոյ ումնմեկ ասացաւ։

«Բմում բնութեան հաւանելով սի-
րեցի» (Եր. 89-92)։ ծալքանունը՝ նոյն։

— Նախ ԿաՖայեցոյ ուրախութեան մարդկան։

«Իմ գեղեցիկ հրեշտակատիպ լու-
սաստեխի եկ աս իս»։ (Եր. 92-95)։ ծալ-
քանունը՝ նոյն։

— Նոյն ԿաՖայեցոյ բոս ամուսնա-
զիմ քանց։ (Եր. 96-98)։ նոյնպէս։

— «Անգէկ պատկեր բոլոր և գեղե-
ցիկ ես»։ (Եր. 98-101)։ աշուրքների վրայ, բայց 2, 2, 2, 3՝ տողերը շին
զրուած։

— Տաղ սիրելոյ և բարեկամի։

«Աշուր գքեզ տեսայ և ուրախացայ,
Բարով զարդարեցայ զՏեանդ զոսացայ»
(Եր. 101-103)։ աշուրքների վրայ։

— Տաղ աստուծոյ և զոսացայ զարդարեցայ
կռօի Աղբամարցոյ։

«Անդգանափայլ գեղով լի լուսին ի
տաանու հնդէ,
Աշեր ծով ծով ունիս, ասակալի վարսոք
սերօրէն»։

(Եր. 103-108)։ «Գրիգորիս Ախթա-
մարցին» վերջին տան մէջ յիշուած։

— Տաղ Տէր Բաւական ողջոյ ի Յա-
կոբայ։

«Եկայք պատմենք» քեզ սքանչելի,
Չվարք օրոյն Ստեփաննոսի»։

(Եր. 107-118)։ «Յակոբ անուն բա-
նաստեղծ» կը յիշուի վերջընթեր տան
մէջ, իսկ վերջին տան մէջ ալ «Անդիալ»։

— Տաղ ...
«Աշըն մընչեւ ի քէն Բրիստոս մեղայ

քեզ,
Բիւրապատիկ մեղօք աղտեղացայ ես»։

(Եր. 118-121)։ աշուրքների վրայ,
վերջին տան մէջ կը յիշուի տաղեր-
զուն «Առաքել»։

— Տաղ ի վերայ սիրոյ և ուրախու-
թեան,

«Անաչու աղիւր զալւմ քնաֆիր»։

Սեւ աշեր՝ Եար սեւ աշերն,
(Եր. 121-123)

— Տաղ ի վերայ սիրոյ և ուրախու-
թեան,

«Յիզանէ պաշխարմ պուլպուլէր Էնայի,
Վարչն է նստեր ի բարձր օրդէս ին-
գուհի» (Եր. 123-126)։

— Տաղ հաւատանաց պատկին և ու-
րախութեան մարտն,

«Աստուած օգնէ թագաւորին,
Բաշխէ թագում կենդանութիւն»։

(Եր. 126-129)։ աշուրքների վրայ,
Տաղերզուն՝ «Բարսիբոս» յիշուած վեր-
ջին տան մէջ։

— Տաղ ի վերայ սիրոյ և ուրախութեան,
ասացաւ Յակոբ,

«Յաստուծոյ շինեալ քաղաք պատուա-
կան»

Յանկալի զուարթնոց և որդոց մարդկան»
(Եր. 129-135)։ ծալքանունը՝ «Յակոբ
կանանայի ասացաւ Է»։

— «Եղբայրք ձեզ խրատ մի տամ՝
Մի՛ կենաք դուք շատ խոր ի քուն,
Զարթիք և յարթուն կացէք»։

Խրատ ի մօտէն յօշի ի մահուն»։
(Եր. 135-138)։ «Կնչառացի» յիշ-
ուած է վերջին տան մէջ։

— Տաղ ...

«Յոյս և ապաւն և կեանք Տէր Յիսուս
բարութեան

Հաշեա մոլորեալ ծառայ և տուր ինձ
նորի զգաստութեան»։

(Եր. 138-142)։ տաղերզուն՝ «Յով-
սափ» յիշուած վերջին տան մէջ։

— Տաղ վասն կրնաց եղկելի մար-
դոյս ի յանուանագիմ քանց,

«Ամենայն փառք մարդոյ զատարկ և
ունայն»։

(Եր. 142-149)։ աշուրքների վրայ,
«Անիմաս Առաքել» յիշուած վերջընթեր
տան մէջ։

— «Բանի զատիս ի հետ մեղաց,
Է՛ անդգամ մարդ կատարած»։

(Եր. 149-153)։ Տաղերզուն՝ «Եկե
Յովնանեւ Քալկաւացի» յիշուած ին-
տերորդ տան մէջ։

— Դաւիթ Բարսիբեկ Կատարցոյ
տեղ զիւն

«Նէ Յիբեալ(ա) իտէրսին, նիւէ պիւր
պու հաշ»։ (Եր. 153-155)։

... Ի ուն զկեղ սպանեմ հայ Ի Ռու-
սութենէ, արդունայլ.

«Անշաղափ ի խորաց Կառալեմ կու յամ»,
Ան իստու պղծքէն յարկեմից զոչնէս:

(Եր. 155-157). Ժայրանունը՝ «Անու-
թիւն»։ Իսկ «Յաբուրիւն» վերջին տան
մէջ յիշուած:

... Ի գոյն Այ անկին զանախէս և
Նոյն Յաբուրիւնէ, րուբի և Զարսի

Անթիպալն տէրի,

Հէր աչմ րուգ տէրի.

Ժայր պատն վարսմ ուրի.

Պէր զուրմ տան

Նաղար զը պանայ:

(Եր. 157-159)

— Նորն Յաբուրենէ, առ սո(ւ)ր
Աստածածինն ասացայ ասանց արանց
խաբամայիլ իրեաց: Ի գոյնն որ ասի
«Դու ևս անգամ յուսինի»:

«Ի ինչ յուսակն(ե)լայ այս ծառայ կուսից,
Յաղար յորդորէ յուսց ընծայեալ»:

(Եր. 159-160). Ժայրանունը՝ «Ի Յա-
բուրիւն ստեղատե և»: Նոյնպէս «Յա-
բուրիւն» վերջին տան մէջ յիշուած:

— «Դուքնայ առ ընթերցոյս Ի Յա-
բուրիւն Ի գոյնն որ ասի. «Ել Ալլահան
զորդմազ քանկը»:

«Այիմէրէ արգունայիմ նաղ ոչնուն»
(Եր. 161-163). Ժայրանունը՝ «Աբուրիւն»:

— Տաղ Յաբուրեն.

«Եկեալ Մարիամ Մակղաղենացին
Յայն առաւօտին

Միաշարաթին» (Եր. 163-164)

— Տաղ առ սո(ւ)ր Աստածածինն.

«Եկեալ Նայն անտահին,

Երկնաւոր փեսային,

Առ(ա)ղաստ աննաոին,

Մարիամ լուսածին»:

(Եր. 164-166). Ժայրանունը՝ «Երզ
Ի Մովսիսէ»:

— Տաղ հոգեց Առաքի վարդապետ
ասացալ.

«Աչք իմ ծովացեալ

Պէտք յինչն նստալ»:

(Եր. 167-171). աբուրենի վրայ:
Քառեակ մը կցուած է վերջը, որու
ժայրանունը՝ «Առաքի»:

— Տաղ վասն խաչկութեան Քրիս-

տոյի Աստուծայ մեղ ասացալ վարդա-
պետ.

«Այսօր քանն Աստուած կացեալ յատենի,
Վասն (յ)անցանաց նախանօրն զասա-
պարտին»:

(Եր. 174-179). Ժայրանունը՝ «Առա-
քի վարդապետի մեծի Աբարսին»:

— Տաղ ամենաբարեւի կուսին Մա-
րիամ, ասացալ վասն անտանց աս ինչ
«Ի ձորն անտան անտան Ի յերկիր».

Ի զին անտան անտան յերկիր»:

(Եր. 179-181). Ժայրանունը՝ «Ի Մա-
րիամ»:

Պարզապէս ասացանք վասն
դառնութեան յեղին ժամանակս, զոր
պատճառով քի մեղ արդիւն անպակտի-
յոցեալ ուսմունք Ի Կոմիտաս Երեմիէ
Քեօմա բնեմ:

«Աղկոզագին դիմօք զազդն իմ աւաղիմ
ևս փխթեալ քի արտէս լալով արտաւանջ»:

(Եր. 182-187). Վերջին տանը՝

«Ի մէջ քաղաքի Նաղառ Յաբուրիւն
Ա յեւան ևս հիկ թիւ նմ կցորդին (-
1708).

Վասն արդեպի արդիւն քանի յորդեալ
կուսին:

Որով լալով որդալով արտաւանջ»:

— Տաղ Նաղառ վարդապետի ասա-
ցեալ Ի վերայ մեղաց.

«Երազ է և սուտ եղբայրք աշխարհիս
քաներն Ի լման

Ուրեմն թաղաւորք 'ւ իշխանք, պարտ-
նայք, սուլթան ու խան»:

(Եր. 187-190). «Նաղառ» անունը
վերջընթեր տան մէջ:

— Տաղ սրբոյ Պրիգորի Լուսաւորին.

«Ի յիս արեւու արեւ, Ի յիս արեւ-
ու արեւ ծագեցաւ մեղ արեւմտից»:

(Եր. 190-192):

— Տաղ սրբոյ Խաչի.

«Մարաւեցաւ Տէրն Ի խաչին որպէս
զմարդ,

Այն որ արար զովկիանոս ծով գեղեցիկ»:

(Եր. 192-193):

— «Աստուած անեղ անպարագիւր և ան-
զըննայ,
Բանն Ի ձորէ յառաջ քիսեաց լոյս և

որդալ»:

(Եր. 193-196). Աբուրենի վրայ:

— «Ինչպե՞ս այս յաբակայ ի հուսաւոյ
ի սեպտեմբրոս Սահման»

Սահմանը սկսելն յառաջիկայն:

Սաղ եւ յառաջիկայն վաղեմայն
Սա յառաջիկայն սահմանը յերկն:

Սղ զի՛նչ ահաւն ինչո՞ւն կըլն:

Քնդ սահմանը զի՛նչ զրոյն:

Բաւն յարգելի ինչո՞ւն ինչն:

Սղ ինչ սահմանը սա յառաջիկայն

Սկսելն սահմանը սահմանայն:

Սկսելն սահմանը սահմանայն:

Սկսելն սահմանը սահմանայն:

(Եր. 188-208):

— «Ինչպե՞ս ի յայն ինչ սա յերկն յայն
Սահման» (Եր. 208-217):

Սահմանայն ինչո՞ւն յայն յայն
Սահման» (Եր. 208-217):

— Ի զի՛նչ պատահողի առաջ

Սահմանայն Սղ ինչ ի յայն:

Սահման Սղ ինչ ի յայն:

(Եր. 217-220):

— «Ինչպե՞ս սահմանը ինչո՞ւն սահմանը
Սղ ինչ ի յայն:

(Եր. 220-227): Սահմանը ինչո՞ւն:

— «Ինչպե՞ս սահմանը ինչո՞ւն յայն
Սահման» (Եր. 227):

— «Ինչպե՞ս յայն յայն Սահմանայն
Սահման» (Եր. 227):

— «Ինչպե՞ս յայն յայն Սահմանայն
Սահման» (Եր. 227):

Ինչո՞ւն ի յայն յայն Սահմանայն ինչո՞ւն:

(Եր. 227-229): «Սահման» զորահա
նը զի՛նչ: Սահմանայն» «Ինչ Սահման

ի՛նչ (Եր. 229):

— «Ինչպե՞ս յայն յայն Սահմանայն

Սահման» (Եր. 229-231):

Սահման» (Եր. 229-231):

Սահման» (Եր. 229-231):

(Եր. 229-231): Սահմանայն Սահման

Սահման»:

— Տաղ վասն պիլիպիլիին վարդիին.

Սահմանը ինչո՞ւն յայն:

Սահմանը ինչո՞ւն յայն:

(Եր. 231-233):

— Տաղ յաղորդի եւ զի՛նչ.

Սահմանը ինչո՞ւն յայն:

Սահմանը ինչո՞ւն յայն:

(Եր. 233-238):

— «Սահման յայն յայն յիշերիս

Եւ ի յայն յիշերիս եւ յիշերիս:

Սահման յիշերիս(ը) յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

(Եր. 239-240):

— Տաղ յիշերիս.

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

(Եր. 240-244):

— «Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս,

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

(Եր. 244-251):

— «Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

(Եր. 251-256):

— «Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

(Եր. 256-257):

— «Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

(Եր. 257-260):

— «Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

(Եր. 260-262):

— «Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

(Եր. 262-263):

— «Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

(Եր. 263-266):

— «Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

Սահման յիշերիս յիշերիս յիշերիս:

(Եր. 266-268):

— Տաղ սիրոյ.

«Կարմիրք ե խաղտակ երես,
Միբուս տէր արբեր զիս ի քեզ.
Կոցիկդ ի պաղշի նըման
Գոյնզգոյն վարդեր կայ ի ներսս:
(Եր. 269-270):

— Տաղ սիրոյ.

«Ձիւմ եարն ի գնալ տեսայ.
Ձուր քրտինք ու բազնէ լուսայ.
Արի թէ պաղիկ մ'առնեմ,
Նա բոլոր տէր խիստ զայապայտ:
(Եր. 270-271):

— Տաղ սիրոյ.

«Իմ ազլոր բարակ ու երկան,
Գեղեցիկ ու խիստ սիրուն ես.
Հոտ անուշ վարդի նման
Ընդհալտակ ու կարմիր երեսս:
(Եր. 271-279):

— Տաղ սիրոյ.

«Այ իմ խորտոյիկ եարակ աճապ
Դուն ո՛րք կ(») երթնա կու դաս.
Գիտեմ իմ խաթրին համար
Դու ի մեր թագն կու կենասս:
Վերջին տունը կիսասս: (Եր. 279-280):

— Տաղ սիրոյ. (Թուրկուրանցիին)

«Տեսայ պատկերք մի գեղեցիկ,
Ձեռ գարեղակն լույս կու տաս տեսա՛յ)
Աչեր զեզ զծովեր,
Ունեղք քան զամպ ու տարեայտ:
(Եր. 281-282):

— Տաղ սիրոյ. (Թուրկուրանցիին)

«Լոյս երեսացդ է քո փափակ
Քաղաք Խուրման Ձին ու մաշին,
Ինչ տեսնու զվարան Հնդուստան
Ընդ որ երթնա հետզ կու դան:
Հարիւր տարու հարեղանին
Որ ներմակն է դարձեր զեղին,
Կտրէ զբուստիկ պատարապին
Ջրեզ գովէ առջեւ խաշին:
(Եր. 283-284):

— Տաղ սիրոյ. (Թուրկուրանցիին)

«Անա եղև պայծառ դարուն,
Ծաղկեաց աչքին ու պաղշանին,
Դաշտք ու լիւրեւք զարդարեցան,
Արտա հանեն զխելանին):
(Եր. 284-285):

— Տաղ սիրոյ. (Թուրկուրանցիին)

«Ես քեզ տեսայ սիրով նստած

Արեւ հանե արեգածան:

Ձիւն պարզաւ որ դուք ի ներս:

Վարդ ու լուշան պայծառ ծաղկուեցաւ
(Եր. 285-286):

— Տաղ սիրոյ.

«Հազար ուսուֆէ քեզ ծառայէ
Անդակն ու խուպ սուրաթ,
Ամէն յաշխարհս քեզ վէտա՛ դարա՛
Չունին իսկի զալաստս:
(Եր. 287-288)

— Տաղ սիրոյ.

«Է՛յ յայդ վերի լեռնէ տի վայր ջուր
մի գեղեցիկ մէջն անցանէր ես՛րոս:
(Եր. 288-289):

— Տաղ սիրոյ. (Հազարի)

«Ծով ուշտ ամ քանի հայրս խաղորով,
Դաս անցնելս զաշխարհ անհա խընճերով,
Երբ դու դաս նստին անմեա նազերով,
Տանես չունէջ ու խելքս ու զնոցիս
ճորտովս:
(Եր. 289-296): Պապար վերջին տան մէջ:

— Տաղ սիրոյ.

«Այրէն մինչեւ ի Գէն քենէ դանդ(ա)-
տիմ ես,
Քարեւ էր լեւ ի տար սուտ խոտով հոս:
(Եր. 296-297): Այրուրենի վրայ.

— Տաղ զիղիցիկ.

«Այրէն մինչեւ ի Դէն քենէ դանդ(ա)-
տիմ ես
Բաներս ես ո՛ւմ ասեմ յերբ դու լսել ոչ
եսս:
(Եր. 299-303): Այրուրենի վրայ:

— Տաղ սիրոյ. (Եղիայի)

«Թեկը յաշխարհ յիշէն կամար,
Չարա տուր դաշխարի խումար,
Զեկ ևիլիս քեզի համար՝
Եւոզի կայտաւանդի զամար:
(Եր. 303-304):

— Տաղ սիրոյ.

«Դու ծառ ես նառ բնճենի,
Քեզ հազար տեսն կու պիտի.
Մի խլիւր քան ու քարիք ունի.
Մէջ նազիկ մէկ ծաղկայ թափիս:
(Եր. 304-305):

— «Պարտա երազ է տեսեր, զնացեր
պատմեր Պողոսի,
Գիշերս ասէ երազի նոր տունէկ տյգի մի
տեսիս: (Եր. 305-306):

... 307-311)

— strong brownish red wood.
 It is abundant in the soil.
 There is a large quantity of it.
 It is a very good material.
 (Up. 311-314). chert. Reddish-brown.
 It is a very good material.

[illegible]

Անհատական բնույթի հարմարեցումը:

... (illegible) ...
... (illegible) ...
... (illegible) ...
... (illegible) ...
... (illegible) ...
(pp. 316-318)

Գործի նախագահ (այդ նախնականորեն

- 7nd1 hurewaj [my] [unintelligible] [unintelligible]
 [unintelligible] [unintelligible] [unintelligible] [unintelligible]
 [unintelligible] [unintelligible] [unintelligible] [unintelligible]
 [unintelligible] [unintelligible] [unintelligible] [unintelligible] (p. 318-326)

— Գլխին զայրոյ ին անկողնոյն Եւ
 Եւ անկողնոյ զաւելաբնն հայ:

[illegible]

— Տաղ սո(ւ)րԲ Աստուածներն են
հանճեռ Պրեզիդ

[illegible]

— They found the Alamo to be very good.

[illegible]

የኬኔዳ አዋጅ ተቀባይነት ለማግኘት ለሚችሉት ሁሉም አባላት ስምዎችን በቅጂ አቅርቦ ለማግኘት ሲችሉ ለሚችሉት ሁሉም አባላት ስምዎችን በቅጂ አቅርቦ ለማግኘት ሲችሉ

$\frac{d}{dt} \left(\frac{\partial L}{\partial \dot{x}} \right) = \frac{\partial L}{\partial x}$

Идеологиялық және методологиялық негіздері

Sp. 34359 - Op. 17 -
Upper part of the Guelph,
Lower Guelph.

Տար. Խաչիկուր թիւ 1.

— Տաղ խաչելութեան.

— Տաղ խաչելութեամբ. ժառանգ-
ութեան քանակն արժող տնային քաղաք (Եր. 331-355):

— Տարվա վերացման խնդիրն.

(Եր. 354-358).

— Every thoughtful people
also must perfectly understand
the right & wrongness
(pp. 359-360)

... հայ և արհեստագործական ...
[... անունը] ...

at H_1 has p real eigenvalues, including H_1 and 0 with multiplicity $p-1$.

360-362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.

page 2: 2. unklar, die gesamte

1. The first step is to identify the problem or question that needs to be answered. This involves understanding the context and the specific requirements of the task.

Итг. 302-373; дэлгэц амт. бхрм.

1970-2010-2011-2012-2013-2014-2015-2016-2017-2018-2019-2020-2021-2022-2023-2024-2025-2026-2027-2028-2029-2030-2031-2032-2033-2034-2035-2036-2037-2038-2039-2040-2041-2042-2043-2044-2045-2046-2047-2048-2049-2050-2051-2052-2053-2054-2055-2056-2057-2058-2059-2060-2061-2062-2063-2064-2065-2066-2067-2068-2069-2070-2071-2072-2073-2074-2075-2076-2077-2078-2079-2080-2081-2082-2083-2084-2085-2086-2087-2088-2089-2090-2091-2092-2093-2094-2095-2096-2097-2098-2099-2100-2101-2102-2103-2104-2105-2106-2107-2108-2109-2110-2111-2112-2113-2114-2115-2116-2117-2118-2119-2120-2121-2122-2123-2124-2125-2126-2127-2128-2129-2130-2131-2132-2133-2134-2135-2136-2137-2138-2139-2140-2141-2142-2143-2144-2145-2146-2147-2148-2149-2150-2151-2152-2153-2154-2155-2156-2157-2158-2159-2160-2161-2162-2163-2164-2165-2166-2167-2168-2169-2170-2171-2172-2173-2174-2175-2176-2177-2178-2179-2180-2181-2182-2183-2184-2185-2186-2187-2188-2189-2190-2191-2192-2193-2194-2195-2196-2197-2198-2199-2200-2201-2202-2203-2204-2205-2206-2207-2208-2209-2210-2211-2212-2213-2214-2215-2216-2217-2218-2219-2220-2221-2222-2223-2224-2225-2226-2227-2228-2229-2230-2231-2232-2233-2234-2235-2236-2237-2238-2239-2240-2241-2242-2243-2244-2245-2246-2247-2248-2249-2250-2251-2252-2253-2254-2255-2256-2257-2258-2259-2260-2261-2262-2263-2264-2265-2266-2267-2268-2269-2270-2271-2272-2273-2274-2275-2276-2277-2278-2279-2280-2281-2282-2283-2284-2285-2286-2287-2288-2289-2290-2291-2292-2293-2294-2295-2296-2297-2298-2299-2300-2301-2302-2303-2304-2305-2306-2307-2308-2309-2310-2311-2312-2313-2314-2315-2316-2317-2318-2319-2320-2321-2322-2323-2324-2325-2326-2327-2328-2329-2330-2331-2332-2333-2334-2335-2336-2337-2338-2339-2340-2341-2342-2343-2344-2345-2346-2347-2348-2349-2350-2351-2352-2353-2354-2355-2356-2357-2358-2359-2360-2361-2362-2363-2364-2365-2366-2367-2368-2369-2370-2371-2372-2373-2374-2375-2376-2377-2378-2379-2380-2381-2382-2383-2384-2385-2386-2387-2388-2389-2390-2391-2392-2393-2394-2395-2396-2397-2398-2399-2400-2401-2402-2403-2404-2405-2406-2407-2408-2409-2410-2411-2412-2413-2414-2415-2416-2417-2418-2419-2420-2421-2422-2423-2424-2425-2426-2427-2428-2429-2430-2431-2432-2433-2434-2435-2436-2437-2438-2439-2440-2441-2442-2443-2444-2445-2446-2447-2448-2449-2450-2451-2452-2453-2454-2455-2456-2457-2458-2459-2460-2461-2462-2463-2464-2465-2466-2467-2468-2469-2470-2471-2472-2473-2474-2475-2476-2477-2478-2479-2480-2481-2482-2483-2484-2485-2486-2487-2488-2489-2490-2491-2492-2493-2494-2495-2496-2497-2498-2499-2500-2501-2502-2503-2504-2505-2506-2507-2508-2509-2510-2511-2512-2513-2514-2515-2516-2517-2518-2519-2520-2521-2522-2523-2524-2525-2526-2527-2528-2529-2530-2531-2532-2533-2534-2535-2536-2537-2538-2539-2540-2541-2542-2543-2544-2545-2546-2547-2548-2549-2550-2551-2552-2553-2554-2555-2556-2557-2558-2559-2560-2561-2562-2563-2564-2565-2566-2567-2568-2569-2570-2571-2572-2573-2574-2575-2576-2577-2578-2579-2580-2581-2582-2583-2584-2585-2586-2587-2588-2589-2590-2591-2592-2593-2594-2595-2596-2597-2598-2599-2600-2601-2602-2603-2604-2605-2606-2607-2608-2609-2610-2611-2612-2613-2614-2615-2616-2617-2618-2619-2620-2621-2622-2623-2624-2625-2626-2627-2628-2629-2630-2631-2632-2633-2634-2635-2636-2637-2638-2639-2640-2641-2642-2643-2644-2645-2646-2647-2648-2649-2650-2651-2652-2653-2654-2655-2656-2657-2658-2659-2660-2661-2662-2663-2664-2665-2666-2667-2668-2669-2670-2671-2672-2673-2674-2675-2676-2677-2678-2679-2680-2681-2682-2683-2684-2685-2686-2687-2688-2689-2690-2691-2692-2693-2694-2695-2696-2697-2698-2699-2700-2701-2702-2703-2704-2705-2706-2707-2708-2709-2710-2711-2712-2713-2714-2715-2716-2717-2718-2719-2720-2721-2722-2723-2724-2725-2726-2727-2728-2729-2730-2731-2732-2733-2734-2735-2736-2737-2738-2739-2740-2741-2742-2743-2744-2745-2746-2747-2748-2749-2750-2751-2752-2753-2754-2755-2756-2757-2758-2759-2760-2761-2762-2763-2764-2765-2766-2767-2768-2769-2770-2771-2772-2773-2774-2775-2776-2777-2778-2779-2780-2781-2782-2783-2784-2785-2786-2787-2788-2789-2790-2791-2792-2793-2794-2795-2796-2797-2798-2799-2800-2801-2802-2803-2804-2805-2806-2807-2808-2809-2810-2811-2812-2813-2814-2815-2816-2817-2818-2819-2820-2821-2822-2823-2824-2825-2826-2827

...the ...
...the ...
...the ...

1. *Utricularia* (1844)
 2. *Utricularia* (1844)
 3. *Utricularia* (1844)

Einige weitere Beispiele für die Anwendung der Methode der kleinsten Quadrate sind in der Tabelle 1 dargestellt.

60. — Տաղ փոխման մասի Լեզուաշարժ.

666 է.

666 L.

On this September
twelfth day of August 1941
before me,
Notary Public for the State of New York,
the within and foregoing instrument of writing
was acknowledged by the persons whose names
are subscribed to the same, as the persons whose
names are so subscribed, and they acknowledged
to me that they executed the same for the
purposes and consideration therein expressed.

[illegible]

$\Delta f = \frac{d}{dt} \left(\frac{m v^2}{2} \right) = m v \frac{dv}{dt}$

378-385)

51-358)

— Տալ սո(ւ)րք Աղաւածածնիմ ե.
(Քոչակի)

«Աղբրիւր կեն լանի,
Բըխում գանագան»:

(Եր. 385-387). աշուրենի վրայ,
որուն անմիջապէս կցուած է.

«Դու լալ մեծագին,
Որ է պատաշխան,
Եազուիմ և զմբուիմ
Էւ ալլ պատուական,
Դու լուսին աշնան
Էւ արեւ զարնան» (Եր. 387-390):

«Աշըխ Քոչակոին անունը վերջին
տուներէն մէկուն մէջ աշուղէս.

«Էս աըխ Քոչակս որ կ'(')ասեն ի Վան,
Շատ մեղօք իլի և զատարկարան,
Մարմնօս փոշի հող և անպիտան»:
(Եր. 389):

— «Աստուածածին (Աստուածային) հրա-
մանն որ կա' (յ)

Յազամային սեռիս վերա' (յ):

(Եր. 390-399). աշուրենի վրայ:
Վերջին երեք տուներու մէջ «Դիպոր
Պատու»-ն, աշուրենի Գրիգոր Սեօրապի
անունը և թուակնայն.

«Բանակ շաշոյ թուին համարք,
Քառից նշկին Պարխու ու շափք,
Սան ցաշո սուկ երկնիս թրակք,
Քառիս մի պաղք մի և լինակի»:

— «Յոգանէս մեծ մարգարէ
Երկրպագոյ յարգանքէ»:
(Եր. 390-403):

— Ասանաւ փան աղամբեան
յնաւնայ վարդապետ ասպնայ.

«Բան ցամեհայի գործս քարեաց,
Ողորմութիւն է պատուաւիմն»:
(Եր. 404-407):

— Ասանաւ եկեղեցոյ Ասանկ
վարդապետ.

«Բանար յուսայ տուն արքայի,
Մեղի գեմման անման ցառիւն»:
(Եր. 408-412). ծաղրանունը՝ «Տէր
Ասանայ Սինեցո»:

— Դաւանուրիւն սո(ւ)րք Սերոբու-
րեանն եւ մի Աստուածութեանն (պարտ-
նաւան) վարդապետ.

«Յրնեհայն ամենայի Աստուանն մի է,
Անեհար է նրբափի անեհարս ձրեք էս»:
(Եր. 412-415):

— Խաւս ոչնածի եւ բնիք.

«Արրեցութիւն զազրալի
Պիզմ անմաքուր շարիք գործի»:
(Եր. 415-419):

— Տալ երեսման սուրք խաչին.

«Խաչ ի նախնունն երեսեցաւ,
Մաղկեալ ի դրախտն Աստուածատունկ»:
(Եր. 419-421):

— Երկ պարծառանաց առ սուրք ի
նախագիծ անց.

«Գիւտն էս զու և ողորմած մարգասէր,
Դրխտոս մարգասէր, բրանի չօղ փա-
տիշահըն»:
(Եր. 421-423). ծաղրանունը՝ «Դալուսոս»:

— Տալ ի վերայ սիւոյ և սուրախ-
րեան.

«Մոգ աշք ամ քանի նախիս խողորով,
Դաս նառիս զաշերդ անեն խնկերով,
Երբ որ զաս անցնիս ճեմնս նազերով,
Առնուս շունչս ու զնկէքս ու հողիս նորով»
(Եր. 424-431). վերջին տան մէջ՝
«Լազար»:

— «Փնծիկ մ'ըռեհան էս զու գրեց ամե-
նայն նազով սուրցած,
Եկեր ի դիմացս ելար, կամ սիրէ կամ
թող դիս ի բացս»:
(Եր. 431-438). վերջրնէն տան
մէջ՝ «Լազար»:

— Եկեղեցոյ կամ Լուսաւորչի.

«Եկեղեցի կաթողիկէն է աստուած,
Այսոր գոհեմանն մարգարէ իւր նա-
մաւայն» (Եր. 438-439):

— «Բանի լնփայ կ'(')անեն ձք եար,
Պիր կիւն անբութիւն զք' թիւար.
Տալ ձքնայ ի սուրկ ի յար,
Ոչփայ մէքանն ոչմա՝ տիպղէս»:
(Եր. 438-441). վերջին տան մէջ՝
«Արափրոս»:

— Գրիգորի կարողեկոսի Աղբաւ,
րեցոյ ասպնայ.

«Նա ևս արեգով լուսին ի յըրման,
Զկայ թեպ արեւով ի յարգիս մարգարէ,
Պաշխի թի յար Լուսաւորչի քնան,
Է'յ եկգրուի յոյ կիւիկի պատուան»:
(Եր. 441-446). վերջին տան մէջ՝
«Աղբաւապն»:

Վրլեայ կեղեւ. կուտն կորիզ, դաշխան
հիւանկ.

Բիւնկ ասպաւաւտ և արախլին ասի
Բուսկ:

Մեխն գամե և, յանախ ասպոթ, թաւ
պատեաւ,
Տուկէր խառատ, քեօմար անծող, կե-
սիք ասաւ,
Էրդիք կտուր և դպատուանն ասեն
թախշաւ,
Օթազ ասեն քեարկիք պինաւ, ազազ
նանքաւ:

Խանթն կիմ և կուտ տքա թէ տնքումաւ,
է՛ առ ծօ կանչել է՛ ՚նէյ քողոք հարաւ-
գլքապն յաւա Կաղաւթիքն թաթաթիւ-
թաւթի շուտով, ուստուս քէօյի մաստի
մարաւ:

Մեքեն է տկոթ, կոկոզ պլոթ, գնօնք
գողաւ,
Հէրթիք վոսն ասեն, գահվէ գողաւ,
Դնէթին է խոզ և անաղիթն մեյալ կու,
(Գողազ ասպ յն գողաւ):

Նուպիթով հերթով, դրացի է հարկվան,
Ընկուզ պոպք և պատնիման է սորնան,
Իսկ քենեկալ պաճաւագն է, ընտանի
խրգան,
Եւ կնքաւարն է անտիկնոս, պատուհա-
նին պատառ է նան:

Բիթկվո նէխար. հոն գղեն և քալ կեռաւ,
Չօփի կու տան թէ պար խաղան, գեղ
գնալ վալ,
Բոթք է գլքաթի Իգրու վոզ (մեղաքանկեր
յեն գողաւ):

Միքանն շիր, ողկոյն հիա շիր սալոր,
Եանին խաշու, փլաւ փլօֆ ազգ մի չլաւ,
Տուաշ վեղար և եսփունեն շուրջառ,
Ակիշ ասեն երկաթ քիւրէկո:
(Էր. 470-472):

— Կաշոք քաւ կամաք գլեռաք
մինչե քիւնաւ մաւաթա:

Հարսանիս մեծարք տաղօք և փո-
ղովք:

Եկտէկ քաշել շաթրովք յորս:

Երթալ սարօք ի գրօսանս և ի խաղ:

Ուսով հալ գանուծ տանիկս գան
հարկանէ:

Կամալ յակամալ թու(ք)քացօզն
թէ դրղշալ,
բաղամ ասնէ ի շահէն և դիւր պա-
նէ դարձեալ:

Բէլէնթէր անուամբ տանուաէր:
Անխառն և ուրիշ սահմանաւ ի
տանկաց:

Մախթին կապած ոչ յաւելու և ոչ
նուազէ:

Եկեղեցեաց ի գլուխն խաշ:
Նորոզիլ անխորիք:

Ի հիմանց նոր շինել:
Խաշվառօք գանկակ ամենալն
Երկրին:

Խաշվառօք ջրօրհնացն:
Խաշվառօք յանդաւատանս և ալգե-
տանս օրհնել:

Շահն ի տունս Հայոց գնաց ի պա-
տիւ, ի տեսութիւն մեծ ջրօրհնէքին:

Ուխտ և ընծայումն քաղմաց և խա-
շին:

Ի գաւառն Երեւանայ ալքան գուլ-
ման իրաւութիւնս որ ընդ գրով ոչ ար-
կանի և առաւել համարձակիլ ասել քան
զմամանցաց:

Սուպաշու մարդիկ և գեղի ազալի
շունք ի գեղից ոչ ելանեն, հարսունք և
աղջկունք առաջի աշաց ի ջուր և ի
գործ շրջին:

Ուր երկու կամ երեք բարձր խո-
տին, հասանէ նոցա և պատճառէ թէ
կովիք և բմրանէ պարտականն ի տուն
մտանէ գտանուաէրն որոնել, և ի բրու-
շգտանէ կապեալ կախէ գլինն և գան
հարկանէ թէ գետ գալոյն քո եթէ հա-
ճեացի ի դիւզ (գեղ) երեսացն և անդա-
մոցն պեղծէ գնա:

Եւ դիւզացիք ո՛չ մինն ո՛չ օղնել
կարողանան, ալլ ձածկեն ի տան:

Մերկ թրով վազեն ի վերայ դիւ-
զացոց:

Միլիքն ալթէ գտունս փախուցե-
լոցն ի ձեռանէ իւրմէ:

Փոշոտ և ոջլոտ է խալիլէքն ամե-
նայն:

Իսկ ոտամբք ի տանաբում և ի սե-
ղանում:

Մաղգամանք որք չեն պաշտելիք ի վերայ օտարնոց զնեն բարձրագոյն։
Տկարացն չիք ապահով տեղիք։

Մոծակն և մելակն։

Զգեստաց կարօտ։

Խօթացեալք անտերունդ մեռանին։

Անուն կայ հի(ւ)ր(ը)նկալ և հիւանդաց հոգ չտանին։

Հարստան ի դրուց կերակրի և զգինի և զրախի ի շրպանէն առնու։

Դեռ ևս խորթ և օտար հային և երես առ երես ասեն հոռացի։

Վարժ չեն ուսմամբ որպէս զի սխալին չընթեանուցն։

Ենդպատասխանք որ ընթեանուլ կարեն զընթեանուան, ապահանկան ազերստեան ևսայն։

Հատընտիրն որ ընթեանուի անպատշաճ բանք դամազամ։

Գիր գրել չգիտեն արեւատիք։

Բարեխորաց որ մարդասիրութիւն պատռ և շարտօրաց որ խրատ պատռոյ։

Նախանձ և բամբասանք շատ։

Եւ ժողովուրդքն անժամ և անազօթք բնախն գայթակղեալք։

Պատասուք և ստածք միայն բնդ երեկոս և բնդ առաւօտն նոքա յեկեղեցին։

Երուսաղէմ ի վերայ Էջմիածնի ֆարք աշտան։

Քաղաք է, կամեցողաց առ և տուր։

Զարգք քրիստոնէից ամենից ի դուռն Յարութեան։

Ամենայն ազգաց հաւաքումն։

Դեղք և բժիշկք։

Պարտէզքն։

Բնակչաց փաքութիւն։

Բազանիքն։

Կերակուրքն։

Վանառանոցն։

Ուխտատեղիքն։

Ի Մարայ և ի Նամայ վանառանքն։

Ուխտաւորաց հաւաքումն։

Յարութիւն տաճարի միութարութիւն։

Սուրբ Յակոբայ զբան փաղարն։

Տաճարն իլի ժող(ո)վուրդք միշտ։
(Եր. 473-478)։

— Տաղ Յաւորեան ևս այլ պատանի տաղեալ ի նախաղիմ սոսնց.

«Յարութեան Մարիամ Եւաղագոնացին,
Վարդաշ և փանխաջալ մարտարթին,
(Եր. 478-480)։ Յալքանուր՝ «Խալքան»։

— Տաղ Գեղեղիկ ևս պղտու սուր Աստուծոյն.

«Մարիամ մարգ Խալքանուրն անու,
Գափան խոյր Մարիամ զարմ և զգլխով՝ մի քաղաքաց
Երան»։

(Եր. 480-482)։ «Մարտանուր» «Մարիամն իւր հարսն է և մանուկ Վփիլի դուռն զիւրում իւր շինթիք տան մէջ»։

— «Խալքանուրն Գալքանուր»
Յինուրն Խալքանուր քաղաքեմքն
(Եր. 482-484)։

— Տաղ Նա փեռաց փեռաց տաղարդ,
«Մարն տան, ապրք թաղարդն յառ ժառ
Բանուր».

Բնեն տան, յարք թաղարդն թեղք հարկ,
Երան տան, քաղաքն տալք և տաղարդի,
Մարն տան, ապրք թաղարդն յառ ժառ
Բանուր»։

(Եր. 484-487)։ «Մարիամն զերջին տան մէջ»։

— Տաղ վան Խալքանուրն տաղարդն ի նախան.

«Խարէնֆիլ Նէրիկդ մէնէքէն զիւնդիւլ
Խալքանուր տաղարդն իւր արդն արիւնդիւլ,
Մէք թեան ուն ուն առ զբարձր ֆիլ-
Միքոս զէմ եղբ արեանէ մէլուր»։

(Եր. 487-489)։ «Մարտանուր» «Խալքանուրն, Վերջին տանը չէ դրուած»։

— Խալքան Պաղարդն տաղարդն,
«Մէք կեանքն է յարդն Խարեն
Եւ խալքան տաղարդն յաղարդան».

Խալքանուր ար Խալքան տաղարդն,
«Խալքանուր յաղարդան զի դրուանու»
(Եր. 489-491)։ Մարտանուր վրայ։

— Տաղ ի վերայ Խալքանուրն ևս պիտի.

«Այսօր ևս հիւ շրջէի ալիքն,
Պիւղպիւրն ֆիլքան կեանքն յաղարդին
Մի գալեալն Գեղեղիկ ևս զառ ի մէջ
Թփին».

Վարդ. վարդ. վարդ և պիւլպիւլ դու
վարդ» (Եր. 495-496):

— Տաղ սուրբ Բազումաննի.

«Արեւ յուսասու, բաժանէ կենսասու,
Գնորական յաւազ, դու մայր Աստուծոյ»
(Եր. 197):

— Անեմանեանի տանց անասնանե,
Անրաւ անճառ ի վեր քան ըզբան,
Բաժանութիւն Աստուծոյ կիւ,
Աստուած որդի և հոր միամիտն»:
(Եր. 497-502): Վերջորեք տան
մէջ «Մայայայ քնդիւ գինէ անկարատից»
կայ, եթէ սիւայ մը չէ, Երզնգին անու-
նը պէտք է ըլլայ:

— Մեկեղի անօրեւիտն Տեառն
մերոյ. ո՛րնոյ յուսանիւթիցն աշաղմար
անեմք և աշմէ պայտաւ տեսնականաւ
նոր քերպարց տանիւն ցատարանկիւղ
քնտրիւնս վերանորոգային փայլաւ:
(Եր. 502): Ողորդ աշխատի:

— Տաղ առ որդին միամիտն ի փառս
Աստուծոյ չօր.

«Բախկիւր եղանկից նոր անեման
Անեմանից ով նման դու նման»:
(Եր. 502-503):

— Տաղ ի նաւարումն եւ ի բախումն
սուրբ խաճեղայն. լեղանակս՝ «Թլուր լե-
ռաւրն».

«Նաւան Աստուծոյ ի մեծ խաղիւ
Մարմնակ մեր պատարարեալս»:
(Եր. 503-504):

— Եւկարոյ ի նաւարումն եւ ի բա-
խումն սուրբ խաճեղայն. լեղանակս՝ «Շո-
ղին սուր եւ միտ».

«Մէջ ոք կարէ ասից ինք պիտան,
Եթէ ոչ նայմիւ չըրթուի»:
(Եր. 505-506):

— Ի բախումն բարեւ անեմին թ-
ղանակը պիտանայ պիտանայ.

«Մեղք քնտրիւն մեզ ապարարիւր,
Նաւան տեղիցն որ նոր կեանք ասեմք»
(Եր. 507-508):

— Տաղ Յաննիկ Փալկաւանցոյ
տաղկույ վրան նայույ.

Ի մեծ քնտրի յիշմ պիւղ,
Կու գտամ, կու տարաւորիւ եւ,
Եւ լիւր քան պիւղ յեղի,
Անեմայն յերաւ լեղի ետաւ
(Եր. 509-512): Վերջին տուր.

«Յաննիկ Փալկաւանցի, ցոր կ'անու-
ճայ ոք կու խրատու
Յիւնասուն (գիւրխասուն) ապրի
ընթեր,
Ին մեծան քան նաւան ետաւ».

ԹԻՒ 142

Ն Ե Ր Ս Է Ս Ի Ա Մ Բ Բ Ո Ն Ա Ց Ի

(Յուսկոգածութիւն ի կարգս Եկեղեցւոյ եռայն եւայն)

Քուրք՝ 842 Էրեւ. Մեծութիւն՝ 15.7
x 10.9 ս.մ., մեծ. գրութեան՝ 12 x 8.5
ս.մ.: Քար՝ մ. սպիւղ Է. քաղք. կան 25
և 27 ալ. Թեքք՝ ԼԸ. (= 38). Նիւթ՝
նաւասիկ. կոփում. տաղանթաւան
քանդակ ամուր. թուղթ. Գիւ՝ նաւթ:
Բարաքանձիւր պայն պապարիւր ասի և
փաթ յաւանցապարզ մը: Նաւարիւր և
սկզբնաւորութիւնը կարգապահագի: Պա-
տուկ ան. բացի սկիզբը և վերջը դրուած
չարտակաւ թուղթ պատկարանկերէ: Էր.

739-746 և 842 (ԿԷՍԷ). Գրիւ և սաացոյ՝
Գալթասա Էրեւ. Մեծութեան՝ 1000. Պապ
կարի-փայտ ցարգարտեւ կարգապարզ:
Պալիկ կերպով յաւ պատկաւ և ձեւապիւր:

Բաղանդակութիւն

Յետապիւր կը բաժանուի Երեւոյ
Համբարտարոյ պարեմին մի քանիս:

— Կախ ալ յարիւր. որ ապարարեւ
է արդէն ի վեհեմարի 1847ին սա խո-
րագորին տակ. «Մերոյ Ներսիսի Լաւրո-

բացից ժամանակի, ՌՅԷ քվականի Հայոց (= 1177), հրամանաւ համանրեակս կարողիկոսին Հայոց Գրիգորիսի եղբորոցոյ սբոյն Ներսէսի, յաջորդի առաւելական արտոյ սբոյն Գրիգորի. և քիստասպակաւ արեային Հայոց Լևոնի, սակա միութեան եկեղեցոյ Հայոց և Լոռոնոց, խոսք առեական սբոյն Ներսիսի այնմ Բագափ արտակալի և Աստուածարան վարդապետի-

«Ո՛վ հարք սո(ւ)րբ և պէտք ճշմարտութեան ...» Եր. 759-828:

Երկու անգամ տպագրուած վեհեւտիկ, նախ 1787ին Համբարձուման և Հոգեգալստեան Հատերուն հետ և ետքը Գրիգոր Տղայի գործերուն հետ՝ 1838ին: Ազգերան և վարդապետ 1812ին խաւրէրէնի ալ թարգմանած է Առեւտրա-նութիւնս:

— Գլխադրութիւն Լոռոնոց, զորս պահանջեն առ ի մեկը ի պէս խաղաղութեան, բնոյ որ եւ լուծմունք աղբիւր եղեալք. Եր. 829-841:

— Խնդիրք Հայոց ի Լոռոնոց. Եր. 841:

Ինչպէս կը տեսնուի առաջին մասի ցանկին մէջ յիշուած ԽԱԼ.-ԽԶ. նիւթերէն ԽԱ. և ԽԲ. գլուխներ չկան ձեռագրիս մէջ:

Յիշատակարաններ

— «Յամի վեց ճարտիւհեորդի յիսնեորդի յորրորդի թուականութեան» Հայոց (= 1205), ես նուստս և անարժան ծառայ Աստուծոյ Ներսէս՝ փափաղեալ Աստուածայնոյ տառիս նորագոյն մեզ պարգևելոյ ի Հոգւոյն սբոյն, ի յետին և յանրարի ժամանակին, որում քստ նախապուշակ բանին Տեառն, Կայսրպետ Ներսին, աշխնքն յառօրինացն բազմանալոյ՝ սիրոյն ցամաքութիւն երեւեալ և ևս ետու զձագրել զսա առ ի միութարութիւն վշտալեկալ և թշուառական ողորչ իմոյ ... Արդ ի սկզբանն զսոյն մեզ պարգևեող սբոյն, գրեցաւս յեղիսապարզական հասակի, ի քան և չորս ամսոյն լինել. որպէս զի քեզ հաստատեցի բան իմաստոյն, որ աշխ՝ գիմաստութիւնն և հասակ ձերութեան զանարատ կեանս կոչէ և ևզեւ

այս մինչ անձամբ անձին տեսալ էր զլուծ խոնարհութեանն իաշ իաշկելոյն զհետ մտեալ. վարժեալ յորմէ լուստ տեւ. Բարի է մարդոյ որ էտս զլուծ խոնարհութեան ի մանկութիւնէ իւրմէ նստել յոխի ի տան և տալով հոգոյ գրեւան. յայտ արարեալ զմեծագունի իմն կալեալ յոյս՝ մինչ էրն ի լուսեան և ի միայնութեան կրօնս ի Հայոց թուականութեանն ԶՈՒԶ. (= 1177): Իսկ առ ի մէջ ի նախ գրեալք՝ յամի եւրեմեորդի սբոյն և խաւսր անկոյ բաղոյ, և յանդ կշանկելոյ բանի մարդաբէին որ առ. Յերեսաց անիրաւութեան քառնի արգարն և մեր առ ի նմանն որք մնալոյ. ի յորրորդմն ամի գրկելոյ եկոր սորս Հնթոյ Աստուծաւոր եւ բարեպետ իշաւի և մեր բովանդակ զարմից մեծոց ի սկզբական վեհալսքեն մեծն. ի պէկէն Լոռոնոցի վարդապետ և թարգմանակեցաւ և հրէշտակարեակ ուխտ Սկիւտայ վերածայնելոյ, յորմէ սեղող ձեռնոց և սնունդ սբոյն և յորոց ի միջի և այժմ զամբարան սորս: Եւ գրեցաւ սկիզբն զոցս, որպէս յայս է ի յոբանուրիւնն զոյն այլաբանութեամբ, ի ձեռն ուրումն եկոր Աւետից սբաւոր Լանանայի և սիրաբանակեցաց վանս անուանելոյ Անապատ: Իսկ այլն իսկեւտայն վերասացեալ, ձեռամբ ուրումն ի կրկնիկոցս սո(ւ)րբ եկեղեցւոյն Զօրափար անուանելոյ: Ի յիշատակ մեզապարտ ծառային Աստուծոյ, ի դատապարտութիւն և միայն պիտակարար քահանայ կոչելոյ, ողլոյ չլուր սոյն Տեառն Աստուծայնոյ, որոց յիշատակ իւրաքանչիւրոցն արեւութեամբ եղիցի և աշխիւց նոց ի վերայ սբոյ:

Յիշատակեցին ազաշեմ առաջի Աստուծոյ ամենայն բարեկամք նորս և ևրջութիւն վարդապետայն մեր և անկոյն չի հոգաց մերոց՝ Գրիգոր և Թաթլի, առ որովք այժմ զեղերթմբ ի վարժս, որովք լցեալ առ մեզ լինին թերութիւն, սբոյն յորմէ զրկեցաք. որք յազատ և ի նսեմացեալ ժամանակս մեր, որպէս զսատեղս լուսապարծառս փայլին ի գիշերի, բայց միայն զի հաւար մեղաց կտրուցեալ ոչ կամբքս բանալով զաշս նայել: Ընդ սոսին և սնունցի մեր և ասխատկու

վարժիչ զՔասիլի Լանանայ և զայլ եւս ուսումնականից և զաշակերտականից անձինս զՅանանեա և զՔաղցուլիմեա, նա՛ և զամենայն զարմա մեր՝ զմեռնալս և զկենդանիս, զաշխարհականս և զեկեղեցականս, և որոց միանգամ անուանքն զրեալ են ի զպրովիւն կենաց, որպէս զի ընդ նոսին և անուանք ձեր յիշատակողաց զրեալ լիցին յանմա՛ զիրն ի Քրիստոս ի Տէր մեր, որում ընդ Հօր և Հոգւոյն սրբոյ փառք և պատիւ և գործիւն յաւիտեանս, ամէն:

Ընդորինակեցաւ զիրքս այս բոս առաջին զրեալսն ձեռամբ սրբոյ առն Աստուծոյ և հաւատարիմ պաշտօնէի Քրիստոսի Ներսիսի: Վասնորոյ զգուշացի իւրաքանչիւր ոք, ի՞նչ ո՞ր գիտ է (sic) և առպէ ի զազափառ քանի և զորո՞հրամանի և ստորատի և տանս. (եր. 673-683):

Եւստ ընդարձակ է յիշատակարանս և մեր վերադոյն կիտազբաժ սեղեր քանի մը էջեր կը բովանդակեն:

«Աստուածային մարդասիրութեան նախախնամութիւնն միշտ որպէս բարեք վերականգնու եղեալ, իբր սեպհական տէր տան առ յինքննէ ստացելոց զաստի և զանսի նիւթս կառուցեալ ի հաստատութիւն յաւէտ ամփոփմամբ պահէ ի յանդորրութիւն զվերամարքա՜նքն ձեզուանն: Ոչ ստարտոսիս ի մէջ մուծեալ սիւնս և անհաղորդ ընդ բնութեանն միմեանց, այլ մանաւանդ ի նոյնութենէն: Նա և ոչ աշպոյիսի նիւթօք հաստատել որպէս որ մարդկանս է պահապան, այլ որպէս թաղաւորի մուտս վայելուչ և լուսատու քարամբք զհիմուն կառուցեալ, և մաքրագունիք կնժօք զշատապիւ տանն բոս կիտազեղից վայելմանց և զձեռուսն (ձեզուանս?) և ամենեւին ամենայն իրօք անփորձ օգեղութեան, որոց աշպոյիտեացս և զեկոց է բնակող Աստուած Հայր և Որդի և Հաւիրցն Հոգի յարդարիչք աշպոյիսի զեզոյ: Եւ զինչ արդիւք իցէ զոր ասեմս. բայց թէ զորքոցն ազգ յիւրաքանչիւր ամանակս միմեանց փոփոխմամբ, որպէս զսիւնս ամբազոյնս և՛ յեկեղեցոյն շին-

ուած, որոց վարժիչ և ճարտարապետ և զեալ Աստուած, նոքօք մինչեւ ի խոնարհ փոխելով զամենայն նիւթս առաքինութեան շինուածոյ աշնորիկ, քանի և իմաստութեամբ արձակմամբ զամենեւեան բոս հրամանի Տեառն յերկինս և յերկին, արժանաւոր քնակութիւն զայտօնան նորա զաւելով. զորոյ զգեղեցիկ յարմարումն ո՛չ յոյժ ազատացեալ տեսաք և ի մերում ժամանակիս, սրբօր Աստուծոյ փոխալ առ հանութն՝ որ զամենեւեան ուղեանէր ի մի միաբանութիւն հաւատոյ՝ և ի միոյ շինուածոյ յօգուած, յորս՝ ոչ սակաւ տանջէր. զի զոր օրինակ զինուոր քաջամարտիկ յառաւելութեանն՝ հակառակորդացն յոյժ աշխատի քան ի նուագութեան, այսպէս մասն զի բազումք ալժմ գիմարարձք երկնաւոր թագաւորին, յորոց կրկինս և բազմապատիկս աշխատէր նորայն զինուորս, առ ի քնաւս նահանջել ի հաւաքանդութիւն նորին տէրութեան: Իսկ վասն զի ի յանդ ելեալ ճիշտ առակին ճշդութեանն, յորում ցամաքեալ տէր բազմաց, և թշնամիք առն ընդունիք իւր, վասն աշնորիկ սակաւք ուրախանային աշպոյիտոյ ճրագի նախընթացութեան, քան թէ բազմօք, զի զորքն ունէին զհակառակին: Զի զորոց տեսեալ զանազորոյն բարս, երթալ (երթալ ?) ցանկայր յորմէ եկն, քան զի ամենայն բարի յԱստուծոյ է. զի բնաբաւ էր յաշխարհէ բոս Տեառն, ալ ոչ ի սեանէ ամենայնիւ, առ որ եհաս ի տուն ինչ ժամանակի թողով զաշխարհայինսն: Զորոյ տեսեալ իմոյ նուաստօրեանս՝ զշաւիղս ցնացիցն օրդի վնս օտաւ և նմանուն զօրոյսի բազում խորհրդօք վարանեալ, խնդրելով զմի ոք լուծանել զիմն վտանգ, զի ոչ կամէի լուսոյն ընդ զրուսեանս թաքիլ, մանաւանդ զի խաւար մեղայն և ատելութիւնն և ամենայն հակառակութեան առ աշպոյիսիս բազմացեալ խուսափելի ի ծածկելոյս: Եւ ապա պահեալ առն իմաստունոյ և վարժելոյ ի մանկութենէ ամենայն Հին և Նոր կտակարանօք, որոյ անուն Գրիգոր յորհորջիւր, որոյ ոչինչ էր վերջին զասանել բոս ամենայն իրի, ի սորալ հանգունատիւղ լինելոյն, յոր-

մէ խնդրեալ արձանացուցանել ներքու-
զիւք զգտարն, որոյ ի սկզբանն սակաւ
ինչ և զոգնելի հակառակութեամբ բեր-
եալ, ըստ որոցք օրինի գերազանցու-
թիւնն քան զշափ զօրութեանն զայս
վերականգնով, և ապա ի քաջ բնկեցեալ
ոյ ապագիսի բնդգիւնացորութիւնն յանձն
առնու տալ, ըստ որում տեսաից (2),
քանզի և էր ըստ սրբութեանն հոգեպետ
լինելոյ ո՛չ տալով թոյլ բն զընտանաւ
ծածկել և զսո յինժեանս գտեալն. քանզի
գտարսն պատմելով և գիրսն իւր իցրիս
գտաւորի աւելք. իւր իւ միւր՝ յալով մու-
մանով հոգեալ զանկէ բարեկեանքն և
նշուէ իրկին մասանկել քոր փորագիւ,
զի թէպէտ ի նմանոյն վերպեալ, աչ
ի սմանէ թերեւ ըստ յաջողելոյ Տեսուն
մի իրիս անշարժանն հաշտել. ինչ
որոյ անկողի են որոյն քորք և վեր-
ջանալ կարծիք յուրաքանչեղութեան յա-
տարս պատշաճի. զի նշնպիտեացն ի
յորդպեանն է և ոչ նշնպիտեացն ի յա-
տարս ինչի. որոյք (զորոյ) պատմել
զգտար և հաստատանն կցորդ. իւր ան-
կերպիսիսանն սորս ի Ոհիլ. թլլարեւ
բութեանն տուալոյի Հայոց (— 1184) ի
վերոյ գրեալ անձանն իւր քաղցրեւ
նաւոյն ի ՈՒՄՂ. (— 1201) Նպաստ լն-
քոյ և մեզ արդիւնէք որդիւն. մի
մարգարոյ Սասունայ և անգործ Նորոյ,
հաղորդք՝ որպէս իսայի նորա, Նոյնպէս
և փառացն. որպէս զի թեթեւ և աղեալ
յամեան ի տառաշարսի. անկերպեալ
բնոտնց յարին բաւական լինիցիմք յան-
ձինս կրեւ զնորաւն քաղցր լուս ըստ
արեւադի մարտիս արեւմալ միւր նախնի
ձարկութիւնս. մանուսանոց որ զսա նա-
խանեցուցի. քորոյ անկէ հանձն փա-
րին քաղցրութիւն. Իսկ զինի ելիցն մե-
րոց՝ միւրջնոցն թերեւս արժանաւորել
մշակացն հաստացման և բնդ իմաստնոցն
կուսանաց մտից, եղիցի գտանել և ձեզ
քաջաւ աշուք և տպաւորել յանձինս
զարարուք նախանն բնդ սա և բնդ
աչոս, որք քս սմա պառնելով զօր յի-
շառակի վերափոխման սորա, և մեծ բա-
րեխոս մեզ բնդ Տէր հաշտութեան վար-
կանել. զի թէ ի մարմնի ելով միշտ
գաւառսիկ առնէր. ո՛րչափ ևս առաւել

առ հաշտարարն մտեալ և զգանկութիւն
սոցա նմանութեանս՝ ո՛չ երբեք յան-
ձանց պարագնացուցանել. զի թէ որ
շրտամբ աշուք զայնակդի ի ցանկու-
թիւնն Հարին, տիրապէս զորանելից
կցորդի. իսկ զինչ ունի բնդունել որ
քերկրաբնդ արտասուք զտարս պատ-
ուէ ի ի ցանկութեամբ առանց ամա-
նայն ինչ միւրսի առաքինութեան կար-
եւմ մասնակցութեանն հանդիպել. և
յանձնաւ բանինն (քարինն) որ ոչ իրիք
զգայութեանց ևնի ի գիտութիւն ըստ
Պարսի հասանել. զորոյ ոչ տեսանելիք
և լսելիք և ոչ իմացականն ի մեզ իմա-
ցաւ զանիմանային. Յորոց եղիցի ամա-
նեղուն հասանել շնորհօքն Յորհառօք,
բնդ որում Հոր և Հոգւոյն սրբոյ վայն-
լէ փառք ինչանութիւն և պատիւ, ույժմ
և միշտ և յաւիտեանս յաւիտենից. ամէն,
Աստուածային իրզն փափազանաց
պատուականագունից ինձ գիտելով միշտ
ի տէրութեանն. վասն որ (որոյ)՝
տրախացուցիլ առիթ մաստցանել քեզ
նուէր. սիրելի հարազատ Ստիլամ, զոր
առ մեզ անցուցեալ Աստուածային հոգ-
ւոյն փշմանէ, միշտ բնդ տուողին բար-
գաւանելոյ անն ի ստիպման խնդրոյ,
յորով որ վերադոյն յայնմն քան հա-
մանմանոյն երկ՝ զոր երկօք աշխատու-
թեան արձանագրեալ քոյոյս Ներսիսի
բնդ աշնմն, յաղազս որոյ բանն է քեզ
ի սփոփանս բնձնեցի, գիտելով պատ-
ուականագոյն քեզ քան զորովք քամա-
նեցիք, զոսկի և զտեալսն պատուականս
և զորս նոյնպիսի. նա և յաղազս և
յայս ևս զքեզ յորդորելոյ, զի որպէս ի
սկզբանց անտի սկսման քո ի կուսմնից
որ ևս և զանմուկ ուղւոյն բնմացից
բունն հարկանելով բարեբանելոյ էր
նախանձարկութեամբ. նոյնպէս յայտ
օրէ ի հաւ փութալ ի քեզ եղիցի բնդ
սկզբուն և հաստատել քեզ քան նա-
խագործութիւն որում և մեզ մտնել
ցնս հանդիպել թէպէտ և ի բնաւիցն
մեզ տար. զի մի յանկու միւր տար,
անկի բունն տալուց ի Սասուն. Յոր
այս պատ. լինի և ոչ քորք. քառու-
րէլ. աչ ի եղիցի արժանի լինել հաստա-
տել յանկու որում քան անարար ին-
քն անկողով յանկու յորդորելով
Սասունով ի քան Սասուն. ամէն.

— Ողբ Առաքել վարդապետի ասացելով է «Առ ձեզ գտնեմ ծաղիկս մեզա՛յ», ի տերթիւնաց բաժանեցա՛յ», ի տեսութեան յայտ հեռացա՛յ», ի գերեզման եկեալ մտայս. եր. 283-284:

— Այլ ողբ հասարակ ասայ եղբայր, «Ինչ ուսման կարգ կուսան վանք թո՛ւմս քեզ հա՛նք», եր. 285:

— Ողբ ընդ հարսին եւ ընդ փեսայ ասայ. «Ես գիտէի թէ աշխարհս ինչ մտայ էր սուսած, ուստի խաչի հետ իմ սիրելեացս. եր. 287-288:

ՅԱՆՈՒՆ

§ Բկ. Երբորցումբին տերաժանելի է զարարեթին երկնային յոյս ծագեալ յայտնի. «Երբ ի սուսն էր իմ սիրելեացս», եր. 289:

§ Առ. Դկ. Ուրախացիր պսակ կուսել. երկն տան՝ եր. 290:

§ Ապարիչ է մարդասէր անտխակոյ եւ բուշդութի, որ զովհետ ի արտփէ, Ե...

— Երբ իմ սիրելեացս...

— Երբ իմ սիրելեացս...

ժամանեալ զաս ի յերկնից ...

§ Ի զնկ բնին բազմ փեսայն...

§ Անգ խորհուրդ քանանային...

§ Տրտմանազորդ չարխարանաք...

— Երբ իմ սիրելեացս...

եր. 290-292:

— Յիսուսակարան. եր. 293-294:

— Այլք վասն իրզմանատրեան. Որ զմարդոյ քնտիւթիւնս փոփոխական եւ ազար գիտես ... եր. 295:

— Ամենազոր ձէր թագաւոր թագաւորաց թագաւորս մեր զգեցոյ հանդերս փառացս. հարսերի կամ պսակի առթիւ երգելու. եր. 296-297:

— Դան ձորին մարդկայ ասայ. Այստեղ էստ (հնա) շրտման արարչէն, մահու հրէր մարմնոյ չոգեղէն. եր. 298-301:

— Անհաւան քա Մաքեոսի. Իայնժամ մասուցս առ նա գիտեար մի կոյր եւ համբ ... եւ ի բանից քոց արգարասցես. եր. 301-302:

— Անհաւան Մաքեոսի. Եւ իրքեւ յայն Յիսուս զնաց նուա յանապատ տեղի առանձինն ... եւ քմչկնց զուարեար նորա ի նրին ժամուս. եր. 303-304:

— Անհաւան Մաքեոսի. Եւ զնացեալ անտի Յիսուսի եկն ի ծոփեղրն Դաւիթիացոց ... երբէ ոչ ասաց ի խնարոյ, ալ ազանգոյ փարսեցոցն եւ Սաղակեցոցն. եր. 301-306:

— Անհաւան Մաքեոսի. Եւ իրքեւ եկն ի ծոփեղրն մասեալ այր մի ի ծանր իշանէր ... երբ ոչ պահօք հագոթիւք. եր. 306:

— Անհաւան քա Մարկոսի. Եւ մտեալ զարձեալ ի Կափառնաւում ... աշտիս ինչ երբեք ոչ տեսաք. եր. 307:

— Անհաւան քա Մարկոսի. Ելանէ ի լեւան եւ կոչէ առ ինքն ... իշխանարն գիւաց հանէ տայ գտես. եր. 308:

— Օնհաւան Մարկոսի. Եւ եկն յայնկոյ ծառն յաշխարհն Գերեզուացոց ... եւ ամենեքեան զարմանային. եր. 308-310:

— Օնհաւան Մարկոսի. Եւ իրքեւ անց Յիսուս շխարհաւ յայն կողմն ... եւ եղիջիր ողջ ի սանջաւաց քոց. եր. 310-311:

— Օնհաւան Մարկոսի. Մինչդեռ նա զայն խաւէր ... եւ ասաց տայ նաւ ուսել. եր. 311:

— Անհաւան Ղուկասոս. Եւ իրքեւ լցան աւարք ութ ... մինչդեռ յոցեալ էր զնա յորովայնի. եր. 311:

§ Եւ իրքեւ լցան աւարք արքութեան նոցա ըստ սրինացն ... եւ շորհք Աստուծոյ էին ի վերայ նորա. եր. 311-313:

§ Եւ երթային ծնողքն նորա ամբ ամբ յերուսաղէմ ... ի հասակն եւ շորհք Աստուծոյ եւ ի մարդկանէ, եր. 313:

— Անհաւան Ղուկասոս. Եւ էջ ի Կափառնաւում ի քաղաքն Դաւիթիացոց ... զի գիտէին զնալ թէ Գ. եր. 314:

— Օնհաւան Ղուկասոս. Եւ իրքեւ տիւ եղեւ եւ զնաց անապատ տեղի ... եւ անա առաւել քան զՍուրեն է աստ. եր. 314-328:

— Անհաւան Սիմեոն. Յետ այստեղի օտն էր զրէից ... եւ հասարառեւէր զանէն Աստուծոյ. եր. 318-319:

— Անհաւան Սիմեոն. Եւ մինչդեռ անցանէր, ետես այր մի կոյր ի ձեռն ... երկիր ի պղծ նալ. եր. 319-321:

— Աւետարան Յովնանեմ։ Ես եմ
նոթիւն քաջ ... միթէլ զեւ կարէ՛ զաշս
կտարի բանայ։ Եր. 323։

— Աւետարան Յովնանեմ։ Յետ աշտորիկ
զնայ Յիսուս յաշնդայս ծովուն Քալիւ-
իացոց ... բարձ (Եր. 322) ի վեր զաշս
իւր Յիսուս (հ) ետես, զի ծագովորդ բա-
զում զայս աս նա ... որ զաշոց էր
յաշխարհ (վերջին մագաղաթ պահպա-
նակի առաջին երեսի վրայ)։ Այս մա-
գաղաթի երկրորդ երեսին վրայ նաւոր
գրով. «Պետրոս երազ է տեսեր էլիւր
պատմեր Պողոսին։ Պողոս զիշերս յե-
րազին փոքրիկ աշիկ մի տեսայ փոք-
րիկ աշիկն ի միջին փոքրիկ ննան մի
տեսա(յ), փոքրիկ ննանին եզերն ա
բարակ առա մի տեսա(յ) բարակ առ-
վին եզերն ա բարունակ մի տեսայ մեծ
բարունակին վերայ ոսկի խննոր մի տե-
սայ. ոսկի խննորին վերայ խաւ ? աշու-
նի մի տեսա(յ). Պողոսն բազմալ յա-
խոսին զերազն պատմէր Պողոսին Պե-
րոս երազս ի բաշին երանի երազ տե-
սողին. փոքրիկ աշիկն որ տեսար ան
երեսագլէ՛ թաղաքն է. փոքրիկ ննան
որ տեսա(յ) Մագմանի տանարն էր Բա-
րակ առան որ տեսար զեա Յորգան(ան)
վառկն էր Մեծ բարունակն որ տեսար
Աստուածածին առ(ւ)ր փոսն է։ Ոսկի
խննոր (որ) տեսար միածին որդին է.
խաւ աղանին որ տեսար, աղանակերդ
սուրբ Հոգին է։ Պետրոս երազդ ի բա-
րին շրշաւակաց տեսիլ էս։

— Մաշտոցիս նորոգութեան ասան
կամ ետրք գրուած են քանի մը շարա-
կաններ ալ սկիզբը (Եր. 1-4), սա խո-
րագիրնեքուն տակ։

§ Կանոն սոլ արհնելոյ այս է շա-
րական. Դձ- Որ երկայնամիտ ես Տէր
քաղցր և անխախտ. (Երեմ Երեմ)։

Ուրախ լիւր Աստուածածին (Երեմ
Երեմ)։

Փայտ ցենաց (Երեմ Երեմ)։

§ Մկրտութիւն է այս շարական։

Աձ. Երգեցողս Երգ նոր (Երեմ Երեմ)։

Դձ. Արեգակն արդարութեան (Երեմ
Երեմ)։

Դձ. Որ յառաջագոյն յաշխն յառ-
բնակ (Երեմ Երեմ)։

§ Պատկ ամելու շարական.

Պահպանք աշխարհի (Երեմ Երեմ)։

Խաղաղութիւն երկնաւոր (Երեմ Երեմ)։

Դձ- Ուրախ լիւր եկեղեցին (Երեմ Երեմ)։

§ Քաղն կապելան.

Ուրախացի պատկ կու։

Ազնութիւն մե։

Ո՛վ երանելիդ։

Յիշատակարան

(Փ)աշ անթակզանականն Հաւք և
Որդոյ նաշոյ միածն. և ամենախաւոր
կիւղի ի նորին էտթենէ ամեն։

Արդ զրեցաւ առ(ւ)ր Մաշթոցս ի
Թուարթութեան Հաւք ՌՀ. (= 1621),
ձեռամբ յոգնամեղ և եզիկելի սուտանուն
Յուսէփ անաթաման, ի զաւառն Ան-
բասիա ի գիւղն որ կոչի Աղվրն ի
զաւռն սուրբ Կարապետ և Հրեշտակա-
պետին. ի յառաջնորդութեան Տէր Մել-
իսիւր վարդապետին. ամեն։

Արդ զրեցաւ առ(ւ)ր զաւռն և ի նեղ
ժամանակին ի խաղաղութեան Տաւկաց
ի ժամանակն սուլթան Սամսէթի, զի ժա-
մանակն զաւռն էր և անաթլէնն բազմա-
ցեալ. զի միտա էր մոլորեալ և սիրտս
էր շմորեալ աշխուհ նստեալ ի սանի
որդէս բաւ աւերակի։

Արդ ողաշէմ զամենեւեան որք
հանդիպէր աշս սուրբ Մաշթոցիս ո՛վ
մանկունք սուրբ եկեղեցոյ կարդալով
կամ արթնակելով յիշեցէր ի մարա-
փայլ ապաքնա ձեր զանաթման ցեղոյ առ-
բայ և զաւառցիւն իմ զՏէր եկեղաբոս
աշակերտն. զի բազում աշխատեցաւ ի
վերայ իմ և ծնաւգարար ուսուց զամե-
նայս պիտոյս իմ, զոր Տէր Աստուած
երկար ամաւք պահէ։

Ո՛վ մանկունք եկեղեցոյ անուղա-
ղիւր լիւրսք սոլ(ան)աց զրին և խաղաղու-
թեան. զի շատ է մեր պակասութիւն և
ձեր խաւառութիւն. զի աստիկ զիտ և
և կար մեր այս և զարձեալ յիշեցէր ի
յաղաթն ձեր պատացոյ Մաշթոցիս բզ-
մեղեցիկ Թուրքին հաւրն Տաւկէթի,
մարն Միւրթիքին, կոպակցին ձերտին ու
նապաքին. Աստուած ողորմի իւրեանց
նոցոյն որ զնեցին զՄաշթոցս և եզին
յիշատակ և ետուն ... ի ձեռն Տէր Մար-
տիրոսին։

երախաւորութեան եւս ե գկնի ամենից անարժան ե շնչին ծառայն ձեր գնիւր Գրիգորս Ալիսնեան, որ վերադարձն արժանեցի, ե գուց արժանիք չի չիք յիշմանն Տեառն՝ յորժամ Բազմէ արքայութեամբն իւրով ընդ ամենայն հրեյաակաւ ե սրբոց որ կենդանի ե յաւիտեանս, ամէն (եր. 3-4):

Բալանդակութիւն

— Քաղաք խառնովանութեան աստիք Սորիսաքաթի աղուհացիցն. Էր. 5-18:

— Քաղաք խառնովանութեան Քաղաք գնեցի իւր 18-50:

— Գ Քաղաք խառնովանութեան Երևան 18:

— Վանք խառնովանութեան Էր. 77-118:

— Քաղաք վասն սպարապետութեան. Էր. 118-144:

— Քաղաքս թէ զի՛նչ իցե պահնն. Էր. 145-149:

Այս քաղաքներուն կցուած է նաեւ ետեի Պարոյր Աւագ Արքայի զիշերտանն:

— Ար ևս սուղ վասն մեծի աւուր խաչկալքիւսն Տեառն մեղ Սիրուի Քրիստոսի աւուր Քանա Նալիկ ետեւ. — Մի ամենայնից և քննելի հարցն երգեալս քննելի. — Բ Բնիկս զմեզ կհաս ի մէջ մեծի անտանելոյ արտաւութեան ... Քաղաք անուն Սիրուս, զիտէք զի յետ երկուց աւուրց զատիկ իննի ե որդի մարդոյ մատնի ի խաշ ելանելոյ. (եր. 199-201):

Կ Մասն արքայական Տեառն մեղ Սիրուի Քրիստոսի. Աւանանեցեալ ի Գրոց Սրբոց, եւ շտապեցեալ ի Յակբայ աբիսպակապոսն եւ Կոստանդնուպոլսի պարթաբն Աստուածաբան կոչեցելով. — Մի քաղաքնեան. — Բ Բնիկս զմեզ կհաս ի մէջ մեծի անտանելոյ արտաւութեան ... Քաղաք անուն Սիրուս, զիտէք զի յետ երկուց աւուրց զատիկ իննի ե որդի մարդոյ մատնի ի խաշ ելանելոյ. (եր. 199-201):

սկսուածով և հետեւեալ բաժանումներով.

§ Յաղաքս լուսացման ուրիցն:

§ Յաղաքս տանմանելոյ մարմնոյ ե արեան Տեառն:

§ Յաղաքս աղօթելոյն Քրիստոսի ի պարտեցին:

§ Յաղաքս բմբունման Տեառն:

§ Յաղաքս տանելոյն զՔրիստոս ի տունն Աննա քահանայապետին:

§ Յաղաքս Պետրոսի երկց անգամ ուրանալոյն զՔրիստոս:

§ Յաղաքս տանելոյն զՔրիստոս առ Պրկատոս, ե նա եւս տանել ե ձաղել ի վերայ մարմարիտնի սեանն:

§ Յաղաքս փշեղէն պատկին Քրիստոսի:

§ Յաղաքս տանելոյն զՔրիստոս ի Դողդոթիայ ի խաշ հանել:

(Էր. 197-237):

— Ար կսակի Աւագ Արքայի աւուր մեծի՝ ձալիւ տալ.

«Ա՛յ իմ ամաղ թեթեւ Սիրուս,

Յօգեցեր աշաղ արտառուսն եւայնն եւայն. (եր. 237-243). Տեւ թիւ 37:

— Ար կսակի Արքայի աւուր մեծի, որ ի բերանի մօտ խաչեցելոյն Սիրուի՝ եղանակեալ ձալիւ տալ.

«Կանայք ամենայն՝ քորք իմ սիրական, Եկայք Դո(ղ)դոթիայ՝ զուր ամենեքեան, Ազրս յորինեցէք երգօք զանագան, Կացէք սղբացէք ձայնի միաբան, Սղայի Մարիամն՝ ալմօ անգնական, Կարոտով եմ որդուս կամ ի յերերմանն եւայն, եւայլ, եւայլ 15 տուն. (եր. 239-242):

— Պարոզգիրքիս սկիզբը իւր պանդուխտի պատմութեան յիշատակելով. — Մի քաղաքնեան. — Բ Բնիկս զմեզ կհաս ի մէջ մեծի անտանելոյ արտաւութեան ... Քաղաք անուն Սիրուս, զիտէք զի յետ երկուց աւուրց զատիկ իննի ե որդի մարդոյ մատնի ի խաշ ելանելոյ. (եր. 199-201):

141. 141-142. 153-153. 154. 155-157.
 158. 159. 160. 161. 162. 163. 164. 165. 166. 167. 168. 169. 170. 171. 172. 173. 174. 175. 176. 177. 178. 179. 180. 181. 182. 183. 184. 185. 186. 187. 188. 189. 190. 191. 192. 193. 194. 195. 196. 197. 198. 199. 200. 201. 202. 203. 204. 205. 206. 207. 208. 209. 210. 211. 212. 213. 214. 215. 216. 217. 218. 219. 220. 221. 222. 223. 224. 225. 226. 227. 228. 229. 230. 231. 232. 233. 234. 235. 236. 237. 238. 239. 240. 241. 242. 243. 244. 245. 246. 247. 248. 249. 250. 251. 252. 253. 254. 255. 256. 257. 258. 259. 260. 261. 262. 263. 264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967.

[illegible]

Մի քանակ անգամ յիշեցէք {զ} Լեւոնին և
 զիւր հոգակից Լեւոյին, յիշե՛ւ։

Կրկին անգամ յիշեցէք {զ} Լեւոյին և
 իւր հոգակից Եհեսօբրանին յիշեց՛ւ։

Դարձեալ յիշեցէք {զ} Լեւի խանն և
 իւր մեծ ... {տող մը շնջուած} և բնա
 484-486, և ի բոլր շարունակութեն. Բո-
 յորովին տարբեր գրչէն, դատարկ մնացա-
 զաւրի վրայ կցուած է։

Պատգիցէր զՄատթիոս խորան և
 զմիւս հոգակիցն զՄատնին, և որոշեքն
 զՄարգիսն, Սարգիսին, Էլիսիկն, Պա-
 ւստիւն և զդասերքն Օվսանն յիշեցէք։

Դարձեալ յիշեցէք զՄատթան և
 զհոգակիցն իւր Եստան յիշե՛ւ։

Դարձեալ յիշեցէք յևսաւր խանն և

զիւր մեծ պապն զՅովնէն և զհոգակիցն
 իւր Խուրբաւ վառէն, և որոշեքն Խելիսին,
 Մարգիսն, Էլիսիկն, Պատնէն և զդասերքն
 իւսն իւրեան և Լուսիսին յիշեց՛ւ։

Կրկին անգամ յիշեցէք, զՅեաւր
 խանն և զիւր չորսըսայրն Դիւլուսն և
 զնորաւ հոգակիցն Խանազկէն, և որոշեքն
 Սասպուրն և զսարա ... {շնջուած} և
 Լաքունն։ Եւ իւր բոնեբոլ կը կրկնուին
 իւր յիշեցէքն և ամբողջութեամբ։

Վերջին երեսն ներքին յուսանցքին
 վրայ դրքին երկայնքին մատիտով
 գրուած. սկսորէն որոշազանիւ առնել
 իւր յիշեցէքն իւր յիշեցէքն և իւր
 ախար Եւր-Պէլի ի ինկապրութեամբ գրե-
 ուած ի Սպ. միւսանկարայնով, տեսցէ։

Թ Ի Ի 146

Տ Ո Մ Ո Ւ Ր Ա Վ Ի Տ Ո Ի Թ Ի Ի Ե

(մակորայ Ղրիմեյույ)

Թուրք 189 երես։ Բնութիւն՝ 17,7
 $\times$ 12 ս.մ.։ Բնւ. գրութեան՝ 12 $\times$ 8 ս.մ.։
 Տպք՝ 18։ Թերք՝ 16, (= 12)։ Եւ իւր
 հաստիկն, շիւղուած բաժնակ թուրքի
 Դիւր՝ նաւոր-շիւղադիւր Խորայիւր՝ փայտն
 կարմրադեղով {տուր} են, բայց շատ
 տեղ թուած են, յուսանցքի զիւրն ալ
 նոյնպէս կարմրադեղ։ Դասարկ են իւր
 պահպանակ գրուած քանի մը թուրքեր
 սկիզբը և վերջը, որոնց վրայ սակայն
 ալ և ալ բաներ գրուած են։ Կազմ
 կաշի-փայտ, կողքերուն եզերքները
 դարձաբուն կազապարտ։ Չնոսգրուն
 մասին ուրիշ կարեւոր տեղեկութիւններ
 կը պահպանէ Նոյն իսկ զրքին անունն
 ալ չէ խորադրուած. բայց յատկապա-
 րէն կը հասկնանք որ միտորայ Ղրի-
 մեյույն իւր յիշեցէքն ամբողջութեամբ
 կրնաւ ստանալ իւր յիշեցէքն։

Պատգիցէր զՄատթիոս խորան և
 զմիւս հոգակիցն զՄատնին, և որոշեքն
 զՄարգիսն, Սարգիսին, Էլիսիկն, Պա-
 ւստիւն և զդասերքն Օվսանն յիշեցէք։

Դարձեալ յիշեցէք զՄատթան և
 զհոգակիցն իւր Եստան յիշե՛ւ։

Դարձեալ յիշեցէք յևսաւր խան և
 զիւր մեծ պապն զՅովնէն և զհոգակիցն
 իւր Խուրբաւ վառէն, և որոշեքն
 Խելիսին, Մարգիսն, Էլիսիկն, Պատնէն
 և զդասերքն իւսն իւրեան և Լուսիսին
 յիշեցէք։ Կրկին անգամ յիշեցէք, զՅեաւր
 խան և զիւր չորսըսայրն Դիւլուսն և
 զնորաւ հոգակիցն Խանազկէն, և որոշեքն
 Սասպուրն և զսարա ... {շնջուած} և
 Լաքունն։ Եւ իւր բոնեբոլ կը կրկնուին
 իւր յիշեցէքն և ամբողջութեամբ։

նի բանին բացառականացք ի դուար-
նութիւնն աստիճանաբայաց տաճարական
մակացութեանս: Եւ յայս զայս ունելով
ի մտի եթէ որոց քաղցր թուեցի մա-
կացութիւնս այս, ի յուսանելն Աստուծոյ
ողորթի աստացին յորդոր սրտիս, որ և
ինքեանք ողորմութեանն Աստուծոյ ար-
ժանաւորեցեան ամենայն հաստացե-
լովք, ամէնս: (Կր. 1-3):

Յառաջարանութեանս կը յաջորդեն
սա գլուխները. (հմտ. թիւ 115 ձե-
ռագրի երկրորդ մասին հետ):

— Վասն շրջանաց արեգական և
լուսնի. Կր. 3-6:

— Յաջագոյ թուականի. Կր. 7-23:

— Յաջագոյ եօթներեկի. Կր. 23-25:

— Յաջագոյ նահանջի. Կր. 25-37:

— Յաջագոյ վերադրաց. Կր. 37-51:

— Յաջագոյ առաջաւորաց. Կր. 51-
58:

— Յաջագոյ (լուսնի ? աւագ ?) լըր-
մանն. Կր. 58-73:

— Յաջագոյ Ապրիլի Դ. իցն հզորտիւ
քննութիւն ի կատարեալ իմաստաբի-
բացն. Կր. 73-93:

— Յաջագոյ կենդանակերպից. Կր.
93-110:

— Յաջագոյ մոլորականաց. Կր.
110-132:

— Յաջագոյ շաղի. Կր. 132-134:

— Յաջագոյ կատարեալ լուսնի. Կր.
134-139:

— Յաջագոյ գիտութեան թաւալման
արեգական և ժամանակաց և մասանց և
աստիճանաց և ... բթից և Ե. աւուրց
արարողութեանց և նահանջիցն և շոր
(շորս ?) ամացն որ է հանդերձ վերջին
կատարածին և լրումն է. ... և Մ. ամին
մինչև կատարածի մասանց լուսնին և
թիւք ամացն պարզեալ Ազարիայի
աշակերտի ... (մնացածը անընթեռն-
ի) Կր. 139-165:

— Յաջագոյ կենդանակերպից. Կր.
165-166:

— Վասն իւսարման արեգական և
լուսնի. Կր. 166-168:

— (Վասն) իշանհոյ աղեղան. Կր.
168-170:

— Վասն բնութեան կենդանակեր-
պից. Կր. 170-171:

— Վասն է. մոլորակաց. Կր. 171-
172:

— Վասն վիճակաց կենդանակեր-
պից. Կր. 172-175:

— Վասն գիտութեան արեգականն
թէ ո՞ր պտուտն է գտարքն. Կր. 175-177:

— Դարձեալ ի դուստրտին շորորդ
գլուխն. Կր. 177-181:

— Դարձեալ ի գուսայիսն յազագոյ
պտահու աւուրց. Կր. 181-184:

— Դարձեալ ի դուստրտի է. թէ դ-
թէն համաստարար պատմութիւն ԲԺ.
կենդանակերպից և է. մոլորականաց.
Կր. 184-185:

— Յաջագոյ է. մոլորականացն.
Կր. 185-186:

— Այլ գիտութիւն աստեղաց. այս
են անուանք աստեղաց, որ ամէն յա-
միս կու ելանեն. Կր. 186-189:

— Հարցումն է. մոլորականացն.
Կր. 189-190:

— Վասն գիտութեան ելքաւելեաց
յերբայեցոց և Արտպացն, պակասա-
ւոր աւուրքն. Կր. 190:

— Վասն աստեղաց մարդկանց.

«Զօհալի՜ յանկարծաւս լինի կամ
անկարծ մեռանի: Մուքարի՜ն՝ ի զոցոց
պատրաստ կացէ, կամ ի զգութեանէ
պահէ զինքն: Մառի՜ն՝ ի սրտ և յեր-
կաթէ մեռանի: Արեգակն՝ ի զեղ տալոյ
մեռանի: Զօհրա՜ն՝ ի յարքունեաց մե-
ռանի կամ յօտարութեան, կամ ...
Կր. 190: Ընդհատուած է յաջորդ թուդ-
թին կամ թուդթերուն անկումով: Այս-
պէս պակասուոր կը մնայ ձեռագիրս:

Մանօր.— Տուճարիս մեկնութիւնը
ան'ս թիւ 115, կերպով մաս:

Այլ ևս այլ լիւսակապութիւն

— Սկիզբը զրուած աւալին պաշ-
պանակին առաջին երեսին վրայ:

«Թիւն 1222ին Մառտի 7ին Կա-
րապետ որդիս Տէր Սիմօնին քով կարգալ
տվի. Ըստ(ա)կ տվի մէկ տարին 7 զէ. 10:

«Թիւն 1222ին Նու(յ)եմբերի 1ին
Սկիզբիչ որդիս կարգալ տվի Աստուած
Բ.ին ալ իմաստութիւն տալ ու Աս-
տուած պահէ ամէնս:

պատուիրանաց ծանուցաք փոքր ի շատե՛ղ զտեսակս բարեաց և շարեաց շնորհաքն Աստուծոյ որքան հասու եղաք տկար ժառաք մերոյք, բե՛ր, ո՛վ Աստուածաբնայ իշխան, և յաղագս տասն համարոյս քննեցաք յԱստուածեղեն պատուիրանաց ... որում վաշել փառք և պատիւ և իշխանութիւն ընդ Հաւր և ընդ Հոգւոյն սրբոյ աշմժ և միշտ և յաւիտեանս յախտեմք Ռ. Ռ. առէն. եր, 318-336:

Այս քաղաքին մէջ հետաքրքրական է մանաւանդ սա հատուածը.

— «Եւ արդ զտաք ի գիրս և տե՛ղ մի անն ի սրբոցն թէ ի նեղութեան ժամանակին որ լինի մերս ի կատարումն աւարաց, առ ոսո Տորոս լերինն, ի Կիւիկիա. նստի (նստցի ?) թագաւորն անն ի Հայոց հրամանաւն Աստուծոյ, աչբի կնոջ որդի, և լինի աչբ իմաստուն, և է աշգրտագոյն թագաւոր, բայց յաղթող լինի ի վերայ անաւրինաց և աշարկու առ ամենայն շրթաբնակ աշխարհն. ոչք և հասանէ համարս նորա և ունի զանուն զազանի (չուսնացքի գլաւ)՝ օձեւուն, առիւն»): և յաշմժ ժամանակին յոյժ տառախի նեղին ազգ քրիստոնէից յանուրաւ հարկաց և յանաճման գրկանաց անաւրինացն, և ապաւինեալ ի նա փախուցեալ զան յաշխարհ նոցա և կուտին անդ և հանդչին առ ոսո նորա. քանզի Աստուած տեղագաւ՝ զնէ գնա քրիստոնէից, և շինեն հին ժամանակաց աւելաւոր և կանկնեն անաւրիկ զգեակք քրդեւորք, և ոչ պակասեցուցանէ Աստուած աչբ յաթ(ո)ոյ նորա մինչեւ կուտարեւոցին ժամանակք անաւրինաց և ելցեն ազգքն արեական, և առցեն զթագաւորական քաղաքն (նախաց Բելզանդիան, որ է Կոստանդ(ին)ուպուլիս, և ապա ի ընդ ժամանակին գերուսեղէմ, և որպէս թէ մերձ է առ մեզ աշտգն յատուկ և Հըգրիս պատմէ գրքիստուտաւ պատկ թագաւորէս մերո՛ւ. և թէ ի ցաղ արեական ազգին ելցեն զաւրք երկրիս մերոյ և իւտանեացին ի բանակս նոցա, և ինմ թոսի որ զայս գերութենէն տե՛ղ թէ զերուսեղէմ ազատեացնն ի ծառայութենէ, և զայս բարի ժամանակն. բայց Աստուծոյ աշս միայն է գիտելի:

Եթէ անտրեւնք իրբեւ գուազ ծափաւ զան և կուտին ընդդէմ արեական ազգին, և ա՛յնչափ կուտրած լինի որ անշուսին զաւրք քրիստոնէիցն, և յետոյ տաշ Աստուած զյաղթութիւնն և կուտրեն զանաւրեւն և կոխեն գնտա սրպէս զրազմութիւն սատակեալ մարախոյ, և զոր անաւրէնք նեղեալ և գերեալ են զքրիստոնեայս պէտպէս չալւարանաք, և ինպատիկ առցեն զգրկմն ի նոցանէ, գերութեամբ և սոյմով չալւարել գնտա հալածանաք ընդ ծառայութեամբ. և նստի թագաւոր Հայոց յազգէն Տրգասաւ(յ)։ Ծագազանա(յ) երկիր և լինի իրբեւ զգրախա մի ամենալից, հաւաւաքն պայծառանա(յ) և անաւրիտա զործեն մարդիկ զարդարութիւն և զարբութիւն և թուի թէ ա՛յն է ժամանակն այն որ ճանապարհորդքն անաւրանն առ գերեզմանաքն և ևայն արեականն առ նեղեցեալսն և ասեն. վա՛շ և շատ աւազ որ ոչ ժամանեցիք ի բարի ժամանակս յայս:

Բայց գրեալ է թէ ի յիսուն անն ոչ կուտեն բարի աւաւրքն. և ասի բան թէ յսուսչին անն յորմած կուտրի բարի թագաւորն զանաւրեւն և հաւանէ գնտա, յաշմժով գերի տանի զնեռն ի Բելզանդիան տաթ միոջ աղա(յ) լինեալով, և մանի անդ և ուսանի զկախարդութիւն և մեծարի ի թագաւորաց յաշտգակ երեւեալս ևւ զարմեալ աշխ բան ասի թէ այս բարի թագաւորս զմայր նորա տանի գերի ի Բելզանդիան, ի Հըկաստանէ և իցէ նա յազգէն Դանա, և գեւուր մի ֆաանկի անանդ գնա, և ախաի չար ա՛ղով տափի ի նա, և իւր ի կուտիեան առցէ գնա, և իցէ նա կոյս և աչբն կուտ և թուլ պատահի և շէգոք և ոչ կարէ գործով ամուսնութեան միտաբել ընդ կինն ևւ կինն ամուսնութիւն յորմած յորմած ազատեանա(յ) աչբն ընդ նաւ. բայց կոյս մեա(յ). և ի ժամ ծնունելոյն սրով պատասանն զորովայն նորա։ Եւ վկայս բանիս աւաւրքն եւրպա, թուս արքոյն Գրիգորի որ ի մարգարէութեան իւրս տե՛ղ վառն նեղինն, թէ մնանի նա ի պիղծ կուտանաց և ի մէջ աւաւր պատահի ծնունելոյ նորա. և ի մնանելն նորա լինի չարժ սատակ և

յայտաց բնագոյնեայ, բայց սեր և գոյթից բարութիւնաց քո և հրամանք մեծի էշ-խանութիւնաց յարգորեաց որ պետ(յ) ի տա, և գու յարգորութիւնք և սիրով բն-դպ գտայ, որպէս և Յիսուս Քրիստոս Տէշքն մեր գիւրերեկէշ աշխ(յ)ոյն բնկայու և ցանկութիւնք և սիրով պանհա(յ) գտա առ յեզ առաջի քան ցանկնայ փառս իշխանութեան և մեծութեան քո զոր աշխ(յ) օւնիս, քանցի փառք և մեծութիւն աշխարհին առցանկէ իբրեւ զծագիկ խառոյ, բայց առ մահ(յ) միշ-տութիւնաւոր և փառք սորա լինի յեզ պաշար կենաց և զա(յ) զենա քո ի կենանս յաշխանեց, քանցի ստոյգ զանկարան է առ Աստուծոյ, և քա-ղաք(յ) է յապագայոց արեւնաց նորա, և զդախա է անգնաց աջօրն Աստուծոյ, և գտան եւ յարգորութիւնն Աստուծոյ որ յառաւորի չօղի քո ապաւ, զի զպս-կէ եւ և զիտեւ որ սպաւ գտալուս յառաւորեւ և Աստուան իմ Յիսուս Քրիստոս քաղմագատիկա աւեցուող զա ի չօղի քո, և ի միտա յարգիւնս Աստ-ուանայինս որպէս ի քաղի և ի պարարտ իբրկիւն եւ թէ չօ խնդրէ զրից զաա զու ապաւանեալ չօր և յարգորեալ, որպէս զի քո քաղի յիշատակս քաղմագից յա-խարհն և ննջեցիւոյն քո, Բակիլի այս զիւնս տ և յիւսանկ զի ի մեծն եւ զե-լեւս այս և Աստուած ընդ քաղի ծաւա-լիցն զանեալ զբեզ ոչք զքանարեւ քաղմագատիկա աւեցուցին, և ընջեցէ Աստուած զքանցանս առնեալն ննջեցի-ւոց քո, և զբեզ նարագատաւքն քո խա-ղապութեանս պանեցէ իբրեւ ծաւա-նեակ ի կամս իւր, լինել աւեցանքն ննջեցիւոցն քաղի յիշատակաւ, և նման մտաք նայր սրբոց և աշխեաց և իրա-ւարար ազգաստաց և աւտարաւքն նման Արարեալուս:

Եւ ամենզաւոր յիւ գեղջուկ բառով
 և բանիւ գրեցաք զսա. գիտեմ որ զու
 իմանաւեա և և զնորարկ կամբ և զու
 զորք բանն զիտարին: Ընայց եւ կարի
 պարզեցի զբառ տորա. որպէս զի ապշան
 լիցին և աւկտեացին ի ամանէ: Եւ գի
 մի՛ ձանձրաւցին լուսոյցն. ոչ կամե
 աւ(յ) անցնացանի կաւ երկար պատ
 մախմախք, որք կամ շնտառաւանդէ:

[illegible]

մեր ի բեզգահէմ ի որոյց կուսէն Մաւրիամայ, Գեկուս և Ներսէն, Վաղերբոս և Տրաշխանուս, Նումերթոս և Մաքսիմիանոս, Դիոնիզիտիանոս և Մաքսիմիան, Երեմիոյ Կոստանդիոսիանոս և պիղծն Յուսիանոս, մինն ինչպէս և յոյժ վատագոյնն Մաքսիմիանոս, Ջենտն և Անատանոս, Անատիանոս և Ներսիզ, Մաքսիկ և Մաւրիկն, և աշխի զորս ոչ արկաք ընդ գրոյժու Քանդի յիսուն կաշար նստան ի Հոռմ և ի Կոստանդնուպօլիս, որ է Բիւզանդ(ի)ոն, և իմ քանի՜ ինչ զորմեցաւ յաւուրս նոցա շար կամ բարի, կամ չերթնած և հալածանք և կեկեղեցոյ և կամ պատկերազմութեք, զաշխո ոչ արկաք ընդ գրոյժու եւ կամ իմ Քամ ընդէ՛ր ծնաւ ի Նոյն և որդիք նորա զո՛րք բաժին ապին և զաշխարհ և կամ քանի՜ ազգ ելին ի նմանէ և բազմացան ընդ երեսո երկրի, և կամ իմ քանի՜ ազգ ելին յԱրևիկէ ի կրսեր որդւոյն Նոյն որ է հայր մեր, և իմ քանի՜ ազգիս և չեղութ բաժանեցան և քանի՜ աշխարհ և կղզիք ժառանգեցին և կամ իմ գի՛նչ զորմեաց նախին հայրն մեր Հայկն, որոյ անուամբն մեր Հայք կոչեցաք, որ էր յորդոցն Արևիկ, Հայկն ցանկալին և զեկեղեկապատկերն, հաստարաւ, թուրք և լաշանակաւ հայրն մեր, զարուսեալն և գանձկրանեցն, քանզի յորմած բաժանեցան չեզոքն և փյաւ աշտարակն, Բեկ շինեաց գիւարելուն աթոռ թագաւորութեան և ինքն միայն՝ կամեցաւ թագաւորել ի վերայ որդւոյ մարդկան, և հայրն մեր Հայկն առեալ զաշխն մեր և զիկզու ոգին մասու ի շուրհ քաղաքիս, զի սակաւ է էին նախնիքն մեր և փոխու ի Բեկայ(յ) և աւերացաւ ի կողմն հիւսիսոյ ի վերին Հայք, զոր Մեծ Հայք կոչինւ եւ ոչ կարաց Բեկ որ նստէր ի Բարելուն ընդէլ զՀայկն ի հաւաւնու թիւն իւր, և յաշխմամ ոչ էին ուսեալք ի վերայ ձիոյ պատերազմեալ (պատերազմել) և կուսեւ եւ ժողովեաց Բեկ յիսուն հազարս հետեակաց արանց պատերազմողաց, և զայր բարկութեամբ իրրեւ զայլիս ծովու զի Բնկեցէ՛լ զազգն մեր, և սակաւ մի աճեցին զազգն մեր, և Հայկն ել ընդ առաջ նորա միով հազարաւ, և իմ կային սակաւ մի աւե-

լի. բայց արք քաջք էին և յառաջեաց Բեկ և եկն կանխագոյն քան զարս իւր, իւր զնպասն միայն. և ել Հայկն իւր զնպասն ընդդէմ նորա. և էր Բեկ կրկին կրկին թանկ երկաթ պատեալ յետոյ և առաջոյ նման ստիտակաց, զի զեւեթ Բեկ զթափ բազկին հարն մերոյ, և ունէր ստիկայ(ի) նիզակ (յոսանցքի վրայ «իսիսո») ի ձեռին իւրում. եւ հայրն մեր Հայկ գնացր լաշաւորն պընդազմով աղեղամբ, և Բեկ զոչեաց ի վերայ Հայկին. քանզի սկաւ(յ) էր. յարձակեցաւ և որպէս վիշապ շար կամէր կլանել գահայրն մեր. եւ Հայկն թափ տուեալ բազկին լաշանակաւ հայրն մեր և զերեքթիւսեանն (յոսանցքի վրայ «նեա») արձակեաց ի լաշաւորն և եւոր ի կուրծան Բեկայ(յ) և երաց պատուհան և անցեալ հարաւ ի զեռնին յոյժ դաւբաւոր, ոչինչ աղեղեալ գնա թանձաբութիւն երկաթոյն, և անկեալ սառաւ կեցաւ Բեկ հակայն և մարդուրն և ազաւանցան ազգքն մեր, և կամ իմ գի՛նչ արարին թոյլալ և առքանաց թոյսունք Հայկին. զի Հայք որդիք և առն զուշեցան թորդոմայ(յ) վասն քաջութեան նորա զո՛ւ արար, և կամ իմ գի՛նչ արար յետ նոցայ Արամն եկն ի զորմ և հրաշք քաջութեան և յազթութեան, որ ամենայն ազգ զմեզ նորա անուամբն արուսենք կոչին, և իմ ի պակասել թագաւորացն Հայոց և յանկանել թագաւորութեան նոցա. երբ եկին ի Հայք թագաւորք յազգէն Արքա՛նամու ի ծննդոց յորք որդիքն զոր ծնաւ նմա Քեուուր, առաջինն Արշակ և ապա յետ նորա Վաղարշակ, Արտաշէս ընտիր և Տիգրան քաջ, Երուանդ և Արայն զեկեղիկ, Արգաթ և Սանատուիկ, Խոսրով և ապա սո(ւ)քրն Տրդատ և սուրբ Լուսաւորիշն Գրիգորիոս, որք են ի ցեղէն Արքա՛նամու, բոտ հրամանն Աստուծոյ, որ ասաց, իմ Արքա՛նամ ի քնն ելցին թագաւորք ազգաց, զի զու միայն Զանացար և զտոյզ եղիք Աստուծոյ, և յետ Տրդատայ(յ) աշխ Արշակ և Խաւսրով, Գագ և Վառձապուհ, առ որով զտաւ շնորհալն Աստուծոյ զիրն Հայոց, և սո(ւ)քր Վարդանանք քաջք և անուանիք և ընտիր նահապետք վասն սո(ւ)րք հա-

ւատոյց եկեղեցւոյ, տես թէ քանի՞ դործ
և պատերազմ և հաշտութիւն կատարե-
ցան առ այս թագաւորաց ժամանակն,
զորս ոչ արկեաց ընդ գրգռէ։ Քանզի
բազում գիշտասանք և իմաստուն պատ-
մազիրք ելին յաշխարհս և անթիւ
գրեանս արարին և թագին յաշխարհի ի
յիշատակ առաջին գործոցն անցելոց,
որ եղին յաշխարհս, և կամ թէ քանի՞
զորս և պատերազմ եղին ի Քարելոն
յաւուրս չարագործնաորք և Գարնի և
կիրառի և այլ թագաւորաց և կամ թէ
քանի՞ թագաւորք նստան յեղիպոսս և
զի՞նչ գործեցին նոքա։ Քանզի տասն
թագաւորք Պաղմկոնք նստան անդ և
յոյժով փարաւորէ։ Մին փարաւորն քն-
զըզմեցաւ ի Մոմի Կաւմբ և մին Պըտ-
ղեմէան մաղսփաց գրեանս ամենայն
աշխարհի։ Եւ կամ թէ ի Մակեդոնիա
զի՞նչ գործեցաւ, ուստի ել Սկիպանդը
և առ զերեք բաժին աշխարհիս, և այլ
անբաւ գրուցում շատարանութիւնք և
յոյժով պատմութիւնք որ կա(յ) գրեալ
յառաջնոցն առաւել քան զուրկ ծափու։
Են ի նոցանէ որ հոգեւորք են, և են որ
մարմնաւորք, և են որ խառնեալ են ի
միմեանս հոգեւորն և մարմնաւորն, բայց
ամենայն շատ է և գիտութիւն որ քն-
թեման զնոսս աշխատութեամբ։ Քան-
զի մեծ բարի է որ կարգաւ(յ) զամենայն
գիրս և իմանա(յ) նոքաւք զամենայն
արարածս. և որ ինչ կա(յ) յաշխար-
հի և զհանգերծեալ կեանքն և փա-
ռարեանք պարարելն Աստուած։ Քան-
զի անշուք կոչի(յ) և յաւազոյն աջն
է որ աշտաքն լինի կոչոյ և ոչ մտաքն,
զի կոչոյն ի յւտոյ արեղականն զրկի, և
տղէտն զգի ի հասալսութիւնն Աստու-
ծոյ և ի գիտութեան յուտոյն, զի ոչ
զապա կեանքս կարել իմանալ տղէտն և
ոչ զհանգերծեալն։ Չկա(յ) քնաւ յամե-
նայն աշխարհի մեծ բարի և բազում
զանն և անպին մարգարիտ քան զգի-
տութիւնն։ Քանզի յաւ է գիտել և իմա-
նալ զերկրաւորս և զերկնաւորս և լինել
տղքաւ մարմնով քան թէ լինել տղէտ
և կոչոյ մտաքն և թագաւոր լինել ամե-
նայն աշխարհի, զի աշխարհս անցանէ
և մեծութիւն սորա և գիտութիւնն մեա(յ)
մշտնէնաւոր, և այն է ստոյգ բարի և

մեծութիւն հաստատուն, որ թէ մերկա-
նա(յ) մարդ և թէ միւսանի նա յիշմն ոչ
բաժանի, այլ ընդ նմա երթա(յ)։ Այսպէս
յիշատի գրասէրն և առաւմասէրն Աստու-
ածածաւսը կոչի։ Քանզի գրեալ է. թէ
ընթան արգարոյն պատմէ զարգարու-
թիւն, և թէ երանեալ է աշոյ, յորոյ
ընթանոյ արեւնքն Աստուծոյ ոչ հեռա-
նան, քանզի և Աստուած ի նմանէ ոչ
մեկնի։ Վասն որոյ և մեք լի բերանով
արհնեսցուք և բարեբանեսցուք զամա-
ղոյ և զամենաւս(ւ)րք երրորդութիւնն
անբաժանելի, որ յուսով գիտութեան
իւրոյ լցոյց զմեզ և լուսաւորեաց զմիտս
մեր, որով իմաստունն արար զմեզ, և
ուսոյց մեզ զայս աշխարհ և զայն որ
զայոցն է և Աստուածացոյց զմեզ սուրբ
աւագանեան և շարշարանաք ի աշխի
միտսս Գրիգորի, և ծանեալ թէ ուս-
տի՝ անկաջք կամ որո՞գ. կամ թէ գի-
տի՞ց կանկնեցաք և կամ թէ ո՞ր զմա-
լոց եմք յետ այս կենացս։ Եւ արդ նախ
կապեաց զհրեղէնն ի հոգս և արձակեաց
զի գտաւ պատշաճ և զարձեալ բարձր
բազում կապելոց է։ Արդ չափ կա(յ) և
ոսման ամենայնի, զի ոչ ակն տեսա-
նելով յազի և ոչ ական լսելով, և ոչ
չեզոյ խառնելով և երանի՞ որ գիտի ի
ժամոս և ի խափու փարիլ սրբաւր։ Եւ
արդ վասն աշխարհի մի՞ երբեք զազա-
րեսցուք յընթերցման զոց որոց, այլ
մեծ փութով Հաւանացուք յուսումն աւ-
րինացն Աստուծոյ ի սառ և ի գիշերի
առաւել քան յամենայն բարեգործու-
թիւնս, որով մեք գիտաւ լուսաւորեսցին
միտք մեր յուսով գիտութեանն Աստու-
ծոյ և անդ երանական և զերազանց
լուսովն պայծառացուք ընդ ամենայն
սուրբս, յերբեակ յոյն և ի մի քնու-
թեմն ի Հայք և ի յմրդի և ի Նոգին
սուրբ, որ են արհնեալ աշխի և միշտ
և յաւիտեանս յափտեմից ամէն. եր.
365-388։

— Դրիգորի Առաւմասեանի. Գրիգորի
ի կուտէ կանաչք կոչոյք լերուք։
Եցոյց եթէ ասացաւ (տողին վրայ
սննաւ) ի մարմնի, այլ ի կուտէ անա-
բառն է ոչ յարամբոյ ըստ կարծեաց
Հրէից ... այլ թերեւս տարիք մանա-
ւանդ թէ և չէր իսկ պատերազմ. եր.
399-417։

հին մասին իւրաքանչիւր կանոնը պարզ
գարգազներով, Խորադիմ կարմրագեղ
և մեկան խառն և սկսումներ կարմրա-
գեղ և մութ կանաչ, Խորան մը իր մեծ
յուսանցապարզով հին մասին սկիզբը
(երես 105)։ և յուսանցապարզը մին
կանոններով քաջ Դասակ նոր մասին
գերջին խորհրդը գրեթէ (եր. 99-100) և
երես 101, ուր քանի մը սոց զրուած
անընդհանրի եղած է։ Դրիչ հին մասինը
նախնական։ Ստացող Դրիչը քանանայ։
Պանդանով հրեայիցի կամ գլխապիւր
աւետարանէ մը հանուած երկ հրեայ
թուղթ հաստեղէ մազապարհներ։ Կազմ
կաշի-փայտ, կաշին թիկունքէն պատ-
ուած ինկած։ Աւաղինը չէ աչա կազմը։
նորոգուած է և նորոգութեան տանն
աւելցուած է նոր մասն ալ։

Ձեռագիրը լաւ չէ պահուած, խո-
նաւումբուն և գէշ գործածութիւն փաստած
են իրեն։

Բաժանգալութիւն

Մաշտոցս կը բաժանգալէ մայր
Մաշտոցի կանոններէն ժԵ-ը, անձեան
գործածութեան համար, որոնք սէն-
թերցմունք գրոցս աչապէս գտանէն խո-
րագրին տակ գրուած են սկիզբը, (եր.
103-104)։

Ա.	«	Հաղորդ տալոյ։
Բ.	»	Տղայաթաղ։
Գ.	»	Աշխարհաթաղ։
Դ.	»	Աստուածանեղն։
Ե.	»	Արարիչ և մարգարէն։
Զ.	»	Երկրորդ աւուրն։
Է.	»	Աղ աւրնէքն։
Ը.	»	Մատաղաւրնէքն։
Թ.	»	Խաշի մատաղաւրնէքն։
ժ.	»	Հասի պատարագի։
ժԱ.	»	Հանգրքի աւրնէքն։
ժԲ.	»	Սկի աւրնէքն։
ժԳ.	»	Պատկեր աւրնէքն։
ժԴ.	»	Դասն աւրնէքն։
ժԵ.	»	Երկրորդ կանկունին։

Մաշտոցի աչա քան և հին մասն-
ը և պատէ ձեռագիրը 105-106 էրե-
ները, ամբողջ չէ. ժԴ. կանոններն
սկիզբէն հազիւ քանի մը սոցով կ'ընդ-
նային գիտեմ թուղթներու պատարագ։

Իսկ նոր մասը, որ յառ խեղճ ու
կարգ քրէն մը կ'աւել և կը կարգուի
Սկիւրքեան և Պատկեր կանոններէ և կը
գրուէ ձեռագիրս 3-106 երեսները։

Այլ ևս լալ գտնութիւն

Եր. 102. Մաշտոցի քան և հին
մասին սկիզբը, զրուած է վեց տող քան
մը, յոյսը Խաշիէն գլխապիւր աւետարան
և կարգաւորութեամբ, որ յոյսը սոց
աւջն (սոց մը որ թաւակաւ կը ներ-
կայայնէ) նշանակուած է սյունարէն։

Այլ աղբյուրներու տակէն ալ Խաշիէն խո-
նաթ ձեռագրութեամբ հազարէն յիշի
յոյսին, Թեյպէն համար։

սմ վ իմ լալ և զրուայր, թէ զպիւր նա տա
թէ ռ զգիտ տուր և հազար։

— Սկիզբը գրուած ձեռագրութեամբ
պատկերներէ վերջ գրեւորութեամբ կը յոյսը
քանութիւն, իսկ երես 1 զաւր ձեռագիր։

Յիշատակարան

Մաշտոցի նոր մասին գրիչը չէ
յիշատակուած. իսկ հին և բուն մասինն
է Յովնանէն և ստացոր Դրիչը քա-
հանայ, որ յանախ յիշատակագրուած
են՝ երես 120, 176, 260-261, 312, 328,
312, Աստուծէ կը գնանք 260-261 երեսներ։

սմ վ զասք սրբազան քանանայից
և յաւատարմութեամբ ստացոր Դրիչը
յիշատակուած աղագին գնեղ թողու-
թիւն շեղաց խնդրեղէր յԱստուծոյ
Դրիչը Խաշիայի ասացոյի գրոցս և
մատաղաց իւրոց և շեղապարտ գրչի խոյ-
նանիւն, որպէս զի և ձեղ ողորմեցի
Բրիտանա Աստուած, և աշխարհի որ զա-
ւելն տան, ամեն։

Մ Ո Շ Տ Ո Յ

Թուղթք՝ 416 հրեան Մեծաքիսն՝ 15,6
 × 11 ս.մ.։ Մեծ, դուրեքան՝ 11 × 6,6 ս.
 մ.։ Տողք՝ 17։ Թեքք՝ ԺԳ. (= 13)։ Նիւթ
 հաստեղեղ։ Կոկոսած, սողաշարուած
 բաժնապէս թուղթք։ Գիւր՝ բոլորգիր։ Ջաւ-
 դաղիւր՝ իւրաքանչիւր կանոնի սկզբնա-
 գիրքերը թուշազգիրներ են։ Սկսուածներ
 կարմրագեղով։ Խորան մը իւր մեծ լու-
 սանցազարդով Մաշտոցիս սկիզբը և
 վաճօ լուսանցազարդիւր՝ իւրաքանչիւր
 կանոնի քով։ Դասարկ՝ հրեա 4 (հրեք ու
 կէս տող գրչի խաղ) և 416։ Գրիչ՝ Մինաս
 սարկաւազ։ Փամամանկ՝ 1575։ Տեղի՝ Սե-
 րաստիոս։ Յիւսաակող՝ Մարանէ։ Կազմ՝
 կաշի-փայտ, զարդարուն կազապարով.
 առաջին կողքին վրայ մետաղ խաչ մը։
 Մագաղար պամսպանակ, բարակ, միջին
 Սեպտուան ստաւերով. հասանաբար
 ճառքնախէ կամ անակապէ մը հանուած,
 երկ հրկու թուղթ սկիզբը և վերջը։
 Այս քանի մը տող վերջին մագաղաթի
 առաջին հրեանէ. Վէւ մեծն Կատան-
 դիւնոս առ / եւր ընկաւաւ զթուղթն,
 և / ընթերցեալ զոհացաւ զՏեառնէ, և /
 գրեաց պատասխանին առ հի / պարքուն
 աշակէս։ /

Երեք են ի Ժամանակիս մեր ընտ /
 բեաւք և ծառայք Աստուծոյ կենդա /
 նոյ, և որպէս ի Ժիւն հաս / տատեալ
 կան ամենայն երկիր, / առքս որպէս
 չափս լուսաւորս / ձագեցան ընդ ամե-
 նայն տիեռ / ։ — Մաշտոցս թէեւ լաւ
 պահուած է, բայց շատ գործածութենէ
 մաշած են ստորին ծալքերը։

Թափանգակաքիւն

Այս է զհնչ հաւաքեալ կա՛(յ) ի
 Մաշթոցոս։

- Ա. (Կանոն) Խաչ աւրհնելոյ։
 Բ. « Պղծեալ աւանորի։
 Գ. « Նոր դուռն եկեղեցւոյ
 աւր՝։
 Դ. « Կնունք առնելոյ։
 Ե. « Պատկ առնելոյ։

- Զ. (Կանոն) Հաղորդ տալոյ։
 Է. « Թաղումն առնելո՛(յ)։
 Ը. « Այգուցն։
 Թ. « Տղաթագն։
 Ժ. « Այգուցն։
 ԺԱ. « Տեառնական առնել։
 ԺԲ. « Պղծեալգիսա առնել։
 ԺԳ. « Աղ աւրհնելո՛(յ)։
 ԺԴ. « Գառն աւր՝։
 ԺԵ. « Զուր աւրհնելո՛(յ)։
 ԺԶ. « Մանալրւա(յ) առնելոյ։
 ԺԷ. « Աղաշխարաղ աւանակե-
 լո՛(յ)։
 ԺԸ. « Զսերմանա շեղէ և հըն-
 ձան աւր.։
 ԺԹ. « Հանդերձեղէն սպաս
 աւ.։
 Ի. « Ըսկի և մազգա (մազգ-
 մաջ) աւր՝։
 ԻԱ. « Աւագան աւրհնելո՛(յ)։
 ԻԲ. « Զնկարեալ եկեղեցի
 աւ.։
 ԻԳ. « Նորակերտ գիրք աւր՝։
 ԻԴ. « Խունկ աւրհնելոյ։
 ԻԵ. « Աղաթք պիղծ կերակ-
 րի։
 ԻԶ. « Քարոզ պատուիրանին։
 ԻԷ. « Ննջեցելոց գանձն։

Յիւսակաւարան

Փասք . . .

Արդ գրեցաւ Մաշթոցս ի թրին Թ.
 և աւելորդ ԻԴ. (= 1575), ձեռամբ նուաաս
 և սեղաւք զառածեալ սուտանուս Մինաս
 ստեղծապի. ի քաղաքիս Միւսասիայ։
 Յիշեցէք յազաթս ձեր զգիտ Սորա և
 զաշխատոցս և զծնոցն մեր և զուսու-
 ցիչն մեր, և զամենայն երախտաւորն,
 և զուր յիշեալ լիջիք ի սրբոց ամէն։

Այլ և յիշեցէք յազաթս ձեր զՄա-
 րանէն, որ եւ զաւ՝ յիշատակ հոգոյ իւ-
 ռոյ և հաւրն Վարդեհիսն և Փառային,
 Թուրվանդին, Ագնաւուրին, Մարտիրոսին,
 Հարապեթին, Մարկոսին, և զբարե խաչա-
 սուրին, պապուն Միսիրաթին. զի ամե-

մենաստ(ւ)քը զերբորդութիւնն, զՀայր
և զՈրդի և զսուրբ Հոգին, որ է արեւ-
նեայ աշմէ և ... եր. 234-250:

— Տեսան Յանանու Մանգակունց-
ւոյ Հայոց կարողիկոսի ասացեալ վասն
պանոց պնդութեան (Ա)զգոյ և օգտակար
և կարեւոր են պանոցն պնդութիւն և
յորկարգաւորմանցն ժառկայութիւն ...
Եւ թէ յամենայն արտէ դարձեալ իցես
զգնմամբ, ապա յսես յնասանոյ ի ձեռն
մարդարէին, որ ասէ թողեալ չիցին քեզ
մեզք քո և ոչ եւս չիչեցնց զանորէնու-
թիւնս քո: Որոյ օգտութեանն և զմեզ
արմանիս արասցէ Քրիստոս Աստուած
մեր. եր. 256-265:

— Մանեկոյն Յովնանու Ոսկեբեր-
նին ասացեալ վասն ազնաւորութեան
և պարմութեան. (Փ)ատարհացուք
զբազմադարմ Աստուած, զյանախա-
ղութն, զմարդասէրն, որ երկայնամիտ
լինի ի վերայ մեղատուաց զի ազաշ-
խարեացին ... Այս է զոր երարն Ազամ
յարմամ եկին ի պաղոյ ծառոյն և ան-
կաւ քնդ ախարս մահուն, յորոց փրկեա-
ցէ զմեզ Քրիստոս. եր. 265-278:

— Երանելոյն Յովնանու Մանգակու-
նեայ Հայոց կարողիկոսի ասացեալ
վասն եպիսկոպոսութեան, որ ի յա-
րէն և (Յ)ոյժ շար են ամենայն ազո-
րաւորութեան յորոցն մէջ աստուծոյ, որ
մարտ երզմանցն սփարութիւն ... Չի
երկնից արքայութեանն հասանց կա-
րասցուք շնորհոք և մարդասիրութեամբ
Տեսան մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի: Որով
և քնդ որում Հօր ... եր. 278-296:

— Մանեկոյն Յանանու Ոսկեբեր-
նին ասացեալ ի մեկնութիւն ազնաւոր-
բանի անստանկն, որ ասէ. (Ա)յր մի
իջանէր յերասաղիմէ յերկրով և ան-
կաւ ի ձեռս աւաղակաց: Այր զԱզամ
ասէ վասն կատարեալ հասակին, որ
ստեղծու յնասանոյ և եղաւ ի գրախ-
արն ... Եւ աս(ւ)քք և արգարադարմ
մարդ զորմովք իւրովք շինէ ինքեան
գարգայութիւն ի փառս Քրիստոսի Աս-
տուծոյ մերոյ. եր. 296-316:

— Մանեկոյն Նիքիւմի խա(ւ)րին
Աստուծոյ ասացեալ վասն Կառանդաց
պանոցն. (Ի) շարիզս փառաց քոց Տէր քն-

յանու: որով իմ անց Յաստուծոյ Բա-
նի քո աստուծոյ ասէ Կառանդաց
յանոցն: Եւ ասէ անստանկս յայտնաւ
որով ի յերկրոյ աստուծոյ Կառանդ-
ար և արքայաց յայտնաւ ասէ որ. 316-332:

— Մանեկոյն Նիքիւմի խա(ւ)րին Աս-
տուծոյ ասացեալ վասն պարմութեան. Որ-
ովք որովք ի ասէ իմ Կառանդար և յա-
նաստուծոյ և ի քառաւորացս ի
յանոցանկարս ք զքառասուրք և ի
զրկեացս ... Եւ ասանկարս քոն որ
յարմանց մէջ զնախնայան արմանք ի
պատմի գիրս մեր խառն և յարգա-
ւորութեամբ Տեսան մերոյ և Քրիստոս
Յիսուսի Քրիստոսի. եր. 333-351:

— Կառն բաւում անգանկոյն պա-
ղոսի Յարմանեալ և անաստուծանաւ
որովք ի անգանկե յարմանկարս քոն
անգանկարեան ... Եւ այր յարմանկե
զորով մեզ ի անգնիք որովքանեալ և
զրկեացն Աստուծոյ և ք իման:

— Կառն Տեսան Յովնանեայ
ասացեալ վասն զգուշութեամբ մեծնեայ
ի մարմին և յարին ողորդ Աստուծոյ.
Մանեկոյն ասցաւ իմ աստուծոյ և
արքայոց անգն իմ յարմովք. արմամ
չիմի զմերեւորութիւնս ասացն ի յոյժ
նախնայոց ... Ծառայոց մեղքեացս
մեր ի որովքանեալ արգարացս ք
յաստուծոյ անգանկ և ի զնախնայ
յարմէն Տեսան մերոյ և զրկչին Յիսու-
սի Քրիստոսի. եր. 356-376:

— Մանեկոյն Նիքիւմի խա(ւ)րին
Աստուծոյ ասացեալ վասն ու զանեկոյ
զպան Չորեւաբարի և Ուրբարի. (Ա)յր
որք յարմանե զմարդասիրութե և կամ
զմեղքութե ոչ եկն մարտի քոց մեղք
անգանկն այլ ի աստուծոյ որովք ի
քրիստոսանկար զպնէ Կառանդար ... Կա-
րանկանց որովք անգանկ զքոյն քի
մէջ և շար Աստուծոյ արմանկարս
յորովք և արգարադարմանք մեր
մերոյ և զրկչին Յիսուսի Քրիստոսի
եր. 376-396:

— Մանեկոյն Նիքիւմի Հայոց վարդա-
պետի ասացեալ ի բանն Նախկա(յ) մար-
դանկե աս ասէ. Կարմի արգանք քո

ի սպասու դամբարանաց վարժապետացն
սրբոց, և բնիբնոցամբ հաւաքեցի ըզ-
նոցմանս ի Երուսաղիմ քաղաքս:

Այլ սակաւ ինչ լա՛ւաւն Արիսակե-
սի և Վեդգայի ի խրատս գրչութեան: Ընդ նմին և պիւսգուստայ մեկնութեանն
Եսփանեոս աւետարանի, և բնծայեցի
ի սպասութեամբ (!) տեղոյս ուսումնա-
սէր անձանց ուղղադատան մտաց. ևն ի
դուխտ քաժանելով վանն մտաւոր տե-
սութեան և գարդ ուսման, ի պէտս բե-
ստեղծութեանն ի խառն գրչութեա-
րութեանն: Այլ եթէ գացի ինչ ի սմայ
քառ հանոյց խնդրողաց՝ Տեսան ընորհք,
և եղիւ ալ ուղիցն խորհիւ և պարտեալ ի
փոքր բեկալ անօթոյս մերոյն Տէր նե-
րեցի: Ար և լուսաւոր վարժապետին
իմոյ Յոհաննա Յորտունեցոյ ի սմայ
մասն քարեաց յիշեալ եղիցի: Ար և մեզ
յուսողաց՝ և ձեզ յիշողաց ողորմութիւն
Տեսան հասարակեցի, ամէն:

Այլ և ապա ըմբռնեալ քաղաքս
բոգս զրեւ զանկաւ յիշատակ մեր. և
զուշ զրեւոյ լիջիւք ի գիրն կենաց յա-
հտեանից յաւիտեանս, ամէն: (Եր.
548-547):

— Գրիչս Արտանա՛մ Կրեատացին՝ Եր-
կար քերթուած մը յօրինած է Բորի
վրայ (Եր. 548-552), սա սկստանով.

«Ի թուին Հայոց Եարեմի գործին
Կրկին ԹՈՐՄԻ ընդ ալֆաշին,
(Հուսանցքի վրայ ԺԻՎ. յոգնեւերն):
Աւարտեցաւ գիծս տառին,
Քաջ համբերող հաւատակին» եւ այլ:

Եր. 548-552:

Այս քերթուածին առաջին 43 տու-
նեքով կը կողմուի ու Ռբրահիմն ապա-
ցեալ ու վարդապետ վերեւանելով Կի-
սացիո ծայրանունը կարմրազեղով, իսկ
Եր. 548-552:

Կրեատացին քանի մը տեղեր յիշա-
տակագրած է գրչութեան պարագաները
և երկու տեղ ալ իր կնիքը կոխած է:
(Եր. 338 և 544 լուսանկերներու վերի
ծայրերը) սա գրուածքով. «Արտանա՛մ
վարդապետ, ԹՃԾԻՍ (— 1704), որ հար-
կուք Երուսաղիմ քաղաքս, և ինչպէս լուս-
նալիս և անպարտ ինչպէս լուսնալիս:

Եր. 5. սի թվին ԹՃԻՐԻ:

1720, և յաճեալն Թուրիսի Զ. (= 8),
որն Երուսաղիմի սկսած զայս գիրքս
գրեւ ի յընտր զբնակչ ի սուրբ քա-
ղաքս Երուսաղիմ. Աս պիտիկ Արտանա՛մ
կիսկողոսս թիւրաղոս:

Եր. 68. Բ. սիւնակին տակը.
սիւնին Թուրիս, Երուսաղիմ. Ի. (= 20).
գրեւ իմ զայս գրքս (սիւն) կոխեցին արե-
կայք և սուրբը Երուսաղիմիս փայայն
գեալ յոյնութիւնս:

— Եր. 330. Երայ մեկնութեան
վերջը. Բ. սիւնակին տակը. Անդր անդ-
ստս զծագրեւ զայս թվին ԹՃԻՐԻ. և
Երուսաղիմ. և յորհիւն աւարտեցի ի
նոյն թուին Մեղստմերի Բ. (= 2). որն
Արտանա՛մ, ի սուրբ քաղաքս Երուսա-
ղիմ, ի սուրբ մեկնոր հոգեւոր վանք,
որ է արեւոյ յաճեալն Հայոց, ձեռնով
Արտանա՛մ պիտիկ Կրեատացի:

— Եր. 344 Հոռմանց քանկին
վերջը. Ա. սիւնակ. սի թվին ԹՃԻՐԻ.
(= 1710), Մարտի ամսոյ ՀԱ. (= 31)
եղիւ սկիզբս կրոյս, ի մարաւոյս
կնատիւս, որ և Մամակ, ձեռնով յոգ-
նամեզ պիտեկն անտամբ եւեթ Արա-
նա՛մ կրեատեցի, որ քանուկ միայն ու-
նիւք, որ զգործն յիշեալս և ձեռնով քան-
կին:

Եր. 413. Ա. սիւնակ. սի թվին
ԹՃԻՐ. (= 1711), Թեւիք քաղի, Աստուած
արհէ զՄարտի ամսոյ ևս ... ունք, և է
Կրեատեցի, և ինչպէս լուսնալիս և ինչ-
պէս լուսնալիս և ինչպէս լուսնալիս:

— Եր. 552. Իր յորինած քերթուա-
նէն ետքը. Բ. սիւնակ.

Անդր ևս յիտնեալս և յոյժ յորին,
Ան անպարտան ամենեւին
Քաղաքի բնիկ Կրեատացի,
Հայցեմ ի ձեռն ինչ զոգորմին:
Ան հորս իմ Արտանա՛մն,
Ան մայրս իմոյ Մարտիմն,
Կրկին յեղարացս ի միասին,
Յովսէփ, Սաիակ և Երուսաղիմ:
Որք փայլելիք զարեատանս իմ
ՄԻ՝ ինչպէ՛ք մեզ զոգորմին.
Զի զրեւի Հարաւորանք,
Ի դասն ի նեղ մամանակին,
Եր թվականն Հայոց գարմին
ԹՃԻՐ. և ընէին (= 1710):

թիւն է և հեշտութիւն և վաշխշտութիւն
կերակրոց ծաշարացոյն շարութիւն է:

Որ պարկեշտութեամբ վարի՝ տե-
սանէ զմեծութիւնն Աստուծոյ:

Որ խրատաւ անշաշկէքն էն՝ հի-

ւանքութիւն է Եղիշ:

Կրեալն յորմամ իժ ուտէ՝ երթա՞յ
գտանէ զաղծ կամ թորթի և ուտէ և փա-
րատի:

— Եր. Է.

Թէթրի շիտի մամղու արիդո
Պէ՛րս՝ պէ՛րս պէ՛րս պէրծէնօ:

Պարսկական զարմարութիւն:

Պէ՛րս՝ պէրս պէրս պէրծէնօ:

Չամոգիդէ դամբալիդօ:

Պէ՛րս՝ պէրս պէրս պէրծէնօ:

Ամակացմա՞յ վերչէճամա՞

Պէ՛րս՝

Զարդարանք՝ ազիդ կնաջն ո՛չ է
ազուս, և մարդոյն երկշտի՞՝ զէնն:

— Նորին Խաղօ վաղն ազօրից ի
բան առանկոյն Պոզուի, ձկնաշնե՛ նախ-
քան զամենայն առնել ազօրն, խնդր-
ուածս, պաղատանաւ: Նախ դիտելի է
զի երեք են տեսակ բարի գործոցն,
այսինքն պա՛շքն, ազօր՛քն, ողորմու-
թիւնն . . . Եւ ի վերայ այս բանեանյ-
նի ազօր՛քն ազգուս է խաղաղութեամբ
կենցաղազարիլ, որպէս առաքեալ Տի-
մոթէկոսի առէր. առնել ազօրն, խնդր-
ուածս, եւայլն, վասն ինպատարաց և
ամենայն իշխանաց, զի խաղաղութեամբ
և հանգստութեամբ վարեցուց Գլեհան
մեր: Որ և զմեզ արժանի արտօցէ
Քրիստոս Աստուած ողորմութեանն իւ-
րոյ և նմա փոքր յախտեան յախտե-
անց, ամէն. եր. 5-22:

— (Ա)Նք մեր յանցաւորք: Պատաս-
խանի. նախ զի ձ. կատարեալ թիւ է.
էր տան Ժ. է և Դ. կէն է ճ. ինչ
Հարիւրն նշանակէ զկատարեալ տեսու-
թիւն հրեշտակաց բոս ձ. ոչխարաց
առակաց, և յիսունն զսեանքիւն մարդ-
կան պակաս քան գիտաւ. զի ի մարմնի
եմք կապեալ. այս բոս Նաբեկացոյն
. . . որպէս ասէ Դանիէլ. Առաքեալ զոգի-
քս և ըստանաւ գնոսաւ և Նորդեա զե-

րեաւ Լորդի եր. 23-28. (Հանուած է
ճաթեւալոյն Երգ երգոցի լուծմունքէն,
որ հաւաքածոյն մէջն է. տեա եր. 278-
280):

— Միկնութիւն հաճաղօս Գանիէլի
մարգարէին, զոր հոգիապայծառ և
իմաստասիրտ վարդապետին Վաղանայ
պլէ՛ — ի հոյկիլի մկնեղաց ծայրից
Ափելի, Հիպոդիս (յ), Ոսիփանոսի Աթե-
նեցոյ, ի խեղդոյ ուսումնասէր մտկանց
առ ի դիւրանալ լմբեցողաց. եր. 31-183:

— Ո՛ր Լորձաւորք մեր Եզրարք և
որդեակք յամարեցին զհեռաւորութիւնս
մեր՝ մերձ տանել մերձաւորաց հոգոյն
Աստուծոյ, և զտկարութիւնս մեր զարա-
ցուցանել Տերամբ զօրացելովքն, և զհի-
ւանդութիւնս մեր թշկն վարձեցելովքն
ի թշկնպետէն Աթուսի Աստուծոյն մե-
րոյ: Վասնորոյն եզրարք որ բնդ մեզ
են, կամեցան վատասկել անգ միտ յու-
սոյ ի բազմային հոգեզէն զուարթնացն
ի յարգար և ի մեծն Դանիէլ: Առաջնորդ
ունելով և նրազ ճանապարհի զԱստուած-
բեկալ լուսաւորէջն աշաճ մատենիւս,
զսեանքիլի աստիւն զԵփրեմ, և զՀիլլո-
դիսայ զԷսեմայ հայապետն, և զարդա-
ղաւակն Հայաստանեայց եկեղեցոյ զպա-
կիայն Սեփանոս Սիւնհաց՝ արորեթիւ
միմեանց զաստ և անց զտեալ բանս
նոցաւ: Առնելով վասնակ զուսումնասէրս
որք զան զհեռ մեր, և է՝ զի արձակ-
մանէ նշուից լուսոյ նոցա տեսցուք ինչ
և տալուք զփառս Աստուծոյ և ի զուար-
ձացումն զարմեցոյ Սիւնի և ի յոյս քա-
լաւորս: Գրեալս յառաջ յառաջ: Եր. 31-32:

Վարդան լիթի-ի լիթալանի.

Եր. 31-32:

(Ը): յաղագիս յամենեցունց Լորկիւի՛մ
և խնդրեմ ներումն և թողութիւն յԱս-

Ունիս քոյորակ ձեռ խորհրդական,
Կամարին յերկնից յարմար և նման,
Հուսածակ շքմաթք ? քուն երկոտասան,
Մո(ւ)րը Աստուածածին, զեղազարդ խո-
րան :

Մրբութիւն արքայ ստեղծին սեղան,
Ուր պատարագի դառն անպարտական,
Հացն յերկնից իջեալ կոյ անապական,
Ի սուրբ սափութումդ աւրնեալ մանա-
նայն :

Վերնաշարի սրբաշք զքեւ պատուական,
Ուր ժամանարից հիշի (հնչի) ահեղ մայն,
Փայտ բնդ պղնձի յուժ (յ)արմարական,
Սուրբ Աստուածածին, ատնար քաղց-
րանայն :

Ակամբը զարդարեալ խաչ և դասադան,
Ջուտ յոսկոյ սրբոյ ունիս կետադեան,
Բուրմաք արծաթի(ւ)ք յաջէ ահեկան,
Սուրբ Աստուածածին, ստեղծին խորան :

Բամածաղ արփոյն յարմար և պատուա-
կան,
Ունիս մշտափառ կանթեղք հրջուական,
Դեղզեղափայլակ ատեկազց նքման,
Ի փառս և ի զարդ քոյին սրբութեան :

Դեղին ըսպիտակ շամայն ի շար կան,
Եղեալ յաշտանակ և խմնաջական,
Ըստ Զաքարիին յանարկու տեսական,
Մո(ւ)րը Աստուածածին, յարկ հիացա-
կան :

(Ա)յլ եւս զարդիւ լի՝ եւ և փարթմով,
Շատ ունիս ըսկիւք յոսկոյ պատուական,
Մեհաքսեա(յ) մածկոցք շար մարդրու-
տական,
Մո(ւ)րը Աստուածածին յուսադարդ խո-
րան :

Պայծառազգեստի ք պնեակ քանանայն,
Յորժամ մերձ լինի յահեղ սրբութեան,
Յաջմէ յահեկէ սրբականման,
Հուսողին հնչմունս երածըշտական :

(Ե)ղէզ կիեմսն խունկ սարայական,
Հոտանուշ հալուէք քեզ պիտոյանան,
Պարզեւօք պատուին յերկրէ հեռաստան,
Մո(ւ)րը Աստուածածին, զան արքայա-
կան :

(Տ)անար սիրաշէն դու հիացական,
Տըւար մեզ Հայոց պարզեւ սեփական,
Կայցես հաստատուն այժմ և յաւիտեան,
Մինչ յորհնեալ զարուստ փրկչին միւս-
անգամ :

(Ի) քէն աղերարեւ հայցեմք յալական,
Մայր Տեսուն Եփեսոսի ծննդեամբ կու-
սական,
Վասն մեր մաղթեալ առ ծնեալդ քան,
Ոգորմիլ զբթով ազդիս հայկազեան :

Հազար հարիւր մերս քուական,
Քյլ և ժԼ՝ յարարարդական, (= 1669) :
Օրհնեալ տեսչդ քո արժան,
Մարտիրոս օղիակ պեքս Մաղիման :
(Եր. 365-368) :

— Երես 368. Հաւկուրի եւայն զե-
ղեր :

— Երես 369. Բարոյական ոտանա-
ւոր մը 21 տող :

— Երես 370-371. Դարձեալ զեղեր :

— Երես 372-379. Դեղերու և հի-
ւանդութեանց մասին տեղեկութիւններ
«Զղեղրունքս կէս մի փորձելով դատն և
կէս մի յերազի տեսուն» եւայլ սկսու-
ածով, որուն կը հետեւի այբուբենի վրայ
զեղազիրք մը, Ամիր Տօփթիմի Անգիթաց
Անյիթը. եր. 381-817 :

Որուն կը կցուի յաւելուած մըն ալ .
«Երկնք զՄուգափարսին և դա-
պրներն ի վերայ այլին» խորագրով-
եր. 817-823 :

— Երես 824-835ն ալ զեղերու և
առողջութեան վրայ գրուածներ :

— Երես 837-866. Հարեկէն քանի
մը դիւլիւներ :

— Երես 866-867. Դարձեալ զեղեր :

— Երես 868-869. Ոտանաւոր մը,
առ Աստուածածին ուղղեալ :

— Երես 870. Դարձեալ զեղ :

Հաւաքածոյիս առաջին թուղթի
առաջին երեսին վրայ, վերեւ, գրուած
է. «Տիւրացու Մանուկին ե» :

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Ծ Ա Յ

Քաղքի՝ 456 *երես*։ Մեծաքիւն՝ 15 x 10,1 *ս.մ.*։ Մեծ. գրաքիւն՝ 10,2 x 6,8 *ս.մ.*։ Տողի՝ 19, 25, 24, 18, 17։ Քերքի՝ մինչև մԳ. (= 14) *նշանակուած են*, [եր. 299]։ 'նխք'՝ նախ *ու բարակ*, բաժնակի թուղթ։ Դիւ՝ նստք, տարբեր գրիչներէ։ Զարգալիւ՝ *երկու նաւ միասն* (եր. 1 և 7)։ Խորաղիւմ *և տեղ տեղ գլխաղիւմ կարմրաշեղուի*։ Մաղաղար պահպանակ, սկիզբը *և վերջը մէյ մէկ թուղթ ճիշդ ձեռագրին չափով*, երկսին *և Մհարպեան մանր և շատ պեղեցիկ գիրերով գրուած աւետարանէ մը*, պահպանակներս բարակ են *և ազնաւորուած ձեռագրին հետ միասին*։ Կառաւի են *սկիզբը իբր պահպանակ գրուած երկու թուղթներուն երեք երեսները, ինչպէս նաեւ երես 164 (վերջը), 165 (ուր գրչի խաղեր բրած են), 256, 288 (երեք տող գրուած), 309-314 (ուր գրչի խաղեր եղած են)*։ Կաղմ կաշի-փայտ, զարդաբուն կաղապարով, նորոգութեան կաղմը։ Կը պահարն կարեւոր տեղեկութիւններ։

Մատաղիւր երբեք չու չէ պահուած ընդ. խառնամթերք։ Ձկ. զարդաւոր թիւն, ձեռքաւոր են գրեղը, ամենամեծ վերջին մասերը քիւնն են կաղմ-կաղմ խառնամթերքէն։

Բովանդակութիւն

Հաւաքածոյս կը բովանդակէ զլատարարք Սիմէօն Զուգալիցու Քերականութիւնը, որուն քով նաքր կցուած ու կազմուած են ուրիշ գործեր ալ, մասնաւորապէս Տաղեր, ախպէս։

— Սիմէօն Սարգսիսի Զուգալիցւոյ՝ աւարեայ Քերականութիւնն ըստ լեզուի միտում հայկազանց։ Էր. 1-164։

— Էջմիա. 1788. Մատաղիւն աղծուած են հայերէն արտասանութիւնը. վերջէն գրուած։

— Բառարան մը, որ սկիւրուած անաւետ կամ անշարժ ըստով կը սկսի և

գիւ վերջանայ անպատկեր ըստ խաղի խաղաւորով։ 1788-1790։

— Էրես 712000. Կաղմ 1-Երկու։
ու Կաղմի տաղեր կը զուգարան
իւ խաղի, ուր արտասանութիւն խաղերէ
մը խաղի Էր. 1-172100։

ու Կաղ մաղ Մատաղաւորին
Կաղ շատիւ տաղեր Մատաղիւ
Բաղիւ խաղաւոր Մաղիւ անձնաւոր
Կաղիւ։

Սէյալիւմի վերջ. Էր. 111271։

Կ Կաղ մաղ Մատաղաւորին
Մաղիւմ ըստ խաղի Մաղիւմ
Մաղ Մատաղիւ, Մատաղիւ։

Էր. 217-223։

Գ. Տաղ ուրախութեան եւ ... (չկարգաւոր)։

Մատաղիւ կը տաղ խաղի Էր. Կաղիւ
ու պահու թղթաւ կաղիւ Էր. Կաղիւ
Կաղ Կաղ Կաղ Կաղ Կաղ Կաղ Կաղ
Միտաղիւ տաղիւ տաղիւ Կաղիւ։

Էր. 223-224։

Ա. Տաղ Ովանէսին եւ ... (չկարգաւոր)։

Կաղ Էր. Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղ Էր. Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
ու վեր Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Մաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ։

Էր. 224-229։

Բ. Կաղ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ։

Էր. 229-231։

Զ. Տաղ ձմեռեան Բիւստիսի.
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ։

Էր. 231-235։

Դ. Կաղ խաղի Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ։

Էր. Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ
Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ Կաղիւ

Եւ զԿղզւոս. (զ Կարադիքիկայսն ?) զթիւսին՝ կրկին Մարդիս վարդապետն :
Անկախն Բոհանեան ձնոցըտս եպիսկոպոսն Կեանքոս Կապադովկեացի :

Անպիմոն կրկին և զԱրակն և զԵրկաստանն Մարգարէան և զՊատարագին խոհուրդն և զԷր թիղ եղրարեն՝ Ենթոէս Լամբրոսեցին :

Անարդիկիկն՝ Մարդիս վարդապետն :
Բեանոյ աշխարհիս վարդապետն կրկին Կամոսուեր է : Եւ Ենթոէս Կլայեցին ևս Ժողովէր է : Անարհուրդն Ենթոնէս Զոնէէցին Ռայանկերն : Եւ զԲարսեղացացն և զԱրքայաւ Ժալիկն (Ժողովին ?) Ենթոյիկն և զՊատարագին՝ կրկին Մարգարէս վարդապետն՝ Դուսանցքի վրայ ոջ. թմ. = 1351) : Արքիւրջուածոցն՝ Գրիգոր Մանգիկի :

Արարածացուցեալն և զԱմենայն յարանկիկն Ենթոս Կլայեցին :

Յիւլիանոսն Մարգարէս :
Անգիկիկն՝ Եւ(ս)արի վարդապետն :
Անային՝ Դուիթ Ժառանգան, յետո՛ւ(ս) Դէորդ վարդապետն Երանկեցին :
Ան Երան Լուծմուէքն՝ նոյն Դէորդ վարդապետն Երանկեցին, աշակերտն Ենթոնու Բրտանցույն :

Արարականն՝ Բաղդաս, Բայց յետո՛ւ(ս) Սոմաննէս վարդապետն Երանկային, յետ նորա՝ Եսային, յետ նորա Ենթոնէս Դործորեցին (?) : յետ նորա վարդապետ վարդապետն Կլայեցի՝ յառաջ Էնթոյ թաղաւորին :

Այլոնս առաւելոցն՝ Գրիգորիս Կաթողիկոսն, Երայցն Ենթոնի Կլայեցույն :

Ասոր էր Կեանքի ազգաբաղան Կամ Ժածկազգաբաղան Երանկեր 47 քաներու Կամար, որոնք Կեսաքքրաբաղան մասնաւոր Կանգամանք մը չեն բնակելու :

Ասորցմէ ետքը .

— Քսեան շափ է, ըստ ոմանց Բ. չիգր, և ըստ աշխոյ Բ. ունի :

Մարն Ծ՝ քանս է, որ է շափ Կընծանի Բոնն Է. մոլ է, Եւ Արդուն Դ. մասն մոլոյն, որ է Էժ. քանս : Եւ ըստ ոմանց ԺԵ. մոլը Կամբոսի տրայն Դ. քանս էր, որպէս սափոր մանանային :

Մարգարէան և Ենկիկ միաշափ է որ է Դ. չիգր, Զալին՝ Ա. չիգր է. Կես յափ՝ Կէս չիգր է : Մոլն և զԵրն Բ. քիւս է. Ծ. մոլն մէջ պարագայն է. Եր. 237-240 :

— Լանկեիկ լաւ իմաստնոց է, զիմջ Ենթոյ կոչ լաւ լաւ լաւ :
Կամ Կանկուկ. Եր. 241-248 :

— Ենթարէն Երդ մը Կանկուկ ասոսոսիտիտիտիտ Ենթոնուս Ի թիկ թիկ Երանուս Եսայցն Խ առդ :

— (Տաղ մը) Մարիամ մայր Աստուածածին տն(ա)պետեան. Եր. 247 :

— Տաղ Աստուածածին.

Աննաոն տանար
Բանին Կաշարար,
Դերագոյն գրարար,
Մարիամ դու յերկնից գովեան :
Եր. 247-248 : Այլուրեքի վրայ :

— (Տաղ մը) :

Երանեալ սուրբ կոյս տալիկայ Մարիամ
Սրբուհի փառ վերսուռ քերթ տալիկան
Փրկչին մերս տուն և տեղի բնակութեան
Պէնթ արգրտանցայ սուրբ Մարիամ :
Եր. 248-249 : Մայրանունը՝ սերեմ.
Իայիկ, իսկ վերջին տան մէջ «Քովուր-
ի գաւե» էր յիշուի :

— (Գովառան) :

Այսնք զԵրեկ և յսեկ բանս որ
տան վարդապետին այս գովառան Եր
ասացու մեկ Տէր Մովսէս վարդապետին :

Դուրան էր գրեւոր ոսկէ թագ,
Մասուցանէր սուրբ պատարագ,
Եղև մեր օրինացն Երթագ,
Մեր Տէր Մովսէս վարդապետն :

Չեռն էր տոնր ոսկէ բուրման,
Հագեր էր լուսեղէն շուրջան,
Բնակեալ էր ի Երանցն թաւն
Մեր Տէր Մովսէս վարդապետն :

Յիւլ Եր Կապիկ Կանկուկ
Կանկուկ լաւ լաւ լաւ :
Լանց կու Երանկեր պարտը լուսին,
Եր Եր Կանկուկ Կանկուկ :

Այանկեան էր Տէր Փիլիպոս,
Հագին էր յոյս, մարմինն էր կոյս,
Եղև մեր օրինացն յոյս :

Մեր Տէր Մովսէս վարդապետն :

Տաղ ասացեալ ի վերայ չախտի.

Միբուս ի փորս զողայր յաշուս
Ձեռնիս ի քան չերթայր վախուս
Ինչպէս չուզայ տի տամ պապուս
Որ կարտեսի եմ զի՛ չախտուս:

Եր. 267-269: սերցուս պրած Լաբի-
սանիս Կոստանիս:

Տաղ սիրոյ եւ ուրախութեան.

Մաքուր պատկերոյմ Նրման հրեյտակի,
Անգին մարգարէս յեռեայ ընդ ոսկի.
Մէթ, Արիսողմ, Ոսփնէփ արխարէի,
Անձամբ վաշեյուչ ի մէջ ամէնի:

Եր. 269-272: Երգող սեւեյ Ազիսա-
մարցիի, վերջընթեք տունեւի:

— Տաղ արախնայոյն Ազամ(յ) ի
զրախան.

Ազամ նրատէր զուրն զրախտին,
Հայր եւ ձայնէր ողորմացին,
Ա՛յ սերօրէք եւ քերօրէք,
Այդ որ ի զրախտն մրտանէք:

Եր. 272-273:

— Դովասան սուրբ Աստուածանին,
Աստուածանին Մարիամօ թրքե-
րէնոյ իտան. եր. 273-274:

— Տաղ Թուկուրանցոյն ասացեալ
վասն սիրոյ եւ ուրախութեան.

Ախոր էի եւ խնաւ տրտում,
Ենկիւլէտի հոգի տէրտոյմ,
Կատարեցաւ ինձ խնում,
Մի եայրի սէյրանդա՛ կորտոյմ:

Եր. 274-275:

— Այլ տաղ սիրոյ.

Աստուտուն պարզա(յ) չոփուն
Չոյ սէլամ տարէք իմ եարուն,
Թոյ տաշիմ կինա(յ) մէջ քարուն
Իմ տուն խորտոնի պապու տուն:

Եր. 275-276:

Տաղ ասացեալ ի վերայ վե-
րայ Կոստանի Կարմիր խաչի սեւ

ձեռքի սեւուն արեւ պայտան
ի կապի զարտան. եր. 276-277:

— Երբ չարս արեւը արեւուն փակեցի
սոյ թաւ պարս:

Եւ ի սրան վրէպ խաչով ու թաւ հարս:
Եր. 277-278:

— Տաղ ի վերայ սուրբ Աստուածանի.

Աստուածայն Կոս Թաքիս:

Սէն սրն էֆէնտիմ սողորան.

Մեղաւորէրի զայիրան,

Աստուածանին կոյս Մարիամ:

Եր. 278-279:

— Տաղ քուրի լիզմի ասացեալ Ոսիս.
Եւս Թուկուրանցոյն, վասն զայրտանի
ձեռնապարի եւ Կոստանի Կարմիր

Թիմաս պէնի պիւմէջրտի.

Կէշտիմ քի էյան էյիէյէմ:

Եր. 279-280:

— Պէնթմ չոյ տիւրեւրմ սէն ասա՛

Սուրբ աստուածանի Կարմիր

Պէնթմ աստուածանի զայր արդ

Պարչրեա Կէշրան օլմիշէմ:

Եր. 280-281:

— Ախար տուն է ծննդեան, Աեհախ,
Տեհարն միւրոյ եւ յաշտութեան, Աեհ.
տիւս. Եր. 281-283:

— Քուրույ յաշտութիւն ասացեալ
զովասան ի վերայ Պաստանի.

Երգ զարմանազան, ձայնիս հրաշագան,
Հուսցեմք կուտին յոյժ վաշեյուլեան.

Որ է անտեսին մեծ խորհրդարան.

Եւ Աստուածութեան տուն եւ մարմնարան

Եր. 284-285: Մարչառուե՛ր՝ սերդ ի
Բարեղեւ:

— Տաղ պիսանի եւ յաւ ասացեալ
... աղիսանեաց եւ ուրախութեանց ...

Անա ալպեկ մեր ձաղկեցան. եր.
285-286: Թուրքին կղերքը մաշած եւ
փաած եւ հետեւարար քանի մը տունեւ
բուն առաջին մասերն ինկած:

Պարթեմ Կ. քանեայ աս Կ.
եւալին. եր. 287-293:

— Դաստիարակութիւն լիւնիս ան-
տաքով եւ կնիւղեցեալ տաքեւանայոց
Կ' ալպան. եր. 292-293:

— Կիւզէ մի եւ երէկ տեսայ
Ի քաղաքն ի Անկուրիայ,
Թաղաւոր մի խնդիր ելաւ
Մոսկովա ի փորթնալալայ:

Եր. 294-295: Երգող Պարկուսպ

Պարկուսպի լաւար

Սէլէնիկ եւ զէարնի.

Երգ աղիսանի Կեհ Կարս

Պարկուսպի ի Կեհ Կարս:

— Խրատ կանոնակաւն. Եւ զոր հրամայեցիք մեզ սակաւ մի խրատոք կանոնաց զնել ի զիրս յայս վասն կարեաց և պիտոյից պատահման ժամանակաց ... հարցուիք և թոյլիչք և զեղազէտք և զեղա ... (քնդհատուած) : Եր. 305-308 :

— Եր. 315-443 Նարեկ : Այս մասը վերջէն կցուած է. թուղթը կարկտուած, գրուածք անարուեստ :

— Երես 445, սուրբ գրոց վերաբերեալ ժամանակագրութիւն մը :

— Սո(ւ)րբ Նահատակ, Նոր(ա)տունկ ծաղիկ ևս դու պայտասն / վարդ մանուշակ, տաշի կինամոն, Նարդոս և շուշան / կամաւ ետուր զանցի ի գեւուսն վասն արխայութեան :

Արթուս անուն սուրբ Յարութիւն, մանուկ պատուական / անուշ հոտով զաշխարհս լըցիք և զքիժու մարդկան / կամաւ ետուր ...

Հոգիդ պայծառ մարմինդ մաքուր, եղին ի զընդան / անդէն հանին քարկոծեցին զոգկոյցն աննրման / կամաւ մտեր ի քարակտուն վասն արքայութեան :

Ականատես լոյսն տեճին քաղաքն ամենայն / կամարածեւ էր կառուցեալ տեղի կատարման / յամօթ եղեն ազգն Տաճկաց և անդէն կորեան : /

Կական քարձին հատատացեալքն և ուրախացան / ժողովեցին զբաժք հազար, զնացին առ փաշայն / թէ սուր ըզմարմինն անմեղ մանկան զի զիցուք տապալն / :

Սերասացի սուրբ Յարութիւն քառասունքն անդ կան / փափաքէի վասն նոցա ... նցին տեսեան / արժանացար խառնել ընդ նո(ա)ս ի փառսն անվաղան / :

Եւ վանեցի Սահակ զպիւր յարմարող առդիս / լուսայ զհամբաւ ... ինկ մանկան սուրբ Յարութիւնիս / ... ցի ողբս Նորա և զնորոյս ան ... / :

Եր. 446 :

— Ստամբոլ վարդապետի Մխիթարայ Բօգի ասացեալ գաղաթս ի ժամ տո(ւ)րք պատարագին. ԿՃԷր Աստուած իմ Յիսուս Քրիստոս րան Հօր կերպարան,

կենդանի և կենդանաբարս (ծառօթ աղօթքը, որ լոյս տեսած է արզէն Գ. Վ. Բաստանանցի հրատարակած դատաստանագրքին մէջ). Եր. 447-453 :

— Քաղաւոր Պարսից, քաղաւոր Հայոց եւայն, պարզ ցանկ մը անուններու. Եր. 454-455 :

— Երես 456ն ալ մատենագիր հայերուն անուններ և առաքելներու վրայ հակիրճ կենսագրականներ, գրեթէ անընթեանդի :

— Հաւաքածոյի սկիզբը իբր պահանակ գրուած երկու թուղթերու առաջին երեսին վրայ :

«Առաջին ամին որ եղաւ թվականն Հայոց վերադիրն Գ. էր : Յայտնութիւնն Արաց. Է. Գիր տարւոյն Յին : Հատարական, Անկի, ԺԻ : Լրումն Ջատիք, Մարերի, Է. պատկեր որն կիրակի : Է երեսակն Դ. : ԺԲ. Կպիսկոպոսք ժողովեցան ի Դուին քաղաքն եղին և կազմեցին ըզթվականն, որոց զխաւորքն էին աշոտիկ. Անանիայ Շիրակացին և Մովսէս կաթողիկոսն և Յովհան Մայրապետեցին : Զհինկ հարկութիւն է արարեր և է ազգաւ զպթի. ի քաղաքէն Աղեքսանդրու :

Վասն ծաղկանցն մեկնութիւն. Զերկ ծաղիկն յեթովայն կայ և բուսանի յեզր Փրսոն գետոյ, զգեւ հալածէ : Եղեպն ծաղիկ ի Սինա լինի զբոսս և զընկնացան հալածէ : Զմուռ սաստիկ դառն է և անապական պահէ, խունկ իմն է. դառնի ի Բարեղուն, կիսմամն ծաղիկ, զի յորժամ խոր ի քուն լինի մարդն, և զնեն ի վերայ շրթանց նորա, յայտնապէս պարտուի յայտնէ և ինքն ոչ դիտէ. և յորժամ յեւ ջուրն հալի ցրտարնէ. սա ի թերաշիջ դառնի և թէ ի Տմորիս Հայոց : Զմուռն Ե. Ե. սիկզ : Եղէզն և կինամոն զկէս նոցին, ՄԾ. ՄԾ. սիկզն, Բ. դրամէ : Նուկին ԺԲ. սիկզ. որով կշռէին գնիւսն Արիստոգոմայ : Սրբութեան սիկզն ԻԴ. : Սահեմ կէս սիկզ է. որ է Դ. դրամի կշորդ : ... մէն և սասերն մի են : Ահեռն արծաթի գահեկանի անուն է : Զմորիստ, Սարգիսն, Տպագիսն, Կարեկան, Եա-

— Գանձ յառաքեան:

Կանգնեալ զմեզ Կարօզ,
Կազգայրեալ Փրկօզ,
Կեցոյ Ազատօզ: Եր. 14:

— Գանձ յառաքեան:

Մեծ աւետանայ ձայն ուրախայի,
Տայր Գարրիէլ պետըն հրաշայի:
Եր. 14:

— Գանձ յառաքեան:

Նոր զըշխոյ բերկրած,
Նոր թագիւ պընծած,
Նոր յուսով վառած: Եր. 15:

— Գանձ յառաքեան:

Ռաբանացի սիրօզ անմահին,
Ձի շնորհեցաւ ձեզ ուրախութիւն:
Եր. 15-16:

— Գանձ յառաքեան:

Տրտմեալ Մարիամըն Մաքթապէնեաց,
Հայր առտաստօք ըզՏէրն փառաց:
Եր. 16:

— Գանձ յառաքեան:

Բամիցոյ սր բնութեայ,
Աստէն ժողովեայ,
Ըս ի պաշտօն կանգնեայ:
Եր. 16-17:

— Գանձ յառաքեան:

Բանալ յառաքեան յառաքեան
Բանալ յառաքեան յառաքեան
Եր. 18:

— Գանձ Նոր Կիրակէից:

Արդ ասէ յարեայց,
Փառասորեցայց,
Ըս արդ յարեայցայց:
Եր. 18-19:

— Գանձ Նոր Կիրակէից:

Բով աշուր կոշի
Ու Նոր Կիրակի,
Խորհրդով իշի:
Եր. 19:

— Գանձ Նոր Կիրակէից:

Բամից արքայ
Բամից արքայ
Բամից արքայ
Եր. 20:

— Գանձ Նոր Կիրակէից:

Բամից արքայ
Բամից արքայ
Բամից արքայ
Եր. 20-21:

— Գանձ Նոր Կիրակէից:

Բամից արքայ
Բամից արքայ
Բամից արքայ
Եր. 21-23:

— Գանձ Լիւսաբեմաբան Կիրակէից:

Կենաց փայտի տեղի տընկալուալ,
Որ կատարեցաւ ի միջի մարդկան:
Եր. 23:

— Գանձ Համբարձման Քրիստոսի:

Տեսեալ վերնոյ գանձանքն արքայ,
Ըս զարմացան ընդ տեսիլ Նորայ:
Եր. 24:

— Գանձ Ընծանալի Կիրակէից:

Արեւայի եղեայ,
Յրիգորն արեւացեայ,
Եր. 25:

— Գանձ Պենտեկոստէից:

Բամից արքայ
Բամից արքայ
Բամից արքայ
Եր. 26:

— Գանձ Յայտնակի եւ Եկեղեցւոյ:

Բամից արքայ
Բամից արքայ
Բամից արքայ
Եր. 27:

— Գանձ Յայտնակի եւ Եկեղեցւոյ:

Բամից արքայ
Բամից արքայ
Բամից արքայ
Եր. 28:

— Գանձ Յայտնակի եւ Եկեղեցւոյ:

Բամից արքայ
Բամից արքայ
Բամից արքայ
Եր. 29:

— Գանձ Վերափոխման Աստուծոյ ծածկի:

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Բամից արքայ

Դանն ինկառանձան առաջնայ
Քորսիքըստե արեանն կրկնա-
Դանն կրկնա՛ թանն արեանն է՛
Եր. 44

— Դանն եղիտանան առաջնայ,
Դանն առաջնայ արեանն կրկնա՛ թանն
Դանն կրկնա՛ թանն արեանն է՛
Դանն Դանն կրկնա՛ թանն արեանն է՛
Կորս(յ) ստգարն.

Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 30-38,

— Դանն Դանն ի մարգարին և Թա-
կարն առաջնայ
Դանն արեանն
Դանն արեանն
Դանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 40-50,

— Դանն արեանն Թանն արեանն Թա-
կարն առաջնայ
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 50-60,

— Դանն արեանն Թանն արեանն Թա-
կարն առաջնայ
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 60-70,

— Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 70-80,

— Դանն Թանն արեանն Թա-
կարն առաջնայ
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 80-90,

— Դանն Թանն արեանն Թա-
կարն առաջնայ
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 90-100,

— Դանն Թանն արեանն Թա-
կարն առաջնայ
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 100-110,

Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 110-120,

Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 120-130,

Դանն Թանն արեանն Թա-
կարն առաջնայ
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 130-140,

— Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 140-150,

— Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 150-160,

— Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 160-170,

— Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 170-180,

— Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 180-190,

— Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Դանն արեանն արեանն արեանն
Եր. 190-200,

Հերթագրական քան զանն խաչին:
Եր. 84-86:

— Գանձ Երեւման խաչին.

Ձի խաչըն փաշխալ:

Յերկնից ցոլացիալ:

Քաղմայ Հրեւեալ: Եր. 86-87:

— Գանձ Վարդապ(ս) սոխից խաչի:

Եկեալ և նստեալ

ժամանակ մերմեալ

Սոխից Երանն յայտնեալ:

Եր. 87-88:

— Գանձ Գրա խաչին.

Այսր աստեղից Գրեւեալն քոլ:

Գառաւեղ Գրեւեալ խաչից Աստուծոյ:

Եր. 88:

— Գանձ սրբոց Գրեւեալաց.

Կազմեալ Կառայց զԼազա աստեղին.

Նախ և աստից Գրեւեալն Երանն իմեալ:

Եր. 89:

— Գանձ ծննդեան Յովնանու Կա-
րապետի:

Ի զրեւելն Կառին:

Երկունք Կառանին:

Եղբարեմբին: Եր. 90-91:

— Գանձ գլխաւան Յովնանու Կա-
րապետին:

Բաւից քաղմուքին:

Այն Կառայարեմին:

Յայն քաղմուքանին: Եր. 91:

— Գանձ գլխաւան Յովնանու Կա-
րապետին:

Բաւ քաղմուքն Կայն:

Կայր Նա ի զոգման:

Յալ (յաւ Գ) և ի աստեղ: Եր. 92:

Գրեւեալ ԼՐԱՄԱՅԵԼԱՅ, սոլ

Առաջին կոչի Լաղմուքն Քրիստոնեական:

Երկրորդ կոչի Տաղարան, ի Կառայարեմին:

Յայն քաղմուքն Կառայարեմին:

Յայն քաղմուքն Կառայարեմին:

Յայն քաղմուքն Կառայարեմին:

Յայն քաղմուքն Կառայարեմին:

Յայն քաղմուքն Կառայարեմին:

ժից ու ի զոգմանի ի յուսումնաւանի:
և Յայն քաղմուքն Կառայարեմին:

§ (Տաղարան):

— Ի Եղեղիկի Աստուածածնայի:

Սայր Աստուծոյ Մարիամ. Եր. 119:

— Ի Եղեղիկի Յարեւելին

Նստեալ Կանայքն. Եր. 120:

— Ի Եղեղիկի Վարդապետի:

Ի Կառայարեմին. Եր. 120-121:

— Եղեղիկի

Կառայարեմին: Եր. 121:

Գր. Եր. 120:

— Եղեղիկի

Կառայարեմին: Եր. 121:

Եր. 120-121:

— Եղեղիկի

Ի Եղեղիկի Ներհաւաց. Եր. 121:

Յալ

Կառայարեմին: Եր. 121:

Եր. 121-122:

Կառայարեմին: Եր. 122-123:

— Յալ:

Կառայարեմին: Եր. 123-124:

Եր. 124-125:

Եր. 125-126:

Եր. 126-127:

— Յալ:

Եր. 127-128:

Եր. 128-129:

— Յալ:

Եր. 129-130:

Եր. 130-131:

— Յալ:

Եր. 131-132:

Եր. 132-133:

Եր. 133-134:

Եր. 134-135:

Եր. 135-136:

Եր. 136-137:

Եր. 137-138:

Եր. 138-139:

Եր. 139-140:

Եր. 140-141:

Եր. 141-142:

Եր. 142-143:

Եր. 143-144:

Եր. 144-145:

Եր. 145-146:

Եր. 146-147:

Եր. 147-148:

Եր. 148-149:

Եր. 149-150:

— Ես եսմի սարք եւ կոյսն.

Ի սրբաբնից Էլիանեցեաց. էր. 160-162.

— Ան ցո(ւ)րք նրուսալեմ Բագաբն
անեման.

Սուրբ սրբամարգ սոկեփեւուս
շնորհալի. էր. 162-164.

— Տաղ սիրոյ ի գալուստ սիրելոյն.
Բարեկ արեւդ ի շող. էր. 164-166.

Մանօր — Այս տաղին վերջը գի-
տեղ կու տայ չեղինակը. սմանի՛ր
ասու, ո՞վ սիրելի բնթեքցող, զի քանի
մը ինչ յեանն եղեալ երգեցմանս մին-
չեւ ցասա՛ւ թէպէտ քաւ արատքին կը-
պարանի ցուցանին երգեցմանը մարմ-
նաւոր ուրախութեան, սակայն քաւ
նեղքին դրամեթեանն նաւայնքն առ նա-
ղեւոյն վերաբերին. եւ յայտ աշխարհի
է՛ որք միշտ զնպւոյն խորհինն. էր. 166.

— Դարանայ ի երկն միսս (Յար. Վ.).
(Յարութիւն վարդապետէ ?)

Տիրամայրքն նաեղեղ որդւոյն. էր.
166-168.

— Ան մայրն արդումքեան. Յար.
(Յարութիւն վարդապետէ ?)

Ի սոսկալի ասեան միամենդ. էր.
168-169.

— Աս սուրբն Սեփանեմ հոխո-
վկայն. Յակ. (= Յակոբ վարդապետէ ?).
Ըստեփանեմ քաղցրիկ տառապն.
էր. 170-173.

— Ի Պողոս արեղալի ճիսնայ, առ
կոյսն Աստուածածին.

Ջարի՛ր սէր իմ առաւտեա(ւ).
էր. 174-175.

— Տաղ.
Յարեան չողքմեղ (չողմեղ ?). էր.
175-176.

— Սիրելի քո ծառայն եմ եւ գեղ-
ալեալ. էր. 176-177.

— Տաղ.
Մարիամ Մաղդալենացին. էր.
177-178.

— Տաղ Աստուածածն(ի).
Էնկուրի սաղարմատ պէր ուլու քի-
լիսէ. էր. 178-180.

Յ Ե Եւրթք որդաւ. էր. 180-181.

(Յնաստեղատմ)

ս.Նոստար մեղապարտ Գրիգոր. (Գրիգոր)
Իմէ չանայ (Իմ) ի Աստուած որդորմի
ասէք. Էթէ ոչ թույլք գեղգա բամբա-
սանից Տէր Յակոբ Լանանայն, ամէն. չայր
մեր որ յերկինս. սուրբ. ի թմեկտեա-
թեան չայոց ԹԹԺԻ. Դինս. էր. 181.

ԹԹԺԻ. չայր. թերեւս պիտի ըլ-
լար ԹԹԺԻ. (= 1753). բեղորթեակաւ-
թեան կամ գրչին թուակաւոր. Գրիչն
ու չիտիմ է. որն է. Գրիգոր զպէ՛ր թէ
—

— Ամենայն լիզիլ էրանեալ. էր.

— Էրանահի Աստուածածին. Մա-
րիամ. էր. 182.

— Մեղիլիկ Յուսէփեան. սմանեա
փրկչնս եւ սի ծայն առիւծաւոր. էր. 185.

— Մարտափի աննն իմ լայի. էր.
187-188.

— Տաղ սրբոյ նրուսալեմի.
Ո՞վ սուրբ երուսաղէմ տուն Աստուծոյ
Նոյակեալ ի համայնից,
Տարփալի եւ սիրողաց քոց եւ ամենայն
համայնից. էր. 199.

— Երկ ստապոյթին անլի է.
Վասն այն յիշեցուք. էր. 201-202.

— Եղիսեղոս յաղաղութիւն ստած
ժամանակքն անլի է այս.
Միշտ խաղաղութիւն մեզ ամենեցուն,
Տաջուք պատառեալն երեզ չարոյց քում.
էր. 203.

— Մեղիլիկ Աստուածածն(ի).
Դասք երկնից. էր. 203.

— Տաղ յուլի.
Կամա իջեալ Աստուածն քան,
Չոր մարգարէքն խոսեցան. էր 204.

— Իմաստութիւն շինեաց իւր տուն յու-
սով ի.
Ի նմա կանոնեաց զսինս եպիսկոպեան
Նոյկի. էր. 205-207.

— Երկ Զատիկի Յարութեան Վաղարա
Յայրապետին ամենայն չայոց աստեղալ.
Դասն Աստուծոյ ի պանդ վարեալ
Եւ ի խաչին պատառեղեալ.
էր. 208-210.

— Յոյնիմաստ հայրապետին մերոյ
Տեառն Ղազարու ամենայն Հայոյ աբաթ-
նայ զմայրանս ի պէս զպրոցաց ման-
կանց մարտավարից յաւուրն Կիւսէկի
առստեանն ծածուկն ի վարժարանն եւ ի
մէջ համայնից աստուկանաբոց մանկանց
Հայոս մը ի նոցանէ թի ի
բարձր տանն.

Եզրաբար սիրեցեալք միարանու-
թեամբ որհնեացուք զարարիչն ամենայն
արարածոց զամենակալոց զհայրն Աս-
տուած: Եւ մանկունքն ասացան.

Յորհեալ է Աստուած: Եր. 212-214:

— Որ ասացն զմայրամն, ասացն
զայս թի ի բարձր աւարեալ Ղազարու
հայրապետ:

Բարեխառնութեամբ որդունոյ Աստ-
ուածանին եւ որոյ Հուսաւորչին մերոյ
եւ ամենայն որոց ասցէ Տէր Աստուած
աշխարհաց խաղաղութիւն:
Եւ մանկունքն ասեն.

Ամէն. Եր. 214-217:

— Եւ ի հայոց ամեն զգեալքս:
Ի զգեալութիւն զպարտաւորութիւն
Եր. 218-221:

— Եւ մանկունքն ասուք զկնի յերկրիսն
ժամուսն զհասցին ուսու մնասէր մանկունքն
ի զպարտաւորութիւն աստուծոյ մէջ ամէն
մանկունքն կարն ին ի յաստ:

Յաւապրոցիւն եւ յար. միարանու-
թեամբ արար. յաւապրոցի անոր զգեալ
եւ զպարտաւորութիւն:

Եւ մանկունքն անրեհալ էն ասեն.

Եր. 222-225:

Տաղ Էզմիածնի.

Էջմիածին ձրեալ մայր մեք քան-
կալի. Եր. 226-227:

— Տաղ ձնեղեան.

Հրեմիւր աշար մեք հպեալէս:

Եր. 227:

— Ի յարմատոյ Դրիգոր Հուսաւորի:
Մեզ յայտնի սուրբ Դրիգորիս ան-
ուանի. Եր. 228-229:

— Յարմար մեալ պատուական պատ-
ուական.

Եւ որդեալ կերտեալ խորան

Ի փառս Երրորդութեան:

Եր. 230: Եւ որդեալք՝ ամենաիքս՝

զերջին տան մէջ յիշուած:

Ինչ անկան.

Երկինք երկնից իմաց արարէք. Եր. 231:

— Ինչ Երրորդութիւն.

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ մանկունքն ասացան.

Եր. 231-232:

— Եւ այի.

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եր. 233:

— Յարուբեան.

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եր. 233-234:

— Յարուբեան.

Մարիամ Մարգարէի փարէր ի
մէջ պարտէզին. Եր. 234:

— Յարուբեան.

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եր. 234-235:

Ինչ ան Երրորդութեան ան-
ուան:

Որդի հորէ կնիւր աշխարհ. Եր. 235:

Ինչ ան Երրորդութեան ան-
ուան:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

Եւ որդեալք անոր զգեալքս:

— Անգագ շրտագոյ փառաւ

Նիշէլէր օյմատը Հմմն. հր. 249,

Կարթիկ Նիւմարան

Թա՛ւ Ալլան Կարթիկ Հմմտի հր. 251,

— Մէնէ պիտի իւլ իւղ աճքսէն ի թի իւլ
Հէնէ.

Հիթընէի Մանգոն իւլ աճքէր օյլէ. հմմն.
հր. 253-254.

— Տաղ. Քայսերի սուրբ Կատալեա
վանայիս իւղերինէ Վիլիլիւ Քայսերիի
սահարնի կայաքաղաքան.

Նէրիք պէյրիմ հէմ թարկ.

Արաւանի պիտիքիս արկ.

Կէլմէսին հէրէրի գաղէ.

հր. 255-256. Կարթիկը Կատալեա
արկը վիթէր սահմանէ.

— Տաղ իւղերինէ վալիսի Վիլի
Մերկից

Վարի գաղաքն Միթիմ տեղ.

Եր. 257-258. Կարթիկը Կատալեա արկը.

— Տաղ.

Կարթիկը Վիթիմ տեղ արկը Կիլիմիլի.

հր. 259. Կարթիկը Կատալեա արկը.

— Կղերս ընդդէմ սօյլի պատարակի.

Վարթանիկ Վարթանիկ արկը.

Իւլ արկը տեղին չաղիս արկը.

հր. 260.

— Տաղ Անդրէյան.

Հիւսիսայ արկը, արկը, արկը
գաղաքն հր. 261.

— Տաղ հեղեղեցոյ.

Քաղաքն վալիս արկը արկը արկը
Սիւն. հր. 262.

— Ալլան Վիլիս արկը արկը արկը
օրն. հր. 262.

— Կատալեա արկը արկը արկը
իւլ արկը արկը արկը.

Միթիմ արկը արկը արկը արկը արկը
Կարթիկ. հր. 263-265.

— Գովես առ Կարթիկ հեղեղեցոյ
Քաղաքն Կատալեա վալիս արկը.

Կատալեա արկը արկը արկը.

Արկը արկը արկը արկը արկը.

հր. 266-267. Կարթիկը արկը արկը արկը
արկը.

— Գովես առ Կարթիկ հեղեղեցոյ Քաղաքն
Կատալեա արկը արկը արկը.

հր. 268. Կարթիկը արկը արկը արկը արկը
արկը.

— Տաղ Կարթիկ.

Կարթիկ Կատալեա արկը արկը արկը.

Միթիկ արկը արկը արկը արկը.

հր. 270.

— Նիշա արկը արկը արկը արկը.

Հարի Կատալեա արկը արկը արկը.

Միթիկ արկը արկը արկը արկը.

Կատալեա արկը արկը արկը.

Որի վալիս արկը արկը արկը.

Հար արկը արկը արկը արկը.

Մի. վարկերին.

հր. 271-272. (= 1804).

հր. 272.

— Տաղ վալիսի Վիլի Մերկից
իւղերինէ արկը արկը.

Իւլ արկը արկը արկը արկը.

Վարկը արկը արկը արկը.

հր. 273-274. Կարթիկը արկը արկը արկը.

— Տաղ.

Կիլի արկը արկը արկը արկը.

իւլ արկը արկը արկը արկը.

հր. 275-276. Կարթիկը արկը արկը արկը.

— Հիւսիս արկը, արկը, արկը և
Կատալեա. հր. 279.

— Տաղ.

Որ արկը արկը արկը արկը.

Քա և արկը արկը արկը արկը.

հր. 280-281. արկը արկը արկը արկը.

— Տաղ.

Որ արկը արկը արկը արկը.

Քա և արկը արկը արկը արկը.

հր. 282-283. արկը արկը արկը արկը.

— Տաղ.

Իւլ արկը արկը արկը արկը.

հր. 284-285.

— Տաղ իւղերինէ արկը արկը արկը.

իւլ արկը արկը արկը արկը.

հր. 286-287. Կարթիկը արկը արկը արկը.

— Նիշա արկը արկը արկը արկը.

հր. 288-289. Կարթիկը արկը արկը արկը.

— Տաղ արկը արկը.

Որ արկը արկը արկը արկը.

Քա և արկը արկը արկը արկը.

հր. 290-291. արկը արկը արկը արկը.

— Տաղ արկը արկը.

Որ արկը արկը արկը արկը.

Քա և արկը արկը արկը արկը.

հր. 292-293. արկը արկը արկը արկը.

— Տաղ արկը արկը.

Որ արկը արկը արկը արկը.

Քա և արկը արկը արկը արկը.

հր. 294-295. արկը արկը արկը արկը.

Հայաստանի ԽՍՀՄ-ի Գերագույնագետ Կոմիտեի
Պատվոքի քառասունհինգ հարյուրամյա հիմնադրամի
Իր գլխավոր գրքի (պատճեն) և ԳՊ-100/100
Համար՝ 28Ո-2ՈՔ, Որոշման համար՝
Չհասկանալի
Պատվոք
Որոշման արդյունքում հիմնական էլեկտրոնային

«*Դեռ չեմ անցրել դեռ*». Եր. 200-201: «*Ես քիմիկոս եմ*»
«*Ես անցա քիմիկոս*» «*Երբ չեմ անան մե ք*»:

262-263.

264. 265. 266. 267. 268. 269. 270. 271. 272. 273. 274. 275. 276. 277. 278. 279. 280. 281. 282. 283. 284. 285. 286. 287. 288. 289. 290. 291. 292. 293. 294. 295. 296. 297. 298. 299. 300. 301. 302. 303. 304. 305. 306. 307. 308. 309. 310. 311. 312. 313. 314. 315. 316. 317. 318. 319. 320. 321. 322. 323. 324. 325. 326. 327. 328. 329. 330. 331. 332. 333. 334. 335. 336. 337. 338. 339. 340. 341. 342. 343. 344. 345. 346. 347. 348. 349. 350. 351. 352. 353. 354. 355. 356. 357. 358. 359. 360. 361. 362. 363. 364. 365. 366. 367. 368. 369. 370. 371. 372. 373. 374. 375. 376. 377. 378. 379. 380. 381. 382. 383. 384. 385. 386. 387. 388. 389. 390. 391. 392. 393. 394. 395. 396. 397. 398. 399. 400. 401. 402. 403. 404. 405. 406. 407. 408. 409. 410. 411. 412. 413. 414. 415. 416. 417. 418. 419. 420. 421. 422. 423. 424. 425. 426. 427. 428. 429. 430. 431. 432. 433. 434. 435. 436. 437. 438. 439. 440. 441. 442. 443. 444. 445. 446. 447. 448. 449. 450. 451. 452. 453. 454. 455. 456. 457. 458. 459. 460. 461. 462. 463. 464. 465. 466. 467. 468. 469. 470. 471. 472. 473. 474. 475. 476. 477. 478. 479. 480. 481. 482. 483. 484. 485. 486. 487. 488. 489. 490. 491. 492. 493. 494. 495. 496. 497. 498. 499. 500. 501. 502. 503. 504. 505. 506. 507. 508. 509. 510. 511. 512. 513. 514. 515. 516. 517. 518. 519. 520. 521. 522. 523. 524. 525. 526. 527. 528. 529. 530. 531. 532. 533. 534. 535. 536. 537. 538. 539. 540. 541. 542. 543. 544. 545. 546. 547. 548. 549. 550. 551. 552. 553. 554. 555. 556. 557. 558. 559. 560. 561. 562. 563. 564. 565. 566. 567. 568. 569. 570. 571. 572. 573. 574. 575. 576. 577. 578. 579. 580. 581. 582. 583. 584. 585. 586. 587. 588. 589. 590. 591. 592. 593. 594. 595. 596. 597. 598. 599. 600. 601. 602. 603. 604. 605. 606. 607. 608. 609. 610. 611. 612. 613. 614. 615. 616. 617. 618. 619. 620. 621. 622. 623. 624. 625. 626. 627. 628. 629. 630. 631. 632. 633. 634. 635. 636. 637. 638. 639. 640. 641. 642. 643. 644. 645. 646. 647. 648. 649. 650. 651. 652. 653. 654. 655. 656. 657. 658. 659. 660. 661. 662. 663. 664. 665. 666. 667. 668. 669. 670. 671. 672. 673. 674. 675. 676. 677. 678. 679. 680. 681. 682. 683. 684. 685. 686. 687. 688. 689. 690. 691. 692. 693. 694. 695. 696. 697. 698. 699. 700. 701. 702. 703. 704. 705. 706. 707. 708. 709. 710. 711. 712. 713. 714. 715. 716. 717. 718. 719. 720. 721. 722. 723. 724. 725. 726. 727. 728. 729. 730. 731. 732. 733. 734. 735. 736. 737. 738. 739. 740. 741. 742. 743. 744. 745. 746. 747. 748. 749. 750. 751. 752. 753. 754. 755. 756. 757. 758. 759. 760. 761. 762. 763. 764. 765. 766. 767. 768. 769. 770. 771. 772. 773. 774. 775. 776. 777. 778. 779. 780. 781. 782. 783. 784. 785. 786. 787. 788. 789. 790. 791. 792. 793. 794. 795. 796. 797. 798. 799. 800. 801. 802. 803. 804. 805. 806. 807. 808. 809. 810. 811. 812. 813. 814. 815. 816. 817. 818. 819. 820. 821. 822. 823. 824. 825. 826. 827. 828. 829. 830. 831. 832. 833. 834. 835. 836. 837. 838. 839. 840. 841. 842. 843. 844. 845. 846. 847. 848. 849. 850. 851. 852. 853. 854. 855. 856. 857. 858. 859. 860. 861. 862. 863. 864. 865. 866. 867. 868. 869. 870. 871. 872. 873. 874. 875. 876. 877. 878. 879. 880. 881. 882. 883. 884. 885. 886. 887. 888. 889. 890. 891. 892. 893. 894. 895. 896. 897. 898. 899. 900. 901. 902. 903. 904. 905. 906. 907. 908. 909. 910. 911. 912. 913. 914. 915. 916. 917. 918. 919. 920. 921. 922. 923. 924. 925. 926. 927. 928. 929. 930. 931. 932. 933. 934. 935. 936. 937. 938. 939. 940. 941. 942. 943. 944. 945. 946. 947. 948. 949. 950. 951. 952. 953. 954. 955. 956. 957. 958. 959. 960. 961. 962. 963. 964. 965. 966. 967. 968. 969. 970. 971. 972. 973. 974. 975. 976. 977. 978. 979. 980. 981. 982. 983. 984. 985. 986. 987. 988. 989. 990. 991. 992. 993. 994. 995. 996. 997. 998. 999. 1000.

161

L. H. L. H. P. H. R. H.

[illegible]

Պէ՛ք պահպանել տարիշ կարեւորք տեղե-
կութիւններն ձեռագիրիս զորոշմանն և
աջջնի մասին:

Poljanski, 1996, p. 13, 6

Հաւաքածոյս կը բաղկանդակէ մեծաւ
մասամբ Դաւիթ Անյաղկի իմաստասի-
րական գործերը և սերիշ նիւթեր յաշ-
տէս.

— Կեցածու թիւ 6 Պարտիկի ռի. հր. 1-46:

— Ussuqutpiliŋ Uŋŋusukŋi *hp.*
47-124.

Վաստակեցաւ Ժ. ստորագրութիւն
ասացեալ յետմեծաբէն Արքեպիսկոպէս,
որ առի ըստ յոյնարէն ձայնի կատարեց-
րիտաւ, ինքզմանեալ և մեկնեալ ի Դաւ-
թէ Ներքինացոյցոյ:

... Ակիլյեի և ճախաղբաթիւն զտոցն
 Եւ ասի թառ Յաւանցն Պերթարմէնյաս և
 ճախորտն յողջակա մեկնութեան արաղգեալ
 ի մեծ իմաստնայն Ռիթառակի, թարգման-
 եալ և մեկնելալ ի Գտաքէ փիլիսոփաւ
 ևս 125-167:

— Դաւթի Անյաղը փորխափայտի մեկ'ուրիշն Զարեհասանի զլիտոցն, Արիմառնի վերուծականն ևս. 168-243:

Удмуртский государственный университет. 2013.

— Գումարումն յղեցալիմի իրողա-
քեան, ուստից ինչպես ինչ է մեզ
սիսն ազդեց: Եւ ուրիշ զտեսուե-
րեան շարժապետալ. Էր. 247-248. Այս-
տեղեկ բանն զի. Էջ 4. Փոքրիկ
տեսն է Էր. 247-248. Բնութեան զարգաց-
ման մասին: Էջ 4.

[illegible]
$$f(x) = \frac{1}{2} \left(\frac{1}{x} + \frac{1}{x^2} \right) \quad \text{for } x \in \mathbb{R} \setminus \{0\}$$
[illegible][illegible]

— Գրեցու Անգմանի իմաստասիրու-
քանսն՝ ձեռամբ Վարդան Կանանյի Քա-
լաւցոյ, ի թիւ ԹԺԺԷ. (= 1678) ի գո-
ւիշուսն առաջին խաւասնոց նշանեալ
հնդուհոյ յարասէր Յովհաննէս Կալ-
սարկաւապին: Աստուծո թարգմ. գոյշի
ստեղծ նորին, առէն:

արդէյ իմոյ Տէր Յակոբ Լաճաւայիմ, ի
Յոհաննէ աղիլուէ Մոյոյ Տեղիացոյ Գրիգ-
որոսի Տեառն Աստուծոյ սերոյ, շնորհիւ
Հոյսոյն Աստուծոյ լաշիկեացէ բարեաւ,
ամէն. ՌՆՂԶ (= 1737. Մայիսի ԻԸ.

Հայաստանի Հանրապետության Կոնստիտուցիոնալ դատարանի կողմից 2017 թվականի օգոստոսի 2-ին արված որոշումը:

49 145-1442

Քիչառակագրան ցրչին.— Եւէմ՝ ե՛գ-
րայր զգնափաքինն քո զրեցի, առնե-
կալ ամենզապրելի, խոշորութեան և
անհաւանելի զրիւ, զի աշխարհ էր կար-
մեր սիրելի եղբայր իմ. քց, լի, գղ, իշչ,
փ, նա, ին՝ բարոյ զայնիւն, ամենաւ

— Դասքի վրիթի օգտին առանձին հիմն
քի գի՛նց արդեւի է սահման կամ գի՛նց
ընտելեցնելու համար, անհրաժեշտ է
ստորագրական ստեղծանք կ. կամ օ՛րի է
ստեղծանք զոյս տոնան վիճակեցան է զգե-
լիցն. ԾԲ. 199-203.

«*Възбужденъ и въспитанъ въ наукѣхъ и въ добродѣтели*»

Ժողովի ղեկավարությամբ խորհրդի ղեկավարությանը և ինքնակառավարման մեծ հոգևորներին ևս լայնորեն օգնեցին:

Կամ որպես տիանց բուրի Պեռլիդի. ՀԲ-
218-274:

ՌԴԱԳՆԱԶԵՆԿԱ ՔՈՒՆԱ ԺԱՐԳՄԱՆԻՏԿԱ
Զ ԸՆԴՈՒՆԱԾՈՒԹՅԱՆ ԲԱՆԴԱՆԱԿԻ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԵՍՏ
ԳՐԱ Ի ԶԻՆՈՆ ՈՒՐԱՆԱԾ ԼԻՆԳՅԻ ՍԵՆՓԱՄԱՆԵՐԱ
ԿՐԵՄԼԻՆԻ, Ի ՎԻՈՒՍ ԳԻՐԿԱՐԱՐՈՒՄԻ ԱՄԱՌԱՆ
ԺԱՅ ԵՐԱՆԻՅԻՆ ԱՐԽՐԵՅ ԱՄԼԻՆՆԱՆ ԼԻՄԻՏԱ. ԹԻՖԼ
80, 101 ԶԵՆԱԳԻՐՔՆԵՐԱՆ. ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ
ԲԱՆԴԱՆԱԿԻ ԸՆԴՈՒՆԱԾ ԵՍՏ

— Արխանսկի իմաստասիրի քույր
ան Ալիսանդրա քաղաւար.

Տ Թաղապետ աշխարհի. հր. 281-318;
Տ Լորին իմաստասիրեան թուղթ առ
Աղեքսանդրոս. Թաղապետ Առաքինու-
թեան. հր. 318-327;

Տ. Արխանանգելի հակերթ մէկ կենե
սաղարկանքը և ուշեմտին անկիւնը քա-
նակաց առ ի գիւտ մըրոյ իրի: Երշափի և
մերսի ի գիւտաթիւն: ... արտաքոյ ալոյց
կերպրկցա ունայնութիւն է և քարքաւե-
լանքոյ: Եր: 327-329:

— Եւ ընթերցողք զապիրատ Գրե-
պօր զծօրս յիշեցէք առ Քրիստոսն Նա-
րզարացոյ տաղին զքաջաբան բարաւու-
պեան յիշեցիք ի Քրիստոս զՅովնանեկ
հեգանօղի վարդապետն եւ զծնօրս նորին,
եւ ի բերանով Աստուած օղորտի առա-
ցէք եւ Աստուած նեղ օղորտեացի յիւր
միտանեպա՛ զաշտեանն, առնէ: Քրիս-
տի յիշատակաբանքն բնօրօրինակեան
սիրգորք զրա՛ն է, որ է.

— Ժողովարանի պառնակներից առաջ
պկեխազն էլ լինողիկ. զորք լիքառակից
կատարածաբան է ձևադին Մկրտչիքանի
Տիսանի մեթոդ, որ է սկիզբին Դարձեալ իմ
Յիսուս էւ զարձեալ խորհուրդ հր. 391-
475,

գորք բնկայեալ ի նամանէ հասուցին առ մեզ նախնիքն. եր. 416-418:

Բուն տանացոյցի մասն է աշդ, որ կը պարսեանկէ հետաքրքրական ծանաթութիւններ, գիտողութիւններ, խրատներ, ըստ ամենայնի Տանացոյցի լատարինակ մը, որ կրնայ մասնաւոր առաւանակներու մէջ բազմապատկեան եզր մը բլլալ: Ատի աշն որինակներն է, որուն մէջ, զոր որինակ, Հոգեկալութեան, Սակերեանի ազօթքները, երեկոյեան ժամուն գրուած են, հաշիւ:

— Այլ խրատք կիրակի աւուր Համլաւնիներուն. եր. 413-414: Դարձեալ այլ խրատք շարաթատը և լուր աւուր, որ ցուցաւ. եր. 414-415:

— Խրատք Իւշարեքից աւետարանացն. եր. 415:

— Խրատք բժշկութեան աւետարանաց. եր. 415-417:

— Խրատք հանգստեան աւետարանաց. եր. 418-419:

— Մեակերք. եր. 419-425:

— Առաւտու երգեր. եր. 426-429:

— Ժամամբաներ կարգաւ. եր. 429-443:

— Կարգ մեծացուցեից ըստ աւուրջ շարաթու. եր. 444-452:

— Փազուածք Շարաթանաց ըստ խորհրդոց աւուրջ տէրունականաց. եր. 452-540:

— Խրատք ասեղեաց զոր աւագ պահոցն, Միջնացն ԴԵ. ի սկսանան, Ի ԲԵՏ Տայցնմին ետեւ ամէն օր մէկ տուն ասեն, ամանք ԵՆ. ի սկսանին. եր. 541:

— Մաղթանք և խնդրուածք հրոկման և զինեղաշտաման, յորժամ ձայնը վրճարի յետ Քրիստոս որդայն, և ապա շալք մեր. եր. 541-544:

— Խրատք յազազս պաշտ(ա)ման եկեղեցոյ Հայաստանեայց ազգիս. եր. 544:

— Զազազս հանման զինեղաշին պաշտամանց. եր. 545-551:

— Դարձեալ յորժամ տարածամ իւշ աւրինի Ռարաթ կամ ի Զորեք-շարթի աւրնութիւն և պաշտե աշապէս ասեղեաց. եր. 552-553:

— Խրատք ժամակարգութեան, զոր արարեալ որոշն Ներսէսի Հայոց կաթողիկոսի Սաքինեաց և թեղինեաց. եր. 553-560:

Յ Խրատք արեւադալին. եր. 560:

Յ Խրատք հաշու ժամուն. եր. 561-564:

Յ Խրատք երեկոյն ժամուն. եր. 564-566:

Յ Այլ արարողութիւն երեկոյնի ժամուն ըստ աւուր հարցն թեղինեաց. եր. 566-567:

Քիւսակապտան

— Ո՛վ որքանեալ քահանայք, որ Քրիստոսի էք պաշտանեայք, զհոշակաւոր Յարութիւնը տաւնեցէք և զեղկելի զծոյս զԱնիմանն միայն անուամբ զԷրեցս յեկեցի միով Աստուածորմիւ, և բզանց Տէրն թեր Յիսուս Քրիստոս յիշման արժանի ասնէ յիւր միւսանգամ պաշտանն ամէն. եր. 207: Չատկի հրազալոյցի կանոնէն անմիջապէս ետքը: — Դրիւս զարձեալ կը գրէ:

Չեսս երթայ դառնայ ի հոգ.

Դիրս մնայ յիշատակոյ.

Չանգ ազալիմ ով ընթերցող.

Վասն իմ առ Տէր լինիք մաղթող. եր. 334:

— Թ՛վին Թ՛ՃԶԻ. (= 1738) ամին Դժկոտեմերին ԻԶ. (= 26) որեն, զայս տանայուցաւ արի էյս մահտեաի Դրիւրի որդի Սարիթարս արի մահտեաի Սարգիսէն. եր. 103: Նոյնը գրուած է նաեւ երեսս 3:

— Տէր Կարապետն հանուցեալ Թ՛վին Հայոց Թ՛ՃԶԼ. (= 1739) ամին, Մարտին ԻԴ. (= 24) օրն:

վերջին երեսը (104) Միևնասայ և Կիր-
դի մանկունքը:

Յիւսասկազուրիւն

— Ազալեմ յիշի զսեպակ զրոցս
գործատէր խառնայ ճակոք. և զսիրաջու-
որն. (= սարկաւազ) վա(յ)ելող սմին.
ընդ նմին և զանպիտան գրիչ Տիրացու
և զծնաւդան իմ, և յիշողացդ ոգորմնացի
Տէր Յիսուս ամէն. և ի՛նչ ամէն. (էր.
494):

— Զմեղսամկարդ գրիչ Տիրաց(ու)
ազալեմ յիշիչ ի Տէր սրտի մտաւք.
(էր. 574):

— Գրեցաւ ի իմականութիւն Հա-
(յ)ոց 898 (= 1314) ի նեզ և ի զան
քառասունքի ողով նեզի. և աստուգի
եկեղեցիք Պրիստաի յանաւորինաց բըռ-
նութենէ, զոր Տէր Յիսուս աստուկնեց
հաւանակարս մէջ ողով բնաւնայ
խորոյ. (էր. 686):

— Քանչ որնեաւորք զբարբա-
րեանն Հար և Որդոյ և ամենասուրբ
նշովք յաւանակարս մէջ և յաւանակարս
սմին:

Աւարանցաւ հոգեհարաւ և վա(յ)ե-
լուչ երկարողորջ բարաստանս ի Սուրբ
Հոգոյն յառաջացեալ, զոր արբուցեալ

զմիտո ոմոնց Աստուածապարդից յա-
ռաջխաղացեալ երգեցին զերգս հոգեհորս
ի պայծառութիւն սուրբ եկեղեցեաց ըստ
խաղաղութեան և անմեղքութեան:

Զոր իւրնդիր նշեալ երջանիկ սրբա-
նայի խառնայ ճակոք սուրբ և զ
(յ)ելուքն անէին իւրոյ և պատուական
պատանիքն անկարս մէջ և ի իւրոս
գրեալ աստուգի և զնշովքն և աստու
նաւարք աստուկնարդս պիտի բլլայ(յ):

— Ողորդ աստու ընտանեաց մտաւք
իւր և ձեռնազաց կարապետ խառնայի և
վարդանայ(յ) հանդուցնոց ի Պրիստա.
Ապաւարք քառասունքն. մէջ և ողովքս
ազալեմ իւր գրեալ. քառայնի մեջ և նշ
պարմեա(յ)իւ հոգոյ ակամք և սրտի
մտաւք. զի և զուք մասն զտէլիք ի
քառս քառայնի մտաւք և ողով և նշով
քառս:

Ընդ նմին և զեղկիչի գրիչ Տիրացու
և զմտաւք Տիր զնշովքն և զսրտի
մտաւքն ողովք մեջ և աստուգի թ
Տէր, և յիշողացդ ոգորմնացի Տէր Յի-
սուս, ամէն. (էր. 687):

— Միգրեց քառս և զուք քառասոյ
իւր զնշովքն երկրորդին երեսին վրայ.
սօ Հովսեփ. 82
Թաղեաւ Հիւնքնարդլիշեղեանս:

ԹԻՒ 169

Շ Ա Ր Ա Կ Ա Ն

Քուրդի՝ 638 երես. Մեծութիւն՝ 12,9
x 9,6 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 9,6 x 9,4
ս.մ.: Տող՝ 23. Վերջին քանի մը թուդ-
թեր 22 տող ունին: Թերք՝ Իթ. + Ա.
100 800: Կիւք՝ աստուգի: Գրեալով աս-
ղալարուած բամպակ թուղթ, Գիր՝ բո-
լորմէն. խորացումը անցնէ անարդի
գրիչ: Առաջին ծառայանման համար
սեղանագիրքը կտրագիծ և կանոններու
սկսուածներուն մէջ երկու տեղերը. ինչ-
պէս նաեւ իւրաքանչիւր Պատկերի զԸ-
խաղերները կարմրադեղով, կտրանք
իւրեց լուսանցապարդերով երկու կտու
(երես 239 և 333), որոնք ձեռագրին նո-

յազանքնուն աստի՝ գրեալ են անկարգաւոր
գրով սին: Պատկերներէ՝ երես 11՝ Կտու-
ղութեան աստի գծուած, 88 (նոյնպէս),
531, 572, 623. Լուսանցապարդ՝ իւրա-
քանչիւր կտուինի քով, թէ՛ առաջին
պիտի և ԳԸ. Կտուղութեան աստի գծու-
ած: Դասարկ են երես 238, 332, 673
(նէսը)-674, 686. Գիր՝ Գրիգոր, կազմ
կայի-մայա, դարձարուն կազապարով,
կողքերուն եզերքները. մանաւանդ թ.
կողքը վերին մասան: Վերջին կազմող՝
Կտուղութեան ԳԸ քառասունքն. 1688:
Կտուղութեան թիւն քառս և ողովքս
է փնայումէ, բայց դարձեալ լաւ չէ
պահպարդ:

[illegible]

Հայաստանի Հանրապետության ՀՀ ԶԳՄ Բ
Բեկառնակներ, 5-8, 9-11, 43-50, 57-58,
63-64, 77-78, 83-84, 89-90, 105-108,
220-240, 333-334, 347-348, 365-366, 423-
424, 437-438, 443-444, 451-454, 555-
558, 665-673 և 675-685 (այս պարբեր-
անությամբ լույս է հանում)

Հարգելի տղայիկ հիմա աստիճան
դու էլ ելուի՝ անկասկածով մի ասանկ է
ասի՝ այդ հարցում, թե՛ Խոսե Դժո՛ղ
և Նիկոլոս անկասկածաշատի՝ հիմնական
խնդիր է՝ հիմնականում՝ զԵՄԻ՝ զԵՄԻ՛
և՛ ինչպե՛ս, ինչպե՛ս ինչպե՛ս, ինչպե՛ս

© 2004 Blackwell Publishing Ltd, *Journal of Internal Medicine* 255: 431–437

Ան ազիւն զբնիւն.

Downloaded At: 11:53 11 September 2009

տեղափոխությանը, իսկ նաև անհրաժեշտ է ընդհանուր խաղաղության համաձայնագրի կնքումը:

Զմեղատուր իտա զԳրիգոր զԷ" (= զԲիւ) յԲնակչիք ի Տէր իանդեքն ծնաւ զԲ. ք և ամենայն զարմիւց, և Տէր պնէց

Իսկ և ըստ իմ արժեքների համաձայնության
 Գրկունեթան (ճր. 884) :

— Տեառն իմոյ Տեղա(յ) պարտա-
կանն թիւր քանքարաց. {Էր. 15}, սուռ-
տին {ուսանցքի վրայ}:

— Ուհ, ո՛հ չի տարա մեղաւ(ւ), արաւ-
լեցիք: (Խր. 158, ստորինն իւսանցքի
զբաւի):

— 2 ... գոր յիշեալէիք ի ... (ԺԲ.
183, ստորին յումանցքի վրայ) կրտսւ-
ղորում տեղեր աւրուած)։

[illegible]

Երկրորդ գրչին.

Քաղաքի անվանումը, իբրև հիմնական
մեկանոց Հարսի և Որդոց և Հոգեյոց սրբոյ
անվանել է:

Հայկական կապիտալի անարդար շահերը
Հայկական կապիտալի շահերը, ինչպես և
և իրենց (1899) անհրաժեշտ, Հայկական
կապիտալի (1899) անհրաժեշտ, Հայկական

— $h_{\mathcal{P}}(x) = 0$ (қамалар қабаттары),
 $u_{\mathcal{P}}(h_{\mathcal{P}}(x)) = 2\omega_{\mathcal{P}}(h_{\mathcal{P}}(x))$ ($= 1010$), $\omega_{\mathcal{P}}(x) = 1$
 $= 0$ (қабаттар қабаттары).

170 陈世华

7 11 13 15 17 19

[illegible]

գրքի՝ միշտ դուրս է եկել հասանելի
թղթի վրա լուսանկարներով հր. 3,
273, 371: Կիսախումբ՝ թրեշ փուլ լու-
սանկարներով հր. 23, 112, 219, 477,
661, 647, 769: Լուսանկարադր՝ Բու-
սանկարներով հր. 1, 2, 3, 4, 271 (կեսը)-272, 389 (գիրքն առ-
աջ)-370, 476: Մազադր՝ պահպանվել
հրդոթ թղթի միայն սկիզբը, դասարդ,
միայն գրքի խաղեր: Թրիշ՝ խումբ առա-
վադարձ, մասնական՝ 1683: Տեղի՝ Մե-
դանի գրքի՝ Կազմ՝ կաշի-խաղ, գրք-

դարուն կազապարով. թիկունքը սկրք-
թած և փառաւած: Շատ լաւ չէ պահ-
ուած Շարականս, թէեւ թուղթն ու
թանաքն ալ չեն նպատուած աւելի լաւ
պահուելու գէշ գործածութեան մը գէժ:

Շարականս խլիկ ըսուած օրինակի
մըս զազափարուած է:

Ա. Կանոնի, «Երգեցէք որդիք սիրո՞-
նիս», (Եր. 5 ստորին լուսանցքի մըս)
շարականի հեղինակին համար ըսուած
է, «Տիառն Յակոբէ ասացեալ որ մակա-
նուն Քաղցրիկ կոչեալ»:

Յիւստակաւան

Փառք ետակի Աստուածութեան,
Եւ միակի անճառ բնութեան,
Երբորդութեան անքնակեան,
Եւ միութեանն անզրնեակեան:

Զի Հայր պատմաւ է ձեռնակեան,
'ի Որդին ծնունդ է էակեան,
Հոգին բրդխումն աղբերակեան,
Անճառ անհատ են մրտակեան:

Անբաւելի սեօից մարդկան,
Անճառելի 'ի ոչ ճառական,
Բայց ի սղալիքս որ արարան,
Զիմանալին սոգլաւ ծանեան:

Քր յառաջագոյն է իւրացան-
ձեթիւ անտանց անտանցան,
Մասնք քաղի անտոյ պատկան,
Որ լինին մարդ և բանակեան:

Հայրն է անեղ մտապաւ հոգեւ,
Պրդին թ Եւ զ Երգին գրան
Հոգիւ անքնակէ է փառաշուն
Պատուոյ Եւրո և արքայն:

Զի Հայրն է ծով անբաւական,
Որդին է գեւ ծաւալական,
Հոգին աղբեր անմահութեան,
Զովաղացիչ որդւոց մարդկան:

Արմատ ծառին հարբն երման,
Եւ սառ ճրդին որդին շարայն,
Պրտուղ հոգին է դանազան,
Երեքն ի մի են յարական:

Զիարդ լեղուս տարտամական,
Կամ աղցաւոր միտքս իմ անբան,
Համարձակի մըպըրհական,
Յիւղդ լինել անեղ անուան:

Այլ նա շնորհիլ բաշխաւդանէ
Քր յարգ անտոյ անտանցան,
Յամօթ լիցին որք լիմանան
Զերբորդութիւնն միական:

Այլ եւ տրուպ անշիշական,
Եւ անիմաստ յիմաստութեան,
Մոյլս և պրդերգս ի հոգեւ
... .. ետալս յաշխարհական:

Զգեղ ազակեմ Հայր դրժական,
Երբորդութիւնը միական,
Տո'ւր ինն իմաստաւ բանական
Զի ճառեցից շարադրական
Ոտանաւոր շափ տազական:

ՅԱստուածային բզբորատուան,
Ըզգաղցրալի ալս երգարան,
Զպրտալի դրախտս աննրման
Անուշամա՛մ և դանազան:

Բանալորն և ձգեմք անշառ
Երանդ երանց գունեղ որ կան,
Վարդափրիթի ալգո(յ) երման,
Հառ արձակեա քիմրո մարդկան:

Որ ի օրրոցն շարադրեցան,
Ի թարգմանապցն ճառեցան,
Եւ քաղցրանամ յարիւնեցան,
Եւ շարականք անուանեցան:

Որդւն գոգտուղ կոչեալուան,
Քր ի քաղաւն անտանցան
Գեղեցկական այլ գունեղ երման,
Երկոտուան ցեղիցն արբան:

Այլ և Յնսու որդի Նաեան
Որ գթողութեան յերկրէն եկան,
Հառաքեալս գոգտեալուան,
Մարդոս քաղի կոչեալուան:

Որ արիւնակ էր Յիսուսի
Առաքելոցն երկոտուան,
Որք ընդ ոլորտս միշտ ընթացան
Միւն հաւատո(յ) հատատեցան:

Կեպտուղեղցիքն ոչ յառաւան-
Քր յառաւանց լիցին Եւրոս,
Եւրոս լիցին քաղիական մարդկոյ,
Եւ անտանցան որք են անբան:

Այլ և անտան անտանական
Ամենասո(ւ)րք թրքաթրքական

Հալը և Որդի և սուրբ Հոգի
Գրքովք լինին Երկտառապան:

Այլ խորհրդեանց Ներմանական,
Երկտառապան կարգ շարական,
Եւ շարագրեալ մեզ ի լման,
Որով լիցուք միշտ փառաբան:

Քանզի մանկունք ուսումնական,
Եղանակեն զսա քաղցրաձայն,
Հաղւով հըրճուին 'ւ ուրախանան,
Մարմնով հըրճ(ո)ւին և զուարճանան:

Գովեմ զքեզ ով Շարական,
Շարեալ ականք ևս զանաղան.
Յեկեղեցիս շարագրական,
Որպէս վականն աշարովնեան:

Ով ոք ասեն համեղաբան,
Խոնարհ հոգւով սուրբ մըտական,
Լինին տաճար և բնակարան
Ամենասուրբ Երբորդութեան:

Իսկ որք շասեն և յուրանն,
Կամ թէ ասեն հաճոյս մարդկան,
Նոքա արժան չեն թողութեան,
Յալարմհետէ մինչ յաւիտեան:

Դու զեղ ցաւոց ևս վըշտական,
Եւ փարատիչ վիրաց մարդկան,
Կարկիչ զընդին սաղաթէլեան,
Եւ նեղնոց ևս աւգնական:

Զի տասըն ձայն յարմարական,
Ի քեզ եղեալ հաստատեցան,
Ինքն հրեշտակքն յերկինս եղան,
Եւ մինն բնութիւնըն բանական:

Արդ ազաշեմ զամեմեհեանեղ,
Զմանկունքդ որ աչք ունիք ուսման,
Զի միշտ վառիք յուսով նորա
Փառաւորեալ զՏէրն յաւիտեան:

Այսմ մատենիս Աստուածաբան,
Հանազանեալ ականցս որ կան:

Վարիւք փայլեալ հրեշտակական,
Վարեալ ի վարս Շրջողական
Խոնարհ հոգւով և հեղաբան
Եւ խրատիչ որդւոց մարդկան:

Փափագեցաւ իբր զեղճերեայն
Յազբերըս Հուրց անմահական,

Եւս Կանապեղի զեւս փառաբան
Եւ ցորցողեմ Եւս հրաշարգան:

Զո(ր) ևս շարեացրս աւթարան,
Եւ ի րարեաց զործոցս ունայն,
Թումայս հոգս և անպիտան
Կատարեցի զնորին հրաման:

Մարմնովս աշխատ զործական
Հոգւովս յաւժար և ժըրական
Բազում Հանիւ աշխարհական,
Կատարեցի տա ի լման:

Ի թվականիս Ռ- ամենեան
ՃԺԲ. Թիւ քնդ նման (= 1663)
Աւարտեցաւ սա ի լման:

Որք հանդիպիք սմա տեսեան
Կամ վաշխէք յայտ բուրաստան
Յիշման առնէք ըզմեղ արժան,
Զթովման հոգս և անպիտան:

Եւ զուք յիշիք առ Տէրըն բան
Յորժամ զայցէ ի զատաւտան,
Լրսէք ըզձայնն երանական,
Զի եկայք աւրչնեալք Հաւրն իս
արժան:

Ազաշեցուք զՀայրն զըթական
ԶԵրբորդութիւնն միական,
Նըմա տացուք փառս անխափան,
Որ է աւրչնեալ միշտ յաւիտեան:

Եւ արդ զընցաւ եղանակաւոր տառս
և Աստուածաբան կտաւ և խնկալի
տուփս և զանաղան ծաղկաւէտ բուրաս-
տանս և պտղալի զբախտս և քաղցրա-
ճաշակ հոգեղէն կերակուրս, որ կոչի
Շարակեց, ի յաւ եւ յիսիւս աւրիճակի.
որ և իսկի կոչեցեալ, և ետամբ յուզնա-
մեղ և անխմտս զըշի մեղաւոր Թումայի:
Շնորհիւ Տեառն սկսա(յ) և ողորմու-
թեամբ նորին Կատարեցի ի թվականիս
Հայոց ՌՃԺԲ. (= 1663) ի զիաւսս որ
կոչի Աւրեղանց, ընդ հովանեաւ սբեթի
Պետրոսի եւ Պաղոսի եւ աւեր Պետրոսի)
զաւրալարիմ, ի զառն և ի նեղ ժամա-
նակիս, յորում նեղիմք ի հարկապա-
հանջութենէ յանաւորինաց քանդի եւս և
քան զեւս սասկան (սասկանան?) բրու-
նութիւն և նեղութիւն ի վերա(յ) աշ-
խարհիս, եւս առաւել ազգիս Հայոց
զման ծովացեալ մեղաց:

[illegible][illegible]

- Եղիս գրաւ մեծ տառնեբիս.
 Ռարախութիւն տրտում սրտիս:
 Եւ երանեմ զիս զեղկեղիս
 Յորժամ հասից յաւարտ տարիս:
 (Էր. 273),
 Փառք Փրկչիին և յիշատակ զըշին,
 Զմեղաւոր և անարժան Ղազար զրի.
 Խժիկն ՌՂԶ. (= 1647) Էր. 781,
 — Դեռնդեանց Համբարձիքի (ս֊Պալ-

ձառացան աշաւք սուրբ Եկեղեցիք):
 Եկեղեցական տնայնք գրառամ ի կարախա-
 փեզմ. Էր. 708, աւարքն չառանցքի
 վրայ. Ս. (1824) գրեւորաւ՝ չառայ
 «Սարկաւազ» հաղիս կը կարդացուի):
 վարդապետին առացեայ որ ի Հաղբաւտո:
 Շարականիս գրչութիւնն ու խաղա-
 գրութիւնը ընտիր օրինակ մը կ'երաշ-
 խաւորեն:

ԹԻԻ 173

Շ Ո Ր Ա Կ Ո Ն

Քուլք 122 Էրեւ. Մեծաթիւ՝ 12,4
 x 8,6 ս.մ.: Մեծ. զարեան՝ 8,6 x 5,6
 ս.մ., ձեղձ 22, Քեքք Իթ. + Ա. (= 30):
 Կիւք՝ հաստ ու յարակի խաւն. կղզուած,
 սողալարտուած բամպակէ թուղմ: Պիք՝
 րոյտրգիւր, Զարգապիք՝ իւրաքանչիւր Կա-
 նոնի սկզբնագիւրք: Խոտալիւլ՝ ինչպէս
 ետեւ իւրաքանչիւր Կանոնի առաջին
 Էրկու տողերը կարմրադեղնագոյ. Խոտեմ
 իրենց մեծ յուսանցազարդեով՝ Էրեւ 243,
 337, 446: Կիսախոտեմ՝ իրենց փոքր յու-
 սանցազարդեով՝ Էրեւ 68, 192, 551,
 593, 630, Լուսանցազարդ՝ իւրաքան-
 չիւր Կանոնի քոփ: Պատարի և Էրեւ
 336 (վերջին մասը), 444 (վերջին մաս-
 ւը)՝ 145, 685-686, 720-722. որոնց վրայ
 գրչի խաղերու Գրիչ՝ Փայուստ: Փամո-
 նակ՝ 1550: Տեղի՝ Խորտիշտու: Կազմ՝
 կռչի-փայտ, զարդարուե կաղապարով:
 Կողքերու կաշին թիկնուծին միացած
 անկէ՝ փեղեկ վար գտնուելու և, փոքր ետեւ
 յոյժք Եղեղեւ Է:

Այլ կապակի ալ Կեռագիւրք. Եղեղեւ
 թեւեւ-տաթիւն Էրեւ (, ինչպիսի ետեւ
 յաւելուած մը (Էր. 687-718) տարբեր
 գրչէ կցուած է Շարականիս տղչ տա-
 թիւ: Այլ յաւելուած շարականներն են
 խառնատակնց կանոնք. Էր. 687-718:
 Երկուսուսու տապալիւր յարակաւոր. Էր
 յանգանման Ժողկէն (Էր. 691-693). Ս.
 ՄԵՐԱՆՈՒՄ, Ս. ԳՐԱԿՆԻ Ե ՏՈՒՄԱՆԻՆԻՆԻ
 վկայից շարականներ (Էր. 693-698),
 ԱՆՆԻՆԻ Ս. Լուսաւորչիին և Էրեւից ամեն-

Նալի (Էր. 696-708), «Նորհուրդ խորին»
 և «Յաշո յարկն» (Էր. 708-711), «Եւ
 ասացին» (Էր. 711-713), Արեւազայի եր-
 գեր (Էր. 713-717), շարթուան իւրա-
 քանչիւր օրուան համար երկ մը «ՄԻ-
 քայէլ և Պարբիէլ» Էրեւյ, (Էր. 718-719),
 «Մ՝ վ գերանշաշ Ժողիկ» (Էր. 719):

Ձեռագիրս լուս չէ պահուած աշո
 նոր կազմէն ետքն ալ՝ շարաշար գոր-
 ձածուած և խառնութեան տակ աւրուած
 է մանաւանդ վերջին մասը. մանաւա-
 րապէս տես Էրեւ 590-595: Մկրդրէն
 ինկած են քանի մը թուղթեր: Այս ևե-
 րագրին ալ գրչութիւնն ու խաղագրու-
 թիւնը կ'երաշխաւորեն որ ընտիր օրի-
 նակի մը վրայ գաղափարուած է:

Յիշատակարան

Փառք համազո(յ) և միասնական
 սուրբ Երրորդութեան, աշմ և տեղբաւ
 յոխեհիւ ամէն:

Արդ գրեցաւ Շարակնոցս ևնումը
 լուզմամեղ և անարնեստ զրչի Պարթոփ
 ... (կէս տող մը քերտած): Արդ ազա-
 շեմ դամենեսեան որք հանդիպիք ամա
 յիշեցէք ի յազօթս ևնք զանաբման և
 զանպիտան գրիչս. խոշորանաց և տղա-
 յանացս մեղ մի՝ զնէք. գրեցս ի գոստս
 Խորհեաւու ընդ հովանեաւ սուրբ Կա-
 րապետի և սուրբ ա(ն)րբ Սարգսի և
 ալ լուզմանոցս սրբոցս: Գրեցաւ ի
 թուականին ԶՂԹ. (= 1550), որ է տարե-
 նեայ յոխեհան ամէն: (Էր. 684):

— Զորործըս ձեռաց մեզ Տէր աջա-
ղեալ ի բարին, և հան ի յաւարտ զսա-
կաւ գրեկոս, և ձեր աղաւթիւքդ ողորմի
մեզ ամէն և եղիցի եղի. (Եր. 242, ստա-
րին լուսանցքի վրայ):

— Մզործեալ պրծալորդի և բազմա-
մեզ վշի Գալստի, ողորմիս ասացէք
ամէն եղիցի, եղ. (Էր. 838, ոտորին
լուսանցքի վրայ):

ԹԻԻ 174

(ԵԵՍԵԲԵՐՈՍ, ՊՏՄ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ)

Յուդը՛ 344 Էրեւ, Մեծութիւն՝ 30,7
x 20,8 ս.մ., Մեծ գրութեան՝ 25 x 15,4
ս.մ., Տող՛ 30, 32, 33. Ըստ աշտ
գրութեան յափն աջ կը գտնուի. Նիւթ
բարակ, չգլխուած գրի նստալուծ լուսն-
ագոյ թուղթ. Պր. Երազիք. Մզործե-
ալեւ գիւր. Դասուոյ ևն. բազմ. սկիզբը
և վերջը գրուած մէջ. աջի ևստա. թուղթ.
Թերէն, Էրեւ 1-2, 35 (կէսէն աւելին)-
86, 38 (կէսէն աւելին), 70 (լորտ տող
միայն գրուած)-72, 74 (կէսը), 115 (վեր-
ջին մասը)-116, 118 (կէսէն աւելին),
140, 154 (կէսը), 186 (կէսը), 194 (կէ-
սը), 198 (կէսը), 242, 283 (կէսը), 311
(գրեթէ կէսը)-312, 313 (կէսը)-314, 335
(կէսէն աւելին)-336, 342 (վերջին մասը)-
344, Կազմ՝ Թղթակազմ:

Շատ լաւ պահուած է ձեռագիրս:
Դժբախտաբար ուրիշ կարեւոր սեղե-
կութիւններ կը պակսին: Ոչ իսկ գրքիս
ուղղակի անունը գրուած է:

Քովանդակութիւն

Նիւթերու ցանկը գրուած է բարա-
քանչիւր Դպրութեան սկիզբը:

Ա. Դպրութիւն Էր. 5-35:		
Բ.	»	» 38-70,
Գ.	»	» 75-115,
Դ.	»	» 118-154,
Ե.	»	» 157-195,
Զ.	»	» 197-241,
Է.	»	» 245-283,
Ը.	»	» 287-311,
Թ.	»	» 315-334,
Ժ.	»	» 337-342,

Ձեռագրիս գրիչը թ. քանի մը տեղ
նշանակած է այդ սկիզբնագիրը (Էր. 115,
194, 241, 283, 311, 334, 342):

Սիւսանկազութիւն, սնուիրեաց Ազ-
գայիւն Սնանկազութեան Հալաթիոյ,
Մ. Զուպանեան, 1885, Նոյեմ. 18թ. (Էր.
115) մեկնակի թանկագոյ գրուած:

ԹԻԻ 175

ԱՆՏԱՌԻ ԱՅԼԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ

(Համաոս)

Յուդը՛ 292 Էրեւ, Մեծութիւն՝ 29,8
x 20,8 ս.մ., Մեծ գրութեան՝ 25,5 x
16,3 ս.մ., Տող՛ 32, 38, 41, 42. Ըստ
աշտ կը գտնուի գրութեան թափն աջ-
Յուդը՛ նշանակուած են մինչև Ժ. (—10)
Էր. 162: Նիւթ՝ հասանկեղ, չգլխուած,
ապագութեան լուսնագոյ թուղթ. Պր.

Երազիւտեալ, Երազիւտեալ տե-
ստաւ Էրեւ 1885: Գրիչը կը գտնուի
նստալուծ աշտալուծ բարակի թիւ-
պէս նաեւ Աբաեմէն յիշել, Անգնալ
(Էր. 115) սկիզբուած բառերը Դասուոյ
ևն սկիզբը և թուղթ. գրելը Էրազի վրայ
գրքին նստալուծ գրուած է. Էրեւ 274

— Վասն խաչի. *Զի որդէս Մոգսէս բարձրացայց զօմն յանապատի. հր. 13:*

— Վասն աւեստանի, եկեղեցւոյ եւ սրբոյ խաւերիան, որ է սեղան Քրիստոսի. *Պատրաստեաց զեկեան ահն յանգիման եկզայց. հր. 16:*

— Վասն յղութեան սրբոյ կուսին *Գործս մեն է, վասն զի ոչ մարդոյ է. հր. 19:*

— Վասն փափագանաց որ առ Քրիստոս. *Անա աշխարհս Բարաշխացի յորում նահալայիւն ոչ զոյ. հր. 21:*

— Վասն զխաչ խաչին. *Ամենայն գրեւ է ի խաչալի եւ ամենայն կորուստ է ցաւալի, եթէ չիմէ կորուստ շարին. հր. 22:*

— Վասն վիսափանան կառմն. *Վա՛յ ապեցայ ժողովոս՝ յառաջան. հր. 25:*

— Վասն նամբանանն Քրիստոսի. *Եթէ ի խաչ եւ եկին յայնչաւ՝ անստեղծ քրիստոս զայնչաւոր է եղբնոս տա՛ խաչ. հր. 28:*

— Վասն խաչք մեղին եւ սրբոյ աշխարհ. *Կառնիք զաւր խաչք. հր. 31:*

— Վասն խաչք տեղին. *Պատեալ ի աշխր թնայան. հր. 32:*

— Վասն երանց խաւերգուս. *Եթէ անկայ մնայ վասն խաւերգութեան Քրիստոսի. Եւոր ցոյց ուր գտնուի Խաչք, է ուրաւագոյն կառնուի է քն թնայ եղին ինչոք. հր. 35:*

— Վասն անգոյն սրբոյ զայնեանն. *Ընդ մեզ շնորհեալք եւ ընդ մեզ եղինք. հր. 37:*

— Վասն աւեստանի. *Մեծագործեան երեւ. են ուր. վիսայն յեղբն խաչք. Բուն է խաչքն սրբոյ եւ երկնեանն մի. հր. 38:*

— Վասն աւեստանի. *Մեծագործեան. Վարդապետի աւանդոյ կրօն. հր. 39:*

— Վասն աւետիկ ինչ զգրեւ սրբ. *Եւորք յառանին խաւերգոյն. կրօնապետեան. հր. 40:*

— Վասն աւետիկ ինչ ուրեղեւ *Գրեւապետեան. Եթէ խաւերգոյն մի գրեւ մեծագործ. հր. 42:*

— Վասն աւետիկ ինչ ուրեղեւ *Երանջեկայ ցոյցաւ խալաւ. յայ ուրեղ երբորդաթեան. հր. 43:*

— Վասն փեկաւոր մարդեղութեանն Քրիստոսի եւ թնայանա զօրութեանն. *Մարդ ի քառեմ աւեստանի յառն. ե ի խաչ. ոչ մեղեկեցայ. հր. 45:*

— Վասն զայսեանն Հալային սրբոյ. *Ե խաւերգոյն աւանդոյն. Պատեւկաւորք. հր. 46:*

— Վասն յանաքեան թնայանիւր զհրամանն Աստուծոյ. *Էթէ ախորճաթիք է յաթիթիք ինչ կրօնապետեան. եթէ ինչ. հր. 49:*

— Վասն ձնեցեանն Քրիստոսի. *Ժողով մեզ մեզ ինչոյն է վան. անա կր. աշխարհք եւ նեղք սրբ. 102:*

— Վասն ձնեցեան Քրիստոսի. *Ե ցովտա կառնին. ի նայն յառաջան. հր. 105:*

— Վասն ձնեցեան Քրիստոսի. *Ե ցովտա կառնին. Մարտեայ ի նայն թնայան. հր. 111:*

— Վասն խաւանորեայ զայսեանն. *Երբեք լիսն ասորք կրօնքեանն. Եւոր. հր. 114:*

— Վասն զայսեանն Հալային սրբոյ. *Եթէ տեղեւ ցոյց կրօնապետեան ինչ քալ. հր. 118:*

— Վասն Հալային սրբոյ. *Եւ նայն. Եւմարտեանն ապ. հր. 120:*

— Վասն Հալային սրբոյ. *Եթէ ուրեղ. անապետեան եւ ուրեղ թնայանք. Եւոր. ան. հր. 124:*

— Վասն Հալային սրբոյ. *Եւ ան. մեղեկէ է յառաքեայք է խաւաւորեկե. զկրօն. հր. 126:*

— Վասն ինճան Բանին Աստուծոյ ի խալապետապետ Խալալ. *Եւ ուրեղ. ցոյցաւ թնայ որեան ի խալեան արտաքեան. հր. 129:*

— Վասն աւեսեայ կուսին. *Մինչեւ ի խաչ ոչ ուրեղեւ կրօնապետ. է յալապետեան. հր. 131:*

— Վասն խաչիւրեան եւ շաղկանն Քրիստոսի. *Որ Խալալ. ի ցոյցաւոր. է ուրեղ անապետ. թնայանք. արտ ինչ գրեւ. քալ. հր. 137:*

— Վասն հաւաթոյ. *Զի ամենայն որ խաւապայ ի մե զի կրօն. 102. Եւ Խալային զգրեան յառաքեանեան. հր. 166:*

— Վասն հպատակութեան. *Որ է սկիզբն և արմատ ամենայն մեղաց.* Եր. 202,

— Վասն Քրիստոսի. *որ ծաղիկ անուանի. Ըս ծաղիկ դաշտաց.* Եր. 208,

— Վասն Հոգւոյն սրբոյ. *Մի՛ մեռացէ հոգի իմ ի դոստ, վասն լինելոյ դոցա մարմին.* Եր. 217,

— Վասն փրկագործ Ձեռնառնութեան Քրիստոսի. *Ըս լոյս յաշխարհ էկի, զի ամենայն որ հաւատայ ...* Եր. 225,

— Վասն զովեալի. *Անուամբայրութեան սրբոյ կուսին. Զուարճացիր Սրտնդ հին.* Եր. 233,

— Վասն բանին Յօնաննու. *Սիրելիք այժմ որդիք Աստուծոյ եմք.* Եր. 241,

— Վասն բանին Յօնաննու. *Ըր լոյսն*

եղմարիտ, որ լուսաւոր առնէ ... Եր. 248,

— Վասն դառաւորին. *Ըս լոյս յաշխարհ էկի. զի ամենայն որ հաւատայ.* Եր. 255,

— Վասն Բանին. *Ըս լոյս յաշխարհ էկի, զի ամենայն որ հաւատայ յիս ...* Եր. 265,

— Վասն անառակին. *Ահաւասիկ ես զարձուցանեմ ի դոստ ...* Եր. 271,

— Վասն սրբոյ կուսին. *Ի բանն Պօղոսի. Մասիցուք աշուհեառեւ.* Եր. 280,

— Վասն շարչարանաց եւ խաչելութեան Տեառն մկրտ. *Եղբքի որ մի և օրն այն յայտնի Տեառն, որ ոչ տիւ իցէ և ոչ գիշեր և ընդ երեկո եղբքի լոյս.* Եր. 288,

ԹԻԻ 180

Գ Ի Բ Ք Ը Ա Կ Ա Տ Ա Մ Ա Ր Տ Ո Ւ Թ Ե Ա Ն

Կ Ա Մ Ը Ն Տ Բ Ո Վ Ա Ի Թ Ե Ա Ն

Քուզք 86 *Երես, Մեծուրիւն՝ 27.1 x 21,9 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 20,5 x 16,5 ս.մ.: Տողք 35: Քերթ՝ ԺԱ. (= 11): Նիւթ՝ հաստկեղ. չկոկուած բամպակ թուղթ: Գլը՝ նուրբ: Խոտալիւր՝ հաստ ուամենբու գլխադրերը, լուսանցքի գծեր և լուսանցքի վրայ հաստամենբու կարմրադեղնոյ: Դասաւել հն սկիզբը. թուղթ մը, և երես 2, 20 (վերջին մասը), ինչպէս նաև վերջէն երկու թուղթ: Գրի՝ Եղիազարեան կարապետ: Փաւանակ՝ 1822: Տեղի՝ Ձեռներ 14. Պոլիս: Կազմ՝ գէշ-կաշի, կողքերու եզերքներն ալ կաշի և ոսկեզօծ, նոյնպէս կարուսաճները:*

Բոլորովին նոր մնացած ձեռագիր մը: Մատենա է. «Դիմ ձախատմարտութեան կամ Ընտրողութեան», այն որ ունի ընդ ազգին Հրկից՝ վասն օրինաց նոյնի եւ ծիսից, վկայութեամբ սուրբ Գրոց Հին եւ Նոր Կտակարանաց: Արարեալ է ոմն Նեոփիլոս Բուռաց յարեղայ՝ որ լեալ է Երեմն բարունի ազգին

Հրէից: Ըս թարգմանեցեալ եղև ի մօլ-տօլանու լեզուէ ի հայ բարբառ՝ աշխատութեամբ Տէր Ներսէս Բանանայի, յամի Տեառն 1808, Մարտի 30, ի քաղաքն Խաւ:

Իսկ այժմ գաղափարեցաւ ի Կոստանդնուպոլիս ի հայապետութեան Տեառն Տեառն Եփրեմի սրբազան կարողիկոսի արհնայն Հայոց՝ ձեռամբ Կեսաբացի Յօնաննիսեան հասալանառ Կարապետի Սղեալուրեան: Ի 1822, և մերոյս ի ՌՄՀԱ. Երեւանի Ե. »:

— «Այժմ օրինակեցաւ ի յաղապարհ իմն գաղափարէ յամի Տեառն 1822, Բուռիսի 25: Ի հարապետութեան արքայ զաշին էջմիածնի՝ Տեառն Տեառն Եփրեմի սրբազան կաթողիկոսի ամենայն Հայոց: Ըս ի պատրիարքութեան արքայ Երեւանդէմի Տեառն Դարբէշի արհնայնիկոսի: Ըս ի պատրիարքութեան մեծի Պօլսոյս՝ Տեառն Պօղոսի ազգաւոր և հանձարեղ արհնայնիկոսի: Զոմար Կեսաբացի Բանանիսեան հաստա-

ԹԻԻ 184

(ԶԱՅՆԱԳՐԵԱԼ և ՇԱՐԱԿԱՆ)

Փուլքը 186 հրեա: Մեծութիւն՝ 23,4 x 16 ս.մ.: Մեծ գրութեան՝ 20 x 12 ս.մ.: Տուլ՝ 30: Նիւթ՝ լաւ հաստ, չկոկոսած, կապար գրչով տողաշարուած թամպակ թուղթ: Պիտ՝ շեղազիւ: Խաղերը (ձառնանիշերը): մեշանակ գրուած, իսկ խօսքերը՝ կարմրադեղով: Դասարկ են սկիզբէն 2 թուղթ, ինչպէս նաեւ հրեա 105-180, աշտինքն 104 հրեաներ միասին գրուած: Կազմ՝ կաշի, թիկունքը ոսկեպսէ խզաղարմէնով:

Ուրիշ անդեկոթիւններ չկան:

Ար թղթանդակէ:

Գտնւի Արտուստատում Արտուկնիւն, Հարց. հր. 1-2:

— Հարցք Եարութեան հրկրորդ, հարցն հարցն: հր. 1-10:

— Հարցք Եարութեան անկ հարց. հր. 17-24:

— Հարցք խաղի. հր. 25-35:

Հարցք Եարութեան հարց. հր. 26-34:

— Կանոն հարցի որ որոշք արտառնից. հր. 65-71:

— Կանոն սրբոց մարգարէից. հր. 72-75:

— Կանոն սրբոց թարգմանչաց. հր. 76-78:

— Կանոն սրբոց Բակորայ Մծրնայ հայրապետին. հր. 77-80:

— Կանոն սրբոց հրեշտակապետաց հայրն. հր. 81-87:

— Հարց ապաշխարութեան հայրն. հր. 88-90:

— Կանոն մեծի ինիշաքաթի. ԲԶ. հր. 99-102:

— Հարց. Կանոն մեծի Ուրբաթու. հր. 103-104:

ԹԻԻ 185

ԽՈՐՀՐԴԱԾՈՒԹԻՒՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Փուլքը 282 հրեա: Մեծութիւն՝ 23,2 x 16,8 ս.մ.: Մեծ գրութեան՝ 14,4 x 11,2 ս.մ.: Տուլ՝ 25: Թեքը՝ 67- (տ 14): Ինքը՝ լաւագոյն լաւագոյն թամպակ թուղթ: Պիտ՝ հաստ, Զաղաղի՝ միակ գորգազգր: Մի կողմ կապար շեղազիւ: Կար կարգաշարուն են նաեւ լուսանքի գիծերը, զիտանմարները, որ լուսանքապարտ թիւս կապարգոյն ին, ինչպէս մարներն են թերթամարները, ինչպէս նաեւ լուսանքապարտ զիծերը: Յետեւ մը. սեւ գրչով գործիս սկիզբը (հր. 1): Եղբայ մը՝ քրտապարտ: Մէջ Արտուստ

մեծիւն կը ներկայացնէ մէջտեղը և լարշաւակի անդիմադան թամպարտն: Ներս Եկորթո տակը գրուած է. REGINA SACRATISSIMI ROSSARII ORA PRO NOBIS. Il Sommo Pontefice PIO VII concede l'Indulgenza di 200. Giorni applicabile anche i Defonti a chiunque recitera una terza di Rosario avanti questa Immagine.

In Roma da G. Antonelli in Piazza di Sclera. N° 213.— Դասարկ են, քոց ի սկիզբը գրուած հինգ թուղթերէն, հրեա 263-264, 269-270, 274-282, Գրիլ՝ Սերոգրէ, Ժամանակ՝ 1822, Յեղի՝ ՈՒՐձաղից (Կ. Պոլիս): Յեւ մարգման ազա: Կազմ՝ կաշի, ոսկեպսէ: Էրկու թուղթ, որ հրեա 84-87: մէջտեղը կ'իշխայ և սխալմամբ իջազրուած է 85, 86, 95, 98 և հարց 87, չէ կարուած:

Լաւ գրուած և լաւ պահուած ձեռագիրք մըն է։

Լամբրոնացիին այս գործը աւելի ընդարձակ կերպով տպագրուած է 1817-ին, ի վենետիկ. (Տե՛ս թիւ 142)։

Չեռագիրք կը յովանդակէ տպագրութիւն առաջին մասը, աշխինքն իւ. (= 40) գլուխներ, որոնց ցանկը գրուած է վերջը (կր. 265-268), և կը համապատասխանէ տպագրութիւն 1-236 երեսներուն, ի քաջ առեալ 193-226 երեսները («01.66 աղանկիւ սպաս եկեղեցւոյ գլուխը, որ մէկ օրինակի համեմատ գրուած է, հմտ. թիւ 142)։

Դրիչը շահեկան ուղերձ մը կցած է իր ընդօրինակութեան վերջը.

— Առ բարեացապարտ Տէր իմ ազնուական Արզման ազա, զերամենաք իշխան։

Չագնուագութիւն սիրոյ սերարփին սրտիդ լուսակալիակ ծաւալումն, և զանազա խնամքդ անպարտական բարեբարութեամբ առ մեզ զեղումն, զոր անմտաց հանաճմամբ արձանագրեալ ունիմ ի սիրտս և յոգին, պարտ վարկայ աշտ՝ երախտագէտ մտօք ածել զնոյն ի ցուցանիութիւն զգալի նշանականութեաց։

Եւ զի՛նչ ալ ինչ նուէր պատուական բարեխախտան համաց քոց ախորժելի մարթացայց, ո՛ր Հայրենասէր իշխան, քան զԱստուածախօս զայս մատուան կոհնոգաւորիւն եկեղեցւոյ անուանեալ, զեղեցիկ ծնունդ մտաց երանելոյ հօր մերոյ սրբոյն Եփրեմի արքեպիսկոպոսի մայրաքաղաքին Տարսնի, այն՝ որ զՆուր սիրոյն Աստուծոյ արքայ ի հոգի՝ եղև ըով հայրցական եկեղեցւոյ Հայրաւանանայ, և բարբիճանուի ուղղութեամբ արքեալ մաքրեաց ի նորաբան անկարգութեամբ զհայրենի ծէսս և զարարողութիւնս մեր։

Նորս այս Եղիա՞ն՝ ո՛չ ի թեղրեան քաղաքէ Պաղեստինոյ, ալ ի Լամբրոն զգեկէն Կիլիկիոյ, նախանձախնդիր օրինաց և պաշտաման Տեսն, սքանչելահարալ մարդապետութեամբ ամսթապարտ կացոյց զհակառակորդան Համարտութեան, և զողջմտութիւն անստերիւր հաւատոյ և բարեկարգ աւանդութեան

հայրենի ազգիս իբրեւ ճրագ յաշտանակի եղեալ պայծառացոյց։

Ապաքին բազում են սորա շնորհաւորանքները՝ մի քան դժի դերագանցեալ ամենայն ձրիւք բարեմատեութեան, զոր շտեմարանաց եկեղեցւոյ իբրեւ զանձ անդին և մեծութիւն անըստանելի. բայց առաջիկայ կոհնոգաւորութեան մատան, որ մեկնորէն քաջատրէ դաստիճանացն զանագանութիւն, և զպաշտամանցն կարգաւորութիւն եկեղեցւոյս սրբոյ, և ուղղէ զխանգարման նոցա մոռեալս ի աղիտութեան և յազարատութեան ի ժամանակս անիշխանութեան, զիւր քան զբազումս անխախտ պայծառութեամբ լուսափայլ ցլանայ։

Այս գործ շահաբերիկ՝ համարաւոր իմաստիցն առաւելութեամբ, և վաշխելահինս ո՞րքն զեղեցիկութեամբ գրեթէ անգուղակեան ցուցաւ ի դարս, մինչ զի չափաւորութեամբ իմն համարակի՞մ սակ, թէ ո՛չ Դեմոսթենէս ի յԱթենացւոց անար, և ո՛չ Կրիկոն ի Հոմարայեցոց արուեստարանէլ կարացին, որչափ հայկազնանս այս նոր Ռիկերեան պերճախօս նահապէս նարտարեաց դարաւոր և ազգու փաստիւք և հոգեւունչ վարդապետութեամբ, մինչև ի իմաստնոցն Յունաց և Հատինացոց երկրորդ Պողոս իրաւամբ առ ձայնել։

Հայս մատուան սքանչելի՝ զգուշաւոր համեմատութեամբ ընդօրինակեալ աշտ՝ յրոտիւղոյն զազափարէ, յուրորացիր զրեալ ի թուին «Հայոց ԲՀԶ» (= 1627), ձեռամբ վրտն գրչի Ղուկաս Բանանայի, և բազմատեալ ընդ ալլ երկուց շեղագիր՝ բայց ընտիր օրինակաց, և զսխալման զազափարի մերում ի նոցանէ ուղղագրելով, մատուցանեմ թեզ ի խոնարհ սրտէլ Ընկա՛լ բարեացողարար Տէր իմ ի հանձն քաղցրութեան ուսումնասիր կամաց քոց, և եղիցի թեզ սիրելի, որպէս Վարդապետս Համարտութեան, սոյնպէս և Համարտանա Վարդապետութիւն նորա։

Մնամ մշտնաշուք կամակատար Սերոփը Պետրոսեան
Նուստա զաստիարակ

Ի իմանազուն որդւոց քոց։

1822, ի 19 Փետրվարի (Եր., 271-273)։

Ի Միջագիւղ

ԹԻԻ 186

ՄԵԿԵՈՒԹԻՒՆ ԵՈՐՈՑ

Թուրքի 208 հրեա: Մեծութիւն՝ 23,7
 ա. մ. հրեան, իւրաքանչիւր տնային
 5,5 ա. մ.: Յաղի 35: Թեքի՝ մինչև 7-
 (= 4) նշանակուած են (հր. 78): Նիւր՝
 զեղնորակ, առուր, կոկոսած, սողա-
 յարուած յոսկոյակ թուղթ: Գիւ՝ նուր:
 Ջաւայաղի՝ իւրաքանչիւր զիւսին
 սկիզբու: Կիսախոտալի տեղ նոր սնով
 նկար մը մեկնութեանս սկիզբու:
 Լուսանցազարդ՝ նոյնպէս նոր սնով,
 ալ յիշեալ յորդորով: Լուսնիւր կենցաղի-
 ներու սովորական ծանոթ սննդ, իւրա-
 քանչիւր զիւսին յորդորակի զով լոսա-
 յարմարութեան: Խոտաղիք և զլուսնիւ-

նուր սովորական: Թեքի՝ նաեւ, ահա-
 զլուսնի զիւսեր և յուսանցքի ու տնային
 զիւսեր զարդարուած: Կոտաղի են հրե-
 1-8, 16 (մէկ տնային), 198 (զրեթէ մէկ
 տնային)-208: Կաղի՝ կէս կաշի, կողք-
 բուն հզեք-քնքեր ալ կաշի և զարդարուն
 կողք-կողքով: Կոտ լոսա զարդարի (16)-
 ու զարդարած սնուցքի ու: Կոտ սնուցքի
 ուրիշ տեղեկութիւն չկայ զմիտախա-
 յար:

Մատնան է՝ օմեկնութիւն Թորայի
 լուսնային զարդարուած: Կէս թիւ 171,
 132, 132) ծանոթ զործր, որու լոսա-
 զիւսին իսկ չէ նշանակուած սնուցքիս
 տեղանք:

ԹԻԻ 187

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Մ Ո Ց

Թուրքի 249-362 հրեա: Մեծութիւն՝
 23,8 x 18 ա. մ.: Մեծ. զրեթեան՝ 19,3 x
 10,7 ա. մ.: Յաղի 36, 37: Թեքի՝ մե-
 ժե. (- 11-16): Նիւր՝ չեղնուած, սո-
 յախարուած զոսկոյակ թուղթի: Գիւ՝ նուր:
 Խոտաղիք, զլիսաղիք՝ նստուածներու
 առաջին սովորական զարդարակի: Կոտաղի
 են սկիզբու թուղթի մը և հրեա 249-250,
 251 (վերջին մասը)-252, 280 հրեա
 տող միայն գրուած: 284 վերջին մասը,
 285 լոսաղի մը տող: Գիւ՝ զարդարած:
 316, 358 (կէսը)-362, Գիւ՝ Մատնի կըլք,
 Թորայի: Կէս թիւ 1: Կոտաղի լոսա-
 Պոյտա: (- Ծէնէր, Կ Պոյտ, Կ Կոշի,
 կոշի, թիկոնք և կողքերուն հզեք-
 քնքի տեղանք:

Հաւաքածոյս ուսելի մեծ զործր մը
 մասը կոտած է նախապէս, ինչպէս
 է՝ հրեա 378 նորդարական և թեքի՝ մ-
 նուրով: Եւ նուր զարդարակի: Կոտաղի
 զատ նստաթիկ մը ձեւացուցած են:

Հաւաքածոյս լոսա զարդարած 1 լոս-
 զարդարած թուսնային զարդարակի:

Կէս լոսա զարդարած 1 լոսնի տեղանք:

Հաւաքածոյս կը լոսնայակէ հրեք
 տարբեր զործր:

(Լուսնի):

Պալեստինայի լաղաղս անուս (sic)
 պատմութեան:

Եւ զորս լաղաղս աննուսայի պատ-
 մութեան զարդարակի: Կոտ է՝ զէ մե-
 տանք ի մարդնանէ որ զիւրախա-
 յար: Կոտ լոսնայի զարդարած տարա-
 յար զարդարած լոսնայի զարդարած և լոս-
 լաղաղսային:

Կոտ լոսնայի զարդարած լոսնայի
 կանաղայնք և լոսնայի զարդարած, աննու-
 սային: Կոտաղի լոսնայի լոսնայի: Կոտ
 տարաղի լոսնայի:

Այլ, նա թուրքի լոսնայի տա-
 ցնային Կոտաղի ինչին: Կոտաղի ալ ան-
 նուր լոսնայի լոսնայի: Կոտ լոսնայի լոս-
 զարդարած տող մը: Կոտ լոսնայի լոսնայի
 լոսնայի լոսնայի: Կոտ լոսնայի լոսնայի
 որ միան նոյնին, և որքան ինչ տնային
 և Կոտաղի Կոտաղի լոսնայի: Կոտ

այժմ ոչ են այնպիսիքն ոչ եղեն: Քանզի եթէ յայնժամ և այլում ժամանակի եւս լինէին և այժմ լինէին և աստանօր եղիցին:

Բայց եւ միշտ ներքողեմ զշարացրօն զԼէլիսաստ և զԼամիսպոս Սամրացին, ի սկզբան ասելով են որք եղեն և այժմ եղիցին:

Իսկ զեղեկայս տմայց բանաստեղծք և բանագիրք փոխեցին յանաւօտս և զարմանաւորս՝ զարմացուցանելոյ աղաղաւ զմարդիկ:

Դիտեմ եւ զի ոչ կարեն այսպիսիքս լինել, որպիսիք և ասեն, և զայս ինչ հաւաքեցի, զի թէ ոչ լինէին, ոչ արգեսք ասացեալ լինէին:

Երթեալ իսկ ի քաղում գաւառս հարցի զծերունիս թէ զի՞արդ լսիցեն յաղագոս իւրաքանչիւրոյ նոցին, և շարագրեմ զոր միանգամ իմացայ յաղագոս նոցին, և զտեղիսն ինքնին տեսի, որպէս իւրաքանչիւրն ունէր, և գրեցի զայստիկ՝ ոչ որպիսիք են ասացեալքն, այլ ինքն երթեալ ծանուցեալ և պատմեալ»։ (Եր. 251)։

Այս ներածական զրուածին կը հետեւին հինգ մասեր.

Ա. Երես 253-272, ԾԱ. (= 51) հատուածներով կամ գլուխներով, «պիսւնան օգտակար շարակարգութեանն, որ յաղագոս անհաւատալի պատմութեանց Բալէմաղոսի»։

Բ. Երես 273-274, Բ. (= 2) հատուածներով, զարձեալ Բալէֆազոսէ։

Գ. Երես 275-280, ԼԵ. (= 35) հատուածներով, «Երազիլիօսի յաղագոս անհաւատակացոյ»։

Դ. Երես 281-284, ԺԷ. (= 17) հատուածներով, «Անանուս հեղինակին»։

Ե. Երես 285, Յուսուրդօսի ասացեալ, մէկ հատուածով։

Յիշատակարան

«Ի հելլենական լեզուէ ի հայ քարաւ յեղաշրջեալ յամի Տեառն 1787 ի դարնան եղանակի, և այն աշխատութեամբ Գեորգեայ ուրումն նուաստի Կոստանդնուպօլսեցալ»։ (Եր. 286)։

(Յիշարդ)։

Արիստօսկի յաղագոս աւխարհի, Բա-

զմանկարմ ինքն Առաքանայի ինքն և քաղաքական զարգացումն էն: Վիճար բանեղ ինտուիցիոն ինքն Բալէցաւ լինել . . . երանեալ և երջանիկ ի «կղբանէ վաղօրակի կցորդ եղիցի»։ (Եր. 287-303)։

Յիշատակարան

Բազում անգամ և քաղում ուրեք ընթերցեալ եմ զճառ բանիս, ոչ ինչ կարացեալ էի իմանալ, և ոչ իսկ ի միտ տեսել զիր իմն անտի ի շահ օգտի դատութեան, և այն՝ վասն արալագիր լինելոյ օրինակացն և մանաւանդ ասկս յոգնադիմի վրէպս ընդունելոյ, և քաղում մօայլս անելոյ սորա, և գրեթէ բոլորովին նսնացեալ, նորին աղագոս օտի աշխատութեան ընդ մէջ անեալ, և քաղում ջանիւք փոյթ ի մէջ անեալ, զրուն օրինակն սորին գտի, և հայելով ապա ի բնագիր անոր պարզարանցի ըստ իմում կարիս՝ օգնականութեամբ բարձրելոյն, զգիրքս Արիստոսկի որ Յաղագոս Աւխարհի, եւ Գեորգ անարժան ծառայ իմոյ Յիսուսի Փրիստօսի։ Եւ այս պատահեաց ի իտականին Հայոց ՌԻՄ. (= 1791), յամսեանն Օդոստօսի, ի իմագաւորեալն Կոստանդնուպօլսի»։ (Եր. 303)։

(Յիշարդ)։

Վասնակ Ոսկեղէն, Մատուլի Խարրի հրէին, որ յանդիմանէ զՀրէից մոլորութիւնն, նախ յարարականէն ի լատինական իմարդմանեցեալ, և ի յատինականէն ի հասարակ բարբառն Հիլլէնացւոց։

Եւ տպագրեցեալ ծախիւք պատուականագունի և պիտանացօրի Պարոն Նիգօլասօի Ըսեւաղոսի ի Լիփսիայն Մաքսօնիայ, ի տպարանի Գոէթգօքֆին, յամի Տեառն 1769։

Իսկ այժմս քաղմանեցեալ ի հելլենականէն ի հայկական բարբառ ի Միլիսեղեկէ բանասիրէ, յամի Տեառն 1774 և յՕդոստօսի 7։

Արդեամբք և ծախիւք Չօպան անուն բարեպաշտն իշխանին, որ է որդի Հովնեան Մարտիրոս մեծ և բարեպաշտ իշխանին, որդւոյ հանգուցեալ երկրպագու Յարութիւն երկրպագ և արգիւնաւոր իշխանին։

Եւ վերադառնալ ի խնդրոյ առնելոյ ազնուազնին բարեպաշտոն վերոյ գրեցելոյ՝ եղև ձրեցեալ ի հեղինակէն զհ(ր)ս անդրանիկ պառլուզ ի վաշիւս իւր զեռափթիթ որդւոցն:

Ի Սահակ պիտակ երիցուէ Սամայեցեայ յամի Տեառն 1781 (?). Եր. 304. Հաւաքածոյիս այս մասը կը գրաւէ 305-351 երեսները:

Սահակ երեց բաւական բնորոշակ վերջաբան-չիշատակաբանով մը կը կնքէ իր բնորոշեանկութիւնը.

— Սրհնութիւն անկորական և փառք անլուիք՝ բարեբանութիւն անշարի և զոհութիւն անպատուիւն

Ռարբի Սամուէլի դիւրքին վրայ խօսելով կը շեշտէ. «Եւ այս յայնչափ մինչ գրեթէ գերազանցեալ քան մինչև ցնտաւած սպանեալ Աստուածաբանն», որ մինչև ցայսօր, և ապագայց այսմ քեզ միայն միս՝ այս տամ զի ցանկացեալ իմաստնոցն Լատինացոց եղև, և նախ ի նոցունց թարգմանի, և ապա ի հաննարիցն Յունաց, և յերկրորդական թարգմանի ի նոցունց և ապա ի բանասիրացն գերազույց ազգին Հայոց և յերկրորդին թարգմանի ի մերս աշնէ լուսաւորեալն հոգւով ի Միլիսեղիկ զպրէ և ճգնիցի իմաստասիր խնդրանօր և յօժարութեամբ շքեղազին պերճապատիւ Հովսեփեանց Մարտիրոս հանգուցեալ բարեպաշտն իշխանի որդւոյն, որ և ինքն անուամբ նախնոյն անուանակոչի, որոյ Տէր ըստ բարեպաշտօնի իւրոյ բզմի վարձն ըստ վաստակոցն աստ ըստ անուանն կոչման մեծի անունն նախնեաց և ի քարեացն և փառացն մի՛ վերջա-

ցուցէ, և հանդերձելունն դորս իւրոցն սիրելեաց է խոստացեալ զայնս պարգևեցէ, Եւ ասուցին բարեաց փառք յաւիտեանս ամէն, այժմ և յաւէտ և յապագայն:

Սոփեստութիւն թէպէտ առ իս զէ(ր)ս յարաւէզ,

Այլ զու շնորհա՛ խուն ինչ խօսիլ միակ մի եզ.

Հաշիւ ուղիղ առի (առ ի ?) փրկչէն որ է նոյն հեզ

Արմեան սեռի թափմ կամաւ զէ(ր)ս ցոյ

Կայ վանկազարձ ի ամայ բառս ամիսն

է քեզ,

Է ի վաշիւս թարգմանցուցչին զթածին առ քեզ:

Եւ ի հայրապետութեանն լուսահեղիս զահին սրբոյ Էջմիածնի Տեառն Տեառն Ղալկաստ սրբազան կարողիկոսին: Եւ ի պատրիարքութեան արքայապետին մեծի մայրաքաղաքիս Աստուանդուպոլսոյ Տեառն Զաւարիայ ազգախնամ արհիպիսկոպոսի, որ կայքի տնի ամիս ի մէջ մեծի աշխատանայ սակ լուսաւորութեան խաւարեցնոցն որ ի մէջ, զնորն ասեմ Քոնսթանդնուպ, որում Տէր լիցի թեկն և թեւ: Եւ զայս երեսանկեալ ազաշեմ վաշիւղացոյ զայս ներել սխալանացն որ ի սա, զի տկարութիւնս ինքնին խոստովանիմ: Չնչին ծառայ Յիսուսի Սահակ եկեթ երեց Ամցխցիլս ազեկրեմ:

Օրինակեցաւ ի 1893 Յունիսի 6: Ի Լապտեր թագն Պաշտառս: (Եր. 351-353):

ԹԻՒ 188

ԹԱՆԻԱ ԲԻԹՈՎԻ

Քուլթ 198 Երև. Մեմուրիւն 22,6 x 16,5 ս.մ., Մեծ. դուրեան 18,5 x 12,3 ս.մ., Տուր 24, 27, 25, Թուր ԲԻԹ (= 11), վերջին թերթը 2 թուղթ: Նիւր հաստ աւ բարակ, չկոկոսած, սոցաւառուած բամպակ թուղթ: Գիր՝

Նաւար. Դասարէկ են Երև 1-2, 4, 173-174, 188, 195 (Վեր) - 198, Գրի՝ Գրեգոր Գպրիս Ժամանակ 1827: Կազմ զէս կայի: Բարոյի նոր մնացած ձեռագիր մը, որ հայերէնէ թարգմանուած է և 295 Գաւրի (Գլուխ) ներքով կը խօսի զԵրզնանէ-

[illegible][illegible]

(a) $\psi_1, \psi_2, \psi_3, \psi_4, \psi_5, \psi_6, \psi_7, \psi_8, \psi_9, \psi_{10}, \psi_{11}, \psi_{12}, \psi_{13}, \psi_{14}, \psi_{15}, \psi_{16}, \psi_{17}, \psi_{18}, \psi_{19}, \psi_{20}, \psi_{21}, \psi_{22}, \psi_{23}, \psi_{24}, \psi_{25}, \psi_{26}, \psi_{27}, \psi_{28}, \psi_{29}, \psi_{30}, \psi_{31}, \psi_{32}, \psi_{33}, \psi_{34}, \psi_{35}, \psi_{36}, \psi_{37}, \psi_{38}, \psi_{39}, \psi_{40}, \psi_{41}, \psi_{42}, \psi_{43}, \psi_{44}, \psi_{45}, \psi_{46}, \psi_{47}, \psi_{48}, \psi_{49}, \psi_{50}, \psi_{51}, \psi_{52}, \psi_{53}, \psi_{54}, \psi_{55}, \psi_{56}, \psi_{57}, \psi_{58}, \psi_{59}, \psi_{60}, \psi_{61}, \psi_{62}, \psi_{63}, \psi_{64}, \psi_{65}, \psi_{66}, \psi_{67}, \psi_{68}, \psi_{69}, \psi_{70}, \psi_{71}, \psi_{72}, \psi_{73}, \psi_{74}, \psi_{75}, \psi_{76}, \psi_{77}, \psi_{78}, \psi_{79}, \psi_{80}, \psi_{81}, \psi_{82}, \psi_{83}, \psi_{84}, \psi_{85}, \psi_{86}, \psi_{87}, \psi_{88}, \psi_{89}, \psi_{90}, \psi_{91}, \psi_{92}, \psi_{93}, \psi_{94}, \psi_{95}, \psi_{96}, \psi_{97}, \psi_{98}, \psi_{99}, \psi_{100}$

681 ପୃଷ୍ଠା

[illegible][illegible]

Մայիս 16. Մաքիթի բնիկի էֆենդի-
տին գլխատեցին. հր. 17:

Մայիս 16. Զարգիսանէ էմինի Պէ-
թիթ էֆենդիտին գլխատեցին. հր. 17:

Մայիս 17. Սուլթան Սէյիթը թան-
տէն ինժեներին. հր. 18:

Մայիս 17. Սուլթան Մուստաֆան
թանտը ելաւ. հր. 18:

Մայիս 17. Անմէտ պէյը փառաւ-
(ը)եցին. հր. 20:

Մայիս 17. Կիզիլ սրդմաշ Բարա-
նիմ էֆենդիտին փառաւ(ը)եցին. հր. 23:

Մայիս 18. Սրբաւթիկի Անմէտ
էֆենդիտին սատափեցաւ. հր. 23:

Մայիս 18. Հանէ Անմէտ օղուի
զրան Զուխուտարը էդ մէյտանը փա-
ռաւ(ը)եցին. հր. 23:

Մայիս 27. Վալիտէ յւանեաթ
Եւսուսթ աղա(յ)ին գլուխը եկաւ. հր. 26:
Յունիս 18. Նաբան Նաշիկի Ապ-
տիլլաթի էֆենդիտին գլուխը եկաւ.
հր. 27:

Սեպտ. 11. Տիվան ինժեներին
գլուխը կտրեցին. հր. 37:

1808 Ապրիլ 6. Իսկուտար Ռաւա-
տի Հաւարի աղան սպանեցին. հր. 37:

Մայիս 6. Վերթիմ Զաւաշը սպան-
եցին. հր. 41:

Մայիս 10. Պաշ Կասաբեհին խլո-
ղեցին. հր. 41:

Յունիս 6. Նազանէի կամ պախրեի
հանի Մուստաֆան գլխատեցին:

Յունիս 16. Սուլթան Սէյիթի մահը.
հր. 52, 53, 57:

Յունիս 16. Սուլթան Մուստաֆան
թանտին վար առին. հր. 57:

Յունիս 16 Սուլթան Մահմուտին
թաւ(հ)տ ելաւ. հր. 53 (58 ?):

Յունիս 18. Իմրահոր տէյիտ Մէմէտ
աղա սպանեցին. հր. 57:

Յունիս 18. Մապէնէի և Հոգնէ վե-
թիթի քիւլիթի աղան գլխատե-
ցին. հր. 62:

Յունիս 18. Պաշ Զուխուտար Յէթ-
տան աղան գլխատեցին. հր. 62:

Յունիս 19 Մէրհան աղա, որ էր
սպանեցին. գլխատեցին. հր. 62:

Յունիս 19. Մըր քաւթիկի Արիթ
պէյը գլխատեցին. հր. 63:

Յունիս 19. Մապէնէի և միւսահոյ
առաւ առաւառէն գլխատեցին. հր. 63:

Յունիս 19. Մապէնէի և միւսահոյ
արապ փերուզ աղան գլխատեցին. հր.
63:

Յունիս 23. Պահվէի պաշը Ապտը-
րահման էֆենդիտին գլխատեցին. հր. 63:

Յունիս 24. Պահվէի պաշը զաղը
Ապտըրահման աղան գլխատեցին. հր. 63:

Յունիս 24. Ինչպետի Հաւարի հանի
Պապուսի աղան գլխատեցին. հր. 63:

Յունիս 26. Տաւեր ուխը աղջիկ
խրդիքեցին. հր. 63:

Յունիս 26. Նազնէ քանեաթ Սէ-
յիմ աղան գլխատեցին. հր. 63:

Յունիս 29. Նազնէ քանեաթին
խափառանքին Նիմէտ էֆենդիտին գլխա-
տեցին. հր. 63:

Օգոստոս 3. Մուսա փաշային գլու-
խը եկաւ. հր. 64:

Օգոստոս 4. Տարա գաւորն և քան-
եաշ գաւորն խրդիքեցին. հր. 64:

Օգոստոս 15. Էւզրէի էֆենդիտին
աքորեցաւ. հր. 64:

Օգոստոս 15. Մապէնէի Ապտուլ քե-
րիմ աղան աքորեցաւ. հր. 64:

Օգոստոս 20. Սեմա պապիրեհանին
խրդիքեցին և գլուխը կտրեցին. հր. 64:

Օգոստոս 30. Ճիւնէ գաւորն աղան
խրդիքեցին և ծովը նետեցին. հր. 65:

Սեպտ. 21. Դաշեաթ փաշային
գլուխը եկաւ. հր. 65:

Սեպտ. 6. Նահվէի օղու Մուս-
տաֆա(յ)ին գլուխը կտրեցին. հր. 69:

Նոյեմբեր 2. Ենիշիքի աղան սպան-
եցին. հր. 70:

Նոյեմբեր 3. Մու(ս)տաֆա փաշա-
յին տնակը. հր. 70, 71, 79:

Նոյեմբեր 3. Մու(ս)տաֆա քան-
եան քապանեցին. հր. 72:

Նոյեմբեր 3. Սէյիդնեհուսն սերաս-
կէրը քապանեցին. հր. 72:

Նոյեմբեր 3. Տէֆաէրուտար Մէմէտ
թահման էֆենդիտին քապանեցին. հր. 72:

Նոյեմբեր 4. Նուսուպահի պաշին
փառաւ(ը)եցին. հր. 76:

Նոյեմբեր 4. Սուլթան Մուստաֆա-
(յ)ին մահը. հր. 78:

Նոյեմբեր 4. Անուսուտ Պէթիթ
աղան սպանեցին. հր. 79:

1809 *වෛශ්වක* 29. *සුමනසාගර* 29. *සුමනසාගර* 29.

Մարտի 8. Սկսեա Սկի հարսանի
գնացան արարքէ յաւու:

Before 1911, the Chinese government

q₁ / μ m m Δ g / μ m. Δp 103,

Ծանոթա 30. Դրանք թե՛ Բեռլինի զինու-
թանի են:

Թուերիս 30. Մտաւ լԸ Ալի Լիֆէնտիկ
զուրաբ Կարէնցի:

190

[illegible]

Քաղաքը 128 հրեան, Մեծաթիվի՝ 22,5 × 16,8 ս.մ.։ Մեծ. գրառքնա՝ 16,8 × 11,1 ս.մ.։ Տողվ՝ 21, 28, 29, 25, բառաթիվը կը փոխվեր գրառվեան շարին ալ, ինքը՝ է. (= 5)ը նշանակուածն է՝ նիւթ տարբեր հաստութեամբ բամպակ թուղթ, Դիւր նստք տարբեր գրիչներէ։ Խորագիր՝ (մեծ մասամբ) բոլորգիր։ Դասարկ են հրեա 126-128։ Կազմ՝ թղթաձազմ։ Ժամանակ՝ 1761.

Ձեռագիրն լատինացուած. խոնարհութիւնք փակեցուցեր է գերջին թուգթիւրք, եր. 117-128 և կտրոնեցող կարկուտած են. ցնցն ալ իր քաժինք նոպացեր է:

Ձեռագիրքս կը բովանդակէ Շնորհայի
Ենթաէն կաթողիկոսին ծանօթ Ընդհան-
րականը և ուրիշ քանի մը թուղթները :
Բայց սկիզբը գրուած է նաեւ. Յակոբ
կաթողիկոսի թուղթը, որով այս կա-
թողիկոսը Շնորհայի Ընդհանրականը
անդամ մըն ալ չբժարեցուծեալն հանեց
իր զանակալութեան տնօրէն. վասն զի
փոխանակ նոր մը գրելու անտաւ որ շատ
ան. գրուած մըն է իր նախորդինը և
ս'իշտ տուաւ անոր սկիզբը զնէնով իր
յաւանդատարականը :

Չեռազգրիս կազմութեանէն կ'երեւի թիւ ուղղակի Յակոբ կաթողիկոսի օրի նախկին վրայ զազատարուած օրինակներէն չէ այս ալ. որովհետեւ այս պատահային ներդրումը ուրիշ թուղթերը կցուած պիտի չբլլային այդ օրինակին: Անկից զատ Յակոբ կաթողիկոսի կցածը բոլորովին տարբեր զնա՛նքն էլ ելած է, քան իր՝ օր թիւերէն Չեռազգրիս նորոգութեան աստեւ եղած բլլայ 1761ին:

Բովանդակություն

— Տե՛ր Յակոբ Առաջին Մեծօրայի,
զկնի՛ Տեառն Դերսիսի Կլայեցոյ ուրբ-
րոյ կաթողիկոս:

Յաղարս Լևոնույց և Տեան Ֆրատար Բրթառար ծառայ, և պարմութեամբ նորին կաթողիկոս Հայոց, պաշտոն սիրոյ և խաղաղութիւն յԱռաւանդակայ սրբոց և ի մէնջ հայկաթոսաց, ընկալանայ, վաւանկանայ, իշխանայ, և որչ ընդ իշխանութեամբ ևն:

Շնորհք Տեառն Յիսուսի Քրիստոսի,
և սէրն Աստուծոյ Հօր և Հաղորդութիւն
Հոգւոյն սրբոյ եղիցի բնդ ձեզ:

Գրառութիւն լիցի աւանդեալն ևն, մարդասէրն Աստուած, ոգորմածն, բնութեամբ բարին, և ազգիւրն աւանդն թարութեան՝ անարգամեմար Տէրն, որ ի բարաց կարող է յարուցանիլ որդիս Աբրահամս, և յարցեաց բարեբացութեան՝ զստապեալն, որ ի նոյնաց Ասորքաբէն և ի Բելորուսաց Աստքեայս և ի մարտաւարաց Անտարանիւ, և բարող Բանին զհաւածեաց, ևս՝ զմիզ զամբարժանս, զնաւաստս, զտրուպս ամենայն մարդկան ոգորմութեամբն իւրեմք և առաս շնորհին արժանացոյց և եզրգեղ շօթիւ և Առաջնորդ բանաստեանսին իւրոց, զոր ասացան Նաւաստեմութեամբ արքայ Լուսնաորչին ևնրայ, և մեր երկրպագեմ կոչոյին և քարոզեմ և խոստովանեմ, զի ոչ վասն իմ ինչ արդարութեան կամ արժանաւարութեան և արքայութեան ազապու յայտ վիճակ առաքելական ևնչեաց, այլ բոլոր մարդասիրտին և ոգորմանին առաս շնորհին

Եւ իմ յանձնողս լինելոյ իրբն ի քնոյ
զարթուցեալ ի ցնորս և ի տարակոյս
լեալ թէ՛ զի՞նչ արարից կամ զի՞նչ զոր-
ծեցիք, մեծ լուծ և ծանր հողք ամենայն
քրիստոնէից Հայաստանեայց եկեղե-
ցեաց եղև ի վերայ իմ. մարմնով յա-
մենայն սեղիս լինել և բնոյ ամենեւեան
խօսել անհնար է, և լռել անհոգս լինել
երկիւզ մեծ՝ մի՛ գուցէ առ իս եղիցի
ստացեալ մարդարէին ի զիմաց Աստու-
ծոյ. անբի մարդոյ, զէտ կացուցի զքեզ
ժողովրդեան իմոյ, լուրիցեա թանից
իմոց, և զգուշացուցեա զնոսա իրբև
յինէն յառել ինձ մեղաւորին թէ՛ մահու
մեռանիցի և զու՝ ոչ զգուշացանես
զնոսա դատել ի մեղացն՝ ինքն ի մեղս
մեռանի և զմեզս նոցա ու քէն խնդրե-
ցից»։

Զարհուրեցուցանէ և տէրունական
հրամանն, Մատայ չար և վատ, արժան
էր զարձաթնոյ իմ, այս է զբան վար-
դապետութեան, արկանել ի սեղանա-
ւորս, այս է ի հոգիս և ի միտս լուս-
ղացն, և զլսելն և զլլսելն զայն ես
պահանջէի ի նոցանէ եւայլն։

Յայս երկուցս իրաց ի տարակոյս
մեծ եղեալ իմ զժամս ոչ սակաւ, և
սպաս խորհեցայ զորով առաքել առ ձեզ
հաստացեալ յԱստուծոյ հօտք և ժո-
ղովրդիք մեր զբան վարդապետութեան
զհրամայեալսն յԱստուծոյ ի Հին և ի
Նոր Կտակարանս, և հաստատել ի ճշ-
մարիտ հաստատ և յորդորել ի զործս
բարիս։ Ուսեալք զայս յԱռաքելոցն և
ի սուրբ Հարցն, զի ոչ շրջելով միայն
քարոզէին, այլ և թղթովք հաստատէին
զհաստացեալսն։

Եւ մինչ յայս մտախոհութիւն էի՝
ի մերոց մասց՝ մերով թանիւ գրել առ
ձեզ զհաճոյսն Աստուծոյ՝ զօգուտն ան-
ձանց ձերոց, զսի յԱթոս սրբոյն Փրի-
զորի և Հոսովիայս ի սրբաստան մեր՝
սո(ւ)րբ կաթողիկոսին մեծին Ներսէսի
գրեալ զայս լուսաւոր պարզ և իմաս-
տուն թանից խրատ յորդորական՝ եպիս-
կոպոսաց, վանականաց, քահանայից,
թագաւորաց, իշխանաց, և սրբ բնոյ իշ-
խանութեամբ են ժողովրդականաց, և
իմ գտեալ զայս խնդացի յոյժ յորաւ-

խտեթիւն մեծ, և յԱստուծոյ համարեցայ
շնորհել ինձ զգանձն զայն. զի որ ողոր-
մութեամբ եզ զիս հովիւ և առաջնորդ
բանաւոր հօտի և ժողովրդեան իւրոյ,
նա՛ ճոյն ողորմութեամբս ես ինձ և զայս
գիրս լի՝ իմաստութեամբ և հանձարով,
և ի ձեռն իմ մերոց հնազանդեաց՝ ամե-
նայն ի Փրիստոս հաստացելոց, և մե-
ծաւ յամարութեամբ գրեցի մեր հոգե-
ւոր որդեոց՝ եպիսկոպոսաց, վանակա-
նաց, քահանայից, իշխանաց, ժողո-
վրդականաց զայս Աստուածաշնորհ
վարդապետութիւնս. զուք մեր հոգեւոր
որդիք, առաքելաշնորհ եպիսկոպոսունք,
բնիալարուք զայս գանձ հոգեւորական
մեծաւ խնդութեամբ, և յԱստուծոյ հա-
մարեցուք շնորհել ձեզ»։

Այլ ոչ պիտոյ է մեզ արեւել ի հոգս
և ի ծուփս, դասել մտօք, վասն ոչոց
քահանայից և ժողովրդոց, թէ՛ զի՞նչ
ստացիք կամ զի՞նչ խօսեցայց առ նո-
սա։ Անս պարզեցեալ և յերանեալ հօ-
բէն. զայս աստացուք և խօսեցուք առ
քահանայս և ժողովուրդս, յորժամ մերձ
լինեմք և յորժամ ոչ լինեմք մերձ՝ զբով
զրեցուք զարդիւնաբար թանս առ նո-
սա. բազում շահ և բազում օգուտ լինի
ի քահանայս և ի ժողովուրդս լսել զու-
սաւոր բանս, և զուք գանձինս տալե-
ցուցանէք զձեզ ի համարս տալոյ, և
ձեր հնազանդեաց՝ զգիրս լի շնորհք
խրատական և յորդորական գրել և առա-
քել առ ձեզ. այսուհետեւ ի ձեր վերայ
եղև հարկ Աստուծոյ, և ի մէնջ ամե-
նայն յօժարութեամբ առնել զգրեալսս-
ղուք մեր հոգեւոր առաքելաշնորհ՝ եպիս-
կոպոսունք ի առելի Առաքելոցն և Փրիս-
տոսի կարգեալք բեկեղեցի, մի՛ աւ-
փոյթ առնէք և հեզգայք չածել ի զործ
թագուցանել զարձաթ թանիս՝ զի մի՛
լուրիցէք զարտասուելի պատասխանին,
Մատայ չար և վատ, արժան էր զար-
ծաթ թանին իմ արկանել ի սեղանաւորս

Յամենայն շարաթս երիցս կամ երիցս
ընթերց(լ)իք զայն որ վասն եպիս-
կոպոսաց խրատս յորդորական թէ՛ զի՞նչ
եպիսկոպոսութիւն՝ և ո՛րպէս պարտ է
սանել զեպիսկոպոսութիւն։ Եւ զայն որ
վասն վանական քահանայից և կրօնա-

տառախելա որ առաւել անցը տկարութեամբս մերտով անապարտ առնաւ. զի չէաք զոր տեսեր. և ո՛չ էր մերս զոր խնդրեցեր. և ո՛չ այն զոր աշտմ առեր. և զտառնի (զտառնալն ?), զտառնի ?) զաւերորոյն բարձրցան, և զթերթին լցուցան, և թէ զացի շահաւէտական ինչ ի սմա՝ Տեսան են պարզեալք, և զպակասութիւնս՝ իմս վարկերը տառմանաւոր անտառութեանս. թայց պատահան վարկան. նիս կայր զարմացմանս ապա երկը իրաց. տախ թէ վասն է՛ր աչքսն թափուութեան կուտակաց անցիլոյց ամաց մնացեալ զերսհրաշ տէրունեանոյ Աթոռ՝ թարց ներդրական զգոցնսի գրուտաւորան ճարի. և աչք կամ ի նախան. ձութենէ խնդրողաց, կամ յաւաւնասեցութենէ ձուլաց, և կամ յարբշիտ զաւատութեանոյ, զանց տանելով զվատուածայնովքն զործովք, աչք առաջին պատեառ զարմացման. Իսկ երկրորդ պատեառ կարիք զարմացման. թէ զարցը ի շէջեալ առկաշեալ պատրուգի տառն թորդումայ, և փշրեցեալ ջարջախեալ եղեգանս ասքանդապետն ասգգի, և ի նսնմացեալ ժամանակս՝ միայն սիրող զարար խնդրակ զու թաղի՝ սիրատունչակ և խանդակաթթրգակերտայց սրցը, իրաւի շուշան ի մէջ փշոց վառ առեալ փայլի, հայրդ իմ պատկանաւոր բանի զովեառի, զի ելեր զու խնդրի բանի, ի փշաքատակ խոցողաց միջի շուշան ծաղկեցար. ո՛չ մերս տանցման տաճան ապրիտս տանելով զլուսափայլութեան ի վերտունչեղեալ զշնորհն և զառօրեայս ձուլութեամբ մղելով, և զանցաւորս սեպհական համարելով, անանցական տարերելով մտացս, յարամայ յայտմ աշխարհի զմեզ կարծեցմալ Իսկ երրորդ պատեառ զարմացմանս՝ թէ զի՛արց վհահամեմար սրբութիւնդ արիպեաց զամենապրկար թշուառս, որ ո՛չ միայն ո՛չ արմատաւոր զոլոյ յայտմ զործան և աշխատանայց, ալ և ոչ ընտ համարժեակիմ կողմի զիս բանասիր. ալ ընկալ զտակաւուէկ աշխատութիւնս իմ ի փռտաւատումայ, և միշտ դաս բնութեան ի սեղանի մարմնական հացկերութեան վայրի, և զարմարմանաւորութիւնս յիշատակեալս միշտ ի սենեակի արտութեան

սրտիդ՝ դամեհեա՛յն մեղաց փայտեղանակ
դսեհեաւոր և դեմոգիտան Յազնանեկա,
սա՛մէն :

Գրքերը հայտնաբերվել են Երևանի մարզի Կոմիտասի և Մանուկ Մանուկյանի անվան Մանկավարժական ինստիտուտի գրադարանում:

Խմբագրող՝ ԵՄՀԳՄԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Խմբագրողի հասցեն՝ Երևան, Կոմիտասի պող. 176/8:

Իսկ ի հայկական տարածքում առաջին անգամ լույս է տեսնում Կ. Բեքարյանի «Հայկական հայրենիք» (= Հ) արագագրեցիկ լուսանկարների ժողովածուի Գրքերի համալրությունը:

Երևան, Կոմիտասի պող. 176/8:

Խմբագրողի հասցեն՝ Երևան, Կոմիտասի պող. 176/8:

— Քիչ օղյանի պատճառով սրբա-
զրուքիս հարյուր Նաեկի մի սորին հաս-
նալու, եւ յերանիկ առաւելուէ Տեառն
Յաւրդայ երանելի եւ Աստուածաբան վա-
ղապետ զեղայ:

Ան մեկ լայն սակա զեղջախ աստ, զի փառլեցե զսեւ տն Բան առակերթի քնդ նա՛մսն՝ աւն Բանի վարդապետին իւրախ, ի զուարեալիւն մեծագնէնդ:

Քույր ի մակդրայ՝ առ եղանիկ Տեղ իմ
 և հայր Կառապիս մանրապան վաղապակիս:
 Դմարտոնապան շահապետ ճահարդոյ՝
 հոգեկան դիտանելի կրիցցոյ անդուստմով
 պրտան մը, որոս անուստանեիտուն սկզբո-
 ւնայիտերով կը կազմեն անկազմէս ծալը-
 ւանապոյ: Ան պարտաւոր Կրտսեայս Կառ-
 ւէ արդէն արքայգրեայ Նաբեկին: Ժերջը
 1807ին սի տաղաւորն ինքնակրթութեան Պե-
 դստի, Կ. Պոլիս (Դերթ Աղսիկից արդոյն
 Կրթութի խաղիկաւորս) տաղիկոյ անուստ-
 լի, բաշխեալ յինասան և հինգ անուս-
 տալիստան մտնիտանոս: Յուկեկեայ ան-
 ես ինչ ինչ ի վիրայ եղանոց՝ ի բանից
 սբոյն, և լայմի, և հոգմնառեալ նա-
 խապէս սբազեղեցեալ ընթիւ ընթիւ օրի-
 նակապո:

... Ի նմանատեսի փրկացու Մատթի-
թոն՝ լիվսկիւսար ի ստորէ կայ եկեղեցւոյ,
Սահկաւազ պատուելի վառմապնեն ծա-
նաւցումն զպանահաւ ի վերայ գրեալ ող-
ջոցնազրտքան:

Ի հիշատակ հետիկ կամ չի քաղաքացի, Ե
ցանկային լավագույն զի սրբապետների
նորինի առաջ. յորոշ մի էր և Մուրա-
նանի Գանապար և իմ քաղաք, որոշ անկող գրե-
նալ Գանապար Մուրապետի անունով քաղա-
քացիներ Երանանշորհ վարդապետներին՝ զի

առաքեալն զոմն համաքեղ յերկիրն
Լ՛Բնաց՝ առ ի գտանել զմեղացադէրն
երանելոյն Գրիգորին Նարեկեացոյն. և
անտի սրբազրեալ զնարեկն սո(ւ)րբ
յգիցն մեղ: Ետմէ առաքեցաւ Յէր Ես-
կոբ մեծիմաստ և Աստուածաբան վար-
դապետն երանելի, և որոնեալ եղիս՝ և
սրբազրեալ ի նմանէ, յգնաց նոյն ամի-
րային. ուստի և տապաքեցաւ իսկ Նա-
րեկն սուրբ:

Ուայց յառաջ քան զայս՝ զբն առ
Յեր Կարապետ վարդապետն, իմ Բ՛րդէ-
ն եղիս և Բ՛րդէն հաւատարմացաւ նոյնն
լինելն. և և նոյն կայապետ վանահայր
վարդապետն զնայն զիր՝ ընդ սրբազրեալ
նարեկին՝ յգնաց Գապարտ Ամիրայից,
որպէս ասացաք. ի ԲԻՄԺԸ. (= 1769)
իմաին մերոյ: Եւ ի տեսանելն զնոյն

զիր Սառաճեան Սարգիս Եպիսկոպոսին՝
իսկոյն Հիացմամբ ասաց. «Ո՛ր նրկիր
Հայոց՝ զեր եւս գտանի՝ արդեօք ի քեզ
այսպիսի շարագրութիւն արեցոյ. և մեք
կայաք յարին անդ և լսեաք զաստիճին
նորա: Եւ ասա նոյն զիր է՝ զորս գրե-
ցաք ի վեր անդր:

Արդ սոյն այս երանելի վարդա-
պետս Յակոբ յետ քանի մի ամաց նա-
հատեցեցաւ ի Տիգրանակերտ վասն ի
Քրիստոս հաւատացող. որոյ յիշատակն
որհնութեան եղիցի, և արգիլեք նորա
Յէր մեզ ողորմեացի, ամէն. (հր. 58):

Սանոբ. — Մարտիրոս Ստեփանոսի
այդ յիշատակարանն ալ կցուած պիտի
լլուայ, իմէ չեմ տեսիլք. 1867ի Նարե-
կի տպագրութեան մէջ Բակոբ վրդ. ի
իմեղիս:

ԹԻՒ 192

ԲԱՆԱԼԻ ԱՍՏԵՂԱԲԱՇԽՈՒԹԵԱՆ

Թուրք 60 երես. Մեծուրքին՝ 21,9
x 17 ս.մ. Մեծ. քաղաքին՝ 16 x 12 ս.մ.:
Յօղ 26: Թեքր 9. (= 3). Թէհն մէկը
միայն նշանակուած է: Նիւր՝ բարակ,
հիւրանք. — Կարապետի յարկով
իմեղի, Գիր՝ նուր: Խորաղիւք, զլլա-
ղիւք, ինչպէս նաեւ լուսանքի գրեկը
կարմրաղիւղով: Դասարկ ձև «կիզրը»
առաջին թղթին երկրորդ երեսը, երկ-
րորդ թղթի առաջին երեսին կէտը և
երկրորդ երեսը և երես 50, 50 (վերջին
մասը)՝ 50, Գրիլ՝ Մանգիստա քաղաքա-
լոր: Ժամանակ՝ 1773: Յեղի՝ 4. Պալտա
Կազմ՝ կէտ կաշի, նոր մնացած ձեռնա-
գիրն:

Մատենան է.

— «Գիրք որ կուի Բանայի Առե-
ղաբախալեան, իարդմանեցեալ ի
պարսկաննէ, մեղուալան աշխատու-
թեանս Կարապ. ինչք. Գրիլ թղթ ան-
հաւ Կոստանդնուպոլսեցոյ՝ ընդ հովան-
եաւ սուրբ Հրեապակապետ եկեղեցւոյն օր
ի Գայա:

Ետմի ժրգույթեան մերոյ 1768. ի
Կարապ. թղթովորք Կարապետին:

Իսկ ի Նարեկինս զազափառեցեալ
եղև ի ստեղծի մեղիսակ յարգմանի
մեղամբ Կեփանեոսի Կարապետի Կոս-
տանդնուպոլսեցոյ յամի յարմարեցեալ
Արքային մերոյ 1773. Նամականն Միւս-
տանքի թի յառաւելուրդի:

Պատգամաւորք է:

Արդ՝ Կանիր զի սոյն համարտիրո-
ն է զոր՝ այս անգոր Ապարի Արդ արդին
Ապարտուսանի թէպրիցեցի հաւաքեալ
է յազապա գիտութեան աստեղաց, և
գտաւ քաղաք անունն Սեփուր (Բանայի
Առեղաբախալեան, որպէս զի արդու-
նաւորի (լուսանքի վրայ ուղեւելի)
գայս գիտութիւնս՝ գիւրին լիցի հետե-
ւագոյ: Դասարկ Կարապետ և Գրիլ
ճէմագիլ է վիճէ ամսոյն, ի իմականի
եղին յարեք քաղաքս՝ ամի վեր-
իսն. և բոլոր այս գիրքս ի վախճան
պարսկա-պարսկաւոր:

ԹԻՒ 193

Մ Ա Շ Տ Ո Յ

Քուղբ՝ 84 երես: Մեծութիւն՝ 21,7 × 15,5 ս.մ.: Մեծ. գրութիւն՝ 16,4 × 10 ս.մ.: Տողք՝ 25: Թերք՝ ե. (≡ 5) թէկէ շին նշանակուած: Նիւթ՝ հաստ ու բարակ, առաջադրուած մագաղաթ: Գիր՝ բոլորգիր: Ձադգաղի՝ իւրաքանչիւր կանոնի սկիզբը: Խորագիր՝ բոլորովին կործարեցող: Գլխագիր՝ և իւրաքանչիւր կանոնի և հատուածի սկսուածները մէջ մէջ տող, սահեզած: Կիսախորան՝ եր. 17, 31, 46: Լուսանցագաղ՝ իւրաքանչիւր կանոնի քով: Առնց մէկ հատը Սահփառնո նախասարկուազը կը ներկայացնէ (եր. 31), բայց մատով շփուած ու արուած է: Կառնի ևն եր. 15 (միջյն 5 տող դրուած)-16 (նոյնպէս), 77 (վերջին մասը): Կազմ՝ կաշի, մագաղաթանման սպիտակ կաշիով ծածկուած:

Ձեռագրիս թէ՛ գրչութիւնը և թէ՛ ծաղկումը ընտրի է: Աւելի կատարեալ օրինակի մը մնացորդ կը նմանի այս Մաշտոցը քան թէ ուղղակի օրինակ մը. որովհետեւ սկիզբէն ալ վերջէն ալ պահասաւոր է և բովանդակութիւնն ալ թերի՝ նմանօրինակ Մաշտոցներու համեմատութեամբ:

Ձեռագիրս այնչափ պակասաւոր է որ նոյն իսկ ուրիշ տեղեկութիւններ չբովանդակէր իմ գրչութեան եւայլնի մասին: Դժբախտաբար այս վիճակին մէջ ալ լուս չէ պահուած: Երես 13-14 լուսանցքը վերէն վար կտրեք հաներ են, նոյնպէս երես 17-18ի լուսանցազարդը: Խոնաւութիւնն ու գէշ գործածութիւնն ալ իրենց հետքերը թողած են ձեռագրիս վրայ:

Բովանդակութիւն

— Այս է կարգաւորութիւն յորժամ տեղան միայն արհնէն. Զոր շրջեցուցանեն: Կամ ի նոյն ի տաճարն կատարի Ասանց տաճարին արհնութեան որպէս գրեալ է: Նախ լուսնան խառնմամբ

Ջրոյն ընդ գինին, և բնդ մոխիրն: Եւ ապա աւժանէ առ(ւ)րը եւզոյն և զգնի մեռնաւն. եր. 1-5:

— Կանոնի հանգերմեղէն սպաս եկեղեցւոյ արհնէնոյ: Տանին յեկեղեցին առաջի բեմին, ի վեր ունեւորմ սարկուապացն. եր. 6:

— Կանոնի ալլ հանգերմեղէն սպաս արհնէնոյ, եւայլն. եր. 6-15:

— Սկիզբն կարգի սրբոյ եկեղեցւոյ եւթն աշտինանաց բոս ... (քերական, թերեւս «Հոսովմայն») եկեղեցւոյ սովորութեան: Որք մեռնադրեն ի չորս մամա-նակս տարոյն Շարաթ աւր ի զազր Դամփիւն: Եր. 17-31:

— Կանոնի մեռնադրութեան սարկուապաց. եր. 31-46:

— Ձեռնագրութիւն քահանայութեան. եր. 46-77:

— Կանոնի առ(ւ)րը մարմնոյ և արեան Տեսան մերոյ Յիսուայ Քրիստոսի. Զոր կարգեալ է ... (մէկնամբ մրտած, թերեւս «ստորո») հայրապետն Հոսովմայն և շտրհէլ է վստե այս տաւնին որ մինչ յոյթ աւրն ի յերեկոյնն ժամն կենա(յ) և լսէ կամ առէ. նա իս. աւուր թողութիւն, ու ի խաղաղականն իս. աւուր, ու գիշերն իս. աւուր և ի հարցն իս. աւուր, յարեալալն իս. աւուր. Գ. ժամն իս. աւուր. ի պատարագն ճ. աւուր. ի Զ. ժամն իս. աւուր. յինն ժամն իս. աւուր: Եւ կատարի տաւնս այս զգնի սորը Երբորդութեանն տաւնին առաջի շինդարթիւն:

ԴԿ. «Երգեմք քեզ երգս արհնութեան այսաւր ի ձայն զրնծութեան դատուն քո մարմնոյ և արեան կատարմամբ հանգիսական. Քրիստոս շտրհաւուր բարեաց ընկալ զձայնս աղաչանացո: Այդ սկսուածով արհնութիւն մը իր սարսք. եր. 79-81:

— ԴԶ. Առաջի աւրմեութիւն. Ծար. (Լուսանցքի վրայ). —

Գումարեալ ամենեքեան ի միասին

տաւենեացուք աշատը ցրեմութեամբ Դեմետրիէ Քրիստոսի առ(ւ)րս վրէպէն, որ յաղթեալ յերկրի թոռութեան. հր. 81-82.

Թիգ հրեա 83-84, աթիշ կանոնի մը հաստեկտորը, ուր ամբողջ են աղօթքի մը և կորնթացոց թղթէն ընթերցուած մը. ևնդրաբք ոչ գիտէք եթէ մարմինք ձեր անգամք են Քրիստոսի . . . մեծարեցէք զԱստուած և բարեխք ի մարմննս Գրգ.

Ծանօթ.— Մաշտոցիս Ա կոչքին երկրի վրայմէ վրայ

— «Յայտարարեմք որ ան անհետքութեան գերք Սամուէլի մեծի արեւայիսկոյցութիւն զորոտեալն է ի մէջ ուր հաղիւ կը կարողացուի. ո՛Տէր Պետրոսինս.

— «Յիշատակ է աշտ գերքըս Յիւսպոս Թալաթին. Աստուած քննեցան տապէս.

(*) Արղեօ՛ Պոսալի առաջնորդ Սամուէլ արեւայիսկոյցո՛ւն է. Կոլոթի դպրոցն:

ԹԻԻ 194

ՊԱՏՄԱԳԻՐ ԵՐԵՄԱՅԻՍԻ ՎԱՐԳԱՊԵՏԻ ԼԱՍՏԻՎԵՐՏՅԵՈՅ

Թուղթ՝ 130 հրեա. Մեծութիւն՝ 21.1 x 13.2 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 13.7 x 0.2 ս.մ.: Տող՝ 27, Նիւթ՝ հաստ չկոկոստ. աղօթարարական յատկութիւն չունի: Գիւ հաւք: Խաւցիթի յարմարեցումը Դաւաթի են սկիզբը 3 թուղթ և հրեա 130, 132 (հրկու տող գրուած): 130, և թուղթ մըն ալ վերջը. Գրիյ՝ Եղիազար քանանայ, Ժամանակ՝ 1836, Յեղի՝ Պաշտ (հ. Պաշտ, Կազմ՝ կաշի. թիկունք և կոչքերուն եզրերը չուրջանակի ոսկեզօծ: Բոլորովին նոր մնացած ներսագիր մը:

Պատկերներ

— «Պատմագիր Արիսակիսի Վար-

դապեթ Լաւոյիկեացոյ, մասն անցիցն անցիցն ի յայտատեո ազգաց, որ չուրջ գրեալ ենս:

Պատկերներն ի վրայ յատկութեան իւրաքանչիւրը գրուած են գրչէն. 48-49-էր հր. 131-132 «մանկ գրելոս գերեա. գրին տակ:

Կատարեցեալք պատմութիւնք Կրտստարկուած է արղէն ի Վենետիկ 1844ին:

Յիշատակարան

— «Աւարտ թուին ի 1836 ձոկտեմբերի 15ին ձեռամբ Սուրբ Հրեշտակաւորէն Կիկեղիցոյ Սէր Եղիազար քանանայ, որ ի Պաշտոսը. (հր. 129):

ԹԻԻ 195

ՎԱՍՍԱԿ ՈՍԿԵՎԷՆ

Թուղթ՝ 96 հրեա. Մեծութիւն՝ 21.4 x 17.2 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 16 x 11.3 ս.մ.: Տող՝ 23, Նիւթ՝ Գրի հասարակ հաստեկն թուղթ ըմպուկէ. Գիւ՝ նուր: Խաւցիթի և զլխաղիթ կարմրադեղձով: Դաւաթի են սկիզբը հրկու թուղթ և հրեա 2, 12 (հէտէն աւելին), 13 (խաւքանի տեղը), 92, 95-96 և թուղթ մըն

ալ վերջը. Գրիյ՝ Եղիազար քանանայ, Ժամանակ՝ 1847- Յեղի՝ Պաշտ (Կ. Պաշտ): Կազմ՝ կէս կաշի: Այս ալ նոր մնացած ներսագիր մըն է:

Պատկերներ

— «Վաստակ Ոսկեղեն Սամուէլ Թարբի հրէին, որ յանգիմանէ գէրէից Եղիազարին: Զան ի յատկութեանն

ԹԻԻ 197

(ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, ԵՌՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ)

Թուղթ՝ 332 հրեւ. Մեծութիւն՝ 20,5 x 15,1 ս.մ., Մեծ գրութեան՝ 15 x 9,8 ս.մ., Տող՝ 24, Նիւթ՝ ~~...~~ Ժիւ կոկոսած, սողաշարուած թամպակ թուղթ, Գիր՝ Նասար, Ջաւղազիր հակա-տը ամբողջ սպասամութիւնն ըստը, և առաջին մասին մէջ ալ մինչեւ հրեւ 28, թուն զլխագիրները թռչնագիրներն են վատ կտրման հետքով, ետագիրը՝ զուխ-նեքու առաջին սողերը, հասուածներու առաջին գիրերն ու բառերը, ինչպէս նաեւ շուտանցի գրեւոր և երեսանա-մարները ըստը կտրման հետքով, հասանցի-ներու վրայ կտրման հետքով նշանակուած են նաեւ իւրաքանչիւր հասուածի ըս-

մանդակութիւնը: Գառարկն են սկիզբը հրկու թուղթ, և երրորդ թղթին հրկու-րորդ հրեւը. 72 և 73 հրեւներու մէջ-տեղ թուղթ մը, հրեւ 331 (հէսը)-332 և թուղթ մըն ալ վերջը: Կազմ՝ հէս կա-շի, բայց քիչ մը խախտած:

(Մանրագիր)

«Պատմութիւն Հայոց, տարբեալ ճեպարն Գառնիսի գիրիմատու և երջա-նիկ կաթողիկոսի մաննայն Հայոցն եւ-այն, եւայն. տե՛ս թիւ 178 և 196:

Կտրման հետքով, հասանցի գիրերը, ինչպէս նաեւ շուտանցի գրեւոր և երեսանա-մարները ըստը կտրման հետքով, հասանցի-ներու վրայ կտրման հետքով նշանակուած են նաեւ իւրաքանչիւր հասուածի ըս-

ԹԻԻ 198

(ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, ԵՌՎՀԱՆՆՈՒ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻ)

Թուղթ՝ 288 հրեւ. Մեծութիւն՝ 30,4 x 18,5 ս.մ., Մեծ գրութեան՝ 15 x 11 ս.մ., Տող՝ 24, Թւերը՝ 12 (= 12), Նիւթ՝ ~~...~~ Ժիւ կոկոսած, սողաշարուած թամպակ թուղթ, Գիր՝ Նասար, Ջաւղազիր հակա-տը ամբողջ սպասամութիւնն ըստը, և առաջին մասին մէջ ալ մինչեւ հրեւ 2, 286-288, կազմ՝ կաշի, թիկունքը ոսկե-զոն և կողքերը շուրջանակի զարդարուն կապապարով:

(Մանրագիր)

(Մանրագիր)

«Պատմութիւն Հայոց, տարբեալ ճեպարն Գառնիսի գիրիմատու և երջա-նիկ կաթողիկոսի մաննայն Հայոցն եւ-այն, եւայն. տե՛ս թիւ 178, 196, 197:

Դմբարտարար ալս օրինակին ալ զըջութեան մասին սեղեկութիւն չկայ:

Միւս օրինակները զուխներու բա-ժանումներ կամ անջատումներ ունենին, իսկ ասի միանաւ գրուած մըն է:

ԹԻԻ 199

ԵՌՎՀԱՆՆՈՒ ԵՎԵՂԵՑԻՈՑ

Թուղթ՝ 230 հրեւ. Մեծութիւն՝ 21 x 15,4 ս.մ., Մեծ գրութեան՝ 16,2 x 11,4 ս.մ., Տող՝ 28, 30, 26, 24, Ըստ այսմ իւր փոխան զանաւան ըստին ալ: Գիրը՝

Կազմ՝ կաշի, թիկունքը ոսկե-զոն և կողքերը շուրջանակի զարդարուն կապապարով: Կազմ՝ կաշի, թիկունքը ոսկե-զոն և կողքերը շուրջանակի զարդարուն կապապարով:

սարապէն ազգած ևն ձեռագրին:

(Մանուկն է):

«Փիլիսոփայութիւն Անփանեան
համ Ներածութիւն ի բովանդակ փիլիսո-
փայութիւնն Արիստոսէին»:

Երես ժր. «Յառաջաբանութիւն»:

(Դժ):

Բաւն գործը Տրամաբանութիւնը
հր. 2-185, գոր. կը վերջացնէ սա խոս-

տեղով:

— Այստեան բուականասցի յա-
ղապ Տրամաբանական զիտութեան, յորոյ

խրթին և զժուարհաւ գինարանու-
թեանցն իրր ի փշուտ վարացն զեր-
ձեայր ի հրնուայի և փառացի գրախան
Քնարանութեան մտցուր. նաեղեթն Աս-
տուծով փրկչաւ. մկրտով, որում զայս
զուղնարեայ տքնութիւնս ի խորոց
սրախ նուիրեմ և թեամ, ամէն. Ան-
փանեան Թաւայ վարդապետ. (հր.
186):

— Եւսկի ձեռագրեալքնայն և:

մեկնութիւն Բառից զմեռնագրեթի-
(հր. 187-193):

ԹԻԻ 201

Հ Ա Ի Ա Ք Ա Ծ Ո Յ

Քուրթ՝ 72+86 հրես: Մեծութիւն՝
21,7 x 16,1 ս.մ.: Մեծ. զրաբիւն՝ 16,1
x 10,6 ս.մ.: Տալ՝ 12. մասը՝ 22, Բ.
մասը՝ 27, 36, ըստ այսմ՝ գրութեան
լուծման: Նկար. Կապուկի: (Գրաբար):
տողաշարուան բովանդակ թուղթ: Գիր-
նուոր. տարբեր գրչէ: Խորագիր և զլիւս-
գիր Կարմրադեղով. Կասաւ ևն սկիզբը
հրկու թուղթ և երես 87-72 (Ա. մաս),
և երես 96 և թուղթ մը վերջը (Բ. մաս):
Կապ. Գալի. Նկար. Կապուկի: Կապ. Գալի.
կերեր է:

Հաւարածայս կը բովանդակէ հր-
նու. Գրքեր:

(Առաջին):

— «Եւսկի ձեռագրեալքնայն վիճաբանու-

թիւնն Քիթիկային զիտութեան, որ թարգ-
մանի Բճաբանութիւն:

Հարակարգեալ է ի կարգէ թէւտի-
նոսաց՝ Կղեմէս Աստուածաբան վարդա-
պետէն. (հր. 1-186):

(Երկրորդ):

— «Ալիկըն և ճախազգութիւն լրացն՝
տ ապի ըստ Թուաց Գերիարինիաս, և
Եւսկի ձեռագրեալքնայն. Քիթիկային: Աս-
տուգրեալքն և ՄԵՐ Գրաբարեայն. Կարմու-
տէն և Կարմրադեղով. և Կապուկի ի
Դասիկէ Անյաղթ փիլիսոփայէն. (հր.
1-95):

— Սկիզբը գրուած առաջին թուղ-
թն (Գրաբար): վերեւ գրուած է. «Դա-
նաբանութիւն»:

ԹԻԻ 202

Ա Ղ Բ Ի Ի Բ Ե Ա Ց Ե Ա Լ

Քուրթ՝ 138 հրես: Մեծութիւն՝ 21,2
x 16,4 ս.մ.: Մեծ. զրաբիւն՝ 16,2 x
11,8 ս.մ.: Տալ՝ 25. Թերթ՝ Ը. (= 8):
Նկար. Կապուկի: Գր. Կապուկի: Կապ. Գալի.
Գիր նուոր. որ շեղագրի կ'անցնի. Կա-

սակ ևն. բաց ի սկիզբը և վերջը գր-
ուած մէջ մէջ թուղթ. Կապուկի: Կապ. Գալի.
երես 1-2, 12 (վեպէն աւելին). 137-138,
Գրից՝ ... զպիր ժամանակ՝ 1833, Կապ. Գալի.
Կապ. Գալի. Կապ. Գալի. Կապ. Գալի. Կա-

պահուած ձեռագիրք մը, որուն սակայն վերջին մասերը միւսնի ազգեցութեան տակ սեւցած են:

Ձեռագիրքս կը բաժանուակէ իմ. (= 32) Քարոզներ, Քրիստոսի առաքններուն վրայ, հնդկնական է Աղամայեան Պետրոս Վարդապետ:

«Եղ առ անձուն բարին Աստուած» խորագրով և «Պատրաստութիւն հանդէպ հնչեալ» ձեռնոնարերն ալն հիւսիս սկսուածով ոտանաւոր մը կայ գրքիս սկիզբը, որու տան զլուխ գիրքըն կը կազմուի «Պետրոսի» ծայրանունը. (կր. 3-4):

Ասոր կը յաջորդէ՝

«Բան առ բարեմիտ ընթերցողս
Ճաղագս առաջիկայ առականաց».

որ Աղամայեան իր տեսութիւնը պարզելէ ետքը առականներու վրայ, կ'ըսէ. «Զի ոչ ինքնակամ փութացաք յայտ, նաեւ ո՛չ ամենեւին ունէաք զխորհուրդ ձեռնարկելոյ ի սոյն՝ բաական համարելով զտեսութիւն բարունակեալացն, որ յառաջ քան զմեզ» Ասկայն մօտ մերոյ մեծի արքայոյ Էջմիածնի գրագիր Ռուսականցի Տէր Մեմիկա Աստուածիմաստ վարդապետն սիրահարեալն ի զեղ առականացն Քրիստոսի՝ յազերս մատուցեալ խնդրեաց ի մէնջ ի մի վայր ժողովել զամենայն առական աւետարանական համառօտ բացատրութեամբ ի յուսումն իւր, և փափաքողաց. իսկ մեք թէպէտ չէաք առ այս բաական, բայց զի մի՛ անկցուք ի դատաստան քանքարութեազոյց ծառային, ապաւինեալ ի Հոգին սուրբ՝ և ի տեսութիւն Աստուածաբանից ժողովեալ զամենայն առական միադրեցաք ի սոյն մասեանի կարճառօտ տեսութեամբ, յորում թէ՛ զտոյնն քանք ինչ պիտանիք, հօգուսն են պարգևք, իսկ թէ՛ անպիտանք՝ մերոյս

անարարութեան արարող քաշն ուղջ չերուք. ձերում արեւուտիեան խառն արարարեալ տեսիլս:

Նախիգեանցի Պետրոս Աղամայեան.

(Կր. 5-12):

Բարեկալ տեսնուող մը. Առաքնական տեսողութեամբ իմ Քրիստոսի խորագրով և «Պատրաստութիւն հանդէպ հիւսիս սկսուածով» պատկերով, որուն տան զլուխ գիրքըն կը կազմուի «Պետրոս վարդապետի» ծայրանունը. (կր. 5-12):

Բարեկալ լեղ առ Հայնն տարն. «Պատրաստութիւն հանդէպ հիւսիս սկսուածով» պատկերով, որուն տան զլուխ գիրքըն կը կազմուի «Պետրոս վարդապետի» կր. 14):

Իսկ քան զմեզ իմ. (= 32) զտարեանցով կը պատկեր. (կր. 12-13):

— «Իսկնց զքեզ» որ ի յորդոց տեսնուողն յայնն քեզայ և ի հասն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի առաքնական տեսական բարեկալին տակ նշխարեալ քանկը. (կր. 129-130):

«Եղ արեւմտեանս առ Աստուածաբանին անձամբ առաքնակով և Ան Պետրոսն սկիզբի քրիստոսի և Աստուածաբանի վարդապետէն» որուն տան զլուխ գիրքըն և կը կազմուի «Աստուածաբան» անունը:

Առաքնական Առաքնական զիւր առական Քրիստոսի, որ կոչի Աղբիւր Բացեալ, ի ԽԻՄՁԲ. (= 1833) Բուական ինքն և ի քանն կրթութեան Առաքնականին տեսնուողն արեւմտեան զաւրջ ինքնուրուից և կ'ըստ իմ տեսնութեան համարեմքք. «Ինչեւէ ինչ զքեզ տեսնուողն զի և քանն սկիզբայ ինքն և Քրիստոսի Յիսուսն մերմէն» (կր. 131-132):

— Քառոց լուսն ո՛չ պանանցելոյ զարծաք եւ զօսկի ի յեկեղեցականաց. (կր. 133-134):

ԳԻՐԻ: ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԱՐՄԱՏ ՀԱՆԱՏՈՅ

Թուղթ 104 երես: Մեծութիւն՝ 20,2 x 14 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 14,4 x 10,2 ս.մ.: Կրփման խառքանչիւր սխեմակ 4,5 ս.մ.: լայն. Թերթի՝ 2. (= 3): Նիւթ՝ հաստ, կոկոսած, տաղաշարուած բամպակ թուղթ: Գիր՝ ձուտը: Ձախալալիք մը. կիւսախտան մը, լուսանցաւարդ մը գրքիւ առաջին երեսին վրայ: Խոտալիք կարմրադեղնով, Կալմի՝ կէս կաշի: Նոր կաղմուած, վերջին թերթին ալ՝ 2.: Որ երկու թուղթ է. յիշած Գիրս՝ կաղմուած է: Իսպարեկ՝ սկիզբը և վերջը պահպանուած չեն:

Խակ գրութեան մը արդիւնք, որու մասին զմարտարարի Հիւսն ուրիշ կատար տեղեկութիւններ:

Մատենան կը սկսի աշպուհ.

— «Գիրք: Հաստատութիւն և արմատ հաւատք, և պատասխանութիւն քննողիմ Արիւնտացն. զի ստեն Ներսիսկոսքն եթէ ոչ միայնա. Աստուածութիւն ընդ մարմնոյն, ալ որիք որիք խոտաղմանին զԱստուածութիւնն ի մարմնոյն, զոր քաւիցի ուղղափառաց զմտաւ ամէլ աշպուհի ինչ: ալ արիւրաւ վկայութիւնն քերէլ պարտ է. զմարդարեւականն և զառաքելականն և համարձակութեամբն տալ պատասխանի երկարեակիցն»: (եր. 1):

Ս. Հարց գրութեանընէն և ժողովական որոշումներէն ալ առաւել կամ նուազ ընդարձակ հաստատաներ իրարու հասկնէ շարուած են, աշուղէ որ կատարէլ չէ ալ հաստատաները ներկայացընել առանց զրեթէ ձեռագիրը կիսով չափ ընդօրինակելու:

Գործը քանի մը բաժանումներ ունի.

— Երկարեակներուն զէմ, վերեւ յառաջ քերտած խորագրերն տակ. եր. 1-55:

— Վկայութիւն վասն ձեռնգնանն և մկրտութեան Տեառն, Աի պարտ է ի միւս մտաւ տեղ. զի Նեոստեղանցն բաւ մար-

դպարանելովն ի լեռնայ լոյսով տուտ քանակեղ զմտեղն և ուղղով վերադարձնել տակ յայտարարեալն իսկական զմտեղնովն ամենամարմն և զմտեղն զմտեղնովն ամեն զմտեղն և զմտեղն:

— Լուծմունք ի սուր գրաց վարդաւան վարդապետի, ի խնդրոյ բարեպաշտ քաղաւորն Հայոց Ներսի. (Հ)րամանն պատկանցուցիլ զոր պատուիրեցիք զրեկ զանուանն խնկարութեան (խնկար. կոթեմն ?), կանանց զերեղմանս պատուիւ ... Արեւնալ է քաւելոյ զոր ունիս տա մարդկան, որպէս մեր տանք մեծ ևս զու Տէր, կարող ևս Տէր, յաղթող ևս Տէր, նմալ պատիւ յախանանս ամէն. (եր. 70-83):

§ Լուր սուղ ինչ և վասն խորհրդոյ սուր պատգամի, զոր վերմ սիր, նըշխար կազմի Հին Կապուք Մաղմանն, աստիճանաւորաց ձեռք, ալն է մարդարէն ... Իսկ մարմինն Բանին առաւգապէս յարեւել և յանդամոց կուսին է և բանաւոր և մտաւոր մարմին տաւ բնութիւնաւ. (եր. 83-87):

— Յառաջաբանուան (1) վարդ սուր Հարանց նկատուացն սանման և կարգ և կրօն նոյնի կաղաւարութեան. Որ էրն ի սկզբունէ առ Աստուած Աստուածն վասն իսկ իսկուն իսկ բարեբարութեանն, զամենայն ստեղծուածս յոչ զոյնի ի գոյութիւն էած ... որպէս զի աշպուհի կատարեալ և ի հաստատուն հասցուք յոթիւանս, յարմ Նեոստեղալ փաղչին ամենայն հոգք և սկարութիւն և հասաշանք. ո՛րք հանգիստն է և փափկութիւն և բնակութիւն ամենայն յախանանց ուրախացելոցն: ուր ինչ ձայն ուրախութեանն և տուն ցնծութեան յաւերստեական ի Բրիտանա Արտուս ի Տէր մեր, որում վայելէ ամենայն փառք, Հոր և որոյ Հոգոյն յախանանս ամէն:

Կատարեցաւ. Յառաջաբանութիւնս զորոց. յետ աշարիկ կաշնէ և ի ներքոյ խորագրի կարմիր գրով, ալն է խորատը

մէջ գրուած է- Երեսմասրան Մայր
Եկեղեցւոյն և տակն այ-

Ունիշատակ լուսաւորի Տէր Գէորգ
Առաք Թանանայէ ի թանգարանիս Մայր

Եկեղեցւոյ Ուսումնարանին. Զեռամբ
կառավարի Յովնանէս Տէր Գեորգոս-
եան, 1864ա:

ԹԻԻ 212

ԲԱՌԻԻՐԻ ԶԱՅԵՐԷՆ ԵՒ ԴԱԼԵԱՆԵՐԷՆ

Քուրբ 282 հրեա: Մեծաւիւն՝ 30,1
× 14,6 ս.մ.: Մեծ զարքում՝ 17,5 × 10,5
ս.մ.: Տալ՝ 31, 32, 33. Նիւթ՝ հասա-
ցիւ: յիմանաւ. ստացաւորով քան-
պակ թուղթ, Պատարկ Էն սկիզբը և
զիջէր լուսարար թուղթ, ինչպէս համ-
լուս մը շինարարէր և ապա աւել զիս-
նեք ամբողջովին կամ կիսովին: Կար-
կէտ լուրի:

Յիշէ, անշնորհաբար մը պատգիւ
Բաղկերչի տառի:

Բոլորովին հայերէն գիրերով գրուած
են թէ իտալերէն բառերը և թէ անոնց
հայերէն նշանակութիւնները և փոխա-
դարձարար:

Բաղկերչի ու՝ մասերն ունի:

— Բաղկիւր լույսիւն և զայնանե-
սին. հր. 1-127:

— Փոխակոյն Բաղկերչի օրինակն
այս և Բաղկիւր հայերէն և զայնանե-
սին. հր. 129-162:

— Խօսք հայեանի. հր. 163:

— Բաղկերչի սահմանական ներկայ
Ա. զէմքերը և աներեւոյթները՝ աշրու-
սանական կարգով. հր. 167-211:

— Յայապս մեղաց. հր. 216:

— Բաղկերչի լուսարար. հր. 216:

— Բաղկերչի պատգիւ. հր. 216:

— Քաղապս կերակրոց և բովանակաց.
հր. 216:

— Բաղկերչի լուսարար. հր. 216:

— Յայապս ամենայն արհեստից. հր.
221:

— Յայապս ամեն և ամենայն պի-
տանակաց. հր. 226:

— Բաղկերչի ամենայն լուսարար
և Բաղկերչի տառի. հր.
228:

— Յայապս եկեղեցականաց. հր. 231:

— Բաղկերչի լուսարար և Բաղկերչի
պոլի. հր. 232-233:

— Բաղկերչի լուսարար. հր. 234:

— Դերանուց. հր. 240:

— Նախալիւ. հր. 241:

— Մակարայ. հր. 242:

— Շաղկապ. հր. 243:

— Զաւարի: լուսարար. լուսարար
հր. 245-246:

— Բաղկերչի ամեն և ամենայն
հր. 258:

— Յայապս թոչնոց. հր. 260:

— Բաղկերչի լուսարար. հր. 261:

Ինչպէս՝ ամենայն լուսարար
թին զերեւ. օմիւրացու Մանուէլին և
(ժրան զծուած): Տնանկաց և. Էս:

РРР 213

ՀԱՌԻՔ ՈՐԳՈՅ Ե ՆԵՐՄԷՈՒ ԼԱՄԲՐՈՆԱՅԻՆՑ

[illegible]

Downloaded by [university of california, san diego] at 11:54 11 January 2015

— Հարցախնդրիւն առ օրէնս Քրիս-
տոսի, եւ հետազոտիւն ք եւ՛ կ պատ-
գիւիեակ կեկղեցական աստիճանաց զոչ
քոզ Ժամանակ անկախեալ, Գլ. 1-
27.

— Կերտցին հաստատություն ոչ ժա-
տանգիցուցանելի ազդաստի՞ զառաջնոր-
դական պլանի, ի պատճառների հարց մե-
րաց հո. 28-46:

— Վասն ի նոյն խորհուրդ դարձեալ,
յոբով քեզմէր ազգ ունիմք ի թխանու-
քիւն դառել, եւ ո՛չ զայս. *ՃԵՐ. 47-86.*

— Գլխադրարքին՝ Հոռոմոց, գործ։

պահանջներն առ ի մեզ ի պիտի խաղա-
ղութեանն: Ընդ որս եւ լուծմունք առ ըն-
թեմ հայրան, հոգ: ԲԴՄԵ:

— 660 | r f L u i n g b L o n d l o n g . A p .
82-83.

[illegible]1924 *J. Neurophysiol.* 19: 27-37
1925 *ibid.* 19: 38-47

Գրքը... Ընդամենը առավել
կրթված չէր տեսնվում և՛ պահել երե-
կայանով, 1902 թվականին
պարզանք պատահաբար հայտնի ժամին
վրձ (ըր. 1-90) և հուլիսի 2 ժամանակ
Մեյիս, Կարգին Կարգին Կարգին
այս հարցումը Կարգին Կարգին
Կարգին Կարգին Կարգին և Մեյ-
սին Կարգին Կարգին Կարգին
(ըր. 517-555):

●トト 214

0 9 7 6 7 6 6 1 1 0

Խուլի՜ 18 նրեա: Մեծաբիւմ՝ 20 x
22 ս.մ. Մեծ պարթեան՝ 24 x 27
ս.մ. Տող՝ 24, նիւթ՝ հաստեղեկ, քիչ
զգրտուի, ասպարազում յանգող
թուղթի, Գիթ՝ շուտը: Դասարկ հն նրեա
45-46 հ մէջ մէկ թուղթ պահպանակներ,
Գրիչ՝ Գրիգոր փարզասկես: Բաւականի
1877: Տող՝ 22-գույն, նոր խորտուի:
Բնութեան 2:

Հիման խնդիրը որոշեցին հզոր
կազմի հարյուր հիման հիմնական
ևս հզոր կազմի հիմնական:

[illegible]

ընդ երեքի / քանակեք Դեկտեմբերի /
յերբորդ մամաւ օրն Շաքաթին:

Պատահ.

Անրդ ողբաքէք Եկեղեցիք / հար-
սունք վերին առաքաստի, / քորքն եղ-
բարք իմ սիրելիք / որք ընդհանուր կողմ
աշխարհին:

Վերջ.

Ձոր աստանար եմ յանցելոց:

Ջջիբո քանիս վրձարեկոց:

Ի փառս Հօր աւարտելոց:

Հողոյ Որդոյ կատարելոց:

Յիշատակաւան.

Վերջաւ անունք Յիշատակաւան
առաջնորդ Գրիգոր վարդապետի, եղբայր
... (քերական: 1271 = 1822) Յունիսի
Յիշատ:

ԹԻԻ 215

Ո Ղ Բ Ե Գ Ե Ս Ի Ո Յ

Թուրքի՛ 98 երես: Մեծութիւն՝ 20 x
12,3 ս.մ.: Մեծ գրութեան՝ 14,4 x 8,4
ս.մ.: Տողի՛ 24: Նիւթ՝ բարակ, կոկուած,
տողաշարուած բամպակ թուղթ: Գիր՝
նստոր, որ շեղագրի կ'անցնին: Զարդագիր
չկայ թէն, բայց քերթուածին առա-
ջին երեք տեղեր տեղադրուած քորքն
այ մէջ անուած են: Յատկայ փորձու-
թեղով ինչպէս նաեւ առաջին տող և
ուրիշ քորքն այ տեղեր երես 2, 3 և 4:
5, 7, 8, 12, 13, 17: Խորան մը նոր
ոնով սկիզբը (երես 1): Նկար մը սե-

ւորդութեան, անպատկառ քան մը,
եւեղեղ տեղեր: Եր յար քի ինչպիս-
յն քի ներկայութիւն: Գործով են երե-
քին ետեւը և երես 80-98: Կազմ՝ կաշի,
թիգանք: Եր պատաստանք տեղ, ու-
կեզած կազապարներով:

Ձեռագիրս լաւ չէ պահուած, մին-
չեւ երես 20, վերին վար պատուած է:
Գրչութեան եւայլնի մասին չկայ ուրիշ
տեղեկութիւն:

Բովանդակութիւնը նոյն թիւ 214ի
հետ:

ԹԻԻ 216

(Բ Ն Ա Բ Ա Ն Ո Ւ Թ Ի Ի Ն)

Թուրքի՛ 78 երես: Մեծութիւն՝ 19,4
x 14,1 ս.մ.: Մեծ գրութեան՝ 13,4 x 8,7
ս.մ.: Նիւթ՝ նստակեղ, կոկուած, առ-
դաշարուած բամպակ թուղթ: Գիր՝ նստոր:
Խորանի և բոլոր գլխաւորի՝ փորձուած:
Գործ: Դաստիկ են երես 1, 75 (կէսէն
տեղեկութիւն: Գործ՝ վէս կաշի: Ետս յար
պատուած ետեւեղ մը: Երս պարսկական
խորքն տեղին ի վեր: Եւս տեղեկութիւն
թիւն:

Բնաբանութիւնը կամ Ֆիզիկայն չը
բովանդակի նաեւեղ պարսկերէն:

— Գլուխ 8. Յաղագս բնութեան ձի:

գիտական գիտութեան. հր. 2-4:

— Գլուխ 9. Յաղագս կանոնային և
սկզբունք բնութեան վեր: հր.

— Գլուխ 10. Յաղագս սկզբունք բնու-
թեան և կամ հիշող և տեսլի: հր. 1-10:

— Գլուխ 7. Յաղագս յաւելութեան
նիւթը: հր. 10-22:

— Գլուխ 8. Յաղագս կանոնային
բնան, երբորդ յաւելութեան նիւթը: հր.
22-31:

— Գլուխ 9. Յաղագս երեք ինչպիս-
նայ և նախնական որինց բնութեան,

[illegible]

Ինչպե՞ս կարող եմ հասնել իմ հարկածներին՝ օգտագործելով իմ հարկածները
 և իմ հարկածները՝ օգտագործելով իմ հարկածները։

[illegible]

122 이아희

[illegible]

— «Կախարհային հոգեբանություն»
Մատենադարան

849.01 7029607 44675 056

220 414

[illegible][illegible]

յաջի սակա նաւաքեցաք, որպէս թէ ըստ
ստղանշական լեռն նորազարթից՝ մուծ-
ցեն ի քաղաք կենդանի՝ մասաց Աստ-
ուածային Մատենից, յորում տեսցեն
բարեբաղեալ մարդասիրութեամբ զթա-
ղաւորն ի յըշտեմարանս ուշի իւրեանց,
զմտացից երկիրզածութեամբ լցեալ
զգաշտ խորհրդոց արիւնցեալքն նոցեով,
երգեսցեն ըստ Դաւթի (որպէս զի մեծ
են զործք քո Տէր և յայժ խոր են խոր-
հուրդք քո) տեսեալ զփեսայն զի սեն-
եակ զիտաւորութեան ընդ ինքեանս եւս
միացեալ անզրաւ յախտենիւ ընդ մար-
դելոցս ընտրեան, անբամանելի կապ-
եալ միաւորեցին և ինքեանք ի սէր
փեսային նոցայ՝ զորէն Պօղոսի կա-
պեցեցութեան, որ ո՛չ կեանք, ո՛չ մահ,
և ո՛չ ալ ինչ արարած մեկնել կարա-
ցէ ի սիրոյ անտի՝ որ ի Քրիստոս Յի-
սուս, որում փառք և երկրպագութիւն
ընդ Հօր և ընդ մշտնջենակից սուրբ
Հոգւոյն յամայր յախտենիւ ամէնս.
(Եր. 1-2):

Ակումած.

Տէրունական ազգու բանի
էն՝ ր ունկնդիր ո՛վ պատանի,
Որով յեթերս սթարանի,
Ուղիղ ըստ՝ առ քեզ բանի:

Վերջ.

Ներ սուրբ խաչին տէրունական

Որ քան անձինք պարունակա՞ւ
Իշխանական թէ մութական,
ՅԱՅԲԱՆԱՄՈՒ լիցին զբրկան.
(Էր. 5-88):

Թի զի՛նց Եսթափիւսի պարբերութիւն
զլիսազբոյ Բանի, զի ի յստեւի.

Տեսոն Զաքարիալ Արհի Աղիսկո-
պոսի և Ազգասէր Կարգացեալ Պատ-
րիարքի Դաստատոց Պաշտ Դպրի Տիրի-
կեցեայ թորոսեան Աշակերտի Պաշտա-
ստր և Արսէն Էնորհապետ Դպրաց ի
Տէր Հանգուցեաց Էտրախանալ ի
Յոսրայ Դաստ. Աշակերտաց Դպրայ
Դաստասան, ի Հայրապետութեան Տեսոն
Սիմէանի Սրբապաշտ Կաթողիկոսի Ամե-
նայն Եւրոյ և ք Պատրիարքութեան
Սրբոյն Սաղիմայ Տեսոն Սոփիանայ
Գերեքջանիկ Արհայ, եւ ի Կատար
Դուղնաքեայ Բանիս Օրհնեցէք զՏէր ի
Թորեպաշտութիւն Դաստարաւիկ Լիզոյս
Զարգացման Մանտիկ Դասպար Եջեղա-
լուք Ամբրայ ի Մուրատեան Տանէնս(1)

Բարեպաշտ փեսայն ի միւս

Թաղէ փերկէն մի՛ լինիր սատ
Թոգմաս Պետրոս ի կրտս և յառ
Լրուին թուի վարիւ Մի Դիւի (= 1776). (Էր. 89):

(1) Բացի Աւի Եկե, Բայր զլիսազի-
րեւ կամբաղեղով զրուած են Թորայա-
ծին մեզ:

ԹԻԻ 222

Ո Ղ Բ Ե Դ Ե Ս Ի Ո Յ

Քուղբի՝ 98 Էրեւս Մեծութիւն՝ 16,4
x 16 ս.մ., Մեծ զուրքեան՝ 12,8 x 7,4
ս.մ., Տողի՝ 20, Թերքի՝ է. (= 7): Նիւր՝
Կոտայի, Կոտայի, Կոտայի
բամպակ թուղթի, Գիւր՝ Նուր, Կոտայի
բուրգի, Դաւաթի և Էրեւս 94-98, Կապի՝
Կոտայի Ինկած և Դաւաթի Կարի վրայ
Կոտայի:

Գրութեան եւայլնի մասին տեղեւ

Կուլիւն լիւայ, Կոտայի և Կոտայի
Կուլիւն և Կուլիւն Թիւ 214 և 215 Կոտայի-
Կուլիւն և Կուլիւն:

Մանգ... Կոտայի յուսանցքին
Կոտայ, Կոտայ Կոտայի Կոտայի Կոտայի
Կոտայ Կոտայի Կոտայի Կոտայի
Կոտայի Կոտայի Կոտայի Կոտայի
Կոտայի Կոտայի Կոտայի Կոտայի

ԹԻԻ 223

ԵՒԱԳՐԻՈՍԻ ԳԻՐՔ ԽՐԱՏԱԿԱՆ

Թուղթ՝ 98 հրեա: Մեծութիւն՝ 10,7 x 12 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 13,3 x 9,2 ս.մ.: Տող՝ 27: Նիւթ՝ հաստ կեղծ լուսնու գործ: Պարզութեամբ պատկերված է իր անհատականութեամբ: Նաստ (հրեա 10 և 40): Խորագրեր՝ հարմարեցված զեղով: Դասարանի և ներքին 1-9 և 89 (կէտր)-98: Կազմ՝ կէտ հաշի, խեղդ թան մը: Այս կազմով իրար իմէ ազատութեան է ձեռագիրը, որտեղ գրութեան և այլնի մասին տեղեկութիւն չկայ:

Ձեռագիրը կը բաժանուի երեք մասի մէջ:

— Աւագրեայ առաջին լուսնու պատկերով. հր. 10-24:

— Վասն ընդելութեան հր. 24-28:

— Վասն պատմական. (լուսնու ցածր): հր. 28-30:

— Աւագրեայ ցածր. հր. 30-31:

— Աւագրեայ ցածր լուսնու. հր. 31-32:

— Ընդգեմ պատմական. հր. 32-33:

— Ներքին պատմական. հր. 33-34:

— Աւագրեայ ցածր. հր. 34-35:

— Տեղեկութեան հր. 35-36:

— Տեղեկութեան հր. 36-37:

— Տեղեկութեան հր. 37-38:

— Տեղեկութեան հր. 38-39:

— Տեղեկութեան հր. 39-40:

— Տեղեկութեան հր. 40-41:

— Տեղեկութեան հր. 41-42:

— Տեղեկութեան հր. 42-43:

— Տեղեկութեան հր. 43-44:

— Տեղեկութեան հր. 44-45:

— Տեղեկութեան հր. 45-46:

— Տեղեկութեան հր. 46-47:

— Տեղեկութեան հր. 47-48:

— Տեղեկութեան հր. 48-49:

— Տեղեկութեան հր. 49-50:

— Տեղեկութեան հր. 50-51:

— Տեղեկութեան հր. 51-52:

— Տեղեկութեան հր. 52-53:

— Տեղեկութեան հր. 53-54:

— Տեղեկութեան հր. 54-55:

— Տեղեկութեան հր. 55-56:

— Տեղեկութեան հր. 56-57:

— Տեղեկութեան հր. 57-58:

— Տեղեկութեան հր. 58-59:

— Տեղեկութեան հր. 59-60:

— Տեղեկութեան հր. 60-61:

— Տեղեկութեան հր. 61-62:

— Տեղեկութեան հր. 62-63:

— Տեղեկութեան հր. 63-64:

— Տեղեկութեան հր. 64-65:

— Տեղեկութեան հր. 65-66:

— Տեղեկութեան հր. 66-67:

— Տեղեկութեան հր. 67-68:

— Տեղեկութեան հր. 68-69:

— Տեղեկութեան հր. 69-70:

— Տեղեկութեան հր. 70-71:

— Տեղեկութեան հր. 71-72:

— Տեղեկութեան հր. 72-73:

— Տեղեկութեան հր. 73-74:

— Տեղեկութեան հր. 74-75:

— Տեղեկութեան հր. 75-76:

— Տեղեկութեան հր. 76-77:

— Տեղեկութեան հր. 77-78:

— Տեղեկութեան հր. 78-79:

— Տեղեկութեան հր. 79-80:

— Տեղեկութեան հր. 80-81:

— Տեղեկութեան հր. 81-82:

— Տեղեկութեան հր. 82-83:

— Տեղեկութեան հր. 83-84:

— Տեղեկութեան հր. 84-85:

— Տեղեկութեան հր. 85-86:

— Տեղեկութեան հր. 86-87:

— Տեղեկութեան հր. 87-88:

— Տեղեկութեան հր. 88-89:

— Տեղեկութեան հր. 89-90:

— Տեղեկութեան հր. 90-91:

— Տեղեկութեան հր. 91-92:

— Տեղեկութեան հր. 92-93:

— Տեղեկութեան հր. 93-94:

— Տեղեկութեան հր. 94-95:

— Տեղեկութեան հր. 95-96:

— Տեղեկութեան հր. 96-97:

— Տեղեկութեան հր. 97-98:

— Տեղեկութեան հր. 98-99:

— Տեղեկութեան հր. 99-100:

— Տեղեկութեան հր. 100-101:

— Տեղեկութեան հր. 101-102:

— Տեղեկութեան հր. 102-103:

— Տեղեկութեան հր. 103-104:

— Տեղեկութեան հր. 104-105:

— Տեղեկութեան հր. 105-106:

— Տեղեկութեան հր. 106-107:

— Տեղեկութեան հր. 107-108:

— Տեղեկութեան հր. 108-109:

— Տեղեկութեան հր. 109-110:

— Տեղեկութեան հր. 110-111:

— Տեղեկութեան հր. 111-112:

— Տեղեկութեան հր. 112-113:

— Տեղեկութեան հր. 113-114:

— Տեղեկութեան հր. 114-115:

— Տեղեկութեան հր. 115-116:

— Տեղեկութեան հր. 116-117:

— Տեղեկութեան հր. 117-118:

— Տեղեկութեան հր. 118-119:

— Տեղեկութեան հր. 119-120:

— Տեղեկութեան հր. 120-121:

— Տեղեկութեան հր. 121-122:

— Տեղեկութեան հր. 122-123:

— Տեղեկութեան հր. 123-124:

— Տեղեկութեան հր. 124-125:

— Տեղեկութեան հր. 125-126:

— Տեղեկութեան հր. 126-127:

— Տեղեկութեան հր. 127-128:

— Տեղեկութեան հր. 128-129:

— Տեղեկութեան հր. 129-130:

— Տեղեկութեան հր. 130-131:

— Տեղեկութեան հր. 131-132:

— Տեղեկութեան հր. 132-133:

— Տեղեկութեան հր. 133-134:

— Տեղեկութեան հր. 134-135:

— Տեղեկութեան հր. 135-136:

— Տեղեկութեան հր. 136-137:

— Տեղեկութեան հր. 137-138:

— Տեղեկութեան հր. 138-139:

— Տեղեկութեան հր. 139-140:

— Տեղեկութեան հր. 140-141:

— Տեղեկութեան հր. 141-142:

— Տեղեկութեան հր. 142-143:

— Տեղեկութեան հր. 143-144:

— Տեղեկութեան հր. 144-145:

— Տեղեկութեան հր. 145-146:

— Տեղեկութեան հր. 146-147:

— Տեղեկութեան հր. 147-148:

— Տեղեկութեան հր. 148-149:

— Տեղեկութեան հր. 149-150:

— Տեղեկութեան հր. 150-151:

— Տեղեկութեան հր. 151-152:

— Տեղեկութեան հր. 152-153:

— Տեղեկութեան հր. 153-154:

— Տեղեկութեան հր. 154-155:

— Տեղեկութեան հր. 155-156:

— Տեղեկութեան հր. 156-157:

— Տեղեկութեան հր. 157-158:

— Տեղեկութեան հր. 158-159:

— Տեղեկութեան հր. 159-160:

— Տեղեկութեան հր. 160-161:

— Տեղեկութեան հր. 161-162:

— Տեղեկութեան հր. 162-163:

— Տեղեկութեան հր. 163-164:

— Տեղեկութեան հր. 164-165:

— Տեղեկութեան հր. 165-166:

— Տեղեկութեան հր. 166-167:

— Տեղեկութեան հր. 167-168:

— Տեղեկութեան հր. 168-169:

— Տեղեկութեան հր. 169-170:

— Տեղեկութեան հր. 170-171:

— Տեղեկութեան հր. 171-172:

— Տեղեկութեան հր. 172-173:

— Տեղեկութեան հր. 173-174:

— Տեղեկութեան հր. 174-175:

— Տեղեկութեան հր. 175-176:

— Տեղեկութեան հր. 176-177:

— Տեղեկութեան հր. 177-178:

— Տեղեկութեան հր. 178-179:

— Տեղեկութեան հր. 179-180:

— Տեղեկութեան հր. 180-181:

— Տեղեկութեան հր. 181-182:

— Տեղեկութեան հր. 182-183:

— Տեղեկութեան հր. 183-184:

— Տեղեկութեան հր. 184-185:

— Տեղեկութեան հր. 185-186:

— Տեղեկութեան հր. 186-187:

— Տեղեկութեան հր. 187-188:

— Տեղեկութեան հր. 188-189:

— Տեղեկութեան հր. 189-190:

— Տեղեկութեան հր. 190-191:

— Տեղեկութեան հր. 191-192:

— Տեղեկութեան հր. 192-193:

— Տեղեկութեան հր. 193-194:

— Տեղեկութեան հր. 194-195:

— Տեղեկութեան հր. 195-196:

— Տեղեկութեան հր. 196-197:

— Տեղեկութեան հր. 197-198:

— Տեղեկութեան հր. 198-199:

— Տեղեկութեան հր. 199-200:

— Տեղեկութեան հր. 200-201:

— Տեղեկութեան հր. 201-202:

— Տեղեկութեան հր. 202-203:

— Տեղեկութեան հր. 203-204:

— Տեղեկութեան հր. 204-205:

— Տեղեկութեան հր. 205-206:

— Տեղեկութեան հր. 206-207:

— Տեղեկութեան հր. 207-208:

— Տեղեկութեան հր. 208-209:

— Տեղեկութեան հր. 209-210:

— Տեղեկութեան հր. 210-211:

— Տեղեկութեան հր. 211-212:

— Տեղեկութեան հր. 212-213:

— Տեղեկութեան հր. 213-214:

— Տեղեկութեան հր. 214-215:

— Տեղեկութեան հր. 215-216:

— Տեղեկութեան հր. 216-217:

— Տեղեկութեան հր. 217-218:

— Տեղեկութեան հր. 218-219:

— Տեղեկութեան հր. 219-220:

— Տեղեկութեան հր. 220-221:

— Տեղեկութեան հր. 221-222:

— Տեղեկութեան հր. 222-223:

— Տեղեկութեան հր. 223-224:

— Տեղեկութեան հր. 224-225:

— Տեղեկութեան հր. 225-226:

— Տեղեկութեան հր. 226-227:

նայից, Վասն այդ մահտեանի (վերջէն գծուած) Տէր Եղիշեայ քահանայդ յազգէն Յակոբայ, ի ուղ(ղ)ափառ ազգաց՝ ի սրբոյն Յակոբայ Մսկնայ հայրապետիւն և սրբոյն արքայ Եփրեմի խո(ւ)րիկն աստուանն յազգէն Միքայէլ պատրիարքին և սրբոյն Քարսամայ նշնաւորի՝ լաւ և ընտիր կարգաւոր էր, ժամաւէր ն սաղմոսասաց, և զբոց զիտուիթեան հետամուտ և նարտարարան։ ... Զայս ամենայն նեղութիւնս, զչարչարանս

կրկաց Տէր Եղիշեան վասն սիրոյն Քրիստոսի։ Եւ Քրիստոսի փառք յաւիտեանս յաւիտենից, ամէն, եր. 3-45։

Գրեցաւ ի խմբին հազար հարիւր 27. (... 1739), ամենանն Սեպսեմբերի երկու քնն. Ժեզ ընդ Հոր միշտ յառաքեմք զՍրբոյն ընդ Հոր միշտ դասանիմք ի զնոցն յառաքեմք Զարգացմանց Կրկնապաշտեմք, Վերջ վասն պատմութեան զբոյս, Եր. 46։

ԹԻԻ 228

Հ Բ Ա Ի Լ Բ Ա Ի Բ Ո Ց

Յուլիք 17 երես։ Մեծութիւն՝ 14,7 x 10,6 ս.մ.։ Մեծ. զուրբ. ամ՝ 10,8 x 8 ս.մ.։ Տաղ՝ 12։ Նիւթ՝ հասակեկ, քիչ կոկուած, տողաշարուած քամպակ խուղիթ։ Գիր՝ ետալ։ Եղիւ զքիչ կը նմանի։ Դասակ երես 4։ Կազմ՝ խղիթակազմ։

Տպագրութեան վրայէն ընդօրինակուած է մատենիկս՝ ՍԲՈՒՆ ԵՐԱՅԻՍ, որ առաջի անէն զպատասխանի խնդրոց

ինչ ինչ մասանց հաստոյ՝ բոտ լուստարչուանդ վարդապետութեան Հայաստանեայց սուրբ եկեղեցւոյ։

Ազգային ժողովոյ հաւանութեամբ և խնդրանք տպեալ։ Արդեամբք Սուրբ Երանանէն Եւսք. 1739թուոյ քննութեամբով։

1820, Մայիսի 17։

Ի Զարգանն Նիւսիանն Փարսի։

ԹԻԻ 229

(Տ Ա Ղ Ա Ր Ա Ն)

Յուլիք 80 երես։ Մեծութիւն՝ 14,2 x 9 ս.մ.։ Մեծ. զուրբ. ամ՝ 12 x 6,7 ս.մ.։ Տաղ՝ 18։ Թւիթ՝ Բ. (... 2), Նիւթ՝ հասա, քիչուած, տողաշարուած քամպակ խուղիթ։ Գիր՝ ետալ։ Զարգացիւ՝ իւրաքանչիւր տաղին առաջին զլիսագիրը։ Զնուցիւրէ և իւրաքանչիւր տաղին առաջին երկու տողերը, իսկ վերջին երեսները (75-80) տողընդմէջ կարմրագեղձով։ Կէտ մը և խուսե մը «էնցի»՝ անպուստ գրէի մը արդիւնք։ Դասակ է խուղիթ մը վերջը։

Տպագրանս, զոր իբր խորագիր մենք գրինք, կը թուանդակէ։

— Տաղ ի վերայ սուրբ յերուսաղէմի, Ընէմիլի է ծովուն մատիկ ՅԵՐՈՒՍԱԳԷՄ խիստ խորտակ։ Եր. 1-6։

— Տաղ ք վերայ սուրբ Յակոբայ Սուրբ Եակոբ սիր ուլու վանք տըր, Ըմամէլ ալէմէ սուլթան տըր։ Եր. 7-13։

— Տաղ ի վերայ սուրբ յերուսաղէմի, Զոց ուլէմիկիւմ Երուսաղէմ, Էէ՛ կոզէլտիր չէհրին սէնին։ Եր. 11-12։

— Տաղ ի վերայ սուրբ յերուսաղէմի, Զարանս Երուսաղէմ տըր։

Հոգանալս անաս պաշտանաւ :

Եր. 13-14 :

— Տաղ ի վերայ սա(ւ)րք Թարս քան
Քրիստոսի :

Սուրբ Թարս քան ալ թրն տիրէ :

Սանայ վարան զաւանդ ետրէ :

Եր. 15-18 :

— Տաղ սուրբ Գողգոթային Քրիստոսի :

Մեր Տէրն եղև սուրբ վարդապետ :

Էկաւ աշխարհս քարոզութեան :

Եր. 19-22 :

— Այլ տաղ ի վերայ Մենդիան Քրիս-
տոսի :

Միտնդ սիրէ կիւնուելէ շար (շահր) տրք :

Ճէզիլ ետնի թիւլու ետր տրք :

Եր. 23-26 :

— Այլ տաղ ի վերայ սա(ւ)րք յերս-
տային :

Գոթիսայ չէրիք տրք ուր :

Իշի թիւթեւան տրք : Եր. 27-28 :

— Տաղ ի վերայ Թարս քան Քրիս-
տոսի :

Ի յարմար տաղ տրք :

Թարս քան Քրիստոսի :

Եր. 29-32 :

— Տաղ սա(ւ)րք Պետրոսի եւ
Պոլոսի :

Պետրոս եղև ի սուրբ

Մեր պատահ : Քրիստոսի :

Եր. 33-34 :

— Տաղ ի վերայ սա(ւ)րք զերեզմա-
նին Քրիստոսի :

Ան զի եղ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Եր. 35-38 :

— Ան զերեզման տաղ տրք :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Տաղ ի վերայ սուրք Սողոմոնի :

Թէ Տարցանեա զաշտ Սողոմոն :

Մէկ անհման խալիսի մի է :

Եր. 37-40 :

— Տաղ ի վերայ սուրք Նիքոլայի :

Նիքոլայ տրք յազանէ զրէք :

Ճիզիլ զազան տրք Նիքոլային :

Եր. 41-44 :

— Տաղ ի վերայ սուրք Էջմիածնի :

Էջմիածնի միտնի Լատուրի Պանին :

Ի վարդապետ տրք յազանէ :

Եր. 45-48 :

— Տաղ ի վերայ Յովակիմայ եւ

Աննայի :

Յովակիմայ տրք յազանէ Բողոյ :

Աննան էր Յովակիմայի քույր :

Եր. 49-52 :

— Գովասանութիւն ի վերայ սա(ւ)րք

Յովակիմայի եւ Լատուրի Պանին :

Եր. 53-56 :

— Գովասանութիւն ի վերայ սա(ւ)րք

Յովակիմայի եւ Լատուրի Պանին :

Եր. 57-60 :

— Տաղ ի վերայ Տեառնականացն

Քրիստոսի :

Տեառնականացն ի սուրբ Երեմիայի :

Եր. 61-64 :

— Տաղ ի վերայ Թարս քան Քրիս-
տոսի :

Թարս քան Քրիստոսի :

Եր. 65-68 :

— Տաղ ի վերայ սա(ւ)րք զերեզմա-
նին Քրիստոսի :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

Քիչ ետրաւ զերեզման :

135, 143, 213, 253; Նկար՝ հասանա-
յաթը հաշվի առնելով հրեաների
սկզբնական ժամանակների
հաշվարկները, որոնցով հաշվում
էին ժամանակը, որովհետև հայտնի
է, որ հրեաները չեն հաշվում
վերջին մեկը թույլով, և հաշվում
էին կաշի-փայտ, թղթի-կտրուկ
պարպակները և այլն:

Յուդայական հայտնի չափը
թե՛ղ՝ սկիզբը և թե՛ վերջը մէկ
մէկ խորի զանգուշակաւ
հաշվում են արեւելի խորի
զանգուշակաւ հաշվում են արեւելի
խորի: Հասանալից խորի
135-143, 213-253, 253-297, 297-341,
341-385, 385-429, 429-473, 473-517,
517-561, 561-605, 605-649, 649-693,
693-737, 737-781, 781-825, 825-869,
869-913, 913-957, 957-1001, 1001-1045,
1045-1089, 1089-1133, 1133-1177,
1177-1221, 1221-1265, 1265-1309,
1309-1353, 1353-1397, 1397-1441,
1441-1485, 1485-1529, 1529-1573,
1573-1617, 1617-1661, 1661-1705,
1705-1749, 1749-1793, 1793-1837,
1837-1881, 1881-1925, 1925-1969,
1969-2013, 2013-2057, 2057-2101,
2101-2145, 2145-2189, 2189-2233,
2233-2277, 2277-2321, 2321-2365,
2365-2409, 2409-2453, 2453-2497,
2497-2541, 2541-2585, 2585-2629,
2629-2673, 2673-2717, 2717-2761,
2761-2805, 2805-2849, 2849-2893,
2893-2937, 2937-2981, 2981-3025,
3025-3069, 3069-3113, 3113-3157,
3157-3201, 3201-3245, 3245-3289,
3289-3333, 3333-3377, 3377-3421,
3421-3465, 3465-3509, 3509-3553,
3553-3597, 3597-3641, 3641-3685,
3685-3729, 3729-3773, 3773-3817,
3817-3861, 3861-3905, 3905-3949,
3949-3993, 3993-4037, 4037-4081,
4081-4125, 4125-4169, 4169-4213,
4213-4257, 4257-4301, 4301-4345,
4345-4389, 4389-4433, 4433-4477,
4477-4521, 4521-4565, 4565-4609,
4609-4653, 4653-4697, 4697-4741,
4741-4785, 4785-4829, 4829-4873,
4873-4917, 4917-4961, 4961-5005,
5005-5049, 5049-5093, 5093-5137,
5137-5181, 5181-5225, 5225-5269,
5269-5313, 5313-5357, 5357-5401,
5401-5445, 5445-5489, 5489-5533,
5533-5577, 5577-5621, 5621-5665,
5665-5709, 5709-5753, 5753-5797,
5797-5841, 5841-5885, 5885-5929,
5929-5973, 5973-6017, 6017-6061,
6061-6105, 6105-6149, 6149-6193,
6193-6237, 6237-6281, 6281-6325,
6325-6369, 6369-6413, 6413-6457,
6457-6501, 6501-6545, 6545-6589,
6589-6633, 6633-6677, 6677-6721,
6721-6765, 6765-6809, 6809-6853,
6853-6897, 6897-6941, 6941-6985,
6985-7029, 7029-7073, 7073-7117,
7117-7161, 7161-7205, 7205-7249,
7249-7293, 7293-7337, 7337-7381,
7381-7425, 7425-7469, 7469-7513,
7513-7557, 7557-7601, 7601-7645,
7645-7689, 7689-7733, 7733-7777,
7777-7821, 7821-7865, 7865-7909,
7909-7953, 7953-7997, 7997-8041,
8041-8085, 8085-8129, 8129-8173,
8173-8217, 8217-8261, 8261-8305,
8305-8349, 8349-8393, 8393-8437,
8437-8481, 8481-8525, 8525-8569,
8569-8613, 8613-8657, 8657-8701,
8701-8745, 8745-8789, 8789-8833,
8833-8877, 8877-8921, 8921-8965,
8965-9009, 9009-9053, 9053-9097,
9097-9141, 9141-9185, 9185-9229,
9229-9273, 9273-9317, 9317-9361,
9361-9405, 9405-9449, 9449-9493,
9493-9537, 9537-9581, 9581-9625,
9625-9669, 9669-9713, 9713-9757,
9757-9801, 9801-9845, 9845-9889,
9889-9933, 9933-9977, 9977-10021,
10021-10065, 10065-10109, 10109-10153,
10153-10197, 10197-10241, 10241-10285,
10285-10329, 10329-10373, 10373-10417,
10417-10461, 10461-10505, 10505-10549,
10549-10593, 10593-10637, 10637-10681,
10681-10725, 10725-10769, 10769-10813,
10813-10857, 10857-10901, 10901-10945,
10945-10989, 10989-11033, 11033-11077,
11077-11121, 11121-11165, 11165-11209,
11209-11253, 11253-11297, 11297-11341,
11341-11385, 11385-11429, 11429-11473,
11473-11517, 11517-11561, 11561-11605,
11605-11649, 11649-11693, 11693-11737,
11737-11781, 11781-11825, 11825-11869,
11869-11913, 11913-11957, 11957-12001,
12001-12045, 12045-12089, 12089-12133,
12133-12177, 12177-12221, 12221-12265,
12265-12309, 12309-12353, 12353-12397,
12397-12441, 12441-12485, 12485-12529,
12529-12573, 12573-12617, 12617-12661,
12661-12705, 12705-12749, 12749-12793,
12793-12837, 12837-12881, 12881-12925,
12925-12969, 12969-13013, 13013-13057,
13057-13101, 13101-13145, 13145-13189,
13189-13233, 13233-13277, 13277-13321,
13321-13365, 13365-13409, 13409-13453,
13453-13497, 13497-13541, 13541-13585,
13585-13629, 13629-13673, 13673-13717,
13717-13761, 13761-13805, 13805-13849,
13849-13893, 13893-13937, 13937-13981,
13981-14025, 14025-14069, 14069-14113,
14113-14157, 14157-14201, 14201-14245,
14245-14289, 14289-14333, 14333-14377,
14377-14421, 14421-14465, 14465-14509,
14509-14553, 14553-14597, 14597-14641,
14641-14685, 14685-14729, 14729-14773,
14773-14817, 14817-14861, 14861-14905,
14905-14949, 14949-14993, 14993-15037,
15037-15081, 15081-15125, 15125-15169,
15169-15213, 15213-15257, 15257-15301,
15301-15345, 15345-15389, 15389-15433,
15433-15477, 15477-15521, 15521-15565,
15565-15609, 15609-15653, 15653-15697,
15697-15741, 15741-15785, 15785-15829,
15829-15873, 15873-15917, 15917-15961,
15961-16005, 16005-16049, 16049-16093,
16093-16137, 16137-16181, 16181-16225,
16225-16269, 16269-16313, 16313-16357,
16357-16401, 16401-16445, 16445-16489,
16489-16533, 16533-16577, 16577-16621,
16621-16665, 16665-16709, 16709-16753,
16753-16797, 16797-16841, 16841-16885,
16885-16929, 16929-16973, 16973-17017,
17017-17061, 17061-17105, 17105-17149,
17149-17193, 17193-17237, 17237-17281,
17281-17325, 17325-17369, 17369-17413,
17413-17457, 17457-17501, 17501-17545,
17545-17589, 17589-17633, 17633-17677,
17677-17721, 17721-17765, 17765-17809,
17809-17853, 17853-17897, 17897-17941,
17941-17985, 17985-18029, 18029-18073,
18073-18117, 18117-18161, 18161-18205,
18205-18249, 18249-18293, 18293-18337,
18337-18381, 18381-18425, 18425-18469,
18469-18513, 18513-18557, 18557-18601,
18601-18645, 18645-18689, 18689-18733,
18733-18777, 18777-18821, 18821-18865,
18865-18909, 18909-18953, 18953-18997,
18997-19041, 19041-19085, 19085-19129,
19129-19173, 19173-19217, 19217-19261,
19261-19305, 19305-19349, 19349-19393,
19393-19437, 19437-19481, 19481-19525,
19525-19569, 19569-19613, 19613-19657,
19657-19701, 19701-19745, 19745-19789,
19789-19833, 19833-19877, 19877-19921,
19921-19965, 19965-20009, 20009-20053,
20053-20097, 20097-20141, 20141-20185,
20185-20229, 20229-20273, 20273-20317,
20317-20361, 20361-20405, 20405-20449,
20449-20493, 20493-20537, 20537-20581,
20581-20625, 20625-20669, 20669-20713,
20713-20757, 20757-20801, 20801-20845,
20845-20889, 20889-20933, 20933-20977,
20977-21021, 21021-21065, 21065-21109,
21109-21153, 21153-21197, 21197-21241,
21241-21285, 21285-21329, 21329-21373,
21373-21417, 21417-21461, 21461-21505,
21505-21549, 21549-21593, 21593-21637,
21637-21681, 21681-21725, 21725-21769,
21769-21813, 21813-21857, 21857-21901,
21901-21945, 21945-21989, 21989-22033,
22033-22077, 22077-22121, 22121-22165,
22165-22209, 22209-22253, 22253-22297,
22297-22341, 22341-22385, 22385-22429,
22429-22473, 22473-22517, 22517-22561,
22561-22605, 22605-22649, 22649-22693,
22693-22737, 22737-22781, 22781-22825,
22825-22869, 22869-22913, 22913-22957,
22957-23001, 23001-23045, 23045-23089,
23089-23133, 23133-23177, 23177-23221,
23221-23265, 23265-23309, 23309-23353,
23353-23397, 23397-23441, 23441-23485,
23485-23529, 23529-23573, 23573-23617,
23617-23661, 23661-23705, 23705-23749,
23749-23793, 23793-23837, 23837-23881,
23881-23925, 23925-23969, 23969-24013,
24013-24057, 24057-24101, 24101-24145,
24145-24189, 24189-24233, 24233-24277,
24277-24321, 24321-24365, 24365-24409,
24409-24453, 24453-24497, 24497-24541,
24541-24585, 24585-24629, 24629-24673,
24673-24717, 24717-24761, 24761-24805,
24805-24849, 24849-24893, 24893-24937,
24937-24981, 24981-25025, 25025-25069,
25069-25113, 25113-25157, 25157-25201,
25201-25245, 25245-25289, 25289-25333,
25333-25377, 25377-25421, 25421-25465,
25465-25509, 25509-25553, 25553-25597,
25597-25641, 25641-25685, 25685-25729,
25729-25773, 25773-25817, 25817-25861,
25861-25905, 25905-25949, 25949-25993,
25993-26037, 26037-26081, 26081-26125,
26125-26169, 26169-26213, 26213-26257,
26257-26301, 26301-26345, 26345-26389,
26389-26433, 26433-26477, 26477-26521,
26521-26565, 26565-26609, 26609-26653,
26653-26697, 26697-26741, 26741-26785,
26785-26829, 26829-26873, 26873-26917,
26917-26961, 26961-27005, 27005-27049,
27049-27093, 27093-27137, 27137-27181,
27181-27225, 27225-27269, 27269-27313,
27313-27357, 27357-27401, 27401-27445,
27445-27489, 27489-27533, 27533-27577,
27577-27621, 27621-27665, 27665-27709,
27709-27753, 27753-27797, 27797-27841,
27841-27885, 27885-27929, 27929-27973,
27973-28017, 28017-28061, 28061-28105,
28105-28149, 28149-28193, 28193-28237,
28237-28281, 28281-28325, 28325-28369,
28369-28413, 28413-28457, 28457-28501,
28501-28545, 28545-28589, 28589-28633,
28633-28677, 28677-28721, 28721-28765,
28765-28809, 28809-28853, 28853-28897,
28897-28941, 28941-28985, 28985-29029,
29029-29073, 29073-29117, 29117-29161,
29161-29205, 29205-29249, 29249-29293,
29293-29337, 29337-29381, 29381-29425,
29425-29469, 29469-29513, 29513-29557,
29557-29601, 29601-29645, 29645-29689,
29689-29733, 29733-29777, 29777-29821,
29821-29865, 29865-29909, 29909-29953,
29953-29997, 29997-30041, 30041-30085,
30085-30129, 30129-30173, 30173-30217,
30217-30261, 30261-30305, 30305-30349,
30349-30393, 30393-30437, 30437-30481,
30481-30525, 30525-30569, 30569-30613,
30613-30657, 30657-30701, 30701-30745,
30745-30789, 30789-30833, 30833-30877,
30877-30921, 30921-30965, 30965-31009,
31009-31053, 31053-31097, 31097-31141,
31141-31185, 31185-31229, 31229-31273,
31273-31317, 31317-31361, 31361-31405,
31405-31449, 31449-31493, 31493-31537,
31537-31581, 31581-31625, 31625-31669,
31669-31713, 31713-31757, 31757-31801,
31801-31845, 31845-31889, 31889-31933,
31933-31977, 31977-32021, 32021-32065,
32065-32109, 32109-32153, 32153-32197,
32197-32241, 32241-32285, 32285-32329,
32329-32373, 32373-32417, 32417-32461,
32461-32505, 32505-32549, 32549-32593,
32593-32637, 32637-32681, 32681-32725,
32725-32769, 32769-32813, 32813-32857,
32857-32901, 32901-32945, 32945-32989,
32989-33033, 33033-33077, 33077-33121,
33121-33165, 33165-33209, 33209-33253,
33253-33297, 33297-33341, 33341-33385,
33385-33429, 33429-33473, 33473-33517,
33517-33561, 33561-33605, 33605-33649,
33649-33693, 33693-33737, 33737-33781,
33781-33825, 33825-33869, 33869-33913,
33913-33957, 33957-34001, 34001-34045,
34045-34089, 34089-34133, 34133-34177,
34177-34221, 34221-34265, 34265-34309,
34309-34353, 34353-34397, 34397-34441,
34441-34485, 34485-34529, 34529-34573,
34573-34617, 34617-34661, 34661-34705,
34705-34749, 34749-34793, 34793-34837,
34837-34881, 34881-34925, 34925-34969,
34969-35013, 35013-35057, 35057-35101,
35101-35145, 35145-35189, 35189-35233,
35233-35277, 35277-35321, 35321-35365,
35365-35409, 35409-35453, 35453-35497,
35497-35541, 35541-35585, 35585-35629,
35629-35673, 35673-35717, 35717-35761,
35761-35805, 35805-35849, 35849-35893,
35893-35937, 35937-35981, 35981-36025,
36025-36069, 36069-36113, 36113-36157,
36157-36201, 36201-36245, 36245-36289,
36289-36333, 36333-36377, 36377-36421,
36421-36465, 36465-36509, 36509-36553,
36553-36597, 36597-36641, 36641-36685,
36685-36729, 36729-36773, 36773-36817,
36817-36861, 36861-36905, 36905-36949,
36949-36993, 36993-37037, 37037-37081,
37081-37125, 37125-37169, 37169-37213,
37213-37257, 37257-37301, 37301-37345,
37345-37389, 37389-37433, 37433-37477,
37477-37521, 37521-37565, 37565-37609,
37609-37653, 37653-37697, 37697-37741,
37741-37785, 37785-37829, 37829-37873,
37873-37917, 37917-37961, 37961-38005,
38005-38049, 38049-38093, 38093-38137,
38137-38181, 38181-38225, 38225-38269,
38269-38313, 38313-38357, 38357-38401,
38401-38445, 38445-38489, 38489-38533,
38533-38577, 38577-38621, 38621-38665,
38665-38709, 38709-38753, 38753-38797,
38797-38841, 38841-38885, 38885-38929,
38929-38973, 38973-39017, 39017-39061,
39061-39105, 39105-39149, 39149-39193,
39193-39237, 39237-39281, 39281-39325,
39325-39369, 39369-39413, 39413-39457,
39457-39501, 39501-39545, 39545-39589,
39589-39633, 39633-39677, 39677-39721,
39721-39765, 39765-39809, 39809-39853,
39853-39897, 39897-39941, 39941-39985,
39985-40029, 40029-40073, 40073-40117,
40117-40161, 40161-40205, 40205-40249,
40249-40293, 40293-40337, 40337-40381,
40381-40425, 40425-40469, 40469-40513,
40513-40557, 40557-40601, 40601-40645,
40645-40689, 40689-40733, 40733-40777,
40777-40821, 40821-40865, 40865-40909,
40909-40953, 40953-40997, 40997-41041,
41041-41085, 41085-41129, 41129-41173,
4

Ճիս ՎԵՐԶԷՆ ինկաժ ԼԵ, ԿԼԱԿԱՐԱՐ ՃԻ-
ՀԱՄԱԿԱՐԱՆԵՆ ալ ՃԻԱՍԻՆ:

$$d_{\text{max}} = d_{\text{min}} + \frac{\pi}{2} = \frac{\pi}{2},$$

— Ս. Լեբուշև Շեոթհալուստ աՅիսուս
սրտիսն. հր. 1-167:

— Նախին Ներսեսի Գլայեցոյ(յ) ասա-
ցեալ ներառական ի խառն հոգաց հա-
մայնեց:

11.196 $\|u_m\|_{L^2(\mathbb{R}^n)}^2 \leq C \|u\|_{L^2(\mathbb{R}^n)}^2$

«Մենդեանն և փոխմանն ամենաբնական
սո(ւ)րը Աստուածածնին և միշտ կուտին
խորագրին տակ, նոր Աճիճի մը.

Աստուածածին մայր Գրիստոսի
Իմ յոյսն դու յաւուր մեծին.

Եր. 23-26.

Ամիջնապէս ետքը, «Յետ արհնու-
թեան տալ զտախ մաղթանքս» խո-
րագրին տակ.

Հայր անբակիցրն և զթածական.

Անոխակալ և ողորմած հոգեղէն բնու-
թեանս

Գրթա՛լ ի զործքս քո սո(ւ)րը ձեռաց
ստեղծական,

Տէր ողորմեա ... Եր. 26-28.

ժամագիրքի վերջը նշանակուած են եւ-
րոպական, իսկ Հասարակած, որո-
սկիցքը ինկած է. Երես 379-383.

— Աճիճի Տիրամայր Աստուածածնին.
Յրեւելիք գիրքովին.

Եր. 383-392.

— Եւրոպան որդւն Գրիստոսի
Եր. 392-393.

— Եւրոպան Կրիստոսի տալի-
ւոց. Եր. 393-395.

— Եւրոպան որդւն Յարգի բու-
րամարին. Եր. 395-398.

— Եւրոպան որդւն Գրիստոսի
կաց. Եր. 398-402.

ԹԻԻ 239

(Ժ Ա Մ Ա Գ Ի Ի Ք)

Քուրբ 313 եւալլն երես. Մեծու-
րիւն՝ 11 x 7,5 ս.մ., Մեծ. զուրեան՝
7,9 x 4,9 ս.մ., Տող 15: Քերբ մինչ-
հեւ ժԴ. (= 14) յալտնի են: Նիւք՝
հաստեկեկ մագաղաթ: Գիր՝ բոլորգիր:
Ջաղագիր՝ զլիսաւոր բաժանումներ գե-
ղեցիկ զարդագիր գլխագիրներ ունին,
իսկ միւս բաժանումներ՝ պարզ կարմրա-
գեղով: Խորագիր՝ կարմրագեղով: Նի-
սախտրանք՝ իրենց փոքր լուսանցաւա-
րեղով՝ երես 59, 198, 299: Լուսանցա-
ւաւրով՝ խրատքանշիւր գլխի քով: Կաղմ՝
կաշի-փայտ: Այս կաղմը նոր է, սկիզ-
բը չորս բամպակ թուղթ՝ նորոգութեան
ստիժիւ գրուած է, որոնց երկուքը ին-
կած են:

Ձեռագիրս լաւ չէ պահուած երբեք,
չքուած գիրք մը եղած է, որուն վերջին
մասը 245 երեսէն սկսելով սկսած է
փնանալ, կաշուն նիւթի մը ազդեցու-
թեամբ:

Ձեռագրին ստացողը միայն յայտնի է.

— «Ջատացաւդ սորա զպատուելի
քահանայն զՍտեփաննոս յիշեսէիք ի
Տէրս» (Եր. 270):

Խանութ. — Ձեռագիրս ուղղակի ծա-
նօթ ժամագիրքը շնորհալացներ. ալ
ատոր երգելի մասերը, կանոնագրութե-
անքը, թագաւորքը, Ալեկուքը, Առաւ-
տու և ճաշու երգերը եւալլն եւալլն.
ամէնքն ալ խնամքով գրուած և խա-
ղաղրուած են:

— Բերխտոլի ասացուած, *Զանգու-
թիսն՝ ի լեզուքն է հապն*, հր. 200.

ԸՄ. Կարգաւորեալ զարման-
աւորեն բիւնաբեք զուգակին, քի ո՛վ ո՛վ
կամ աւսի՝ եւ կամ լորո՛ւմ ժամանակի
նայապետացն են արարեալ զկարգս արեւ-
նօթիւնաբեք զուգակիդ, եւ քի, ո՛վ ո՛վ
եքեր ի Հայաստան աթիւրհս, եւ օրօ՛ց
հրամանաւ կամ կարգաւ հառեցին, հր.
201-208.

ԼԺ. Վասն Լժ. առաւելոցն, հր.
209-210.

Ի. Ելլուս ե բան, հր. 210-216.

Է Ելլուս բան, հր. 216-217.

ԽԱ. Այս են մեղէ զխաւորք եւ օր
կոյի մահու յափ եւ են է, հր. 218-231.

ԻՌ. Բզդորա (sic) բանիցն է. *Բզա-
ցի՝ Եսիթն և Նէէսայն առանց սերման*,
հր. 231-234.

ԽԶ. Վասն աստիճանաց եկեղեցոյ,
զօր ցեւ մեր Յիսուս Քրիստոս կարգեաց ի
վերայ() սուրբ ազաւելոց, հր. 234-238.

Ն Իսկ Քրիստոս ի խաչին խաւօռ-
ցաւ է. *բան հապն*, հր. 238-243.

ԽԷ. Յաղագս ժողովոյն սուրբ, որ
եղեն ի Նիկիա, եւ յայլսն, հր. 243-253.

ԽԸ. Կենդանակերպեհուն վրայ, հր.
261-267.

ԽԹ. (Ա)զգահամարք ընդ ամենայն
սիեղիս ԼԲ.ին, հր. 268-271.

Տ Գարգալուիւ որ եղեն ի վերայ
արխաւի, հր. 271-276.

ԽԺ. Վասն Նաւասարդ մօթն, հր.
276-277.

Տ Վասն Ժանի սրբոյ խաչին, հր.
277-280.

Տ Հարուածի օր եղեն յեղիպոս, հր.
280-283.

ԽԸ. Ժամանակագրութիւն մը Աղու-
սէն մինչեւ օձիւ, թմին Հայաց՝ մօլո-

*ցան հաւաց ի Թաւրի՝ զոր անեղ
Պարտիկոյ (Թանկան Թանգ) Եւ
այս մինչեւ ցայս վայրս*, հր. 282-285.

ԽԺ. Յօրժամ աստ զայանայ() յերկ-
նից, հր. 296-297.

Տ Վասն օրոշայոյ, յօրժամ զարուս
օրօշայ, հր. 297-298.

Մ. Յաղագս օրօժանց եւ օարժմանց,
հր. 299-300.

Տ Յաղագս յաւարման արեղական
ի յօրժիկ, հր. 300-301.

Տ Նամ խաւարման յունին ի վերայ
ամօց, հր. 302-307.

ՄԱ. Վասն յունին եղչեբին, եւ
բակ ունելոյն եւ խաւարման եւ օարժի
եւ օրօժման, զոր մարդարեւն քննեցին,
հր. 307-309.

Տ Թաւրի խաւարման ի Կա-
թակոյ Եւ յանձն անձն, հր. 321-
322.

ՄԲ. Յաղագս պատկերի մարդոյն եւ
մարմնախաղացի, զոր ասացեալ է Գա-
նիկի մարդարեւին, հր. 322-332.

Տ Կաղանկի զոր ասացեալ է Գա-
նիկի մարդարեւին, հր. 332-372.

Այս վերջին մասերը (ՄԲ.), թի-
պէս ետեւ ձեւ մտաւ. յոր անձն 1740
Գին Երուս Յամար Հայոց եւ Հոտնա-
յիցոց, ճանաչարգասմար: Ընդ օրօց եւ
օաղ Յովսէպօս: Մարմնախաղայ: Սրա-
զահան: Աւ այլ բանն զիտանին, *զիւրքին
վերջը* հր. 216-338, *Հեռագրիս և տպա-
գրութեան մէջ վարիանդներ հան:*

Յիտառակագրութիւն

«Որոց աղաթիւք որդորմանցի Քրիս-
տոս Եստուած Իսաակիսի վնիշամիս երի-
ցու եւ Մարկոս վարուն զրչի ի Քրիստո-
սի փառք յաւիտ, հր. 77: Տե՛ս ետեւ
երես 107 և 207:

ԹԻԻ 241

Բ Ա Ռ Գ Ի Ր Բ

Թուրքի՝ 374 *Էրեւն*՝ Անձուրիւն՝ 10,7
x 5,3 ս.մ., Մեծ. դռնքիւսն՝ 7,6 x 5,3
ս.մ., Թերքի՝ 2-2. (= 16)։ Նիւր՝ րա-
յաւի. խնկուտ. ստորաշարուն լամպակ
խաւթի՝ 5/8՝ լամպակ. եղի՝ 1/2 մ. Աստ-
ղաղի՝ թւոցանիւթ. լամպակի
պտտիկէր. Բար խնկաղի թւոցանիւթ
լամպակների առանձին ձգիւտ սղիթը՝
կարմրակերպ գրուտ. Արափուսն սլ-
թ լամպակաղաղիլ՝ սղանով գնում
ձեռագրիս սկիզբը։ Պահպանակ՝ հաստ
մազազանիէ երկ երկու թուղթ սկիզբը և
վերջը. Մեղրաղան վերջում առնու-
թան սլ. Գասակ 25 երկու 1-2 պղծ
խաղերով), 60-61, 370 (կէտը)-372 (զրէի
թուրքիւն՝ Պիլի՝ թուտ. Թանկանի՝
1071։ Ասղաղի՝ Մոլիւտան Վարդան
Նազի՝ քաղաքիւն Լու գրուտ.։

Մանենիկ և Քաղաքը Լուրիկ
չկուի, որ խառնուած են եւս. որ-
քաղաքային և անմալիս լամպ
անմանիւր. Մկիկը (Էրեւն և) իր սկիւթ
արդէն «Ախաթնաղցը» խորագրով. բայց
Էրեւն սլ. միւս և անմալիս (Էրեւն և)
էր սկիւթ լամպիկէրը. միւսին 334
Էրեւն.

— Էրեւն 335 իր լամպակիւն.

— Իսկ Էրեւն 336-340, «Պատմութիւն
Յասակից քաղ խառնիւթն» և բանակն. ի
ժամանակ բաշխուած քաղաքին Անեւոյ,
որպէս անուի կոչի Պապուսը. որ քաղաքի
անունը խաղաղութիւն և միջոցութեան
յոյն Շառլաթիւն. զի լամպի՝ թիւրքիւ
էր. Մաշիկայ Նախ ու Շառլաթիւն
ճիւղանու մեծաւորն և Լուրիկաղաւ ...
միջոցաւ լամպակիւն և լամպ պաշ-
տակալի Պիլիւտն և պաշտակ զի. Բրի-
տան լամպիւն պաշտակաւ. Սլ. եւս
եւս անց և պաշտակաւ իմ Լուրիկ և
Եւս քաղ. և իր լամպակիւն լամպ
անունն անուի.

Պիլ լուրի քաղաքի քաղաքի լամպ
մալիս քաղաքի լուրի քաղաքի լամպիւն
ի Յունաց 2ԻՄՐ. իր լուրի լամպ (= 1372). ?
լամպու Լեւոնի քաղաք(ս)իւն, որպիսի Լեւո-

մայ, այլ մի որոյ անուն էր Պիլիկալիկեւն,
ու քաղաքիւն լամպի՝ պաշտակ. պաշ-
տակ. լամպակաւ և լամպակաւ
թիւրք. և սկիւթ ու Մաշիկալ լամպակ
սի և կատարեալ Նաւաղիս և ի հարկէ
ոչ Նախաննեց շարժեալ. Այլ բարի
կամօք պատմաց մեղ ի Լուրիկ Երի-
սոս (= Երիկոս ?), ի Տանաւն Աստուծոյ,
որ կոչի Վաղար, և ի պատմիւն ասաց
գալս. աղաշեմ արձանելոյ զգալ։ Եւ
իրեւ զմարդարեւական առ լամպակ
որ լակ, լամպակ որ լակն։ Աղալ զայ
աւարս որ ոչ լակն և ոչ աղարիւն, այլ
խառնորն, և ընկզմին յայս աղանդս.
որ և սոցին իրաց աղանդաւս և աղան-
ճայլուր լինալ էր իրազօտեալ Լուրիկ
լամպ մանկութեան և առոյժ հասակի.
Իսկ յորժամ պատմաց մեղ ի կարգ
կատարեալ ծիրոյ էր և ամենեւին
զպիստ աղքատաց հողալու, սիրով և
խոնարհութեամբ և աւխտակարաւ. զի
եւ իմէն իսկ ի Պաշտակ(ն)աղալիսի
էր, և զանցս աղիտիւն լուրով և ար-
տասաւաք ճառէր ի սղուշութիւն ի հետ
եկեղոցն և առէր իսկ թէ այս լամպ-
ուածս վաղ իմն կար. Այլ ընդ խառն
ժամկեալ էր անուր և անպիւսի, իրեւ
մեռեալ շրջէր ի Քաղաքիւն յոյժ առա-
ւել բոնութեամբ հերձուած թաղ(ո)րն
հմուտ յեկեղեցի և ոչ իմ ընդրութեամբ
սուրբ Հոգւոյն, այլ ի հարկէ և ոչ թէ
Նախալամարնդութեամբ յանձն առին
զժուրն և զիմորն, նալ և ոչ իսկ հար-
ցին կամ ետուն քննել, այլ հերձեալն
ի հաստաց թաղ(ո)րին, և ի յիսանն
Լուրիկաղաւսն նորա որ հաստացեալքն
էին, սաստիկ քան և համառուտ առա-
ջի եղին և փառս խառնացան զմաղցն
և պատինս առանց զիմաղարձութեան և
պատասխանոյ, այլ միւսն յանձն առէր
կարգացին առաջի ժողովոյն զի այս
պատարագ ամօր (կամաւոր ?) չէր այլ
անք մեղ ի մէջ անք. և աղալ մի-
րեցան, զի հերձեղոցն կատարեցան
կամիւ։ Եւս իր լամպակիւն Էրեւն. Եւ.

— Եր. 336-355. ժամամուտ կարգաւ ըստ պատշաճի աւարտ:

— Եր. 356-371. Թագաւորք Ապաշխարութեան:

— Եր. 371-384. Թագաւորք Մարտիրոսաց:

— Եր. 384-421. Քաղաւածութեան կարգաւ (Շարականաց):

Յիւստակադրութիւնք

— ԲՆՆՊաթմաւաւ և զապրկար և մեղօք մածեալ և ձեր ոտնոց կոճանն զԴաւիթ երեցս յիշել ի Տէր աղաշնձ՝ որ աւետն ունիմ և զործք ոչն. (Եր. 272):

— Զնորս փրքութի ի հոգ դատնայ.

ԹԻՒ 243

(Կ Ա Ն Ո Ն Ո Ւ Ք Ի Ր Ք)

Թուղթք 1008 Երեւ: Մեծութիւն՝ 10,5 x 7,6 ս.մ.: Մեծ. զուրքեան՝ 5,7 x 5,1 ս.մ.: Տողք՝ 12-16: Թեքք՝ չի. (= 32): Ենթ խաւովք, կիսեան, արաւորաւ թաւակն թաւքի. Մի՛ տալ: Խաւովիւն, զլլաղիւն՝ կարմրադեղով: Դաւաւի և ն երեւ 1, 2 (քանի մը տող գրուած). 984-1008, Գիւլ՝ Տէր Կարապետ: Ժամանակ՝ 1732, Տեղի՝ Կեսարիա: Կազմ՝ կաշի փայտ, զարդարուն կաղապարով: Լուս պահուած ձեռագիր մը:

Բովանդակութիւն

Կանոնագիրքս ամբողջ լէ. գրիչը վրէժ. լից Եղբարք ալ մէ. Լուսրանք և ն. մինչև Իմ. Կամրանք ուրի՛ որինակն և մ գրեր աւանդագիր լեւորա: արտաւ զին. ի մը որ արեւ. (Եր. Կ. Շտեմարք և ուրի՛ կիսեան մէ. ի մը յոյստակն. որ թաւորաւած է՝ ամառն որք փառն պատու թաւեք ուղարկել աւետ. Եր. 243):

— Բարագի գիր կանոնական վան պէսպէս և բնութագրական ախարից. զուրս Մէ՛ Եր. 16-199:

— Դիր կանոնական մեծի և քաջ զանազանք, Երեւանի Բարագի Եղբարք Կարգաւ: քան աւ աւարտ. Եր. 243):

գիրս յիշատակ աւ ձեղ մեայ. աւանդագիր լեւորա մ' և զարագ գի կար մեր ալս Եր. Թագութիւն շարեւեղք. (Եր. 226):

— Եւյս տունացոյցս Ըստամպուցի Սուրամանատարցի Կանի Երաւութիւնն ի մեղիւն. (Եր. 16):

— Եւիշատակ է Քրիստոսագոր Եւրութիւն Ամիրայի Պէղճեան յուսումնարանն ձեռամբ Տեառն Կարապետի արք. Կալիսկոպոսի և պատրի(ի)արղի մայրաքաղաքիս Կոստանդնուպոլսոյ. յամի Տեառն 1831. (Եր. 2):

Կիս: Գիւրս Կ. Եր. 196-204 ցանկ. իմ՝ Երեւ 205-230 կանոնք:

— Դարձեալ արքայն Բարագի, գիր կանոնական աւ քանոնայն մեծ Դիւղորոս Անտիոքայ(յ), վանն Կոստանայ ազգակցութեան. Եր. 258-262:

— Գանդեա(յ) կանոնի զուրս ԻՊ. Եր. 263-279:

— Կարգաւ լեւորի, ցարի ԻՊ. Եր. 279-320. ցանկն ալ միասին:

— Խոստովանութիւն ժողովոյն Անտիոքայ. Եր. 320-331:

— Զանգրեկեան(յ) կանոնի զուրս. ԿԵ. Եր. 332-361. ցանկն ալ միասին:

— Կարգաւ լեւորի, ցարի ԻՊ. Եր. 361-408. ցանկն ալ միասին:

— Կանոնական վր Եւան Կարգաւ աւանդաւ. Եր. 406-409:

— Կարգաւ Եր. 410:

— Կանոն լեւորի, ցարի Եր. 409-421. ցանկն ալ միասին:

— Երբայն Սահակա(յ) Զայոց Կայրապետի. յաղագս քարեպետկոպտաց թէ որպէս պարտ է զկանոնական կարգն Կոստանայն պահել յեկեղեցիս. զուրս ԿԵ. Եր. 421-461. ցանկն ալ միասին:

§ Նորին սրբոյն Սահակայ թէ որպէս սահմանեցաւ կարգ ուխտի եւ որոշման վանաց բան երբորդ. եր. 464-495:

§ Նորին թէ որպէս պարտ է եպիսկոպոսաց ունել զընտանին սուրբ եկեղեցոյ. եր. 495-511:

Մանօր. — Այս կանոններու վերջը գրուել կու տայ զրիչը թէ «Թէ. էն թողաք. եւ արարաք ժողովածու. եւ զրեցի. ԹժժԳ. էն զրեցաք ո՞վ եղբայրք:» Ասոր անթիջապէս կը հետեւի. «Թուզիմ Սեւանդեա(յ) եպիսկոպոսին» խորագրի տակ ժԻ. գլուխներու ցանկը եւ միայն 11 տող ալ կանոններու սկիզբէն. մնացածը կ'ընդհատուի. Եւսք երես 617-629 ամբողջ կը զրուին Սեւանդեայ կանոնները:

§ Նորին (= Սահակայ) թէ որպէս պարտ է եպիսկոպոսաց պահել զգանձս եկեղեցոյ, կամ որպէս մատակարարել. եր. 513-531:

§ Նորին սրբոյն Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի. զիր ազանթութեան (sic) յազազս կարգի սպասաւորացս սրբոյ եկեղեցոյ եւ պաշտօն ժողովրդեան ընծաւ յելոց ի սուս Աստուծոյ. գլուխք Մ. եր. 531-545:

— Հայոց կանոնին. գլուխք Ի. (եր. 545): Եղեալ միարարութեամբ Աստուծոյ յեռաթնորդ ամի վաղշանելոյն Սահակ(յ) կարգեցաւ կանոնս այս (եր. 548). եր. 545-617:

— Քուխս Սեւանդեայ եպիսկոպոսի. եր. 617-639. ցանկն ալ միասին: Ինչպէս գրուել տուինք վերեւ հոս ամբողջովին զրուած են Սեւանդեայ կանոնները:

— Կանոնք երկրորդ Անտիոքա(յ). եր. 629-643:

— Բնահնու Մանգակուն(ւոյ) Հայոց կաթողիկոսի. (գլուխք թԻ.). եր. 613-656. ցանկն ալ միասին:

§ Նորին Յովնանու Մանգակունոյ Հայոց կաթողիկոսի, թարգմանչի. աշակերտելոյ մեծի սրբոյն Սահակայ հաշտապետին. եր. 656-660:

— Աբրահամայ Մամիկոնէից եպիսկոպոսի առ Վաղագան Աղուանից արք. եպիսկոպոսի. եր. 660-678:

Մանօր. — Եր. 629-678 զրուած կանոններ. այսինքն՝ «Կանոնք Անտիոքայ» Հրկրորդուն մինչեւ Աբրահամայ Մամիկոնէից եպիսկոպոսի առ Վաղագան Աղուանից արք. եպիսկոպոսոյ կրթելու ան չ. եր. 679-721:

— Կանոն վերջոյ Սահակայ Հայոց կաթողիկոսի. (եր. 722): Կանոնս կանք Բնահնու Սեւանդեայ քաղաքաց եւ ասորնթիք եղեալ պատասխանիքն. մինն Սահակ(յ) Հայոց կաթողիկոսի, եւ նորին աշակեղաց քաղմաց. գլուխ ժԻ. հարցումն հարցոյ. (եր. 724-725). եր. 722-734. ցանկն ալ միասին:

— Կանոնք Տեան Եովանիսի Իմաստասիրի Հայոց կաթողիկոսի. գլուխք ԼԲ. եր. 734-779. ցանկն ալ միասին:

— Կանոնք Հայոց Սիմփի կաթողիկոսի. գլուխ ԻԲ. եր. 779-808:

— Սահմանադրութիւն կանոնի Վաղագան(յ) Աղուանից արքայի. եղեալ ի ժողովն, որ յԱղուանս եղաւ. եր. 808-824:

— Կանոն Դրան(յ) սո(ւ)ր ժողովոյն, զոր ամի շորորդի Կոստանդնուսի կայսեր քաղաքաշատութիւն Հոռոմոց աչս զիր ի հաստատութիւն զրեցաւ յուղիկ կարգի եւ կանոնաց սրբոյ եկեղեցոյ եւ աստջորդաց եւ ժառանգուելոց, հրամանաւ երանելոյն կաթողիկոսին Հայոց Ներսէսի Շինոյի, եւ այլոց եպիսկոպոսաց, որոց անուանք զրոշմեալ կան զրոյ ի կատարման կանոնաց, գլուխ ժԲ. եր. 825-852. ցանկն ալ միասին:

— Սրբոյն Եղիշայի կանոնաց զրոց գլուխ մի, վասն դիւանարաց, եթէ պարտ ինչ օրէնս տալ. եւ կամ թէ երախայի չ՝ կնիք, մինչ զեւն ի նման է ի նման է. եր. 852-873:

§ Նորին վասն ուրացողաց. եր. 873-874:

§ Նորին վասն երախայից. եր. 875: — Երանելու Կոստանդնուպոլսոյ հայրապետին. եր. 875-882:

— Մեծի Աղաթանկեղոսի. ի բանէն որ զԿայէնէ. եր. 883-886:

— Երանելոյն Մարտայայ Հայոց վարդապետին. եր. 887-889:

պահպանակ, Դաւթիկ ևն երես 1-4, 338 (էէսէն աւելին), 361 (էէսէ), 364 (էէսէ), 365 (էէսէ) Մշակույն երես: Փառա-
նաւ 1857, Տեղի՝ Մարգարտան (Ս. Աստ-
ուածածին): Տիրաւ՝ խորաւ և Մարգար-
եղարաք: Կազմ՝ կաշի-փայտ. հակա-
ռակ ցեղի հետքերուն (կողքերու վրայ)
շատ լատ մնացած ձեռագիր մըն է:

Մատենան է Տաւնացոյց և Աւետ-
րանացոյց, որուն սակայն կցուած են
իրեն հետ առանկ կամ նուազ կապ ու-
նեցող նիւթեր: Տօնացոյցի մասը՝ շատ
հետաքրքրական է իբր լատ և ընտիր
օրինակի մը պատճէնը, ինչ՝ բովանդա-
կութեամբ և ինչ իր խրատներով կամ
հրահանգներով և գիտադուլներէնէն:

Բովանդակութիւն

— Եր. 3-291 Տօնացոյց:

— Եր. 291-293 Խրատք Յարու-
թիւն Կարգերով:

— Եր. 294-321 Աշխուհ, Երգք.

Մեծեղբ Երեսի:
— Եր. 311-313 Խրատք Աղարեքից
յրդեղութեան և Կեցանուն ամուս-
նացի:

— Եր. 313-338 Փամամուտք:

— Եր. 338-343 Երգ գիշերային Կի-
րակից (— Աստուած յառաջ):

— Եր. 343-348 Երգ գիշերային

Մարգարտայ (— Մեծեղբ ամուսնի):

— Եր. 349-352 Աստուածածին

Մարգարտայ:

— Եր. 352-361 Կանոնագրութիւն կար-
գի:

— Եր. 362 Ամիսք Հայոց:

— Եր. 363-393 Պատճէն Հայոց

Յառաջ:

Յիշատակութիւն

— Ժողով:

Նկարի և պատկերներ խոր-
աքրամբ և ստանդարտութեամբ առն-
կարգի ձեռնարկ յանգ հայոց արտ-
տեղութեան հոգեւոր, որ կաշի Տաւնացոյց և
Մեծեղբացոյց լատ և ընտիր օրինակ.
ձեռամբ Միխայիլ երկու. ի խղաճն
Մարգարտայ ընդ հովանեաւ առ(ւ)րբ Աս-
տուածնի Տաւնարիս, օրեցաւ թփին Հա-
յոց Ռեզ. (= 1857) Նոյեմբեր ամսոյ

Եթ. (= 23) աւարտեցաւ, ի խնդրոյ որ-
դեակին իմոյ Կարապետի ձեռնարկման
Քառուին և միւսոյն Սարգսին, զոր Տէր
Աստուած բարով վայելիլ տացէ և եր-
կայնականացաւ արտացէ մինչև ի խորին
ձերութիւնն հասուցանէ ամէն: Ով հան-
դիպողք մանկունք Միանի յայսմ Տաւ-
նացոյցիս կարգալով կամ արքինակելով
յիշեցէք զգերոյ գրեալ Միխայիլ երեցս
և զնայրն իմ վԱռաքելն և զմայրն իմ
զնաղութն, և զամենայն արեան մեր-
ձաւորքն իմ յիշեցէք և Աստուած ողոր-
մի ասացէք լի սրտիւ, և զուք յիշեալ
լիջիք ի Քրիստոսէ Աստուծոյ մերոյ
ամէն. Հայր մեր որ յե.». եր. 392-394:
— Գրեւոր յիշուած է նաեւ երես
129 և 293:

— Երես 348, վերջին տողերուն
վրայ «Աշխարհ ամենայնոյ ևս քը
կարմարեղով յիշատակագրուած է:

«Քանանայ ումիմն տանկացեալ:

Եւ յիսոյ ի զրդլումն եկեալ»:

— Դատարկ թուղթերու և մազա-
ղաթներու վրայ անհոնի գրերով առ-
ձեռն հաշիւներ գրուած են:

Մանօր. — Տօնացոյցիս Աւագ Ուր-
բաթու կանոնին մէջ՝ «Շ. Գ. Իջիք
յերկնից անբւկ. » էն ևս քը «Մեծացու-
ցէ» մը գրուած է:

Յանկղ աւուրն Ուրբաթու մահամբ
մեծի կուսորդոյն կայր առ խաշին մի-
ջարեկ մայրն կենաց մեռելոյն, և մե-
ծացուցանէր զորդին իւր աղբերանս
արտասուաւք:

Անա Դարբիւ և արեւելեան թա-
գուորք, հրեշտակք խառնեալ ընդ հո-
գիւն և աստղ ծագեալ ի բարձանց,
եկայք տեսէք զորդին իմ սղանեալ
զանմանն ի մէջ քարոյդեալ, և ողոր-
մադին աղետեալք մեծացուցէք զմայրս
վրտանդ:

Յառաջատես Սիմէոն հիւսարեայ
քանանայ անս ստրկն կարծեալ ետալ
ի սուղ տարածամ զմայրս բերկրեալ
աւետեալք, զի ինեւ աշտար յայտնե-
ցին խորհուրդք ի ծածուկ սրտից:

Արարչական գրթութեամբ և որդի-
ական զորովով թախանձանաւք Տէր
Յիսուս յանձնէր զմայրն աշակերտին

սիրելւոյ: Հաստատելով զսինս աշխարհիս պապատանաւք սրբութեան:

Արարածոց բնութիւնք ողբակցելով Տիրամարն արջնազգեցեալ խաւարու և զոգալով զոչէին. ազաշանաւք սրբութեան խնայեալ ի մեզ Քրիստոս

անմահ թագաւորս: Եր. 113-114:

Հանգիստեալ ճարտարացի արարողի առնել: Եւ յ Տանացոյցի մէջ զրուած է Սենդեան և Զաւկի շրագալացեալսն:

ԹԻԻ 245

Ո Ա Ղ Մ Ո Ո Ա Ր Ա Ն

Թուղթ 432 երես: Մեծութիւն՝ 10 × 7,3 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 7,8 × 5 ս.մ.: Տողբ 19: Թերթի տէ. (= 18): Նիւթ՝ թխազոյն մազաղաթ: Դիւր՝ բոլորգիր, բնութիւնը գրչութեամբ: Դժբախտաբար տեղ տեղ թուեր է գիրք և ետքը յանդրգնած են լեցնել այդ թուաներուն տեղերը անարուեստօրէն: Զարգաղիւր՝ իւրաքանչիւր կանոն զոմարտ գլխադիր մը ունի, առաջին և հինգերորդ կանոններ «Երանեալ» և «Երբեք գիտաբաշխի» կանոնի առաջին տողը ոսկի գլխադիր, երկրորդ տողը մուր կարմիր միջին Մեթոդեան, երրորդ տողը սուսրագոյն կարմիր՝ բոլորգիր: Իսկ իւրաքանչիւր գլխի մուր-կարմիրով գեղեցիկ և պարզ գլխադիր մը: Խորագիր և տանգիւսն գլխադիրներ սուսրագոյն կարմրազէր: Խորանի՝ իրենց մեծ լուսանցադարեւով՝ երես 11 (Ա. կանոն) և 207 (Ե. կանոն): Իսկ կիսալստեանի իրենց փոքր լուսանցադարեւով՝ միւս կանոններուն վերեւ, ինչպէս նաեւ սկիզբը՝ եր. 1 («Զարթուցեալքսին ճակատը»): Պանպանակ՝ սկիզբը և վերջը մէջ մէջ թուղթ մազաղաթէ պանպանակներ տարբեր գիւրգիւրէ հանուած: Առաջին մազաղաթին գրչութիւնը հետաքրքրական է: Դասարկ են երես 9 (կէսէն աւելին)-10, զարմեալ սկիզբը, առաջին մազաղաթ պանպանակէ ետքը, երկու երկու բանալակ թուղթի գրուած է դատարկ, բայց ետքը նորս գրով նամակի պատճեն մը գրուած է առաջին թուղթին վրայ, երկրորդ թուղթը պատուած է և

վրան գրչի խաղ եւայլն: Նոյնպէս վերջը՝ վերջին մազաղաթին առաջ գրուած երկու թուղթ դատարկ մազաղաթներու վրայ նամակի պատճեն եւայլն: Դիւր՝ Դրեգոր գիրք: Փամանակ՝ 1203: Ստացալ՝ Հեթում կրանաւոր: Տեղի՝ Բարձրերդ (?): Վերջին ստացալ՝ Գարսն իտոս: Կազմ՝ կաշի-փայտ, զարդարուն նուրբ կաղապարով: Այս կազմը նախնականը չէ, որովհետեւ թէ՛ սկիզբը գրուած երկու բանալակ թուղթներ և թէ՛ տարին լուսանցքներու վրայ թերթաւ նամարներուն կտրուիլը ցոյց կու տան թէ՛ կազմը համեմատաբար նոր է:

Ձեռագիրս թէլէ լաւ պահպանուած կրնայ համարուիլ, բայց աչքի կը դարձնեն անարուեստ գրչի մը տեղի փորձերը թուած գիրերուն տեղը լեցնելու համար, ինչպէս նաեւ երես 157-160, երկու թուղթներուն կարկանդակը:

Մատենա է՝ «Դիւր Սաղմոսաց Դատի»: Բայց սկիզբը և վերջը կցուած են ուրիշ ազօթական գրութեան:

Այսպէս.

— Երես 1-9 «Բարոց զկնի Տէր եթէ չրթ» (= Զարթուցեալքս), Աղաթք (= Զթէն զոմանաւք, իր հանգիստով):

— Երես 11-400 Սաղմոս, ուր կանոններ կամ 150 դուստներ, ըստ մասակարգութեան հայ. Ս. եկեղեցւոյ իւրաքանչիւր կանոնի ազօթքներն ու քարոզները՝ առաջին շորս կանոններու սկիզբը գրուած:

— Երես 401-407 Աւրնուրիւն երկից մանկանցն:

— Երես 407-408 Աբրահամյան Մա-
րիամու Աստուածածինն:

— Եր. 408-410 Աբրահամյան Զա-
քարիայի հայրն Յովհաննու:

— Եր. 410 Աղաթիբ Սիմէոնի ծե-
բունայ:

— Եր. 410-413 Աղաթիբ Մանա-
սէի արքայի:

— Եր. 414-425 Տեառն Ենթինսի
Հայոց կաթուղիկոսի ասացեալ վասն
ամենայն նշնեցելոց (= Աստուած անեղ):

Յիշատակարան

Փա՛ռք սուրբ Երբորդութեանն և մի
Աստուածութեանն ամէն:

Գրեցաւ Սաղմոսարանս ի թու. Հա-
յոց 278Բ. (= 1303), ի թագաւորու-
թեանս Հայոց Լևոնի որդոյ թորոսի.
Եւ ի Պարոնութեանն Հեթմոյ որդոյ ար-
քային Լևոնի. Եւ ի Հայրապետու-
թեանն Տեառն Գրիգորի. Զեռամբ անի-
մաստ գրչի Գրիգորի զպրի, ի խնդրոյ
սրբառեր կրասնասորի Հեթմոյ ի վաշե-
լումն անձին իւր և ի յիշատակ հոգւոյ
իւրոյ և ծնաւոցայ իւրոց:

Արդ ազաչեմ զամենեանս ով քրիս-
տոսաւորք որք պատահէք սմայ ուս-
մամբ կամ արբինակաւ, յիշեալիք ի
մեզսաքաւիչ ազաւթս ձեր պատասա-
րին ծառայն Քրիստոսի գլխիմուս և
զծնաւոյս իւր: Ընդ նմին և զիս զմեզա-
պարտ գրիչս գիրքգոր և զծնաւոյս իմ
ազաչեմ յիշել ի Տէր, քանդի կարողու-
թեամբն Աստուծոյ զրեցի. Եւ խոչորու-
թեան և աղալանաց որ պտանի ի սմա
ազաչեմ անմեղադիր լինել, քանդի ի
դառն ժամանակիս զրեցաւ, յորմէ նե-
զիմք ի սրոյ յանարինաց և ի շարմ-
մանէ և ի մատարածամ լինելոյ. Եւ
որ յիշէ զմեզ յիշեալ լիցի ի Քրիստոսէ,
որում փառք յաւիտեանս ամէն:

Եւ արդ զրեցաւ սալ ի յարբինակէ
... Գորգ (թուած է զիրք, թիբեւս պի-
տի ըլլայ «Գէորգ») վարդապետին,
ազաչեմ յիշել ի Տէր զհոգեւոր եղբայր
մեր զսրբառեր քահանայն զՍիմէոն, և
զծնաւոյս իւր. Եւ Աստուած յիշողացդ և
յիշելոցս ողորմեսցի ամէն: (Եր. 425-
426):

Ընդ նմին ազաչեմ յիշել ի Տէր
զգեւորին ստացալք սրա զարեւելք և
զիմաստուն իշխանն և զսիրեցեալն յաշ-
արքային Լևոնի, որդւոյ ի Քրիստոս
հանկուցեալ սուրբ արքային Աննի,
զՊարոն թորոս զորդին Պարոն Պազանի,
որ է զլիսաւոր Աստուածապա՛ն և անա-
ռիկ զգեւորն Բարձրբերդոյ. զի երկաշ-
նաւթեայ ամալք վաշելեսցէ ի հոգեւոր
և ի սուրբ աշմ մատենիս, և թողու-
թիւն հայցեցէք ի Քրիստոսէ ամենայն
նշնեցելոց իւրոց հանկուցեալ հարսն իւ-
րոյ Պարոն Պազանի, հոգեւոր և հեղա-
հոգի մարն իւրոյ Տիկին Զապլունի, և
եղբայր իւրոյ հանաբեղ և իմաստուն
իշխանին Պարոն Հեթմոյ, որ ազալ հա-
սակաւ և խաղակո՛ւնի զոյով փոխեցաւ
յաշխարհէս և զնաց առ արարիչն իւր և
եթով կսկիծ մեծ եղբայր իւրոյ Պարոն
թորոսի. նա և քերց իւրոց և ամենայն
զարմից իւրոց թողութիւն մեղաց հայ-
ցեցէք և շնորհալի աշմ Սաղմոսարա-
նիս մար կենակցին Պարոն թորոսի և
ինձ մեղաւոր և նուաստ զրողիս աշմ
յիշատակարանի թորոսի անարժան փի-
լիսոփոսի. և ձեզ յիշողաց՝ հարկաւա-
պատել կարգեւեսցէ Քրիստոս Աստուած
երկնից արքայաւթիւնն ամէն. (Եր.
427-428):

— Հեթումի և գրիչ Գրիգորի յիշա-
տակարանները կրկնուած են Եր. 56 և
162:

Մանօք.— Այս Սաղմոսը հետա-
քըքքրաւան է թէ՛ իւր պրշութեան և թէ՛
ծագկելու արուեստին, ինչպէս նաեւ
պատմութեան կողմէն:

Շատ բնաւոր օրինակի մը վրայ
դադափարուած ըլլալով կրնայ համե-
մատութեան եզր մը ըլլալ նմանօրինակ
գործերու ուսումնասիրութեան մէջ:

§ Հանգիստ բառին արուած սահմա-
նը շատ բաւարար է և չիշգ:

Երկրորդ Սաղմոսի վրայ սա ծա-
նօթութիւնը («Հեթոսայեցոց երկօքին
սոքայ բնդ մի համար են») տալէ հետ-
քը, «Ընդէր խոսովեցան» և «Յանդիման
և զեն» երկու համարներուն վերջը կը
դնէ. «ԱՆԳԻՍՏ, Այսինքն ձայնի ինչ փա-
փոխում, կամ մօաց ինչ ալլալլում» (Եր.
13):

թէ ի խաղաղական ժամու: Իսկ մեր ժողովուրդը արտաքոյ և ազաւթից տեղւոյ բնաւ ո՛չ յիշեն զանունն Աստուծոյ, զի ոչ ունին փոյթ և կարգ ազաւթից որդէն զԱստուածապաշտ, ալ սիրեն զզատարկարանութիւն քան զազաւթաւ, և ուրեմն զան ոմանք առ քահանայաւորաւթի, կամ փակել (փակեալ) բնութեով կանգնեն, և կամ զբուցատուրութիւն առնեն առ միմեանս. զի ո՛չ ինքեանք զիտեն բանս ազաւթից և ո՛չ քահանայից միտ զնեն սաղմոսաց և պաշտամանց: Վասն այսր պատճառի արարաք զազաւթս պարզ և յատկ քանիւ, վասն զիբարանս լինելոյ տխրաց, որ սակաւ ըստ բանից տունս ԻԴ. ըստ ժամուց տունընջեան և զիշերոյ, և ըստ տարից մարտարէիցն, և զարարուր ըստ մտաց, զի յոլովագոյն պէտս խնդրուածոց մերոց, որ յԱստուծոյ ունի յինքեան, և տուաք ժողովրդեան մերոյ յուսումն. զի ամենայն անձն քրիստոնէ ուցի զսա և ո՛րք և նանդիպնացին ժամու ազաւթիցն խաւսեցին սովաւ. ընդ Աստուծոյ, և թէ յեկեղեցի, թէ ի տուն, և թէ յանդատան, և թէ ի գործ ինչ, և թէ ի նանապարհ, և որք ուսանին զսա՝ ազաւթեցին մտազրութեամբ, քնքովեանց սրտի և արաստաւոր. ամենայն խնդրուածք, որ զրեալ կան ի սաւ կատարեցի ի կենդանութեան նորա և յետ մահու: Իսկ որք արհամարհեցին և ո՛չ ազաւթեցին ինքեանք տեցին զփոսս անձանց. մեք նստաց զպատճառն առնելով զազաւթս զայս. զի մի՛ ալլեսն պատճառեցին թէ՛ վասն զի չի զիտեմք քան ազաւթից, վասն ալսորիկ ո՛չ կամք յազաւթս: Բայց ծանիցեն ալսորիկ թէ՛ սատանայ ո՛չ ալսափ զայլ բարեգործութիւնս մեր չանայ խափանել որչափ զազաւթս. զի զիտէ որ յազաւթիցն մեր ինքն հալածեցի ի մէնջ և Աստուած բնակեցէ ի մեզ:

Արդ մեք ազաւթեցուք զբարերարն Աստուած քանալ զայս մտաց ամենեցուն յաւաքութեամբ ուսանել զսա, և հաւատաւոր ազաւթել և Աստուծոյ լսելի լինել: և յազաւթելն զԳրիգորիս կաթո-

ղիկոսն Հայոց, և զեղբայր Գորն զնորսն՝ զազաւթիցս յաւրիմազն յիշեալէք ի Քրիստոս: Եւ որք ընդ արիւնակէք զգիրս զազաւթս, զրեցէք և զխրատաւկան բանս զայստիկ, և որք զրեն զայս՝ զրեցին ի զպրովութիւն կենացն յաւիտենից, և որք ուսանին և ազաւթեն՝ ոգորմութիւն բնկացին ի Քրիստոսով. և որք ուսուցանեն զընկերն՝ վարձս առցեն յԱստուծոյ. և որք զրեն մի՛ առաւել քան զարիւնակս բան կամ գիր և մի՛ նուազ. զի մի՛ ալլեսայլ որ (sic) հասարակ լիցին ամենայնք ո՛րք և զրեցին: Եւ ախմարքն ի գիրս՝ ուղիղ գիտողացն տացին զրեւ, և Քրիստոսի Աստուծոյ մերոյ փառք յաւիտեանս ամէն: Հրատարակուած Մաղմուսի մը մէջ. (հր. 61-66):

«Հաւատով խոստովանիմ» (հր. 66-76) ին կը յաջորդէ Խորհրդանիւրի մասը. հրեւ. 77-145:

«Այլ ազաւթ եւ ասի նախ քան զհաւակել խորհրդոյն ի բանից Քրիստոսի առաքելոյն» խորագրին տակ ընդարձակ ազոյթք մը. «Արամին քո անապական լիցի ինձ ի կեանս և սուրբ արիւն քո ի թողութիւն մեզաց: Եւ փոխանակ լեզւոյն զոր արբեր վասն մեր՝ բարձրի ի մէնջ լեզուութիւն թշնամոյն» ... ևւն. (հր. 145-154):

Այս ազոյթքին ալ կը հետեւի ձայներու վրայ չորս մաղթանքներ ննջեցեալներու համար, որոնք թիւ 249 ձեռագրի մէջ խորագրուած են «Մաղարմի պատման առաւօթն»:

ԱԶ.—ԳԶ. Յիշեցէ բարեկուսի և մարդասէր Աստուած:

ԱԳ.—ԴԳ. Գայժառացեալն Քրիստոս Աստուած:

ԲԶ.—ԴԶ. Լուսաւորիչն տիեզերաց:

ԲԳ.—ԴԳ. Յոյան կենաց քաւիչն մեզաց. (հր. 154-158):

Մանօք.— Զեռագիրս գրուած է Փիլիպպոս կաթողիկոսի ատեն (1633-1655), վասն զի «Ասացուք» քարոզին մէջ կ'ըսուի «Վասն հայրապետին մերոյ Տեառն Փիլիպպոսի կենաց և փրկութեան զՏէր ազաւթեցուք» (հրեւ 21):

Արդ՝ ցանկացող Եզեայ աշխհոգե-
ւոր քաղաքներն... անվերապա հո-
ջանելի կուտակբուն կրօնաւորն Յաւաբիւս
աբեղայն, և ետ գրել զսա բազում վա-
րկապանօք յիշատակ ոգւոյ իւրոյ, զոր
Տէր Յիսուս վայելիլ տացէ նմա մինչեւ
ի կէտ կոշմանն իւրոյ խաղաղութեամբ
և առողջութեամբ հոգւոյ և մարմնոյ, և
յետ աստի դիւր հոգին և գիւր ննջեցե-
լով ի յիշման արքայութեան արեւ-
մասանքն ամեն:

Արդ՝ զբնցաւ սակաւ զիրա ի Իսղայն
Վառայ, ընդ հովանեաւ սրբոյն Սարգսի
Ջօրավարին, Առաջնորդութեանն Տէր
Թաշատայ արեւ ի քով քաղաքաւո-
րին. ի թմին Հայոց ՌՀԱ. (= 1622),
Հոկտեմբերի ԺԶ. (= 14), օրն ՐՇ. ի.
Ստամբուլ քաղաքն և անաթոլիոս նահա-
միրն. (Կր. 350-351), յԷւ Ինն մեռեալ
հոգւոյն ձաճղեմիւր գրչիս (Կր. 265):

— Մի գաղափարն հարուստ:

Իսկոյրեմ ի ձեզանէ որ չի մեղադրէք
զծող անարժանիս վասն զիրա ալեւալ
լինելոյն. զի մաղաղաթն միայլէս չէր՝
որպէս որ կու տեսանէք՝ վասն աշն
այսպէս զր(ո)ւնցաւ. անմեղադիր լե-
րուք. և զեղկելի փծուն և ... (Կր.
353): Մնացածը ընդհատուած թրթի-
կի կիսովին կտրուելուն արդիւնքով:

— Երես (դատարկ) 2. «Նուիրեալ
Ազգային Մատենադարանին, ի Մատ-
թէոս արքեպիսկոպոսէ Հաղարեանց,
յառաջնորդէ Տրապիզոնի.

1882 Նոյ. 8 Տ. Յ. Կիւմրիչկէրտան

— Երես (դատարկ) 352. «Յիշատակ
Տեանն Մատթէոսի արքեպիսկոպոսի
Հաղարեանց, առաջնորդին Տրապիզոնի.

Տ. Յ. Կիւմրիչկէրտան

Ազգային Մատենադարան Դալաթան:

— Առաջին կողքի ներքին երեսին
մրայ. — 17 Նոյեմբ. 82»:

Ծ Ա Ն Ո Ք Ո Ւ Թ Ի Ի Ն

Մինչև հոս ցուցակագրուած ձեռա-
գիրներ, ինչպէս որ տեսանք, ամենէն
մեծ մասամբ կարելի եղածին չափ ման-
րամասնօրէն նկարագրուելու հանգա-
մանքն ունէին: Բայց թիւ 250էն սկսե-
լով պիտի հանդիպինք տեսարկներու,
ամբողջական գիրքերու մնացորդներու,
խառնիխառն գրուածներու, կամ ինչպէս
որ ես կ'անուանեմ այս տեսակները՝

խառնադիրքերու: Այսպիսի ձեռագիրներ
իրենց հանգամանքովն իսկ անյարմար
են կանոնաւոր ցուցակագրութեան: Հե-
տեւարար պիտի բաւականանանք թիւի
տակ առնելով այս տեսակները և ընդ-
հանուր զաղափար մը տալով բովանդա-
կութեան մրայ, առանց սոսնալու կա-
րելուր յիշատակարանները:

ՔԻԻ 250

Հ Ա Ռ Ա Ք Ա Մ Ո Յ

Մեծութիւն՝ 15,1
× 10,4 ս.մ.։ Գիր՝ նստոր։ Կազմ՝ թղթա-
կազմ։

Կը բովանդակէ. առաջին թուղթ
Ա. երես սեմյի տուններուն նշանակու-
թիւնը. Բ. երես, մեղան՝ (սեւ մուրեքէպ)
շինելու բաղադրութիւնը հւայտն։ Եր.
1-9, գունատոր թանաքներ շինելու բա-
ղադրութիւններ։ — Եր. 9էն կը սկսի
Վնուալիքն Աստուծոյ Գիրքի վերայ բնու-
թեան հանրական եւ մասնական, բանա-
նայի ու մեծն աշխատեալ իշախտան ?
Յորժամ զոյացոյց Աստուծոյ զէս ո՛չ
էից տեղի բնակութեան կազմեաց զաշ-
խատն անգուամբ երկնից ... և ասեն
իմաստունքն իմէ է. մոլորականքն ու-
նին առանձինն տնտեսութիւն ինչ և
շարժումն ամէն մէկ յատուի, որպէս
Կոնտան որ Զօհայն. Գ. տարին Բ՛՝ ...
(Եր. 14) կ'ընդհատի ինկած թուղթերու

պատճառով և կը սկսի երես 25էն Ախ-
աթի հւայտն մինչեւ երես 94։ — Երես
95-123. «Մարանա Մամարայի նց». Մա-
րանա ասելն, և սամարա, զոր Մար-
գարէն Դանիէլ եցոյց. սարանա ասելն
ձառի անուն է. արապի բառով և սա-
մարա որ ծառ որ լինի ճեղք և պտուղք
բազումք, նոյնպէս և Դ. տարերքս, զոր
զոյացեալ են։ ... ինչ կերպ որ երեւ
նարցոյցին տուր աղիպանն հալն և զա-
միրան անտի ասաւ։ — Երես 124. Վասն
անճրելի հարցանի։ — Երես 125-136.
Աղանազիւր (ձածկազրութիւն մը, որու
խրաքանչիւրին տակ իրենց արժէքը
զրուած է հայերէն աշուրեանով) հւայտն
հւայտն։ — Եր. 136-151. Դուռն վասն
զողութեան քէ պիտի որ իմանա զնորա
կերպն. հւայտն, հւայտն։ — Եր. 152-154
ազգերու և ժողովուրդներու անուանց
ցանկը։

ՔԻԻ 251

(Հ Ա Ռ Ն Ա Ք Ի Ր Ք)

Երկու թերթ, 29 երեսներով և 16,2
× 11,1 ս.մ. մեծութեամբ, նստորով
գրուած տա

Կը բովանդակէ.

Երես 1. Կինիւմի մայաւրայ իլան
Աստուծով ուրիշ զեղապիր մը։ — Այս
երեսի վերին և վարի լուսանցքին վրայ
նուաճեւ կնիք մը կոխուած է և կը
կարդացուի «Քրիստոսի ծառայ Եղիայ
վարդապետ»։

Եր. 2-16. Սազմունքներու նոր ցանկ
մը կարդացողներու համար թէ ո՛ր սազ-
մոսը ինչ բանի պէտք է կարդացուի։ —
Մեր ցանկը կը սկսի ութերորդ սազմո-
սէն. «Ը. Վասն շարակամի կարդայ ի
ղէմ նայ(ե)ալ չի նեղիլ զքեզ զարձեալ
իզոյն (ի քուն) լինել կարդայ անհոգ
լինիս ի գանն» մինչեւ ՃնԸ, սազմոս։

Յիւստակարան. «Դրեցի գիրքս ՎԼԸ
սէնէ ի թվին ՌԲՃԺԻ. ին Անպտեհերի
ԺԴ. որն ավարտեցայ այս սուրբ Սազ-
մոսիս ով որ որ կարդայ (յ)իշեսցէ մի
Հայր մեղայի. ծնողքս իմ և բուք (յ)ի-
շեալ ի նիք մը Դրիստոսէ ամեն»։

Եր. 18 Կախարդական զեղեր
չտեսնուելու

Եր. 19-26. Յաղագս աւուր Գեղա-
նալիւրպից։

Եր. 26-27. Զանազանութիւն Սազ-
մոսաց արտեալ սրօց վարդապետաց առ
ի օգնութիւն ամենայն իրաց։

Ճիշդ այս է բուն վերնագիրը երես
2-16 սազմունքներու ցանկին. և հոս ուրիշ
գրիչ մը կը լրացնէ Ա. — Է. պակասները։

Երես 28-29. Հայերէն, ԹՐԶԵՐԷՆ
(հայերէն տառերով) ո՛չիւ, լու շնջեալ
հւայտնի զեղապիրներ։

Իրարու կարուած երեք տետրակ
103 + 1 = 104 երեսներով. 21,6 × 15,6
ս.մ. մեծութեամբ, նոսր, երկսիւն:

Կը բովանդակէ տումարական, աս-
տեղագիտական նիւթեր և սումմը գի-
տութիւնը:

Երես 1 աշուղտ կը սկսի. «Տօմար
արեղական եւ յուսիս ցուցանէ զկենդա-
նակերպն, զաստիճանն, զմասունքն,
զասմանակալ աստեղքն, զգոտիք աս-
տեղացն, զգիրք կենդանակերպիցն,
զծնունդ լուսնին, զօրն, զժամն և զմա-
սունքն զիրարանշիւր ամսոյ մինչեւ ի
վախճան տարոյն»:

Առաջին գլուազան կենդանակերպ
արեղական:

Երկրորդն ասմանակալ աստեղացն:

Երրորդն գոտիք աստեղքն:

Չորրորդ գիրք կենդանակերպիցն:

Հինկերորդ աւուրք ամսոյն:

Վեցերորդ պատկերք աւուրք(ց):

Եօթներորդ լուսնագիրն:

Ութերորդ ժամք լուսնին:

Իններորդ մասունք իւր:

Տասներորդ ժամք լուսնին տուն-
ջեան ընթացից, և հանդէպ իւր աստ-
ղից ցորեկա(յ)ին և ծանիր զի տարին
ունի երկոտասան ամի որ է ԾԲ. (= 52)
շարաթ և որ մի և Զ. (= 6) ժամ. և զի
Զ. ժամն ի Դ. տարին լինի որ մի, որ
է նահանջ ամն, որ միահամուս են ԶԿԵ.
որ և Զ. ժամ. ի սկզբնական օրն է ի
Դ. ժամ և Շ. մասն և Ա. ժամն է Ա. և
Զ. մասն: Դարձեալ ծանիր զի ամի ծը-
նըդեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիս-
տոսի ՌէկԴ. Թուին Հոռմայեցոցն և
Հայոց Թուին ՊՂԴ. էր և լուսնագիրն
Ա. էր և լուման զիրն ժԶ. և զիր շարա-
թուն Դ.: Դարձեալ կա՛լ զթմականն
Հայոց թէ զմի ի վերայ բեր և երթ
ԺԺ. ԺԺ. և որքան ԺԺ. ի խոնարհ
մնայ աշխարհ թմէ լու(ս)նագիր տա-
րոյն: Եւ զարձեալ կա՛լ զլուսնագիր
տարոյն Դ. Թիւ ի բաց երթ և աշխարհ
թմէ լուսնագիր լումանց տարոյն լուս-
նագրով ծնունդն ի գիտ և ոչ բոպէ մի

անցանէ զոր ցուցանէ արվեստս, զի
արարի զսա անխափան որ ընթանայ
մինչեւ ի կատարած աշխարհի: Դար-
ձեալ ծանիր զի ժամք արեղական է
տունջեան մեծանալոյ և. փոքրանալոյ
և յորժամ լուսնագրովն զծնունդ լուսնին
զտանեա հանապազ զսկիզբն երեկո(յ)է
արալ ըստ Հոռմայեցոց և ըստ աստղա-
բաշխիցն զսկիզբն ի կիսաուրն արալ և
անտի առաջ ո՛ւր հասանի անդ է ծնունդ
լուսնին և ընծալման են առաջի իւրա-
քանշիւր աւուր ԺԲ. մասն տուր և զտա-
նեա թէ որում կենդանակերպի է և քա-
նի՝ աստիճան է: Եւ ալ ծանիր զի ի
թմականին Հոռմայեցոց ՌէկԴ. Նա-
հանջ ամ է ի Յունփարի ամսաթ(ու)տէն
մինչեւ ի Փետրփարի ելն Դիր Կիրակէին
Ե. է և ի Մարտի ամսամ(ու)տէն մինչեւ
ի բոլոր տարին Դ. է: Դիր Կիրակէին
աշուղտ արա. կա՛լ Ը. Թիւ և եօթնե-
րակ Հոռմայեցոցն ի բաց երթ որ
մնա(յ) զիր է Կիրակէից. և ի մերում
թվականիս ՌԼ. (= 1581 ?) զեցաւ սալ.
լուսնագիր արալ կա՛լ զթմականն Հա-
յոց ԶԺԱ. ի բաց երթ և զալն երթ
ԺԺ. ԺԺ. և որ ի խոնարհ մնայ քան
զԺԺ., ա՛յն է լուսնագիր տարոյն Դ Զ
Ա Բ Բ Ա Է Զ Է Ժ Ա Դ Ժ Զ Զ Դ Ե
քառաշրջանս ալս արմորի Դ Ե քիննէ
(քիննէ ?) աւք (?) աւարտ ամի

Կորս որ քաղցիւ անտէ յալ

Շնորհաբան է գրուիչ

Զի թէ որ ընթերց ընդեախոսիս (ընդ
նա խօսի ?)

Իսկ արմարացի անպակէ է. և ԹԻ Է
ժամ (ամ ?) զեգերի.

Թոյնիս անպակէս գեւ ի անք
գտանիցի.

ԹԻ արմարացի անպակէ ինտանս քալի
ես: (Էր. 1-2),

Հանդարտութեան և տոնարարի
ամսան ժամաց. Էր. ԹԻԻ.

— Էր. 80-84. Յալպազ Ռամիճ գի-
տաբան:

Տ էր. 64-93. Իմաստութիւն յառա-
ջին իմաստասիրաց եւ մեկեմալ Դանիէլի

մարզաբնի վասն գիտութեան բարոյ եւ յարի եւ զգաւ լինել ի շարևն. *Օգնեալ*՝
Բրիտան Թատար:

— *Ինքնաշարժ* — բոլոր է երկրորդ
նմուշակապանոց շրջանակ մը:

ԹԻԻ 258

Տեսարակ մը 24 թուղթերով, որուն
20 երեսները գրուած են նոսարով. մե-
ծութիւն 23,1 x 16,6 ս.մ.:

Կը բովանդակէ թիւ 251, 252ի պէս
ստղմութիւն երկու ցանկեր: Առաջինը սա-
պէս կը սկսի. «Օգնեալ» Հոգիդ սուրբ
Աստուած ճշմարիտ. ցույցանի բան սաղ-

մասին ի ներդոյն եւ խաղաքանշիւր սաղ-
մութիւն համար թիւըսով մըն ալ գրուած է.
(հր. 1-16): *Երկրորդը*՝ «Դարձեալ յա-
ղագս սաղմասացն որպիսութեանց, քե-
զի՜ն» եւ կամ վասն որո՞ց իրաց կ պի-
տայ». (հր. 17-20):

ԹԻԻ 259

Ա Ղ Թ Ա Ր Ք

Անշատ եւ հաստ թուղթերէ իրարու
կարուած տեսարակ մը, մեծութիւնը 23,7
x 17,1 ս.մ. նոսար, անարուեստ գրչու-
թեամբ:

Կը բովանդակէ.

— Աղքատը ժՐ. (= 12) գլուխե-
րով կամ կենդանակերպներով:

— Յաղաքս զանազանութեան սաղ-

մասի. զոր աւարեալ է մարտաբնէ Դանիէլ
Հոգովն սրբով, որ ամենայն բանի պիտոյ
ե ողորմութեամբն Աստուծոյ, որ փորձեալ
ե ամենոյ:

Թիւ 261, 262 եւ 268 ձեռագիրներու

վրջ տեսնուող ստղմաց. ցուցնել-
որով իրարակներու ուղղութիւնը
ուղղորտ է:

ԹԻԻ 260

Ն Ո Ւ Ս Խ Ա Յ Ք

Իրարու կարուած երկու տեսարակ
21,3 x 16,5 ս.մ. մեծութեամբ, որոնց
19 երեսները գրուած են նոսար շեղագրով:

Կը բովանդակէ. «Նուսխայի՜ զանա-
զան ցիղ ճիւտնութեանց զեղեքոյն». Ըսե՜լ
կ'ուզէ զեղագիրներն (= նուսխայք):

Առաջին երեսի ստորին լուսանցքի
վրայ սա նուսթութիւնը սրբուած է.

«Յօրինակին պակասէր մակագիրս, եւ
այս նուսխայք միանաւ կցեալ էին ընդ
յառաջագրեալ բանսն, զորոց զուցէ
իրաւի կասկածեցէ որ լինել հասա-
քունն յայլոյ ուրումն յետնագունի եւ
ո՛չ յոյժ հմտացելոյ ի բժշկականին ընդ
մասնագիրս նարտարութեանն»:

ամէն տարի Համբարձման աշխարհա-
ժողով լինի և երեւի Աստուածածինն
ունելով ի գիրկն զմարմնացեալն Աս-
տուած վասն մեր. և երեւի իբրեւ զուր-
գի զան սուրբք յերկրպագութիւն սուրբ
Աստուածածինն և իւր Միածինն առա-
քեալք և մարգարէք և կուսանք, մար-
տիրոսք և թէ մարդ խնդրէ տեսանել
զոք ի սրբոցն զով որ ուղէ երեւի առ
ժամայն ի փառս Քրիստոսի Աստուծոյ
մերոյ, որ է արհնեալ յաւիտեանս
ամէն. (եր. 3-23):

— Տաղ ասացեալ Յակոբ Բանեայի
ի վերայ սուրբ Բաղաթիմ երեսօղիմայ.
ՅԱստուծոյ շինեալ քաղաք պատուա-
կան,

Յանկալի զըւարթնոց և որդոց մարդկան.
Ըզբեզ նորոգեաց Դաւիթ. մեծ արգայն
Սո(ւ)ր Երուսաղէմ, քաղաքդ անման,
(եր. 23-27): Ծալրանունը՝ «Յանկոբ
քահանայի ասացեալ է»:

— Տաղ ասացեալ Բուրի լեզ(ս)ւով
ի վերայ երեսօղիմի.
Ղուցի շէրիֆին տօրտ զափուստ զափուսի
Այթուն սուտան տուր յեափուսի
Մուշք ու ամպէք տուր զօխուսի
Կէլին Ղուցա կօրքն լուսի. (եր. 27-29):
Տ Նոյն տաղին վեց տուները նուա-
րով ընգօրինակուած. (եր. 30):

— ԶԳրտապարտե՛ն Կար քանդ.
Հազարամեծ թիւ 1951
ՍԵ Երեսուն վեք աւելեալ (= 1581)
ԲԱՅԻ ամբ ասա Կանչիգոյ
Ջեռամբ իմով զայս աւարտեալ
Այնխանուն և մ տարտամեալ
ՏԵՐ Կյաւկառ զայս աղբրեալ,
Խնդրոյ նորին եղև զրեալ,
Բնիկ քաւան Խարբերդ
Քիւզանցիքեալ եմ ձեռնադրեալ,
Բանիս եղև յոյժ ցանկացեալ
Եւ տխրութիւն զարգեալ ասեալ.
Դիւղեմ Լիլիկ ինք բնակեալ.
Բիւրեղեմ Կանչիգոյ
Յուրդ որով լիլիկ արգանալ
Ողորմայիս արժանացեալ. (եր. 31)

— Երեւ Ե՛ր Կար ար Կար Կար,
տակագրութիւն մը. «Գրեցաւ զիրս թմի
հազար ՃԾԷ. (= 1708) Յոհանէսին ձե-
ռաց իւրոցն»:

— Էկար Էկար Էկար բոալս իրմինմէ
Աստուած ամէնանէն (7) Խայտ (2) Ըլլիմ
Հազին Կարէինէ զիմ խրմեք
Անկլայ անկլայ (9) կրխիմ:

Գրեցաւ զիրս Թմին ՌՃՁԶ. (= 1737)
Յուլիսի ԻԵ. (= 25). եր. 2:

ԹԻԻ 266

Քէք Գրտապարտե՛ն Կար քանդ.
Հազարամեծ թիւ 16,5 x 10 ս.մ.:

Ե՛ր Կար արտե՛ն Կար քանդ.
Հազարամեծ թիւ 16,5 x 10 ս.մ.:

ՅԵ՛ր Կար արտե՛ն Կար քանդ.
Հազարամեծ թիւ 16,5 x 10 ս.մ.:

ՅԵ՛ր Կար արտե՛ն Կար քանդ.
Հազարամեծ թիւ 16,5 x 10 ս.մ.:

ՅԵ՛ր Կար արտե՛ն Կար քանդ.
Հազարամեծ թիւ 16,5 x 10 ս.մ.:

Երկու տետրակ իրարու կտրուած՝ 30 երեսներով. մեծութիւնը 16,8 × 11,5 ս.մ. Նստրով գրուած։ Այդ 30 երեսներէն 1, 11-18 և 28 դատարկ են. երկրորդ տետրակին սկիզբը, 19 երեսէն յառաջ, կտրուած թուղթերու արմատները կ'երևին։ Ձեռագիրս գրուած է ի Մատեն Կապան, ընդ հովանեաւ Ս. Նշանի, Այնթապցի Մանուէլ արեղայի ձեռքով 1771ին։

Կը բովանդակէ Ս. գրոց պատմութիւններ, իւրաքանչիւր յոդուածին սկիզբը ժամանակագրութիւն մը և ոտանաւոր մը։ Թերեւս քարոզի համար պատրաստութիւններ ալ եղած ըլլան այս նիւթեր՝ նոյն ինքն Մանուէլ արեղայի աշխատասիրութիւնք։

— Երես 2. Ազգիքի մասն բուռմն մասանց մը. «Ազգիքի քնկալան սուրբ առաքեալքն ի վերնատանն սո(ւ)րբ Հոգին Աստուծոյ եւայն»։

— Երես 3. Բուն գիրքը կը սկսի գլուխ գլուխ, գաղափար մը տալու համար առաջին գլուխը դնենք այսուդ։

Յազգ Յաբեթեան, ընդարձակեցի Առօրեա Յաբեթի, եւ բնակեցի ի Զան Սիմալ։

Նոյ ի գինոյ մինչ արթնացեալ
կրտսեր որդոյն զարարս ծանեալ,
Ազգէն Քանան յոյժ զարշնցեալ,
Նահապետէն զի անիծեալ։

Յիս(ու)ս անցնելիքն որդոս պոկեալ։

Յորմէ փրկիլն մեր ցնդեալ։

Նոյքիմ որդին բնաջնակեալ։

Ի տն Յիս(ու)ս առ յանկեալ։

Յիս(ու)ս արթնալ յառաջ յոյժ։

Ջի ի հաւատ Փրկիլին կոչեալ։

Հոյք ի խորթի յառաջեալ։

Եւ ի Քրիստոս հաւատեցեալ։

Ամէնօրնեան զմեզ օրհնեալ

Օրհնեցոյ ք մեզ, զամէն օրհնեալ։

Արարք ձին Կտակարանին պատկեր

և խորհուրդ Նորոյ Կտակարանին են ըստ Աստուածարեալ վարդապետացն յեկեղեղոյ։ Աստուծով Սիմ օրհնեցաւ ի Հօրէն. Քանան անիծեալ եղև. իսկ Յարեթ յաւարդեցաւ, քանզի ի Սեմայ ցեղէն ծնաւ Քրիստոս, ըստ Ղուկ. 3. 36։ Քանան եղև հայկի ամենայն կեղծաւոր ոչխարամորթ և զայլափրա արանց. իսկ Յարեթ պատկեր կոչմանն հեթանոսաց ի հաւատն Քրիստոսի. Ջի ասէ Ս. Գիրք թէ՛ Յարեթը բնակեցի ի տան Սեմայ։ Արդ առանց ամենայն հակառակութեան և տարակրօտանաց Հայք են և ասին ազգ յարեթեան. նաեւ թողրդմեան. հետեւապէս ազգ, որ հասեալ է ի դիտութիւն հշմարտութեան ըստ խոստմանցն Աստուծոյ։

Ազգն արամեան ազգ տոհմիւ օրհնեալ, յերկրաւ քարեքանեալ, լեզուաւ կանխազարդեալ, հաւատով ազնուացեալ, անուամբ ճոխացեալ, առաքինութեամբ քարեպաշտեալ և (յ)Աստուածաշունչ գրոց քարոզեալ։

— Եր. 4 «Վկայք Հայոց ազգին, տե՛ս Ծննդ. 9. 27. պատուէր տուք յիւնէն, ասէ Տէր, Արարատեան թագաւորութեանցն, Երեմ. 51. 27.։ (Ինքեանք) աշխիւքն որդիքն Սենեքերիմայ արքային զերծան յերկիրն Արարատայ. Գ. թղթ. 19. 37.։ Գնացին փախստական ի Հայս. Եսայի 37. 38.։ Տօր. 1. 24։ Ի տանէ թորդումայ ձիով և հեծելովք և լորովք լցին զվաճառս քո՝ Եզեկ. 27. 14.։ Որպէս զարմանային Պարթևք և Գամբըք ի հայկազնեացն երբ լսէին զայլեւայլ լեզուս խօսիլն. Եզեկ. Գ. Դ, Գործ. 2. գլուխ չորրորդ ԴԸ. ի գիրքն տես զործոց։

Պատմութեան

«Դրեցաւ զիրս Մատենն Կապանու, ձեռամբ Ման(ո)ւէլ արեղայի Անթիփոյո(յ)։ Ի թվին Հայոց ՌՄԻ ամին 1771 ընդ հովանեաւ Սր. Նշանիս. (Եր. 23)։

ԹԻԻ 268

Տեղորակ մը 24 երեաներով, վերջին երեսը դատարկ, մեծութիւնը՝ 17,2 x 11,3 ս.մ.։ Նստը շեղադրով դրուած, շատ մանր, և մեկանր արջաքան թթուութիւնով սեղանացի է։

Այս բովանդակէն ձեւաբանական որս. մաթիւսութեանց կամ ի գոյ խաբէութեանց Թեոզոստի Աննաբիոսի Պատն Տեառն եկիսկուպսին Վեկիլի ի Վեկմաղանի, ի տպարանի Անտոնի Բարգուդիմէոսի Հատոր Ա. Գ. (երես 1)։

Տեղորակին նիւթերուն ցանկը դրուած է վերջը՝ երես 23. Եւրոպայի կամ մակադիմէ՝ յորոց հանազ գրանս սոյն Տեառնիս խորագրին տակ։ Մասնին վերջէն գրուած է սա՝ ծանօթութիւնը. «Այս

թեոզոստ իցէ թէ է աշակերտ Սկոթոսի, որպէս յատմին խաբէութեանց ի 29 երեսն տէ, առաջագրին սրբազան Աստուածաբանք։ Եւ ի մէջ աշտոյիկ նորագոյն վարդապետն իմ Սկոթոսն, և այլն)։

Միտաւական լեզուէ թարգմանեալ ի Ղուկաս ետրերդցի վարդապետի, յորդւոյ Աբրահամ և ի համէ Գապարեան, հարկադրութեամբ և զոյլեք Աստուածաբան արհի եպիսկոպոսի Տեառն Թեոֆանէ Պալապապարցի, ի թուին Քրիստոսի 1730 ի ժամանակի ապստամբչացն ալլազեաց ընդ իսլամին ի ռեանց։ (եր. 23)։

ԹԻԻ 269

Թարգմանութեան տեսակ մը. 18x11 ս. մ. Նստը շեղադրով դրուած, խոր և պատմութեան մեծութիւն

ԹԻԻ 270

ՀԱՅԵԼԻ ԾԱՆՈՒՑՄԱՆ

Իրարու կարուած երկու տետրակ՝ 72 երեաներով, որոնց 59-72ը դատարկ, հաստ թուղթէ կողք. մեծութիւնը 18,7 x 12,3 ս.մ.։ շեղադրով դրուած։

«Տեղորակ՝ որ կոչեցի Հայիի ծանօցման, գրեալ ի ձեռն Մեմիայ եպիսկոպոսի Կոստանդնուպոլսեցւոյ։

Եւ առ ի՞նչ պատճառ, ներքոյ նշանակի։

Յամի Տեառն մերոյ Միտոսի Քրիստոսի՝ 1822ին, և Դեկ. 16՝ յատար Շաբաթու, ի տանի սրբոյն Յակոբայ՝ Մծրնայ սքանչեւագործ հայրապետին՝ մինչ ևս գրադէի ի գործ ինչ՝ միջնորդութեան իջեպիսկոսի ումեք՝ զիր մի ինչ հեան՝ գրեալ յատկապէս յանուն

իմ, քէ առ ձեռն Մեմիայ զետեղումիկ ամենիկապառի գոյի. ու ի Կոստանդնուպոլսէ և

Ինչ և պատմութեան ընթերցում՝ զարմացայ յոյժ ընդ անհնարին յանդուգն լրբութեան և անբարշտութեան զորդին զնոյն զիր յիս, և զանազայ և խնդայի. և առաջինն կամեցայ լռել և զանց աննել. այլ ծանեայ զի խորհրդով իմն գրեալ էր առ իս շատ բանս նախատանց և զրպարտութեան լի՝ դատնութեամբ, ո՛չ ի մտաց ումկաց՝ որք ներքի ողորմութեան են, այլ ի խորամանկ մտաց՝ և յապականեալ իսկ խորհրդոց խորամանկ անձանց ծնունդ նենգաւոր շրթանց և իրր զգուշաւոր խո-

հական դիտմամբ՝ կարծեցեալ իմաստա-
կաց պատու կեղծեալ մտաց աշխատ-
եղանակաւ ըստ տիրաննոց Հրէիցն բա-
նից, որպէս թէ իրաւամբ խօսելով յիս՝ ի
խրատ և ի զգուշութիւն և միանգամայն
յանդիմանութիւն ինձ փութալ. վասն
որոյ զայս տեսեալ՝ պատճառեցայ զրել
դիմանին, որով և սրատես իսկ աշացն
ողուսն և դիմացն հարկեցայ շինել աշ-
տու դրութեամբս փոքրիկ հայելի իմն,
զի հայեցեալ ի նա զրօզն՝ նախ փու-
թացել զինքն դիտել, զինել և կշռել՝
և ապա զշուշ ալոցն նկատել և քարքն-
կեց լինել և նախատել. և զի հարկե-
ցայ ի զրել զայս առ նա զիր, զի ճշ-
մարտութիւնն յաղթօղ երեւեալ՝ զհզլիւր
անքարտաւան զօռ ողին փշրեալ խոր-
տակեցել, զայ ի ճանաչումն անօրէն
անձինն՝ նոյն զրօզն. ևս ի խրատ և ի

զգուշութիւն ինքեան և ալոց՝ աշպի-
տի յանդուգն լըրութեամբ շառնել զգործ
խաւարին, ի կորուստ ինքեան և աշ-
լոցն. (եր. 1-2):

Այս յառաջաբանական գրուած է
եւքր կը սկսի հակաճառել, իր հակա-
ռակերդին գրուածներուն կէտ առ կէտ
պատասխանելով. (եր. 3-59):

Երես 51-56 ոտանաւորի մը մէջ կը
խտացնէ իր ըսելիքները՝ ուղղուած իր
հակառակորդին. իսկ երես 57-58, զար-
ձեալ ոտանաւոր աղօթք մը առ Աս-
տուած, որպէս զի զինքը փրկէ իր
թշնամիներէն. «Ճարտաքոյ այս գրոց»
զոր ի վեր անդր խօսեցաք այլ ևս
բանք ինչ՝ ողեալ ի յերեմիայ կոչակո-
պոսէս առ սրտիս թախմութեան. 1823
և Դեկտմ. 20, ի Ղուրուշէշմէ կոչեցեալ
տեղին» խորագրին տակ:

ԹԻԻ 271

(ՄԵԿԼՈՒԹԻԻՆ ԵՐԳ ԵՐԳՈՑԻ)

Երեք տետրակներ իրարու կապ-
ուած՝ 70 երեսներով, վերջինը զա-
տարկ. մեծութիւն 21,4 × 16,8 ս.մ.
նօսրով գրուած:

«Որպիմեսի աբաբեալ յաղագս Արցա-
կեայն Աղղամնի»:

Բայց կ'երեւի թէ բոլոր գործը Որո-
զինէսին չէ. վասն զի երես 12ը, ուր
«Պիւտի երրորդ» կայ, («Յանկողնի
խմում ի զիշերի խնդրեցի զոր սիրեաց
անձն իմ»), կը գտնենք նաեւ յերես 15
«Պիւտի երրորդ». բայց մեկնութիւնները
բոլորովին տարբեր են. հոս (երես 15)
կ'ըսուի. «Այս բանք բազում բանից
պէտառելին մեկնութեան և սակաւուք

նշ պարտէի բոլոր՝ լալալ պատմի
քրտիկացւոր շնորհով քանի ի Նիւ
սացին Դիթգոր ուղարկեցից» եւայլն:

Կ'երեւի թէ Որոզինէսի անունով
խորագրուած մտք. հետաքրքիր մէջ եր.
1-12 վերջին գրուած և կրուած է անուր.
ռեւատ կերպով միւս մեկնութեան, որ
[պարս. Զաւառ] է և իր վերջանալ ալս.
զիւ անտարածաք. քանի մեկնա-
լիւմը երգը երգել և անաղթք քո.
Յատուածքան տաք չիկնի. որոյ է
մեք հաղորդեցուք որ մեկնեցաք զայ-
տաղէ՝ և այդ անաղթք է եւրի բնիք ի
Դիթառա միւտալ ի ձեք ուր՝ որով
մտք յաբաւանիս տրին (եր. 60):

ԹԻԻ 274

ԼՈՒԾՄՈՒՆՔ ՄԹՈՒԹԵԱՆՑ ԿՈՎԳՆՈՅ

Տետրակ մը 54 երեսներով, որոնց 52-54ը դատարկ, մեծութիւն $24,3 \times 19,2$ ս.մ. նստրագիր:

Երես 49 «վերջարանութիւն պարգարանողին» խորագրի տակ կ'ըսէ.

«Հասցնեալ դ(ը)նթացս վարեալ գրէի՝
անյուշագիր ողորկ յորինուածոյ բանիցն
եղաք, և առաւել քացերեւ ընծայելոյ
միտ եղեալ՝ զիմաստն ի սեթեւեթս ոճոյ
հեղձուցանել, անվայելուչ համարեցաք:
Բայց թէ ի մեր բան ուրեք ուրեք
խոշորդոտն տարակուսանաց լինիցի ընդ
առաջ՝ միայն տատանական մտքը դա-
տապարտ դեղերնր: Շատ համարեալիք
զայն՝ թէ մնացորդօքն նպաստաւորու-
թիւն ընկալցիս, իմանալ պրանս հեղի-
նակին: Նաեւ զայն գիտացէիք՝ եթէ
քաղում կնճի՞ք երկեւանաց առ փլի-
ստօյալս ի սկզբան նստեալք, ի վերջին

նստս նոցա լուծանին, եթէ զգաստ և
աշխուրջ ոք ընդ ամենայն կողմանս
զհայեցուածս մտացն յածեցուցանել ոչ
հեղապրի: Նորին ազագաւ՝ մի՛ ինչ
զանցիտիք ի դժուարութեանց՝ որ զի-
պեացին, այլ՝ յուշի կալեալ զառաջին
խնդրոյ հանդամանս, որչափ ինչ մար-
թիւ իմանալ իջրեւ յառաջողման քե-
րեւ, և զիցիքն դժուարիքն ի գիրին» և
տալովորքն ի տղի նստալովս:

Առ սէր և զրաշխութեանդ թէպէտ և
ոչ զանց արարաք զհայեցուածովդ, սա-
կայն՝ աննուկ և քաղմանոց ժամանակի
զիպեալ շտապ զգրութիւնս անդատա-
կան պահու վճարեցաք: Այլ՝ փոխա-
րէնն սիրով յուսամ՝ անմեղադիր արծա-
կիչ սաւ, զի զկեղեւանացն զրոմանդակ
դտուղի՝ ոչ ի քոյ անկ՝ և ոչ անգու-
նկ տառն մտնողի:

ԹԻԻ 275

ՑԱՆԿ ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽՆԵԱՑ

Ի ԳՐԱՏԱՆ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆ ՈՒԽՏԻՆ

Կողքերը ինկած տետրակ մը 150
երեսներով, մեծութիւն $20 \times 19,7$ ս.մ.:
թուղթերուն միայն մէջ մէկ երեսները
զրուած են: Երես 88էն ետքը երկու
դատարկ թուղթ կտրած հասած են. իսկ
երես 91-98 և 139-140 բողբոջին զա-
տաղ ձեւ:

Գարջ ցանկ մըն է այս, որ զըր-
տաւորութե օգտակները նշանակած
են միտքն և տառն ձեռքն ու թշնմ մը:

Եր. 26 (դատարկ) կապար գըլով
ձանթապրուած է թէ ԱՅս գիրքը իւր
ձեռագիր հայր Ներսէս Սարգիսեանինն
է, որ 1815 շրջնոց ընդ իւր ի նախա-
պարհորդութեան իւրում է հայաստանի:
Նշանակէ կապար գըլով գրուած է

վերջին (150) երեսի ստորին լուսանց-
քի վրայ ստեղծ Կապիան Պետրոս
էջ. 9 Ապրիլ 1878ո:

Թիւս գրեւորի գտնադրուած
գործ մը չէ, բայց Առաքելաբէն է
այս ցանկը. վասն զի ընդհանուր զա-
գագաւ մը կը տեսնուի Վեհափայ
Յիսիկայեանց Մատենադարանէ: Եւ
չիմի մտադրեմքս քովից թիւս
նէր Հ. Ներսէս Սարգիսեանի ի Հայաս-
տան ճանապարհորդութենէ առաջ և
հիմա ինչեք ունի:

Հետաքրքրական է նաեւ Էջմիածնի
Մատենադարանէ նկատվորքն քե-
կը, որ կցուած է ասոր:

Թուղթն կ'ըսուի. և Արսէն ուր

ԹԻԻ 276

Երկու անջատ տետրակներ 40 երեսներով, (հր. 38-40 զատարկ), հասանարար մեծ գործէ մը անջատուած. մեծութիւն՝ 32,2 x 22,2 ս.մ., երկսիւն, նօսք գրչութեամբ:

Կը բովանդակէ.

— Ողբ մեծի աւագ Ուրբարու խաչելութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի ի Յակոբ պատրիարքի շարդեցեայ: Ո՛ր ամենաշքեալ և զեղեցիկ հարսնոց երկնաւոր փեսային... (հր. 1-14):

— Բան ողջունի զեղեցիկ օմի շարեայ ի փառս Աստուծոյ, ըս խնդրոյ օմանց բանալիաց:

Այս խորագրին գրիչը քիչ մը խաչոր է և չրաներ տիրող գրիչը: Տող մըն ալ սկընտով գծուած աւրուած է: Վրակ Տէրն մեր Յիսուս Քրիստոս պատուիրեաց և հրամայեաց սիրելի աշակերտացն իւրոց ասելով. Եւ իբրեւ մտանիցէք ի տուն ողջոյն տալիք նմա... եւ այլն. (հր. 14-18):

Այս քառամբ տակ. եւս գրչոյ յիշատակագրութիւն մը կայ: որ դժբախտաբար արուած է դժուելով և թուղթ փակելով:

«Ձաակաւ բանքս ողջունի յարմարեալ ի մեծի քարունոյն Յովն ... Աստուածաբան վարդապետէն ...» (1895 թուղթ, Մրտ ...):

— Ողբ մեծի աւագ Ուրբարու խաչելութեան Տեառն մերոյ Յիսուսի Քրիստոսի, ի Յակոբ պատրիարքի շարդեցեայ՝ եւ վերսին յամենեկն համառօտեցեայ: Սասանիմ և զոգամ միեաւ սարսափամբ և երկիւղիւ պակնում և հիանալով զարհուրիմ ընդ անաւոր խորհուրդ սքանչելի աւուրան. (հր. 19-27):

— Վեպարտութիւն արքայք միւրնութեան Քրիստոսի, արտաւանդ յիշելու Յիսուսի միայնակացոյ տնուանեալ գրքին: Նարագրեցեայ ի վարդապետէ ումենէ: Մասն երկրորդ. (հր. 28-37):

ԹԻԻ 277

Տետրակ մը 44 երեսներով, հասանարար թուղթէ. մեծութիւն 35,8 x 22,2 ս.մ.: Այս տետրակին 11,5 երեսները հագին գրուած են շեղադրով սլափառօս Պատմութիւն Հայոց՝ խորագրին տակ:

Կր. 2. Հայի ամբ աշխարհի 1757:

Կրե 56. Նախալ տակ. տակ. աշխարհ 1875:

Կրե 57. Պատմ. տակ. աշխարհ 2172:

Կրե 58. Պատմ. տակ. աշխարհ 2275:

Կրե 59. Տիրան Ա. տակ. տակ. 1875:

ԹԻԻ 278

ՇԱՐԱԿԱՆ—ՏՈՆԱՅՈՅՑ

Շարտարի և Տետրակ. որակ. հասանարար միասին խառնուած ընթ. մնացորդ թերթեր: Մեծութիւն 25,8 x 19,3 ս.մ.: Մեծ. գրութեան՝ 18 x 13,3

ս.մ. կան թ. Ժ. ԺԱ. ԺԲ. ԺԳ. ԺԴ. ԺԵ. Թերթեր ձախակտի. ԺԶ. Ի. Թերթեր Ժամագիրքէն: Գիր. բուրգիր, մագաղթի ձախ. ձախ. ձախ. որակ.

[illegible][illegible]

484 014 015 016 017 018 019 020 021 022 023 024 025 026 027 028 029 030 031 032 033 034 035 036 037 038 039 040 041 042 043 044 045 046 047 048 049 050 051 052 053 054 055 056 057 058 059 060 061 062 063 064 065 066 067 068 069 070 071 072 073 074 075 076 077 078 079 080 081 082 083 084 085 086 087 088 089 090 091 092 093 094 095 096 097 098 099 100 101 102 103 104 105 106 107 108 109 110 111 112 113 114 115 116 117 118 119 120 121 122 123 124 125 126 127 128 129 130 131 132 133 134 135 136 137 138 139 140 141 142 143 144 145 146 147 148 149 150 151 152 153 154 155 156 157 158 159 160 161 162 163 164 165 166 167 168 169 170 171 172 173 174 175 176 177 178 179 180 181 182 183 184 185 186 187 188 189 190 191 192 193 194 195 196 197 198 199 200 201 202 203 204 205 206 207 208 209 210 211 212 213 214 215 216 217 218 219 220 221 222 223 224 225 226 227 228 229 230 231 232 233 234 235 236 237 238 239 240 241 242 243 244 245 246 247 248 249 250 251 252 253 254 255 256 257 258 259 260 261 262 263 264 265 266 267 268 269 270 271 272 273 274 275 276 277 278 279 280 281 282 283 284 285 286 287 288 289 290 291 292 293 294 295 296 297 298 299 300 301 302 303 304 305 306 307 308 309 310 311 312 313 314 315 316 317 318 319 320 321 322 323 324 325 326 327 328 329 330 331 332 333 334 335 336 337 338 339 340 341 342 343 344 345 346 347 348 349 350 351 352 353 354 355 356 357 358 359 360 361 362 363 364 365 366 367 368 369 370 371 372 373 374 375 376 377 378 379 380 381 382 383 384 385 386 387 388 389 390 391 392 393 394 395 396 397 398 399 400 401 402 403 404 405 406 407 408 409 410 411 412 413 414 415 416 417 418 419 420 421 422 423 424 425 426 427 428 429 430 431 432 433 434 435 436 437 438 439 440 441 442 443 444 445 446 447 448 449 450 451 452 453 454 455 456 457 458 459 460 461 462 463 464 465 466 467 468 469 470 471 472 473 474 475 476 477 478 479 480 481 482 483 484 485 486 487 488 489 490 491 492 493 494 495 496 497 498 499 500 501 502 503 504 505 506 507 508 509 510 511 512 513 514 515 516 517 518 519 520 521 522 523 524 525 526 527 528 529 530 531 532 533 534 535 536 537 538 539 540 541 542 543 544 545 546 547 548 549 550 551 552 553 554 555 556 557 558 559 560 561 562 563 564 565 566 567 568 569 570 571 572 573 574 575 576 577 578 579 580 581 582 583 584 585 586 587 588 589 590 591 592 593 594 595 596 597 598 599 600 601 602 603 604 605 606 607 608 609 610 611 612 613 614 615 616 617 618 619 620 621 622 623 624 625 626 627 628 629 630 631 632 633 634 635 636 637 638 639 640 641 642 643 644 645 646 647 648 649 650 651 652 653 654 655 656 657 658 659 660 661 662 663 664 665 666 667 668 669 670 671 672 673 674 675 676 677 678 679 680 681 682 683 684 685 686 687 688 689 690 691 692 693 694 695 696 697 698 699 700 701 702 703 704 705 706 707 708 709 710 711 712 713 714 715 716 717 718 719 720 721 722 723 724 725 726 727 728 729 730 731 732 733 734 735 736 737 738 739 740 741 742 743 744 745 746 747 748 749 750 751 752 753 754 755 756 757 758 759 760 761 762 763 764 765 766 767 768 769 770 771 772 773 774 775 776 777 778 779 780 781 782 783 784 785 786 787 788 789 790 791 792 793 794 795 796 797 798 799 800 801 802 803 804 805 806 807 808 809 810 811 812 813 814 815 816 817 818 819 820 821 822 823 824 825 826 827 828 829 830 831 832 833 834 835 836 837 838 839 840 841 842 843 844 845 846 847 848 849 850 851 852 853 854 855 856 857 858 859 860 861 862 863 864 865 866 867 868 869 870 871 872 873 874 875 876 877 878 879 880 881 882 883 884 885 886 887 888 889 890 891 892 893 894 895 896 897 898 899 900 901 902 903 904 905 906 907 908 909 910 911 912 913 914 915 916 917 918 919 920 921 922 923 924 925 926 927 928 929 930 931 932 933 934 935 936 937 938 939 940 941 942 943 944 945 946 947 948 949 950 951 952 953 954 955 956 957 958 959 960 961 962 963 964 965 966 967 968 969 970 971 972 973 974 975 976 977 978 979 980 981 982 983 984 985 986 987 988 989 990 991 992 993 994 995 996 997 998 999 1000 1001 1002 1003 1004 1005 1006 1007 1008 1009 1010 1011 1012 1013 1014 1015 1016 1017 1018 1019 1020 1021 1022 1023 1024 1025 1026 1027 1028 1

612 444

[illegible][illegible][illegible][illegible]

վարդապետ Թժկեան ժամանելոյ յուս-
թաքնն արքայապետութեան ձեռքոյ ապրի ի
կոստանդնուպոլսոյ ինքնապաշտան հայա-
տութեամբ մոյնեղեալ Արէլ արքայա-
լէնքիւրացաք և զգործներն նորա ի նոյնս
Աղանի կոչեցեալ յարգրի. որոց իսկ
տուաք (?) և օրինակն առաքել ի սի-
նոցն ի վերանիս առաջարկեցաք (?) նո-
քա՝ ո՛չ անպատեւելիս աս մեք զու-
րեմեկ վնասաւելութեանն (?) սինոգի
վասն մեկնելոյ ի հոգեւորականութենէ
դիւրեալ արեղայն, այլ մեր խնայելով
յեթատաւարութիւն նորա ո՛չ (զուրու-
թաւաք) գնա ի կարգէ հոգեւորականու-
թենէ, և նորա անպատեւ (զուրու թաւաք),
առանց արգելեալ վասն սինոգի
արքայ ասոյ յնորապետ զնորապետ
Հակոբեան, և զնորապետ զարգ-
րուով նորապետ վնասաւել զու-
րուց, նաեւ զմեկնանէս վնասաւելիւ ին-
կերակիցն նոցա, և զՎագոր Տէր Ղե-
ւոնդեան անուանեալ աստեանկալն ի սի-
նոգի ի վերանիս որոց ցարդ լուսնիս
զորուն վասն ուր լինելոյն նոցա, ընդ
յոյնեալն անուանեալ նոցա զնորապետ
ձանաթութիւնս ունիմք մատուցանել
ձերում քարծիր արքայապետութեան, և առ-
բանայնութիւն ի միջի երկուց հար-
կայաքութեանց ո՛չ ձա անապատեւա-
ցուք ի կարգն իւրեանց կացուցանել
զնոստ և զարքն արքայապետութիւն ձեր
պետականութեան վասն արքայապետ
նոցան նախնայ:

Այժմ քան զի յանկարծ պատահե-
ցաւ մեզ այս մեր (զուրու թաւաք) որ
պայնս առ մեզ՝ անապատեւեցաք պայս
համարոս ձանաթութիւն զրեւ մեզ ի

միամտութիւն յայնչելով զմեր զոն-
նակութիւն ի մեր քարծիր արքայապետ-
ութեանց, եւ ո՛չ անապատեւ յուսմք ին-
կայելով զուր մեծագոյն խաղաղու-
թեանց զրեւ մեզ զլինելի ձանաթութե-
անս վասն ամենայն ամբարշտու-
թեանց ո՛չ առ ի մէջ ալ ի տանարէ
փառաց Տեառն Աստուծոյ իւրեանց:

Առաքեցի ընդ արարելի և զպտուղ
աշխատութեանց ուսուցչաց ուսումնարա-
նի Հայոց ի թիֆլիզ և տպարանի նորա
տասն հատ նորատիպ Ինկվիզիցեալ
անուանեալ առաքելագործ զաննի քրիս-
տոնէից Քրիստոսի երէցփոխս դինքն
անուանեալ պապի Հովմայ, թարգ-
մանեալ ի ռուսերէնէ որոյ և զայս 5
կամ 6 հատորս տպեալ ո՛չ անապատե-
ւաքեացուք ի զոյգութիւն առաքելա-
կան մագարութեան նորուն արքայութե-
անն, և ո՛չ անապատեւ արժանացուցէ
Աստուծոյ մեր վայելել զարքայութիւն
մեր ցանկացեալ զմեծ խաղաղութիւն
հոր տէրութեանց:

Երեք ժամուք յառաջ լուսաք զուր
ձանապարհորդութեան արարելի, և
վասն այն չկարացաք զրեւ արքայան
թաղղոս եպիսկոպոս սինոգի մեր
զնորապետութիւն մեր վասն հանդիստ
պատառ անուանեալ քաղցուհեոյն, զոր
ընկալաք ի մերանկայ անցեալ առ(ս)րան
և վայելելով սիրով ընդ սինոգիւսա-
որում խնդրեմ նուիրել զմի նորատիպ
Ինկվիզիցեալ:

Կաթողիկոս ամենայն Հայոց Ներսէս
Յամի ազգական 1302, և փրկչական 1853
Օգոստոսի 19, ի թիֆլիզ:

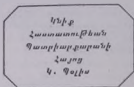
ԿՈՆԳՐԱԿ ԽՐԻՄԵԱՆ ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՏՐԻԱՐԻԻ

Մեծութիւն 76,5 x 36 ս.մ., երկսիւն
գրութեամբ հայերէն և ֆրանսերէն ղէմ
դիմաց. հայերէնը նստր և ֆրանսերէնը
գոթիկ, շտա հասա թուղթի մը վրայ:
Ծաղիկ անդերէն թատկան հինցած մա-

յան և վերջումը յանդարտ փակով յառ
դրուած: Ներքինը փակով չի փակ-
հրչտակներ և վերտառութիւնը, որ ու-
նիցան է և Պապի պատկերով փակ-
ղականերուն վրայ) մեկնանք զնոսանք է հոս,

Կոնդակը տրուած է յանուն Յովհաննէս Աւգ. Քհնյ. Հինգքարպէշէնտեանի, որ պատրիարքական կարգադրութեամբ 1871ին կը վերակոչուի զոգեթէ թովանդակ Եւրոպոյ Հայոց հոգեւոր հովուութեան «Տեսուչ և Առաջնորդ» տիտղոսով:

Կոնդակիս նախտը կայ «է» մը և ետքը երկու հրեշտակներու բարձած պսակին մէջ տեղ ունենցին սեւ կնիք մը.

Պատրի

Մկրտիչ ծառայ Յիսուսի Քրիստոսի վարդապետ Կարապետ Եսայիք արքեպիսկոպոս Տառնոյ և . . . Կոստանդնուպոլսոյ

Հայրական ողջունիւ և օրհնութեամբ յայտ առնեմք ամենեցուն որոց ընթեռնուն զթուղթն:

Ջի վկայական ընկալաւ այս Արժանապատիւ Տէր Յովհաննէս Հինգքարպէշէնտեան, Շնորհազարդ և Թմաստուն Քահանայ Աբրոյ Առաքելական Եկեղեցւոյ Հայաստանեայց, իր Գլխից ամ շարունակ կարգեալ ի պաշտօն Հովութեան Հայազգի մանկանց ուսանողաց ի Փարիզ ի մայր քաղաքացն Գաղղիոյ, անթիւրի կատարեաց զՀոգեւոր պարտաւորութիւնս իւր, և ըստ ամենայնի անստերիւր ի հաստատ, ի վարս և ի քարս Քրիստոնէական Սրբեանաց կացեալ, ապա ի մեծի վրդովման Գաղղիոյ եկաւ ի Հայրենին իւր քաղաք աստ ի Կոստանդնուպոլսի, և զբաւեաց զսէր և զյարգանս մեր և համայն ազգայնոց մերոց, որպէս և ամենայն աշխարհաց ի Փարիզ և յայլուր:

Իսկ զարդիս, ի խաղաղել Եւրոպոյ շնորհին Աստուծոյ յերեսաց աշրեցաւոր պատերազմաց, պարտ առնին վարկաք ըստ մերումս Հոգեւորական Տեսչութեան վերստին առաքել զնոյն ինքն

զՊատուական Քահանայն զՏէր Յովհաննէս Հինգքարպէշէնտեան, յաշխարհ Եւրոպոյ ի Գաղղիա, ի Պելճիա, ի Գերմանիա, յԱնգղիա, ի Հոլանտա և յԻտալիա, կարգեալ և հաստատեալ զնա փոխանակ մեր Տեսուչ և Առաջնորդ, ո՛չ միայն ի պէտս Հոգեւոր կրթութեան և կրօնական միութեամբեան Հայազգի ուսանողաց և վաճառականաց Սրբելի որդւոց մերոց, այլ և ի պատրաստութիւն և ի զործադրութիւն ամենայն հոգեւոր պետոյն՝ վասն ընդհանուր լուսաւորութեան, յառաջդիմութեան և զաստիարակութեան Ազգի մերում, վատահեալ յամենայնի յԱզգասէր բնասորութիւն իւր և ի հաստատութիւն:

Աստի յորդորեմք զամենեւեան զծոցովորդս մեր զԱրքիմ Առաքելաշնորհ Նորն մերոյ Աբրոյ Գրիգորի Լուսաւորչին Հայաստանեայց, զի ընկալլիք զԴա իրբու զճրեշտակ Աստուծոյ և Պաշտօնեայ Աւետարանին ճշմարտութեան. Եւստու և ողնական լինիլիք յամենայն ազգոգրուս պէտս նորին, և զինքնլիք ի նա յամենայն զկապ կրօնական կարօտութեան և թէպէտ հեռի ի Հայրենեաց, այլ վասն Հայրենեաց և իրբու ի նմին ազրեալիք՝ սիրով նորին խաղաղաստեալ հանապազ, և սուրբ յիշատակօք Ազգային Եկեղեցւոյ մերոյ սրտապրնդեալ և միութեամբ:

Ի վերջոյ վստահ եմք և եւս ի մարդափրութիւն և ի քրիստոնէական եղբայրութիւն համայն լուսաւորեալ ազանց Եւրոպոյ, զի յարգանօք ընկալեալ զԱրժանապատիւ Տէր Յովհաննէս Քահանայն իրբու փոխանակ, սատարեցին նա յամենայն Հանս և ի վստակա նորին ի լուսաւորութիւն Ազգիս Հայոց, որ է առաջին Ազգ ի Հաստատողս Քրիստոսի Փրկչին, որում Փառք և Երկրպագութիւն յաւիտեանս, Ամէն:

Տուաւ Կոնդակս վկայութեան և հաստատութեան յԱմի Փրկչական 1871 ի 1-13 Յունիսի և մեր Ազգական Ինժի. թուականին և Մարտի ամսոյ 20ին:

Պարք Կոստ. Մկր. Եպսկ Տառնոյ

(Մանեակապոյն բանալով ստորագրեալ)

Արդ՝ ի բոլորից էացելոց՝ և ի համայնից արարեցելոց օրհնեցեալ է Հայրն ինքնազոյ՝ մշտնջենականաւ անեղծութեամբ, ծնօցն Որդւոյ՝ և քղնօցն սրբոյ Հօգոյն նշաւարտի։ Որ է էլօթիւն անգլընին և զոյոթիւն աննաւ, էացուցիչ եղելոց՝ և Աստուած ամենից, Գովեցեալ է և Որդին Միածին, անտեսն և ամենատեսն՝ ծնեցեալն ի Հօրէ։ Որ է՝ ծագումն անմուտ և արեգակն համաափիւս, կազմիչ նանդերձելոց և Աստուած համայնից։ Բարեբանեցեալ է և Հոգին նշաւարտ՝ անհասն և ամենահասն, բրգլիսեցեալն ի Հօրէ նոյն է։ Որ է ազդերս մշտաշարժ և զնտ յորգահոսան։ Լցուցիչ ընդհանրից և Աստուած բոլորից։ Փառաւորեցեալ է երկրպագեցեալ՝ եռանմենայ Աստուածութիւն ամենասուրբ Երրորդութեանն Հօր և Որդւոյ և սրբոյ Հոգւոյն, որ բնութեամբ միով և էութեամբ եզակեանաւ պաշտի յիմանալեաց և ի զգալեաց անզորաւ։ Եւ յիտեանիւ մշտնջենօրէն և յարակայապէս մնալով ներ նոյնութեան, թարց յեղկդման և փոփոխման, իշխան և տէր ամենից, վերնական և վեճական։ Աստուած վեճալիսման թաղաւորեալ յանսահմանելի բարձրութեան, անանց զոյութեամբ։

Եւ արդ՝ յիրաւի վկայեցեալ ամբափակեցաւ ի մարգարէէն առնելն Աստուծոյ զկամս իւրոցն երկիւղածաց՝ զի յոյժիւք վերահաստատեցելովք իրակութեամբք նշաւարտեցեալ է, զոր տուիչն քանիցն բանականաց՝ իւրով օրհնեցելովն բերանով յիւրումն տնօրէնութեան Բանն Աստուած՝ լստուգեալ վերակբրկեաց ասելով՝ զի որ հայցէ զտանէ։

Վասն որոյ բազմիցս խնդրուածք մաքուրք զբնութիւնս էակաց ոմանց յեղաշրջեալ փոխեցին։ Որպէս առ նախամարդարէիւն Մովսէսիւ անգուռգ անապատացան, և առ երիւքն մանկամբք՝ թոցք կրկողականք յեղեցեան ի ցօզս մեղմածաւալս։ և ալք բազումք, զորոց զշիւղեմունսն երկարութիւն վարկանիւմ քանից, զի գուցէ ձանձրացին ընթերցողքն ընդ յսողաց։ Սոքա ամենեքեան ի խնդրուածոց մաքրագունից անտի եղին։

Աստուած իմանի թէ՛ ո՛չ ոք ժտեաց զիր ինչ նաւաստով աներկբայականաւ՝ և ո՛չ էտա։ Մանաւանդ յայտ անտի է, զի նարդեհին որք ո՛չ երկիւղածք յԱստուծոյ կատարելապէս, և ո՛չ արաքողք հանդից կամաց Աստուածութեան նուրաւ։ սակայն տեսանեմք, զի հայցմունք մեր կատարին և իղձք բաղձանաց լնանին։ ուստի յայտ է թէ ի մեղաւորաց և ի յանցաւորաց եւս ո՛չ արգելանի տառտաձիր զեղումն շնորհարաշխ պարզեաց Աստուածութեան նորա։ Դանդի գիտէ զպնտս մեր և զկարիս առաւել քան զոր խնդրեմք և իմանամք. ըստ աշտ՝ զիտէ Հայրն ձեր երկնաւոր եթէ պիտոյ է ձեզ այդ ամենայն։

Եւ արդ՝ ստուգապէս տնջումն իմն էր ի մեզ և խնդիր սակս միջ ձառացի զնել ի պէտս ընթերցման և ի փառս Աստուծոյ՝ ի խորանն որ կառուցեալ սրբոյն Նիկողայոսի Զփնօնցւոյ սքանչելագործի հայրապետին ի յանուն։ Եւ թէպէտ է՛ր ճաշոց իմն ի սմա՝ ի նախնեաց ոմանց՝ սակայն հնացեալ էր, յորմէ և տառք ոմանք էին եղծեցեալք. մանաւանդ ունէր սխալմունս յաճախս, թէ ի լծորդութիւնս տառից և թէ ի բազկացութիւնս վանկից. թէ ի հոլովս անուանց և թէ խոնարմունս բաշից։ Վասն որոյ ո՛չ զօրէր ամենայն որ ուղղապէս և անվթար վերծանելով ըստ առողանութեանցն արտաբերել և ընթեռնուի։

Եւ ըստ խնամոցն Աստուծոյ և յաւքողմանն, Տէր Խաչմանի օղի Տէր Սեբմիայն, և տես ի ձեռն ուրումն քրիստոնէի զգիրքս զայս՝ և տարփացեալ հաւատ և սէր սորա յոյժ, զի՝ նամենայնուս վաշկեւոյ տեսանի, թէ ի զիրս և թէ ի ձաղկին, թէ ի թուխս և թէ ի կազմուածս, մանաւանդ՝ ըստ արեւտարց քերթողաց զրեցեալ, որոյ ի բայս հրամայականս լի է՛ն իրեցեալք, և տառաւորք առողանութեամբք լի։ Յազագս որոյ, այս վերոյիշեցեալ Տէր Սեբմիայն՝ զին աւառեալ սգոս յիսուն հուսիս՝ եղև երաշխաւոր զնոյն. զի ի հաւատացելոց ոմանց ողորմածաց ժողովեալ տացէ զգինն և վճարեցէ, և առեալ երեք յեւ-

կեղեցիներ, և բազում անգամ ծանուցումն արարեալ յորդորեաց զժողովուրդն՝ յըն-
ձեռումն ողորմութեան: Որոց շարժե-
ցեալ յինքնաշարժ շարժողէն, փութա-
ցուցեալ զմիմեանս ի սէր ողորմածին
միմյոյն, գեցեան յանուանէ ի քառիսի
առաջ՝ ողորմութիւն խառնակիւր բոս
խառն կարի, ի նպաստութիւն զեւոյ ձա-
ռոցիս:

Անէ մեծ իմաստասէրն Արիստոտէլ՝
շարժուեք համայնք յայլմէ բնաւորե-
ցան շարժել. զի մի է որ անշարժ գո-
լով շարժէ զարարածս ի բարիս և ի
կեանս: Քանզի որպէս անկարօտն ամե-
նայնի և դիմաց ծնողին իւրոյ Բանն
Միածին էջ խոնարհութեամբ և հեղու-
թեամբ յանբաւ բարձրութենէ իւրմէ ի
ստորին վայրս երկրի, էառ և զգեցաւ
զկերպարանս ծառայականս՝ առ ի շար-
ժել զմարդիկ ի հաւատս անրիծս՝ աշա-
պէս և աստ իւրով սեպհականաւ խո-
նարհութեամբն վերագնեողի յազքատու
և ի շքատուր՝ ի շարժել զհաւատացեալս
ի դուք ողորմութեան: Եւ ո՛չ կե՛ն ինքն
Աստուած կարօտ ինչ է մերոց ողորմու-
թիւն, զի ինքն է որ տայ զամենայն և ի
նմանէ են ամենեկեան. ըստ այնմ, ամե-
նայն տուրք բարիք և պարգևեք կատարե-
ալով ի վերուստ են իջեալք առ ի չօրէն
լուսոյ, ալ զօգուտ մեր կամի հանապազ,
զի ողորմութեամբ նմանիցուք սկզբնա-
տուրքն մերոյ Աստուծոյ որ է ծայրա-
գոյն ողորմած: Եւ ժառանգակիցք լի-
ցուք փառաց նորա, զի յայն իսկ
ստեղծաք և եղաք:

Արզ՝ աշտուհետեւ սկսեսցուք յիշել
և յայտ առնել զանուանս փաստ եղե-
լոց և նպաստ զնեցման ճաշոցիս արօք
ողորմութեան, և զուրա իւրաքանչիւ-
րոց ընդ անուանն ողեսցուք:

Մահտեսի Յակոբն ետ Ա. զուրիշ:
Տիրացու Աստուածատուրն Բ. զոշ:
Տիրացու Աւետիքն Ա. զօլաթա:
Տիրացու Յոհաննէսն կէս զուրիշ:
Տիրացու Յակոբն կէս զուրիշ:
Տիրացու Յարութիւնն կէս զուրիշ:
Տիրացու Խաչատուրն թիւթ մի:
Տիրացու Խաչատուրն զօլաթա մի:
Տիրացու Աստուածատուրն Ա. զոշ:
Ղօթխմազ օղու մահտեսի Աստուա-
ծատուրն կէս զոշ:

Մահտեսի Սարգիսն Ա. թիւթ:
Հսկի սարայը մէրամէթնի Պետրոսն
կէս զոշ:

Տիրացու Մարկոսն կէս զոշ:

Մահտեսի Սրապիտնի որդի Մու-
րաան Ա. զոշ:

Խոնա Սահակին հոգւոյն զօլաթա
մի:

Մահտեսի Ումէտն Ա. զոշ:

Մահտեսի Մարկոսն Ա. զոշ:

Մահտեսի Մալումն Ա. զոշ:

Վարպետ Գարրիէլն կէս զոշ:

Վարպետ Մարգար Ա. զօլաթա:

Տիրացու Մարտիրոսն Ա. թիւթ:

Տիրացու Սարգիսն Ա. թիւթ:

Տիրացու Սարգիսն Ա. ըտուպ:

Տիրացու Պիւպիւլն Ա. ըտուպ:

Տիրացու Աբրահամն Ա. թիւթ:

Ֆարմանի որդի Ղազարն Ա. զոշ:

Մահտեսի Արզումանն Ա. ըտուպ:

Ապուշեկիցի Մարկոսն Ա. զոշ:

Միքայէլէին հոգւոյն ժ. փարայ:

Մահտեսի Գրիգորն Ա. թիւթ:

Մահտեսի Յակոբին հոգւոյն Ա.

թիւթ:

Առաքիւղոյն հոգւոյն Ա. թիւթ:

Պետրոսն Ա. թիւթ:

Մահտեսի Վարզն կէս զոշ:

Ղաւուխի Յօհանն ժ. փարայ:

Ղափամանի Գրիգորն կէս զոշ:

Վէզիր խանի սառաֆնիւն Ե. զոշ:

Յարութիւն զալֆայն Ա. թիւթ:

Խաչուկն Ե. փարայ:

Խորայէլ զալֆայնի հոգւոյն Ա. թիւթ:

Ակնից Չպլախի որդի մահտեսի

Գասպարն Ա. թիւթ:

Ազարիային հոգւոյն Ա. զօլաթա:

Անտոնն Ա. զօլաթա:

Թորոսն Ա. թիւթ:

Պուշախէի Մանուկն կէս զոշ:

Աբրահամն Ա. զօլաթա:

Ստեփաննոսն զօլաթա մի:

Սառաֆ Մահակն կէս զոշ:

Սառաֆ Սուքիսան ժ. փարայ:

Տէր Զաքարիայն Ա. թիւթ:

Սառաֆ մահտեսի Կարապետն Ա.

զօլաթա:

Իւր տղոցն Յակոբին, Աննային

հոգւոյն Ա. թիւթ:

Ղափամանի տիրացու Գրիգորն Ա.

թիւթ:

Ապուլիեցի Ղուկասն Ա. թիւլթ,
Տիարպէքիբի տիրացու Յարութիւն
Ա. թիւլթ:

Իփէքճի Կարապետին հոգւոյն ժ.
փարաջ:

Տիրացու Երեմիայն կէս զոռիշ:
Պողմանի Աստուածատուրն Ա. թիւլթ
Սառաֆ Եոզաննէան Ա. զօլաթա:
Պապուճնի Յարութիւն Ա. թիւլթ:
Իսրայէլէն ժ. փարաջ:

Մահտեաի Մուրատն Ա. զոռ:
Մահտեաի Մահն Ա. թիւլթ:
Մահտեաի Յակոբն Ա. բոռապ:
Մահտեաի Եղիայն ժ. փարաջ:
Մահտեաի Կարապետն բոռապ մի:
Պարոն Մարգարն կէս զոռ:

Մահտեաի Մէֆէլէն Ա. թիւլթ:
Մարտիրոսն ժ. փարաջ:

Մահտեաի Յակոբն Ա. թիւլթ:
Մահտեաի Պողոսն Ա. թիւլթ:
Մահտեաի Մանուկն կէս սիփիլեան:

Մահտեաի Գէորգն Ա. թիւլթ:
Ճիզմէլէի մահտեաի Էլզապն Ա. թիւլթ

թէրգի Պաղոսն Ե. փարաջ:
Պարոն Յարութիւնն ժ. փարաջ:

Պապուճնի Ամիրճանն Ա. թիւլթ:
Մահտեաի Յուսէփն Ա. զոռ:

Պախնապան օղլու Պողոսն ժ. փրջ:
Պապուճնի Պարսամն Ա. զօլաթա:

Տիրացու Գէորգն կէս զոռ:
Խորասաննի մահտեաի Ներսէսն ժ.

փարաջ:
Մահտեաի Աբրահամն կէս զոռ:

Յակոբն զօլաթա մի:
Մահտեաի Ղազարն ժ. փարաջ:

Մահտեաի Յակոբն ժ. փարաջ:
Ապուլիեցի կէտիկ Պաղտատարն և

ձեռգացն Մարկոսն և Տիրուհի հոգ. Բ.
զօլաթա:

Իփէքճի մահտեաի Կարապետն կէս
զոռ:

Պապուճնի Պետրոսն ժ. փարաջ:
Յովհաննէան Ե. փարաջ:

Առաքելն Ե. փարաջ:
Համամնի Մարգիան Ե. փարաջ:

Թէրգի Մանուկն Ա. թիւլթ:
Մահտեաի Սրտայն Ա. զոռ:

Մանուկն ժ. փարաջ:
Մարտիրոսն ժ. փարաջ:

Պապուճնի Յարութիւնն ժ. փարաջ:
Մահտեաի Փանոսն Ա. թիւլթ:

Յարութիւնն Ե. փարաջ:
Մահտեաի Եղապարն Ա. թիւլթ:

Մահտեաի Մանկատարն Ե. փարաջ:
Մոգոսն Ա. զուռիշ:

Յարութիւնն Ա. թիւլթ:
Տիրացու Մէլքոնն ժ. փարաջ:

Տիրացու Ղազարն Ա. թիւլթ:
Մուրատն և Սառայն ժ. փարաջ:

Մատթէոսն մէկ բոռապ:
Եւ մեղսաթաւալ Պաղտատարն մէկ

զուռիշ:
Եւ արդ՝ ի մէջ իրաց համասեռից՝

զմեծն նահ է զոփիլ և զգերազանցն,
քանզի որպէս ի քաղաք զօփի պատ-

ուականն Երուսաղէմ, և նաստեղս՝ Արտ-
սեակն պայծառ, աշպէս ի մէջ առա-

քիկութեանց՝ ողորմութիւնն զօփի զե-

րանշակապէս: Եւ թէպէտ առաքինու-

թիւնք համայնք զօփիլիք են և պատ-

ուականք, սակայն ողորմութիւնն առա-

ւել պարծի առաջի սարսափելի բեմին

Քրիստոսի: Զի ողորմութիւնն՝ զնապեղալ

հոգիս մեր նորոգեալ պայծառացուցա-

նէ: Ողորմութիւնն՝ դրամութիւն մերոց

մեղաց ոչ ընշացուցանէ: Ողորմութիւնն՝

զհոյրն զհենցն շիջուցանէ: Ողորմու-

թիւնն՝ զլաւ աշպոյն դադարեցուցանէ:

Ողորմութիւնն՝ զկրճիկ տառամարնցն լոկ-

ցուցանէ: Ողորմութիւնն՝ զշիջուցեալ

լապտերս մեր լուցանէ: Ողորմութիւնն՝

զստամարն տրտմեցուցանէ: Ողորմու-

թիւնն՝ զԱստուած հաշտեցուցանէ:

Ողորմութիւնն՝ զսուրն բարկութեան

յետս դարձուցանէ: Ողորմութիւնն՝ զպա-

տուհան վերացուցանէ: Ողորմութիւնն՝

զանքոսն որդունս սպանանէ: Ողոր-

մութիւնն նախապարճ կենաց ցուցանէ:

Ողորմութիւնն՝ զմեղ յերկիրս հանէ:

Ողորմութիւնն՝ զմեղ Աստուծոյ նմանե-

ցուցանէ. մանաւանդ որդիս Աստուծոյ

անէլ:

Ի վերայ այսր ամենայնի՝ ո՞ր որ

կարէ յերկրամեացս աստի՝ զօփիլ բա-

ւականապէս դաշնս որք ողորմածք են,

զորս Աստուած երանեաց ասելով. Երա-

նի՛ ողորմածաց, զի նոքա ողորմութիւն

զացեն: Ո՞վ է ողորմութիւնն, եթէ ոչ

ինքն Քրիստոս, զոր դասնելոց են յա-

Առաջն զերթն թն ողորմած քն աներկբայա-
պէս խնդ:

Արդ՝ մաղթանք և հայցմամբ, միջ-
նորդութեամբ և բարեխօսութեամբ՝ եր-
ջանիկ և գերադասեցուց ամենորհն-
գեյոյ կուսին՝ Մարիամու Աստուածած-
նին: Եւ ձայնին բարբառոյ՝ որ յանա-
պատէ, սրբոյն Յովհաննու Կարապետին
Քրիստոսի, և Մկրտչի նորին: Եւ բա-
ցողին երկնից սրբոյն Ստեփաննոսի
Եւսեպփկային Քրիստոսին: Եւ սրբոյն
Քրիզոստի բազմամասն և յոյն չափաւ
Նահապետիկին, Հայաստանեայց Լուսա-
ւորչին, մանաւանդ՝ համայնից հաճոյա-
ցիւց սրբոցն Աստուծոյ: Խոնարհեցի
ունիկ բարեբարին Աստուծոյ առ ի լսելի
ցաղաշանս, և զիշխորատան կատարեա-
ցէ, ի մարմին անփորձ պահեսցէ, ի
զիւաց չարաց փրկեսցէ, ի մարդոց
անխրատաց պահպանեսցէ, ի մեքենայի
բանաբարկոյն զերծցէ, ի հնարից չա-
րասիրին ճողողորեսցէ, ի ճիրանաց և ի
մաղպոց աշխարհմից ազատեսցէ, ի մի-
գամած գրոյ զերոզին հանցէ, ի խո-
բանն երկնից բարձրացու(ա)ցէ, ի կարգս
զուարթնոց դասաւորեսցէ, ի փնակս
սրբոց մասնակցեսցէ և ի կեանս ան-
գրաս բախապատեսցէ Ամէն:

Այլ և ի հանդէպ բնութից,

Հաւատացելոց Ի Քրիստոս Առաքելածն ամենից,

Ռազմասիրին վրդովմունք և վեճք
խաղաղ թաղապետի:

Իրապարծութիւնք՝ օրաջլատէք իշխանսն յաւէտ թուրապն:

Պոզոստա չք ընդունանք մոլոր
զանգանին յալալ իսլաւաւսկեւոյին :

Ակնարթ ցանցից վարմարկին և
նոյնն իսկ թափանեացին:

Ղառկարք ամրութեանց տանն եօթ-
նազուլս մթին անկեալ փշրեացին:

Տոռունք արդեւոյք հոգեաւանջ մե-
տապին անկից խզեացին:

Արկածք վհատից շարստաղէմ վիշապին առ ինքն զարձիկն:

Սուգամունք հոսանացն անդնդոց ար-
դիւնցեալ կապեաղին:

Ամբարձմունք, ասպարազան, զորոզին
տեղաբաղեայ, իտնարհեացին:

Ի տարբերակումից իրենց արտաքին քաղաքականության հետևանքներից՝ իրենց ինքնարժեքը և իրենց անհատականությունը արտաքին քաղաքականության հետևանքներից:

Էրաստոս Իսնճոյից համայնից աշտոց
աւելեցեալ քայքայ յետինս: Ամէն:

⁴ *Journal of the American Statistical Association*, 1991, 86, 1039-1041.

በከፍተኛ ስኬት ስለተፈጸመ በሰላም ስለተፈጸመ

$\mathcal{G}_k$ is a k -graph with vertex set V and edge set E . The k -graph $\mathcal{G}_k$ is said to be k -regular if for every vertex $v \in V$, the number of edges of $\mathcal{G}_k$ starting at v is k .

Effect of the size of the sample on the accuracy of the results

How did you get involved?

the following are typical:

the following are typical:

በደግሞ ለደህረ ፅሁፍ (— 1700) ልዩ ልዩ

$$\mathbb{P} \left(\frac{1}{\sqrt{n}} \sum_{i=1}^n \left(\frac{1}{\sqrt{2\pi}} \exp \left(-\frac{1}{2} \left(\frac{X_i - \mu}{\sigma} \right)^2 \right) - \frac{1}{\sqrt{2\pi}} \right) \right) \rightarrow 0$$

(E_F , 909-973).

... Երկրորդը էլ յայն տար, ևն-
յա արդար հանկուտ հուսովանեց հանգ-
կույն հարկ հաղարկել յապիկ յամենում
գիւրացու Հոսեփիան զպիւր որ յոր յե հա-
(զմուսար քրքրեցիկ) յայս Ժամայ տուա?
Երբ անսամբրս զայս գործի յոր յիշ-
հիւ է ընդնո(ն)ուք յիշեալ ինքնիւն
յայտել Թուոսե յո քրքիւ յիշի և
յայտել ինչ ինչ յիշար յայն յայն
(Եր. ԳԺ) :

[1904 *Ulsayarehshah* 7/20 92.]

[illegible]

Գրքերի անվան ղեկն առնելու է
 Գրքերի անվան համար 19

[illegible]

— 477 —
455, 510, 528, 529, 530, 534-535,

ԱՆՁՆԱՆՈՒՆՆԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

Ներկայ հասցրիւ անձնանուններու ցանկի պատշաճութեան ընթացքին նկատի առնուած են յիշատակութեան մէջ կամ այլեւայլ առիթներով յիշատակուած բոլոր անձնանունները։ Առ այդ, չենք զոհաւորած միայն յիշատակումը կատարելով մեծամասնաբար անձանօք անձերու, այլ լարմար սեպած ենք իւրաքանչիւրին անունին դիմաց նշանակել անհրաժեշտ եւ կարելի տեղեկութիւնները, իրենց գործին կարեւորութեան համաձայն։ Ցանկիս պատշաճութեան ընթացքին՝ ժամանակաւոր չափանիս ստուգման եւ նշագրութեան մասնագութեամբ, դիմած ենք կարգ մը հայագիտական հաստիքներու որոնք մեր ճշմարտութեան ձայն էին։ (*)

Աստեւ՝ ցանկիս մէջ գործածուած համառօտագրութիւնները —

Աբղ.— Աբեղայ
Ազգ.— Ազգական
Առ. — Առաքել
Արեւ.— Արեւելահայոս
Աւես.— Աւեստան
Բժ.— Բժիշկ
Գղ.— Գիւղ
Գղփ.— Գաղափարող
Գր.— Գրիչ
Դպ.— Դպիւր
Եղբ.— Եղբայր
Եպս.— Եպիսկոպոս
Թ.— Թուական
Թգ.— Թագաւոր
Թրգւ.— Թարգմանիչ
Մղկ.— Մաղկող
Կզվ.— Կազմող
Կթղ.— Կաթողիկոս
Կոկ.— Կեկող
Կուս.— Կուսակից
Կր.— Կրօնաւոր
Հւան.— Հաւանաբար
Հզււ.— Հոգեւոր

Հնգցլ.— Հանգուցեալ
Մբ.— Միաբան
Մեկն.— Մեկնիչ
Մերծ.— Մերձաւոր
Մհ.— Մահաւիտ
Մրգ.— Մարգարէ
Յե.— Յիշատակուած
Նհ.— Նահապետ
Նորգ.— Նորոգող
Պսր.— Պատրիարք
Պր.— Պարոն
Սբ.— Սուրբ
Սրնի.— Սրբունի
Սն.— Սնացող
Սրկ.— Սարկաւագ
Վրգ.— Վարդապետ
Տր.— Տիրացու
Քնյ.— Քանանայ
Քրվ.— Քաղաք
Սր.— Սրինակող, ընդօրինակող
+.— Մեռած, եւ կամ տուեալ
բուականէն շատ անաչ մեռած։

(*) Ցանկէս ղուրս միացած են Սիւուս եւ Քրիստոս անունները։

Անփիլոք, Անփիլոք — Վեր. Ինկնիոյ,
229, 334, 336:

Լլլիլի Ժան — Որդի Գողոսի և Լուարու-
տի, յշ. 1717 թ. 2, 212:

Լլլիլլ, Լլլիլլ, Լլլիլլ

1. Եղբ. Եսաբի խանի, Սպանանցի
ստ. թիւ 145ի, զրշ. 1660 թ. ին,
928, 927:

2. Մհ. Հայր Անդրէաս Վրդ. Դա-
տանեցւոյ, որ է թիւ 89ի վեր-
ջին զրիշ. 1734 թ. ին, 822:

3. Մհ. Հիպոլիտ, 1709 թ. որ Ա.
Թիւրքով մասնակցեցեալ Տէր
Երեմիայի հանգանակութեան,
1245:

Անսփայգորաս — Իմաստասէր 70:

Անակ — Հայր Ս. Գրիգոր Լուսաւորչի,
Գ. զար, 720, 882, 946:

Անանիս — Դիցուհի 514:

Անանիա

1. Պահանայակոս Հրէից, 808:

2. Շիրակացի Վրդ. Ե. զար, 429,
944, 700, 1199, 1207, 1204:

3. Կիւղ. Մոկացի (946-968), 134,
203:

4. Նարեկացի, վանահայր Նարեկայ
վանայ և Երեմիայի Նալի քան-
ցի. Է. զար, 297:

5. Դր. Յակոբէս, 86, 909:
878:

6. Վրդ. աշակերտ Արիստակէս
Վրդ. ի. 974:

Անանտաս

1. Կթղ. Ա. Ակոռնցի (881-887), 263:

2. Կայր Ռեզանդիոնի (491-518),
945:

3. Դճի. որ. 617:

Անարալիս — Սկիւթացի 89:

Անգլորոյս — Իմաստասէր 70:

Անարալիանդրոս — Իմաստասէր 70:

Անարալիսեն — Իմաստասէր 70:

Անգեղ — Տառ. 832:

Անգէ, Անգէոս — Մրդ. 44, 493, 796:

Անգլիացի, Անկլիացի — Ազգ. 371,
1074:

Անգլանիկ — Որդի Անդրէաս Վրդ. ի.
որ 1734ին զրեց թիւ 89, Գողոսաց
քանոն Դատով պիւղի 88:

Անգրէաս, Անգրիաս, Անգրիաս

1. Գր. թիւ 89ի, 1734 թ. ին, 700:

2. Եղբ. Եսաբի խանի Կեսարիոյ,
979:

3. Եղբ. Եղբ. Մարգարիտ Եղբ. ին,
340:

4. Եղբ. Եղբ. Եղբ. Եղբ. ին,
565:

5. Վրդ. որ 1794 թ. ին թիւ 549
Անգլորոյս Դ. Եղբ. ին,
374:

6. Վրդ. Եղբ. ին, 103ի վեր-
ջանոսն թիւ 846, 1732 թ. էն
վերջ:

7. Տր. որ 1749 թ. ին թիւ 1519
Եղբ. ին, 882:

8. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

9. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

10. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

11. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

12. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

13. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

14. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

15. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

16. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

17. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

18. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

19. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

20. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

21. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

22. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

23. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

24. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

25. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

26. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

27. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

28. Եղբ. Եղբ. ին, Եղբ. ին, Եղբ. ին,
909:

Անգրիանուր — Ազգ. 344:

Antonelli — Այր իտալացի 1064:

Անթիպատրոս — Իշխան 804, 805:

Անկելոս — Տե՛ս Միքայէլ, 104:

Աննա, Անա

1. Պահանայակոս Հրէից, 253,
254, 924:

2. Կին Թովմիսի, 159, 162, 254,
860, 1144:

3. Մարգարէտի 836:

4. Կին Անտոնի և Դերմ. Ծառի
խանի. ստ. թիւ 145ի, Ի Սպա-
նան. 1680 թ. ին, 927:

5. Որ 1782 թ. ին, թիւ 6 Անտոն-

բանին խաչ մը յիշատակ թողուց: 36:

6. Քոյր՝ թիւ 7ի ստ. Զաքարիա զայլֆայի, 1772 թ.ին: 38:

7. Մայր Մարտիրոսի, ստ. թիւ 237ի, ժի.՝ զար: 1160:

8. — Դոն. Կոնստանդին: Դոն. բազմակի, որու հոգեւոյն Ա. թիւ 11 զնաբուհեաց: Տէր Երեմիայի հանգանակութեան: 1244:

Անուշ — Ա. հին Ամգահակի թգ.ի Մարաց: 857:

Անուշաւան — (= Սոս), որդի՝ Արաշակ Արարի: 867:

Անսիգոն — Հոսիմայեցի, 804:

Անսիսիւն — Իմաստասէր: 71:

Անսիսցոս

1. Հոսիմի կուսակալ: 105, 803:

2. Արքայ Պարեանի: 810:

3. Կառավարիչ Մեծն Կոստանդինոսի պալատին: 854:

4. թգ. Էպիֆանէս: 480, 504, 505:

Անսիսիւն — Անսիսիւն

— թգ. Կոստանդին: 31, 166, 264, 800:

2. Տէր, մերձաւոր Անկոս Կրէցի, որ Է Կոստանդինի թգ. Կոստ. Պարսի: 841:

3. Մերձ. Սպահանցի Էմիրի խանի, ստ. թիւ 145ի, 1680 թ.ին: 927:

4. Տէր, որուն մասին Լեւոնտ Մարտիրոսի մայր մը յիշակոյթ թիւ 141ի մէջ, 803:

5. Դպ. Մարտիրոսի Մ. Գէորգ Եկեղեցւոյ, «Չորրորդ Զաւեց», 1717 թ.ին: 24:

6. Եղբ. Տէր Կարապետի, զր. թիւ 243ի, 1732 թ. զրչ.: 1178:

7. Որդի Տէր Կարապետի, 1732 թ.ին: 1178:

8. Մասնակցեցաւ Տէր Երեմիայի հանգանակութեան Ա. զօլաթայով, 1700 թ.: 1244:

9. Բարդուղիմէոս որ Է Ռաբանդի մէջ — Պաթմաշ, արքայապետ, աւերի վեհեանի: 184, 711, 1215:

10. Աղա, որուն ստանաւոր մը շա-

րագրեց Նուստ Բերկեհոս, ժի. զար, յերուսաղէմ: 769:

Անտոնինոս, Անտոնիոս

1. Կայսր Հոսիմայ (Ն. Ք. 60-50), 859:

2. Կայսր Հոսիմայ, զարկաւոր (129-181), 508-509:

Ալիսալար — Դիմաքսեան իշխան, Դ. զար: 867:

Ալիսէն — Տիգին, հին՝ Տրդատ Մեծի, 863:

Ալիսէն

1. Կայսրաւոր իշխան, զար Կայսր Կոստանդին (885-888), 200, 571:

2. Ա. թգ. (885-886), 201:

3. Բ. Երկաթ (814-929), 201:

4. Գ. Ողորմած (953-977), 201:

5. Գ. (1042-1045), 201:

Ալիսալար — Սուլթան Եղիստոսի, որ 1292ին գրաւեց Ալեքան և ապա Հոսիմայեան: 205:

Ալիսալարից — Աղգ, թողարկմանի մէջ, 2էրքէզ ցեղ: 397:

Ալիսո (Ալիսոս) — Բ. Շահ Պարսից ժոյր (1642-1688), 926:

Ալիսոեան — Գերդաստան: 405:

Ալիսոյիւնար — Զարաթա հերձուածող: 326, 557, 558, 665:

Ալիսոյիւնար — Իշխան Կոյս: 364, 449:

Ալիսին — Այր: 811:

Ալիսրատ — Իշխան, եղբ. Հիմուսի, 457:

Ալիսոյ — Իշխան ժ. Գ. զար, որուն խնդրանքով Յովհ. Երզնկացիին զրեց իր Կոստանդին Կոնստանդին, զարկաւոր, ստանաւոր: 1284 թ.: 515:

Ալիսոյիւնար, Ալիսոյիւնար

1. Ար. Եկեղեցեական հայր, Ե. զար: 317, 517:

2. Երաժիշտ: 163:

Ալիսոյն — Դիգուհի Յունաց: 625:

Ալիսոյիւն — Եկեղեցական Կոնստանդին

Ալիսոյիւնար, Ալիսոյիւնար

1. Է. Դ. Քանկէնի պաշր, որ 1808 թ. ի Սուլթան 23ին, Գ. Պալատի մէջ Երեմիայի հոգեւոյն կողմէ զրկուեցաւ: 1751:

2. Թէպրիզցի, հայր Ալիսոյի Ալիսոյի, որ իրենց Կոնստանդին

Յուսկան, Յուսկիք — Կիսի, 851:
Յուսկան, Յուսկիք — Կիսի, 851:

1. 1908 թ. 5 առաջ, որտեղ որ

ստորագրածն զարգացրեց զիս-

կան զսկիքը - Կարմիր զիսկիք

1181:

2. Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Յուսկան, Յուսկիք — Կիսի, 851:

1. 1908 թ. 5 առաջ, որտեղ որ

ստորագրածն զարգացրեց զիս-

կան զսկիքը - Կարմիր զիսկիք

1181:

2. Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

Կարմիր, 1421-29 թ. 4-րդ, 4-րդ-

իսկիք (= Կարմիր, 1191):

- [illegible]

52. Եղբ. Մատթէոսի, զր. թիւ 145թ. 1660 թ., 928:

54. Հորեղբայր Էսաբի խանի, ստ. թիւ 145թ. Սպանան, 1680 թ., 928:

55. Երէց, որուն կ'ողբայ Մատթէոս Ռուսոյնցու յի Ռարսեղ, 935:

56. Հայր Զաքարիա զալֆայի, Տէր թիւ 7թ. Ժէ. դար, 38:

57. Քնոյ Զաքարիա զալֆայի, Տէր թիւ 7թ. Ժէ. դար, 38:

58. Վրդ. Սկեռացի, վանական, Եւրոն Լաւրոնացիէն ետք՝ առաջնորդ Սկեռայի, 1198 թ., 908, 908:

59. Եղբ. առաջնորդ (վայր)՝ առ. յայտ)՝ յի. թիւ 117թ. մէջ, 1121 թ., 743:

60. Վրդ. Կեսարացի, առաջ աշակերտ Եւրոնացի Թուրքիայի Մովսէս Կիլիկի, 1801-1838 թ., 567:

61. Ուն, գողացի անսամար յի. 1231 Օգոստոս 20ին, թիւ 238թ. մէջ, 1160:

Եւնի. Երէց Երեմիայի, որովհետեւ Եւնիցեան Տէր Երեմիայի Կան. զանազան թիւան, 1709 թ., 1244, Ա. — Մհ. Ա. թիւ 1թով, Բ. — Հափամանի, կէս զոչ. ով, Գ. — Տր. զափամանի, Ա. թիւ 1թով:

Ա. Եւնի. Երեմիայի, որովհետեւ Եւնիցեան Տէր Երեմիայի Կան. զանազան թիւան, 1709 թ., 1244, Ա. — Մհ. Ա. թիւ 1թով, Բ. — Հափամանի, կէս զոչ. ով, Գ. — Տր. զափամանի, Ա. թիւ 1թով:

Եւնի. Երեմիայի, որովհետեւ Եւնիցեան Տէր Երեմիայի Կան. զանազան թիւան, 1709 թ., 1244, Ա. — Մհ. Ա. թիւ 1թով, Բ. — Հափամանի, կէս զոչ. ով, Գ. — Տր. զափամանի, Ա. թիւ 1թով:

Կան. Երեմիայի, որովհետեւ Եւնիցեան Տէր Երեմիայի Կան. զանազան թիւան, 1709 թ., 1244, Ա. — Մհ. Ա. թիւ 1թով, Բ. — Հափամանի, կէս զոչ. ով, Գ. — Տր. զափամանի, Ա. թիւ 1թով:

Կան. Երեմիայի, որովհետեւ Եւնիցեան Տէր Երեմիայի Կան. զանազան թիւան, 1709 թ., 1244, Ա. — Մհ. Ա. թիւ 1թով, Բ. — Հափամանի, կէս զոչ. ով, Գ. — Տր. զափամանի, Ա. թիւ 1թով:

Կան. Երեմիայի, որովհետեւ Եւնիցեան Տէր Երեմիայի Կան. զանազան թիւան, 1709 թ., 1244, Ա. — Մհ. Ա. թիւ 1թով, Բ. — Հափամանի, կէս զոչ. ով, Գ. — Տր. զափամանի, Ա. թիւ 1թով:

1. Մրդ. 48-50, 317, 320, 422, 486, 481, 502, 510, 520, 521, 790, 887, 908, 970, 971, 978, 1048, 1168, 1198, 1201, 1206, 1248:

66. Որդի Տէր Դաւիթ (Դաւիթ), 1717 թ. Զաւիթեանցի Զաւիթեանցի զիւ. դար, յի. թիւ 68թ. մէջ, 474:

67. Որդի թաւրիզի, ստ. թիւ 171թ., 1041:

68-69. Կեսարացի տաղասաց, յի. թիւ 141 և թիւ 177թ. մէջ, որ Լուս. քիւ մամբրայի մատնի տաղ մը յորինեց: 895, 1049-1051, Գան. առաջ՝ 1024:

70. Քիւն. ստ. թիւ 149թ. Ժէ. դար, 951, 952:

71. Վրդ. Գանապեցի, մատենագիր, Կեդիւնիկ Սեփեւիթիւն թիւերը՝ առաջին զր. քիւ, թիւ 1, աշխ. Գրիգոր Արարուեաց Եւս. ին կը վերագրեն զայդ (Ը. դար), կամ Եովհ. Գանապեցիին, 979:

72. Եւնի. Երեմիայի, որովհետեւ Եւնիցեան Տէր Երեմիայի Կան. զանազան թիւան, 1709 թ., 1244, Ա. — Մհ. Ա. թիւ 1թով, Բ. — Հափամանի, կէս զոչ. ով, Գ. — Տր. զափամանի, Ա. թիւ 1թով:

Գոլոն — Պոլոնացի — Եւնիցեան, որուն շնորհիւ զանազան Լուս. թիւեր (1461-1566), 411:

Կան.

1. Կան. Երեմիայի, որովհետեւ Եւնիցեան Տէր Երեմիայի Կան. զանազան թիւան, 1709 թ., 1244, Ա. — Մհ. Ա. թիւ 1թով, Բ. — Հափամանի, կէս զոչ. ով, Գ. — Տր. զափամանի, Ա. թիւ 1թով:

2. Մայր Գրիգոր կր. թ. զր. թիւ 248թ. (1427-1428), 1191:

Գոն. Եւնիցեան — Իշխանութիւն, Լուս. մայ, 194:

2. Ասորի, Եւս. աշակերտ Ս. Լուս. սաւորի, Եւս. թիւ 1 յաջորդ, Գ. դար, 502, 865:

3. Ա. Կիլիկ. Սաւորիցի (1807-1808), 763, 901, 1049, 1094:

4. Եւնի. Երեմիայի, որովհետեւ Եւնիցեան Տէր Երեմիայի Կան. զանազան թիւան, 1709 թ., 1244, Ա. — Մհ. Ա. թիւ 1թով, Բ. — Հափամանի, կէս զոչ. ով, Գ. — Տր. զափամանի, Ա. թիւ 1թով:

մր., թրգմ. Ղուկաս թիֆլիզեցի
Վրդ-ի կողմէ, 1725թ. 545:
Գիւնում — 557:
Գիւնսիլուս — Սբ. 554:
Գիւզիկէս

1. Ապողոնիացի, յոյն, իմաստա-
սէր, 72:

2. Բնաստեղծ, յոյն 73:

3. Այաքրտիոս, հեղ. սնազապս կե-
նաց և ուսուցմանց և ասացուա-
նոց գերահռչակ փիլիսոփայիցն,
թրգմ. Ղուկաս Վրդ-ի կողմէ, 68-
73: 74:

Գիւղարուս — Եպս. Անտիօքի, 1172:

Գիւղեւտիանոս — Կայսր Հոռմայ (284-
305), 945:

Գիւնէսիոս, Գիւնիսիոս, Գիւնէսիոս

1. Արիսպաղացի կամ Աթենացի,
Հպս. Աթէնքի, աշակերտ Պօղոս
Առաքեւի, Ա. դար, 13, 14,
134, 281-284, 340, 432, 497,
498, 516, 549-552, 554, 555,
562, 563, 576, 681, 775-777,
779, 977, 1103, 1175, 1228:

2. Յիբրոսեցոյցի, աթ. անգլուս-

թիւն կաթողիկէայց, 317, 621,
Գուկիմոս — Որուն Հոռմի Յուլիոս վե-

րտաւար ժամէն ոչ արդ. 95:
Գումետիանոս, Գումիտիանոս — Կայսր
Հոռմայ (81-90), 810, 816:

Գումիսիկոս — Որ. և Տոմինիկոս, սբ.
Կաթողիկէ եկեղեցւոյ (1170-1221),
493, 494:

Գումիմիկեան — Կարդ. միաքանութիւն,
(1205թ. հիմնուած), 945:

Գոմիա — Որ. 20:

Գոմիա — Կար. Կիւղարուս կամ Կիւ
Ապիւրոսի, որուն Կիւրեղ Աղեք-
սանդրացիին թուղթ մը գրեց, 90,
234:

Գորնիէոս — Որ. 554:

Գուն — Հիւսպատոս, Գ. Պոլսոյ, 505:

Գալիք — Անտարտի, 142, 147, 148,
160, 170:

Գալատուն — Մայր, Գ. Պոլսոյ, 378:

Գալիւն — (Գալովիւն), 876:

Գոնէ — (Դաւիթ), Տէր, հայր Գրիգո-
ր, մեր. Յարութի (Գրիգորիս),
նորոգող թիւ 68թ, 1717 թ., 474:

Յաւրթի — Էֆէնտի, որ Լեռնաբերներու
կողմէ 1808 թ. Օղոստոս 15ին ագ-
րարեցաւ, 1776:

Յաւրթի

1. Միւս անգ լեռնաբեր, Յո-
ւս Գաւառեան Պօղոս Կր-
թորդւոյ, 1632 թ., 840:

2. Հարաւոր Նորայր Մարտի Կի-
ցի, 12. թիւ 134ի մէջ, + 1632,
840:

3. Մհ. Տէր Երեմիայի հանգանա-
լիցիան ժամանակեւ Ա.
թիւթով, 1769 թ., 1246:

Յանվէնսի — Եպս., 238:

Յաւրթի — Կար. Թիւ 114թ. 12. թիւ
43թ. Յուսիսեան եկեղեցի, Սպա-
հանքի, 1660 թ., 925-928:

Իրիւր — Իւրեան, Ս. Գրոց, 944:

Երրիանոս — Սբ., 134:

Երբայնցիք, Հերբայնցիք, Յերբայնցիք —
Ա. Գաւառեան Պօղոս Կրթորդու
պատմ. և պիւնիկեան երգ. Ս. Գրոց:

Միւսի անուան հետ, 15, 40, 45, 58,
237, 265, 296, 442, 476, 491, 487-
491, 501, 531, 602, 614, 630, 697,
721, 722, 726, 792, 805, 831, 852,
930, 997, 999, 1000, 1128, 1182:

Նդեսիա — Գուրմ, հայր սբ. Մարիա-
նէի, վկայի (Յայտաւարք), 994:

Նվեկիա — Թգ. Յուդայի, 440, 644:

Նվեկիէ — Մրդ., 48-51, 398, 417-420,
489, 491, 493, 685, 790, 835, 1214:

Նվեկի Կարգիւ — Մասնակցեւ, 180,
628, 1224:

Նզր, Նզրաս — Բարեկարգիւ, Ս. Գրոց,
350, 351, 480, 487-491, 788:

Նզր — Պօղ. Գաւառեան Պօղոս (Գա-
ռանակերտցի) (630-641), 203, 204:

Նիկիայի — Պօղ. որ Յիւլիանոս
կողմէ սպանուեցաւ 1808 թ. Նո-
յեմբեր 2ին, 1076:

Նիկայ — Սբ. Գաւառեան Պօղոս Կրթորդու
պատմ. և պիւնիկեան երգ. Ս. Գրոց:

блннѣ — блннѣ блннѣ, 189, 481, 1190.

Անկի խոսեայ — Ամթեցի, 1610 թ. երու-
սագէտէ կ'ուխտաւորի, Ս. Յակոբայ
պարտքը վճարելու առաքելու-
Թեման, 838:

hneent 3p

1- Աղա, վախճա՛ն քահանայի, Էնի-
բերինեբուն կոպէ՛կ զլիապառա՛ծ
զլուխը 1807 թի ի Մայիս 27ին
կ, Պուրիս քաղաքացա՛ւ: 1075:

2. Հիֆնհաթի դատէ. հեղ. «Միւղան-
թարադ ի' Բուպի ի' Տայիթէ»
աւիսաւորութեան. իրող.
Պէտրոս Պատուելիի կողմէ. 1770
թ. Երզնթի Գ. Ամբաստան-
ատարի մէջ: 1125:

буффетинг — *Буффетинг*, 1978, 78
буффетинг — *Буффетинг*, 1978, 78

318.

[illegible]

338, 339, 341, 342, 502, 503, 513,
514, 1000, 1170, 1175.

Indagation — Afværdelse: 35.

Forthright — *On the Supremacy of the State*
 1904, 1905

1. U_{pq} , 47, 48, 64, 153, 157,
160, 162, 167-169, 234, 300,

328, 446, 489, 491, 493, 552,
789, 814, 844, 880, 877, 878.

1151, 1214.

138p, 500p, 1877p, 1877p, 1877p

որդի՝ *Աւարայի*: 860, 874:

236, 242.

21, 22, 25.

5. ψ_{F7} . Σ_{Lb9f} , 1284-1338 μ .
418, 419, 707, 981, 1157; ψ_{Lb} .

8. *Drkx*, *Rch.*, *sp.*, *Pl.*, 874, 1712

7. *ВМФ. И. Водометные суда*. 1975.

788), 203.

ကမ္ဘာ့ အဆင့်မြင့်ဆုံး၊ ပထမဆုံးဆင့်မြင့်ဆုံး၊ ဖုန်းအဆင့်မြင့်ဆုံး၊
ဆင့်မြင့်ဆုံးဆင့်မြင့်ဆုံး၊ အဆင့်မြင့်ဆုံး ဆင့်မြင့်ဆုံးဆင့်မြင့်ဆုံး

Իսկ երկրորդը՝ ուներ 3 մայիկցու
երգողներ, 1717 թ. : 24 :

10. *Ilizawakepura, Ura. Utekegite, Jg.*
qawp, 771.

ԽՈՒՄԱ — Էդր. Յակոբ ԵՏ.Ի, 419, 508,
Էդվարդ Բեյքոն, 100, 101

520, 788,

Երանիկ — Տե՛ս Ռեանիկ, Ռ. Գրոց, Երանիկ — Եղր. անտեմ Ռակեկի, որ

կազմել ատես թիւ 88 Աւետարան-
նք. Զմէկածագի Հաղթունի (Յող-
թունի) գիւղացի, 1381 թ., 473:

Upland forest

1. *Uspq.*: 48-50, 257, 332, 488, 489, 491, 493, 750, 944, 978, 1214.

2. β_2 . Էրեմիան Ժեւոզ, արաջնորդ
Էջմիած մանքի. 1268 թ., 971.

Ի՞նչ Մանուգրաման գրքին, թիւ
370, 1822 թ. բնագեալ է Հռո-
մուէկէսէ: 1216, 1210, 1218,

4. ՔՅԵՂ. Քաղաքնական, որ այն-
չան ջրամբռն հետաքրքրուե-
լով թիւ 1 (մատչուած)ի մատու-
ցով, որպէս Բոլորաշէն Լաւ
զանապուծիակով Ս. Նիկողայս
Եկեղեցու Բարձրապետին Ե
յաջորդեալ 1709 թ., 1240, 1242

Գր. Սիմ. Երևանյանի Լուսինանա
Կուլթուրն մասնաճյուղից էլ ԿԼԿ
գաղութից, 1709 թ. : 1245.

8. *Erteg. ap. Bp.* 84 & 92p. 1674
& 1675 B., 550, 581, 594.

7. *Рамисовѣмъ, сирѣчь Рѣкъъ 110ѣ,*
1730 г. . 712.

8. Վրդ. Ուշականցի, գրադիր Ս. Էջմիածնի, 1764 թ. որում խընդ-
բանքով նշանակում էր որ
Վրդ-ը գրեց սկզբից քաղեալը

Կատարք, թիվ 262, յժ. 1833
թ., 1101,

9. Դու. Սամայթիոյ Ս Գէորգ Կէն-
դէցւոյ, սՄԵՃ Երբորգիոն Էայնից
Երբորգ, 1717 թ., 24,

0. Քրեմլերձի դատէ, նաեւ Քոմուր
զամ. Գործ. ք. 4. Կարապ
Քրք. 6. Կարապ. Քրք. 6. Կ
Մարտիրոսի. 1687-1695 թ.,

Ջակյւլ. — Աշակերտ թագէտ առք-ի.
Ա. դար: 338:

Ջապէլ

1. Գուար Էնուն Բ. թգ-ի Ռուբին-
եանց. 82. 1215 թ. ամուսնա-
ցաւ Անտիոքի իշխանի որդի
Փիլիպպոսի հետ, յորմէնտէ,
ամուսնացաւ Կաստանդին Պաշ-
ի որդի Հեթումի հետ, որ և զաւ-
թգ. Հայոց, 1226-1270 թ.: Ջա-
պէլ + 1252 թ.: 462, 464.

2. Թագունի, գուար Հեթում պատ-
միչի. Կին Օշին թգ-ի Բնաւ Էն-
ուն (Ե.) որդին և երկունքէն մե-
նաւ, 1314 թ.: 370.

Ջապլուն — Տիգրն. մայր թորոտ Պա-
րոնի, Կին Պարոն Պագունի, տՊ.
դար: 1182:

Ջախիման — Մայր թումա Արկ-ի, գր.
թիւ 170թ. 1863 թ.: 1039:

Ջարա (= Ջորա) — Զ. Աշտուենաց, որ-
դի Մանանիւր Ռշտունիի, տէր Ադ-
ջամարի, ոգարագան Ժառչ. Կա-
րապետի քանդ. Արշակ Բ. Գ. Կրկ
(328-350). 865.

Ջարմայր — Սուրենյան դիցաբանու-
թեան մէջ, 858.

Ջաւն — Ա. Մանազկերտացի (377-
381). 262.

Ջարար. Ջարարլ

1. Երեմիայի Ջապի խաթ. առ.
թիւ 145թ. Ապահան, 1660 թ.:
928.
2. Տր. Եղեւնակից և Կղեսուե զա-
ւակ Ջազար Վրդ-ի, գր. թիւ
168թ. Կեսարիոյ յարսիւխս զի-
ղաքի. 1745 թ.: 703.
3. Աճ. թիւ 151թ մէջ, անծանօթ
Վրդ. 1745 թ.: 962.

Ջաջարիւ. Ջաջարեայ

1. Մրդ. 44. 179. 328. 337. 493.
760. 944.
2. Քանդակագործ. Կար Ջապի,
Մկրտչի. 145. 259. 973. 1181.
3. Կթգ. Կարապետ (68-72). 203.
4. Պարք. Կաղգուանցի, Կ. Պոլ-
սոյ (1773-1781 և 1782- + 1789).

238. 991. 992. 1672. 1110. 1132.
1139. 1146.

5. Աշակերտ թագէտ Առաքեալի,
Եո՞յնը տրդեօք թիւ 3թ Էնուն
132.

6. Ջաջարիւ Ա. Ջազեցի Կթգ.
(855-876). 662-664.

7. Արդ Տէր թիւ 249թ. 1629 թ.:
1193. 1195.

8. Տէր, ԲՆԵՂ. Ս Նիկողայոս Եկե-
ղեցւոյ, Կ. Պոլիս, Տէր Երեմ.
Խոյի Կեղեցեալի թիւ 1709
թ.: 1244.

9. Ղալիթա, զալիթա, որդի Գրիգո-
րի, Տէր թիւ 7 Զայամաւորքի,
ԺԼ. դար: 38.

10. Որդի Գրիգորի (Մայր Եկեղեց-
ւոյ յուսարթի. Խոյի Կեղեցեալի
թիւ 6 Աւետարանին Ա.
կողքին վրայ. 1782 թ.: 36.

11. Պապ Զայարթա զալիթա, Կթ
թիւ 7թ. ԺԼ. դար: 38.

12. Արհիւսպ. Զեռնտու թրդմ-թեան
թիւ 71թ. Ս. Առաքելոյ թա-
ղէտի վերադարձոյ. 1325 թ.:
495.

13. Երէջ. որու մասին Յոյն. Եպս.
Կ. Պոլսեցին Եստ մր գրեց. 665.

14. Նուիրաւու թիւ 106թ Եփիսոս-
քանութեան գրքին առ Զայա-
ւաւորն, 1818 թ.: 680.

15. Յի. տարաւոր. Կ. թիւ 106թ
մէջ, 884.

16. Յի. Կեղեցեալի. որով Զայա-
րթա Կաղգուանցի Գրդի Կ.
քաղաքի Պարսկաւան Եկեղ. Կ.
և գր. թիւ 206թ. 1821 թ.:
1109. 1110.

Ջերեմիա — Հայր Զերեթեանց. 328.
329. 480. 558. 609. 702.

Ջենան, Զենոն

1. Քանդակագործ. Կար Ջապի թիւ
իմաստասիրութեան հիմնադիր.
Է. Դ. Դ դարու վերջաւորու-
թեան, 71. (Zenon de Cilium).

2. Էշէլյացի. (Zenon d'Elee) Իմաստասէր յայտնի աշակերտ Պարմենիդասի Վ. Վ. Է. դար)։ 72.
3. Կայսր Ռիդանգիւս (174-191)։ 915.

Յմբուծ — Կողակից մհ. իտրոսի, ստ. թիւ 143թ. 1621 թ. 920.

Յոնրապեան Թովմանէս — Վրդ. հրատարակած է Ս. գիրքը. 1805 թ. Տե՛ս նաեւ Յովհ. Յոնրապեան։ 352, 767.

Յոնալ — «Երեւակ» մտորակ բառէն, գիրքարանութեան մէջ։ 246, 1197.

Յովսիպիսի (7) — Յշ. թիւ 51թ. մէջ Մանգրոսոյ Խառնակը։ 266.

Յովնէյան — Յանգրոսեանցի, Էսթետիկոս, (Ուլրիխ)։ Ջոնցերիացի է իւր թարգմարողը (1484-1531)։ 710.

Յուսիսուծ — Նուիրատու խալի մը, թիւ է Յանգրոսի Խառնակը. իրք յիշատակ. 1782 թ. 36.

Յովնէյու — Յանգրոսեանցի մը թիւն։ 125.

Կրտսեր — Մոց. Կարոյ Կ. Կն. Կարոյի։ Կարոյի։ — Տ. Կրտ. իշխան։ 480, 488, 615, 1190.

Զորավար — Որդի Յովսիպի. թիւ Կր. Մանգրոսի. 1151 թ. Վասիլի եղբորորդի։ 450.

Է.

Էաս Ալիբաւանդարացի — Զպտիւ 988.

Էլիս — Գթգ. տե՛ս Էդիս Թ. Արճիշեցի։ 203.

Էլ Մէլիք — Զայր Կրիգոր Կր. թ. 248թ. (1427-29)։ 1191.

Էլիսիմարի — Կն. Կարոյի. Լիւնի Պէրիք Լիւնիսի. Զարպիսանէ — Էնիւլէրիսերու Կողմէ 1807 թ. Իս.

Եիս 16ին զլիսատուեցաւ։ 1075.

Էտարուս — Կին Պողոսի, մայր Ալիսի. Տանի. 12. 1717 թ. թիւ 474.

Էսքիմէս — Իմաստասէր, յոյն։ 70.

Էլիս — Տե՛ս Էւս Կարամայր.

Էլանէս — Տե՛ս Յովնաննէս Սպանանցի. 1660 թ.։

Էրապ — Էն. Սարգիս Վրդ. թ. 8.

ստ. թիւ 138թ. 1611 թ. 872.

Թ.

Թաւուր Պէնիմար.

1. Յէնեթի մէջ (Կ. Պոլիս), որ. թիւ 205թ. 1821 թ. 1107, 1108, 1110.

2. Կրտսեր յիստուկ իտրոսի թիւ 193թ. որ. թիւ. դարուն. Կրտսեր յիստուկ իտրոսի. 1092.

Թաւուր, Թաւուր, Թաւուր.

1. Աս. 47, 132, 162, 338, 339, 880, 1003, 1132.

2. Զինքարայէնեան, 12. թիւ 168թ. մէջ. 1882 թ. 1032.

3. Էսպ Կ. Պոլիս, մը. Ս. Էլ. միամենի, որուն մասին իր Կոն.

գակին մէջ. Վանգրոսեան. Էնրաւ Է. Կթգ. 1853 թ. 1234.

Թաւարալիք — 249, 385, 386. Գալ. միւր թաւարալիք։ 266.

Թաւուր — Սր. 22.

Թաւուր վանական — Որուն զէմ Գրիգոր Զինաքին զրեց. 324.

Թաւարիս — Ընթերցող. 80.

Թաւէս Ալլէտալի — Իմաստասէր, յոյն. 46.

Թաւուր — Կին մհ. Զուսիսի, որ իր Կր. Կրտսեր յիստուկ իտրոսի. 1634 թ. թիւ 27թ. 111.

5. Վրդ. Արծրունի, պատմագիր, զրեց Արծրունեաց տոհմի պատմութիւնը՝ սկիզբի շրջանէն մինչեւ իր ժամանակաշրջանը (թ. դար)։ 854։
6. Գր. թիւ 211Ի, 1621 թ., 1187, 1170։
7. Յնք. պատմ. թուական Յնք. թիւ 170Ի, 1663 թ., 1039։
8. Հայր՝ տնտես Սահակի, որ կազմեց թիւ 68 Աւետարանը, Զմրդկանագի Յաղթուկ գիւղացի, 1717 թ., 473։
9. Ճգնաւոր, որ առաջնորդ թաթուրի վանուց, որտեղ մտնելի թու Յուլ իջեալուց պարսկերային ապստորիչ և հոգեւից խառնականն մը գրեց, Է. դար։ 22։
10. Սա. թիւ 125Ի, 1652 թ. Գողթն զաւառի վանանց գիւղէն։ 787, 795։

Յորդան — Նոյի սերունդէն թիրառի որդի, Տուն թորդոմայ։ 804, 848, 1214։

Յորդէս — Սա.։ 284։

Յորես

1. Սեբաստացի, Վրդ. Կթգ. Ռ. Կիլիկիոյ (1654-1657), 837։
2. Որդի Տէր Միքայէլի, Տէր թիւ 244Ի, 1657 թ., 1177։
3. Քնք. Կարկարաթի Գառնի, զին Քարերբերդցի (1221-1267), 470, 472։
4. Քնք. Կարկարաթի Մարտի, խաթեցոյ, 1674 թ., 594։
5. Ս. սա. թիւ 143Ի, 1021 թ., 914, 520։
6. Հայր մ. Գամբիի, սա. թիւ 27Ի, 1634 թ., 111։
7. Ա. թգ. Ռուբինեան (1099-1129), շինեց Գրազարկի վանքը, որ նաեւ թաղուեցաւ։ 201, 481։
8. Ռ. թգ. Ռուբինեան (1145-1169), որդի Հեռն Ա.ի, որ 1145 թ. իր Ստեփանէ և Մլիկ եղբայրներ յետ սկսեցեալն յորդ. քիւղ Կիլիկիա արշաւած Ռիդանդրունի Յովհաննէս Կոմնենոս կայսեր քանակները։ 201, 265, 461, 464։

9. Հայր Հեռն Գ. արքայի (1301-1357)։ 1181, 1182։
10. Էդր. Հեռն Ա. թգ. ի (1196-1219)։ 462, 1224։
11. Յարս. պաշ. Յարս. Յարսի։ որ է պաշտար. Յարսեալու և անուրից չեղելի Յարսերը դոյս, վերջին սա. թիւ 246Ի, 1303 թ., 1180, 1182։
12. Հոռմկլայեցի, խոնայ, որ Սուլթան տնուն տնի մը Նատ, միւսանարար Զոռմ զգ. ի մէջ, իբր թէ քաղաքը ազատեալու գիտարութեամբ երկնից հրեշտակներու իշխ. տնամէ մէջ։ 1003 և 1007 թուականներուն։ 1152, 1153։
13. Որ Տէր Էրեմիայի հանդանուկութեան ժամանակցեցաւ, Ա. թիւ թով, 1769 թ., 1244։

Յուլիս — Իսաաստաւր, յոյն։ 880։

Յուլիսար, Յուլիսար

1. Հորաքոյր Յակար Էրէցի, եգրորդի Գրիգոր Պատմանեան Պտրթի, յշ. թիւ 133Ի մէջ, 1632 թ. և վերջ։ 840։
2. Փաշէ, Կին՝ իւլիկի և մեծ մայր Էսարի խանի, սա. թիւ 145Ի, 1463 թ. Ի Սպանան։ 928։

Յուստու — Հաղթեցի, թիւ 103, սա. մը։ 103։

Յուլվանդ — Մերծ. Մարանէի, յիշատակող թիւ 150Ի, 1575 թ. Մեքատիոյ մէջ։ 954։

Յուլրի — 404։ Արեթական թուրքեր՝ 395, Տե՛ս նաեւ Տանէկ (Օսմանցիք)։

Ելուկալի — 089։

Յովան, Յովայ, Յովէոս, Յովմա

1. Ազիւնացի, Ազիւնացի, Ազուիւնացի, Ի Կարգէն Ս. Գամինի, որ. հոռմէական եկեղեցւոյ, և մեծագոյն Աստուածաբան (1225-1274), 277, 278, 282, 353, 354, 356, 358, 360, 485, 488, 493, 494, 535, 510, 583, 684, 617, 720, 1127, 1128, 1154, Կարգ, Միարանուկիւն։ 289։
2. Տե՛ս Լեկոզայոս։

Լաբան — Հորեղբայր *Յակոբ Ն. ի.* 492:
Լազիմաքիք, Լաթիմազիք, Լատիմազիք —
Ազդ. 7, 194, 204, 243, 245, 342,
355, 358, 340, 114, 453, 518, 634,
718, 403, 411, 413, 440, 922, 1006,
1071, 1110, 1114, 1210.

Լազիմա — Յակոբի, յայն 71:
Լազիմա — Յակոբի, 177:

Լազիմա Թաթար — Յ. Պալմա-
դասի պատմութեան մէջ, 1006.

Լազիմա — Յայն Ե. Պալմադասի պ-
տմութեան Թաթար Թաթարի Կիւ-
րի Կիւրանդարի ին. Ե. յայն
77, 100:

Լալէրտիս — Տե՛ս Դիոգենէս, 68:

Լաուսէն — (Հաորնթս). Տե՛ս Հաւո-
նիս:

Լաիլիտայի, Ալաիլիտէ — Տե՛ս Կուսնե-
լիս, 51:

Լալիպա — Յակոբի, յայն 71:
Լալիպա — Յայն 154:

1. Յ. Պալմա, Պալմա, Յայ-
նիս Լ. ի. (1129-1137), որ Յոյ-
նիքէն իւրեց Մամեստիս և Տար-
սոն քղք. ներքի 1141 թ. յաղ-
թուելով Յունաց Յովնանէս
Կոմնենոս կայսրէն, զերազար-
ուած Կ. Պոլիս կը տարուի, +
1143 թ. քանաի մէջ, 201, 205,
461, 466, 907:

2. Ա. թգ. Ռուբինեան, իշխան
(1104-1106), թգ. (1106-1219),
Եղբ. Ռուբինի, յաղթուելով Բհո-
նիոյ, Հալէպի և Կամախի-
սի Կամախիքի և ապա Կիւ-
րի իսլամիկներուն Գերմանիոյ
փախչելու տարաւ թգ. և Կիւ-
րիոյ պաշտպան թգ. Կի-
րիկեան, 201, 462-464, 454, 470,
1097:

3. Բ. (= Գ.) թգ. Կիւրիկիոյ, որ-
դի՝ Հիթում Ա. ի. ևն. 1234 թ.
թգ. (1270-1269). Մէմլուքներու
յաղթուելու, Բիւրիս Կոն-
ստանդուպոլիս, 201, 236*,
1187:

4. Գ. (= Դ.), (1301-1307), թգ.

Կիւրիկեան, որդի Յորոս Գ. ի. Եղ-
բոր Հիթում Բ. ի, 12 տարեկա-
նին զա՛ն բարձրացաւ, ուղեց
Հոսթիսեան եկեղեցւոյ ծէսերը՝
քանի նա եկեղեցւոյ պատշա-
ճեցնել, որուն համար խիստ հա-
լածանքի ենթարկուեցաւ և
սպաննուեցաւ Բիւրիկեան թաթա-
րաց զորավարի ձեռքով, 202,
1181, 1182:

5. Դ. (= Ե.) (1320-1342) և (1363,
1365), թգ. Կիւրիկեան, Տէր թիւ
օրի, որ 1. 1329 թ. Որդի և յա-
ւորդ Օշիւնի, Եղբոր Լեւոն Դ. ի,
ևն. 1310 թ.: 10 տարեկանին
զահակալեց, 202, 368-370, 593,
662, 666: — Սոյն Լեւոնի առ-
ուան յիշատակութիւնը անու-
ցուած է թէ՛ Ե., ապա յոյն մանե-
րիւ է գր. ին շփոթութիւնը:

6. Ե. (= Զ.) Լուսինեան, թգ. Կի-
րիկիոյ (1374-1375), + 1393, Երբ
Թաղատր կացնալ ժԱ. ամիս,
և քարձաւ Թաղատրուի ինն ի
Տանէ Կիւրիկեացոյ, 202:

7. Պալլ, զերորդի՝ Տուանի, ԺԳ.
զար: 202:

Լալլիպի — Յայն, որով միւրեւ
Կիւրիկեան Եղբ. Ե. Պալմաի զիւր
մը տարուելու, որով մէջ Ե. յայն
Կիւրիկեան Եղբ. ին տարուեցաւ,
ուրիշիւնը, 1822 թ., 1215:

Լալիպա — Յայն Կիւրիկեան, 101:

Լէոնարտոս Էփեսոցէն — Որ Կուրիկե-
ան փէփրիկեանի հետ միասնաբար,
պատարաստեց «Լուսաւորութիւն
խոստովանութեան» հատորը, հրա-
տարակուած Վենետիկի մէջ, 1586
թ., 279:

Լիւանոս — Որդի Պետրոսի և այլ՝ Սա-
ոի, առ. թիւ 170ի, 1663 թ., 1040:

Լիբերիոս — Եղբ. Հոսթի (352-366),
որով միւրեւ Կիւրիկեան զիւր
մը, Ե. յայն 201:

Լիբէացիք — Ազգ. 697:

Լիկիանոս — Զորավար, ապա փախչի

Հոռոմի, 325ին մահուան կը դատա-
պարտուի: Թիւ:
Լիկուորեայ Ս. — Հեղինակ՝ օմսածու-
թիւնք և իղձքս հասորի: 1131:
Լիւպոս — (= Դժոխք): 188:
Լիպայրիս — Պաշ, որդի Ելիկամի.
Վրաց Սրբելիանց ցեղէն, մօր կող-
մէն հայ (խաթուն), շինող Նորա-
փանքի՝ 1223 թ.: 520:
Լիւկոն — Իմաստասէր, յոյն: 71:
Լուդեր (Մարտինոս) — Օգոստինեան
փանական, Գերմանիոյ եկեղ. բու-
րեկարգիչ (1483-1546): 749, Հուտե-
րականք: 749:
Լուկա — Անտարանիչ, Տե՛ս Դուկաս:
518:
Լուսաւորիլ — Սք. Տե՛ս Գրիգոր հայ-

րապետ: 460, 461, 514, 581:
Լուսինաբաւ Լուսինաբաւ — Վիտ:
470, 721:
Լուսինիկո
1. Պրոքորայի, Լույս, Խաթինիեան
կարգէն, որ ունարժաոթի (մե-
լադարդ) Լուսինի Ք. մաք-
րամարգրեց: 846:
2. Պատգամաւոր, Խաթինի, և
Լույս Գրեորի թուոտի մէջ թ.
1702 թ.: 51:
3. Տօհանու Վիլլեղեան, յշ. թիւ.
1ի մէջ, 1730 թ. էն առաջ, 5:
Լոխման — Տեսակ գեղոյ, 128:
Լուլանէտ, Կուլանէտ — Պարթ. Հոռոմի:
600, 867:
Լոնդաբաւ — Տե՛ս Պատու Լույս:

ԼՈ.

Լուսնակ — Փայտ. Յիշխոյիկեայ խոյ.
մէ 1807 թ. փետր. 8ին աքսորուե-
ցաւ: 1074:

Լուսն — Լուսնադարձութիւն: Լուսնադարձ
Մեծն Ներսէս Պարթև հայրապետի
(353-373): 866:

Խանուկ

1. Դուստր Գրիգորի, որ է հօրեղ-
աւոր Խաչի թանկ. առ. թիւ
145ի, 1600 թ. Սպահանցի: 828:
2. Մհ. Էրէցկի՛ն՝ մակոթ Քննչի, որ
է եղբորորդի Գրիգոր Պարթ.
Պատմանանի, 1632 թ. 846:

Խանուկնշ, Խանուկնշա — Այր՝ Եղիս
Պարթևապետ, որդ. Գրիգորի և
թիւ 48ի, 1600 թ.: 243, 240:

Խանիկ Խանուկ — Մայր Պաւղոս Ապ. ի
զր. Խաչկող և զխաղաղ թիւ 15ի.
1586 թ. Մայաթիոյ Ս. Սարգիս
Պարթևի աստիճան: 146:

Խանիկ — Ընտաւաւ Լուսին թանկ.
առ. թիւ 116ի, Սպահան, 1600 թ.:
828:

Խանուկ

1. Դուստր Պաւղոս Խանուկեայ
Վրդ. ի, զր. թիւ 99ի, 1731 թ.:
822:
2. Մեծ մայր Խաթորդի, կիւն՝ մհ.
Այվազի, +1734 թ.: 822:

Խաչապուր

1. Լույս Խաթինի Խաթինի Ք.
Սարգիս փանուց, 1622 թ.: 1192:
2. Ուսուցիչ՝ Ստեփաննոս Էրէցի,
զր. թիւ 7ի (Յաւիւում), 1680
թ. 4. Պոլիս: 1250:
3. Եր. Կոնստ. Խանուկեայի և
Խաթինի Խաթինապետի,
Ա. Բ. փնարիով՝ Կիւլիւմ միւս,
Բ. Բ.՝ զօլաթա մի, 1708 թ.:
1243:
3. Դպ. Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկե-
ղեցոյ, զՎատ Խաչիցեան հր-
գող. 1717 թ.: 24:
6. Եր. Խաչի Քննչ. Պարթևի,
որ է երդող Նոյն եկեղեցւոյ,
1717 թ.: 25:
7. Լուսնապ. Խանուկեայ (Խաչ.
Խաթինի) մի:
8. Եր. Լույս Խաթինի, փնարի-
աշխատող թիւ 7ի, 1732 թ.:
38:
9. Էրէց. զր. թիւ 7ի, և. Պոլսե-
ցի, 1772էն առաջ, 38, 39:
10. Վրդ. Տէր թիւ 100ի. որ Նուէր
ստացաւ Զաքարիա Վրդ. է, 1816
թ.: 146:
11. Դպ. Խոտար, զր. թիւ 86ի Ա.

12. Կր. թիւ 85Բ, ՍՍՀ Կրթութեան Բաշխման Կոմիտէի 1916 թ. 503, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000, 1001, 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008, 1009, 1010, 1011, 1012, 1013, 1014, 1015, 1016, 1017, 1018, 1019, 1020, 1021, 1022, 1023, 1024, 1025, 1026, 1027, 1028, 1029, 1030, 1031, 1032, 1033, 1034, 1035, 1036, 1037, 1038, 1039, 1040, 1041, 1042, 1043, 1044, 1045, 1046, 1047, 1048, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1054, 1055, 1056, 1057, 1058, 1059, 1060, 1061, 1062, 1063, 1064, 1065, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071, 1072, 1073, 1074, 1075, 1076, 1077, 1078, 1079, 1080, 1081, 1082, 1083, 1084, 1085, 1086, 1087, 1088, 1089, 1090, 1091, 1092, 1093, 1094, 1095, 1096, 1097, 1098, 1099, 1100, 1101, 1102, 1103, 1104, 1105, 1106, 1107, 1108, 1109, 1110, 1111, 1112, 1113, 1114, 1115, 1116, 1117, 1118, 1119, 1120, 1121, 1122, 1123, 1124, 1125, 1126, 1127, 1128, 1129, 1130, 1131, 1132, 1133, 1134, 1135, 1136, 1137, 1138, 1139, 1140, 1141, 1142, 1143, 1144, 1145, 1146, 1147, 1148, 1149, 1150, 1151, 1152, 1153, 1154, 1155, 1156, 1157, 1158, 1159, 1160, 1161, 1162, 1163, 1164, 1165, 1166, 1167, 1168, 1169, 1170, 1171, 1172, 1173, 1174, 1175, 1176, 1177, 1178, 1179, 1180, 1181, 1182, 1183, 1184, 1185, 1186, 1187, 1188, 1189, 1190, 1191, 1192, 1193, 1194, 1195, 1196, 1197, 1198, 1199, 1200, 1201, 1202, 1203, 1204, 1205, 1206, 1207, 1208, 1209, 1210, 1211, 1212, 1213, 1214, 1215, 1216, 1217, 1218, 1219, 1220, 1221, 1222, 1223, 1224, 1225, 1226, 1227, 1228, 1229, 1230, 1231, 1232, 1233, 1234, 1235, 1236, 1237, 1238, 1239, 1240, 1241, 1242, 1243, 1244, 1245, 1246, 1247, 1248, 1249, 1250, 1251, 1252, 1253, 1254, 1255, 1256, 1257, 1258, 125

կենսագրութիւնը, ժԲ. դարու
հեղինակ, 115, 122:

- 13-14. ՄՆ. ք. որուն Կ. Պոլսոյ Պարք.
Գրիգոր Վրդ. Պատմահանի կողմ
մէ (1704-1773), կոնկլավով մը,
Սամաթիոյ Ս. Դէորդ հեկեղեց-
ւոյ վերոտին նազար կը կար-
գուին, տասը հոգինոց այլ խում-
բի մը հետ, 1877 թ., Ա.Ը. Ղա-
րա-Հալեթի Կոթ. Բ.Ս. Պարզ
օգլու: 1230:

- 15-18. Որուն ք մասնակցեցան Տէր Երեմ-
իայի հանգանակութեան հե-
տեւոյ եղեցատուութիւնով,
1709 թ.: ա. մէ Սառաթի Ա.
դոլտիս: 1244 ք. Բփէքճի՝ Ժ.
Պալադի ք. մէ քաղաքի: Կ.
մէ. Բփէքճի՝ կէս դոլ.: 1245:

18. Նազարու, քառ Ե. ք. Բ.Ս. Պարզ
տատուի մասին, յշ. թիւ 140
մէջ: 882:

- 20-22. Դպիրք, Սամաթիոյ Ս. Դէորդ
հեկեղեցւոյ, ա. ք.՝ Առաքի կող-
մին, ք. ք.՝ Երկրորդ շայնիցն,
գ. ք.՝ Զորորդ շայնից, 1717 թ.:
21:

23. Որդի Եղիս Խրոփունդարցիի,
որուն յիշատակ է թիւ 48 Ահա-
տարանը, 1586 թ.: 215:

24. Քինյ, իրիցիկ, ուսուցիչ Տ. Գրի-
գոր Քինյի, որ է գր. թիւ 1ի:
Որդի Մարուզէի, + 1744 թ.ին:
10, 18:

25. Տէք, փոքրիկ, գր. թիւ 70ի,
1709 թ. Կ. Պոլիս: 525, 528:

26. Եղք, նուկ. Մատթէոս Պարթեւ
Վրդի, որ Եկրորդեան մը գրեց
մէ թարգմտի իրականի քաղաքի
պետին Գրիգորի... ո, + 1410ին:
668:

27. Վրդ. Տէք թիւ 108ի, 1744 թ.:
680:

28. Պատմահան, տնտեսագր. Կա-
ղէպի Տէր և Տնօրէն, Պարթո,
1903 թ.: 764:

29. Վրդ. Տէր թիւ 123ի, հայր Ար-
քաճաճ Վրդի 1761 թ.էն վերջի
775, 781:

30. Վրդ. գր. թիւ 130ի, «Գիրք

Հարցմանց», ժԸ.՝ դար, 815,
816:

31. Եղք, Զակար Զրէցի, Կրօնօրդի
Նազար Պատմահան Պարզ ք. Ե.
Երուսաղէմի, + 1632 թ.: 840:

32. Տն՝ս Սոփէ. Մկրտիչ: 884:

33. Էն, յշ. թիւ 142ի մէջ, 1205
թ.: 907:

34. Որդի Տէր Սիմոնի, Տէր թիւ
148ի, ժԸ.՝ դար, 1783 թ.: 930:

35. Տաղասաց, որ Սոփհանու կա-
րգիւն Կրօնի Եկեղեցւոյ մա-
սին տալ մը յորինեց: 1013:

36. Տէր, յշ. թիւ 165ի մէջ (Տաւ-
նացոյց), + 1739 թ.: 1026:

37. Քինյ, հայր Կակար Քինյի, ստ.
թիւ 168ի, + 1714 թ.: 1632:

38. Ա. Ս. Սերգեան, վերջին Տէր
թիւ 181ի, Խանկեսարցի, 1819
թ.: 1059, 1069:

39. Մաքրագան Վրդ. որուն Զակար
Վրդ. թուղթ մը գրեց. Կառլ
Պալադի վերաբեր, 1700
թ.: 1086, 1087:

Կարգադէս — Բաւարացի, յիշ. Ե.
Կարդաստղիտ — Էկեղեցւոյ, 749:

Կարդիանու, Կարդիանու — Տն՝ս Եւս-
սերիս: 319, 349:

Կարդի (Կարդի) — Զարգար, Կա-
մաշի, յաշորդ Կրօնս գործա-
րի: 859:

Կալէ — Բաւարացի, յիշ. Ե.

Կեղար — Որդի Իսապէի, Ս. Դրոց:
780:

Կեղեցիանու, Կեղեցիանու, Կեղեցիանու
— Ե. ք. Եղ. Կառլ (422-432),
77, 78, 82, 88, 91, 215, 218, 222,
223, 232:

Կեւան — Թագուհի, դուստր Էնթուճ Գ.
Համբարնի տիրոջ, կին Էնթու Գ-ի,
Թարգմտի Կարդ, Կառլ (422-432)
թ. Կառլ (422-432) թարգմտի Կ
Կառլ և Կառլ Կառլ (422-432) թ.
Կառլ և Կառլ Կառլ (422-432) թ.
Կառլ և Կառլ Կառլ (422-432) թ.
Կառլ և Կառլ Կառլ (422-432) թ.

Կեւան — Կարդի Կառլ (422-432) թ.
Կառլ և Կառլ Կառլ (422-432) թ.

Կեւան — Կարդի Կառլ (422-432) թ.

Կեօրտիսէ — Նորոգող Մեքսիկայ քղա-ի-
412:

Կիլիսիան — Դուսար Մինաս Պիոս-
տեղէն, որ Նորոգող Մեք- 176:
+ 1717 թ.: 474:

Կիկլոն — Իմաստասէր, Հոռմաշեի
քղա-ական հոգեօր (Ն. Բ. 106-13):
1066:

Կինովի — Դերբ Մ. Դրոց: 489:

Կիւպրիանոս, Կիւպրիանոս — Հայրապետ
Կարգեղանի, սբ. + 256 թ. Նահա-
նախան Վարդապետի և Թադե-
Նասի արդ: 83, 336:

Կիւսպեղսպիանոս — Չ. դար: 750:

Կիւս — Թգ. Եղբ. ճուանի, 1351 թ.-ին
Կը ապանեալի Հայոց կողմէ. (Կի
կամ Կոստանդին Բ. 1342-1344): 202:

Կիւս — Թադեւ. ուն. Կիւսի
Թադեւի: 465:

Կիւսի

1. Երէջ, հայր Դաւիթ Երէջի, Բ.
ստ. Թիւ: 58թ. + 1381 թ.: 472,
476:

2. Կը Իսկանդեր, Կարա-
պետ, որոնք Ն. Կ. 1351 թ.
հեղ. է Պատմութիւն մը թա-
թարաց արշաւանքներու մասին:
Իր խնդրանքով է որ Վարդան
Վրդ. քղեց Վրդկունիին Եր-
զոց Երզնայն 1265 թ. + 1272
թ.: 443:

3. Կարապետ, Կար. Բ. Կար-
սաղէմի (1846-1856): 185:

4. Որդի Եղիս Խորպուհարցի, Եր-
սոյ յիշատակ է Թիւ 40թ. 1580
թ.: 245:

5. Ա. մեծն Կիւղ-Տանն Կիւրիկիոյ,
(Կարապետի Խորպուհ) Սեդի,
Աշխատ. (1797-1822): 703, 764,
773, 1051:

6. Վրդ. Երզնկայի, Կարապետի
Թ. դարի, + 1272 թ. Կիւրիկիոյ
մէջ. որոնք Ն. Կ. 1351 թ. հեղ. է
Կար. Բ. Կարապետի: 556, 559,
592, 706, 978:

7. Տէր, ստ. Թիւ 265թ. 1581 թ.:
1212:

8. Երէջ. Խորպուհարցի Թիւ 170թ.
Աւերդանց զիւղ. 1683 թ.: 1040:

Կիւս Մանուէլ (Մանուէլ) — Կարապետ
հայ (1143-1180): 1083:

Կիւսի

1. Աղծքասեղանի, Եղբ. Կարա-
պետի Աղծքասեղանի, սբ.
376-444 թ.: 76-83, 86-98, 133,
134, 212, 214-218, 220-227, 229-
236, 329, 332, 334-338, 665,
680, 742, 978, 1006:

2. Եղբ. Երոստեղանի, սբ. + 386
թ.: 180, 689, 800:

3. Կար. Կիւրդոս, Կիւր, Կէլի, 92,
229:

4. Ար. Փիւրիկի Կիւրիկի
քղ. է, Կարապետ Արաքոյի
(361-363) կողմէ Նահատակու-
ցաւ: 1031, 1043:

5. Կր. Սեբաստեան, Կր. Թիւ 32թ.
1743 թ.: 121, 643:

Կիւրիկի — 897:

Կիւրիկի — (Եղբ. Երբ.): 810:

Կիւրոս — Թգ. Կարապետ (Ն. Բ. Դ. դար):
480, 857, 947:

Կիւրուլուս — Իմաստասէր, յոյն: 69:

Կիւրումարոս — Իմաստասէր, յոյն: 71:

Կիւրիանոս — Որոն Կիւրիանոս Կարա-
պետի Թիւ 40թ. մը Կրիւ: 578:

Կիւրմէս

1. Եղբ. հայրապետ Կիւրմէսոս
Հոռմայ, աշակերտ Պետրոս
Առք. Ի և Կարապետի Պետրոսի, Ա.
դար: 338, 442, 516, 793, 1175:

2. Վրդ. Կարապետ, Կարապետան,
Կիւրմէսոս կարգէն: 12, 595,
596, 1100:

3. Կարապետ, Վրդ. որ Կրիւս ոչնա-
րգեման Կարմէս: 1224:

Կիւրմտոս — Կարապետ Կարմէս: 316:

Կիւրմէս — Իմաստասէր, յոյն: 71:

Կիւրմէսի, Կիւրմէսի — Որ Կրիւս
ուշիւ և Կարապետի: 320:

Կիւրմէս — Ա. Կարապետ Հոռմայ (41-54):
805:

Կիւրմէս (= Կարմէս) — Ար. Նահատակ-
ուած 303 թ.: 37:

Կիւրմէս — 58, 726, 792:

Կիւրմէս — Կարապետ Կրիւսի
(Կարմէս): 1138:

Կրատէս

1. Ա. իմաստասէր, յոյն: 71:

2. Բ. իմաստասէր, յոյն: 71:

Կրիման — Բշխան, կարտինալ Վենե-
տիէի, 1700 թ.: 60:

Կրիտոն — Իմաստասէր, յոյն: 70:

Կրիտոս (= Կրեսոս) — թղ. Լիւդիւս:
858, 859:Կրօնիտէ (Կրօնիդէս) — Աք. Կրօնիտ,
Գ. դար: 22:Կոմարիս, (Կահէ Կոմարիս) — Էպի-
է. դար: 86, 216:Կոմարիս — Գրականագիտ. յոյն
տղթ. Կահէ իմաստասէր: 70:

2.

Հազար, Հաքար — Կին Աթրասամէնէի:
492, Հազարադի, Հաքարի ցեղ: 15:
39, 39H, 565, 576, 571, 987:Հալիլ ալա — Հասէքի, Հասէքի, որ
Ենիշէրիհիւս կողմէ սպանուեցաւ
1807 թ. Մայիս 13ին: 1474:Հալիմ — Որուն սիւրբերէն բաղդադի
Գէորգ զպ.ի կողմէ հայերէնի թարգ-
մանուեցաւ, ժԸ. դար: 500:Հաթիլեւսւլ — Տե'ս մէ. Օմսէֆն (=
Յոմսէֆ):

Համադարձ անոնաց

1. Հաճ Երզնկեան Կրօնագի-
տաս և Պատրիկ (858-881), 200:2. Անէցի, ութերորդ Եպս. և առաջ-
նորդ Հաղբասի. յԸ. Յոմէան-
նէս Գ.ի (1243-1257), որուն
խնդրանքով Վարդան Վրդ. գրեց
Վեհկնոթիւն հնչամասնիւն,
1261 թ. ին: 432, 434:3. Յէ. Հապուրդի, որպէս
գիկ Արարուի. յԸ. իր Եղբոր
Գրիգոր Դերեկիկին, որ + 958
թ. Նոյն է Արուսաշէ (953-989),
706:4. ՅԷ. թիւ 151ի մէջ, ժԸ. դար:
981:Հայկ — ՆԸ. 355, 857, 915, 946, 1094,
1225, 1226:Հայր, Հայր — Ազգ. ցեղ: Նաեւ
ազգ Արամեան, Հայկաղեան, ար-
մենաղեան տոհմ, ազգ թորդոմ-
եան. յԸ. Նաեւ Հայց. Եկեղեցի:
35, 42, 62, 55, 57, 58, 60, 82,
66, 120, 123, 136, 140, 141, 183,
193, 198, 129, 201, 202, 204-207,
242, 243, 250, 267, 268, 283, 285,
286, 297, 298, 302, 315, 359, 380,407, 422-425, 428, 429, 448, 449,
454, 456, 461, 463, 464, 476, 478,
487, 516, 518, 521, 524, 525, 527,
534, 544, 582, 588, 570, 575, 581,
584, 585, 587, 594, 598, 597, 598,
600, 604, 605, 607-609, 615, 621,
632, 644, 662, 663, 666, 677, 681,
687, 700, 712-716, 719, 720, 742,
745, 750, 751, 755, 765, 772, 779,
782, 783, 792, 794, 798, 803, 811,
820, 835, 848, 852, 853, 854, 856,
858-860, 863, 864, 868-869, 872-875,
880, 888, 893, 895, 898-900, 905,
907, 908, 913, 914, 920, 922, 924,
928, 931, 935, 936, 940, 942, 945,
948, 964-966, 970, 971, 974, 980,
988, 991, 997, 1004, 1010, 1011,
1018-1020, 1022, 1024-1026, 1031,
1034, 1038, 1042, 1047-1049, 1054,
1058, 1060, 1065, 1068, 1089, 1070,
1071, 1078, 1079, 1081-1083, 1085,
1086, 1088, 1093, 1094, 1096, 1097,
1106, 1107, 1110, 1114, 1122, 1125,
1127, 1132, 1136, 1140, 1142, 1147,
1156, 1163, 1165, 1166, 1170, 1172-
1177, 1180, 1181, 1183-1185, 1188,
1190, 1195, 1202-1204, 1207-1209,
1214, 1225-1227, 1229-1231, 1234-
1237, 1247, 1248, 1250:Հայց — Պոյր Յովասաֆի, Երրորդ
թիւ 38ի, ժԸ. դար: 182:

Հայրապետ, Հարապետ

1. Երէց, որ գրէց Վերդ գիշերային
պաշտաման, խորհրդաւոր բնդ-
ղէմ Հասր Աստուծոյ, 1710 թ. 242:2. Երեմի, Պատրիկ, Կրօնագի-
տ. թիւ 68ի մէջ, 1648 թ.: 474:

811, 859, 883, 916, 948, 1057-1059,
1070, 1092, 1183, 1202, 1217.

Հոսիտո Գորդիս րիայ — Եղո. (Սպանիա).
պ. 343-344, 345-346, 347-348, 349.

Ղ

Ղազար, Ղազէր

1. Աղքատ, 46, 138, 155, 457.
2. Քաղաքի մերձակային, 11, 41, 158, 170, 257, 345, 547, 800, 1066.
3. Ա. Ջանկեցի Գրդ. (1737-1751), 127, 184, 1010, 1011, 1147.
4. Արդ. Վրդ. Կեօսրացի, 12, 1730-1738 թ. ստ. թիվ 107-ի և 4ր. թիվ 108-ի, 890, 681, 890, 898, 702, 703.
5. Եղ. Քաղաքի, ստ. 114-ի, 1068 թ., 720.
6. Վրդ. Տէր թիվ 88-ի, 1734 թ., 570, 580.
7. Եղ. Քաղաքի մերձակային, 172-ի, 1047 թ., 1011-1043.
8. Վրդ.՝ ստ. թիվ 170-ի, 1063 թ., 1040.
9. Եղ. Քաղաքի, 46-ի, 46-ի, 154-ի մէջ, 982.
10. Քաղաքի, պ. 343-344, 345-346, 347-348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000.
11. (Ղազէր), զպ. Սամաթիոյ Ա. Գէորգ Եկեղեցւոյ, Եկեղեց Կայ. նիցոյ, 1717 թ., 24.
12. Քաղաքի մերձակային, 270.
13. Վրդ.՝ վերջին ստ.՝ թիվ 248-ի, 12, թիվ 248-ի մէջ, 1192.
14. Տէր Ղեւոնդեան Վրդ. մր. Ս. Էջմիածնի և ատենակալ Ս. Սիւնողի, 1853 թ. և ստալ, անծանոթ պատճառներով հեռացած վանքէն, 1233.
- 15-17. Որոնք մասնակցեցան Տէր Երեմիայի հանդանակութեան, 1709 թ., ւ. ը՝ որդի Ֆարմանի, Ա. զոչ. ուր, 1244, ր. ը՝ մ. Ժ. փառայով, 1245, զ. ը՝ Տր. Ա. թիւթով, 1246.

Ղայսար Զէլէպի — Մերձ. Յակոբ Երէ-
ցի, յիշատակող ԺԷ. զար թիւ
133-ի, 841.

Ղան — Արարացի իշխան, (Խա՛ն), ԺԳ.
զար, 484, 485.

Ղաւիթ — Այր՝ Մարեմ Տիգնոյ, Ա.
ստ. թիւ 138-ի, 1471 թ., 872.

Ղար — Եղ.՝ Սարգիս Վրդ. Ժ. Բ. ստ.
թիւ 138-ի, 1511 թ., 872.

Ղար — Եղ.՝ Սարգիս Վրդ. Ժ. Բ. ստ.
Տէր թիւ 1-ի, ԺԷ. զար, 38.

Ղեւի — Դեւ. որդի Յակոբ Երէ. 862.
Ղեւոնդ.

1. Ա. Երաստեցի Գրդ. (545-548),
202.

2. Պատմիչ և իրարմ. Ե. զար, 424.

3. Եղ. Քաղաքի, 114-ի, 1068 թ., 720.
(1830-1881), բանասէր, իր նա-
նայարհորդութեան ընթացքին
հաւաքած հեռագրաց յիշատա-
կարաններէն մաս մը հրատա-
րակած է անտարբ Հայոց աշ-
խատութեան մէջ, 813.

4. Եղ. Քաղաքի, 114-ի, 1068 թ., 720.
Միւրիւրեան. բանասէր, 643,
614.

Ղև ոնդ եւնդ

1. Պարթ. 424.

2. Բանասէր, Ե. զար, 1005,
1043.

Ղեւտցի — ԺԷ. 483, 488, 489, 491.

Ղեւտիկոն (= Ղեւտական) — Գրդ.
328, 338, 340, 351, 434, 435, 564,
787.

Ղիգիլիւնտ — Եղ. Գրդացի, 341.

Ղիվ — Ե. 263, 492.

Ղուլի — Մէլիք — Մայր տաղասաց
Առաքիչ, 1890 թ. և առաջ. 12.

թիւ 225-ի մէջ, 1137.

Ղուլի — Եղ. Եղ. Քաղաքի, 114-ի,
տարանիչ, 28, 30, 141, 145,
143-151, 154, 160, 161, 166,
169, 246-249, 337, 367, 442,
447, 468, 481, 482, 516, 558,
573, 574, 630, 872, 873, 898,
708, 780, 812, 813, 832, 870,
918, 977, 978, 990, 1214.

Մարան — Բշ. Խորենացիի պատմութեան մէջ, արդեօք Մարաստան: 857:

Մարանա — Տիգրին, յշ. Նաեւ Մարեանէ ձեւում, կին Գրիգոր Էրեւնացիի, ստ. թիւ 114թ, 1668 թ., 731, 729, 730:

Մարանէ — Կին, յիշատակող թիւ 150թ, 1575 թ., 953, 954:

Մարաց — Ազգ. 398, 400, 404, 480:

Մարզար

1. Քննչ. Նորոգող թիւ 116թ, 1659 թ., 744:
2. Զաքարիա Խոնենց, Երեւանցի, որ շարագրեց «Կոստկայիւր Նոգեւան բանից» 1793 թ. Ի Սան Պետրուրգ: 1130:
- 3-4. Արտեք մասնակցեցան Տէր Երեմիայի Նանգաւակութեան, 1709 թ. ին: ա. Բ՝ վարպետ՝ Ա. զոլաթայով, 1244: Բ. Բ՝ Պարսն՝ կէս զոլով, 1245:

Մարզարէ

1. Աշակերտ Մարգիւս կր. թիւ 171թ, 1639, 1640:
2. Գր. տաղասաց, որ գրեց «Տաղ Մարիաստայ և Կողփարայ»: 1138:

Մարզարիտ

1. Դուստր Տէր Կարապետի, զր. թիւ 243թ, +1732 թ., 1176:
2. Մայր Տէր Կարապետի, զր. թիւ 243թ, յշ. 1732 թ. ին: 1176:
- 3-4. Դուստր Եղիս Խորոսեղարցի, որոյ յիշատակ է թիւ 46թ, 1586 թ., 245:

Մարդկնիտ — Բշ. Նաեւ Մարթինի ձեւով, Տեւ Պարթիւ 191:

Մարում — Տիգրին, կին Ղապմի, Ա. ստ. թիւ 138թ, 1471 թ., 869, 872, 873:

Մարն — Բ. Կողակից Եւսրի խանի, ստ. թիւ 145թ, Սպանացի, 1660 թ., 927:

Մարնա, Մարզա

1. Մեծ մայր Յակոբ երէցի, Եղբորդի Գրիգոր Պատմանեան Պարթ. Կ. Պոլսոյ, յշ. 1632 թ., 840:

Մ. Մայր Յովսէփ Բաղդատ Պարթ. (1715-+1741) Կ. Պոլսոյ, 18, 170, 237:

Մ. Մայր Յովսէփ Բաղդատ Պարթ. (1772 թ., 38:

Մարիտ — Քոյր թէոգոս կայսեր, 334:

Մարիտ Կայսր

1. Մարիտիկ, Կայսր, Կայսր, Մ. Կոյս: 19, 21, 23, 40, 42, 50, 52, 60, 63, 84, 87, 95, 102, 107, 139, 141, 145, 146, 150, 161, 162, 166, 167, 173, 174, 175, 180, 181, 188, 194, 225, 233, 236, 240, 255, 257-259, 264, 267, 268, 289, 292, 297, 298, 365, 366, 429, 450, 480, 543, 617-620, 632, 641, 691, 696, 704, 712, 740, 782, 800, 801, 817, 847, 881, 882-884, 887-889, 893-895, 902, 903, 919, 921, 924, 945, 972-974, 976, 980, 981-983, 993, 996, 1000, 1002, 1005, 1006, 1008-1015, 1024, 1040, 1041, 1055, 1056, 1057-1059, 1063, 1064, 1112, 1114, 1137, 1144, 1161, 1162, 1166, 1175, 1177, 1179, 1181, 1191, 1211, 1240, 1217:

Մ. Մարիտիկ, Կայսր, Կայսր, Մ. Կոյս: 19, 21, 23, 40, 42, 50, 52, 60, 63, 84, 87, 95, 102, 107, 139, 141, 145, 146, 150, 161, 162, 166, 167, 173, 174, 175, 180, 181, 188, 194, 225, 233, 236, 240, 255, 257-259, 264, 267, 268, 289, 292, 297, 298, 365, 366, 429, 450, 480, 543, 617-620, 632, 641, 691, 696, 704, 712, 740, 782, 800, 801, 817, 847, 881, 882-884, 887-889, 893-895, 902, 903, 919, 921, 924, 945, 972-974, 976, 980, 981-983, 993, 996, 1000, 1002, 1005, 1006, 1008-1015, 1024, 1040, 1041, 1055, 1056, 1057-1059, 1063, 1064, 1112, 1114, 1137, 1144, 1161, 1162, 1166, 1175, 1177, 1179, 1181, 1191, 1211, 1240, 1217:

Մ. Մարիտիկ, Կայսր, Կայսր, Մ. Կոյս: 19, 21, 23, 40, 42, 50, 52, 60, 63, 84, 87, 95, 102, 107, 139, 141, 145, 146, 150, 161, 162, 166, 167, 173, 174, 175, 180, 181, 188, 194, 225, 233, 236, 240, 255, 257-259, 264, 267, 268, 289, 292, 297, 298, 365, 366, 429, 450, 480, 543, 617-620, 632, 641, 691, 696, 704, 712, 740, 782, 800, 801, 817, 847, 881, 882-884, 887-889, 893-895, 902, 903, 919, 921, 924, 945, 972-974, 976, 980, 981-983, 993, 996, 1000, 1002, 1005, 1006, 1008-1015, 1024, 1040, 1041, 1055, 1056, 1057-1059, 1063, 1064, 1112, 1114, 1137, 1144, 1161, 1162, 1166, 1175, 1177, 1179, 1181, 1191, 1211, 1240, 1217:

Մ. Մարիտիկ, Կայսր, Կայսր, Մ. Կոյս: 19, 21, 23, 40, 42, 50, 52, 60, 63, 84, 87, 95, 102, 107, 139, 141, 145, 146, 150, 161, 162, 166, 167, 173, 174, 175, 180, 181, 188, 194, 225, 233, 236, 240, 255, 257-259, 264, 267, 268, 289, 292, 297, 298, 365, 366, 429, 450, 480, 543, 617-620, 632, 641, 691, 696, 704, 712, 740, 782, 800, 801, 817, 847, 881, 882-884, 887-889, 893-895, 902, 903, 919, 921, 924, 945, 972-974, 976, 980, 981-983, 993, 996, 1000, 1002, 1005, 1006, 1008-1015, 1024, 1040, 1041, 1055, 1056, 1057-1059, 1063, 1064, 1112, 1114, 1137, 1144, 1161, 1162, 1166, 1175, 1177, 1179, 1181, 1191, 1211, 1240, 1217:

Մ. Մարիտիկ, Կայսր, Կայսր, Մ. Կոյս: 19, 21, 23, 40, 42, 50, 52, 60, 63, 84, 87, 95, 102, 107, 139, 141, 145, 146, 150, 161, 162, 166, 167, 173, 174, 175, 180, 181, 188, 194, 225, 233, 236, 240, 255, 257-259, 264, 267, 268, 289, 292, 297, 298, 365, 366, 429, 450, 480, 543, 617-620, 632, 641, 691, 696, 704, 712, 740, 782, 800, 801, 817, 847, 881, 882-884, 887-889, 893-895, 902, 903, 919, 921, 924, 945, 972-974, 976, 980, 981-983, 993, 996, 1000, 1002, 1005, 1006, 1008-1015, 1024, 1040, 1041, 1055, 1056, 1057-1059, 1063, 1064, 1112, 1114, 1137, 1144, 1161, 1162, 1166, 1175, 1177, 1179, 1181, 1191, 1211, 1240, 1217:

Մ. Մարիտիկ, Կայսր, Կայսր, Մ. Կոյս: 19, 21, 23, 40, 42, 50, 52, 60, 63, 84, 87, 95, 102, 107, 139, 141, 145, 146, 150, 161, 162, 166, 167, 173, 174, 175, 180, 181, 188, 194, 225, 233, 236, 240, 255, 257-259, 264, 267, 268, 289, 292, 297, 298, 365, 366, 429, 450, 480, 543, 617-620, 632, 641, 691, 696, 704, 712, 740, 782, 800, 801, 817, 847, 881, 882-884, 887-889, 893-895, 902, 903, 919, 921, 924, 945, 972-974, 976, 980, 981-983, 993, 996, 1000, 1002, 1005, 1006, 1008-1015, 1024, 1040, 1041, 1055, 1056, 1057-1059, 1063, 1064, 1112, 1114, 1137, 1144, 1161, 1162, 1166, 1175, 1177, 1179, 1181, 1191, 1211, 1240, 1217:

Մ. Մարիտիկ, Կայսր, Կայսր, Մ. Կոյս: 19, 21, 23, 40, 42, 50, 52, 60, 63, 84, 87, 95, 102, 107, 139, 141, 145, 146, 150, 161, 162, 166, 167, 173, 174, 175, 180, 181, 188, 194, 225, 233, 236, 240, 255, 257-259, 264, 267, 268, 289, 292, 297, 298, 365, 366, 429, 450, 480, 543, 617-620, 632, 641, 691, 696, 704, 712, 740, 782, 800, 801, 817, 847, 881, 882-884, 887-889, 893-895, 902, 903, 919, 921, 924, 945, 972-974, 976, 980, 981-983, 993, 996, 1000, 1002, 1005, 1006, 1008-1015, 1024, 1040, 1041, 1055, 1056, 1057-1059, 1063, 1064, 1112, 1114, 1137, 1144, 1161, 1162, 1166, 1175, 1177, 1179, 1181, 1191, 1211, 1240, 1217:

Մ. Մարիտիկ, Կայսր, Կայսր, Մ. Կոյս: 19, 21, 23, 40, 42, 50, 52, 60, 63, 84, 87, 95, 102, 107, 139, 141, 145, 146, 150, 161, 162, 166, 167, 173, 174, 175, 180, 181, 188, 194, 225, 233, 236, 240, 255, 257-259, 264, 267, 268, 289, 292, 297, 298, 365, 366, 429, 450, 480, 543, 617-620, 632, 641, 691, 696, 704, 712, 740, 782, 800, 801, 817, 847, 881, 882-884, 887-889, 893-895, 902, 903, 919, 921, 924, 945, 972-974, 976, 980, 981-983, 993, 996, 1000, 1002, 1005, 1006, 1008-1015, 1024, 1040, 1041, 1055, 1056, 1057-1059, 1063, 1064, 1112, 1114, 1137, 1144, 1161, 1162, 1166, 1175, 1177, 1179, 1181, 1191, 1211, 1240, 1217:

Մ. Մարիտիկ, Կայսր, Կայսր, Մ. Կոյս: 19, 21, 23, 40, 42, 50, 52, 60, 63, 84, 87, 95, 102, 107, 139, 141, 145, 146, 150, 161, 162, 166, 167, 173, 174, 175, 180, 181, 188, 194, 225, 233, 236, 240, 255, 257-259, 264, 267, 268, 289, 292, 297, 298, 365, 366, 429, 450, 480, 543, 617-620, 632, 641, 691, 696, 704, 712, 740, 782, 800, 801, 817, 847, 881, 882-884, 887-889, 893-895, 902, 903, 919, 921, 924, 945, 972-974, 976, 980, 981-983, 993, 996, 1000, 1002, 1005, 1006, 1008-1015, 1024, 1040, 1041, 1055, 1056, 1057-1059, 1063, 1064, 1112, 1114, 1137, 1144, 1161, 1162, 1166, 1175, 1177, 1179, 1181, 1191, 1211, 1240, 1217:

Տեղանուններ, Բնակավայրեր

1. Մաշատ — ար. : 134, 169, 239, 423, 424, 807, 848, 995, 1004, 1106, 1107, 1164, 1174, 1185;
2. Ա. Արտազեցի, Կթղ (1359-1372), 204;
3. Վրդ. ուսուցիչի Մարութիւն Վրդ.ի. յշ. 1808 թ. : 1210;
4. Վրդ. յշ. իրենն ուղղուած նամակի մը տո՞րիւմով, 1811էն առաջ : 181;
5. Վրդ. նա՞յն արդեօք նախորդին հետ : 1031;
6. Վրդ. Կեանքացի, դադափարոց ակնդանիւրացի ի՛ Բուպի ի՛ Տաշիրէն գործին, 1816 թ. ի Կ. Պոլիս : 1125;
7. Անուխենան, Հայր Եսայի Անուխենանի, վերջինն ստ. թիւ 138թ, 1877 թ. և որ Ղալաթիոյ Աղց. Մատենադարանին նուիրեց, 873, 874;

Մեսրոպէս — Իմաստաւէր, յոյն, 71:

Պեղեկոս — Գաւառ, որ Սեւան ազգ. ի նպաստն հաստատուի մը, 1821 թ.էն առաջ : 783:

Սելուսան (= Մեհրուշան) — Արծրունի իշխան, գաւառաւէր, Կ. քաղ. 863:

Սերափն — Մայր մհ. թորոտի, ստ. թիւ 143թ, 1821 թ. : 220:

Սէփա — Սուլթան Օսմանեցոյ (1839-1861), 1202:

Սէմիշ Էֆէնտի — Որ Էնիշէրենքու հողմէ 1807 թ.ի Մայիս 18ին զըլ-խատուեցաւ : 1074:

Սէուի — (Էստիսերէն), Կենդանւոյ սեռ, 104:

Սէլիկի — Դպ. Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ, Ամասի հողմիցն, 1717 թ. : 74:

Սելթան ալա — Քրդաւր աղաթի, որ Էնիշէրենքու հողմէ 1808 թ.ի Յուլիս 19ին զխտուեցաւ : 1075:

Սէթէս — Վրդ. ասորի : 1130:

Սմէտ — Պարոն, Կան. Գեունի, զորաւար (830-835), 200:

Սիարան — Տե՛ս Գալուստ Տէր Մկրտուչեան, 614:

Սիւսաթէլ — Տե՛ս Միքայէլ :

Միջոց

1. Թղ. Զ. Եւստատ, արքայ Պոնտոսի (ն. թ. 132-+ 63), 859:
2. Փոքր, որդի նախորդի (ն. թ. Ա. դար) : 859:
3. Զորավար, (Սուլս. Երր.), 804:

Միւս

1. Վրդ. Աննի, (ապա Կթղ. 1751-1753). Առաջնորդ Ս Կարապետի, 1734 թ. : 581:
2. Պէն. Անդրեպուտի, զր. թիւ 120թ, 1710 թ. : 753, 758:
3. Վրդ. Արքեպ. Ամթեցի (նաեւ Սամթեցի), Նուիրակ Ս. Էջմիածնի, աշակերտ Մարկոս Վրդ. Զնըւոյցի, առաջնորդ Էւրդակիոյ, ժէ. դար. + 1704 թ. ի Կիպրոս, Տէր թիւ 128թ, յշ. 1897 թ.ին, 803, 812, 813, 814:
4. Սրկ. զր. թիւ 248թ, 1427-1429 թ. : 1189, 1192:
5. Տէր. Կեանքացի, Հայր Տէր Կարապետի, զր. թիւ 243թ, 1732 թ. : 1176:
6. Որդի Տէր Կարապետի, որ է զր. թիւ 213թ, 1732 թ. : 1178:
7. Սրկ. Սերասապի, զր. թիւ 150թ, 1575 թ. : 952, 954:
8. Հայր Գէորգի, որ ստ. թիւ 145թ, ժէ. դար, 950:
9. Վրդ. յշ. թիւ 225թ մէջ : 1136:
10. Պրոսպետի, որդի Մարտիրոսի, և Տէր թիւ 68թ, 1717 թ. : 473, 474:
11. Սր. : 1031, 1043, 1162:
12. Տէր. տաղասաց, որ զրեց ճագ և զովսանութիւն և զովստ սո սրբուհի հոյսն Մարիամս, 1706էն առաջ, 883:
13. Դպ. Սամաթիոյ Ս. Գէորգ եկեղեցւոյ, Ամաթի ձայնիցն, 1717 թ. : 24:
14. Զեբազ, որ Ղալաթիոյ Աղց. Մատենադարանին նուիրեց թիւ 117 (Դեղագիրք)ը : 744:

Միւղու — Սր. (sic), 20:

Միսկի — Տեսակ անասնոյ խն, 389:

Միւլի — Հանրմ. կող. Տ. Աստուածատուրի. ուսուցիչն Տէր Եսայի, 1717 թ.էն առաջ : 22:

Միւսն — Իմաստասէր, յոյն, 49.

Միւսայէլ. Միւսայէլ

1. Հրեշտակապետ։ 111, 160, 370, 1044, 1108, 1251.
2. Ասորի, Պարթ. ար.։ 1081, 1082, 1141.
3. Մանուկեան, 23 տարեկան, զր. թիւ 230թ, 1826 թ.։ 1145, 1146.
4. Երէջ, զր. թիւ 244թ, 1657 թ.։ 1177, 1178.

5. Տէր. Առաջնորդ Ս. Կարապետի, յշ. 1648 թ.։ 475.
6. Անկնչոս (նաեւ Անկնչեան) Զեմաստցի Սո Յիսանոս, 1574 թ. ի վենետիկ, 104-106.

7. Պարսն, որդի իսկէքնի Քոնայ իշխանի, որուն խնդրանքով թարգմանուեցան թիւ 58 «Պատմութիւն Ռուսացոյց, Ղուկաս Խարբերոցի վրդ. ի կողմէ. 1709 թ. ին. 371, 375, 376-378.

8. Հայր Մուրատ Սրկ. ի, զր. թիւ 127թ, Եաղլովցայ քղք ի. ոյ Սէրաբ քղք ի մէջ, + 1653 թ.։ 802.

9. Քնչ, յոյն, ԺԳ. դար. ի Սիս. 864.

10. Վրդ. Զամչեան, ար. Միւսայէլեան վենետիկի, ԺԲ. դար.։ 683-686.

11. Քնչ, հայր Բարսեղ Սրկ. ի, որ Գողթնեաց դաւաճի Աղուչեաց վանքի մէջ օր. թիւ 124թ, 1678 թ.։ 786.

12. Քնչ, և վարժապետ, յշ. իրեն ազգուած նամակի մը աւթիմով, թիւ 122թ մէջ, 1814 թ. էն առաջ, 767.

13. Անկնչոս Գառլուտ (?), Ռոսնիխ-կոսի կարգէն, մեծագոր Կրետէի, նախընտրու ռուսոյական տրամախոսութիւնք կամ Քասնեքորդ խարբութիւնք զործի, 711.

14. Որու հոգոյն Տէր Երեմիայի Կարապետի իշխանի, որուն մ. փարայ, 1709 թ.։ 1244.

Միւսայ, Միւսայ — Մարդ ։ 43, 144, 469, 789, 944.

Միւս — Իշխան Ռուքիւնան (1170-1175), հզր. թիւորսի, 201, 402.

Միւսայ — Մայր Յակոբ Երէջի, հզր. որորդի Գրիգոր Պատմանան Պարթ. ի, 1632 թ.։ 840.

Պարթ. ի, 1632 թ.։ 840.

1. Հոռնցի (իսկ՝ Գոնեքի) Կիզ. (1341-1355)։ 204.

2. Հեքացի, թիւ 24 և աստղաբայի, Գրիգոր Տղայ Կիզ. ի առաջարկով զրեջ «Զեքմանց Միւսայի» թարգման ռուսնա-սիրտութիւն, 1184 թ.։ 1155, 1192.

3. Քնչ, ոյ Զ Քանաքիցի, որուն թիւ 141թ, 1826 թ.։ 1145, 1146.

4. Քնչ, որորդի, ոյ քնչ Կիզ. ի, թիւ 141թ մէջ, 882.

5. Քնչ, Պարթ. ի, ոյ իր Կարապետի յիշատակ զրու թիւ 150 (Մաշտոց)ը, 1575 թ.։ 954.

6. Քնչ, զր. թիւ 116թ, 1421 թ.։ 746, 743.

7. Արար Արարատցի (1070-1749), հիմնադիր Միւսայիսեան միաբանութեան, 1717 թ. (ի վենետիկ)։ 986.

Միւսայիսեանց — վենետիկեանց (Իտիւ. 1717 թ.։ 481, 771, 773, 1221-1223. վենետիկեանց (հիտիւ. 1773 թ.։ 614. թիւիստի մէջ, 698.

Միւսայ — Իշխան, Հայոց Վարդաբայի թիւ 132 թ.։ 838.

Միւսայի

1. Եղս. Պարթ. Կ. Պոյսոյ (1869-1879). (այսպէս Կիզ. ի)։ 1233-1236.
2. Հայր Ամասիոյ Եղս. Պոյսոյ Եղս. ի և Տր. Ստեփաննոսի, և Տէր թիւ 175թ. + 1822 թ.։ 1648.
3. Եղս. Վաղարշապետի, զր. թիւ 138թ, 1471 թ.։ 886, 872.
4. Նախնիքեանցի (Նախնապետի), զր. թիւ 84թ, 1734 թ.։ 579-581.

5. Բարունի, քաջաքարոզ, Կ. Պոյ-
սեցի, յՂ. 1851 թ. : 81 :
6. Մ. Վրդ. Առաջնորդ Կարնոյ,
յՂ. 1851 թ. : 82 :
- 7-9. Գպիւրք Սամաթիոյ Ս. Գէորգ
հինգեցեայ, 1717 թ. : ա. ը՝ 15.
սկսակ կողմիցն : Բ. Բ՝ սկսակ
կողմիցն : Գ. ը՝ սկզբորդ ձայն-
նիցն : 24 :
10. Հօրաքնան խո՞ռ Խափանցի մ՛հ.
Մատթէոսի, յՂ. 1755 թ. 14
տմնայ հասակին : 292 :
11. Որ դնեց թիւ 52 (նարնկ) ը, 1370
թ. : 293, 300 :
12. Վրդ. քաջաքարոզ, Նոյնիակ Ս.
Կարապետի վանաց, յՂ. 1825
թ. : 139 :
13. Վրդ. Աղեքեան, մր. Մխիթա-
րայ աթաբէն, հեղ. սէխակաւար
գործ Կոստան. ԺԸ՝ ԺԺ. գործ
138 :
14. Արքեպս. (Նրեւանցի, Միգրիկ),
տաղ յաւորար և յաւորարկ
կրտսէր, Կ. Պ. Երանցի-
մի, ձե. 1751 թ. Ապս.՝ 1812
թ. չուարարուպէս՝ 1818 թ.
խորհրդական 1824 թ. + 1838
թ. յՂ. 1831 թ. : 761 :
15. Բաքունի, (Վրդ.) յՂ. իր հղ-
թագորդի խոսքի մի տմնակ,
լուսն առիթով, 767 :
16. Այակե՛րս Տէր Սիմոնի, 1784՝
թ. : 136 :
17. Մհ. Գերձակ, որ Գրիգոր Պաս-
մանեան Կ. Պոյսոյ Պարքին
(1764-1773) ստորագրած յաւորիկ
կոնգակաւ, Սամաթիոյ Ս. Գէորգ
հինգեցեայ հինգեցեայն իւր կար-
գուի, 1767 թ. ին : 1230 :
18. Մհ. Գրիգորի, Նոյն Պարքի
միեւնոյն կոնգակաւ, Ս. Գէորգ
հինգեցեայ վերստին Նազրի կր
կարգուի, 1767 թ. ին : 1230 :
- Մկրտում — Հայր՝ Վարդանի, Տէ՛ր թիւ
2ի (Յաւորուած), յՂ. 1781 թ ին :
1252 :
1. Գպիւր Սամաթիոյ Ս. Գէորգ հին-
գեցեայ սԽե՛ն երրորդիս նայնից,
1717 թ. : 24 :
2. Որ կամաւոր ոգորմով թիւն տուաւ
և ոչնեղան հղաւ Ս. Կարապետ
վանաց յիւնովեան, 1448 թ. :
474 :
- Մովսէս, Մովսէս, Մովսէս
1. Սրբ. Նանե Մոգորական գիրք,
46, 01, 67, 146, 169, 355, 432,
433, 434, 435, 437, 459, 477,
483, 487, 489, 493, 505, 519,
520, 562, 571, 573, 596, 598,
708, 724, 725, 731, 739, 766,
757, 802, 856, 942, 914, 986,
1055, 1241 :
2. Խորհնացի, Ե. զար. քրիստո-
ւայր, 199, 421, 456, 586, 616,
689, 777, 823, 855, 858, 864,
888 :
3. Բ. Եղիմարեցի, Կիւղ. (574,
604), 202, 954 :
4. Սրկ. հղթորդի Սարգիս Վրդ. ի.
Բ. ստ. թիւ 138ի, 1511 թ. :
872 :
5. Որդի Ռայիս Գրտունի, Պոստինց
գիւղացի, 1648 թ. : 474 :
6. Սպս. Միւնեայ, որոյ աշակերտ
Ստեփաննոս Գեւորդ. և քրիստո-
ղոս թրգմ. «Գիրք արքայի Գրի-
գորի Նիսեան Եպիսկոպոսին» 593 :
7. Վրդ ապա Կիւղ. 1626-1632 թ.
Ճախնացի, յՂ. 1610 թ. : 838,
280, 981 :
8. Զարգուց. ու քրիստոնէական
տարբ. Երանանորդ, ԺԷ՝
զար. 887 :
9. Երգեկացի, թիւիկ Կամաթիցի,
աշակերտ Գէորգ Ակնուացի,
+ 1323 թ. : Իր գործերէն յիշա-
սականի է, Խորսով Աննեացեայ
ձայնի մի հիւնովիկ ժողովորդ
քրիստոնէական քրիստոնէական
քրիստոնէական, որ կապակց
թիւիկի, որ կապակց թիւիկի
թիւի խնդրանքով 1203 թ. : 970 :
10. Երանանորդ, ու քրիստոնէական
տարբ. յաղնացի իրողութեանց
տարբերութեանց Կամաթիցի
գործը, 1016 :
- Մարիլիլիկէն — Մակեդոնացի, զորու-
մար. Հայոց Վարդանի թիւի ժա-
մանակակից (Ն. Բ. 132-125), 858 :

58. Կոմ. Եղիշիկյանցի • Առտառածա-
 516
 59. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 60. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 61. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 62. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 63. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 64. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 65. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 66. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 67. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 68. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 69. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 70. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 71. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 72. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 73. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 74. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 75. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 76. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 77. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 78. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 79. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 80. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 81. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 82. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 83. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 84. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 85. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 86. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 87. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 88. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 89. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 90. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 91. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 92. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 93. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 94. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 95. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 96. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 97. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 98. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 99. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215
 100. Կոմ. Եղիշիկյանցի • 1215

72. Սբէ սրբի թաւրդի, որոյ յիշ-
խատեմք է թիւ 171թ. 1041.
73. Գնչ. Ա. առ թիւ 168թ. 1314
թ. 1039, 1031, 1038.
74. Արմաշ, Կարենցի, հայր թիւ
թ. 1039, 1031, 1038.
75. Իմիշի թաւաշաւ, Կ. Գրիգորի,
թ. թիւ 213թ. 1410 թ. 1126,
1126.
Յսկոնքիւնք — 56. Ստրիւնք, 267,
1126.
10. Կը. թիւ 83թ. որ Կոնքի ճեւ

12. Սբէ սրբի թաւաշաւ, որոյ յիշ-
խատեմք է թիւ 171թ. 1041.
73. Գնչ. Ա. առ թիւ 168թ. 1314
թ. 1039, 1031, 1038.
74. Արմաշ, Կարենցի, հայր թիւ
թ. 1039, 1031, 1038.
75. Իմիշի թաւաշաւ, Կ. Գրիգորի,
թ. թիւ 213թ. 1410 թ. 1126,
1126.
Յսկոնքիւնք — 56. Ստրիւնք, 267,
1126.
10. Կը. թիւ 83թ. որ Կոնքի ճեւ

የታሪክ ልማት ምሳሌዎች በሀገር ውስጥ በተለያዩ የጥናት ደረጃዎች ላይ ይገኛሉ፡

21-22. Որոշեց Գրքիպոս Վարդ. Պաաման-
ճանե Կ. Պոյաոյ Պարք. ին (176.
1773) յառաւել կոնդակեով Սա-
մաթիոյ Ս. Դէնարգ կղզեղիցոյ
գրաստի տեղի քան ին կոնդակե
1767 թ. ա. ը մ. մեթեմիզիէի,
1230, ք. ք. Եր. քիւրքեիւ 1230

23-30. Երեւոյ ժողովուրդը իւր հոգով
 իրաւի հանդանակութեան, 1709
 թ. հետեւեալ ձեռքարատութիւն
 ներքոյ ա. թ. Դր. Գլխ. գրութեայ
 1243, Բ. Բ. զաւթյան՝ Ա. Թիւի-
 թով, 1244, Գ. Բ. Տր. Տիարայե-
 քի ընթիւն՝ Ա. Թիւիթով, 1245, Դ. Բ.
 Պապուհեւի, Ա. Թիւիթով, 1245,
 Ե. Բ. Պապուհեւի, Բ. Պապուհեւի,
 Զ. Բ. Պապուհեւի, Գ. Պապուհեւի,
 1245, Է. Բ. Ե. Պապուհեւի, 1246,
 Ը. Բ. Ա. Թիւիթով, 1246.

Ewingsham — *U. Fung*, 493.

եղևիկ — Մայր եղիս հրոգիւնդարցիի,
 որոյ զբառաց և թիւ 91 (Պատմ.
 բան)բ. 1588 թ., 245.

စစ်ကောင်စီကလည်း — *ဥပဒေအကျိုး*, ပုဒ် 352,

Strout — *Lower Tertiary of Pa.*, p. 762.

489, 490, 491, 493, 584, 616, 788,
944, 1036.

Հիմն. 1534 թ թե. Թղեամարիտ Լճա-
լաճի գոգմէ (1491-1550): 51-53, 55,
59, 275, 427, 582, 583, 590, 613,
713.

[illegible]

Փոքիանոս — թղ. (= Յոգիանոս) Հոռ.
Մալ 363-304 թ. : 318 :

79, 92, 94, 210, 328, 392,

Հոգտի՛ր — *Մթթւ*։ 43։

Տոյնք — Լաւա, Հիլիենացիք, Հոռովք,
Հիլիենք, ազգ. 7, 45, 75, 93, 95,
127, 205, 233, 267, 288, 283, 297.

355, 358, 371, 407, 424, 448-451,
458, 454, 488, 489, 506, 587, 602,
602, 606, 647, 678, 687, 741, 742,
752, 777, 779, 782, 783, 794, 859,
863, 865, 888, 878, 905, 907, 913,
924, 933, 939, 988, 1016, 1057,
1059, 1088, 1070, 1071, 1082, 1093,
1160, 1121, 1122, 1166-1168, 1174,
1183, 1202, 1210, 1219,

Ունեանձնէս — Տէ՛ս Բաղճաւննէս :

Discussion

1. Հայր Բր. Ասատուածածնի: 159,
800, 1144,

2. *Trigon. JZ. Bisherige Anwendung*, 1468
p. 120 r.

Երուսաղէմի (1775-1793), 1132.

ဒီဗုဒ္ဓကမ္မဝါဒ, ဂေါတမကမ္မဝါဒ

1. $f^{\pm}g$, $2f^{\pm}f^{\pm}g$ ($\mathbb{Z}$ - $\mathcal{P}$, 014-889),
H[3], 1100.

2. 175: արդի Նիկոգայոսի և նոր
 թիւ 38 (Նարեգիք)ի: 182:

3. Տաղասաց, որ Աստուածորդւոյն
մասին տաղ մը յօրինեաց: 886:

Baldwin, P. — *Eng. U. Trans.* 440.

30414, 30415 — *Ipse*. 43. 328. 337.
403. 789.

Յոգլիանին էս, Յունյան, Յոգլիանին, Յոհանն, Յո-
վանին էս, Յոհաննին էս, Յոհաննին էս, Ոհանն,
Ոհաննին էս, Էստերին էս, Սոման, Սովետներին էս

1997, 37, 38, 40, 123, 141,
147, 148, 160, 168, 177, 197,
242, 261, 300, 459, 543, 573,
574, 620, 725, 801, 881, 895,
908, 1002, 1007, 1137, 1143,
1181, 1247.

Չ. Զեքեղան, Աւետարանիչ, Առ-
ջեպէլ: 11, 12, 22, 25-28, 28,
30, 31, 47, 61, 94, 120, 141,
142, 145, 151-153, 157, 158,
165, 170, 171, 180, 231, 244,
255, 284, 317, 330, 344, 345,
357, 368, 443, 445, 453, 465,
467, 468, 492, 528, 554, 565,
570, 573, 574, 672, 689, 692,
715, 718, 750, 790, 791, 792,
800, 813, 814, 870, 918, 919,
919, 925, 905, 977-979, 989.

- [illegible]

- բապետ Վրդ. Ի խնդրանքով
Խրդմ. Թիւ 97 սՀասարակ Մա-
նուցումն Տիեզերացոյ: 606-609:
54. Եղբ. Մոնթէնեսացի, Քարոզո-
ղաց կարգէն, զատուպարտեայ:
210:
55. Ծրէ, Սանթիմիանեցի, որոյ հե-
զնեպոյթեամբ յայտնուած Թիւ
39 (Համառոտութիւն որինեակաց
և իրաց իմաստներէ): Բ
կարգէ Քարոզաց: 183, 184:
56. Որ Պոզոսի հետ միասնաբար,
պարտեայ սուրբ և Պոզոսի
Թիւ, որ կրտս իմաստներ
Թիւներն իմաստներ իմաստ-
նէ Կ. Պոզոսի Պոզոսի Քարոզ-
նակ (1773-1781, 1782-1789 թ.):
238:
57. Թիւ, իմաստներ Պոզոսի Պոզոսի
Միւլիտիւնի Ս. Սարգիս Անա-
ղապի Գրեմար և որ. Թիւ
40ի, 246:
58. Մայիլայի, որոյ անուամբ և
ձայնակներն: 269, 270:
59. Եղբ. յարաւորութիւն: Թիւ Թիւ
71ի Բ. մասին, 1720 թ.: 487,
494, 496:
60. Իււ. Պապ Հոռմայ (1276-1277),
494:
61. Թիւ, որ Գրեմար իմաստներ
հիւսնոր Թուոյս: 482, 724,
1202:
62. Պոտերոս, Պոտերոս, Պոթէ-
րոս, Պոտերոս, Պոթերոս, Թիւ
Թիւ 97ի (Հասարակ Մանուցումն Տիե-
զերաց): 606-608:
63. Թիւ, որ Գրեմար իմաստներ
մէ անիթով յիւս: 771:
64. Վրդ. մը. Ս. Յակոբայ, որ Յա-
կոբ Վրդ. Ի Գրեմարէն անալիտիկ
կարգուեցաւ: 767:
65. Վրդ. Զոհրապետ, մը Վենե-
տիկի Միսիմարեանց, Կ. Պո-
սեցի, Եւ. 1720 թ. Քհնյ. 1779
թ. Վիւ. 1829 թ. Ի Փարիզ-
հեղ. սՊատմութիւն Աստուածա-
բանութիւն: Թիւ, որ Գրեմարէն
հայտնի: 352, 767:
66. Վրդ. Երզնկացի, որոյ խնդրա-
նեց Կիրակոս Երզնկացի Վրդ. Ը
(մասնակցութիւն Կ. դարը), որեց
սՀասարակ Եւաղրիս: 549, 660:
67. Եղբ. Զահար Երզնկի և Երզնկո-
յի Գրեմար Կեանքացի Կ. Պո-
սոյ Պարգ. Ի (1623-1636), + 1636
թ.: 660:
68. Արքեպ. Գրեմար Գրեմարէն,
Անալիտիկ Ս. Բարթոլոմէոսի
Վանուց, 1740 թ. Եղբ. Թիւ 123ի,
755, 779:
69. Քհնյ. հայր Գրեմար Կ. Պոսեցի
Գրեմար, գր. Թիւ 136-137ի, 1781-
1783 թ.: 888:
70. (Սոփանէս) Եպս. Մոկացի, Եղբ.
Թիւ 123ի, յիւ. 1740 և 1751 թ.:
775, 780:
71. Եղբ. Բարսեղ Սրկ. Ի, գր. Թիւ
124ի, 1076 թ.: 786:
72. Հայր գր. Հագարի, սո. Թիւ
108ի, Կեանքի Յարսիմի Գրե-
ղացի, + 1690 թ.: 703:
73. Եպս. հեղ. Թիւ 124 (Քարոզ) Թիւ,
1710 թ.: 751:
74. Քարապետ Մկրտիչ Եպս. Ի,
գր. Թիւ 138ի, 1471 թ.: 872:
75. Գր. Թիւ 149 (Մայիլայ) Կին
մասին: 931, 952:
76. Զարեմ, որ Գրեմար Կեանք
րականի վրայ: 889:
77. Քհնյ. աշակերտակից Երզնկ
Քհնյ. Ի և աշակերտ, Բարսի
Թիւ Ի, Զարեմ Կեանք Կիւ.
յիւ. 1205 թ.: 809:
78. Եղբ. Կ. Զարեմ Կեանք
ուպագրող Թիւ 155 (Գրեմար Կեանք-
տասանութեան), 1705 թ. Ի Կ.
Պոսիս: 992:
79. Կիւ. Զարեմ Կեանք Կեանք
ճատուրի որդի, գր. Թիւ 157ի,
1706 թ. 993, 994:
80. Եղբ. Զարեմ Կեանք Կեանք
Թիւ 7ի, Կիւ. դար: 38:
81. Վերջին գր. Թիւ սո. Թիւ 265ի,
1708 թ.: 1212:
82. Վրդ. անոր, յիւ. Թիւ 225 (Հա-
ւաքածոյ) Թիւ մէջ: 1136:
83. Զարեմ Կեանք Կեանք Կեանք
որ Գրեմար Կեանք Կեանք: 1137:

84. Տաղասաց, յշ. թիւ 225ի մէջ, 1137:
85. Սրկ. Տէր թիւ 226 (Կտակ Մեծի հայ հարցի ուղեւորի, որ նախ անցած Մասնաւորացի տղերու, 1760 թ. 1139, 1140:
86. Քրեական, որ քան ի նախ, 1115:
87. Տր. վերջին ստ. թիւ 30 (Մեկ-նութիւն Կաթողիկէայց)ի, 1825 թ., 121:
88. Վրդ. Կ. Պոստեքի, որոյ միջ-նարկութեամբ իջող լատին-ական թիւ 119, (Կաթողիկէ տղեր և հրեականներ իջողի թիւ 121-ի մէջ), 1742 թ., 301:
89. Ստ. թիւ 54ի, (Մագկարաց լատինական, 1115 թ. 11-րդ տարի, 313, 314, 332:
90. Պաղիշիցի, Կոստ, նաև Կոստ, Պարք. Կ. Պոստեքի (1715-1741), որոյ իջողիցի և իջողիցի թարգմանական թիւ 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 95, 96, 97, 98, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744,

Նախագի ա. ը՛ Տր կէս դուռնիումի
1243, Բ. Բ. դասուխնի, Ժ. Կա-
րայումի 1244, Գ. Բ. աստաթ, Ա.
գայաթայումի 1245, Գ. Ն. Կա-
րայումի 1245:

117. Ռահերի, մոմնի, օր 1767 թ. ին,
Կ. Պոլսոյ Գրիգոր Պատմահան
Պատր. ի (1764-1773) կոնդակաւ
Մամաթիւր Ս. Գէորգ Կենդեցոյ
Կենդեցական կր կարգութի 1230,
118. ՄԷ. Ալանանի, Նայն Եկեղեցոյ
և միանայն Պատր. էն վերստին
Նազար կր կարգութի 1767 թ. ին,
1230:

Յովնան

1. Որդի Սաւուղ թգ. ի Լրէից և
Եսթեկամ Դուռնի թգ. ի 834:
2. Լրեոյ (Յոզա. Երրայեցի) 803:

Յովնան, Յանան, Յուհան, Յովնան

1. Մրդր. 44, 84, 142, 188, 337,
479, 484, 494, 700, 726, 788:
2. Վրդ. Ժր. Գլակայ վանուց, որուն
Նուէր տրուեցաւ թիւ 101Ե, 1767
թ. ին 832:

Յ. Յանգիւր, Յ. Յ. Երայն, Յ.

Յովնան — (Աւետարան). 996:

Յովսէէ — Մրդր. Տեւ Ռվսէէ մրդր. 444, 493:

Յովսէփ, Յովսէփոս, Յովսէպոս, Յուսէփ,
Սիսէփ, Յուսէփ

1. Որդի Երանոս Ե. ի 262, 441,
911, 983, 1152:
2. Արեմաթացի 176, 255, 259,
312:
3. Աստուածաւայր 167, 260, 263,
341, 801:
4. Երրայեցի, պատմիչ 803, 806-
809, 811, 812:
5. Ա. Յիզկ. Լորդմէցի, թրդմ.
սբ. (437-452), 132, 202, 434:
6. Բ. Յիզկ. Փարպեցի (795-806),
203:
7. Իշխան, Կղարորդի Լերմոնէս
Շահաւանի թգ. ի, որով Նա-
սպանեաւեցաւ 880:
8. Եղբ. Արարամ Կրեաւացի Կա-
թողիկոսին (1734-1737), յ. 1710
թ. ին 966:

Յ. Յիշմարտեալ Կիւրապի, Կ

1178ին, Կրաւեց Երեսուղէմը 457:

10. Գեաղարացի, Կր. թիւ 107Ի Բ.
մասին, 1735 թ. 680:
11. Երէց. վերջին աշխատող թիւ
7Ի (Յայտմանութ), 1772 թ. էն
հտք 39:
12. Տէր Շմաստիանց, որդի Տէր Սի-
մէոնի և Տէր թիւ 147Ի 934:
13. Վրդ. Բժշկահան, մր. Ս. Էջմի-
ածնի, խուչ. յ. Էրթէս Ե.
Կիզ-ի (Աշտարակեցի, 1843-1887
թ.) առ Յակոբոս Մեթոբեան Կ.
Պոլսոյ Պատր. ին (1839-1840,
1848-1858 թ.) ուղղեալ կոնդա-
կին մէջ, 1853 թ. ին, 1281-1233:
14. Իշխան Լրէից (Յոզա. Երրայե-
ցի), 804, 806-808:
15. Արդ. Խաղաղորդ թիւ 38 (Ճա-
րհգրք) ի 177, 181:
16. Քնչ. Կր. թիւ 132Ի Բ. մասին,
1593 թ. 817, 820:
17. Եղբ. Յակոբ Երէցի և Կղարորդ-
դի Գրիգոր Կենաւարացի Կ. Պո-
սոյ Պատր. ին, + 1638 թ. 846:

18-19. Գպիթ Կաթաթիւր Ո. Գէորգ
Կենդեցոյ, 1717 թ. ա. ը՛ մ.,
(Օվսէփ) Լանկիւսեւ վ Անուշի
Կոնդակիւ Ե. Բ. Գ. Կ. Կ. Կ. Կ.
Ի կողմիցն 24:

20. (Յուսէփ) մ. որ Տէր Երեմիայի
Նանդանակոթիան մասնակցե-
ցաւ Ա. Գոշ. ու, 1709 թ. 1245:

Յուդա, Յուդայ

1. Որդի Երանոս Ե. ի 882, 1144:
2. Լաղարապետ (Ս. Գրոց), 337:
3. Մակարայեցի 812:
4. Գալիլիացի, աղանդաւոր Լրէից,
805:

Յ. Յանգիւր, Կղարորդ Կաթաթիւ,
Տեառնեղրայր 61, 62, 442,
492, 791, 1003:

6. Իսկարիթիւացի, Նան Իսկա-
րիթիւացի 16, 170, 171, 218,
218, 357, 593, 594, 601, 720,
779, 921:

Յուդիթ — Կիւ, Կիթ (Ս. Գրոց), 480,
492, 520, 798:

Նառխան — Կող. Տէր Կարապետի,
զր. թիւ 243ի, 1732 թ., 1176:

Նարսիզայ — Թաղաւորութիւն Հրեղ-
կաստանի: 387, 388:

Նաւատիանոս — Տե՛ս Ասկղիպիոս: 340:

Նաւէ — Հաշր Բնու զորավարի: 351,
489, 490, 788, 1036:

Նաւում, Նաում — Մրգը: 44, 328,
337, 490, 493, 790:

Ներսէս — (Թէլ): 856:

Նեւոս — Հաշրապետ: 1224:

Նեստոս — Որ և Նեստորականք, Հերե-
տիկոս: 76-77, 92-89, 91, 94, 98,
97, 213-216, 218-222, 221-226, 228,
230-232, 235, 238, 267, 335, 338,
522, 721, 142, 867, 1111:

Ներշապուռ — Եղս. Մամիկոնէից, ԳՂԼ-
խաւոր անգամներէն մին Գուինի
երկրորդ ժողովին, 551 թ.: 132,
794:

Ներոն — Կայսր Հռոմայ (51-68): ԽՈՅ,
945:

Ներսէս Պարոն — Պատրիկ Հայաստա-
նի, 200:

Ներսէս

1. Ա. Պարթիւն Հաշրապետ, սր-
(333-372), 202, 459, 764, 765,
865, 868, 940, 1064, 1030:

2. Ք. Աշտարակեցի (Թաղբաւան-
դացի), Կթղ. (548-557): 132,
202, 261:

3. Գ. Իւսանցի, Կթղ. Երեւոյ (641-
661): 133, 134, 203, 250, 1174,
1175:

4. Գ. Կլայեցի, Կթղ. Շնորհայի
(1166-1179), 35, 167, 131, 203,
238-240, 248, 250, 451, 452,
481, 480, 502, 519, 548, 555,
663, 666, 667, 761, 782, 785,
854, 880, 965-907, 933, 934,
950, 978, 979, 1028, 1077, 1078,
1079, 1081, 1082, 1122, 1124,
1130, 1155, 1156, 1163, 1181,
1186, 1188, 1192, 1193:

5. Ե. Կթղ Աշտարակեցի (1813-
1867), 62, 185, 1231, 1231:

6. Կթղ Անրաստացի Կիլիկիայ
(1648-1654), 133, 837:

7. Արքեպս. Լամբրոնացի, Առաջ-

նորդ Տարսոնի, մատենագիր
ԺԹ. դարու, 'գրեց բազմաթիւ
մեկնութիւններ: 23, 107,
118-116, 180, 421, 431, 437,
447-451, 456, 480, 483, 512,
626, 528, 531, 581, 598, 614,
662, 666, 688, 696, 707, 903,
904-907, 913, 978, 979, 1065,
1097, 1115, 1121, 1122, 1220,
1240:

8. Արքեպս. Առաջնորդ Սկիւտայ
մանուց: 295, 297, 300:

9. Աղուանից Կթղ. 1115, 1176:

10. Քեյս. որ թիւ 142ը (Ներսէս
Ներսիսեանի թիւ 1000, 1001,
1007, 912:

11. Վրդ. Վերջին ստ. թիւ 142ի:
214:

12. Սամբուցի Գենյ. տաղասաց,
որ Տէր Անտոնի մասին որդ մը
գրեց: 893:

13. Քեյս. Մաչի, որ թիւ 180 և 181ը
(Գիրք ճակատամարտութեան
կամ բնորոշութեան) Մուսոփո-
նու լեզուէն թրգմ. 1808 թուա-
կանին, 1058, 1060:

14. Վրդ. աշակերտ Ստեփաննոս
Վրդ.ի, որոյ խնդրանքով աշ-
գրեց «Տեսութիւն քննութեան
աղօթից Անտարանի Ռեան-
նուսն, Տե՛ս Լամբրոնացի, Եթթ.
թիւ 7: 1115:

15. Ե. Կթղ. անուամբ չէ. տաղա-
սաց, ԽՈՅ, 884:

16. Վրդ. Մշեցի, (Գլանորեցի), աշա-
կերանցաւ Գլանորայ մանքի
վարդան Վրդ.ին, և ուսուցիչ
Էսայի Նշեցիի, ԺԹ. դար: 964:

17. Արքեպս. Կ. Պոլսեցի*, չէ. իրեն
ուղղուած նամակի մը առիթով,
1828 թ. էն առաջ: 764:

18. Որդի Թաշիս Գրտոնի, Պոստինք
գիրդացի, 1618 թ.: 474:

19. Հորեղրտար անուն Ռակնիին, որ
իր և իր մերձաւորներուն հոգ-
արի լինելով: Կթղ. Եթթ.

88 (Անտարան)ը, Զաւկանացի
Հաղասուի Գիրդի Երեք Սանկան
Եկեղեցուէն Նուիրեց, 1717 թ. էն
առաջ: 473:

20. *Յոյն Միսթիչի, որ Ներթապէս
անտեսելից Թիւ 157 պէնագա-*
մին, 1370 թ., 300:

21. *Փայեանենց, Մահի, Ապո. Ար-*
դու, ունիւնա ընդ Նոր
Պոսթիմի Մասագետայր
գամայնաց Գաղի և Կալու-
րացո, 1348 թ., 191, 194, 198,
196, 208:

22. *Նաթ աղագոս Թաղիշ, յի*
թիւ 225ի մէջ, 1137:

23. *Վրդ Սարգիսեան, Տրապիզոնցի,*
մր. Վենետիկի Միսիթարեանց,
ծն.՝ 1800 թ. Քւէշ,՝ 1829 թ.
+ 1865 թ. հեզ. անգագրուիին
Հոյսց Մեղաց, հաճ Թիւ 255ի
խաղի Մասնագրութեան նախ-
նաց ի պատիւ Յոյրիար-
եան Ուխտին, 1818, 1840 և
1878 թ., 1221, 1222:

24. *Մհ. Խորասանի, որ Տէր Երեմ-*
իայն Եանգելիստիկան մա-
նակեալս ի փոքրով, 1748
թ., 1245:

Ներսիսանիս, Ներսարիս, Ներսարիս

1. *Յոյ. Եանգելիստի*

2. *Երազմուս Երազմուս, 1886*
213, 340:

Նէգիր աղա Քիւչիւր — *Մապէնէի և*
Հազնէ վէճիւրի, որ 1808 թ. Յուլիս
18ին, Ենիչերինեալ կողմէ քիւստ-
ուեցաւ, 1075:

Նէհմիա, Նէւմիա — *Բարեկարգիչ,*
մրգր., 480, 490, 788:

Նէւայա — *Այր Մ. Գրոց, 1165:*

Նէօփիսոս — *Արդ. յոյն, 1057, 1059:*

Նիկար — *Մայր Յովհաննէս Գողթնացի*
Արքեպս.ի, Տէր թիւ 123ի, 1740
թ., 779:

Նիկիթիոս — *Քսենյ, յոյն, որոյ ստատ-*
ուրթեամբ թրգմ. Յօհաննէս Նիկիոյ
Արքեպս.ի առ Զարարիա Հայոց
Կթգ.ն ուղղեալ թուղթր, 604:

Նիկողայոս, Նիկոյ, Նիկոլա, Նիկոլաոս,

1. *Զփոխեալ Նալապետ, 1886,*
1245:

2. *Վրդ. ուսուցիչ Տէր Աեաթսի,*
գծ. թիւ 143ի, 1021 թ.էն առաջ
920:

3. *Հայր թիւ 38 (Տարեգիրք)ը Նոր.*
Յովասափի, 182:

4. *Հերեաիկոս (Հոսմ. եկեղեցւոյ),*
749:

5. *Լիւրացի, Ֆրանչիսկեան Վրդ.*
Լերացի, որ Պօղոս Առք.ի առ
Երրայեցիս ուղղեալ թուղթը
մեկնեց, որ ապա Ֆրապոնցի
Վրդ.ի կողմէ հայերէնի թարգ-
մանուեցաւ, 266, 614, 999:

6. *Ըսքուղոս, որոյ ծախիւք հրատ.*
«Վաստակ Ոսկեղէնը», Մաքսն-
իոյ Լիփսիա քղք.ի մէջ, 1769
թ. դոր Միլիթսեղեկ քանաւոր
հայերէնի թրգմ. 1774 թ.ին,
1070, 1093:

7. *Լէօնիքոս թոմէոս, որ թրգմ.*
«Զբալից կենդանեացը, (թիւ
26), 1574 թ., 105:

8. *Արքեպս. Միոնոյ, յշ. թիւ 81ի*
մէջ, 543:

Նիկոն Պնոնացի — *Մականուն Միտա-*
նոյիտէս, քարոզիչ Կրեաէի, +998
թ. ի Պիլոպոնէս, որ յոյն և լա-
տին եկեղեցիներու, հեզ. «Ընդդէմ
ամբարիշտ կրօնից Հայոց և սկար-
դաւորութեան վասն դարձին Հայոցը,
752:

Նիկոս — *Թգ., 855:*

Նիսիսոս (Նիսիսոս) — *Մաքսագաւ.*
Սրբ. Նալապետ Մալապետ, 1886:

Նիսիուլ (Նիսիուլիս) — *Մք. եկեղեցական*
հայր, 134, 970:

Նիսիւլտ Էֆէնտի — *Խազնէ քանաւա-*
սին խափտանէի, որ Ենիչերինե-
ալ խոյն պիտուեցաւ, 1886 թ.ի
Յուլիս 29ին, 1076:

Նիւքար Մարէս — *(= Մեղացի. Մա-*
րգի, ուղղութ. 1886:

Նիւսի

1. *Փափագեան, որդի Ապուլիեցի*
Յարուիւնի, +1883 թ. և Նուր-
բասու թիւ 107ի, (ար. 1894
թ.ին), 1030:

2. *Դպ. Պօլաճեան, գր. Ա. մասի*
թիւ 183ի, 1865 թ., 1061, 1062:

3. *Տր. գր.՝ թիւ 139ի (Հաւաքա-*
ծոյ), 878:

Նոմեկց — *Սշ. թիւ 181ի մէջ, (Տեա-*

բակ Վարդգոյ արքայ խաչի ճառ
կաշեցեալ. ար. 1822 թ. ի 4. Պո-
լիս: 1041:

Նոյ — Նահապետ: 15, 65, 68, 463,
481, 181, 402, 723, 757, 855, 944,
945:

Նոյեան Աղանի — Հրազդէ: 1223:

Նովատիանանք — Գ. զար: 749:

Նորս — Որդի ար Ապոդիմարի: 510:

Նուսենրիոս — Կայսր Հոսովոյ: 945:

Նուսէ կոյս — Վրաց լուսաւորիչ: 863:

Նուսիֆար — Կին՝ Մուրատ խանի,

Սպահանցի, 1660 թ.: 928:

Նուրուս — Կին՝ Մուրատի և մերի.

Եսաբի խանի, ստ. թիւ 145թ.

Սպահանցի, 1660 թ.: 927:

Նազատա — Մայր Եակոբ զպրի, զր.
թիւ 27ի (ճաշոց), 1634 թ.: 111:

Նանակ — Ա. Մանազկերտացի Կիզ.
(373-377): 202:

Նանանդուխտ — Դուստր զորաւոր Շա-
նանի, քոյր Իրիգոր Զ. Ապրիատ
Կիզդ. ի, Կին՝ Օշին Բ. Համբարձա-
ցիի և մայր Ներսէս Համբարձացիի,
(որ ծն. 1153 թ.): Որդւոյն ձեռամբ
ստացաւ Կրօնաւորական կոչում և
վանք մտաւ: 457:

Նանին Չլիւպի — Կ. Պոլսեցի, 1636 թ.:
836:

Նանիտ — Պարսկարան, որոյ բառգիր-
քը հայերէնի վերածեց Գէորգ զպ.
1798 թ.: 500:

Նանիկեար — Մայր Մարանէի, ստ.
թիւ 114թ, 1668 թ.: 723:

Նանեւան — Իշխան, որդի Օշին Բ.
Համբարձացիի և եղբ. Ներսէս Համբ-
արձացիի, ծն. 1153 թ. էն ուշ, Պա-
րոն և տէր Լուլվայ բերդի, 1196
թ. էն առաջ: 457:

Նանուզ — Կին, մայր՝ Մարեմ Տիկ-
նոջ, ստ. թիւ 138ի, 1471 թ.: 872:

Նանսուխան — Կին Ալվազ խանի, Սպա-
հանցի, 1660 թ.: 927:

Նանրիյար — Հայր Սարգիս Վրդ. ի, Բ.
ստ. թիւ 138ի, 1511 թ.: 872:

Նանրիստան

1. Մամ Զաքարիա զալֆայի, Տէր
թիւ 7ի, Ժէ. զար: 38:

2. Քոյր Զաքարիա զալֆայի, Ժէ.
զար: 38:

Նամիրամ

1. Թադուհի Ասորեստանի: 851,
856, 857:

2. Տպարանատէր, որու քով հրատ.
թիւ 40ր. (Պարտէզ Հովնաթ), ի
Պալմադիա, 1746 թ.: 185:

Նարայ

1. Թգ. Հայոց (416-420): 200, 867:

2. Ժ. Թգ. Պարոնց (310-372): 863-
860:

Նարայ Հայկազն — Որդի Աջամայիս
Նհ. ի, շատակեր: 1212:

Նարի Պէյ — Որ Ենի չեքինեբու կողմէ
1807 թ. ի Մայիս 10ին գլխատուեա-
ցաւ: 1674:

Նկպրացիք — 394:

Նիգար — Որդի Արտաւազդ Թգ. ի, 39.
40:

Նմանն

1. Որդի Եակոբ Նհ. ի: 802:

2. Գերեսացի աւազակապի (Յով.
Երբայեցի): 808:

3. Բոնեկալ (Յովա. Էթր): 906, 810:

Նմուշ Ասորի — Ալոտուհալ, Ե. զար:
808:

Ննոֆար — Կին, ստ. թիւ 170ի, 1683
թ.: 1040:

Նոյս

1. Դուստր Քեզկիայի: 520:

2. Քոյր Տալիթայի, դուստր Օշին
Բ. Համբարձացիի, կրտսեր քոյր
Ներսէս Համբարձացիի, ծն. 1153
թ. էն վերջ, ապա՝ կրօնաւորու-
հի: 457:

Նուշիկ — Մայր Կոստանդին Ա. Բարձր-
բերդցի Կիզդ. ի (1221-1267): 470:

Պալէֆաղ — Որ և Ռալէֆաղոս, հնգ-
սնաղագս անհաւատութի Պատմու-
թեանցն գործին, (թիւ 187), 1707
թ.էն առաջ, 1068, 1069:

Պալի

1. Սէֆիլ տաղասաց, յէ. թիւ 154
(Հաւաքածոյ)ի մէջ. որ Մովսէս
Վրդ.ի մասին ներքող մը շա-
րագրեց: (Ապա Կիւղ. Գ. Տա-
թեանցի, 1629-1632 թ.), 881:
2. Քոյր Յակոբ երէցի, հղբորորդի
Գրիգոր Պարթ.ի, յէ. 1638 թ.,
840:
3. Հայր Վերոյիքէի, Կ. Պոլսեցի,
մակնաւանդուն՝ Իրէքի խո-
նաց, որոյ խնորանոց և ծախից
թրգմ. թիւ 58ը, (Պատմութիւն
Իռնապ), 1709 թ.ին: 375:

Պալլատ, նաև Պալլաղ — Նախարար և
գործակատ: 89, 90, 225, 228:

Պալլաթ — Յէս. Յարթ ԹՅՅ:

Պախախար — Եղբ. Սարգիս Վրդ.ի, Բ.
ստ. թիւ 138ի, 1511 թ.: 872:

Պալլաւիկ, Պալլաւունիք — Ենդ. տոմ.,
թաղաւորութիւն: 263, 388, 481,
527, 882:

Պալլանի, Պալլանտ — Գր. թիւ 282ի,
1083 թ.: 1207, 1308:

Պալլատ, Պալլատի

1. Մոգ, 820:
2. Թիւ. և թանկալ Ռաքելանի, 206:
ի Հայր Յակոբ Յրդ.ի գործարան
Յակոբի, գր. թիւ 27ի, 1034
թ., 112:
3. Եղբ. Տէր Սարգիսին, մերս.
Ջաջարիա զալֆայի, Տէր թիւ
7ի, Ժէ. դար: 38:
4. Դպ. հրատ. թիւ 155ի, (Գիրք
ճարտասանութեան), 1705 թ.,
991:
5. Գր. թիւ 115ի, (Աւետարան),
1680 թ. ի Սպահան: 925, 928:
6. Հայր Յակոբ երէցի և հղբ. Գրի-
գոր Պարթ. Պատմութիւն, յէ.
1638 թ., 810:
7. Պատմութիւ, հնգ. քերականու-
թեան գրքի միոյ, Կ. Պոլս, 1824
թ.էն առաջ, 1109:
8. Դպ. ուսուցիչ դպ. Պաղոսի Տիւ-

րիկեցոյ թորոսեան, որ է դաս-
ասաց Ջաջարիա Կաղղուանցի
Պարթ.ի (1773-1781, 1782-1790
թ.) զպրտաւան, ի Կ. Պոլս,
յէ. 1776 թ.: 1182:

10. Դպ. որ ներքողեց Երեմիա
Գենյ. հաշմանեանի Նախածեռ-
նութեամբ կատարուած թիւ 1
(ճաշոց)ի, (Յաւելաւան) զնման
հանդանակութիւնը, ինք եւս
մասնակցելով մէկ զուգիւղով,
1709 թ.: 1240, 1246:
11. Կէտիկ, Ապուլիսիցի, որ իր և
իր ննորաց հոգեւոյն համար, Տէր
Երեմիայի Նաղանակութեան
մասնակցեցեալ. Բ. զուգարով,
1709 թ.: 1245:

Պալլատիւր — Հասի. թէպսիւր Հասէ-
րի, որ Ներշնչիւնընդուն կողմէ 1808
թ.ի Յուլիս 24ին գլխատուեցաւ:
1076:

Պալսին

1. Երեմի. Կառ. Կառ. որոնք Սա-
հր Կողբայ Բարսեղ Վրդ. առ՝
Գրիգոր հրէք՝ շարունակեցն
Մատթէոսի Ուսուցեցալ՝ արտա-
ուել ողբերգութեամբ մը: 934,
935, 942, 950:

2. Եղբք. պարսն, իշխան, հղբ.
Հնթում Ջաճարայի Տէր՝ Բար-
ձրերգի, շխարար և գրաւէր,
+ 1336 թ. ի Հալէպ, Թշ. 1303
թ.ին, ի Բարձրերգ(?) օր. թիւ
245 (Մաղմաւարան)ը: 1182:

Պալազիւս Բ. Ղազի Սալման Օսմանցոյ
(1481-1512): 410:

Պալազիւս Կառ. — Կառ. Պալազիւս
Կառ. Կառ.

Պալմա — Մայր՝ Բարսեղ Սրկ.ի. գր.
թիւ 124ի, 1676 թ., 788:

Պանէտիոս — Ուսուցիչ Պատան Հոռ-
տոսցի իմաստասիրի: 70:

Պալ Նասալիճի — Որ Երեմիւնընդուն
կողմէ խնդրուեցաւ 1808 թ.ի Մա-
յիս 10ին: 1075:

1. Թգ. Հայոց, Արաբիւնի, (369-
374): 260, 805, 866, 948:
2. Աղեքսանդրացի (Պորֆիրոյ): 852:

Պատաշինի — Քոթիչ, սուլթան Մահ-
մուտի խորհրդական և արեւելեան
ազգաց փաստաբան, չէ. թիւ 255թ
մէջ, 1201:

Պարսամ — թոռ Հայկ Կէ. թ. 857:

Պարմիւն — Տէս Պարթից ողջ: 480,
527, 804:

Պարմիստիս — Բմատասեր, յոյն: 72:
Պարոյր

1. Ա. թգ. հայկացն, չէ. Սկայոր-
գիի (Ն. թ. 748 թ.), որ և զաշ-
տակից Մարաց Կիսքասը և Բա-
րեւացոց Նարուպարասար ար-
քայից: 857, 1226:

2. Ա. Իշխան Կիլիկիոյ, թէ թգ.
(ձեթ, թիւ 1), չէ. ԺԲ. դար: 462:

3. Վախթանգ, պատանի, որոյ
խնայաւոր Մովսէսեան Երզնկա-
ցին գրեց անագագա երկնային
շարժանն: 1161:

Պարսամ — Պապուհներ, որ Տէր Երեմ-
իայի հանգանակութեան մասնակ-
ցեցաւ: Ա. զօրախոյ, 1769 թ.,
124:

Պարսիկ — Պարսիկ, Պարսիկ
Կառն Պարսիկ — 100, 389, 390-
392, 421, 480, 504, 524, 774, 804,
853, 858, 859, 860-866, 868, 924,
942, 988, 989, 1214:

Պապուս — Տէս Պարթ:

Պեկիսան — Պար Սարգիս Վրդ. թ.,
Բ. ստ. թիւ 134թ, 1511 թ., 872:

Պեկապիս — Սր. Է. դար: 749:

Պետիսան — յոյն, Նաւասարի և
Նաւասար, 1372 թ., 1168:

Պետրակոս Միդիկանցի — Բմատասեր,
յոյն: 69:

Պետրան — Պատասեր (Յովս. Երր.), 805:

Պետր

1. Առաքեալ: 3, 10, 47, 60, 61,
144, 157, 165, 171, 179, 184,
197, 247, 343, 346, 442, 449,
450, 459, 469, 480, 483, 492,
495, 601, 614, 621, 662, 691,
697, 708, 721, 791, 806, 870,
892, 919, 924, 996, 1002, 1003,
1006, 1128, 1132, 1143:

2. Ա. Պետրակոս Կիլիկ. (1010-1058),
203, 578, 978:

3. Վ. ստ. թիւ 120թ (Պարթգ.),
1783 թ. էն վերջ: 700:

4. Աշխատասեր մհ. Աստուածատու-
րի. (Սպարապետէթ), 1765 թ. էն
ստաջ: 992:

Հայր Լիանայի, որոյ յիշատակ
է թիւ 170 (Նարեկեան), 1663
թ. էն վերջ: 1610:

Վրդ. Այթուհեան, Կ. Պոլսեցի,
աշակերտ Պարթ Արք. Արթա-
նապետի:

Պարթ. թիւ (1815-1823), թրգմ.
թիւ 182թ. (Նիւթ Պարթգ.),
Իստանբուլէ թրգմ. 1828 թ.,
1081:

7. Հայրապետ, Գեղարքա՝ Կիլիկ.,
888, 1004:

8. Արք. Պոլսեցի, հեղ. «Պրոֆու-
նտմաննայի և «Հարցմունք
քրիստոնէականի», 1763-1768
թիւականներուն: 1007, 1804:

Վրդ. Աղամալեան (այսպէս Արք.),
Բերթոմեոսեան, Նախիջևանցի,
մր. Ս. Էջմիածնի, ժամանա-
կակից Սիմէոն Ա. Երեւանեցի
Կիլիկ. (1763-1786), հե. թիւ
202թ «Աղբիւր քաղաք», օկտա-
ուածանմանութիւն, և Երեւո-
թիւն աստեղաց Անտարեսի
հաւաք, 1101, 1102:

10. Կ. Պոլսեցի, գր. թիւ
(Հաւաքածոյ), 1090 թ., 1135,
1140:

11. Վրդ. Ա. ստ. թիւ 230թ, մր.
Ս. Ամենափրկիչի, 1741 թ.,
1146, 1148:

12. Պեկ. գր. թիւ 193թ. (Մաշ-
տոց), 1715-1741 թ., 1002:

13. Վրդ. Արագոսեցի, յատին, որոյ
վերականգնութեամբ քաղաքի
կրօնական գործեր յատին Կիլիկ.
հայերէնի թարգմանեցան,
1770ական թիւականներուն: 922:

14. Տաղասաց, հեղ. մի խորոց կար-
գալով... տաղի, չէ. թիւ 141
(Տաղարան) թ մէջ, 1706 թ. էն
ստաջ: 883:

15. Քոթիչ, Տէր թիւ 117 (Շեղա-
գիրք) թ: 743, 744:

10. Վրդ. Կ. Պոլսեցի, թրգմ. թիւ 101ի, (Գիրք զհոգեցեալ Եսթն-փողեան), 1767 թ. : 632 :
17. Գր. թիւ 76 (Հասագածոյ) : 519, 521 :
18. Կր. Կոկ. թիւ 60 (Փիլոն Եր-րայեցի) : 1208 թ. Արմէնի յԱնապատ : 476, 479 :
19. Վրդ. թիւ Գլիզեցի, թրգմ. թիւ 65ի, (Անայանիայ) : 1714 թ. և ևս, անգղապատմութեան հարմարութեանն զորքին, 1722 թ. ին, վերջին տ. թիւ 75ի, (Հասագածոյ քաղաքի թիւան), թրգմ. թիւ 81ի մէջ, Դէմէսթոս Դարմուզեանի (Տրամախասութեան), 1725 թ. ին, զր. թրգմ. թիւ 89ի, (Հասագածութեան Լնոյ և Նորոյ Կտակի), 1738 թ. ի Կարին հաւայն : 427-429, 518, 545, 583, 584, 613, 645, 1114 :
20. Յայեան Զարմաշ, որոյ հասագածութեանն հարկը Յայ. Լաւին Կարոյ Պարզ : 1716 (1717) թրգմ. տառն : 75 :
21. Կր. Կոկ. թիւ 60, որ Կարոյ Կտակի տառն թիւ 60 (Հասագածոյ քաղաքի) : 1717 թ. ևս տառն : 473 :
22. Մարիամու Պետրեանեան, Վրդ. լատին, յշ. 1586 թ. : 279 :
23. Վրդ. Նոյն արդեօք Ենթ. թիւ 19ի հետ, Տէր թիւ 33ի (Հասագածութեանն օրինակաց և իրաց նմանութեանց), յշ. 1783-1783 թուականներուն : 181, 185 :
24. Կալապատ Յայեանիայ, Գրար : 82, 83, 168, 335 :
25. Քերթոզ, Ե. զար : 132 :
26. Հայեան, Նաեւ Հայեան, Երս. Փարիզի, յշ. 1580 թ. : 309, 210 :
- 27-28. Դպրեք Սամաթիայ Ս. Դէորդ Եկեղեցոյ, 1717 թ. ա. ը՝ «Անոալի կողմիցն», Բ ը «Երկրորդ ձայնիցն» : 24 :
29. Վասիլեան, էֆ. որոյ Նուէր է թիւ 275ը (Յանկ Մատենացոյ թիւան նախնեաց...), 1878 թ. ին : 1222 :
- 30-32. Որոնք մասնակցեցան Տէր Երեմիայի հանդանակութեան, 1709 թ. հետեւեալ նախարարութեաններով. ա. ը՝ Էսկի օարայը մէրամէթէի, Կէս զոշ. 1244 : Բ. ը՝ Ա. թիւթով : 1244 : Գ. ը՝ պապուհէի, Ժ. փարայով : 1245 :
- Պերիանդրոս — Իմաստասէր, յոյն : 69 :
- Պերիպատեովուս — Տե՛ս Պատմութեան Իմաստասէր : 70 :
- Պերմիլիանոս — Երս. Կապադոկեան Կեօարիոյ, +260 թ. : 862 :
- Պերսինաց — Կայսր Հոսթայ, 193 թ. : 508 :
- Պէնիմ Էմին Էֆ. — Որ Ենիշերիներու կողմէ գլխատուեցաւ, 1809 թ. ի Բուշիս 21ին : 1077 :
- Պէնէտիլտոս — Սր. (Հոսթ. Եկեղեցոյ, Benoit de Nurcie, 480-547 թ.), իտալացի վանական, հիմն. իր անուամբ միաբանական կարգի մը, 529 թ. ին : 1, 5 :
- Պէնիլայ — (Տե՛ս Սիրաք) : 56 :
- Պէրիարմենիաս — Իմաստասէր : 415, 417, 576, 596, 678 հաւայն :
- Պէրիլ աղա Ռանաուտ — Որ Ենիշերիներու կողմէ սպաննուեցաւ, 1808 թ. ի Նոյնիս 4ին : 1076 :
- Պիլուցի — Ազգ (Պարսկաստան) : 390 :
- Պիմուն — Իմաստակ : 677, 932, 1018 :
- Պիլատոս, Պիլատոս Պոնտացի — 150, 188, 197, 255, 256, 805, 924 :
- Պիսիմացի — (Գէորգ), Սրկ. յոյն, է. զար : 436 :
- Պիտմիոս — Սր. որոյ անուամբ՝ կարգ, միաբանութիւն : 269 :
- Պիւնագոր — Իմաստասէր, յոյն : 72 :
- Պիւլպիւլ — Տր. որ Տէր Երեմիայի հանդանակութեան մասնակցեցաւ Ա. ընտրով, 1709 թ. : 1244 :
- Պիւնոնացիներ, Պիւնոնացիք — Հերմոսանոզք : 423, 426 :
- Պիւուն — Իմաստասէր, յոյն : 72 :
- Պլակիտ, Պլակիտոս — Հոսթայեցի իշխան : 806, 807 :

Պզատուն, Պզատուն

1. Բմաստատւէր, պերիպատետիկոս, յոյն, աշակերտ Սոկրատի և ուսուցիչ Արիստոտելի (Ն. Ք. 428-317 թ.), 70, 302, 537, 555, 587-588, 634, 636, 932.
2. Հոստոսցի, իմաստասէր, յոյն, 70.
3. Յոյն իմաստասէր, 70.

Պոլիպոս — (Հատիներէն), Կենդանայ սեռ, 104.

Պոլուս — Եզր, Միւսսի, տե՛ս Պոզուս, 474.

Պոլլիք — Անիծակ, նոյ լեակ, 424.

Պոմպիլոս (= Պոմպիլոս) — Զորավար Հռոմէացի, 859.

Պորփիր, Պորփիլոս — Լաւ Գործիչ, պիս, 96, 97, 236, 362, 415, 416, 423, 425, 576, 586, 596, 633, 635-637, 678, 680, 682, 679, 932, 977, 980, 1015, 1019.

Պոլիքսոյն — Տպարանասէր, հրատիկ, 187ի, (Հաւաքածոյ) և թիւ 195 Վատար (Ոսկեղէն)ի, 1769 թ. Ստրասնիոյ Լիփսիա քաղ. մէջ, 1070, 1093.

Պոլիքսիկոս — Որբուհի, (Բռնատացի), +525 թ., 530.

Պոստոլիոս — Որուն Հոստայ Յուդիոս Եպս. թուրք մը գրեց, 336.

Պոստոլոս, Պոստոլոս

1. Հագոսեան, որդի Հագոսի, հիմն. հարստութեան, անորոշ հոգեւոր, 323-305 Ն. Ք. և ասպ. թղ. Ն. Ք. 305-285 թ., 503.

2. Ք. Պոստոլոսիկոս (= Յարստատէր), թղ. Եգիպտոս, Ն. Ք. 285-246 թ. և իր որդի Գոստոսիկոսի, Ստրասնիոյ Լիփսիա քաղ. մէջ, 1070, 1093.

Պոստոլոս — Յարստատէր, Պոստոլոսիկոսի, թղ. Եգիպտոս, Ն. Ք. 285-246 թ. և իր որդի Գոստոսիկոսի, Ստրասնիոյ Լիփսիա քաղ. մէջ, 1070, 1093.

Պոստոլոսիկոս — 186.

Պոստոլոս — Եգիպտոս, Ն. Ք. 285-246 թ.

Պոստոլոսիկոս — Յարստատէր, Պոստոլոսիկոսի, թղ. Եգիպտոս, Ն. Ք. 285-246 թ.

Պոստոլոսիկոս — Յարստատէր, Պոստոլոսիկոսի, թղ. Եգիպտոս, Ն. Ք. 285-246 թ.

72 աշակերտներէն մին, որոյ կը գերազանցէր Վարդ Յովհաննէս Առաքելոյ, 317.

Պոստոլոսիկոս — 186.

1. Վեր. Գիդիկիոյ, 76, 214, 340, 681.

Պոստոլոսիկոս — Յարստատէր, Պոստոլոսիկոսի, թղ. Եգիպտոս, Ն. Ք. 285-246 թ.

Պոստոլոսիկոս — (Բարսեղեան), 306, 307.

Պոստոլոսիկոս — Յարստատէր, Պոստոլոսիկոսի, թղ. Եգիպտոս, Ն. Ք. 285-246 թ.

Պոստոլոսիկոս — Յարստատէր, Պոստոլոսիկոսի, թղ. Եգիպտոս, Ն. Ք. 285-246 թ.

Պոլլիոս — Բռնատէր, Բռնատէր, Ե. Գոր. 74.

Պոլլիոսիկոս — Հագարապետ Տոմարեանցի (Յովհ. Երր.), 805.

Պոլլիոս, Պոլլիոս, Պոլլիոս, Պոլլիոս

1. Առ. Լաւ Մոզուս, 3, 6, 10, 30, 40, 47, 57, 58, 61, 68, 70, 110, 111, 147, 165, 198, 261, 322, 414, 433, 442, 492, 502, 546, 551, 573, 614, 618, 621, 654, 656, 664, 674, 697, 699, 706, 721-726, 791, 800, 851, 879, 892, 912, 919, 949, 969, 978, 993, 1003, 1058, 1060, 1131, 1143.

2. Ք. Գառնեցի Կթղ. (1418-1430), 743.

3. Անագատեան, որ. +341 թ., 264.

4. Մամատատցի, հիմնադիր Պաւլիկեան ազանդի, Ե. Գոր. 93, 214, 230, 317, 318.

5. Քենյ. Տարսնացի, հայ-հոստ, Հայերը կը շարադասէր, որոյ համար Ներսէս Ներսիսի (1166-1173), անոր ուղղութեամբ թուրք մը գրեց՝ ուղղութեան հրապարակում գտան, 1081.

6. Տաղատաց, որ Մ. Աստուածածնայ ևսնեալ տաղ մը գրեց, 1009.

7. Բռնատէրեան, տպարանատէր, հրատ. Խաղիկ, 1807 թ.ին ի Գ. Պոլլիոս, 1086.

8. Գրիգորեան, Աստուածաբանացի,

- [illegible]

Մաքեղանք — Գ. զարբ. 749:

Մաքեղայ — Ծառ: 429:

Մաքինացիք — ժողովուրդ: 195:

Մաքինոս

1. (= Մառնիսոս), Հռոմայեցի, որուն
Արզաք պատգամատուրներ զրկեց:
860:

2. Զինուոր, նահատակ: 809:

3. Զորական, հռոմայեցի, (Յոֆա.
Երբայեցի): 805:

Մաղուկեցիք — 155, 531, 918:

Մաղուն Պարոն — Երախտաւոր. յշ.
1268 թ.ին, յԱղջոց վանք: 971:

Մալճուզ — (= Մէլճուք), ազգ. ցեղ:
390:

Մալմանիէլնա — ձիւ վէճիՆախոս:

Մամուկ, Խամուկ

1. Ա. Պարթեւ, հայրապետ, սր. (385-
438), 133, 169, 202, 239, 244,
423, 459, 512, 742, 752, 794,
868-868, 884, 1004, 1024, 1169,
1172-1174, 1185, 1190:

2. Բ. Պղկեցի Կթղ. (534-539). 202:

3. Գ. Զորոփորեցի Կթղ. (677-703),
որ ի ծառան մեռաւ: 133, 203:

4. Բարձրագոյն, յիշուած է իբրեւոյն
Յարժեք Բարձրագոյն պատմութեան
է. զարբ. 855:

5. Եզր. Զաքարիա զալֆայի, Տէր
թիւ 71, ԺԷ. զարբ. 38:

6. Եզր. Զէն. Պարթեւ, Գ. Պարթեւ
թիւ 219, զարբ. 38:

7. Եզր. Զարուհի Զարուհի Կթղ.
(1734-1737), յշ. 1710 թ.ին, 986:

8. Մաղմալ Մաղմալուի, անթուր
Հայոց Վաղարշակ Բ. թղթի
(378-388), յազմակաւ Արշակ
Գ. թղթի Զարուհի Զարուհի
մէջ, 385 թ., 887:

9. Զէն. Ե. Պարթեւ, Զար. Պարթեւ,
զր. թիւ 219, յշ. 1702 և 1808
թ. և 1127, 1129, 1130:

10. Զին. Ամբիսեցի, զր. թիւ 1871
(Հաւաքածոյ), 1803 թ., 1007,
1071, 1072:

11. Երէջ, Սամոյսեցի, յշ. թիւ
1871 մէջ, 1781 (?) թ., Եսայի
նախորդի (Էսայ. 1072):

12. Վրդ. որ զրկեց «Տէր հայր և
Աստուած...» ազգութիւն: 618:

13. Դոզ. Վանեցի, որ ներքոց մը
զրկեց Յարութիւն նահատակի
մասին, 1714 թ.էն առաջ: 987:

14. Վրդ. մհ. Առաջնորդ Եւզոկիոյ,
Աստուածաբան, սոս. թիւ 301,
(Մեկնութիւն Կաթողիկոսաց),
1731 թ., 119, 120:

15. Դոզ. Սամաթիոյ Ս. Գէորգ Եկե-
ղեցոյ, 1717 թ. «Առաջի ձա-
նիցն»: 24:

16-18. Որոնք մասնակցեցան Տէր Երեմ-
իայի հանգանակութեան, 1709
թ. հետեւեալ նորիստատութիւն-
ներով. ա. Բ. Խոնա, որոյ հոգ-
ւոյն վճարուեցաւ զոսթա մի:
1244, Բ. Բ. սասակ, կէս զոչ. մի:
1244, Գ. Բ. մհ. Ա. թուրքով:
1245:

Մամբատ Նէքիթմանեց — Սպահանցի,
Եզր. Դաւորարի, Եկ. Ս. Աստ-
ուածածնայ ուղղակի ձանի մը, ի
Վենետիկ, յշ. 1779 թ. (?) թիւ
144 ի մէջ (Դաւորարի): 921:

Մաղմէ, Մաղմէ — Դուստր Բոֆուի
Աստուածաւոր, մայր որդւոցն Զե-
րեղեայ: 157, 1144:

Մամբանեցիք — Տեղ: 195:

Մամբնիացիք — Տեղ: 195:

Մամբուն — Տե՛ս Մամբուն:

Մամուէլ

1. Մրդր. զրբ. 237, 257, 297,
488, 489, 491, 493, 944:

2. Ա. Արծկեցի Կթղ. (516-526),
202, 1116:

3. Վրդ. Սկեւոացի, աշակերտ Երե-
մէս Լամբրոնացիի, մր. Սկեւ-
ոայ վանոց, որ Լամբրոնացիի
կարգ մը զորքերու, Եկ. «Պատ-
մութիւն վարուց Երեմէս Լամբ-
րոնացոյ և Լամբրոնեացոյ Իր
ուսուցիչի մահէն ետք, 1198 թ.
շարունակեց իր ուսումը Գրիգոր
Վրդի և Բասիլ Բենյ. ի մաս,
յշ. 1290 թ.ին, 448, 455, 456:

4. Արքեպս. Պրոսպի, որոյ յի-

շատակ է թիւ 193 (Մաշտոց)ը,
 ժԸ. դար: 1032:

5. Ռարբի, հրեայ, 1070, 1071, 1082,
 Պամբուռն, Պամբուռն — Դատարար Հրէէք,
 479, 1219:

Պայիտայ — Դեպան, յԶ. թիւ 486
 մէջ, (Պատմութիւն որոշ Սրկիին),
 Կոնստանտնուպոլիս: 975:

Պանտարուկ — թգ. քնոտրդի Արդարի,
 38-48 թ., 47, 280, 360, 846:

Պանդուխտ — Դուստր Նախորդի, որո-
 բուհի, Ա. դար: 47:

Պատ — Կիւն Պետրոսի որդի Հիանոսի,
 որոյ յԶ. է 985: 170 (Նարահան)ը,
 1683 թ. էն վերջ, 1640:

Պատ

1. Կիւն՝ Արարհամ Դ. Կ. 601:
2. Նախուռն, Ա. կողակից՝ Եսայի
 խանի, ստ. թիւ 115, Սպա-
 շանցի, 1660 թ. է 921:
3. Դուստր Անդրէաս Դատարանցի
 Վրդ. ի, գր. Բ. մասի թիւ 99ի,
 1693-1734 թ., է 622:
4. Պա Պարսի Նախորդի,
 Տէր Լիւթիայի հանգանակու-
 թեան մասնակցութեամբ,
 Բաղդադ, 1709 թ., է 1246:

Պատանդան — թագաւորութիւն Պար-
 սից: 392:

Պարսպաթէլ — ԾԶ. թիւ 240 (Հաւաքա-
 ծայ)ի մէջ, 1163:

Պարզիտ, Սարգիս

1. Ա. Սեանցի Կթգ. (992-1019),
 203:
2. Վրդ. Հեղեղի, Կոնստանտնուպոլիսի
 Կաթողիկոս Մանուկ Վրդ. ին՝ Բե-
 ասուհի Կարմիր վանքի մէջ:
 Առաջնորդ Դարստիկի Վանադ-
 արդ վանք, որ 1120 թ. ին
 անց մեկնուեցին Գոմի-
 կեայցի խղիճոցն Պոզոսի, եւ-
 ալիւ: 115, 117, 120-122, 250,
 978, 979:
3. Երէն, Մշեցի, գր. թիւ 246ի,
 1563 թ., 1183, 1184:
4. Որդի Տէր Միքայէլի, Տէր թիւ
 241ի, 1657 թ., 1177:
5. Տէր, ուսուցիչ Տէր Կարապետի,
 գր. թիւ 243ի, 1732 թ., է 1176:

6. Վրդ.՝ գր. թիւ 38ի (Տարեգիրք),
 յԵրուսաղէմ: 177, 182:

7. Որոյ յԶ. է թիւ 51ը, (Թանգ
 Ոսկեականգ), Ս. Գեղարքայ վա-
 նուց, յԵրուսաղէմ, 1750 թ., է
 292:

8. Որդի մ., Գրիգորի, որ Սարգի-
 սէն ստ. թիւ 165ր, (Տաւա-
 ցայց), 1738 թ. ին: 1023, 1026:

9. Մհ. յորմէ մ., Գրիգորի որդի
 Սարգիս ստ. թիւ 165ր, 1738
 թ. ին: 1026:

10. Ստ. խաչ խաչ, ստ. թիւ
 145ի, Սպահանցի, 1660 թ., է
 926, 928:

11. Պրզի Սարգի խաչ, Եղանե-
 ցի, 1660 թ., է 927:

12. Վրդ. Բ. ստ. թիւ 138ի, 1511
 թ., է 869, 872:

13. Հիւսէյինի, հայր Յովհաննէս
 Կ Պոյսեցիի, գր. թիւ 176ի,
 1822 թ., է 1048:

14. Կր. ուսուցիչ Մարգարէ գրչու-
 կի, թիւ 171ի (Նարահան), 1040:

15. Բհնյ. գր. և ծագող թիւ 57ի,
 (Աւետարան), 1329 թ. ի Սիւս:
 368, 370:

16. Զէյլիկի Տիւղան, որոյ մասին
 վենետիկի Մխիթարեանց վա-
 նուց մէջ քննութեան մը յօրին-
 ունցաւ, 1824 թ., է 773:

17. Վրդ. Մանուկատցի, աշակերտ
 Տարգի խաչիկացի Պիտ-
 րոս վրդ. Վի. որոյ Դիւրդ,
 Տաթևացիի, Դատարանի Տէր
 խոյմա Մեծոփեցիի իր խնդ-
 րանքով էր որ Մատթէոս Վրդ. ը
 գրեց մեկնութիւն վեցարէնոս,
 1350ական թուականներուն: 731:

18. Կր. նոր. թիւ 68ի, (Աւետարան)
 Միհայ Պրոսպետցիի խնդրան-
 քով, 1717 թ. ին: 479:

19. Նրիմցի, գր. թիւ 87 (Հաւաքա-
 ծայ)ի: 575, 576:

20. Բհնյ. վերջին ստ. թիւ 86ի,
 (Հարցմանց գիրք), Սեբաստա-
 ցի, 1816 թ., է 563, 568:

21. Զորավար, սր. է 64, 169, 835,
 1162:

22. Վրդ. որոշ էրամանաւ ե ծա-
խիւք որ. թիւ 6 (Աւետարան) Ը,
Դարանագեաց դաստիւն մէջ,
Անպուշ լիւրան վրայ (Աւագ
ժանք), 1200 թ. 28, 33:
23. Եզոս. Տէր թիւ 6ի, որոշ գրիչն
է Վարդան կր. յերգնկաւ, (Աւագ
ժանք), 1290 թ. 28, 33:
24. Տէր, մերձ. Զարարիւս դալֆա-
սի, Տէր թիւ 7ի, ԺԷ. դարս 38:
25. Հայր Սուքիաս թոխաթեցի
Վրդ. Ի ե որդի թորոսի, Տէր կամ
սա. թիւ 92 (Դրեղոս Երևապի) Ի,
մր. Սաղմոսայ, 1671-1802 թ. 2
594:
26. Ղալախի, Հայր Սէֆէրի, Տէր
թիւ 76 (Հաւաքածոյ) Ի 519,
522:
27. Վրդ. Եզոս. Արք. Սառաբեան,
Սառաբեան, Սարաբեան, ծն.
1699 թ. Առաջնորդ Կենտրոն
Դարագեաց, Համբ. ե Վենետիկի
մէջ հրատ. 15 հատոր գրք-
քիւր, 1742-52 թուականներուն,
+ 1773 թ. Ի Լիւթովն 73, 184,
1088:
- 28-30. Դպրք Սամաթիոյ Ս. Դերոս
Եկեղեցւոյ, 1717 թ. ա. Ը՝ աճ-
առէի ձայնիցն, Բ. Ը՝ ե գ. Ը՝
աճիւ երթորդիւ ձայնիցն 24:
- 31-35. Որոշք մասնակցեցան Տէր Երեմ-
իայի հանգանակութեան, 1709
թ. Ին, հետեւեալ նախարարու-
թիւններով. ա. Ը՝ մհ. Ա. թիւ
թով 1244: Բ. Ը՝ Տր. Ա. թիւ
թով 1244: Գ. Ը՝ Տր. Ա. ըստ-
պով 1244: Դ. Ը՝ Հայր Պաշտա-
սարի, որոշ հոգեւոյն Բ. զով-
թայով 1245: Ե. Ը՝ համամի, Ե.
Ե. Կարապով 1245:
- Մարդաստան — թգ. Ասորեստանի,
857:
- Մաւաւան — Եզր. Սարգիս Վրդ. Ի. Բ.
սա. թիւ 138ի, (Աւետարան), 1511
թ. 2 872:
- Մաւաւ — թգ. Հրէից 164, 237, 944:
- Մալիի — Բէիդ Էֆէնտի, որ Երեւելի-
ներու Կողմէ գլխաւորեցան, 1807
թ. Ի Մալիս 16իւն 1075:

Սերեբրյանու, Սեպերիանու — Պեր. Գա.
Զուրա, *Ըմբասու* 328, 329, 334, 516.

Page 4 of 4

Ulagiribhagavath prapnam: Pranamam mahatya, jay jay.

Մեկնատիկնուս — Ե. Պապ Նոմֆա, Եսեռ
Գեղեկատիկնուս, 1294 թ., 875:

We have used the following data to generate the results:

U. biqu. lundae, (314-335), 75, 339, 340.

Wulf — *Bergb. u. u. G. 944, 1213, 1214.*

Մկնկրեօիմ, Մկնկ: արտիմ

1. $\mu^2 q$. Աստրիկաների, 705-081 μ ,
807, 1214,

© 2004 Blackwell Publishing Ltd, *Journal of Internal Medicine* 255: 101–107

15. (400-100) = 300

287.

Wissenschaften 11. 12. 1964

የኢትዮጵያ ፌዴራል ዲሞክራሲ አስተዳደር

Գրքի արժեքը՝ 1000 թ. Ապարանէք
Գրիգոր Բաղդատի, Ամենայն Արքեպ
Վանքի մէջ: 700, 710.

$$\mathbb{M}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^n) \otimes \mathbb{M}(\mathbb{R}^n, \mathbb{R}^n)$$

11. *Stigmaphyllon*: *Stigmaphyllon* *guttosum* *Michx.*
Stigmaphyllon *guttosum* *Michx.* *Stigmaphyllon* *guttosum* *Michx.*

[illegible]

архивації, 1822 р. , 1854, 1888.

Φ_k 是 $\mathbb{R}^n$ 上的 k 次齐次函数, 且 $\Phi_k(x) = 0$ 当且仅当 $x = 0$.

(42 771), 1821 μ -E₁ max 770.

W. L. C. 1900. — *Esquimaux*. 1173.

Ullmann — H_2 , 1603 μ . μ b. μ 2 mmol
 272 : 1152:

Phrynosoma munitipennis: New York Academy
(192-211), 508, 509.

114 54

1. *Արդի Ազատ հանդես* արդի: 725,
883.

A. P.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ՏՐԱՆՍՊՈՐՏԱՆԻ ՎԵՐԱԿԱՆԱԾՈՒԹՅԱՆ
ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

1. *Journal of the American Medical Association*, 1997; 277: 1039-1043.

1844, 1805 p. 2, 35.

դորի կողմէ ուղղուած նաժանկ-
ներու առիթով յՂ. 713, 714,
1050, 1051:

18. Երէց. Բ. գրիչ թիւ 167ի (Շա-
րակոն, Ապուլիի (Ակն) Ս.
Հրեշտակապետ յեկեղեցւոյ. 1694
թ. 1888:

19. Անտիոքացի, Աղուաշ, որ Յով-
հաննէսի հետ Երուսաղէմ ուխ-
տաւորեցաւ, յՂ. թիւ 157 (Վալք
Սըբոց) թ. մէջ 895:

20. Վենյ. որդի Խակոբ Երէցի, եղ-
բորորդի Գրիգոր Կեանքացի
Պարթ. ի, յՂ. 1636 թ. ինչ 811:

21. Եղբ. Եղիս Խրոփունդարցի, որ
թ. 4 իւր Մարգարէի խաչի յը-
տու թիւ 15 (Երուսաղէմ),
Ս. Եփեսոսի Ս. Մարգի Անա-
պատին, 1580 թ. ինչ 245:

22. Վեր. Բարսեղ Կոն-
կալու Պարթ. ի, յՂ. 1729 թ. ինչ
18:

Սիմիլաս — Իմաստասէր, յոյն 70:

Սյուլիս, Սյուն

1. Ա. Քաւունցի Կթզ. (767-775),
203, 1174:

2. Կթզ. Կիւրապ. (Սողոմոն Ա.
Գառնեցի՝ Կթզ. 791-792 թ.),
այ. Եփեսոսի Ս. Մարգարէի
գործի մը մէջ, (թիւ 41, Գաւա-
րունեցի Շահնաշի գործի
և Կալսերացի), 203:

Սիւլիլի — Հեթանոս մարգարէութի:

Սիւնաս — Ա. յՂ. Անտիկոս Եպս. ի,
(= Սիւրենիոս), Եպս. և Պարթ. Կ.
Պոլսոյ Յունաց (426-427), 213:

Սիւրաք — Որդի Յետուայ, գրեց Եփեսոս-
ի Ս. Մարգարէի գործի, (Եփեսոս
Մատենի), 55, 56, 162, 490, 492:

Սիւլլիան աղբ — Քաղցէի պաշտ գաղ-
չը, որ Եփեսոսի Կողմէ գիտա-
ուեցաւ՝ 1808 թ. ի Յուլիս 24ին, 1076:

Սիւլի — Եղբ. Մարեմ Տիկնոյ, ուս-
թիւ 138 (Աւետարանի), 1471 թ.,
811:

Ալիլիացիք — (= Սիւլիլիացիք), 678:

Ալիլիալիք — Աղգ, ցեղ 678:

Ալիւն, Ալիւնու, Ալիւնու — Աստուածա-
բան 11, 12, 248, 1216:

Սլկունիմբու տոնմ — (= Սլկունիք),
863:

Սմբու Սմբու

1. Քաղաքային Սմբուտի, (Եփ-
եսոսի), եղբ. Կամ որդի Անո-
սի, Եփեսոսի Սմբու Սմբու
մարգարէի, Սմբուտի 161
թ. պատրիկ՝ 825 թ., Արղլիայ
Սմբուտի Սմբու Սմբու Սմբու
162 թ. ինչ Կիւրապապա 703-
715 թ., 200:

2. Ա. թզ. Քաղաքային Սմբու (880-
914), որդի Անու Ա. ի, Բուսուի
մարգարէի, Կիւրապապա 703-
715 թ., 200:

3. Ք. Սմբուտի, թզ. Քաղա-
քային Սմբու (917-950), որդի Անու
Գ. Ողորմանի, Հիւն Անիի Կա-
թողիկէին, 201:

4. Գ. (Յովհաննէս-Մարտի) թզ.
(1020-1042), որդի Գաղիկի, Կամ
Մարտի Շահնաշի, 201:

5. Սմբուտի, Եփեսոսի որդի
Սմբու Սմբու Սմբուտի,
թիւն մէջ շփոթութեան ար-
դիւնք, 201:

6. Գ. թզ. Ողորման (1207-1208),
որդի՝ Լեւոն Գ. ի և Եղբ. Հիւնու
Բ. թզ. ի (1289-1297), ինչ 1278
թ. Սմբուտի թ. Կ. Սմբու
1299 թ., 1311 թ. Երթնա
(Negroponte) Կղզիի մէջ, 201:

7. Քաղաքային Սմբուտի, որդի
Անու Մակեդի, սպարապետ
Հալոյ՝ 824 թ. ինչ Նաւատա-
ուեցաւ Պաղատի մէջ, Նանա
Ասորիի արարելէն (Մեկնութիւն
Յովհաննու) աշխատութիւնը
հայերէնի թրգմ. տուաւ, 568,
570:

8. Սմբու և Եղբ. Սմբուտի, որդի
Լամբրոնի Հիւնու Ա. ի իշխանի
և թոռ Օշին Ա. ի, եղբ. Օշին Բ.
Սմբուտի և Կաղաքային Սմբու
սէս Լամբրոնացիի, 1151 թ. ինչ
568:

9. Քաղաքային Սմբուտի, որդի
Սմբու Սմբուտի թ. Կ.

7. Դպ. զր. թիւ 135թ. (Սազմոս), 1818 թ. Ի Կ. Պոլիս, Արքեպիսկոպոսի խնդրանքով: 851, 852:
8. Մր. Ս. Սաղիմալ, Գրիգոր Շղթալահիբ Պարք. Ի (1715-1749) օրով, (թիւ 116, Մարաշիք), 532:
9. Բենյ. և Կր. յշ. թիւ 84 (Հաւաքածոյ) Ի մէջ, 1133 թ.: 559:
10. Բենյ. և քերթող, աշակերտ Մովսէս Սիւնեաց Եպս. Ի: 593:
11. Որդի թարսոս Բենյ. Ի եղբորորդի Կոստանդին Ա. Բարձրբերդցի Կթղ. Ի (1221-1267), յշ. 1253 թ. Ի Լոսնկլայ: 479:
12. Բենյ. Գոյնէր Երեցանց (= Գոյնէրիցանց), Կալծառնեցի, մաւանուն երկայն, (1274-1315), աշակերտ Գէորգ Ակեռացիի, որոյ խնդրանք զրեց «Խրատ վասն զըշուքեան կամ խրատ վասն հանդամանաց հեղեց», (1284-1312), յշ. 1312 թ. Ի Կիպրոս: Վաստակաւոր զրեւ: 478, 628, 629:
13. Եպս. Սիւնեաց, որոյ խնդրանք, Եսայի Վրդ. զրեց Եղեկիւի մեկնութիւնը: 283, 419, 551, 750, 751, 777, 970:
14. Որդի Անդրէաս Դասակեցի Վրդ. Ի, մր. Ս. Էջմիածնի, Բ. զր. թիւ 99 (Աղօթք) Ի, 1734 թ.: 622:
15. Վրդ. մր. Խարտիշաբոյ վանուց, յշ. 1648 թ. (թիւ 68 Աւետարանի մէջ): 474:
16. Վրդ. Լալուկ, որդի Բենեամաշայի, Առաջնորդ Հայոց թարգմ. Ի, քրիստոնեայ մկրտեց Սահակ պարսիկ թարգմ. Ի, 1380 ապան թուականներուն, +1417 թ.: 700, 701:
17. Վրդ. Իւովացի կամ լեհացի, Նիկիոյ հալածանքէն փախչելով Ս. Էջմիածին անցաւ: Բազմաթիւ կրօնական գործեր լատիներէնէ թրգմ. հայերէնի, «Պատմութիւն Յովնայրոսի», «Գրոնեմիտս Արիպաղացի և լուծմունք նորին», «Պրոկզի պատճառաց զիրք» եւայլն, +1699 թ. յէշմիածին, 282, 283, 285, 408, 518, 534, 616, 638, 641, 776, 803, 811, 821, 840, 1020:
18. Երեց. զր. թիւ 105 (Տաւեաքոյց) Ի, 1734 թ. Էն առաջ, 1023, 1028:
19. Դարձուղար, Կ. Պոլսեցի, զր. թիւ 192թ. (Բանալի Աստեղաբայութեան), 1713 թ.: 1087, 1088:
20. Բենյ. առ. թիւ 239թ. (Ժամագիրք), 1162:
21. Վրդ. Տէր թիւ 161թ. (Հաւաքածոյ), զոր նուէր տաւցած էր Մեքսատացի Դաւիթ զպիւրէն, 1711 թ.: 1015, 1017:
22. Վրդ. Մակարցույ (- Յակոբկաթ), Տր. Վրդ. ուսուցիչ Լեւոնէս Լամբրոնացիի, որ առոր խնդրանքով զրեց «Տեսութիւն ազգութից կամ Մեկնութիւն ննջմանն Յովհաննու» (էր բնդ եղբարս), +1194 թ.: 1115:
23. Երեց. Լաւ. Դասակեցի, զր. Եր. թիւ 2թ. (Յաւելուած ճառք), յշ. քառ. Եսայիք, Եղեկիւի զիւղի Ս. Աստուածածին Եկեղեցին, 1680 թ.: 1249, 1251, 1252:
24. Զր. զպիւ Դարձուղար, զր. Կ. Պոլսեցի Վալուճեց, յշ. թիւ 1 (Յաւելուած - Հայոց) Ի մէջ, 1709 թ.: 1248:
25. Եպ. Դարձուղար, զր. Եր. թիւ 138 (Աւետարան) Ի, յշ. 1511 թ.: 879:
26. Զր. Դասակեցի, զպիւ Եր. Մկրտիկ և փոքր եղբ. Ամասիս Եղեկեց, Գրոնեմիտս Եպ. Ի Եր. թիւ 170թ. (Կանոնագիրք Յակոբ զպիւրի), յշ. 1822 թ.: 1047, 1048:
27. (Մանգանէ), տե՛ս Մոֆիանէ - Ստեփանէ:
28. Դպ. Ստամբուլի Ս. Գէորգ Եկեղեցույ, «Առաջիկ կողմիցն», 1717 թ.: 24:
29. Զր. Եր. Երեցուց Լեւոնու խաթան Մանգանէ, յշ. քառ. Եսայիք, 1709 թ.: 1244:

Վաղէկ — Կայսր Բիւզանդիոյ (364-378): 741:

Վանական — Վրդ. Կոստամպիր, ԺԲ. — ԺԳ. դար: 759, 816, 820, 963, 964, 974, 1068, 1127, 1128:

Վանանդաւոց քիւլ — 867:

Վաչագան, Վաչագան

1. Խղ. Աղուանից, 133, 794, 1174:

2. Արք. Աղուանից, 1173, 1174:

Վասակ — Դաւանան, Արծրունի իշխան: 861:

Վասիկ

1. Բ. Կայսր Բիւզանդիոնի (976-1025): 297, 783:

2. Իշխան, Կիւսայ Հեթումի, Էդր. Գրիգոր Բ. Վկայաւէր Կթղ. ի (1068-1105): 454:

3. Պենյ. գր. թիւ 54ի (Մաղկաւադ հասուածք), յերուսաղէմ, 1717 թ.էն առաջ, 313, 314, 332:

Վարազդատ — Արշակունի թղ. Հայոց (374-378): 860:

Վաղրամկէս — Մարտացի թղ.: 857:

Վալդ.

1. Պարոն, մարգարան: 260:

2. Մամիկոնեան, մարգարան Հայաստանի (505-509): 200:

3. Մղսեան, հայր Պաւղոս Եպս. ի Մայաթիոյ Ս. Սարգիս Անտոնիոսի քանդակ. յ. 1008 թ.: 216:

4. Սա. թիւ 51ի (Մաղկաւադ հասուածք), 1717 թ.էն առաջ, 313, 314, 332:

5. Ուաթուն, մեծ մամ Յակոբ երէցի, Էդրոսոյցի Գրիգոր Կեսարացի Պարթ. ի, 1636 թ.: 840:

6. Մհ. որ Տէր Երեմիայի հանդանակութեան մասնակցեցաւ կէս զոյ. ույ. 1709 թ. ին: 1244:

Վարդ.

1. Մամիկոնեան, սր. Ե. դար: 133, 700, 853: Վարդանանց գործաւորքն: 100, 424, 425, 946, 1190:

2. Արեւելցի, Վրդ. Մհեն, մատենագիր, ԺԳ. դար: 1112, 1116, 1184, 1207:

3. Վրդ. Այդեկցի, առակաբոս: 529:

4. Վրդ. Բաղիւնցի, աշակերտ Ռազիւնցի Ռաշատուր Վրդ. ի. + 1662 թ. վանահայր Բաղէշի Մարտուն վանքին, առաջին Գրիգոր Էղթայակի ին Անգլիան: Ին Պարս. Պարսկոյցի թղ. մասնակցեցաւ թիւ 1701 թ.: 8, 16, 214, 314, 431, 432, 433-435, 437, 442, 501, 510, 513, 515, 518, 689, 693, 821, 957, 964, 968, 970, 971, 976, 1104, 1152:

5. Արդ. (կուսակցութեան), վերջին առ. թիւ 52ի (Զարեկ), 1376 թ. ին: 293, 299:

6. Երեցուկ, գր. թիւ 50ի, (Գրք Դիոնիսիոսի Արեւադաւադոյ), 1720 թ. ին, ի Կ. Պոլիս: 281, 282, 286:

7. Ոսկէհարեան, առ. թիւ 241ի, (Ռոմիթիք), 1624 թ.: 1167, 1170:

8. Իգլիթի, որդի Կելզէ Հիսար բնակաւ Մկրտումի, կոկ. թիւ 2 (Յաւելուան, մաշոցի), 1781 թ. ին: 1252:

9. Վրդ. մր. Ս. Էլմիսեանի, յ. 2. Զարեկ Ե. Կթղ. ի (1843-1857) առ. Կաթողիկոս Պարս. Պարս. ի ուղղած կուսակցին մէջ, 1853 թ. ին: 1233:

10. Գրեմիցի, որդի Իսկանդար Գրիգոր Վրդ. գրեց համառոտութեան խրատու վան ուղղի հայրաւորի մեջ: Գրեց առ. քննութեան: 669:

11. Բաղիւնցի, առաջին Կելհանէս Վրդ. ի. Տէր թիւ 71ի. (Զարեկոյցութիւն Դիոնիսիոսի Հին և Նոր Կտակարանաց...), + 1720 թ.: 496:

12. Պարսիք գիւղացի, յ. 2. թիւ 68 (Անտարանի) մէջ, 1648 թ.: 1141:

13. Այր. տնտես Ոսկէկի, Կոր. թիւ 68 (Անտարանի), որ յիշատակ դրուեցաւ Զմէկածագի Հաղտուկ (առ. Երեմի) գիւղի Երեք Մանկան յնկեղեցւոյ, 1717 թ. էն առաջ: 473:

14. ՔՇԵՅ. Բալուցի, գր. Ա. մասեր, թիւ 162 (Հաւաքածոյ)ի, 1678 թ.ին, 1617, 1619:
15. Եղբ. թուամ Սրկ.ի, գր. թիւ 170 (Շարական)ի, յԱւրդանց գիւղ, 1663 թ.: 1039:
16. Տէր, պապ նախորդի, 1663 թ.: 1039:
17. Վրդ. ուսուցիչ Տիրացու Սրկ.ի, ստ. թիւ 168 (Շարական)ի, 1314 թ.: 1632:
18. Վրդ. Կլայեցի, ժամանակակից Հեթում թղ.ի, հեղ. Քերական-նալիան հասողի մը, 979:
19. Վրդ. Բարձրբերդցի, հեղ. «Բան յազազս զանազան և հրաշալի» և ժամանակակից գրութեանց, 821, 824-826, 828:
20. Կր. զմաղիր, գր. թիւ 6 (Աւետարան)ի, որ. Երզնկայի յԱւագ վանք, 1200 թ.: 28, 30, 33:
21. Վ. Բաստամեանց, հրատարակիչ Միսիթար Դոշի Դատաստանագրքին, 1880 թ.: 988:
22. Յ. թորգոմեան, բժիշկ, որ Փարիզի Մատենադարանի մէջ գտնուած բժշկական ձեռագիրներու մասին ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց (Արեւիկ, Տաւրի՝ 1889, թիւ՝ 1731 և 1928, նաեւ Հանդէս Ամսօրեայ, 1889, էջ 377-378), 540, 643:

Վարդերես

1. Եղբ. Ղումբի, ստ. թիւ 27 (Ճաշոց)ի, որ յՂ. զրաւ Ս. Հրեշտակապետաց յեկեղեցւոյ (Կ. Պոլիս), 1634 թ.ին, 111:
2. Հայր Մարանէի, որ թիւ 150 (Մաշտոց)ը, իր և իր մերձաւորներուն համար որ. տուաւ Մի-

նա Սրկ.ին, ի Սերաստիա,

1575 թ.: 954:

Վարոս

1. Սր. ճգնաւոր, Ե. զար, աշակերտ Ս. Սահակի և Ս. Մեսրոպի, 22:
2. Զորական, (Յոգս. Երբայեցի), 805:

Վելինյոս Սալմաթիւն — Արքա, որբազան Վրդ. լատին, յՂ. 1550 թ.: 3:

Վեսպասիանոս, Վեսպիանոս — Զորավար և կայսր Հոմայ (69-79), 507, 806-808, 810:

Վէլինամատ — թղ. Պարսից, յՂ. 1741 թ.ին, 1147:

Վիտելիոս — Կայսր Հոմայ (68-69), 808:

Վիրք, նաեւ Վրացիք — Ազգ. ժողովուրդ: 7, 267, 585, 587, 668, 687, 863, 867, 942, 1210:

Վինսէր Վեմալուսար — Եւրոպացի, յՂ. թիւ 48ի մէջ, (Պատմութիւն որբոյ Երկրին), 276:

Վիշապ — Կենդանւոյ սեռ: 104:

Վիրէն — (Լատիներէն), թոշնոց սեռ: 104:

Վիլլափանոս — թուարանդէտ: 45:

Վլամշապուն — թղ. Հայոց (392-420), 200, 867, 946:

Վրմանէս, Վրդանէս

1. Հայրապետ, Պարթև, որ. (333-341), 132, 202, 864:

2. Դպիր, որ Յակոբ քաջաբարոց բարունոյ խնդրանք «Փնջեակ հոգեշահ պատմութեանց» (թիւ 206), աշխարհարարէ զբարարի թրգմ. «Ի յոգուս մանկանց եկեղեցւոյ», 1821 թ. ի Սամաթիա (Կ. Պոլիս), 1109:

8

Տալիմա — Կապ. Եւստիմիոս, որ յՂ. Գրիգոր Զ. Ապրիլիտ Կթղ.ի (1194-1203), և յՂ. Եուշանի, որոյ Գրիգոր կրօնաւորեցան

Տալիմոս — Կայսր Հոմայ (275-276), 863:

Տալիկը, նաեւ Սուրբ, Օմմանյիք — Ժողովուրդ, 111, 130, 206, 261, 268-270, 273, 275, 354, 467, 411, 469:

Տիմուր — Բեյքեմբեկ, որ Լեւոնբեքեան

կողմէն զԱրտաշէսեան 1807 թ. ք.

Սեպտ. 11ին 1030.

Տիմուր — Յոսէֆ Գրեգորեան թիւ 145

(Արտաշէսեան), որ 1680 թ. յԱւ-

դանաւ, Բոսնիէ Լոյսեղէյ Արքեպի-

սկոպոսեանին նկատմամբ իր Լոյսեղէյ

Տիմուր — Տիմուր Գրեգորեան 828.

1. Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

Տիմուր Գրեգորեան Լոյսեղէյ

487, 504, 587, 787, 815, 820, 800,

920, 967, 987, 1074, 1104, 1208,

1201, 1209, 1232, 1238.

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 233

(Արտաշէսեան) 1100.

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

Տիմուր Գրեգորեան — Թիւ 240

ԳՆՆՅ. ի և Վարդանի, 1314 թ.
հւան. Կախոթորդ: 1028, 1031,

1032.

Տիրվե — Իշխան, Տիրան թգ. ի (340-

1350, Կրկն որդի թառ 1350.

Պարսկ — Պարսկերէն. մայր՝ Պարսկ
Պարսկապետ. որ իր Պարսկ Կար-
սկ. ի. Կարսկապետ Պարսկերէն
Տէր Երեմիայի հանգանակութեան,
1126 թ. 1126.

Պարսկ — Կար, Կարսապետ 1126.
Կարսապետ — Կարսապետ. Կարս Կարս-
պետ թգ. ի, 1126 թ. 1126.
Կարսապետ — Կար, որդի Պարսկ Կար-
թիւղի մը գրեց, 1175.

Կարսապետ — Կարսապետ, 1175.

Տուրվե. Տուրվե — Կարս. Ս. Պարս-
կ, 480, 482, 520, 788, 1214.

Տուրվե — Տե՛ս Տուրվե, 480, Կարս.
Կարսապետ — Կարսապետ, 1175.

Տուրվեան ժողով — Ժժ. դար, 750.

Կարսապետ — Կարսապետ Կարս. Կար-

մայ (88-117), 807, 861, 945.

Տրդատ

1. Ա. Որմանցի Կրկն. (741-784),

784.

2. Բ. Դաւանաբեցի Կրկն. (784-
787), 203.

3. Ս. Կար, թգ. Կարս (250-330),
37, 47, 177, 200, 482, 863,
864, 840, 946.

4. Իշխան, Կար. Արշակ Բ. թգ. ի
Կարս (351-367), 865.

5. Իշխան, Կարսապետ, 865.

Տրդատ — Արշ. Մեկնան Կար. թգ. ի
մը գրեց, 516.

Տուրվե — Կար. Ստամբուլի Ս. Գէորգ
Կրկնեցի, Վեհա Կարսեցի, 1717
թ. 24, Տե՛ս Կարս Տէգլի,

Տուրվե, Կարս Կարսեցի, Ս. Ս.
(Կարս. Կրկնեցի, 1170-1214),
288, 289, 645.

Տուրվե — Մ. Կարս Կարսեցի Կարսեցի-
յի. Տէր թգ. ի, Ժ. դար, 38.

Տուրվե — Տե՛ս Կարս, 354.

Բ.

Բաղրալ — Տաղարաց, որ գրեց «Տաղ
Սարգս Կարսապետի, 72, թգ. ի
11 (Տաղարացի) թգ. ի, հւան. Ժ. դար, 803.

Բէշիկ Բիւլիւն — Ար. Երեմիայի Կարս
Կարս. Կարսապետ, 1809 թ. Կար-
սի 30ին, 1078.

Զ.

Յեղարիս — Տե՛ս Դաւան Կարսի Կար-
սար, 195, Կարս.

Յիրիս — Կարսեցի գործարար, 195.
Յարկարիկ — Կարսեցի, 195.

Ճ.

Ճեղք — Կարսեցի Կարս. Կար-
ս, 875.

Ճանիւս — Կար. Կարս, որ գրեց
Կարսեցի Կարսեցի թգ. ի, Կարս
1550 թ. Կարս.

Ճանիւս Կարս.

1. Կար. Ստամբուլի Ս. Գէորգ Կրկ-
նեցի, Վեհա Կարսեցի, 1717
թ. 24.

2. Մ. Կար. Տէր Երեմիայի հանգա-

նակութեան Կարսեցի, Կար-
սի Կարս. 1708 թ. 1240.

Ճաշար

1. Կարսի Ճաշարի Կարսեցի,
Տէր թգ. ի, Ժ. դար, 38.

2. Կար. Կարսեցի, Կարսեցի
Կարս 150 (Մարտի), Մարս-
տար, 1575 թ. 954.

Ճաշար — Կար. Կարսեցի, Կար-
սեցի (Կարս. Կարսեցի), 804.

Փոլիփոս — (Հատիկներէն), կենդանւոյ
սեռ: 104:

Փարսիմուկուս — (Հատիկներէն, թռչ-
նոց սեռ: 103:

Փարսիէլ Պատկանեան — Ժողովուրդ-
հրապարակագիր: 1109:

Փանակալայեց — Ըստմա: 116:

Փայլեանց — Ժողովուրդ: 882, 888,
487, 689, 855:

Փափ — Որդի Հոյ Նհ.ի: 945: Նաեւ
Փան: 1213, 1214:

Փառասուն Մանկունք — Սր. եր: 556,
710, 800, 881, 1008:

Փառխիոս, Նաեւ Փարիոս — Երէջ Հոս-
մայ: 223, 224:

Փառքան — Կան. քաղ: 136:

Փեղկիս — ՊՆԵՂ. հայր՝ Եղիակիրի: 440:

Փետուրա (= Փետաուրա) — Կիւ Սի-
րահամ Նհ.ի: 918:

Փերովէ, Քրովլէ:

1. Պարոն, Պայի ոգլու. որոյ յոր-
դորամբ թրգմ. թիւ 58ր: (Պատու-
մաթիւն Ռուսաց), 1786 թ.ին: 374:

2. Հրդ. Արսեման, որ աւ Սթան
Հրդ. Քիլիս, Պաշկոյնի ուսու-
նարը ետմա 15 թ.ին: 362
թ.: 1050:

Փէրիֆ Չաուշ — Որ Էնիշերիներու կող-
մէ սպաննուեցաւ՝ 1908 թ. ի Մայիս
6ին: 1075:

Kialib Effendi, որ է Ste. Arzouman,
յշ. 1871 թ.ին: 1238:

Փիմիլ — Պիտոյ պատմագիր: 141:

Փիթիկի — Տե՛ս Մարաց ազգ: 398:

Փիլլլէ — Զշ. թիւ 25ի մէջ, (Տամար

Փաշկուրդու — Է՛ս Քաշկուրդու:
101:

արեգական Կ լուսնի): 1206:

Փոյ:

1. Մայի Ժողովուրդ. եր. Քիւ
38 (Տարեցիրք)ի. որ Կ. Վ. Կոս-
տ. Պաշկուրդու թղթերով:
182:

2. Պաշկուրդու Ժողովուրդ: 101:
Փնուկանկինս Պանգովանս — Բշ-
կան, որոյ խնայ Պաշկուրդու թղթ-
երով: որ Կոստ. Պաշկուրդու
Պաշկուրդ. թիւ 36, 178 թ.ին
տալ: 111:

Փոշկուրդու — Պաշկուրդու, տե՛ս Պաշ-
կուրդու 101:

Փոշկի — Մեծ պապ անտես Ոսկեկի,
որ թիւ 68 (Աւետարան)ր յշ. որոս
Յիշատակ խորանի 1- Պաշկուրդ
գրեմ իմի Պաշկան թղթերով:
177 թ.ին տալ: 433:

Փոշկուրդու — Պաշկուրդու, թիւ 71:

Փոշկի — Զոյի խնայանք: 70:

Փոշկուրդու — Կոյ. Պաշկուրդու 1- Պաշկու-
րդու Գ.՝ 432-440), 95, 96, 273, 235:

Փրիսուրիլ — 633, 678, 990:

Փրիսուրիլ:

1. Ա. Տիրաթիլի Կթդ. (539-545):
202:

2. Բ. Արուհանի Կթդ. (628-634):
202:

Փշկուրդու — (Հատիկներէն), կենդան-
ւոյ սեռ: 101:

Փշկուրդու — Է՛ս Քշկուրդու, յշ.
1574 թ.: 101:

Օ.

Օգլանուս — Է՛ս Օգլանուս փոյր:
Օգլանիս:

1. Սր. (354-430), Հայրապետ: 26,
104, 198, 485, 488, 520, 869,
704:

2. Նորա, Էրթեմն Աւետիք կոչեալ.
ի կարգէ սուս եղբարցն Փրէ-

տիքաթորաց, 1720 թ.էն տալ:
491:

Օգլանուս — Փոյր, տե՛ս Փոյրու Փո-
յրու Փոյրով 101: Օգլանուս
(Օգլապիտուս, Ն. Ք. 63-14 Ա. Ք. 1,
191, 193, 197, 199, 507, 805, 914:

834, 837, 838, 840, Տճ'ս նախ
 Բարձրագույնը —
 Ամբիգոյ — Քղբ. տե՛ս Մարմնատիւ
 Քղբ. : 454 :
 Ամոցեքում — Քղբ. տե՛ս Մարմնատիւ
 Քղբ. : 1021, 1022 :
 Ամրաբերդ — Պաղատարին Մէջ : 263 :
 Ամրապոլս — Վանք, Քաղէշի մաս : 1224 :
 Այնթապ (= Այնթապ) — Ակ. Պիւղ : 403 :
 Այտըն Լի — Տճ'ս զորեղիտ : 407 :
 Այրարատ — Գև. Հայաստանի, 986 :
 Անանիա — Գի. զ, ձեռագրագր Անանիա
 Ներակցի : 1109 :
 Անգրա Յոյ — Երեւել քա. : 304 :
 Անատոլի — Երկիր : 744 :
 Անալոգիա — Ծովակ. Կիլիկիոյ Մէջ :
 103, 205 :
 Անտիպո — Տճ'ս Բարձրագույնը :
 704, 705 :
 Անտիպո — Քղբ. տե՛ս Անտիպո Քղբ. :
 Անգլիա, Անգլիա, Անկլիա — Երկիր :
 188, 210, 820, 1236 :
 Անթէպ, Անթէի, Անթապ — Քղբ. Կի-
 լիկիոյ Մէջ : 404, 409, 1184, 1213,
 1214 :
 Անթիլիաս — Գիւղ. Մայրաքաղաք Մէջի
 Տանն Կիլիկիոյ Նախագինպուսիքան,
 ի Լիւրանան : 598 :
 Անի — Քղբ. : 448, 885 :
 Անկիւնա — Քղբ. : 593 :
 Անկիւրիա, Անկիւրիա — Տճ'ս (Ենկիւրի)
 Պաղատար : 93, 94, 132, 231, 335,
 408, 753 :
 Անիան — Քղբ. : 518 :
 Անիւսիսիա — Գև. : 851 :
 Անուիտ, Անիաքիա, Անիաքիա — Քղբ.
 յԱտորիք : 78, 79, 81, 87-91, 95,
 96, 132, 133, 162, 201, 205, 213,
 215, 217, 220-225, 228, 230, 232-
 235, 201, 318, 324, 335, 338, 404,
 454, 507, 509, 558, 609, 666, 749,
 793, 810, 871, 994, 995, 998,
 1128, 1164, 1172-1174 :
 Անտիպոյի աշտարակ — ի Պաղատարին :
 704, 705 :
 Անտոնիանայ — Քղբ. : 809 :
 Անթալիէ, Անթալիէ, Անթալիա — Քղբ. :
 405, 407 :
 Աշտարակ — Գիւղ, ի Հայաստան : 132 :

Աղաճաք — Քղբ. ի Պաղատարին : 392 :
 Աղանա — Գև. ի Դամասկոս : 262 :
 Աղամիա — Տճ'ս Համա գև. : 404 :
 Աղարանի — Գիւղաք. (Միւնիսթ
 Ներքէնի գև. :) 710 :
 Աղարան — Միւնիսթիւն : 304 :
 Աղարան — Վանք : 298 :
 Աղարա — Քղբ. : 507 :
 Աղարան — Քղբ. Հայոց : 307 :
 Աղիանիւտ — Գև. ի Պաղատարին :
 391 :
 Աղուրնիա — Քղբ. : 72 :
 Աղուլիւ, Աղուլիւ — Գիւղ, մերձ
 Անիաք : 126, 1028, 1030, 1094,
 1244, 1245 :
 Աղուրիւն (= Բիւն) — Քղբ. ի Պաղա-
 տարին : 381 :
 Աղարանի Լիւնիւն — յԱղաճաք : 32 :
 Աղարան — Քղբ. ի Պաղատարին :
 374 :
 Անթալիա — (Քուրէն-քուր) Քղբ. ի
 Պաղատարին : 304 :
 Աթա —
 Բարձրագույն Մէջն : 380, 384,
 390, 409, 413, 414, 913 :
 ի Քղբ. տե՛ս Անթալիա : 407, 409 :
 Աղարան, Աղարան — ի Պաղատարին :
 263, 672 :
 Աղարան — Երկիր : 7, 37, 262, 390,
 855, 856, 882 :
 Աղարանայ — Ծով. : 304 :
 Աղարան — Քղբ. ի Պաղատարին :
 396 :
 Անտոնիանի, (Ար.) վանք եւ Եկեղեցիք
 1. Եկեղ. Կեսարիոյ Կոնստէնտինի զին-
 քի մէջ : 1249, 1251 :
 2. Մայր Եկեղեցի, Կ. Պոլսոյ : 9,
 38, 447, 914, 1024, 1119, 1120,
 1140, 1142, 1144, 1210 :
 3. Վանք, մերձ Մալաթիոյ : 245 :
 4. Եկեղ. Սպարանի : 628 :
 5. Վանք. Մալաթի : 451 :
 6. Վանք. յԱրտաշէմ : 182, 562 :
 7. Եկեղ. յԱղաճաք : 33 :
 8. Եկեղ. Մայր. Միւս Քղբ. ի : 368,
 870 :
 9. Վանք, Կարնոյ : 584 :
 10. Եկեղ. (Համա), մերձ ի Քուրէն :
 743 :

184, 248, 286, 289, 314, 315, 398, 397, 713;
 Բայբերդ. որ և Պալպուրտ — Փաստոս թղթ. : 398;
 Բաւեն, Բաւեն — Փաստոս. թղթ. (Հանգուհանց դաստ) : 398, 621, 851, 861, 862;
 Բարեւելիմէսի (սք.) վանք — Գողթան թղթ. : 379;
 Բարձրբերդ — Բարձրաբերդ գլեակ. : Հոնային կիլիկիայ մէջ. 203, 405, 824, 824, 1180, 1182;
 Բեդրուպիւս, որ է Ռեդսպուրկ — Թղթ. : Ի Ռուսիա : 372, 1224;
 Բեմրագէ — Գիւղ, Պաղեստին : 257;
 Բեմել, Բեմել — Թղթ. : 259, 802;
 Բեմելեմ, Բեմելանէմ, Բեմելեմ, Բեմելեմ, Բեմելանեմ, Բեմելանեմ, Բեմելանեմ — Թղթ. : 37, 167, 199, 259, 266, 274, 275, 403, 493, 661, 945, 1209, 1210;
 Բեմուլա — Թղթ. Պաղեստին : 259;
 Բեռլա, Բեռլա, Բեռլայ, որ և Հալէլ — 78, 79, 95, 215, 233, 261, 262, 404, 1050;
 Բեռլանդ — Թղթ. Պաղեստին : 259;
 Բեռլա — Թղթ. տե՛ս Հալէլ թղթ. : 402;
 Բեռլի — 493;
 Բեռլա — Թղթ. տե՛ս Բեռլանդ;
 806, 808;
 Բեռլա — Փաստոս. թղթ. : 263, 264, 672;
 Բեռլանդի երկիր — Կան. Գաղապատիւ, տե՛ս Ուրալին : 373;
 Բեռլանդ, Կան. Բեռլա — Թղթ. : 274;
 Բեռլին — Թղթ. յԱրաբիա : 401;
 Բեռլին — Գաստոս, մերձ Գաղապատիւ : 408;
 Բեռլին — Թղթ. Կան. Գալիլիացի : 145, 148, 150, 151, 152, 158, 261, 347, 573, 574, 804, 918, 919;
 Բեռլի — Բեռլ, Կար. Ամերիկա : 412;
 Բեռնան — Գաստոս ի Խորասան : 393;
 Բեռնալ — Թղթ. Կան. Գաղապատիւ : 67, 147, 328, 621, 668, 672, 725, 726, 761, 810, 972, 984, 989;
 Բեռնալ (Բաւալալ) — Թղթ. : 259;

Բեռնալ — Թղթ. տաղան : 257, 444;
 Բեռնի — Թղթ. մերձ ի Հալիլեան թղթ. : 394;
 Բեռնալ երկիր — Կան. Պեռնալ երկիր : 606, 607;
 Բեռնալ — Կան. Բեռնալ թղթ. : Բեռնալ — Թղթ. Կան. Բեռնալ, ի Կան. Գաղապատիւ : 373;
 Բեռնալիս — Թղթ. Պաղեստին : 261;
 Բեռնալիս, Բեռնալիս — Թղթ. Կան. Գ. Պաղեստին : 162, 633;
 Բեռնալ, Բեռնալ — Թղթ. : 92, 229;
 Բեռնալիս, Կան. Բեռնալիս — Թղթ. Պաղեստին : 83, 257, 318, 436, 499;
 Բեռնալի — Թղթ. : 341;
 Բեռնալիս, Կան. Բեռնալիս — Թղթ. ի Հալիլեան դաստ : 372;
 Բեռնալիս — Թղթ. : 317;
 Բեռնալ — Թղթ. տե՛ս Պաղեստին : 403;
 Բեռնալ — Գիւղ, Կան. Գաղապատիւ : 450;
 Բեռնալիս — Գիւղ, մերձ ի Մեռնալիս : 565;
 Բեռնալիս — Թղթ. (Երկիր) : 429;
 Բեռնալիս — Թղթ. : 305;

Գ.

Գաղապատիւ — Թղթ. Պաղեստին : 259;
 Գաղապատիւ — Թղթ. տե՛ս Հալէլ թղթ. : 402;
 Գաղապատիւ — 493;
 Գաղապատիւ — Թղթ. Կան. Գաղապատիւ : 806, 808;
 Գաղապատիւ — Փաստոս. թղթ. : 263, 264, 672;
 Գաղապատիւ երկիր — Կան. Գաղապատիւ, տե՛ս Ուրալին : 373;
 Գաղապատիւ, Կան. Գաղապատիւ — Թղթ. : 274;
 Գաղապատիւ — Թղթ. յԱրաբիա : 401;
 Գաղապատիւ — Գաստոս, մերձ Գաղապատիւ : 408;
 Գաղապատիւ — Թղթ. Կան. Գալիլիացի : 145, 148, 150, 151, 152, 158, 261, 347, 573, 574, 804, 918, 919;
 Գաղապատիւ — Բեռլ, Կար. Ամերիկա : 412;
 Գաղապատիւ — Գաստոս ի Խորասան : 393;
 Գաղապատիւ — Թղթ. Կան. Գաղապատիւ : 67, 147, 328, 621, 668, 672, 725, 726, 761, 810, 972, 984, 989;
 Գաղապատիւ (Բաւալալ) — Թղթ. : 259;

Գաղապատիւ — Երկիր, որ և France. 820, 1235, 1236, 1238;
 Գաղապատիւ — Թղթ. Կան. Գաղապատիւ : 806;
 Գաղապատիւ, Գաղապատիւ — Գաստոս ի Խորասան : 393, 394;
 Գաղապատիւ — Թղթ. Կան. Գաղապատիւ : 806;
 Գաղապատիւ, Գաղապատիւ, Կան. Գաղապատիւ — Թղթ. : 274, 275, 276;
 Գաղապատիւ, Գաղապատիւ — Թղթ. Մեռնալ (= Գաղապատիւ) : 263, 264;
 Գաղապատիւ — Գաստոս ի Հեռնապատիւ : 386;
 Գաղապատիւ — Թղթ. : 145, 146;
 Գաղապատիւ — Գաղապատիւ, Կան. Գաղապատիւ : 390;
 Գաղապատիւ — Թղթ. (Երկիր) : 429, 430;
 Գաղապատիւ — Գաղապատիւ, Կան. Գաղապատիւ : 450;
 Գաղապատիւ — Գաղապատիւ, Կան. Գաղապատիւ : 565, 566, 672, 861, 1012, 1088;

Դամանանի — Բաւառ. տեղ. ք. Գորգ.
տեղ. 1076.

Դարակեմիլի ք. Նաեւ Խարակեմիլիկ —
Պիդ. Կ. Պոլիս: 1093, 1094.

Դարանայի ք. Բաւառ. տեղ. 1076.
Դարանան Երկիր (— Լեռքիլիա) — 405.
1076.

Դարանանայ Երկիր — Բերդ. 411.

Դարկնիսար — Պղծ. 328.

Դարկնիսար — Բաւառ. տեղ. Կորդի.
դոն. 411.

Դարս — Պղծ. Նաեւ Կարս 464, 407.

Դաւաղ — Պիդ. Կ. Պոլիս: 409.

Դաւաղ — Կ. Պոլիս: 409.

Դեմանանի, Դաւադանի — Զոր. յե.
քուսաղէմ. 258, 1144.

Դեհն — Պղծ. աղքիւր. 257.

Դեմ (?) — Պղծ. Ի Պարսկաստան 362.

Դեմննարէն — Եւգ. Պարսկաստան 807.

Դերասա — Պղծ. 808.

Դերգնաղուղ Ալիարն — 918.

Դերմանիա — Երկիր. Նաեւ Դերմանա-
ցիք. 810, 1216.

Դերմաղ — Պղծ. տեւ Դարմաղ. 213,
404, 810.

Դիլլիմաղ — Գիւս. տեւ Ալիս Գիւս. 400.

Դիւն — Բաւ. Ի Պարսկաստան 107.
303.

Դիլլիկ — Պղծ. Կիլիկիա. 609.

Դիւրք. (Ար.) Եկեղեցի

1. Զորավար, Եկեղ. յաւանդանց
Գիւղ. 1038.

2. Եկեղ. Ի Սամաթիա (Կ. Պոլիս).
23, 24, 661, 1229.

3. Կարմաղ, տեւ Եկեղեցի. Կե.
տեղ. 1076.

Դիւղէն — Պղծ. Ի Կիլիկիա. 609.

Դիւննի Զոր — 257.

Դիւնաղ — Լեռ. Ի Խաղիսիան. 397.

Դիւնաւաղ — Պղծ. Ի Պարսկաստան. 807.

Դիւն — Վաւառ. տեւ Ի Կարապետ
Նարանի. 39.

Դիւնաղիք — Սր. վար. Ի Ս. Յակոբ.
յԵրուսաղէմ. 140.

Դիւնան — Լեռ. յԵրուսաղէմ. 173,
179, 180, 182, 235, 260, 317, 707,
924, 1143, 1144.

Դիւնն, Դիւննաղ, Դիւննան, Դիւննան.

Դիւննաղ — Գաւառ. 622, 775,
779, 781, 780, 785, 921.

Դիւննաղ Գաւառ — Տեւ Գորդն.

Դմար — Պղծ. Կործանել, Նաեւ Գու-
մարացիք. 464, 757.

Դոմնիքանց — Վանք. 478.

Դաստամանիա — Պղծ. տեւ Երմանա
75.

Դարիլիա — Պղծ. Ի Սպանիա. 70.

Դուննանաղ — Բերդ Ի Սեբասիա 412.

Դուս — Գաւառ, Ի Խորասան. 394.

Դուսար — (Ար.) Ի Եկեղեցի, Կաւառ. Կ.
Պոլիս. 798.

Դիւնիլ — Պղծ. մեր Ի Կասարիա.
107.

Դիւնանիլ — Պղծ. Ի Լեռնաստան. 107.

Դուս Դիւն — Պղծ. տեւ Դիւննաղ.
409.

Դուսլիկ Երկիր — յԵրուսաղէմ. 411.

Դոնիա — Պղծ. տեւ Բեռնիա. 405.

Դուլիա — Պղծ. Լեռնաց. 307.

Դունիար — Գաւառ, մեր Ի Գաւառ.
տեւ. 1076.

Դաւա — Երկիր. տեղ. ք. Դաւա.

Դաւադիւս — Պղծ. Նաեւ Եւսմ. 259,
261, 262, 273, 353, 354, 360, 301,
402-405, 457, 522-526, 532, 806,
901, 985.

Դարս — Երկիր. Ս. Գորգ. 601.

Դարանաղուղ — Գաւառ, Երկիր (= Կամախ). 33, 35.

Դարանայ Երկիր — Կարմ. Դարանայ.
308, 962.

Դարանայ — Կարմ. Դարանայ. Գաւառ.
622.

Դարունա — Կիւղ. մեր Ի Բաւառ, Կաւառ.
Ի Երմանիա. 621.

Դարանայ — Տէմիթիարու, տեւ Դար-
անայ. 396.

Դիւննաղ — Պղծ. Կիլիկիա. 609.

Դիւննաղուղ — Պղծ. 75.

Դիւննաղուղ — Պղծ. 336.

Գուին. Գվին. Գրին

1. Տե՛ս Արխանգելյոս քաղաք. 373.
2. Քղք. ի Հայաստան. 132, 204, 704, 851, 988, 1171.

Գղրեվյան — Անապատ. 250.

Գրիսկեդ, Թրիտինեկն, Քրիզենեկն —

Քղք. ժողով. 271, 302, 305, 307, 749.

Դամարվայ — Քղք. մերձ ի Կեսաբեայ. 840.

Դան — Գետ. 373.

Եսպլովցա — Քղք. ի Եղլաթի. 802.

Եաշ — Քղք. ի Մոխաթի. 1058, 1060.

Եարբեյա — Քղք. ի Խուրթեպան. 395.

Եաթա, Եաթա — Քղք. ի Պաղեստին. 253, 403, 807.

Եաթին Երկիր — Կան. Եաթանցիք. Տե՛ս Զեաթին Երկիր. 382.

Եգիպտոս — Երկիր. (= Քաղք. Եան. Եղիպտոս. 73, 83, 197, 205, 206, 223, 224, 263, 264, 321, 355, 419, 411, 457, 462, 465, 480, 482, 503, 507, 601, 689, 802, 804, 808, 828, 901, 917, 945, 1165, 1168, 1190.

Եղ եմ — Դրախտ. 44, 733.

Եղեմ — Քաղ. Եան. Եղեմ. Զաղ. Կա, Եթոնիա և Եղեպացիք. 75, 132, 831, 837, 860, 935, 942, 986, 1122, 1121, 1132.

Եղև — Երկիր. Եան. Երեմիայի. 47, 50.

Եեմեյա — Քղք. Եղեպան. 75.

Եեմովյա — Երկիր, Եան. Եթոնյա-ցիք. 501, 854, 988.

Եկրատան — Քղք. 883.

Եկիթ — Քաղք. Եան. Ե. Եան. Եանին. Գ. Պաղեստին. 147.

Եկիթ — Գետ. Եղ. Ե. Եան. Եան. 514, 559.

Եկուպիթ Երկիր — Եղլաթի. 807.

Ելեպի գիւղ — Մերձ ի Խարթեմ. 1212.

Եմեսա Երկիր — 95, 324.

Եմեսա, Եմեսա — ի Պաղեստին. 184, 257, 261, 509.

Ենպան — Քղք. Մ. Գրոց. 250.

Ենտոր — Քղք. ի Պաղեստին. 261.

Եպիրոս — Քղք. Եան. Երեմիայի. 98, 234.

Երանու Եեանց Լու — 281.

Երապոլիս, Յերապոլիս — Որ է Զաղա-

ձաց քաղաք. 90, 91, 226, 227.

Երեւան, Երեւան — Քղք. Եան. Եան. 396, 502, 900, 1022, 1136, 1232.

Երեք Մանկան Եկիւլի — Զաղաթի Հաղաթի. (= Զաղաթի) Գիւղի մէջ. 473.

Երեք Երեք Երեք — Եան. Եան. Երեք Երեք. 28, 136, 495,

514, 515, 606-609, 616, 623, 624,

631, 632, 706, 928, 978, 979,

1164, 1190, 1221.

Երիգա — Կան. 514.

Երիգով — Քղք. 156, 259, 295, 317, 508, 797, 808, 959.

Երեւանյան, Եան. Երեւանյան — Քղք. 860, 861.

Երեւանի, Երեւանի, Երեւանի, Երեւանի, Երեւանի, Երեւանի —

47, 50, 54, 62, 64, 79, 101, 110,

127, 133, 131, 140, 142, 147, 156,

158, 160, 162, 164, 169, 173, 178,

180-182, 185, 197, 198, 200, 252,

253, 254, 257, 262, 264-268, 273,

276, 275, 276-278, 292, 295, 311,

314, 316, 322, 338, 339, 342, 347,

390, 381, 382, 403, 416, 436, 441,

448, 449, 451, 454, 455, 457, 463,

477, 480, 482, 487, 504, 505, 507,

508, 509, 516, 550, 561, 591, 593,

594, 601, 608, 611, 612, 622, 662,

666, 669, 672, 697, 698, 702, 708,

729, 731, 761, 762, 765, 767, 774,

792, 800, 803, 804, 805-812, 819,

820, 836, 837-841, 870, 886, 901,

913, 917-919, 934-936, 939, 941,

958, 959, 963, 966, 972, 974, 991,

995, 1006, 1007, 1009, 1010, 1019,

1047, 1052, 1053, 1056, 1058, 1092,

1110, 1120, 1128, 1130, 1132,

1142, 1143, 1144, 1209, 1211, 1216, 1256.
 Երևանաշէմատուն — Բաղիւտարի (Գ. Պոլիս), 74:
 Եղոնիկա — Պղք. որ և թոխաթ, 119, 301, 302, 496, 515, 735:
 Եւրոպա, Եւրոպա, Եւրոպա, Եւրոպա, Եւրոպա — Յամաքամատ, 275, 411, 413, 607, 1235, 1236:
 Եփրատ, Եփրատ — Գետ, 90, 226, 399:
 Երանա — Դիւզ, 934:

Երանա — Պղք. Երան Երանաթ, 38
 73, 76, 80, 81, 82, 86-91, 97, 98, 133, 150, 211, 213, 216, 217, 219, 226-232, 236, 328, 335, 674, 725, 726, 742, 749, 792, 794, 867, 1172, 1180,
 Երվակ — Թագաւորութիւն, տե՛ս Մա-
 ղուլ, 384:
 Ետուր — Միջ. Ետուր, 387:
 Երվան — Գաւառ, Հեղձաք, 387:

Ջ

Ջամաթ — Պղք. Կիլիկիա, 404:
 Ջապիլունան — Երկիր, 389:
 Ջադիրա — Երկուն Երկիր, 401:
 Ջեմուն — Պղք. տե՛ս Ջէյթուն:
 Ջէյթուն — Պղք. Երանաթ, 38
 Ջէյթուն
 1. Պղք. տե՛ս Ջէյթուն:
 2. Գաւառ ի Բիւստատուն, 384:
 Ջէյթուն, Ջէթուն, Ջէյթուն — Պղք. ի
 Կիլիկիա, 609, 1183, 1184:
 Ջէյթի — Գետ (Ջանգի), յերեւան
 քղք., 390:

Ջէրիանոն — Գաւառ, Էսէիէ, ի
 թուրքիա, 409:
 Ջիմին — Լեռ, տե՛ս, Ջէմին Եալլաւի,
 407:
 Ջիման — Պղք. ի Պարսկաստան, 392:
 Ջմաւա, Նաւա, Մաւա — Գիւղ, մերձ ի
 Կարս, 50, 104, 609:
 Ջմինիւ, Ջմինիւ, Եղվի — Պղք.,
 140, 409, 1130, 1213:
 Ջորապուր Ուր Եղեղի — Մերձ ի Մկնա-
 տայ, 908:

Լ

Լգարէլէն դաշտ — Թագաւորին, 261:
 Լմին — Պղք. յերեւան Երկիր, 401:
 Լեւա — Պղք. Երանաթ, 72:
 Լեւրտիւր — Պղք. ծովակ, Փոքր Ասիա,
 408:
 Լեւնշ — Պղք. ի Կիլիկիա, 610:
 Լեւիկ — Պղք. Եւան Պիւրէնի քղք.,
 609:
 Լեւոնիւ — Պղք. տե՛ս Լեւոնիւ, 233,
 234:
 Լեւեղեղի դաւառ — Փոքր Ասիա, 407:
 Լեւիւրի, Լեւուրի, Լեւուրի — Տե՛ս Ան-
 կիւրիա քղք., 408, 609, 609, 1009,
 1153:

Լգարաթ — Պղք. Գաւառ, Գաւառ, Գաւառ,
 39, 63, 194, 243, 283, 285, 352,
 518, 569, 614, 621, 622, 764, 778,
 811, 812, 834, 837, 838, 901, 913,
 981, 1011, 1022, 1058, 1072, 1101,
 1144, 1147, 1222-1224, 1231, 1233,
 Միւսեւանի, 901:
 Լտինիւ — Պղք. Եւ — Պղք. Երանաթ,
 984, 985:
 Լրապուր — Պղք. տե՛ս Լրապուր, 91:
 Լրապուր — Պղք. Մարաթ, 404:

Ը

Ըգալէնաթ — Պղք. զքաւթիւն, ի
 Բուստատուն, 273:
 Ընկմի — Որ է Բաւիէ քղք., 1142:

Ընկաւթիւն — Պղք. Ընկաւթիւն, 782:

Պարսկական — Քաջ. թ. Պարսկական 381:

Սևաշուկյան լի Սևաշուկյան Սևաշուկյան լի — Քաջ. թ. Սևաշուկյան 275:

Իրլանդի Տալլին — Քաջ. թ. Քաջ. 400:

Իլան գետան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Իլոն — Քաջ. թ. Մոլոտովի և Երկրի 282, 283, 285:

Իմանիլ, Իմանիլ — Քաջ. թ. Քաջ. 331, 336, 405, 455, 781, 1153:

Իմանիլյան — Երկրի 196:

Իմանիլյան վանք — (Ն. Ք.), Տարան, Նոյնի Ը Մոլոտովի 142:

Իմանիլ — Քաջ. թ. Սևաշուկյան 275:

Իմանիլյան — Քաջ. թ. Սևաշուկյան 373:

Իլիլի — Երկրի, յանոթի 405:

Իմանիլ — Քաջ. թ. Սևաշուկյան 275:

Իմանիլյան — Քաջ. թ. Սևաշուկյան 373:

Լապտևյան և Ս. Լապտևյան — Երկրի, թ. Սևաշուկյան 275:

Լապտևյան Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 23, 107, 114-116, 204, 421, 432, 437, 448, 449, 452, 457, 528, 531, 581, 598, 602, 608, 608, 707, 904-906, 908, 913, 978, 979, 1066, 1097, 1115, 1122:

Լապտևյան Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 1067, 1072:

Լապտևյան, Նաև Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 123, 124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131, 132, 133, 134, 135, 136, 137, 138, 139, 140, 141, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148, 149, 150, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 157, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 180, 181, 182, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 190, 191, 192, 193, 194, 195, 196, 197, 198, 199, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 213, 214, 215, 216, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 223, 224, 225, 226, 227, 228, 229, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 236, 237, 238, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 281, 282, 283, 284, 285, 286, 287, 288, 289, 290, 291, 292, 293, 294, 295, 296, 297, 298, 299, 300, 301, 302, 303, 304, 305, 306, 307, 308, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 318, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 325, 326, 327, 328, 329, 330, 331, 332, 333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 350, 351, 352, 353, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 369, 370, 371, 372, 373, 374, 375, 376, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 384, 385, 386, 387, 388, 389, 390, 391, 392, 393, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 411, 412, 413, 414, 415, 416, 417, 418, 419, 420, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 429, 430, 431, 432, 433, 434, 435, 436, 437, 438, 439, 440, 441, 442, 443, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 450, 451, 452, 453, 454, 455, 456, 457, 458, 459, 460, 461, 462, 463, 464, 465, 466, 467, 468, 469, 470, 471, 472, 473, 474, 475, 476, 477, 478, 479, 480, 481, 482, 483, 484, 485, 486, 487, 488, 489, 490, 491, 492, 493, 494, 495, 496, 497, 498, 499, 500, 501, 502, 503, 504, 505, 506, 507, 508, 509, 510, 511, 512, 513, 514, 515, 516, 517, 518, 519, 520, 521, 522, 523, 524, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 535, 536, 537, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 546, 547, 548, 549, 550, 551, 552, 553, 554, 555, 556, 557, 558, 559, 560, 561, 562, 563, 564, 565, 566, 567, 568, 569, 570, 571, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 585, 586, 587, 588, 589, 590, 591, 592, 593, 594, 595, 596, 597, 598, 599, 600, 601, 602, 603, 604, 605, 606, 607, 608, 609, 610, 611, 612, 613, 614, 615, 616, 617, 618, 619, 620, 621, 622, 623, 624, 625, 626, 627, 628, 629, 630, 631, 632, 633, 634, 635, 636, 637, 638, 639, 640, 641, 642, 643, 644, 645, 646, 647, 648, 649, 650, 651, 652, 653, 654, 655, 656, 657, 658, 659, 660, 661, 662, 663, 664, 665, 666, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 675, 676, 677, 678, 679, 680, 681, 682, 683, 684, 685, 686, 687, 688, 689, 690, 691, 692, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 706, 707, 708, 709, 710, 711, 712, 713, 714, 715, 716, 717, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732, 733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 743, 744, 745, 746, 747, 748, 749, 750, 751, 752, 753, 754, 755, 756, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785, 786, 787, 788, 789, 790, 791, 792, 793, 794, 795, 796, 797, 798, 799, 800, 801, 802, 803, 804, 805, 806, 807, 808, 809, 810, 811, 812, 813, 814, 815, 816, 817, 818, 819, 820, 821, 822, 823, 824, 825, 826, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842, 843, 844, 845, 846, 847, 848, 849, 850, 851, 852, 853, 854, 855, 856, 857, 858, 859, 860, 861, 862, 863, 864, 865, 866, 867, 868, 869, 870, 871, 872, 873, 874, 875, 876, 877, 878, 879, 880, 881, 882, 883, 884, 885, 886, 887, 888, 889, 890, 891, 892, 893, 894, 895, 896, 897, 898, 899, 900, 901, 902, 903, 904, 905, 906, 907, 908, 909, 910, 911, 912, 913, 914, 915, 916, 917, 918, 919, 920, 921, 922, 923, 924, 925, 926, 927, 928, 929, 930, 931, 932, 933, 934, 935, 936, 937, 938, 939, 940, 941, 942, 943, 944, 945, 946, 947, 948, 949, 950, 951, 952, 953, 954, 955, 956, 957, 958, 959, 960, 961, 962, 963, 964, 965, 966, 967, 968, 969, 970, 971, 972, 973, 974, 975, 976, 977, 978, 979, 980, 981, 982, 983, 984, 985, 986, 987, 988, 989, 990, 991, 992, 993, 994, 995, 996, 997, 998, 999, 1000:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 400:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Երկրի 174, 261, 263:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Լապտևյան — Քաջ. թ. Քաջ. 394:

Ն

Նազան — (Պր. կայսր), երկիր. թղթ. (ձագարներ կամ խուրդեման), 381, 385, 396:

Նազիրաց — Յեղ, Սարմատյան բնակող էին ցեղ. խրատկան ձագումով: 862:

Նախա — Երկիր, նաևև հախաքիր: 384-386:

Նալիալ — Որ է հախալ քղթ. յևտր. պատման. 381:

Նախալ — Բզք տե՛ս Նախալ:

Նալ (Որ.) — Եկեղեցի Իսկրևոարի (Կ. Պոլիս): 1086, 1097:

Նալանթու (Սր.) — Վանք, Մալաթիոյ: 245:

Նապիւլ — Կ. Պոլսոյ: 136, 714:

Նաբրե, ք. — ճիմար. նաևև Խաբրեմ — Բզք տե՛ս Նաևև ձագարացի. Նապաս Վրդ.: 16, 18, 50, 52, 54, 58, 62, 122, 124, 139, 183, 184, 188, 210, 250, 270, 287, 371, 388, 488, 517, 711, 712, 714, 744, 1212, 1216:

Նարս — Բզք. տե՛ս Կարս: 397:

Նարսիշար — Գասառ, Զաշկածագ: 1013, 1044:

Նարսիշարոյ — Վանք, տեսպատ, Զաշկածագ: 471-476:

Նադիան — Բզք տե՛ս Նախալ քղթ.: 292:

Նուփուէպր կամ Խւփուէպր — Բզք. Սալաթիոյ մէջ, 245, 246:

Նիլյան — Բերդ, 398:

Նիւտավէնոիկեար անճագ — Մերձ ի Պրուսայ: 408:

Նլան — Բզք.: 397, 1024:

Նոռա Գասառ, 398:

Նոռա Նոռա — Նոռա, 385:

Նորնր, խորնր — Գիւղ. տե՛ս Մ. Նոռա քանացի: 456, 507:

Նուշիա — Գասառ, Զապիթան: 348:

Նուարդլի — Գասառ, ի Գարոկաստան: 391:

Նուլ — Բզք. յևտրիր: 400:

Նազիման — Գասառ ի Գարոկաստան, նաևև Նուժաստան: 392, 942:

Նուժաստան — Գասառ, տե՛ս Նուզիա թան: 942:

Նուժան — Բզք.: 891:

Նոյ — Բզք. յևտրպատան: 395:

Նոյալ — Նոռա ի Կարսոյ: 391:

Շ

Շայման — Բզք.: 774:

Շեկոյ Ստառ — Զառապ թի ի Բզք. տե՛ս Նախալ. Ստառնի քան ի Կարս քանի կողմ: 860:

Շուրնոյ — Ասան: 495, 498, 823:

Շուրան — Բզք. տե՛ս Սուր թղթ. ի փխրիկէ: 403:

Պ

Պալէնդ — Բզք.: 305:

Պալուան, Պալզման, Պալզման, Պալզլան — Գիւղ. Մերձ ի Կարս: 397, 991-993, 1139:

Պալի — Նուռա, Բզք. Նարսիշարի երկիր: 35, 398:

Պալի — Բզք. ի Գաղեստան: 263:

Պանա — Բզք. ի Գալիլիա: 151, 263, 321:

Պապոյիկի — Նուռա, Կարս, Նուռա:

Պապոյիկիացիք: 84, 334, 406, 516, 555, 559, 835, 863, 979:

Պասմա — Բզք. ի Կիլիկիա: 805:

Պասպիլի երկիր — Ազգ: 881:

Պասպիլ ճուլ — 397:

Պասպիլի (Սրբուհի) — Վանք, Սիւնա ի յևտրպատ: 259, 260, 269:

Պարպուր (Սր.) վանք, Եկեղեցի ի Գալիլիա, Նորնր, Նախալ ի Նախալեան վանք, Ամարդույն

մանք, Գլեկայ մանք: 22, 37, 39, 139, 314, 473, 474, 579, 581, 632, 680, 690:

2. Ենդ մեղաքընդիդ մեղաստորոյ: 920:

3. Ենդ, ձարտիշար պատուի: 474-476, 1044:

4. Ենդ Գաղաթիւ: 1251:

5. Ենդդեցի, յնկատարի (Կ. Պոլսի): 18:

6. Ենդ, Մալաթիոյ: 245:

7. Ենդդեցի, յնկատարի մանք: 33:

Կարին — Բղք, Ժողով, նաեւ Էրզրում, Էրզրում, թէ՛ Երզրումպոյի: 62, 134, 136, 394, 583, 584, 773, 774, 867, 985, 1122, 1175:

Կարմելոս — Էնդ, ի Պարսկաստան: 260, 263:

Կարմիր Կով — 283, 947:

Կաս — Բղք, նաեւ ձարտ, Ղարս, Գարս, Կարուք երկիր: 397, 399, 404, 467, 851, 1082, 1232, 1233:

Կարմուխ — Բղք, նաեւ Կարմաղի, Կարդանիւն, Կարմանիւն, Կարսուդեւա: 85, 195, 219, 336, 411, 749, Կարսուդեւա, Կարմաղի — Բղք: 261, 346, 918:

Կալի — Բղք, Գեֆէ (թեոդոսիա): Զրմի մէջ: 884, 885, 985, 1193, 1195:

Կենթէ — Բղք, ի Պարսկաստան: 820:

Կելաույզ — մանք: 883, 886, 902:

Կեսարիս

1. Բղք, Կապադոկիոյ, որ նաեւ Մամար, Մամակ, Քալսերի: 84, 132, 166, 181, 184, 264, 324, 336, 338, 406, 555, 558, 667, 680, 690, 702, 705, 772, 793, 865, 820, 821, 834-838, 840, 858, 859, 862, 895, 906, 979, 988, 991, 1004, 1013, 1014, 1058, 1083, 1105, 1125, 1129, 1171, 1176, 1227, 1249, 1251:

2. Բղք, Պարսկաստան: 261, 263, 403, 806:

Կելլուն — Բղք, ի Պարսկաստան: 391:

Կել — Բղք: 92, 229:

Կելէյմիկ — Բղք, մեր ի Պարսկաստան: 409:

Կէլիպլէ — Բղք, մեր ի Նիկիոյիցայ: 408:

Կէմելակ — Բղք, ի Պարսկաստան: 851:

Կէնթէ — Բղք, Կաս. Գանձակ: 396, 985:

Կէնթէլէկ — Գիւղ, Կասարիոյ: 1219, 1251:

Կէլէսլ — Գաստ, մեր ի Պարսկաստան: 409:

Կէլլալլէլի — Բղք, ի Կիլիկիա: 404:

Կիլ, Կիլիկիա — Բղք: 76, 214:

Կիլան — Գաստ, Գիլան, ի Պարսկաստան: 391:

Կիլիկիա, նաեւ Կիլիկեցիք — 194, 198, 201, 202, 204, 205, 208, 250, 352, 448-450, 461, 531, 686, 763, 764, 773, 817, 819, 820, 837, 906, 939, 1051, 1065, 1082, 1097, 1166, 1220:

Կիլիմա — Բղք: 261:

Կիլլաւ — Կղզի, նաեւ Կիլլաւաքի: 87, 92, 220, 229, 211, 259, 363, 384, 341, 465, 452, 1175:

Կիլլէլ Նիսար — Վալ: 1252:

Կիլլիլլիան — Գաստ (= Կիլլիլլի): 384:

Կիլլիլլի — Գաստ, Կիլլիլլի: 399:

Կիլիկիա — Գաստ, Զէլլիլլի: 384:

Կիլիկի — Բղք, նաեւ Կիլիկի: 602:

Կիլլիլլիան — Գաստ, ի Պարսկաստան: 397:

Կիլլիլլի — Բղք: 81, 227, 228, 230:

Կիլիկի — Բղք, ի Կիլիկիա: 581:

Կիլլի — Գիւղ, ի Լույսաստան: 134:

Կիլլիկ — 770, 774:

Կիլլիկի — Բղք, ի Կիլլիկի: 87, 220:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

Կիլլիկի — Գաստ, Կիլլիկի: 399:

278, 318, 336, 340, 358, 454, 455,
457, 489, 484, 494, 495, 518, 520,
531, 597, 605, 609, 666, 726, 727,
749, 771, 810, 863, 914, 945, 970,
985, 1064, 1090, 1168, 1175, 1196,
1234.

Համարայ Համարայ Համարայ
Համար Համար Համար Համար
Համար — 203, 204, 467, 470, 610,
851, 880, 1076, 1152, ՏԵՍ նաև
Համար Համար Համար Համար
Համար Համար — 203, 204, 470,

Համար — ՏԵՍ յնչիստու, 263,

Հիմնականայնուց (Յր.) եկելուցից

1. Եկել. Տաճար, Պաշտոն, Կ. Պո-
րիս, 111, 185, 286, 407, 1087,
1092, 1094, 1125, 1249, 1251.

2. Եկել. Պաշտոն, Կ. Պոշտոն, 920.

3. Եկել. Կարգիտ, 1028.

4. Եկել. Սրա թղթի, 370.

Հիմնական — ՏԵՍ Բարձր, 147, 167,
440, 501, 573.

Համար — Դիմել, տե՛ս Հոռիցի, 203, 204,

2.

Հիմնական Հիմ — Երբ յնչիստու
179, 180, 257, 403, 608.

Հիմնական — 608.

3.

Համար — Համար, յնչիստու, 1180.
Համարայ վանք — (Վեհեպիտի Միս-
թաթեան), 773, 774, 1156.

Համար — Բիշ. (= Բազա), յնչիստու,
403.

Համար — Բազա, Բիշ, Բիշ, յնչիստու,
383.

Համարայ, Համարայ, Բամարայ — Դիմել,
Բազ, Կ. Պոշտոն, 1, 359, 476, 613,
836, 839, 842, 874, 984, 985, 1020,
1048, 1196.

Համարայ — Երկիր, 246.

Համարայ — Դիմել, Զէյթուն, 1183,
1184.

Համար — Բիշ. նաև Բաթան, 292.

Համար — Բազա, յնչիստու, 403.

Համարայնու (Յր.) — Բաթան, 256.

Համար — Բազա, Կ. Պոշտոն, 390.

Համարայնու — Դիմել, Կ. Պոշտոն, 1216,
1218.

Հիմն — 136, 575, 578, 732, 927, 928,
ՏԵՍ նաև Բազար, Դիմելից.

4.

Համ — Բիշ. տե՛ս Երբ յնչիստու.

Համ — Բիշ. Կարգիտ, 383.

Համար — Բիշ. Կարգիտ, 408, 407.

Համար (Համար) — Կարգիտ, 383.

Հիմնական Հիմնա (= Հիմնական) — Կարգիտ,
701.

Հիմնական Հիմ — Կարգիտ, 1076.

Հիմնական — Կարգիտ, Կարգիտ, 383.

Հիմնական (= Հիմնական) — Բիշ. Կարգիտ,
Կարգիտ, 404.

Հիմնական — Կարգիտ, 394.

Հիմնական — Բիշ. տե՛ս Կարգիտ, 403.

Հիմնական — Դիմել, Կարգիտ, Կարգիտ, 205.

Հիմնական — Կարգիտ, Կարգիտ, 400.

Հիմնական — Բիշ. Կարգիտ, Կարգիտ, 401.

5.

Համարայ — Բիշ. տե՛ս Հիմնական, Բիշ.
203.

Համարայ — Բիշ. Կարգիտ,
Կարգիտ, Կարգիտ, 383.

Մաժաք — Քզք. տե՛ս *Կենսաբնական քզք.* : 837.

Մալաթիա — Քզք. տե՛ս *Միլիտրիեն* : 214, 404, 609.

Մալապկեթ — Քզք. Բարձր Հայք : 390.

Մալապար — Գաւառ, Հնդկացի երկիր : 388, 387.

Մալեթ — Քզք. : 270.

Մալիփուտ — Քզք. Նաթաինացի երկիր (Հնդկաստան) : 387.

Մալուքէ — Մալուզէ — Կզգի, Զինացի Աշխարհ : 382.

Մակեդոնիա — Երկիր, Կառն Մակեդոնացիք : 195, 801, 858, 947.

Մակուալուտ — Քզք. Պաղեստին : 201.

Մալաթի — Պաղեստին, ի Կարաթի : 186.

Մալեթան — Սբ. վայր : 1210.

Մալեստիա, Մալալուզ — Քզք. : 448, 454.

Մալապար — Քզք. Ք. Մալապար : 2119, 1120.

Մանապկեթ — Քզք. ժողով : 204.

Մանեայ ալբր — ի Սեպուհ լեռ : 864.

Մանկատուն — Գիւղ, ծննդավայր՝ Յա. Կրք Մճրնացիք, ի Միջագետ : 633.

Մանիա — Գաւառ, Փոքր Ասիա : 407.

Մանեղլիք — Գիւղ : 240.

Մաշատ (= Կոստ) — Քզք. Քարաւան : 186.

Մաշկու — Վանք, ի Կիլիկիա : 250.

Մալաթիա, Մալաթիա — Երկիր, Քա. րասան : 394.

Մալապար — Քզք. : 444.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

2. Եզգ. Կենսաբնական : 238.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

Մալաթի — Քզք. Ք. Մալաթի : 186.

189, 389, 633, 899, 860, 993, 994,
1048, 1064, 1215;

Մնակ՝ — Քղք. յԱսորիք, 404;

Քնկար Քնկար — Քառու, Կան. Մե.
կաղիք, 263, 775, 780, 965, 1083,
1088, 1087;

Քանառ, Քանգա — Մուկուլ, Մուլա,
Մուկուլ — Մուլա, Կաղիք, 372,
374, 941, 985, 1013, 1053;

Քանգա Քանգա — Ք. Քանգա, 412;

Մուկան — Քառու, քղք. Նախնիչեան, 396;

Մուլ — Քղք. ի Տարսն, 312, 314, 399,
432, 660, 1184;

Մուկուլ — Քղք. (Նինուկ), ի Միջա-
գետ, 399;

Քանգա Քանգա (Ք. Քանգա) — Քղք.
863;

Քանգար (Մր.)

1. Կղք, 411;

2. Վանք Քանգա, Քանգա, Քանգա, 501,
562, 591, 593, 594, 611,
702, 762, 861, 963, 964;

3. Միջառնուկ, 277, 292, 314,
1137, 1142, 1144;

4. Քանգա, 1185;

5. Քանգա, 1185;

Քանգա (Ք. Քանգա) — Քղք. Քանգա,
Կան. Քանգա, 1185;

Սառալ — Նախնիչ, ի Միջառնուկ, 792;
Սառալ (Սառալ) — Քղք. որ և Սառալ,
տամ, 1021, 1022;

Քանգա (Ք. Քանգա) — Քղք. Քանգա,
Կան. Քանգա, 1185;

Քանգա (Ք. Քանգա) — Քղք. որ և Քանգա,
(= Քանգա), 225;

Նաղալիքիան — Այգի, Սպահան, 392;

Նաղալիք — Քղք. Պաղատան, 201,
262, 275, 442;

Նաղալիք — Քղք. Պաղատան, 201,
396, 558;

Մուկանիկ — Քղք. տե՛ս Քանգա,
409;

Քանգա — Քանգա, Կան. Քանգա,
տե՛ս, 408;

Քանգա — Քանգա, Կանգա, 396;

Քանգա — Քղք. տե՛ս Նախնիչեան,
22, 399;

Մուկանիկ — Քղք. տե՛ս Նախնիչեան,
քղք. 22, 399;

Քանգա Քանգա — ի Նախնիչեան, 389;

Քանգա — ի Նախնիչեան, 1058, 1059;

Քանգա, Քանգա Այգի — Նախնիչեան,
Նախնիչեան, 387, 388;

Քանգա, Քանգա — Քղք. 210;

Քանգա, Քանգա — Քանգա, Քանգա,
371, 372, 374;

Քանգա — Քանգա, Նախնիչեան, Քան-
գա, 731, 740;

Քանգա — Քղք. Պաղատան, 275;

Քանգա — Քղք. ի Պաղատան, 807;

Քանգա (Մր.) վանք, Կանգա, 1110;

1. Քանգա, Կանգա, Կանգա, 1110;

2. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

3. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

4. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

5. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

6. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

7. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

8. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

9. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

10. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

11. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

12. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

13. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

14. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

15. Քանգա, Կանգա, Կանգա, Կան-
գա, Կանգա, Կանգա, Կանգա, Կանգա,

Նապալուուս, Նապալս — Քղթ. տե՛ս Սամարիա: 273, 274, 403:

Նարեկ — Քիւզ. վանք. Թշտունիք, տե՛ս Նահա Ս. Քրիգոր Նարեկացի: 113, 114, 138, 240, 253-295, 297, 298, 456, 706, 726, 784, 816, 818:

Նափօլիեան — Քղթ. Էւրոպայ: 774:
Ներքովի, Ներքովք — Լեռ, ի Պաղեստին: 398:

Նեղոս — Պետ. յեղիպոսո: 263:

Նեմբսի — Նեմբոսի լեռ: 262:

Ներքինեայ — Քիւզ. ի Հայաստան: 423, 450, 633, 678, 680, 1015:

Նէսաս — Քղթ. Էմիւս Երկիր: 401:

Նիոյ Կեսարիա, Նեոկեսարիա — 132, 793:

Նէքեու — Բեքշ, Խորասան: 393:

Նէքեուսի — Քղթ. ի Մօհալ: 388:

Նիզինաֆոսուտ (= Ներքեպոս) Նովո-գորոտի — Ք Ռուսաստան: 773:

Նիկոպոլիս, Նիկիոպոլիս — Քղթ. տե՛ս Նիկիա քղթ: 96, 599, 726:

Նիկիա — Քղթ. Ժողով, Նահա Նիկիա-կանք: 74, 75, 82, 88, 93, 132, 218, 224, 230, 296, 318, 335, 338, 340, 355, 516, 522, 663, 665, 749, 793, 794, 803, 884, 1165, 1190, 1231, 1232:

Նիկոպոլիս, Նիկոպոլիս Սր. եկեղեցիք

1. Եկեղեցի Պէյդադ քիւզ. Կ. Պոլսոյ, 35, 765, 1240, 1242:

2. Միս քղթ-ի: 368, 370:

Նաքաթի գետ — 810:

Նալիլազո — Քղթ. հար. Ամերիկա: 412:

Նանաֆիսի — Քղթ. ի Հայաստան: 123, 794:

Նանատան — Բեքշ. ի Պարսկաստան: 391:

Նաներկ — Լեռ, մերձ Ճանիկու: 406:

Նանրազուլ — Քղթ. 985:

Նաո — Քղթ. տե՛ս Պարսկաստան: 402:

Նամախի — Քղթ. 399, 877:

Նուիրամակերտ — Քղթ. տե՛ս Վան քղթ: 881:

Նամբի — Քղթ. ի Պաղեստին: 698:

Նիկոմիդիա, Նիկոմիտիա, Նիգոմիտիա

— Քղթ. որ է Բղնիմբոս. Փոքր Ասիա: 75, 326, 409, 765, 1050:

Նիկոլ — Երկիր. Կեսարիոյ մօտ: 405:

Նիսուէ — Քղթ. տե՛ս Սուսուլ (ի Միւ-ջաղետո), Նահա Նիսուէացիք: 44, 64, 142, 168, 399, 659:

Նիշատը — ի Պարսկաստան: 394:

Նիլ — Քիւզ. ի Հայաստան: 418:

Նիւսիա — Քղթ. Նահա Նիւսիացիք: 84, 321-324, 336, 422, 426, 432, 443, 535-537, 540, 577, 588, 591-593:

Նշան (Սր.) Վանք, եկեղեցիք

1. Վանք, Աթոս, Սերաստիոյ, 563, 565:

2. Եկեղեցի, հրաւադործ, Ապուլի-սի: 1028:

3. Եկեղեցի, Վարազայ վանուց: 1084:

4. Եկեղեցի Հոռմիւշայու: 470:

5. Եկեղեցի, Մտուէն Կապանի, 1213, 1214:

ՆշինտիէՆու — Պետ. Աղուանից Եր-կիր: 390:

Նորուս Մով — 607:

Նուսէնտիւն — Քղթ. ի Պարսկաստան: 391:

Նոնիկիւտ — Քղթ. տե՛ս Նահա Մուփար-դիւ, յԱսորիք: 22, 399:

Նովկաւաիա վիճակ — Որ է Նովկա-ստ, ի Ռուսաստան: 372:

Նովկուստ վիճակ — Տե՛ս Նովկաւաիա:

Ն

Նա՛շ — Քղթ. (ռ Ճա՛շ), ի Խորասան: 394:

Նալանքիարէ — Քղթ. ի Պարսկաստան: 391:

Նալուան — Քղթ. Պարսից Աշխարհ: 391:

Նաւիաի — Քղթ. Խորասան: 393:

Նէհրիան — Քղթ. Պարսկաստան: 391:

Նիւազ — Քղթ. Պարսից յԱշխարհ: 390:

Նիւակ — Պաւսո: 423, 988, 1199, 1200, 1201, 1207, 1208:

Նիլիս — Բեքշ, ի Միջագետս: 400:

Նիւսուլ — Նահա, քղթ. յԱսորիք: 406:

Եմշատ (= Եամշատ = Եամիսատ) —
 Գլխ. քղք. Ասորիքի, Կամաղլեի
 Կամաղլե, տե՛ս Կամաղլե քղք. :
 859.
 Կամաղլե — Գլխ. քղք. : 105.

Եռւլթ — Քղք. Ղաարիքի : 404.
 Եռլթ Լեւնեթ — Ի Լիթանան : 403.
 Եռլ — Քղք. (= Մուս). Պարսից Աշ-
 քարի, տե՛ս Քարսի քղք. : 374.
 525, 526.

2.

Երմիա — Լիճ, տե՛ս Ռերմիա Լիճ : 851.
 Եւշական — Դիւղ. (= Օշական) : 1101.
 Եւրուսիլ — Քղք. որ է Արմիլ = Թոր-
 մի : 396.
 Եւրնա — Քղք. Կանա Ռերթու : 55.
 Եղեւթա քղք. : 206, 358, 339, 400.
 699, 688, 686.
 Երմիա — Լիճ : տե՛ս Երմիա Լիճ : Պարս.

Եւրուսիլ — Լիւսալ — Քղք. Կ. Պոլիս,
 տե՛ս Եւրուսիլ Լիւսալ : 397.
 Եւրուսիլ — Կղքի, տե՛ս Եւրուսիլ : 411.
 Եւրուսիլնա — (= Պարսպիւր). Երկիր :
 373.
 Եւրնա — Քղք. տե՛ս Եղեւթա քղք. :
 400, 609.

3.

Զալի — Գաւառ, Ամէտիոյ, Ի Միջա-
 քանի : 105.
 Զամուհ — Լիճ, մերձ Ի Պոլիս : 409.
 Զամուհ (= Յամուհ), Զամուհ, Զամուհ —
 Զամուհ, Զամուհ Զամուհ : 395.
 Զէմին Եւրուսիլ — Մերձ Ի Լիթանան : 407.
 Զերի — Երկիր, գաւառ Կանա Ռեր-
 թուս քղք. : 397, 408.
 Զիլու — Կղքի, Ի Զինաստան : 383.
 Զինաստան — (= Զինաստան), Կանա

Զինաստան : 382, 384, 388, 391.
 Զիլու — Գաւառ, Ի Վասպուրական Կա-
 նանք : 398.
 Զիլուսիլ, Զիլուսիլ — Գաւառ, քղք.
 (= Զերասպիւր) : 400, 473, 475,
 476, 995.
 Զուրմ, Զուրմ — Քղք. Կանա Ռեր-
 406, 1152.
 Զալուսիլ Լի Ռերթու — Գաւառ : 395.
 Զոլուսիլ — Քղք. Կանա Ի Կիլիկիա : 609.

4.

Զալուսիլ, Զալուսիլ — Ի Լիթանան :
 203, 403.
 Զանալիլ — Քղք. Ի Դաւա Կղքի : 185.
 Զանալիլ, Զանալիլ — Գաւառ, քղք. Կ.
 Պոլիս : 59, 185, 280, 487, 492,
 1062, 1067, 1072, 1087, 1091, 1092,
 1094.
 Զալիլիլ — Քղք. Ի Փոքր Ասիա : 409.
 Զանալուսիլանալուսիլ Երկիր — 726.
 Զանալուսիլ, Զանալուսիլ — Երկիր : 402,
 403, 507, 859, 1055.
 Զալուսիլ — Գաւառ, քղք. : 404, 1061.
 Զալուսիլ — Գաւառ, Ի Զալուսիլ : 395.
 Զանալուսիլ — Գաւառ, Զանալուսիլ :
 Գանալուսիլ : 710.
 Զամիլիլիլ, Զամիլիլիլ, Զամիլիլիլ —

Երկիր, գաւառ Կանա Պարսպիւր :
 92, 229, 339, 341, 480.
 Զալուսիլ — Քղք. Երկիր, Դարձր Կալք :
 399.
 Զալուսիլ — Քղք. տե՛ս Դալքի քղք. :
 398.
 Զան — Քղք. Ի Միջազան : 400.
 Զանալուսիլ — Կանանք, Զանալուսիլ :
 411.
 Զանալուսիլ — Քղք. տե՛ս Զանալուսիլ, Զանա-
 լուսիլ : 397.
 Զանալուսիլ — Դիւսիլ, Ի Կիլիկիա : 449,
 450.
 Զանալուսիլ — Դիւսիլ (= Զանալուսիլ :
 Դիւսիլ). տե՛ս Մեւ Լիթ : 527.

Յիսակ — Երկիր, ի Հնդկաստան, 387;
 Seiam (Piazza di) — թաղ, ի Հռոմ, 1064;
 Սեզարի — Նահանգ, 411;
 Սիդոն — Քղզ. տե՛ս Սալոն քղզ., 263;
 Սիլովամ — Պիլգ. աղբիւր, Պաղեստին, 257;
 Սիլո — Քղզ. ի Պաղեստին, 259;
 Սինա, Սինեա — Հնո. 114, 187, 283, 284, 895, 838, 942, 988;
 Սինիթանան — Քղզ., 851;
 Սինեալ — Քղզ. ի Միջագետք, 329;
 Սինետ Աշխարհ — Քղզ. ի Աշխարհ, 388;
 Սինեալ — Գաւառ, քղզ., 408, 520;
 Սիւն, Սիւն, Սիւն — Երկիր, Հնո. 108, 110, 157, 160, 178, 180, 182, 251, 253, 254, 287, 288, 276, 355, 503, 507, 616, 728, 791, 738, 836, 881, 928, 970, 1013, 1035, 1042, 1057, 1178, 1250;
 Սիւան լիւ — (Սիւան լիւ), 397;
 Սիւպուս — Կղզի, ի Հնդկաստան, 383;
 Սիւպանի — Կղզի, նո՛յն աղբիւր, նա. իւրողի հետ, 412;
 Սիւպուս — Կղզի, նա. Սիւպուս, 412;
 Սիւ — Քղզ., 133, 181, 184, 368, 370, 465, 508, 609, 684, 837, 1138;
 Սիւլանան — Երկիր, ի Պարսկաստան, 380, 390;
 Սիւլիբի, որ և Սիւլիբիս — Երկիր, 373;
 Սիւլանէ — Վիճակ ի Ռուսաստան, 373;
 Սիւլան — Քղզ. Դիրմանի, 390;
 Սիւլիդիս — Քղզ. Պամփիլիոյ, 311;
 Սիւլիք — Նահանգ, տե՛ս նաեւ Ստեփաննոս Սիւլեաց Եպ., 283, 419, 422, 426, 561, 571, 583, 660, 693, 707, 764, 767, 777, 853, 970, 977, 978, 1152, 1157, 1158;
 Սիւլիմ — Քղզ. ի Պաղեստին, 259;
 Սիւլիմ — իսկուրայ — Վանք, 294,

297, 450, 457, 906, 908;
 Սիւլիմիա — Երկիր, 69;
 Սմաուս — Տե՛ս Զմաուս, որ և Զրմաուս, Զրմաուցի, 50, 59, 62;
 Սմիդանտ — Քղզ. Խորասան, 371;
 Սուլամ — Քղզ. Կորնանեալ, նաեւ Սուգամիցի, 464, 657, 757;
 Սուլան — Քղզ. Կիլիկիա, 609;
 Սուլիալ, որ և Սուլիալիա — Վիճակ, ի Ռուսաստան, 372;
 Սուլիան Եւկի — Գաւառ, Փարս Ասիա, 408;
 Սուլիանիլ — Քղզ. ի Պարսկաստան, 392;
 Սուլու Մանասոր — թաղ, Կ. Պոլիս, 24, 1172;
 Սուլուրա — Կղզի, նաեւ Սուլաթրա, 383;
 Սուլիանի — Քղզ. ի Հնդկաստան, 386;
 Սուս — Քղզ. տե՛ս Շուշ, նաեւ Զուզա (Շուշ), 392, 925;
 Սուր — Քղզ. (= Մուր), ի Լիւանան, 403;
 Սուրէ — Քղզ. ի Հնդկաստան, 386;
 Սուրիկա — Քղզ., 75;
 Սուրիա (Սր.) — Եկեղեցի, Կ. Պոլիս, 777;
 Սուրիա Սուրիա Սուրիա Սուրիա Սուրիա — Քղզ., 382, 922, 923, 924;
 Սուրիա — Կղզի, նաեւ Սուրիա Սուրիա, 45, 52, 76, 275, 609, 895;
 Սուանիլի վանք — Տե՛ս Տաթիլ, 693;
 Սուրիանիս (Սր.) վանք, Եկեղեցիներ, ի Գաւառ, ի Կաթողիկոս, 75;
 2. Եկեղեցի, Խաղաղիկ, Կ. Պոլիս, 136;
 3. վանք, Մալաթիոյ, 245;
 4. Եկեղեցի, Զմաուցի, 140;
 Սիւլի — Կղզի, նաեւ Սիւլի, 386;
 Սիւլիլի (= Սուրիլի) — Կղզի, 386;
 1058, 1144;
 Վան — Քղզ. որ և Շամիրամանիս, 397, 838, 851, 895, 987;

Վանք — Քղզ., 386;

Վակուիք — Հնոներ, 189;

Վաղարշապատ — Քղզ., 156, 386;

Վանայի ճովակ — 307, 982,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի Վանայի
 137, 398, 765, 1022,
 Վասպուրական — Նահանգ, 297, 397,
 448,
 Վասպուրական — Վանայի, 141,
 801, 882, 1083, 1235,
 Վասպուրական (Վասպուրական) — Վանայի,
 770,
 Վախագ երկիր — 402,
 Վանեցիկ, որ և Վանե, Վանե, Վանեցիկ
 — Քաղ. 52, 80, 104, 183, 184,
 208, 275, 279, 280, 428, 429, 481,
 485, 517, 616, 682, 711, 773, 774,
 830, 804, 906, 907, 922, 985, 1065,
 1092, 1114, 1116, 1122, 1166, 1215,
 1222,
 Վերնատուն (Վաղարշապատ) — Վերնատուն
 507,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, Վանայի
 Վանայի Վանայի, 170, 820, 883,
 788, 818, 819,

Վանայի — Վանայի, 374,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 381,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 382,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 807,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 1224,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 680, 703,
 Վանայի — Վանայի, 448-450, 452, 454,
 455, 461, 512, 531, 598, 614, 682,
 686, 805, 906, 913, 1085, 1081,
 1087, 1122, 1220,
 Վանայի, Վանայի — Վանայի, 22, 423, 632,
 1235, 1236,
 Վանայի, (Վանայի) — Վանայի, 1227,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 387,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 303,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 406,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 386-388,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 386,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 395,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 395,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 373,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 711,
 712, 1215,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 393,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 373,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 6, 586,
 614, 643, 705,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 373,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 184,
 Վանայի (Վանայի) — 971,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 424,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 372,
 Վանայի — Վանայի, Վանայի, 372,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 399, 1245,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 261, 808, 807,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, Վանայի,
 Վանայի, Վանայի, Վանայի, Վանայի,
 399, 228, 834, 837,
 857, 885, 913, 914, 985, 1088,
 1245,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 399,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 399,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 399,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 399,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 399,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 399,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 399,

Վանայի — Վանայի, Վանայի, 399,

Տրապոլուս — Քղծ. տե՛ս Թրապոլ
քղծ. 261,
Տրիվնիդ — Քղծ. տե՛ս Դրիվնիդ քղծ. 749.

Տումալիս — Հեռ. տե՛ս Թումալիս լիս
տա,
Տունիսիքանոյ — Վանք. 1.

Բ.

Բազա — Քղծ. տե՛ս Ուրֆա քղծ.
(Նդեֆա), 400,
Բամիս — Քղծ. Պարսիք Աշխարհ, 382,
Բայ — Քղծ. Ի Պարսկաստան, 391.

Բամիլակ — Տե՛ս Հոմեկյայ, 464,
Բքիս — Քղծ. տե՛ս Ապրապիւն քղծ.,
391.

Փ.

Փազուս ք. և Փազուս — Պարս. Արեւ.
Կաստան, 387.

Փաշուս — Պարս. տե՛ս Փաշուս քառուս,
Փաշուս — Քղծ. Կիլիկիա, 610,
Փաշուկարան — Քղծ. որ և Տփղիս =
թիֆլիզ, 668,
Փայֆայ լոն — Իսրայելաց Աշխարհ,
385.

Փարսիսիկար — Քղծ. 388,
Փարսուս — Քղծ. Բոսալիս, 124,
Փարսն, Փարսն — Կղզի, Ազեքսանդ-
րիոյ ծառ, 505, 808,
Փարիզ, Փարիս, Պարիս — Մայրաքա-
ղաք, 209, 210, 510, 764, 1235,
Ազգ. Մատենադարան, 510.

Փարթուս — Քեդ. Թաթարա, 381,
Փէրու — Երկիր, հար. Ամերիկա, 412,
413.

Փիսլենցա — Քղծ. Բոսալիս, 250,
Փլիլիակ — Քղծ. (Պադեասին), Նաեւ
Փիլիպպեցիք, 58, 83, 261, 328,
725, 726, 792.

Փիլաուր — Քղծ. Հնդկաստան, 387,
Փիսն — Գետ, 988,
Փլենիլ — Երկիր, 507.

Փու — Անապատ, Կիլիկիա, 471,
Փորթուլակ, Փորթուլակ — Երկիր, 387,
984.

Փուլար — Քղծ. Հնդկաց Աշխարհ, 387,
Փուլիլա (= Աշտուհ Հիլ) — Երկիր, 407,
Փրկիլ (Սր.) Եկեղեցիք

1. Անապատ, տե՛ս Արմենի Անա-
պատ, 476, 478,
2. Եկեղեցիք, Փորթուլ, 261.

Պ.

Պազկեդան, Փազկեդան — Քղծ. Նաեւ
Քաղկեդոնացիք, 91, 227, 228, 377,
421, 603, 662, 665, 719, 740, 1115,
1168, 1176, 1190.

Պաքըրեոնեաց Երկիր — 261,
Պառան — Վանք, Էկեղեցի, Եղոցիա,
302.

Պառլիլա — Երկիր, հիւս. Թուսաս-
տան, 373.

Պառլիլիս ք. և Պառլիլիս — Հի-
լիս քիւ Պարսկաստան, 373.

Պարիլ — Դիւղ, 808,
Պաւաբան — Քղծ. Իմպեռնիա, 196.

Պանլիլի — Գաւառ, Փոքր Ասիա, 408,
Պնալտա — Քղծ. Ի Կիլիկիա, 409.

Պնապուլ — Քղծ. Ինքնաստան, 385,
Պնպուս, Պնպուս — Հիւս. Ինքնաստան,
259, 403.

Պնիլ — Քղծ. տե՛ս Կաֆա քղծ., 985,
Պնիլան — Քղծ. Պարսկաստան, 292.

Պն — Պարս. քղծ. Կարասի, 391,
Պնվա — Քղծ. (Փորթուկոյաց), Լրեդ-
քաստան, 397.

Պնթիլիս — Կղզի, 412,
Պնթիլի — Քղծ. Պարսկաստան, 387,
Պնթիլի — Քղծ. Փոքր Ասիա, 406.

Բէշիշեան — Լեւո, Փոքր Ատիւ: 408:
 Բէշրսին — Բզք, Կիլիկիա: 60:
 Բշմա՛նքոյն — Բշմա՛ն, Թուրքիա: 373:
 Բիլիւ — Բզք, Կիլիկիա: 404:
 Բինա — Կապ, ճարտար: 382:
 Բիշմէր — Երկիր, թագաւորութիւն,
 Լեզգաստան: 389:
 Բիբան — Կապ, Թուրքիա: 373:

Բիւս — Բզք, Թուրքիա: 373:
 Բլաւաթ Եփեփ — Եփեփ, Ի. Պրոսպ:
 303:
 Թմուն — Գիւղ, տե՛ս Եփեփնէս Թմուն-
 ցի Կթղ:
 Թման — Բզք, յետապատկան: 395:

Յարսիման — Դե՛ս Պարսկաստան: 391:
 Յէնէր Յաւլ, որ Է Լաւսիւր Կաւլ — Կ.
 Պոլիս: 1057, 1059, 1067, 1072,
 1107:
 Յէրաի — Բզք, Աղուանից Աշխարհ: 360:
 Յէրզան — Գաւառ, քղք, Պարսկաս-
 տան: 394:
 Իիլիլ — Բզք, Պարսից Աշխարհ: 361:

Գիւմանչաթ — Բզք, Ի Միջագետս: 400:
 Գիւմանիւ — Գաւառ, Փոքր Ատիւ: 407:
 Գիւրիւման — Երկիր: 400:
 Գոբը — Լեւո 695: Աղբիւր: 264:
 Գուար — Բզք, Պարսկաստան: 391:
 Գուլա — Բերդ, Լաւաստան: 398:
 Գուժ — Գիւղ, Ի Միջագետս: 400:
 Գուսա — Երկիր: 261:
 Գոմալուղ — Կղզի, Ի Ռուսաստան: 372:

Թսիւ — Գաւառ, տե՛ս Լոտան Գաւառ:
 463:
 Յողիսունկ — Երկիր, տե՛ս Աւաղոհիս
 [Աւաթրիս]: 373:
 Օնալա — Բզք: 260:
 Օրմու զնալ, Միջագետս — Կ. Պոլիս:
 499, 761, 764, 774:

Յիլթուլաւալ — Բզք, Պարսից: 391:
 Յինլանտիւ — Երկիր: 373:
 Յիւլանիլիւ — Բզք, տե՛ս Բիւլանիլդոն:
 633:
 Յիւլէնիւ — Բզք, Իտալիա: 607:
 Յու՛նալ — Գաւառ, Խորաստան: 393:
 Ինանիլիւ — Գաւառ, Ի Յիւլանիլիւ:
 710:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

1465

1465

1. Անտուա Այլաքանուհեան քաղաքի Սր. Դյոն — Հերոնիմոս Հաուսէթա	
2. Համալսարան Ս. Գրգ. Շին և Նոր Կաթողիկոսացի — Բ. Հատոր	
3. Աստուածաբաններին Ակոմոսի	11
4. Ճաշոց — Բոլորգոր, գր. Սաաթի Բինյ. Պաշտառան	19
5. Մեկնութիւն ժայտնութեան Յովնանու — Խորգմ.	25
6. Անտուա — Բոլորգորի Յովնայ 1750	25
7. Ուսումնաւորք — Բոլորգոր	35
8. Մեկնութիւն Երկրորդական Մարգարէից — Խորգմ. Նորգոր	41
9. Մեկնութիւն Անտուալոգ, Թուրք Խ. Ս. Սրինայ — Նորգոր	43
10. Մեկնութիւն Նապոլայ — Նորգոր	47
11. Մեկնութիւն Արեմիայ — Խորգմ. 1750	49
12. Մեկնութիւն Դանիէլի Մարգարէին — Շեղագոր	49
13. Մեկնութիւն Եզեկիէլի — Կուռնիքոս Վրդ.	49
14. Մեկնութիւն Աւագան Սողոմոնի — Բ. Հատոր, Կուռնիքոս Վրդ.	51
15. Մեկնութիւն Իմաստութեան — Կուռնիքոս Վրդ.	53
16. Մեկնութիւն Եզեկիէլի (ժողովոյ) — Կուռնիքոս	53
17. Մեկնութիւն Էզեկիէլի (Սիրայ) — Դ. Հատոր, Կուռնիքոս	55
18. Մեկնութիւն Եզեկիէլի Պոլսի — (Դ. Հատոր)	57
19. Մեկնութիւն Կանոնական Ենեմարգուանոյ (Մեկնութիւն Կանոնականացի
Յակոբայ Աւագոյն) — Կուռնիքոս	59
20. Մեկնութիւն Կանոնականացի — Շեղագոր	59
21. Կիւրակէից (Քարագործիք) — Միսէլ Կիւր.	61
22. Կանոն Գլխաւորայից — Դիւրիւնէս Լուսնորոտիս	69
23. Պատմութիւն Երեւոսի Ս. Ժողովոյն — Խորգմ. Թագոր Դպիր	73
24. Կրթութիւն Աստուածաբանական գիտութեանց Եզեկիէլի կամ Դիրք
Կանոնականացի — Թագոր Դպիր	97
25. Զննութեանց Հրկականացի — Փլաթիոս Թագմի	101
26. Արիւստոտէլ, զՊատմութեան Հրկականացի, Կեցեցորդ Մատնան — Միսէլ Կիւր
Անկէլեան	103
27. Ճաշոց — Բոլորգոր, գր. Ռակոր, 1634	105
28. Համալսարան Կաթիլ — Զան Թագոր Կուռնիք	113
29. Մեկնութիւն Երկրորդական Մարգարէից — Նորաշէս Լամբրոնացի	119
30. Մեկնութիւն Կանոնականացի — Սարգիս Շեղագոր	115
31. Անտուա Նորագործի Մատնանցի — Աղեքսանդր Դաւաճանի	121
32. Ազգայն Սիւնկութեան — Ամբրոսիոս	125
33. Ուսնի Կանոնականացի — Թագոր Գեորգեան Դպիր, Ամասնացի	129
34. Փոքր Քարագործիք — Նորգոր	135
35. Պարտէզ Հովնացի — Թագոր Մարգարէնտոս	137
36. Քարագործիք Կիւրակէից — Սակոր Նալեան	139
37. Քարագործիք (Արտաքոյ Կիւրակէից) — Թագոր Նալեան	159
38. Քարագործիք կամ Ճաշոց — Բոլորգոր	177

ԹԻՒ

14

39. Համառոտութիւն Սրինակայ եւ Իրաց Նմանութեանց — *Հէիթկոս Խէզզոնացի* 181
40. Պարտեզ Հովուաց — *Մարտանդիոս Բախիշէն* 185
41. Գաւազանագիրք Հոսմայեցւոց Պապից եւ Կայսերաց — *Ծրագի Մարմիրոս* 191
42. Ջոքս Գիրք Վնւոց — *Պհարոս Համպարոս* 207
43. Յամագիրք Ատենի — *Նօտրգիր* 211
44. Պատմութիւն Երեսօսի Ժողովոյն — *Խորզմ. Թակոր Գպիր* 211
45. Իմացգիրք (Ատենի) — *Բուրգգիր*, 1710 235
46. Աւստարան — *Բուրգգիր*, 1586 243
47. Մեկնութիւն Մատենոսի, Մարգարի եւ Դեպտու — *Ն. Կլայեցի*, 345
Բարսեղ Ան. Իգնատիոս Վրբ.
48. Պատմութիւն Սրբոյ Երկրին — *Մարիանոս Իմաշէոյ* 249
49. Լուսաւորութիւն Խոստովանութեան եւ Հաւացումն Բողոքի Աստուածա-
բանութեան Յանգի Եզրիցով — *Շնորհաւոր Եւ Կարգաւոր* 277
50. Գիրք Գիտնէսիոսի Արիստագացւոյ 281
51. Բանց Ոսկիականց եւ Գեղեցկագոյնց կամ (Փարզագիրք Գիւրակէից) եւ
Արնետ ճարտասանութեան — *Թակոր Վօռանի* 285
52. Նարիկ (Կլկնագիր կամ Ջնջագիր) — *Բուրգգիր*, 1351 293
53. Հանգամանք Սրբոյ եւ Յիւզերական Ժողովոյն Յրէտինէնոյ 301
54. Մեղկաքաղ Հատուածք. (Վիժարանութիւն Հարց ընդդէմ Հերետիկոսաց) 311
55. Աստուածաշունչ (Միայն 16 վերջ) — *Մանր Բուրգգիր* 349
56. Համառոտութիւն Իզդոյն Երեսօսիցանութեան Երբեք Թաւաթ Իզդո-
նացւոյ եւ Յովնանէս Դամակայի 353
57. Աւստարան — *Բուրգգիր*, 1329 367
58. Պատմութիւն Ռուսաց — *Գէորգէոս Դոնազանցիւնոս* 371
59. Երբեք Փաղկեղոնի Ժողովոյն — *Նօտրգիր* 377
60. Ինտրոտիւց Հոստովան Թաղաւորէն Եւ Կարգաւոր 379
61. Հաւացումն Լուծմանց Ժողովանու Սրտնեցւոյ — *Գրիգոր Տաթեւացի* 415
62. Մեկնութիւն Եզնկիէլի — *Եօայի Նշեցի* 417
63. Մեկնութիւն Երկստասան Մարգարէից — *Ներսէս Համբարնացի* 421
64. Մեկնութիւն Յառմանաց Աւագելի Սիւնեցւոյ եւ Մեկնութիւն Պրիգորի
Նիւսացւոյն ի աշայր Մերո 421
65. Անալօմիայ եւ Վարդապետութիւն ճշմարտութեան — *Մարտիրոս
Պլատան Եւ Թեալոս Վրբ. Պրիգոր* 427
66. ա. Մեկնութիւն Հնգամասնի (Արարանոց ըստեան) — *Վարդանայ Վրդ. Եւ
բ. Մատենի Երեսօսի Կարգաւոր* — *Ներսէս Համբարնացւոյ* եւ *Կարգաւոր
գ. Մեկնութիւն Երգ Երգոցի* — *Վարդանայ Վարդապետի* 431
67. Մեկնութիւն Ազգոսաց Ներսիսի Լամբրունացւոյ 447
68. Աւստարան — *Բուրգգիր*, 1345 465
69. Փիլոն Երբայեցի — *Նօտրգիր*, 1268 475
70. Ջերմեռանդ. Մտածութեան Սրբոյն Եգոստինոսի ընդ Միայնախօսութեան
եւ Հանապազորդականի Զեռնարկութեանն 485
71. Նախադասութիւնց Արտիմիոնի 226 եւ Նոյ Կարգաւորաց. Գիրք Կարգաւոր
եւ Երկուց Մեկնութեանց Յովմայի Ազգւնիացւոյ 485
72. Գիրք Երբայն Գիտնէսիոսի Արիստագացւոյ, Քաղաքս Երկնայնոյ Քառասն-
աբանութեանց 497
73. Բառգիրք Պարսկական Համառոտ Մեկնութեամբ — *Գէորգ Գպիր* 497

ԹԻԻ

ԷՋ

74. Հաւաքածոյ Կ. Վարդան Վարդապետի Սալմասաց Մեկնութիւնը, 499
 Բ. Երկրապագութեան իրանական Ժր., Գ. Կրօնական-քարոյական առաջն եւայլն 512
75. Լուսաւորութիւն Բարեպետութեան — Գալիլէական 517
76. Հաւաքածոյ (Գատմականք) 519
77. Յովնաննէս Դամասկացի 521
78. Յովնաննէս Դամասկացի (Համառոտութիւն ոտորագրութեանց ճշտութիւնը եւ
 անմեղանքութեան արդարեւ ճշտութիւնը) 523
79. Հաւաքածոյ (Յովնաննէս Դամասկացի, Վարդ Սեկերեքանի, Ն. Լամբրոնացի) 525
80. Հաւաքածոյ (Մեկնութիւն Սամմանացի Առաքել Վարդապետի, Ստեփաննոս
 Կենացի, Սիմէոն Զուլայեցի եւայլն) 533
81. Հաւաքածոյ (Գ. Նիւնացի, Յովմայ Ազունացի, Քարազներ, եւայլն, եւայլն) 535
82. Տարական — Զատրգիթ 547
83. Եպիսկոպոս — Զատրգիթ 549
84. Հաւաքածոյ (Գրիգորիոս Արիստակացի, Բարսեղ Կեօպարացի, Կիրակոս
 Նիւնկացի) 549
85. Զարգացող գիրք — Զո. Զարգացող 553
86. Նանա Ասորի (Մեկնութիւն Յովնաննէս) 555
87. Հաւաքածոյ (Գատմաւ ուսմանաց գրքը, Լուսնային Պարթիւնիոսի,
 Պետրարմենիոս եւայլն) 575
88. Մեկնութիւն Եփրեմի եւ այլ եւ այլ քարոյներ 579
89. Համեմատութիւն Հնոյ եւ Նորոյ Կտակի — Բարսեղ Բէքանեան 591
90. Յովմայ Ազունացի (Յալապա տնօրէնութեանն Գրիստոսի) 593
91. Գրքի խաչագործ Կառաւարդանցանը, — Զարգացող Գրքի Զո. 595
92. Գրիգոր Նիւնացի (Այլեւայլ գրքեր) 591
93. Հաւաքածոյ (Իմաստասիրական վիճաբանութիւնը, Յալապա սկզբունքն
 զնախնի Կարմայ եւայլն) 595
94. (Կարմայ) — Զարգացող, 1399 597
95. Զորա Իսկմոնը եւ Բազմիք — Զարգացող Վրգ. 599
96. Վիճաբանութիւնը (Ընդդէմ Հ. Միքայէլի Զամյեան) 603
97. Զատրգիթ Կրօնական Զարգացող — Զարգացող Զատրգիթ 605
98. Հաւաքածոյ (Անալոգիայ) Պէքանեան Մարտիրոսէ, Գիրք Երազա
 Զարգացող Զատրգիթ, Զարգացող 613
99. Ազմէր Եփրեմի Իսկրին Ասորւոյ եւ այլոց 615
100. Հաւաքածոյ (Համառոտ տնօրէնութիւն Քերականութեան Յովնաննէս
 Վարդապետի երգնկացող եւ այլ եւ այլք) 623
101. Հաւաքածոյ (Գիրք Կոչեցեալ Յովնիոյնի, Ի Բարսեղիմիոսէ Սալուցիոց,
 Դանի Գիրքիոյնի Ներգրանացոյ Վարդապետի Ներգրանութեանն
 Զարգացող Զարգիթ) 631
102. Զարգացող Իժշկութեան եւ Անգիոսաց Անգիտ — Զարգ. Զո. 641
103. Զարգացող (Զարգացող) — Զ. Զարգ. 645
104. Հաւաքածոյ (Սեկերեքան, Տեառն Եղիշայի, Վասն շիշտական Ժողովոց
 Ի Կայանս գրքի եւայլն) 647
105. Հաւաքածոյ (Քարազ, Ամառոս Աքք. եւայլն) 667
106. Հաւաքածոյ (Սիմէոն Զուլայեցի եւ Դանիմ Անյաղմ) 675
107. Հաւաքածոյ (Առաքել Սիւնեցի) 679
108. Հաւաքածոյ (Վարդան Վարդապետ, Լուսնային Սամմանաց, Մատնէոս
 Գրգ. Զարգիթ) 689
109. Դանի Վարդապետութեան Քրիստոսի — 1684 709

400

ԷՁ

110. Խաթուհներն Աշխարհի Բ. Հատոր — *Թեոդորոս ճեննարի-ա* 711
111. Ներկրեմունն Աղաշխարուլի — *Պոսոս Սեկնէրոյ Վրդ.* 713
112. Հաւաքածանքներն եւ Գործքներն Ստեփն. ... *Ստեփնոս* 715
113. (Առաջարանութիւնք եւ Մանուգմունք) ... *Ստեփնոս* 717
114. (Փիլոն երբայելի) — *Հոսր գիրք, 1608* 721
115. Հաւաքածոյ Քառմէս Վրդ. Ի եւ. Մեկնութիւն խաւարի Ներքինայ 723
116. Քահանայաճեալ (Մաշտոց) — *Բուրգգիրք, 1421* 730
117. (Գեղագիրք) — *Պետրոս Բժիշկ* 743
118. Հատ. Ի վերայ Ստեփանոսեանի շատարայ 747
119. Քարագգիրք — 1830 751
120. (Քարագգիրք) — 1710 753
121. Մեկնութիւն Յորայ — *Վանական Վրդ. Ի* 759
122. Նամակներ — *Գրիգոր Քրիստոսեանի և Կարգ. 1661* 761
123. Գիտնէսիոս Արիսպագացի (Լուծմունք) 775
124. Նարեկ — *Բուրգգիրք, 1076* 781
125. Յանկգիրք (Հին եւ Նոր Կտակարանաց Նախադրութեանց եւ գլուխներու) 787
126. Գիրք Հարցմանց — *Գրիգոր Ճաթեացի* 795
127. Նարեկ — *Յարգազեայ, 1666* 799
128. Նախնայաւ Երանանք 803
129. Աւետարան ... *Բուրգգիրք, 1671* 811
130. Դիրք Հարցմանց — *Գրիգոր Ճաթեացի* 813
131. Նարեկ եւ ալեւալը — *Բուրգգիրք* 815
132. Լուծմունք Մեկնութեան Յորայ եւ Մեկնութիւն Յորայ ... *Գրիգոր Ճաթեացի և Վանական Վրդ.* 817
133. Հաւաքածոյ (Փերականութիւն, Վարդան Վրդ. եւայլն) 821
134. Հաւաքածոյ (Գիրք Հագեաց, Միմէոն Զուգայեցի) 843
135. Սալմոս — *Հոսրգիրք, 1818* 851
136. Եղիշէ — *Հոսրգիրք, 1781* 853
137. Մովսէս Խորենացի — *Հոսրգիրք, 1783* 855
138. Նախնայաւ — *Բուրգգիրք, 1471* 859
139. Հաւաքածոյ (Ստորագութիւն Արիստոտէլի, Յակոբ Նալեան եւայլն) 873
140. Հաւաքածոյ (Ներածութիւն Պոլիկարի, Ստորագութիւնք Արիստոտէլի) 879
141. Յարգազեայ — *Բ. խոսր, Նոսրգիրք* 881
142. Ներսէս Լամբրոնացի (Խորհրդածութիւնք Ի Կարգս Եկեղեցւոյ, Վարք Ներսէս Գլխիկեցւոյ եւայլն) 903
143. Մաշտոց — *Բուրգգիրք, 1621* 913
144. Քարագգիրք — *Հոսր, յարագգիրք, 1750* 921
145. Աւետարան — *Բուրգգիրք, 1680* 925
146. Տամարագիտութիւն (Շակորայ Դրիմեցւոյ) 927
147. Դաւիթ Անյալմ (Գիրք Սահմանաց եւայլն) 931
148. Հաւաքածոյ (Ներսէս Մոզեցի, Քարագգիրք եւայլն) 933
149. Մաշտոց — *Բուրգգիրք, Նոսրգիրք* 949
150. Քարագգիրք — *Բուրգգիրք, 1650* 953
151. Հաւաքածոյ (Գիրք Քառմ. Գրիգոր Վրդ. ... Կարգան Վրդ. ... Նախնայաւ Երանանք) 955
152. Մեկնութիւն Յորայ, արարեալ Վանական Վրդ. Ի եւ Լուծմունք Գրիգորի Ճաթեացւոյ 963
153. Հաւաքածոյ (Մեկն. Վարդան Վրդ. Ի եւ Գր. Նարեկեացւոյ) 967

ՅԻԻ	1478
154. Հաւաքածոյ (Սիմէոն Զուլպանցւոյ՝ Քնկականութիւն)	975
155. Գիրք ձարտատանութեան Միսիմայ Սեքատտայի	989
156. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	991
157. Մարտ Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	993
158. Քնկականութիւն Քնկականութիւն	997
159. Հաւաքածոյ (Սիմէոն Զուլպանցւոյ Քնկականութիւն)	997
160. Հաւաքածոյ (Քնկականութիւն, տալիք, զանոց)	999
161. Հաւաքածոյ Քնկականութիւն	1015
162. Հաւաքածոյ Քնկականութիւն	1017
163. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1021
164. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1021
165. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1023
166. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1027
167. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1027
168. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1029
169. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1031
170. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1033
171. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1039
172. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1041
173. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1043
174. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1045
175. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1045
176. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1047
177. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1049
178. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1051
179. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1053
180. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1057
181. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1059
182. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1061
183. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1061
184. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1063
185. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1063
186. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1067
187. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1067
188. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1071
189. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1073
190. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1077
191. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1083
192. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1087
193. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1089
194. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1091
195. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1091
196. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1093
197. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1095
198. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1095
199. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1097
200. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1097
201. Քնկականութիւն — Քնկականութիւն	1099

ԹԻԻ

ԷՁ

202. Ազրիւր Բացեալ — *Գեորգոս Աղամախան Վրդ.* 1099
203. Հաւաքածոյ (Գիոնէսիոս Աքիսպագացի եւայլն) 1103
204. Սաղագո Ռամլի գիտութեան 1103
205. Փարսեանութիւն Հոգեւոր խորհրդի — *Պրոքոր Վրդ.* 1105
206. Պրոքոր Հոգեւոր Կառնութեանց — *Վրդ. Վրդ. Վրդ.* 1109
207. Գիրք: Հաստատութիւն եւ Արմատ Հաւատոյ 1111
208. Մարիամ Ապուէն մեր — *Թրդ.* 1113
209. Հաւաքածոյ (Յովն. Արժիշեցի. Ն. Լամբրոնացի եւայլն) 1113
210. (Փարսեւորք) — *Շեղագիր* 1115
211. (Իմաստասիրական Լուծմունք) 1118
212. Քաղաքիք Հայերէն եւ Կալեաներէն 1119
213. Հառք Սրբոյն Ներսէսի Լամբրոնացւոյ 1121
214. Քաղ. Կալեւորք — *Ներսէս Մարտիրոս* 1121
215. Քաղ. Կալեւորք — *Ներսէս Մարտիրոս* 1123
216. (Գնացանութիւն) — *Նոտրգիր* 1123
217. Միւզանթարադ Ի' Քուլի Ի' Տայրէ — *Շեղագիր Հրդ. Մարտիրոս* 1125
218. Համառոտութիւն Թոմայի Արժիշեցւոյ 1127
219. Հաւաքածոյ (Համառոտ Տրամաբանութիւն եւայլն) 1127
220. Կտակագիր Հոգեւոր Իմաստ — *Մարգար Խոնեց* 1129
221. Տէրունական (Ռոմանաւոր Փառեակ) 1129
222. Քաղ. Կալեւորք — *Ներսէս Մարտիրոս* 1131
223. Եւագրիոսի Գիրք Խրատական 1133
224. Մտածութիւնք եւ Իղծք — *Մ. Հրկուորեան* 1133
225. Հաւաքածոյ (Վարք Տէր Եղիայի, Ողբ Մայրաքաղաքին ըստմապօլ, Տալք եւայլն) 1135
226. Կտակ Մեծի Աւագ Ուրբան գիշերոյ — *Գեորգոս Կաղգուանցի* 1139
227. Պատմութիւն Տէր Եղիա Փանանայի (Ասորի) 1139
228. Հրատէր Սիրոյ — *Նոտրգիր. 1820* 1141
229. Փարսեւորք — *Նոտրգիր* 1141
230. Գիրք Աղոնից — 1826 1145
231. Գիրք Եր Լուի Արտաքին — *Արիստոտէլ* 1145
232. (Ժամագիրք) Թամաքներէն — *Քուրդգիր* 1147
233. Փարսեւորք — *Նոտրգիր* 1149
234. Հաւաքածոյ (Կարեկ, Յովն. Ոսկերեքան եւայլն) 1151
235. (Քաղ. Կալեւորք) — *Նոտրգիր* 1153
236. Հաւաքածոյ (Ներսէս Շնորհալի, Յովն. Արժիշեցի) 1159
237. Փարսեւորք — *Նոտրգիր* 1157
238. Ժամագիրք — *Նոտրգիր* 1159
239. (Ժամագիրք) — *Քուրդգիր* 1161
240. Հաւաքածոյ (Արիստոտէլ, Խրատաբանութիւնք) 1163
241. Քաղ. Կալեւորք (Հայերէն լեզուի) 1167
242. Տաւնացոյց — *Նոտրգիր* 1169
243. (Կանոնագիրք) — *Նոտրգիր* 1171
244. Տաւնացոյց — *Քուրդգիր. 1657* 1175
245. Մաղմոսարան — *Քուրդգիր. 1303* 1179
246. Քարգաստմար — *Քուրդգիր. 1563* 1183
247. (Ժամագիրք) եւ (Խորհրդապետք) — *Քուրդգիր* 1185
248. Հաւաքածոյ (Գր. Տաթեւացի, Մովն Աղեքսանդրացի եւայլն) 1189

ՅԻԻ	ԷՅ
249. Առաքարանք Հարականաց (Յանկ Հարականաց)	1193
250. Հաւաքածոյ (Սեւ մելան շինելու քաղաքութիւն եւայլն)	1197
251. (Դառնագործ) Դեղագործ, Կանազանութիւն Սաղմոսաց	1197
252. Կանազանութիւն Սաղմոսաց	1199
253. Վերնազարեակի վերաքերեալ տնդեկութիւնք	1199
254. (Վերնազարեակ) Անանիա Գիրականի, Դաւիթ Անյաղթ, Ռովմանէս Քենյ.	1199
255. (Յօրե. Պառաշինի Թուղթերը)	1201
256. Վասն Ի՛, Իգնանաց Լուսնին	1201
257. Պատար Բերգական եւ Լուսնի եւայլն	1203
258. (Քաղաքս Սաղմոսացն Որպիտութեանց)	1205
259. Աղթարք — Զօրագիր	1205
260. Զօրագիր — Զօրագիր	1205
261. Վասն Սաթարայի Սաթարայի — Զօրագիր	1207
262. Դաւիթ Գործ — Զօրագիր	1207
263. Պատմութիւն Սաթանեան Յէրութեան... 1808 թ.	1209
264. Զօրագիր — Զօրագիր	1209
265. Ստորագրութիւն Արքայալորիցն Երուսաղէմի	1209
266. Ստանաւոր — Զօրագիր	1211
267. Պատմութիւնք Ս. Գրոց (ժամանակագրութիւն)	1218
268. Ի գրոց Դարձութեանց — Ինքնագրութեան Զինեարիոս	1218
269. Քերականութիւն — Զօրագիր, Զեղագիր	1215
270. Հայերի Պանուցման — Ընդագիր	1215
271. (Մակեութիւն Երգ երգոցի) — Որոգիւնէս	1217
272. Ազգասիրութիւն Թուրքնի Մեծի Աւագնայ	1219
273. Խորհրդածութիւն Պատարագի — Ընթաց Լուսնացի	1219
274. Լուծմունք Մեծութեանց Կովկաս — Զօրագիր	1221
275. Յանկ Մատենագրութեան Նախնեաց Ի Գրատան Մխիթարեան
Ուստին 1843	1221
276. Որք Մեծի Աւագ Աւարութեւ եւայլն — Բանք Նախնեան	1225
277. Համառոտ Պատմութիւն Հայոց — Ընդագիր	1225
278. Եայական-Յոնայոյց — Բողոքագիր, 1639	1226
279. Կոնգակ Գրիգոր Պատրիարքի — 1767	1227
280. Կոնգակ Ներսէս Ե. Կաթողիկոսի — 1853	1231
281. Կոնգակ Իրմեան Մկրտիչ Պատրիարքի — 1871	1233
282. (Հմայեկ) ալեւայլ ազգութեւր	1287
283. (Հմայեկ) Նարեկէն հատուածեւր	1237
Զօրագիր	
1. Զօրագիր — Զօրագիր, ԶԳ. Գործ	1239
2. Զօրագիր — Բողոքագիր, 1680	1249

ԺԱՄԱՆԱԿԱԳՐԱԿԱՆ ՁՈՒՑԱԿ

Շնտազ աջ ցուցակին մէջ նշանակուած հետազոտները ցույց կու տան յիշատակագրուած ձեռագրերին ժամանակը, կամ տուեալ ձեռագրին հետ կապ ունեցող թիմականի հրակարան մը, ինչ որէն նաեւ մեր կողմէ հետազոտանագոյն նկատուած տարբի մը:

ժԱ. Գաբ Էջ
1098 — 201

ժԲ. Գաբ
1137 — 205
1177 — 807, 908
1198 — 911
1200 — 28

ժԳ. Գաբ
1264 — 911
1205 — 907
1253 — 468, 470
1296 — 481
1298 — 478, 478

ժԴ. Գաբ
1303 — 1181
1311 — 598
1314 — 1031
1325 — 496
1329 — 369
1348 — 191, 194
1351 — 202, 293, 299
1370 — 300
1380 — 598
1381 — 472
1383 — 417
1400 — 201, 204

ժԵ. Գաբ
1408 — 964
1421 — 743
1427-29 — 1199
1469 — 126, 1042
1471 — 872

ժԶ. Գաբ
1511 — 873
1538 — 281
1550 — 1044
1563 — 1184

Էջ
1574 — 104
1575 — 954
1581 — 1204, 1212
1586 — 244, 246, 279, 420
1589 — 209
1593 — 819
1595 — 837

ժԷ. Գաբ
1602 — 837
1603 — 1034, 1152
1605 — 35
1607 — 635, 1153
1609 — 34, 837
1610 — 838
1611 — 482, 838
1612 — 632
1615 — 744
1616 — 585
1619 — 1034
1621 — 840, 920, 922
1622 — 1195
1624 — 367, 370, 1170
1625 — 796
1626 — 1170
1627 — 1006
1632 — 840, 1184
1633-55 — 838, 1188
1634 — 111
1636 — 836, 837, 839
1639 — 1227
1647 — 1043
1648 — 475
1651 — 133, 585, 715
1652 — 796
1653 — 802
1655 — 837
1657 — 1177
1659 — 744

1660 — 898	926	1744 — 894	927
1663 — 1666		1745 — 897, 898, 899, 900	
1664 — 1666		1746 — 894, 895, 896	
1665 — 1666		1747 — 894, 895	
1669 — 897	814	1748 — 894	
1671 — 1671	594, 04	1749 — 894	
1672 — 894, 561		1750 — 894, 895	
1673 — 894, 786		1751 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1674 — 1674		1752 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1680 — 1680		1753 — 894	
1683 — 1684	1208	1754 — 894	
1684 — 1684, 559		1755 — 894	
1690 — 1690		1756 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
16.. — 16..		1757 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1681 — 894		1758 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1682 — 894		1759 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1683 — 894		1760 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1684 — 894		1761 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1690 — 1690		1762 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1700 — 1700		1763 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1701 — 52		1764 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1702 — 621, 708		1765 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1703 — 908		1766 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1704 — 1211		1767 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1705 — 1218		1768 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1714 — 236, 443, 760, 900, 901		1769 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1715 — 668, 906, 1018		1770 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1716 — 447, 525		1771 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1718 — 608		1772 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1717 — 25, 83, 911, 912, 474		1773 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1714 — 1022		1774 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1721 — 266, 432, 492, 21, 906		1775 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1722 — 820		1776 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1723 — 256, 278, 517, 545		1777 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1724 — 803		1778 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1725 — 18		1779 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1726 — 681, 112, 1218		1780 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1727 — 120, 778		1781 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1728 — 621, 446, 690, 714, 1176		1782 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1729 — 570, 581, 622		1783 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1731 — 359, 681		1784 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1732 — 422		1785 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1733 — 1212		1786 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1734 — 584, 80, 716, 1026		1787 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1735 — 1026, 1140		1788 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1740 — 779		1789 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	
1741 — 124, 590, 147		1790 — 894, 895, 896, 897, 898, 899	

b_2

1810 — 1125
1811 — 852, 1092
1814 — 774, 993
1815 — 603, 605, 1002
1816 — 566, 605, 689
1817 — 313
1818 — 852
1819 — 1060, 1074
1820 — 1142
1821 — 136, 774, 1048, 1110
1822 — 1048, 1058, 1066, 1083,
1124, 1215
1823 — 1218
1824 — 1107, 1122
1825 — 140
1826 — 499, 1146
1827 — 1074
1828 — 1062
1830 — 754
1831 — 761, 1024
1833 — 898, 1102

 b_2

1834 — 1054
1835 — 994
1836 — 1092
1839 — 98
1841 — 1094
1843 — 1231
1845 — 1221
1846 — 185, 1094
1851 — 62
1853 — 850, 1234
1864 — 1120
1865 — 1062
1871 — 1230, 1238
1877 — 874, 1229
1878 — 486, 1222
1879 — 476
1882 — 1032, 1106
1883 — 606, 1030
1884 — 1073, 1146
1885 — 1046

№11 12

92 — 591

98 — 613

99 — 615

101 — 631

104 — 647

105 — 667

109 — 709

112 — 715

113 — 717

114 — 747

123 — 775

126 — 795

130 — 815

134 — 843

139 — 873

140 — 879

142 — 893

148 — 933

161 — 955

175 — 1045

180 — 1057

181 — 1059

190 — 1077

202 — 1099

203 — 1103

207 — 1111

208 — 1113

209 — 1113

213 — 1121

218 — 1127

224 — 1133

226 — 1139

234 — 1151

236 — 1153

240 — 1163

248 — 1189

276 — 1225

280 — 1225

43 — 211

45 — 235

184 — 1063

193 — 1089

233 — 1149

237 — 1157

238 — 1159

№11 12

239 — 1161

247 — 1185

276 — 1225

280 — 1225

4 — 19

7 — 35

27 — 105

38 — 177

230 — 1145

1 (8000) 1239

2 (8) 1248

280 — 1225

73 — 487

95 — 599

212 — 1119

217 — 1125

235 — 1153

241 — 1167

280 — 1225

21 — 61

24 — 125

36 — 139

87 — 159

119 — 751

120 — 753

144 — 921

179 — 1053

182 — 1061

280 — 1225

82 — 547

83 — 549

127 — 799

164 — 1021

166 — 1027

167 — 1027

168 — 1029

169 — 1031

170 — 1033

171 — 1039

172 — 1041

173 — 1043

278 — 1225

ወክሉ ከፊ
ወደረወረደበት

22	—	89
23	—	73
24	—	97
25	—	101
28	—	113
31	—	121
32	—	125
33	—	129
35	—	137
39	—	181
40	—	185
41	—	191
42	—	207
44	—	211
48	—	249
49	—	277
50	—	281
54	—	311
55	—	349
69	—	475
72	—	497
74	—	469
75	—	517
76	—	519
89	—	581
94	—	699
110	—	711
124	—	781
131	—	815
136	—	853
137	—	855
146	—	927

ወክሉ ከፊ

154	—	975
166	—	991
178	—	1051
204	—	1103
205	—	1105
216	—	1125
224	—	1133
227	—	1139
245	—	1179
246	—	1183
251	—	1187
252	—	1199
253	—	1199
254	—	1199
255	—	1201
256	—	1201
257	—	1203
258	—	1205
259	—	1205
260	—	1205
261	—	1207
262	—	1207
263	—	1209
264	—	1209
265	—	1209
272	—	1219
275	—	1221
277	—	1225
279	—	1227
280	—	1231
281	—	1233
282	—	1237
283	—	1237

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ
ԳԼԽԱՎՈՐ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

FL0051747

